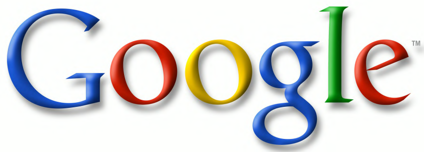

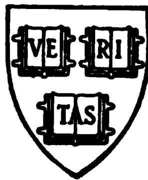

ЈАВОР

лист за

Забаву, поуку и књижевност

за годину 1885.

уређује

Др. Илија Огњановић.

и друга.

ЈАВОР

лист за

ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ЗА ГОДИНУ 1885.

УРЕЂУЈЕ

Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

У НОВОМ САДУ.
Издаје књижара Луке Јоцића и друга.
1885.

Штампарија А. Пајевића у Новом Саду.

САДРЖАЈ.

I.

ПЕСМЕ.

Адамов. — Споменак брату, 713.

В. — Госпођици К. за књигу споменицу, 239; ...арје и порука, 1554.

Вамаловић Г. — Змај, 641.

Верса Јосип. — Ахасвер, 1249.

Вулетић-Вукасовић Вид. — Дубровнику уочи дулићеве славе, 33; Памет и срце, 145; Загонетке ...тке из Лике, 1005.

Г... Ника Огњан. — Да л' те љубим! 683; ...ња, 848.

† Грчић Јован Миленко. — Из „Пламенова“: ...њи дан у туђини, 161.

Димитријевић Паја. — Мојој Катици, 789.

Драгутин. — Нада, 1093; Зашто венем, 1101.

...ђ. М. — Љубавни сплет, 1613.

Илијћ Д, Н. — Витезова љубав, 81.

Јовановић Јован Змај. — На збор! 673; девојци, 737; Једноболни, 1121.

† Карапец Тома. — Моја нада, 649; Звездо на висини, 1135.

Кошутић Радивој. — Из „Петефијних „Ђу...а увелака“, 1041, 1127, 1429; песници деветнаестог ...а (Петефи), 1123.

Мане. — На споменику неком минерологу, 1621.

Маринковића Ф. Јулка. — Злотвору, 613.

† Милутиновић Сима Сарајлија. — Одривак ... моје свачесовине, 801; Честитање Лукијану Мушицком, 833.

М. П. — Браца Јови, 109.

Народне. — Стр. 209, 623, 777, 1399, 1433.

Поповић Мита. — Моја звезда 69; Газда ...ранко, 97; Три девојке, 129; Лака ласто (прерађено), ...89; Девојчин сан, 481; Мркла јесен, 545; Даринка, ...05; Зорка, 1291.

Радивојевић-Вачић Јов. — Вечерњи звуци звона (Павле Фриче), 1607.

† Свиловић Лука. — Гробови Уга Фосхола, 1153, 1191, 1229, 1255; Одговор Иполита Пиндемонта, 1359, 1393, 1421, 1453, 1493.

Симеоновић Човић Јован. — 1885. стр. 5; Јевђеније Оњегин спев Александра С. Пушкина, 11, 41, 75, 103, 135, 169, 203, 233; Пастирска идила (Нол де Мон), 449; На гроб Виктору Хигу, 609.

Теодоровић Заре. — Ружа, 745.

Токин Стеван. — Туга (Ленау), 973; Смрти (Ленау), 1073.

Трбић Милутин. — Повед' ме, 897; Зрака месечева, 1061; Не куни ме, 1185.

Тројановић Владимир. — Валови мора и љубави, 807.

Хрисокома. — Вече. 1323.

Шимић Милорад. — Најлепше песме (по Штурму), 1389.

Шпадијер Филип. — Црногорски јунак Новак Рамов Јововић, 829.

II.

НОВЕЛЕ, ПРИПОВЕТКЕ, ДРАМЕ.

Јелчино девовање, написао Мил. Ан. стр. 7, 33.

Негдинска кроника. Бележи Л. Д. I. Стари златни дани у Негдину, стр. 15, 43. II. Долази учитељица у Негдин. Стр. 71, 107. III. Пред црквену скупштину, стр. 429, 463. IV. Црни дани у Негдину, стр. 641, 685, V. Човек од начела, стр. 1537, 1575.

Мир у ратно доба. Приповетка из 1848 године а из живота Јована Стерије Поповића. Од Лазе Нанчића. Стр. 65, 97, 129, 163, 197, 229, 263, 293.

Слике и успомене. Стара икона, од Аз-а. Стр. 137.

Омер и Смиљка. Приповијетка од Светозара Арсенијевића. Стр. 171, 205, 235, 267, 301, 337, 367. 403.
Наши сељани. Позоришна игра из народног живота у три радње. (Одломак). Написао Мита Поповић. Стр. 321, 353, 385.
Сретна забуна. Весела приповетка, ал пуна туге и жалости. Од Абукасема. Стр. 329, 359, 389.
Другови. Сеоска приповетка из Подунавља. Написао Ђорђе Јовановић. Стр. 427, 453, 483, 513, 545, 577. 611.
Анђелија. Приповетка Паје Димитријевића. Стр. 485, 521, 555, 587, 615, 649.
Живот у граду. Слика од грофа Л. Н. Толстоја, превео Н. В. Стр. 551, 583.
Син пустиње. Историјска приповетка од Нике Грујића Огњана. Стр. 673, 707, 737, 769, 803, 837, 865, 897, 931, 965, 1001, 1035, 1063, 1093, 1127, 1163, 1193, 1231, 1263.
Зао пријатељ. Приповетка Ђ. Јовановића, Стр. 713, 745.
Опрости! Новела Милутина Трбића. Стр. 777, 809.
Опет је био данас. Слика из сеоског живота од А. Стр. 843.
Два капетана од В. Вулетића-Вукасовића, стр. 873.
Vita vitae meae. Историјска приповијетка дра Ив. Тавчара. Са словеначког Ј. П. Ј. Стр. 903, 941, 973, 1007, 1043, 1067.
Књижевник и гостионичар. Приповетка из живота од В. М. Стр. 993, 1025, 1057, 1089, 1123, 1157.
Забрана брака. Српска народна приповијетка из горње крајине. Прибележио Вл. Красић. Стр. 1079.
Борба Марка Миљанова с Пеком Павловићем. Црта из црногорског живота. Од Ј. Холечека. Превео с руског Стева Радосављевић. Стр. 1101, 1135, 1171, 1201, 1237.
Стражар на морској кули. Приповетка Х. Сјенкијевића. Стр. 1187, 1125, 1257, 1291.
Из мога путовања. Од Милана Андрића I. Из Суљоша у Бан, стр. 1217. II. У манастиру, стр. 1253 1287. III. Код М. С. Српкиње, стр. 1347. IV. Пут у женидбу, стр. 1473, 1505.
Златно руно. Драматичан спев од Фрање Грилпарцера. I. Гост. Трагедија у једној радњи. Превео Стева Токин, Стр. 1281, 1313, 1351, 1381, 1445, 1487.
Официрка. Из бележника једног практиканта од Реље. Стр. 1317.
Слава. Приповетка Сватоплука Чеха. Превео П. Падејски. Стр. 1323, 1353, 1385, 1417, 1449, 1485, 1517. 1547.
О поријеклу шарца Краљевића Марка. Народна приповијест из Лике. У перо уватио Г. Д. Стр. 1365.
Азиз и Азиза. Истинска љубавна прича са истока, Стр. 1377, 1409, 1441.
Вадње вече. Од П. С. Росегера, превела Љубица В-ћа. Стр. 1569, 1607.
Чини, приповетка са села, од Брана С. Ш. Стр. 1601.

III.

ПУТОПИСИ, ЖИВОТОПИСИ.

Некоји црногорски јунаци, од Филипа Ђ... дијера. Стр. 47, 77, 111, 141.
Писмо проф. Ђорђа Магарашевића о... 1823. Послао Марко Драговић, а пропратио про... Магарашевић Стр. 239.
Ђорђе Магарашевић, српски књижев... 1793 † 1830, од проф. Ђорђа Магарашевића. 227, 339, 471, 407, 433, 467.
Из Пакраца у манастир Ораховицу. П... белешке од Вл. Красића. Стр. 491, 527, 561.
Неколико речи о Сватоплуку Чеху, од Н... П. Падејског. Стр. 1049.
Коста Богдановић, српски књижевник ... лози животопису му. Саопштио Јован Димитрије... Стр. 1425, 1457, 1557, 1591, 1621.
Осам дана по Црној гори. Побратиму Ак... тију Мародићу, срп. акад. сликару, од дра Лазе То... новића. Стр. 1479, 1509, 1541, 1577.

IV.

НАРОДОПИС, ПОВЕСНИЦА.

Из српске прошлости у Босни, од митр... лита Саве Косановића. Стр. 175.
Тител, главно место у Шајкашкој од **А. Ву...** Стр. 591, 625, 653, 693.
Гламоч. Слика из Босне. Саопштио —ћ. 689, 719.
Митолођија старих Словена. Од Пав... дејског. Стр. 751, 789.
У сватовима код Лужичких Срба, из... ванског зборника" од Павла Падејског. Стр. 1047, 1075.
Неколико народних обичаја из ср... краја у Звижду, окр. пожаревачког, Од Ми... Ризнића. I. Краљице, стр. 1273, 1299. II. Рус... стр. 1523.
Српске старине Пивског манастира, о... липа Радичевића. Стр. 1297. 1331.
Јованка Орлеанка. Слика из француске... веснице у XV. веку од Павла Падејског. Стр. 1... 1361, 1395, 1429, 1461, 1491.
О продаји жена код Југословена, прим... на предавање дра Ф. Крауса. Од Павла Падејс... Стр. 1553, 1589, 1615.

V.

ПРИРОДНЕ НАУКЕ.

Мравиња киселина у тијелу животињ... и у биљном. Од Моја Медића Стр. 19.
Кљунаши (*Monotremata*) од К. Стр, 437.
Жетва и храњење од Августа Фогла. П... Д. М. Ружић. Стр. 723, 753.

Како праве пчеле ћелијце од Ст. П. Стр. 819, 851.
Од кад постоји наша земља? По дру Клајну-В. Младеновић. Стр. 1105, 1141, 1173, 1205.

VI.

РАЗЛИЧНИ ЧЛАНЦИ.

У почетку нове године. Од уредништва. Стр. 1.
Друштвени нагони у човјечанском свијету, с руског од Н. В. Стр. 51, 81, 113, 147, 177, 211, 243, 273, 499, 531, 565, 595, 629.
Српкиња васпитаља и васпитање српско, од А. Хаџића. Стр. 193, 225, 257, 289, 323, 355, 399, 459, 495, 517.
Неколико речи о музици са естетичног гледишта, од Драгутина Блажека. Стр. 309.
У славу и част св. апостола словенских Методија и Ћирила, од Александра Сандића Стр. 417.
Из просјачког живота Прибележио Мојо Медић, Стр. 659.
О душевном развијтку човека кроз пет доба његова живота. Написао др. Фридрих Шулце. Превео В. М. Лукић, Стр. 785, 817, 883, 913, 947.
Изложба у прошлости и садањости, од Душана Петровића. Стр. 879, 909.
Правопис и педесетогодишњица препорођаја хрватске књижевности од Вука Даничића. Стр. 937.
Косовска пјесма наших Мухамедоваца. Забиљежио др. Фридрих С. Краус. Стр. 961, 997, 1029.
Примедбе на српску народну приповетку „Чудотворна риба“ из збирке Вл. Красића, од Ђ. Мегарашевића. Стр. 977.
Жене у философији Шопенхауеровој од]. Стр. 1389.

VII.

ЛИСТАК.

1. РАЗЛИЧНИ ЧЛАНЦИ.

Писма Павла J. Шафарика, која се тичу Срба, саопштава Павле Падејски. Стр. 23, 55, 83, 115, 245, 411, 729, 795.
Из науке о чувању здравља. Стр. 29, 62, 155, 350, 797, 957.
Писма Ивана С. Тургењева Србину. Стр. 149, 179.
Печат српског цара кнез Лазара. од г. 1381. од Александра Сандића. Стр 215.
Старосрпски натписи из Босне. Од Вида Вулетића Вукасовића. Стр. 277.
Новчаник св. Стевана са словенским натписом. Од Павла Падејског. Стр. 311.
Добри бег Омарија из Сарајева. Истинити 1818. по причању старца X. Јове Бесаровића, митрополита Саве Косановића. Стр. 345, 375.
Писмо Вука Стеф. Караџића књазу црногорском и брдском Данилу I. Саопштио Марко ... Стр. 439.
Узречице. Прибележио —j—. Стр. 421, 501.
Како мисле Африканци о Европљанима. Од *** Стр. 535, 569.
Љубавни двор. Новелистички фрагмент Емила Марија Вакана. Превео Л. Нанчић. Стр. 599, 633.
Чудотворна риба. Српска народна приповијетка. Из збирке Вл. Красића. Стр. 663.
Арлескиња од Алфонза Доде-а. Превела Милана Стр. 697.
Писмо Ристе Јовичића и Вука Караџића. Саопштио Бранко Радуловић. Стр. 759.
Вода за пиће у Панчеву од М. Петровића. Стр. 855.
Писма из Америке I. Стр. 887. II. 1307. 1339.
Обрана Доситија Обрадовића. Од дра Петрановића. Стр. 919.
Госпођа Виљемсова и грмљавина. Од Марка Твена. Стр. 951, 983.
Срећа, црта из дечијег живота од J. Стритара. Превео В. М. Лукић. Стр, 1013.
Реч две о писцу српском Кости Богдановићу. Од О. Стр. 1015.
Прилози писму владике Данила Јакшића митрополиту Павлу Ненадовићу. Стр. 1081.
Писмо Станка Враза грофу Меду Пуцићу. Саопштио Вид Вулетић-Вукасовић. Стр. 1109.
Руски гроф, списатељ и — чизмар, од кнеза Рите. Стр. 1143.
Лука Свиловић. Од Вида Вулетића-Вукасовића. Стр. 1177.
Природњачки састанак у Загребу од β. Стр. 1180.
Стара минеја Божидара Вуковића, од Филипа Радичевића. Стр. 1211, 1241.
† **Др. Влајко Мајински.** Сећање на ђачко доба му. Од О. Стр. 1214.
При шољи каве. Цртица из паланачког живота у Србији. Од Орфелиније Стр. 1275, 1303.
Народне химне и патриотске песме разних народа. Од Драгутина Блажека. Стр. 1337,
Писма из Италије. I. Од проф. Риста Ковачића. Стр. 1367.
Песме Станка Враза. Саопштио Вид Вулетић Вукасовић. Стр. 1401.
Оснујмо народно црквену библиотеку и музеј српске митрополије и патријаршије. Стр. 1435, 1465.
Просвета. Јован Гутенберг и проналазак штампе. Стр. 1469, 15 0.
„Падају звезде“ од С. М. Стр. 1497.
Позив „црвенога крста“ у Београду. Стр. 1503.
Архимандрита Јована Рајића четири знаменита дана за живота и смрт и погреб му. Две белешке из записника манастирског. Од Александра Сандића. Стр. 1527, 1559.
Звезде падалице, од А. Стр. 1531.

Како људи различито музику слушају. Од Драгутина Блажека. Стр. 1595.

Писмо Атанасија Стојковића. — Стр. 1627.

Распис награда, од издавача „Јавора“, стр. 31.

Досуђене награде, стр. 1311.

2. КЊИЖЕВНОСТ.

Пушкинов „Оњегин“, 25; *Sitte und Brauch der Südslaven von Dr. Friedrich S. Krauss* од Франа Радића, 58, 85, 120, 152, 185, 222, 280, 315, 348, 378, 440, 505; Јастребић против Грличића, превео с чешког Срета А. Поповић, од Владислава Алин, 118; Вардар, календар за просту годину 1885. од Ј. Ж. 183; Целокупна дела Доситија Обрадовића, 220; *Polské paní a dívky, napsal Edward Jelínek,* од Владислава Алин. 313; Оцене и прикази књига од Архимандрита Н. Дучића, од К., 473; Старинар, орган срп. археол. друштва у Београду, 504; Библиотека одабраних романа: Јогуница, 538; *Orient und Occident, von Julius Hart*, од —ћ, 572; Предходни приказ књиге „Историја срп. народа“ написао Пантелија Славков Срећковић, од Иларијона Руварца, реферује >; *Pjevanka, uredi F. S. Kuhač*, од А. Јорговића, 730; *Das Trinkwasser der k. ung. Freistadt Zombor v. Dr. Jos. Wohlrath*, од М. Петровића, 763; „Балканска царица“ пред судом руске журналистике од Д. 823, 858, 890; Гласник српског ученог друштва, књига 62. од —ћ, 921; Српске насеобине у јужној Италији, чланак проф. Риста Ковачића у „Гласнику“ књ. 62. од О., 955; „Синтактични задаци“ од проф. Ј. Туромана и „Примери за латинске облике“ од проф. Ст. Лекића, од В., 1018; Поука о чувању здравља. од дра Милана Јовановића-Батута, 1114; *Metodika prostoručnoga crtanja sastavio Gjuro Kuten*, од Л, 1371; Полаженик, божићни дар српској деци од Браца-Радована, реф. А. Б., стр. 1629.

3. ДРУШТВА.

Матица српска, стр, 122, 156, 318, 443, 477, 574, 765, 893, 988, 1020, 1149, 1181, 1309, 1373, 1468, 1533, 1567. Добротворна задруга Српкиња новосаткиња, 187; Југословенска академија знаности и уметности у Загребу, 382, 826; Друштво за народно позориште, 827, 861; Правила музејског друштва за Босну и Херцеговину, 1085, 1118.

4. ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

Матејкова слика: покоравање чешко од Зоре Ховорке рођ. Калик, 124; Сарду, „Теодора“ му. Сара Бернхард. 190; Др. Јован Пачу, српски уметник на гласовиру, од Драгутина Блажека, 251; Смрт цара Лазара, најновија слика Ђорђа Крстића, 284; слика А. Наумова „дуел Пушкинов“, 380; Концерат срп. певачког друштва у Сомбору, од Драг. Блажека 509; Петар Убавкић, 539; О напретку Словена у музици, од Драгутина Блажека, 636; др. Јован Пачу од Д. Б., 702.

5. ЧИТУЉА.

Димитрије Матић, 30; Христифор Шифман, 63; Никола Димитријевић, 63; Емил Чакра, 90; Мајор Миша Анастасијевић, 189; др. Стева Димитријевић, 253; Тривун Вујин, 352; Анастасије Герески, 448; Јосиф Пајаруци-Крилан, 541; кнез Александар Карађорђевић 605; Ђура Ненадовић. 606; Теодор Босниħ, 638; Софија Мештеровић рођ. Гајић, 734.

6. **Разно.** Стр, 30, 63, 92, 128, 157, 192, 224, 253, 286, 318, 351, 382, 413, 445, 478, 511, 542, 576, 606, 669, 703, 735, 766, 799, 830, 863, 894, 924, 958, 1023, 1055, 1088, 1119, 1'5', 1216, 1279, 1310, 1375, 1406, 1471, 1502, 1535, 1568, 1598.

7. **Белешке.** Стр. 92, 127, 191, 38', 540, 604, 668, 702, 799, 893, 1085, 1184. 1244, 1246, 1279, 1342

8. **Дописи.** Из Корчуле (у Далмацији) од Франа Радића, 667; из Винице (у Русији), 986; из Херцеговине, 987; из Кијева, 1083; из Далмације, од Вида Вулетића Вукасовића, 1116; из Русије, 1277; из Винице, 1437.

9. **Статистика**. Стр. 639, 736.

10. **Из словенских књижевности**, Стр. 159, 255, 286, 319, 384, 415, 544.

11. **Нове књиге, листови и музикалије.** Стр. 32, 95, 128. 160, 224, 288, 320, 352, 384, 416, 448, 480. 512, 544, 576, 608, 640, 671, 768, 800, 831, 864, 894 926, 928, 960, 991, 1024, 1056, 1088, 1120, 1152, 1247 1312, 1343, 1376, 1407, 1440, 1472, 1536, 1600.

12. **Загонетке и решења**. Стр. 96, 256, 416, 16[illegible]

13. **Одговори**. Стр. 192, 224, 512, 704, 928, 9[illegible]

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 1. У НОВОМ САДУ 6. ЈАНУАРА, 1885. Год. XII.

У почетку нове године.

Срећна Вам нова година, драги читаоци! Поздрављамо Вас свесрдно и топло, као своје пријатеље и другове, браћу и сестре, с којима се ево већ *дванаести година* у духу разговарамо, забављамо и учимо.

Као год што је *писмо* разговор пријатеља с пријатељем, тако је и периодичан лист душевни споразум, разговор и договор пријатеља књиге и народа међу собом, а све корист народа, у којем лист излази, јер у поменутом листу стичу се духови родољуба ...дних и књижевника из свију крајева, те ...ки своје мисли казује онако како уме, би...то у виду лаке *песмице*, или занимљиве *човетке*, или *поучнога чланка* из које год ...не науке и знања, или у виду књижевне ...итике или ма у којем облику иначе, те се ...ко исто у разним крајевима народа те ми...и читају и о њима се размишља.

Честитом Далматинцу мора мило бити ...тати осећаје и мисли брата свог из Србије; ...анаћанину годи срцу кад разбира шта се ...звија у души и срцу Србина Босанца или ...ерцеговца, а Бачванину прија души слуша...и причање или песму рођенога му брата из Срема, сестра Српкиња се не стиди да научи што, што јој је брат Србин на основу свога знања и искуства лаким пером својим саопштио, и тако оваки листови, који скупе међу своје раденике књижевнике из свију крајева народа, нису ништа друго, него збор и сабор, на којем једни говоре лепу реч, а други их пажљиво слушају.

И *„Јавор“* се трудио, да у своје коло а на овај народни сабор сазове и сакупи родољубиве писце из свију крајева нашега народа, којима срце бије за лепшом будућношћу свога рода, а који имају дара и вештине, да својим пером допринесу што ка зидању оне значајне зграде, што се зове душевни напредак и образованост српског народа.

Па тако и ове прошле године би „Јавор“ тако срећан, да се у њему стекоше радене снаге мал-не из свију земаља, где Срби живе, вољни да и они реку своју реч пред лицем читалаца српских, и ево ћемо овде да набројимо имена већине сарадника наших, који су нас ове прошле — 1884 — године у овоме листу потпомагали и своје умне радове у њему износили:

Алин Владислав, књижевник у *Земуну*; **Андрић Милан,** вар. бележник у *Новом Саду*; **Бајић Свет. Мл.**, срп. нар. учитељ у *Ђали*; **Бијелић Јован,** професор у *Горњ. Карловцу*; **Блажек Драгутин,** ликовођа у *Сомбору*; **Бранчић Благоје**, правник у *Будапешти*; **Брзак Драгомир,** чиновник у *Београду*; **Вуловић Светислав,** професор у *Београду*; **Вујић Васа,** професор у *Карловцима*; **Вучетић Никола,** медик у *Бечу*; **Гавриловићева Драгиња,** срп. нар. учитељица у *Срп. Црњи*; **Грујић Нико — Огњан,** проф. више женске школе у *Сомбору*; **Грчић Јован,** професор у *Новом Саду*; **Дејановић М. Д**, срп. нар. учитељ у *Мохолу*; **Дучић Н**, архимандрит у *Београду*; **Ђорђевић Владан др.**, шеф санитета у *Београду*; **Ђорђевић-Призренац Манојло,** журналиста у *Загребу*; **Живановић Јован,** професор у *Карловцима*; **Живковић Мита,** професор у *Београду*; **Илић М. Ј.** књижевник у *Београду*; **Јеврић Дамјан,** парох у *Јамини*; **Јовановићева Марија,** сврш. приправница у *Белој Цркви*; **Јовановић Јован-Змај,** лекар у *Бечу*; **Ковачић Ристо,** професор у *Анкони* (Италија); **Константиновић Бранко,** медик у *Грацу*; **Коњовић Стеван**, срп. нар. учитељ у *Сомбору*; **Косановић Сава,** митрополит у *Сарајеву*; **Лотић Љубомир** у *Карлову*; **Магарашевић Ђорђе,** професор у *Новом Саду*; **Максимовић Милан,** у *Новом Саду*; **Манојловић Пера,** капетан у *Београду*; **Марковић Павле,** професор у *Карловцима*; **Матић Андрија М.**, професор у *Новом Саду*; **Медић Мојо,** професор у *Земуну*; **Милованов Стеван,** професор у *Новом Саду*; **Михајловић Ристо,** кр. јавни бележник у *Вуковару*; **Николићева Даница,** у *Томашевцу*; **Пачу Јован, др.** лекар и уметник у *Сомбору*; **Петровић Мита,** професор препарандије у *Сомбору*; **Поповић Зар. Р.**, ликовођа у *Нишу*; **Поповић Мита,** адвокат у *Сомбору*; **Поповић Срета А.**, професор у *Ужицу*; **Поповић Стеван,** професор у *Карловцима*; **Поповић Шапчанин Милорад,** драматург у *Београду*; **Разуменић Светозар,** богослов у *Карловцима*; **Рајковић Ђорђе,** књижевник у *Новом Саду*; **Ружић Добрслав М.**, професор у *Ужицу*; **Сандић Александар,** професор у *Новом Саду*; **Симићева Милева,** професорка више девојачке школе у *Новом Саду*; **Станковић Ђура,** присеедник суда у м. у *Вел. Бечкереку*; **Стефановићева Софија.** срп. нар. учитељица у *Каћу*; **Стефановић Владан,** срп. нар. учитељ у *Ст. Футогу*; **Субботић Јован** др., адвокат у *Земуну*; **Трбић Милутин,** богослов у *Карловцима*; **Шимић Милрад,** техничар у *Бечу*; **Шумоња Никола,** припаранд у *Загребу*.

Осим тога радише у прошлој години још и други наши писци, којима је име сакривено под каквим знаком, а и неки млађани почетници, који дара показују за књижевни рад. Мислимо да нам нико неће замерити, што младе даровите почетнике пуштамо, да у „Јавору“ полетају, јер то ће им крила ослободити на даљи бољи и зрелији рад. Ми добро знамо, да су и у старија времена уредници књижевних листова пуштали младе снаге, да се окушају у овој или оној струци, а нису хтели одмах с почетка да угушују у њима светлу зраку њихова таланта, који се после код многих узнео у велике висине. Сетимо се само прве песме 13-годишњег детета — Јакова Игњатовића —, који се после развијо као знаменит романсијер српски; сетимо се првих писама Стојана Новаковића, који је данас од првих филолога и историка књижевности у нас; сетимо се првих радова Јована Ђорђевића, Чеде Мијатовића, Владислава Каћанског (у „Подунавци“), Ђуре Јакшића, и мал' свију других знаменитих књижевника наших. Па и „Јавор“ се може за кратка века свог похвалити, да је многи данашњи већ уважени књижевник наш у његовим гранама први пут полетео и своја крила ојачао.

Као што се из горенаведених имена види, имали смо и ове прошле године и леп број Српкиња, као сарадница нашега листа, а ко је читао њихове песмице, приповетке и чланке видеће, да немамо бити постидни, што се у српском народу налази кћери, које поред свог стручног или кућевног рада умеју и пером да искажу своје мисли.

Ми се надамо, да ће број наших сарадника остати и од сеље овако велики, а надамо се да ће се и умножити. Ми се њиховим именима поносимо, а читаоци нека се користе и забављају њиховим радом.

У то име обраћамо се народу наше

[...]тованој читајућој публици српској, са мол[...]ом, да нас и од сада потпомогне са своје [...]тране претплатом, јер само тако ћемо моћи лист [...]вај одржати, унапредити и довести до оно[...]а развијтка, који се данас тражи од овакога [...]иста, који ће своју задаћу вршити онда, ако [...]уде у стању, да многом и многом млађем [...]ународнику нашем *отвори вољу* на *читање*, [...]ер код кога је та воља отворена, тај ће у књижевности нашој и туђој наћи већ себи довољно душевне хране, којом ће своје срце оплеменити, а душу изобразити.

Сретна вам нова година, драги читаоци и миле читатељке, ми ево овогодишњи рад свој отпочињемо.

У Новом Саду, *о новој години 1885.*

Др. Илија Огњановић
уредник „Јавора“.

1885.

Осамдесет ево пете,
А нове нам буре прете;
Деветнаести клеца вече
Од старости вајне, клете!
Муњу скид'о, пару путо,
Па охоло небом луто,
А сунца му нашто стара —
По ћефу га муњом ствара,
Те с његова гори смера:
На-што сунца — код фењера?!
Нем'о ноћи, зоре, дана
Освећена, богодана,
Па ево га изанђана:
Деветнаести клеца вече,
Јади муче, муке прете —
Осамдесет ево пете!

[...]есвећен прти, рама —
[...]без стида и без срама
[...]ивот се муњом сева,
[...] свилом заодева,
[...]ћефу страст се жаца
[...]оши од срдаца!
[...]лако на врх гура,
[...] паром у свет тура,
[...] небу дигла пара
душевних смрданбара!
[...]мо краду одабрани,
[...]е новчани великани;
[...]де рите ашикују,
[...]одице туђе трују:
[...]етнаести клеца вече
[...]старости вајне, клете —
[...]десет ево пете!

На што пусто срце зија,
Шта је — да је — само прија;
То се само мисли шта би —
А нема л' се — онда граби!
Ох, да чуда од слободе —
Капка вина, буре воде!
На што црква света, стара?!
Часни крст нам ухо пара;
За народ се брига смага,
Ко пре стигне — оклама га;
Где љубави жар је живи? —
Ко се чему јоште диви?!
Шта је сада мудрост права?
Шта се сада обожава?!
Деветнаести клеца вече,
А страшни му часи прете —
Осамдесет ево пете!

Вихар бије са свих страна,
Јаворова пуца грана —
И једна је већ отпала
Старом баби од гусала!
Ал' ти гордо дижи главу,
Дочекаћеш зору плаву,
Па ће минут' и та мука —
„Дић' ће деда свог' унука!“
Слатку песму вити том' ће,
„Заплакати под тобом ће!“
Свака суза цвет ће бити,
Да се Јавор њиме кити,
Те преживе дане клете —
Српске књиге убав цвете —
Осамдесет ове пете!

J. С. Ч.

*

Јелчино девовање.

Написао МИЛ. АН.

ао, боже, — баш сам ти ја дете била, кад сам била мала.

А нисам била баш ни тако врло мала, да се могло рећи — малецка, мајушна. Та било ми је ваља да већ и пет и шест година; али то ни шта није сметало, да ме отац мој узме на колено, па љуљушкајући ме, да ми пева: — „Шаргарепа, моја мала лепа.“

Како ме је отац спустио са колена, од мах сам трчала к огледалу, да видим, јесам ли ја баш заиста тако лепа? Па кад сам се уверила, да отац не лаже, (мој отац увек истину говори) — онда сам чисто расла од милине.

Је ли, Соко, и ти, Милице, да сам дете била?

По што би сад то учинила! Сад не трчим на огледало, ни кад ми Младен каже да сам лепа. А и за што би се огледала? Та ако о чему, ал' о томе сам баш уверена, да Младен не л . . .!

Ал не мојте, девојке, да ме осудите, што Младену безусловно верујем. Да га и ви тако познајете, као ја, па да вам каже, да је ова ружичаста хартија, на којој вам пишем, модра, или зелена, — а ви би му, знам веровале.

О — ја Младена врло добро познајем! Он је заслужно, да сав свет о њему са највећим поштовањем говори. Јест Младен је најискренији и најпоштенији млад човек на свету! Знам га, — та још га од детињства мога познајем. Он је од мене до душе шест година старији, ал још од малена, т. ј. од како себе памтим, он је увек са мном се забављао и играо.

Али нисам то хтела да вам пишем, девојке. Знате, да смо још онда, кад смо у Новоме Саду из „лера“ изишле, узајамно дале реч, да ћемо „једанпут“ за спомен свака своје девовање описати једна другој.

Но, па ја ево сад хоћу, да испуним моје обећање. Родитељи су ми већ легли. Ја сам сама у мојој спаваћој одаји, али још не могу да спавам. Свакојаке мисли ми се врзу по памети, ал ни једној не могу краја да ухватим. Срце ми све кипи од неквих непојмљивих осећаја, којима не знам имена да нађем. Ох, тако би волела, да сте ми ви сад овде . . . . Ти си, Милице, увек била, па и сад си врло паметна девојка; ти би знала моје мисли разбистрити. Ти би се, Соко, ваљда знала довити тајанственим осећајима мојим. Та ти си увек тако досетљива била, — ваљда би знала погодити, за што сам ја данас тако узнемирена, збуњена, расејана, шта ли? Ја не знам, шта ми је, само то знам, да се још никад нисам тако осећала, као данас . . .

Али — где сам оно и оставила? Или у право, где и да започнем?

Да, збиља, казала сам, — какво сам ја дете била, кад сам била мала.

Ако ћу искрена да будем, — *а таква желим до гроба остати*, — онда морам признати (и Младен ми је т јуче казао), да сам у детињству сујет и мазна била. Није ни чудо. Отац м на длану носио, а мати ме је гиз као кићенку. Та знате и ви, как и као полетаруша изгледала, док с заједно у Новоме Саду биле, а о није мати намештала косу и Није било у „леру“ сујетније од мене.

(„Лер“! — Та реч ми је прирасла, па не могу ни како са да је заменем. Али хвала богу — дену —, кад сам се бркања тисуће гих страних речи курталисала! Не свету лепшег језика, од српскога!)

Јао, девојке, ал се стидим, шт тако сујетна била! Осећам, како ми зи горе од стида. Добро, што са те ме нико не види, како сам нила . . . .

Дакле, кад сам била мала . . . ех, нећу о томе ни да говорим. — Та вама је обема познат сав мој живот до онога часа, кад смо се у Новоме Саду растале, на шта да трошим то драгоцено време са описивањем дечијег ачења и кревељења. Почећу онде, кад сам из — ал баш га нећу изрећи — кући дошла. А томе је — чекајте, — томе има . . . у право две године. Наши су баш и онда се у бербу спремали. Боже! како сам се онда радовала берби! . . . Но, но, ал немојте мислити, да се и сад не радујем. Та сутра ће бити код нас у берби и . . . .

Елем, кад сам пре две године кући дошла, онда сам добила прву дугачку хаљину. Да муке моје са том хаљином! Кад год сам корачила, — потепла сам се. Изгледала сам себи, као упетљано пиле. Ал сам и прошла као упетљано пиле. Имали смо тај дан гостију. Да бог ме, у кући се празновало: — мене су попели на полицу. Ја сам служила око стола. Кад сам уносила печење, на сред собе станем на дугачку хаљину, поруб се опара сав, а ја, колико сам дуга, с печењем заједно — паднем на сред собе!

„Ни шта, ни шта, само кад ниси с чорбом пала!“ — повиче попа од стола, а ја није друго, него обамрла од стида.

Боже! — шта било самном, да сам данас тако прошла!

Не знам, како сам онда изишла из собе. Мати каже, да ме је она изнела, ал то памтим, да сам цео онај дан преплакала, а попа ми је и дан данас мрзак са оне његове поругљиве примедбе.

Јесте л' ви, девојке, пале, кад сте први пут обукле дугачку хаљину? . . .

Оних месојеђа сам била први пут па јавној забави, на једној игранци. У дугачкој хаљини сам се донде већ научила била ходити, ал сам у држању, кретању, кочењу, успијању и одговарању невешта, врло невешта била, ма да ме је мати у томе читаву зиму брижљиво обучавала. Кад представим себи, како сам изгледала на тој игранци онда и сама увиђам, да моја мати није баш вешта у настави о друштвеном понашању младе девојке. Младен је у томе много вештији. Ја сам од њега на томе пољу за кратко време више научила, него и од „мадаме“ у Новоме Саду, и од моје матере, за толико година. Ал онако и кажу, да сам од летос са свим друга постала. И паметнија сам — веле — и љубазнија и све, него што сам до летос била. Па и та прва игранка у мало, што ми није пресела. Хвала богу, — и ви му захваљујте, девојке, — само кад су ме у изглед стављене кобне посљедице те прве игранке сретно мимоишле!

Помислите само, девојке. Наш солга, маџар са уфитиљени бркови, загледао се на тој игранци у мене, па ми још оног вечера уши пропарао са његовим ласкањем. Мучно би ми било, а знам, да би се и вама смучило, кад би вам изређала све оне речи, са којима је хтео, да ми мозак заврти.

После те игранке мало који дан није долазио к нами у посету. Мени је свагда досадан био, ал мој отац, старп племић, — њему само да је бесних немеша и вармеђаша. Чудна ми зеља! — што рекао Младен. Је л оно племић, који се са великим делима својих прадедова хвали, — или је оно племић, кога сопствена племенита дела хвале?

Шта ви судите о томе, девојке? —

Што је солга чешће долазио у нашу кућу, то га је мој отац све радије дочекивао, а ја сам га све већма — мрзила.

Било је лане, лицем на светог Илију. Мене је мати опремила, да идемо у цркву. Кад ми је косу наместила, онда ми рече, да ме за тај дан мора особито лепо удесити, јер ће ми после службе — просиоци доћи.

Кад ми то рече — као да ми је нож у срце забола. Машим се уплашено обема рукама за груди, па сам их стегла, да се не распукну од бола.

„Па зар већ да ме отиснете од себе!“

X.

За рана је научио
Лисечење, ревновање,
Разверити, уверити,
Мутан поглед, сетовање.
Час је охол, час покоран,
Час па ћути — нéма гора,
Час па слуша, ал не хаје,
Час је олуј красна збора.
Писма су му живи пламен,
Па што љуби, за тим живи;
Час му поглед голуб нежни,
А часом је ор'о сиви;
Да победу слави пуну,
Хоће л' само, сузе груну.

(Наставиће се).

Негдинска кроника.

1.

СТАРИ ЗЛАТНИ ДАНИ У НЕГДИНУ.

Не знате, где је Негдин?

А видите, то вам је старо већ место. Колико је старо, не умем вам додуше рећи; ал је старо. Не знају зајамачно ни они, што премерише и земљу и небо, . . . што чују, како трава расте, и шта животиња мисли, . . . што броје звезде и зауставише сунце, да се тек само око себе врти, па гурнуше ову дуготрпељиву мученицу, нашу земљу, да се шеће око његове светлости, те подбунише и оног бледог сањала, буцмасти месец, да облеће непрестано око ње. Нема сумње, да је он кукавац већ толико и толико пута обиграо око ње, мркнуо и бледио, бекељио се, баш и над самим Негдином, па беше и ролове јој показивао, не би ли јој се додворио, а исто толико је, и како се она врца од њега, . . . Легиони су сретни и несретни уздисали спрам његова бледа зрака, . . . легиони опевали и оплакивали његову и — ах! — своју горку судбину у присенку ноћног хлада. . . А Негдин постоји давно и давно.

Како је стар, ено се види и по њему. По шору коров, око цркве коров, пред црквом коров, слама и рогоз по крововима ниских кућа обрасла маховином, па кад је киша попреска, зелени се као — као. . . Гле, не пада им па памет каква песничка приподоба. . . Ха, ево је! Зелени се као маховина, кад је киша попреска! Рогови стрше као самар на преводнику безазленог рунатог стада, кад га младо пастирче опаше, те после ужине повеша на њега торбу и кабаницу, па извади из кабанице милогласну фрулицу, и сит и весео засвира песмицу лако лагано. Како је стар Негдин, ето видите, како им је школа опала, па све заудара на буђавину, да се занесеш, па сневаш о оним данима старог златног доба, када су старе Ере у врећи и лопатама носиле из собе мрак и уносили с поља светлост. Онда су Негдинци куд и камо били напреднији од њих, па су пробили прозоре, те знали и за хартију, па залепили прозоре хартијом.

Па где је Негдин?

Е, како ћу да вам кажем. . .

Она господа, што побележише, где се која звезда на небу налази, не забележише, где је Негдин на земљи, ил не нађоше за вредно, ил —

Него што му драго.

Замислите себи село, као што сам га мало час у кратко почео описивати, па додајте још, да поред свега тога има ипак све, што селу треба. Има неколико мејана, . . . има неколико грка, . . има свог сталног екеекутора, (дакле ипак се зна и за Негдин на меродавном месту!) . . . има —

Но гле, откуд сам ја почео! Требао сам почети с попом. Негдин је још у оном идиличном веку, где је попа прва глава у селу. Знам ја то. Али да не би когод направио рђаву какву досетку, па

одмах казао: „С главе риба — мириши,“ — шта сам знао, него да почнем, како сам почео. Па нек тако и остане, да не кварим. Поправићу се.

Можете мислити, кад кажем, да Негдин има све, што селу треба, да баш заиста има све. Само нема свог лечника, . . . нема своју дружину на међусобно потпомагање и штедњу, . . нема своју читаоницу, . . нема —

Ал како ће још и то све да има поред толико намета и намета.

Друкче је то било у старо златно доба. А сад ни они људи, који су онда живили још, нису више онаки. Па зато Негдинци и уздишу за старим златним добом.

Како слатко уме да приповеди деда Кирило, црквен човек, звонар, о животу од некад!

„Искупимо ти се,“ каже, „код старог мађистора — Ја био онда деран, тек наусница набрчиле, а он сад као овца. Из његове је руке мој отац и примио уже на нашој звонари; он постао учитељ и певац, а мој отац на његово место, па ћу тек онда доћи ја за звонара — Искупимо ти се ми тако код мађистора. А он имао неку грдну књигу. Књижурина је то, боже прости, као астал. Па слова! Ја сам баш доста испревртао књига; у нашем храму нема ниједне, да ја нисам превртао од корице до корице, ал никад да нађем онако што. Понда нам чита, чита, а ми слушамо, слушамо, понда се разиђемо, па мислиш, мислиш — Ал шта мислиш! Просто не можеш баш ништа више да мислиш, јер све пише у тој књизи. . . Чита он нама једаред, како се род човечији опростио греха.“ Е, људи. . . е, браћо, мани се. Јест био писмен, бог да му душу прости! Нема данас више таких људи.

„Само слушајте! Једаред, — вели он из те своје књиге, — дође Сатанаило, нечастиви, буди бог с нами! Дође код Саваота, па ће му рећи:

„— Јеси чуо, овако бити не може: Једна земља, а два господара, царевати оба не можемо, него хајде да ми царство поделимо.

„— Па хајде!“ — вели њему Саваот.

„— Што је земаљско, моје је; а све друго твоје, — рећи ће Сатанаило.

„— Нека тако буде! — рече бог.

„— Бог као бог, ал се превари. Слава тебје, боже наш, слава тебје! Ех, та ђаво је жену преварио!

„Сатанаило уреже контрак у камен, потпише и један и други, па онда баци камен у реку Јордан, да га нико не нађе. Од то доба како која земаљска душица из грла, а Сатанаило с њом па у пакао.

„— Море, шта ти радиш? — рећи ће једанпут Саваот.

„— По контраку. Што је земаљско, на земљи и са земље, моје је, — одговори нечастиви.

„Додија богу невоља земаљских душица, плач и шкргут зуба и ридање па пошље свог сина на земљу, да откупи људство греха. А Исус Христос намисли, да се најпре покрсти. Позове светог Јована за кума, па ће се крстити баш у реци Јордану, где је Сатанаило бацио контрак. Кад Христос стао у Јордан и свети креститељ га полио водом, наједаред прсну онај камен у Јордану на парчета. Чим камен прсну на парчета, а све душице, што биле дотле код Сатанаила у паклу, прнуше у рај. Кад то видио Сатанаило, зарика, зарика пусник, да се сав пакао затреса до седмог неба. Онда бог пошаље к њему једног анђела гласника, па му поручи: — Све невине душице, што су досад биле код тебе, сад су код мене; а твој ће се пакао напунити препросејаним брашном.

„И зајамачно, људи, ако се дојако није напунио, данас се мора и препунити. Јер ево је настало последње време. Казао је покојни стари мађистор још: — Доћи ће — каже, — доћи ће време, када ће људи — каже, — отпасти од бога; и то ће бити препросејано брашно, којим ће се пакао напунити по речи божијој.

(Свршиће се.)

Мравиња киселина

У ТИЈЕЛУ ЖИВОТИЊСКОМ И У БИЉНОМ.

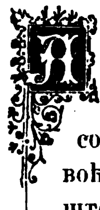

Ако се човјек љети одмара на тратини, да бобме у хладу под липом, под орасом или под другом којом корисном нам воћком, догоди му се, да своје почивалиште мијењати мора. С почетка ће помишљати да није под њим какав камен или што друго, ма кад се стане чешати по ногама и по рукама, досјетиће се, да је то од мрава. И заиста, ако разгледа околину своју, наћи ће близу збориште њихово, такозвани *мравињак.* Мрави нам начинише мјехуре, а и кожа се црвени око њих; шта би то могло бити?

Имамо ми хартије која је плаво обојена *лакмусом,* па ако пустимо мрава по њој (ма не сада него на љето, јер сад су се они дубоко завукли у земљу и у *зимском* су *сну*), остајаће црвен траг иза њега. Мрав је ову хартију оцрвенио, а ми не видјесмо да њему из тијела капаше каква *црвена* течност. Али ко боље мотри опазиће, како ипак стражњим крајем тијела прска течност која је без особите боје, па чим она падне на хартију, у душак ће то мјесто поцрвењети.

У хемији се много говори о течностима које лакмусову хартију овако оцрвене, ма све су оне назване опћим именом: *киселинама.* И ово је једна киселина од тога огромнога броја, па јер је понајприје опажана код мрава, прозваше је *мрављом киселином.*

Доиста да пред двије стотине година нијесу мрави ни на крај памети имали, да ће се њихово тијело кухати с водом у котловима који су налик на ракијнски, те да ће она вода што се у капалици ухвати испод цијеви (луле) мирисати оштро и пећи као и сок што га они иштрцају. Ако купимо бочицу ове мравиње киселине у апотеци, увјерићемо се, е је без икакве знамените боје као и вода, да се дими, да јако иде у нос, да мирише на мраве. Њена пара лако се зажеже, па онда гори; а метнемо ли мало ове киселине на језик осјећаћемо да је кисела и да пали. Канемо ли капицу једну на кожу, поцрвењеће и подмјехуриће се т. ј. одскочиће мјехури.

Данашњи дан коракнула је хемија напријед, па толико и не скапавају мрави сада као прије ради ове течности, јер је људи преправљају од нечега другога. Ово преправљање нас се не тиче ни мало, за то ћемо ићи даље одређенијем нам путем, само ћемо рећи, да су мрави своје име неправедно пришили и за све течности, које су налик овој у њиховом тијелу, ма налазиле се оне у којој му драго животињи и у биљци, или их умјетнички преправљали од штокаквих супстанција.

Ко још није руком нехотице махао, кад је чуо зујање *пчеле, оса* (зоље) *стршљена. . .?* Бојимо се ми ових животињица, јер кад нас као што народ каже *„уије“* (уједе) које, позна нам се на кожи, а и отекне нам то мјесто. И у њиховом тијелу прави се мравиња киселина, а ко још не зна да пчела има *жалац* (жаоку) озада и да њиме подлијева ту течност под кожу?

Ако оставимо на ваздуху комад меса или воћа каква који дан, особито љети, покввариће се; а напустимо ли масуљ (маст) самом себи, кад је прилично велика топлота, он ће врѐти. Посолимо ли месо добро и укухамо ли воће са шећером, не ће онда трухлити; а кад би масуљ унијели у *хладне* просторије, никада нам не би преврио. Имамо ми још много средстава којима заустављамо *трухлење* и *врење,* а тако средство је и ова мравиња киселина.

Ово се најбоље види код пчела, јер онај отров што се прави у двјема жлијездама те до потребе у мјехуру скупља и жаоком одводи на поље, није за то да нас већма боли кад нас пчела уије; има он са свијем други задатак. Ове особине пчелињег отрова, који је као што већ напоменусмо *мравиња киселина,* читамо и у овогодишњем *„Орлу“* у чланку *„**Мед**,“* што га је написао признати пчелар проф. *Јован Живановић.*

Чим се пчела узнемири, пружи своју жаоку и у тај мах створи се на њеном врху

капља ове мравиње киселине. Умири ли се она, жаоку увуче у се, али нема направе којом би и ову капљу повратила у мјехур; на кад се трци саћа тијем крајем, прионе ова капља за њ, те се прије та послије смијеша с медом. Овако тумачи тај начин мијешања тих супстанција проф. Др. *А. Фогел*, а у реченом чланку стоји ово: „Пчеле кад напуне ћелице медом, онда на послетку поједну капку отрова свога спусте у сваку ћелицу озго, па онда тек заклапају ћелице воском.“ Мнијења ових поштованих писаца не подударају се, за то их споредно и напомињемо, али да ће више мравиње киселине одлучивати пчеле које су чешће узнемириване, опазио је и пчелар *Холц*, јер мед из таке кошнице мирисаше оштро, бјеше опоран и паљаше (на језику.) Да пчеле и од своје воље одлучују ове капљице, не сумња нико, па јер оне њих не износе на поље како по своју нечист, има у сваком меду ове мравиње киселине, а мора је и бити, јер она *„има антисептичну силу т. ј. не да да се мед поквари.“* Ко изволи нека очисти мед од ове киселине, па ће видјети како ће му брзо ускиснути, дочим ће нечишћени мед неколико година остати непокварен.

Сад знамо да мравиња киселина има знамените особине, а и ради њих да је од велике благодети по домаћу привреду. Али осим овога ваља нам памтити и ово из чланка о меду: „У кошници у којој има шесет и више хиљада пчела морале би се све утаманити од покваренога ваздуха, да немају отрова, којим десинфикују целу кошницу.“ —

Има мравиње киселине још у тијелу њеких животиња из нижих кола, а и у тијелу савршенијих, на име у крви, у зноју, у месу, у мозгу . . .; али ћемо ми да рекнемо на по се само њешто о *растовом прелцу*, о лептирићу који као *гусјеница* живи од растова лишћа. Ових гусјеница има кад и кад веома много, често пождеру све лишће, па се лијепо поређају када то раде и пузе по дрвећу. Њихово је тијело *длакаво*, па ако се случајно дотакнемо тих длака које су крте, забоду се у руку особито кад је знојава, па нас онда боли и пече као да смо се ожарили најжешћом копривом. У овим длачицама има мравиње киселине, па још и онда кад је гусјеница липсала, а увјеравају нас да она ове длачице по вољи стреса, за то их има близу њих и у ваздуху. Немојмо се онда чудити, ако нам се зажари кожа кад насрљамо на овакве гусјенице, а ми се њих и не дотакосмо; а да још мучније њима тада избјегнемо, имаду ове длаке закачке којима се закаче чврсто за нашу кожу.

Рекосмо да и коприве жаре. То добро зна ко је бос кроз коприве ишао, па и онај „ко је преко плота скакао, у копривама спавао, а и дјеца кад накидају коприва па се гонају и туку њима по рукама говорећи: „Покри голо.“ И на овој биљци има много длачица: *жарака*, који су на врху крти, те ако их се само малко дотакнемо, одломи се врха а на поље цури течност — опет наша мравиња киселина. Ови жарци с овом киселином најбоље су обиљежје ове биљке, та по томе ће и слијепац коприву распознати, а она изводи из народних уста и ову *загонетку:* Пали — паприка није, пече — а ватра није, боде — а драча није.

Има мравиње киселине и у другим биљкама, ма јер се у животу само једна употребљује баш ради ње, с тога је и по имену спомињемо, а то је *оморика*. У оморикoвом лишћу (четинама) има ове киселине, па за то тргају четине и мећу их у топлу воду у којој ће њеко да се купа.

Овако су и мраве метали у купељи; а о иним болестима од којих нас лиечи мравиња киселина или животиња у којој ње има кад нас „уије“, нека нам љекара који штогод каже.

Мојо Медић.

ЛИСТАК.

ПИСМА ПАВЛА Ј. ШАФАРИКА
КОЈА СЕ ТИЧУ СРБА.*)

(Из оставштине С. А. Мациевскога).

Са чешког оригинала саопштава

Павле Пађејски, из Прага.

I.

Ваше Благородство!

Пре свега Вас морам умолити, да би ме ласкаво извинили, што Вам тако касно на ваш уважени допис одговарам.

Колико желим, да бих могао подпомагати Ваше лепо и важно предузеће свим својим силама, то ми је ипак немогуће одговорити Вашем на мене управљеном позиву и жељи. За иста ћете ми извину уважити, ако ласкаво помислите, да мало правничког знања имадем, можда и никаквог, и да у таком одношају и под таким притиском позива свога живим, који ми не дозвољавају, да бих се могао обвезати за литерарно испитивање па и три дана само напред. Успешне ваше ствари, на којима радити треба, ишту другог човека и сигурнијег места, него ово, где ја живим.

Осим тога било би и у најповољнијим приликама врло тешко, ако не и немогуће, потпуно одговорити на сва Ваша стављена питања. О неком закону јужнокарпатских Словака, Словинаца у Крајини, Корушкој и Штајарској, Хрвата, Далматинаца, Бугара и т. д. неда се сад ништа доказивати, а сумњиво је да ће се штогод и у будуће наћи. Далматинци и Бугари, који дуго време независне државе имадоше, заиста су имали законика, било домаћих или од пријатеља, но за сад се неда о њима ништа рећи. Госп. Ђорђе Венелин, који одобрењем руске владе има путовати по Бугарској, имао би с места да потражи старе рукописе, а нарочито неке законике. Мени се чини да је у Далмацији све било римско-талијанско, у Бугарској византијско. Словаци и Хрвати имају своје од других уређене законе и права у латинском corpus juris, који сва угарска права садржи, а из многобројних компендија и приручних књига новијег доба се може познати.

Дакле остају само Срби, који се могу исказати закоником од г. 1349, обично цару Душану приписиваном. Но тај законик је по мом мњењу непотпун агрегат старијих и млађих едиката и краљ. наредаба, што се међу тим у рукописима врло младим сачуло. До сад се бар само за два рукописа знаде, који заиста разну редакцију и рецензију текста имају. Један је имаовина дворског саветника Tököly-а у Араду; из њега је извађен текст у Јов. Рајића историји Болгаров, Хорватов и Сербов у Бечу 1795 8° у 4 св. стр. 212 и сл. а по свом препису удесио је Енгел у својој „Geschichte des ungarischen Reiches und seiner Nebenländer“ у 3 делу. „Geschichte von Bosnien und Serbien“ Хале 1801, 4° стр. 293 и сл. свој немачки превод. Тај Текелин рукопис који може бити једва 80 год. стар, садржи редакцију тог законика, која није верна а може бити да је уређено, пре 100 год. од незнаног биготног и преглупог монаха. Немачки превод је тако рђав да горег не може бити, нема скоро ни једног параграфа без погрешке; од тужбе к суду направио је н. пр. Енгел позив на ручак и тд. — У обе књиге можете у Варшави погледати; а било би то зло за нас Словене и цело Словенство, кад тих књига у варшавској књижници не би било. Можете погледати и те преписе, али никако их употребити и њима се користити, јер су на жалост некорисни, сам несмисао — други пак млади рукопис чува се у нашој новосадској гимназијској књижници. Садржи без сумње стари верни текст Душанова законика, само што је овде онде од преписивача насакаћен.

Да бих бар штогод Вашој цени допринео, то ћу Вам набавити препис тога кодекса те на немачки превести и протумачити. Препис ћете добити преко гос. Ханка или преко Беча.

*) Шафарик је врли славни славистичар, а много је допринео и српској књижевности, па с тога сам рад неколико његових писама, која се Срба тичу, и пред српски свет да изнесем.

Најбоље би било, кад би ми назначили какву књижару у Бечу, која би могла каквој варшавској књижари послати, Schalbacher или Schaumburg је можда у свези са каквим варшавским књижарем. Преко Прага је стрампутица и дангуба. Тако ћете дакле имати прави препис и превод тога, законика те ћете га и употребити моћи на своју цел. То је једини извод — што се из тога не вади, то је превара; за добар превод ћу се постарати, и ако до сад помоћу свих словенских филолога у Аустрији несам могао разјаснити смисао ових параграфа. Будите уверени да Вашем похвале достојном подузећу желим најбољи успех и вашој цељи по могућству свом увек ћу од помоћи бити. Препоручујем се с дубоким поштовањем.

најоданији слуга

Павле Јосиф Шафарик

проф. на гимн. грч. несјед. вероис. у Новом Саду.

У Новом Саду *дне 21. марта 1830.*

КЊИЖЕВНОСТ.

ПУШКИНОВ „ОЊЕГИН“.

Дуго је владало мњење, а можда влада и сада, да је словенска, особито руска књижевност из туђе земље унесена биљка, ексотична биљка, од које не смеш очекивати, да се здраво и животно развија. Дакако, тешко да је још која друга књижевност била тако под туђим упливом као руска, од почетка јој па до данашњег дана: језик, поесија, философија, све то више ил мање беше под упливом јевропског запада, — све знамените струје у том пољу долазе из туђине; али дух словенски је разумео, да стране те стихије претопи најслободније у народностне особине тако да збиља можемо увек рећи: збиља има рускословенске књижевности у правом смислу.

„Руска поесија“, вели *Фридрих Боденштет,* „као и сама земља, из које је потекла, заузима врло раширену средину између запада и истока. И у томе лежи њена битна особина. Сваки плод с њеног дрвета носи на себи сведоџбу, да то дрво прима сок ил храну уједно и из Азије и из Јевропе. Стране стихије нису на силу утиснуте у руску књижевност. Она смеша је само природни производ сличне смесе самог народа.“

Ако се на сарматској равници и није зазеленио никакав широк песнички луг ипак наилазимо појединa знаменита стабла с пуним крунама и јаким жилама. *Пушкин, Лермонтов, Тургењев* јесу без сумње најзнаменитији представници песничке руске књижевности. Та три имена не сачињавају трилогију у оном смислу, у ком стоје немачки класици *Лесинг, Шилер, Гете;* Пушкина и Лермонтова додуше међу једног уз другог, али Тургењев, који је у *роману* прави вештак, и са тенденцијама својим припада непосредно садашњости, заузима управо засебно место. Из дела те тројице даје се најбоље и најпотпуније схватити суштина руске поесије. Ко је читао Пушкина, Лермонтова и Тургењева, довољно познаје значај руске поесије. Па какав је то значај? У кратко: бол опстанка (der Schmerz des Daseins). На то су навијене мал' те не све мелодије. Да л' је словенски дух сада у оном добу прелома (Sturm-und Drangzeit) које је у XVIII. веку цветало код Немаца? Не. Па ни титански светски бол (Weltschmerz) лорда *Бајрона* није једини, који је ударио свој печат руским песницима, и ако су скоро сви његови ученици, — то је нешто специфично руско, општа национална црта, у којој су донекле дела тих песника сродна. Ја бих назвао ту заједничку црту фаталистичним квиетисмом. Већ и сама природа земље изазива тај расположај. Широке, бескрајне степе, монотонија целе вегетације. А пре свега на историји народа тог почива она тајанствена, фаталистична тама; сетимо се само суморних домаћих прича из царских династија њихових насилних престоних промена и мистериозних злочина. Уз то још нешто: религиозна Русија је земља секата, а те имају махом на себи суморан значај. Душа руског народа је још у свезаном, заптивеном стању, његов душевни живот има још нешто од оријенталног супстанциалитета. Појединац је још јаче укорењен у маси, него што је то на западу. Па ако руски песници и стоје високо изнад културног обзорја свог народа, ипак је њихова вила омотана оном меланхолично —

фаталистичном цртом заједничког народног карактера, ког се њихова поесија готово никад и не отреса. Као што најплеменитији песнички производи стоје у некој извесној складности један према другом, тако и песници руски имају у свом животу разних заједничких тренутака.

Код Пушкина и Лермонтова баш упада сличност у очи. Песници руски имају мал' те не сви жалостан крај.

Александар Сергијевић Пушкин родио се 26. маја 1799. Прву поуку имао је у родитељској кући, а 1811 ступи као питомац у лицеј у Царском Селу, где се први пут и огледао у поесији. Кад сврши ту течај, добије место у министарству за вањске послове, где остаде до 1820. Песме његове превелике епиграматске оштрине учинише те Пушкин би уклоњен из Петрограда у Кишињев. Доцније буде аташован грофу Воронцову, тада врховном гувернеру у Новој Русији, ал кад 1824. написа против истог песму, буде прогнат на родитељско добро у Псков. Брзо после ступања на престо цара Николе би позван Пушкин у Москву и подстрекнут на нов рад на врхунцу свог дара умре 10 фебруара 1837., смртно рањен у двобоју с Французом Д' Антом (барон Некерн), који се много удварао био његовој лепој жени.

Пушкин се поглавито угледао на Бајрона, али облик бајронске романтике примену̂о је с највећом срећом на национално градиво, и у лирици, епици и у драми постигао најсјајније успехе. Његов роман у стиховима „Оњегин“ (1825.—32.) примљен је у руским круговима као највериије огледало руског живота.

Четврто поглавље у „Оњегину“ има за мото Некерову реч: „Морал лежи у природи ствари.“ То је уједно карактеристично и за Пушкинову вилу; заман ћеш тражити у његовим списима какву праву тенденцију, која ти се намеће, да те у очи убоде, заман морал привешан као апендикс, ма да су у ствари збиља јако тенденциозни, ама тенденциозни по природи самоградива не по начину песничке обраде. Нешто слично томе има и у романима Тургењевљевим.

Сиже „Оњегинов“ је врло прост. Не везује нас ту вештачки завој, фрапантне интриге или неочекивани интермеци него проста, укусна приповетка, која се често уздигне до елегичног полета. Нема ту лажног патоса, све иде својим природним ходом. Час по час оставиће песник ток радње, да уплете своје сопствено расположење и посматрања. То често истицање субјективности без икакве смеше ледених рефлексија ванредно је пријатно, па даје целому неки топао, мек колорит.

Оњегин је изврстан тип заслепљиве полуобразованости и моде, личност, каквих има по салонима јевропских главних градова гомилама. Прва књига тог романа сасвим расветљује лична својства јунакова и његов однешај према друштву. Ено га најпре у Петрограду, да ступи путом светског кицоша. — —

Толико ето нађосмо за вредно, да кажемо о значају руске књижевности, о Пушкину и о његовом „Оњегину“ поводом тим, што ево у овом листу почињемо доносити српски превод тог знаменитог дела ђенијалног руског Бајрона. А то, што рекосмо, извадисмо из изврсног дела *Х. Нордмана: „Perlen der Weltliteratur“*. Нордман даље разлаже садржај тог романа с наводима у немачком преводу појединих значајних места. Но за претходно знање наших штов. читалаца ово је доста.

Пушкинов „Оњегин“ је превео већ у српски *Спиро Которанин* пре неколико година, а превео га је и хрватски песник *Иван Трнски* (Zabavna knjižnica XLVIII. — L) 1880., те га издала „Матица Хрватска“. Ми се ипак не устручавамо донети и овај превод од нашег уваженог сарадника г. *Ј. Симеоновића Чокића,* јер сматрасмо, да натицање у превађању класичних дела може само бити од користи књижевности. Бива, и да један и исти предмет обраде по више књижевника (н. пр. у нас бој на Косову: Сима Милутиновић Сарајлија, Јован Ст. Поповић, др. Јован Суботић, Матија Бан) па то никому ништа не уди.

Г. Чокић нам је уступио прву песму, а кани издати цео спев. Судећи по овоме, (а и иначе се са срећом огледао у поезији) ми се радујемо, да се г. Чокић латио тога посла.

Од Пушкина, осим мањих песама, има-

демо у српском преводу од *Стојана Новаковића* из млађих дана, и већи његов спев: „*Кавкаски роб*“.

ИЗ НАУКЕ О ЧУВАЊУ ЗДРАВЉА.

1. (***Увод***) Под овим насловом ради смо, да доносимо овде кратке чланчиће из *хигијене*, приватне и јавне и то тако удешене, да их сваки наш штовани читалац може лако разумети и њима се користити. Чланчићи ти излазиће овде без икакве системе, онако у облику кратких корисних бележака из ове науке, која је по свакога човека од превелике важности, јер ма којега сталежа човек био, и био мушко или женско, стар или млад, ваља пре свега да је здрав. А то ће бити, ако позна узроке, са којих болести долазе и оне мере, које ваља да се предузму, ако хоћемо да смо здрави, ако дакле знамо од чега ваља да се чувамо, те се заиста и будемо чували.

Хигијена, названа по грчкој богињи Хигеји, богињи здравља, учи нас да сазнамо *узроке* болестима и *средства*, којима се ти узроци уклањају. Овде она има на уму најпре *појединог човека*, и онда се зове *приватна хигијена*, па онда *читаве народе* и то је онда *јавна хигијена*.

Приватна хигијена нас дакле учи о шкодљивостима по здравље сваког човека *појединце*, а јавна има на уму *народне болести*, као заразе. Она прва казује човеку како да се чува, а ова друга учи државе општине и власти, какве мере ваља да предузму, да се отклоне опште болести, што прете да навале на овај или онај део земље.

Белешке наше односиће се и на једну и на другу хигијену, и то да не би читаоца умарале, у кратком простом облику, и биће практични мигови за владање појединца и општина, за поуку свачију. Опширне чланке не можемо редовно доносити, јер ово није лист стручан за овакве ствари. Али како ми сада популарног листа за чување здравља свог немамо, то држимо да ћемо унеколико задовољити потреби у овоме обзиру, бар дотле, докле се не би родољубиви наши лекари одлучили, да покрену такав лист.

2. (***Од чега долазе болести?***). Ма колико о томе размишљали, од чега се може човек разболети, или шта је узрок, да овда или онда навале на народ колера, богиње и друге заразне болести, увек ћемо морати доћи на то, да има *четири* ствари у друштвеном животу, које болести посредују. Та четири супстрата, која изрођују да се болест која појави, ово су: *ваздух*, што је увек око нас; *вода*, што ју пијемо; *храна*, коју једемо и наш *грађански обрт*, а овде разумемо друштвени, грађански и пословни додир наш између себе и са природом.

ДРУШТВА.

(***Матица Српска***). Састанак књижевног одбора 19. (31.) децембра, пр. г. Секретар јавља да је данас преминуо Емил Чакра, члан књижевног одељења. Одређује се да се А. Хаџић, секретар Матице, умоли да при укопу говори и да се положи венац на сандук покојников, а у записник да се стави туга за покојником. — Секретар јавља, да је изишла прва свеска Летописа (књига 141) за 1885. *М. Петровић* из Сомбора јавља, да је прегледао расправу Стевана Милованова „Шта се до сад радило и урадило на науци физици у Срба“ и предлаже да се награди. Одређује се награда од 120 фор. — Безимени писац шаље за награду своју новелу „Вештица“, која се издаје на оцену дру Милану Савићу. — *Васа Димитријевић*, учитељ у Новом Саду, подноси за награду две своје шаљиве игре: „Бачки натарош“ у 5 чинова и „Светолик и Зорица“ у 2 радње (као наставак прве шаљиве игре); издаје се на оцену Јовану Грчићу. Остали рад ове седнице тиче се Матичиних стипендиста.

ЧИТУЉА.

(† ***Димитрије Матић***). Прошле године месеца октобра преминуо је у Београду члан државног савета *Димитрије Матић*. Он је рођен 18. августа 1821. године у Руми, у Срему, и ту је отпочео своје школовање, које је наставио у сремским Карловцима и у Крагујевцу, где је свршио и лицеј а довршио је науке своје у Хајделбергу, где је изучио философију и права и положио докторат философије. После 1848. вратио се с наука и постао је професором вел. школе. Био је затим у два маха и министар просвете и црквених дела и као такав има међу осталим и ту заслугу, да је његовим заузимањем основана у Србији учитељска школа. Од књижевних послова његових споменућемо: „Коментар земаљског грађанског законика“, „Државно право“, „Јавно право кнежевине Србије“, „Историју философије“ по Швеглеру, „Науку о васпитању“ и превод му „Марко Аврелије.“ С њим је изгубила српска књижевност и просвета великог поборника. Слава му!

РАЗНО.

(***Обрштар Михаило Продановић***). У новосадској православној св. успенској цркви, таки на лево поред женских врата има у зиду узидана црна мраморна плоча, на којој су у испупченим сликама изрезани војнички амблеми, заставе, мачеви, копља и грбови један са три орла, а други са четир полумесеца. На плочи тој налази се овај натпис:

Здѣ почиваетъ Рабъ Бж҃ій Высокородный Гд҃инъ Михаилъ Продановичъ ѿ Ужичке Каменице Ихъ Цесаро Кралевскаго Апостолическаго Величества, Славне Славонске Пешачке Бродске Регементе Дѣиствителный Обрстеръ, Пожилъ Лѣт: 55: Преставися лѣта: 1761: Мц҃а Априлїа: 14: Дне, и погребеся Въ цр҃кви Успенія Бо-

гомаtере сЪріа Въ Новомъ Садѣ 1768. — Ко је био тај Михаило Продановић?

Ми смо о њему могли да сазнамо ово: У Швикеровој историји војничке крајине спомиње се кор Продановићев у седмогодишњем рату за наследство. Осим тога имамо у рукама једну стару писану песмарицу, што ју је писао пре 110 година деда нашег народног првака дра Светозара Милетића, као трговачки калфа, те међу осталим песмама у тој рукописној књизи, налази се једна народна епска песма под насловом „Историја младог Продановића“, која пева јунаштво његово у споменутоме рату, нарочито у битци код Донаверта. Песма та почиње:

Нити зоре ни бијела дана,
Паде магла од неба до земље,
Окол бела града Донаверта.
Пак покличе вила загоркиња,
Са висока дела Шеремберка
Те дозива граду Донаверту,
По имену младог комenданта
Михаила баш Продановића:
Што си лег'о млади коменданту,
Ето на те сва сила Бабурска (баварска)
и т. д

Једна песма народна о овом истом догађају изишла је, како чујемо, у некадањем листу нашега књижевника Ђ. Рајковића „Земљаку“, но ми немамо при руци овога листа, да би могли обе песме сравнити. Даљи нам је извор писмени брошура „Мисли“, што изиђе од безименог писца (г. Јована Београдца?) године 1860 Онде се спомиње у једној белешци Продановићев брат Сава, који је био ђенерал у Митровици. Онде се приповеда, како је исти Сава био са својом ћерком од 12 година на аудијенцији код царице Марије Терезије. Царица се пусти у разговор са младом девојчицом Српкињом и није могла да се начуди, како дете добро зна француски да говори. Ни ове књиге немамо сада при руци, да из ње то место верно цитирамо, него пишемо онако по сећању. Напослетку имадемо овде и један усмени извор. Новосадски свештеник, преч. г. Ђорђе Продановић унук је Михајлов. Он нам прича, да је Михаило родом Новосађанин и да је имао овде у Новом Саду брата трговца, који је имао трговину своју од прилике тамо, где је сада кућа „код три кашике“ близу св. Јовановске цркве. Кад је Михаило г. 1761. у Винковци умрьо беше онда тамо и сахрањен, но после седам година даде брат пренети смртне остатке овога српског јунака у родно му место Нови Сад и ту се сахрани г. 1768. у св. успенској цркви. Тако нам сад јасно бива, што на плочи, са које горе саопштисмо надгробни натпис, стоји да је Михаило умрьо 1761. а да је сахрањен тек 1768. — Добро би било да се вешто перо нађе, да и овог јунака српског, кога и народна песма из онога времена велича, изнесе из заборава и преда потомству успомену на овог дичног јунака нашег из прошлога столећа.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Свеска 95: ***Историја катихизма*** православних Србаља у цесарским државама. Написао *Јован Рајић* архимандрит. Превод из црквено-словенског рукописа. Свеска 96: ***Два разговора Лукијана Самоћанина.*** Превео с Јелинскога *Јован Стејић.* Свака свеска стаје 16. новч. Претплата на 24 свеске 3 фор. 50 н.

Vuk, list za književnost i umjetnost. Излази 1. и 15. свакога месеца у Задру. Власник и уредник М. Цар. Ћирилицом и латиницом.

Распис награда.

Издавачи „Јавора“ расписују овим ове награде:

1) *Најбоља оригинална приповетка, која буде у току првог полгођа ове године у „Јавору“ изишла, добива награду од 50 фор.*

2) *Која буде по ваљаности својој долазила одмах после ове прве добива награду од 30 фор. а. вр.*

Приповетка има износити најмање један штампан табак „Јаворов“. Жеља је уредништва али не услов: да се има штампати са правим именом писчевим. Која се приповетка буде у првом полгођу почела, па ма не изишла цела, него јој наставак прешао у трећу годишњу четврт, имаће ипак права на награду, и у том случају даће се оцењивачима наставак у рукопису на читање.

За оцењиваче ће се умолити два члана књижевнога оделења „Матице српске“.

Уредништво и издавачи „Јавора“.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
→ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ←

Уредник:
→ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ←

Бр. 2. У НОВОМ САДУ 13. ЈАНУАРА, 1885. Год. XII.

Дубровнику у очи Гундулићеве славе.

Дубровниче, Словин-славо стара,
Бог те вјечни помилује сада,
Милостиво баш чудеса ствара
Посред тебе, наше среће града . . .

Ти си мишцом братимскога рада
Овјенчао *слогу* вјенцем хара, —
А керубин Србљима завлада,
У ад пред њим свали се превара . . .

Тад *Гундулић*, прва српска душа,
Па небесим' сву радост окуша,
Јер свиће нам' ето красно доба,

Те брат браца код његова гроба
Нежно грли и љубазно слуша
А црна се разгаљује тмуша! . .

Вид Вулетић-Вукасовић)*

Јелчино девовање.

Написао МИЛ. АН.

(Свршетак.)

Кад сам из несвестице к себи дошла, па отворила очи, кога сам најпре спазила — Младена. Мати ми је крај постеље стојала, па ми је облагала главу, а он ми је стојао чело ногу, па чекао да се освестим. Из његових очију сијнула ми је нада, и та ме није преварила. Полако сам се опоравила, и кад сам се придигла, мати ми није спомињала ни солгу ни удају. Ал мене је то и мучило. Ако ме не мисле моји удати за солгу, — за што ми то мати не каже? Она је о томе ћутала, а ја нисам имала спа-

---

*) С радошћу поздрављамо новога сарадника Јаворова, г. *Вида Вулетића Вукасовића*, за којега др. Краус у своме огромном делу *„Sitte und Brauch der Südslaven“* вели од речи до речи: *„Herr Vid Vuletić Vukasović, Lehrer zu Curzolla in Dalmatien, als ausgezeichneter Erzähler und Sammler weit über südslavische Lande hochgeschätzt* и т. д.“ Ми ћемо скорим донети у „Јавору“ једну приповетку овог изврсног приповедача, а и многе старине, што их је он ревносно купио. Надамо се, да ће рад овог вредног књижевника нашег, чији су послови познати и из честитога дубровачког *„Slovinca“* и иначе из засебних дела му, бити врло добро дошао нашим штов. читаоцима. **Уредн.**

ге, да је запитам. Та неизвесност ме је — чини ми се — већма морила, него оне материне речи, са којих сам у несвест пала била.

Девојке, девојке, да знате, шта сам препатила, — и саме би се заплакале.

Једно после по дне . . . . ал збиља, морам вам најпре казати, како је то било, да је Младен баш за моје несвестице дошао к нама.

Прво и прво треба да знате, да су моји родитељи Младена, од како ја себе памтим, увек скоро као свога рођенога сматрали и пазили. Он је био од детињства присни друг мога покојнога брата. У једној години су се родили, заједно су одрасли, заједно школе учили, и волели се као рођена браћа. Кад су долазили са школа кући, и онда су вазда заједно били. Младен је рано остао без оца и мајке, па га је стриц, који није ни имао деце, одранио и школовао. Мој покојни брат и Младен, ако су код нас ручали, онда су за цело код Младеновог стрица вечерали, или обратно. Младен није имао ни брата ни сеје. Ја сам му од малена била „секица Јелица.“ До данас ме није ни када другачијеословио. А кад год је к нама долазио, увек је имао што-то својој „секици Јелици“ да приповеди и да се с њоме мало забави. Од како је мој брат преминуо, — а томе ће сад скоро бити четир године, — од тога доба су моји родитељи у Младену, као у своме рођеном сину уживали. Он је после смрти мога брата, за време школског одмора, сваки дан долазио к нама, и мој отац и мати би с њиме више пута саветовали се о домаћим пословима својим, као да је и он нашој породици припадао. Кад је полазио на школе, увек је долазио, да се с нама опрости; а кад би опет кући дошао, први му је посао био, нашу кућу походити.

И онога кобног дана, кад ме је оно солга имао да испроси, Младен је баш стигао кући, па је с места похитао к нама, где је мене у несвести затекао. То ми је била једина срећа, јер је Младен онда као свршен лекар дошао кући, те је знао, шта ваља од мах да чине, да ме поврате животу. Ја сам и данас уверена, — и ви сте, је л те, девојке, уверене, — да ме ни један други лекар не би могао од смрти спасти?

Јест, ја само Младену имам да захвалим, што сам онда остала жива . . .

После оног несретног дана, које од потреса, што ме је у несвест бацио, које од муке, што нисам знала, да ли су родитељи моји остали при намереној удадби мојој, или не, — била сам јако ослабила. Младен је и два и три пута на дан долазио, да види и да пита, како је његовој секици Јелици? Док је он био крај мене, дотле сам се добро осећала, јер ми није падао на ум ни солга, ни удадба; ал кад је он отишао од нас, па само видим, да се мати к мени приближује, онда сам од мах почињала зепсти, да ће ми опет споменути, како ме „мора особито лепо да удеси.“

Тако је то трајало два месеца дана, и ја за то време нисам из куће корачила.

Кад је и то протекло, дође ми један пут пред по дне некако једна пријатељица моја, па кад остадосмо саме, — не знам, или радосно, или пакосно, запита ме, — „дакле твоји сватови се разиђоше, Јелице?“

„Не знам ни шта ни о каквим сватовима“ — одговорим јој на кратко.

„Та на данас већ по свој вароши говоре, како је твој отац синоћ у касини одлучно изјавио солги, да те не да ни пошто за њега.“

Мени на те речи грдан камен спаде са срца; није чудо дакле, што сам уз — не, одахнула, па радосно повикала: — „та је л то истина!“

„Кажем ти, да већ по свој вароши о томе говоре; ал сав свет само тебе жали.“

„А за што?“ — питам је зачуђено.

„Ех, к'о бајаги!“ — примети она

заједљиво, — „а за што болујеш, него за солгом?“

„Ја за солгом!“

„Па шта преда мном тајиш, кад то цео свет зна. Кажу, да би те отац већ и дао био за њега, ал од како је господин Младен дошао кући, од тога доба је почео другачије да мисли, док на послетку синоћ није изјавио, да те ни како не да.“

Можете ли замислити себи, девојке, оно чудо, којим сам се морала зачудити? Чујете ли, шта је свет у стању све да измисли? Је ли, Соко, је ли, Милице, је ли, да ме жалите, што сам тако несретна била? . . .

„Али солга је рекао, да ће се за то осветити Младену“ — дода та моја пријатељица.

А шта се има он Младену светити? — запитам је зачуђено.

„Е, — што раставља . . . та ти већ оно друго знаш“ — одговори ми подсмешљиво.

„Немој о томе ни шта више говорити.“ —

Није ни говорила више, јер ми је на то мати ушла; ал та моја „пријатељица“ — видило се на њој — и тиме је била задовољна.

Ја сам од тога часа ведрија постала, ма да ме је гризло, што свет о мени тако говори.

Кад је после те пријатељице моје Младен к нама дошао, с места је приметио на мени промену на боље. При поласку је и оцу и матери казао, да је „секица Јелица“ много веселија, и да ће — ако тако устраје — за кратко време са свим оздравити. —

Али знате ли, девојке које је доба? — Поноћ је.

Ех, ни шта за то. Ни тако нисам сањива; а ово, што сам заночела, морам довршити.

Дакле . . . . где сам прекинула? — Да; постала сам ведрија, веселија, и — као што је Младен казао — на брзо сам са свим оздравила.

На скоро за тим био је избор земаљских заступника. Ту се почеше код нас некви зборови и договори. И мој отац, и Младенов стриц, и Младен, ишли су увек на те зборове. После таквог једног збора дође мој отац са свим задовољан кући, па при вечери говори, како се Срби лепо сложише, како ће при избору за цело победити, и уздизао је Младена, јер је — вели — он највише допринео са својим одважним мушким говором, да се слога међу бирачима утврдила. И ја и мати смо уживали у томе казивању очином. Ја сам тог вечера први пут осетила, како ми српски понос душу уздиже. Пожелила сам чисто, да и ја будим слогу међу Србима, да и ја допринесем што год у славу Српства . . .

Сутра дан, као из неба гром, задеси нас ужасна вест, да је Младен — затворен. Солга га дао затворити, јер је — вели — бунио народ.

Мој отац од мах похита онамо, да види, шта је и за што је то; ал солга га не пушта к себи. Народ се скупио око варошке куће, шаље некоје људе солги, — ал овај све са четницима растерује.

„Боже, да тешко ли ти је Србин бити!“ — уздахнула сам горко, па сам плакала, — да се задавим плачем.

Младен буџија! На њега потворити то, који је свагда тако умерен, тако благ био. — То не може бити. То је, то је — пуста освета! . . .

Мој отац је сав уплив свој био уложио, да Младена што пре ослободи, у толико више, што је и сам чуо, шта је Младен на збору говорио, те је уверен био, да није ни речце кажњиве изустио. Телеграфисао је на све стране, од куд се добру надао; ал добра ни од куда. — Младен је морао чамити, док није избор заступника прошао, а за тим је трећи дан пуштен био. На правди бога је морао петнајест дана тавновати.

*

А како је мени за то време било, — девојке, — то вам не могу описати. Тумарала сам по кући по васдан, као без главе. Није ми требало ни јело, није ми требало ни шта на свету. Била сам се са свим осушила. Увек ми је Младен био у памети и његова судбина. Боже, шта ће бити с њиме? Свакојаке мисли су ми се мутиле по глави, а све једна грознија од друге. Шта пута ме је за то време зора затекла уплакану, а нисам целе ноћи оком тренула. Ако сам свела очима, у сну сам гледала губилиште, а на њему Младена у ланце окована. Шта пута сам вриснула у сну, тако да сам и матер пробудила. Еј, девојке, девојке, — ја сам вам онда ужасне муке претрпила . . . .

А можете ли представити себи моју радост, кад је Младен пуштен из затвора, па је дошао правце к нама, да види своју „секицу Јелицу“? — У мало, што му нисам пала око врата. У један глас смо га и ја и родитељи моји питали, — шта су, и за што су то чинили с њиме?

„А бог ће их знати,“ — одговорио је Младен мирно, — „ни кад са мном, осим тавничара, за цело то време није ти ко проговорио. Пре петнајест дана турише ме просто у апс, а данас ме ето пустише, без да ја знам, су чим ме кривише. Но, ал ми смо за то опет победили при избору, је л те?“

„Та јесмо, ал —“

„Ех, па онда им просто моје тавновање!“

„Ал теби је учињена грдна неправда.“

„Ту ће бог казнити; је ли секице Јелице?“ — И на томе се ствар свршила.

За тим је дошла јесен, па онда зима са својим дугим вечерима и разним забавама. Ми до душе нисмо ишли ни на једну од ових, ал мени је за то зима ипак брзо и пријатно прошла. Младен и његов стриц скоро свако вече су долазили к нама, па се ту проводило, да не може пријатније бити.

Пролетос је Младен отишао у Беч, где је некакви испит полагао; а од летос се настанио овде као лекар.

Док се у Бечу бавио, — пред вама не морам тајити, — често сам, или боље, увек сам мислила на њега. Ал и он се мене сећао. У доказ томе ево, да вам саопштим једно писамце, што ми је отуда писао:

„Драга секице, Јелице! — Морам ти признати, да сам те се јако зажелио. Таваљда и не помишљаш на то, да се ја тебе и овде у даљини увек сећам. Један пут те представим себи, како у баштици цвеће залеваш; други пут опет, како си на дворишту домамила к себи све пилиће и голубове, а опет тамо, како си се задубила у књигу, ил си се, као која редуша, дала у који посао, па се сама собом надмећеш, да ти посао што боље испадне за руком. А кад год те представим себи, онда се увек зажелим, да те онога тренутка видим.

Но, ал ни то није далеко. За кратко време ћу свршити свој посао овде, па ето ме онда, да видим твој мали домазлук. И дотле пак остај ми здрава и весела. — Твој пријатељ — Младен.“ —

Ох, како сам се ја радовала овоме писму. Кад сам га прочитала с места сам похитала са котарчицом мојом на двориште. Једном руком сам просипала голубовима и пилићима зрно, а у другој сам то писмо држала. Кад је које покућарче скакутало уз мене на котарицу, чинило ми се да хоће у моје писмо да завири. Отуда хајд' у башту, па залевај цвеће. Из баште сам трчала к матери, да иштем каквог посла од ње. — Таквог је утиска било Младеново писмо на мене. Ал опако ме је и похвалио, кад је дошао кући. Рекао је: — неће ми бити на далеко равне, што се тиче реда и вредноће.

Е — девојке — сад. . . сад вам још не што имам казати, чему се — знам — ни надали нисте. Младен је — добро пазите, девојке, што ћу вам рећи, — Младен је данас — мене испросио. Ево, видите овај прстен; то је сведок да сам ја од данас његова заручница, и тиме сам свршила моје девовање.

Слатка Соко и Милице! Дођите ми у сватове, да ми будете кићенке.

Сто пута вас љуби и грли ваша — *Јелка.*

Јевђеније Оњегин.

Спев Александра С. Пушкина

с руског превео

ЈОВ. СИМЕОНОВИЋ ЧОКИЋ.

ПЕСМА ПРВА.

(Наставак)

XI.

Свагда новом, невиност је
Освајати шалом мог'о;
Очајањем поплашити
И косиути срце много,
Па ето му згоде живе! —
Сад је време воља орна,
Да невина плени срца;
Распаљена, неразборна!
Да проникне многу тајну,
Свака му се сад открива —
Чак и она заробљена
У бездану срца жива:
Е, па сада више што ће —
Састанака кол'ко хоће!

XII.

За рана је очарав'о
Намигуша срца пуста,
А пред њиме чезнула је
Супарника чета густа.
Па како је плео замке!?
Запамтили то многи су,
А блажени ти супрузи
Пријатељи његови су,
Ласкаше му јадни старци,
Фобласови ученици,
Са рогова недогледних,
Недокајни мученици —
Но понос им још не вене,
На гозбе им и на жене.

XIII. XIV.

— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

XV.

Бива да је у постељи,
А већ ситне стижу књиге,
Где га по три куће зову
На вечерње разбибриге; —
Теревенке, пированке,
Играће се, јешће, пиће! —
Е на куд ће? — Ни бриге те —
Свуда њега доста биће!
Пустимо га да се лицка,
Па ће онда булеваром
По господски поћи лако,
Са отменим са немаром.
Брегет ће му веће касти,
Кад на ручак ваља пасти.

XVI.

Смркава се — у с'онице —
Де потерај само брзо! —
Сребри му се огрлица,
По бибру се снежак мрз'о.
Држ' Талону*) — добро знаде,
На њега се тамо чека.
Таман уђе, —ври шампањац,
Запушача хуји јека! —
Пред њима је „roast-beef“ крвав,
Од печурке — раскош света —
Цвет францеске кујне славне,
Стразбуршка је ту паштета;
Пун ананас злата свога,
Гора сира лимбуршкога!

XVII.

Де још једну! — Жеђ угаси,
Грижу масног „котлета,“
Пonда брзо, ето зову,

*) Богаташки гостионичар у Петрограду.

Почетак је већ балета!
Плах' лепирка играчица
У њему је свако глед'о;
Чаровита заношљивца,
Позорнице верно чедо.
Те тамо се сада хита,
Где долазе у ту ватру,
Да пљескају мамну скоку,
А ижвижде Клеопатру;
Зову шушу пљеска знаци,
Тек да му се цвећа баци.

XVIII.

Старих дана, дивно легло,
Ту слободе верни сине,
Фонвизин[1]) је негда блисто,
Духовити Књаженине[2]);
Ту Озеров[3]) лавор брао,
Сузе рода, громка плеса,
И са младом Семеновом[4]),
Дивне славе урнебеса;
Ту узнесе Катенина[5])
Корњела[5]) душе богодан;
Ту Шаховски[6]) духом сијну,
И Дидло[7]) ту је овенчан —
Та ту ми младом' пуче мрак!
Ту видех сунца први зрак!

XIX.

Где сте сада виле беле?
Тужна срца чујте звука:
Да л' сте још у лугу своме,
Хоћу ли вам чути гука?
Да л' ћу наћи лица стара,
Мојих дана дива кога?
Да л' полеће пуном душом,
Терпсихора[8]) рода мога?
Ил' ћу нова видет' лица,
А бленути страна света,
Те ће сета, равнодушје
Притегнути смела лета, —
Пашћу санку тад' у крило,
А да сањам што је било.

XX.

Позориште дупком пуно;
Доле шуме, горе гмижу,
А пљескају са свих страна,
Те завесу горе дижу.
Лака сенка обасјана,
Пуна чара и милина,
По сред својих бајних вила
Стоји дивна Истомина;
Једва да се такне пôда,
Као слика дивна сана;
Па полеће као уздах
Еолових са усана —
А кад ноном ноңу такне
По живом те срцу макне.

(Наставиће се.)

Негдинска кроника.

1.

СТАРИ ЗЛАТНИ ДАНИ У НЕГДИНУ.

(Свршетак.)

Ето, данас је дошло. Данас ти има Назарена, што не поштују крст, којим нас је преблаги спаситељ избавио и на ком је за нас страдао, има ученика,—који" И тако даље.

— Ех, другачија су била времена у старо време, — уздахнуо би деда Кирило, црквен човек, црквењак и звонар по насљедству свога оца Пантелије, опет црквеног човека, црквењака и звонара.

[1]) Дениз Фонвизин (1745. † 1792.) љубимац руске позориштне публике са својих шаљивих позориштних игара. Најбољи су му умотвори „Бригадир" и „Недорасли".

[2]) Јаков Борисевић Књаженин (1742. † 1791.) опет писац шаљивих игара за позорницу. Подражавао је у трагедији Французима, но с мање успеха.

[3]) Озеров је један од најбољих драматских песника у Руса.

[4]) Семенова једна од најврснијих руских глумица, удала се за кнеза Гагарина.

[5]) Павле Александровић Катенин преводио француске трагедије од Корнеља.

[6]) Кнез Алексије Александровић Шаховски даровити драмски песник, писао врло много.

[7]) Дидло (*Dudelot*) Француз, управитељ балета у Петрограду. Игре су његове биле пуне жара, живе и умиљате.

[8]) Терпсихора вила (муза) играчица у старих Јелина. Број муза био је различит; по Хесиоду било их је девет. Клио, славопевка муза историје; Евтерпа лиричне песме, Калиопа епског певања, Мелпомена трагедије, Ерато љубавних песама и мимике, Полимнија или Полихимнија за химне, Талија за шаљиве игре и веселу поезију. Уранија за звездарство.

Деда Кирило зацело не зна за други свет осим Негдина; па кад уздише за старим добрим временима, зацело мисли ту стара добра времена у Неґдину.

И јесте се друкче живило — у Неґдину!

Ево, на прилику, није то онда било као данас. Већ цело село — једна кућа. Једна кућа, није друкче. На прилику зими. Притисне ти ћорава Анђелија, па завеје друмове и путове, па стегне цича зима да камен пуца, а звезде све штрецају, мислиш, јаје ће се смрзнути у кокоши.

Искупе ти се добри пријатељи то код овог то код оног, па ћа ћу поред топле пећи уз добар шиљер. Па док се хвали и уздиже руменика, те кошта и опет кошта, то се хвали и уздиже до неба.

„Премет! Человек! Сушци!“

А кад се развезе весеље, срце плива од милине. Па оне пошалице! Па оне наздравице! Па песмице! Све асталески!

Покојни — е, бог да га прости! — покојни грк Јефта, поштена душа! Што се код њега провађало, то нема данас.

Кад се деда Кирило сети тог весеља, па спомене свом појки:

— Е, појка. А шта велите грк-јефтини свечари!

Попи поће чорба на уста.

А деда Кирило шапће:

— Слава тебје, боже наш, слава тебје!

Ту се није ишло кући, док се не доврши мученицом препеченицом. Па кад дотле дође, а деда Кирило — дакако и он је био свагде уз појку, — деда Кирило вели, кад натегне чашицу с ракијом:

— Ево звона, да огласи јутреће!

Дотле је било бденије. —

Једаред баш код грк-Јефте на свечарима, а сутра дан ће осванути недеља.

Весеље.

Деда Кирило се дочепао подрума. Па трчкајући час по час у подрум, да изнесе гостима вина, преварио се човек. Сад или га је збунило вино или што је трчкарао час на поље час унутра, тек се преварио.

Ето ти га једаред у собу, па ће појки:

— Појка, да звоним на јутреће.

— Ако ти је време, Кирило, а ти звони, — одговори му попа смешећи се, а мисли, да је Кирило сазрео већ за ракију и пре свог времена.

Деда Кирило оде кући по кључеве, па хајд у цркву.

Попали кандила, упали полилеј, попне се на звонару и одзвони, па се врати грк-Јефти.

— Појка, ја сам одзвонио једаред.

У весељу нико није чуо звона.

— Па добро, Кирило; кад ти се тако допада, (мисли: јефтина мученица,) удари још једанпут, — вели му попа.

А Кирило опет у цркву.

Ветар дува као помаман. Права салаука! Све жвижди око цркве и кроз провађене прозоре на црквеној кули, па зањија чак и звона, да по које по каткад лагано откуцне.

Дошао Кирило до црквених врата, па већ турио кључ у браву, да их отвори, кад ветар зафијука, мислиш, херувимска песма забруја.

Кирилу се збиља и учини, да неко поји у цркви. Заустави дах, па зинуо, да чује, ко то поји. Баш збиља поји: „Слава тебје, боже наш, слава тебје!“ Тихо па лагано.

— „Слава тебје, бо —“, оте се и деда-Кирилу с усана; па таман он у по речи, а ветар свом силом груну у врата, те се затресоше чини ти се, распашће се.

Кирило се препрази, па занеми од чуда. Једва се задржа толико при себи, да загребе, што игда могао. Остави и кључ у црквеним вратима, па као без душе грк-јефтиној кући.

— Попо, . . . људи, . . . браћо! Данашњег ми празника и свете недеље!

— Шта је? Шта је? — повикаше

гости са свију страна; а Кирило као ван себе:

— Свеци. . . Крста ми! . . Анђели. . . Анђели и свеци поје. Ено, брујн сва црква. Слава тебје, боже наш, слава тебје.

Све се убезекну.

Једва ће се попа прибрати, да запита Кирила:

— А шта си ти радио у цркви?

— Звонио. Да, одзвонио сам једаред на јутрење, па отишао, да одзвоним и други пут, а свеци и анђели удесили, па поје, све се разлеже.

Све поскочи од стола.

За тили час донесе Кирило попи од његове куће епитрахиљ и крст, па хајд сви пред цркву. Бучи сваком глава, а у глави се размаџарио лиљерац, па их заноси; те кад дошли пред цркву, које од вина које од страха попадаше на колена.

Деда Кирило шапуће:

— Слава тебје, боже наш, слава тебје!

А попа возгласи:

— Да расточат сја двери. . .

Врата се отворише.

Сви попадаше ничице.

Кад се усудили, да погледају к вратима, а на сред врата стоји чича Аврам у кожуху.

— Бог с вама, људи и браћо! — Проговори чича Аврам.

Попа:

— Та јеси ти, Авраме!

— Ја, попо; да ко други? Ево има нас више овде.

Старци и бабе — дабоме дуге пусте зимње ноћи, па не могу да спавају, а нажуљили старе кости, преврћући се и гурећи се око фуруне, — једва дочекали, да зазвони на јутрење, и похитали у цркву.

Грк-јефтини гости се покупише сви, па одоше куд који.

— Ја сам чуо, баш својим рођеним ушима сам чуо, није друкче, већ свеци и анђели појали. Е, појали баш: „Слава тебје, боже наш, слава тебје!“

Деда Кирило је тврдио и онда и данас још тврди ни мање ни више, већ да су појали, и то баш свеци и анђели појали. То, дакако, њему није ни данас никакво чудо, јер то је било онда, када су у Пегдину били стари златни дани.

Л. Д.

Некоји црногорски јунаци.

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА.)*

Војвода граховски *Јанов Дановић* био је мила и драга особа свакоме и гласовит јунак на љутој крајини. Прије него су Црногорци освојили Грахово од Турака, војвода Јаков је наравно као поглавар свога племена, морао ићи на поклоњење час Али-паши Сточевићу у Столац, час Босанско-Херцеговачком везиру у Травник; али, наравно сваки пут био му је скопчан са највишим опасностима, почем су га аге и бегови никшићки, клобучки и корјенички често оптуживали дотичним пашама, да он увијек шурује са владиком и Црногорцима, наводећи: „како он највише ради о томе, да Грахово отргне од Турака.“ Јаков је свагда са собом водио јуначког Вука попова Булајића и даровитог говорника попа Шћепана Ковачевића, који се је свагда умио довити оним грдним турским шеретлуцима и вјешто извадити и себе и своје другове из највише опасности,

*) Честити Црногорац Филип Шпадијер има лепа дара за опевање славе црногорских јунака. Некоје његове песме изишле су прошле године у календару „Венцу“. Он је тај посао и даље наставио, али увек уз то напише и кратку историју о тима јунацима, те је ево имао доброту да и за „Јавор“ напише ове занимљиве податке о некојим црногорским јунацима, чија имена треба свакојако да се забележе и сачувају за потомство. Хвала г. писцу на томе труду, а надамо се да ћемо имати прилике, да још коју црту о Црној Гори и њеним јунацима донесемо у овом листу из вешта пера г. Шпадијера. **Уредн.**

те би се тако сретно и више пута с даровима кући враћали! Но при свем том, Јаков се опет неби могао спасти од Турака, да га није владика више пута препоручивао поменутим пашама, а господа Турска знајући: „да ако Јакова погубе, да ће Црногорци или заратити с Турцима, или га крваво осветити,“ па им ваљда због тога није ишло у рачун да га погубе. Војвода Јаков био је увијек привржен и срцем и душом Црној Гори, а Турцима је ласкао и с њима се владао како је најбоље знао, гледећи највише, да сачува Грахово од њихове бјесноће и напасти. Око Грахова је дакле више пута било распре између Турске и Црне Горе, и много је крви и с једне и с друге стране проливено, при којим окршајима, вазда је војвода Јаков са својим јуначким Граховљанима помагао својој браћи Црногорцима. После они познати битака граховски, владика даде оградити једну доста тврду од боја кулу и у њој стави неколико пандура. Али паша усљед тога писа владици да он то нерадн, јер ће девлет послати војску на Црну Гору. Те тако после многи преписака и ината погодише се, кад се једном приликом састаше у Дубровник и то тако: „Да владика обори подигнуту на Хумац кулу, а Али паша да му зато даде у име оштете 6.000 дуката. Из тога састанка још се и ово приповиједа: „Од кад је владика изгубио ону познату битку на Грахову и у њој свог рођеног брата и синовца, као и још много други јуначки Црногораца, горко је тужио. Па је гледао да се за то крваво освети свим Турцима, који су били највиши виновници те Црногорске погибије. Тако је његовим наговором војвода Новица Церовић са својим Дробњацима и Ускоцима посјекао Смаил-агу Ченгића. После тога дођоше неки бегови никшићки под Острогом, а владика их даде све погубити, при чему се вели, да је он први из шишане на њих пуцао. Најпосле намисли и Али-пашу при том састанку погубити, како би колико толико ублажио те љуте задане ране своје, као што он говораше. Те нареди једном свом перјанику, да убије Али пашу говорећи му: „Чујеш Н. сад ће мени доћи Али паша у посјети, а ти спреми мале пушке па, како ступи ногом унутра у соби удри — убиј га! Али немој то учинити док ти опет ја недадем знак“! — — — Али паша је дошао у посјети владици, који га је достојанствено примио, недавши никаква знака своме перјанику, због тога, што је владику од те ужасне намјере одвратно његов знаменити секретар Милаковић, који је такођер био родом Дубровчанин. Говори се да су том приликом још учинили неки усташки уговор и то такви: „Да се Али паша одметне од Султана, те тако да завлада Босном и Херцеговином, а владици да уступи Иванбеговину. Кад пак Султан на њих навојшти, да се заједнички бране.“ Цариградски девлет није могао трпити самовољу босанско-херцеговачки паша, капетана, ага и бегова, а на челу им у посљедње вријеме Али пашу, па с тога посла војску на њих под предвођењем Омер пашиним. Видећи то босанско херцеговачка господа Турска, завере се да ће се заједно од Султанове војске бранити, признавајући старешинство Али паши! Омер паша дође најпре с војском под Столац, у ком се већ бјеше Али паша спремио и затворио. Лукави Омер паша нехће ударити на Столац, наводећи: „Да је греота своју рођену турску крв пролијевати и рушити царске градове.“ Па стаде шиљати посланике Али паши говорећи: „како је он вазда био вјеран честитоме цару, како он потпуну милост и љубав ужива и код честитог цара и девлета и како му ништа животу учинити неће, ако се мирно предаде и цару покори.“ Шта више, „да ће га главним пашом над свом Босном и Херцеговином потврдити“ и т. д. Али паша у почетку није никако томе обећању вјеровао, но, пошто је био одвећ богат, мислио је да ће се моћи митом откупити као што је то више пута чинио кад би га когод у Цариград тужио. Најпосле, пошље свога сина Омер паши у табор, да види како ће га примити и дочекати. Кад је његов син у табор Омеров дошао Омер паша га је величанствено дочекао са свом својом свитом у сред упоређене војске, који га је са својим ласкањем, даровима и обећајима задобио, те је по повратку и свога оца наговорио, који се мало после Омер паши на милост и немилост предаде. Омер паша је пресриетелно при-

мио Али пашу у табору. Касније га је дао посадити везана натрашке на мазги под стражом наредивши да за њим вичу: „Ево царева већила, ево Али паше“! Али паша немогући сносити то грдно понижење, јавно стаде псовати Омер пашу — називајући га влахом, ћафиром и потурицом, на кад су дошли на мостарској ћуприји, Али паша погине од пушке из потаје а Омер паша сутра дан даде га парадно сарачити. Видећи то остали завјереници оступе од намјере, те с малом муком Омер паша покори Босну и Херцеговину, уведе османску администрацију, предаде самим османлијама градове, покупи оружје и од Турака и од раје узе аскер солдате и том приликом веле да се је грдно обогатио. Мисли се да би онда и Црногорци са Султаном заратили, да се Али паша непредаде. Владика је после тога на скоро умр'о, а та се је иста војска по доласку кнаэа Данила почела појављивати на граници Црне горе и један одјел њен паде на равно Грахово под некаквим Дервиш пашом. Како виђе војвода Јаков да се сила Турска спушта у разно Грахово, затвори се у својој бијелој кули, коју је баш за тај посао на грло једне камене пећине оградио. С њим се је затворио његов син Анто, Вук попов и остала браћа Даповићи и Буланћи свега на броју преко 40 особа, уздајући се да ће им што скорије стићи Црногорци у помоћ. Те тако читави двадесет дана Турци су једнако јуришавали на кулу, а наши су их витешки заточници, које камењем, које ватром из пушака тукли и као снопље около ње обарали. Кад пак Турци топовима сломише кулу, Јаков се са свима повуче у тој каменој пећини, одакле се је опет неколико времена жестоко бранио! Но пошто му нестиже помоћ с Цетиња — незнам зашто, Турци употребе своје обичне шеретлуке те натерају некаквог мостарског владику Грка да на вјеру превари војводу. Владика дође на врата пећине заклињући се Јакову: „Да су Турци сву Црну гору освојили, и да су књаза са свима главарима Црногорскијем ухватили и чак у Стамбол отправили и т. д. Него, нека изађе из пећине на божију вјеру да се паши преда, који му неће ништа животу учинити.“ Јаков које повјерује владици, које, што му се већ бјеше додијао тај страховити живот заточнички, из кога ни сунца ни мјесеца немогаше видети, отвори пећину, и изађе са свима својима невјерним Турцима на вјеру. Како га пак Турци дочепају, здеру с њега богато оружје и оћело, па свежу и њега и Вука Буланћа са свима осталима те их на најстрашније муке ударе и уморе! Анто се је после свију мука неким чудним начином спасао и за неко турско робље у замјен повраћен. Приповедали су ми неки Сарајлије, да је гласовити Бошњак из окупације и прије ње Сали Хоџи Лојо најпрви дохватио војводу Јакова за рукав од доламе, кад је из пећине изишао, говорећу му: „Стани војводо мој си“, мислећи да га посијече. Тад је тек војвода видио да је преварен, па му је онда и одговорио: „мучи грдна потурице, ја никад нијесам био твој па нећу ни сад бити“ ! ! !

Војвода Јаков је заиста мученичком смрћу уморен, али ће му и спомен у потомству вјечито сјати, као звијезда преходница преко гласовити Црногорско — граховски Термопила. — Слава му.

(Наставиће се).

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

I.

Природно је, да се је са освитком социјалне знаности морало све више и више наметати и питање о постанку државе и друштва и морало је све више и више занимати мислиоце. Исто тако пак бјеше природан и одговор на то питање. Одговорило се је у доба индивидуализма, који је стао клијати, у доба индустријалне борбе свих проти свима. Па још се је једва и утекло борби свих проти свима са оружјем у руци. Није чудо што се је ова анархија, поред ондашњих историјских и етнографских знања, држала првобитнијем стањем рода људског, а не продуктом многотисућног историјског развитка. А како је модерна држава израсла из уговора, које су склапали варошки грађани и кнезови међу собом, да се бране од навала

плачкалачког племства, сасма је природно, што се узимало, да држава и друштво почива на уговору, који су првобитни људи склопили, да се уклоне борби свих проти свима и гњетењу слабијих од јачих. По овој претпоставци људско државно живљење није ништа првобитног раста, него продукат мудрице-мозга, који је сазнао користи тога живљења.

Овај назор владао је седамнаестим и осамнаестим вијеком; бранили су га и присталице апсолутизма, као Хобес, и браниоци демократије, нарочито Русо. Погрешка је, држати науку о друштвеном уговору русовљевом — он ју је саопштио својим савременицима; његове су само консеквенције, које је из ове науке извукао. И наш вијек нема ни мало права, да с потпрдом миче раменима, кад се помене име русовљево. Та ми нијесмо много даље од њега досегли. Један од најугледнијих социолога у садашњости, Херберт Спенсер, још и дан-данас је на истом земљишту са Русовом, само што су му назори утјецајима дарвиновијем мало модернизовани.

Не сматрамо то укидањем цијене Спенсеру; али знаком важности русовљеве да.

Спенсер је тако уверен, да је човек „у своме примитивном стању радио појединачки,“ да држи једва потребнијем, и доказивати ову изреку. А исто тако му се чини, да му не треба доказа, да је „оно заједничко дјелање, које здружује радње појединијех индивидува к метама, које се непосредно тичу читавог друштва, позната права раденост.“ „Социјални живот,“ вели на другом месту, „јесте живот, који заједно дјела, претпоставља дакле не само емоцијоналну (душевну) ћуд, способну за заједничко дјелање, него и толико разума, да се *користи заједничког дјелања могу сазнати,* а радње сходно уредити, да се до онијех дође.“ Видимо, да Х. Спенсер није далеко од contrat social-а (друштвеног уговора).

Али чему да претпостављамо то за друштва људска, кад тога није требало, да се створе удружења животињска, која су постала несвјесно? (Ср. чланак о „дружевни јемнагонима у животињском свијету,“ „Јавор“ бр. 34 и 35 пр. г.) Нама није нужде у овом никакве разлике чинити између човека и животиње, кад Спенсер баш износи за то драстичне примјере, како су слабо кадри дивљаци, који не знају ништа, да *сазнаду* користи заједничког живљења. Заиста је више сходно духу модерне природне знаности, кад природног човјека метнемо на исти степен са осталијем социјалнијем животињама, у мјесто да му повјеримо интелигенцију, која би требала да надиђе ону толикијех славнијех професора, који још ни данас не виде пред очима унапређење, подупирање, већ пропаст сваке културе, кад се меће на мјесто борбе свих *проти* свима, борба свих *за* све, сазнато *заједничко дјелање.*

Спенсер износи, дабогме, као свједочанство за своју назор необориму истину, да се дивљаци, који ниско стоје, разликују од других племена тиме, што немају никаквог заједничког социјалног држања. Тако Дигер-Индијанци у Сијера-Невади, Шако-Индијанци у Јужној Америци, Шерарат-Бедујини и други. Али и њему се је при карактерисању Шако-Индијанаца омакао израз „пали,“ без сумње ово се мора тврдити и за Шерарат-Бедујине, јер се, за име божје, Бедујини не могу више рачунати у прворасне природне народе, и пала су и сва друга имена, које он наваћа. Нијесу *заостала,* него усахнула, јер су их јача племена одјурила у пустиње, у којима могу тек јадно животарити и ићи у сусрет раздружењу.

Добро доказан факат је пак, да и изгањање и потискивање са сједишта и ограничавање предјела за набављање хране лабави копчу код социјалнијех животиња, па чак је и сасма уклања. Јасно видимо то код дабра у Јевропи, који је куд-и-камо прије, него што је истријебљен, престао бити социјалнијем. Према томе се смије и код племена, које је Спенсер навео, узети, да су заједничко социјално држање *изгубили,* не пак још *не добили.*

Кад би социјална копча била заиста резултат све веће и веће цивилизације, као што Спенсер узимље, онда би социјални нагони морали бити много јачи код народа јевропске културе, него код природнијех људи. То тврди и Спенсер.

У истини је противно томе,

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМА ПАВЛА Ј. ШАФАРИКА
КОЈА СЕ ТИЧУ СРБА.
(Из оставштине В. А. Мациевскога).
Са чешког оригинала саопштава
Павле Падејски, из Прага.

II.

У Новом Саду 14. јуна 1830.

Велеуважени господине професоре!

Много касније, него што сте ви желили а него што је и мени самом мило било, шиљем вам одговора на цењени допис од 10 апр. т. г. Под притиском пак позива свога, у каквом сам се у току овога пролећа управо налазио, не беше друкчије могуће. Сад вам јављам, да сам одма, чим сам примио ваш допис једном своме ученику поверио преписивање српског закона од г. 1349 из наше ђимнасијске књижнице, тој ћу копији додати немачки превод и најнужније примедбе. Кад ће тај посао готов бити, то вам за сад сигурно не могу рећи. Гледаћу свакако, да се ствар та што пре сврши. Што се тиче друге тачке вашег дописа, а то историјског прегледа српског законодавства, који од мене желите, то ми је врло жао, да вас тиме послужити не могу, пошто ми за то у опће материјала недостаје. Пре Стевана Душана имали су Срби писаних закона, у колко се Душан сам чешће на законе својих предака позива. У стварима матримонијалним био је, као код Руса, канонички законик црквени тако звана „Кормчаја“, који је исто тако у Србији једино важио. После смрти Душанове важио је законик његов још дуго, све док није Србија од Турака са свим подјармљена. Под Турцима пак престала је сопствена јурисдикција Срба: судови беху турски, турске кадије итд. судише хришћанству. За до доба не може бити говора о особитом законодавству у Срба. Што се тиче најновијег доба, што се увео кодекс наполеонов у Србији итд. то су просто планови, а док се крају не приведе велики ће се пут превалити. У опће није у Србији ни шта на чисто: Турци оклевају да испуне једренски уговор, а бог зна, шта се још догодити може. Срби у Турској немају људи, немају правника, а што се наполеонов кадекс увео, то је заиста смешно. Шта ће дакле да буде, морамо причекати.

На жалост управо морам вам рећи, да не можете у погледу Словака од Колара а у погледу Словинаца од Копитара баш много очекивати, боље рећи ништа са тог простог разлога, што ништа нема. — Словаци несу нигда законика имали, пошто су још од г. 890. Угрима потчињени и подјармљени. Њихове обичаје до сад још нико није написао. Исто је тако нешто и о Словинцима: тамо би се може бити нешто више нашло, али ко ће да тражи? Ко ће да скупља раштркане материјале? Господин Копитар није тако неуслужан, као што су вам га описали: али он ништа незна. Ја сам му из тог разлога писао. Он мисли, да се обратите на проф. Чопа у Љубљани (на лицеју). Но како да вам то посаветујем, кад Чоп своје обећање, што ми пре две године даде, да ће ми преглед словенске (крајинске) литературе послати, још не испуни.

Није ли довршио до сад г. Бентковски ново издање своје историје пољске литературе? Није ли изишло ништа у последњем добу од г. Лелевела о пољској литератури? (Од „Ksieg bibliograficznych“ имам само две свеске да ли је више изишло). Будите добри и упитајте се о том.

Препоручујем се с дубоким поштовањем

вашег благородства најоданији слуга

Павле Јосиф Шафарик.

III.

У Новом Саду 24. март. 1831.

Велеуважени пријатељу!

Ваш допис од 5. о. м. примих 20. т. м. Како баш уједно примих и свеску аугсбуршких „Allgemiene Zeitung“ и нашег „Österr. Beobachter“ било ми је при том нешто особито у мислима; почео сам премишљати, еда ли је живот истина сан, или свет трагикомедија.

Што се тиче Душанова кодекса, то је скоро цео готов и за неколико дана биће вам на услузи. Свршио сам превод и у други ступ ред по ред написао. Примите дакле текст и мој превод у ступовима. Морам још додати разна читана из другог рукописа и неке филолошке — историјске примедбе. То ће све бити за неколико дана. Још бих давно ја то довршио, кад бих мислио био, да то за садањих одношаја није тако журно.

Послаћу вам поштом те прилоге са неколико штампаних чланака, и то поштанским колима не обичном поштом или листоносном поштом: а то је код нас раздељено. Незнам реда у Пољској. Пре 8. апр. не могу пак ствари на пошту предати. Морам чекати на свој чланак о старосрпским рукописима који се у Бечу штампа и већ је на путу. У свом чланку, који ћу приложити, наћи ћете нужно о српским кодексима правним, што не могу а и нећу преписати. Уједно ћу вам назначити књиге, где можете читати о садањем и старом уставу српском. Ако отисци мога чланка до 8. апр. не дођу, то ћу бити принуђен, да предам ствар на пошту до 22 апр. (јер одавде одлазе поштанска кола тек сваких 14 дана.) За сваки случај можете на то рачунати, да ћу вам те прилоге послати до краја априла, а да бих чекао на ваш допис. То вам обећали и добићсте, када би вас и — боже сачувај — у Сибир депортовали. Признајем да би ми милије било, када би се више доље држали, док не би бура престала — и повољнији ветрови дунули — јер се бојим, да би Козаци гдегод у логору од мог тешког посла наложили ватру. Но ја морам вашој жељи за доста да учиним.

Ви ми за копију и експедицију нећете ништа, баш ништа дужан бити. Ја сам вам с тим на услузи од свег срца а биће ми на утеху, ако штогод употребите. До границе неће порто бити велики; од границе то је ваша ствар.

За часак ћу вас умолити само да би ми какву пољску литерарно историјску књижицу набавили и у Краков или Беч послали. Но о том други пут.

Толико напред на ваше задовољство. Будите здрави. С дубоким поштовањем

ваш одани слуга и пријатељ

Павао Јосиф Шафарик

Што се закаснило, тим много доби и превод и разјашњење. Многе тамне ствари су ми се расветлиле.

КЊИЖЕВНОСТ.*)

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss.* По налогу антропологичног друштва — У Бечу 1885. Стр. XXVI — 681 у осмини. Цијена фор. 6. 50.

„Die Zahl der Allesbesserwisser ist seit jeher grösser gewesen, als die Zahl der schaffenden Schriftsteller.“ (Број онијех који хоће све боље да знаду је од вајкада већи био од броја творећијех списатеља). Кад дјело изађе на видјело, свак хоће о њему да рече своју. Кад се појави добро дјело на књижевном пољу, немањка му оцјенивача сваке феле, добро и зло намјернијех, разборитијех и површнијех. То је наравно и најбоље сведочанство о вриједности књиге, како нам каже народна пословица, да добру коњу сто мана. Као што се сваки списатељ кад објелодањује своје дјело нада приговорима и опазкама, којима ће се у будућности да окористи; тако је и госп. Др. Краус пустио плод својега труда у свијет очекивајућ да му објективна, хладнокрвна бестраствена критика изрече праведну пресуду; а оградио се је гори наведенијем ријечима у посветном писму на госп. Ферд. бар. Андријан-Вербурга, против нетријезвеног претресивања. Градиво, које служи г. Краусу као основа у том његовом знанственом дјелу тако је опсежно и многоструčно, да у нашој књижевности неима тога списатеља рођена и одојена у народу, који не би нашао, да што дода или приговори. А и јест то управо оно што госп. Краус жели и пита. „Јавор“ у Но-

*) С овом књижевном оценом најновијега дела дра Крауса, члана антрополошкога друштва у Бечу, ступа писац оцене ове, уважени г. *Ф. Радић* у коло наших вредних сарадника. Г. Радић је добро познат са свога рада у „*Slovinci*,“ а сада ће га из рада у „Јавору“ још и боље познати публика из ових крајева, где Срби живе. Ми поздрављамо новога сарадника срдачним „Живио.“ **Ур.**

вом Саду навјешћује Краусову књигу овијем ријечима у Бр. 47 од пр. године: „За сада само бележимо да је ова књига изишла, но док је прегледамо донећемо опширнији приказ овог трудног и важног посла Краусовог, који и иначе има заслуга за југословенство, износећи пред страни изображени свет наше народне умотворине и обичаје.“ Дакако, да неби савјесно било о том зламенитом раду да се изрече површан, неразмишљен суд, како то на жалост врло често бива у некијем нашијем забавно-поучнијем часописима. Дјело г. Крауса небави се каковијем особнијем или мјестнијем питањем, непретреса сумњиву какву епоху или препоран догађај из домаће повијести, већ обухваћа цјелокупан југословенски народ, сакупља суставно појаве народнога духа, оснива народну југословенску психологију у облику обичајнога права Југословена. Краусова је књига озбиљна и знанствена, па и примједбе о њој треба да буду не мање озбиљне *sine ira et studio* написане. Да просудиш такову књигу треба ти мало да посједнеш док је испиташ штогод. „Хрватска Вила“ у Бр. 1. од ове године попут „Јавора“ вели: „Ово доста заниминво дјело тек смо пролистали, те нам није могуће изјавити, је ли г. списатељ остао вјеран својој, свакако племенитој тврдњи, што ју је изразио у предговору; али то нас неће пачити да препоручимо ово подузеће, које ће свакако занимати свакога, кому је до спознавања народних обичаја код јужних Славена.“

Ми нијесмо у стању да Краусов рад потпуно просудимо са свакога гледишта, али зато ипак неможемо да прећутимо оно неколико раштрканијех мисли, што је у нама пробудило читање дјела толике зламенитости по наш народ, да ни један наш књижевник неби имао остати, да га непрочита и необјелодани своје мисли о њему. Тога неће бити, али ће г. списатељ надопуњати и усавршавати своје дјело другијем начином: У одговорима на питања издана по антропологичном друштву примаће он све то више градива, којијем ће да надограђује чврсто утемељено здање.

У колико је нама познато први је загребачки „Виенац“ у бр. 47 од пр. године рекао двије три о дјелу Краусову, али не у смислу како смо мало прије истакнули, већ управ нагло и опапрено а никако *s'ne ira et studio.* „Виенац“ својом просудом није у ничем проучио списатеља, није га упозорио на никакав недостатак, није ни истакнуо никакве сувишности, већ се је само оборио незнамо с којега разлога, слијепо се је оборио на г. Крауса очевидном сврхом, да омаловажи а по могућности уништи вриједност његове књиге, која ипак сама побија „Виенчеве“ навале. „Виенцу“ је жао што г. Краус необичним у нас начином, не са *високог трибунала* како му он саркастично пребацује, већ са гледишта здраве, строге, беспристрасне, неумољене и савјесне критике оцјењује бистрим оком изворе из којијех је црпио градиво за своје дјело. Краус негледа никому у брк, па био он Вук Стефановић Караџић, био Богишић или Јукић, Милојевић, Милићевић или Пуклер, даје по заслугама свакому своје. У њега је баш велика и трајна заслуга то што му „Виенац“ уписује у гријех, а да небуде неби се ми на Виенчево загризивање ни обазрели били. Грехота је дакле што „Виенац“ вели, да се Краус „набацује блатом на поштење других угледних људи, да тако дигне свој углед и постигне своје сврхе“, а даље „Зар нераширују туђинци и непријатељи наши доста неистине о нашим приликах, зар јих мора још и рођен Хрват помагати?“ Највећи гријех — разабире, се по ријечима Виенчевијем — Краусов, састојао би у том, што је рекао и то не у тијелу књиге већ у опасци ситнијем писменима „да се је ш њекијех страна, у јавности потврдило, да Мажуранић није списатељ Ченгић Аге, јер да је он ипак човјек душевно посве ограничен, и да је чин само то једно што М. као пјесник пада иначе дубоко испод средње руке.“ Истина, није посве лијепо од г. Крауса да тако летимице без даљега испитивања напомиње туђему свијету наведену сумњу о Мажуранићу али пошто о том ипак висећему питању у нашој књижевности није још никада изречена била задња одлучна ријеч, није Краусов гријех тако смртан и може да буде у неколико оправдан. Уредништво

„Виенца" пуно се је више огрешило о Краусу негли К. о Мажуранићу. Пише наиме уредништво Виенца да замјера Краусу „*само* то што се злорадо задијева о нашу литератуpу." Да видимо како ли се то К. „задијева о нашу литературу."

На стр. 375 вели К. о нашој књижевности да Мартиновић употребљује Медаковића својега предшастника а да га неспомиње, затим да су такова преписивања на дневном реду у југословенској књижевности и да јих нетреба за живу главу просуђивати са становишта данданашњега појимања о душевној својини, јер да југословенски списатељ стоји још на становишту грчкијех и римскијех списатеља, који обичаваху само тада да напомињу своје изворе кад би против њих полемизирали. „Иначе се је душевно добро сматрало од прилике као благо без господара које може да присвоји свак по вољи." То по нашему мнењу није злорадо задијевање, него истицање жалоснијех мана којијех је земан, да се отресемо.

На стр. 570 наваћа К. нешто из часописа „Правдоноше" по Богишићу из „Књижевника", те у опасци примјећује: „Чудновато је што самог часописа није наћи у ниједној великој књижници у Бечу. Управитељи књижница небрину се на жалост ни за то, да буду тачно отпослани заостали обвезни истисци таковијех дјела, која објелодањују аустријански Југословени, а камо ли да би се побринули и другачије да сабирају југословенску књижевност. Кад ће напокон, да се изравна та народно-господарствена погрешка. Што ће југословенски ђак да тражи у Бечу, кад му нијесу понућена сретства за даље наображавање." Није ни то богме злорадо задијевање наше књижевности код Нијемаца.

„Виенац" вели: „Он (наиме Краус) с високога трибунала предбацује г. Пуклеру писцу књиге „„Женитбени обичаји и сватовске пјесме у Хрвата"" уз много драстичних вицова, да је за своју књигу што из зборника Богишићева, што из других збирака поједине чланке тек извадио и поредао. А чини ли г. Краус што друго?" Чини заисто, нама је да одговоримо, и тер како чини! Он чини неизмјерно боље од Пуклера, да неби у другом чини барем у савјестном наваћању врела из којијех је црпио приликом свога расправљања Пуклер нанизује само у уводу изворе којима се је послужио у обрађивању својега дјелца а у самој књизи врло ријетко истиче дотичан извор или мјесто у њему па му с тога књига нема никакве знанствене вриједности. Краус није пак навео ниједне књиге или збирке с којом се неби био послужио, дочим Пуклер набраја у дугачком низу толике изворе које није нимало употребио, тако само за голу параду. Пред Краусом ишчезава дакле Пуклер и губи се међу списатељима забавнијех књижица.

Још ово пише у „Виенцу": „Кад смо прочитали предговор г. Крауса, гдје г. писац с доста мало почитања говори о знамениту раду Богишићеву — који је доиста тек почетак, али достојан почетак — повеселисмо се, да ћемо у његовој књижици наћи Савињијевскога расправљања об обичајном праву дакле Богишићев рад знанствено настављен — а кад тамо голи пријевод, што тисканих, што нетисканих збирка." Али кад смо започели, неће шкодити ствари да наведемо још нешто из „Виенца"" што неможемо да мимођемо.

(Наставиће се.)

ИЗ НАУКЕ О ЧУВАЊУ ЗДРАВЉА.

3. (*Алковни*). Тако звани „*алковни*" употребљују се у нашим кућама обично за спавање, ту су намештени кревети. Но ово је врло нездраво, јер су алковни обично мрачни, па још заклоњени великим завесама. Ту не само да се лако коти разан гад и нечистоћа, него се тај део стана обично и врло тешко и непотпуно ветри, те је и ваздух у њему нездрав и пун задаха.

4. (*Труло месо*). Често се догађа, да се од *старог меса, шунке, кобасице,* или *рибе* људи поболу, а бивало је већ доста и смртних случајева. Ако месо јако заудара, омекне, изгуби боју, између кончића буде зеленкасто, онда је шкодљиво и отровно. Кад *шунка* прелази у трулеж, а она изгуби своју лепу црвену боју, те буде љубичаста или добије боју као цигља; кад ју засечеш, а она је пепељаста, а око костију жута. Месо јој скроз мекано и влажно, маст се згрудвала, а у појединим рупицама види се жућкаста, водњикава течност. А особито су опасне *кобасице,* кад почну да труну; многи су и умрли од тога отрова. Сваку кобасицу (салфаладу и т. д.) ваља бацити, у којој се виде из-

нутра зеленкасте и жуте куглице од масти, које имају задаха и ужеженог укуса. Крвавице и џигерњаче могу и да немају јаког трулог мириса и укуса на опет да су већ отровне; такве су кобасице обично љигаве и чисто би се могле мазати на комад, местимице су шупљикаве а маст им је зеленкаста или жута. Виђало се да такве кобасице у мраку светлуцају (фосфоресцирају). И *суво месо*, за које се већином маторе животиње узимају, може да буде отровно као и кобасице. И *сува риба*, ако је плеснива, мекана и ма и тврда, као кожа, шкодљива је. Што се друге *рибе* тиче, ваља гледати да је жива, кад је купујемо. Ако је риба мртва, онда ваља на ово пазити: ако јој је светлости у очима нестало, ако су шкрге побледеле, месо омекло, те прст оставља у њему рупу, ако љуска лако опада — онда ваља такву рибу бацити.

ЧИТУЉА.

(† Хриштифор Шифман) У среду 12 децембра пр. г. умрьо је у Комлошу добротвор народа српског *Хриштифор Шифман*, који је за живота свога основао закладу од 10.000 фор. за две стипендије, једну за слушаоца више педагогије, а другу за питомца уметништва. Закладом његовом рукује „Матица Српска," која је и на укоп покојников послала свога заменика. Лака му земља била и вечити спомен у народу!

(† Никола Димитријевић), власник парне штампарије и издавалац „Српског кола" преминуо је 10. децембра пр. г. у Новом Саду. Покојник је издао о своме трошку известан број добрих српских књига за децу и за одрасле, а и иначе је радо писце у своме листу награђивао. Умрьо је у млађаном веку од 33 године. Рођен је био у Сомбору г. 1851. Лака му земља била!

РАЗНО.

(Једна „нота" владике Лукијана Мушицког) Добротом г. Јована Бијелића, професора на реалци у Гор. Карловцу, дошла нам је до руке једна „нота" владике Мушицког, управљена на ц. кр. региментску команду Слуњске пуковније, која и ако је по себи ситница, даје ипак доказа, како је један владика у оно време умео бити енергичан према вишој светској власти и како је умео стати на браник у интересу одржања правде према себи и другима. Нота та гласи од речи до речи (са оригиналним потписом владичиним): ***An ein Löbl. Szluiner Regiments-Commando. Note. Aus dem hier gegen Rückschluss beigebogenen Original Documente beliebe Ein Löbl. Regiments Commando zu ersehen, dass der gefertigte Bischof als ein ungarischer Praelat von allen Zollabgaben hinsichtlich jener Sachen, die zu seinem eigenen Haus-Bedarf eingeführt werden, zollfrey ist. Ungeachtet dises dem Gefertigten gesetzmässig gebührenden Vorrechtes, wurden heute drey Grenzer der Löbl. Krszlinianer Compagnie aus Klokocs, die für des Gefertigten Bedarf drey Fuhren Heu anher zuführten wegen der im Nahmen des Gefertigten verweigerten Mautabgaben, ihrer Kleidungsstücke von dem Arendator der unter dem Löbl. Regiments stehenden Mautbrücke zu Mostanje, wide rechtlich entblösst. Daher wird Ein Löbl. Regiments Comando höflichst ersucht, dem betreffenden Maut-Einnehmer zu Mostanje gefälligst einschärfen zu wollen, den obbesagten Grenzern ihre Kleidungsstücke allsogleich rückzustellen und in derley Fällen die Ein- und Ausfuhr künftighin dem obangehängten Documente gemäss, ungehindert passieren zu lassen. Carlstadt, am 18. November, 1834. Lucian Mussiczky m' p.*** (Сл. ц. кр. Слуњској рег. команди. Нота. Из ове приложене оригиналне исправе, која ми се има повратити, нека изволи сл. регим. команда увидети, да је потписани владика, као угарски прелат, ослобођен од плаћања царине за све оне ствари, које се донесу за његову сопствену кућевну потребу. Но без обзира на ово, потписаноме према закону подељено право, арендатор царине у Мостању, што стоји под управом сл. рег. команде скиде и задржа хаљине трима граничарима из Клокоћа у сл. Крстињској компанији, кад су данас возили троја кола сена овамо, те кад у име потписанога не хтедоше да плате царину. С тога се учтиво умољава сл. рег. команда, да изволи строго наложити дотичноме царинару у Мостању, да горепоменутим граничарима одмах поврати њихове хаљине и да у подобним случајевима увоза и извоза у будуће према овде приложеној исправи без икакве сметње пропушта. У Гор. Карловцу, 18. новембра 1834.)

(Нов кратер). Октобра 23. пр. г. показао се на подножју огњедуха Етне нов кратер (казан што ватру бљује), у промеру од 500 метера. Маса што ју избацује овај казан, иде према брегу Фрументо и према јеловој шуми Бјанкавила *(Secolo)*.

(Непријатељ ванилије). Код радника, што сортирају и мећу ванилију у завежљаје, приметила се по рукама и по лицу нека осна са гнојавицама и веле да су томе криве неке малене уши, што се на врховима ванилијеве љуске гомилице налазе. Ова уш кад доспе на кожу, а ова се одмах запали, а то запаљење буде тим јаче, што се по љусци од ванилије налазе ситни кристали као неке иглице (ванилин). Пошто на вештачки зготовљеном ванилину, што га хемичари праве од сока из лике јелове, нема ушију, то сад цена томе вештачком производу скаче.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 3. У НОВОМ САДУ 20. ЈАНУАРА, 1885. Год. XII.

Мир у ратно доба.

ПРИПОВЕТКА ИЗ 1848 ГОДИНЕ А ИЗ ЖИВОТА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА,

ОД ЛАЗЕ НАНЧИЋА.

I.

Сунчана светлост је на далеком западу издисала, те се почео сутоњ хватати. У соби, која се налази остраг у авлији и по којој се замишљен шета Јован Стерија Поповић, српски књижевник, не види се готово ништа. Соба је и тако мрачна, па је с тога у њој већи мрак, него што је на пољу у авлији или на улици. У шетању своме више пута је застао, као да се хтео о нечем боље промислити пре, него што учини. Најзад после неколико минута приђе столу, превуче преко дувара жигицу и запали њоме лојану свећу, па седе за сто, замочи перо у мастило и поче писати по хартији, која је за ту цељ већ спремна на столу стајала. Светлост од лојане свеће слабо је осветљавала собу, те се нису могле јасно распознавати ствари по њој, али већ на први поглед могао би свако рећи, да то мора да је стан каквог јадног сиромашка. Један орман, у којем бог зна да ли је било каквих ствари, за тим стари један диван, прост писаћи сто, две три столице, велика земљана пећ, на земљи пак много лепо наслаганих књига и две три слике на зиду — то беше сав собни намештај и украс, па сто у тој је соби писао Јован Стерија Поповић своје драме, трагедије, шаљиве игре и песме! И сад је сео за сто да ради. . . Није био ни тридесет реда написао, а на врата уђе његова жена Јелена. Светлост од лојане свеће пала је на њезино лице, те је можемо са свим добро видети. Беше то постарија жена, старија од свог мужа, који је у то доба 42 године имао. По лицу судећи држао би је свако за много млађу, него што је у истини била, а пазила је јако и на одело, те јој и то увећавало лепоту спољнег изгледа. Али иначе није имала ништа симпатичког на себи, а ко би јој још загледао у зеленкасте очи, тога неби могао нико разу-

верити, да та жена није пакосна и права божја казна за сваког, ко с њоме мора доћи у ближи додир, а већ ако јој је и муж, онда зло и наопако по овога, јер ни у паклу неће горих и већих мука трпети, него што мора сносити у заједничком животу са таквом женом. Једни је држе за суштег ђавола, за праву аспиду, други опет тврде, да она само изгледа да је таква, али у истини да има пак добро срце, а ко има право, то ће нам она сама својим делањем показати.

Сада је ушла унутра, па видевши свога мужа, да за столом пише, застаде код врата и оштрим га погледом неколико тренутака посматраше. Видело јој се по изразу лица и по севању из очију, да јој је нешто врло неправо.

„Боже благи! Још се није честито ни смркло, а он већ запалио свећу!“ прошапута она једовитим гласом, па се прекрсти, као да није видела већег чуда од овога. „Несретниче, шта си то урадио?!“ настави она гласно, али Стерија је није ни чуо, него, занет својим мислима, писаше даље. „Оглувио да бог да за навек, кад нечујеш речи твоје жене!“ продера се она тако велегласно, да су се и слике на зиду задрмале, па нагло дође до стола, духне и угаси свећу, а овлаженим прстима угаси и фитиљ, да не би димио. На ово разуме се да се Стерија тргао из својих мисли, испусти перо и устане збуњено са столице.

„А, ти си то, драга моја Јелено!“ говорио је он тихо. „Извини! Нисам знао, да ћеш се из посете од Милутиновићевих тако рано вратити, па с тога нисам ни изишао на улицу да те дочекам.“

„Тако!“ осече се она на њега. „Дакле кад ја нисам код куће, онда смеш ти немилосрдно харчити нашу имаовину, па пре нег што се и смркло да запалиш свећу? Ух, та ти ћеш тако све наше имање прошћердати, те ћу поред тебе дочекати, да још под моју старост и у прошњу одем. Свећу запалити, а још се није поштено ни смркло! Та човече, знаш ли ти, куда то води? Јеси ли ти при себи?“

„Ама за име бога, драга жено — —“ отпоче благо Стерија.

„Ћути!“ прекиде га она. „Нећу да слушам твоја правдања!“

„Немој бити тако на крај срца,“ опет је блажио муж. „Овде је у соби и тако врло мрачно. . . Ето, једва се ја и ти видимо, па како ћу ја онда видети да пишем, ако свећу не запалим?“

„Да пишеш? А шта имаш да пишеш? Ти се нећеш са твојим пискарањем све донде смирити, док те ја на улицу не избацим и твоје перо, и мастило, и хартију и све те тричаве рукописе и књиге. Да, то ћу још морати учинити, да једном буде мира у кући и да станем на пут нашој очевидној пропасти.“

„Е, жено, је си ли чула, то је већ много!“ рече јој Стерија озбиљно.

„Шта много? Још и ти смеш помолити зуба? Чувај ме се! Самном се немој шалити, а ја ти и опет велим, да се ти твога пискарања све донде нећеш оканути, док ти ја перо, мастило и хартију не избацим на поље на улицу. Јеси ли ме разумео!“

„Па добро!“ одговори јој муж јетко. „Учини то! Али онда знај, да ће ми перо твој језик бити, а хартија патос, или ево овај сто овде, па ћу онда писати твојим језиком, јер ја морам писати ма како било!“

„Шта, мој језик да буде твоје перо!“ узвикну страховито његова жена Јелена. „Бре чувај га се као живе ватре. Јер до сад си твојим пискарањем тупио пера, а мој ће језик тебе отупити. Гле ти њега, још се он горопади! Уместо да увидиш своју кривицу и да си мањи и од маковог зрна, а ти се ту још као какав вармеђаш размећеш! Него научићу ја тебе већ, како се кућа води!“ После тих речи оде нагло кроз врата, на која је ушла и која воде у кујну, а одмах се за тим сва усплахирена врати натраг.

„Зло и наопако!“ почела се дерати улазећи из кујне у собу. „Та у кујни нема ни једног парченцета дрвета, чиме би подгрејала вечеру. Та ти ваљда ниси ни нацепкао дрва, кад их ниси из шупе овамо у кујну донео?! За име света, човече, па шта си радио читаво после подне?

„Ето ти сад новог белаја! Еј музо моја, ако си јунакиња, помози ми сад, као што ми при певању помажеш!“ помисли Стерија у себи, али на горопадно питање своје жене не одговори ни речце.

„Што си заћутао? Одговарај, хорјатине и угурсузе један, камо нацепканих дрва?“ продера се по ново на њ’ Јелена.

„Са свим сам заборавио на то. У мом послу нисам се ни сетио, да ми ваља отићи у шупу и нацепкати дрва“, правдао се тихим гласом муж.

„Тако! Заборавио си у твом послу. Да богме! По тебе је важније, да шкрабаш ту којешта, него да се побринеш за дрва. Ти би сигурно хтео, да држимо слугу и слушкињу, а ти да цео боговетни дан и целу драгу ноћ грицкаш перо? А, тога само неће бити никад! Нећу ја под моју старост у просјаке. Ти да бадавадишеш, слуга и слушкиња да ме краду — а, та пре ћу ја лећи у гроб, него што ћу допустити, да поред мене живе моје добро разнесу. Него како си данас дробио, онако ћеш и кусати: данас се неће вечерати.“

„Стишај се драга жено,“ мирно ју је муж. Немаш узрока да се љутиш. Ево ме идем већ, да ти нацепкам дрва.“

„Тако! Сад да идеш? Али за то си се требао већ одавно побринути, а не да сад по мраку цепаш дрва. Или би ваљда хтео и тамо да запалим свећу? Ко је то још видео. Али тако ти је то: макни се само за један тренут од куће одмах овлада неред. А смела би се заклети, да се ниси ни за воду побринуо“. После овога дође до земљане пећи, поред које је на патосу стојао крчаг, па подиже овај у вис и пробаше да ли има воде унутра. „Бог с тобом човече — ускликну за тим она — шта си наумио? Та у крчагу нема ни капље воде! Поред тебе би могла скапати од жеђи.“

„Не жести се, душице моја, залуд. Ти знаш, да ја у „Шриберову башту“ идем по воду тек кад се смркне, да не би нико видео. Ето, сад је томе време, па ћу и отићи,“ одговори јој муж па огрну огртач и узе крчаг у руку. „Ах! — уздахну он полугласно — свет ме држи за српског списатеља, а ја сам прост водоноша“ и он пође на поље.

„Жури се! немој ма с киме на улици разговарати. Дођи одмах кући!“ говорила је за њим Јелена.

„Не бој се, голубице моја! Чуваћу се, да не види нико, како српски списатељ из „Шриберове баште“ носи у крчагу воде,“ одговори јој Стерија кроз горак смеј и оде. У соби је остала жена сама.

(Наставиће се.)

Моја звезда.

На оку ми суза трепти,
Нека, нека је . . .
Мила ми је, драга ми је,
Чиста *звезда* је.

Сузу нећу да убришем,
Нека, нека је . . .
Та док траје, *звезда* мени
Дотле тек траје!

Мита Поповић.

Негдинска кроника.

2.

ДОЛАЗИ УЧИТЕЉИЦА У НЕГДИН.

I.

Нешто се заталасало у скромном Негдину. Дунуо ветар, какав још није дуво Негдином.

Откако дошао млади попа, почело нешто да се кува. Пристао уза њ и млади грк Рада, па су скоро непрестано заједно.

Рашире неке новине, колика је тезга грк-радина, па читају, па разговарају. Ти, боже, знај све, шта је то и на што ће изаћи.

Просвета, слобода — —

Та то се није чуло у Негдину, откако је ваљда Негдина. Кажу, тако је мирисало у Негдину само оно пред буну. Па је после букнула буна, понда знате, шта је било.

— Ала људи, каква буна? Та ми хоћемо само, да добијемо учитељицу. — Говорио је грк Рада.

— Ајд збогом! Каква учитељица? Треба нам учитељица! Приметиће неко од реакције.

— Данас је век просвете. Просвета се мора раширити по свима слојевима човечанства. А до сад читава половина човечанства чами запостављена у незнању — —

Сељани се згледају. А погледи им јасно зборе:

— Како тај говори! Опрости му боже!

— Али разумете ме, људи божији, — окренуће млади попа. — И наше жене треба да више знају. А како ће знати, ако не уче као деца.

— Шта наопако? — Викну неко од слушалаца. Зар још више да знају? Па како ћемо тек онда с њима излазити на крај?

Боље него сад. — Да је разумна, не би толико батина појела; реч би јој више вредила.

— Добро, добро. Ал ко ће да плаћа ту учитељицу? Ето видиш плаћаћемо попа, па кнеза, па патароша, па царевину, па имамо већ једног и учитеља. Шта ће нам још и учитељица?

— Кад се строго узме, није баш то све ни лудо, што је тај рекао. Народ плаћа на толико и толико страна, па које му добро видиш? Ако ће да се роди, плати бабицу; ако ће да се крсти, плати попа; ако ће у цркву, подај цркви; ако ће да умре, плати опет попа; ако ће у школу, плати учитеља. Ако тражиш правду, плати, па онда тек ако је добијеш. . .

— Стани! Та за бога, ми већ плаћамо у комуналну касу школарине толико, да би могли удвојити плату нашем учитељу, па опет да узмемо и учитељицу. Па онда на што нам она празна зграда?

Е, па најпосле дабоме да је и право, да и Негдинци добију своју учитељицу. Што плаћају за оно, што онај мало час споменуо, бар и уживају, па је и за вајду. Ал ето плаћају, што тај рече, толико школарине, па не уживају, а то је оно! Понда још и то. Нашто она празна зграда? Нашто, дакако? А зграда се превалила општини од државе не знам како додуше, општина је и зидала о свом трошку, о свом круву и својим алатом, ал је била државна. Па сад држава поклонила ту зграду општини. Него јој поклонила под условом, да отвори у њој женску школу.

Елем, право је, да Негдинци добију своју учитељицу. Али ево две године, па је још нема.

Има општинâ и горих и бољих, које имају већ од неколико година своју женску школу па и учитељицу. „Па зар ми Негдинци,“ веле најпосле Негдинци, „да смо најгори? Камо је? Дајте нам је!“

Може ко из родољубља замерити неком те неком, што је допустио, да две

године зврји школа без ђака и без учитељице. Но у хатар истини и правици морам приметити, да се са меродавне стране побринуло било таки у почетку, док је гвожђе било врело, а гвожђе, као што знате, и треба ковати, док је врело, . тек са дотичне стране, као што рекох, побринуло се било, да се у просветном храму не ухвати паучина, те послане и свештеницу просвете. Е, ал нашло се неколико незахвалних, усијаних глава, па нису хтели да је приме. Ињи и Вињи, који се тројицом крсте, нису могли да се навикну на њено име. Звала се, ако се не варам, Кунигунда Ергер. . . Бергер. . . Мајер. . . Гајер. . , како ли? А посвећени у званичне тајне кажу још и то, да су читали у сведоџби, како је Кунигунда положила с добрим успехом, не знам где, испит из бабичлука и, не знам опет где, испит за учитељицу женског ручног рада. На то ће повикати кожух и опанак: „Имамо ми нашу баба-Пелу, и баба-Доду, и ову и ону, па нам не треба бољих бабица." А ћурдијаши и капутлије, ћифте, ти народњаци, што новине читају: „Дајте ви нама ваљану учитељицу, Српкињу. Ми хоћемо ово. . . Ми не ћемо оно. . ." И тако даље.

Није друкче, већ се баш скоро све узрујало које што тако дуго нема учитељице, а толико се плаћа, које што су радознали, да виде, како и то чељаде изгледа, јер су видили и попа, и учитеља, и многу ситнију и крупнију господу, а многи још ниједну учитељицу, које због овог, које због оног.

Ал није ни шала!

Важан, врло важан је то догађај по сеоску кронику: женска школа и прва учитељица.

Знадем на прилику једно село, где исто тако дошла млада, па по милости божјој и лепа учитељица. Па интелигентна сеоска омладина, која зна, шта је напредак, која љуби све, што је лепо, мал' се златним не победе ножима из одушевљена за — лепом учитељицом. Те при чаши вина дошло би, а то није бивало ретко, до таког одушевљења, кад би се повела реч о просвети и женској поборници просвете у њиховом селу, а то је опет бивало често, да би после уобичајене здравице увек отпевали уобичајено многаја љета по оној: „Одби се грана. . ." Па око неко доба ноћи хајд свечано под учитељичине прозоре, да јој се одушевљено отпева или: „Ти плавиш, зоро красна. . ." или: „Ах, шта сам ти учинио. . .", и тако штогод. То је било тамо тако штогод необично, да би из целог шора све вашке устале на жесток отпор против нових обичаја, те подигле ужасну галаму против нарушилаца идиличне сеоске ноћне тишине, па би коме поткратиле боме и погавицу на чакширама. . . Колико је пута то било, није забележено у кроници. Ал једном приликом достигло беше одушевљење њихово толики степен изнад пуне трезвености, да је после неколико живахних речи, које је изазвао неко дрском својом примедбом, што се односила на предмет њиховог општег обожавања, пукло неколико чаша то о зид то о његову дрску главу; па још, ако је веровати неком очевицу, дошло баш тамо и до живљег комешања.

Што су женскиње припуштене, да и ван уског круга породичног, у школи, у јавној настави, настављају и васпитавају народни подмладак, забележили су учени људи, поборници напретка у човечанству, у кронику човечанског развитка као врло знаменит корак бољој будућности. А што је то допрло чак и у скромни Негдин, то је, допустите, да и опет кажем, важан, врло важан догађај по негдинску кронику.

Ето се већ види и по томе, што су чак и сами Негдинци осетили неки нов ветар; и по томе, што се том приликом чуло неколико речи, каквих се давно тамо није било чуло; и по томе, што —

Но то иде већ на други лист!

(Свршиће се.)

Јевђеније Оњегин.

Спев Александра С. Пушкина

с руског превео

ЈОВ. СИМЕОНОВИЋ ЧОКИЋ.

ПЕСМА ПРВА.

(Наставак.)

XXI.

Груну пљесак. А Оњегин
Дај дурбина згодне двојке,
Па посматра на тенани
Скупу гизду и лепојке.
Лице, косу, накит сјајни
Нађе данас лоша стања,
И само се по господски
На све стране лако клања,
Па се чини расејаним,
Окреће се, зева, зија —
А уздише све у себи:
Баш ми више ништ' не прија,
Ништа ми се није свид'ло,
Додијо ми већ и Дидло.

XXII.

Јоште виле, змаји, врази
Позорницом муте, трчу;
Заморене слуге доле
У подворју дрме, хрчу.
Ту се кашље, тамо зева,
Смех се ори, пљесак вије;
По тремови врх степена
Још светила блесак бије —
А озебли доле коњи
Хржу, неће већ да сносе,
Око ватре*) седе слуге,
Решетају своје госе,
И Јевђена воља изда —
Оде дома да се гизда.

XXIII.

Како верно да вам сликам
Дражи оне избе мале,
Где питомац моде лепе,
Где се лицка вес'о брале?
Све што раскош пуста ћефа
Са лондонска трга прва
По балтичком мору ваља
За сало нам и за дрва;
Што Париза укус гладни
За богате смишља паре,
Сувишака, ситнарија —
Да се мазе цифрићаре: —
Тим је кити чедо света,
Мудрац од осамнаест лета.

XXIV.

Ћилибари из Стамбола,
Међу мрамор туч се гура;
Мирисави преопојни
У боцама од биљура.
Тма чешљева, маказица
Правих, кривих, да се губе
Измед пила и четака —
То за нокте, то за зубе.
Непојмио негда Русо,
Што је једном баш пред њиме
— Хајде узгред даречемо'
Нокте секо славни Гримс.
Бранио је право здраво,
Али овде нем'о право.

XXV.

И кад човек нокте пази,
Још паметан може бити;
Тога ради баш не мора
Са веком се завадити.
Ал' Јевђен је свету гов'о,
Самосвојне снаге нем'о;
Роб је био таште моде,
Што гиздавцем ми зовемо.
Вртио се по три сата
Само испред огледала,
Ко Венера богињица
Кад јој паде на ум шала,
Да с' у мушко руво мење,
У машкаре да се креће.

(Наставиће се.)

*) Пошто су јаке зиме, ложе по Русији пред позориштем ватру, те се чекаоци грију.

Некоји црногорски јунаци.

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА.

(Наставак).

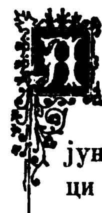

Архимандрит морачки Димитрије био је човјек крупан и на очима страшан, а јунак међу првим јунацима. Кад би Турци ударали на Морачу, или кад би Морачани ударали на Колашин и на околна Турска мјеста, архимандрит Димитрије био је љуте бојеве међу прве морачке јунаке. Шта више, кад би се у боју десио Димитрије сваки јунак морачки био би слободнији! А кад би Турци чули његов грмећи глас, плашљиво би се довикивали: „Хајдмо натраг ту је она харамија! — Бјежимо, бјежимо ето оне ђидије!"

Њега су не само Морачани, Дробњаци и Ускоци него уопште сви Брђани и Црногорци врло поштовали и љубили. Јер је он био добар и правичан муж, а света обитељ његова била је свакомѐ подједнако отворена. Он је завађене и закрвљене породице морачке и ускочке мирио, савјетовао, укоравао, клео и преклињао, а кад кад и оглобио тако, да је сваки потпуно задовољан био са његовом осудом, те би измирени крвници с највишим поштовањем приступали његовој руци, благодарећи му на његовој праведној осуди, при чему наравно неби ни његова св. кућа без дијела остала. Те тако је отац Димитрије са својим врлинама срца Дробњака, Ускока, Ровчана и Морачана у толикој мјери плијенио, да би сви без разлике на његову ријеч изгинули, које најбоље тврди овај случај: Покраде некакав калуђер мирију (новце) неког херцеговачког владике и побегне у Црној Гори. Тај исти калуђер подмити Г. Пера Томова брата владичина и војводу Новицу Церовића са 100 дуката те ови збаце оца Димитрија а намјесте на управу манастирску поменутог калуђера. Кроз неко кратко време, тај исти калуђер покраде неке скупоцјене утвари манастирске и побјегне у Турској у манастир Дечани. После тога, дођу неки калуђери из Дечана у Морачу, носећи са собом један велики крст цара Душана, у коме бјеше „частно дријево", те на њем просаху милостињу. Димитрије с намјером да добије своје покрадене утвари, отме калуђерима крст и отера их говорећи им: „Хајте по Турској па тражите онога вашег лупежа, што је мојy цркву покрао и донесите ми оне моје утвари, па ћу вам одма повратити ваш крст, — недонесете ли, никад га добити нећете, док је ове главе на рамена".

Јадни калуђери оду на Цетиње те се потуже владици и господару земље, како им је отац Димитрије отео крст, молећи га, да им га поврати. Владика Петар пошље неколико перјаника с налогом, да отму Димитрију крст и поврате калуђерима. Димитрије скупи ускоке и Морачане, који одма протерају и перјанике и калуђере! Кад то чује владика ужасно се наљути на Димитрија, али му није могао ништа учинити с тога, што га је околни народ бранио, који му се је том приликом и заклео, да ће сви јунаци листом за његову једну длаку из главе изгинути. Владици пак није стајало у рачун да због тога дигне војску на Морачу, те тако је то пуне двије године стајало. После тога, Дечански калуђери пишу владици говорећи: „Да им одма пошље онај крст, ако ли га непошаље — да ће дићи проклетство и на њега и на сву Црну Гору!" Владика брже боље посла три своја најбоља перјаника, и то: Стана Ружина, Марка Шутинова Шпадијера и Крцету Свјетлоћу, наредивши им: „Да гледају ако узмогу измамити на лијеп начин крст од Димитрија, немогну ли, да га на оно мјесто убију, а крст да донесу на Цетиње"! Перјаници брзо стигну у Морачу, а Морачани како угледају перјанике, досјете се порашта иду, те њих педесет долете у манастир и јаве оцу Димитрији говорећи: „Ето перјаника, а ево и нас оче Димитрије". Димитриј смјести Морачане у оближње собе, наредивши им, да се никако перјаницима непоказују, док недође до невоље јуначке. А међутим нареди млађима, да лијепо дочекају и угосте перјанике, додајући: „Кад зажеле перјаници да дођу код мене, пустите само једнога ма ког од њих тројице, а нипошто сва три." — Како

дакле стигоше перјаници у манастир, одма по обичају упиташе млађе: „Јели ту отац Димитрије? Како је“? и т. д. Одговор је био: „Ту је, здрав је хвала богу и наредио је да се мало одморите и прихватите по мало јела и пића, што је бог дао и света кућа.“ Пошто су се перјаници одморили и добро прочастили опет запитају: Ђе је збиља отац Димитрије? — хоће ли доћи? На то присутни одговоре: „Он је ту, и рекао вам је, да један ма који од вас оде код њега.“ Перјаници се дакле тајно договоре: „Да код њега оде Стано Ружин а Марко и Крцета да остану ту спремни, па, ако отац Димитрије случајно недаде с драге воље крст, то да се Стано с њим у коштац ухвати, а кад ови чују у соби вику, одма да му прискоче у помоћ, па да га свежу ако могаше, немогашели — да га убију!“ — Стано Ружин уђе у собу, поклони се као обично назвавши му: „Добро јутро оче Димитрије.“ „Бог ти помогао брђанине,“ загрмље страшни калуђер. Кад је Стано ушао у собу, одмах га је нека гроза спопала, као што то он сам казиваше. „Пред Димитријем, вели он, стајаше на некој трпези један велики бокал, ваљда ништа мањи од Маркове тулумине, сигурно пун црвенога вина, поред њега она његова гласовита крисовуља. Отац Димитрије раширио се бјеше на неком широком оперваженом стоцу. Његова црна мантија повила се бјеше по поду као црни мрак. У појасу му бјеху двије сребрне кубуре, а поред њих зађевена бјеше нека дуга но сва у срму окована палошина, на којој часни отац држаше своју засукану, као јуначко стегно десну руку. Његова црна брада и коса бјеху распуштене и накострешене као да их сами сатана растезаше. Али нека све, но кад подиже оне велике густе обрве, испод којих сијевнуше она два велика крвава ока, заиста се вели препадох и помислих у себи, ако је икад било Краљевића Марка, ево га сад предамном“! Тек што отац Димитрије одпоздрави перјаника, хитро скочи као бјесо мучан, те закључа собу, па пошто стави кључ у џеп од доламе, зграби својим гвозденим рукама перјаника, и рече му: „Сједи. Сједи владичићу.“ —

Перјаник је и нехотично морао сјести, кад га је отац Димитрије снажно повио и у онакви исти столац на силу утрпао. — Два јунака, два дива дакле сјели су један према другоме, један спреман за нападај а други за обрану, почем и Стано Ружин није ништа мање крупан био од Димитрија само што није онако страшан као он изгледао. Они су се у почетку лијепо разговарали, а послије препирали, и све више и више зађевице потезали! Док најпосле перјаник скочи као лав, те зграби оца Димитрија за његове широке прси и повиче „Ха калуђере сад ћеш све платити!“ На то отац Димитрије снажно дочека свога противника, те се ухватише у кости јуначке и почну се хрвати по соби тако, да се је сва кула из темеља заљуљала! У тај ма чујући она два перјаника, полете у помоћ своме другу. Но јест! Како долете до собе, дочекају их педесет Морачана са натегнутим пушкама говорећи им: „Не напријед, јер ће те сад обадва погинути! А за оца Димитрија знамо, да је с једним ђетићем кадар мегдан дијелити.“ По соби се једнако тутњава проламаше, која је више од по сахата трајала, док најпосле перјаник повика: „Пуштај калуђере!“ — „Непуштајем, Стано не! — Борба се је и опет поновила, и опет је перјаник кликнуо: „Пуштај калуђере пуштај за бога оче Димитрије.“ — На то га је Димитрије пустио, неоставивши ниједан озлеђен. Тако се дакле перјаници и опет без крста врате. После тога упливом војводе Новице Церовића, отац Димитрије поклони се господару земље и предаде му крст, којега је владика Дечанима натраг послао, а Димитрија у пређашњој љубави задржао.

(Наставиће се.)

Витезова љубав.

Ој, кад витез у бој иде
За слободу да се бори,
При растанку са драганом,
Овако јој млађан збори:
„О не плачи, душо мила,
Црни вео с лица скини.
До смрти сам теби веран
И премилој отаџбини!“
— Па када јој, збогом, каже,
На коњица смело седа,
А девојче пуно туге,
Невесело за њим гледа!
На бојишту крв се лије
До неба се ужас чује!
На самрти рањен јунак,
Својој драгој поручује:
„Збогом остај, душо мила!
Црни вео с лица скини
До смрти сам теби веран
И премилој отаџбини!
Београд 1885. год.

Н. Д. Илић.

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

(Наставак.)

II.

Морамо поближе испитати назоре и обичаје тако званијех „дивљака,“ да бисмо могли одговорити на питање, које је врло важно за наше историјско разумијевање, па чак и за пресуђивање модернијех социјалнијех струја: да-ли су се социјални нагони код човјека тек у шљед све веће и веће културе развили, или е-да-ли није човјек већ по своjем читавом бићу социјална животиња — zoon politikon, као што је рекао Аристотел — пореклом, по свој прилици од социјалне животиње, која је налик на мајмуна? Па ово баш није лако почињање, као што би човјек држао. Путописа је сијасет; али добит из њих је врло јадна. То су спољашности, које путнику најприје падну у очи, не треба ти трудне штудије, да до њих дођеш, и за то се јављају најрађе. Обично нас поучавају добро у сликаријама, бојевима, и, ако буде премного и путник буде човјек од наука, знаности, у формама лубање, мјерама тјелесним и ношњама дивљачкијем. О њиховијем социјалнијем обносима на против не знамо ништа, наши нас путници остављају у тами. И оно мало, што дознамо, није често кадро, да расвијетли ову таму. А ко су то понајвише путници? Мисијонари, који у свему, што је „поганско,“ виде ђавоље дјело, који осјећају у себи позив, да социјални живот „погана“ узму сасма забаченијем, који су дакле, изузимајући њих нешто мало, са свијем неспособни, да објективно пресуде и јаве. Муз то долазе трговци, којима дивљаци нијесу ништа друго, сем објекат њиховог профита. Али и од знанственијех путника-испитивалаца нијесу сви довољно изображени за свој позив; по неки, богме једва се што уздиже изнад обичнијех туриста, и томе је пут нузгредан, само му је за то, да толико и толико миља за дан претури. Шта је тога брига за задатак компаративне друштвене знаности?! Како-ли често и увиђавни путник, који озбиљно тежи, гледи кроз јевропске наочаре, све пресуђује са свог гледишта и не може се замислити у сасма од својих противне назоре посматрања природне дјеце и тијем их лакше злоразумије, што је мање кадар, да побједи њихово неповјерење. Врло се ријетко збива, да је тако љубезан, оштроуман, и својим задаћама потпуно дорастао и јако наображен човјек, као што је нпр. Норднскјелд, приморан, да живи заједно с којим племеном дивљачкијем више мјесеци у срдачном, непринсиљеном саобраћају и да их сасма упозна. Да богме, тијем су куд-и-камо вреднија така испитивања.

Имамо-ли једном једва једвице распућени материјал пред собом, ево нам друге потешкоће за врат: материјал је пред нама; али са свијем наурећен. Наши етнолози, изгледа бар, тог су назора, све, што наша светска ис-

торија не припознаје „културнијем народом,“ мора бити „дивљак.“ Само мало њих који су се попели до тог посматрања, да и најгрубљи природни народи имају за собом хиљадугодишњи развој, и да представљају врло разне степене развитка. Како би могао човјек очекивати овај суд, спознање од испитивалаца, који се не устежу, да старе Мисирце, Мехиканце, Перијанце, ове културне народе, који су тако високо стајали, повлаче као примјере за посматрање природнијех народа!*) Страшно је то тежак задатак, јер треба што уједно иде одлучити, а што не, протумачити, те тијем тежи, што при том човјек мора скоро са свијем ослонити се на свој такат, јер нема за класификацију природнијех народа критерија, којих не би могао нападати.

Па на пошљетку још једну потешкоћу морам надмашити. Ни код једног народа, па чак ни код најдубљег и најодјељенијег од свију природнијех народа, није развитак остао недирнут од спољашњих утјецаја. Сваки тај народ је у току дугијех времена дошао у додир с другијем народима, који су стајали на другијем културнијем степенима и узео је од њих обичаје и назоре, који његовом унутарњем току у развитку нијесу увијек сходни. Тако су нпр., да узмемо врло близ примјер, Мисирци и Вавилонци утјецали на Чивуте а они су опет хришћанством још те како утјецали на свет јевропски. Врло би се дакле погрешило, кад би држали уредбе, које налазимо код похришћањенијех Јевропљана, нпр. код Гота или Франака, све од природе. Ту ваља дакле, не ћемо-ли у грдне мане да паднемо, раздијелити оно, што је дошло с поља, од оног, што је, ушљед унутарњих снага, постало.

Све то отештава обраду тог материјала и чини штету сигурности и истинитости сиднијех догађаја. Па поред свега тога, можемо читав низ пошљедњих већ држати потпуно сигурнијем.

(Наставиће се)

*) Спенсер рачуна Мехиканце и становнике дахомејске у природне народе. У овијех другијех цвјета индустрија, земљерадња и трговина, имају престоницу од 30000 становника, стајаћу војску од 30000 људи, праву полицију и дипломацију!

ЛИСТАК.

ПИСМА ПАВЛА Ј. ШАФАРИКА

КОЈА СЕ ТИЧУ СРБА.

(Из оставштине В. А. Мациевскога).

Са чешког оригинала саопштава

Павле Падејски, из Прага.

IV.

У Новом Саду, 18. маја 1831.

Велеуважени пријатељу!

Најпосле могу вам јавити, да сам препис старосрпских закона послао вам с преводом и то у Краков г. професору и књижничару Ђ. Самуилу Bandtkie-му, ког сам умолио да би вам пошиљке најсигурнијим и најбржим путем послао. Тамо их шиљем поштанским колима. Сувишно би било, да вам наваћам разлоге, који ме примораше, да завежљај не послах управо вами, него у Краков г. Bandtkie-му. Држим се у том како свог сопственог мњења, тако исто и савета у ствари искусних пријатеља. Чекао сам за то само тако дуго са експедирањем завежљаја, да би могао без бриге управо у Варшаву послати. Међу тим трају код вас замршени одношаји и несигурност успеха око вас даље, а не хтедох бога ми свој рад излагати опасности случајем, јер не бих био у стању цело још једанпут уредити. Моји су часи врло ограничени а расејаност прекомерна. Надам се пак, да ћете од госп. Bandtkie-га све примити у реду и тако тачно као год од мене. Молим вас дакле, да се само господ. Bandtkie-га држите и њему у том погледу да напишете, којим путем да вам завежљај пошље. — Франковао сам га до границе.

Осим преписа закона приложио сам: 1) штампан чланак о старосрпским рукописима за вас, скроз попис рукописа, у којима се српски закони додирују 2. отисак тог чланка за друштво пријатеља науке 3. друге расправе од мене о старом штампању за друштво пријатеља науке. Од тих наштампаних

чланака приложио сам исто тако за господ. Bandtkie-га отиске, да би могао завежљај под титулом:' „штампа“ послати.

У погледу вашег питања за дела где би могли наћи о новијем уставу српском, могу вам сад само за иста у кратко одговорити, да су ми једва неколико таковиx дела позната, која осим тога овде онде неко зрнце садрже: 1. Енгелова Gesch v. Serbien коју знате 2. Пејачевић Historia Serviae, Golocae 1799 folio 3. J. Lucius de Regno Dalmatiae et Croatiae fol, (Има више издања: Амстердам Беч 1758 fol, исто тако у Швандтнера rerum Hungaricarum III). У неколико капитула има нека извесна аналогија ка Србији. 4. Joc. Mikóczi — Otiorum Croatiae liber. Budae 1806., 8°. Новија о навикама обичајима нравствености, данашњем уставу. 5. J. Чапловић, Slavonien und Kroatien Pest 1819., 8°, 2 св. 6. Вук Стефановић Караџић Даница — Забавник за годину 1827, у Бечу 12°. Садржи опис данашнег живота у Србији, 7. В. Герхард — „Wila“ Serbische Volkslieder, у Лајпцигу 1828., 8°, 2 св. У додатку занимљиве примедбе о навикама и обичајима. 8. Л. Ранке die serbishe Revolution. Хамбург 1829., 8° У уводу су важна извешћа о унутарним одношајима.

Немачке књиге можете добити из Лајпцига. Ранке је употребио Даницу, за то а и што је српска, не шиљем вам ју. — Под Турцима несу имали Срби ни права ни закона. Сад имају ново законодавство по кодексу наполеоновом, али још на хартији. Неје још ништа у Србији. —

У будуће више. Узимате ли времена, то вас молим, да ми пишете. С дубоким поштовањем

ваш одани пријатељ и слуга

Павао Јосиф Шафарик.

КЊИЖЕВНОСТ.

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss.* По налогу антропологичног друштва — У Бечу 1885. Стр. XXVI — 681 у осмини. Цијена фор. 6. 50.

(Наставак.)

Говорећи о постанку Богишићева „Зборника садашњих правних обичаја у јужних Словена“ вели „Виенац“:

Г. Краус пуним правом истиче да је тотек грађа, коју треба знанствено проучити, ако желимо да буде од обичајнога народнога права практичне и теоретичке користи. Ако се упитамо јели можда Краусовом књигом у том смјеру покрочило напријед, морамо признати, да ће правник у његовој књизи много наћи мање упуте него у Богишићевом раду. У књизи г. Крауса радостно разабиремо, да је употребио њека још нетискана врела, од којих је чини се најиздашнија збирка г. проф. Матије Ваљавца и г. Тординца. Г. Краус није се држао Богишићеве с правословнога гледишта основане методе у разпореду поглавља. Акопрем се г. писац у предговору труди доказати како се је дубоко и знанствено бавио истраживањем народних обичаја ми ипак у његовој књизи ненаходимо знанствена разматрања о појединих у истини занимивих појавих нашега обичајнога права. Његова књига само је пријевод из разних хрватских и српских а гдјешто и из бугарских збирака народнога блага. Не бисмо тога изтицали да нас сам г. писац на то не сили.“ Ко није прочитао Краусове књиге, могао би да узме за сухо злато све што о њој вели славно уредништво „Виенца“. С тога, не да обранимо углед, добар глас и критичарску вјештину г. Крауса до којега недопиру „Виенчеве“ једом окаљане стријеле већ у име истине и правде у име оне чисте и благотворне критике које осјећа живу потребу наша књижевност, прије него изложимо наше примјетбе о Краусовој књизи дужност нам је да прочистимо густу маглу којом је застрта „Виенчева“ просуда.

Ми смо хладнокрвно прочитали посветно писмо, које Краусовом дјелу служи као предговор, и у њему нијесмо као ни у свој књизи нашли нигде ништа у којем би г. Краус са „доста мало почитања“ говорио о „знаменитом раду Богишићевом“, како га осуђује уредништво „Виенца“, него смо се дапаче увјерили да му вазда једнаком досљедношћу одаје ону заслужену пошту, која се пристоји учењаку Богишићева гласа. Биће Краус говорио са мало почитања о Богишићеву раду ако претпоставимо уредништво „Виенца“ на заборављеном већ становишту аристотелове шко-

ле од када се је догматички вјеровало да се вријеђа достојанство великана док се оцјењују његова дјела истичућ мане, а хвалећи добре стране. Да се неби помислило да врло оптимистично разумјевамо Краусове ријечи о Богишићу, хоћемо да јих овђе пренесемо што будемо могли вјерније.

На стр. IX: „Богишић, први знанствени радник на пољу југословенскога обичајнога права, превео је ријеч „Gewohnheitsrecht“ са *обичајно право.* Тачније се је прије Богишића изразио хисториограф Црне горе Медаковић. Он употребљује једном у својем спису о Црној гори израз „*уобичајено право*“ т. ј. право које је постанкуло обичајем.“

На стр. XXI говорећи о југословенскијем обичајима ево како се Краус изразио о Богишићу:

У тој струци *особито се је међу Славјанима истакнуо* проф. Др. Валтазар Богишић. Године 1864. објелоданио је у хрватском часопису „Књижевнику“ први део расправе, која на жалост није никада изашла надопуњена: О важности сакупљања народнијех правнијех обичаја код Словена. — Том студијом прокрчио је он нове стазе славистици“. Даље на истој страни вели: „Богишић је коришћу усвојио начела Г. Грима и другијех немачкијех учењака и сложио јих у уводу. У самој расправи није узео у обзир ни народне пјесме ни приче. При почетку свакога одсјека навађа без свезе низ славјанскијех пучкијех пословица. Као попис извора је дјелце ипак страном драгоцјено итд.“

О Богишићеву „зборнику“ говори Краус на стр. XXII. овако:

„Увод неима шта да чини са отиском одговора. Богишић расправља наиме о положају правника по занимању према науци обичајнога права и навађа мнења разнијех немачкијех, француских и рускијех учењака. Од стр. XLVIII — LIX именује опширно своје извјеститеље и придаје к тому још неколико примједаба о вриједности изложена градива. Градиво је тако поређано да су одговори по реду на просто печатани иза дотичног питања. Ту неима говора о какву обрађивању градива. Тек једном на стр. 521 нацртан је почетак такова обрађивања. Велик дио градива могао сам да употребим али је не малашан дио тога бира знанствено неупотребљив пошто су се врло често извјеститељи огријешили о најједностраније ствари.“ Мало по даље пише др. Краус (стр. XXIII): Међутим до истине небијаше малена задаћа, да се из смјесе протусловијех и недостатнијех података изнађе истинито стање ствари. Само ко је цјелокупну струковну књижевност Југословена на неки начин проучио, може из „Зборника“ да извади прави пробитак у етнографичном обзиру. Проф. Богишић је морао или да то градиво обради на начин како сам ја покушао, или да отјесне одговоре онако како иђу и стоје. Он је то пошљедње учинио, а није се поближе нигдје никако изразио.“

Дакле Краус неговори са мало почитања о Богишићу већ истиче знаменитост његова ради и оцењује га како заслужује. Г. Краус вели да је Богишићев рад почетак и то више него „достојан почетак“ онијем ријечима гдје га назива „првијем знанственијем радником на пољу југословенскога обичајнога права.“

Да докажемо славноме уредништву „Вијенца“ како се круто вара пришивајућ Краусу ону мало племениту осуду да се набацује „блатом на поштење других угледних људи да тако дигне свој углед и постигне своје сврхе“ доста ће бити да наведемо оно што Краус вели о Богишићу на стр. 207 своје књиге спомињући Богишићеву књигу „Народне песме из старијих највише приморских записа скупио и на свијет издао В. Богишић 1878: „Тај бир је од особите знаменитости за проучавање југославенске народне епике, навлаш пошто нам је овђе сачуван дуг низ малијех епоса, необзирући се и на њихову нутрњу вриједност, у дан данас заборављеном стиху такозваној *бугарштици.* Богишићева је досад нигдје још достојно неоцјењена заслуга што је те пјесме у цјелом својем опсегу спасио и њихов значај најопширније протумачио. Он је онај који је најпоузданије (у уводу к издању стр. 89—120) доказао унутарњу свезу дубровачко — далматинског умјетног пјесништва са том народном песмом. И тек површно сравнање тијех народнијех пјесама са хомировљевим епосима ријешио би до зад-

ње мноштво тако-званијех хомирскијех питања, навластито она метричке нарави. Богишић је у уводу створио тло за то. Наравно да viri illustrissimi или ти inlustrissimi како то они обичавају кадгод рећи, нијесу тога узели на знање.“ Зна дакле Краус да цијени Богишићеве и свачије заслуге, а сачувај Боже, не дира он у ничије поштење. Што се пак угледа тиче није Краусу потреба, да се служи оружјем тако недостојнијем какова му „Виенац“ пребацује. Својијем заслужнијем дјеловањем на пољу југословенске етнографије у млађијем својијем годинама постигао је већ Краус толико угледа и гласа, да га неће ни након њега пропанути. Многобројна извешћа што му стижу са свијех страна у којима наш народ живе, рукописе и збирке што му јих повјеравају и даривају чувени наши књижевници и сабирачи, гостољубље и приправност којом је приман по равној Босни код домољубнијех достојанственика и простијех сељака, ето баш и сада кад пишемо ове бразде, најсјајнији су докази о великом угледу, што га је Краус знао себи да стече искреном, пожртвованом и дјелатном љубави својом према народу којему је у најпотпунијем смислу ријечи свој живот посветио. „Виенчево“ приклапање није заисто глас харности из народа.“ Нема Краусову раду друге „сврхе“ већ да се одзове гласу своје љубави и савјести и да подигне углед народа својега пред немачкијем свјетом, бавећи се користоносним радом југославенске етнографије у којему тако сјајно успијева.

Голема је неистина што „Виенац“ вели, да је Краусово дјело голи пријевод што тисканих, што нетисканих збирака. Виенчев рецензент или није марио да завири у Краусову књигу даље од предговора или је наумице на го пазио да криво обавјести читатеље „Виенца“ о Краусовом дјелу. Да је само го голцат превод, неби у књизи било никакова сравњивања, којима толико обилује, неби било критике извора, као навлаш о књижевности сватовскијех обичаја од стр. 341 до стр. 353, неби било дивно и недостижно сложена I. одјека „ о опсегу родбинскијех одношаја“, опће, књига неби била оно што јест ремекдјело своје струке, већ опаква какву жели да је прикаже „Виенац“. (Наставиће се)

ЧИТУЉА.

(† *Емил Чакра*). У Новом Саду преминуо је крајем прошле године *Емил Чакра*, који је у петој и шестој деценији овога столећа а и у доцније доба доста радио на пољу књижевности. Емил Чакра се родио г. 1837. у Новом Саду од оца Петра, бившег сенатора и капетана варошког и матере Софије рођ. Макјевићеве, која је била кћи пок. Макјевића, названог „фрајкорца,“ који се оженио једном Францескињом евангеличке вере из Штрасбурга од имућне породице, и њезиним је новцем купљена она земља, која је и данас својина породице Чакрине. Петров отац, деда Емилов, беше на гласу занатлија, ћурчија, овде у Новом Саду и беше поседник садашње Миросављевићеве куће у ћурчијској улици. За деду му по матери пок. „фрајкорца“ приповедају, да је био крупнога изгледа и имао обичај, да кад спава а он метне под јастук чутуру. Петрови родитељи беху имућни, но он имаше једнога брата који је у друштву са спахијом Диваном живео бонвивански, те за кратко време имање очино тако потрошио, да овај не беше у стању Петра, оца Емиловог да школује, него се он сиромашки сам школоваше у Ђуру, где је као црквени певац певао за плату, а и иначе по кућама давао сахатове и тако се издржавао. Емилова је мати рано преминула, њему је истом било три месеца и онда га је одржала у очиној кући тетка му, Јеца уд. Јовановића. Емил је имао још два брата и једну сестру, који у цвету младости своје помреше од сухе болести; а родитељи Емилови бојећи се с тога за јединца сина, не хтедоше га натеривати на „учење-мучење,“ да неби здравље своје порушио, него му остављаху на вољу; заото Емил Чакра и није велике науке свршио, али је имао дара од природе, што и данас његов први учитељ, који је у животу, посведочава. Он је учио само основне школе и неколико разреда ниже гимназије. После смрти очине путовао је много: обишао је сву Немачку, Швајцарску, Хелголанд а највише славенске крајеве, беше у Црној гори, Боки Которској, Далмацији, да види те крајеве, да позна онај народ и да тражи старине и знаменитости словенске. Године 1862. ожени се изображеном и духовитом женском, Софијом, из породице Зегине у Панчеву, и то ли из љубави, не имајући пред очима никаква интереса. У писму једном својој вереници писао је: „није ме твоја лепота очарала, него твоју душу желим имати.“ Емилова је девиза увек била: „На муци се познају јунаци,“ а то је и на самртној постељи показао. Никад се потужио није, смешио се ма како да му је тешко било, само да не плаши породицу своју до последњега часа. Био је пет година дана економски сенатор ове вароши и неко време заступник градоначелника. Оставио је после себе верну и честиту љубу са осам одраслих синова и једном милом ћерком.

Емил Чакра почео је свој књижевни рад *чланцима, дописима и путописним цртама у „Световиду,“* што га уређиваше А. Андрић. Тај рад пада у г. 1856. и 1857.

У *„Седмици,“* од г. 1856. налазимо песму Чакрину о Икару и Дедалу.

Године 1860. уређивао је забавно-поучан часопис *„Словенку“* (9 свезака), у којој су излазили његови *путописи* и други чланци, а из свију је вирила велика љубав Чакрина према свему, што је српско и словенско. Даље је уређивао неко време и *„Путника,“* часопис, који је покренуо наш честити ветеран књижевни г. Ђ. Рајковић, а на ком су радили и др. Ђ .Натошевић, Јаша Игњатовић и др. Радио је неко време и на политичним листу *„Србобрану;“* уређивао је г. 1879. *„Лист за народ“*, у ком је врло слободњачки писао, те добив преску парнину 14 дана у затвору одлежао.

У листу *„Јавору“* (за уредништва Јов. Јовановића) писао је неколико врло занимљивих народописних чланака, као о *„Моровласима„* и т. д. Исто тако и у *„Даници,“* у којој нарочито хвале његов чланак о деспоту *„Ђурђу Бранковићу,“* поводом којега чланка Чеда Мијатовић у предговору на своје велико дело о Ђурђу Бранковићу вели да жали, што то дело није написало „вешто перо Чакрино.“ У *„Даници“* је изишао и његов чланак *о Павлу Кенђелцу“*.

Године 1862. издао је Чакра алманах *„Слогу“*, од којега је чист приход наменуо пострадалој црногорској и херцеговачкој сирочади, и јуначким борцима.

Радио је и у загребачком *„Domobranu“*, у којем је г. 1864. изишао од њега некролог пок. проти Стаматовићу.

У засебној књизи издао је у шесетим годинама и дело *„Словенску азбуку.“*

Чакра је држао више јавних предавања и говора при разним приликама, од којих је већина штампана. Тако изиђе године 1872. књижица *„Како смо били, како смо сада и како треба да будемо.* Два јавна предавања.“ Даље је држао говоре у свечаној седници књижевног оделења „Матице Српске“ у спомен дру *Божидару Петрановићу* и дру *Данилу Медаковићу.* Говорио је при погребу ђенерала *Петра Биге,* У дворани народног позоришта држао је предавање у корист *пострадалим Вршчанима;* штампано је и његово предавање *Нови Сад и Новосађани.* А сећа ће се многи и његова говора бискупу *Штросмајеру* приликом доласка његова у Нови Сад.

Кад је о говорима Чакриним реч навешћемо овде, да је још као 14-годишњи дечко држао говор и поздрав *владици Платону* приликом његове инсталације у Новом Саду.

У нашем листу „Јавору“ изишли су од Чакре ови чланци: *Рецимо коју на могили Франа Курелца* (1874); *На могили једне јеле и два бора* (некролози Милици Стојадиновићевој, Ђури Јакшићу и Стев. Љубиши, 1878); *Дру Јанесу Блајвајсу* (1881) и *Краљевско рединште* (1882).

Чакра је био члан оснивач новосадске српске читаонице и приложио је 1000 фор. на српско народно позориште. Био је и члан књиж. оделења „Матице Српске.“

Међу рукописима његовим нашло се за сада 1. Мњење о српској старини Платона Симоновића. 2. Библиографија, списак књига што су их странци писали о Словенима. 3. О српској журналистици, писано 1856. 4. Разне путописне црте по словенским земљама. 5. Народописна црта о Словенима. 6. Штудија о српским народним песмама. 7. Илирство, југословенство, панславенство.

По овоме што смо овде набројали види се, да је Емил Чакра за кратко време свога живота доста урадио. Да је имао више научне спреме и да се није начином свога живота у потоњим годинама забаталио, он би даром својим, којега му нико одрећи не може, био од много веће користи по народ, за који је радио, и који је он срцем и душом љубио.

Нека спомен његов остане међу нама, а штовану породицу му нека бог утеши са несретнога губитка кућевне старешине, којем нека црна земљица лака буде.

БЕЛЕШКЕ.

(Србин уметник у туђини.) Јављају немачки листови, како је недавно у Манхајму на дворској позорници приказана жалосна игра Павла Хајза *„Алкивијад,“* па се вели, да је представа била сјајна и да се комад веома допао, што се у многоме има уписати у заслугу *Србину уметнику Јоци Савићу,* који је као новонаименовани управитељ поменуте дворске позорнице исти комад ванредно добро схватио и инсценисао.

(Светска изложба) Године 1889. држаће се у Паризу светска изложба у спомен стогодишњице француске револуције. Говори се, да ће се изложба та држати на марсовом пољу, но место није још за јамачно одређено.

(Становништво у Београду). У Београду је баш сада довршила комисија за попис становништва свој посао и изнела ове резултате: Свега становника има 35,461; и то: мушких 19641, женских 25,830,. Од овога броја има: ожењених 7058; удоваца 644; удатих жена 6514; удовица 2475; писмених мушких 12961; писмених женских 7378.

РАЗНО.

(Анегдоте о Доситију Обрадовићу). Једна уважена старина шаље нам неколико занимљивих анегдота из Баната, краја у којем је рођен Доситије, и у којем се те приче о нашем народном мудрацу приповедају: У једном веселом и раздраганом друштву запитају Доситија, надајући се, да ће он своје омрзле црне колеге бог зна како ружити, *зашто је он оставио калуђере.* „Зато,“ одговори Доситије доброћудно, *што они нису хтели мене да се оставе!“* — Хоповски игуман П. није забрањивао, као што би то други који манастирски настојатељ чинио, да се Доситије непрестаним читањем забавља, ал' опет му је жао било свећа, које су у Доситијевој ћелији доста пута до зоре гореле, кад је Доситије по целе ноћи провађао у читању. С тога ће једном приликом младога Доситија онако шалећи се укорети: „Оче ђаконе, ала ти грешиш пред богом, кад ноћи крадеш да послујеш!“ — „Јесте, преподобњејши,“ одговори Доситије, „а ви са свом осталом братијом ни мало не грешите, кад и ноћу и дању дембелише-

те!“ — У једном веселом друштву запитаће Доситија неки боцкало: „Јел' истина, оче калуђеру, што нам је приповедао наш попа, да су ђаволи најгора створења, и да их је бог за то црне створио?“ Доситије одговори: „И ја сам као калуђер црно божје створење, па како могу против себи равнога говорити?!“ На то се питач покуњи и рече: „Ал' баш сад сам се уверио, да ни сви ђаволи нису тако црни као што изгледају и као што их људи описују.“ — Доситије занимајући се непрестаним читањем, да га неби ко узнемиравао тражио је самоћу или гдегод у шуми или забрављен у својој ћелији. Једном оде некуд из ћелије а заборави врата закључати. Братија радознала да види, какве драгоцености сакрива Доситије, кад се увек закључава, појуре у његову ћелију и стану премештати кревет и фијоке од ормана. Међутим се Доситије сети да је заборавио закључати своју ћелију, те се врати и затече братију сву запурену од премештања. Зачуђен Доситије не могаше речи да проговори. На то му приђе један брат и рече: „Не бој се, оче ђаконе, ми смо дошли да ти из шале похарамо драгоцености.“ „Не бојим се ја тога,“ одговори Доситије, „јер су моје драгоцености *књиге*, а те вама не требају, јер ви на тој њиви не сејете, него сте се скупили, да ми њиву изријете!“ — Братија манастирска мрзила Доситија, јер је видела да је мудрији и бољи од њих, те су сваком приликом гледали да му шкоде или да му се наругају. Једном су ишла два калуђера кроз шуму, где се и Доситије находио, али она двојица се учинише да га не виде, те ће један од њих рећи другоме: „Бога ти брате, од куда је дошао тај магарац Доситије из Баната *чак-ова-мо* у Срем!“ Онај други доскочицом одговори: „Сам си баш изрекао да је магарац из *Чакова*.“ „И јесте,“ упадне им Доситије, „јер је дошао чак у Срем да тражи *себи расне!*“ — Кад су под Карађорђем позвали Доситија у Србију и поставили га за министра просвете, он изненађен не могавши се тога одрећи с дубоким уздахом рече: „Ето моје велике радости што сам доживио, да се Србија ослободи, а овамо сам дочекао несрећу да ја старац боктеришем музама, које ни моћ младог Аполона није у стању пробудити, кад оне и при звеци оружја (у рату) најдубље спавају!“ — Кад је Доситије био у Србији пређе одавде неки пролумпован ђакон и пријави се код Доситија молећи какву службу, па како је код калуђера обичај, да се титулирају „брате“, то и он Доситију рече: „Дошао сам ти, брате, да ми . . .“ Доситије видећи га онако голуждравог поправи га: „Молим вас додајте „у Христу брате,“ ал' га то га ипак прими у канцеларију. Други пут поче се исти тужити, како су рђаво с њим поступала братија у манастиру, а Доситије му прекине говор рекавши: „Знам ја да одбегли слуга неће хвалити господара, код кога је служио.“ — Овде додајемо још и ове причице о Доситију: За ручком у некој отменој кући док су остали солили јело врхом од ножа Доситије узме из сланика соли прстима, говорећи: „Ви солите она места, где случајно со падне с ножа, а ја овако прстима где хоћу!“ — Позната ће бити она прича, како је Доситије ишао са Карађорђем у цркву, а била клизавица. Карађорђе му примети: „Пази, старче, да не паднеш!“ Доситије му на то одговори: „Пази *ти* да не паднеш; јер ако ја паднем, неће нико ни знати, ал ако ти паднеш, *знаће цела Европа!*“

Саопштио **Оштар.**

(Михаило Продановић). О овом јунаку српском из прошлога столећа донели смо у 1. бр. „Јавора“ од ове године једну белешку, коју ћемо овим да допунимо, односно да исправимо. Народна песма о Михаилу Продановићу, од које смо почетак донели у споменутом броју из оне старе књиге у рукопису, преведена је и на немачки. Дело „*Donau*“ од Алекс. Хекша 1881. доноси на стр. 102. песму ту у немачком преводу, који почиње:

Die Serben in Donauwörth.

Noch vor Frühroth war's und hellem Tage
Nebel fiel vom Himmel auf die Erde,
Rings um Donauwörth, die weisse Feste;
Auf! erscholl die Wila vom Gebirge
Her vom hohen Gipfel Schellenberges.
Rief hinein in Donauwörth, die Feste,
Rief bei Namen an den Commandanten
Michael Prodanowitsh, den Helden:
„*Auf dich rückt die ganze Macht der Baiern* и т.д.

Дакле мора бити да је ова песма и на српском језику већ давно штампана и да ју је који од познатих преваћача наших народних песама превео, а Хекш из које немачке збирке извадио. *Шеленберг* је једини врх на равници у околини Донауверта. У белешци нашој у 1. бр. речено је да је Сава био *брат* Михаилов, но он је био Михаилов *син* и као ђенерао бавио се у Панчеву, а после је као фелдмаршалајтнант доспео у Митровицу, што овим исправљамо.

Продановић се спомиње и у белешкама Станислава Шумарског о Сремцима и њиховом учествовању у ратовима. Тако се ту међу осталим вели: „Барон Тренка удари 10. августа (1744) опет са своји пандури и Сремци на непријатеља, у којој битци до 200 Французи изгинуше. Овде се пандурски капетан *Продановић* (ово је био Михаило) отац бившег Ф М Л. Саве Продановића особито одликовао. Пандури са Сремци и Славонци отеше 16. августа шуму Бромат, у којој шуми Сремци и Славонци 15 дана са Французи борише се и силну крв пролише“ (Види „Словенку“ Емила Чакре, свеску VIII. стр. 592.)

(Истраживања у Америци) Потпоручик Ван Жел, послао је недавно извештај о једној побочној реци од реке Конго, којој побочној реци не знадосмо до сада имена, положаја и значаја. А то је река Руки, која утиче с леве стране у Конго. По извештајима, што их даде *Стенли* зваше се та река Икелемба. Стенли је некад писао овако о тој реци: „То је голема река, широка више од хиљаду метера а боја је у тој води као у загаситог, црног теја. То је највећа река побочница реке Конга. Кад је већ ушла у Конго, а она се не помеша са водом ове главне реке, него као да сама запрема половину ширине реке Конго. Линија која

те две воде раставља може се јасно да види у облику цик-цака, као да се обе реке отимају, која ће коју надвладати. Кад би се големе реке Аронбујини и Лохона спојиле, неби надмашиле ову грдосију од реке. Својом црном бојом сасвим се разликује вода ове реке од реке Конго која је много блеђа. Икелемба је највећа побочна река, што с леве стране у Конго утиче. То је она иста река, што се налази на путу између Анголе и Казембе и онде се зове Касаји.“ Од тога се доба променило Стенлџјево мишљење, од како се пронашло ушће реке Луленгон, јер се увидело, да је *ово* река Касаји. Потпоручник Ван Жел дакле доноси нове извештаје о овој хидрографији. По овоме су Руки и Икелемба *две* побочне реке, а није она иста и то је Руки врло велик,а а Икелемба мала речица, каквих Конго стотинама у себе прима. На многим је местима Руки широка као и Конго и има у њојзи многе аде. У тој је реци силна водурина. Стенли је мислио да Руки извире из неког језера, но по Ван Желу не извире из језера; о томе га је уверавао и један урођеник, који је уз реку ту врло далеко ишао, те набраја 21 село, које уз реку лежи на десет дана хода. И у Руки се уливају безбројне мање реке. Сад су изаслани путници, који имају да се осведоче, да ли је Касаји почетни рукав од Руки-реке или од Икелембе. Око обе ове реке налазе се силни слонови. *(Mono-Geogr).*

***(Инђија)*.**. Земунски недељни лист говорећи о месту *Инђији* у Срему, где је сад станица жељезничка прориче томе месту врло лепу будућност са обртне и трговачке стране. Како је постало то име *„Инђија“* о томе пише исти лист ово: У турска времена беше на томе месту хан и поред хана мошеја, где су путујући турски трговци у каравану обично држали своју вечерњу молитву — *икинди* (пошто су јутарњу молитву обавили у Земуну.) Од речи *„икинди“* постало је име томе месту *„Инђија.“*

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Ђуро Харамбаша или конавски устанак. Приповијест херцеговачко-дубровачка. Прича из староставне књиге *Вид Вулетић-Вукасовић*. Прештампано из „Словинца“ У Дубровнику. Наклада тискарнице Д. Претнера. 1884. 8-на, стр. 189. Цена 80 новч. — Ову приповетку честитога овог писца, у којој су уплетени народни обичаји а по себи је прича врло занимљива, препоручујемо сваком читаоцу најтоплије.

Пчела, илустрован орган за српске пчеларе. Год. III. Уређује *Драгутин Посниковић*. „Пчела“ излази једанпут месечно и стаје 3 фор. На овом веома корисном листу раде најбољи наши пчелари, а доста је рећи, да је главни сарадник листу проф. *Јован Живановић*. Грехота би било, кад би и овај честити лист морао да престане са немара наше публике.

Стражилово, лист за поуку и забаву. Уређује *Јован Грчић* у Новом Саду. Излази сваке недеље Цена на годину 5 фор.

Вардар, календар за просту годину 1885., која имат 365 дни. Год. IV. Во Беч. Цена један грош. Издање и штампа?

Општи земљопис за најстарије разреде народних школа. Са особитим обзиром на Аустро-Угарску монархију. Саставио *Јован Благојевић*, учитељ срп. више дев. школе Сомборске. Друго поправљено и знатно проширено издање. У Сомбору. Издање књижаре Миливоја Каракашевића 1885. Цена 36 новч.=80 пара д. 8-на, стр. 130. — Ова књига је корисна и згодна ручна књига не само за старију школску децу него и за свакога, те је топло препоручујемо читаоцима нашим, а цена јој је заиста малена.

ЗАГОНЕТКА.

(Од два слога.)

Гледао ме с десна, с лева,
С мене селу глава сева,
Што с' за другог мучи, зноји,
Што за другог воке гоји;
За другога оре, сеје,
За другога жање, веје. —
Са среде су поле моје
Добар зачин чорбе твоје,
Ал' чемеран смок за роба
У најтеже радње доба. —
Јео белу, јео црну
Од њих робу зуби трну. —
Ако л' јоште нема соли
Па ма како да их воли,
Кад их гризе, пати с', грца
А из чела зној му врца.
Ал' тек мора да их љушти
Јер му гладно срце пљушти. —

Цело дошло од Турчина
Робило је дахијама,
Станило се код Угрина,
Робило је спахијама
А о својој кори хлеба
Што добија само с неба. —
Хвала богу што га неста
Те с њим многа беда преста.

Ј. П. д.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 4. У НОВОМ САДУ 27. ЈАНУАРА, 1885. Год. XII.

Газда Станко.

Зимно доба. . . Станко у механи
Рујно вино пије на тенани. . .
Пије, троши, родило му жито:
Ново му је на клину и сито.

Вејавица. . Било би гријота
Испод стреје изгонит' и скота. . .
— „Ала, секо, дед још једну боцу:
Данас ми је баш *година* оцу!

Дâ, сиромах! . Секо, јеси л' чула?
Дај ту свећу, не гори ми лула. . .
Ма триста му, данас ми баш прија:
Станко не зна, шта је вересија! .

Душе, нада, неће никад стати. . .
Иду л' секо, добро твоји сати?
Ни бриге ме, тврдог имам крова. . .
Је-л', бога ти, пошто боца ова?

Има Станко, мож' и то да плати!
Дед је амо! . . ко је то на врати?" —
— „Сиротица: парче хлеба проси". —
— „Безочнице! Да те ђаво носи!"

Мита Поповић.

Мир у ратно доба.

ПРИПОВЕТКА ИЗ 1848 ГОДИНЕ А ИЗ ЖИВОТА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА.

ОД ЛАЗЕ НАНЧИЋА.

(Наставак.)

Гледала је неколико трепутака према вратима, на која је Стерија изишао. „Да га манем, да ради шта хоће, ми бисмо морали пропасти," мислила је она у себи. „За кућу не мари ама баш ништа. Могао би му се и кров над главом запалити, а он све не би ништа видео, него би и даље пискарао, док не би пламен обухватио и њега и његове хартије. Ама шта има непрестано да пише?!" па за тим приђе столу, за којим је Стерија

писао, и узима рукопис у руке. Хтеде читати, али мрак је већ тако био, да се није ни словца могло прочитати. Оде за тим до прозора, принесе рукопис са свим близу до очију, али ни ту се није могла помоћи. „Баш се ништа не види. Мораћу запалити свећу,“ рече она тихо и уздахну. Очевидно беше јој врло жао да запали свећу, а опет с друге стране није могла својој женској радозналости против стати, те јој не преостаде друго шта, већ да стегне срце и да се по њеном мишљењу баци у големи трошак, па да запали свећу, пре него што је на саборној цркви одзвонило девет сати. Запали свећу и отпоче читати гласно:

„Каква врева по свету? свуд ускипили људи,
Окове с кликом своје стреса пробуђени дух.
Буктећ' расипа луч из Париза искре волшебне.
Од туда пали се Беч и сва Европа гори.
Громко разлеже се глас: „слобода, једнакост, братимство!“
И као припева строј срце чаробно диже.
Где си, слободо, дадиљо духа, ти живљу живота?
Теби, рајска ћери, најлепши пристоји храм!“

„Е гле ти маторог зликовца, коме он пева!“ разгоропади се госпођа Јелена, па престаде читати. „Испочетка не могу ама ни колико је црно испод нокта да разумем, шта све трабуња, али ево сад се сам издао. Дакле „рајској ћери“ пише он! Знам, знам, али пресешће ти. То је она намигуша Јеца, која до сад није могла добити мужа, па се сад пренемаже и од невоље чита песме и којекакве романе, те тиме мисли да улови кога од ових мушких сметењака, што пишу и што се издају за љубитеље српске књижевности. Овом мом је већ завртила мозак и он не може да је нахвали, како је честита и разборита, па да није ожењен, сигурно би је узео и за жену. А, чекај ти, стари грешниче! Теби је до „рајске ћери,“ али ја ћу ти је већ избити из главе, да се нећеш више сетити, да под твоју старост бацаш очи на друге женскиње и да као слеп летиш у вигове којекаквих намигуша . . . Но да видим, шта пише даље о тој проклетој „рајској ћери,“ и она за тим настави читање:

„Али за што се крв пролива у веку слободе,
Зар њу рађа мука, беда и туга и плач?
Ништ' не бива с лакоћом, бол је радости мати,
И што више желиш, цена је тиме већа.
Глас се слободе ори и опет су стешњене груди . . .“

Даље није могла Јелена читати, јер се на улици уједаред чуо потмули жагор и неразумљиви су гласови до ње допирали, па она испусти рукопис и устрашено слушаше, шта се то на пољу збива.

„Шта је то?“ помисли она. „Какви се то жагор по нашој мирној улици диже? Ах!“ ускликну болно и удари се руком по челу. Да није ово грозни наставак јучерањег страшнога дана, кад су овамо дотерали несретне српске заробљенике и после јадног Којића и Станимировића одавде отерали у Темишвар? Ох, а ја сам баш сада отерала мог мужа по воду!“ и она усплахирено отрча до врата, да би могла боље разабрати, шта се на улици збива. На улици је жагор све већи бивао, а Јелена као да је разабрала неке речи, па склопи руке и пође очајно по соби. „Они су, они су! Ти ишту крв, о боже мој!“ говораше она у очајању свом.

У том упаде у собу као махнита једна дивна девојка. Један део расплетене косе пао јој је на лице, а други део спустио се низ леђа доле; половину лица покривао јој је онај први део косе, али га је својим брзим и страсним покретима одбила натраг, те се сјединио са другим делом, па јој се лице према слабој светлости лојане свеће није могло до душе сасвим јасно видети, али се на истом ипак могао разговетно читати израз страха и очајања. Поред све те, на лицу исписане страхоте, беше она дивна појава: црте на бледом јој лицу беху правилне и лепе; из великих, црних јој очију, из којих је иначе одсјајивала божанствена искра чаробности и љубави, сад је велики немир и узбуђеност била уједињена са страхом и очајањем, а по читавом је телу дрхтала, те изгледаше као поплашено тиче, које од страха не зна, куд ће да прне, куд ће да одлети,

да би се спасло од пропасти, која му од каквог ужасног непријатеља прети. . . Беше обучена у лаком, летњем оделу, а по истом се видело, да не долази из шетње или посете, већ да је мирно до сад седила код куће у кругу своје породице за вечером или иначе при пријатељском и слободном разговору, па се у том нешто ванредно догодило, што је поплашило, те је оставила породични круг и у највећем страху дотрчала у туђу кућу, да тражи помоћи за своје и за себе саму.

„Пропали смо, пропали смо!“ отпоче она говорити испрекидано, а глас јој је дрхтао и готово је изумирао у грлу, те се по томе могло судити, у којој је мери страх обузео душу њезину. Човечија душа не говори само кроз очи, него и у гласу издаје нам своје расположење. Очи су прозор душин, кроз који видимо слику њезину, а глас је музика душина. У каквом је кад расположењу, такву нам и ноту свира на својој свирци. „Хоће да нас — настави девојка — све поубијају. Спасите нас, ако бога знате! Помозите мом несретном течи. Убиће га крвници. Ох, спасите га, помозите нам, тако вам мајка божја помогла!“ и јадна девојка паде на колена, погну главу, која јој паде напред на груди, које се као најбурнији таласи час у вис дизаху, час спуштаху, рукама покри лице, а из очију јој грунуше сузе.

„Шта је за име света, девојко?! Ја те не разумем,“ рече јој Јелена, а и њен је глас дрхтао, јер је и њу жагор на улици и појава ове девојке до крајности уплашила и потресла. И срећа потресе човека, али је тај потрес мио, пун усхићења и миља, но потрес са ичије несреће са свим нас збуни, скамени нас, те нисмо кадри ни мислити ни тако рећи осећати, већ са смрзнутим осећајима и мислима стојимо непомично и немо и чекамо у бурној несвести, шта ће нам догађај и судбина донети . . . У том се с нова из неколико стотина грла захорило: „Éljen a szabadság!“ и то онаквим нагласком, каквим Немци изговарају мађарске речи.

„Ено их, ено!“ говораше у очајању девојка, а руке је склонила са лица, па је склопила, као кад кога молимо и преклињемо за шта. „Та зар не чујете њихов дивљи урлик? Хоће мог несретног течу да убију. А и он је тамо, мој Светозар! И њега ће крвници убити. Недајте, госпо, да невини људи страдају. Ваш ће муж моћи много за њихов спас учинити. Помозите нам, недајте, да нас крвници поубијају, та мој теча и мој Светозар нису ником ништа на жао учинили!“

„Ја вас не разумем потпуно, драга Милице, али слутим, у чему је ствар. Немци хоће да убију вашег течу Кумановића и вашег вереника Светозара, па отуда и та граја у нашој иначе врло мирној улици.“

„Да, да“ — одговори јој нагло Милица — „Хоће да убију мог течу и мог вереника, па ако нам ви и ваш муж не помогнете, онда смо зацело пропали. Нико од мојих милих неће из куће изнети главу. И ја сам морала преко тарабе скочити у комшијску авлију, па сам одатле кроз капију преко улице дотрчала до вас, да вас богом и свим светим на свету замолим, да нам ви и ваш муж помогнете, та и ви сте за бога Срби, та и ви имате људско срце у грудима, па није могуће, да се нећете хтети из све снаге заузети, да од извесне смрти спасете вашу браћу Србе, ваш рођени род. Ох, помозите нам, ил вам бог никад не помого!“

„Устаните, драго чедо моје,“ рече јој тронуто Стеријница.

„Не, ја нећу устати, док ми не обречете, да ћете моје миле, мог течу и мог Светозара спасти, али брзо, госпо, јер им се сваког тренута може угасити за увек драгоцени живот. Јел’те да немате срца, да моју молбу одбијете?“ и Милица је погледа својим великим црним

*

очима тако благо и таквим изразом, да би се морао ублажити и смилостивити и најокорнији и најнемилосрднији човек.

„Али како ћу? Уз то ни мој муж није код куће,“ одговори јој Јелена збуњено и замисли се, као да хтеде пронаћи начин, како би јадној девојци помогла.

„Онда су моји мили пропали!“ рече тужно Милица, а сузе јој и опет удариште. „Ја им нећу моћи помоћи!“ заврши она јецајући.

„Не, не, то није могуће,“ прихвати Стеријница одлучно. „Ја се врло добро познајем са многим нашим комшијама Немцима. Ја ћу вам помоћи. Мене ће послушати моје комшије Немци. Устаните само, драго чедо моје, и останите овде, док се ја не повратим,“ и Јелена се саже, ухвати Милицу обема рукама испод рамена и хтеде је подићи, али у том се поред грдне ларме на улици чуо пуцањ неколико пушака. Пушке су једна за другом пуцале.

„Ах, убише их!“ узвикну Милица страховито и стропошта се на патос. Пала је у несвест. Стеријница клече поред ње и трудила се, да јој опет свест пробуди, али све беше заман. С тога устаде и оде у кујну по свећу, а за неколико тренутака вратила се натраг са сирћетом и мучила се око девојке, да јој свест поврати.

Међу тим по улицама је непрестано трајала граја и све је већа бивала. Свугде се хорили усклици разјарене масе: „Éljen a szabadság! Jetzt kommen die anderen Ratzen an die Reihe;“ а издаље, тамо од касарне чуле се хусарске трубе и војнички добоши, као да се већ отпочела крвава борба. На српској пак саборној цркви ударише звона наопако, звонише па ларму, опомињући несретни народ, да је на опрезу и да буде спреман . .

(Наставиће се.)

Јевђеније Оњегин.

Спев Александра С. Пушкина

с руског превео

ЈОВ. СИМЕОНОВИЋ ЧОКИЋ.

ПЕСМА ПРВА.

(Наставак.)

XXVI.

Кад је овај опис крен'о
Љубопитство ваше цело,
Могао би можда дрзнут'
Да вам сликам и одело.
Фрак, жиле и панталоне,
Ал' бадава страно звечи!
Претер'о би, а тим више,
Што Рус за то нема речи.
Није вајде, признат морам,
Да сам здраво језик сплео —
Тма туђега — — а то за то,
Што тражити нисам хтео —
— Било би ми баш на дику —
Академском по речнику.

XXVII.

Но сад није то у речи.
Игранка је, хајдмо тамо!
Баш у батар Јевђен паде,
Па к'о вихар лети само;
Крај домова јури мрачних
Кроз улице већ поспане,
А по снегу светлост блеска
Са батара обе стране.
Заблисташе бели двори
К'о да није ноћца мрка;
Кроз прозоре већ се види
Вртоглава она збрка —
Лете, хује, кров ће дићи
Женскадија, швићфирићи!

XXVIII.

Пред дворе је Јевђен пао.
Дрми диздар ту уморни
Обиђе га, понда јурну
По степени, по мраморни.
Косу зглади, брзо уђе
— Баш мазурка дивна хуји.—
Свирачи су заморени,

Ал' мамуза звекет зуји;
Трепте ноне лепотица,
Погледи их прате жељни;
Свуда шуми шапат, врева,
Све то жубор превесељни —
Не чује се јека жица
Са жагора лепотица!

XXIX.

То ми беху рајски дневи,
О игранко моја славо!
Ту се маме изјасњења,
Тутне писмо мирисаво.
О мужеви, часни људи,
Чујте ове речи красне —
Немојте ми замерити,
А биће вам баш од хасне!
Добре мајке, добро пасте —
Лако свачег бити може:
Надгледајте ћерке своје,
Јер — сачувај благи Боже! —
Све то рећи ја се кан'о,
Што сам давно тог се ман'о.

XXX.

На забаве, игре таште
Стратио сам века много,
Да не буди жеље пусте,
Још би игру љубит мог'о.
Ала волем бесну младост,
Метеж, усхит, светлуцање;
Ову женску гизду мамну,
Ножица им плетуцање!
Још ми једних спомен чува
Заноснога, бајног чара —
Нема 'наких нежних, малих
Сва Русија два, три пара!
Кад их у сну мис'о гане,
Још у мени срце плане!

XXXI.

Где, и зар би игда мог'о
Заборавит' своју срећу?
Где трептите ноне мале,
По пролећа чијем цвећу?
Јер севера снеже пусти
Нема трага чару томе,
Вичном лако њихати се
По ћилиму источноме.
Вас ми ради чезну мис'о,
А то доба давно мину,
На сву славу, име моје,
Отаџбину, робовину —
Младих лета жаре драг'
Чезну, као и ваш траг.

XXXII.

Груд Дијане, Флоре лице
Срце ће ми да сагоре,
Ал' милије, дражесније
Беле ноне Терпсихоре!
Јер обричу рајске даре
Погледу вам жељаноме,
Те се роје жеља јата
У срдашцу несташноме,
Ја их љубим, о Јелвино,
И под столом кад се крију;
По пролећа цветни лузи,
Зими кад се жаром грију —
И на поду сјајна двора,
Хриди ладној украј мора!

XXXIII.

Још се сећам мора бурна,
Кад му вихар шиба вале,
А ови се јагме лаки,
Да јој љубну ноне мале —
Како сам им завидео?!
А жеља ме гони, слама,
Да полетим и ја с њима,
Да их коснем са уснама!
Та у жару млађих дана,
Да пољубим груди бујне,
Румен лице, грло бело
И Армида усне рујне —
Нисам тако чезн'о о чара,
Ал' ово ми душу згара!

(Наставиће се.)

Негдинска кроника.

2.

ДОЛАЗИ УЧИТЕЉИЦА У НЕГДИН.

(Свршетак).

II.

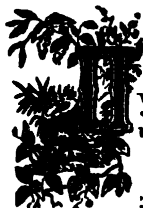

Пуче глас, да долази млада учитељица Српкиња у Негдин. Отвара се дакле нов призор на негдинској позорници.

Мислило се с мирољубиве стране, а било је, не смем прећутати, и таких, — мислило се с те стране, сад ће се зацело обрадовати они, који су протестовали и протерали Кунигунду, те то себи приписивали у бог те пита какву заслугу; обрадоваће се, јер су добили учитељицу, чијој сведочби није умело наћи мане ни окружно школско надзорништво, добили су питомицу с првог учитељског завода у Српству, први пут, откако је Негдина и сомборског учитељишта.

Кнезу стао сат у цепу. А зашто? Има ћер. Па девојка, дабоме — Е, знате, каква су данас времена. Тешко је и мушку децу збринути. А кнез, господар-Лаза је благословен децом. Није грех, дакако; али шта ће да до греха не дође? Грех би био, да он као отац не ухљеби своју децу. Па он као отац то је и хтео.

Госпођица Јелка кнежева већ није више девојче; а младожење, беда знала, не јављају се. Па господар Лаза као кнез наумио био, да своју ћер намести за учитељицу у Негдину. Е, то му боме неки већ уписали у грех. Па радили и ровили, док ето не извукоше асуру испод ње.

Некад си могао поставити и за учитеља, ког си хтео. Допадне се општини на прилику, како црквењак лепо поји, а „наш је човек", па попа изради, те црквењак постане учитељем. А сад не можеш ни за писара узети, кога хоћеш. Тражи се има ли сведоџбе? Чему сведоџба? Но хајде де, кад је човек стран! Ал овде! Знате је сви. Сви знате кнежеву Јелку. Поштена девојка, јел'те? . . . Јесте! — Вредна. . . Јесте! — Наше дете. . . Јесте! — Била годину дана у вароши код машамоде, те учила фини посао. . . . Јесте додуше. — Е, па кад су до скоро могли бити црквењаци учитељима, што су само знали лепо појати, зашто да поштена девојка данас не може бити у селу учитељицом, кад зна женски посао. . . Сасвим је тако; ама данас се за све више захтева. „Да ја имам, што се све данас захтева," мисли господар Лаза, „не би дао ћери своје да буде учитељицом." Онда опет мисли господар Лаза: „Какав сам ти и ја кнез? Док је била милитарија, могао је више један стражмештар, ма да је над њим био још лаћман, па обрлаћман, па капетан. А ја? зовем се нека власт у општини, па не могу своје дете да протурим за учитељицу, него ми долази не знам ко из бела света, па отима нашој деци хлебац.

Тако кнез, који је највише викао против Кунигунде.

А госпође маме, које имају и које немају ћери знају да приповедају по нешто о новој дошљакињи, пре него што су је и видиле, које по оном тајанственом али у селу меродавном „каже", које по не знам ком другом извору. Ова казала ово, она каже оно, па се исчаурио читав роман о новом члану негдинског друштва, пре него што је тај члан и дошао.

Мушки колега по рувету учитељичином, млади уча, почео је да одступа од неких својих начела, којих се дојако био чврсто држао, а са којих је био навукао на себе код неких за поредак друштвени и државни забринутих својих патрона сумњу, да стоји у свези с руским нихилистама и српским социјалистама. Први очевидан доказ, да је млади наставник превнуо начелом, ето тај је, што је почео да везује пошу око врата

и што сад сваки дан глаца своје ципеле.

Сеоски писар мал' да не ће ишчупати оно мало науснпца испод носа, што хоће да их увије и дотера; а дан пре него што ће доћи давно и жељно очекивана личност, својеручно је закрпио лакат на свом капуту.

Женска школска омладина надала се, да их од сад не ће бар несташни мушкарци задиркивати, јер неће морати седити с њима у једној соби, нити се гурати на школским вратима, кад после жељно очекиваног амина појуре из школе, да загуше врата, и неће морати бегати од њих по сокацима, кад иду кући.

Госпођица Милка грк-павлова и госпођица Јелка кнежева посвађале се, е, посвађале се боме већ поодавно. Дошао не знам ко госпођици Јелци кнежевој, па јој зуцнуо у уво, да је чула од незнам кога, како је госпођица Милка грк-павлова казала не знам пред ким за њу не знам шта; па госпођица Јелка кнежева опет отпоручила не знам шта по не знам коме госпођици Милци грк-павловој. Те млада учитељица имаће да буде тако сретна или несретна, да слуша, како јој госпођица Јелка кнежева оговара госпођицу Милку грк-павлову, а госпођица Милка грк-павлова госпођицу Јелку кнежеву.

Госпођа грк-Павловица на то поздравила госпођу кнежевицу, да се брине за себе, да чисти испред своје куће, јер ће јој скоро медвед поиграти под прозорима.

А госпођа кнежевица поручила попадији, да се не ће дуго скрасити у Негдину ни она ни њен попа, што. . . што . . . не знам управо шта; ал да је госпођа кнежевица у ствари мислила то, што јој ћи није постала учитељицом и да је ту највише крив попа и грк-Рада, то зна цео Негдин.

Па госпођа попадија дошла код госпође грк-Радинице на тужбу. Реч две, ћа ћу — у том ће скоро и мрак. Кад дошла кући, ћурићи широм по башти пипају зелен. Кокоши се попеле на сламу, па без бриге чепркају и кваре камару. Гуске напале на квочку, па расплашили пилиће куд које. Кер повијао мачку, а ова стругнула на голубињак. Голубови се расплашили, те фијукнуше јатомице, па се залетише чак у пети комшилук.

Е, права вам је слика то негдинског господског друштва!

Ху, аратос вас било!

А ти, учитељице, на теби је, да ствараш нова покољења из младих невиних дечијих срдаца. У то име једва чека, да те на сред Негдина поздрави дух мира и бољитка искрено:

— Добро дошла! *Л. Д.*

Браца Јови.

Често пута гледам
Ђе си сјетна лица,
Па се бојим брате,
Лоши посљедица.
Не тугуј нам брацо
У млађаним данци,
Мисли да те треба
На утјеху мајци.
Ал не само мајци
Која те родила,
Већ се сјети брате
И твог рода мила.
Та твог Српства драгог
И његове среће, —
Српске су ти груди
Измучене веће.
С' скори губитака
Са големи рана
Није суза твоја
Још ни утишана.

Незадај нам бриге
Са блʼједила твога,
Нег се сјећај рода
Тешко мученога.
Па си живот чувај
А надом га крепи,
Свануће и теби
Скоро данак лʼјепи.
Кад ћемо те сретна
Гледати крај моме,
Ђе савијаш вʼјенац
Животу новоме.

У Г. Карловцу 1884.

М. П.*)

Некоји црногорски јунаци.

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА.

(Наставак).

Много којекакви епизода народ прича о оцу Димитрију од којих је ова понајглавнија: Идући један пут отац Димитрије на Цетиње, па пролазећи кроз Добреско село (по сахата далеко од Цетиња) изађу му на сусрет многи људи гологлави с бокалима, пуним црвенога вина, нудећи га да пије у славу божију. Отац Димитрије запита их: „Каква им је слава?“ Безазлени људи одговоре му: „Та за бога оче Димитрије сав свијет зна за наше крсно име св. Агатона, а камоли не би то знали наши духовници“. „Какав Агатон богатон? Што никоговићи не славите ког гласовитијег свеца него баш Агатона, за кога ни бог не зна а камоли ја?“ Добри и гостољубиви људи слегну раменима и повичу: „ух! ух! боже опрости,“ мислећи у себи да неће добро проћи, причајући после један другоме, како се је овај или онај њином свецу наругао на данашњи дан, па је зло прошао! Додајући још: Да он стоји ближе богу него ма који светац, осим страшног св. Вратоломије слава му и милост. Тако дакле отац Димитрије пролазећи путем и пијући румено вино, добро се понапи. Па кад се стаде пењати уз Прљево здрло, коњ му се некако спотаче, те се сурва низ то врло стрмено и каменито брдо. Пошто су се неколико пута преметнули, срећом се некако раздвојише, коњ се отисните стрмо низ брдо, те се сав распаде, а Димитрије се закачи за неки грм, али га већ бјеху стијене грдо исекле по тијелу и лицу тако, да је доцније још страшније изгледао. Како чује владика за његову несрећу, нареди, те га на носили донесу на Цетиње, ђе су га у његовом двору чувени медизи Пличковићи пуни пет мјесеца видали. И владика и сви Црногорци јако су жалили доброг оца Димитрија осим Добрљана. Они би весело повикали кад би се о томе ријеч повела: „Нека нека — зна бог и св. Агатон шта раде!“ Кад се враћао кући, изађу му опет Добрљани на сусрет као бајаги да га сажале и упитају га, јели оздравио? „Ништа ме не питајте Добрљани одговори им отац Димитрије, но знајте, да је страшнији ваш св. Агатон него и један светац у години!“ „И од св. Вартоломије?“ запитају га задовољни људи. „И од св. Вартоломије одговори им отац Димитрије. Него га славите и молите му се што најбоље можете, да вас чудо незадеси.“ На то се разиђу Добрљани сасвим задовољени, што је њин светац најбољи и најстрашнији, а отац Димитрије оде у тврду Морачу, да се на ново кријепи у свијетој лаври Немањића иза они љути добивени рана у славу добреског св. Агатона.

Отац је Димитрије прије неколико година умр'о природном смрти. Он је за живота свога много добра и милостиње у сваком погледу учинио оном околном народу. Због чега ће му се чувено име с највишим пијететом кроз читаво поколење спомињати. А и Црногорска историја уврстиће га ваљда међу својим најпрвим народним борцима и витезовима.

Војвода ***Вукић попов Дреналовић,*** Куч, био је најчувенији и ваљда најбољи јунак онога

*) Ову песму написала је једна одлична Српкиња уваженом једном књижевнику српском ради утехе у тузи, која га је снашла са губитка свога доброга оца. **Уредн.**

времена у свој Црној Гори, брдима и равној Скендерији. Његов високи окош стас, неприродно дуги од читавог аршина као у ждрала врат, на коме стојаше као насађена глава, мрког лица и кудраве косе. А преко свега, његово богато одјело и оружје, преставл›аше га као човјека врло отмјена, а особито непријатељима страшна. Он је свагда јахао на коњу Гаврану. Па кад би се заметнуо бој између Куча и подгорички Турака, он би на томе своме изученом коњу, летио као хала кроз Турке попут Хајдук Вељка, те би тако тукао и рашћеривао те народне крвопије и диндушмане, — необзирући се ни најмање што около њега зује на стотине пушчани танади, због чега је збиља сваки и мислио, да га неможе пушка убити. Па с тога би и Турци на брзу руку плећа окренули, кад би угледали страшног Вукића на његовом бијесном Гаврану.

Кучи су дакле на крајини између Црне Горе и Турске, у предјелу врло крловитом и неплодном. Па би више пута трпили глад и сваку оскудицу, особито кад би били у рату с Турцима. Лукави паше Скадарски свагда су гледали, да се таковим неприликама користе, па би јављали кучким главарима, да могу слободно у Скадар долазити, задајући им вјеру да им не само не ће животу ништа бити, него да ће их богато обдарити и народу дати толико жита и соли, те ће се преко цијеле године моћи издржати. Те тако би из те витешке невоље сви главари морали чешће пута ићи пашама скадарским, а пред њима наравно за његовог војводовања и војвода Вукић. Паше би их врло лијепо дочекивали и испунили свако обећање, само што би више пута задржавали по неке отмјеније Куче у таоце (јамце), које би још више приморало јадне Куче, да одрже задану вјеру, коју би ухватили да једна на друге по двије или три године не ударају. — То би Турцима у велики прилог ишло, једно с тога, што би они морали мировати од Турака, а друго, што би Куче тим одвраћали од Црногораца и спречавали их да им не иду у помоћ. То је наравно противно било владици и господару земље, те би и он гледао да их пошто по то задобије, те би и он врсне главаре Кучке себи позивао на Цетиње, и тако их исто као и паша обдаривао. — У тим приликама они би владици задавали вјеру, да ће вазда црногорцима у помоћ прискакати, кад год Турци на њих навојште. Тако се је то пребивало више пута, — а јадни Кучи морали су од невоље варати и Турке и владику. Кучи су дакле с тога ријетко помагали Црногорцима, а с Турцима би се из најмање зађевице с њима били и мирили како су најбоље знали.

(Свршиће се.)

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

(Наставак.)

III.

Посматрајући социјални живот природнијех народа, ступа пред-а нас, као њихова највећа својственост, њихов *опширни комунизам*. У нама је јегојизам тако дубоко укоријењен, да чак и по неке социјалисте хоће да базирају на њему општинство, за којим теже, јер има изглед као нагон, који најдубље захвата корјјена у човјеку, а првобитни човјек на против не зна се ни маћи у нашем појимању од „моје и твоје.“ И комунизам му је тако дубоко укоријењен, да га и данас још има код многобројнијех првораснијех племена, ма да Јевропејац, гдје доспије само, доноси свуда појам приватне својине, гледа, да свуда подстакне самољубље, и, ако му изгледа потребно, силно одстрањује комунизам.

Па тако и можемо сијасет примјера првобитног комунизма навести. Од најеклатантнијих примјера су Самоа-острва. „У неком погледу,“ вели Везенберг, „и у сравњењу са некијем стањима цивилизованог свијета са својих тма потреба Самоанци су свакојако сретнији, јер живе по природи, не познају захтијева цивилизованог свијета на живот и плодна их природа бар дјелимице ослобађа од бриге за егзистен-

цију. . . Није питање, кад би имали више воље за рад, би-ли могли лако постати имућнима; али за то немају никако нагона, јер једно не познају културинијех потреба, а и друго, то су сасма особени социјални односи, који међу њима владају као обичај од старина и чине, те им рад и стјецање изгледа сувишнијем.

Међу Самоанцима је наиме комунизам врло проширене врсте. Сваки појединац по потреби и жељи има неко право на посјед своје читаве родбине или свог клана, које је члан или рођењем или женидбом. Без околиша посуђује од другог хљеба, новца, одијело, алат, како само треба али, наравно, и он је исто тако обичајем обвезан, да то сам учини опет другом. Је-ли се коме кућа у пепео претворила, или свиди-ли му се само, да гдје на другом мјесту стануje, без одлагања усели се у стан код својих пријатеља, тј. чланова свога клана, и остаје ту све дотле, док га је воља, и све дијели с њима: стан, храну и одијело. Ма било како домаћину непријатно и досадно, не смије ипак ништа казати, јер непослужним или тврдицом се звати јесте највећи срам и читаво га село презире. За то и даје и допушта сваки, за што га други замоли, или пак испомогне се тим, што слаже и каже, да исканог нема, или да је већ неком другом обећао; али директно што ускратити, не усуђује се нико. Но сваки се може за то држати неоштећенијем, јер што се од њега иште и што даде, исто тако може он искати од другог и узети на употребу. Да се код овог комунизма једва може говорити о приватном посједу, види се, јер што сваки има, свију је, и што сви имају, сваког је. . . Ипак се мора признати, да баш комунизам међу Самоанцима по нека зла и нужде спречава, које би се иначе можда наћи могле. До душе немају ти они имућнијих људи; али за то нема ни сиротиње. Болесници, старци, слепци и хроми имају увијек једну кућу прибјежиште, храну и одијело, колико требају и до миле воље. Посматрајмо њихове конаке, што све имају, вићећемо, да је све то мање, него што код нас и најсиромашнији човјек својим посједом назива, па ипак ниједан Самоанац не зна, шта је то сиротиња, појам тај му је са свијем непознат, стран. Јер он не може никако замислити, да игдје на свијету има сиромаха, који немају хране, одијела и стана. „„Како је то могуће?““ пита он, „„та сваки је негдје рођен, дакле има своје племе, своје пријатеље, за што га они не узму у своје куће, за што му они не даду од своје хране и свог одијела? Или људи немају љубави један наспрам другог?““

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМА ПАВЛА Ј. ШАФАРИКА
КОЈА СЕ ТИЧУ СРБА.

(Из оставштине В. А. Мациевскога).

Са чешког оригинала саопштава

Павле Падејски, из Прага.

V.

У Новом Саду 24. маја 1832

Веле уважени пријатељу!

Још првих дана т. месеца маја приспео ми ваш штовани допис од 1. марта заједно са 1. свеском историје права од овдашњег ц. к. поштанског уреда; на жалост ме све до сад разне прилике задржаше, да вам на ваше миле ретке одговорим и да вам на дару усрдно благодарим. Учинили сте ми пошиљком свог знатног дела (оба каталога исто тако сам примио) неизмерно велику радост. И ако сам очекивао, ипак признајем, да ми је нада моја надмашена, добили сте својим красним делом основаних права на вечно поштовање и врелу хвалу свих Словена. Ако и не сам стручни правник мислим, да сам у стању ипак оценити заслужност таких историчко-критичких дела. Удивљењем напуњује ме основни, јасни састав тако богатог садржаја, тим већом радошћу красно станиште, са кога развој нашег народног живота пресуђујете! Ваше дело неизмерно много доприносаша к бољем познању наше народности у њезиној правој, красној светлости а тим више ће научити да ју ис-

кренијe волимо (љубимо). Бог да вам подржи здравље и дане, да би тако срећно започето дело срећно и довршили. Врло ћете ме обвезати, будете ли добри те ми 2. свеску на брзо кад изађе пошљете. Што се тиче отисака за Беч одређених, то ће бити моја брига, да се што више ваша дела рашире. Из тог разлога писао сам већ својим пријатељима, и упозорио сам их на то важно дело. Мора се жалити, да је до сад тако мало раширено међу нама овдашњим пријатељима литературно знање пољског језика. Али и у тој ствари иде се бољитку.

Тим више морам жалити, да вашој жељи у погледу састава нацрта земљописа и историје словенске за ваше дело за сад за доста учинити не могу. Почеста слабост и друге нородичне тешкоће и незгоде изведоше ме из мог поретка, а имам толико да радим са дневним захтевима свога позива и с другим стварима, да једва на крај излазим. Не мање него читаво туце предузетих литерарних чланака чека код мене на своје довршење а остаће и недовршених. Ни на својој историји литературе не могу онако да радим, како би хтео. За тих прилика немам никакове наде, да ћу моћи бити литерарно радин да се обогати ваше дело. Да ли да вам искрено признам, како о целој ствари судим, то држим такав додатак у вашу историју права са свим за излишан, без икакве цели. Та ви пишете своје дело за изображене људе (све једно да ли за Словене или Несловене), не за децу. Сваки изображен човек и научењак ма један пут је за свога живота штудирао свеопћу повесницу, или читао, а и ту ће и о историји словенској толико знати, да би могао разумети ваше књиге. А ако је заборавио то, може то поновити из ма ког компендија. Јер шта би се дало рећи на 1 или 2 табака о земљопису и историји словенској (а већи простор и не можете вашем додатку посветити) или боље рећи, него што се налази у нестраничној приручној историји опћој? Читаоцу се има исто тако нешто оставити, нека и он нешто тражи. Ваши неправнички читаоци могли би исто тако желети, да или ради бољег схваћања напред предајете in nuce целу науку правничку! Много боље би било, да снаге своје поштедите за једну тачку — на темељити и потпуни наслик словенске историје права да би у тој ствари зналцем постали и палмову гранчицу задобили. У осталом то је само мој назор; а ја молим да се изволите владати једино по свом убеђењу. Не хтедох пред вами ништа затајати како о чему мислим. Hanc veniam petimus damusque vicissim.

Будите уверени, да речи у §. 72 **ни да се кто оть нихь ни моужи ни жени** (neque quisquam per illos (ceram illis) nubat aut ducat, баш тако стоје у рукопису. Погледао сам опет тамо. С почетка не разумех то место; но сад разумем, у колико сте ме својом књигом упозорили на грађанске женидбе. Међутим не држим све, што има рукопис 1700. год. више, него онај од год. 1390. за *касније* законе; ни како, рукопис од год. 1700. само у речима овде онде интерпелован, корумпован, полази из старог оргинала. Могуће је да је уредник старог рукописа, из кога полази препис г. 1700., гдегде увео својевољно неколико додатака у Душанов кодекс из едиката, старих правних установа, ex usu и т. д. што пак не морају бити старим.

Г. Кухарском моја срдачна хвала на изводу. Нестрпељиво очекивам назначени допис господина Бродцинскога и чланке о пољској литерарној историји. Да не заборави Z. Bartoszevicz Histor. liter. polskiey; Wilno 1828. 12. Исто тако Минихову историју пољске литер. 1823 не могох добити никад и нигде. За све ћу бити благодаран. Препоручите ме свима пријатељима што боље.

Будите здрави и срећни. Јесам са искреним поштовањем

ваш одани пријатељ и слуга

П. J. Шафарик.

КЊИЖЕВНОСТ.

Јастребић против Грличића, Приповетка Сватоплука Чеха, превео с чешког *Срет. А. Поповић.* Издање књижаре Велимира Валожића. Цена 1 динар.

Када сам г. 1883. у овоме листу писао о новијој чешкој прози, проговорио сам похвално о Сватоплуку Чеху и назначио, које од

његових приповедака ваљало би на српски превести. Међу њима назначио сам и приповетку „Jestrab contra Hrdlička.“ Ето је у српскоме руху. Необазиремо се свагда на преводе, а ако већ њима обратимо пажњу, морају имати неке особите вредности. Пре него што се лати посла преваћачког, човек добро треба да промисли, има-ли рад, који мисли даровати домаћој литератури по њу вредности, може ли читалачку публику и сам произвађајући свет т. ј. писце задобити за смер, којим је писана приповетка, роман, драма или какво друго дело. Срета А. Поповић показао је, преводећи с' чешког, да се добро разуме у избору.

Чехов „Јастребић против Грличића“ узор је друштвеној приповетци, у којој на видик имају доћи друштвене прилике, какве јесу, слабости модерног друштва, борба за живот и болести социјалне, с' којих наш век пати. Ово би био у кратко сок из приповетке Чехове. Две противности две сасма различите душе овде су основа. Немилостиви Јастребић, капиталиста и лихвар, Грличић тип старе бирокрације, кога је задесила судба тако љута, да је од човека Јастребићеве врсте тражио помоћи. Нашао је и одлане му за часак, јер је код куће својој госпођи могао зашуштити новчаницама. Ваља приметити, да Грличић од онога тренутка, када мораде напустити звање надзорника неког племићког замка, није с' госпођом својом добро живио, јер јој не могаше набавити новаца; а она у новом беднијем животу не хтеде се понизити до обичне жене, веће је морала, будући гоњена укорењеним бирократским начелима, и надаље остати отменом госпом. Хтеде живити као пре. Породици Грличићевој пређе стајаху „на располежењу“, све просторије и чари стародревнога седишта. „На дугом столу у богатирској одаји сушаху се јабуке; стаклад са куваним воћем гледала су кроз мрежу на готским прозорима; а госте своје водио је г. Грличић преко завојитих степеница у собе на врх куле; ту су они спавали у чудновато изрезаним креветима под небом од извешталог дамаска; госпођа Грличићка читала је обично сентиметалне романе у високом павиљону на ветрометини; ћерке њезине возиле су се у трошном чуну по зеленом рибљаку према кинеском павиљону, а сањало — син му — седео у једном рогљу старе црквице, на се као паук заплео у душевне нити своје маште.“ Тако сам писац описује тај безбрижни живот Грличићеве породице. Како су измењени! Пре имађаху свачега, сада се морао госа понизити молбом за скупе новце Јастребићеве. То је почетак катастрофе.

Нећу даље догађај да причам, јер свако књигу лако може набавити, пошто јој је цена веома умерена. Кајати се неће, јер је већ име, Сватоплук Чех, довољна препорука, а није ово прва приповетка његова, која би српској читалачкој публици престављена. Сећате-ли се „Заложеног карактера,“ од којег има два превода, један у „Застави“ од Паје Сремца, други у „Преодници“ од Ср. А. Поповића? Кратак, несухопаран, сатиричан, шаљив, и у приповетци прави песник јесте Сватоплук Чех, иначе најгласовитији епичар чешки.

Труд Срете А. Поповића око овога превода заслужује сваке похвале, свакога признања. „Јастребић против Грличића“ у српском руху чита се лепо, јасно и разговетно, оригинал протумачен је добрим српским језиком. Чехов стил, чија се врлина нежношћу и поетичним изразом назначује, избија јасно из Сретиног превода, те га чини још бољим и ваљанијим.

Приповетку ову топло препоручујемо свакоме љубитељу лепога и здравога читања.

Владислав Алин.

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss.* По налогу антропологичног друштва — У Бечу 1885. Стр. XXVI — 681 у осмини. Цијена фор. 6. 50.

(Наставак.)

Краусова књига јест збиља, што „Виенац“ вели да није, управо „Богишићев рад знанствено настављен“. *Настављен* је рад Богишићев јер у тој књизи је употребљено мноштво другијех новијех извора, како сам „Виенац“ исповједа, само што намјерице ненаваћа рукописне збирке Вулетић-Вукасовића Вида, ни оне гг. проф. Ваљавца и Н. Тординца нити оне, коју је сам г. списатељ властитијем

маром сакупио. Рад Богишићев је Краусовом књигом *знанствено* настављен, јер Краус неупотребљује извора без потребите оцене, присподабља разне извјештаје о појединијем обичајима, сљеди траг њихова распростирања те усваја што је истинито јал' вјеројатно а забацује што је измишљено и недоказано. Знанствено је тај рад настављен и тијем, што Краус употребљује за потврду обичаја и другу врсту градива, наиме народне пјесме, питалице и приче, које је Богишић изоставио.

Неслажемо се са „Виенцем“ ни у том што пише да ће и правник у његовој (Краусовој) књизи много наћи мање упуте него у Богишићеву раду,“ а то с разлога што смо јих мало не свијех мало на више истакли. Наће правник више упуте толико с тога, што је градиво прочишћено и пробрано, колико и зато што је градиво обилније у Краусовој књизи, кад се узме у обзир све оно што би требало да изостане из „Зборника“, након Краусовијех оцјена и на све оне додатке што јих је Краус дијелом сам својијем властитијем искуством и настојањем учинио, а дијелом јих црпио из новијех досад непознатијех извора, на које се ето Богу хвала и сам „Виенчев“ критичар (зар госп. Клаић) радује. Покрочило се је дакле напријед у том смјеру, и ако се славному уредништву „Виенца“ чини да није, покрочило се је по стази учтивој на темељу баш онога „знанственог разматрања о појединих у истину занимивих појавих нашега обичајнога права“ каква на велику нашу жалост „Виенчев“ критичар вели да ненаходи; зато што га није искао, није хотио искати а, неда нам се ријети, да га није знао да нађе.

И то напокон пише у „Виенцу“ о дру Краусу: „Акопрем се г. писац труди доказати како се је дубоко и знанствено бавио истраживањем народних обичаја, ми ипак итд. . .“ Саме су те ријечи довољне, да докажу распаљену страственост, која је владала пером „Виенчева“ рецензента кад је ишао да просуђује Краусово дјело. Тај господин хоће да се покаже врло слабо обавјешћенијем о Краусовом дјеловању на пољу југославенске етнографије кад се усуђује да изрази ту злобну сумњу о њему. Нетруди се не г. Краус, да докаже „како се је дубоко и знанствено бавио истраживањем народних обичаја“, и нетреба му се ријечима трудити; јамче за то његова дјела позната у њемачком и у нашему свијету. Краусова дјела говоре тако јасно о његовој дубокој учености, о неуморној његовој марљивости и горљивости за науком, да је гријех да се посумња о том, и јежња нас хвата читајућ гори наведене „Виенчеве“ ријечи. Шта, дакле нијесу плод дубоког и знанственог истраживања његове „Sagen und Märchen der Südslaven,“ расправе „о вјештицама“ „о куги“, дјело о којему је ријеч, а понајвише „етнографична питања“ о Југославенима, која проглашују Крауса најсретнијим и најбољим познаваоцем нашијех обичаја? „Несрдите Бога, дјецо, не“, говорила нам је мајка кад смо дјеца били и тужили се на стари пшенични крух, што нам га је за доручак дробила. Неби имала друкчије да одговори сада „Виенцу“ наша мајка Слава. На мијесто да харни будемо тому љубезном сину наше земље, који пред туђим свијетом хоће, да нам освијетла образ, на мјесто да га подупремо и помогнемо у успјешном његовом раду, на мјесто да га упозорујемо на његове погрешке, да исправљамо његова крива мнења у струци тако опширној, да би стотина, мало ријет, и више лица имала шта околo ње да ради за више година, а ми удри безобзирно на њега и непризнај му заслуга. Не, то није достојно, није племенито.

Али доста о тому јер је ред да започнемо са нашијем примједбама.

(Наставиће се.)

ДРУШТВА.

(*„Матица српска“*) *Ванредни састанак књижевног одељења 12 (24) јануара 1885.* Др. Ђорђе Натошевић, Ђорђе Рајковић, др. Ђорђе Дера и секретар А. Хаџић, као изаслани пододбор, подносе своје мишљење и предлог *о издавању библиотеке за народ из фонда Петра Коњевића.* — По том предлогу, који је с неким малим изменама усвојен, одлучено је, да се издају од прихода фонда Петра Коњевића *„Књиге за народ“*, које ће доносити тако поучна и забавна дела, која ће народ наш подизати и снажити *морално* и *материјално* и која ће га поучавати како да *чува* и *негује* своје *здравље.* — Да се наш народ *морално* подигне, траже се дела: о васпитању и учењу деце, домаћем и школ-

ском, у основној школи и после школе; о васпитању нашег женског света, о задатку и дужностима Српкиње као жене, матере и домаћице; о задатку и дужностима доброга оца, мужа и домаћина; о дужностима доброга момка и девојке, доброга господара и госпође, доброга слуге и слушкиње, доброг трговца и занатлије, доброг општинара и грађанина, доброг старешине, породичног и општинског, и доброг свештеника учитеља и учитељице, научењака, лекара, чиновника, и т. д. — Да се наш народ *материјално* подигне, особито се тражи да се пишу дела: о дизању и држању стоке, и у опште и посебице; о дизању и држању коња, краве, овце, козе, живине, пчеле, свилене бубе и рибе; о дизању и држању врта, воћњака, винограда, њива, ливада и шуме; о најбољим ратилима и другим домаћим справама; о дизању и држању куће, покућства; о осветлењу, грејању, пожару и осигуравању против њега; о држању газдалука, особито мањих, и о подизању завода и задруга од опште користи. — Из науке *о чувању и неговању здравља* иште се нарочито да пишу дела: о одхрањивању мале деце у школи, као и сачувању здравља у одраслијих и старијих, у ратара, занатлија и других, и то по назорима не само душевних већ и других медичких и хигијенских школа; о владању и помоћи у прекој невољи и опасности живота; о владању у редњама и поморима, о дворењу болесника и најпростијем помагању њиховом онде, где нема лекара, као и о лечењу дијетом, ваздухом, водом, воћем, млеком, купањем, трењем, гимнастиком, и т. д. — Забавна дела треба да се црпу из нашег народног и из живота сродних нам словенских племена. — На насловном листу сваке књиге доћи ће лепо израђени *лик* народног добротвора Петра Коњевића с ловоровим венцем око њега. Осим тога биће на свакој књизи и натпис, да је књига издана трошком фонда Петра Коњевића — „Књиге за народ" доносиће и слике, где то захтева сам предмет по себи. — Дела треба да су оригинална, али могу бити и прераде и преводи. Главно је, да служе на корист народу. — При прерадама треба да се означе дела по којима је што прерађено, а при преводима писци, од којих је што преведено. — Начин писања да буде лак, разумљив за свакога, који зна читати и писати. Језик да је чист народан. — У овај мах излазиће *свака два месеца по једна* „књига за народ" у величини од 2 до 4 штампана табака малога кола. Свака од тих књига штампаће се *у 4000 комада и шиљаће се бесплатно за годину дана свима српским црквеним општинама;* а после тек на захтевање. Свака свеска стајаће само ***девет новчића***, да би је сваки што лакше могао набавити. — Ради уређивања тих „Књига за народ" одређен је из чланова књижевног оделења нарочити одбор, који ће припослане рукописе бесплатно оцењивати, свака два месеца састајати се и о раду своме извештавати књижевни одбор и одељење. — У тај редакциони одбор изабрани су: Председник др Ђорђе Натошевић, подпредседник Светозар Савковић, и чланови Ђорђе Рајковић, др. Ђорђе Дера и секретар А. Хаџић. — Примљена дела награђиваће се по штампаном табаку, и то: преводи или прераде највише до 10 фор, а оригинали највише до 20 фор. — За писање дела за те „књиге за народ" биће позвани у првом реду чланови књижевног одељена а и други наши књижевници, особито они, који живе у средини свога народа, па имају довољно прилике да што потпуније и тачније проуче сав живот и рад му, светле и тамне стране му и да се упознају са потребама свога народа.—Сваки писац, који усхте радити што за те „књиге за народ" добијаће на захтевање обавештаја од одбора о свему, што се тиче израде самих предмета. — Прва књижица донеће и биографију Петра Коњевића, коју ће написати др. Илија Вучетић. — Свака књига биће за себе целина. Од мањих расправа улазиће и по две у једну свеску, ако су сродног садржаја. — Дела која ће ширити у народу нашем морал, доносиће и развијаће начела о поштењу, честитости и свију других моралних врлина. Дела та поучаваће наш народ, како ће да чува и негује лепе своје обичаје из старине и како ће се клонити злих, убитачних навика. — Те књижице доносиће, и добре примере и узоре, у које би нам се ваљало угледати. — Посао око растуривања тих књижица повериће се издавачу српских књига А. Пајевићу као главном комисионару тог матичиног издања. — Књижице ће се те одмах разашиљати, чим која на свет изађе. — Свакако ће се гледати да прва свеска изађе о ускрсу ове године. — Ради штампања тих књижица позваће се овдашње српске штампарије, да поднесу своје понуде, па ће се тај посао поверити оној штампарији, која учини најпробитачнију понуду. — Кад се прибере довољно градива издаће се проглас на народ, у ком ће се изложити дела, која ће у „Књигама за народ" угледати света. — Прва редовна седница књижевног одељења заказује се за 24. април (6 мај) о. г. у 3 сахата по подне. — Ова ванредна седница трајала је од 3 до близу 7 сахата по подне. — (Већ је изишао и позив председништва „Матице", којим се писци позивају да раде на овој библиотеци према горњим закључцима. Уред).

УМЕТНОСТ.

(Матејкова слика „покоравање Пруско" — hold prusky) Неком приликом рече један Рус· „Толико нас имаде милијона Словена, а до сад још ни једне мишоловке не измислисмо."

Кад год бих се тих речи сетила, увек ме неки тужан осећај обузео, а кад би још когод у друштву споменуо о каквој новој умотворини, нагло бих запитала: да ли вештаково име имаде звук словенски?

Но од како у Прагу живим, сваким даном ми је срцу лакше, јер овде имадем прилике уверити се да ми Словени нисмо баш тако незнатно племе за какво нас наши непријатељи сматрају; ми смо само скромни, повлачимо се и онде натраг где би право имали прво место заузети. Требало би мало да следујемо примеру Немаца. Они се размећу, говоре, само Немци су културу раширили, све што је лепо и добро,

њихова је заслуга. — То дрско разметање се сигурно досади славном пољском сликару *Матејку*, те нацрта слику која немо говори оно, што су Немци већ давно од Словена чути требали.

Исторички догађај те дивне слике је овај:

„Великомајстори ордена немачког хтедоше задобити словенски исток, али им зла беше јуначка срећа, Пољаци их дочекају, војску им растерају и потуку, и помоћу чешког капетана Олдриха Червенке продру до Маријенбурга. Уплашеним Немцима ништа друго не остаде него год. 1466 подписати мир са Пољском у старој вароши Торуњи. Пољаци су лако могли диктирати мир јер су јуначки задобили Поморанско, Хумско, Михајловско и читаву западну Пруску, а исток дадоше немачким витезовима у закуп."

То је једна од најсјајнијих победа Словенских над Немцима. Камо среће да су онда Пољаци опрезнији били, и данас би ваљада обале Балтијског мора словенски нараштај одгајале. Но Пољаци све то на лако узеше.

Али не тако Немци.

Покорене маријенбуршке крстоноше још сањаху о својој моћи и слави, а смрт великомајстора Фридриха Саског даде им прилике да наново плету интриге противу Пољске. 1519 год. дође до нових бојева и Албрехт Браниборски буде побеђен. Срећа војничка се баш не хтеде Пољске оставити јер јуначки продру до Краљевца, Албрехта обиђу са две стране, војску му потуку и лако су могли цело то крстоношко гњездо угушити и уништити, да су хтели о будућности озбиљније размишљати. — Место тога утврде четворогодишњи мир, побеђеном Албрехту поврате задобивене земље натраг и дозволе му прогласити се насљедним кнезом Пруске; разуме се, под врховном владом Пољске.

Дакле под врховном владом словенске државе беше положен темељ садашњој Пруској и Немачкој.

Никад племенитост не роди рђавијег плода него овде. — Краља Жигмунда меко срце гују однегова да за три, столећа нарасте по Словенство опасан душман. — Зашто му Боже не даде тврђе срце, шта би била данас Пољска, шта сви Словени да Жигмуд имађаше сретнију политику?

Али вратимо се к' слици и њеном значају.

1525 год. велика је светковина на краковској пијаци.

Пред старом капелом св. Војтеха уздигнута је велика естрада сва скерлетом застрта. У среди седи Жигмунд I. краљ Пољски обучен у злату и кадиви, пред њим клечи на црквеном јастучићу Албрехт Браниборски и свечано пружа закупничко покоравање Пољацима. — У Албрехта је лице озбиљно, десну руку држи на законима који Жигмунду у крилу леже а левом се придржава држаља пруске заставе.

За њиме стоје његова два рођака Фридрих кнез од Лигнице и Ђорђе кнез од Ауспаха; обојица додирују пруску заставу а то значи, ако би Албрехт без насљедника умрьо, они му сљедују. Уз леву страну краља Жигмунда на столици стоји красно мушко детенце, богато одело га одаје за младога краљевића Жигмунда Августа; њега баш канда много не занима ова свечаност, сва пажња његова је гомили народа окренута.

Уз краљевића стоји учитељ му Петар Опалински са врло замишљеним и озбиљним цртама. Даље видимо овде Петра Толицког владику краковског у сјајном црквеном орнату, до њега је Јероним Ласки, Јован Ласки, Кристов Шидловски, Никола Фирлеј, Андрија Течински Гостолд, Горка, Јован Бонар и Хејдек. Са друге стране уз Албрехта, који клечи, стоји пољска краљица Бона са својом пратњом. Краљица је богато обучена и лепа озбиљна глава са правом носи ону сјајну круну. Сјајна јој је и пратња, ту су дивне дворкиње богато искићене, међу којима ми се најбоље допала Хедвига Јагелонска. — Свега имаде ова слика 31 главну особу, које Немаца, које Пољака, а свака поједина особа је дивно израђена; осим тога имаде млого народа, а по балкону се поређали великаши и пољске лепотице, са љубопитством гледају на те чувене немачке витезе а врло су раде, да и од њих буду виђене.

Особити утисак учини на човека поглед на краљевског будалу Станцика. Седи на земљи покрај краља, главу наслонио на руку, очи му жалосно гледају на весео народ, око уста му игра горак осмејак. Ни мало му не доликује капа са два рога и одело са праворцима. Чисто би га радо гурнула и питала „Еј будало, што си тако тужан, кад су сви весели?" — Али бојим се, могао би ми претом показати на садашње стање Пољске, а тиме би многе растужио!

Још ми се веома допао барјактар Андрија Течински.

Албрехт понижен пред Жигмундом заклиње се, а Течински раширеним рукама гледа у небо, лице му је одушевљено, само што не рекне: „Боже правде погледај нас!" Али и јесу то чудни осећаји које оваки призор буди у срцу које за народност куца. Гледајући ову дивну слику и нехотице сам помислила: „Боже дај и нама Србима овакову славу, али дај нам и оваковога вештака да ју одма и овековечи."

Ова слика је изложена у Прагу на старој пијаци у дворани варошке куће, величине је грдне, па и ако имаде страхота млого црвених боја, опет то хармонији ни мало не смета. Критиковати је неумем, то би само Матејку раван уметник умео али ипак мислим, да би овом делу само завист мане наћи могла. Дали је излишно да рекнем да је зависти доста? У немачком друштву ни име Матејково се споменути несме, ова слика им је трн у оку, канда би је најрадије на рамени из Прага у Пешту однели само да више не виде Албрехта Браниборског како клечи пред Словеном.

Праг 11 јануара 1885.

Зора Ховорка *)

рођ. Калић.

*) Поздрављамо младу и родољубиву Српкињу и хвала јој на оваким родољубивим мислима, које ће без сумње бити и свакој нашој штов. читалици из срца извађене.

Уредн.

БЕЛЕШКЕ.

(Нов народни добротвор). Овај час стиже начеонику друштва за срп. нар. позориште дру Лази Станојевићу телеграм из Арада, да је онде преминуо грађанин ***Гавра Јанковић*** и у опоруци својој ***оставио имање своје у вредности од 25.000 фор. српском народном позоришту.*** Слава овом добротвору народном. Име његово славиће се докле је Србина!

(У спомен Ђури Даничићу). Српско певачко друштво у Загребу под председништвом честитога нашег *дра Богдана Медаковића* ради на потпомагању око подизања споменика врлом покојнику *Ђури Даничићу.* То друштво приређује у Загребу 25. јануара о. г. беседу с игранком, од које је чисти приход намењен подизању споменика највећем филологу српском Даничићу. Добровољни прилози ваљало би да са свију страна стижу на ову важну цељ.

(Друштво за уметност у Београду). У Београду постоји српско друштво за уметност. Председник му је наш омиљени песник *Ст. Владислав Каћански*, а чланови су управе све по избор српски књижевници и уметници. Друштво се то позивом својим обраћа на публику српску, да ступањем у чланство потпомогну племениту цељ друштва, које има да негује све гране уметности. Друштво се обраћа свима онима, који су у стању да или пером, или шестаром, или кичицом, или длетом, или песмом, или свирком припомогну извршењу друштвеног задатка, као и свима онима, који уз патриотско срце, које се радује сваком напретку у Српству, располажу материјалним средствима, те могу друштво потпомоћи прилозима, без којих се оно великом и стварном успеху надати не може. *Редовни* члан може бити сваки поштовалац или поштоватељка уметности, а *редовни радни* члан само онај, који се ма којом граном уметности занима. Улог је годишњи 12 динара. Друштво ће имати и свој орган за уметност и књижевност. — Овај позив ваља к срцу да приме Срби и Српкиње и с ове стране Саве, те да друштво ма само новчаним прилозима потпомогну, јер што оно добра учини, то је и наша дика.

(„Пантеон“). Надзорништво Текелијног завода позива на прилагање за подизање „Пантеона“ у дворани Текелијног завода у Будапешти, а то је, да се по старој жељи Саве Текелије подигне галерија ликова славних људи, заслужних по просвету српског народа. Како ће се кроз три године навршити 50 година од Савиног основнога писма, то би надзорништво радо било, да се дотле та жеља народнога добротвора оствари. С тога се обраћа надзорништво јавним позивом, у којем 1. Позива све *питомце Саве Текелије*, који су његову милост уживали а у животу су, као и остале *родољубе, Србе и Српкиње, да дарују и скупљају добровољне прилоге на подизање „Пантеона у Текелијном заводу“*. 2 Издало је по каменорезу *уметнички израђен лик Саве Текелије*, којим ће се по цену од 1 фор. моћи уресити свака српска кућа, а чист приход од продаје тога лика употребиће се са прилозима заједно такођер на подизање „Пантеона“. Добровољни прилози шаљу се *„Благајни Текелијног завода у Будапешти* (улица „Зеленог древета бр. 25. *Grünbaumgasse 25*), а надзорништво ће свака три месеца у српским листовима обнародовати имена и прилоге родољубивих приложника.

РАЗНО.

(Орах или орас?) У свом чланчићу у I бр. „Јавора“ од ове год. написах „под *орасом*“, а не „под *орахом*“, па ми је ту „погрешку“ и предбацио један пријатељ. Ту погрешку начинио сам ја хотимице, јер народ у Лици каже и за дрво и за плод да је *„орас“*, а и у *другом падежу множине* нема *„ораха“*, него *„ораса“*. Једно мјесто тамо зове се *„Оравац“*, а иначе кажу „орахово“ и „ораховина“. Нека се нико овоме не чуди, та и онако је тамно постање ове ријечи (види *„Основе* срп. или хрв. језика од *Ђ. Даничића,*“ стр. 356).

М. Медић.

НОВЕ КЊИГЕ.

Етнографска изложба и словенски састанак у Москви 1867. Написао *М. Ђ. Милићевић.* У Београду. Краљевско-српска државна штампарија. 1884. 8-на, стр. 86.— Ова занимљива књижица нашега врлог Милићевића прештампана је из „Годишњице“ VII. „Годишњицу“ саму пак нисмо имали прилике видети, те овом приликом одговарамо честитом сараднику ваљаног листа цетињскога „Црногорца“, који нам је једном приликом пребацио, што не јављамо, кад која свеска београдске „Годишњице“ на свет изађе, да је то једино с тога, што издавачи „Годишњице“ уредништвима овдашњих листова књиге те *никад не шиљу*, те тако ми незнамо кад која изиђе, а ми би без сваке сумње сваку огласили и по заслузи препоручили нашим читаоцима, као што препоручујемо и ову најновију књижицу добро познатога књижевника српског Милићевића.

ИСПРАВЦИ.

У 2. бр. „Јавора“ на стр. 47. стоји да је Шпаднјеров чланак о Црногорцима изишао у календару „Венцу“, а оно је у календару *„Бачванину“*, што је издала књижара Луке Јоцића и др. — У 3. бр. „Јавора“ стоји на стр. 94 „Истраживања у *Америци*“ м. у *Африци*, што се наравно види из садржаја оне белешке.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 5. У НОВОМ САДУ 3. ФЕБРУАРА, 1885. Год. XII.

Три девојке.

Три девојке под багреном седе,
Једна пева на веселе преде,
Друга везе, — везе јој и срећа,
А шупљика најмлађа и трећа.

Рече прва: „Рузмарине, мири,
Свати ће те носит' за шешири,
Певај славље, листај вито грање:
У недељу биће ми *венчање*."

Рече друга: „Лепши дан од ноћи
Сутра ће ми мој вереник доћи,
Даће мени *јабуку* и дара,
А ја њему *срце* из недара!"

Кличе трећа: „Имам и ја *свога*,
Из срца је изникнуо мога. . . "
Кличе . . заста . . Шупљика рукаве,
А *сузе* је тек што не удаве!

Мита Поповић.

Мир у ратно доба.

ПРИПОВЕТКА ИЗ 1848 ГОДИНЕ А ИЗ ЖИВОТА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА.

ОД ЛАЗЕ НАНЧИЋА.

(Наставак.)

II.

Годино, племените борбе и свирепог убијања и пљачкања, годино бурног одушевљења и великих нада, годино, раздирања и крвављења између синова једне исте отаџбине, годино, попаљених српских села и вароши, годино, толиких унесрећених породица, годино, порушене среће толиких српских домова и угашеног живота толиких српских детића, што у племенитом и узвишеном полету похиташе на бојно поље, да тамо за слободу и срећу свога народа источе своју драгу крв до последње капи, годино четрдесетосма — још си нам живо у памети, још те се народ са болом у души и сломљеном надом у срцу сећа! Чисто

још чујемо, како танад по ваздуху звижде, како топови ричу а сабље и јатагани звече; чисто још осећамо дим горућих српских села и вароши, чисто још чујемо лелек кукавних матера, нарицање тужних удовица и пиштање невине и јадне дечице, а за све то награда нам? . . Ех, ко ће још о том водити бригу? Црнац је учинио своју дужност, па нек се црнац сад торња, вели немачка пословица, која потпуно важи за све народе и земље. Али моја намера није, да овде описујем крваве догађаје из четрдесетосме године, но их се ипак морам дотакнути у толико, у колико је то нужно ради потпуне јасности ове приповетке.

Као што пева Јован Стерија Поповић: из Париза буктећи распиа луч искре волшебне, па се отуда пали Беч и сва Европа гори — тако је луч и на Угарску просуо своје „волшебне искре,“ те се читава земља запалила. Кошут и слобода су победили, те средњевековни феудализам паде, а на место његово хориле се велике речи: „слобода, братство и једнакост.“ Али те речи не донесоше среће Угарској, него народносну борбу и ужасну војну између држављања, донесоше нам крвави и страховити грађански рат. Тадашњи државници хтедоше да створе од држављана разних народности један народ, хтедоше појединим народностима сплом да униште њихов матерњи језик и њихове националне особине. . . Уведоше у српске цркве мађарски језик. То је био први узрок отпору и побуни, те се народ после мајске скупштине свугде дизао и уништавао мађарске црквене протоколе. Тако се српски народ и у Вршцу дигао и под водством Кумановића једногласно захтеваше од тадашњег владике Стефана Поповића, да му изда мађарске протоколе. Владика се испочетка противио, али најзад не имаде куд, него мораде народу учинити по вољи и из цркве му издати мађарске протоколе. Народ је ове на хиљаду комада поцепао и спалио, а за тим су се неколико срчаних грађана успели на торањ саборне цркве и ту су истакли српско-народну тробојну заставу у знак, да је Вршац био и остаје српска варош.

Тоје јако узбунило све Немце. Као мађарске присталице сматраху они то за велеиздају од стране Срба. Срби су их тада могли смождити, јер не беше у Вршцу готово никакве војске, па кад би дошло до борбе, борили би се Срби и Немци, а на чијој би страни победа била, то се могло у напред знати. Па ипак су Срби тако племенити били, као што би песник рекао и тако луди, као што би реалиста рекао, па су на својим грудима змију хранили, која их је после ујела и осакатила. Уместо да су змији на главу стали, они су је на својим грудима одгрејали, те је она после сиктала и свој најљући отров на своје добротворе бацила. Кад је Србин могао читав немачки крај у прах и пепео претворити и кад је могао свакој швабској кући нанети несреће и јада — он то није чинио, него се задовољно само тиме, да из својих кућа и из својих улица гледа, како му се народна тробојка на саборној цркви лепрша. Српски је народ можда више пострадао са лакомислености и племенитости своје него са издајства неверних и подлих синова својих, те док су Срби спокојно славили победу своју, дотле су Немци потајно рили, прогласили Србе за велеиздајнике и довукли мађарске гардисте у варош из Темишвара, Арада и Сегедина. Сад је читава ствар уједаред добила друкчији вид. Царска војска и мађарске гардисте сложише се са Немцима, а Срби остаху голим рукама и голим грудима, па ипак беху готови, да бране име своје и народност своју. Вођа им беше Кумановић, а уз овог одушевљено пристајаху адвокат Ђока Наичић и Светозар Милић, Срби из дистрикта, где је већ потекла српска крв и измешала се са душ-

манском. Но и између Срба нађоше се људи, који нису пристајали уз овако одлучан народни покрет, једни, што су се отворено признали за Мађароне, те су заграбили са Немцима власт у варошкој кући и на ужас свим Србима на празном простору близу мале цркве подигли вешала, а други из чистих и племенитих побуда, што су тим начином хтели да спасу српске куће од пожара и српске породице од душманских убијства. Међу ове друге спадао је тадашњи вршачки владика Стефан Поповић, па и сам Јован Стерија Поповић.

Али судар између Срба и њихових противника није могао више нико задржати, шта више, отворено мађаронство некојих Срба још га је већма убрзало. Срби су чекали само на помоћ са стране из границе, па да из српске вароши Вршца истерају мађарске гардисте и да Немцима досељеницима прекрате рукаве.

Та помоћ дође лицем на Петров-дан, али се зло сврши. Пет хиљада мађарских гардиста и немачких добровољаца потукоше у кевериšкој дољи до ноге српску војску, која није бројала ни пуну хиљаду и која осим тога беше до зла бога рђаво оружана. Осим мртвих, заробили су Мађари и Немци 103 Србина, а између њих беху и оба вође, царски официри Којић и Станимировић. Све ове заробљенике дотерали су у Вршац, одатле су их отправили у Темишвар, где су Којић и Станимировић на вешалима своју витешку српску душу испустили. Али Немци се не хтедоше задовољити са победом, што су је у кевериšкој дољи над Србима одржали, него наумише, да најкрајније консеквенције извуку из своје победе, те да „велеиздајничке“ Србе са свим сатру и униште. С тога су другог дана после Петров-дана, па Павловдан, држали парастос у покој душа онима, што су у борби са Србљима погинули, а за тим су се у парохијалном дому католичком договорили, шта им ваља даље чинити.

Резултат тог договора беше, да су решили, да тог дана убију Кумановића и многе друге одличне Србе у Вршцу. Беше то налик на решење дахија, кад оно пођоше по Србији, да поубијају одличније људе у народу.

И заиста тог дана и пођоше извршивати оно, што су наумили.

Није се добро ни смркло, а испред Кумановићеве куће у господској улици искупи се силна маса нафанатизованог немачког народа сва оружана, а иштући на глас смрт Кумановићеву. Тог часа је баш Кумановић довршио вечеру и седио је за столом у кругу своје породице, а у слободном и пријатељском разговору са Светозарем Милићем, свршеним правником из дистрикта. Ту је била и Милица Храписављевићева, далека рођака Кумановићева, а родом такођер из дистрикта, као што је и Светозар Милић био. Светозар и Милица беху вереници, па сад се баш са Кумановићем договараху, кад да им буду сватови. Милица је као у кући одевена била, расплела је кике и пустила је косу низ плећа доле, те је с тим лепша и чаробнија изгледала. Светозару се чињаше да је права вила. У том се на улици захорише дивљи усклици, који захтеваху смрт Кумановићеву. Сви су пребледели и нису знали, шта да чине. Само је Кумановић задржао присутност духа, устао је мирно од стола, скинуо је са чивилука два велика сребрна пиштоља, па је ћутећки један пружио Светозару, а други је задржао за себе. Светозар грчевито ухвати пиштољ, пође према вратима и ускликну.

„Тек преко мог мртвог тела прећиће крвници праг ове куће!“ Милица па то врисну, скочи са столице и излети на поље, а нико је у тој забуни не могаде задржати. Куда је пак отишла, то ми већ знамо. Скочила је преко тарабе у суседну кућу, па је преко комшијске авлије отрчала у Стеријину кућу, где није нашла самог Стерију, већ само

*

његову жену. Међу тим се освестила и Кумановићева жена, па је преклињала свога мужа, да негине у лудо, него да гледа, да се ма како од извесне погибије спасе. Светозар је пак излетео за Милицом на поље у авлију. Кумановић, гледајући на своју жену и дечицу, колебао се, да ли да са пиштољем у руци дочека крвнике своје, или да гледа да се спасе, па да иде међу браћу своју и ту да с њима заједно погине, ако буде потреба и нужда. Спаса му је само тако могло бити, ако прескочи назад зид и ускочи у башту немачког проте, који ће га ваљда по хришћанској дужности сачувати од дивљаштва нафанатизоване масе. Да продре пак кроз гомилу на улицу и да се тако дохвати српског краја и доспе међ своју браћу Србе — на то није могао ни помислити.

(Наставиће се.)

Јевђеније Оњегин.

Спев Александра С. Пушкина

с руског превео

ЈОВ. СИМЕОНОВИЋ ЧОКИЋ.

ПЕСМА ПРВА.

(Наставак.)

XXXIV.

Па се сећам доба стара,
На местанцу свету ону.
Кад сам држ'о узенђију
И у руци њену ногу:
Узавре ми душа цела
Са заносног тог додира,
А у мени крвца плану
Са љубави и немира!
Али доста . . . нећу више
Дрмнут' лире блебетаве!
Нису жене тога вредне
Нашто песме да их славе
Та и око, речи оне —
Несталне им к'о и ноге!

XXXV.

А Оњегин? — Саном свладан
У постељу своју пада.
Већ бубњеви пробудили
Неуморна Петрограда:
Јуре кола тамо, амо,
Отварају болте, куће,
Млекарица с' лонци хита,
А под њоме снег шкрипуће.
Ђипа тржа, покућари;
Јутарњи се жагор шири,
Димњаци се свуде пуше,
Вредни пекар, Шваба, вири
И на поље пружа нос,
Поч'о већ свој „восистос“.

XXXVI.

Он уморен игром, буком,
Од зорице поноћ гради;
Чедо блеска и весеља
Блаженим се санком слади.
У подне ће да се дигне,
Понда опет игра ова;
Једнако му живот тече,
Као данас, сутра с' нова.
Но беше ли при том' срећан?
У слободи, цветних дана,
Са раскошних са наслада,
Са победних са мегдана?
Што му здравље добра стања,
Код толика пировања?

XXXVII.

Не — јер осећај му чезну!
Светска хука и игранке
Додијаше, а мис'о му
Непленише диботанке.
Промене му досадише,
К'о и друштво пировањско;
Додија му друговање,
Па и бифтек и шампањско,
Није оштрим досеткама

Тер'о пусту главобољу,
А ћидија кол'ко беше —
Дошло му је баш у вољу:
Оруж'ју се вико своме —
На мач, ништоћ — све једно му!

XXXVIII.

Бољу, коју давно веће
Ваљало је познат боље —
Инглеском је равна „сплину,"
Руска „хандра," меланхоље
Овладало њиме са свим;
Додиј'о му живот веће —
Но за то се — хвала Богу! —
Сам убити јоште неће.
К'о Чајлд Хералд дуран, сетан
По живота броди вали,
Па ни друштво, игра, карта,
Њега више неразгали;
Ни живота жубор, сјаји,
Најнежнији уздисаји!

XXXIX. XL. XLI.

— — — — — — — — — — — — —

XLII.

Вас, господо, виша света
Понајпре је избегав'о.
Та и ви сте већ досадни,
Ваља рећи, што је право!
Овде, онде која госпа
Науком се токорс мори,
Али плитки и неслани
У опште су њени збори.
Но при том' су непорочне,
Велеумне и отресне,
Поносите и побожне,
Врло тачне и опрезне,
Неприступне мушку вреду,
Онесвесну при погледу.

(Наставиће се.)

Слике и успомене.

СТАРА ИКОНА.

данас виси на свом старом месту, а виси тамо, откако памтим и себе и њу; и висила је пре тога бар још неколико пута толико, колико је ја памтим.

Стара је дакле то икона. А како је стара, ето да вам кажем, кад је још мој дед наследио таку, каква је данас.

Једва се и познају на њој последњи ваљда трагови сликареве кичице. Из тих трагова тек пажљиво око побожне православне душе саставиће благи лик матере божије. Зуб времена тако је оштетио, да не би више вредила ништа ни у каквој старинарској збирци. Али тим више вреди као светиња у поколењима једне породице.

Ма колико да се намештај мења, ма како да се намештај премешта, та стара иконица стоји увек на свом месту. Само кад би се пред велике празникэ или пред кутњег свеца кречила соба, и та стара икона би се наравно скинула са свог места; ал онда би и опет дошла, где и била. А висила је над колевком и над дечијим кревêцем.

Под њом смо ми деца угледали први пут светлост овога света. Под њом смо проснерали прве снове свога живота, оне шарене снове свога детињства. Под њом смо, на широком дечјем кревецу, проваћали са старом мајком јесење и зимње вечери.

Дођемо у сам мрак кући. Тоциљали смо се на бари, или смо се сањкали по сокаку, или се спуштали на влачулама с оног високог јендека иза цркве. Мокри до више колена. На чакширама се ухватио лед; чизмице пропустиле скоро воду, а црвене се као у Словакиња што сам их видео доцније у вароши, где долазе из околних села, на продају јаја

и живину. Отац стоји на врати; облаци му се мутни навукли на лице; руке држи одостраг. Познавасмо га врло добро у таком положају; знадосмо, да иза тих облака и иза леђа наједаред загрме каткад громови, те стану пуцати по нашим чакширама. Добро је, кад нас дочека и мати, те нас проведе у топлу собу. Ту нас прихвати мајка. Посвлачи с нас мокро одело, па нас попаменита на креветац, седне између нас, а ми се шћућуримо око ње као пилићи. Она нам покупи промрзле ручице, помодриле од зиме, па се укочиле, да не можеш прста опружити, покупи их у своје збркане руке, па или дува у њих, или их завлачи под своју ћурдију, да нам их згреје. Дотле нас и мати накарала, али дабоме не онако као што би отац учинио био. Док отац дође до нас, мати је и њега већ утишала, разгонила му с лица муњевите облаке благим речима, као што звуци звона разбију мутне плашњиве облаке, да из њих падне тек плаха благодетна киша.

Искупимо се сви у тој соби око старе иконе и топле пећке измирени и блажени, у миру, слози, љубави и задовољству. Мати седи поред стола, па ради свој посао, плете, шије или крпи. Отац чита донекле новине. А ми се са старом мајком на свом кревѐцу под старом иконом одмарамо.

Еј, блажене вечери!

Мајка развела приповетке, па приповеда, боже, о прекрасном Јосифу, како су га браћа продала у Мисир, па како је тамо постао први цару уз колено, како је после довео свог оца. Или приповеда о младом Товији, како га је анђео пратио по свету. Други пут опет говори на изуст песме о Краљевићу Марку, како је на прилику орао цареве друмове, па му Турци напали на орање, па му не даду да оре цареве друмове.

„Море Марко, не ори друмова.“
„Море Турци, не газ'те орања.“

Док се најпосле досади Краљевићу Марку, те дохвати рало и волове, па поби њим Турке и скиде с њих све благо, па га даде својој мајци. — Понда како је Марко притерао цара до дувара.

„Самур калпак на очи намиче,
„А буздован уза се привлачи.
„Цар с' одмиче, Марко се примиче;
„Док дотера цара до дувара,
„Цар се маша руком за џепове,“

те даје Марку дуката, да се Марко поднапије вина, а овамо мисли: „Иди, бедо, аратос те било.“

Крај таких приповедака не би никад рекли, да смо уморни или сањиви, док једног по једног не би и сам умор или сан савладао, да клоне мајци на крило. Одатле нас мати премешта сваког на своје место. Ако се још толико снаге нађе у кога, очита своју вечерњу молитву, прекрсти се сам и целива ону стару икону, па бушне на свој јастук; ако не, мати га прекрсти трипут. Понда спавамо и сневамо. Над нама бди света и стара икона; а високо изнад иконе, и још више — чак изнад куће наше, и још више — изнад крста на црквеном торњу високо — високо бди вазда будно око невидимога, који све види . . . Блажени снови! . . .

Многа је успомена породична спојена с том старом иконом.

Кад болан који лежаше у постељи, а мати би стала или клекла поред кревета брижна, вољна душом својом да замени драги живот свога порода, укочен би јој се поглед отео с боног лица болесниковог, па би мирно пао на ту стару икону, руке би јој се склопиле на молитву, усне би шапутале побожне речи вере, нада и љубави. Или би је метнула испод јастука чело главе болесникове, да му буде ближе у помоћи. А кандилце је непрестано и дању и ноћу горило у милост божју . . .

Једаред горијаше опет кандилце под

том старом иконом. У постељи лежи бона стара мајка. Искупили смо се сви око постеље. Стара мајка се занела, по образима је пређе час бледоћа, час је прелије румен, а очи потавнеле, на једва кад да трену трепавице.

Мати се нагла над њом, на јој слуша дах. А стара дада се окренула иконици, па се моли богу. Наједаред запраска стењак у кандиоцу, а светлост задрхта у соби. Дада се трже и прекрсти.

— Боже, смилуј јој се! — Оте јој се с усана.

— Задрхта икона . . . Умреће! — пришапу матери, па пришали свећу.

Мати се стресе, клече поред постеље.

Те ноћи умре стара мајка . . .

Прошло је од то доба више година. Мати нас је често испраћала у свет и исто толико дочекивала. А када јој срцу бивало понајтеже, стала је пред стару икону и молила се за оне, који су далеко од ње а непрестано у срцу њеном . . .

Једаред, а то није давно било, испраћаше мати свог најстаријег сина на пут.

— Сретан пут!

— Збогом, мати! — повиче јој он с кола, а кола се извезоше из авлије.

Мати изађе за њим и испрати га погледима, докле га могаше видети. Оде весео, радостан.

Кад га изгубила из вида, оде у собу, где виси стара икона, да пред ликом матере богородице препоручи топлим молитвама свог драгог путника заштити С пуним надом и побожним уверењем подиже очи своје тамо, где висаше тај благи лик божанствене дуготрпнице —

Боже!

Старе иконе не беше тамо. Свилена трака, о којој толико и толико година висаше беше се раскинула, а икона пала на земљу. . .

Сутра дан јој допаде кобан глас, да јој се јуче испраћени мили путник никад више вратити неће.

И није се вратио. Беше оно последње „мати," што га је јуче на растанку чула с његових усана. А последње збогом рекосмо њему сви на ивици између живота и вечности, када над њиме нагрнуше ушку сирове земље, да под њом вечно почива. . .

Често виђам матер, где оборене главе седи, а сузе јој се круне од очију. Но од то доба никада је нисам видео, да је упрла поглед свој у стару икону. Новом и јачом је траком привезана, али —

Мајко, разумем те!

Аз.

Некоји црногорски јунаци.

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА.

(Свршетак).

Међутим господар земље мислио је да је томе највиши узрок војвода Вукић, па га је више пута молио и давао му дарове да се окане паша скадарски. Вукић му се је клео да он несмије од остали Куча другојачије чинити, и да њега Кучи од љуте невоље на силу приморавају да иде на Скадар. А зашто? „Ето видиш господаре, говораше Вукић, колико је далеко Кучка Гора од Котора, управо пет дана пешке, на док ми одемо у Котор и донесемо натраг у Куче по двадесет ока жита на раме, или на плећи, прође десет дана, а толико се може појести кроз то вријеме. Кад пак настану зла зимска времена, онда се баш никако неможе ни путовати а камоли бремена носити, те тако ми би морали на силу бога од глади сви поскапати, кад неби из Турске жито доносили, а то би валда од бога греота било. Него, кад велиш господаре, да те ја с Кучима издајем, — ти скупи Црногорце а ја ћу Куче, па ти отми са твојим Црногорцима полак Подгорице, а ја

ћу ако бог да с мојим Кучима полак, или ћемо сви изгинути, а боље је да сви и погинемо, него да не ти кунеш и издајицама називаш!“ — — — После тога Вукића је убио у његовој кући сјекиром калуђер Мојсеј Станковић из Подгорице и Никола Ђаковац такођер подгоричанин. — Они су обадвоица за то крвно дјело божјим попуштењем љуто платили. Ђаковац је од тешке гриже савјести полудио и негди се обестрвио, а калуђеру Мојсеју пунећи на Цетиње један топ при некој светковини барут опржи сво лице, и саме очи тако, да је доцније права наказа био, а после дужег времена онако грдан у тешкој невољи скапао. — На тај је исти начин и други војвода кучки Џуџо Радоњин погинуо, кога је убио Боро Бакочевић Куч. — Како су Турци чули за смрт војводе Вукића, таки су на oближњим градовима из топова пуцали и за три дана веселили се као о барјаму.

Као што мало напријед рекох из те витешке невоље, кучки војводе и поглавари морали су ићи пашама скадарским на поклоњење и то све до 1856, а од те године пошто их покори велики војвода Мирко, Кучи су у свим биткама помагали својој браћи Црногорцима, особито под својим гласовитим војводом Марком Миљановим. Било како му драго, војвода Вукић потпуно је заслужио што је био у свим биткама турско страшило, да се због тог његовог големог јунаштва с поштовањем спомиње и у читуљи први народни витезова у врсти.

Стано Ружин и Мирчета Алексић брдски поглавари, били су обадва припознати као први јунаци бој бијући са Турцима на љутој крајини. Стано је погинуо у једном боју од Турака, — а Мирчету је убио један Кадијић зато, што му овај није хотио дати дио од онога дара владичиног по њином уговору. (Кад нероди шеница у Црној Гори по казивању стари црногорски баба, узрок је тај: „Кад Црногорци дуже времена нератују с Турцима, да ослобађају јадну рају сиротињу, онда шарац Краљевића Марка — као авет као облак нагрне на поља и брежине црногорске и поједе шеницу у цвијету. У колико је ово истина, свака би бака то потврдила заклињући се својом душом, да су још неке налазиле по врх влата и саме длаке од шаринова репа и гриве).

Капетан загарачки ***Јахша Рамовић, Вук попов Булаић*** граховски поглавар и ровачки барјактар ***Павле Вучинић*** били су три најугледнија, најдивнија и најјуначнија сокола Црногорска, које су клети Турци погубили. Капетана Јахшу Турци су на вјеру преварили и у Коловоз посјекли! Вука попова заједно са војводом Јаковом, опет су из познате граховске пећине на вјеру измамили и на најстрашније муке уморили! А барјактара Павла Вучинића заједно са неколико Ровчана из Морачана. (на броју 100). Турци су опколили у Ком Кучки и све до једнога исјекли! По казивању сами Турака, Павле је врх себе док су га посјекли шест Турака које из пушака убио, које ножем помлатио.

За перјаника ***Григорију Пижурицу*** ова народна пјесма најбоље приличи:

Бирај брате големе јунаке:
Све по пушци и крвавој руци
Који може стићи и утећи
И на оштро гвожђе дочекати
И на страшно мјесто постојати
И рањена изнијети друга

А преко свега тога, Григорије био је добар, љубазан и простодушан јунак. Он је још био необично снажан човек, које најбоље тврди овај случај: Кад је мој отац градио једну кућу на Цетиње, Григорије донио је један камен из под Краја из даљине ½ километра на своје снажно раме, које га је владика Петар дао на неколика кантара измјерити и потегао је 1.200 литара (литра 100 драма). Тај камен и данас се може видити на ћошку у темељу исте куће од источне стране. У Црној Гори прича се за три још гласовитије снаге људске, и то: 1. Лазо Марковић Његуш (живио је у вријеме Шћепана Малог около 1700 год). могао је волу (бику,) с једним махом јатагана, одрубити главу! 2. Јоко Лазов Богдановић опет Његуш, подигао је један топ пред градом Котором у опклади за 100 дуката а тежак је био 1.400 ℔. И 3. брдски војвода Бего Ђуканов Радовић могао је држати о малом прсту овна од 30 ока све док га други неодере. Њега је нехотично посјекао мој ђед јуначки Иван

Голубов Шпадијер у боју противу Махмут паше 1796 год. у мјесто Турчина Мехмед Котлије, који се је био зарекао да ће жива ухватити владику. Војвода Бего је носио увијек отлично турско ођело, видећи владика на њему те турске хаљине рече му: „Скини војводо са себе те турске хаљине, јер се бојим да те не посијеку Црногорци у мјесто Турчина.“ „Нескидам св. владико нек свак види како војвода Бего рашћерива Турке.“ Ту се за мало нијесу Црногорци и Брђани међу собом поклали, од тога их је спасао крст и клетва св. владике. Али су опет морали Шпадијери Радовићима платити 133 цекина и ½ турске паре, као подпуну цијену мртве главе. Шпадијере је у томе помогла сва катунска нахија од онога плијена, што су од Турака тај дан отели.

Глигорије је био млад кад је погинуо. С њим је сваки Ровчанин и Морачанин пјевајући у чету или на војску ишао, знајући, да ако се који рани, Глигорија ће га на јуначке плећи изнијети. Он је у оном истом боју, ђе и Павле Вучинић погинуо, о чему се овако прича: Павле је врх себе шест Турака убио, али није био рањен док је погинуо! А Глигорији биле су обје ноге сломљене, па, навали један Турчин да га посијече а Г. га убије из цевердана, дође други, а Г. га убије из једне кубуре, нагрне трећи а Г. га убије из друге кубуре, појури четврти а Г. се некако у смртној страви преврне и с јатаганом на двије поле пресијече Турчина! — Тад су тек они остали и њега посјекли. Бог нека му мученичку душу опрости а слава му у потомству.

Атанаско Ивановић Морачанин и ***Шундо Бојагић*** ускок, били су опет два дична сокола-планинца, два див јунака и четовође, који су највише Турцима били додијали! — Зато су их паше скадарски и оптуживали књазу, а консулима јављали, наводећи: „Како може књаз искати да се Црна Гора ограничи, кад сам шиље хајдуке те нам узнемирују крајину и бију Турке.“ —

То су књазу Данилу и консули здраво пребацивали. Књаз је опомињао обадва четовође молећи их, да се окану четовања, јер то шкоди свој земљи. Пошто се Атанаско није хтио оканути, то га некако ухвате перјаници, и са још неколико Морачана — стрељају! — А Шундо се је окануо четовања и после природном смрћу умр'о.

Блажо радованов Радовић, Вуле Марковић и Пеко Мијушковић. И ова су три јунака крашника потпуно заслужили, да се овјековјече у своме потомству гласовите Црне Горе, колико с тога: Што су и дању и ноћу стражарили краину од Турака, и што су више у бојевима своју младост па и саму старост провели, него код својих кућа, — толико и с тога, што се оне љуте гладне године, не само неполакомише на Осман пашина подла обећања и дарове, него се још витешки бише и са својом рођеном браћом, која одоше Турцима исто као и са самим Турцима, те с тим потпомогоше сачувати непрврeђену слободу своје кршне отаџбине, а с тим и узвисише своје јуначко име и поштење.

Блажо радованов Радовић и Вуле Марковић чини ми се још су живи, а Пеко Мијушковић умр'о је природном смрћу! — Слава им.

У Прву на Лучин дан 1884.

Памет и срце.

Дивна ли је њешто моја душа!
Она има двије рајске тице,
Те уза ње сваку радос куша,
Јер им бива божанствено лице. . .

У прве је око соколице,
Ал' ка' д'јете свога браца слуша,
Па он нек' је ћуди голубице,
Тако *памет срдашце* послуша! —

Божји даре, ој хитра *памети*,
Своме роду само се посвети,
А ти *срце* мезимче ми драго,

Младој секи чувај дробно благо,
Шњоме сложно нашим' цвјећем лети.
Мајци *Слави* ловор-в'јенац сплети! . .

Вид Вулетић-Вукасовић.

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

(Наставак.)

Негрито-је, на Филипинскијем острвима, посијетио је скоро руски испитивалац Dr. Н. пл. Миклухо-Маклејски, врло савјестан путник који је провео дванаест година у штудирању папуанског и суједног становништва малајског Архипелага. Извјештај о резултатима његовог испитивања налазимо у „Ausland"-у. Између осталог приповиједа се ту и ово: „Заиста врло је лијеп обичај, то што је сваки Негрито обвезан, да прије јела више пута у глас позове, да сваки, ко је случајно њега близу и можда гладан, дође и с њим дијели ручак. Овај обичај се мора строго држати, прекршили-се, посљедица му је смрт."

Нешто налик, као на екватору, важи и на сјеверном полу. „Једну од најинтересантнијих штудија", приповиједа Клачак о Ескимима, „дају нам заједничке гозбе. У снијежној колибици или шатору ког од најстаријих у племену куха газдарица квантитативно врло грдан оброк, и тек што је готов, навијешћује зов „пјик" (значи „кухано месо), новост у читавој колонији. Све што је ђетић, или оће да буде, дође, с оштрим ножем у руци, на мјесто, поређују се у на округ, или, у љето посједају на земљу, добије први до господара комад меса, одсијече себи повелики залогај, и преда комад даље својем компији. Ако је месо од сјеверног јелена или у опште мршаво месо, иде за њим комад фришко одсјеченог китовог уља и најпослије суд са чорбом од меса. Све ово иде дотле у на округ, док више не остане ништа... Као што је код јела, тако је и у великом и у малом све заједничка својина, што год има провијанта и посуђа у такој колонији ескимској. Док се год нађе комад меса у околу, свију је, и при диоби пази се на свакога, а нарочито на удовице без дјеце и на болесне особе."

А да и један примјер са јужног пола изнесем; на Фајерланђане се Дарвин тужи, да све међу собом дијеле, што Јенглезу наравно мора сасма страшно изгледати. „Сад се трга чак и комад платна, који се даде једноме, на пруге и дијели се, и ни један индивидувум није богатији од другог."

Читаве би свеске могао попунити лијепим цртама прворасног комунизма, које нам јављају о дивљацима. Држим ипак е је доста, што је речено, да се овај комунизам може карактерисати. Само ћу још један суд навести о заједничком духу црначком, јер се из тога, како се то производи, види, како се овај огледа у мозгу капиталистичног Јевропејца. Исти онај комунизам, који смо нашли у Австралији, Азији, Америци, влада и у Африци. Знаменито је да *Амакова-Кафери* оног зову татом, који не позива својн суплеменика на част, кад закоље марвинче. Г. Хибе-Шлајден увесељава се овако о овом комунизму: „Етијопљанин разумије врло добро, да стече новца и добра, али то да одржи и тим да управља, тога не разумије, а ријетко и жуди за тијем... Угађати и саопштавати јесте навада углађеног Црнца, ништа му не изгледа тако достојнијем гађења, као тврдиштво; али о одношају радости или користи, коју чини другијема својим давањем, према својој штети, коју тијем сам себи проузрочи, не размишља он... Сила, коју даје човјеку посјед новца и добра, не постоји за Црнца у могућности, да може од тог другијем дати, него већином само (!!) у том, да *фактично* даде. Ово је нешто од оног, што Рошер врло лијепо означује као дјетињи дух, разум."

Комунизам дивљачки најјасније се изражује у *консумцији*, но ипак утјече и на *продукцију*. Да богме, гдје би дакле намјештај већег броја ловаца само штетно дјејствовао, ту се забрањује заједничко ловљење по себи. Хајке на против подузимљу или бар наређују увијек сви из племена. Нарочито пак јасно се показује комунизам у продукцији тамо, гдје су се племена попела већ на већи степен технички, а приватна својина им се није развила. У Сијера-Леони и Фердинандо По-у на западној афричкој обали, гдје људи иду још без одијела, али гдје се већ пољодјелство негује, обрађују се поља заједнички. Исто је случај и код Јолафа, а прије је било и у Златном приморју; али су га Јевропејци укло-

нили. Исто тако налазимо у јужној Америци код Тупи-ја, Гуарани-ја и Отомака, у сјеверној Америци код Начеза, код којих су радили и ратници чак, и нико се није смио искључити, а међу тим код већине другијех индијанскијех племена обрађују земљу само жене.

Код Индијанаца налазимо још даљу комунистичну особину: њихове заједничке куће. „Примитивна кућа од коре у Ирокеза бјеше обично 40 до 60 стопа дугачка, 15 до 18 стопа широка, подијељена у једнаке међупросторе, преградке; али у сриједи је заједничка дворана, и врата на сваком крају исте, кроз која су поједини уласци. У свакој кући бјеше 6 до 10 огњишта у сред те дворане, тако да су сваком одјељењу давала ватре. Све по двије обитељи имађаху своју ватру, једна на свакој страни дворанинοј. Те кућа са 10 ватара снабдијевала је 20 обитељи . . . . Мисао, која се у комуналној кући Ирокешкој показује, влада читавом индијанском архитектуром.“ Ове заједничке куће налазимо у читавој сјеверној Америци, од Ескима до Мехике, у овој пошљедњој земљи често страшно простране, више спратова високе, а у њу може стати више стотина особа. Таоско село у Новом Мехику састоји се из двије такве куће, зидане су од опеке; једна 260 стопа дугачка, 100 стопа широка и 5 спратова висока; друга 140 стопа дугачка, 220 широка и 6 спратова висока. У сваку стане 400 особа. У друге стане још више. Ове куће су заједничка својина и читаво племе ради, кад се зиђу.

Природно је, да је земљиште и под код „дивљака“ општа својина. Природни човјек не може никако појмити, да се земљиште и под може продати, ма да он то, поред свег тог, чини и даје Јевропљанима, ово чини једино прκјеваром овијех пошљедњих или неспоразумљењем. Дивљак не зна, шта ради, кад продаје земљу, не пази на куповни уговор, ког не разумије, и тек онда сазна пошљедице истога, кад га силом истерају са ловачког земљишта његовијех отаца. Повелик низ најкрвавијех невоља има свој основ у том, што дивљак не може да разумије приватну својину у земљишту и поду. Поглавица шавано-ски, Текумсех, приповиједа нам Вајц, поглавито се чврсто држао те мисли, да је индијанска земља њихова заједничка својина и за то да комад по комад појединац не може продати, да, да за отачаственo земљиште и под не може бити никаквог еквивалента, да се не да оцијенити, те према томе ни продати. „Земљу продати!“ повикнуо је, „за што не би продао ваздуха, облака, пустог мора исто тако, као и земљу? Није-ли их велики дух све за своју децу учинио?“

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМА ИВАНА С. ТУРГЕЊЕВА СРБИНУ.

(Још нештампана).

Било је то у оним сретним годинама, кад је српска омладина оживела новим животом; кад се пробудила из дуготрајног дремежа; кад се покренула на све стране да ради и буди свест у народу, те се стаде сваке године сакупљати из свију крајева где Србин живи на велике скупштине омладинске у Новом Саду (1866), у Београду (1867), у Бечкереку (1868) и т. д. Али ни преко године није се спавало, но је свако јато њено у своме гњезду живим радом настојало, да сваки члан њезин што више привреди и доприносе општој срећи и напретку народа свога. Поједине омладинске дружине ђачке натицаху се у раду књижевном, а међу овима беше једна од првих пештанска „Преодница.“

У то време издавала је „Преодница,“ поред осталог рада свог, предавања и читања на састанцима друштвеним, *„Збирку одабраних превода;“* у првој свесци изиђе приповетка Емила Казара „Гусарски крај“ у преводу врсног члана омладине *Миливоја Топонарског* (сада адвоката у Вел. Кикинди), друга свеска пак донела је *„Дим“* Ивана С. Тургењева,

што га је превео наш уважени пријатељ, члан ђачке дружине „Преоднице“, *Илија Вучетић* (сада адвокат у Новом Саду и председник срп. црквене општине). Уз тај превод написао је Вучетић животопис тога чувеног писца руског и обележио значај преведеног дела његовог. Један примерак тога превода у лепом увезу пошаље преводилац уз ласкаво писмо самоме Тургењеву, који се у оно време бавио у Баден-Бадену и добије на то писмо овај одговор:

I.

***Баденъ-Баденъ** Thiergartenstrasse 3.*

Суббота, 21-аго Авг. 69.

Милостивый государь!

Я получилъ на дняхъ экземпляръ Вашего перевода „Дыма,“ который Вамъ угодно было переслать ко мнѣ. Не зная сербскаго языка, я обратился къ одному моему пріятелю, которому онъ хорошо извѣстенъ: онъ перевелъ мнѣ Ваше предисловіе, въ которомъ Вы такъ лестно обо мнѣ отзываетесь и такъ вѣрно опредѣляете значеніе моей посильной дѣятельности. Самый переводъ я, на сколько могъ, сличилъ съ текстомъ и убѣдился въ необычайной его точности и близости.

Позвольте Вамъ выразить мою искренюю благодарность и въ тоже время горячее мое желаніе чтобы развытіе столь интереснаго сербскаго народа безпрепятственно и быстро подымалось впередъ подъ благодатнымъ вліяніемъ свободы — и чтобы литература его въ скоромъ времени заняла почетное мѣсто въ въ семьѣ славянскихъ литературъ. — Стремленіе къ самосознанію, просвѣщеніе и безустанная дѣятельность — вотъ единственное средство къ достиженію той цѣли — и Вы на нихъ указываете.

Прилагаю мою фотографическую карточку — а весьма былъ бы радъ, еслибъ Вы въ замѣнъ ея прислали мнѣ свою.

Примите увѣреніе въ совершенномъ моемъ уваженіи и преданности.

Ив. Тургеневъ.

Ps. Я пишу къ Вамъ по адрессу, который находится на Вашемъ пакетѣ.

СРПСКИ ПРЕВОД.

I.

***Баден-Баден.** Thiergartenstrasse 3.*

Субота, 21. августа, 1869. год.

Поштовани Господине!

Добио сам ових дана егземплар Вашега превода „Дима,“ што сте ми изволели послати. Но не знајући српски, обратио сам се једном мом пријатељу, који добро зна српски, и он ми је превео Ваш предговор, у коме Ви тако ласкаво о мени говорите и у коме тако верно одређујете значење онога, што сам према својим силама радио. Сам превод сравнио сам ја колико сам могао, са текстом, и убедио сам се, да је необично тачан и близак оригиналу.

Дозволите ми да Вам изјавим моју искрену благодарност, а у исто време и ватрену моју жељу, да се развитак толико интересантнога српскога народа лако и брзо креће напред под благодетним утицајем слободе — и да књижевност његова у скоро заузме угледно место у породици словенских литература. — Тежња к самосвести, просвета и неуморни рад — ето то је једино сресто за постизење те цели — и Ви то наводите.

Прилажем овде моју фотографску слику, и било би ми врло мило кад бисте ми Ви у замену послали своју.

Примите уверење о мом потпуном уважењу и оданости.

Ив. Тургењев

Ps. Ја Вам пишем по адреси, која је на Вашем пакету.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss.* По налогу антропологичног друштва — У Бечу 1885. Стр. XXVI — 681 у осмини. Цијена фор. 6. 50.

(Наставак.)

* * *

У посветном писму на предсједника антропологичког друштва у Бечу:

а). захваљује му госп. писац за згоду што му је понудио да узмогне саставити своје дјело о Југославенима;

б). истиче мучноћу да се установи што је баш чисто југославенско, између обичаја што сад владају међу Југославенима;

в). исповједа, да није хотио, да састави обичајно право Југославена из старијех рукописнијех превода Јеванђеља ни штатута разнијех опћина и ситнијех кнежевина, већ да је засегао у пун живот садашњости да је уставио што је чувено и виђено те да га је по истини описао;

г). казује пут којега се је држао у излагању градива: пробрао је најприје по могућности у ужим границама књижевности југославенске, затијем је смио да погледа у прошлост, а најпослије кад није могао ни тако да разјасни какав појав тражио је опрезно да га истумачи по сличности у сроднијех народа — Неке је појаве пак само савјесно описао без даљег истраживања а тијем је положио темељ за кашње радње. На јуриш, вели, да се немогу да посвоје на етнографичном пољу велики чудновати усцјеси.

д). признаје да му је премалашно II. поглавље књиге „Из старије добе“, јер да за то није имао довољно доказа.

е). Он се тјеши садашњошћу. За доиндућа покољења биће садашњост старина. Тешка је задаћа јер ни садашњост није стална нит непромењљива па је тешко да се ухвати. Југославени неимају цјелокупна друштвена живота. Други су одношаји у Штајерској, други у Србији или чак у Македонији. Кад се говори о обичајном праву Југославена, може само да се говори о опћениту пучком поимању права. То схваћање права оснива се код свијех југославенскијех племена на истој подлози, јер су обичаји, пучко вјеровање и пјесме посвуда у битности једнаке. Разлика у том смјеру је међу појединијем племенима од прилике иста, као што су растицаји међу појединијем њиховијем наријечјима. Мало има тога код Ново-Словенаца. Право је тло Југославенства Херцеговина, Црна Гора и дијелом Босна. Мало има и у Србији. Мало се може рјећи о Бугарима јер има о њима мало побиљежена градива.

ж). Југославени неимају пучког израза за обичајно право. По пословицама доказује Краус да је и нашем народу обичај и закон све једно. *Паорски* на мјесто *сеоски* неби народ у „свему Југу“ разумио, како тврди г. Краус, неби заиста по Далмацији Херцеговини ни Црној Гори а још мање у Бугарској.

Тако не угонену г. Краус на стр. XIII, ђе мисли да је *законик* исто што њемачки „Gesetzgeber“ јер *законик* значи управо „Gesetzbuch“ што он мисли да није. „Ја се држим законика“, значило би дакле њемачки: „Ich halte mich an das Gesetzbuch.“

Уз бугарску пословицу што госп. Краус наваћа за потврду да наш народ има високо појимање о поштењу.

„Подобрие чесно да умријеш а не безчесно да живјеш,“ напомињемо нашу чакавску варијанту:

„Боје поштено у̂мрит него срамотно живит.“

з). Чуварица друштвеног реда је породица, родбинство. Дјело опсиже понајвише породично право и црпи градиво највише из пјесама и прича. Сам је г. списатељ превео већину пјесама. Колико је тачан у преваћању види се по пословицама, али жалимо ипак да нам нијесу пред очима такођер и наши изворници пјесама, које ће госп. спис. бити изоставио да не повећа величину дјела, јер би тако били могли да испитамо и њихов превод.

и). Друго знаменито помоћно срество су г. спис. пословице, којима зна дивно да се користи у својем послу како је у обилности показао течајем цјеле књиге. Осјем познатијех збирака он је употребио рукописне збирке својега и нашега пријатеља Вулетић-Вукасовића Вида, Дра Филипа Лева и Фрањевца Јукића.

к). Употребио је и питалице навлаш Врчевићеве.

л). Нијесу достајала наведена срества. Г. списатељ се је обазрио и на поуздане извјеститеље о народнијем обичајима.

м). Градиво о југославенскијем обичајима је веома велико, ал мало приступно и раштркано. Списатељ је хотио да строго оцјени своје изворе, може с усцјехом да употреби изворе ко се је родио у народу, познаје му језик и извјеститеље његовијех обичаја.

н). Извјешћује о Богишићеву раду, како смо већ прије споменули и наваља његове извјеститеље.

о). Списатељ је проучио „Зборник" и приподобио извјештаје те отуд црпио критерије о појединијем извјеститељима. Треба строго и опрезно да се узму извјештаји људи који нијесу списатељи по занимању како многи у „Зборнику."

(Наставиће се.)

ИЗ НАУКЕ О ЧУВАЊУ ЗДРАВЉА.

5. (Бели лукац против бесноће.) Лекарске књиге држе бесноћу, што долази од уједа бесне животиње, да је неизлечива. С тога траже патници лека код народних видара. Тако је у нашој околини познат видар неки у селу Петровцу у Бачкој, а у Хрватској су веома на гласу браћа Њемчићи, о којима се у последње време много пише по загребачким новинама, за и против. Њихови су лекови тајни и они ишту 3000 фор. да лек изнесу на јавност; с тога је влада шиљала своје лекаре, да се увере о успеху њиховог лечења, но ови нису на чисто. Баш с тога, што је та ствар тако заплетена и нејасна, не би је ми овде ни спомињали, али у најновије доба донесоше *стручне, лекарске новине* једну занимљиву белешку о лечењу бесноће *белим луком,* дакле тако простим леком, којега има у свакој кући, па то нам даје куражи и воље, да и ми о овој болести у овоме листу за лајике донесемо ову белешку. Лечење беснила белим луком посматрано је сасвим случајно у неком француском селу: Млад један сељачки момак побесни услед уједа беснога псета и његови га затворе у некакву комору, у којој су случајно били свуда унаоколо повешани венци белога лука. Као год што бесне животиње свашта што дочепају гризу и жваћу, тако је и овај кукавни момак, не имајући ништа друго пред собом, спопао онај лукац и у беснилу свом грамжљиво га гризо и жватао дотле, док се најпосле није занео, опио, али напослетку дошао к себи и — оздравио. Овај случај потсетио је живо на извештај старога шпанскога лекара Викторија Парејре *Дијаса* у листу „*Recueil de médecine veterinaire*". По томе извештају је тај лекар већ од дужег времена лечио бесноћу белим луком са успехом а особито је године 1882 имао прилике, да у једно исто време *девет уједених људи* лечи и сравњује своје покушаје. По његовоме лекарском извештају су сви они, које је белим луком лечио, сасвим оздравили, они напротив, којима је рана печена или усијаним гвожђем дирнута, пропадоше. По његовом пропису има се рана најпре добро испрати чистом водом, па онда истученим главицама белог лука натрти и лукац се тај неко време на рани остави. За тим мора болесник осам дана на ште срце појести две главице лука с хлебом а осим тога преко дана попити 60 грама пића које се прави овако: узме се *на главицу лука* 720 грама *воде,* па се то кува дотле, док се не укува на 500. Кад за време лечења долазе нападаји бесноће, онда се око болесника наместе венци од лука, да би их гризо дотле док се не занесе (опије). Тако пише у својој 2 свесци од *ове* године бечки часопис: „*Medicinisch-chirurgische Rundschau*".

ДРУШТВА.

(„Матица српска." Састанак књижевног одбора 19(31.) јануара 1885.) Прима се за „Летопис" оцена Мите Петровића на књигу Ј. М. Жујовића: „*Les roches des Cordillères*" и одређује јој се награда од 12 фор. — Иван Мартиновић шаље за награду две свеске својих песама. Издају се на оцену члану Дру Милану Савићу. — По предлогу секретаревом прима се за „Летопис:" „Животопис српског писца Богобоја Атанацковића" од Мите Поповића и писцу се одређује за исти награда од 45 фор. — Владимир Красић шаље на оцену и награду из своје збирке 20 народних приповедака, што их је скупио по Горњој Крајини. Издају се на оцену Ђорђу Рајковићу. — Неименовани писац шаље за награду ван расписа роман под насловом: „Патница." На делу се налази овај натпис: „*Nuncio vobis gaudium, habemus — non-papam sed „Romam." Ex conclave.*" Тај је исти натпис и на запећаченом писму, које скрива име пишчево. — Издаје се на оцену Милану Андрићу и Паји Марковићу. — Јован Поповић Липовац шаље на оцену свој спев: „Издајница." — Издаје се на оцену члану Јовану Грчићу. — Аркадије Варађанин подноси своју оцену на дело М. Симеона Кончара с насловом: „Јован Хајнрих Песталоци." — Оценивач у својој дужој оцени наводи, да то дело не заслужује да се награди ни по језику, којим је писано, ни по ствари, која је изнесена, ни по облику како је сложено, те тако не одговара ни потреби ни цељи, којој је намењена. — На основу ове оцене не прима се споменуто дело. — Члан Јован Грчић јавља, да је прочитао шаљиву игру у 5 чинова под насловом: „Бачки натарош" и позоришну игру: „Светолик и Зораида, " која се има сматрати као наставак прве. Обе је написао Васа Димитријевић учитељ. — У својој оцени наводи оцењивач, да оба позоришна дела не заслужују де се награде. Истина да у првом делу има по која жива слика и по који веран тип из живота наших сељака, али су то само поједине епизоде, које не стоје ни у каквој органској свези са целином. — Члан Др. Милан Савић подноси своју оцену на приповетку: „Вештица" од непознатог писца. По тој оцени дело је почетничко и написано је доста наивно, те се не може препоручити за награду. — Милован Ђ Глишић, моли, да му се изда досуђена му награда од 100 фор. за његову изворну комедију: „Подвала" и подноси писмену обвезу књижаре Велимира Валожића, да ће то дело његово за годину дана штампати и прописани број егземплара „Матици" предати. — Позваће се управни одбор, да писцу досуђену награду исплати. — По жељи Дра Сте-

вана Павловића враћају му се рукописи: 1.) „Мала поетика (наука о песништву) за школу и народ“ и 1.) „Наука о песништву (поетика) са кратким прегледом естетике и додатком о књижевним особито песничким умотворима словенским,“ и издају му се у препису оцене на исте. — На молбу М. Симеона Кончара враћа му се рукопис његов: „Историја педагогије.“ Секретар напомиње, да је главна скупштина овластила књижевни одбор, да понови награде из закладе Јована Остојића и жене му Терезије с роком до 31. декембра. 1885 за случај, ако се никакво дело не поднесе до 31. декембра 1884. — Награде су те: — 1.) Историја српске новије књижевности од како се у њој појавио Вук. Стеф. Караџић па до данас. — Награда 50 дуката. — 2) Расправа о Буњевцима. — Награда 100 дуката. — 3.) Популарна естетика за одраслије женске, — Награда 50 дуката. — Осим тога да се напомене у распису, да је расписана награда од 100 дуката за дело „Историја Срба у Угарској од најстаријих времена до данас“ с роком до 31. дек. 1885. — Према тој напомени расписаће се напоменуте награде. — Стеван В. Поповић у Будим-Пешти предлаже: — 1.) Да се приступи систематском скупљању српских назива — ратарских, занатлијских и трговачких — у интересу што потпуније лексикографије српскога језика; — 2.) Да се прибира грађа за историју свију оних вароша, села, заселака и места, у којима живе Срби с ове стране Саве; — Да стручни чланови — Матице српске“ израде специјалан план о томе, како да се прибере све, што би у нас вредно било да се зна и забележи о поједиnим нашим местима, о знаменитијим породицама и људима у том месту, како би се временом том прибраном грађом могли послужити сви они, који се баве историјом овостраног нашег народа. — Пошто „Матица“ нема довољно средства, да би се такав рад могао започети с изгледом на повољан успех, то се у претрес тих предлога није могло ни упуштати. — Кр. уг. министарство просвете и црквених послова дозвољава Марку Јеремићу, питомцу костићевом, да може за ову годину полазити овдашњу кр. државну гимназију, али да на годину мора ићи у Сегедин, као што је то осивач наредио. — На молбу Ђорђа П. Рокнића техничара и питомца јовановићевог враћају му се његове школске сведоџбе.

РАЗНО.

(Анегдоте из живота Јована Стерије Поповића.) Отац српске драматске књижевности, неумрли Ј. Стерија Поповић, волео је да проведе вече у кругу својих ближих пријатеља, а уз чашу доброг вршачког вина, али својој жени никад није казао, куда управо одлази, него ју је обмањивао, да је позван владици, па мора тог вечера к њему отићи. Једном је то рекао својој жени у присуству једног свог пријатеља, а кад га је овај на улици запитао, за што жени истину не рече, одговори му Стерија: „Из два узрока, прво што жена не мора све знати, а друго, ту сам тактику насљедио од мог покојног оца, који је имао обичај, да никад не каже куда ће на вашар, него се увек трудио да скрије праву мету свог путовања. Једном је путовао у Темишвар на вашар са својим коњима Мишком и Галином, које сам ја у мом „Кир Јањи“ обесмртио. Кад је дошао у Моравицу, стао је ту да храни коње, а слуга је морао окренути кола тако, да је изгледало као да ће из Моравице у Вршац, не пак да иде из Вршца у Темишвар. Кад га је слуга запитао, за што то чини, а он му одговори: „Ко нас види, не мора одмах знати, да ми из Вршца долазимо, него нека држи, да ћемо ми сад тек у Вршац путовати. Не мора свако знати, да ја путујем у Темишвар на вашар.“ Тако је мој отац радио, па ето тако и ја. И ја сад путујем на вашар, па моја жена не мора знати на који. Нека држи, да ћу на владичин, а ја међу тим идем на сасвим други.“ — Стерија се често а дуго шетао, нарочито јабучким путем, што води у манастир Месић, али је по неки пут ишао и српским крајевима. Таквом једном приликом стаде пред једну паореку кућу и посматраше велику градину, по којој се ширио само коров и штир. Пред кућом је седео старац, газда те куће. „Шта гледаш то, господине?“ запита Стерију старац. „Гледам глупост наших Србаља“ одговори му Стерија и показа руком на градину. „Какве би користи могла читава кућа одатле брати, кад би људи вреднији и марљивији били, па сејали ту разно зеље, а овако од толике земље никакве хасне немају. „Јест' да,“ прихвати старац. „Али кад бисмо посекли тај коров и штир, онда би кобац видео наше пилиће, па онда збогом печење. Овако се пак могу наши пилићи скрити, те их кобац не може спазити и ми се можемо лепо пилећим месом хранити.“ „Бадава, Србин уме и своју лењост и немарност да брани,“ рече Стерија и оде даље. — Године 1848 ишао је улицом Стерија са адвокатом Симом Цијуком баш кад су у Вршац долазиле из Сегедина мађарске гардисте, које су Немци свечано дочекали, те је услед тога била велика галама по вароши. Неки Турчин, што је трговао са ножевима, застаде и запита Стерију и Цијука, шта значи ова буна. Ови му одговорише да се Мађари буне. „А јесу ли питали Москова и јесу ли од њега искали допуштења?“ запита их Турчин. „Нису,“ одговорише му они. „Онда од читаве те ствари неће бити ништа,“ рече презриво Турчин, махну руком, окрете се и оде. „Овом је Москов такав страх задао, да мисли, да се без московског допуштења не сме ништа догодити,“ рече Цијук смешећи се. „Можда ће и погодити,“ одговори му Стерија озбиљно и — заиста је Турчин погодио. —

Владимир.

(Писаћи млин) Године 1690 путовао је по Шпанији неки марокански посланик, чији путопис сада у Мадриду издају. Томе путнику највише је пало у очи, како су у Мадриду поникле новине, па пише: — „Чим се чује што ново из света, одма се носи у писаћи млин, којим управља један једини човек, а краљу плаћа за то данак. Како чује што ново, а он стане бур-

гнјатп и распитивати на све стране, те стави у млин и зготови неколико хиљада листова, па их поуздано продаје. Има човека, који вуче собом по читаву гужву тих листова, па се дере на сва уста: — „Ко хоће новина, одовуд и одонуд? — Људи радознали па купују јатомице. Те листове зову „*Gasetha*" („*Gazette*") Многе новости су по тим листовима прибележене, али су већим делом претеране и лажне, па само тек буде радозналост у људи." —

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Лужичко-српска) *Syntax der wendischen Sprache in der Oberlausitz Von Georg Liebsch Bautzen 1884.* XVI и 240.

Све више и више обраћају пажњу у новије доба на себе лужички Срби, који се и данас још држе али чврсто, и ако су тек малено островце у грдном немачком океану. Прошле године угледа света горе назначена синтакса Срба лужичких. Дело то данас је од велике важности, за лингвистику је од неисказане цене. Осим тога та је књига са свим темељито израђена, написана у духу модерне филологије. Тим још већу важност имаде, што је то прва синтакса код Лужичана, јер они до сад осим одломака неких целокупно израђене не имадоше. Изучавањем те синтаксе човек дубоко продире у дух Срба горњолужичких.

Што имаде погрешака нешто и мана, те се у добру губе. **П. Падејски.**

(Руска). *Первое собрание писемъ И. С. Тургенева* 1840—1883 г г. Издание общества для пособія нуждающим ся литераторамъ и ученымъ Спб. 1884 стр 564.

Књига је као што се може видети велика. Писма ова добро су дошла сваком, који је рад да проучи живот не давно преминулог највећег савршеног писца руског, генија, песника природе и истине. Писама има толико поучних и језгровитих и од велике важности ономе, који је рад, да се са животом тургењевљевим боље упозна. **П. Падејски**

(Руско величанствено дело). — Ђенерал лајтнат у царскоме рускоме ђенералштабу,кнез Николај Сергијевић Галицин, написао је дело: „*Општа војена историја свију народа и времена.*" То дело преводи на немачки пруски ђенералмајор Стрецијус, а биће скорим довршено. Стари век је описан у пет књига; ново доба у три и једној допуњавајућој књизи, и сада је изишао други део друге књиге, којом је завршена историја средњега века. Изићи ће скорим још две књиге о војеној историји најновијега доба. Оба дела друге књиге „*Општа војена историја средњега века у западној, источној Европи и Азији*" обузима доба од како се у војни употребљује ватрено оружије до тридесетогодишњега рата (1350—1618); упознаје нас са војеном организацијом и вештином војевања тога доба у опште и посебно за сваку државу. Описује јасно, поуздано и занимљиво најзнаменитије ратове међу Француском и Инглеском; Швајцарском, Бургундом и Аустријом. Хуситске војне, борбу Француске, Шпаније и Аустрије за освојење Италије и политичку превласт у Европи; Шмалкадијски рат, ратови францускога краља Хенрика IV. и Александра Фарнеза; нидерландске војне за ослобођење, руске од половине 14. века до Романова; заплета са Пољском, литванском, немачким редом и Шведима; војевање Козака до 1622, Османлија до Ахмеда I. и Тамерланових Татара до 1405; те пошто је допуњавајућа књига „*Опша војена историја новога доба,*" донела продужење руских и турских ратова до почетка 18. века, то је историја довршена од г. 1350 до 1700. Карта Европе у половини 14. века и многобројни војени планови дају овоме делу јаснији и тачнији преглед. Галицин наводи све изворе из којих је црпео грађу за своје величанствено дело, које сведочи о ванредноме труду и бистром оку изврсног историка. —

НОВЕ КЊИГЕ.

Крусовољ књаза и господара црногорскога Ивана Црнојевића. Исписао и издао *Марко Драговић*, секретар министарства просвјете. Цетиње, у државној штампарији 1885· 8-на, стр. 34.

Митрополит црногорски Василије Петровић Његош или ***Историја Црне горе*** од 1750 до 1766 године. Написао *Марко Драговић*, секретар министарства просвјете и црквених дјела. Цетиње, у државној штампарији, 1884. 8-на, стр. 127.

Међудневица. Писма, приче и слике из живота у Србији. Написао *М. Ђ. Милићевић.* У Београду, у краљевско-српској држ. штампарији 1885. 8-на, стр. 325.

— Све три ове овде наведене књиге од честитих писаца наших заслужују велику пажњу читајући публике и књижевника наших; ми их за сада само објављујемо да су изишле, а надамо се, да ћемо моћи скорим донети о њима опширнији приказ, јер то нису свакидашње појаве у нашој литератури.

Један оригинал на нашој позорници. (Листић из драмске књижевности). Написао *Дан. А. Живаљевић.* Београд, штампарија напредне странке. 1885. 8-на, стр. 48.

ИСПРАВАК.

У прошлом броју у приповетци „Мир у ратно доба" готово на завршетку поткрала се једна погрешка. Вели се, да је Стерijница отишла у кујну по свећу, а треба да стоји „по сирће", те према овоме молимо штов. читаоце, да ову погрешку исправе.

„**ЈАВОР**" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 6. У НОВОМ САДУ 10. ФЕБРУАРА, 1885. Год. XII.

ИЗ „ПЛАМЕНОВА“

† ЈОВАНА ГРЧИЋА-МИЛЕНКА.*)

БАДЊИ ДАН У ТУЂИНИ.

Звездо моја на висини,
Што те чува месец млади:
Ти завичај драг ми видиш,
О, па реци, шта ми ради
Кућа моја — у даљини?
Јел' унео божић бата
И у моју кућу злата,
Скромна злата: радост коју,
Да утеши дом сиротан
И старицу мајку моју?
Па реци ми, звездо мила:
Јел' на дому све ми здраво?
Реци, шта ми братац ради?
Шта л' удова сејка моја
Са четворо сирочади?
Зову л' деца ујка свога,
Да им дође из даљине:
Да „рождество“ мило чује
И божићне песме њине . . .
Ох, чуо би ујко радо!
Једанајсти год је ово:
Како није на свом дому
Са својима божићов'о!
У туђинском даљном крају
Затиц'о га бадњи дане,
И жалосно потсећ'о га
На све знанце миловане . . .
— Па и данас срце ево
У завичај свој би хтело;
Ох, даљино предалека:
Заман жуди срце врело!
Та пред жељним оком мојим
Родбина се мила губи;
А божићну красну славу
Тек као кроз сан срце туби . . .
Тек као кроз сан свег се сећам
Што ме негда радовало . . .
Па ме жао, што и сада

*) Млади наш пријатељ г. *Миша Ђ. Милићевић*, јуриста у Бечу, и некадањи ђак пок. Миленка, имао је доброту, да нам пошље неколико српских и немачких песама Миленкових, које је он сачувао у рукопису и које ћемо ми изнети у „Јавору“ топло захваљујући г. Милићевићу, што тако лепо умеде да поштује и сачува оно, што ваља да се поштује и чува. **Уредн.**

Нисам 'нако дете мало . . .
Чини ми се — у спомену —
К'о да видим себе сама:
Како божић забавља ме
Са детињским забавама . . .
К'о да видим избу малу,
Где но слушах негда бајке, —
Па к'о жижак да ми пуцка
Пред иконом богомајке . . .
К'о да чујем себе сама
Де пијучем: слатка мамо,
Де још мало проспи сламе,
Да се боље ваљушкамо!
Па и бадњак к'о да видим,
Где га вином моји гасе;
А с' улице к'о да чујем
Вертепаша јасне гласе . . .
К'о да видим цело село,
Куће де му с' брда вире,
Па кроз окна осветљена
Како жишци у ноћ жмире —
К'о да видим снежак деб'о,
На кровове што је пао;
К'о да чујем фијук ветра,
Што се шором затрчао . . .
Затрчао — цркви танкој,
Спрам месеца што се блиста,
Где ће сутра правоверни
Да запоје: славу Христа!
Све то кроз сан к'о да видим!
Драг ми тада божић био!
А гле, данас — у туђини
Жалосно ме оборио . . .
На срце ми туге пале . . .
Чело муте многи јади . . .
А мајчине руке нема
Умиљато да га глади . . .
Никог нема да ме пита:
Како божић божићујем;
О па барем — на утеху —
О својима што да чујем!
Да л' бар они не тугују,
Но радошћу срца снаже . . .
Али ко ће да извести?
Али ко ће да ми каже??
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
Ко?
Звездо моја на висини,
Што те чува месец млади:
Ти завичај драг ми видиш,
Ти ми реци, шта ми ради
Кућа моја — у даљини?
Је л' унео божић бата
И у моју кућу злата,
Скромна злата: *радост* коју,
Да утеши дом сиротан
И старицу мајку моју?
О реци ми, звездо мила,
Дај ми с неба верна знака:
Ако срећан божић славе —
А ти проспи небом зрака . . .
Но је л' туга данас њима,
Славе л' славу у јадима:
Ти задрхти . . .
Тужно плани . . .
Сали ме . . .
Па ме издâни . . .
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
Аох, око дал' ме вараш?
Аох, срце, што удараш?
Аох, звездо, доста, доста:
На небу се ти не красиш!
На мом дому среће нема
Јер ти ми се ето — *гасиш* . . .
Тужно гасиш . . .

У Бечу, 1869.

Мир у ратно доба.

ПРИПОВЕТКА ИЗ 1848 ГОДИНЕ А ИЗ ЖИВОТА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА.

ОД ЛАЗЕ НАНЧИЋА.

(Наставак.)

Међу тим се на пољу разјарена гомила све већма дерала, све је већма жеднела за крвљу, на капију су помами људи све јаче наваљивали и лупали и за који тренут сто бесне руље унутра у кућу, да испред себе покоси и по-

рупи све, на што год наиђе. Кумановић није хтео бегати, већ је науман био да на прагу стана свог погине, бранећи светињу куће и породице своје, али жена га је склопљеним рукама преклињала, деца су вриштала, па се у јунака помути свест и поколеба одлучно срце.

„Бежи! спаси се! ако нећеш тебе ради, а оно за љубав жене и деце твоје, којима је потребна обрана твоја?“ преклињала га жена, а деца се скупила око њега и плачући јадиковала су: „Тата, тата! не дај нас, убиће нас!“ Кумановићу пак хтеде од бола тог часа пренући срце у грудима, а свест му се помути, те не знаде, кога да послуша, да ли жену, која му вели да бега, или децу своју, која га преклињаху, да их не оставља, да их не да душманима, јер ће их ови убити.

„Не могу отићи, не могу ове црвиће овде саме оставити!“ одговори Кумановић, па руком показа на дечицу, која су се ухватила за његова колена и непрестано кроз сузе вапијаху: „Не дај нас, тата! убиће нас Швабе!“ а на пољу пак још јаче се разлегала дивља дрека распламтеле гомиле и чуло се, како сикирама и кундацима ударају о капију. Из те дивље дреке могло се са свим јасно разабрати, да гомила тражи Кумановићеву смрт.

„Спасавај се, тако ти бога и среће твоје и наше!“ говорила му је жена таквим гласом, из којег се може измерити ужасна величина препалости и бола, те би се у сваком човеку, који би чуо тај глас, морало пробудити саучешће. „Спаси се само ти — настави она истим гласом — а за нас се небрини, та, за бога, крвници не траже наше главе, већ ниту твоју, а кад тебе не буду овде нашли, они ће се опет разићи. Тако ћеш ти бити спасен за твоју жену и твоју невину децу, па куд ти будеш отишао из ове вароши, тамо ћемо ти и ми следовати, да с тобом делимо и срећу и несрећу. Бежи, дико моја, спасавај се, обрано наша, јер за неколико тренутака биће већ доцне.“

У том уђе у собу и Светозар сав разбарушен, са подераним капутом и са пиштољем у руци. „Нема је нигде! Нестаде испред мојих очију као да је у земљу пропала,“ рече он тужним и изнемоглим гласом, али кад одмах за тим спази породичну слику, што му се ту у соби указа, сав претрну и гледаше са изразима највећег саучешћа час на Кумановића, час на његову жену, час опет на децу. Светозар је, као што нам је познато, пошао за Милицом, али ова је тако брзо и тако нечујно прескочила малену комшијску тарабу и одатле одјурила у Стерију кућу, да Светозар у мраку није могао приметити, куда је она отишла и шта је урадила. Тражио ју је свугде по авлији, викао је по имену, прескочио је и сам комшијску тарабу — том је приликом подерао капут — тражио је по комшијској авлији, па хтеде и на улицу, али кад виде, каква је гомила на пољу, није могао ни помислити, да је кроз ту гомилу могла Милица проћи, те се врати натраг у уверењу, да је она гдегод у авлији морала у несвест пасти. Вратио се с тога, да је нађе, али је нигде није могао наћи нити у комшијској нити у Кумановићевој авлији. У комшијској авлији не беше никога, све је мртво било, као да су сви у кући помрли. Он прескочи за тим и опет тарабу, па пошто ни у Кумановићевој авлији не нађе Милицу, то у највећем очајању уђе у собу, где се пред њим указа породична сцена, коју малочас описасмо.

„Одите, Светозаре, спасите мога мужа, наговорите га ви, да бега, кад неће да чује глас своје жене,“ кукала је јадна жена.

„Чика Светозар је ту. Он нас неће дати,“ клицаху деца, на поскочише и дотрчаше до Светозара, ког су она врло волела, јер је с њима увек добар био и умео им вазда причати.

*

„Да, да," одговори Светозар озбиљно. „Спасите се, господин Кумановићу, јер ти крвници на пољу ишту само вашу главу, а нас ће оставити на миру. Најзад, ја остајем овде и јемчим вам мојом главом за сигурност ваше жене и ваше деце."

„Чујеш ли, драги мој? То су златне речи. Послушај их и спаси твој живот, који је нама свима драг и скупоцен," говорила му жена радосно, јер је тог часа обузе зрачак наде, да крвници неће добити своју жртву.

„Не могу, не могу!" говорио је Кумановић у очајању.

„Иди, тата! Сад је ту чика Светозар. Сад се не бојимо никога!" тепала су му деца.

„Не заборавите, господине — рече му Светозар озбиљно и свечано — да је српски народ у Вршцу у највећој опасности, па ако му сад падне вођа, ко ће га онда соколити, ко ће га водити у борбу, што ће сад између нас и наших непријатеља неизбежно морати настати? Одлазите брзо! Незаборављајте на дужност, што је имате испунити према свом бедном народу."

„Одлази, одлази, ево крвници тек што нису ушли унутра!" приклињала га жена.

„Иди, тата! Чика Светозар ће већ растерати Швабе, а ми ћемо викати: Живео војвода! Живео патриарх!" клицаху деца радосно, јер она да богме нису ни издалека могла измерити опасност, која им је предстајала.

Кумановић је неколико тренутака гледао укочено и колебао се, а жена је склонила руке и немо га је преклињала, да бежи. За тим нагло дође до своје жене, грчевито је притисне на своје груди, изљуби јој уста и сузне очи, подиже децу, па и ову изљуби. Најзад пружи руку Светозару, рукова се топло с њим и испрекидано му говораше:

„Чувај ми, Светозаре, децу и жену — тако ти бог помогао!" па се окрете и нагло изиде напоље.

„Док и једним прстом узмогу мицати, ја јемчим за њихов живот, а после — како им бог да," говорио је за њим Светозар, али последње речи већ није више Кумановић чуо, јер је већ дошао до зида, којег је ваљало прескочити, па да се дође у башту немачког проте.

Кумановић је брзо и ту препону свладао. Прескочио је зид и сад се налазио у башти немачког проте, па премишљаше, да ли да се јави проти и да у њега затражи прибежиште, или да преноћи ту у башти, те ако његовима буде до невоље, да опет прескочи зид натраг и да са својима заједно погине. Али на његову несрећу, кад је баш прескочио зид, спазила га је према месечевим зрацима са прозора немачког парохијалног дома једна црна слика, а многи тврде баш главом сам покојни немачки прота Данијел. Ко био да био, тек та црна сенка потказа на улици сакупљеној разјареној маси, да се Кумановић налази у протиној башти. На то се један део Немаца одмах крену своме парохијалном дому, врата се изнутра отворише и бесна гомила рупи наједаред у башту. Кумановић је са својим крвницима стајао очи у очи на неколико корака. Потегао и занео је свој пиштољ да се брани и да погине као Србин, али пре нег што је могао опалити, плануше на њега десет и више пушака и он смртно рањен не паде ипак, него се наслони на једно дрво, а рука му клону и из песте му испаде одапет пиштољ. Неколико Немаца поново опалише, те првим Кумановићевим смртним ранама придадоше и друге. Он паде за тим на земљу са уckликом: „Збогом!" а сигурно је тог часа мислио на своју жену и децу и на свој бедни народ. То му беше последња реч, јер тог часа угасио му се живот за навек — одлети му душа на небо, да прича богу, каква се педела и какви злочини на земљи догађају . . . Разјарени Немци пак

бише мртво Кумановићево тело кундацима и штаповима, за тим га ухватише ко за главу, ко за ноге, ко за руке и тако га изнесоше на улицу. Ту је остала маса мртво тело пљувала, газила и ножевима секла и за тим га понесоше собом даље према српској вароши а са дивљим усклицима: „Сад долазе и други Срби на ред!“

Док се то догађало у башти немачког проте, дотле је други део Немаца обио капију на Кумановићевој кући и бесна руља рупи унутра. Светозар није мислио на обрану, јер себе, жену Кумановићеву и децу не би могао одбранити против толико њих душмана, већ је мислио, да мирним начином отклони опасност и наговори Немце, да их оставе на миру, пошто онај, кога они траже, није ту. У крајњем случају пак решио се, да употреби и оружје, па што бог да и срећа јуначка. Оставио је у соби Кумановићевој жену и децу, наложио им је, да се са свим мирно владају, па узе собом свећу, оде у кујну и ту је очекивао душмане. Међу тим је у соби у помрчини Кумановићева жена са својом децом клекла пред икону свете тројице и топло се молила богу за спасење свога мужа. У том су и пушке запуцале од протине баште, те усљед тога она очајно крикну и паде у несвест, а кукавна деца ударише у плач и лелек. У том запуцаше пушке и по други пут и тог часа изрече Кумановић своје последње „збогом“ и тог часа му се и живот за навек угасио.

(Наставиће се.)

Јевђеније Оњегин.

Спев Александра С. Пушкина

с руског превео

Јов. Симеоновић Чокић.

ПЕСМА ПРВА.

(Наставак.)

XLIII.

И вас ман'о цуре мамне,
Што са ноћних са наслада,
Возите се тајном крају
Несташнога Петрограда.
Неће му се оних сласти
Бурна доба, минулога —
Него зева на свом' дому,
Па се лаћа пера свога.
Писао би, али писмом
Још никако да се макне;
О перету људе вичне,
Није хтео да се такне —
Нећу ни ја, јер ми смета,
Што сам и сам тог рувета.

XLIV.

Па када је опет с' нова
Лењовати, беспослити
Поч'о браца, ал с намером,
Да се туђим перјем кити
Обасу се мноштвом књига;
Читао их к'о да дрема —
Ово празно, то досадно
А оно му смисла нема.
Свуд' препоне, закачаљке:
Што је старо — изанђано,
Што је ново — то му плитко;
Те к'о жене књиге мано,
Скрио праху, сунцу белом —
Тужним их је застр'о велом.

XLV.

Свргох и ја јарам света,
Оно таншто живовање,
Здружисмо се, свидло ми се
Оно немо туговање;
Свидла ми се тавна сета,
Оштра студен духа ведра —
Ја увређен до дна душе,
Бол његова цепа недра.
Знасмо оба вихор страсти,

Живота нам сињу муку;
У срцу нам плам утрн'о,
Те трпимо црну бруку
Људске руге, судбе рана
Још у зори младих дана!

XLVI.

Ко живео а мислио,
Тај мрзити мора људе;
Ко осећ'о, тог' утворе,
Из прошлости море худе.
Томе нема више чара —
Успомене гуја љута,
Кајање га тишти, крза;
Само реч му задахнута,
Узвишена врх сва бола,
Па је оштра, пуна једа.
Но Јевђена брзо схватих
И шалу му пуну вреда,
Што је, жучом отрована,
Фијук бича завитлана.

XLVII.

Када летње, ведро небо
Поћу Неву белу гледа,
А у њој се сјај-месеца
Бледо лице тад' огледа:
Сећасмо се прошлих дана,
Благовања, миловања;
Па нам' срца пуна недра,
Напуњена осећања.
Нема речи — пију сласти
Благе поћи груди нујне;
Нађосмо се из тавнице
У свежини шуме бујне,
Те нас носи машта сана
На почело младих дана.

(Наставиће се.)

Омер и Смиљка.

ПРИПОВИЈЕТКА.

Народне умотворине, живи свједоци народног живота, његове свјести и напретка, не мало заплијене срца слушалаца, те га гоне на размишљање о њему; о његовој прошлости, садашњости и будућности. Прошлост једног народа живо је насликана у њима а оне су као мелем садашњости, што подсећањем на славну прошлост, лепшу преставу о садашњости ствара, да нас припреми на дочек срећније будућности. Колико су честе неприлике и бурне непогоде у животу једнога народа, у животу млађаног народа који прени напретку и бољитку; дневице се ређају у животу његовом новији догађаји, који чине да се старији мало по мало губе и заборављају. Само народне умотворине и жива народна ријеч у васколикој модификацији не заборавља стари тип народни; она стару слику дневице обнавља и оживљава, тако да њим у свако доба нова се ствара. У њима је жива садашњост, а један миг бачен је и на прошлост. Она најбоље тумачи садашњост, садашњост тумачиће будућност, а будућност ће тек даља будућност да обелодани.

Представници народнијех умотворина су вишеврсни, но најважнији су народна прича и пјесма. Народна прича у прозорноме велу тихо приказује прошле догађаје и делања народна, а пјесма у прикладноме руху на вјешт начин освјежава их и мами читаоца да их боље проучи. Пјесма је веома пријатан зачин у сваком часу људског живота, она га освјежава и разведрава — она му лије благе росе трајног задовољства; она му сади красно цвијеће за срећнога чина и напретка.

Колико је наш народ богат умотворинама својима, у њему се јавља неисцрпив извор за научно испитивање његовог духа и живота. Народна умотворина није у свима дјеловима једнако развијена и једнако бујна; гдје и гдје ју је туђ живаљ са својим странским оби-

чајима потиснуо; али ово су ређи случајеви и ово је само на оној страни гдје је превладала туђинштина, иначе српски народ и под туђом влашћу и за туђег господарства умје да одржи своје старе обичаје и навике у цјелости неизмјењене. Јужни дио нашег народа, који је имао много неприлика, и који се дневице трзао из руку непријатељских, а није се могао да отргне, оставио нам је велику поворку својијех обичаја у живој ријечи као причу или пјесму. Средсреда балканског полуострва гдје се постепено подиже први град на свему Балкану, у њему се згрнуше одабрани приповједачи и пјевачи, те гуслама, свирком и рјечју крчише пут народној вољи. Сарајево са својом околином је знатан представник у народним умотворинама. Многа народна женска, а и друга јуначка пјесма, није се могла испјевати да не задре о Сарајево. Оно је као прибјег једног дјела лијенога балканскога живља, који се склонио у гротлу балканских гора да ондје тумачи живу свијест својега народа и покољења. Азијски живаљ га је понгдјешто поколебао и учинио те је неповјерив и доста непостојан у своме карактеру, али је ово веома мањи број, а други — пореклом стари српски кољеновићи — и ако су примили турску вјеру и Мухамеда, ипак се јасно сјећају своје прошлости, као што нам то тумаче по гдјекоји религијски обреди у босанских Турака, којих није у Османлија. Тако је ускршња писаница оличена у шареним свјећицама, а свети Илија као громовник и њима је у поштовању, те га тога дана славе.

Срби Сарајлије су више својим друштвеним животом, више својим миролубивим радом и незлобним понашањем одржали се у доброј љубави са потурчењацима. Њима није много пречило да под турском владом, а још мање им најновија влада пречи, да теже за напретком. Сарајево је жива трговачка варош, гдје је и индустрија на доста знатном ступњу; мушки је вавјек заниман својим радом, а женскиње осим кућевних мисли слабо да је прекрочило, да се надаље пружи за мамцем свјетовног калаша. Но није ни њој живот толико једноставан. У кругу своје породице и пријатеља налази довољно дражи и доста простора да се слободно креће. Сарајка је за својега дјевовања много слободнија, него што ће бити по удаји. Сарајка дјевојка је тиче слободнијега лијета, које са свим природно мијења своје мисли и осјећања. Пјесма је као мазно чедо у овакове лепојке, која јој својом лепотом и дражи само служи, и даје згоде и прилике да на видик изнесе дражи свакидашњег свог друштвеног живота, својих мисли и осјећања.

Колико је пјесма мила хришћанкама није се отуђила ни од онијех што вјером промјенише. Осјећаји и откуцаји женског срца оличени су у женским народним пјесмама, а ови су сродни у срцима које вјере и народности. Као што Српка Сарајка у слободним часима пријатно занима своју особу а и друге слушаоце извијајући какву лијепу пјесму, тако исто и турска цура, ако је и скривена у харему, из потаје, са позором да је ко не дочује јавља своје осјећаје у пјесми. Скривене међу стењем у лијеним пролетњим и летњим данима скупљене извијају милозвучно своје пјесме и плијене слушаоца, који се ваља добро да чува; јер ако га спази онај скривени живаљ, на мах ће и пјесма да пресахне.

Град је Сарајево богата варош дуга и широка, у њој је живаљ српски и турски, у најновије доба придођоше многи странци, те сад чине они трећу одлику становништва. Град је на запад спустио се и протегао у пространу равницу, гдје надовезана варош уза њ; иначе је један дио његов на источној планини. У граду су већина Турци, а у вароши Срби, а има и њиховијех трговаца. Вас град укупно узет обухватају планине од

три стране: на сјеверу Бакија, на истоку Романија, на југу је планина Требевић а подаље су Бјелаве, на запад пружило се поље Кошева. Како је већи дио града у низинама, то га је тешко прегледати, најбоље се види ако се попнемо на коју од поменутих планина. Ту нам се ствара дражесна слика величанственог овог града: Измјешане високе и ниже грађевине у новом и турском стилу, начичкана силесијом џамија, међу којима је најзнатнија Узејин-бегова са сат-кулом. Изнад свију зграда величанствено се диже велика православна црква, она мања је више скривена међу зидине, те јој у најновије доба издигоше мало више торањ. Кроз сред среде протиче бистра ријека Миљацка, којом се многи мамак ваља.

(Наставиће се.)

Из српске прошлости у Босни.

Босна је пуна старина и народних споменика од сваке врсте, те само очекују на бистре очи, вјеште руке и лаке путнике, па да их пронађу и на видик изнесу. То најбоље потврђују они велики успјеси, које је за кратко доба, и у путовању тек једног дијела Босне, постигао вриједни научењак г. Dr. Kraus. Још за турске управе у Босни, а особито од времена, када европски дворови намјестише своје консулате у овим покрајинама, многи страни путници или и сами консули лично путоваше и истраживаше старине и књиге, па тиме користише својим музејима, библиотекама и научним друштвима, као што бјеху покојни *А. Гилфердинг, Dr. Blau, E. de S. Marie* и други, те ми од њихова рада данас мрвице позајмљујемо!

У садашње пак доба бечко-пештанска друштва обратише особиту своју пажњу на истраживање старина по Босни и Херцеговини. Али међу свима тијем истражиоцима ја не виђох до сада ни једнога изасланика било од Српскога ученога друштва из Биограда, било од Матице Српске из Новог Сада, или пак од Југославенске академије из Загреба?!

Па кад је, велим, дозвољено свакоме странцу путовати ради научне циједи, у чему нема ништа политичног: то за што се не би одважили и они, који су у првом реду заинтересовани, и којијех се непосредно и највише тичу наше домаће старине? Њих би овамо предусрела братска љубав, како од пречасног свјештенства обје вјероисповједи, тако и од појединих свјесних домаћих синова, те би их упутили на сва познатија мјеста, гробља, и развалине, ђе се налазе остатци наше прошлости. Ја се надам да ће ова братска и посве невина примјетба бити вољно чувена код нашијех српских и хрватских научењака, те да ће се у љетно доба барем по неки одважити, па с дозволом наше високе земаљске владе пропутовати по чаробној и убавој Босни, тим прије, што је сада путовање због жељезнице и лијепих теста на све стране много олакшано, те се и удобних преноћишта готово по свуда наћи може.

Поједини босанско-херцеговачки родољуби, као што рекох, били би им на руци, јер се и у њима пробудила свијест и воља о чувању и истраживању наших старина, као што ми је добротом честитога и поштованога трговца мостарског г. Ристе И. Иванишевића прибављен неки дан један снимак са натписа, који се налази у Дрежници (сјеверно к' Прозору између Мостара и Коњица), усјечен високо у једној стијени, под којом се налазе два већа и један мањи гроб. Предјели чувене *Раме* и *Дрежнице* најмање су до сада испитани, због свога спутнога и заклоњенога положаја; а изобилују натписима по разном камењу. Износим га за сад у „Јавору“ онако, како је преписан, да га од мене вјештији боље протумачи и процијени, док се с временом правилније препише. Како ми се чини, натпис је из почетка друге половине XIV. вијека, кад'но Босном управљаше чувени бан Твртко (доцније краљ) кога против незадовољне босанске

властеле протежираше Анжујац Људевит, краљ унгарско-хрватски.

Натпис:

† ва име ѡца и сна и стаго дха а се дворь восводе М . . дн. (Младена?) и негоклю сни радослава и мирослава. а се писа рабь божии стаго дмитриѣ в дни гдна крала вгарьскога Лоиша и гдна бана босанскога тврьтка. Тко би то нотрль да е проклеть ѡцм и сном и светимь дхомь.

Значи: ва име оца и сина и светога Духа. а ово је двор (?) Младена (три писмена у овој ријечи посве су нејасна) и његових двају синова: Радослава и Мирослава. А ово писа слуга божји светога Димитрије (ваљда је у препису испуштено име?) у дане господина краља унгарскога Лоиша (Лауша или Људевита) и господина бана босанскога Тврткa. И ко би то (натпис) побрисао, нека је проклет од оца и сина и св. духа.

У Сарајеву 28. јануара 1885.

АЕ. и Митрополит Босански.
Савва Косановић.*)

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

(Наставак.)

IV.

Првораспи комунизам је једно од изјашњења социјалнијех нагона; али он није једино. Поред њега и са њим, њега условљавајући и њим условљена борба за опстанак је у човјеку иста морална својства одгајила, као и у животињи, исту дружевност, исти осјећај солидарности, исто славољубље. (Ср. већ споменути чланак о социјалним нагонима у животињском свијету, пр. год. „Јавора“).

Некоји примјери могу то олакшати. О Ескимима приповиједа Клучак: „У свом друштвеном животу као суплеменици налазе једино уживање. Дружевни су врло радо, и колико год пута им врела њихове хране дозвољавају, збирају се, што је игда могуће, многобројно у веће колоније.“ Особито је интересантно, што Катлен за Индијанце саопштава: „Међу манама, у које се у шљед оних потешкоћа с обзиром на дивљаке упада, заиста ни једна није општије раширена и неправија и уједно ни једну није лакше опровржи од оне, да је Индијанац створ намргођен, зловољан, затворен, туњав и ћуталица. Ово није никако у опште случај.

„Ја сам примијетио на свим својим путовима међу Индијанцима, а нарочито међу смиренијем Манданцима, да су много брбљавији и разговорнији од цивилизованијех народа. Рећи ће ко можда, да је та тврдња чудновата; али је за то ипак истинита. Ко је кад бацио поглед у кућу овог народа или једну групу његову промотрао, увјериће се, да су им главне страсти брбљање, непрекидан говор и приповиједање.

„Пођи или појахај лијепог ког дана само неколико сахата око овог малог села и посматрај њихове многобројне игре и забаве, које прате непрестани весели усклици, или пођи у њихове вигвамове и посматрај им око ватре скупљене гомиле, гдје се збијају лакрдије, приповиједају анегдоте и свдјекује весео смијех — и увјерићеш се, да им је смијех и веселост природна.“

Како су Црнци дружевни, то је опште познато.

Комунистична борба за опстанак одгаја, међу тијем, још својства друкчија, знатније и дубље од друштвеносне. Прије свега ту ваља поменути врло развијени *солидарни осјећај*. Сви за једног, један за све, то је главна црта карактера природног човјека. Живи и умире за своје племе, за-њ трпи и најжешће муке. Није изузетак, већ типичан случај, што Дарвин приповиједа о три Индијанца, који су ухваћени на једној од многијех експедиција међу Индијанце, коју је приправио диктатор

---

*) Прилог овај Високопреосвећеног г. митрополита примили смо уз милу нам изјаву у писму, да ће векезаслужни г. Сава и у напредак, колико буде времена имао, радити на „Јавору,“ на чему смо веома захвални његовом Високопреосвећенству, а важност оваког рада увидеће наши читаоци и сами. Уред.

аргентинијски, ђенерао Роза. Били су посланици код туђих племена индијанскијех и „наравно имали врло вриједне информације; и да би те извукли из њих, метну их у ред, поређају их. Кад су прва два упитана, одговорили су „no sé“ (не знам), и убили су једног иза другог. Трећи је казао исто тако „no sé“, и дода још: „пуцајте, ја сам човјек и могу умријети! Ни словца нијесу хтјели издати, чим би могли шкодити здруженој ствари своје отаџбине.“

Исто је тако типична радња сугамберских покрајинских грофова. Ови дођу пред Августа, да се погоде о миру; император пак ухвати их, да их употреби, као таоце. Да то спрече и своје суплеменике ослободе сваког слабог обзира на се, зададу ти покрајински грофови себи сами смрт.

Како Спенсерова школа нарочито пориче солидарни осјећај природног човјека, још ћемо неколико свједочанства за то изнијети — предмет исцрпиво протрести, наравно није могуће у оквиру овог чланчића.

Шлајден вели о Црнцима: „Особиту особину, која се специјално приписује круноношама, али се налази и код осталијех црначкијех племена, ваља још овдје поменути. То је *камерадственост*, којом је сваки међу њима готов увијек другоме помоћи, штитити га, па чак за-њ и патити, пре него што га изда. Ово су већ други чешће наваћали, па и Бухолц. Факат упада свакомy очи, који дође у додир са Кужензима.

Солидарни осјећај природног човјека тако је јак, да према томе одговорност индивидувова сасма ишчезава. Индивидуалне кривње појединчеве не познаје дивљак. Што појединац ради, за то је одговорно читаво племе, сви суплеменици. Овај начин мисли тумачи често привидно немотивирана крвна дјела индијаначка. За злочинство *једног* бијелог одговорни су *сви* бијели.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМА ИВАНА С. ТУРГЕЊЕВА СРБИНУ.

(Још нештампана).

(Свршетак).

На ово писмо Тургењевљево није могао преводилац „Дима,“ *Илија Вучетић* одмах да одговори, јер је опасно оболео од очију, те му лекари забранише читање и писање. Истом кад му је окобоља попустила пише он Тургењеву, наведе у писму узрок, што не могаше одмах да одговори, уједно се захвали на послатој слици пишчевој и саопшти му, да се цело издање српскога превода „*Дима,*“ које је у 1000 примерака штампано било, за два месеца дана са свим распродало, што је најбољи доказ, како српска публика радо чита његове списе.

Ив. Тургењев одговори на то овим писмом:

II.

Баденъ-Баденъ Thiergartenstrasse 3
Суббота, 20-го Нояб. 69.

Милостивый государь!

Письмо Ваше меня весьма обрадовало, я уже думалъ, что мое затерялось, — Хотя того пріятеля, который перевелъ мнѣ Ваше предисловіе, уже нѣтъ въ Баденѣ, однако я собственными силами, кажется, все разобралъ и понялъ въ Вашемъ письмѣ. Я очень радъ что трудъ Вашъ не пропалъ даромь — и что изданіе „Дыма“ разошлось такъ скоро. Искренно сожалѣю о Вашей глазной болѣзни, надѣюсь что она не представляетъ ничего опаснаго. — Вы не совѣтовались съ Греффе, извѣстнымъ врачемъ въ Берлинѣ?

Позвольте обратиться къ Вамъ съ слѣдующей прозьбой. — Не можете ли Вы выслать мнѣ сюда небольшую Сербскую грамматику для Русскихъ или для Нѣмцевъ а также небольшой Сербско-Нѣмецкій или Сербско-Русскій лексиконъ? Деньги, которыя Вамъ эти двѣ книжки будутъ стоить, я съ благодарностью возвращу здѣсь на почтѣ, по извѣстному способу Nachnahme. Мнѣ бы хотѣлось нѣсколько узнать тотъ языкъ, на который мнѣ дѣлаютъ честь переводить меня.

За симъ, прошу принять вмѣстѣ съ мо-

имъ пожеланьемъ Вамъ скораго выздоровленія, увѣреніе въ совершенномъ моемъ уваженіи и преданности. *Ив. Тургеневъ.*

Ps. Въ началѣ будущаго года вѣроятно появится новая моя повѣсть, один экземпларъ которой я почту за удовольствіе доставитьВамъ.

СРПСКИ ПРЕВОД.

Баден-Баден. Thiergartenstrass 3.
Субота, 20. Нов. 1869. год.

Поштовани Господине!

Ваше ме је писмо много обрадовало; ја сам већ мислио, да је моје писмо пропало. — И ако сад већ нема овде у Бадену онога пријатеља, који ми је превео Ваш предговор, ја сам сам собом, чини ми се, све у Вашем писму разабрао и појмио. Мени је врло мило, што Вам рад није пропао, и што се издање „Дима“ тако брзо распродало. Искрено Вас сажаљевам, што Вас очи боле; ја се надам да неће бити опасности. — Да ли сте се саветовали са познатим лекаром берлинским Грефе?

Дозволите ми да Вас за нешто молим. — Да л' ми можете послати овамо малу српску граматику за Русе или за Немце, а такође и мали српско-немачки, или српско-руски речник? Ја ћу Вам с благодарношћу вратити новце, које будете дали за те две књижице, преко поште овде, на познати начин Nachnahme. Ја бих желео да унеколико познам тај језик, на коме сам почаствован преводом мојих дела.

Затим молим Вас, да поред моје жеље о што скоријем Вашем оздрављењу, примите уверење о потпуном мом поштовању и оданости *Ив. Тургењев.*

Ps. У почетку идуће године изићи ће по свој прилици нова моја приповетка, од које ћу Вам са задовољством један егземплар послати.

Поред овога писма је Иван Тургењев послао Вучетићу на дар целокупно издање својих књижевних дела, што су те године штампана у Москви под овим насловом: „Сочиненія И. С. Тургенева (1844—1868). Изданіе братьевъ Салаевыхъ.“ Вучетић је одмах набавио и послао Тургењеву *српску граматику*, што је за Немце написао *Станоје Бошковић* и Вуков речник немачког и српског језика.

После неког времена одговорио је на све то Ив. Тургењев овим писмом:

III.

Баденъ-Баденъ Thiergartenstrasse 3.
Воскресеніе 30-го Янв. 70.

Милостивый государь!

Возвратившись изъ поѣздки въ Парижъ, я нашелъ здѣсь Ваше письмо и присланный Вами Сербскій словарь, за который искренно благодарю Васъ. Я на дняхъ переѣзжаю на два мѣсяца въ Веймаръ и намѣренъ на досугѣ занятъся Вашимъ языкомъ. — Радуюсь такъже тому что присылкой моихъ сочиненій доставилъ Вамъ нѣкоторое удовольствіе. — Состояніе Вашихъ глазъ, къ счастью, поправилось — и я увѣренъ, что Вы еще много и съ пользой потрудитесь въ дѣлѣ сближенія нашихъ двухъ народностей. —

Мой адрессъ теперь: Weimar, Hotel de Russie.

Дружескій жму Вашу руку и остаюсь
преданный Вамъ
Ив. Тургеневъ.

СРПСКИ ПРЕВОД.

Баден-Баден. Thiergartenstrasse 3.
Недеља, 30. Јануара, 1870. год.

Поштовани Господине!

Вративши се из Париза, затекао сам овде Ваше писмо и српски речник, који сте ми послали, и за који Вам искрено благодарим. Кроз неколико дана отићи ћу на два месеца у Вејмар, и намеран сам да се на доколици побавим с Вашим језиком. — Мило ми је што сам Вас задовољио мојим списима, које сам Вам послао. — Стање Ваших очију, у добри час, поправило се, — и ја сам уверен, да ће те Ви још много и са коришћу радити на зближењу наших двеју народности.

Моја адреса сада: Weimar, Hotel de Russie.

Пријатељски стежем Вашу руку и остајем.
Одани Вам
Ив. Тургењев.

Захвални смо нашем врлом Србину *дру И. Вучетићу*, што нам је ова писма уступио за „Јавор“, јер сада Руси купе и издају сва писма Тургенељева (види прошли број „Јавора“ стр. 159.), те је управо и дужан сваки који их има, да ради потпуности ове збирке изнесе их на јавност. У писмима овим занимљиво је и то, што се Тургењев интересовао за српски језик и да је рад био да га учи,

КЊИЖЕВНОСТ.

Вардар календар за просту годину 1885, која имат 365 дни. година четврта. Во Беч. цена један грош.

С радошћу поздрављамо ову књижицу, која је намењена Маћедонским Србима, који чаме у ропству и тами толико векова жељни слободе и светлости. Поред календара долазе ови чланци: „Срби и Бугари у Маћедонији“ писано чистим српским језиком, „Цар Лазар и Царица Милица“ песма народна, „Домовина“ писано маћедонско-српским диалектом. „Под пенџери-те“ писано маћедонско-српским диалектом, „Лисица се осветила вуку“ писано чистим српским језиком, „Косовка девојка“ народна песма, „Рођење Исусово“ писано чистим језиком српским, „Мијачка песма“ писано маћедонско-српским диалеком, „Здравје“ маћедонско-српским диалектом, „Народно маћедонска песма.“ Ово је садржај ове књижице. Штета што није више маћедонско-српских песама и чланчића у њој како би и ми имали већи материјал за упознавање и обележавање маћедонско-српскога диалекта. Колико се радујемо што ће ова књижица да продире у крајеве потиштене маћедонских Срба те да шири међу њима писменост, толико опет захваљујемо писцу ове књижице што нам и у ова два, три чланчића пружа материјал за изучавање маћедонско-српскога диалекта. У Маћедонији између Струме реке, Вардара реке и Албаније живе стари Срби или Маћедонски Срби. Ми не зазиремо ово изрећи пред Бугарским шовинистама, јер имамо пред собом прошлост т. ј. историју ових Срба и њихов језик, који је куд и камо ближи српском, него бугарском. Штета је велика, што није Вук обишао те крајеве, што није он покупио њихове песме и друге народне умотворине, па би зацело умукнули они, који хоће од Маћедонских Срба да саграде Бугаре. Цар Стефан сазивао је сабор српски у Сер (или Серез), најужнију тачку у Маћедонији, где су једном и изабрали после смрти патријарха Јанићија Саву за патријарха. А Серез лежи на Струми скоро близу ушћа те реке, близу дакле јегејскога мора. Који Србин не зна Прилип град Краљевића Марка? Који Србин не зна за Охрид, који лежи још јужније од Прилипа? Па Битољ лежи још јужније од Охрида, а у њему и око њега живе и дан данас чисти овејани Срби као и на пољу Косову и у Ресави и говоре чистим источним косовопољским диалектом. А. Мајков, најбољи и највећи познавалац прошлости српске у једном писму од год. 1878, које је изишло у „Новое врѣмя“ и „Застави“ од год 1878, повлачи пограничну линију између Срба и Бугара од Видина на Берковац, Софију и Серез рачунајучи ту и споменуте градове, па вели да је цео простор што лежи у опсегу наведених градова чисто српско стародавно наследно право. Уз ово говори нам још и језик, који је српски као што нам сведоче чланци из горе наведене књижице „Вардар.“ Да је маћедонски језик српски показали су нам јасно Димитрије Алексијевић из Раосока у околини Дибре у својој књизи „Старо-Срби,“ и Деспот Баџовић у својој књизи „којој словенској грани припадају Словени у Албанији и Маћедонији.“ Из чланака у овим књижицама види се јасно да је маћедонски језик српски и на темељу ових чланака ја сам 1882 год. у својој расправи „Особине ресавскога или косовопољскога диаликта поставио у српском језику ову деобу: Језик српски има три главна дијалекта, и то: I. Коренити хрватски или такозвани чакавски диалекат. II. српски са своја три говора: јужни источни и западни. III. Маћедонско — или старо-српски диалекат. Истина има научника као што је највећи Слависта Фрања Миклошић, који тврди да су српски и хрватски засебни самостални језици, али ја сам ипак покушао да своју деобу утврдим Дарвиновом теоријом, у којој је једна од најглавнијих тачака промењивост врста. Дарвин не ће да дефинује врсту, јер је врста промењива као што су и индивидуа промењива. О врсти се дакле не може потпуна дефиниција извести. Тако исто не може се потпуно дефиновати ни шта је то језик пошто је он промењив као што су и врсте. Тешко је дакле у многим приликама одговорити шта је језик а шта је диалекат, за то и долази да се једном научнику чини језик што је другоме диалекат. Тако, што се Миклошићу чини да је језик, Даничићу чини-

ло се да је диалекат. Ко појми ово, тај ће се с мојом деобом слагати, особито још кад зна да су разлике између споменута три диалекта мале и незнатне, које не могу никад представити обележја појединих језика. Књижица „Вардар“ пружа нам неколико чланака за обележавање маћедонско-српскога диалекта, а Маћедонским опет Србима за подизање свести народне, прем да је они несу изгубили, јер се диче и поносе и дан данас својим именом старо-српским. Ми желимо из свега срца да „Вардар“ доспе у сваку кућу српску у Маћедонији, да рашири писменост по свој Маћедонији и да подигне и учврсти свест народну још боље међу браћом нашом патницима од толиких векова.

У Карловцима. **Ј. Ж.**

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss.* По налогу антропологичног друштва — У Бечу 1885. Стр. XXVI — 681 у осмини. Цијена фор. 6. 50.

(Наставак.)

п). Напомиње проф. М. Ваљавца, дра Филипа Лева, Николу Тординца, Вулетић-Вукасовића Вида и Карла Гребера, који су му своје збирке ставили на расположење, Вјекослава Претнера, који му је одговорно на толика питања, проф. Ф. Кошћала др. Милићевића, Ђ. Медаковића, Франа Севеца и друштво Српску Зору, у Бечу, који су му позајмили књиге, госп. П. Узелца и Димића, Ј. Херцога и Ј. Јовановића, који су га у којечем усмено извјестили и госпођицу Клотилду Кучера, која је даровала антропологичном друштву своју збирку пјесама, прича, басана загонетака, пословица и малије приносака за познавање пучкога вјеровања.

р). Дјело није већ први свезак већег дела, које г. списатељ намјерава да пошаље у свијет.

Пословица што је г. писатељ истиче:

„Ко зна боље, родило му поље“ мислимо да се више приближује пучком облику кад се рече: „широко му поље“, како ју досад много и много пута употребише наши народни списатељи.

При сврси писма навјешћује г. списатељ својему Мецени, да путује сутрадан пут Босне, да тамо учи земљу и народ*).

Садржај Краусове књиге је шљедећи:

1. Својта. Опсег родбинскијех одношаја.
2. Из старије добе. Жупа, племе, опћина.
3. Из новије добе. Браство. Постанак презимена. Крсно име. Племе.
4. Задруга.
5. Старјешине и куће — газде у задрузи.
6. О правима и дужностима задругара међу собом и према цијелој задрузи.
7. О покретном и непокретном добру задруге.
8. Диоба задруге.
9. Љубавни живот.
10. Љубавни чар.
11. Љубавна омраза.
12. Заведење девојака и кивна срамота.
13. Двоженство и приложништво.
14. Грабеж — отмица.
15. Оправа.
16. Избор за живот.
17. Услови женидбе. Доба између вјере и вјенчања. Књижевност о сватовскијем обичајима. Сватовске пјесме.
18. Просидба и прстен.
19. Сватови.
20. Ложница. Походи и повратак.
21. Домазет.
22. Жена.
23. Млада мати и дијете.
24. Раздвојење брака.
25. Удовичино право.
26. Скрбништво.
27. Посиновљење и присељење.
28. Кумства. Кум, кума, (кумица) кумче, крстник, кумчад, ђевер, ђеверство.
29. Побратимство и посестримство.
30. Дочек.

*) Успјех Краусова путовања надилази свако очекивање. Он је по Босни сакупио мноштво градива за етнографију, а за повијест земље споменика, који ће заиста да разбистре многу тмину. Градиво неће каснити да изађе на свијетло из Краусовијех руку, које неимају никад почивања, па ће својом огромношћу лако да задуши гракташе гладнијех врана.

* * *

Одиста се је г. списатељ (стр. 38) нехотице преварио наваћајућ пучке стихове:

„Вријеме гради низ котаре куле
Вријеме гради, вријеме разграђује.

јер пише „*низ Которо*“, што неби имало смисла, а преваћа längs Kattaro на мјесто längs der Bezirke.

Што г. списатељ вели (стр. 41) да су ковачи искључени из братства и да нико нехоће да им буде у роду, цијенимо да није сасвим тачно. Да је боље испитати ствар нашло би се зар да би се то имало да односи на Цигане који су ковачи по занату. Нико нехоће родства ш њима већ се они сами међу собом жене.

Г. К. истичући (стр. 49) етнографичну знаменитост о живинскијем именима у непромјењеном облику вели да их код Срба неима а да су чести код Словенаца и Хрвата те да се отуд познаје туђи уплив. Требало би се и на то питање мало више уставити јер има доста таковијех презимена и у странама ђе нема туђа уплива. Та ко није чуо н. пр. спомињати славне Гавране из Почитеља? На Корчули опстоје презимена: Кртица, Герица, Славић; на Пељешцу, Косовић, Рибица; у Дубровнику Рибе, по цијелој Далмацији познати су Вукићи, Орлићи итд.

Међу чакавцима има понајвише надимена, које г. Краус спомиње на стр. 49, јер мало је која кућа, да неима свога надимена. Та су надимена често врло смијешна, н. пр. кокошор, пух, печстор, јарух, палабура, пудс, дурак, јуше, померинац, буха, штирколоч, бабојак итд. (Наставиће се.)

ДРУШТВА.

(***Главна скупштина Добротворне Задруге Српкиња новосаткиња)*** која је била заказана за $^{13}/_{25}$. јануара о. г. па се због напрасне смрти мужа начелничина одложила и у прошлу недељу $^{3}/_{15}$. фебруара о. г. одржала се под председништвом подначелнице задружне гђе Ане пл. Рокнића. Скупштина је била добро посећена и пошто се у смислу задружних правила прочитала имена свију чланица старих и нових, па и умрлих и скупштина је устајањем и узвиком: „бог да им душу прости!“ одала покојницама славу и хвалу, прешло се на читање извештаја одборовог о његовом раду за минулу 1884. годину. Из извештаја тог види се, да се одбор те године највише трудио и радио око изложбе народних и вештачких рукотворина Српкиња и с тога му се тај труд достојно и наградио, јер је изложба та донела задружној благајни чисте хасне 1614 ф. 38 н. нерачунећи овде задружну колевку, која се шаље ове године у Будапешту на земаљску изложбу и на којој је истакнута цена од 600 ф. а. вр. Одбор је држао те године 17 одборских седница и 3. глав. скупштине и претресао је у њима 222 предмета. Приредио је 3 забаве, које су донеле укупног прихода 1584 ф. Присуствовао је на 50-годишњој прослави књижевног рада Др. Јована Суботића и обдарио је слављеника ловоровим венцем. Присуствовао је на годишњим јавним испитима у жен. основ. нар. школама и уверио се, да се радови женски у тим школама успешно предају и раде. Збринуо се за једну српску породицу одавде, која је била на ивици пропасти и послао је једну девојчицу од те породице под своје човекољубивом Србину Лазару Мудрићу у Сент-Јанош близу Вршца, а другу је дала под своје овде гђи Јулки Рајићки. Уписао је које одавде, које из околине 18 нових чланица у задругу, те кад се изузму 10 чланица, што су својевољно иступиле, 3 што су умрле, 1 што се иселила, остало је још 179 редовних чланица на крају 1884 г. уписале се 3 нове чланице: гђе: Марија Димитријевићка, Корнелија Димитријевићка и Гизела Поповића, те сад већ има 182 чланице. Одбор је на послетку изјавио, да је у знак признања за велики труд око изложбе даривао видљивим и опет скромним знацима своју начелницу, перовођу, А. Хаџића и Ст. В. Поповића.

За овим се читао извештај прегледачког одбора задружног, који исказује да је 1884. г. било овако примање:

1. Од чланарина	744 ф.	— н.
2. „ доброво.ь. прилога	77 „	— „
3. „ интереса	251 „	04 „
4. „ изложбе	5779 „	23 „
Свега	6851 „	27 „

Издавање:

1. На милостиње	215 ф.	84 н.
2. „ потпоре ученицама	355 „	— „
3. „ штампу	23 „	54 „
4. „ изложбу	4164 „	85 „
Свега	4759 „	23 „

Остаје сувишка: 2092 ф. 04 н., кад се овоме дода лањска готовина од 3557 ф. 61 н., показује готовина за 1. јан. 1885. 5649 ф. 65 н. а. вр.

Ово је заиста леп напредак и задруга обриче да ће скорим моћи прећи и на остварање других обилатнијих доброчинстава, која су у правилима те задруге истакнута.

На овом лепом успеху најавила је скупштина своме одбору и часницима своје признање и благајкиња опросницу за рачуне у 1884. г.

После овог извештаја прочитао се предлог про-

рачуна задружног за 1885. по коме се ставља у примање 1240 ф. а у издавање 920 ф. од којих је намењено за милостиње 500 ф. и на забаву 200 ф. остало на друге ситније потребе.

За овим извештајима и предлозима дошао је избор часница и половине одбора. Скупштина је вољна била, да повери и даље на годину дана посао свим досадањим часницама и одборницама, ал како се многе које због слабог здравља, које због породичних околности нису могле примити и даље те почасти а то су: подначелница гђа Ана пл. Рокнића, одборнице: Марија Вучетићка, Јелка Рајићка и Даница Гостовићка и прегледачице: гђе Марија Плавшићка и Кат. Јовановића-Ђомпарића: то је скупштина њихова места попунила и изабрала све акламацијом: за начелницу гђу: Јулку Радовановићку; за подначелницу гђу Милицу Барићку, а кад се иста није хтела примити гђу: Софију Чакру; за благајкињу гђу: Софију Јевтићку; за перовођу: Арк. Варађанина; за прегледачице рачунске: Катицу пл. Новићку, Нину Кодину и Зорку Грчићку; За одборнице нове: Катицу Д. Поповића, гђицу Милицу Милетића, Марију Завишићку, Марију Бичанску, Ирму Адамовићку; као заменице за годину дана, а на даље две године: Тасу Недељковићку (поново), Софију Пушибркову (поново), Катинку Христићку, Анку Павловићку, Персиду Маркушеву и Зорку Стухликову. — За оверовљење записника изабране су: гђе: Љубица Димовићка, Анка пл. Флора и Александра Љ. Стефановића, на послетку је изјавила скупштина своју захвалу и признање свим часницама и одборницама, што су иступиле и разиђе се с усклицима: живеле нове чланице и одборнице!

ЧИТУЉА.

(† Мајор Миша Анастасијевић). Још и данас се сећамо оне велике радости, што нам је срце пунила оне лепе године, кад нам листови наши раструбише по свем српству прерадосну вест, да је *„мајор Миша“* поклонио народу своме ону дичну палату у Београду, у којој је данас смештена велика школа и народни музеј. Он је *за живота свога* на олтар просвете српске поклонио око ***милион и по динара***, а то је, заиста, сјајан пример родољубља и племенитости!

Но сада нам новине јављају тужну вест, да је тај велики добротвор народни ноћу између 26. и 27. јануара о. г. у Букурешту у дубокој старости преминуо. Мајор *Миша Анастасијевић* се родио у Поречу у Србији, око године 1803. од сиромашних родитеља. Оцу му беше име Анастас, а матери Ружа. Родитеље је прерано изгубио али маћија му Миља беше онда и отац и мајка; она га је волела и старала се срцем и душом за његово васпитање. У Поречу је основне школе изучио, и за тим је онде учитељевао. „Српске новине,“ које доносе ове податке о покојнику, причају, да је имао 12 — 13 ђака у школи, од којих су неки старији од њега били. Плаћало му се 10 пара од ђака месечно. После тога најми се као слуга код Динуловића, где је између осталога и сапун кувао и продавао га са осталом робом. Одатле пређе у најам к Ага Вулу (Вулу Глигоријевићу), који је тада био старешина у Поречу, и беше му подрумџија. Кад одатле изађе почне неку трговину са јеленским роговима око 1825. године. Исте године баш на божићне покладе ожени се Христином, сестром Симе Урошевића, који је био секретар код кнеза Милоша. Добивши тако неку помоћ почне с лађом живље трговати. После неколико година умре Сима Урошевић. Кнез Милош га је веома волео, па је рад био да пронађе оне, којима би његова посмртнина имала да припадне. Кажу му за „малог“ Мишу у Поречу, јер се наш *велики* Миша онда звао „мали“ за разлику од имењака својих у Поречу. Кнез га позове у Крагујевац, преда му имање Урошевићево и још му за хатар свога секретара даде неке своје лађе, да му неку многу храну, коју је имао од десетка, спусти низ Дунав и прода у Турској и у Влашкој. Миша се спусти у Видин. Ту је онда била глад. Он поклони сиротињи једну лађу хране за здравље кнеза Милоша, а друге врло добро прода. Сиђе за тим и у друге вароши низ Дунав до Галаца и прода сву храну да не може боље бити. Из Галаца је морао новце на саоницама преносити. Бојећи се од пустахија на тако дугом путу, сврати у Букурешт да купи соли. Окна је тада држао под закуп неки барон Мајдан, па се находио у тескобном стању и продавао со јефтино. Ту је купио Миша три милијона ока соли, те се тако опростио многих новаца, а со понесе у Србију. Ово донесе велику добит, кнез га похвали и повећа му кредит. Од тога доба бавио се с кнезом у заједници солском радњом и кнез му у току времена даде чин дунавског капетана, а после и мајора. Из Пореча се преселе становници, па с њима и Миша у Миłановац, где је живео са својом породицом до 1842. године, а онда се пресели у Београд. У почетку 1844. купио је у Румунији први спахилук, а сад их има око дванаест. Миша је био веома даровит трговац, а особити пријатељ просвете народне. И иначе велики добротвор. Многим је писцима помогао у издавању књига, поклонио домовини својој палату у вредности 110.000 дуката, на зидање београдског народног позоришта 1000 дуката. У Румунији је издржавао једну мушку и једну женску школу, у којима су се учила румунска, српска и бугарска сиромашна деца. Год. 1858. био је председник св. Андрејске скупштине.

Слава великом добротвору народном. Таквог мецената благодарни народ српски заборавити неће!

ПОЗОРИШТЕ.

(Сарду, „Теодора“ му, Сара Бернхард) Скоро у исто доба када је изашла једна строга критика великога Тургењева о Сари Бернхардовој, набрала се она у Паризу нове ловорике. Сарду Викторијен, који је познат и нашој публици („Прпени пријатељи“, „Весели двори“ итд.) написао је драму за Сару Бернхардову — „Теодору“. Радња је узета из историје грчке, збива се за времена цара Јустинијана, мужа Теодорина,

Неки критичари претерују у хвали овога дела, неки пак одричу му сваку вредност, велећи, да је само Саре Бернхардовове уметничка игра допринела те се комад допао; — но скоро сви од реда се слажу у томе да је Сара Бернхардова постигла врхунац уметности у тој врсти својом генијалном игром. Тако париски критичари а то се ни мало не слаже са мњењем рускога писца Тургењева, које ћемо у идућем броју донети.

Међутим лист „*Gaulois*," узео је себи слободу приметити, да је у овом свом новом комаду писац много позајмио од својих предходника. На ову пријатељску опомену одговорио је Сарду том свом критичару овим пикантним речима: „Јесте, штовани г. Мајере, постоји једна талијанска „Теодора" и једна енглеска „Теодора" и даље још и једна француска драма са насловом: „Царица и Чивуткиња," и ево ја јавно признајем, да сам веран својим особама, помоћу та три комада саставио своју драму. Поздрав Викторијен Сарду."

БЕЛЕШКЕ.

— *е* — (*Имендан Атанасије Геровског у Черевићу.*) Од како је поменути добротвор своме родноме месту даровао девојачку школу, прославља се о св. Атанасији, 18. јануара, сваке године његов имен-дан тиме, што се држе у цркви часови а у школи свети водица, али да би се успомена на тај добротворни чин дубље у памет и срца Черевићана урезала, приређује се увек и вечерња забава, као светски део те славе. Неколико дана пред славу изгледаше, да ће, које због последње лоше бербе, чије се последице што даље, све већма осећају, које због сватова, који се дан пре десише и у којима већина главних људи беше — овај део изостати морати; али ревносни тутори заметнуше се, те после одржане службе и свећења водице брзо спремише све нужно за одржање „вечерње забаве". Одмах после водоосвећења поспаде се родољубивом и местољубивом јубиланту брзојавна честитка и извештај. О прослави и о самом освећењу изговорише две ученице научене беседе о животу и делу добротворнога г. Геровског. У вече певаху и декламоваху на изменце ученице а после одиграног кола оставише школу старијима, да просветкују ово вече у сећању на добротвора подмлатка свога роднога места. Ма да неки од главнијих старешина због поменутих сватова не могоше на забаву доћи (неки послаше замену), била је она достојно отпочета и довршена; новчани резултат је превазишао лањски. Тако се показало и овом приликом, да дарежљиви пријатељи рода свога живе вечито у захвалном спомену народа свога, у којем се увек налазе синци, који ће ту захвалност и јавно и свечано да изразе.

РАЗНО.

(*„Шпанска села"*). Многи ће се упитати можда, откуд је дошла та изрека „шпанска села." Ја сам до душе питао сам неке пријатеље, али ми не умедоше казати, па још и данас нисам на чисто. Но ако је истина, још је старим Римљанима то познато било, а изишло је сигурно отуд, што ћу у кратко да наведем. — Најстарији седеоци Шпаније и јужне Галије за које знамо, били су Иберци или Басци. Од тог народа се још и данас налази до 700000 душа у западним крајевима, по северним и јужним странама Пиринејских гора. Језик тога народа нема никакве флексије ни рада, али при том многоврсних глаголских основа; а не може се довести у склад ни с једним живим језиком. Имена њихових градова, села, река итд. било је старим Римљанима врло тешко изговорити и написати, те су се увек гнушали, а то отуд, што та имена многе консонанте имадоше док је код Римљана доста вокала. ***Plin. n. h.*** изрично вели, да он при набрајању иберски имена градова и. д. узима у обзир да ли се римским језиком лако изговорити могу: *ex his digna memoratu aut Latiali sermone dictu facilia*; на другом опет месту, он набраја имена народа: *quos nominare non pigeat.* Исто тако вели и Помпонијус Мела, да има код Кантабра народа и река чија имена ми нашим језиком не можемо изразити. Страбон се боји да гомила имена; а што је мрско, гадно, избегава да напише: ὀκνῶ δὲ τοῖς ὀνόμασιν πλεονάζειν, φεύγων τὸ ἀηδὲς τῆς γραφῆς За то су гледали Римљани, да се то тако удеси, како ће за њих лакше бити; тако од *Iltra* постало је *Ilerda* од *Arkdrg* — *Arkedurgenses*, од *Sergr* — *Sergarenses*.

П. Падејски.

ОДГОВОРИ.

Г. Ђ. Ј. у К. и П. Д. у Т. К. — Приповетке Ваше примили смо, прочитали и штампаћемо их, само молимо, да се мало стрпите. Спрам песама ћемо морати строжији бити.

Администрација „Црногорке." Молимо да нам 14. и 18. бр. од прошле године пошаљете, јер их немамо. Поздрав.

Уредн. „Бачванина" у С. — Ми и опет „Бачванина" никако не добивамо. После сваке рекламације добијемо по један број, па онда опет „седимо и чекамо." Од ове године нисмо добили ништа осим бр. 2. и 3.

Г. Св. Љ. Г. у Б. — Које год нађемо од оних бројева послаћемо Вам драге воље. Обећано очекујемо с радошћу.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 7. У НОВОМ САДУ 17. ФЕБРУАРА, 1885. Год. XII.

Српкиња васпиталља и васпитање српско*)

Од А. Хаџића.

Намера ми је, да овде изнесем најглавнија начела, која се тичу васпитања нашег женског света колико за овај мах подноси и на овом месту приликује.

Али пре него што се упустим у начела о васпитању, од потребе је, да развијем најпре сам појам о васпитању, или да разложим, шта је то отхрањивање, одгајивање, васпитање, образовање.

У таком исказивању и тумачењу доста пута је почетак уједно и свршетак; а свакако и до тога стоји, како се која ствар узима и шта се под њом разумева.

Тако ми се управо то чини и о васпитању, и нема сумње, многи би и многи у нас боље васпитавали децу своју, да су и сами знали, шта је васпитање и у чему је?

Хајд' дакле да разгледамо, шта је васпитање и у чему је?

Васпитати значи образовати човека и то по његовим различитим даровима и по његовом различитом одређењу.

Реч васпитати значи управо човека морално образовати.

Васпитању је посао, да поправи махне, да преобрази навике и да улепша морал, благе обичаје.

Васпитање треба да се влада по наклоностима човечјим, да нас упути, како ћемо да се усавршујемо.

У наше дане често се узима, да је васпитање и обучавање једно и исто.

Није тако!

Васпитањем се обрађује срце, а обучавањем развија се ум.

Може ко добити велике и различите науке, а бити без потпуног васпитања.

---

*) Доносећи одломак овај из велеважног дела: *„Српкиња на дому, у народу и у свету“* поштованог писца нашег г. А. Хаџића, које је стекло признања то на појединим јавним предавањима, то од „Матице Српске“ одликовањем и досуђеном наградом — мило нам је, да можемо саопштити, да нам је уважени писац своју сарадњу и на даље у овом правцу обећао. Ур.

Није сваки научен човек тим већ и добро васпитан човек, као што ни лепо васпитан човек није тим већ и научен.

Потпуно је васпитање, кад се наученост удружи с уљудношћу, а са знањем и разбирањем, како ваља да се владамо у свакој прилици у животу.

Жан Пол вели: „Писати о васпитању значи у један мах писати о свем и о свачем; јер васпитање треба да се брине и стара о развитку целог света у малом.“

Као што видимо, речи: отхрањивати, одгајати, васпитати, образовати показују нам дакле, да ту никако говора не може бити о оном, чега није, нити пак о искорењивању онога, што јесте.

Одгајити, отхранити, васпитати, образовати може се само оно, што јесте; васпитати ништа друго није, него неговати и развијати оно, што имамо.

Дакле васпитање деце јесте чување, потстицање, потпомагање и управљање развитка сваке њихове телесне и душевне особине и способности, на основу моралном — а све донде, док дете не стане на снагу телом и духом, да после тим истим правцем само собом развија се, васпитава и усавршава. А понајпрече ваља децу достојно приправљати за живот, у који ће данас сутра да ступе.

Васпитањем ваља да се озбиљски развију моралне суштине и врлине у човеку, без чега он не може бити истински моралан, и развитак тај главни је посао васпитању, много знаменитији него развитак ума у опште и нагомилавање знања у главу.

Познато је, да у дубљини духа човечјег има моралног начела, моралног закона, који је, као што оно и апостол Павле вели, написан у срцу човечјем. (Римљанина посланица. II. 15.)

Тај је закон мера нашој радњи, која од њега добија овакав или онакав карактер, према том, колико је тај закон развијен у човеку.

Сав је посао васпитању, дакле, да развије то морално начело, да га изазове на рад, и да му покори сав живот и све што за живот човечји треба.

Најбоља школа, која буди морално осећање, за цело да је кућа, где оно веје и царује родитељска љубав и милошта, но не она слепа љубав, којој је смер и цел садашња срећа детета, не гледајући, што ће од њега бити до послетка, а, Бог ме, не ни она саможива љубав, која у детету гледа само своје добро и празну хвалу: него љубав разумна, удружена с ватреном жељом, да се детенце душевно усавршује.

А таква љубав може јако да развије у души детињој морално осећање.

У том послу мајка, која паметно уме да воли, може имати велике моћи и силе на морални развитак детета свог.

Морално осећање не може никад толико затупити у детета, које одрасте пред очима миле и паметне матере, као у другог, које света свога детињства није запамтило благотворне моћи мајчине љубави.

У кући најпре и највише матери припада света дужност око васпитавања.

Кућа је мајчино царство.

И у добру и у злу прво матери погледају у очи деца.

Њезини обичаји постају и њихови, а њезин карактер огледа се у њиховом.

Мајчина љубав очевидна је промисао по нас, а утицај добре мајке престаје тек на крају нашег живота.

Кад децу, после кад одрасту, обузму у свету тешке бриге и невоље љуте: у тим тешким данима враћају се мајци, да их бар утеши, не буде ли им могла помоћи, ил' рад тога добра савета дати.

Право рече неки научник: утицај добрих жена донео је доста просвете доста добра сваком народу.

Човек је ум човечанству, а жена му је срце; он разум, а она осећај; он сила и моћ, она радост, урес и утеха.

И код најпаметнијих жена чини се, да све њихово умовање потиче од осе-

ћаја, а управо осећаји чине цео карактер човечји.

„Нико,“ — вели велики Наполеон, „није утицао на мене до мајке моје. Она ме је знала с нешто строгости, с нешто умиљатости и правичности научити љубави, поштовању и покорности.“

И мајка Гркиња и мајка Римљанка биле су прави стуб кући.

Деца беху најдрагоценији украс и дика мајци.

Нека жена из Јоније показиваше некој Лакедемонци скупоцен вез, који је сама навезла, па је питаше, чим се она занима.

Лакедемонка јој показа своје четворо деце, најбоље васпитане у целој вароши.

„Ево,“ рече она, „чим се ја занимам: и мислим, да се добра жена може поносити само оваким радом.“

И она на гласу римљанка Корнелија, мати славне браће Граха, васпитала је децу своју тако брижљиво, да се мисли, да им је више учинило мајчино васпитање него природа.

Нека богаташица ван Рима беше једном дошла у походе Корнелији, па се стаде разметати својим драгим камењем, бисером и другим уресима, и на послетку замоли Корнелију, да и она покаже њој своје уресе.

Корнелија навалице развуче разговор које о чем, док јој се не вратише синови из школе.

Кад они уђу у собу, она рече гошћи својој, показујући руком на синове: „Ето мога најлепшега уреса и поноса!“

Док је мајка у Грка и у Римљана прва била, донде је и Грчка и Рим цветао.

С матерама почеше опадати и Грчка и Рим.

(Наставиће се.)

Мир у ратно доба.

ПРИПОВЕТКА ИЗ 1848 ГОДИНЕ А ИЗ ЖИВОТА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА.

ОД ЛАЗЕ НАНЧИЋА.

(Наставак.)

У Кумановићевој авлији чувши Немци тутањ из пушака у башти свога проте, отрчаше до зида, да виде, шта се тамо збива. Неки се од њих успужаху горе на зид, па одатле видеше и дознаше, шта се у башти догодило. Многи прескочише зид, па се придружише осталој гомили, те масакроваше мртво тело Кумановићево и тиме даваху израза својој мржњи и своме варваризму, али многи су још у авлији остали. Сви су ови дознали за Кумановићеву смрт, али то њима није доста било, него су наумили, да и опљачкају кућу њихове жртве. Мртвом и тако не треба ништа, па што не би? А ко им и може на пут стати? Та ето ту у близини становао је Н. Н. чиновник и Кумановићев лични пријатељ, па је он мирно гледао, како бесна гомила тражи смрт Кумановићеву и како је најзад своју крвожедну намеру и постигла, а он није ни једним прстом макнуо, да спасе свога пријатеља и брата Србина од извесне пропасти! Моћ је била у његовим рукама, па он ипак не имађаше воље или доста енерђије, да спасе живот једног врлог човека, него допусти, да га дивља маса убије њему на очиглед и да му мртво тело бешчасти и скрнави. Једна реч само из његових уста можда би довољна била, па да се бесна руља растера, али он ни то не учини. Волео је да и на најгрознији и најдивљачкији начин погине његов лични пријатаљ и врли Србин Кумановић, него да и најмања сумња на њега падне, као да он заклања Србе. По-

*

турица је гори од Турчина — то је колико стара, толико и истинита пословица, чију горчину наш народ у свакој прилици тешко осећа. Побуњени Немци дакле осећали су се са свим сигурни. Држали су, да им власт неће ни у чем стати на пут, него да ће им пустити на вољу, да раде што хоће и да ће их шта више и потпомагати, ако не би они сами кадри били, да Србе свладају. С тога се гомила са мртвим Кумановићевим телом кренула у српски крај. Међу тим су на српској саборној цркви ударила звона наопако, позивајући народ на оружје и одбрану. Срби су слабо били оружани. Ретко је ко имао пушку или пиштољ, већ је већина оружана била вилама, косама и буџама, а Немци пак беху махом добро оружани. Уз то су Немци рачунали на царске улане и пешаке и на Естерхазијеве хусаре, којих је тада свега у Вршцу било око 4000 људи, али у погледу овом преварили су се, јер редовна војска није их помагала, него је одржала поредак и задржала крвопролиће. Срби пак на звук звона са саборне цркве узрујаше се и скупише се у сваком крају у гомиле. Решише се, да бране до последње капи крви своје куће и своје породице. У тој цели подигоше и више барикада и ту чекаху на душмане своје.

Док се маса побуњених Немаца кренула са мртвим Кумановићевим телом према српској вароши, дотле је — као што већ напоменусмо — једна гомила састављена из олоша немачког народа који олош у таквим ванредним приликама једва чека, да падне жртва, па да на њу налети, као вране на лешину, у Кумановићевој авлији пала на ту мисао, да опљачка имовину невине жртве да собом понесе из Кумановићеве куће све, што има какве вредности, па да се тако грозном убиству придода и срамна крађа. Та се гомила састајала из њих десет до највише петнаест људи, али ни један од њих није био оружан пушком или пиштољем, већ сви секирама и ножевима. Рупили су у кујну, која води у собу, али ту су застали, јер испред себе спазише високог и бледог човека са густом црном брадом, а из сјајних црних очију била му је јарост и одлучност, те је читав изглед овог човека на први мах учинио велики утисак на пљачкашку гомилу. Импоновао им је, те су они при улазу застали и незнађаху у први мах, шта да чине: да ли да се врате натраг? Предњаци би чисто хтели натраг, а они одстраг, који још нису спазили Светозара, наваљују, да се напред иде, па ако је нужно, онда да се покоље све, што би им у пљачки сметало. Пљачкаш никога не штеди: ни жену ни децу, а већ да штеди одрасле мушке главе, о том не може ни речи бити. Светозар је одмах прозрео њихову намеру, а и приметио је, да су се поколебали. За то се решио, да одлучно и енергички дела, јер ако се у опште може спасти, ако у опште може отклонити опасност од себе и Кумановићеве породице, само ће је одлучним и енергичким делањем моћи отклонити. Иначе је пропаст извесна.

„Шта хоћете?“ повиче на њих оштро Светозар, па подиже са кујнског стола пиштољ и одапе га. Предњаци Немци збунили се, а они одстраг групуше напред са секирама и ножевима, те и ови напред добише куражи, опростише се првога страха. Тренутак је био опасан. Немци завитлаше секирама и ножевима и сва гомила хтеде јурнути на Светозара. Светозару се смрче пред очима и он опали пиштољ у гомилу. Један се Немац стропошта мртав доле на патос, а није ни јаукнуо, један други опет ударио је у страховиту кукњаву, јер га је обранило тане, што је пројурило кроз тело његовог друга. Остали Немци засташе као укопани, а неки од њих окренуше плећа и већ су били у авлији.

„Срам вас било, кукавице!“ усклик-

ну најсрчанији од њих. „Та зар не видите, да нам он не може више ни чим наудити, јер му је сад пиштољ празан, а више нема оружја нити ће га моћи поново напунити. Напред!“ и он са подигнутом сикиром пође према Светозару. То је охрабрило и остале присутне. Они, што су били већ изишли из кујне, врате се натраг и сви сложно јурну на Светозара, да га сикирама утуку и ножевима разнесу. Светозару је куцнуо последњи час. Ухватио је свој велики пиштољ за крај од цеви и хтео се кундаком бранити против толиких сикира и ножева. Завитлао је пиштољем и бацио га у гомилу, те је кундак погодио једног пљачкаша посред уста, па му изби неколико зуба. Немци пак завитлаше сикирама и таман да падну на његову главу, таман да му расцопају главу на комадиће, таман да му прсне крв и да му се проспе мозак по кујни, таман да му се живот на најужаснији начин за увек угаси, а с прага се захори громогласно:

„Стој! Ко се макне само, биће на место пушкаран!“ Немци задржаше ударце и окренуше се, да виде, ко им то неда, да доврше своје племенито дело. На прагу је стојао хусарски официр са голом сабљом, а иза њега неколико хусара са кратким пушкама, које су управили у гомилу. Чим се у касарни дознало, да се варош побунила, гроф се Естерхази кренуо са својим хусарима, да угуши грађански устанак и да задржи крвопролиће. Већи део својих хусара послао је у српски крај, те да војници не дају, да дође до крвавог сукоба између Срба и Немаца, а омање чете разаслао је по немачкој вароши, да стишају народ и да спрече свако крвопролиће и сваку пљачку. Чуо је, да је и живот Кумановићев у опасности, те је једну чету под водством поручика Гејзе Арваја нарочито послао у Кумановићеву кућу, да чува домаћинов живот и његове породице, а тако исто и његову имовину, ако би је хтела побуњена гомила разграбити. Поручик Арваји дошао је доцне, да спасе Кумановићев живот, али баш у згодан час, да спасе живот Светозарев и Кумановићеве несретне породице.

Долазак хусара задржао је Немце, да не изврше грозно убијство, али их није поплашио, јер су они хусаре сматрали за своје пријатеље, па су услед тога држали, да им они неће ништа чинити све ако почине и најгрознија недела. Хусарски официр је тражио објашњења од Немаца. Ови му не рекоше, да су хтели пљачкати, него их је ни криве ни дужне напао тај „бунтовник“, убио им је једног друга, другог је ранио, а трећем је кундаком од пиштоља истерао неколико зуба, па су они с тога гњевом планули и хтели се крвнику осветити. Хусарском официру није било довољно то, што су му Немци рекли него је и од Светозара тражио објашњења.

„Није истина, да сам их ја напао, господине поручиче!“ одговори Светозар узбуђено. „Они су напали на нашу кућу, убише несретног Кумановића, па —“

„Шта, зар је Кумановић већ мртав?“ прекиде га Арваји.

„Да, господине,“ одговори Светозар. „Да је имао сто живота, морао би до сад погинути. Ја сам одавде из кујне чуо, шта се у башти немачког проте догодило, куда је Кумановић побегао, да се спасе, али где је нашао своју смрт. За тим упадоше у кујну ови бесомучници, а с намером, да убију мене и несретну Кумановићеву жену и јадну његову дечицу, што се налазе ту у тој соби“ и он при тим речима показа на врата, што воде у собу. „Ја сам се — настави Светозар — само бранио од крвника и да ви не дођосте, ја би до сад мртав био, па ако сам за то крив, изволте ме казнити — ја умем мушки умрети!“

Официр Арваји побележи имена свију Немаца, заповеди им, да оду својим кућама, иначе ће их стрељати. За тим рече Светозару, да га мора ухапсити и отерати у варошку кућу, јер је убио човека; такођер нареди да се и мртав Немац однесе у варошку кућу, ког су тамо морали однети његови другови, па онда одмах да одлазе својим кућама. Најзад, нареди, да пет хусара остану ту и да чувају до даље наредбе Кумановићеву кућу, а он се са осталим хусарима и Светозарем кренуо у варошку кућу. Пре тога молио га Светозар за допуштење, да утеши Кумановићеву жену, што му овај драговољно дозволи. Жена је у том тренутку дошла к себи. Светозар јој рече, да мора с официром њим у варошку кућу, али она нека се ничег не боји, јер њу и децу јој чувају хусари. „А мој муж, где је он?“ запита она таквим гласом, да се и у самом хусарском официру следила крв.

„Где је наш мили тата?“ јецаху деца кроз плач, што и варвару мора срце парати. „Доћиће он, видећете га!“ одговори Светозар и мал' што му сузе не ударише на очи. „Хајдмо, господине. Не могу више овде остати,“ рече он официру, па нагло оде с њим напоље.

(Наставиће се.)

Јевђеније Оњегин.

Спев Александра С. Пушкина

с руског превео

ЈОВ. СИМЕОНОВИЋ ЧОКИЋ.

ПЕСМА ПРВА.

(Наставак.)

XLVIII.

Пуном душом тешка јада
На стену се наслонио,
Као песник што се слико,*)
Замишљен је Јевђен био.
Ноћца нéма, а стражара
Узвици се једва чули,
Тек са кола из даљине
Допираше тутањ тмули;
Само чамац веслом гоњен
По тихој је плив'о реци,
Опише нас из даљине: —
Слатка песма, рога jêци —
Негда више још од ових
Пој октава Торкватових.**)

XLIX.

Ој јадранског мора вали,
Бренто дивна, опевана!
Чаровне вам чуће гласе
Опет душа раздрагана!
То су вечно свети звуци
Унуцима Аполона;
Мени знани, мени сродни
Гордом лиром Албијона!
Италије златне ноћи,
Сред ђемије блага мрака,
Уживаћу са несташном,
Дивном цуром из Млетака —
Кроз пољупце учит' жарке:
Љубав и језик Петрарке!

L.

Кад ће доћи час слободе?
Жудно чекам сунца њена!
Да забродим жељан мора,
Једра су ми наперена!
Да се борим с лаки вали,
Па да лепшем кренем дану;
Да оставим ову груду
Сузама ми покапану!
Те с љуљушком јужних вали
Африканског мога зрака*)
Да удишем и уздишем
Са Русије тавног мрака —
Где љубио, где сам страд'о —
Саранио срце младо!

*) Муравијев у својој песми „Богињи Неве.“

**) Торквато Тасо талијански песник, знан је свему изображеном свету са свога спева „Ослобођени Јерусалим.“

*) Пушкин је по мајци му Африканац.

LI.

Сровио је Јевђен самном
На пут дањи да се крене,
Кад ал' ето судбе кивне,
Да растави, да промене —
Умр'о му је стари бабо,
Веровници многи стисли;
Парнице се нарасло,
Свако о том' своју мисли.
Задовољан својом судбом,
Па га ништа не печали;
Решио се, без по муке,
Сво наслеђе да батали,
Или мишља — биће среће —
Стар је чика, оданеће.

LII.

Па к'о да је у боб врач'о
Надзорника писмо стиже,
Да га чика журно чека,
Суђен час му све је ближе.
Проучио ситну књигу,
Спремио се, пошти оч'о —
Није знао, шта га чека,
(А тиме сам роман поч'о)
Попала га нека зебња,
Да ће мучне трпет' јаде —
Но кад после силне журбе
У спахилук чикин паде —
Овоме се укоп спрема,
На столу је груда нема.

(Свршиће се.)

Омер и Смиљка.

ПРИПОВИЈЕТКА.

(Наставак.)

Пут нас је навео са жељезничке станице кроз Кошево у централ, а сада ћемо да учинимо омален излет у околицу. Преко стеновитих каменитих улица, кроз стјешњене узвишене турске улице, по углачаном ваншацу једва се успесмо на сјевер — на Бакије. Ондје су нам старе зидине; осим гдјекоје марве, што по стењу пасе ситну траву, па и сада мирно преживa, не видив свјета ни живе душе. Ми смо се удалили од вароши, ондје на окомици стеновите Бакије ено се јављају рушевине застарјела дворца: да нас није пјесма о томе поучила, не знам шта бисмо судили и коме бисмо ово запустело добро натукнули, али овако један поклик нестанине пјесме казаће нам све; ено баш сад од некуда долазе тихи гласи пјевача или пјевачице:

У Омера, више Сарајева,
Зелена му гора око двора!

Е, бели, томе је Омеру сама природа озеленила дворе.

Сарајево је за последњих година знатно се измјенило, ко га је прије 1875 године, прије оног големог пожара гледао, не би га сада препознао. На мјесту погорелијех дрвенија подигнуте су сада сталне велељепне зграде у Пред-Ташлијануму (Фрањина главна улица). Пожар бјеше стигао до мале цркве и митрополије, за то је у другима дјелима, а поглавито овдје у висинама мало измјењено, изним пута који је свуда пограђен. Но ова стаза којом смо ми пошли још је стара.

Долина гдје је сада велики дио града негда не бјеше настањена и зваше се „златан до," те и становници златно-дољани. Од првог подигнутог сараја доби град име Сарајево; након тога нагомилаше се сараји, па се и на Бакијама јасно показује нова зграда, гдје се бијеле сараји Фазли-беговића. Фазли-бег је рођен Тужљанин, а овдје се је настанио од петнајест година амо прије него му синак узрасте до женидбе. Фазли-бег је ваљан хоџа, сваког јутра гледам га како се са оне висине спушта доле Усејин-беговој џамији, гдје га чека подмладак. Па и син му је од оца наслиједио то звање, и он ће да се спреми да постане „даџкале" у Босни. По он је још на наукама, довршива теологију.

Од Фазлибеговијех пријатеља најпречи му је муфтија ефендија Раухбеговић; у њега је дивна цура млађа од 16 година, па се још не крије за велом. Фата је многог момка занијела, много голобрадо момче чепа Фати око врати; али је њојзи и савеснијех родитеља који је чувају као зеницу својега ока, те не дају да се збуде какав буди белајлук. Раухбеговић веома радо предусрета Фазлибеговог сина Омера; та он је вриједан и научан, хоће се по времену лијеп деран приказати; Фатима и Омер као два цвијета у бостану.

Ма нијесу обадва ова цвијета пристала један другом, нешто је Омеру туђа Фата, нешто друго срце његово хвата. Колико је турскијех цура припраслица све љепотом једна другу надчипла, па ипак од свију тих ни једна није прионула лијепа ока Омерова, ни једна није нашла мјеста у чистом срцу Омеровом. Шта је турска цура, шта су богати алмази и сва гизда њихова, он љуби другу, он љуби непријатељицу свога рода и својега имена — он љуби хришћанку.

Но ова хришћанка није ни посве обична хришћанка, она није једна од онијех мирољубивих дољанкиња, она је брђанка, која љуби слободу; она је ћерка најжешћег непријатеља турског — она је ћерка хајдука Миљка. То добро зна Омер, он је добро познао и Смиљку и њезина родитеља, он знаде да га Миљко не мирише, али ипак не има власти да обустави вођак рањеном срцу, срце само прени, само зове Смиљци. Та и он је кољеновић од старе властеоске породице.

Често пути воде Омера у слободу, често једна жеља тамо зове, често њега једно мјесто тамо нађе, гдје но Смиљка у вечер изиде да обиђе малено стадо што насаше на окомици. Смиљка је вижљаво црномањасто дјевојче црнијех очију и обрва природне боје и масти без мјешавине чега вјештачког, па се ово природно свакоме допада, а наиме Омеру, који је у најближој близини. Њене рујне усне, округли образи и насмејана угнипа по јабуци, њезина гипкост и окретност и лаганост васколиког тијела, надмашила је све цуре сарајевске и српске и турске. Њезин рад и вредноћа је позната, а доброта ју увјек краси.

Ено је баш сад гдје изиде из дворишта у лаганој антерији заврађених рукава, лаки финофес на глави, а за њиме стручак јањице, што га је мало час ту на окомици узабрала. Као срна прелијета лаким поскоким кораком крупно камење по цести, па одскакута за зидине. Ондје мало заста, простри везен рубац по зеленилу траве, спусти се лагано на њ. За тим се могли чути тихи гласи умиљате какве пјесме. Равка, Смиљчина крава, напасла се на прилегла да прежива пжватану храну, звонце јој о грлу са склапањем и отклапањем вилица тихо се таласа, те полако прати тиху пјесму.

— Ревчице драга, јеси ли ми се напасла? рече дјевојче крави, па је огрли око огарављеног врата. — — Хоћемо ли скоро да се вратимо кући, ено те чека Сивчица да му понесеш млијека.

Ревка као да разумједе ријечи Смиљчине, јаче задрма главом, а звонце јој даде јаснији глас; за тим прикупи тијело, и ено је гдје се управи на све четири ноге. И дјевојка је устала те сад стајаше пред кравом, држећи у руци киту јањица и кукуријеке. — Хајде хајде, Ревка, чекаће нас Сивка!

Док они пете ријечи зборише помаза се црвена кита за стијену, и виђаше горњи дио главе са два црна ока, правилним носом и огареном наусницом под њиме. За тим се виђе и десна рука, а на стени указа се слика човјечија. Ово се све збивало за леђи Смиљчини, те она и не примјети ко је.

(Наставиће се)

Девет браће и сестра Јелица.*)

Рани мајка девет мили сина,
И Јелицу ћерку јединицу,
Када су јој синци понарасли,
И Јелица за удадбу била,
Њу јој просе са четири стране
Једно бане, друго ђенерале,
Треће бише из села комшија.
Мајка даје у село комшији,
Браћа дају преко мора бану.
„Ајде, селе, преко мора бану.
„Л'јепо ј' бити баница госпоја.
„Ми бићемо на мору трговци,
„Тебе ћемо похађати често,
„У години свакога мјесеца
„У мјесецу сваке нељељице."
Сестрица је браћу послушала,
Паке оде преко мора бану. —
Бог одправи од себе морију,
Па помори девет миле браће,
Те прођоше три године дана,
Да к њој не би браца ни једнога!
Љуто цвили сестрица Јелица:
„Мили Боже, чуда големога!
„Зашто ми се браћа заклињаше,
„Да ће мене походити често,
„У години свакога мјесеца,
„У мјесецу сваке нећељице.
„А прођоше и три годинице,
„Да ми није браца ни једнога?!"
Како ншшти сестрица Јелица,
И милом се Богу додијало,
Па позива два млада анђела:
„Похитите два млада анђела
„До бијела гроба Јованова
„Јеличина брата најмлађега.
„Од гроба му коња начините,
„Од покрова режите дарове,
„Од земљице мјесите колаче,
„Својијем га духом зада'ните,
„Опрем'те га сестри у походе." —
Хитро иду два млада анђела,
До бијела гроба Јованова,
Јеличина брата најмлађега.
Од гроба му коња начинише,
Од покрова резаше дарове,
Од земљице мјесише колаче,
Својијем га духом зада'нуше
Одпремише сестри у походе. —
Хитро иде нејаки Јоване,
Јединици сеји у походе,
Далеко га селе угледала,
Мало ближе пред њег изшетала.
Бијелим се рукам загрлише,
И слаткијем уст'ма пољубише.
Љуто цикну сестрица Јелица,
Кад загледа у лице Јована:
„Мили брате, нејаки Јоване!
„Што си мени потавнио јако,
„К'о да си ми под земљицом био?"
„„Док сам осам браће поженио

*) Народна ова пјесма чује се у бившој слуњској регементи. Она традицијом још и дан-данашњи као и остале јој друге прелазе од старијих на млађе, при свет том, што морам на жалост признати да нам древна та и поштована вриједна традиција с дана на дан тањча и малакше. Тако је бар код нас овђе, а усудио би се рећи да је томе тако и другђе. Позвани у народу — свјештеници и учитељи — могли би је, да је среће, поново оживљети. Мислим ја овђе старију, а не данашњу модерну традицију, која нам отночимље стару племенштину срца и душе као најгаднији коров загушивати. Одклонимо то слошки да нам народ и опет новим животом поживе. Горња пјесма својим кројем много или сасвим наличи на ону: *„Девет иосаваца и сестрица Дуњица"* у 29. и 30. бр. „Српског забавника" од пр., а из збирке народнијех пјесама преч. г. проте Николе Беговића, скупљених по Лици и Банији.

И ако се велим ове двије красне народне пјесме по кроју свом сударају, у извађању самом су оне инак различите, те је мислим вриједно, да се и ова поред оне, истина љепше и полетније ал сестринске јој, очува, као сићушно зрнце предрагог бисера у лијеном огромном оном бисерњем низу народњег србињског блага — умотворина српски.

Поред осталијех народнијех пјесама, она нам јасно и гласно засвједочава живу машту и гипкост духа србињског, који му подаје силна и неодољива маха, да умије исту тему, њему прирођеном лахкоћом на више начина, ал увијек подједнако лијепо и кроз достојанствено опјевати.

Све овакове двостручне а и више стручне народне пјесме, можемо сматрати за бистра огледала, ну само разна кроја, у којима се једнако вијерно огледа здрава душа и чисто срце — Срб-јунака.

У Вуковијем нар. пјесмама наћи је овоме обилнијех примјера. Такове је пјесме бесмртни Вук окрстио са: *„То исто, ал' само друкчије."* Овако ево попраћену, предајем ову народну пјесму цијењеном *„Јавору"* на очување; он нек би је са своје вешто гране — уздихале тихачим лахором струна јавор-гусала — налагано спустио на њежна и мехка крила мили Српкиња читатељица, и на руке врли Срба, читалаца својн.

У Горњ. Карловцу на Јовањ-дан 1885. **Јован Вијелић.**

„„Како неби селе потавнио,
„„Поженио, снаје послужио,
„„И осам им кула саградио,
„„А девету себи основао,
„„Моро сам ти потавњети јако.““ —
Ту бијаде три бијела дана,
Тад се Јово натраг повраћаше,
Опреми се и сеја Јелица,
Да си пође с милим братом Јовом.
Јово њојзи тихо одговара:
„Ти не оди, мила селе моја
„Докле теби више браће дође.“
Јелица га не хтје ни слушати,
Веће поче дарове спремати,
Браћи реже свилене кошуље,
А сна'ама бурме и пршћење,
Паке иде с милим братом Јовом. —
Кад су били близ' пребјела двора,
Ал пред двором црква саграђена.
Тад говори нејаки Јоване:
„Причекај ме, мила селе моја,
„Причекај ме пред бијелом црквом,
„Док ја зађем за бијелу цркву;
„Кад сам средњег браца оженио,
„Ту сам злаћан прстен изгубио.
„Да га идем поискати малко.“
Ту га селе часом причекала,
А другим га сама поискала.
А кад зађе за бијелу цркву,
Ал ту нађе до девет гробова.
Најновији беше по најмлађи.
Брзо с' селе јаду досјетила,
Да је Јово у гроб поникао. —
Љуто цикну сестрица Јелица,
Паке оде пребјеломе двору,
Ал на двору врата затворена
А у двору кукавица кука.
То не била сиња кукавица,
Већ њезина остарела мајка. —
Јелица је мајку дозивала:
„Јадна мајко, отвори ми врата.“
Ал из двора мајка одговара:
„Од' отале од Бога морија,
„Девет си ми синка уморила,
„Па с' и мене дошла уморити,
„Пре нег видим јединицу ћерку.“
Јелица се и опет најави:
„Нисам мајко од Бога морија,
„Већ Јелица твоја јединица,
„Јединица слаба узданица!“
Тад јој мајка отворила врата.
Ту с' бијелим рукам загрлише
И слаткијем устма пољубише
Нашто мртве од јада падоше.

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

(Наставак.)

Но племе је обвезано такођер, да се свети за све увреде својих чланова, може се у прворасnијем стањима и крвно осветити.

Вриједно је даље поменути, да се богови, по назору природнијех народа, не свете за кривице на индивидуву, него на читавом племену. Врло је то добро разложио Багзот: „У доцнија времена и у култивиранијем земљама сваки је одговоран само за своје радње и нико не вјерује, да му рђаво понашање другијех може натоварити кривицу. Кривица је код нас лична пјега, пошљедак вољиног акта и само се припива хоћи. У стара времена на против сматра се злочин појединчев безбожношћу читавог племена, увредом његовог особеног божанства, које читаво племе даје казни небесној. У политичнијем појмовима такијех времена нема „ограничене држљивости“ . . . Што више, историје старијех Атињана не ће нико разумјети, ко заборави тај начин представљања старог свијета, ма да је Атина, сравнивши је са другима била изображена и скептична држава, осјетљива за нове назоре, а слободна од старијех предрасуда. Кад су јавне статује хермесове у Атини биле порушене, страх, и гњев испуни све Атињане. Бојали су се, с ће сви пропасти, што је *неко* слику богову осакатио и тијем овог увриједио.“

Назор тај, да су сви за једног солидарно обвезани, код некијех црначкијех племена налази смијешан израз, и код њих доказују

своје право према туђем суплеменику не само на особи обвезниковој, но и на сваком од његовијех суплеменика. Вјеровник дакле, који не дође до свог новца, смије и на суплеменику свога дужника оштетити.

Ово важи само за *странце, који су ван племена.* У писмену, под владом њиховог комунизма, нема ни дужника ни вјеровника, па чак и кашње, кад се је већ приватна својина развила, дужник још увијек заузима красно мјесто помоћу начела, *да особа стоји више, изнад ствари,* да се дакле особа ствари ради не смије дирати. Вернер Мунцингер нам саопштава врло лијепо посматрање код Бареја и Кунама у Абесинији, које се овамо односи, а код њих је ислам већ донио приватну својину, а старијех социјалнијех нагона није разрушио. „Слобода човјекова,“ вели, „куд-и-камо им је вреднија од свег могућег блага и мала. За то и јесте код њих дужник према вјеровнику на красном мјесту. Вјеровник дакле нема права, да примора свог дужника силом да плати дуг, да га шчепа, затвори, или само јавно о том да поведе ријеч; не може-ли доћи до свог новца, позове га преко трећег пред општинара и позове га да плати, не може-ли или не ће ли дужник да се споразуме, општина да вјеровнику цјесничко право; ту има право, да од свог дужника своту *украде.* Одузме му нпр. копље; али никако му га не смије истргнути из руке. . . .

„Крађа је повреда својине у котару, покрајини; *није гријех; докаже-ли се, украдено добро се сматра просто, као дуг.* Овде се особито показује, како високо стоји код овијех народа особа а како ниско својина. Ухваћени тат не смије се ранити или убити нити на одмазду зауставити; највише ако добије од својих гонилаца неколико ваљанијех ударица; одузме му се украдено добро и пусте га, нек трчи. Нема разговора о заробљењу, откупнини или чак служењу ухваћеног лупежа. Крадљивац, којег гоне његови земљаци, никад се неће убити; гледи, да умакне, оставивши свој плијен; гониоци му добро се чувају, да га не повриједе, јер проливена крв татова иште крвну освету. . . .

„ . . . Често се догађа, да тат жели да се измири са вјеровником — тако га смијемо назвати — дошавши до средстава или за љубав миру; онда замоли старце у селу, да га прате; сви ступе у кућу покраденог човјека, који осјећа за особиту част, што га тако високи гости посјећују; и узимље радо од тата у мјесто украденог добра и најмањи поклон, чак и козу, узима као потпуну оштету, и ако то износи само проценат од украденог.“ — Налик је томе и код Индијанаца, код којих су се нарочито упливом јевропскијем развили почеци приватне својине. „Изузевши капиталне преступе нема међу њима никаквијех казни, нити тјелеснијех нити новчанијех, и другијех и сви, од поглавице до најсиромашнијег, имају иста права, којих их нико не може лишити. Поглавица Сијуски питао је једном Катлена: „Приповиједали су ми, да бијели људи вјешају своје преступнике за врат, као псе, и то од свог рођеног народа?“ „Јесте, истина је.“ „Бијеле људе бацају у тамницу и проведу ту велик дио свог живота, јер не могу платити?“ „Кад сам и то потврдио,“ додаје Катлен, „стану се јако чудити и смијати, чак и женске.“

Шта не ће на то рећи само наши фанатичари смртне казне, него и наши „филантропи?“

Који држи стање наше модерне цивилизације датијем од природе, наравно, не може себи друкчије замислити некажњивост крађе, до ли здружену с најразузданијом несигурношћу за добро и живот. Ипак је код природнијех народа сасма противно. Нигдје није сигурнија својина, како општа, тако и приватна у колико се је ова развила, као код њих, и ничји живот није у погибељи ради посједа. Катлен, кога смо мало прије цитирали, пише о истијем Индијанцима: „За седам или осам година посијетио сам мало по мало три до четири стотине хиљада овог народа у најразновренијим оконостима и осјећам се обвезаним, у њљед многострукијех и сасма добровољнијех рађања њиховог гостопримства, да рекнем е су од природе кротак, мирољубив и и гостоприман народ. Увијек сам им у њиховој земљи био добро дошао и што су игда могли боље, частили су ме, не узевши ми за

то никад ништа; пратили су ме често с опасношћу свог живота кроз земљу својих непријатеља и потпомагали ме у транспортовању мога тешког пртљага преко брда и ријека, и у свијем овим околностима, ма да сам им био сасма у рукама, *ни један Индијанац ме никад није издао, нити злоставио или ми и најмање од моје својине што узео.*

„Ове ријечи врло говоре (и јесте, ако ми читалац допусти, и доказ) за врлине овог народа, кад се човјек сјети (и то би требало чинити), да у њиховој земљи нема закона проти крађе, да су им браве и резене сасма непознате, да им десет заповијести божјих нијесу наговијештене, и да крадљивца никаква друга људска казна не може подесити, него презирање, које у очима његовог народа његовом карактеру пришива прљотину.“

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПЕЧАТ
СРПСКОГ ЦАРА — КНЕЗ-ЛАЗАРА
од године ѕѡпѳ (6889) створења света, а то је 1381. по рачуну хришћанском.

Рад сам ево, да вам прикажем овде тај драгоцени споменик наше, истом у новоју сфрагистике[1]) српске — *печат*[2]) *цар-Лазара* даровне му дипломе славној задужбини својој, царској лаври *Раваници* (у Србији), од године 1381.

Приказу овом повод ми је глас онај, који пре неког времена разнеше по Српству наше новине; и у овом листу би помена о том (у броју 51. пр. г.) како је некакав сељак у Јагодини, у Србији, ископао у једном тамо подруму — „печат цар-Лазарев са грбом и натписом и т. д.“ и како је продао за 2 динара неком „*извесном лицу*“ а овај брже боље пожурио се с тим печатом у Београд, те начелник јагодински с места телеграфисао власти у Београд, да пронађе „оно извесно лице“ и од њега одузме печат царев.

Па на том било и свило се — и мал те неће бити ту и тутилук!

Него док се том печату, да га за сад наречемо: јагодинском, у траг не уђе и не опише га ко разговетније — ја ћу ево, као што с почетка наговестих, да вам прикажем цар-Лазарев печат, који виси о гајтану на поменутој дипломи му царској, раваничкој.

Године 1381. довршена би и тропосана дивна она црква манастира Раванице у тадашњем царству српском — светла задужбина цара Лазара — лицем на Спасов-дан, те је тај празник и храм цркви тој; слави вазнесење Христово. Цар-Лазар обдари манастир овај баш царски; дипломом својом и *печатом овим* утврди то ктиторство и прилоге, па прогласи ту задужбину своју *царском лавром*.

Диплома је ова подобро сачувана, на пергаменту, лепо учињеном, написана слови минејски, па украшена и попуњена слови златописани. Печат је златан (управо: позлаћен), те се по том и по речених слових златописаних ова диплома, и свака такова, зове по старински *хрисовуља*, по јелинској речи: χρυσόβουλλον то јест златно писмо, *повеља*, заповест царска.

Ко је год видео диплому какву, на пример, докторску ил којег владике ил властелина — смотрио је, да је печат свакој у кутијици округлој за себе, о гајтану утврђен за диплому. Такав је то обичај од старина, па такав је

[1]) ***Сфрагистика***, по јелинској речи: σφραγίς — јесте *наука о печатима* а врста једна науке дипломатике; изучавају је у школама ученици, који ће после да буду дипломате, посланици на владарских дворих и т. д. Печати се помињу у *библији*, још за доба Мојсијева, а знали су за печате и старп Мисирци. Оваки печати, *златни и сребрни* као овај цар-Лазарев, поникоше и у обичај уђоше концем XIV. века, дакле баш за времена царевања цара овог српског — те се и печат овај броји у *првине* и *кујунџијски напредак* свога доба.

[2]) Тај печат цар-Лазарев с дипломом заједно чува се данас у манастиру Врднику, Раваници Сремској, где почивају у ћивоту и свете мошти цара-свеца тога.

ево и овај печат цар-Лазарев: обликом као какав повећи котур ил омања кутија округла.

Кроз тај царев печат провучен је двострук гајтан озгоре кроз *једну* рупу, а оздоле извучен кроз *две* рупице, те растављен гајтан на два струка посебице, и на свакому крају по једна је ројта-кићанка свиле отворено-црвене, као што су и оба та струка гајтана од исте свиле усукана.

Тај двоструки гајтан пружа се до печата и кроза-њ у дужину 52 цм., а ројте свака по 12 цм. и утврђен је за диплому у виду крста, те на том виси тај златан печат царски.

Печат мери у пречњаку, озгор доле ил у накрст од ивице до ивице: 9 цм. и 6 мм. Обруч уоколо, који обе полутине печата саставља, широк је 1 цм. и 2 мм. — то је дакле дебљина том котурастом, печату округлом. Зарад лакшег обавештаја и разбора читаоцу у памети, назваћемо горњу полутину или страну печата, *лице* ил, по француски, *аверс*, као што је у том обичај у науци нумисматици[1]) кад се описује какав новац; другу страну ил полутину нарећи ћемо *наличе*, по француски *реверс*. Површина и једном и другом, то јест лицу и наличу, јесте сваком за себе: 72·35 □ цм.

На тој површини, и горњој ил дôњој, дао се до ивице уоколо пупчаст, по прилици гајтан-венац, а у размаку за 1 цм. ниже други, исти таки венац. Тим је печату и лице и наличје подељено на два поља: поширим уоколо прстеном, или, да речемо, дУгом, по којем је изведен слови пупчасти запис и с једне и с друге стране. Сред тога је поље округло, нешто веће од великог дуката нашег данашњег, и мери 6 цм. у пречњаку, те 28·32 □ цм. површине; по том пољу с лица и налича, по једна је слика пупчаста.

Ево те две слике какве су и шта је забележено у наговештена два записа, около једне слике и друге.

[1]) ***Нумисматика***, по јелинској речи: νόμισμα новац — јесте *наука о новцима*, из које се сазнаје, какав је који новац по кову, металу, по облику, по величини, по ковању и по вредности; наука се ова дели: на антику, *старинску*, и на *данашњу*, у коју узимају у науци тој и *средњевечне* новце. Наука ова почиње у ученом свету истом око половине XVI. века: описивањем старих, римских новаца, и т. д.

С лица (аверс) печату изведена је пупчаста слика спаситељева, изгледа нам седећива. Христос раширио руке као крила, те обема благосиља онако владичански. Иза слике дала се, рекао бих као каква дуга у полукруг, ако није то знамен тврди небеске над земљом, слика ова приказује вазнесење Христово. Још се виде два крака, или пруге испод оног полукруга на ниже; не разазнаје се разговетно шта су: лествице ил стативице престолу. Ако је ово друго, онда се тим приказује она псаламска изрека: Престо Богу небеса су а подножје земља! . .

Слика ова мери у вис 5 цм. и 2 мм. Христос је с брадом и дугом косом, те му пала по рамених; око главе, у колу светитељском, виде се у три поља, као у крсту, ова три слова: **Σ О Н**; с десне стране колу том **ІС̃** а слеве **Х̃С.** и над отим две титле, које казују скраћивање двеју речи: *Исус Христос*. Лице у Христа издаје збиљу и благост. Одећа на њему је она библијска, дуга свештеничка, а на ногу обућа, у врх сведена.

Иза оног поменутог круга небеског, Христу с десна и с лева, по један је струк вијугаст као да ће бити два крина или љиљана, а између она два, врпчаста венца слици тој уокруг, изведен је слови пупчасти ево овај запис:

+ Възнесе се къ слаке Х̃се Б̃е нашъ радость сътвори ученикомъ.

С налича (реверса) печату том, у средњем пољу изведена је опет слика пупчаста, цара Лазара, стојећива; слика мери уздуж 5 цм. Цар је у дугој одећи царској, у каквој се обично сликају српски владаоци у свечаним приликама. Колико се распознаје: одећа је то златотканица, сапред закопчана покрупним дугметима, од којих се 4 виде; тима с обе стране пружа се подграда или первас с извијуганим, као извезеним шарама-арабескама. Цару је око врата слична тому, пошира огрлица; а као да ће бити, да је још заогрнут окраћим плаштем, ако није она дôња пруга златан пâс царски. На глави му круна царска, кроја византијског, озгор затворена на прилику митре владичанске а изокола издају се лУци, од којих се два са стране лêпо разазнају, а онај сапред једва се разликује; на сваком

том луку као да је по један цвет крина. Круна је ова изведена на обручу, и средом тога виде се зрна крупна, ваљда бисера.

Цар је сасма озбиљна лица, дуге браде, коса му пала по рамених. У левој руци, не види се јасно, али биће да је кугла, шар владалачки, из којег се дао крст с подужим држаљем, које цар држи десном руком. С леве стране слици повећи је и подужи, исти онаки вијугасти крин, а за леђи други, који изнад рамена допире цару мал-не до венца оног около; мало мањи крин је и с десне стране слици царевој.

Средом измеђ она два венца врпчаста у около, слови пупчасти ево овај је запис: **✝ Въ Хса Бга благоверни кнзъ Лазаръ Гнъ въсоі србскои и поморїє земли**

Ето такав је с лица и сналича тај печат цар-Лазарев, и то је изведено пупчасто у слици и слову на једној и на другој страни.

А сад ваља рећи коју и о градиву печата овог.

Казах с почетка, да је тај печат *златан*, по обичају тадашњем, по ком се и хрисовуље, о којој-год такав печат виси, зову златне; али кујунџијска је работа ова по истини од белога, *здравог сребра* па у ватри обилато *позлаћена*. Тако мене обавести наш овдашњи, стари искусни Србин златар *Тодор Лазаревић*. Он измери печат овај и нађе, да сребро мери 10 лота мере златарске, а да је потрошено на позлату тога до 4 дуката злата врсте најбоље. И позлата се сачувала ето за 500 година још тако лепо, да је суштином и дебљином *јача* и од најбоље данашње хартије писаће.

Ко-год знаде, како се за доба цара Лазара и сребро и злато обилато вадило из рудника по царевини српској — погодиће и сам, да је градиво печата овог српско рођено; исто тако биће и посао овај кујунџијски работа *умешне руке Срба златара,* који су у у то доба, а и мало пре тога, на гласу били са свог заната и умешности тамо. Разликује се посао овај од савременог млетачког, јер је грубљи; а разликује се и од истовременог византијског цртежем поменутих слика, и нарочито кројем и обликом слова србуљских у поменута два записа.

Обе слике на печату и украси, па и та слова србуљска, јесу онај старински мучни посао, по имену кујунџијском: *цизелирски,* израђен *пунцама,* то јест избијањем слике и слова длетићима и чекићем — а не, као што се данас пупчасте слике ове врсте израђују: челичном матицом (матрице) или калупом па претиском штампаћим, као где се новци кују ил слова штампаћа лију. . .

* * *

Оволико, мишљах ја приликом овом удесном, да је сад ваљало рећи о том дивном споменику сфрагистике српске, красном знамењу побожнога дела и спомена светле задужбине цара Лазара, потоњег мученика косовског. Искуснији од мене, ко буде печат овај разгледао — нека поправи и исправи, ако сам ја у чем-год погрешио у приказу вам величанственог знамења овог царског српског.

И ко-год овај печат цар-Лазарев види, знам да ће га и нехотице мисли занети у дневе оне судбоносне, кад за часак сунце српско, након Душана Силног, наново засја небом српским и обзорјем, да мало за тим на Косову у крви утоне у ноћ петстољетну, мученичку!...

У Новом Саду, *дне светог Симеуна (Немање), новог мироточе. 1885.*

Александар Сандић

КЊИЖЕВНОСТ.

Целокупна дела Доситија Обрадовића. *Издање браће Јовановића у Панчеву.* Дошли смо били већ и дотле, да ни по које новце не могосмо добити дела нашег народног философа Доситија, и ако су ова већ у више пута у разним издањима излазила. Наш млађи нараштај, који је у школи или од својих родитеља слушао за мудру науку Доситијеву, за ванредан његов „живот и приклученија" — једва могаше да нађе на какву стару Доситијеву књигу, али не мога да позна и проучи васцели рад онога човека, који је у нас *први* почео да пише *за народ.* Пређашња су издања распачана, у антикварима једва по скупе новце да се набаве, а публика, старија и млађа, која треба да чита и учи Доситија, не спада код

нас у онај део публике, који обилује новцем, те и скупље књиге може да набавља.

С тога је лепу услугу учинила народу књижара *браће Јовановића* у Панчеву, која је у своју „Народну библиотеку“ узела и целокупна дела Доситијева. Сад су та дела изишла потпуно, те их је књижара у елегантне тврде корице са златним шарама а у *две књиге* (са *осам* свезака) дала увезати и продаје их по 4 ф. 80 новч. или 10 динара. Ето дакле прилике сваком поштовачу првог нашег *народног* писца, мудрог философа и најтоплијег родољуба Доситија, да набави и да се наслађава његовим мудрим збором, његовим бесмртним делима.

Овом приликом не можемо а да не зажалимо на наш народ, како се слабо одазива „*Народној библиотеци*“, што ју речена књижара издаје, и од које је већ око 100 свезака изишло. Књижара се тужи да на то своје, с толиким трошковима скопчано, а опет тако јефтино подузеће, има до сада једва *четири* претплатника. Овде мора престати сваки „Gemüthlichkeit.“ Ако ћемо тако далеко терати *политику*, онда ћемо корачању наше књижевности подметнути ногу, те ће ова посрнути и стрмоглавце љоснути. Не питајмо *ко* даје, него *шта* даје! Да је **„Народна библиотека“** *вешто уређивана*, да од ње народ може имати *користи*, да је *јевтина* — све то нико не може порећи. Па кад је тако, за што не помажемо издавачима?

Но нама је с друге стране познато, да се *књиге* наше *уопште* слабо и никако не купују и не продају. Издавачи *награђених* дела, *класичних* превода, практичних и нужних књига за поуку свакоме и т. д. туже се, да за књиге нико и не пита, не исплате им се ни они огласи у новинама или обашка што су га штампали, а камо ли награда писцу и штампање дела.

Мислимо да није доста што имамо само добре књижаре и пожртвовања пуне издаваче, него би ваљало у народу на све стране *организовати чете скупљача претплатника и продавалаца* књига, а за тај посао су по народу, особито по селима згодни наши ваљани *трговци*, добри *свећеници* и *учитељи*. Али проклета *политика* не даје *времена*, или не даје *воље* овим нашим стражарима имена и свести српске на све стране у народу, да се заузму око *ширења књиге и просвете*, а овамо се само тако можемо надати напретку нашем свестраном, ако народ заволи добру књигу и ако је буде проучавао и себи знања и свести стицао.

Толико поводом овог новог издања „*Доситијевих дела*“, а дела његова обашка нећемо препоручивати, јер би врло жалосно било, кад би се још и Доситијева дела морала на добош хвалити и препоручивати по новинама.

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss.* По налогу антропологичног друштва — У Бечу 1885. Стр. XXVI — 681 у осмини. Цијена фор. 6. 50.

(Наставак.)

Нетачно је што г. К. биљежи (стр. 52) Ђурђев дан на 23 маја, јер долази Богу хвала на 23 априла.

К племенскијем именима која долазе од заједничког крсног имена и сачињавају међу православнијема као неко разликујуће обиљежије (стр. 52) напомињемо облике: Илијинштаци, Видоштаци, о којима незнамо дали су крсна имена али биљеже становита доба године.

На стр. 67 и друговђе г. К. навађа Милићевићеву „Кнежевину Србију.“ Чудимо се како му није од истога писца позната „Краљевина Србија“, у којој би био могао да црпи доста градива баш о онијем странама о којијема је иначе мало обавијештен, зато неможемо а да га неупозоримо за то знаменито дјело.

На стр. 70 спомиње г. Краус *дружину* као *задругу* и *друга* као задругара. У нас по отоцима зове се *дружина* скуп рибара, који су забављени навлаш ловом срђела са свијећом, а сваки појединац зове се *друг*. Тако је и у другијем врстим рибања.

И у нас на Брачу како К. извјешћује о Плетерници (стр. 72). вели се „они су скупа“ или „живе скупа“, кад има доста браће која живе заједно са женама и дјецом. Управа остане онда обично у рукама старијега брата, или ако се баве разнијем врстима пословања

онда подијеле између себе послове. Један управља рибањем, други трговином трећи баштином.

Није само у Истри, како пише г. Краус (стр. 73), да се чује ријеч *комора* за *собу*, него је то низ свеколико далматинско Приморје ђе је упливала талијанска просвјета.

Ми смо у Загорју далматинском чули да собу зову *ајат* а то је све исто као *вајат*, што спомиње г. К. (стр. 74).

Онога што по г. дру К. зову друговђе „доселица“ називљу у нас на Болу „догонац“ али се та ријеч употребљује само у увредном смислу, па се ријетко и чује.

Није само у Славонији да зову кућног старјешину „куће-главом,“ како г. К. извјешћује већ чујемо то посвуда у Далмацији.

На стр. 80 вели Др. К. да је „*стопаница*“ код Хрвата још и данданас име за кухарицу и управљачицу хране у јужној Угарској такођер и за домаћицу,“ дочим на стр. 39 вели да се „управитељица куће међу Хрватима и Србима зове обично *домаћица*, међу Бугарима *домакинка* (такођер *кштовница*) Ријетко се чује *старешица* (старјешица у Љетб. срезу у Србији), уз то *стопаница* итд.“ Дакле се зове и стопаница а то не само у јужној Угарској већ и у нашијем странама тачније *стопањица*.

На стр. 87 није г. Краус тачно погодио смисао пословице:

„Добар домаћин ваља више од два ока да има.“ Кад ју је превео овако:

„Ein guter Hausvorstand ist mehr werth als ein Augenpaar“, јер прво *ваља* значи овђе *треба* дакле немачки muss, а друго „више од два ока“ значи mehr als ein Augenpaar, а цијела пословица превела би се онда:

Ein guter Hausvorstand muss mehr als ein Augenpaar haben.“ Зато пословица није на мјесту, као што је она што иза ње слиједи:

„Више вреде господарове очи нег обе руке“

јер ова јест на хвалу добра домаћина, а прво наведена какав треба да буде добар домаћин.

(Наставиће се.)

РАЗНО.

(Како је стављена у ноте песма „Мируј, мируј срце моје.“) У свима крајевима српским и хрватским пева се песма „*Ко је срце у те дирн'о*“ са рефреном „*Мируј, мируј, срце моје.*“ Песму је ту написао г. 1845. песник наш *Петар Прерадовић*, а како је она добила своју мелодију, о томе нам прича уметник и композитор југословенски г. *Фр. Ш. Кухач* у првој свесци „*Југословјенских народних попјевака*“, што их је он покупио и издао г. 1878. Напев овој песми, прича нам г. Кухач, исхитрили су г. 1847. или почетком г. 1848. *осечки тамбураши* помоћу родољуба (а касније народнога заступника) *Паје Коларића*. Како нити тамбураши, нити П. Коларић не бејаху вешти да измишљену мелодију забиљеже у нотама, то се Паја Коларић обрати на Кухача, који је онда био дечко од 13—14 година, али је већ био обратио на се пажњу свирањем у гусле и гитар. Кухач се дотле још није био окушао у стављању мелодија у ноте, те се прими тога посла под условом, да му Коларић пева ту песму све дотле, докле Кухач не научи свирати је на гуслама. Коларић то и учини, те тако Кухач запамти мелодију и стави је у ноте. Разређујући напев тај у мере није се знао друкчије помоћи, но је питао свога учитеља у гитару *Климеша*. Овај је држао да напев, онако певан, нема глазбенога смисла, те га је тобоже по музикалним правилима нешто променио. Но Коларићу не беше с почетка право да се што мења, али најпосле није могао вештини климешевој приговорити те пристаде на оне поправке. Коларићева похвала Кухачевог рада око ове композиције подстакла је младога онда уметника да даље ради, те је тако и друге попевке стављао у ноте и ове су се певале, ишле од уста и омилеле народу, Концем г. 1849. имао је Кухач већ читаву збирку оних патриотичких песама, што су се у оно доба певале, а писао их је у ноте под надзором свога учитеља у Доњем Михољцу *Јосифа Бека*.

НОВЕ КЊИГЕ.

Из живота светих угодница божјих. Свеска I. У Новоме Саду. Штампарија А. Пајевића 1885. — Овако лепо описан живот светих још немамо у нашој књижевности, а ово је писала висока једна личност, одлично име у нашој књижевности. Препоручујемо дело ово нарочито Српкињама нашим.

ОДГОВОРИ.

Г. М. Д. на Цетиње. — Морадосмо због коментарисања оставити за идући (8) број.

Г. П. П. у П. — Шафарикова писма о Србима наставићемо, чим у листу места буде.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
→ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ←

Уредник:
→ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ←

Бр. 8. У НОВОМ САДУ 24. ФЕБРУАРА, 1885. Год. XII.

Српкиња васпитаља и васпитање српско

Од А. ХАЏИЋА.

(Наставак).

Најлепши свој посао обавља мајка мирно и скромно сама у својој кући, непрестано се трудећи и трпљиво напредујући у својој дужности.

Њезине најсјајније победе ретко се приповедају, јер су тако особне природе, да тешко прелазе и преко прага саме собе дечије.

Био ма како знаменит очев утицај у васпитавању сина и кћери, опет он, ако му жена не помогне, не ће моћи ни сина свога, а још мање кћер своју лепо изобразити.

Мајка утиче прва и најдубље у васпитавање своје деце.

Први осмех, прво тепање детенцета тиче се мајке; од ње излази сваки напредак у првом, најзнатнијем развијању дечије природе, која му доцније даје правац за сав живот; мајци је свагда срце детиње најближе.

Велику снагу, а и голему одговорност имају мајке!

Оне су, по вољи божјој, колевка човечанству, колевка, у којој се оплемењује род људски.

Знаде ли то свака мајка?

Садашњи женски свет хоће, да га свак цени и хвали. Женске главе мисле и говоре о еманципацији, о неком свом „вишем положају.“ Међу тим свет жељно чека, да женска страна одговори своме правом задатку, да својим утицајем, својим правцем васпитујући своју децу подигне род људски на више и на боље.

Племенита и добра мати оснива у души детета свога за цео живот му поштовање према свему, што је лепо и добро; њено чисто схватање живота, њено оцењивање свега, што је добро, право, правично, племенито, узвишено и лепо, ради творачки у млађахној души.

Добра и племенита речима и при-

мером постепено пренашa у појмове, у све образовање свога детета човечност, која је основана у данашње дане понајпре на хришћанству.

Пример у васпитању много може.

На примеру можемо да разгледамо јединство моралнога поретка у свету, а тим да постигнемо то јединство и сами у себи.

Сваки силан пример, утичући на нас, изазива нам у души тако осећање, да и ми желимо да урадимо оно, што се у примеру види.

Дремовна страст, која креће људску радњу, може се примером оживети и подстаћи на рад.

Нарочита је дужност мајкама, да спасавају своју децу, т. ј. да их васпитавају умно и разумно.

Нека васпитачи никад не забораве, да само слободан може ослобађати робље, да они морају дати добра примера деци својој за све оно, што они траже од деце своје.

Ко хоће децу да васпита, не сме ни по што почети уништавањем и искорењивањем детињих особина; таким васпитањем долази се баш до онога, што би смо хтели избећи.

Родитељи су ради, н. пр. да у деци својој стишају напраситост и жестину и одуче их од тога, те их одмах каштигују, чим на њима то опазе, а заборављају, да баш тим управо драже страсти, те учине, да им деца не бивају само напрасита и жестока, него још и подмукла.

Родитељи су ради, да им деца буду искрена, да увек говоре истину, па их каштигују, чим их у првој лажи ухвате; а смећу с ума, да су баш сами криви својим непрекидним претњама, својом суровошћу, својим незгодним каштигама, што им деца не говоре увек истине.

Добра мајка никад детету не ће рећи, да јесте оно, што није, нити да није оно, што јесте. Кад мисли, да детету нешто не ваља дати, не даје му и каже, до му не да; ако једном одрече, она одржи реч; а ако рече, да ће дати, и тада никад не пропушта испунити обећање своје.

Неке наше мајке кад хоће некуд да иду, а да не воде децу, кажу: „Седи ти код куће, срце моје, мајка ће да иде, да извади зуб,“ или ма што друго. Неке опет, кад хоће да одузму детету нешто из руку, украду му то на повичу: „Однела мачка! Изела куца!“ Неке, најпосле, кад дете падне, па се убије, бију земљу као да је казне, што се дете спотакло и пало.

Ово је све лаж, а деца се овако могу варати веома за мало; после ће опазити лаж, па или не ће веровати, или ће и сама замиловати лаж, видећи такав узор у својих родитеља.

За то лаж нема места у поступању с децом ни у најситнијим стварима. Детету или не треба никако казивати, што није за њега, или му ваља казати чисту, праву истину.

Дете не треба никад да чује неистине, нарочито од особа, којима треба увек да верује.

Ако је, несрећом, дете већ пало у ту погрешку, не испитуј гаваздан, јер баш тим га учиш лагати.

Дете веома лако долази у искушење да лаже, само да се сачува од укора или казни.

Разложи мирно и озбиљно како је гадно и ружно кад се лаже, јер ако дете плашиш, опет ће лагати од страха.

Да се деца из малена од лажи сачувају, добро ће бити, нека свака мати брижљиво гледа, да јој дете на памет научи и утуби песму нашег Змај-Јована Јовановића о „лажи:“

„Истина је, синко,
Цвет мирисан, мио;
Лаж из пакла ниче,
Враг је посадио.

Иза једне лажи
Иде друга, трећа,
Најпре мала, после
Све већа и већа.

Чим ти лажна реч'ца
Из уста излети,
Први јој је посао,
Да ти се освети.

Ко је данас склиз'но,
Сутра може пасти,
Ко је данас слаг'о
Сутра може красти.

Лажна реч се тешко
У висину диже,
Истина је вија,
И брзо је стиже.

Ко истину вређа,
Лако пређе меру,
И лажов ће лако
Погазити веру.

Од зачетка свога
Лаж проклетство има,
Нит' је сретан ко је даје,
Нити ко је прима.

У лажљиви' усти'
И истина пати;
А и ко би мог'о
Лажи веровати.

Може каткад лажов
И до нечег доћи,
Ал' било кад било
Рђаво ће проћи."

Поступајте с децом, не како би деца хтела већ како њихова природа захтева; дајте им све, што потребују, не деца већ њихова природа: и деца вам онда не ће бити ни напрасита ни жестока, ни подмукла, нити ће имати икада узрока, да преваре, или да слажу родитељима, од којих свако добро примају.

(Наставиће се.)

Мир у ратно доба.

ПРИПОВЕТКА ИЗ 1848 ГОДИНЕ А ИЗ ЖИВОТА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА.

ОД ЛАЗЕ НАНЧИЋА.

(Наставак.)

При излазу из Кумановићеве куће на улици срео се Светозар за Стеријницом и Милицом, које су тог часа хтеле ући унутра у кућу. Ново изненађење, ново узбуђење! Светозара је обузело неко неодређено чуство између големе радости и грдне туге; радости за то, јер је видео своју вереницу, Милицу, за коју није знао, куда је отишла и где се дела, па је већ држао, да је више никад ни видети неће, јер је могао претпоставити, да је и она пала као жртва разјарености побуњене масе, која у таквим приликама никога не штеди, нити се обзире на женске сузе нит на пиштање ситне деце, него тамани све, што јој год на пут изиђе; туга с тога, што тог часа, кад је Милицу видео, морао ју је и оставити. Милица пак иза душевног потреса, који јој је до сад раздирао душу и срце и у страховитој неизвесности, шта се са њезиним милима у Кумановићевој кући догодило, спазивши сад свога Светозара, заборавила је на све претрпљене муке и обузе је чиста радост, те у усхићењу паде своме svеренику на груди и грчевито га загрли, а од големог потреса није могла ниречце прозборити, само што су јој сузе радости на очи удариле. Ни Светозар није могао хладан остати него грозничаво притисну на своје груди вереницу своју, па је страсно пољуби, а на његово лице кануше две вреле сузе из Миличиних очију.

„Буди крепка, небо моје, као што и приличи правој Српкињи. Ја те сада морам оставити, али држим, да ћемо се још једаред морати видети, па онда ћемо за навек срећни бити, или ћемо се за навек — растати. Збогом, анђеле мој!"

*

„Не, не!“ говорила је узбуђено Милица. „Ја те више не пуштам од себе. Ја нећу више да се растављам од тебе. Куд ти идеш, ићи ћу и ја с тобом, па што теби буде, нек буде и мени. Ти ме не смеш оставити,“ па се још нежније и чвршће обвила око њега.

Светозар на ове речи у први мах није могао ништа да одговори, него јој само обасипао лице страсним и врелим пољупцима. Ова сцена не мање је узбудила и самог хусарског официра Арваја, који би, да је имао права, да по срцу суди, одмах отпустио Светозара, па нек уживају сваку срећу они, који се искрено и силно љубе. Та и сам је љубио, а ко љуби чисто и неограничено, тај уме поштовати и уважавати и туђу љубав. Арваја је ова сцена необично јако дирнула, али строга дужност му је налагала, да Светозара отпрати у варошку кућу, па ако се докаже да се он само бранио, то је официр држао, да ће га морати ослободити. Он са своје стране био је у напред уверен, да је Светозар невин, а није још знао, да у бурном времену и невине жртве падају, да невини страдају, кривци пак ликују. Но он је сада на сваки начин морао своју дужност вршити. Све што је могао сада учинити, то је, да им допусти, да се што дуже разговарају, па да тако драган драгану утеши и умири. У томе им неће нимало сметати, а и сам је наумио, да Светозару у том помогне.

„Не бојте се ничега, госпођице — говорио је он узбуђено, а по нагласку речи, видело се, да је Мађар, али који зна врло добро српски — Ја имам само налог, да са господином Светозарем идем у варошку кућу, где нас очекује мој командант гроф Естерхази, који тражи обавештаја, како је текла побуна и како су Немци напали на Кумановићеву кућу. Чим пак господин буде грофу Естерхазију објаснио читаву ствар, одмах ће доћи кући, па се онда више никад неће растављати од вас.“ Ове последње речи изговорио је Арваји несигурним гласом, јер му тешко беше да лаже.

„Па идем и ја с вами. Имала бих и ја господину грофу много што шта да објасним. И ја ћу му умети казати, како су нас напали ни криве ни дужне,“ одговори Милица брзо и одлучно.

„Хвала лепо,“ рече јој официр учтиво. „У свако друго доба ваше би нам друштво веома мило и драго било, али у овом бурном времену имамо ми посла само са мушким главама, па с тога вашу понуду не могу примити, него вас морам умолити, да останете код куће, а ваш господин Светозар и тако ће се брзо повратити, те ће вам моћи о свему причати.“

„Господин има потпуно право, умеша се сад у разговор и Стеријница. „Гле ти ње! Зар би и то приличило, да једна девојка тумара ноћу по варошкој кући? Седи ти лепо код куће, па ћемо заједно чекати Светозара, да нам прича, шта се догодило у варошкој кући и да нам и друге новости саопшти.“

„Да, чедо моје, остани код куће. Ја ћу се одмах повратити“, тешио је Светозар, а срце му од туге хтеде препући.

„Послушаћу те, дико моја,“ говорила му је Милица кроз сузе. „Али мени срце вели, да те крвници неће пустити, него да они траже твоју главу.“

„Немојте бити неправедни, госпођице — упаде у реч Арваји — Гроф Естерхази није крвник, него је најправичнији човек на свету.“

„Ја тог човека не познајем“, одговори Милица. „Али ја слушам само глас мога срца и оно ми вели да неће добро бити. Ах! господине, ако срца имате, ако матер, жену или сестру имате, ја вас преклињем љубављу, што према њима осећате, не дајте, да мој невини Светозар страда! Ја знам, да наши душмани његову главу траже, али не дајте ви, да се невина крв пролије — тако вам бога и тако вам љубави ваше!“

„Што могу, учинићу све. А сад хајдмо!“ одговори Арваји до крајности тронут.

„Збогом сунце моје, збогом ружо моја, збогом небо моје!“ говорио је узбуђено Светозар, па је грчевито притисну на своје груди и обасу јој очи и уста врелим пољупцима, а она је обамирала од големог душевног потреса. За тим се он отрже, предаде своју вереницу Стеријници са молбом, да је одведе кући, па се окрену официру и рече: „Ја сам спреман. Хајдемо господине!“ Они одоше управо у варошку кућу, а Стеријница готово онесвешћену Милицу уведе унутра у кумановићеву кућу.

(Наставиће се.)

Јевђеније Оњегин.

Спев Александра С. Пушкина

с руског превео

ЈОВ. СИМЕОНОВИЋ ЧОКИЋ.

ПЕСМА ПРВА.

LIII.

(Свршетак.)

Нап'о дворе пуне слугу,
Покојнику стижу браћа
И небраћа са свих страна —
Господска ће бити даћа.
Укоп свршен . . . једу, пију
И белога, руменога
Док одоше попе, гости,
Свак у зноју лица свога.
А Јевђен нам сељак пост'о:
Земље, шуме, добра стања;
Пост'о газдом пустолина,
Распикућа некадања!
Па је вес'о, па му мило,
Што је прошло, што је било.

LIV.

Два су дана чарали га
Лузи цвећа мирисногa;
Ладовина у дубрава,
Шум потока несташнога.
Трећег' дана додија му
Поље равно, небо плаво;
Њега мори неки дремеж,
Па је сваког уверав'о:
Досадно је и на селу,
Ма да нема ни дворова,
Ни улица, ни игранке,
Ни карата, ни стихова.
Њега прати хандра дерна,
Као сенка, жена верна.

LV.

Ја уживам у тишини,
Сеоскога волем мира:
Шаренији ту ми снови,
А звучнија моја лира.
Беспослицу волем пусту,
Она ми је врху свега,
Па када се зором дигнем —
Ту слобода, ту ми нега!
По језеру бродим тихом;
Читам мало, спавам више,
А варљива слава ташта,
Мени слабо баш мирише —
Па зар нисам ето тако,
Најлепше ми данке смако?!

LVI.

Поље, цвеће, нерад, љубав —
За вама ми срце гине;
Па ми мило, што се с тиме
Баш не слаже Оњегине;
Читалац ће подругљиви,
Ил' новинар, на то слећи —
Читајући песму моју,
Потворити, па ми рећи:
— Тај је себе насликао,
Као што је — Боже прости! —
Занео се па певао
Бајрн, песник охолости!
Е гле! — ваљда мог'о неби,
О другоме, к'о о себи?!

LVII.

Право рећи — сви песници
Љубави су верни друзи;
Што сам дивног негда снио,
Моје душе хране лузи.
Те ми слике песма буди,
И полети са немира
Моја вила планинкиња,
Робињица од Салгира*)
Сад питате, мили друзи,
— Ко помути твоје звуке,
Те ти лира бôно јечи,
Те јој тужне мамиш гуке?
А у моме колу бајном,
Којој плачеш песмом вајном?

LVIII.

Које ли те моме поглед
Наградио тако силно.
Те је твојом песмом мудром
Обожаваш изобилно?
— Ман'те, браћо, ни сам не знам!
У љубавном колутању
Не досегнух своје мете,
И не доспех олакшању.
Своју љубав, пламен живи,
Ко у песме плете жарке
Томе цвета вечни лавор,
Тик ће тамо до Петраркe —
Моја крила сагоре ми,
Са љубави ја онеми!

*) У Пушкинову спеву „Бакчисарајски водомет.“

LIX.

Прође љубав, вила дође;
У души ми изведри се —
Чаровите бирам звуке,
Мудра песма изнедри се.
Сада пишем, срце ћути;
Перо нагне, па запара,
Ал не слика, као негда,
Лепих нона бајна чара!
Тужан сам вам и суморан,
Али суза више нема;
Јоште мало, па ће бура
У души ми, да задрема,
Те загудим спевом вама —
Двaест и пет од песама.

LX.

Тражио сам згодан облик
И јунаку име дао,
Те у томе мог' романа
Прву песму доконао.
Строгим оком све сам прешʼо,
Опрека сам нашʼо врећу;
Цензуру ћу да намирим,
Ал' поправљат' ништа нећу.
Ето вам га новинари,
Па млатите сад и ово!
На обалу пани Неви
Моје виле чедо ново —
Набери ми славе злата!
Подметања и ината!

Омер и Смиљка.

ПРИПОВИЈЕТКА.

(Наставак.)

Омер је стајао с ову страну стијене па је посматрао гиздаво дјевојче у оволикој вечерњој дражи; хтио би да прозбори, да усклике што, да јој прати лаган поздравац, али још стајаше нијем. Најзад се саже, узабра један цвјетић јанице, подиже га, па се ближе примаче дјевојци.

— Акшам хајрола, ђулу бјели! ускличе, па се хвата за фес, те се по турски поклопи. Је л' те да је убав цвијет ова наша јаница: као дробни бисер да је прекрио траву, тако њезини бјели цвјетићи маме нас да их беремо. А гле цвјетка у вашој коси, баш је тај цвијет пристао за младост.

— Зар се и вама свиди сићушна чимбуркака или као што је иначе зову у науци овчица — запита га Смиљка.

— Чимбуркака је једна од првијех весника прољетних, па како да ми се не би милила, она ме подсјећа на најближу радост, што ћу је да уживам, гледећи

свако јутро пространо зеленило ових наших бакија. Та и шта би нас овдје веселило да није тога малога цвијећа, што нам наговјештава знаке у години. Кад бијасмо у Тузли имадијасмо бујнију природу, али не толику слободу и чист зрак као овдје на висовима ове планине.

— Колико је времена од кад сте од Тузле, запиташе Смиљка.

— Четрнајест и по година је. Е, колико се није за онијех четрнаест година измјенило, ето тада имадијах још рођену мајку, а сада сам инокосан у оца. Омер би коју више био прозборио, да се Смиља не окрете крави, па је лако гонећи једном шибицом, новиче: — Хајно, Ревка; збогом господичићу!

Омер јој се поклони, а она се изгуби гонећи краву пред собом. Још дуго гледаше Омер за њоме, и ко знаде шта му се у души збиваше и шта му срце осећаше кад му се јуначке очи напунише суза.

Чудан је човек тај Фазлибеговић, прилично зенђил са јединцем сином, већ не има се за што да брине а непрестано је на ногама. Рад и вредноћа кућу кући, говорио би он чешће, и свјетовао је сина на рад и истрајност у раду. Но Омер је у заман харчио божје дане; он је својски прионуо уз књигу, и трудно је прибирао не само науку, него се још дневице богатио искуством и умјетности. Крај својијех студија он је обављао и важније кућевне послове, које није смио да повјери млађим укућанима. Мали је иметак напредовао, а усамљени дворац сваке се године више и више подизао. У свачему опазио си напредак и рад; још да му је којом срећом подобна друга, која ће уза њ вјерно да подупире и сваком богоданом приликом помаже му добрим савјетом и корисним упутима. Која ће га још више галити у часима кад би му и аншла буди која невоља или зла воља — да му је још вјерна сапутница кроз живот, Омер би био веома срећан човјек. Гизда је дјевојачка у Сарајеву не малена, али је Омер ипак није вермао; нијесу га занијеле гизделинке својим навученим црним обрвима ни набељеним образима, ни ватренима очима; он је само у једној особи све то са свим природно нашлазио, природа ју је украсила, природа ју је надарила богатом ризницом својијех дарова — дјевојачким врлинама. Смиљка је и лепа и ваљана и добра, само је толико неправде што није Туркиња. Она је хришћанка и то ватрена хришћанка која ни за живу главу не би вјером промијенила, ни изневјерила име Исусово — а отац јој је вјеран чувар части и образа који не умје у таким стварима да се шали. Зло би намерио ко би толико дрзак био да такву шалу проводи са хајдуком Миљком — не помаже му ни вјера ни Мухамед. Али није он ни толико устао на страну вјеру и обичаје, он је поштовао туђе, али још више је љубио своје.

Ако си туђин у своме обичају обикао, просто ти је, али ни ти мене нијеси у стању да одвратиш од мојих обичаја и навика. Зло ти не замјерам, али добро не дам да рђом замијениш; толики је свијет примио и одобрио науку Христову, зар је ти хоћеш да опровргаваш?

Тако је чика Миљко у себи судио и расуђивао о вјери својој прађедовској; а тако судио и одмјетницима и издајницима њезиним.

Бјеше се сунце благо осмѐхнуло након дуготрајне зиме, да загрије дугу страну на бакијама, да измами благу росу на површију њеном, како ће се сњћушно сјеме да разбуди, те да буја, док зеленилом не покрије старе путе, стазе и богазе. Тек је једна путања остала утрвена, куда пјешаци даномице пролазе. Ова стаза води крај Миљкове куће, а за тим заовија на десно, па се лако прикрада Фазлибеговом двору. Као да и стаза знаде гдје се млађана срца находе, па их хоће да опомене којом им стазом ваља поћи — да се оба сродна срца нађу.

(Наставиће се)

Госпођици К. за књигу — споменицу!

Селе вита, селе поносита,
Нашто листак књиге Твоје б'јеле
Та братац ти и онако доста,
Жели среће, и то среће веће!
У Горњ. Карловцу 1884.

Све ти жели, што жели и себи,
Свакој сестри, сваком брату младу,
В'јерна војна, а љубовцу врлу,
Чим би српску ускрснули наду!

Б.

Писмо проф. Ђорђа Магарашевића
ОД ГОДИНЕ 1823.*)

У Н. Саду (29.) 10. Јунија 1823.

Љубљени пријатељу!

Ономад пише ми наш љубими Петар Матић из Беча, да сте му окром други ваши послова неколико пренумеранта на ново за моје дјелце послали. У колико ми је то мило и драго, да се љубитеља још к томе наоди, у толико ме то исто страши, оћули ја ожиданију ревностни наши родољубаца подпуно моћи одговорити, и њиовој жељи за доста учинити. Но надам се да ће се, колико толико, моја добра воља и жеља народне ползе упознати; а о совершенству књиге, особито при овакима расправа о језику, и непостојанима правилима ортографије (јер се на ово више него на сами језик пази) није могуће ни мислити. Међу тим ја се с' многима моима друговима тим једним тјешим да нисам само хладни смотритељ и критик дјела, која у нашему књижеству изилазе, бивао, већ да сам што год и ја принео, или поне принети желио народном олтару просвештенија; а то, мислим, да је за род много полезније (већ како ће бити за мене, за вас, и за друге који овако мислимо, може се сада знати —), већ руке метути у џеп, па од клупе до клупе по сокаци једног, или другог писатеља оклеветавати. Но на част сваком своје, ми треба да овако поступамо, а при том увјерени да будемо да роду тиме више ползујемо, него ћутећи. Ћутимо више од триста година, па које нам добро видиш?! Ко је икад у почетку изображенија народног таки *класицитет* желити, таки имати могао? Све то с' временом бива.

Пише ми Матић још и то да сте *Мизијаду* на ценсуру Бечку дали**). Зашто сте то радили? Заш' нисте у Будим послали? Та у Мађарској је још нешто слободе; али у Бечу нигди ништа. И ја би мислио, ако што год ценсура зановетати стане, као што ће без сумње то и чинити, пошљите у Будим, тамо ће лакше кроз Prugatorium проћи.

Дозволите ми да вам још овде мало неко прошеније додам. Ја намјеравам с' концем Окт. ове године издати књижицу под именом: Сербска Летопис, као што ћу вам објављеније о том печатано, како из Беча добијем послати. За то ће ми бити нуждне неке ствари, о коима ме ви најбоље извјестити можете; а то је ово: Ја би рад био знати имали у Трсту и околнима мјестима Сербаља Штабсофицира били они у дјеиствију, или пензионирани? Имали у тамошнима нашима црквама какви стари *рукописни* књига, от кога? кад? и гди написани? — Шта би от покојнога Соларића

---

*) Ово писмо првога уредника „Српског Летописа“ добили смо од уваженог г. Марка Драговића уз ове ласкаве речи: Давно сам желио што год послати нашему „Јавору“ да штампа на својијем страницама, те да му се бар мало одужим за оно задовољство које сам често пута имао читајући дивне и миле стварчице, које се у њему штампају. Али богме не бих у стању то до сада испунити. Сад се ријеших да почнем, и као за први пут, шаљем ово писмо Магарашевића, које нађох међу преписком нашега знаменитога владике Рада (Петра II) да га, ако видите да има мјеста и да није јошт нигђе штампано дате штампати на страницама омиљенога „Јавора“.

**) Из овога места у писму види се *коме* је ово писмо писано, што се, иначе не би знало, јер се из писма не види, а куверта нема. Писац је „Мизијаде“ *Јефтимије Поповић*, некадањи учитељ у Трсту, но више о њему видеће се ниже из коментара г. проф. Магарашевића (млађег.) Ур

рукописна сачиненија? Гди се та сада налазе могули се добити? Или поне можели се знати ког су содержанија? — Какво је састојаније наши тамо у околини школа? Радили се о просвјештенију народном макар најмање? Имали какви оригинални писама Соларића или Доситеа? Бил ви могли за нашу библиотеку оригинале, а за мене копије от ти писама добити? О свему томе желим се чрез вас што скорије извјестити, највише о вашем здрављу и заниманију. У ово нека вас к роду љубав упућује.

Сећајте се кад кад

вашег искрног

Магарашевића

P. S. Г. Мушицки добио је опет кормленије свога манастира! — Вук је сада у Лаипцигу и тамо слуша медицину. — Сретно му било!

Уз ово писмо примећује пошт. г. Драговић:

Оригинал овога писма сад је код мене. Све је преписано вјерно оригиналу, само што је замијењен стари правопис, којијем је писмо писано, новим. Кад се, ако Бог да, доврши „Зетски дом“ и у њему се уреди Црногорски архив, тамо ћу предати да се чува и ово писмо нашег Магарашевића.

Како би дивно било скупљати сва писма из преписке нашијех знаменитијех књижевника, па их штампати. Како Руси прикупљају и штампају и најмање ситне преписке њихови књижевника Пушкина, Лермонтова, Тургењева и других. Ни из чега се не даде човјек толико познати колико из његовога писања. Али опет јошт боље се даде човјек познати из његове преписке са друговима и пријатељима, него из његовијех књижевнијех дјела. Бар ја овако мислим. А ево због чега: у књижевним дјелима, која оће човјек да преда свијету на читање мора бити човјек у неколико стијешњен, или ако се можемо тако изразити, мора бити према свијету *официјалан;* у писмима која човјек пише друговима пријатељима излије он све своје срце, сву своју душу, те из тога и можемо најбоље познати његову душу и срце.

А сад до виђења поштовани господине Надам се да ћемо се скоро опет виђети на страницама вашега листа.

Марко Драговић

Секретар минист. просв. и цркв. послова.
Цетиње 24 Јануара 1885.

Уредништво „Јавора“ врло захваљује поштованом господину Драговићу што му је послао ово важно писмо, из кога при крају дознајемо, коликом се вољом и одушевљењем беше заузео оснивалац „Српскога Летописа“ за све што ће бити у прилог оном књижевном раду, који је у своје време врло много значио.

При помену имена Ђорђа Магарашевића, осниваоца српскога „Летописа“, не можемо а да нашем поштованом читалачком свету не изнесемо у овом листу живот и рад слављенога осниваоца српскога „Летописа“, па уједно да истакнемо *значај* његовога рада у првој четврти овога века.

За ову ствар умолили смо нашег вредног сарадника г. *Ђ. Магарашевића,* професора вел. српске гимназије новосадске који се примио тога посла у толико радије, што је он *унук* пок. Ђ. Магарашевића, основатеља „Летописа“ српског. Госп. Магарашевић написа уз ово писмо свога честитога деде ово што долази:

* * *

Породица Магарашевића биће по својој прилици из Маћедоније, јер су у њој Срби живели, као што и данас многи живе, који онде остадоше. Одкуда то име, многи ће упитати. То ћемо лако протумачити, ако рекнемо, да је у Маћедонији и данас велики простор земље, на ком је велико погорје и лепа долина, које зову: Магараши, па се по том зову и сви, који живе у том крају. Читаво је дакле племе, које се зове тим именом, као што је тога и до данас по српским крајевима у Србији и Црној Гори. Из Маћедоније дакле пресели се неки део те породице у Аустроугарске крајеве. Био сам у једном селу код Винковаца (мислим да су Мирковци), и ту се нађох случајно у друштву с кнезом тога села који ме упита, одкуда сам, којег светитеља славим и т. д. Ја сам тому човеку одговарао на све што ме пи-

таше, а он ми рече, да ме за то испутује, да дозна, дал смо једна породица, јер, рече, да му је презиме: Магараш. Од овога дакле презимена, могло је лако постати додатком: *ев* Магарашев, па даље: Магарашевић.

Породица та се преласком својим расула. Има их у Угарској, а наш први уредник српскога летописа родио се у Адашевци (или Азашевци). У овај мах не знамо поуздано дана и године рођења му. У српском летопису I. књизи у години 1830. пише М. Светић, „да је умро 6/18 Јануара 1830 г. и у 37-ом лѣту од обштеполезнога живота свога.“ По том би се могао родити г. 1793. Новаковић у својој историји књижевности пише, да се родио г. 1791. Но Павле Јос. Шафарик, који је заједно био професором у исто време са Ђорђем Магарашевићем, пише у својој књижевности југослов. народа, да се родио 1793. тим ће свакако бити вероватније, да се морао родити г. 1793, јер се подудара са оним, што пише М. Светић да је умро у 37 години свога живота.

Отац му беше свештеник у Адашевци, а имао је више синова, и један од тих, именом Јован брат уредников такође је био у том месту светшеником. И данас има од те старе породице потомака у Адашевци. Основне школе свршио је наш Магарашевић у свом месту, веће науке у Сремској Карловачкој гимназији. После тога слушао је философију у краљевском свеучилишту у Пешти. Из Пеште отиде опет у Карловце и ту је једну годину учио богословију. Године 1813 постане привременим гимназијалним професором у Карловци; 1817. редовним и сталним професором „красноречија“ у српској Новосадској гимназији, у којој је остао до смрти своје — до 6/18. Јануара. 1830 г.

(Наставиће се.)

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

(Наставак.)

Валља сравнити с овијем, што Норденскјелд о Чукчима приповиједа. Лађа, у којој је опловљавао Јевропу и Азију, Вега, смрзне се близу Берингштраса и Норденскјелд би приморан са својим људима, да сјеверну зиму проведе код неког села чукског. На Вези бијаше виктуалија, оружја, муниције итд. за 30 људи и 100 дана, и то се избаци на суво. „Мноштво ствари лежало је на обали без браве и резене, само покривене једрима и кајишима од весала, а страже и не бјеше ту. Нити Чукчи нити који су из даљних предјела овуда се проважали сваки дан, не дираху у складиште, ма да бјеше оскудица у храни велика међу урођеницима. Инак су сви врло добро знали, шта је на тој гомили под једрима, и изгледало им је, по њиховим мњењима, да би ту унесена блага и виктуалија потрајала читаву годину дана становништву васколиког чукчког острва!

„Сви, који су долазили, могли су без по бриге ходати по тој гомили, гдје бјеше толико и толико ствари. Нијесмо се могли ипак потужити, ни ди нам је најмање маленкости нестало. Толико им поштење бјеше! Овдје им бјеше поштење исто тако, штоно веле, окућено, као у закуцима сјеверно јеленскијех Лапланђана.

Норденскјед помиње сјеверно јеленске Лапланђане. Најновији опис истијех дао нам је Павле Б. ди Шељи у својој књизи „У земљи сјеверног сунца.“ Ту се вели: „Толика је предрасуда, коју имају сељани напрема путника-синова побрешкијех, (Лапланђана), да су ми се сви отворено чудили при повратку моме у приморске округе, како сам се усудио, у њиховом друштву да путујем кроз бреговите крајеве. Међу тијем су небоги номади бољи, него што се каже; никад нијесам имао ни најмање повода да се потужим, баш напротив, поштење је међу њима толико, да нико међу њима не мисли, да се штити од крађе свога ближњега. Чадор и све одијело у њему, сребрна роба и све, што је каве, шећера и другијех виктуалија — све се то оставља са свијем без икаквог стражарења, на поред свег тога крађа се тамо само ријетко догађа, и баш напротив чадор се држи светињом. Сје-

верни јелени свакојако нијесу сигурни од лупешкијех руку, међу тијем то су већином рибари или Лапланђани из жупа, који се не могу устегнути од покушања, да присвоје некоје животиње из крда, које је остављено без надзора; при том не би ови људи ни под којим околностима ма каква другог предмета присвојили. Тако су и мени нпр. на једном од мојих путовања препоручили два човјека за вође, од којих је један одлежао у тавници, што је сјеверног јелена украо, а ипак ми га у сваком другом погледу испричали сигурнијем, вјернијем; а заиста ма да сам с овијем човјеком пролазио кроз најнеобичније, најусамљеније путеве, ипак се нијесам могао ни најмање потужити."

Жупске Лапланђане једва можемо бројити у прворасне природне људе. Швеђани су их учинили надничарима и пролетарцима најжалосније врсте, већ су дакле под упливом модерне „цивилизације."

V.

Ми смо нашли код природнијех народа подједнако развијен комунизам, друженност, солидарност и поштење, што код културнијех народа не изгледа као правило, не као што по себи разумљиво, него изузетак за чудо дивно.

Тим само би, да богме, било већ доказано да су социјални нагони нешто прворасно а не продукат културни. Поћи ћемо ипак још даље за Спенсером.

Бојазан је по Спенсеру први социјални фактор, бојазан од живијех и мртвијех, бојазан од силнијег поглавице, који умије да расуте индивидуве саберс и својој вољи подвије.

С овијем назором не стоји Спенсер сам. Куд-и-камо највећи број модернијех испитивалаца, од Дарвина до Багзота и Мена, с њим је тог назора, да је послушност према поглавици једна од првијех, или баш прва врлина.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМА ПАВЛА Ј. ШАФАРИКА
КОЈА СЕ ТИЧУ СРБА.

(Из оставштине В. А. Мациевскога.)

Са чешког оригинала саопштава
Павле Падејски из Прага.

VI.

У Новом Саду 1. Јула 1832.

Велеуважени пријатељу.

Одговарајући на ваш мили допис од 12. п. м. журим се да вам јавим, да ћу се потрудити да вашој жељи што се тиче јавне објаве вашег дела одговорим. За „Летопис српски" ја ћу сам ових дана објаву написати. У погледу бечких „Jahrbücher" требали би да пишете г. Копитару; једино би он тамо могао нешто учинити. Редакција је немачка а управља се као монополом. Писао сам до душе пре у бечке „Jahrbücher" чланке; али био сам позван редакцијом која је тада била у рукама Копитаревим. У осталом ћу и ја сам у Беч писати. Рецензија Раковијецкога изишла је по мојим примедбама у 27. св. бечких „Jahrbücher" за г. 1824, од Добровског, а морали би купити целу свеску кад би га хтели да имате; али за иста ништа не вреди, јер не садржи ништа правничког, него само филологичке расправе и умствовање, нарочито у погледу вероватности одломака „Sněmy" и „Libušin soud". Што се тиче угарске објаве, то ћу позвати своје пештанске пријатеље. Упозорио сам већ неколико пријатеља на ваше знатно дело а учинићу и у будуће. Ожалостила ме је јако ваша вест, да се наставку тога дела неке препреке појављивати почеле, особито намишљена промена становања вашег и вашег звања. Дај боже, да то буде обрт на боље. Била би грдна штета, жалостан губитак литературе наше, кад би то тако красно започето дело морало недовршено остати. Гледајте бар, да се са 2. с преписом већ готовом свеском пожурите до штампе! Тако би имали бар 1. доба цело а на остатак могли би стрпељиво чекати. Овако пак имамо пуки одломак. Свакако се надам, да ће настојањем брижљивости

брзо настати у вашем звању така промена, да ће ваша и наша жеља до испуњења дођи. То је моја топла, из дубљине што излази жеља.

Кнезу српском, Милошу, могли би послати примерак мојим посредовањем.

Други би могли за њег. екс. г. архијепископа Стратимировића, одредити. То би бар био најближи, најкраћи, и најјефтинији пут. А могли би само Шаумбургу написати, да мени пошље два примерка а вами с рачуном да отпише. Хоћете ли пак једном и другом господину непосредно да пошљете, то би морали учинити преко Подгорице и ц. к. поштанским колима. Међу тим направили би себи сувишне издатке. Послао сам Милошу од свих својих дела по примерак, па несам признат био ни достојним одговора. Тако овде стоје ствари.

Врло ћете ме обвезати, пошљете ли ми назначене списе што пре поштанским колима преко Подгорице и осим најновијег каталога 1. Бартошевићеву Historii liter., 2. Мунихову историју литер. пољске. 3. дело Друштвености о пољском правопису. Будите добри и дајте те примерке да се броширају и у неколко обрежу. да би им се неби тежина сувише повећала. Муниха би можда могао уступити мени какав пријатељ, који га тако нужно не потребује а себи лакше набавити може. Не могох ту књигу никојим ничим добити од свог пештанског књижара а додијало ми да у погледу те ствари још на друго место пишем.

Толико међу тим у највећој хитњи. Пријатеље ми све изволите што лепше поздравити.

С пријатељским поштовањем

Ваш одани

П. Ј. Шафарик.

КЊИЖЕВНОСТ.

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss.* По налогу антропологичног друштва — У Бечу 1885 Стр. XXVI — 681 у осмини. Цијена фор. 6. 50.

(Наставак.)

Као додатак к оному што г. К. по Врчевићу пише о оброцима у Црној Гори, Боки и Херцеговини, нека служи ово: У нас на Болу тежаци *ручају* около 8 сати пр. под. *об-једују* у подне а *вечерају* кад омркне.

Г. К. вели (стр. 100), да се наш народ у тешкијем непогодама живота тјеши велећи „суђено ми је“. Ми сумњамо да ли је вјеровање у судбину свеколико урођено нашему народу мнијемо да је то вјеровање, и ако не посве а оно барем већијем дјелом, присвојио од Турака.

Што К. по Мариновићу из Зборника извјешћује (стр. 101) да кућњи старјешина обзнањује мушке задругаре о знаменитијим подузећима задруге у кухињи у суботу или у нећељу прије мисе, мнијемо, да вриједи за макаранско приморије, а не за град Макарску, ђе су одавна престале задруге.

У размјерју према осталијем поглављима, веома је кратко VII о покретном и непокретном добру задруге. И сам г. Краус скромно исповиједа, да је његов рад тек почетак и стожер око којега ће с временом да се наслаже знање и истраживање о нашој југославенској народности; па се уздамо да ће се надопунити и усавршити и то ипак добро засновано поглавје.

Дидовина што је К. напомиње (стр. 104) зову у нас на Болу *дидина.*

Не чини нам се на мјесту пишчева опаска при дну стр. 104 о ријечи *добро* у смислу имања. Г. списатељ мисли наиме, да је то пренос из њемачкога, дочим га ми можемо да увјеримо, да се и у нас на отоцима та ријеч врло често употребљује и вели се н. пр.: „Имају доста добра“. Није дакле ријеч *добро* пуку неразумљива, кад ју свагдано употребљује.

У нашијем странама зове се непокретно имање такођер *биће,* а то се чини да није познато г. Краусу. Кад се н. п. рече: „Имају нешто бића“ значи да посједују неколико непокретнина.

Г. Краус у VIIм. својем поглављу није се обзирао ни на ријеч *благо,* које наш народ мало да не посвуда употребљује за домаће животиње а навлаш за овце и говеда. У нас пак зову *благо* такођер и велико имање, те веле н. пр. „Који пусто благо имају“, а то

хоће рјећи „посједују много покретна и непокретна имања.“

На стр. 107 г. К. извјешћује, да се предмети, који се имају продати зову *стока за продан*. Ми ипак мислимо да то невриједи за сваку врст предмета већ само за стоку т. ј. домаће животиње. У некојим странама веле: „имам жита за пазар“, а у нас веле: „имам вина *на продају*.“

Не слажемо се с онијем што г. списатељ вели на стр. 107, да опстоји ријеч *особина* за означење имања, које припада појединцу, па придаје, да је та ријеч ушла у народ упливом писмена језика, јер смо је чули у нас из устију проста народа, на којега ни најмање није упливисала књига. Тежаци наиме, да разликују господаревс земље, које они само обрађују, од својијех властитијех, веле: „то је моје осебито.“

Може бит да се варамо непознавајући бугарскога наријечја, али нам се ипак чини, да ће ријеч *дваш* имати једнако значење као и код нас, то јест *двакрат*, дочим је г. Краус у пословици:

„Кој то слуша жени, тој је дваш жена“ преваћа са њемачком „doppeltes Weib“, а имало би бити по нашем мњењу „zweimal Weib.“

Поред пословице што је г. К. истиче:

„Боље и помањи господар бити него слуга највећи“ стављамо морнарску нашу чакавску:

„Боје сполном заповидат него на броду служит.“

Другом приликом смо опазили г. Краусу, да није добро обавјешћен о приморскијем и оточанскијем обичајима, али и сада нам је рјећи да му извјештај храмље кад говори о нашијем странама. Он пише на стр. 114, да су Приморци (а том ријечју обухваћамо и оточане) остали до днева данашњега пољодјелци, само појединци из пука да се посвећују поморству и трговини. Кад главом дође сам г. Краус на море многа ће му се крива мисао исправити. Особити односи живота произвели су код приморскијех Срба и Хрвата особите обичаје, о којима г. К. није имао довољно података ни у Богишићеву Зборнику ни у другијем писанијем изворима па му ни не замјерамо што тако неизвјесно пише о њима. Зато нека г. писац опет незамјера Кохлу што у својој књизи „Reise nach Istrien, Dalmatien und Montenegro“ извјешћује о гласовитој кући Видулићевој из Лошиња. Није то појединн обичај. Има више далматинскијех породица, а бивало их је по прије још пуно више које су прије опадања бродова једреника имале своје пословаче у разнијем трговачкијем пристаништима средоземног мора и даље. Доста нам је да напомено породице Мимбели и Бјеловучић из Пељешачког полуострва. Небаве се на Приморју и отоцима, како то себи представља госп. Др. Краус, само појединци поморством и трговином. У нас су људи у много и много мјестија понајвише поморци, а много има тежака који су по неколико година својега живота провели на мору. Ђе су пак сви рибари, које г. Краус досад нигђе ненапомиње у својијем дјелима? Они имају властите обичаје из којијех проистиче рибарско право, о којему би вриједно било да се позабави г. Краус кад га добра срећа доведе на то наше сиње море.

(Наставиће се)

ДРУШТВА.

(*О главном скупу српског ученог друштва у Београду*) читамо у „Уставности:“ 30 пр. м. био је главни скуп српског ученог друштва на коме је било 44 члана. Скуп је отворио председник друштва г. Владимир Јовановић. Саопштио скупу о смрти која је прошле године отргла три члана друштвена: Димитрија Матића, др. Јована Машина и Мишу Анастасијевића. Скуп је устајањем одао почаст успомени тих чланова, Затим је изговорио лепу језгровиту беседу, коју ћемо доцније у изводу донијети. Затим је секретар друштвени г. Јован Бошковић прочитао извештај о раду друштвеном за прошлу годину из кога се види, да је друштво издало у прошлој години 136 штампанијех табака у 6 књига и нешто више. То је најогромнија количина, коју је друштво од свога постанка па до сада издавало. Осим овога има у почетку ове године готова рукописа за осам књига. О ваквоћи рада друштвеног до сада су се најповољније изразили 14 часописа и јавнијех листова а међу њима књижевници као што су: Јагић, Флорински, Кулаковски, Јеричек, Сирку и т. д.

Новчано стање било је године по изузетку 20.192 динара, а толико је и издано. Књига је продато за 360 динара годишње, а пређе се продавало само за 47 динара на годину. Овогодишња је државна помоћ опет само 15.283 динара, и ако је народна скупштина са 6040 дин. увећала рубрику за научна друштва и

књиге. И по томе кад друштво највише ради, онда му се неда повишица, него му се још прети, да ће му се октроисати „нов статут,“ без икакве потребе и повода. Рачуни су прегледани и нађени у реду и издана секретару разрешница. Удешено је правичније одређивање награде, а не просто само по табацима. Одлучено је, да се пренесу Вукове кости из Беча у Београд. Остављено је одбору и управи, да могу одлучити прославу вишегодишњег рада појединих чланова. Донет је први прорачун друштвени за ову годину и утврђено 18.000 динара. Ступило се у свезу са кијевским природњачким друштвом. Изабрани су нови чланови; прво почасни: Ф. Фуке, Виктор Иго, Фрања Пулски, В. Вајт; друго за редовне: Ђ. Поповић и Владислав Тителбах; треће за дописне: Кока Миловановић, Е. Тице, С. Брусина, Коста Вуић, Г. Асколи, В. Д. Спасовић, Армин Павић, др. Фрања Мајкснер, Емил Борграв, Павлија Ирби, А. Венцел, Јован де Рубертис, Анђео Вета, Евђеније Сентклараји, Ванчек, Емил Лавлеј, И. Х. Швикер, Марко Драговић, др. Јован Пачу и Димитрије Тополовић. Дебате текле су мирно, достојанствено. За председника изабран је опет Вл. Јовановић. Поверење, које је избором председника главни скуп одао управи друштвеној, улева нову снагу управи, да и даље развија свој рад у правцу којим је досада ишла, подижући углед и значај овога српског научног средишта.

УМЕТНОСТ.

(*Др. Јован Пачу, српски уметник на гласовиру*). Намера ми је, да овде прикажем српском свету човека, који је својима делима показао, да је у пуном смислу речи уметник на гласовиру. Др. *Ј. Пачу* одпочео је своје концертовање већ пре девет година дана и цељ му је била та, да пронесе уметничком свирком својом „српске звуке“ по српским крајевима и да се прикаже српском свету као *уметник* на гласовиру. Није нужно спомињати да је Пачу свугде, где је концертовао, радосно и одушевљено дочекан. Самосталне концерте као уметник на гласовиру давао је др. Пачу 1875—76 год. и то: у Новом Саду, Земуну, Београду, Панчеву, Вршцу, Кикинди, Сомбору, Суботици и Осеку; а од тога доба у разним местима свирао је при приређеним „Беседама“ од разних друштава, као: од српског академичког друштва у Бечу, српске университетске омладине у Пешти, срп. женске задруге у Суботици, срп. црквеног певачког друштва у Бечкереку, срп. више девојачке школе у Новом Саду, срп. женске задруге у Сегедину, срп. читаонице у Осеку, а сада на приређеној беседи срп. црквеног певачког друштва у Сомбору. Једно време је многе позиве и одбијао нехотећи излазити на јавност а поглавито у оним местима, где се већ једанпут или више пута приказивао. После тако дугог времена имали смо прилике на приређеној „Беседи“ од срп. црквеног певачког друштва сомборског дана $^{2}/_{14}$ фебруара т. г. да чујемо давно жељеног уметника на гласовиру Др. Јована Пачу-а који нас је тако изненадио и тако обрадовао. Сваки Србин поноситом душом и охолим погледом може туђинцима казати: Ово је српски први уметник на гласовиру. Нестрпљењем највећим очекивала је овдашња српска и мађарска публика, да се укаже Србин уметник, честити родољуб др. Ј. Пачу и ма да је та „Беседа“ након осмог дана велике друштвене вечерње забаве (пик-ник) одржана ипак се иста при пуној дворани обавила. Како беше ово кратка ноћ, како је брзо прошла „Беседа;“ изгледа ми као леп, шарен санак, на кога ћу се дуго сећати. Беседу крунисао је својом дивном и уметничком свирком највећи уметник др. Ј. Пачу. Свирао је своје композици је „*Српски звуци.*“ Већ кад се разлегоше они чаровни акорди, сваки је заборавио где је, те одлетео у онај тајанствени свет заборава, камо га заносљиви звуци однесоше, и нема зацело ни једног српског срца, које не заигра од милине и које не би било усхићено, српским звуцима, Србина уметника др. Ј. Пачу-а. Пачу свирао је „српске звуке“ број 1, 4 и 12 од којих број 1 и 12 изискује снагу и ванредну тешкоћу у техници и број 12 јест још поред тога и најдужи број. Број 4 одликује се својом нежношћу и умиљатошћу. У целини су те композиције уметничке и чаробне. Та три комада свирао је др. Пачу. Пачу поред све њихове тешкоће одсвирао је прецизно, потпуно и до највиши музички захтева савршено. Његова свирка је ватрена, с усхићењем и прекиптелим осећајем, технички савршена, снажна али опет умерена и природна. Он је кадар са највећом сигурношћу из најјачег *fortissima* у најумилније и најмекше *pianissimo* прећи. Свирка др-Пачу-а мора свакког слушаоца очарати.

Публика је достојно одликовала нашег уметника јер је био са одушевљењем поздрављен и по трипут изазиван. Особито лепо описана је свирка др. Пачуа „Бачванину“, који пише овако:

Заиста, ми не знамо чему да се већма дивимо, ил савршеној техници, ил необично лаком и ванредно чистом извађању гласова или изражају оних разноврсних осећаја, који кроз „Српске звуке“ вeју. Да, гласовир не свира под прстима нашега вештака, већ говори, плаче, тутњи, бруји, ко узрујано море, кликће ко загоркиња вила и тежи као очајев уздисај. — И та чудновата смеса неописаних осећаја пренесе се свирком вештаковом и на слушаоце — и слушаоци следе се под утицајем њиховим као камен, и већ у другом часу лица им се зажаре, на очима им суза трепери, час им опет душа радосно полети на крилима заносних гласова у оне висине, куд их само права и велика уметност може да подигне. Необичном одушевљењу небеше краја, и вештак седе опет за гласовир, да одсвира једно красно своје „*коло*,“ које је публика с највећим допадањем примила. — Такођер мађарски листови „*Bácska*“ и „*Zombor és Vidéke*“ припознају Др-Пачу-а као правог српског уметника — — Из искреног срца кличем нашем уметнику Др. Ј. Пачу-у бурно „Живио!“ јер у њега није само срце и дух *уметнички* већ и право *српски*.

Драгутин Влажек.

ЧИТУЉА.

(† Др. Стеван Димитријевић), наш омиљени „*Ханзика*" није више међу живима. Фебруара 7. угаси се живот овога чврстог родољуба српског. Ко је год познавао Стеву Димитријевића морао га је волети и поштовати. Волео га је са његове ведре душе и топле љубави према пријатељима својим, а поштовао га је с тога, што је био племенита срца у свачему и што је био вредан радник не само као адвокат у своме позиву, но и ван тога у јавним и општим пословима као посланик карловачког и хрватског сабора, где је увек био присталица слободоумне народне странке и увек се за оно заузимао, што би народу на корист било.

Стева Димитријевић се родио у Руми г. 1832. Гимназију је учио у Ср. Карловци а правне науке у Бечу, где је и промовисан за доктора права. Умрьо је после дужег боловања као адвокат и кр. јавни бележник у Руми.

Покојник је радио и на књижевном пољу. Још г. 1857. налазимо у недељном листу „*Седмици*" његове хуморескe, које су врло радо читане, зачињене здравим хумором, а увек имале свога озбиљног морала. Тако је штампана у „*Седмици*" његова хумористична новела: „*Модерна романтика или прва љубав практиканта Николе*" (бр. 2., 3 и. 4) и хуморескa „*Дух забаве на нашим баловима*" (бр. 8.) У нашем листу изишла је г. 1877. хуморескa његова „*Једна ноћ на балу*" (в. „Јавор" за г. 1877. бр. 6. и 7.) По највише је радио у „Застави," у којој су како његови озбиљни чланци, тако и врло занимљиви фељтони излазили.

При укопу одао је покојнику заслужену почаст г. *Иса Павловић* у своме надгробном говору.

Нека ти је, Стево, вечити спомен у народу српском, кога си ти тако јако љубио!

РАЗНО.

(Тургењев о Сари Бернхардовој и Жорж Сандовој). Пре неко доба изашла је на јавност збирка Тургењевљевих писама, од којих многа не да су само од чиста литерарна интереса но ц садрже изјашњења о особама која су од општег значаја. За цело да не побуђује малу позорност изјашњење овог великог руског писца о н. пр. Сари Бурнхардовој. Приликом гостовања ове француске уметнице у Петрограду писао је Тургењев госпођи Палонсковој: „Како је баш реч о Сари Бернхардовој — морам похвалити Суворина (вођа-уредник листа „Новоје Времја") што је ваљано наместио ребра тој фразерци и комедијашици, јер он је једини, који је очувао част наше критике и који се није дао понизити од отог леденог стуба што се вечито кревељи и којој је природа, осим слаткога јој гласа, све друге дарове своје ускратила." Свакако би занимљиво било дознати, да-ли ће и како ће одговорити на ову грозну пресуду једног човека коме се никако не може одрећи беспристрасност и компетенција му. ентузиасте Саре Бернхардове. — Као против - - слика овоме нека послужи овде и мнење Тургењевљево о Жорж Сандовој, коју је он врло ценио и обожавао. На скоро после њезине смрти пише он вођи-уреднику „Новоје Времја:" „Био сам тако срећан, те сам лично познавао Жорж Сандову. Не разумите ово као какву просту фразу, јер заиста, коме беше дато, да ово ретко створење изближе посматра, тај се може за сретна држати. Ови дана добио сам писмо од једне францускиње, која ју је врло добро познавала. Између осталога писала ми је ово: „Задње речи наше пријатељице беху: „Пустите . . . траву . . ." другим речма: „Не ваљајте ми камена на гроб, пустите нек зелени бусен над мојом главом." Па ако јој последњој вољи за доста учине, пакит њезина гроба биће дивље цвеће и трава зелена. За мене су ове њезине речи тако значајне, јер се сасвим подударају са њезиним целим животом, она је тежила увек само за просто лепим. Та љубав према природи и истини, та понизност пред природом, та непромењљива доброта, увек једнолика и свежа, вечито је владала њоме! Њезина смрт — да грдна несрећа! Нема хумка покрила је за навек најбоље створење можда, што их је икад било. Ми нећемо видети више то племенито лице; то златно срце не куца више, све што смо љубили покрила је земља. Ја знам, да је многи искрено жали, али врло мало говоре о њезиној доброти. Геније је зацело редак, тако доброта још ређа." Ја немам ништа више да додам овим редцима, ја могу само без устезања потписати те осећаје, што су у том писму исказани. Када сам се први пут упознао са Жорж Сандовом, отприлике пре осам година, већ беше почело бледити оно сањалачко чуђење, које сам дотле гајио према њојзи. Ја је већ нисам више обожавао, али немогуће ми беше ступити у круг њезина приватна живота а да не постанем њезин обожавалац у другом смислу и то можда највећи и најнеограниченији. Човек се одмах осети у близини бескрајно добре душе, у којој се свака егоистичка и помисао изгубила у пламену ентузиазма, у вери у идеал, душе, којој је све што је чисто човечанско драго било, која је за човечанство дисала и свагда кадра била помоћи му и саосећати и њиме. А око свих тих особина, обвио се венац славе, нешто велико, слободно, јуначко. — Верујте ми Жорж Санд је једна наших светитељака. Ви знате, шта сам тиме рећи хтео."

(Пет књига Мојсијевих) Инглески научењак Шмит, који се од дужег времена бави изучавањем асирских старина, нашао је међу оним прснатим плочама што су у Ниниви ископане а сад се у ингл. нар. музеју чувају, једну књигу о створењу света. Податци ове књиге са незнатним одступањем за чудо се подударају у основној мисли са библијским разлагањем. С тога неки научењаци мисле да је писац библије употребио халдејске податке, као старије, те по томе мојсијеве књиге овакве какве су данас, биће да су тек после вавилонског ропства писане. Други пак тог су мишљења, да ови сродни податци садрже прапредање вавилонског рода људског, и да га је сваки појединиi

народ после разделења свог друкчије тумачио, а халдејски и библијски писац са неким изменама у различно време написао. Овај други назор чини се да се боље слаже с науком о јединству рода човечијег, премда ни онај први није немогућ.

Али од кад Шмит 1872 г. у Лондону на реченим црепаним плочама прочита историју о потопу, не може се и даље сумњати да оба предања немају један исти извор. Ако древност узмемо у обзир, онда без сумње морамо Халдејцима дати првенство, и по томе мојсијеве књиге нису друго него прост препис. Јер као што је Шмит показао, повест о потопу писана је у халдејској вароши Кутхи бар на 2000 година пред. рођ. Хр., а међутим знамо да је Мојсије тек око 1625 године пр. Хр., извео Израиљце из Мисира.

Међу халдејским предањем и мојсијевим излагањем као што рекосмо сличност је за чудо велика, и у наточ појединих отступака, тако је силан сличан потез, да свакојако морамо мислити да један исти извор имају. Још је чудније што и по халдејском предању живе после потопа дивови, који из охолости да моћ своју овековече пред потоњим нараштајем, зидају једну високу кулу; али кад већ скоро да дохвате небо, дође боговима ветар и холуј у помоћ пак обалише кулу, која у свом падуноби један део посленика. Остатци ове куле названи су касније Вавилонском кулом, а у Арапа данас Бирс-Нумруд т. ј. нимрудова кула.

Већ о смешају језика нема у халдејским причама помена, и име Вавилона не значи оно што у мојсијевим књигама (I. 11. 9.), него значи: капија бога Ила.

Кад знамо да је Мојсије одрастао у царском двору мисирских Фарауна и научно сву науку ондашњих Мисираца (Дела ап. 7. 22.), онда нам се није чудити што је умео народу јеврејском дати онакве законе и уредбе, које га кроз све векове невољисања до данас одржаше у духовном јединству. — Он је осим десет заповести дао народу јеврејском још и других закона, који фамилијарни и грађански живот народа, положај свештенства и права му, одевање и чинодејство одређује, и који се у виду пророшких изрека народу дадоше; све то садржи се у II. III. и IV. књизи његовој.

(Свршиће се.)

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Чешка.) Илустровани недељни лист чешки ***Zlatá Praha***, који брижљиво уређује изврсни књижевник чешки Фердинанд Шулц, навршио је већ годину дана својег излажења и ступио у другу. Па већ и за то, тако кратко време, уредник је успео, да овај лист подигне на достојну висину, уврстивши у коло својих сарадника многе предње књижевнике чешке, који својим радовима стекоше не само у роду гласа, него се још прочуше и ван граница своје домовине (а неки од њих познати су од чести и нашем читалачком свету.) Тако између осталих сарадника у минулој години да поменемо само ове: *Јана Перуду, Јерослава Врблицког, Елишку Красночорску, Едварда Јелинка, Фердинанда Шулца, Ант. Резека, Отокара Мокрог, Јос. Тоужимског Јос. Штолбу, Јос. Винше и т. д.*

Према до јако изишлим бројевима овога листа, можемо и овом приликом, а с пуно разлога рећи: *да се Zlatá Praha одликује како спољном елеганцијом и укусом, тако и делом сликарским, на коме раде најпризнатији уметници чешки а нарочито делом текстовим, који је богат песмама, новелама, живописима чешких првака, критикама, реформама, разним чланцима и т. д.*

С тога најтоплије препоручујемо овај до јако *најбољи илустровани лист* чешки, који се може достојно испоредити са многим јевропским листовима те врсте, онима који прате развитак чешке књижевности.

Чувени научењак чешки, професор на чешком универзитету у Прагу, *Dr. Jozef Durdík* написао је скорим опет нову расправу под насловом: ***„O pokroku mravnosti“*** (О напретку наравствености). До селе је већ издао преко двадесет разних списа научних, међу којима се особито одликују ***„Všeobecná Aesthetika“ и Psychologie pro školu.“***

Povídky Malostranské (Малостранске приповетке), које је написао омиљени књижевник чешки Јан Перуда, изишле су већ и у другом издању. „Малостранске приповетке“ јесу слике из живота у једном делу вароши Прага, који се зове „Мала страна“ и могу се сматрати за узор белетристичног рада.

Сем те збирке приповедака издао је још и ове: ***„Obrazy z siziny“*** (Слике из туђине), ***„Pařiské obrázky“*** (Париске слике), ***„Arabesky“*** (Арабеске), од којих је неке и „Јавор“ донео у српском преводу. Сви ови белетристични радови јесу прави украс чешке прозе.

Па и збирке његових песама (***„Hrbitovní kvíti,“ „Knihy veršu,“ „Písne kosmické“***) јесу од големе литерарне вредности; нарочито је окренуо на се пажњу и изишао на глас збирком *„Космичких песама,“* од којих су неке такође преведене на наш језик.

Ср. А. П.

РЕШЕЊЕ ЗАГОНЕТКЕ У Бр. 3.

КУЛУК.

Решили: Преч. г. Петар Ђенић парох у Зеници; Светислав Поповић у Долову; М. Ј. у Новом Саду; Ђорђе Свитлић, срп. нар. учитељ у Бјелини.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 9. У НОВОМ САДУ 3. МАРТА, 1885. Год. XII.

Српкиња васпитаља и васпитање српско

Од А. Хаџића.

(Наставак).

Родитељи су ради, да су им деца мирна, да не вичу, не скачу, не трче, те их затварају и каштигују, чим и најмање што против воље њихове учине; а заборављају, да су то све појаве жива духа њихова, те да родитељи својом неспретном строгоћу тај дух управо убијају у деци својој и гоне их на тромост, лењост и нерад.

Што довде рекох, ваља да ће доста бити, да се увиди, како васпитање није ништа друго, него: неговање, развијање и равнање сваке детиње особине и способности, и како се у њима не сме убијати ни једна лепа појава од тога, него само дотеривати и оплемењивати.

Ништа није добру људску природу тако покварило и изопачило као насилна средства при васпитавању.

Доиста у васпитању почини се мање зла, где се у том друкчије ради.

Али, жали боже, многи родитељи у нас мисле још и дан данас: без псовке, прута и ћушака нема за децу спасења, васпитања и отхрањивања.

Жао би ми било веома, ако когод из ових мојих речи изведе,да ја браним детиње разузданости, покварености и друге неваљалости.

Осуђујем ја сваку изопаченост човечје природе; а прво и понајпрече изопаченост дечију, али ја осуђујем уз то и данашње васпитање, из кога извиру све детиње мане.

Тих мана нестаће пак тек онда, кад се при васпитању прихвати природнији и разумнији начин, него ли је досадањи. А том може понајбоље помоћи у нас женска страна, наш лепи женски свет, наше мајке, којима су понајвише поверена деца, те њима и понајвећма спада у део, у дужност, да дечијим особинама и способностима одређују правац и значај.

Има особитих женских врлина, које нам треба неговати и развијати одмах при првом образовању.

У те врлине иде, да женске буду: задовољне, штедљиве, милостива срца, чедне и радене.

За рана дакле нека учи девојче, било богато или сиромашно, да буде задовољно оним, што му је дало време и прилике, јер тако ће се у њему развити врлина задовољство.

Живот је горак и пун варљивих нада и променљиве среће.

Виђамо сваки дан како онај, ко је био данас горе, сутра може бити доле; ко данас другом дели, сутра може просити.

Не крати се због тог девојчету да не ужива и радости свога садањег стања, али и да се учи и прегоревању, а да му то прегоревање не падне тешко, него да га схвата као нешто, што је природно и што је морало с временом доћи.

Помислите, како је многој жени и матери у потоњем животу суђено, да на својим раменима понесе по неко тешко бреме живота, па како ће онда она да буде углед и узор трпљивости и прегоревању, ако је нисте још као малено девојче приправили, да може то лака срца поднети и подносити.

Ваља дакле навикавати девојке на то, да се често одреку и онога, што би им веома годило и у сласт било.

Како ће знати потоња добра газдарица штедети не само за себе него и за целу кућу, кад се не зна сама уздржати од много чега; која се још за младости не научи да штеди!?

Порадимо дакле да нам се женска деца за малена свог навикну, да још као деца науче штедети, јер ће им после задатак бити, да приштеде и очувају оно, што човек радом заслужи; не заборавимо, да нам се ћери науче на послушност, да би се после лакше могле наћи и у оним приликама, које су им дојако биле непознате, а на којима се оснива њихова породична срећа; научимо их, да чине добра дела љубави и милости; старајмо се, да нам буду миле и веселе, али да и чувају образ и стид свој и речју и погледом и делом; да буду побожне и вредне, јер оне ће бити доцније гласнице мира и љубави; њихове радне, вредне ручице биће благослов свакој кући!

Главна брига треба да нам је и то, да привикнемо раду нашу женску децу још из малена.

Сваки је рад частан.

Све, што је у човеку велико, постало је радом.

Радом се влада.

Рад учи човека, да савлађује сам себе, да је смотрен, марљив и постојан.

Рад је закон нашем животу.

Рад је животворно начело, које напред гони људе и народе.

И цивилизација је плод неуморног рада.

Рад води реду, и с тога је веома пробитачан за отхрањивање практичкога значаја.

Рад нам изображава дух. Рад крепи и јача човека. Рад нам развија карактер, јер захтева од нас, да будемо марљиви, свагда на опрези, да савлађујемо сами себе, да се научимо о свачем добро судити, људе познавати и љубити.

Људима, који се привикну раду, свака беспослица бива несносна, и кад их различите прилике отргну од посла, они ће се другим којим послом отимати од беспослице.

Живети у нераду и дангуби, залуд само јести и пити шкоди те како; то ће нас пре и већма сатрти и уништити, него ли и најтежи рад.

Умерен рад на корист је и души и телу.

Да буде народ велик, не треба му, да је обилан бројем.

Може који народ имати своју велику државу и силан бити бројем, али ипак за то не мора бити велик.

Народ израиљски беше мален бројем, па опет колики је и какав је велики

живот развио и како силно утицао на судбину целога човечанства!

Земља Јелина беше малена простором, Атина незнатна бројем својих становника, па ипак како велика уметношћу, радиношћу, храброшћу, знањем и домољубљем!

Без рада пропадају народи: пропаст Рима произтекла је отуд, што Римљани нису за рад прионули били.

У Риму је био у потоње им доба рад постидан и намењен само робовима.

Сваки народ, који волије пролевати крв него радити у зноју лица свога, мора нестати и места уступити марљивијем и раденом народу.

Кад је Људевит XIV. питао свога на гласу државника Колберта, за што он, господар великој Француској, не може да победи малу Холандију, одговори му тај министар: „За то, господару, што се величина земље не мери по простору, него по значају и врлини народа. Ваше величанство тешко ће моћи надвладати Холандесце с тога, што су они радени и марљиви.“

У раду дакле налази се права величина.

Без тога може народ бити богат и изображен, али опет за то може доспети до понора своје пропасти.

Све, што опажамо у природи, поникло је радом. Свака тварка у њојзи постаје радом и нестаје у радњи. Кршно стење и камење, које истопљено ватром које растворено водом беше, покретљиво и живахно док се није чврело и скаменило. У слободном кретању и по закону вечито једнаком примицао се делак делићу, док се нису сви сложили у светле и правилне кристале.

Живом радњом ређа се у биљци сочна ћелијца на ћелијцу, те нарасте биљка и дрво.

У животињи збива се та радња силније него игде.

Радњом ситних делића постаје кристал, радњом је сазрела и нарасла биљка испред наших очију, радњом се зачела и одгајила животиња.

Сваком је створу та радња од природе дата; она је у њему и мора бити у њему, иначе не би твари било.

Човек ради двоструком снагом: душевном и телесном; првом смисли, промери и подели рад, другом га извршује.

Осим те моћи човек и нема ништа друго.

Радна је снага једно једино добро, што је човеку у власти богодано; то му је стварна имаовина.

Не можемо ни замислити човека без способности да ради слободно; одузмите човеку ту способност, па сте потрли појам о човеку.

Сама способност за самосталан, слободан рад скрива у себи сва остала земаљска блага.

Живот нема никакве вредности за човека, који није способан да ради.

Шта нам вреди ваздух, кад не могу да га удишу наша оболела плућа? Шта вреди сунчева топлота, када у грозници и врућици тело је наше не упија?

Да бисмо могли уживати чисто и непомућено какву стечевину, морамо је зарадити.

Радња је управо која даје стварима вредност, а та вредност зависи опет од тога, колико нам та ствар даје користи и удобности.

И само уживање нека је радња, која се збива у нама; јер уживање није ништа друго, него згодна употреба средстава, која смо стекли.

Шта нам вреди најлепша слика, кад не можемо да је видимо? Шта нам вреди и најкраснија песма, кад нисмо у стању да је чујемо?

Шта вреди?

Ништа!

Живот без рада ништа не вреди!

Колико има људи, који пливају у богатству, па су ипак незадовољни, несретни.

За што?

*

За то, што не знају, да је богатство у разумних само за то на свету, да увећа радну снагу.

Рад је снага и богатство, а нерад је слабост и немоћ; рад је дика и понос човеку, а нерад љага и срамота његова; рад је пут правој срећи, а нерад је стрмен у невољу и пропаст.

Ваља дакле радити ко год жели себи и својима напретка; радити ваља ко год жели доћи до среће и слободе.

Благо кући, у којој се ради! Благо народу који је вичан раду! Кућа ће радом, да се напуни, народ ће радом да се умножи. С пуном кућом пристао је домаћин, пристала је домаћица свуда. С много руку може народ постићи што хоће!

Част свакоме трудбенику!
Сваком нек се венац плете!
Сваком зноју хвала, дика,
Част и слава радницима!

(Наставиће се.)

Мир у ратно доба.

ПРИПОВЕТКА ИЗ 1848 ГОДИНЕ А ИЗ ЖИВОТА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА.

ОД ЛАЗЕ НАНЧИЋА.

(Наставак.)

III.

Као што нам је познато, Јован Стерија Поповић пошао је у „Шриберову башту,“ да по жељи своје жене донесе воде за пиће. Кад је приспео у башту, чуо је, како се у оближњој кудричкој улици разлеже ужасни жагор и ларма, те га је радозналост морила, да дозна, шта је у ствари. Оставио је крчаг код бунара, па је дуж винограда и немачких кућа и градина пошао према кудричкој улици. И ту су се Немци побунили и напали су на кућу, где је становао један Србин занатлија, који се пре две године преселио у Вршац. Уз жагор и ларму чуо је Стерија и неколико пушака и јаук жена и деце. Таман је дошао до малене улице, која излази на кудричку, а према њему је у највећем страху трчала једна женскиња, па спазивши испред себе човека, клече и завапи:

„Милост, милост! Ја нисам никоме зла учинила.“ У истом тренутку букнула је дотична кућа у кудричкој улици у пламену, чуо се од противне стране, од Кумановићеве куће, пуцањ пушака, а на саборној цркви — као што нам је већ познато — ударила су звона наопако. На Стерију је све ово тако утицало, да се скаменио и није могао неколико тренутака да се разабере.

„Милост, милост!“ завапи и опет она женскиња, што је испред Стерије пала на колена, јер га је сигурно држала за једног од убица.

„Устани, жено или девојко, шта ли си? Ја ти ништа учинити нећу,“ рече најзад Стерија благо, па је ухвати за руке и подиже је горе. „Каква те беда и невоља гони, те бегаш од своје куће?“

„Ах, добри човече — јецала је женскиња — ено!“ и она показа према кући, што је горела. „Оца, матер и браћу ми убише, кућу запалише, а ја сам се преко мртвих тела спасла преко градине, те и сама не знам сад, куда ћу и шта ћу,“ на јадно створење поче горке сузе пролевати. Стерију је ово тако јако дирнуло, да мал' што и њему самом не ударише сузе на очи. Али онде се пре свега морало делати. Девојку — јер то девојка беше — није могао одвести натраг њезиној кући. А и шта ће тамо? Да види гариште и лешине свога оца, своје мајке и своје браће? Па ваљда још да разјарена гомила њу и њега убије? Не! То би лудо било. С тога се

реши, да девојку одведе својој кући, на што је она најзад и пристала, јер друго шта није ни могла чинити.

Стерија са девојком оде својој кући, а на крчаг и воду са свим је заборавио.

Успут је дознао све нужне подробности о њој и њезиној породици. Отац јој се пре две године из Сегедина преселио у Вршац. По занату је био обућар, а звао се Петар Димитријевић. Имала је још матер и три брата. Мати јој беше Мађарица, па и она је крштена у католичкој цркви, али је васпитана са свим у српском духу. Зове се Јелена. Још док је у Сегедину била заволела је хусарског официра Гејзу Арваја и били би се до сад узели, али отац јој беше одлучно противан тој брачној свези, јер хоће да јој нађе Србина мужа. Она другог неће, а у томе је и њезина добра мајка потпомогла. У Вршцу јој је отац са браћом врло добро радио и напредовао, а уз то се јако заузимао за опште народне ствари — био је ватрен Србин, те је тиме навукао на себе жестоку мржњу суседних Немаца и ето сад је сиромах главом платио. Па не само он, него и њезина мајка и браћа. Једино се она могла спасти — остали су сви отишли богу на истину.

У том су стигли до Стеријне куће, где је Стерију радосно поздравила његова жена, која је у великој бризи била, да му се није на путу каква несрећа догодила, те га још никако нема. Отишла је, као што знамо са Милицом у Кумановићеву кућу, где је несретну породицу тешила, како је знала и умела, па за тим оде својој кући, да види, да ли јој се муж повратио. Решила се, да сама оде у варошку кућу, ако мужа свог не нађе дома, па да тамо замоли власт, да ова извиди, где јој се задржао муж и да ли му се није каква несрећа догодила. Зебла је, да није и он пао као жртва, јер побуњена гомила не пита, ко је крив, већ уништује све, што јој год на пут изиђе и што јој год падне шака. С тим се сад већма обрадовала, што се уверила, да јој је муж жив и здрав.

„Где си за бога за толико?!“ ускликну она радосно, па га загрли, што је чинила само у ванредним приликама, јер нежност јој не беше особина, којом се нарочито одликовала. У својој радости није ни спазила, да поред Стерије стоји и једна девојка.

„Била је велика налога на бунару, душо моја, па нисам могао пре доћи,“ одговори јој Стерија смешећи се.

„Од сад нећеш ти више ићи по воду. Ја то више нећу допустити,“ рече му жена, коју су дирнуле подругљиве речи мужевљеве. „Али — рече она — спазивши поред Стерије страну девојку — ко ти је ово? Зар си и њу захитио са водом?“

„Овај несретни створ потребује наше помоћи. Хајдемо унутра па ћу ти све причати. Хајдемо, госпођице!“ и он је ухвати за руку и уведе је унутра у кућу, а за њима је ишла Стеријница, машући главом.

„Имам ти и ја много причати,“ говорила је Стеријница за њима. „Још један несретни створ потребује наше помоћи, па још сам се решила, да све учиним, само да помогнем, а ни ти му твоју помоћ не смеш ускратити.“

„Јован Стерија Поповић у свако је доба готов, да невољнима и несретнима помогне, па му је мило, што тако мисли и осећа и његова жена, за коју свет држи, да је тврда срца и душе,“ одговори јој муж, па са девојком уеђ у собу, а за њим и Стеријница, која запали свећу, јер је била угасила, кад је са Милицом отишла на поље.

Сад је тек могла јасно видети девојчино лице. Беше то дивна плавуша, у најлепшем цвету, у најлепшој младости, јер још није потпуно навршила била ни двадесету годину. Очи су јој исплакане биле, па јој се и чист израз помутио био, али се ипак могло распозна-

ти, да у истима лежи читаво море чаробности, која одушевљава и заноси мушка срца. Пуначко јој лице беше сада бледо, али оно није увек такво, већ до душе чисто и бело, но по њему се разлива оно лепо, оно узвишено руменило, које не може никаква вештина имитовати и које може само природа даровати својим љубимицама. Уз то се Јелена поред чаробних очију и лепоте лика одликује и потпуном телесном развијеношћу, те јој у лепоти на далеко нема равне. Ако никоме није криво, ја бих је назвао идеалом — реалном лепотом, јер њезина лепота занела би и естетичара и анатома.

Таква је Јелена Димитријевићева била!

Стеријница је понуди да седне и запита је, да ли би хтела, да се чим поткрепи, што она одби, јер јој не беше до јела. Села је, оборила је главу, покрила је лице рукама и стаде тихо плакати.

Међу тим је Стерија својој жени испричао, шта се са Јеленом догодило.

(Свршиће се.)

Омер и Смиљка.

ПРИПОВИЈЕТКА.

(Наставак.)

У мухамеђана није мушкиње толико ограничено колико женскиње. Омер је са свим слободно могао ићи по вољи свога срца. А у Срба опет нијесу женске толико скривене и затворене, њојзи је дата слобода, и у овој слободи дат јој је разум да се и сама знаде наћи и гдјекојих уочних насртаја да се сачува. Без вела и покривала је Смиљка дневице излазила из куће на планину, те удисала у себе свеж и чист планински ваздух; ту је Омер без икакве сметње смио да ју гледа, да је поздрави, да је ослови и да говори с њоме, а да им нико не замери. А то се је веома често и догађало, само су ти разговори некако непотпуни, нејасни и доста чудновати бивали. Омер је свеђер имао нешто да саопшити Смиљки, он јој је хтио да повери неку тајну, али ју није смио, није хтио или не умио да искаже. Смиљка је опет радо гледала Омера, те ни није у њему посматрала свог диндушмана и непријатеља, него брата, кога су невоље нагониле да вјером промијени. Она га је свеђер имала нешто да запита. Нека тајна се и њојзи в[illegible]зла, али није знала како ће да почне. Нешто се обадвоје ово младијех створења све више и више ближило, а опет с друге стране бивало је нешто што их је ипак у далекој даљини држало. Обе странке се нерадо дотицаху вјере и не хтједоше да се један другоме замјере: Омер је од рана детињства одрастао у вјери мухамеданској, он се још и посветио да ју што боље и темељније проучи, па да се зар одрече ње? Смиљка је права хришћанка, која би знала да претрпи за вјеру Христову, али ју никако не би хтјела да изневјери.

Бајрам, бајрам, бумберећи: огласише на граду топови. У мухамеданаца се спрема велики празник. Силан свијет, Турад, умотане буле и омладина још слободнијега крета скупљају се на молитву. Већ је и ова довршена, а за тим ће да се прошетају по околици, застаће овдје и ондје која гомилица, то да попије каву, шербе, и да се свирком освјежи.

У турском хану на Миљацки похватана су мјеста на клупама баштенским. Ханџија послужује каву, наргилу и слатка пића своме гошћу. Гостију је из отмјених турских породица, а има и Србаља који су амо свратили. Сада уђе

Омер у дивном босанском одијелу са неколицином својих другова; још је крајња софра била остала, коју сад они заузеше. За мало се пушила пред њима кава, и они поведоше ријеч о овоме и оноше. Дуго су тако говорили о свакојаким стварима и беспослицама; али једна појава истрже их из колосјека, те поведу говор на другу страну. Кроз источна врата баш сад изиђе средњовјечан човјек са једном женскињом; то је Миљко са својом ћерком Смиљком. Била је обучена у плавом турском одијелу. Кад је момчадија виде, на мах занијеме, и погледи их повукоше њезину ходу, гдекоји тек глађаху своје кратке брке, а други опет шуроваху међу собом. Омер се био сав у око претворио те треном заборавио на своје друштво, него је мишљу и душом седао за оближњи сто гдје је Миљко са ћерком својом засјео. Ђаци погубише своја научна разлагања и не умједоше даље о чему да зборе; сад је долазила на реду естетика, она је требала овдје да изрекне пресуду природној љепоти. Бар је о томе Омер умио вјешто да разлаже, а Смиљка му је бивала жив примјер те се није требао далеко да маша чак за Кавказ и друге земље. Смиљка је зачинила васколико друштво, многа се лица турска и српска на мах разведрила, а многи се потајан уздах украо из млађаног којег срца.

Свирачи започеше нову песму, уз свирку и попијеваху:

У Омера, више Сарајева
Зелена му гора око двора,
У тој гори дивно коло игра,
И у колу Омерова љуба:
Сво је коло висом надвисила
И лепотом лица зачинила,
Ал беседи из кола Никола:
— Покри лице Омерова љубо,
Данас ће ти Омер погинути,
А са твога лица бијелога!
Тек што они у речи бијаху;
Пуче пушка из зелена луга,
Па на место погоди јунака.
Омер паде, а љуба допаде:
— Ој, Омере, моје сунце јарко!
Тек што си ми било засијнуло,
Ал ми брзо за горицу зађе.

Омер је пажљиво слушао пјесму, и само је кад и кад измјенио коју ријеч са друговима. Не за дуго подиже се Миљко са ћерком, те оставише госте. Најзад се и Омер крене са својим друговима, те се мало по мало, један по један цијенаше и тражаше своју страну, док не оста Омер још са једним другом. У путу су расправљали неку научну ствар; застали су на рогљу ниже Омерове куће; ту је још дуго један другом доказивао, потврђивао и побијао, док се најзад не опростише. Друг му оде на једну страну, а Омер се пењаше по углачаном камену уз Бакије. Кад дође кући не уљезе одмах у нутра, него сједе пред довратнице, да још једном гледа Смиљку; јер је она ваљала туда сада да прође.

Смиљка је већ давно била код куће, већ је пресвукла рухо, на у простом свом руху изиђе да дотера краву на мужу. Кад прође мимо Омера, учтиво га поздрави, а он се дубоко поклони, отпоздрављајући јој поздрава.

По повратку свом није Омер одмах нашао мира, ходао је по соби тамо и амо и премишљао о нечему; чудне мисли вртеле му се по глави, а никако да се смири. У вече је дуго горела свијећа на његовом столу, започињао је многи посао, али ни један није могао да доврши. Књига му је остала недочитана, писање недописато, а цртаћи прибор што га је спремио готов и недирнут. Није био расположен за рад — а није ни мира нашао. Дуго је требало док га заморени живци опоменуше на мир и почивање; а кад већ и леже, дуго је требало док ће да засни. У сну су му долазили шарени санци у разнобојној примамљивој хаљини; јава му се представила у много узвишенијем и величанственијем виду и облику. Гледао је себе у тајанственој земљи пуно свакојаког изобиља, где је Смиљка сјајом својим зачинила друштво

и околину, а примамљива њезина природа очарала свуколику свиту и становништво.

Скерлет и кадифа припиле се уз обло јој тијело, а гојазне руке одскочиле јој у раменима;, али све толико колико ће дражесно да зачара свијет, колико је нужно да јој не грди лепа строја и састава.

(Наставиће се)

Ђорђе Магарашевић, српски књижевник.*)

1793 † 1830.

(Наставак).

Пре него што напоменемо дела првог уредника „Српскога Летописа“, разгледајмо у кратко какве су биле књижевне прилике код нас у оно доба кад је он своја дела писао. Тим ћемо боље схватити значај његовога рада, особито значај његов, као осниваоца „Српскога Летописа“.

Кад се оно преселише наши стари под патријархом Арсенијем Чарнојевићем и Шакабентом у наше аустроугарске крајеве, морадоше одмах опазити, да им и даље ваља наставити ако не саму борбу прахом и оловом, да очувају своју народност, а оно просветним радом, јер сад се нађоше уједанпут међу страним живљем, који беше бројем и просветом много јачи. Да је доиста тако, сведочи нам најбоље то, што су и наши митрополити и наши сабори, кад год би се пружила прилика тражили и молили од царева да се и Србима даду школе, у којима ће се моћи српски подмладак научити свему оном, чим ће се моћи данас сутра наћи на помоћи у разним приликама свому народу.

Ванредне српске жеље испунише наши владари, и српски синови латише се свога племенитога задатка, одоше на школе, наоружаше се оружјем, које је приличило духу времена и јавише се у свом народу делима, која су нуз свету цркву православну бранила и чувала му оно чим се сваки у народу поносио — очувала су му српско име његово, да се не утопи у мору туђинском, које би га силом знања свога валима својим лако са овог света могло збрисати.

Како ли је сад морало бити свакому, који је добио у руке своју књигу, да се из ње чему научи, да из ње што год дозна? Јест! — велика је утеха морала бити за сваког кад је својим рукама видео књиге, ако и не баш онакове, какове имају други у том сретнији народи. Било је сада књига мало не из сваке књижевне струке. Ма да оне не беху написане чистим српским језиком, како би требало, инак су брзо ушле у народ — та он их је и онако жељан био. Но међу свим књижевним струкама, да богме да су се највише читале такове књиге које су биле забавне а и поучне. Многа српска кућа знала је тада за Доситија, Рајића, Везилића, Ракића, Терлаића, Маринковића, Јанковића, Милована Видаковића, Стерију Поповића, Симу Сарајлију и друге српске књижевнике а многа је знала и за књижевна дела првога уредника нашега Летописа.

Сва дела Магарашевићева нису штампана. Ми ћемо их ево овде набројати овим редом:

1.) *Lexicon latino germanico serbicum* Pars I. A. Interrex. II. Ј. Шафарик пише за ово дело, у својој литератури, да је први део додуше потпуно израђен, ал инак нема последње ревизије, као што је писац желео. Писац се латио и II. дела тога речника, али га у том затече рана смрт. Рукопис је уступљен „Матици

*) Наслов овоме чланку променисмо с тога, што је писац овога чланка имао љубав да поводом писма Магарашевићевог, што га у прошлом броју донесосмо, напише опширнији преглед књижевног рада овога српског књижевника, о којем готово ништа није писано у нашој литератури, а Магарашевић је човек и радник, који заслужује спомен и признање у потомству нараштају.

Уред.

Српској,“ као и сви, који се затекоше после његове смрти.

2.) Георгиа Магарашевића *Смертъ Авелѣва* отъ Геснера. И ово дело, које би се у оно доба радо читало, ради свога забавнога садржаја, није штампано, него је остало у рукопису.

3.) *Духъ списанія Доситеевы* отъ Г. М. (т. е. Георгия Магарашевича), трошкомъ Матице србске. У Будиму пис. кр. всеуч. 1830. 8° 126 стр. (Ausgezogene Kraftstellen aus Obradović's vorzüglichern Schriften).

5.) *Путовање по Србији* у 1827. г. При руци нам је издање браће Јовановића у Панчеву. (Народна библиотека, свеска 35.) У овом делу описао је Магарашевић своје путовање по Србији, а удесио је то описивање *у писмима**) Ружићу свому доброму пријатељу, „многостручна знања и изображена укуса“, који ће и данас бити познат многим Новосађанима, а има и родбине у Новом Саду. Само једно је писмо писано М. Светићу (Јовану Хаџићу), о ком ћемо згодном приликом рећи више коју. Разгледајмо за сада, шта пише путник свому „љубезному брату Ружићу,“ како га је сам називао. Ево за што је путовао по Србији.

„Ти знаш, пише у I. писму Ружићу, да сам по гдикојим њеним пределима с тим нарочитим намерењем проћи желио, да ради српске историје, ког се дела сачињењем занимам, древности какве потражим и испитам.“ Жеља му је да својим очима види српску земљу, да се сам увери о оном, што је рад да напише, ако је рад, „да се о земљи каквој и њени житељи, о природном обоји својству, о производима јестаства и художества штогод основано рећи и написати може.“ — Јер „има људи, који о стварма овога рода мимогред, без довољног расуђења и савести пишу. . . Код нас су различна о прекосавским Србљима и начину њиовог живота мњења, и колико сам искусити могао, ретко праведна и поуздана. За то ћу гледати, да моје просто изложење код тебе и сваког безпристрасног читатеља највећу своју силу и уважење добије *с истином*, која ће ми свагда бити пред очима. . . Право вели северни Ливије, *Карамзин*: „„Груба пристрасност је у историку несносна, будући је следство слабог разума, или слабе душе, по перу његовом даје живот, силу и дражест једна само љубав к отачаству; где љубави нема, ни душе бити не може.““

Овако завршује Магарашевић своје прво писмо. Ко год прочита његове речи, које местимице напоменусмо онако, како их је он исписао у свом писму, сваки ће познати у њему човека, који је хтео као историописац да прикаже свету свој род верно и истино, јер је потпуно схватио све оно што се иште од ваљаног историописца.

У истом писму спомиње на једном месту да је „на одвећ кратко време допуштење добио бити у Србији.“ Колко је трајало то допуштење, не каже нам; али из његових писама, која је писао са стране и у којима је назначио дан и месец и годину, можемо разабрати да је у Србији био од 24 Августа до 5 или 6 Септембра исте године (1827). Свега дакле највише 14 дана. Доиста врло кратко време! Нећемо цело ово дело приказивати, које се може лако набавити из поменуте књижаре браће Јовановића, али ћемо ипак споменути из њега оно, у чем се огледају мисли пишчеве и начин описивања. Споменућемо и нека места из те књиге, која ће бити важнија, да тако упознамо поштоване читаоце с оним, што ће их занимати.

(Наставиће се.)

*) Ова су писма и у „Летопису“ штампана.

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

(Наставак.)

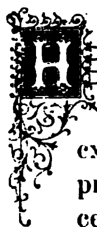

Ни овај назор није нов, него захвата у прошли вијек, и, ма да је по нашем схватању у опреци са уговорном теоријом, ишао је с њом упоредо. Допадало се је и допада се ту тврдити, е је деспотизам некултурном човјеку примјеран начин владавински; тек „цивилизација“ да рађа „слободу“ и само да је културни човјек њој дорастао. За доказ се навађа, што се је најстаријим државама, које су најприје изгњурале из таме пре-

дисторијског времена, Мисиром, Вавилоном, Кином, деспотски владало и што је деспотизам код Црнаца владавински начин. Имају и опис постанка ове владавинске форме готов у шпагу, прост је и све расвјетљује, колико је само можно: најприје из почетка бјеше обитељ, над којом је господар имао деспотску силу. Обитељ се прошири у племе, деспотска сила господарева пак оста, и он је сада неограничена поглавица племену, и кад се племе рашири до државе, на пошљетку он би султаном. Врло лијепо и врло просто, и у складу са библијом, као што уздижу енглески испитаваоци — само штета, што се је обитељ у врло доцно вријеме развила, а још доцније очинска сила, што има деспотичкијех држава, у којима се о очинској сили не зна ништа и што је султанат, ако се тако смије назвати, у женској линији наслиједан; штета на пошљетку, што су државе деспотске владавинске форме *културне државе*, бар прворасне црте отрли; ово важи за стари Мисир, Вавилонију и Хину, као и у Афричкијем султанатима, који су заиста деспотске монархије, и њихове становнике назвати „дивљацима“ може само највећа безрасуда.

Не, ако посматрамо природне људе, наћи ћемо код њих поред потпуне дјелатности социјалнијех нагона и управ под њиховијем упливом потпуну једнакост и потпуну одсутност владавинске силе. Устав прворасног племена једнак је оном модернијех политичнијех партаја. Појединцима пође за руком својом способношћу, даром, талентом, својим заслугама, да упливишу на масу: то важи за политичног вођу, као поглавицу племенског. И овдје и ондје је уплив чисто личан, позиција силина несигурна. Да, може се рећи, да партајски вођа може данас доспјети до куд и-камо веће силе над својим партајскијем друговима, него што је то игда могуће поглавици ког племена, јер изображење и богатство данас дају некијем људима утјецај, који се не може замислити у систему првобитног комунизма, гдје су душевни материјални дарови много већма на једнаке дјелове подијељени. Само за неке радње, у којима је нужно јединство рада и брзина извођења, и врло добро познавање ствари, именују се поглавице диктаторима неограничене силе, и њихова сила траје само дотле, докле и радња, којом имају управљати. Иначе је код дивљака потпуна анархија тј. потпуно нема владе, која над суплеменицима стоји. Врло би ипак човјек погријешио, кад би хтјео у овој прворасној анархији тражити идејал наших модернијех анархиста, који хоће потпуну „слободу“ индивидува, којима је свака дисциплина проклетиња, страховитост и којих се пошљедња мета најбоље види и најјасније у пословици француског анархистичног листа: „Никаквијех дужности, никаквијех права!“ Баш на против. Нигдје није дисциплина јача, него код природнијех људи, па чак и она код најчвршће организованијех партаја нашег доба не нагиње на њу. Извести закључке, или баш жеље, не само да важи као *дужност*, него и као *право*; не приморава никаква влада никаква полиција, да се изведе, него *моћ јавног мњења, славољубље. Славољубље* је код дивљака тако развијено, да ми индивидуалисте тог развитка не појмамо. Исто је тако јако као и солидарни осјећај: да добије похвалу свог племена, дивљак се усуђује на све, радо се подвргава опасностима и немању. Најстрашније муке подноси стојичком стрпљивошћу, ништа му не изгледа страшније, него смијешност или срам. Настојањем славољубља и јавног мњења са солидарнијем осјећајем долази се до заједничког држања, јединства у дјелању и настојању, које ћемо бадава тражити у нашим растрзанијем социјалнијем стањима.

Нек илуструшу неколики примјери ово, што смо рекли.

Бенкрофт извјештава о разнијем сјеверно-американскијем племенима индијанскијем, да се партије, које воде рат, подаду једном поглавици, који држи строгу дисциплину, у миру пак нема ни мало авторитета. Рибарска племена, за вријеме рибље сезоне, имају „лососпоглавицу“ великог авторитета, и он управља ловом на лососе. Ни новомехикански Индијанци немају никакве владе, само имају ратне поглавице, које бирају и подвргавају савјету ратничком. До тог чина долазе, који су ваљани у лову и рату. Могу га и збацити. Каткада остаје поглавиштво кроз више генерација

нашљедно, или онда се базира на личнијем одличјима. У миру је поглавица без ауторитета; али у рату су му врло послушни. Често се поглавништво свршује с убојнијем походом. Код Команша држе се редовно народне скупштине у извјесном размаку временом, и у њима се рашчлањују општинске околности, праве закони, суди злочинима и казне се исти и изравњавају се свађе, распре.“

О Ботокуђанима Јужне Америке говори Чуди: „Обитељи живе четимице једна поред друге. Свака од овијех чета има свог вођу. Он је најјачи и најхрабрији у трибусу; али никакви закони или прописи му не подвргавају осталијех чланова четинијех; не смије никакве послушности од њих искати. Ауторитет му је ограничен само на име и ћутећки се признаје. Опште потребе, опште опасности здружују појединие чланове четине, и пошто се о вођи претпоставља, да најбоља мјеста за лов позпаје, у боју да је најхрабрији, иду за њим и сви остали, и ако нијесу социјалнијем опредељењем на то обвезани.“

Као примјери из Африке, нека послуже нека дата ролфсова: Код Тебу-ја у Сахари није султан ништа даље, доли судија у унутарњим распрама, и вођа у рату против спољног непријатеља. Не смије од својих потчињенијех (?) никаквог данка подизати и нема права на живот и смрт њихову. Султане бирају из класе Мајина. Моћ им зависи са свијем од њинијех личнијех својстава, богатства не смију имати. Будума-племе (на Чад-језеру) су бродари и рибари и има их једно 20000 душа; у вријеме рата заповиједа им качела (војни сатник). У вријеме мира је качела мале снаге.“

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

СТАРОСРПСКИ НАТПИСИ ИЗ БОСНЕ

I.

	чита се:
о□о гибемо ȣ ко	ово гибемо у(?)бо
ю деспото□ȣ	ју деспотову
асие билегь	асие билег
махмȣта	Махмута
бранко□	Бранков
нѣа на с□о	нћа на сво
и башти	и башти
н†	ни(?)
на петро	на Петро
□ȣ полȣ	ву полу
неб† ос	неби(?)ос
обена р	обена(?) р (?)
ȣка ко	ука ко
ѣ сиеүе	ја сиече
и пьса	и п'са*)

Стећак — свршује се у тространн лежећи, у врху поравњен, бридњак са странама нагнутијем унутра.

*) мј. В. вазда је босанско □, а у нарису г. Павковића је нехоте п. — Двојбена сам слова или ријечи назначио —?— знаком.

Стећак је вис. м. 3, а шир. м. 0, 45.

На првому је лику поврх натписа четвороножна звијер заврчена репа, окренута пут лијеве, што држим, да је митхичка животиња, као што се често опажа на нашијем грбовима у Херцег-Босни. Још по свој прилици, то би могао бити *лав*, што је племенско обиљежје у *штиту породице Бранковића*. У врх лика је, ђе свршује стећак, као јабука а с десне је стране, уз натпис, овисно мач до дна стећка, а на балчаку му рука.

На другому је лику полумјесец мало нагнут пут десне, а окренут узгори. Поврх мјесеца су као три јабуке поредане на трокут, поврх њи је ружа, а испод мјесеца опет јабука. У врх лика је, ђе свршује стећак јабука.

На трећему је лику овисна пруга, која иде с врха до дна стећка.

На четвртому је лику укривљени, с лијеве стране, пастијерски штап. У врх лика је, ђе свршује стећак, као јабука. — Ово вадим из марљивога нариса г. Павковића, што га је поклонио, још уз друге, дични родољуб и

врли књижевник преосв. Г. Савва Косановић, митрополит Босански, уредништву Словинца, а оно мени повјерило, да јих уредим за штампу, па пошто је за неко доба обустављен Словинац, до дужности ми је, да јих објелоданим кроз Јавор, наше горе лист.

Овом згодом усуђујем се, да приопћим утарак из писма преосв. Г. Савве: —

„Овијех дана (лист је (26 Маја 7 Јунија 1884) пропутовао сам до босанске старе митрополије — *Добруна* —, те у повратку моме изнова прегледао неке надгробне плоче, с којих су Вам давно приспјели натписи, а неке сам и нове прибавио помоћу рогатичког учитеља Г. Павковића.

У колико сам опазио, горња Босна или источна изобилује старинама српским. Засада је значајан споменик потурчењака *Махмута Бранковића*, писат ћирилицом, у селу истог имена *(Бранковићима)*, ђе се налази неколико кућа те породице . . .“

Хвала преос. Г. Савви!

II.

асие билєгь	Асие билег*)
поутеног □	почтеног(?) в
итȥа □оє□од'	ит(е)за воевод(е)
ради□оѥ ѡпр	радивоја Опр
аућа док,	ачића док,
бихь поутє	бих, почте
нь и гласит	н(?)и гласит
ь трє бихь и л	(?)пре бих, и л
єгохь ȣ тȣћ	егох у туђ
он ȥємли а	ои земли а
билєг ми є	билег ми е
тон на башти	тои на башти**)

Стећак на поставку — свршује се у тростран лежећи бридњак са странама нагнутијем унутра.

Стећак је вис. м. 3, 65; шир. м. 0, 45, поставак је вис. м. 0, 51., а горњи странични срх на првому лику је м. 0, 31, а тако и на осталијем.

На првому је лику поврх натписа укривљени, с десне стране, пастијерски штап, а од ручице му је до стећкова руба м. 0, 65. У врх лика је, ђе свршује стећак као јабука а тако исто осеби на врх стећка.

На другому је лику овисна пруга с врха до дна стећка, а у врх лика је, ђе свршује стећак, јабука.

На трећему је лику четвороножна звијер заврчена репа, окренута пут лијеве, исто као на описаному стећку. С лијеве стране, испод звијери, мач, који недокучује до поставка, јер му се хоће м. 0, 17. На балчаку, особита облика, наслоњена је рука. У врх лика је, ђе свршује стећак, јабука.

На четвртому је лику полумјесец узгори малко нагнут пут лијеве. Поврх мјесеца је као јабука, а испод њега двије. Више горње је јабуке ружа, а од ње до стећкова руба је м. 0, 10. Уврх лика је, ђе се завршује стећак, јабука. —

Стећак је у селу *Опрашићима* (у рогатичком' котару) те је преваљен на земљу одавна. — Описао сам га по нарису хваљенога г. учит. Павковића, а то потанко да га се тачно успореди са стећком *Махмута Бранковића*, којему је по готову сличан. — И на овому дару велика хвала чувеному народному добротвору преос. Г. Савви Косановићу!

Вид Вулетић — Вукасовић.

*) у нарису је **билєгь**

**) мј. В је ȣазда босан. □.

КЊИЖЕВНОСТ.

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss*. По налогу антрополигичног друштва — У Бечу 1885. Стр. XXVI — 681 у осмини. Цијена фор. 6. 50.

(Наставак.)

На стр. 118 г. Краус извјешћује по Мариновићу из Зборника како жив отац дијели имање међу својијем синовима у макарској околици. У нас је сличан појав. Кад обудовљен отац остари и немари више за управу а ражене му се синови, раздијели он своје биће међу њима, а себи ил неостави ништа или придржи на своје име комад земље. Синови су пак дужни на нећеље дана или на мјесеце да хране старца оца док живи, а он ништа неради већ се Богу моли до смрти. Комад земље што га придржи себи обрече, да ће

након своје смрти оставити оному који га буде боље назио. И у нас на Болу опстоји ријеч слична оној што ју наваћа на спом. стр. г. Краус. Његова је:

„Није му се нашло ни за укоп“ а у нас „Нити га имали ни чим укопат“.

Право вели г. К. у опасци при дну стр. 119, да наш народ мјери земљу по површини што може у један дан један да обради. Он наваћа мјере *плуг земље,* или *дан орања.* У нас, ђе неима орања, него се већим дјелом копа, зову на хварском отоку *мотиком* становиту површину земље, на Болу *тежок тијега* површину што може тежак на дан да ускопа а зову је такођер *дон копње.*

Кад г. Краус (стр. 125) тумачи постанак ријечи *ждрнеб* отуд што су за ждријебање вадили коштице младијех коња, долази нам на памет наша дјетињска игра бацања такозваног *прометала,* која је такођер нека врст ждријебања. Прометало је *ивер* са кољена овце, козе или говеда. Коштица има четири лица. Оно удубљено зове се *јама,* противно избочено *товар* (магарац). Од двије равније стране, она која има жлијеб попут слова S зове се *постолор* а друга *кроj* (краљ) Један баца прометало и пита: „Ча је Н. ?“ и назове га именом који покаже коштица на својој горњој страни.

Добре људе, поштене људе или *брацке погађалце,* које Кр.спомиње (стр. 126) зову у нас просто људе и веле кад се правдом недолази на крај: „дајмо се у људе.“

Како г. Кр. по Крстићу извјешћује да се около Дрине добри људи плаћају, бива исто и код нас на Брачу.

На почетку X-а поглавја (стр. 159) изненађује нас г. Краус тврдњом код њега управо необичном. Он почимље: „На Југу одрасте брзо дјевојка, од петнаест година, је она за брак способна, десет година кашње она ти је већ стара баба. Њезина младеначка љепота разцвате се одвећ хитро“. Овђе нам се чини, да је госп. Краус врло јако одапео тетиву и стријела да му је у велике пребацила цијел постављену његовом стварном истраживању. У тијем браздама непрепознајемо више знанствене обузданости Краусова пера, јер упада у онај тешки гријех, што га он замјера Кохлу и Тисот-у. Тијем ријечима подсјећа нас на чудновате извјештаје нутрњо-африканскијех или азијатскијех некијех тер некијех путника. Да жена у нас тако брзо понарасте није баш уопће истинито. Ми смо опазили у Бечу и његовој околици, а то није баш на Југу, ђе пуно и пуно ђевојака постигне максимум узраста већ од четрнаест година или како вели г. К. од петнаест што се у нашијем странама опажа у ријеткијем само случајевима, и свак се чуди ђевојци одраслој од петнаест година. Неима о томе нигђе тачнијех статистичнијех података, већ се свак може да влада по властитијем опаскама учињенијем у својој околици. За Брач, Хвар, Макарско приморје, Корчулу, Пељешац, Спљет и задарску околицу нама се чини да се по пријеко може узети да су ђевојке сасвијем одрасле удадби од шеснаесте до седамнаесте године. Најскрајња доња граница је четрнаест а горња по нашем мњењу деветнаест година. И тај наш суд оснива се тек на површно случајно испитивање. Питање би требало да се већом помњом и опширношћу проучи да се узмогну опредијелити границе дјевојачког узраста код Југословена. Г. Краус је своју изрекао по властиту мњењу и није никога навео да подупре своје увјерење, јер до сад о томе није нико ни извјештавао.

Али се г. Краус за стално вара тврдећи да је жена од двадесет пет година већ стара. У сиромашнијем некијем крајевима пропадне заисто женама на скоро ђевојачка љепота, али гђе народ има чијем да се прихрани неима тога што вели г. Краус. У згоднијем околностима живота уздржи се у нашем народу жени ђевојачка свјежост и љепота до тридесет и пете, па ако хоћеш и до четрдесете године. У оскудици и невољи изгуби жена свакога народа рано своју љепоту, кад почиње да доји. Како је опће познато и код нас и свуда постарају се жене доста прије од људи, али не ипак толико.

Осјем техничкијех израза што их г. списатељ наваћа на стр. 165 за чин којијем ђевојке мисле да могу предобити љубав мла-

дића: замађати, уврачати, учинити, познат је у нас глагољ *зачарати* и *учарати*.

Г. списатељ приповиједа по Вуку љубавно чарање са пауком. Ми му при том хоћемо да напоменемо како у Корчули жене и ђевојке кад нађу паука *згњече* га дланом и говоре да тијем добивају опроштење, пошто је паук угризао бл. Госпу за сису. Тај чин стоји у некаквој свези с онијем с којим завршује по Вуку наведено чарање, ђе ђевојка пријети пауку недоведели јој другога да ће га *згњечити*.

(Стр. 176) Оман трава зове се у нас *бушинац*.

(Стр. 177) У нас ђевојке о Ивању дне воле да чарају са свјеже снешенијем него ли другијем јајетом.

Осијем љубавнијех чарања што јих описује г. Кр. разнијех извора у разно доба године изводе ђевојке у нас још сљедеће чаре:

О Ивању дне. Баце цревљу своју низ степеницу и гађају да ће се удат након толико година низ колико степена се скотура цревља.

О Ивању дне усаде у лонац три боба и посију шаку жита. Бобови представљају младожење. Један је вас огуљен, други на половицу а трећи није ни такнут. Жито представља сватове. Залијевају лончић добро и спреме га у сакривено мјесто, да га неспазе рђаве очи јер би се туђим оком чар покварио, и чувају га до прије сванућа Петрова днева. Захите онда у мраку руком један боб. Какав је погођен боб онакав да ће јим бити суђеник. Јели боб вас огуљен биће сиромашак, јели до половице огуљен, средњега стања; јели ођевен, имаће добру срећу и поћиће за честита и богата младића. Каково буде жито онакови ће бити сватови. Изникне ли бујно и високо биће сватови многобројни и кићени, изникне ли ријетко и кржљаво биће јих мало и то слабијех и тужнијех сватова.

Отресу стољњак са прозора у јутру Ивања днева. Младић ће им се звати онијем именом, које буде имао први што им мимо кућу прође.

(Наставиће се.)

УМЕТНОСТ.

(„Смрт цара Лазара, најновија слика Ђорђа Крстића). Београдско друштво за уметност, о којем се тако ретко што чује, изложило је сада у дворани „Касине“ најновију слику српског уметника *Ђорђа Крстића*, која је јако задивила целу отмену публику београдску, те с тога је вредно, да се о тој слици која опширнија рекне.

Ђорђе Крстић, родом из Турске Кањиже, свршио је своје студије, као стипендиста срп. краља и краљице, на академији у Монакову и добио је онде двапут награду за своје изложене радове. Међу његовим досадањим пословима највише је с пуним правом задивила свет „*Утопљеница*“, коју је слику краљица Наталија поклонила грофу Брају. Та слика показује, како овај уметник има сасвим необичног дара за компоновање. После тога нацртао је Крстић нацрт за нове банке од 50 динара (види „Јавор“ за 1884. бр. 30.), који је нацрт од стручне комисије као најбољи признат, но ипак се није усвојио једино с тога, што се тако изврстан цртеж није могао у Србији да изреже, јер нема у земљи нужних уметника за то.

Но да се вратимо најновијој слици Крстићевој, која је намењена да краси иконостас у српској цркви у Нишу.

Уметник је предузео, да жалосну и тешку катастрофу на Косовом пољу по народној песми алегоријски представи. — Народ није могао ни да мисли, да је велико и моћно царство српско подлегло надмоћју Турака, него је тражио друге разлоге, са којих се то догодило. Уз хисторијски факт *издаје* у битци Косовопољској, измислила је сањајућа душа безазленог природног човека још и други неки узрок кобној пропасти српској, који потиче из религиозног начина мишљења, које староспско доба тако чудновато карактерише. Ко познаје хисторијску прошлост Срба до времена цара Лазара, тај ће се сетити оног строгог религиозног духа, који је владао у једној мери народом и владаоцем. Најзнаменитији људи управљали су државом из манастирске ћелије, на пр. св. Сава, а најпоноситији краљеви силажаху с престола, одрицаху се славе и величине, да могу у самоћи провести своје последње дане у побожности. Свагда је величанима државним лебдео пред очима онај други свет, па су већма ценили небески живот, него ли овај земаљски. До душе и по другим земљама је такви дух владао, али не у оној мери, као у Србији.

У том побожном чуству налазио је дух народа српског мотив пропасти царства. По томе дакле није дивља моћ турска, нити варварско презирање смрти довело Србе у ропство, које толико векова траје, не, него својевољна намера цара Лазара је уништила земаљско царство српско, уништила поноситу војску и њему јуначку смрт нанела.

Просто а лепо вели народна песма:

— — — — — — — — — — — — — —
Ако л' волиш царству небескоме,
А ти сакрој на Косову цркву
— — — — — — — — — — — — — —
Па причести и нареди војску;
Сва ће твоја изгинути војска
Ти ћеш, кнеже, њиоме погинути."
А кад царе саслушао речи,
Мисли царе мисли свакојаке:
„Мили боже што ћу и како ћу?
Коме ћу се приволети царству?
Да или ћу царству небескоме?
Да или ћу царству земаљскоме?
Ако ћу се приволети царству
Приволети царству земаљскоме,
Земаљско је за малено царство,
А небеско увек и до века."
Цар воледе царству небескоме,
А него ли царству земаљскоме.

То је у кратким потезима то доста тешко градиво, што га је уметник имао да обради и чије је тешкоће он сретно савладао.

Да би човек потпуно могао да ужива у лепоти ове слике, мора се пре свега са идејом упознати, која је сликара руководила при стварању овога дела и не сме заборавити, да је слика *алегоријска* предстaва пропасти Лазареве и српскога царства.

Цар Лазар лежи смртно рањен на бојном пољу, које већ по себи као красна, мрачна слика ноћна заслужује да му се дивимо. Тешки тмасти облаци натуштили су небо и прете злокобном песрећом, а међутим се одостраг на слици губи последње вечерње руменило. Анђео смрти, у пола одевен у ружичаст огртач и са снажним непељасто-црним крилима, подупире умирућег јунака, љуби га у бледо чело и спушта га полако на земљу. Последњи поглед подиже Лазар према небу, на којем се види победни знак крста, са којег се обилна светлост просипа преко целе појаве.

Што дуже човек ову слику посматра, све се већма диви финој техници, којом је она рађена. Слика Лазарева у царском оделу заиста је дивна. Појас му је угасито зелен, па искићен драгим камењем и сасвим је у сагласју са ведро белом бојом, којом је превучена одора од дамаста и са црвенилом огртачевим, који је оперважен ермелином. По бледоме лицу попала је дуга коса, која се на затиљку скупила и на којој се види по гдекоја кап крви. У црноме оку, што небу гледи, огледају се бурни осећаји умирућег цара — јунака. Анђео смрти са потпуним тоном боје од меса израђен је са нежним реализмом и разликује се повољно од оних неизграпних слика и прилика, што их често на црквеним сликама видимо.

Црвено и бело са свима нијансама — то су боје, којима Кретић најсилније утиске изваја, а у томе обзиру ова му је слика што се ефекта боја тиче најсретније испала за руком. Није нам задаћа, да овде све појединости Кретићевог дела у претрес узмемо, но смо само ради били, да све пријатеље словенске уметности заинтересујемо за овај посао и да пажњу наших читалаца обратимо на „човека од будућности," јер ће му његов необични дар и ваљана спрема одлично место набавити и осигурати у повесници словенске уметности.

У Београду, фебруара 1885.

Ф. М

РАЗНО.

(Пет књига Мојсејевих) (Свршетак) Али ако законе ове и уредбе боље посмотримо, увериће мо се да су они касније т. ј. после Мојсија постали, јер н. пр. доношање закона никад не узима у обзир будући друштвени преображај. У овима пак спомиње се царство и дворски живот (V. 17. 14. 15.), левитске вароши (IV. 35. 7.), седма сабат-година када се земља није обрађивала (II. 23. 10. 11. — III. 25. 3. 4.), народна обвеза да поповштини даје десетак од усевног и винградског берива (VI. 18. 21.), — све су то такове ствари, које ни мало не приличе тадашњим околностима јеврејског народа који блуди по пустињи. Али пошто се на једном месту и зидање храма спомиње, то се готово са свом сигурности може рећи, да овај облик библијског текста што пред нама стоји, није Мојсије саставио него је он састављен после Давида и Соломуна. Међу тим није искључена та могућност, да је пред писцем Библије стајало старијих бележака, које је састављач на тај начин склопио у једну целину, да се поједини саставни делови пажљивом оку још ни данас скрити не могу.

Да није Мојсије писао тих пет књига што име његово носе, види се најјасније из оних речи које о смрти његовој говоре: „И умре онде Мојсије слуга господњи у земљи моавској по речи господњој. И погребе га Господ у долини у земљи моавској према Вет-Фегору; *и нико не дозна за гроб његов до данашњега дана*" (V. 34. 5. 6.). Дакле и сам израз показује дуже време које беше протекло међу смрти Мојсијевом и временом кад је писац Библије живео.

На последак, ако потегнемо питање о културној историји јеврејског народа из оног доба кад се селио из Мисира, видећемо да они на сву прилику ни саме знаке писма још тада не познаваху, које тек у својој новој постојбини Ханану, од суседа својих Фeничана као далеко образованијег народа присвојише.

Из „Историје" дра Фр. Рибарија.

Светозар Мл. Вајић.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Руска) У руској књижевности је угледало света врло важно и научно дело од Л. Колмачевског. ***„Животный еność на западѣ и у Славянь."*** Списатељ је употребио при том хипотезе најзнатнијих научењака о почетку, развоју и раширењу животињских басана. У упореди тих басана код Словена Немаца и Романа са источним, донао је до тог закључка, да већина на земљи европској полази са истока, тек мален део да је

изворним типом. Даље извађа, којим је путем допао код западних Словена, којим код Руса. Многе од пренесених подлегле су промени, у њих је унесен полуживотињски живаљ, делимице су подлегле антропоморфизму. Тако су се највише развиле басне код Словена, а код њих се јавља највише уплив усног предања.

(Чешка) Sebrané spisy V. Beneše-Trebizshéko. Дела овог врлог и заслужног књижевника чешког по свакој критици су најлепши струк чешке белестристике. Листови чешки најтоплије препоручују ова дела сваком, који тражи и поуке и забаве. Први део су приповетке из обичног живота; други део садржи историчне приповетке. — Представник у путописној струци, најбољи белетристичар и епски песник, класични књижевник *Сватоплук Чех* издао је, као плод путовања свог по Кавказу *„Upomínky z vychodu.“* Дело ово сваке је хвале вредно. — Сваки Србин знаде како велику цену имају „српске народне песме,“ а како још мора од радости срце закуцати, кад прочита *„Zpevy lidu srbskeho“* о којима је у неколико бројева најбољих илустрованих новина *„Zlata Praha“* проф. г. Јос. Шафранек писао. Писац је показао, да скроз познаје народ српски, да је скроз проучио и продрьо у језгро српских народних песама. Евала! можемо казати штов. писцу, што нас је тим боље упознао с браћом Чесима, изнесавши им на видик драги камен, наше народне песме, које нам на дику и понос служе, а које је он толико с Одисеом и Илијадом у склад довађао. Песме су исте подељене у групе по садржају и времену. — *„Slovnik naučny“* уредник Др. Лад. Ф. Ригер, наклада књижаре И. Л. Кобра; изишла је двадесета свеска, цена свакој 20 нов. Како је велике важности и цене овај научни речник, који код браће Чеха у новом издању излази, ја несам у стању написати. Штета само, што се и код нас не може такав речник покренути.

П. П. П.

(Бугарска књижевност.) Већ другу годину излази у Бугарској школски лист: „Народни учитељ“ у таком формату као наш „Школски лист“ само што сваки број излази на два велика табака. Осим педагошких чланака доноси „Нар. Уч.“ и друге поучне чланке о пољопривреди, из пчеларства и географије. Лист тај лепо пролази, има и доста претплатника — а не као код нас, где нам сто издише једини учитељски лист с ове стране Саве и Дунава, а једино због немара и нехата оних, који би требали да у свем предњаче своме народу, због немара српских учитеља. —

Ове је године изашла прва бугарска крестоматија, што су је издали *Величков* и познати песник Ив. Вазов. У првом су делу ове крестоматије саставци у прози, међу којима има и превода са страних језика. С францускoг је преведено до 30 чланака, а с немачког само један. —

Коликогод је бугарска књижевност још малена и неразвита, већ се у њој опажа једна појава. Ка књижевности почеле су већ да раде и *жене*. Па не, да би то био тек рад забаван, већ рад трајне вредности, рад научан. Тако је недавно изашла књига *„дедуктивна и индуктивна логика“* што је с енглеског оригинала од Стенлеја Џевонсона превела гђа Катарина П. Каравелова. Бугари још немају до данас ваљане логике, зато бугарска критика најрадосније поздравља ову нову појаву. С једне стране због тога, што је избор врло добар, и што је превод такав, да се њиме сваки Бугарин може поносити, а с друге стране, што је у ред бугарских књижевника ступила тако озбиљна а наображена госпођа.

У Средцу излази нов сатьричан лист: „Свирчо“, који се одликује својом сатиром, којом немилосрдно шиба све непозване „народне пријатеље“ — С. Кирев издао је овећу песму: „Богданка“, у којој се опева један догађај још из времена турског господовања у Бугарској. Ова песма није додуше онако полетна, као што су н. пр. песме Вазова и Славејкова, али тек одаје младог и даровитог човека. Да нема сувише субјективних ствари у њој уплетених, била би од већег ефекта.

Из свега овога видимо, како се књижевност бугарска лепо и постепено у свима гранама развија. До 1877 године била је у Бугарској само једна штампарија, данас их има у сваком већем месту. Бугари својим радом најбоље потврђују ону реченицу: све се може кад се хоће.“

НШ.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

Гетеов „Фауст.“ Г. *Милан Савић* позива на претплату на *први део* Гете-овог *„Фауста,“* што га је превео на српски. Неколико одломака штампано је у „Јавору,“ „Застави,“ „Позоришту“ и „Преодници.“ По тима одломцима судећи можемо се надати, да ће и цело дело задовољити. Књига ће изнети 12 штампаних табака. Цена 80 новч. или 2 динара. Рок претплати *Ђурђев дан*. Новци се шаљу *штампарији А. Пајевића* у *Нови Сад*, а из Србије књижари *Велимира Валожића*. Скупљачи добивају десету књигу на дар или новце за њу.

НОВЕ КЊИГЕ.

Пловиград, прича Жил-Вернова. Превео *Бранко Мушицки*. У Новом Саду. Издање и штампа А. Пајевића. 1885. 8-на. стр. 192. Цена. 60 новч.

Što nam sladi život? *Higijenska crtica od prof. Dra. A. Lobmayera. U Zagrebu. Tiskara „Narodnih novinah“* 1884. 8-на, стр. 13.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 10. У НОВОМ САДУ 10. МАРТА, 1885. Год. XII.

Лака ласто...

(Прерађено)

ака ласто из краја онога,
Гдено нема ни мраза, ни снега:
Виде л' гдегод вереника мога?"
Вели ласта: „нигде не виде га!"

— „Сива шево, грла сребрнога,
Не виде ли, куд ми оде Гојко?
Не виде ли вереника мога?"
Вели шева: „не знам за-њ, девојко!"

— „Чарна горо, шумора тихога,
Убиће ме та туга голема!
Не виде ли где драгана мога?"
Вели гора: „Ту га нигде нема!"

— „Тврдо стење, студно и високо,
Није л' међу твоје орле сиве
Долетео мој крилати соко?"
Вели стење: „Ту ни душе живе!"

— „Поносита, валовита реко,
Не виде л' га на обали твојој
Кад је жељно мени хтео преко?"
— „На постељи спава мирно мојој!"

Мита Поповић.

Српкиња васпитаља и васпитање српско

ОД А. ХАЏИЋА.

(Наставак).

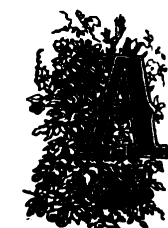ли имаде још и многих других прилика, где је позван наш женски свет по задатку свом, да уређује, да управља, а не да господари.

Ти већи послови доносе собом често прилике, где женска страна ваља мужу своме да попушта.

У новије доба множе се у нас ужасно несретни бракови, разводне парнице.

Нека је у тим разводима половина кривице на женама: онда је за цело трећина узрока томе, што жене нису умеле мужу своме да попуштају, где је требало, што се нису умеле наћи у приликама и спрам прилика.

Учити ваља, дакле, девојке из малена, да буду погодне, да старијима попуштају; тим ће им се усадити у срце клица врлине, са које ће после бивати све више и више сретних бракова.

Као што је диван пупољак румени зором у роси: тако је дивно и девојче, којој цвате на образу стид, скромност и чедност.

Што је цару круна, то су женској страни поменуте врлине.

Већ у оном првом васпитању могу родитељи положити чврстог основа тим дивним врлинама: то угледним примером, то родитељским савстом и ономеном.

Наше су старе Српкиње на гласу и данас са своје вредноће и рада као најбоље домаћице.

Српска краљица Јелена, мајка краља Драгутина и краља Милутина, била је раделица на гласу: учила је она у свом крају Колашину сиромашне девојке ситан везак вести и радити сваки ручни рад, како и доликује женској страни!

И где и не захтевамо данас, да нам женска деца науче прести, вести и ткати, ипак не можемо а да не потврдимо, шта вреди женски рад за кућу и породицу.

И ма да не ће свака домаћица морати сама собом око огњишта редовати, кувати, ипак је за здравље породице велика добит, кад мати у кући зна и разуме које је добро, здраво и кусно јело, па уме надгледати, управити и поправити радњу својих млађих.

Отрови, што често заразе млађахно срце женско јесу: сујета и таштина, расипање, поноситост, самовоља и суровост.

Женскима је од природе урођена тежња, да се сваком допадну. За то треба родитељи веома да су на опрезу, да та тежња у женској деци не отме маха, те да после из тог не поникне страст.

Разумним васпитањем настајаће, дакле, родитељи озбиљно око тога, да се деца из малена не навикну, да теже за лепим рухом и оделом и скупоценим украсима, једном речју, да им се не хвале и не сладе спољашњи накити и уреси, јер када се те ствари непрестано пред децом хвале и сладе, хоће безазлена срца девојачка несмислено о том да суде, те не ће после знати изабрати и ценити, шта је доиста од потребе, шта ли на одмет; судећи погрешно, све ће мање због тог бити женска страна увиђавна, те ће више за то марити него ли за племенитије, унутрашње врлине срца и душе.

Где матере не узму на ум на то, учиниће, да ће им кћери остати сујетне и ташге, а отуда ће, како рекох, настати страст и жудња, да се сваком допадну; тим ће нарушити своју скромност и чедност и пашће у бестидност и размет.

Учите девојке, да се диве природи и да буду у свем и свачем још из малена просте и умерене: у јелу, у оделу, у игри и забави.

Многа је девојка, кад постане жена и мати, упропастила своју породицу, расипајући имање и терајући велики раскош, а том се она научила за малена: док су је сваки час облачили друкчије, као лутку, док су је пресипали играчкама, док су пред њом говорили о диботама лепих, скупоцених хаљина, богатих уреса и адиђара.

Бива и по себи, да су девојчице самовољне. Расте та погрешка с њима заједно, па прелази после у надутост и поноситост.

Свакој самовољи за времена ваља на пут стати.

Криво и наопако ради мати, која лечи своју ћерку обрицањем или даровима, јер ко попушта јогунлуку, не лечи га, него га потхрањује и утврђује.

На женском детету опазићеш често

и то, како се не слаже са својим другарицама, како је сурово, како нема срца са чељадетом ни са животињама.

Та се погрешка најбоље лечи лепим примером родитељским.

Нека родитељи предњаче своме детету у љубави и милости према родбини, према својим млађима, нека упућују децу своју, да предусретају сваког учтиво, да су руке дарежљиве, да се лепо захвале на свакој услузи, која им се учини.

Старији имају често обичај различним, недотупавним шалама да задиркују дете своје и да га љуте.

Тако се хотимице и навалице дете васпитава, да буде после љутица и прзница, па ће, кад одрасте, са најмање маленкости и ситнице планути и кавгу заподети.

Ту је често пример старијих, особито родитеља, од ужаснога утицаја.

Од вајкада су мудри васпитачи препоручивали матерама, како је од великог замашаја, док негују малу децу, да се чувају, да не буду нестрпљиве, и да се клоне љутине, шта више саветовали су им, да се чувају и самих опорих, преких речи и зла погледа; јер деца лако смотре, опазе и приме сваку страст, разуму поглед пре него што и чују реч.

То је знак, да се са децом може много што шта постићи још и онда, док и не оразуме.

За то нека је у матере лице умиљато, нек говори деци својој благим и лепим речима, па ће тако пробудити нежне осећаје у срцу свога детета.

Хоћеш ли дакле да научиш дете своје, да буде благо и умиљато, мирољубиво и добродушно: ти се не мргоди и не мршти на дете, не води га тамо, где је свађа и инат, где је љутина и кавга.

Рисови не отхрањују јагањце.

Очевима свак ће замерити, где се овлаш и веома мало брину за васпитање деце своје, него остављају тај тешки, претешки посао готово и цигло матери.

Истина да је материно срце, материна љубав врело, из ког извире стрпљивост, али да л' извире из тог врела увек и увиђавност?

Нека муж не заборавља, да жена треба потпоре и савета и да му је дужност почешће доспевати од послова својих и бринути се за најглавнију ствар своје породице — за *васпитање своје деце!*

(Наставиће се.)

Мир у ратно доба.

ПРИПОВЕТКА ИЗ 1848 ГОДИНЕ А ИЗ ЖИВОТА ЈОВАНА СТЕРИЈЕ ПОПОВИЋА.

ОД ЛАЗЕ НАНЧИЋА.

(Свршетак).

IV.

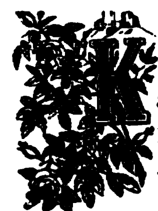

Кад је Стерија свршио своје причање, приповедила му је жена, шта се у њиховој улици догодило, док он није био код куће. Разуме се по соби, да је на Стерију ужасно дејствовала вест о Кумановићевом убијству, но то се више није могло преокренути. Мртвог човека нико више не може оживети. Али ваља спасти несретног Светозара, коме је претила опасност, да ће га власт стрељати или обесити, јер је убио човека и то угарског пријатеља, а такве људе без милости и дугог оклевања вешају.

Стерија је скројио план, па с тога се кренуо у варошку кућу, да га одмах и изврши. Из причања Јелене Димитријевићеве знао је, да она воли официра Арваја, а од његове је жене опет доз-

*

нао, да је Арваји ухапсио Светозара. На томе је оснивао свој план и кренуо се, да га одмах и изврши. Жена га није задржавала само га је преклињала, да пази, да му се на путу ил у варошкој кући не догоди каква несрећа.

Међу тим се узрујана маса утишала. Командант хусара, гроф Естерхази, повукао је кордон између српске и немачке вароши, па није дао нити да Немци продру у српску, нити пак Срби у немачку варош. Издао је строгу заповест, да ће на месту стрељати сваког оног, који би се огрешио о туђ живот или туђу имовину. То је дејствовало на Немце, те се они лагано разилазише својим кућама; а Срби су могли мирно лећи, јер нико се није требао више бојати, да ће узрујана маса на мирне грађане напасти. Редовна војска је опет васпоставила мир и поредак, ког су Немци били нарушили. Мртво пак кумановићево тело донели су војници у варошку кућу, одакле ће се после издати несретној породици, да га погребе. Светозара пак после кратког испита турише у хапсу, где је очекивао, шта ће се даље с њим догодити.

У том је до варошке куће допрьо глас, да су Немци напали и на кућу занатлије Димитријевића. На тај глас отрчао је са својим хусарима официр Арваји као без душе. Кад је до Димитријевићеве куће дошао, беше ова сва већ изгорела, а суседи нису давали, да ватра обузме и околне куће. У кући је Арваји нашао на лешине занатлије Димитријевића, његове жене и синова, али од лепе Јелене ни трага ни гласа. Тражио је свугде, али је нигде није могао наћи; питао је свакога, е не би ли му ко знао рећи, где је она и шта се с њом догодило, али му нико не знаде рећи. Сиромаха Гејзу обузе свега очајање и бол, но уједно и огорчење, те му у том тренутку дође, да изда својим хусарима заповест, да сваког и све исеку, што им год под сабљу дође. За једну Јелену био би у стању, да исече сав онај крај. Али у колико је испочетка очајавао, у толико га доцније испуњавала све већма лепа нада, да се је она морала спасти, јер би иначе морао наћи и на њезину лешину, као што је нашао на мртва тела њезиног оца, матере и браће. То га је у неколико умирило, те је могао хладно да суди и дела. Издао је заповест, да се мртва тела однесу у варошку кућу, а убице није могао ухватити, јер их није знао, а Немци их не хтедоше издати, те с тога му ништа друго не преостаде, него да се врати у варошку кућу и да тамо грофу Естерхазију јави, шта се све у кудрпчкој улици догодило. Он пак нек чини даља ислеђења.

Успут су сиромаху Гејзи падале разне мисли на ум. Хтео је да држи преметачину у свакој кући, јер је држао, да би тако морао пронаћи своју Јелену, али је одмах увидео, да то нема смисла, пошто ако се Јелена спасла, то је она сад у сигурним рукама и у сигурној кући, па јој се неће ништа зло догодити. Сутра ће већ морати дознати, шта се с њом догодило и где је она.

У тим мислима приспео је и до варошке куће. Пошто је рапортирао о свему грофу Естерхазију, изиде на поље у ходник да се разхлади. Усијано своје чело наслонио је на прозор и гледао је укочено према звезданом небу. Најјаснија звезда беше у његовим очима Јелена, па као што звезда сија тако ће сутра и Јелена њему засијати. Звезду не могу људи убити, па нису могли ни Јелену. Она је жива и здрава, само што оплакује ужасну смрт свога оца, своје матере и браће, али време ће јој те љуте ране залечити и она ће онда његова за увек бити. Ах! зар се мора толика крв проливати? зар морају невини људи као жртве падати? зар слободу морају пратити сузе? зар се мора купати у крви толико хиљада невиних људи? За што сви људи не живе у љубави и братству?

та на овој лепој божјој земљи има за свакога места, сваки може сретно живети и најзад, кад куцне последњи час, у блаженству умрети? За што да се кољемо и раздиремо као дивљи зверови, кад би смо могли поштовати и љубити брат брата, а припадали ми овој или оној вери, овој или оној народности?

И сиромаха Гејзу обузе услед таквих мисли неизмерна туга и да је песник био, сигурно би као и Стерија својим мислима и осећајима у песми дао израза, овако пак мал' што му сузе не грунуше на очи, а срце му хтеде препући у грудима. Ко зна, докле би он тако мислио и гледао звезде на небу, где вечити судија суди праведнима и неправеднима, Мађарима, Србима, Немцима и свим другим народностима подједнако, али га из тих мисли трже Јован Стерија Поповић, који је тог часа пролазио туда, па видевши Арваја, застаде, да се проразговори с њим пре, него што оде грофу Естерхазију.

„Добро вече, господине!“ поздрави га Стерија врло гласно.

Арвајн се окрену, па спазивши Стерију, кога је отпре врло добро познавао и јако поштовао, пружи му руку и срдачно га отпоздрави.

„Каква је невоља вас овамо догонила?“ запита га Арвајн, а глас му је дрхтао, што је доказ, да је потресен био, па га узбуђење још није оставило.

„Врло велика невоља, господине,“ одговори му Стерија. „Али хајдемо у коју канцеларију, па да вам све потанко испричам.“ Арвајн је следовао Стеријином позиву и за неколико трепутака уђоше у једну канцеларију, где је Гејза запалио свећу.

Стерија није на дугачко и на широко развезао разговор, него је одмах прешао и на саму ствар.

„Ви љубите, господине, Јелену Димитријевићеву?“ рече му он.

Овако непосредно питање је изненадило Арваја, те у први мах није могао ништа одговорити, него је зачуђено гледао у Стерију, као да није могао схватити, откуда и за што му он у овим приликама баш такво питање поставља.

„Вас је, као што видим, то питање изненадило, али ја хоћу искрено с вами као ваш пријатељ да говорим, па с тога држим, да је свако околишење излишно. Јелте да мојој отворености и искрености немате шта позабавити.“

„О не, не, никада!“ одговори му Арвајн и грчевито стиште руку. „У овим садашњим злим приликама сваки би ми пријатељ мио и драг био, особито пак ви, кога сам увек веома поштовао и ценио, а то баш тим пре, што поведосте реч о оној особи, због које сам у највећој бризи и о којој све до сада непрестано премишљах.“

„Ви дакле љубите Јелену Димитријевићеву?“ понови Стерија своје питање.

„Не питајте ме тако, господине, већ питајте, да ли би овог часа спреман био, да и мој живот за њу жртвујем. Реците ми, где је она и шта ми ваља чинити, да је спасем, па ћете видети, да ли је „љубим.“

„Она је заробљена“, рече му Стерија и оштро га посматраше.

„Заробљена?“ усклигну Арвајн. „Ко је заробио и где је она реците ми, тако вам бога, па да је у рукама и самог Луцифера, ја ћу је са мојим хусарима ослободити!“

„Полако мој жестоки љубавниче!“ прекину га Стерија. „Не морате ви ваш живот на коцку стављати. Ваша се драга може и по јефтинију цену ослободити, само треба ви на то да пристанете.“

„Преклињем вас, немојте ме мучити, већ реците, шта ми ваља чинити, па ћу за њезино спасење све учинити.“

„Ви сте данас у Кумановићевој кући ухапсили Светозара Милића?“

„Да, али у каквој свези стоји то са Јеленом?“

„И он љуби, а и њега Милица љуби,“ настави Стерија и не обзирући се на Арвајево питање

„Познато ми је то, али ја не разумем —

„Светозар је невин. Ја вам јамчим мојом чашћу и главом, да се он само бранио против дивљег нападаја својих душмана.“

„И ја сам о томе уверен, али он је убио човека“ —

„Бранећи се убио га, а то би морао сваки човек учинити, иначе би душмани њега убили, као што су убили Јелениног оца, матер и браћу.“

„Све је тако господине, али ја још не разумем, у каквој свези. . .“

„Помозите ми, да се Светозар затвора опрости, па ћете још данас видети и загрлити вашу Јелену — ето, у таквој свези стоји Светозарева судбина са вашом.“

„Али ја то сада више не могу учинити. То би могао једино гроф Естерхази учинити.“

„И ја то знам, па за то вас молим, да ме одмах к њему одведете.“

„Драге воље. . .“

„То неће нужно бити, јер ево њега самог,“ зачу се сад један трећи глас и тог часа се отворише врата, што у другу собу воде, а упутра уђе главом сам гроф Естерхази. Стерија и Арваји не могоше ни речце прозборити — тако их је изненадио грофовљев долазак. „Случајно сам чуо све — настави гроф смешећи се — па с тога не тражим од вас никаквог објашњења, а пре тога саслушао сам и Светозара Милића, те сам стекао уверења, да је он невин. Ја ћу га овог часа ослободити, само ми ви господине списатељу морате задати реч, да ће он још данас отићи из Вршца, јер не би наметно било, да у овој узрујаности остане овде. А ви, господин поручниче, отидните са господином списатељем, јер вас не могу више задржавати, да не видите вашу драгу, а друго нисте ми више ни потребни, пошто је варош сасвим умирена.“ Стерија се топло захваљиваше грофу, а Арваји није имао речи, да својим осећајима и својој радости израза да. Дошло му је, да клекне и да га пољуби у руку. Гроф му пријатељски стиште руку и рече му топло:

„Идите сад честити јуначе, вашој драгој. И ја знам, шта је љубав!“ . .

V.

После неколико тренутака отишли су њих тројица Стерија, Светозар и Арваји Стеријној кући. Ту се Арваји нашао са Јеленом, а Стеријница оде, да дозове и Милицу. Радост и усхићење тако је велико било, као да се није пре кратког времена крв пролила. Стерија је међу тим отишао до владике и са допуштењем овога довео је једног свештеника, који ће Светозара са Милицом венчати, па после нек одлазе из Вршца, јер им за сад не беше станка више ту.

Светозар и Милица су на то радо пристали. Свештеник их је у Стеријној кући венчао, а у здравље младенаца и за њихову лепу срећу подигао је први чашу Гејза Арваји, рекавши:

„После толиких узбуђења, после толиких невоља, ми ево славимо мир посред ратног доба. Нека би благи бог дао, да скорим у нашој отаџбини засија општи мир, па кад будемо Јелена и ја славили наше сватове, онда се надам, да ће први у наше здравље подићи чашу први мој и нови и драги пријатељ Светозар, те да ће онда моћи рећи, да не славимо мир у ратном добу, већ посебни мир у општем миру. Живели младенци, сретно путовали и сретно нам се повратили!“

Стерија је био јако узбуђен, а младенци прићоше к њему, захваљивали су му се и целиваше га у руку. Такођер и Стеријницу, којој су потекле сузе радости низ образе. Са Јеленом и Арвајем младенци се изгрлише и изљубише.

па за тим седоше у кола и одоше пут Панчева. Јелена је остала код Стерије, а Арваји оде у своју касарну. И свештеник је отишао, пошто више никаква посла није имао.

Стерија је загрлио своју жену и говорио јој узбуђено: „Хвала ти, добра душо. Ја тек сада видим, какво си ти злато. Свет те неправедно осуђује.“

„Хвала и теби, добри мој Кир-Јањо! А сад хајде и ми да славимо мир у ратно доба. Ја те више нећу гонити по воду. Живећемо од сад у миру и љубави, ма се сав други свет поклао!“

Омер и Смиљка.

ПРИПОВИЈЕТКА.

(Наставак.)

Но није увјек трајало оваково стање. Нити је могла до вијека трајати љубав Турака и Србаља. Косовска рана остала је неисцјелима, она је срце српско јако ранила, да ће је се дуго сјећати; након пет вијекова не сатре је вријеме, него је данимице подмлађује, да мученик тешком муком подноси бола. Крв мученичка његових прађедова је опкропила то поље, па га непрестано сјећа тугом и болом — нити му може да пружи сјета и утишаја. А нада му непрестано шапће и смјели га, да не клоне са свијем духом, обећава му срећнија времена, гдје ће се да окају стари гријеси, где ће са свих страна Србин да ускликне: слободан си и независан. Мале зађевице и чарке на граници слободне Црне Горе и завнене Босне и Херцеговине трајаху непрестанце, али у мањој мјери, те не показиваху потребе да се поради тога вријеђа читав народ. А и тешко је подигнути овакав трговачки народ, који мирно за тезгом ради свој рад, смјерно плаћа на њега порезани данак, а трговином и занатом је толико заузет, да мало времена узима, гдје ће још о политици да брине. Није га лако побунити и покренути из колосјека у коме је већ обикао. Сарајлија није онај слободан Србин, који слободу више свега љуби, он је са рођења раја, гдјекоја племенита раја, мирно сноси и одобрава терете и намете, али тако нето с друге стране умије да надокнади губитак.

Сарајлија је са малим задовољан, не има у њега толико размета ни у кући ни јелу, ни намјештају. Васколики размети што их велељенне гледамо по гдјекојих кућа, по већој су чести од заманде, које је пажња и чување одржало дуго да се не искваре. Ово се обично један пут у вијеку набаља, и тек каткад по гдјешто обнавља, да ју има свака поштена кућа. И одијело је једноставно, у старијих ријетка или поготово никаква промјена. Млађи мијењају само гдјекоје ситније дјелове и побожну опрему, а само одијело траје им дуже времена, да му није потребна измјена. Практичност се овдје огледа у животу, у раду и занимању: просто, смјерно и прикладно.

Нема ту толико силна разметања и арчења, да се не схвате рачуни: него што се потроши, то се не накнади, и увјек се пази да не буде дефицита; да се имуће умножава, а не разорава и упропашћује.

* * *

Већ су давно окопњели снези, те је и планина заогрнула своју рехаву долину. И Бакије су по гдјешто озелениле, наиме по заклонима и ровинама, гдје се могло да задржи по нешто основа за билчин коријен. Кукуријек је прекрио

многу сићушну јаницу и мирисну љубичицу; тамо даље је биберник и каменик прекрио читаву дуж пољане; опет онамо уз гробље замодрио кађун. Излаз на планинама је већ живљи но прије: и Бакије и Романија добили су ново гошће. Онђе се прикупило прилично коло ђевојака; на оној је страни већи дио хришћанака, међу њима ваља да ће се наћи и Смиљка. Онамо опет неколике турске цуре прикрале се у ровине, па затегле своје усталасано пјевање женскијех народнијех пјесама. Мало даље опет момчад нека распучала јелеке, да се лопте појури. Оно тамо на подножју Бакија Туре једно прикупља шљунак те се праћком вјежба у бацању. По гдјекоје мајушне тичице оживљавају ријетке жбунине, те прелетају с ону страну Миљацке гдје је леска мало гушће порасла. Недеља је. Случај је намјерио те и Турци овог дана имају некакав свјечан дан. Хоџа је већ давно огласио јацију, а скоро ће на нову молитву да призива. Сила свијета обријаних глава а омотаних турбана поврвје џамији, да се онђе Богу моли. Хришћани опет у свечаном су руху, те поврвјеше у обадвије цркве. Нова је црква велелепна зграда, којој ваља далеко равне тражити, онђе је и простора довољно за свеколико вјерно стадо Христа Спаситеља. Али ту тек млађи нараштај чешће похађа, старији нерадо одлазе њој, ма се у оној мајушној цркви од силна свијета хоће да погуше. И сељаци радије ће доћи старој цркви, њима је некако она уобичајнија, а нова страна. У старој је цркви старих икона, ту је права светиња — рука св. Богородице. Ту су старинске скупоцјене одежде, ту су и више скрити међу оне високе стијене, које ограђују цркву; а у новој су изложени јаву и видику.

Превалило је давно подне, па је на мало пређе поменутим мјестима све живо и весело. Онђе је придошао и по који алваџија, те поврвјеше дјеца њему. Ено тамо чукундрукџије са тазе чукундруком (црвеном цвеклом.)

Омер је данас нешто касније изишао међу омладину по што бива у обичају. Онђе га је мало занимала лопта и друга весела игра, прошао је и до хана гдје се оно живо вози на колутима; али све га то није занимало. Тек је ондје попио једну каву, па се упутио колу ђевојачком; гдје га дојиста сусретоше смјерни погледи Хришћанке Смиљке.

Коло је играло одсечно, са дугим напјевима као што је то онђе обичај. Гласови се разлијегаху у далеке даљине и одбијаху тако, да их одјек из далека враћаше у ухо слушаоцу.

Ма да је коло још играло, Смиљка је примјетила гдје се вечер ближи, те је прешила, да што прије дође кући, гдје ће још гдјекоје омање послове да обави. Она удари сјеверо-истоку мимо турско гробље; и баш хтједе из њега да изађе кад предусрете слику познатог човјека, то бјеше Омер. Он је знао куда ваља Смиљци проћи, па је ишао њојзи у сусрет. Код последњег камена гробњег застане, лако се примив капе, поклони јој се, па јој лако приђе ближе и понуди се да је прати.

Смиљка лако порумени, стидна једва ће да прозбори:

— Мени није зазор са младијем човјеком ићи под руку, наиме са оваковијем као што је Омер.

Омеру то бјеше довољно, да и нехотичну своју понуду спроведе. Ухвати је под пазухо, и рука јој је неко вријеме тихо дрктала о његовој, те не умједоше ни ријечи да прозборе, док се тек након дужег хода развезе по тихо говор међу њима.

Бјеше их мило гледати овако сконченних у лактима, како шеђу као паун и пауница.

(Наставиће се.)

Ђорђе Магарашевић, српски књижевник.

1793 † 1830.

(Наставак).

Кад је прешао наш путник код Кленка преко Саве у Шабац, хвали се, како га је не само врло лепо примио „високородни господин Јеврем Обреновић брат најсијатељњејшег књаза од Србије, Милоша,“ него како му је и помогао, да може без бриге и на миру и даље путовати по Србији. У Шапцу је пробавио једну ноћ и један дан код Јеврема Обреновића, и тај свој боравак заједно са свакидашњим живовањем на двору Јевремовом описао нам је у II. и III. писму, Споменућемо из тога боравка само ово: „Опростивши се са г. епископом, отидемо преко чаршије, среде вароши, где су многи различним еспапом нарочито сољу напуњени дућани, у сами град или тврдињу Шабац, где сами Турци, по већој части Бошњаци, дакле потурчени Србљи, живе, од који једва се гдекоји нађе, да зна турски говорити. Србски језик им је обични говорни језик. При погледу ови бедни назови-Турака цепало ми се срце од жалости. Шта је немилостива судба с браћом нашом починила! . .“

Родољубиво срце његово као што је осећало, тако му је и мисли рађало, те нам је овакове речи исписао. Пре него што је отишао из Шапца разгледао је још са секретаром неке старе српске рукописе које је он и његов писар Јова однекуд добио, па нам један припоћује у свом описивању. У Шапцу се упознао са протом Ненадовићем и протом Жујевићем. Кад је разгледао Шабац, који је потање описао, кренуо се 26. Августа 1827 г. даље на пут у народ „јер много већу важност има унутарњи живот, у ком се топрв права својственост народа, његов начин мишљења и чуствовања, његов прави карактер показује. Прве црте к опредељењу тога узети се морају из ближег саобраштења и познанства с људма различнога рода, чина, узраста и звања, и тако се мало по мало цело о свему нацртање може учинити.“ У тој жељи дакле путовао је по многим околним селима која се зову: Мнокус, Трбушац, Јаговик, Звезд, Дебрц (близу овог су неке зидине, о којима се каже да су биле столица краља српскога Драгутина,) за тим Месарци, Суво Село, Вукодраж, Бањани, Совљак, док не стиже у село Уб. Данас многи знамо, какова су та села, а многи и не знамо. У оно бурно доба српскога ослобођења мало је који знао, каква су то села, како живи наш народ у њима, како их природа красотом својом обдарила, па занесен том природном лепотом ево како је осећао наш Магарашевић: „Онај тамо извор, који испод ладна камена чисту точи водицу, који је исцељење болном давао, а с отим у срца наши преткова љубав и благодарност спрама Бога уливао и к оснивању и украшењу цркви и монастира побуђивао, ублажаваше утруђеног земљеделца, ког је нужда приморала, с мачем рало променити и оружаном мишцом насиље одбијати и своје избављати. — Овај овде тихо жуборећи поточић, који се преко долине змијовидно ваља, који је невина стада напајао и нежну пастира песму на своји волна пастирски односио, оживљаваће зар некад трудољубље житеља, одахнувшег мало од ига туђег господара, ком је слабост смрдљива лењост, и весеље отимање и уживање добра знојем туђим прибављеног. . . . Она тамо у лугу развањена црква, коју је постојана вера с љубвом своме зидала творцу, но коју је продрзљивост обесветила и разрушила, пропојаће обновљење своје, славећи дуготрпљење и правосуђе вишњега, ког' десница подржава сваку силу и неправду. . . .“

Има више оваковиx слика, у којима је спојено описивање са родољубљем и побожношћу, са жељом и надом, да ће место пустоши и развалина бити вештачких производа, место успаваности у раду и трговини цветање њено, нада се да ће Србија дочекати да дође до среће и благостања и до снаге и угледа у нутри и споља. — Из Уба путовао је у унутарњост и дошао у Крагујевац, и ту је нашао неких шест српских књижевних споменика, то старијих то млађих и сваки нам описује, с надом да би вредно било све печатати. Разгледао је по граду све

што је могао, и све нам је описао, а од тога ево како описује српску школу у 1827 г. у Крагујевцу: У старијој школи било је до 50 ученика на две класе раздељени, а у млађој до 90. Унутрашње уређење школа ови скоро је са свим онако, као што је и наши нормални: Буквар обични, Часослов, Псалтир, Катихизис, Славенска граматика и Аритметика предмети су учебни; јер су и учитељи, г. г. Мојсеј Јанковић и Прокопије Видаковић, Сремци и негдашњи ученици карловачки заведења. Но поред свега тога могу те уверити, да сам особену радост чуствовао, слушајући решитељне одвете и сматрајући заиста, похвални успех ове Србчади. . ." За тим описује по којима су местима сограђене цркве, а највећи добротвор је „сијатељњејши кнез" — Милош — који је „многе порушене и попаљене манастире обновити и поправити, многе пак наново сасвим сазидати дао својим трошком, као н. пр. цркву пожаревачку и манастир Рукомију у нахији пожаревачкој, цркву у Осипаоници у нахији смедеревској; цркву јагодинску, цркву у Тешнићу, у селу Варварину; цркву у Трстенику; у монастиру Каленићу цркву обновио, ћелије из основа сазидао; цркву Крагујевачку и Карановачку, и многе друге, које нећемо све на овом месту спомињати.

Из Крагујевца вратио се у Тополу, и одатле пише Ружићу своје писмо 30. августа 1827, па вели: „Ти би о свему опширније извештен бити желио, а нарочито о том какво је правленије и тога дух, какви закони, уредбе и пр. тим више што се о овима стварма ништа точно и определено код нас тамо не зна, а много којешта говорити се обичава. Жеља је твоја праведна, јер како да не мари за то прави родољубац? Но како да јој удовољим, кад ни цела два дана нисам био у Крагујевцу!" Ипак нам се путник латио пера, да свом пријатељу опише владу Милошеву народни суд, сакупљање кнезова и поглавара и њихов рад, како се суди, какви су све порези, колко ко плаћа пореза, а чиновници, свештеници, учитељи и главни сеоски кметови ослобођени су од пореза, ко се још може ослободити плаћања, и какви су приходи. Ево шта се плаћало свештеницима за њихове заслуге. Овако о том пише: „Године 1825. с договором свештенства обе епархије одреди се на ново, да се узима; за знамење 10 пара; за крштење чаране или 1 гр. а од кума 10 пара; за велико опело од имућнијег 10, од средњег 5, за дете 2 гроша, а од сиромаха ништа; за свештање масла од кнеза и главна трговца 6 и од осталог народа 3 гроша, за велику молитву 2 гр, за малу пак 20 п; за водицу на месец 12, а за прекаду по варошима 20 п; за спомен мртви за 40 дана 20 п, за по године 1, а за читаву 1 гр. и 20 п; у име бира од сељанина по 12 ока жита од ожењене главе или да спрам времена процени и у новцу плати, а од варошанина по 1 гр. и 20 п. Што се друге уредбе тиче, казаћу другом приликом." После овога писма, пише из Тополе свому „љубезному брату Светићу", које ћемо други пут споменути, кад буде згодније.

Из Тополе отишао је у Манастор Боговођу, и одатле пише Ружићу какав је манастир, не као наши, него је у њему црквица, а поред ње су ћелије од плетера, свега су четири собе и кујна, за тим описује, како се манастир издржава, како је подигнут и пр. Сутра дан 1 сентембра био је у Ваљеву, па пише, како је Ваљево некада било много веће, а у његово доба је било само 180 домова, а међу тима су и 30 турских. За тим описује како изгледа из нутра то место, чим се највише мештани занимају, каква је околина Ваљеву и т. д. 2 Сентембра отишао је у обли-жњи манастир Ћелије, описује, како лежи и исписо нам „једну старопечатану књигу," која је била у манастирској црквици. Из рукописа види се, да је триод или „трьпѣсньцы," а ту књигу написа посред бурних и опасних времена „Стефань оть Скадра". Књига се та довршила 1563 г. 20 децембра: „Вь странахь македонскихь." Књига је писана српско словенским језиком.

Из Ћелија отиде у манастир Чокешину, који описује исто онако, као све дотле. Лепо нам описује црквени збор код манастирске цркве. Из Чокешине отиде у манастир Петковицу. Описује како је древна црква намастирска и нашао је у њојзи два стара рукописа,

Библију, од г. 1581 и Минеј општи, које је писао неки монах Бождар, г. 1536. — Из Петковице врати се у Чокешину да онде преноћи, „а сутра мислим порано бити у Шапцу, и ако узмогу, у славноме Срему дакле јошт два, највише три дана, пак ће те видити и загрлити, твој непремени *Ђ. М.*“

Овим је довршио наш путник своја писма у којима је описао своје путовање по Србији и тим колко толико створио слику, на којој гледамо неки део Србије, српскога народа у државном и друштвеном животу. Тим нам је описао, како наш народ живи, какви су му обичаји, колико је у просвети коракнуо у оно доба, кад се још овде онде дим дизао са развалина и рушевина српских у прво време свога устанка за ослобођење.

Овим што до сада написасмо, о путовању по Србији ради смо били у главним цртама ово дело нашега књижевника исписати поштованим читаоцима, а у једно тим рећи, да је у оно време доста и овим учинио у прилог познавању нашега народа у Србији. Учинио је то тим више, што је до њега мало било путописних дела, а бурна времена, ратови и устанци нису били баш најпогоднији за путника у оне крајеве. Што се писало, писало се страним језиком, а не српским језиком до 1827 г. — Одмах 1828 г. писао је Јоаким Вуић своје „путешествије по Србији, печатано 1828 г. у Будиму“, и Вук Караџић: „Милош Обреновић књаз Србији. у Будиму 1828. г. Толико о „Путовању по Србији 1827 г“.

(Наставиће се.)

Неколико речи о музици.

СА ЕСТЕТИЧКОГ ГЛЕДИШТА.

Извор музике је уметников дух, зато се у њему његов карактер и бистрина означује. Музика има ту цељ, да у машти произведену идеју назначи т. ј. из почетка добија мисао уметника какав-облик и кад коначно у савршенство доспе машту оставља а свет својима звуцима поздравља. Музика за своје извађање изискује репродуктивну личност, која ил гласом ил музичким настројем, али никако механично, као што се то код друге вештине догађа, него с разумом и са осећањем извађати се мора. Мелодија сама се производи, кад осећај уметника мелодички облик добија тако, да се звуци, којима се занима полагано у јасну слику слију. Код уметничког дела друге врсте, морамо се у каквом душевном положају налазити, да би духу разумљивим постати могло, тако као што то бива код сликарства и поезије. Ми можемо слушати н. пр. вешта дела поезије, пуна разположења духа и весеља нити су иста у стању наше душевно разположење променути, или напротив гледамо у добром расположењу једно сликарско дело, које какву жалосну сцену представља; готово равнодушно упливише на нас појава та и оставља нас у бившем душевном разположењу. Али друкчије налазимо то у музици. Можемо се противити како оћемо, морамо се с њом у једну хармонију слити. Дакле ако је музика веселог садржаја, растера тугу из душе наше, а ако је жалосног, доводи нас у тужно разположење. Узрок лежи у томе, што, ако се дивимо каквом уметничком делу више се занимамо са споредним стварима, тако да често на красоту и вештину самих дела мало или готово ништа непазимо, напротив се у музици са дахом ђенија сасвим промењени осећамо и из овог света у друге дивне крајеве уносимо. Поезија упливише на нашу мисао, сликарство на наше око; али музика упливише понајпре на наш слух, узрујава наше осећаје и производи у души нашој слику. Она узрујава нашу машту и ми упознамо њену дивоту и моћ, која нас идеалном свету води. Ма какви осећаји да се у нашој души налазе и макар да о томе премишљавамо како оћемо, опет за то речима те осећаје изразити неможемо, јер то је само музици могуће. С говором развија се само мисао и то у свом потпуном облику; ал што ми при том осећамо, у каквом положају се душа наша налази,

како у нашој души кипте страсти и т. д. моможемо додуше у говору са нагласком или звуком гласа означити. Али музиком могу се сви осећаји који се у нашу душу сливају, потпуно изразити. Само музика нерасполаже увек са довољно специалних мисли и тако је у тим случајевима поезија њена верна пратилица, те место слога постану речи и после — песма. У песми означују речи само сувопарну мисао, где напротив музика наше душевно стање јасно обележава. Иначе је музика говор свију народа, која их све заједно спаја; јер се у музици свакога народа извесни карактер појављује. Музика задовољава потпуно душу без посматрања на специалну форму, јер ако оће наша душа, да се у идеални свет узнесе, нужна јој је за то музика. То је тако већ од почетка света и непромењује се, да свет и човечанство ма како дуго траје.

Драгутин Блажек.

ЛИСТАК.

НОВЧАНИК СВ. СТЕВАНА СА СЛОВЕНСКИМ НАТПИСОМ.

(**Из „Словенског Зборника".**)

Нема сумње о томе, да се у Мађара, а нарочито у Словака, служба божија на словенском језику дуго одржала; свакако још калуђери изгнани од Бретислава II. г. 1096, одомаћили су се код Словака.

Особито породица Арпадоваца, која је за поучавање народа им, покореног св. Војтјеху и његовим ученицима, врло захвална била, радо примаше науке на језику са свим обичном на двору њиховом, а адиђаре своје владалачке обележаваше светим натписом *на језику својих првих учитеља.*

Тако орнат крунски, који се приписује добу св. Стевана, украшен је старословенским натписом. — Угарска круна*) има до душе грчки натпис, али при том још две словенске речи: **гешвитζ . . . кралис тоүркıас** т ј. **генζоκну . . . крал** (**тоүрıа**-мађарска земља код византинаца у 9.-10. столећу) гејзов син, краљ Туркије т. ј. Угарске. —

Овде ћемо да наведемо други доказ, како се на двору св. Стевана језик словенски уважавао.

У ризници капуцинског манастира у Бечу сачуван је за толико столећа *новчаник*, који по предању св. Стевану припада. Ту драгоцену реликвију даровала је манастиру царица Ана, жена цара Матије, која је још за живота свога спомен тај капуцинском манастиру обећала, а кад се тестамент њен писао, предан је тај новчаник од самог цара Фердинанда II., где је у инвентару записан и уведен у були папе Урбана VI.

Историк мађарски Thurócz приповеда, да га је св. Стеван обично са собом носио са сребрњацима, које је сваком приликом сиротињи делио, за то му и јесте десница неповређена.

Спомен, новчаник св. Стевана назван, чува се сада у ризници споменутог манастира, учвршћен као барјак, а изгледа као рукавица без прстију, около су као малене кваслице, на крају је златним везицама опшивен. Као каснији накит изгледа да су бисер и драго камење на додатој тканини.

Обе се стране разликују и по предмету и украсу.

Прва страна је црвена свила, која је скроз златом проткана.

На среди се види Спаситељ, где седи на престолу, крај његове главе монограм ıс хс. Двоструки нимбус око главе, чело напред гледи, десницом благосиља, тело му покрива дугачка хаљина (риза). Златна поруба око спаситеља чини широк нагнут крст, крај његових крајева су наметнена четир косо четворострана камена. Горе и доле и унакрст се налазе анђели, прва два су само главом и крилима обележена, код доњег се нејасно чита **а о.** Четир анђела поред крајева нагнутог крста ✕ лете у пуном телу лицем ка Христу, рукама држе отворену књигу; крила су им раширена као кад лете, но код

*) Ово ја додајем из 15. Шафариковог писма, које је писано Мацијевском. „Сл. зб." 1884, 6. св. стр. 363,

горе споменуте две главе анђелске су два крила спуштена, једно на друго у накрст, а са друга два још лете; сви анђели имају сјајан нимбус од бисера. Код горњег на лево се чита **хєрувимъ**, код десног горе **глкр**, код доњег левог **рк**, код десног **пр** доста нејасно. Са свим уз бокове спаситељеве су у пуној слици два свеца, код левог стоји написано **си** код десног **нко**.

Крајеви новчаника били су ново обрезани тако, да се та два свеца леђима, где је порубљено, додирују. Прави отвор новчаника изгледа да је био на ужој горњој страни. На доњој страни је извезено, како је код Словена за поганства најмилије било. Празне ћошкове поруба ките два већа косо четворострана камена. Вез сав показује вештину византијску у X. столећу.

Друга страна је тамно црвена свила, у среди је лепо извезен крст, чија рамена су полепшана златним луцима. На сред крста је ушивено светло — зелено поље; на крајевима крста су наменштена 4 косо — четворострана камена, златом порубљена а тамним зеленилом превучена.

На горњем стоји написано **бѫди гн** — буди г(оспод)и, — на левом **с млть** — с м(и)л(ос)т, — у среди **ткоа на нас** — твоја на нас, — на десном **нынѧ** — нињa(е), — а доле **и въ вѣки** и в вјеки —. Тамно црвена материја је порубљена златном тканицом на горњем крају двоструко. Доле пак се чита на светлозеленој подлози златом прошивено у два реда ћириловским писменима написано:

кє зєѡедри ныи блослови пъни

і роскѣтн лице скоє на ны помилви

При том порубу је баш новчаник обешен.

У Прагу, на тодор. суб. 1885.

Павле Падејски.

КЊИЖЕВНОСТ.

Polské pani a dívky, napsal *Edvard Jelínek.* Nakladatel Josef R. Vilímek 1884.

Под овим насловом изишла је књига познатога књижевника Едварда Јелинека, изврснога познавача прилика северних Словена. Као таквог знали смо га од пре; научним радом и поучним чланцима о Словенству стекао је себи гласа не само у чешком, већ и у пољском и *српском* литерарном опћинству. Док је „Српска Зора“ излазила беше јој вредним сарадником а лани обелоданио је у „Гласнику ученог друштва“ библиографију чешких списа, који се тичу Срба. Можемо дакле рећи, да је Едвард Јелинек и српски књижевник. Но у литератури српској, руској, пољској, па и францеској није прекорачио границу поучних и научних расправа. Другојачије се показа у литератури свог народа; од једном заузе једно од најодличнијих места у чешкој новелистици, у чешкој приповетци; фактично је изненадио свакога, који је пратио његов пређашњи правац и начин књижевнога рада. Изиђе горе споменута књига „Пољске госпође и девојке.“ Лативши се књиге, и будући научен на поучне радове Јелинекове, мислио сам, да ћу опет такови ред чланака читати. У почетку бејах утврђен у томе мњењу, јер књига, о којој говоримо, почиње историјом Пољкиња у народном и друштвеном животу. Расправа врло лепо писана, лепа интродукција и богат низ дичних, племенитих и родољубивих Пољкиња, које нам писац доцније преставља, вадећи их из свагдањег пољскога живота, који он познаје боље од икога. Познат је свету патријотизам кћери пољских, али га јасније и лепше није знао нацртати нико други, до сам Едвард Јелинек. Не мислим тиме смањивати вредност пољских песама Полових, Красињског, Мицкјевића и др. То су песме а песник мање-више сваки идеалише и пише често под притиском тренутног расположења. Посматрајте на пример песме у почаст Српкињама за време изложбе ручних радова! Камо среће, да је свака Српкиња заслужила толико одушевљене хвале, толике славе! Јелинек не идеалише, прича нам сцене из пољског породничког живота, у којем је пољска жена, пољска девојка свакад јунакиња. Могу рећи, а да не будем нескроман, читао сам доста, многи ме је карактер усхитио, ал' ни један ме није тако занео својом дивотом као Јелинекове Пољкиње: Ванда, Зоша, Марија и Анђелка. Да, такве кћери, такве мајке учинише, да у скученим приликама политичним, у којима се налазе Пољаци, нема пољских ренегата. — —

Рекао сам, да је Едвард Јелинек, књигом,

о којој је реч, ступио у ред најбољих чешких приповедача. Ваља ми дакле означити начин његовог писања.

Едв. Јелинек пише једноставно, стварно, без шупљих фраза, а једини накит, који даје својим приповеткама, то је лепо цртање прилика по сопственом искуству, чиме рад му није само забаван већ и поучан. Из ових приповедака о пољским женама и девојкама заиста много се може научити. Не само да се упознамо с Пољацима на дому и при огњишту, већ и њихове тежње схватамо и непримећено садимо у срце своје ону божанствену искру племенитог родољубља, којим се одликује не само сваки Пољак, већ и свака Пољакиња.

Чешки је писац ову своју књигу посветио „сестрама пољских госпођа и девојака у Чешкој, Моравској и у Шлеској“, те вели у предговору: „Морам приметити, да бих се веома смутио, када бисте мислили, да на вашу штету хвалим пољске госпође и девојке. Невређа остале звезде, ко једне хвали. Звезда звезду не затамњује, а небо баш зато је красно, што се на њему сјаје толико разни звезда. У осталом видићете љубазна читатељко, да знајући свој дуг убрзо ћу га платити. Пре или доцније написаћу опет сестрама вашим на Висли књигу о Вама — о чешким госпођама и девојкама. знам да прошлост у том погледу о Вама пружа много красне грађе, а будућност донеће још — више!“ Писац дакле има намеру писати и о Чешкињама. И томе се радујемо!

Звезда звезду незатамњује, те би ми била жеља, да се што више звезда сличних Зоши, Ванди, Марији и Анђелци појави на српскоме небу. Обећавам, да ћу неком приликом неколико Јелинкових приповедака превести, па да извидите непомућени онај сјај, који би свакој Српкињи, коју је природа и лепотом и даровитошћу накитила, дивно доликовао.

У Земуну, у марту 1885.

Владислав Алин.

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss.* По налогу антропологичног друштва — У Бечу 1885. Стр. XXVI — 681 у осмини. Цијена фор. 6. 50.

(Наставак.)

Раскрабе олово и успу га у хладну воду. По облику што га прими нагло охлађено олово суде о стању и занимању будућег јим мужа. Изађе ли као кућа биће господар човјек и богаташ; изађе л' брод, биће поморац; мотика тежак, мрежа рибар; цревља, цревљар и т. д. У то чарање имају ђевојке велику вјеру. Ми смо једном имали прилику, да присуствујемо такову чарању и да будемо свједоци туге и жалости што је снашла цуру, којој су истумачили да је облик олова попут мртвачког одра. Прошло је много и много времена док се је ђевојка уталожила и смирила

У свако доба године ухвати цура јал' младић' умилнога зарезника рода скакаваца што га у нас зову *Кључић бобе* (Mantis religiosa) држи га су два прста за танахно прсје и гладећ га прстом пита га онако стјеснута: „Кључић бобе, ди ћу се удат (или дотично оженит)?“ Живиница раздражена од боли, показује онда предњим паром нога преда се или мало на страну. Чезне ли цура или младић већ за становитом неком особом наравно је, да окрене живиницу пут оне стране гдје се находи нада срца заљубљена.

Госп. Др. Кр. (стр. 182) вели да има безброј козметичнијех срестава, што јих цуре употребљују, да подигну чар прирођене им љепоте и неће да наведе друго осјем пољске росе којом се цуре умивају о Русајама. Ми нећемо да премучимо једно. У Макарском Приморју и у самој Макарској употребљују цуре коријен броћа, траве, коју оне зову *срчењаком,* ако нас памет добро служи (Rubia tinctorum). Шњим масте себи лице да им буде руменије.

И у нас на Брачу држи народ великијем гријехом изложит ђевојку *на воху* (како Мартиновић вели — оштетити ђевојци нарок). Приповиједа се у народу, да је момак питао неку жену да га обавијести о ђевојци — Она му је одговорила, да није зла, *али*. . . За то само *али*, да је ишла осуђена у пакао.

Цијенимо, да г. спис. несхваћа потпуно Беусанове ријечи, ђе извјешћује за Конавље

у Зборнику, кад ђевојка остави младића, да се он осветн „нагрдивши јој лице“ (стр. 193) Он мнше, да лице треба овђе да се тумачи „образ — поштење, добар глас“, и да без сумње треба то њемачки да се преведе „indem er sie in argen Verruf bringt“ а не indem er ihr das Gesicht verunstaltet.“ Ми смо за један и други превод т. ј. да се има узети *лице* у правом и у пренешеном смислу ријечи. Дакако да обичаја правога нагрђења лица свеђ више нестаје, али смјелији га се ипак држе онако како је уздржан у народној предаји. Свакако ђевојка, која је оставила младога, треба за неколико времена да га се клони, а и то значи да се боји, да јој збиља ненагрди лица. Ми знамо ипак један случај, који се је десио назад десетак година у неком нутрњем селу отока Брача. Остављен младић ушао је обноћ кроз прозор у ђевојчину собу, испалио јој, док је спавала, прахом напуњену кубуру у лице, да се другому неби допала и утекао без трага у свијет. Ђевојка је остала и те како нагрђена, те је од жалости и свијешћу кренула.

У нас је обичај, кад младић остави цуру да *дари* остану код ње, ако она хоће, јер он нема права да их захтијева натраг. Кад цура остави младића, треба онда да му поврати *даре*.

На стр. 204 извјешћује г. Краус, да је у јужној Далмацији у Херцеговини и по *отоцима* обичај, да буде прођеран из села и из читаве околице онај, који цури отме ђевојачтво и да његово баштинство припада превареној и његову породу. Незнамо како је друговђе, али на великијем отоцима Брачу, Хвару, Шолти, Вису и Корчули можемо да увјеримо г. Крауса да неима тога драконичког обичаја ни сада ни откад се живићи људи спомињу. Г. Краус би имао разликовати кварнерске од далматинскијех отока а неузимати их у скупу како то обично чини. У овијем странама је даначе обичај да свак одбјегне од преварене цуре. Она бива често прођерана из очинске куће и треба да се настани ђегод на осами.

(Наставиће се)

— — — —

ДРУШТВА.

(*Матица Српска.*) *Састанак одбора за издавање „Књига за народ“ из задужбине Петра Коњевића. 27. фебруара (11. марта) 1885.*

На том састанку били су сви чланови одборски, и то: Др. Ђорђе Натошевић, председник „Матице Српске,“ Светозар Савковић, потпредседник, Ђорђе Рајковић, др. Ђорђе Дера и секретар А. Хаџић.

Секретар јавља, да до данас није стигло још ни једно дело на издани позив, али да је добио од два три припознатa књижевника наша уверење, да ће за кратко време послати своје радове за ту библиотеку.

Уједно јавља секретар и то, да др. Илија Вучетић ради на животопису Пере Коњевића, да ће за који дан бити тим послом готов и да му је Стеван В. Поповић обећао, да ће до друге половине месеца априла о. г. зготовити расправу о доброчинству и задужбинама, а такав би посао најбоље пристао у прву свеску уз животопис народног добротвора Пере Коњевића.

По дужој размени мисли сложио се одбор у томе, да у прву свеску уђе животопис Пере Коњевића, од дра Илије Вучетића, и расправа Стевана В. Поповића о доброчинствима и задужбинама у опште. За другу свеску да се дочекају обећани прилози, а међу тим, да сваки члан одборски изради по коју тему за случај ако ни од куда ништа не приспе.

Према томе стању ствари не ће моћи прва свеска изаћи о ускрсу, као што се било мислило, него мало касније и онда ће две свеске угледати света наједан пут. То се морало тако учинити и из тог даљег разлога, што одмах прве свеске одабраним садржајем својим ваља да задобију свакога, који разбира за добру књигу, писану за народ.

РАЗНО.

(*Кнез Кауниц и еманципација Чивута*) Чивутско питање занима данас свакога, па је вредно саопштити нашим читаоцима, како је за доба Јосифа II. у седници државног савета расправљано поменуто питање.

Отворио цар седницу, а секретар државног савета прочитао поднесак бечких Чивута, где моле да им се подели грађанска и политичка равноправност. По прочитању позове цар саветнике, да озбиљно претресу то питање. Цар и саветници погледају час по опробаног државника, канцлера кнеза Кауница; а овај ни да би речи, већ узео табак хартије, савио га у осмину, исекао на осам делова, па полако слаже листиће један на други. То се цару баш није свидело, и као мало једовито мигне на првог саветника с десне стране, те се овај диже и поче философски, са општег становишта човештва и разума, претресати то питање, па рече, да би се противило духу осамнаестога века одрицати једном народу грађанска права само зато, што је друге вероисповести.

Чекало се и опет, шта ће рећи канцелар; но овај само слаже своје листиће, па ћути.

Цар мигне другоме саветнику; а овај поче да

расправља исто питање са верскога гледишта, доказујући, да је чивутска вера основа хришћанској; да се дакле не смера подупирати противница хришћанства, већ њезина старија и на жалост омражена сестра.

Кауниц мирно слаже своје листиће и ћути.

Диже се и трећи говорник, да расветли то велеважно питање са економског гледишта. Говорио је отресно, доказујући статистиком на длаку, да ће Чивути, ако им буде ујемчена грађанска равноправност, употребити сав свој новац на унапређење аустриске трговине — а Боже сачувај у своју корист! — да ће унапредити занате и производњу, па се јатомице селити уАустју, што би било права благодет по аустријску трговину.

Канцелар се игра и даље својим листићима, па се не налази побуђен да проговори ни беле, чак и на овако виспрен говор.

Четврти саветник говораше са историјскога, а пети са специјално аустријског становишта. Па тако је то свакн налазио разлога и доказивао, да је еманципација Чивута — жива потреба.

Пошто је Кауниц још једнако ћутао, упита га Јосиф јетко:

— Шта је, *mon prince?* Да чујемо ваше мнење у овој важној расправи.

— Хм! хм! . . . Та господа су то питање толико образложила, — говораше Кауниц подругљиво, — тако, да не знам, шта би се ту још могло рећи!? Остало ми је, да речем толико, да се заиста дивим успостављеним начелима и државничкој мудрости господе саветника.

(Свршиће се.)

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Пољска књижевност.) Ветеран пољске књижевности Ј. Ј. Крашевски, који сада седи затворен у магдебуршкој тамници, марљиво наставља свој рад. Како јављају неки листови, пише он сада читав низ историјских приповедака из времена Стевана Баторија, које ће изаћи под насловом: „*Banita.*“ Поред тога пише на темељу изворних података историјски роман „Мученица на престолу,“ Приповетка је из епохе Марије Лешчињске, и супруге Људевита XV. — И једна приповетка „*Rokoszanie*“ (Устаници) већ је у главном готова, још само да се дотера. **нш.**

(Чешка књижевност.) Овом годином ушао је чешки лист „*Osveta*“ (Просвета) у 15. годину свога живота. То је један од најбољих чешких часописа. Почео је да излази лист тај у оно време, кад се у Чешкој разбуктале страначке страсти, које се никако несу умирити дале, — па је опет ваљане снаге сјединио барем на књижевном пољу. За цело доба свога излажења била је „*Osveta*“ један од најважнијих листова, а садржај јој је био вазда тако удешен, да је за свакога био интересантан. Песма, новела, роман, позориште, вештина, естетика, психологија, практична философија, педагогија, летопис културни, литерарни и политички, физиолођија, народна економија — све су то предмети, који су заступљени у садржају „*Osvete.*“ А што је најглавније, све је писано лако, разумљиво, а намењено је нарочито омладини која штудира. — Тако је и у ове две свеске, што су до сад ове године изишле, садржај богат и одабран. Има приповетка „*Maryla*“ од А. Јираска, једнога од бољих приповедача, има песама од познатога песника А. Хејдука, има врло занимљива расправа „О социолођији“; има билежака из културнога живота чешкога. Ко се бави чешком књижевношћу, ми му овај лист најтоплије препоручујемо.

Чешка литература не само да није постидна садржајем дела, већ се чешки издавачи брину, да књиге у што укуснијем издању у свет шаљу. Томе су доказ две најновије књиге: *Dcera Kralovska,* роман из времена старог Египта, од познатога немачкога књижевника Ђорђа Еберса, — и „*Egypt slovem i obrazem*“ од истога писца. Укусношћу издања не заостају ове књиге ни најмање за издањима немачким, а то чешкој литератури само на част служи. — У Чешкој се врло много ради на узајмности словенској, сваки час изађе какав превод из словенског језика. Тако је почео песник *Fr. Chalupa* да издаје преводе разних руских песама, те је до данас издао: „*Kviti z ruskych luhu*“ у којима има песама од Аксакова, Колцова, Козлова, Љермонтова, Мајкова, Некрасова, Пушкина, Жуковскога, и „*Niva*“ у којој су песме Минајева, Шевченка, Толстоја. Обе књиге могу се добити у обичном и у сјајном издању. — Од В. Бенеша Требишкога изашла је опет збирка приповедака за омладину под насловом: „*Obrazky z naši minulosti.*“ Из тога списа провирује родољубно срце, а тако би требали да су задахнути и наши списи, који се за омладину пишу. — Од песника *Сватоплука Чеха* изишла је опет у сјајном издању са 41 илустрацијом песма: „*Vaclav z Michalovic*“ — а од *Адолфа Хејдука* песме *Za viru i volnost* са 60 илустрација. Већ имена ових песника сведоче о ваљаности тих дела.

нш.

НОВЕ КЊИГЕ.

Горски Вијенац. Историјски догађај при свршетку XVII вијека. Сачинио *Петар Петровић Његуш.* Издање српске књижаре *браће М. Поповића.* У Новоме Саду. 1885. На шамоахартији, 8-на, стр. 144. На корицама лик пишчев. Цена 50 новч.

Право, *лист за правне науке и правосуђе.* Година I. Власник и уредник *Ст. Максимовић.* У Пожаревцу. Штампано у филијалу задруге штампарских радника. 1885. Излази месечно у свескама од 2 табака. Цена на 12 динара.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
→ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ←

Уредник:
→ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ←

Бр. 11. **У НОВОМ САДУ 17. МАРТА, 1885.** **Год. XII.**

Наши сељани.

Позоришна игра из народнога живота у три радње.

Написао **МИТА ПОПОВИЋ.**

РАДЊА ПРВА.

(Улица. С леве стране две куће, једна механа. С десне стране кућа, а ниже црква. Пред кућама дрвета.)

Појава тринаеста.

(Улазе *Давид, Анша и два сељана* из крчме Давидове.)

Давид.

Ви сте дакле видели. Ја сам му поштено избројао новце. Да му нисам комшија, не бих му дао толико, јер није шала, две хиљаде!

Анша.

И опет хвала, Давиде. Ти си помогао и мени и куму мом, кога си из велике нужде избавио. То ти нећу никада заборавити.

Давид.

(Сељанима)

Јесте-л' видели новце?

Сељани.

Јесмо, јесмо.

Давид.

Није-л' поштено?

1-и сељанин.

Ал' ти си му много мање новаца дао, него две хиљаде.

Давид.

А камата? А табулација и трошак и штемпле и алдумаш?! Ти ваљда мислиш, да то мени с неба пада?

2-и сељанин.

Ал ти си њему од две хиљаде скоро три стотине одбио.

1-и сељанин.

Така је била, брате, погодба.

Давид.

Наравно. Така је била погодба. Ако му није право, нека ми врати новце, а ево њему његове задужнице. Ја не тражим од њега ништа; — ни алдумаш, ни штемпле, — (другом сељану) јеси л' ме разумео? Ни алдумаш, ни штемпле, ни друге трошкове: само камате, а то ми је дужан јер сам му позајмио!

1-и сељанин.

Поштено, Давиде, поштено. —

Давид.

Још како поштено!

2-и сељанин.

Та није баш тако врло ни поштено, јер кад бих ја узео десет оваца у зајам, па кад бих своме дужнику свакога *месеца* једну овцу морао дати: то би преко године било дванаест оваца, и ја бих њему још увек десет оваца био дужан.

Давид.

Ето видиш, да не разумеш. То су овце, а оно су новци. Па зар су овце и банке једно исто?

1-и сељанин.

Нису.

Давид.

Наравно да нису. Овце су овце, а банка је банка. Овца се јагњи — а кад ти се, банка ојагњила!? А, то је велика разлика!

1-и сељанин.

Боме разлика!

Давид.

Овца може и отегнути, ал' банка никада. Овца и банка! То је тако разлика, као грожђе и трњина. Ал' куд би поштеније? Ја сам у обвезницу само осам камата уписао, па кад би, не дај боже, до парнице дошло, не бих од њега више ни искао. Зар то није поштено?

2-и сељанин.

Но, то је већ поштено.

Анта.

(Давиду.)

Немој да се срдиш на тог мога пријатеља. Ишао је негда у школу, научио мало читати, писати и рачунати, па сад мисли, да је после попа и натароша први у селу. — Што си ми дао, дао; што сам ти дао, дао; оно друго, као што је уговорено: на сваку форинту десет новчића — месечно.

Давид.

(другом сељану.)

У новцу, комшија, не у овцама!

1-и сељанин.

Разумем, разумем. — Хајдемо, браћо, још један полић . .

Анта.

Хвала нећу. Ја идем кући, да урадим своје послове.

1-и сељанин.

Још само један полић. Та ниси ништа ни пио.

Анта.

Хвала, нећу. Други пут.

Давид.

Пустите га. Нек иде кући, а ви ћете са мном. *(Анта оде.)* Сретно комшија! *(другом сељанину.)* Јеси-л чуо? ти си, боме мудрац! Да си још коју школу изучио могао би бити и — попа. Него, кад већ није друкчије, а ти хајде на чашу вина. Ако хоћеш, можеш се у вину окупати, — а данас не треба ништа да платиш. Разумеш? Не треба ништа, да платиш. *(Првом сељану.)* Теби ћу од најбољега вина дати. *(Оду.)*

(Наставиће се.)

Српкиња васпитаља и васпитање српско

Од А. Хаџића.

(Наставак).

Сретан је само онај народ, у кога су синови добро васпитани и који су набавили себи одлична знања, а уз то су још и племенита карактера!

Који народ и пропадне, који допадне тешка ропства и невоље љуте: спомен честитих и ваљаних људи и племенита карактера даће му нова живота и полета.

Мртви стоје пред живима као узвишене судије и славни сведоци. Што су они некад чинили, ваља и потомци им тако да чине. Њихова некад славна дела оживљују и сада свакога, који се дичи и поноси славом својих старих.

Узорити карактери душа су сваком народном животу.

Карактери се развијају по узорима прошлога и садањега живота, ал' први

су им извори очинска кућа, први им је узор мајка.

У очинској кући отвори се детету срце, развију се и омиле обичаји, пробуди се ум, а по њима развија се карактер на добро, ил', не дâо бог, на зло!

Дете се телом и душом снажи на дому, те ће бити добро или опако, како се с којим за малена поступа.

Влада ли дух љубави целом кућом, господари ли у кући ум и срце, васпитава ли се дете разумним и милим начином: биће и оно достојан наследник својих родитеља, од користи и себи и другом. Дају ли у кући законе незнанство, саможивост и простота: дете ће постати сурово, себично и опако, од штете и себи и свакоме.

Нека оде и највећи философ у нуку простоту и опачину, клонуће и сам, а како не ће дете, које у слабашном првом веку свом све прими, што год види: и кретање и владање и говор и обичај и карактер од својих старијих.

За то право вели мудри Грк: „Подај ти своме детету за васпитача роба, па ћеш у место једнога стећи два роба!“

Узори су дакле најпотребнији дечијој природи.

Хоћете ли лепих и племенитих карактера: дајите деци лепих и племенитих узора.

Први узор, који остаје пред очима детету, јесте мајка.

Добра мајка, вели умни и разумни Енглез, више вреди него сто учитеља.

Она је у кући магнет, који привлачи себи свачије срце, звезда северница, у коју гледа свачије око.

У пример добре мајке угледају се сви у кући.

Пример више вреди нег' и наука.

Пример је наука самим делом, наука без речи; али боља, него што би то могао исказати и који језик на свету.

Дајте добру науку, а зле примере: не ћете никад ништа постићи.

Деца брзо провиде матер, која једно учи, а друго ради.

Чинећи дете оно, што и мати, развија полагано свој карактер, који му и после остаје.

А карактер ствара чудеса.

Карактер одржава јаке и спасава слабе.

Без карактера бићеш свачији, а никад свој.

Лепо каже о карактеру наш омиљени Змај-песник у препеву:

„Ко не служи своме трбуху, ни грши,
Али дужност своју по савести врши,
Који знојем кваси суха хлеба коре,
Па још уз то вели: Не дај, боже, горе!
Ко је вичан трпет' свако чудо живо,
А он не ће ником да учини криво.
Ко поштено сноси сиротињу круту,
Ал' остаје за то на правоме путу, —
Не зна своје мисли, своје жеље крити,
А готов је бојак за слободу бити;
Ко истину љуби, што обећа, даде,
Несретнијем брату и помоћи знаде;
Који сам захрани целу својту своју,
А не живи никад о туђему зноју,
Који у зло доба мучне дане траје,
Али за то душе своје не продаје;
Ко неправду мрзи, издајства се гади,
Јер му хлебац сладак, што га сам заради.
Који простом душом тежи вишој мети,
А за своје право знао би умрети,
Ком поштено срце у прсима бије,
Те поштење му је од свега милије!“

Тако песма — а свак честит, свом и народном добру рад, признаће и сам, да је тако и није друкчије!

*

Сад да пређем на друго исто тако главно питање у васпитавању, а то је: *кад* треба започети васпитавати децу?

Многи мисле, да се васпитање започиње, чим дете проговори.

Тако могу мислити који не знају разликовати васпитање од науке и поуке у школи.

Немају право ни који држе, да се васпитање започиње с рођајем детињим.

Није тако!

Васпитање морало би се почети већ у самих родитеља.

*

Ко хоће како зло да утамани, мора га из корена ишчупати, а корен сваком злу људском лежи у онима, који нам полажу темељ животу, лежи у родитељима.

Јесмо л' ради оплеменити наше потомство: ваља нам се пре свега старати, да се оплемене они, од којих излази потомство.

Прво и прво требало би настојати око тога, где се год може, да се жене само крепки и здрави људи, и удају само здраве и крепке девојке, јер једино од таке женидбе и удадбе може се човек надати здравом и крепком породу. Ил' по оном, што веле у нас: Од адамског соја, адамско и колено.

Која корист народу од слабуњаве, болешљиве деце?

Таква деца, кад одрасту, на тегоби су и себи и својима и народу. Таква деца само куже и трују људско племе себи сличним породом.

Истина, до душе, разумним отхрањивањем и васпитањем може се у том много помоћи изметнутој природи; али да л' се брину родитељи у нас, да плодове грехова својих оплемене, оснаже и окрепе?

Мало, веома мало!

У нас млађи нараштај не размишља, да ли ће се као људи моћи одужити природи, већ се многи у нас жене, а многе се удају само за то, што знају, да су то чинили и њихови стари, и што виде, да и други тако чине.

Каку нам децу могу дати родитељи, који су за младости, пре времена, пре женидбе најлешу младачку снагу своју потрли и убили?

Јадну и кржљаву, олош и измет људски, пабирке грехова својих!

Пород таких родитеља:

„Не ће бити соколова ока,
Нити плећа к'о стена широка,
Нити груди као сињи камен,
Кад удариш, да истераш пламен.
Место раста, место оморике,
Биће само треске и шибљике.
Ох. невољо, ао, вељи јаде!
Место оне поносите зграде
Биће само два три прашка лака,
Да се плаше од ветрића свака,
Биће слуга, али туђи јада,
Туђи јада, туђи накарада.“

Је ли дакле нашим матерама, које већином одлучују судбину својих кћери, збиља стало до среће свога порода: нека их не удају за младожење изнурене и истрошене, за људе разуздане, који робују слатким страстима!

Нека не даду, ни из каквих обзира, да се крв њихова трује и опеплемењује.

Треба да их чувају од отрова, с којега би љубимице њихове час порода свога клеле, који би им кости и у гробу још клетвом потрзао.

Не треба ни мушки да буду слепи, не треба да буду без разбора, него нека вазда имају пред очима срећу своју и породице своје и срећу народа свога до послетка, те с тога нека узимају себи за миле другарице животу своме кћери српске, и телом и душом здраве и крепке.

Свеза између двоје младих, здравих и добрих, прави је рај на земљи; али је у другу руку и прави пакао онде, где нема младости, снаге и здравља, што је све потребно, да би се могао дати живот и здравље другима.

Здрави родитељи рађају здраву децу, а болест родитељска свети се и на колену десетом.

Колико је јадних јадника, кукавних патника, што се роде из брака болесних или болешљивих родитеља, да проболују неколико година, па онда да угину, кад би требало до најлепшег цвета да дорасту!

Грех је болесну женити се, или болесној удавати се; тај се грех свети на невином породу.

Нико на свету нема права, да даје живот другоме, где му разум, искуство и глас науке веле, да ће тај живот бити кратак, болешљив и несретан.

Нема те силне страсти ни заносне љубави, која би могла навести на зло

онога, који хоће савесно да чини, што му је по дужности спрам порода и народа свога, спрам рода људскога.

У свако време, у свакој прилици живота у сваког народа, и у свако доба изнад сваког закона, изнад сваке вере стоји закон и правило: Не чини зла ником!

Изродити децу болешљиву јесте зло највеће.

Не чинити зла, не преносити болест на своју децу и где нас страсти на то гоне, и где нам не бране то ни закони: заиста је велико дело, највеће јунаштво, веће од свакога јунаштва на бојноме пољу.

Тог јунаштва мора се држати свак, ком је стало до здравог потомства, до среће и напретка рода и народа свога.

Изродити, отхранити здраву децу прва је и најсветија дужност сваком човеку на свету.

Велики Наполеон држао је, да је рађање и одгајање здраве деце јако велика чињеница у племенском и народном животу.

Запита ће њега једаред на гласу списатељка француска Стајелка: „Коју жену мисли он да је највећа у свом народу и добу?“

А Наполеон рекне јој: „У Бретањи има једна жена, која је *дванаест* пута родила, и сваки пут *близанце*. Та је жена сву ту своју децу здраву отхранила и лепо васпитала. То је за мене највећа жена целога века и свеколике Француске!“

(Наставиће се.)

Сретна забуна.

ВЕСЕЛА ПРИПОВЕТКА, АЛ' ПУНА ТУГЕ И ЖАЛОСТИ.

Од Абуказема.

I.

То вам је била здрава људескара! Коса проседа, лице црвено, обрве велике и густе, плећа широка а трбух као изврнута карлица. Лула из зуба није никад избивала. Највише сам га виђао како седи за тезгом, па чита новине. Читајући час махне главом, као да нешто не одобрава, час се намргоди као да се љути, а час се опет осмехне, прекине читање, па повуче из оне лулетине толико дима, да му после из уста излази као из димњака на пароброду. Ако дође у дућан које школско дете да купи за новчић шећера, те ако је наишло баш онда, кад је господар Ника читао што неповољно у новинама, оно ће зловољно изићи из дућана, јер ће добити једва мрвицу шећера, ни на један зуб; нанесе л' га срећа, кад је господар Ника прочитао што, како се који Србин прославио, како ће Срби одржати своје и неће се ником покорити, е — онда је са свим шта друго, онда ће добити толики грумен шећера за један новчић, колико се у другом дућану даје за два грошића. Ови мали фармазони канда су то већ и увардали, те дрежде на вратима око излога, па кад чују да се господар Ника слатко накашљује и зове жену из собе да јој нешто из новина прочита, а они онда јурну у дућан да пазаре рогтића, смокава или шећерлеме, и увек се весели враћају са добрим ћићаром.

Пред црквом је велики широк плац, могао би шеснаест вршаја насадити. По њему је зелена травица, по којој се шире сеоске гуске и мали жути гушчићи, те пасу траву, да их је milja гледати. Малено гушче ситно цвркуће: „што би, би!“ па ухвати травицу и повуче, али су му слабе ножице, те у исти мах седне; устане опет па повуче, али не може да

ишчупа, него опет седне, док му мати не помогне. Мало даље играју се деца „из кола кучке“ и „лонга-мете,“ док им се не досади, те онда хајд' сви на бару или у врбак, а кад се врате кући а они до колена каљави од блата, а који се највише пентрао на дрва да вади јаја из тичијих гњезда, тај је издрпао хаљине тако, да сутра мора од школе да изостане, док му их „да́да“ не покрпи. Стазом иду преко плаца два весела брата загрљена са пуним боцама у руци, те се а̂че и певају несташне бачванске песме, гусак на њих сиче, а деца их опколела и гледе их много веселије него школску таблу и мађарску читанку. Око плаца су куће, и то најлепше у селу: ту је парохијално здање, ту докторов квартир, ту велики „бирцуз,“ а ено на рогљу дућан, што се из далека види, јер су пред њим изнесене лопате и виле, лонци и шерпење, вишњеве метле и ћупе, буре с катраном и неколико празних трговачких сандука; има вам ту и вагова, штрањага и улара, дренових бичаља и лесица.

То је дућан господар Нике Севића, првог газде у целом селу М. и председника црквене општине, који се од свију других сеоских председника општине по томе разликује, што не живи с попом у завади. Каквој завади! Та нема бољих пријатеља у целој околини, него што је господар Ника и месни парох, часни господин поп-Пера Морић. На веки су заједно. Кад год поп-Пера не мора да иде кудгод да даје знамење или да крсти или сахрањује, или да експедира даље какав конзисторијални циркулар, у којем се свештеницима наређује кога да бирају за посланика или које новине да држе, а он ти хајд' преко код господар Нике, па ти седне код тезге; господар Ника послужи ракијом и онда се читају новине, и претреса се виша политика.

Господар Ника седи за тезгом, наочаре намести на врх носа, издигне главу, рашири новине, — лула чини своје, — па чита, а отац Пера слуша и слуша, па кад му се шта допадне, а он се смешка па слатко испразни чашицу ракије у здравље писцу онога чланка: „Баш ваља! Да га бог живи!“ Ако ли је пак што неповољно прочитао господар Ника, попа се ражљути зграби чашу с ракијом и срдито је прогута: „Лаже, није то тако, не дамо ми наше!“

Највећма је мрзио господар Ника, кад му у сред читања дође каква муштерија, па још ако хоће катрана или дебелог трепетина где се све руке искаљају, те мора после по по сахата да их брише хартијом, а овамо једва чека да чује даље, јер је стао баш на најлепшем месту.

Уз читање било је као обично и дебате; али господар Ника није трпио опозицију своме мишљењу. Попа се мора слагати са мњењем господар Никиним, јер да му противно што рече, онда га не би држао за најпаметнијег човека у селу, а Ника је био председник црквене општине. Не ваља га дакле срдити. А друго и господар Никина је ракија особито добра. Нема је ни у једном манастиру сремском. Расрди ли га — неће изнети ракије, а друго попа да расрди председника црквене општине! Шта ће онда бити са попином молбеницом, да му се за ускрс купи нова одежда! А и рипиде су већ старе и изгребене. Ни плата се не добива уредно, кад председник није добре воље. То је све поп-Пера имао на уму и ни у најжешћој дебати није на то заборављао. А и његова флегматична нарав подносила је, да трпи и туђе мњење, особито ако је то мњење било његове госпође попадије.

Тек што избије на сеоској кули дванаест, попа скочи са столице, као да су на њој дванаест сексера ударени, испије на брзу руку још једну чашицу, зажели господар Ники „добар апетит“ и појури кући, јер госпођа попадија није волела, кад се чорба охлади и кад се згусну резанци, него онда стане на

праг од кућних врата, као на амвон, те још на сокаку почне да држи придику ни мало не марећи, ако је баш у тај пар прошао туда сеоски кравар или докторова слушкиња, те ће све чути и по селу приповедати.

II.

Него није *то* најлепше у господар Никиној кући, што смо до сада споменули.

Оно што је код њега било у кући најлепше, то ми још нисмо ни видели, то је унутри.

Не мислим оне његове амбарове пуне хране, подруме пуне вина и ракије, штале пуне марве и коња и оне друге ситнице по коморама и вајатима. То се све нас ништа не тиче, јер храну ту нећемо *ми* продавати, вино нећемо *ми* попити, ни на оним коњима се возити.

Има он у својој кући једно благо и богатство, које ако и нисмо још видели *ми*, али га је видео Стеван, поп-Перин син, млади медицинар, који слуша у Бечу лекарске науке, видео га и обегенисао још давно и давно, још од детињства.

Немој, драга читатељко, да ми што замериш, али ја истину кажем, да таквог девојчета још видео нисам, као што је господар-Никина ћерка Милица. Па кад се она мени овако старом допада, како онда не би Стеваново гараво око запело за њу и заволело ју!

Још док су деца били волели се. Свецем и недељом обуче мати малу Милицу као лутку; црвена хаљиница, плаве чарапе више колена, лакиране ципелице, косица као свила па очешљана онако слатко детињски, а Стеван у капутићу од црне кадиве и бео шеширић са дугачким од натраг тракама, па узме малу Милицу за руку и води је у цркву. Да их поједеш обадвоје! Жена господар Никина даде им по јабуку или мало од кромпира шећера из дућана, а они то праведно поделе, па још даду и другој деци, јер ко ће појести оволики грумен шећера!

После су деца расла. Да богме, кад их сваке године шибају врбицом! Али и њихово волење морао је Амор шибати својом стрелом од врбице, јер су се све већма и већма волели.

Попадији то није било криво. Милица је јединица у богата оца, а богати оцеви су у садашњем свету врло редак и врло омиљен еспап. Стевана су дали родитељи у оближњу варош у гимназију. Учио се добро, па је попа мислио да би штета било да га да у богословију. Намеравао је да га даде на друге какве науке, али се опет чешкао за ухом кад је помислио, колико се то мора крстити деце и сахранити мртваца, док се не скуцка онолико, колико ђаку треба у великој вароши. Та на сам билијар треба једно седамдесет и пет венчаница!

Кад се са својом попадијом о томе једном озбиљно разговорио досети се она нечему, те ће рећи своме попи:

— А како би било, да удесимо са господар Ником да га он школује, а после да узме Милицу? Шта ће јој фалити, кад он буде доктор или адвокат, биће прва госпођа.

Попи се ово допало, те науми да о томе почне навијати.

— Немој се ти мешати, ја ћу то с госпођом Никиницом израдити. Она воли нашег Стевана, а Милица се заљубила као маче. Ићи ће то већ.

Стеван је већ био у осмом гимназијском разреду. Већ је носио шешир са широким ободом, писао је потајно и песме о подели имаовине и о сиротој шваљи. Но то му ништа није сметало, да положи испит зрелости.

Кад је дошао кући да проведе школски одмор, господар Ника га је врло лепо примио. Сваки боговетни дан долазио је Милици, читао јој лепе књиге, шетао с њом по башти, ишао чешће са својим родитељима на салаш господар Никин, где је цело друштво врло добро проводило.

Попадија је већ замесила квасац

тако, да је госпођа Никиница већ гледала Стевана као зета, и обећала попадији, да ће она свога „старца“ наговорити, да Стевана школује у Бечу.

Једнога летњег дана беху сви на салашу. Под широким ораховим дрветом беше сто постављен. У прочељу седела попадија, до ње господар Ника и госпођа домаћица; Стеван и Милица су нашли да седну једно крај другога. Кад је винце већ почело да чини своје ударише и у песме. Попа је отпевао „Сеј ден јегоже сотвори господ,“ а господар Ника је дошао већ на своју меру, а то се по томе видело, што се упео из петиних жила, те пева „Дојчин Петра“ тако гласно, да су се чак на трећем салашу вашке побуниле.

Попадија је тај моменат и чекала. Сад је време операцији.

Почне ти она диван о њеном Стевану, како је свршио гимназију, како је положио испит зрелости да су се сви професори чудили, како има страшну вољу да буде доктор, како ће се временом прославити, биће најславнији лекар у Бечу, јер већ и сад уме да одере жабу, уме да пипа пулс, да слуша како срце куца (ово би можда и Милица могла потврдити), хе, ал' само ту треба новаца, а од куда у сиромака попе, истрошио се док је Стеван гимназију свршио, те ако се не нађе каква помоћ, он ће морати остати на по пута и тако даље.

Господар Ника је зинуо и слушао шта попадија приповеда. Кад су попадији већ сузе удариле на очи, а он ће је потапкати по рамену.

— Не бојте се, пријо слатка, неће Стеван остати на по пута, док је мене жива!

Попа и попадија узвикну од радости: „Живио господар Ника!“ али овај продужи:

— Не бојте се, ја ћу ићи у варош, па ћу га препоручити да добије штипендију.

Попа се на ово спусти, а попадији ударе на ново сузе.

Сад се умеша госпођа Никиница:

— Идите ви децо мало шетајте се, шта седите ту као старац и баба . . .

Стеван и Милица ово једва дочекају и оду, а домаћица настави:

— Какву штипендију! Сад ћеш ваљда ићи да просиш! Зар не видиш да се деца воле. Подај Стевану новаца нек сврши докторију, па нек узме Милицу. Ето ти штипендије!

— Та оно тако и јест. Е па добро, одговори господар Ника, Стеван је наше дете . . . хе, ал' ако се он заљуби у кавку бечку Швабицу, к'о што чујем да ти наши млади доктори раде, па кад сврши или пре него што сврши, а он доведе Лизу или Кредлу доле и узме је за жену, шта ћемо онда?

Дуго је трајало, док су обе жене умириле господар Нику, да Стеван тога неће урадити.

Господар Ника обећа онако у полак, да ће Стевана послати о своjем трошку у Беч, а попа на то устане и наздрави му одушевљену здравицу.

Цело је друштво било весело. Кад се Стеван с Милицом вратио из шетње, и кад су опет за сто сели, одма им попадија саопшти радосну вест. Весеље је дуго трајало, све дотле док господар Ника није заспао наслонивши главу на сто, којом приликом левим лактом превали на бео чаршав боцу пуну црнога вина, а десном стровали на земљу тањир са мушкацонама.

Онда су увидели да је доста и тако устану, даду презати, поседају на кола и врате се у село.

Кад су у село стигли беше већ прошла поноћ, а то су по томе познали, што су видели сеоског учитеља да иде кући.

(Наставиће се.)

Омер и Смиљка.

ПРИПОВИЈЕТКА.

(Наставак.)

Ма да је Смиљка Хришћанка, ипакју није ношња много дијелила од другијех Мухамеданака. И данас је била обучена „ala Turka.“ Финофес на глави био јој је урешен дукатима, а на прсима виђаше се гдјекоји стручак љубичице.

— Да, брат ми је набрао, те у коло донио; јел' те да је то мило цвијеће, ја га бар јако волим. А сјећам се једне пјесме из мог дјетињства, што сам ју као ђаче морала да учим на памет; ако вам је по вољи да вам ју искажем?

— О, молим Вас, Смиљко, мени би веома мило било, та пјесме су и нама драге као и Вама.

Ту поче Смиљка да цитира оно што се по школама често дјеци даје да уче:

Љубица је сама рекла
Да је први цвијет од љета и т. д.

— Мала, али веома дивна пјесма, не знате ли од кога је? питаше Омер.

— Ова пјесма није никакав вјештачки производ, она је поникла у души простога пјевача, те ми је за то драга. То је пјесма народна, њу је тако народ предавао, а по предавању дошла је до руку каквог писменог човјека, те се удостојила и те части, да је видимо у нашијем школским књигама. Тако тумачаше Смиљка.

— Веома красна! Ја се опомињем једне збирке народнијех пјесама што ју је прикупио г. Петрановић, у њој је више таковијех пјесама. Знате ли како оно на једном мјесту баш о љубици вели:

Љубичице, љуби мене,
Грличице, грли мене!

Па онда:

Док дођеш у двор бијели
Даћу ти киту љубичице,
Љубићу тебе у лице.

Зар то није љубавно цвијеће, већ само име тумачи му његовог значаја.

— Да ја се сјећам другијех нашијех пјесника, али не мало их је што нијесу задрли и о љубичицу; бар нама цурама јако је омиљео овај убави криловрати цвијетак.

Још су неко вријеме о којечему уз пут говорили, док не дођоше до близу куће; и ту се из ненада Смиљка отрже његовијех руку:

— Не замјерите, али отац нас не би смео овако виђети! Добру ноћ! ускличе Смиљка, па одскакута на једну страну.

За њоме је још проносио вјетар ријечи Омерове: — Добра вам ноћ! Пријатно спавање.

* * *

Данас је Омер био раније на ногама но обично. И онај летимички сан што му је у неко доба ноћи свео уморнијех очију, није му ни мало окријепио тијело, него га је шта више извео суморна и не расположена. Све му је некако овијех дана досађивало, све је бивало неправо, и сваким мигом размимоилажаху се његови смјери и радови. Сто пута је нешто намјерио; стотину је пута започињао рад и посао, а никако му није могао да пође од руке. Или му је посао бивао стран, те није у њему обикао, или је његова снага преслаба да га обави! Тако нам се стављаху обадва питања, на које ће нам јасно одговор да каже. Није му странови посао којега је од рана дјетинства вршити знао; гдје му и млађа снага биваше довољна да га врши и обавља. Али онда бијаху мисли Омерове једино раду и занимању упрте, а данас их је растрој навео на другу коју страну, наиме често их је заносила она лијепа ствар, што се живо креће по дворима хајдука Миљка.

Хајдук Миљко није бивао толико опасан човек као што би нам га у мах

први име његово приказало. Није он никакав разбојник или члан разбојничке чете, он је поштен и ваљан грађанин који у љубави живљаше и са Турци и са хришћани. Онај му је придјевак остао од старијих времена.

Но њешто ће се догодити у ово вријеме, што ће да више растави обадва ова његда по крви братска народа, што ће да подгрије стару толико вјековну зађевицу, те да с нова гони народ да један на другог завојшти.

Зулуми погдјекојих спљеника беху навршили свој врхунац, многа је сирота раја проплакала на вратима обесна господара, па се је не утјешена и још више вријеђана враћала дома.

Паћеничка ова земља бијаше дуго пoштеђена од ливања крви, па је жеђа за њом јако мучи. У Херцеговини се већ збирају чете одабранијех јунака, на Невесињу раздире се плач непријатељски, а напредак устаника бива сваким даном напреднији.

Борили се и уморили. Многа крвца и турска и српска натопила је ове дјелове земље; многа ја стопа земље крвљу натапана силом оружја опета из руку туђијех господара.

Ова је зађевица повела у коло и Омерове, па прије него се бар честимице поврати ред и поредак у земљи, већ бијаху многе жртве главу заложиле. И Омеров отац је пао у јуначкоме једном сражају са ускоцима. Угријано тане непријатељско просвирало му је кроз прса, те га је тако за навјек раставило од овог свијета и свијетских јада и невоља.

Омер је силно жалио својега оца. Уцвијељена сирота, није имао дуго ни да размишља о смрти његовој, а требало му је и самом полећети у бој. Требао је сам да стане на браник своје части и имена.

Дуге распре обадвије народности позваше другог и незваног побожног пријатеља да их измири и да им подијели право и замршене конце размрси.

Но да ли је ово успио и у колико то нас тек много каснији догађаји уче, или је ваљда се о замршен чвор надовезао још који нови чвор, те ствар и већма заплео. Аустрија се помјешала међу завађене, да их развади, да их умири, да им подијели правду, да им уреди земљу, да народ изведе на прави пут, па онда по правди преда у руке крмило правоме насљеднику њеном. Али док се ово спроваћало, дотле се она све више и више угњездивала у крило њихово и учинила независном господарицом, па сама суди и разполаже, а Срби јој као и Турци мирним погледом чекају да виде шта ће бити.

(Свршиће се.)

Ђорђе Магарашевић, српски књижевник.

1793 † 1830.

(Наставак).

5.) Георгиа Магарашевича *Историа славенскогъ и србскогъ народа.*

Још пређе напоменутим „Путовањем по Србији“ начесмо говорити о књижевним делима нашега Магарашевића, која засецају у *Историографију*. Тамо нам у првом свом писму Ружићу пише: „Ти знаш, да сам по гдикојим њеним пределима с тим нарочитим намерењем проћи желио, да ради *српске историје, ког се дела сачињењем занимам,* древности какве потражим и испитам . . .“ По овом мислимо, да ће бити помнута „Историја славенскога и србскога народа“ дело, „којега се сачињењем занимао“ у доба свога путовања по Србији. Ово дело није издано, него је остало у рукопису, недовршено и како нам каже П. Шафарик у одломцима. Да му је Бог подарио дужега века, да није у 37. години преминуо,

сигурно би дочекали савременици му и готову издану такову историју, а ми би једну више набројали у низу таквих историја. Ма да смо имали више таквих књига до њега као од: В. Петровића, А. Морваја, П. Јулинца, Ат. Нешковића, Д. Давидовића, М. Видаковића, ипак мислимо, да би нам и Магарашевићева „Историја слов. и срб. народа“ добро дошла, тим пре, што смо из његових писама из Србије видели, да је добро знао, како ваља писати историју једнога народа.

Пођимо даље овим путем, који нас води у историографијска дела Магарашевићева и споменимо:

6.) *Нове историческе памятодостойности живота Наполена Бонапарте.*“ У Будиму пис. кр. унив. 1822. г. (152 стр.) Ово није оригинално дело, него је преведено са немачког. Ма да је ово превод, ипак је спомена вредан, што је у оно бурно доба сва Европа знала за Наполеона Бонапарту, који је подрмао својим јунаштвом све слојеве народне, пак је и вредно било више коју написати о том великом мужу. То су чинили други народи, а код Срба учинио је то наш Магарашевић и удовољио је свакога таквом књигом. То потврђују и оне многе куће, које су радо куповале ту књигу, да из ње дознаду више шта о том великом мужу. Бољи је и српски превод, него немачка књига, за онога који ју не разуме.

С овом књигом је спојено и друго дело те врсте:

7.) „*История найважнiй политични Европейски приключения* от виенског мира 1809. до 1821. год. У Бечу 1823. г. Ово је оригинално дело пишчево, и заслужује спомена, ма да се у таквом послу, ипак нешто другачијем огледао Ј. Вујић и П. Михајловић а од обојице је само превод. Наш писац написао је та „приключенија“ тек онда, када је добро прочитао писце: Бухолца, Е. Лабаума, Хармајера, Папона, Вентуринија, Салфелда, Херена, Либенштајна и она њихова дела, која су засецала у такав посао. Десет страних извора којима се послужио при писању свога дела напомиње редом у истој књизи у предговору. Осим тога употребио је „јошт и много знатније журнале и учене новине,“ које је или сам имао, или од пријатеља добивао. Ма да се свим овим изворима могао довољно сигурнога и оправданога правца докопати којим му је, као историчару ваљало ићи, да напише таково дело, ипак је имао на уму, да су сувременици тих догађаја, која ће он описати, могли о њима у онај мах другачије мислити, него потоњи нараштај и у њему историчари. За то и пише у свом предговору: „Како је европејски свет до свог обновленија дошао, које су у том најглавније причине биле, које ли скупоцене жртве — све то основателно и истинито описати, јошт' је за нас рано и одвећ тешко. Замршено множество бивши приклјученија, посред којих живисмо, и која и сада јошт пред нама леже, прегледати и истолковати — то је потомству остављено: историци, који ће на наши гробови стајати, све ће ово, што је нама сада при младом јоште и красном јутру само заплавило и сумнително се показало, при светлости јасног дана у правом виду познати и на већу ползу човечеству предати.“ Можда ће који друкчије од њега мислити о тадањим догађајима, ал смо уверени, да ће многи и многи заједно с њим мислити о тим догађајима онако, како он мисли, кад нам одмах у почетку предговора тој књизи пише: „За ово кратко време толико је било тако чудни промјена. Ту смо у једној смеси видили добродјетељ са пороком, мужествену храброст са слабомоћном страшљивошћу, најгора предпријатија и најгаднија дела под видом слободе и једнакости, под лицемерном жељом човечије среће; видили смо даље, гди се најглавнија основанија народног благополучија презиру и све, што је човечеству најсветије и најдражије, ногама гази и обесвешћава; мјесто стари закона правде видели смо необуздано самовољство, место правилног реда ужасно и неразборито насилије које се са срећом човечанства играло, крепке стубове најстарији држава често јако потресало, неке от њи у пропаст бацало, а нове на развалинама старог поредка зидало. Но видили смо и велико народа европејски постојанство, тврду свезу међусобне љубави и горећу жељу правде, независимости, слободе, коју је превечна истина благословила, и коју

је божија помоћ човечанству испунила: јер страшни суд на северним леденим пољима сврши, и громом јединодушног народног согласија безаконије сатре и порази у средини Европе! Торжествује сада европејско човечанство своје обновленије, јасно доказујући, да је свемирна историја свемирни суд! (Die Weltgeschichte ist das Weltgericht. Schiller.)"

Оволико мислимо да је нужно написати уопште о овом делу, којим се наш читалачки свет још у првој четврти овога века упознао са оним догађајима који су целу Европу преобразили, који су родили бечки конгрес, „који — да употребимо речи самога писца „приључениja" — определи стање свију држава, и постаде, као што је сам кнез Метерних објавио, *данашњим основателним законом целог европејског државног тела!*"

Споменимо још једно књижевно дело те врсте а то је:

8.) *Крашка всемирна исторія* (Kurze allgemeine Weltgeschichte.) Књига ова штампана је трошком „Матице Српске" у Будиму 1831. г. Рукопис је за штампу удесио Павле Стаматовић. У то време било је више таквих књига. Општу историју написао је Јов. Берић. То је управо преведена општа историја, коју је написао Ј. Шрек. За тим је написао историју Павле Кенгелац и то: „всемирнаго збитијасловија део 1." Г. Л. Зорић написао је „краткоје руководство к познанију всемирне историје, за славено-сербску јуност." — Авр. Бранковић написао је: „Преглед и леточислено означеније у царству историје всемирне од почетка света до данас." Атанацковићева „всеобшча историја и Г. Герчића „всемирна историја" остале су у рукопису.

За „кратку всемирну Историју" нашега писца пише Стаматовић у свом предговору тој књизи: „Цела Историја ова остала је по смерти Сочинитеља свог у рукопису ни најмање непрегледана. У каквом би се величественом велељепију, и већем историческом совершенству она Србском читајућем свету указала, да се јошт за живота његовог под непосредственим његовим надзиратељством и расположенијем печатала, није, мислим от потребе доказивати ни једном читајућем Србину, а особито оном, ком су ако и најмање, позната ранија нашег родољубивог Дјејеписца сочиненија." За тим пише, како би неправедно било, да је ово дело остало нештампано, „јер, при свима, велим, недостатцима сијало је чрез цело дело природно Историку нашем совршенство, и цвет ума и пера списатељева, блистао се свуда у најпримамителнијим за чуства наша чертама. За то Матица Сербска, која по природи својој само оно цени, што цене и уважења није недостојно, познавајући нужду у необходимост всемирне Историје не само за училишта сербска, но и за цели вообшче читајући род сербски, није могла пропустити, да дело ово . . . . на свет не изиђе."

Овакова књига дакле морала је угледати света. „Српска Матица" не пожали трошка, да ју изда о свом трошку, тим пре, што ће ово бити школска књига. Можда би овом згодом могли упитати, да ли данашња „Српска Матица" познаје „нужду необходности" многих књига, које би за школу биле нужне. Ако познаје, а она ће имати много књига, које би о свом трошку могла издати, па би тако могли лако доћи до ваљаних *српских* књига за српске школе, а не би морали давати ученицима књиге написане страним и туђим језиком. Не би тако морали чекати на самога писца, који ће не само свој труд, него и свој новац морати уложити да му књига угледа света а овамо пре се нада штети, него да свој уложени новац поврати, а још мање, да такав човек може помишљати на коју крајцару, којом би му се труд његов наплатио *данас, кад сваки за свој труд и награде иште.*

Споменусмо, да је „Српска Матица" издала о свом трошку за то ову књигу, јер би она могла бити школска, за то и пише Стаматовић у истом предговору: „Почивши наш *Дјејеписац*, судио би ја, *имао је ту цел и намјереније пред очима, да и Сербска младеж већ* (а ваља да је и време) *по вишим народним нормалним училиштима на кратко са всемирном најпре, а после и свог Народа Историјом упозна се:* за то је по начину свог у Гимназији Новосадској преподавања ову на кратко всемирну, а за тим славено-сербску Историју сочинио. И тако с двема овима

Историјама, судио би ја, намеравао је он, да се перва от њи по дозволенију Правителствујући первог, а друга другог лета по вишим поне народним училиштима предаје донде, док се друге совершеније не појаве.“

Племените ове мисли, породише у њему жељу, да и ту празнину испуни у нашим тада школским књигама, па се латио посла и написао историју „која ничим мање содержава оно у себи из свију стари и нови векова на кратко све оно, што би се језгром дјејанија људски назвати могло.“

Нисмо ради упуштати се у само дело и критички га оценити, јер по струци својој нисмо ни позвани на то, него остављамо вештијему историчарскому перу, да испише и о овом и о пређе напоменутом историјском делу нашега писца оно, што заслужује, не мерећи га са данашњег степена знања и умећа историографијског, него осврћући се на наше књижевне и у опште просветне прилике у почетку овога века. Али ће нам се ипак допустити, да употребимо овде речи Стаматовићеве, које ће нам у неколико речи како је то своје дело написао наш књижевник. То чинимо тим пре, да изнесемо поштованому читалачкому свету мисли туђе, мисли савременика његових, који су прилично знали за наше књижевне и просветне прилике и неприлике у оно доба, кад је живео наш историописац. Тим ћемо показати, шта други мисле, а не шта ми мислимо.

Ево шта пише П. Стаматовић:

„С каковим искуством и простотом не доводи нас почивши нам Дјејеписац к точнијем и цели държава и јединствени људи познанију? Свуда нас руководи природом человечанства, родољубија и красноречија свог. С каквим израженијама успавана чувства наша не подиже к посмотренију велики и важни прикљученија, која су се чрез толике векове на простору земном догодила, не закључавајући взор наш у тесним окружијама мечтателних представленија? С каковом ли ревностију и жаром правдољубија побуђен не показује нам дела најмогућнији владатеља, који су нагоном и жељом свог властољубија опојени толике земље, и пределе из корена потресали, и понајвише мирне и невине житеље њиове варварски и безчеловјечно уничтожавали; или с каквим побужденијем, не ставља нам пред очи и добродетељне владатеље, којима је срећа подчињеног себи народа на срцу свагди лежала, и који су се и словом и делом трудили, да се поданика своји достојни управитељи назвати могу? На кратко рећи, све што је немилостиво зубу времена избегло, на кратко нам је Дјејеписац сприобштио, сматрајући свагда на само наименованије дѐлâ и на познатије они, за које је понајвише дело исто и списао.“

У почетку овог дела је и лик Магарашевићев, који је „Српска Матица“ прецртала и на бакру изрезала.

Овим завршујемо са историографијским радом нашега Магарашевића, а сад смо ради написати коју о њему, као *оснивалоцу и првом уреднику „Српскога Летописа.“*

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ДОБРИ БЕГ ОМАРИЈА ИЗ САРАЈЕВА.

Истинити догађај 1818. по причању старца Х. Јове Бесаровића.

Чувени овај племић босански родио се негђе око 1753. год. У првој четврти овога вијека он беше најбогатији човјек у свему Сарајеву. Осим многобројних кметова и силнога другог покретног и непокретног имања његов бјеше и данашњи Осијек, — село близу Блажуја — који је из давнина искључиво православним Србима насељен, ђе покрај мале ријеке *Зујевине* још и данас постоји узгор петобојна кула и романтични љетниковац са башчом и другијем угодностима, али је то све запуштено и занемарено. Са своје доброте и ријетке природне памети и разборитости, Омарија бјеше чувен у свој Босни и Херцеговини, а љубљен и поштован у највећем степену, те се његова ријеч и паметни савјет

чујаху и слушаху на свакоме важнијему збору и дивану. Своје кметове или чивчије волио је и пазио као какву родбину или млађу домаћу чељад, нити свака шуша смједе на њих насртати или их у чему глобити, те су били врло имућни и задовољни, као да су на својој сопственој земљи. За то су и они њега вољела и љубили као свога оца и добротвора доносећи му тачно и савјесно све оно, што му је са земље припадало.

Али и доброта нађе противника и завидљиваца, па тако и „добри" бег Омарија стече неколико јаких и опасних непријатеља у средини његових једновјераца — себичњака и зулумћара сарајевских, који се користише ондашњим ненормалним и самовољним стањем, што је побудило и падишу у Стамболу, да томе учини крај поставивши „низам и усул" (редовну војску и грађанску уредбу).

Најопаснији супарник Омаријин бјеше неки Софтић, који у то доба играше важну улогу у назови управи, и имађаше многе присталице. Због тога се Омарија уклони у Тешањ и прими дужност кадије, ђе је почео судити више по осјећању савјести и правице него по саму ћитабу и шеријату. Међу тим Софтић постане забитом (заповједником) у Сарајеву.

По несрећи баш, тога доба, неки ускоци Херцеговачки, на челу арамбаше Мићe (?) разбију трговачке товаре на Губовцу не далеко од Сарајева. Софтић није тражио ни гонио чету, него затвори седмерицу Омаријних кметова из Осијека, као да су бојаги они учинили поробу трговачку, ударивши их на страшне муке и патенија, од којих најнесносније бијаху лучеви клинци под ноктима, да је свакоме лијевала крв низ прсте. То се разчује на далеко, па и Мићо арамбаша дозна за њихову јуначку невољу. Под планином Јаорином случајно закаче некога Салиха Беркића, који се са Загорја враћаше у Сарајево. Не хтједну му ништа учинити, него му још плате, да оде право Софтићу и од њихове стране поздрави га: „да су они (ајдуци) разбили трговачке товаре, да су узели само оно што им треба, а три товара чохе, недирнута да су оставили на Губовцу и грањем притрпали, па за то нека пусти на слободу праве људе; иначе да ће он са својом четом знати удесном приликом осветити се за своју браћу."

Беркић изврши вјерно ајдучку поруку, на што га Софтић подплати и с пријетњом опомене, да за живу главу о томе никком ништа не казује. Идуће пак ноћи нареди Софтић, те сву седмерицу Омаријних кметова објесе, а ти су били: тројица Куљаџа, двојица Човића, и двојица Клепуштана.

Прије тога крвавога чина један пријатељ Омаријин, видећи да ће му кметови бити погубљени, поручи овоме у Тешањ да похита у Сарајево и да их избавља. Како је Тешањ доста удаљен од Сарајева, а путови за онда бијаху неугодни, то је порука доцкан стигла у Тешањ. Ипак Омарија чим је дознао, шта се намјерава са његовим кметима, одмах се спреми и пође за Сарајево. Кад је дошао у Женче, ту га сретне друга саија (књигоноша) од кога дозна, да су његови кметови већ погубљени. Тај глас удари га и порази као гром из ведра неба, да му је од туге и јада на пречац пукло срце и на мјесту издахнуо, рекавши само ове последње ријечи: „Јазук"! (штета, грехота). „О неправдо сам те Бог убио"!

Ту у Женчу сахране доброга бега Омарију најсвечаније, ђе му се и сад гроб налази, а о њему ће се много и дуго причати са најљепшом успоменом, особито у сеоском сталежу који често и радо приповиједају о „*доброме*" бегу Омарији.

(Свршиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach chimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss.* По налогу антрополигичног друштва — У Бечу 1885. Стр. XXVI — 681 у осмини. Цијена фор. 6. 50.

(Наставак.)

Г. Кр. извјешћује по Андрићу за Строшинце у Сријему (стр. 223) из Зборника да би свак вјенчао и распуштеницу кад би му само донијела велику прћију. Чули смо у нашијем странама приповједати да морнари узму кадгод за завјет распуштеницу за жену.

На стр. 224 пише г. Краус како народна пјесма приповиједа да је једна цура вољела умријети прије него показати другијем рану на бедри. Таквијех цура има на хиљаде и дан данас у нашему народу. Сваког дана умиру цуре што не ће да покажу лијечнику стидне чести својега тијела.

У селу Подгори у Макарском приморју десио се назад мало година случај двоженства сличан ономе, што га наваћа г. Краус по Оџакову извјешћу из Бугарске по Зборнику.

Неки Н. није могао имати порода од своје законите жене. Зато је он уз приволу своје жене узео другу. Од друге има дјеце, а прва, као у случају што га приповиједа Оџаков, пази около дјеце, љуби им матер као своју господарицу, обавља у кући драге воље све теже послове и живе складно шњом. Мислимо да је све троје јоштера живо.

Госп. Краус намјера у особиту поглављу дјела „Sagen und Märchen der Südslaven“ да расправља о пасоглавцима. Незнамо шта ће све о њима да рече. Нам се ипак чини, да су то крокодили, чеса г. Кр. на стр. 239 неспомиње.

На стр. 273 г. Кр. није тачно превео стихове:

Знат ми дизат са жене ђердана

И огољет капе дјевојачке.

На рок ћу ти паре донијети — ријечима: Ich muss wissen wie ich meinem Weibe das Halsband nehmen und die Mädchenmützen entblössen muss. Am Verfallstage (zur bestimmten Frist) werde ich dir das Geld bringen. Да није тачке при свրси другога стиха можда се г. Краус неби био преварио. Незнамо да ли је он или Врчевић у Зборнику погрешно ставио тачку мјесто зарезка или је то само тискарска погрешка, јер на жалост у овој знаменитој пригоди неимамо при руци „Зборника“. Кад се иза ријечи *ђевојачке* постави зарезак сама се по себи разуме Краусова погрешка — „Знат ми дизат“ знаменује онда: „Да би знао“, све да би знао, а не треба ми знати како ћу да дигнем ђердан са жене и да оголим капу ђевојачку.“ Кад се овако тумачи разумје се да је народу нашему ђердан жени око врата и ђевојачка капа као велика светиња, те да човјек неби у њу дирнуо док му неби дошло баш до велике скрајности, дочим по преводу Дра. Крауса би ријет да му је то ствар обична и некајна, дакле сасвијем противно. У биљешци к њемачкому преводу вади г. Кр. оно што к тому вели Врчевић у Зборнику: „Отуда долази да се у Херцеговини, Црној Гори и селима по Боки виђају на тисуће пробијених златнијех и сребрнијех новаца.“

(Наставиће се)

ИЗ НАУКЕ О ЧУВАЊУ ЗДРАВЉА.

6. ***(Стипса против зубобоље)*** Најновија свеска бечког лекарског листа *Medicinisch-chirurgische Rundschau*“ доноси ову белешку: Ситно истучена стипса најбољи је лек од болова, што их изедени зуби задају, а уједно чува зуб од даљег кварења. Ваља зарезаним за тај посао пером усути у шупљину зуба мало ситно истучене стипсе. Што се ова више раствара онде, тим више нестаје зубобоље. Кад се бол опет врати, ваља на ново сипати стипсу, док напослетку зубобоља не престане сасвим, а тиме се уједно стало на пут и даљем кварењу зуба, јер стипса дезинфицира оне преостатке од јела, што се задрже у шупљем зубу, те прелазећи у трулеж мало по мало гризу и кваре зуб.

7. (***Је ли играње здраво?***). Славни хигијеничар *Естерлен* спомиње усвом великом делу „***Handbuch der Hygieine***“ и *играње*, те ћемо овде укратко навести његово мишљење о томе, да ли је играње по здравље пробитачно. Играње, вели он, кад се као што ваља и у своје доба човек њим бави, не само што је целисходно кретање тела, него још даје вишег уживања у музици, уз то даје одмерену радњу нашим мишићима и живцима. Добро је по здравље наше и при том нам се развија снага мишића, особито код оних, који иначе не чине никаква друга јача кретања тела, као девојке и жене. Али да би то заиста тако добро по здравље било, *морало би играње сасвим друкчије бити него што је сада*: Морало би бити *на слободном ваздуху*, а не у препуним дворанама, морало би бити *дању*, а не ноћу, у *алваетним хаљинама*, а не у утегнутим, тесним хаљинама и мидерима. Али како се сад игра у препуним собама, тесним хаљинама, у невреме (ноћу, кад треба човек да спава и да се одмара) бива играње много пута шкодљиво и главна му је сада заслуга, што доводи двоје младих разнога пола у пријатан, весео и модом одобрени додир једно с другим. Уз овако играње, као што је данас догађа се доста пута, да играч или играчица напрасном смрћу умре услед капље или да му која већа крвна жила прсне или добије утрнулост у унутрашњем којем важном делу тела и т. д.

РАЗНО.

(Кнез Кауниц и еманципација Чивута,) (Свршетак.)

— Е, па кад је тако! — рече Јосиф, па дохвати перо и записа на поднесак: „Одобрено. Јосиф."

Кауниц ћути, ма да га је веома жацнуло, када је цар потврдио поднесак Чивута, али је и сувише дипломата, а да би се и једном речи противио потврди царској. Он се надао био, да ће цар пре но што потврди поднесак, ту ствар с њиме насамо претрести, али се мало преварио у рачуну.

Питање је дакле у начелу решено, али пре но што би се даље поступило, диже се Кауниц. — Допустите ми, Ваше Величанство, — рече клањајући се, да Вам, када је ствар у начелу примљена, нешто приповедим.

— Говорите, *mon prince*, — рече Јосиф.

— Пре три дана доживео сам нешто веома интересантно. Десило се случајно, да је мој деран, што ми чисти обућу, у предсобљу заступао мога личног момка Мартина. Како се то десило, није толико важно, па да би било вредно причати. Чујем махом, да се у моме предсобљу полако разговара, што иначе не бива, јер то ја не трпим; те отворим врата мога кабинета и видим оног мога ћушмиша, где се разговара са неким — *Чивушином*. Викнем престрављеном дерану, да ми одмах дође; те тако чујем од њега, да му нуди Чивутин 2000 фор., велим још једаред — *две хиљаде форинши*, ако му испослује, да ми узмогне рећи само *једну једину* реч. — Канцелар заћута, саветници се згледаху. А Јосиф:

— Но, па шта је даље? —

— Мишљах у себи, — надовеза канцелар, — а као зашто баш и не бих усрећио овог мога дерана, па му дозволим, да ми уведе Чивутина; но само под тим условом, да ми не сме рећи више од *једне једине речи*. Уђе Чивутин — овдешњи велетржац *Саломон Оценхајмер*. —

Изустивши то име, погледа канцелар саветнике по реду, а многи оборио поглед у земљу.

— Даље! Даље, кнеже! — рече цар нестрпељиво.

— Дошао ми Чивутин у кабинет, па само ћути и клања се, те овако, те онако — да се искрха жив. Кад ми већ досади његово клањање, рекох му оштро, да знадем, што ми је дошао — а то је, да у државноме савету заступам еманципацију Чивута, што се никако не слаже *са мојим начелима*. На то је само он вртио главом, као да ми каже, да није дошао тога ради; те му обећам на своју част, да ћу му испунити молбу у томе питању, ако рече *једном* речи, шта ми ваља чинити. А Чивутин: *Ћушаши!* То сам дакле и чинио.

— Хм, хм! — учини цар.

— Када дакле, — настави канцелар, — *а шо је историјски факш — за једну једину* реч у тој ствари *плаћају Чивуши 2000 фор.*, то би заиста вредно било да Ваше Величанство упути своје рачунаре, да нам прорачуне — *колико је плаћено за шу силесију речи, просуших у обрану еманципације Чивуша?*

Дејство тих речи беше тако ужасно, да се око стола зачу само неки шапат, који махом ишчезну пред оштрим погледом кнеза канцелара.

Цар скочи са столице, гризући доњу усну, што је само чинио у љутини.

— Ходите, кнеже, — рече Кауницу, — да се нас двојица још мало промислимо о еманципацији Чивута... Господо моја, — затварам седницу! Ч

ЧИТУЉА.

(† Тривун Вујин), ц. кр. капетан у миру, преминуо је у Новом Саду 22. фебруара о. г. у 66. години свога живота. Последњом опоруком својом ступио је *Тривун Вујин* у ред српских народних добротвора, оставивши на срп. народну гимназију новосадску *5000 ф.* а на народно позориште 100 ф. Нека је слава овом честитом Србину, који је за живота свога увек народ свој љубио, а ето и на самрти својој показао, да је та његова љубав према роду српском искрена била. Слава му и вечит спомен у народу!

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

Сад је баш изашла нова књига

СПОЉАШЊИ ОДНОШАЈИ СРБИЈЕ.

Свеска друга.

СРБИЈА

и

КРИМСКА ВОЈНА 1852--1856.

од

ЈОВАНА РИСТИЋА.

Цена 75 новч. Добити се може у књижари Луке Јоцића и друга у Новом Саду.

НОВЕ КЊИГЕ.

Српски Свет. Удесио *Пет. М. Никетић*, учитељ. Са шест слика и једном колорисаном картом српских земаља. (Друго поправљено издање.) Београд. Штампарија народне странке — 1885. 16-на, стр. 184. Цена 1.50 дин. Може се добити у књижари В. Валожића у Београду.

Устави *Белгије, Грчке, Румуније, Норвешке, Енглеске, Шведске, Сједињених америчких држава.* С француског превеоС. М. П. — Београд. Штампарија задруге штампарских раденика (Обилићев венац. 1884.) 8-на, стр. 194. Цена?

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 12. У НОВОМ САДУ 24. МАРТА, 1885. Год. XII.

Наши сељани.

Позоришна игра из народнога живота у три радње.

Написао **МИТА ПОПОВИЋ.**

(Наставак.)

Појава четрнаеста.

(*Анта, Марко, Ката, Смиљана и Јованка* уђу.)

Марко.

Е, драги куме, баш ти хвала. Ти незнаш, како си ме задужио. Сад ћу већ лакше да дишем. Ако је божја воља, породица ми неће пропасти, јер помоћ је доста брзо стигла.

Анта.

Дај боже, да што пређе накнадиш ту голему штету, што си је претрпео, да ти се опет штркљају говеда, као што ти се и штркљала, да ти изобилно роди бела шеница и винова лозица, а кућа вазда пуна била мира, среће, зравља и божја благослова!

Марко.

Хвала и на дочеку, и на чаши вина.

Ката.

Хвала и теби, што си нас походио. Поздрави све!

Јованка.

И од моје стране.

Смиљка.

И од моје. Поздрави куму Евицу и све на дому и мало и велико, па и чика Мију и стрину му Макру и братучеда му Јосифа, и кума Настиног сина јединца Јашу и пуницу му Савету и њезину свекрву Марту, и чича Пају и жену му и децу му, а понајлепше поздрави снаша Пелу, мужа јој Николу и децу јој и родбину јој и све оне, који за моје здравље питали буду. —

Марко.

Још једанпут, дете, нисам запамтио!

Анта.

Ђурка, па блебеће.

Марко.

И сад, у име божије, полазим.

Анта.

Дај боже, да се опет у здрављу видимо и поздравимо.

Ката, Смиљана, Јованка.

Сретан пут, сретан пут!

(Сви оду осим Смиљане)

Смиљана.

Сиромах мој Раде, дао се у бригу, као да му је добра срећа умрла. Ал' утешићу ја њега првом приликом, само нек ми дође; неће он мени више тако ићи по селу, као да му киша пада са чела.

(Улази Раде.)

Појава петнаеста.

Опет уздишеш? Ја сам ти већ рекла, да не тугујеш и лудујеш, а ти спустио главу, као да ти кућа гори.

(Улази Ката.)

(Свршиће се.)

Српкиња васпитаља и васпитање српско

Од А. ХАЏИЋА.

(Наставак).

Муж и жена без порода прво су и прво, што по реч, трутови у роду свом и народу, па све Бог зна шта да раде: први дуг нису одужили, прву дужност нису испунили, рад чега су се састали; тај дуг не може се отплатити ничим другим на свету, та дужност не да се заменити ни којом другом за живота људског.

Без деце нема истините љубави, ни праве радости између мужа и жене, или бар нема оне чврсте свезе, што их спаја у добру и злу.

Тек с првим породом осете њих двоје, да су обоје једно у целини; тек у детету виде јединство своје и потребу, да једно за друго живе.

Где нема деце, свеза није тако чврста, па час по дође нешто, што је може раскинути.

Човек без деце није својој жени муж, него нека врста друга, што га је жени придружила љубав, закон, а највише навика, па како је то све несталнo и промењиво, промени се временом и одношај мужа према жени својој.

Жена нероткиња без деце нема онога, на што је од природе одређена.

У жене без деце нема оне женске нежности, оне свете дражи, онога достојанства у љубави, оне искрености, оне воље и оне оданости, као што је у жене, која је испунила свој задатак женски, чим је изродила децу, и чим их је својом снагом, бригом и љубављу отхранила.

Задатак је свакој жени, да има од срца порода.

Која тога нема, несретна је и тугује без престанка:

„Каранфиле, моје драго цвеће!
Немој ми се у скут задевати,
Јер ти цватиш и семе доносиш,
А мен' ево девет годиница,
Од како сам, јадна, ја удата,
Нити цватим, нит' семе имадем.“

Па како тек очајава муж, у којега је жена нероткиња:

„Вас дан ага у механи пије,
Вас дан пије, а сву ноћ ме бије:
Роди, роди, орјатско колено,
Или роди, или у род иди.“

Ал' тај горопадник постаје прави анђео, чим му љуба роди мило чедо:

„Алил ага из механе иде,
Па он лупа на авлијских врати:
Отвори ми, душо моја, врата!
Кад до саде идем из механе,
На свакоме двору сунце јарко,
А по моме пала магла сиња:
А кад саде идем из механе,
На нашему двору сунце јарко,
А на друге сиња магла пала.“

Нека ми се не замери, што ћу ево да споменем и наше велико зло: несавесне матере, којима се не мили рађати и одгајати децу, те у опакој намери својој не плаше се ни најгорих средстава, да буду нероткиње.

Народ наш осуђује јако сваку таку несретницу, која употребљује свакојаке чини и мађије, да не роди.

Огњана Марија хода са светим Петром по паклу. Ту налазе различитих грешника, који трпе муке свакојаке, ал' највећу муку мучи грешница, која је хтела да спречи пород.

„Па минуше мало понапријед,
Ту нађоше једну невјестицу,
Ђе јој горе и ноге и руке,
А пропа' јој језик кроз вилице."

Огњана Марија пита, шта је та несретница Богу згрешила, да се тако мучи.

Свети Петар јој одговара:

„Имала је обречена мужа,
Кад се млада венчавала с њиме,
Бацила је на себе мађије,
Да шњим нема од срца порода."

Колико је с тог зла погинуло невиних створова, колико је с тога обудовело и пропало ваљаних људи са својом дечицом, а колико је тиме оштећена привредна снага људска и напредак народни!

Красна млада жена роди двоје троје деце, па јој се досади даље рађати, ил' што хоће да остане дуго млада и лепа, ил' што је лења, ил' што воли себе гиздати.

Па шта ради?

Трује два живота: трује себе и у себи замет, ком је дужна била дати живота, и, после, неге материнске и васпитања.

Човеку се готово смркне пред очима, кад на то помисли, и чисто, поштено срце не ће да верује, да може бити на свету таких неваљалих жена изметница.

Та то је просто убиство, то је као да потегнеш секиром на човека.

А знате ли, јаднице, јади вас не знали, каква је то одговорност, какав ли је грех убити човека?

Главу за главу, а у нашем свету чини се то јавно!

Јадна, бедна жено! Оно дете, што си га пре рођаја у себи отровала, било би ти можда кадгод потпора, дика, узданица твоја, а ти товариш грехоту на душу своју, да не мораш бригу водити и старати се о телесном отхрањивању и душевном образовању детета свога, грешиш, да можеш живети таштини својој, да можеш у лењости проводити век свој и угађати свагда тек ниским страстима својима!

Ал' грозота спопада сваког и помишљу на то — за то нек је о том и оволико довољано, и сувише.

*

У женидби и удадби ваља нарочито на уму имати, да не буде између мужа и жене нигде сувише велике разлике у годинама, јер су таке женидбе и удадбе ретко кад сретне; не могу се надати, да ће од њих моћи понићи здрава, снажна и ваљана деца.

Нека каже ко шта хоће, ал' жена млада никад ни до века не замилова неприлику своју, стара војна.

„Попевајте ми птичице,
Сад вам је време певати,
А мени, тужној, плакати:
Стар ми је засп'о на крилу,
Мени га веле љубити,
А ја га волим будити,
Него л' га стара љубити."

У нашим народним песмама има много и много примера, који разговетно казују, како муж и жена могу бити сретни само онда, кад су по својим годинама једно другом слика и прилика.

„Погледај, војно, погледај,
Је ли ти слика прилика;
Ако ти није прилика,
Уседни коња, па бежи,
Да ми не речеш до после:
Превара, што ме превари
Јоште у двору таштином.

Погледај, мори девојко!
Је ли ти слика прилика.
Ако ти није прилика,
Узметни венце, па бежи,
До после да не говориш:
Превара, што ме превари
Јоште у двору мајчином."

*

Девојка говори у песми лицу своме:

„Давор лице! Давор бриго моја!
Да ја знадем, моје бело лице,
Да ће тебе стар војно љубити,
Ја бих ишла у гору зелену,
Сав би пелен по гори побрала,
Из пелена б' воду извијала,
Те би тебе, лице, умивала,
Кад стар љуби, нека му је горко.
А да знадем, моје бело лице,
Да ће тебе млад војно љубити,
Ја бих ишла у зелену башту,
Сву бих ружу по башти побрала,
Из руже бих воду извијала,
Па бих тебе, лице, умивала,
Кад млад љуби нека му мирише."

Девојка чезне за момком, за приликом својом, па му вели:

„Кад бих знала и видела,
Да би твоја била,
Млеком бих се умивала,
Да би бела била;
Ружом бих се утирала,
Да б' румена била,
Свилом бих се опасала
Да би танка била."

Девојка справља дарове за сватове; свилу преде, гајтан плете, с гајтаном се разговара:

„Ој, гајтане, мој гајтане!
Да знам, да ће т' млад дерати,
Свилом бих те млада плела,
А златом бих увијала;
А да знадем, мој гајтане,
Да ће тебе стар дерати,
Ликом бих ти основ плела,
А с кострети поткитила."

„Да ја знадем, мој гајтане,
Да ће тебе млад носити,
Свилом би те оплетала,
Златом би те увијала,
А бисером накитила;
А да знадем, мој гајтане,
Да ће тебе стар носити,
Ликом би те оплетала,
А рогозом потплетала,
Копривама накитила."

Девојка везак везе на безу свилом изаткану. Везак попуњава жеженим златом, па уз ђерђев танко попева:

„Да бих знала, мој јаглуче златни!
Да ће тебе млад јунак носити,
Друкчије бих тебе попуњала:
Наоколо руже и босиље,
По крајима моје очи црне,
У сриједи срце из недара,
Кад ме љуби нека му мирише.
А да знадем, мој јаглуче златни!
Да ће тебе стар јунак дерати,
Навезла бих трње и коприву,
На около челе и ободе,
У сриједи змију присојкињу,
Кад га стечем, нека га изгубим."

(Наставиће се.)

Сретна забуна.

ВЕСЕЛА ПРИПОВЕТКА, АЛ' ПУНА ТУГЕ И ЖАЛОСТИ.

Од Абукаѕема.

(Наставак.)

III.

Попа је мирно преспавао ону ноћ, само је дуго трајало док је заспао, јер се бојао, да неће господар Ника заборавити на своје обећање или да ће повући своју реч натраг. Попадија је одмах заспала и целу ноћ сањала, како се Стева, као свршен лекар, вози на каруцама и иде да лечи све саме бароне и грофове по једној великој вароши.

Сутра дан беше поп-Пери први посао, да оде господар Ники, те да га утврди у намери, да му сина школује.

Дошав у дућан затекне господара Нику врло зловољна, једно с тога, што му је од мамурлука бучала глава, као да се у њој окреће воденичарско камење, друго што се сетио свога свечаног обећања, а треће што му је пре зоре скапала најдебља крмача.

Попи се није допао овај душевни

расположај господара Нике, те није држао да ће бити пробитачно сада ону ствар потезати, ради које је дошао. С тога науми да покуша да га мало разведри.

— Добро јутро, господар Нико, јесте ли добро спавали? А збиља знате ли шта је ново? На јесен ће бити зацело сазван сабор.

Господар Ника је баш био почео да грди жену, што му је дала кошуљу без дугмета, а кад чу да ће се сабор сазвати окрене се нешто веселије попи и запита:

— А од куд ти то знаш?

— Тако стоји у мађарским новинама. А стоји и то, да ће се укинути онај закон, по којем српска деца морају учити мађарски у основним школама.

Господар-Ника се већ канда малко и насмешио.

Акције попине скачу.

— А шта ради моја снајица? . . усуди се попа да запита.

Господар-Ника не одговори ништа, него узе лулу да напуни, изиђе на врата дућанска, осврне се десно лево као да неког изгледа, те ће рећи:

— Нема тог дерана с новинама. Ваљда ће и у нашим бити што о сабору.

— Ех, хоће да! одговори попа, бојећи се да се не ухвати у лажи. Знаш да наше новине донесу сваку новост тек после месец дана из горњих новина.

— Па хоћемо л' једну ракију, попо? запита господар-Ника.

— Та неће шкодити.

Попа је наумио да господар-Ники понуди коју чашу више, како би лакше са својом ствари изашао на среду. Чаша за чашом отвори жив разговор.

— Богме си ти, брат Нико, мени велику бригу скинуо с врата; да имам три живота, не бих ти могао доста назахвалити.

Господар-Ника се накашље и не рече ништа.

— Ти си мој највећи добротвор. Мој Стеван ће ти тако исто до гроба бити благодаран и биће ти увек добар и честит син, а твојој Милици веран друг до смрти.

— Хм, хм! Ал знаш, брате Перо, ми се морамо о томе мало разговорити. Није то тек тако. Ваља мало и трговачки рачунати. Ако ја твог сина школујем, а он се венча с каквом својом старом либром из Беча? Јесам ли онда ја насео?

— Ко? Мој Стеван? Та тако поштене душе нема под небом! А Милица и Стеван тако се воле, да би једно с другим на крај света.

— Па знаш шта, пријатељу, рећи ће господар-Ника после подужег размишљања. Ја сам човек трговац, па хоћу трговачки да радим, што радим. Ја дакле пристајем да твом сину дајем колико му је нужно за школовање, али тако, да на сваку своту, коју му дам, потпишеш ти мени обвезницу, те ако он моју кћер изневери, онда си ти мој дужник.

Попа не имаде куд, него да се не би господар-Ника расрдио и одустао, пристане на то, те уговоре, да кад се младенци венчају, да те облигације господар-Ника са миразом Миличиним врати.

Ствар је дакле у реду.

Дође време да се школа започне. Звонце је већ зазвонило на бечкој лекарској школи, да се ђаци скупљају. Стеван доби на очину обвезницу новце, опрости се са својом вереницом и отпутује горе.

IV.

Година је за годином пролазила, Стеван је све ближе бивао докторској дипломи. Бог зна, можда је стругар већ направио и ону кутију, у коју ће доћи печат, који ће висити о гајтану на Стевановој дипломи, а можда је већ цветао и онај мељ, који ће доћи временом у оно пиво, којим ће Стеван частити „братију,“ кад и кроз последњу професорску ватру сретно projури.

Али за то време је већ и Милица добила диплому велике девојке. Сад већ

више не чешља косу у два курјука што висе преко леђа, те масте хаљину, него се чешља онако, као велика девојка, мало цифрасто на повисоко. Хоће који пут и шишке ђаволасто да намести ирошки преко чела, пак се као случајно разредиле баш спрам десног ока.

Да је сад види Стеван кад се насмеши, па јој се око кроз шишке засветли, заборавио би одмах ко је први изнашао циркулацију крви и ко је први почео грозницу кином да лечи.

Но дођоше и последње ферије. Стевану је остао још један једини испит да положи на јесен, па је онда стекао права, да пише другима шта да *узимају*, а и он сâм да *узме* — Милицу.

На жељу очину, господар Никину, Миличину, а највише на жељу *своју*, дође доле да се мало одмори у своме селу, пак ће онда опет у Беч, да се наново упрегне у анатомске таљиге, и да наново вуче лађу патологије и терапије.

Бавећи се у своме селу проводио је скоро по вазда у кући господар-Никиној. Госпођа Никиница је уживала у своме ако бог да зету и насија јој је била запиткивати га ово и оно, као лекара. Сад је имала главобољу, сад опет је стегнуло нешто под груди, сад је гребе у врату, и тако је Стеван врло често имао прилике, да се својим лепим разлагањем и паметним саветима умили Миличиној матери.

Док су они тако у соби или у башти, или пред кућом у хладовини проводили своје пријатне часове, дотле је попа са господар-Ником проваћао у дућану, где су се новине немилице читале и где се политизирало и дебатовало о свима нашим јавним пословима.

Једнога дана седе они тако на читају, а женске седе у соби са Стеваном, на једанпут чују оне после неке живље дебате у дућану неку необичну вику и ларму. Прислушкују, ал' ти богме чуше најгоропадније речи из уста господар-Никиних и могоше да разаберу:

— Напоље, лоло! Таки напоље из дућана, да ми се ниси усудио више преко прага, јер ћу те овом обраницом. Напоље!

Они помислише да господар-Ника тера какву рђаву или безобразну муштерију, али наскоро разабраше попин глас:

— Сâм си лола! Како се усуђујеш ти мени као свештенику такве речи у очи изустити! И опет ти кажем ти си матора луда, ти си заврзан!

Када они у соби чуше ове страшне речи истрчаше као без душе у дућан разрогаченим очима, ал имају шта и видети! Поп-Пера већ на последњем басамаку, окренуо се у дућан па све млата песницом и прети да ће се осветити; а господар-Ника црвен као шплер у оној великој боци на тезги, држи у левој руци обраницу, а у десној обрнуо лулу и камиш наопако, па просипа пуну врећу грдње на свога — пријатеља.

Госпођа Никиница долети Ники, загрли га и моли да се утиша, јер се већ и свет почео купити на улици (била је ту већ и Мите добошара жена, ал она неће ником казати шта је чула и видела.) Стеван узе оца испод руке и силом га одвуче кући, а он је непрестано гунђао путем, док се није изгубио за капиџиком парохијалног дома.

Господар-Ника је још по дана код куће викао и грдио, ал из целе грдње не мога нико да разабере шта је у ствари, а не смеде се нико ни усудити да пита шта је и како је.

Милица је плакала, госпођа Никиница није ништа вечерала, а господар-Ника је од љутине појео скоро целог ћурка, а при сваком залогају је додавао нешто „тамо њему."

Ситуација се тек сутра дан разбистрила. Онда се тек од прилике дознало шта је и како је.

Стари пријатељи се завадише због *вина* и *новина*.

Она пуста шиљерина ушла обојици у главу, а дебата о бечкеречком про-

граму, саборском устројству и синодалним закључцима испала је тако несретно, да су се попина мњења сасвим разишла од господар-Никиних, а како човек при вину по оној латинској пословици говори оно што му је на срцу и не уме да се претвара, то је свако господар-Никино мњење нашло код попе на опозицију, коју господар-Ника није могао да трпи, особито кад је био уверен, да су његови назори здрави и поштени.

Реч по реч, па поп-Пера назва господар-Нику „матором лудом,“ што је после поновио уз друге драстичне додатке.

Кад је попадија чула, да јој је попа увредио господар-Нику, мало га није у брашнару отерала. Стеван је био дешператан. Попа се после кајао, али сад већ нема помоћи.

Увреда је замашна, а господар-Ника је председник општине. Да је господар-Ника био случајно какав голи пештански барон, а поп-Пера какав чивутски журналиста — звали би се и на двобој, а овако је остало само на срдњи, и то страшној, непомирљивој срдњи. Све свезе пријатељства раскидоше новине и она велика боца шилера. Сав је изглед, да ће до помирења само онда доћи, кад не буде више на свету ни новина, ни шилера, ал' само што онда неће бити на свету ни господар-Нике Севића, ни поп-Пере Морића.

V.

Од онога дана чемернога, кад је поп-Пера онако љуто увредио господар-Нику, а ни овај њему није остао дужан, почели су за Стевана и Милицу жалосни дани. Нису се смели ни видети, а камо ли разговарати. Господар-Ника јој је строго забранио, да се не сме никуд маћи из собе, а на прозор да се није усудила помолити. А ако се Стеван усуди да му у кућу дође, он ће одмах дозвати Билрота, да му обадве ноге ампутира.

Драги читаоче, само ако си био кадгод у своме веку млада заљубљена девојка, онда ћеш моћи појмити колики је бол био у Миличином срцу; а ти мила читатељко, само ако си била кадгод заљубљено младо момче, моћи ћеш оценити величину Стеванове туге.

Дуго је тако трајало. Дође време да Стевану ваља у Беч поћи, да последњи строги испит полаже. До сада је увек при поласку у Беч отишао господару Ники, а овај му изброји новце и узме облигацију поп-Перину, аових се за ово неколико година доста већ накупило, и онда Стеван отпутује опростив се с Милицом.

Али сада нема од тога ништа. Попа се мораде усилити да прикупи нешто новаца, а чини ми се да је нешто и узајмио. Но, ал то је маленкост. Тако Стеван оде последњи пут горе као ђак.

Али за поп-Перу настадоше сада тек тешки дани.

Господар-Ника је председник црквене општине.

Освета је Србину урођена, а господар-Ника је био врло добар Србин! Где је могао попи натрунити — није пропуштао. Сваке седнице одборске донесен је по који нов закључак, који је ишао поп-Пери о бради. Секатура за секатуром. Господар-Ника је дао штампати и по свима кућама разнети и протумачити таксе о плаћању штоле, које су у смислу царског рескрипта већином бесплатне. Венчање, укоп, богојављенска водица — све је то бесплатно и нема се попу за то ништа плаћати. Свет се на то обрадовао, а дотле није знао, него је плаћао колико је попа захтевао. Од нове одежде неће бити ништа, општина је сиромашна, у дугу, не може да набави. Јутрење се мора сваки дан служити, па ма нико, или само једна баба дошла у цркву. На погребу се не сме ништа прескакати, све Дамаскинове песме морају се отпојати. На гробље се није више смело ићи на пречац, те сокачиће дао је председник општине заградити,

него се морало ићи унаоколо, али главним улицама. Учитељ није више морао копати попину башту. Општински кочијаши нису више смели попадију возити бесплатно у варош, кад је ишла да пазари ципеле, огртач, пантљике и тирилика. Црквењак није више био обвезан да музе попину краву свако вече и да је јутром истерује у поље.

И тако је попа сваки дан имао да попије по три литре жучи и једа, јер му је председник општине највећа власт у селу. Кад се једном понудио владика да дође у село да служи, општина под председништвом господар-Никиним реши, да не може владику дочекати, јер нема трошка; требало би двеста форината само за ручак, као оно у Сурчину, а за барут се тако исто нема новаца.

Али све је то била малепкост. Најкрупнија ствар сада тек долази. Господар-Ника има сада у рукама облигације попине на новац што му је толико година давао на школовање сина му у Бечу.

Сад и ове дођоше на ред.

Господар-Ника израчуна колико износи цела позајмљена свота и пошље попи рачун. Пет година дана по осам стотина форината износи равно четири хиљаде форината, али је господар-Ника и камату нарачунао.

Кад је попа добио рачун спопадне га јака грозница, те зове меснога лекара, доктора Живића. Овај је долазио сваки дан по више пута и лечио га. Кад се предигао пошље му доктор рачун. Попи се учини, да је рачун велики, те му пошље једва једну трећину. Доктор се расрди и пошље му новце натраг, али му поручи, да га више не зове.

Опет један непријатељ више. Али за овог непријатеља није попа марио. И онако ће скоро његов Стеван свршити, па шта ће му други доктор. Кад су се срели на улици нису се више ни поздрављали. Ал' то не чини ништа!

(Свршиће се.)

Омер и Смиљка.

ПРИПОВИЈЕТКА.

(Наставак.)

Велики пожар за вријеме упада аустријске војске у Сарајево учинио је велика квара и уништио је велики дио старог града Сарајева, да се на рушевинама њихним подигну нове, много величанственије куће и дућани. Силна наслагана роба уништена је да се замијени новом придошлом робом. Многи је и Турчин и Србин пострадао са овијем пожаром, многом се са свим уништило имуће, а другом је опет честимице разорено. И Омера је постигла ова црна коб, остав сирота након оца пожар му овај уништи велики дио имања. Но није га ово збунило да не ради свом силом за напредак, те да си трудом надокнади оно што је овај елеменат краткијем роком уништио. Он је подигао из рушевине старо здање, а дотле се није кретао из својега стана, докле не бјеше продрла ватра. Њешто је прикупио новца и дуго њешто сновао и размишљао, док једном нестаде из Сарајева.

Смиљка је јединица кћер у оца, па отац све и сва улаже, да ју до чега доведе. Он није жалио ни труда ни новца гдје се тицало како ће му кћер да се усаврши у наукама, у владању и дружевном понашању. Оправио је лаку књигу своме добром другу и познанику у Бечу, па му је у вријеме овијех размирица повјерио кћерку, да се тамо учи новијем наукама.

У бечкоме дјевојачком институту

је омиљена ђачка особа једно дјевојче из Босне, које је у свему жив напредак показивало. У њојзи бјеше оличена жива свјест овог потиштеног народа, у њојзи се бјеше развила моћ размишљања и расуђивања, те је добро схватило и у туђини свој положај и дужност своју. Весела ова ђачка дружина знала је у данима суморнијем да ведри чело суморне своје друге Босанке и да је тјеши и на боља времена упућује. Сваки покрет, сваки нови глас о устанку у Босни дубоко је урезао и у срцу овог дјевојчета оставио траг заједничких мука и заједничког трпљења.

Након дугог труда и мука Аустрија је — бар за вријеме — успоставила њешто реда у земљи. Великим подвизима и жртвама, јер је хтела да задобије за се. Предузела је у своје руке управу, па да и у овој запустелој земљи отвори живљи рад, настанила је многе аустријске трговце; предузела је да гради жељезничку пругу од Брода до централа ове државе, и већ је у послу око тога, до прве јесени већ је просвирао први жељезнички влак у Босни.

* * *

Бјеше једног пријатног дана на измаку пролећа. Сунце је спрало росу са цвијећа и класастијех трава, па се сада мило осмехива на још потоње бисер — сузе, које је покупило са витога стаса њихова.

Мај — овај царски мјесец — увијен у шарену цвјећу извео је многог у природу, да се онђе наужива природне сласти и дражи, да се освјежи и опорави, да се болник разведри, а сужник развесели. Лака свита љенијех госпођица, којима је прве дражи љепотног развијтка измамило прољеће ушетале су у поље. Пут их је водио кроз улицу свеучилишта, па отуд заиђоше у Турску улицу, те кроз порцеланску изађоше на Дунав и канал, пређоше мост гајевског перивоја и ено их доњом улицом гдје се нађоше у просторијама гајевског перивоја.

Цела просторија Бечка износи око 5 ½ квадратних хектара, а овај обухвата на својих стотинак хиљада квадратник хектара. Ту се на брзо разутегнуше и оставише своје малене завоје, па се распршташе на све стране, док их је прије тога учитељица опоменула куда им ваља ићи и нашто пазити. Разне се игре и забаве заметале и играло се и причало и певало. Песма их је прибрала око заједничког стола на зеленом простирачу, па им је глад веома мило зачинило оно мало јела. По јелу је и опет било трке и забаве. И чисто им би жао када их учитељице опоменуше на повратак. Окићени погдјекојим листићем и цвијетком, што су уз пут натргале, кренуше се у песми задовољни дома. Смиљка је била веома задовољна и весела, наумила је како дође да се лати пера, те да својим другама у Сарајево опише ову свечаност, што је на мах и учинила. За оваког пријатног заноса сан је бивао још заносљивији, а фантазија је стварала све дражи у много живљем и шаренијем виду него што би било на јави. Нешто јој је морао говети овај санак након оваковe шетње то природи; јер јој се усне у сну лаким осмехом цјепаху.

Сутра дан кад устаде Смиљка, није се морала одмах журити у школу и на дужност; јер им је овај дан остављен слободан.

Баш је довршила доручак, и запечатила писмо за Сарајево, те устала да потражи шешир да до прве поште однесе писмо. Кад зачу лаки куцањ на вратима њезине собе. „Слободно!“ чуо се глас њезин, а у собу уљезе наш, давни познаник из Сарајева, Омер.

—Здраво Смиљко, како си ми овдје у туђини? ускличе Омер.

(Свршиће се)

Ђорђе Магарашевић, српски књижевник.

1793 † 1830.

(Наставак).

Можда ни у једној струци свога књижевнога рада није наш Магарашевић толико значајан, колико у племенитој и епохалној својој замисли, у — оснивању српскога часописа, „*Српскога Летописа*,“ за којим се као карика за карику надовезало и оснивање српскога књижевнога друштва: „*Српске Матице*.“ Обоје је врло потребито за нашу књижевност јер су, да употребимо речи Ст. Новаковића: „*прибирању књижевности око једне средине, буђењу књижевних сила, множењу читалаца и оживљавању свеколикога књижевнога живота главну снагу дали*.“

Овому послу и задатку могле би у неколико помоћи и наше новине, ал су ипак оне то мало чиниле; у оно време врло мало ил нимало.

Прве наше новине *Сербская новина*, које су почеле излазити у Бечу 1791 г. (после 2 године променише своје име у: *Славенно-сербскія вѣдомости*) писале су само о политичким догађајима страних народа, а мало о таквим догађајима свога народа. Више се у њима није ништа могло наћи. Заман си тражио оно, што би у часопису нашао. Српски штампар у Бечу, Стефан Новаковић хтео је да издаје све српске и влашке књиге, па је тако издао и Рајићеву историју. Радња ова не беше дуга века јер је 1796 г. продао своју штампарију. Сад су престале и новине излазити, а то је трајало све до 1. Августа 1813 г. када је Димитрије Давидовић са својим другом Димитријем Фрушићем почео издавати „*Новине сербске изъ царствующчега града Виене*.“ Ове сад почеше скупљати расута књижевна дела, објављивати их српскому свету, доносећи у својим прилозима кратке извештаје о појединим књижевним делима, свако су таково дело огласиле, да се зањ’ знаде свуда, где год и оне допиру. Осим тога доносиле су и ситније књижевне огледе, и преводе у прози и стиховима.

Оваков новине морале су много послужити књижевности нашој, јер је све то ишло у прилог и користило распростирању српских књига, прибирању радника на књижевном пољу и подстицању тих на даљи књижевни рад. „Треба себи замислити, (пише Ст. Новаковић у својој историји срп. књижевности,) како је могло изгледати кад су књиге на глухо без новина, једна за другом излазиле па или чути или не чути за њих!“ Није ли таково доба у ком нема тих гласника по народу, жалосно, није ли оно убитачно, штетно, није ли оно пропаст за књижевну свест народну, кад у њем нема прилике, да се по васколиким крајевима српскога народа може дочути, да је ова или она књига написана. За ту ће књигу знати н. пр. само оно место, у ком је она угледала света, па може доста времена протећи, док један пријатељ другом обзнани, да је изишла ова или она књига. Ту онда нити се књиге распачати могу, нити се утрошени за штампу новац ухватити може, нити се полета даје књижевнику за даљи рад, а што је најгоре и најцрње, ту врло слабо може ово или оно забавно, научно ил поучно дело продирати у народ, — српски народ, који је тога врло много требао — требао више него онај народ, у ком се по сеоби својој затекао, и који је својом просветом за стотине година напред коракнуо.

Давидовићеве дакле ил Фрушићеве новине врло су добро послужиле распростирању српске књиге и тим свакому добру, које имамо од ње.

Али и ове новине не беху дуга века, оне се одржаше до 14. Фебруара 1822, јер им уредник отиде у Србију. Новине престадоше, а с њима престадоше и сва она добра, која је од њих имала српска књига. Новине те престадоше баш онда, кад је књижевност у њима познала, колико су јој вредиле. Није ли се сад опет морало забринути за српску књигу; нису ли се сад опет почели купити црни облаци над напретком књиге и просвете српске. Зар не би сад опет наишле све оне неприлике, које наиђоше пре појаве Давидо-

кићевих новина? Све би то на жалост доиста било, да се у том часу није јавио новосадски професор Ђорђе Магарашавић, који је рад био тому злу доскочити. — Што је желео, то му се и испунило. Мисао његова беше племенита, јер нам год. 1825 основа племениту и врло пробитачну књигу — *„Сербска Лѣтопис.“* Овака књига угледа света, како споменусмо, тек 1825, ма да је још 1823 г. на њу помишљао, као што пише у споменутом писму, писцу Мизијаде — Јефти Поповићу, да се прво мора довољно и ваљано градиво набавити, пак тек онда с књигом пред свет изићи. Каква му је пак цел лебдела пред очима, дознајемо из предговора, 1. књизи „Летописа,“ у ком овако пише: ***„Све што се год Славенскога народа от Адријатскога до Леденог, и от Балтиског до црнога мора вообиче; а особито што се нас Сербаља тиче и то у књижевном призренију; све је то предмет Сербске Летописи; а њен карантер нека овај буде: никог неувредити, но свима што више ползе принети . . .“***

Можда би когод од поштованих читалаца помислио, да је наш први уредник „Српскога Летописа“ далеко потегао, кад онолико обећава, ал ми смо слободни опет другачије помислити, а то је, да је доиста и учинио што је обећао, као што ће нам садржај његовога „Летописа“ то доказати. Нуз то, ево и скромних мисли нашега Магарашевића: „Из искуства даље весма добро знајући, колико се штете књижевству нашем нанело со тим, што су неки наши списатељи безумљено из велике ревности ко поспјешном напредку Литературе наше кадкад или даље заилазили, нег што је за данашње време и ова обстојателства от потребе било; или преким путем без предострожности итили ко совершеном исполненију ватрене жеље своје, необзирући се ни на једну ни на другу страну, — осим тога знајући, колику су распру замели измеђ читатеља своји, због новости, које у језику самом, које пак у ортографији заведени; — гледаћу сваким начином, да Сербская Летопис с већим числом народа нашег у миру и согласију буде, уверен будући, да ће *само оно* временом својим бити, *што бити мора!*“

Овим речима нам изрече дакле наш оснивалац „Сербске Летописи,“ да ће у Летопис само оно улазити, што је удесно према савременим приликама, у којима је био тада наш народ, да ће се у правопису придржавати већине — и што је врло значајно о правопису, рече нам да ће само оно временом бити, *што бити мора.*“ Тим је и он исповедио оно, што сви данас исповедамо, да књижевни језик мора бити онакав, какав је у народу, а тај се опет ничим неда зауставити, да не пође оним путем, који му сама природа одређује.

Завиримол мало и у садржину „Сербске Лѣтописи,“ наићи ћемо у првој књизи: Мѣсецеслов за Лѣто 1825, т ј. „на црвени табак“ у данашњим календарима. У оно се време уобичајило, да се меће календар и тога ћемо наћи у тадашњим нашим часописима, па ево и у „Сербской Лѣтописи.“ У свом писму од г. 1823. пише уредник М. Светићу: „Смејете се, шта ће у том календар; и имате право; и ја сам смејем се, гроотом; но, ко мало на план, који је положен, погледа, видиће да је Kalenderwesen од нас тако далеко, као што је от вас. Знате, ко оће календар да пише, тај мора бити на врзином колу, а зато, Бога ми не марим. — Но ја ово не пишем да се правдам, ја сам код вас и са свима мојима погрешкама довољно оправдан. . . —“

За календаром је на реду I. „назначеније Европејски владатеља и кратки штатистички преглед њиови земаља. Примечанија о Европи вообште, а особито Австријско Царство. За овим је: II. Сербско Свештенство, и то више: 1.) Монашески чин, 2.) Мирско Свештенство. III. Сербљи Генерали, IV. Сербљи Штабсофицири V. Ц. К. Петроварадинска регимента, VI. Ц. К. Шајкашки Батајлон. VII. Биографическе черте славни Сербаља: 1.) Петар Барон Дука от Кадар, 2.) Јоан и Драга Теодоровић. VIII. Видов дан. (Описује догађаје тога дана и битку косовску.) XI. Поколенија Славенског народа, X. Карактер Слав. народа вообште XI. Воспитателна заведенија Словена (у Русији), XII. Моралне повести XIII. Поетическа сочиненија. XIV. Писма знатни у књижевству Сербаља (Терлаићево, Соларичево, Доситеево) XV. Кратке библиогра-

фическе вѣсти о Литератури Славена: I. Знатни Списатељи Руски, II. Назначеније Сербски књига по Азбучном реду XVI. Смесице. 1.) О Добровског Граматици Слав. језика, 2.) О Н. Греча Руској Граматици, 3,) О гимназионалној библиотеци Новосадској, 4.) О рукопису Соларића . . ., О Терлаића 1.) речи, коју је у Петрбургу, као наименовани професор Историје и Статистике, говорио, 2.) Дисертација . ., Под бројем 6. јавља, да је Вук Ст. Караџић примио 24. септ. од философског факултета у Јени почаст доктора филозофије 7. О Новом Школском Латинском, Немачком и Сербском Лексикону (објављује, да ће скорим угледати света) и 8.) Напомиње последње речи једне дисертације, и под титлом: „Erweis, dass die Valachen nicht Römischer Abkunft sind, und diess nicht aus ihrer Italienisch-Slàvischen Sprache folgt von K. Ratho *** Halle 1823.

Ето садржаја првој књизи „Сербске Лѣтописи," коју је уредио наш Магарашевић.

У другој књизи „Лѣтописа" јавља издавалац јој Константин Каулици, књигопродавац Новосадски, да су: „родољубијем и ученостију отлични Серблји и овде притекли са своима драгоценима сочиненијама, која се целог Славенског вообште, а воособ народа Сербског, тичу, предмета за сваког Серблина заиста велике важности. За то се и усуђујем казати, да ћеш је (читатељу) с удовољствијем читати, и имајући призреније на време, у ком Летопис изилази — недостатке њене лакше опростити." И доиста је било у тим Летописима — пре 60 година „драгоцени сочиненија", јер превнемо ли листове и друге књиге „Сербске Лѣтописи" наћи ћемо у њој све оно, што се у таковој књизи — часопису, као што је „Летопис" — приличи. У њојзи нема сада календара, него почиње набрајањем имена српскога свештенства вишег и нижег, (овде свештенства вршачке епархије) официра Срба у Нем. Банатској регименти бр. 12., и 23. (влашкој регименти), племићских породица у сремском комитату, а за овим леп чланак о Црној гори, и историји њеној. За овим се набрајају „средства за напредак Литературе Славенске" и ту се спомињу, које су и у којим словенским земљама: Библиотеке, Академије, учена друштва, Летописи, Журнали, новине, штампарије, а за овим чланци исте вредности, као и они у I. књизи. —

Нисмо ради, да овако изређамо садржај свих првих 19 књига „Српскога Летописа," него ћемо само рећи, да свих 19 књига његовога Летописа нису малаксале својим садржајем, него да нам посведочише и делом, што је њихов уредник словом обећао у I. књизи, рекавши: *Све што се год Славенскога народа тиче от Адријатскога до Леденога и Балтичкога до Црнога мора вообште; а особито што се нас Сербаља тиче и то у књижевном призренију све је то предмет Сербске Летописи; а њен карактер нека овај буде: никог неувредити, но свима што више ползе принети.*"

(Наставиће се)

ЛИСТАК.

ДОБРИ БЕГ ОМАРИЈА ИЗ САРАЈЕВА.

Истинити догађај 1818. по причању старца Х. Јове Бесаровића.

(Свршетак.)

Након Ајри бега Омарије (тако му је било име) остала је само једна кћер *Канита Ханума* удата за *Мустај пашу Бабића*. С њиме она изроди пет кћери, које се удаду за ове племиће: Али бега Ценетића (Рајковића), Смаил бега Taслицака, Омер бега Фазли-пашића, Сулејман-пашића Скопљака и Мехмед бега Капетановића Љубишака.

Напријед је речено, да је Омарија био најбогатији човјек у свему шехер-Сарајеву. Па кад су његове унуке стале дијелити насљедство, почеле су најприје од дуката и адиђара (накита) којијех је толико било, да су их премјеравале ћасом, поравнивши ивицу или перваз голим ножем!

Њихова мати Канита Ханума још је жива.

Говоре, да је то жена — права госпођа по срцу и дјелима, која дарежљивом својом руком угледа и подпомогне многу сироту. Из њезине прошлости причају за многе лијепе црте, па и за ову: да је својим моћним упливом код свога мужа Мустај-Паше избавила много страдалника. Мустај-Паша је судио у свом конаку уз који је одмах и харемлук (женске куће) и кад би кога осудили, да му у фалакама одвале по табанима од 50 до 300 љесковаца, такви би несретник под ударцима викао и помагао: „аман“ (милост), да би се дрека чула по свој махали, па и пашиница у харему. То би јој било врло несносно, па би у завитку дотрчала к' вратима, те са свом снагом почела би дрмати и викати: „пустите ту фукару и немојте је више тући“, што би се наравно морало одмах и послушати, јер Ханум-Пашиница заповиједа. О њој има још једна карактеристична епизода, на име: кад је Аустро-угарска војска ушла у Сарајеву, одмах сутра дан рано дође јој из Ковачевца кмет Јован Гргић (православни). Куцне алком на вратима, и по што се каже ко је, отворе му. Пашиница у фереџи (завитку) запита га: „А што си, синко, дошао у ову ватру и пометњу, кад се крв пролијева и људи од куршума падају“? — „Баш сам за то и дошао пашинице, одговори јој Гргић — да видим јеси ли жива, да нијеси поробљена, па сам дошао, да ти се нађем у невољи — ако би до ње било. Понио сам, валај, и новаца, ако би ти била потреба. У свему се можеш на мене ослонити, као на своје рођено дијете, па ако хоћеш, ја ћу те овђе чувати, доклен год ти речеш и прије ћу ја погинути, него што би се теби какво зло догодило.“ — Пашиница се на те ријечи заплаче и топло захвали Гргићу на такој оданости и врућем пријатељству, па је доцније знала достојно га и наградити, т. ј. мање него у пола цијене својевољно му је уступила најбољи свој читлук, на коме сједи Гргић, који међу два брата данас вриједи преко 10.000 ф. Још му је и ово рекла: „ја не ћу, да ти узимаш од јаудија (евреја) под интерес новца, него у неколика пута и кад могао, да ми исплаћујеш.“ —

Због тога, што је пашиницин зет Смаил бег Таслиџак војевао уз муфтију Таслиџанског, те се још није ни вратио из Цариграда, Гргић је мислио, да је Мустај-пашинице све имање разграбљено. Било што му драго, он је данас један од најбогатијих сељака сарајевског округа посједујући многе оранице, косанице и шуму прилично одгојену.

„Учини добро не ћеш се *кајати*“, вели српска пословица.

У Сарајеву — М. *С. К.*

КЊИЖЕВНОСТ.

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss.* По налогу антрополигичног друштва — У Бечу 1885. Стр. XXVI — 681 — у осмини. Цијена фор 6. 50.

(Наставак.)

Неимајућ „Зборника“ незнамо што је још друго Врчевић прије тога рекао нити у којему је смислу говорио. Немислимо ипак, да је В. хотио тијем рјећи, да се у онијем крајевима исплаћују зар дугови новцима са ђевојачкијех капа и ђердана удатијех жена, како ће то читатељи разумјети у Краусовој књизи. И у нашијем странама има посвуда пробивенијех јаспри навлаш цванцика. Женске осјем у ђердане носе новце на капама и осталијем честима одијела. Дакако, кад кућа осиромаши, да се новци ваде са одора и купују ш њима потребе за живот, и на тај начин долазе опет у трговину. Њемачки би се дакле они стихови од прилике превели: „Wüsste ich meinem Weibe das Halsband nehmen und die Mädchenmützen entblössen zu müssen, am Verfallstage werde ich dir das Geld bringen.“

На стр. 273 броји г. Краус нашке изразе који одговарају њемачкому Ausstattung и то *опрема, спрема, рухо* и *дарови.* Нама је позната, да му напоменемо уз њих ријеч *справа* која се употребљује на полуострву Пељешцу а биће зар и у Конавлима како су нам приповиједали неки жупници.

На стр. 280 пише г. Краус Даничићеву пословицу 180 овако:

Једна као ниједна, двије као једна а три мисли ти[1] како ћеш јих разудати.

Како и сам вели у опасци на то он

раставља infinitiv *мислити*, како стоји у Даничићу и пише *мисли ти*, узимљући оно *ти* као заиме и растављајућ га од глагоља. Он вели да слиједећи futur захтијева заиме, осјем тога што његовом малом промјеном смисао бива много заоштренија, јер се тако непоказује више као опћенита тврдња већ као ојачање у алокуцији. Прије је рекао, да онај infinit који у ваздуху виси неда се словнички оправдати, већ каквом шаратанском доскочицом. Ми нећемо сада да се упуштамо у словничка цјепидлачења, него нам је рјећи да је infinitiv у тој пословици како га је Даничић написао облик врло обичан у народу. Ту се разумијева што је премучано зар *треба ти* мислити, па је infinit оправдан без икакве доскочице. Нама се пак чини и са разлога акцентуације нашега језика, да нашему народу неби нимало добро звонило оно наглашено *ти* по Кр. на мјесто ненаглашена Даничићева. Што се пак тиче *заоштрења мисли*, које тобоже настаје Краусовом промјеном, ми тога заоштрења несхваћамо а чини нам се дапаче да се мисао слаби јер израз бива на неки начин раширен додатком заимена које се и иначе по себи разумијева. *Мислити* може се тумачити и „имаш шта и мислити" или шта слична, дочим на начин како хоће да се пише г. Краус пословица недопушта другог тумачења до заповједнога *мисли ти* и губи по нашем мњењу пословичну интензивост и облик.

Примјетити нам је к оному што г. Кр. извјешћује (стр 285) о оправи, да у нас на Брачу осјем опреме донесе ђевојка у доту још ђердан златни или корални, наушнице, а по могућности сребрно вретено, напрстак и и иглењачу (јаглинац).

У Макарском приморју понесу ђевојке и више кораљнијех ђердана.

Што г. Кр. вели, да се јелек зове још *коиоранд* додајемо да смо ми чули још *коиоран* и *кумиаран* у Макарском приморју.

Износак што г. Краус извјешћује по Момчиновићу да турска жена треба да плати мужу у случају раздвојења по њезину предлогу знамо да се вели: *у толико кеса.*

Пословица (стр. 292)

„Умиљато јање двије мајке сиса" позната је у нас у благозвучнијем облику:

„Умиљато јање, двије мајке сасне."

Незнамо јели г- Краус (стр. 302-3) погодио превод ријечи *прстен* од иљаде са „goldenen Ring aus Hellas." У биљешци к тому настоји он да оправда свој превод, велећ да је немогуће да се преведе иљаде са tausend будуђ да „ђевојка жели себи драгоцјен прстен из Helade, домовине најбољијех златара." Свакако стоји, да народ узима ријеч *хиљаду* како стоји, разумјевајућ драгоцјен прстен, зар од хиљаде дуката, а никако немислећ на Heladu коју он Грчком зове, јер би се то име Helada могло наћи тек у умјетничкијем а не у пучкијем пјесмама.

Противна смислу пословице (стр. 318)

„Боље уз старца папат него уз млада плакат" има у нас она

„Старо љуби, данке губи,
„Старо крпи конце трати."

(Наставиће се.)

УМЕТНОСТ.

(*Слика А. Наумова, „дујел пушкинов.*)" У Москви је изнесена на углед слика А. А. Наумова „дујел пушкинов", Наумов је автор друге знамените слике „Бјелински пред смрт", којој није дозвољено излазити на углед. Име г. Наумова, као руског вјештака, познато је још послије његове слике „Призор у испосници" (из пушкиновог „Бориса Годунова"). — „Дујел пушкинов" је такођер од бољих производа руског сликарства у последње вријеме. Она представља шарни пасаж у околини петроградској, у Црном потоку, близу комендантског мајура, где је 27. јануара 1837 год. највећи руски песник смртно рањен у двобоју, а ранио га је посинак холандског поклисара, Дантес. Сликар, нехотевши стављати великог песника на један ниво с ништавијем му противником, изабрао је за сиже својој слици трагично разрешење, свршетак двобоја. С десне стране дала се пространа равнина са ретком шумом. С преда на слици је стоборје, отворено на среди, куда саонице да прођу к бојишту. На сред слике стоје празне саонице, у које је упрегнут пар коња, које држи за узду стари, седе браде кочијаш, гледећи с ужасом на леву страну слике, од куда девери доводе к саоницама рањенога песника. С десне стране, мало даље од саоница, удаљује се, окренувши леђа песнику и деверима, мирна и задовољна фигура дантесова, у троуглом шкрилаку и у шињелу, који је о једно раме обесио. Пажња гледаочева пре свега забави се на групи, која представља песника са деверима, лицејским другом пушкиновим Данзасом и секретарем француског послан-

ства д' Аршијаком. Јако малаксалог песника подржава Данзас, који га је ухватио с леве стране обема рукама за груди, и д' Аршијак, који га држи за десну руку. Гола коврчаста глава песникова пала је на зад; лева рука малаксала; тело се још одупире на сагнуту леву ногу, а десна (Пушкин је био рањен у горњи део бедре десне ноге, и тане, расмрскавши кост, остало је дубоко у нутра) опружена је на пред, и није ништа на помоћи. Лице песниково, насликано по првој образини која је скинута после његове смрти и која се чувала у обитељи данзасовој, још је пуно живота, али по телу је већ опружена рука немилостиве смрти. Поглед песников, бачен за Дантесом, који се удаљује, пун је негодовања и тешког чувства зависти што је побеђен и што му противник пирује. Фигура данзасова је цуна енергије. Поглед његов, такођер бачен на Дантеса, изражује негодавање и презрење томе глупаку, који је тако хладнокрвно покосио великог песника. Други девер д' Аршијак, накинђурени француз, изгледао је смућен трагичним свршетком двобоја и забринуто гледи на рањенога песника. Иза групе је на снегу бунда пушкинова и његов цилиндар. Ту су исликане и кутије од пиштоља, а кундак пиштоља, из ког је песник пуцао, зарингуо се у снег. Слика производи силан утисак. Шарни пасаж, поврх њега с мокријем тучама хармонише, да не може бити боље, с бонијем свршетком. Детаљи на слици испуњени су прекрасно.

„Газета А. Гацука“. **В.**

БЕЛЕШКЕ.

(Доброслав М. Ружић). Наш пријатељ и сарадник овога листа, г. *Доброслав М. Ружић*, суплентат ужичке реалке у Србији, положио је недавно професорски испит. Живео!

(Петар Алексијевић Лавров) из Москве пропутовао је недавно овуда и бавио се по један дан у Новом Саду и у Карловцима, одакле је отпутовао у Београд. Млади тај Рус путовао је у наше крајеве, да научи српски језик и да проучи нашу књижевност, у намери да у своје време као стручњак браћу нашу Русе упознаје с нашим духовним благом. Из Карловаца је отпутовао у Београд, где је намислио позабавити се до два месеца дана. Онда ће се вратити опет преко наших крајева преко Загреба у Русију; а у повратку ће свренути и на Цетиње баш у оно време, кад се тамо буде светковала велика народна и државна светковина четирстогодишњег постања црногорске кнежевине, којом ће се приликом отворити и „Зетски дом“. Лавров познаје већ добро нашу књижевност, особито Његоша, Вука, Бранка и Даничића; а и језик му српски није стран, те говори и разумева разговор српски колико му се могао довити из књига својим трудом. — Желимо од своје стране млађаном и драгом брату Русу најбољи успех, и нека понесе собом у своју силну домовину најлепше мњење о Србима као и нашу братску љубав према рођеној нам браћи нашој! А надамо се тврдо, да ће га и Срби и браћа Хрвати умети свуда дочекати, угостити и испратити, као што гостољубље словенско и братска љубав иште.

(Катедра за српски језик и књижевност на будимпештанском кр. свеучилишту). Срби слушаоци универзитетских наука у Будимпешти поднели су кр. угар. министру богочасти и просвете молбу потписану од њих 27-орице, у којој моле, да установи на кр. свеучилишту у Будимпешти *катедру за српски језик и књижевност.* У потпору ове молбе позивају се на ове разлоге:

1). На све то живљи додир Угарске са истоком и народима му, у који она долази то са географскога положаја свог, то пак са своје политичке и културне мисије, која постоји већ од векова, и прешла је, тако рећи, у пословицу.

2). На тесну везу, која сада постоји међу Угарском, и Хрватском и Славонијом у политичком и друштвеном погледу (српски и хрватски књижевни језик је истоветан).

3). На околност, што је многим синовима Угарске који нису Срби, када се посвете ма којој грани државне службе и настане се у пределима, где живе Срби, од преке потребе, да знају српски.

4). Напокон што и §. 19. XLIV зак. чл. од год. 1868. јасно наређује: „да се на земаљском свеучилишту односно свеучилиштима, за све у земљи уобичајене језике и књижевности им, имају установити катедре, у колико до сад нису установљене.“ Поводом ове законске наредбе установљене су доиста на свеучилишту будимпештанскоме одавно катедре за *немачки, румунски и талијански језик.*

Молбу ову предали су 9. марта о. г. у име потписника ректору универзитетском дру. *Десидеру Бити* слушаоци универзитетски: *Богдан Гавриловић, Ђура Ракић,* и *Александар Бикар* и умолили су га, да молбу ову препоручи академском сенату и министарству. Ректор је молиоце врло лепо примио и изјавио им је, да налази, да је ова молба сасвим умесна, да ће је радо потпомоћи, и да се нада, да ће се учинити по жељи молилаца. —

ДРУШТВА.

(Југословенска академија знаности и уметности у Загребу). Филолошко-историјски разред држао је 18. марта о. г. своју седницу, у којој је редовни члан *Н. Нодило* наставио читање, те читао трећи део своје врло занимљиве радње о: *„Религији Срба и Хрвата“* на основи епских песама. Расправљао је о Појезди и Пријезди и метеорним боговима.

РАЗНО.

(Прошле окрутности у Босни.) Кад је Фазли-Паша због заслуга његова оца постао заповједником Босне, и то на измјену, као сауправитељ Мустај Паше, мијењајући се кад један кад други у Сарајеву и у Тузли, године 1839. Фазли паша отпочео је врло строго своју чреду, поставивши четвера вјешала на четири

Сарајевске царине, те је за 30. дана објесио 78. најугледнијих православних сеоских домаћина. Плач и јаук родбине објешенијех жртава заглушавао је ваздух по Сарајеву и околним друмовима.*) Једноме је пекару приковао ухо за ћефенак пекарнице,што му је нашао у љебу 5. драма мање, него што је пропис. У опште његова управа јест моменат највеће тираније, коју је кроника могла забиљежити у повјестници Босне од Мехмеда II. 1463. до окупације Аустро-угарском војском Та жестина потјецала је доста због ослобођења Србије и онога краја, ђе се слобода од Косова задржала. Природна је ствар, да су угњетени упирали очи на све стране, ђе влада једнакост и сигурност вјере, живота, имања и части. Фазли паша је то увидио, па се у неколико и тргнуо. Стало му је у интересу, да и с књазем Милошем Обреновићем ступи у пријатељске односшаје, јер је овај имао јака утицаја у Стамболу. За то му напише писмо и по Ристи Питулу (Пјанићу) пошље у Крагујевац различних дарова и једнога прекраснога бијела хата арапске пасмине. Питул се јави у Крагујевцу, а пошто се писмо прочита, књаз га срдито раздере, велећи књигоноши: „носи му дарове натраг и поведи коња, па му кажи од мене . . .!“ Питул одговори: „Господару! ја сам сада међу двије живе ватре, не смијем тебе не послушати, а не смијем се опет ни натраг вратити, нити то паши рећи.“ — „Е добро — рече Милош — ја ћу му одговорити писмено, као и он мени, па нећеш бити крив.“ У писму није било много титула ни етикеције, а између осталога и ово је стало: „нечовјече и тирјане! мислио си да ме можеш подмитити са арапским кљусетом и стамболским ћерубарима, па да равнодушно слушам ђе се моја браћа ни крива ни дужна љуљају мртва на сарајевским вјешалима?! Поступај праведно и управљај са људима човјечно, па ћемо онда бити прави достови, и то ће за мене бити највећи и најскупоценији поклон.“

Ристо Питул врати се у Сарајево са даровима, па је мислио, да му је већ и конац живота, чим изађе пред пашу и покучи писмо. И заиста, четири га је сахата паша држао на ногама псујући њега и кнеза Милоша. За које је доба пушећи чибук од љутине разбио шест лула о таблу, а слуге и опет мијењале; и да Питул не бјеше као ортак у служби Деспића, које је Фазли Паша пазио, он би за цијело тога часа био погубљен, што му је сам паша и очитовао!

Ово ми је све причао лично покојни Ристо Питул.

М. С. К.

*) Тога су доба херцеговачки ајдуци убили деветорицу Умљака (Турака из топлијег предела Херцеговине) на *Бијелим водама* под Бјелашницом са Босанске стране.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Руска књижевност*) Владимир Н. Маракујев отпочео је пре годину дана да издаје у Москви јефтину „Народну библиотеку,“ којој би била цељ, да се што више по народу рашире честите и ваљане књиге. Библиотека та излази још данас с најлепшим успехом, и доноси у својим свескама: приповетке, скаске, одломке из историје, затим чланке из географије, и пољопривреде. У неким свескама биће и ствари за децу. Од досадањих књига, које су у тој библиотеци изашле, поменућемо: „Чѣмъ люди живи?“ приповетка грофа Лава Н. Толстоја, стоји само 5 копејака (8 крајцара од прилике.) Толстој је познат као изврстан приповедач, који додуше не припада ни једној школи модерних приповедача, али због своје непристрасности, и красног начина писања обљубљен је код свију читалаца. Од њега има у тој библиотеци још две приповетке: „Богъ правду видитъ“ (3 коп.) и „Кавказскій плѣнник“ (5 коп.) — Надаље је изишло 10 свезака Андерсенових прича са илустрацијама. Од Ал. И. Љевитова изишла је приповетка из народнога живота: „Безприютный,“ Љевитов је умрьо још 1877 год. а био је врло ваљан књижевник. Учио је, да буде поп, али после је судба хтела, па је остао свески човек, но у животу био је несретан, а умрьо је у Москви у крајњој нужди и невољи. Из свију његових дела провирује дубље познавање народа и његових потреба. У поменутој приповетци износи он једно лице, каквих има доста по селима и варошицама, по радионицама и фабрикама. Свако их назива глупанима и луђацима, свако их презире и гурка час амо час тамо, а и не слути, како племенито срце бије под оним ритама. Који изближе познају Љевитова, кажу, да је у тој приповетци нацртао један део свога живота. — Од историјских чланака изишли су ови: „Гроф Суваров“ — „Петар I“ —, „Иван Хус“ — „Црногорци и кнез Никола“ — Приче о Литви“ — „Приче из талијанскога народнога живота“ и „Приче из старине руске земље.“ — Овакове ствари заиста су за народ, њима се заиста може утрти књизи пут и у најниже слојеве народне.

нш.

НОВЕ КЊИГЕ.

Narodna biblioteka. Knjiga XVIII. Zimnje večeri. Priče iz narodnog života u Srbiji napisao M. Gj. Milićević. U Dubrovniku Nakladom knjižare D. Pretnera, 1885. 8-na, стр. 252. Цена 1 ф. 20 новч.

Са идућим бројем „Јавора“ свршује се I. овогодишња четврт и молимо оне штов. претплатнике, којима је изишао рок претплате, да ју поновити изволи. **Администрација.**

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 13. **У НОВОМ САДУ 31. МАРТА, 1885.** **Год. XII.**

Наши сељани.

Позоришна игра из народнога живота у три радње.

Написао **МИТА ПОПОВИЋ.**

(Свршетак.)

Појава шеснаеста.

Каша.

Зар сте опет заједно? Ја сам ти већ сто пута рекла, да га избијеш из главе, а рекла сам и њему, да не трчи бадава за тобом, јер од тога неће ништа бити. Ти знаш, кога сам ја теби изабрала, па ил' он, ил' нико.

Смиљана.

Ал' ја не волим њега, ја се нећу никада за њега удати!

Каша.

Нисам ни ја за својим мужем, бог зна како гинула, па зато ево ме.

Смиљана.

То си ти могла учинити, ја нећу никада! Ил' ћу за онога поћи, кога волим, или ћу у гроб лећи.

Каша.

Влајко је и леп и млад и учен. Девојке да полуде за њим, ал није ни чудо, јер и ти си чула од солге, да је прво празно натарошево место његово. А, така се срећа не може по сокаку наћи.

Смиљана.

Не оплео се никада невестински венац око чела мога, ако драгог свог изневерим!

Каша.

Чула сам ја то већ више пута, ал' није ми ни бриге. Ти ћеш се или за Влајка удати, ил' иди па служи.

Смиљана.

Па добро, служићу, ал' срце своје нећу продати.

Каша.

Једна реч ко стотина. Ти ћеш или за њега поћи, или ћеш као девојка остарети. Ох, да сам и слепа, не бих те дала за тог — —

Раде.

За кога?

Каша.

За таког лолу, као што си ти!

Раде.

Јеси л' чула? Нека је доста, јер тако ми бога, ко ме створио, неће добро бити! Мирно сам те слушао, како мучиш ту чисту и поштену душу; нисам ти рекао ни речи, што је у слушкиње тераш; — мати си јој, мишљах, смеш јој рећи, што хоћеш, ал' кад си мене ни крива ни дужна лолом назвала: задрктао сам, ослепио сам! Немој још једаред ту погрду на уста, јер ако се заборавиш, нека ти је божја мајка у помоћи, да те не снађе чудо ненадно! (Смиљани.) Иди унутра, злато моје, ја не могу више тај крвави ступац гледати, — ал' ако те се дотакне, ил' ако те увреди: нек бежи у бестрв, нек' иде од ломине до плотине, ал' на моје очи више нека не изађе, јер зла и црна јој срећа!

(Оде.)

Ката.

Па то да твој муж буде!? Тај разбојник! Никад! Никад!

(Оду.)

(Улазе два Швабе из Давидове крчме. Напили се.)

Појава седамнајста.

1-и Шваба.

Ја итем кнезу.

2-и Шваба.

Ити.

1-и Шваба.

То је уврета. Ти си мене то срца ујела. Ја ћу већ богасати, како ћеш боштене људе да вређаш.

2-и Шваба.

Боштена ти, боштена и ја. Што ти мошеш, могу и ја.

1-и Шваба.

Ти мени казала, да сам макарац.

2-и Шваба.

И ти си мени казала.

1-и Шваба.

Ал' ја сам старија.

2-и Шваба.

Макарац?

1-и Шваба.

Опет си ми казала. Одмах ћу те по носу.

2-и Шваба.

Утри, ако смеш.

1-и Шваба.

Утри ти!

2-и Шваба.

Хоћеш?

1-и Шваба.

Хоћу. Ево ме, па да видим, шта ћеш? (прстом испод носа.)

2-и Шваба.

Немој ми прстом испод носа, јер дако ти светог Флоријана, одмах ћу те раскидати!

1-и Шваба.

Кучину! Не појим се ни пет таких Швапова!

(Улази натарош.)

Појава осамнајеста.

Натарош.

Људи, шта је то!?

1-и Шваба.

Чегај само? Тушићу те гнезу и солги и вармеђи!

2-и Шваба.

Туши.

1-и Шваба.

Ако не тобијем своју бравицу, сама ћу да ти сутим.

2-и Шваба.

Бази, шта говориш, јер ја сам већ, као рис!

Натарош.

Лакше, браћо, да не потече крв! Ево, узмите мало бурмута, нек вам се стиша зор.

(нуди им бурмута.)

1-и Шваба.

Хвала.

(узме бурмута, шмрче,)

2-и Шваба.

Дед, и ја ћу.

(узме бурмута, шмрче.)

Натарош.

Шта је то међ вама?

1-и Шваба.

Баш топро, што си тошла. Тај ми ту рекла, да сам макарац. Јеси-л' казала?

2-и Шваба.

Јесам.

1-и Шваба.

(натарошу.)

Јеси-л' чула?

Натарош.

Ево још мало.

(нуди га бурмутом.)

1-и Шваба.

(шмрче.)

Сад се већ не моку више узтршати.

Натарош.

(другом Шваби.)

Ево још.

2-и Шваба.

(шмрче.)

1-и Шваба.

Сад ће одмах пити чута и покора!

2-и Шваба.

Још се он прети. Бре вуци се, јер ако те овом патином — —

(кине.)

1-и Шваба.

Ти мене патином ?! — —

(кине.)

2-и Шваба.

Ти ниси вретна — — —

(кија.)

1-и Шваба.

Шта нисам вретна? —

(кија.)

2-и Шваба.

Одмах ћу те за врат — —

(кија.)

1-и Шваба.

Ти мене?! . .

(кија.)

2-и Шваба.

Даље, јер. . . .

(кија.)

1-и Шваба.

Ти си — — —

2-и Шваба.

Ти си — — —

(хоће да говоре, ал' не могу, јер непрестано кијају.)

Натарош.

За име бога, докле ћете још!? Ха, ха, ха!

Завеса пада.

Сретна забуна.

ВЕСЕЛА ПРИПОВЕТКА, АЛ' ПУНА ТУГЕ И ЖАЛОСТИ.

Од Авукавема.

(Свршетак.)

VI.

Кад је поп-Пера прекужио грозницу и прежалио хонорар, што га је доктору Живићу дао, онда је озбиљно стао размишљати, шта да чини са дугом код господара Нике. Није то мала ствар . . . четир-пет хиљада форината! Обвезнице су сасвим по правилу написане, сведоцима потписане и гласе на поп-Перу, као да је њему господар-Ника позајмио готове новце, и не спомиње се ту Стеваново школовање.

Оде у варош адвокату да иште савета. Адвокат му за једну петицу даде тај савет, да узајми из народног фонда. Но пошто овај фонд не меће интабулацију на браду, а поп- Пера друге хипотеке нема, то се учтиво захвали адвокату на мудром савету и врати се у своје село.

Ствар је заиста заплетена! Ни сама попадија није умела да измисли, како да се из ове гужве извуку.

Међутим господар Ника пошље последњу опомену, те и ако ова буде узалуд, онда одмах предаје ствар суду.

* * *

Међутим ни у кући господар Никиној није било весело. Сирота Милица губила се и венула с дана на дан од туге и жалости за њеним Стеваном, о којем отац није више хтео ни да чује.

Госпођа Никиница није знала шта ће од жалости и бриге за своју милу ћерку.

Жалост је била видети за ручком и вечером ово троје иначе тако добрих

*

душа. Милица није ништа хтела да окуси; госпођа Никиница је само овркивала, ал' није ни чудо, велика је то брига, а друго, она је имала обичај док се ручак кувао да свако јело по неколико пута окуша, а господар Ника је у сваком јелу и у свакој чаши вина гледао свога непријатеља поп-Перу, те зато није чудо, што се увек трудио, да свога непријатеља немилостиво тамани.

Али најпосле опази и он на својој ћерци грдну промену. Бледа, слаба и тужна. И његово је срце осећало тугу гледећи пропаст свога детета, а у његовој је власти да му помогне. Али кад му наиђе да се сети да га је поп-Пера назвао „матором лудом“ и „заврзаном,“ њега, председника црквене општине и добротвора Стевановога, онда му ускипи цела крв, грчевито стисне виљушку као неки крволочни ханџар, и нагло зграби још један ћурков батак у свој тањир, којем батаку онда пардона и милости нема.

Наједанпут стиже глас из Беча, да је Стеван положио и последњи свој испит, те да је постао свршеним доктором.

Милица би, да је друкчије, била сада најсретније створење на свету, јер би сада дошло било оно време, за којим је она са Стеваном својим толико година жудила. Али глас да је Стеван свршио своје науке и постао самосталан човек изазвао је сада у њеном срцу тим већу тугу, у толико више, што се разгласило по селу и то, да узима неку богату Бечкињу, која ће донети толико мираза, да ће Стеван одмах исплатити сав дуг господар Ники. Ово је попа тако раструбио, а изишло је наравно из попадијине главе. Попадија је приповедала то најпре Сари сувачарки, а попа сеоском кнезу и ешкутима, ови су пак ширили од уста до уста, како се једна бароница у Бечу заљубила у Стевана и примила православну веру.

Сад је и господар Ника узео ствар озбиљно, али му понос председнички није допуштао, да се понизи и да он моли попу да се помире.

Попа опет није знао да је господар Ника у своме гњеву попустио, те не смеде ни помислити, да му шиље какве поруке. Могао би га само још већма расрдити, те ће предати облигације адвокату.

Господар Ника је у толико пре био склоњен на измиру, што облигације нису биле интабулисане, јер попа није имао никаква имања, седео је у општинској кући, а сесија земље тако исто беше општинска. И тако се господар-Ника није могао ни надати, да ће се од попе наплатити. Само ће себи направити трошка, а за намиру дуга мораће чекати до пројине жетве.

Шта ће, дакле, и како ће, да сачува и свој понос, и своје новце и своју кћер?! Како ће да се не понизи и да не моли онога, који га је тако љуто увредио; како ће да не штетује пет-шест хиљада форината и како ће да не убије срећу својој милој ћерци Милици?

Но и поп-Пера је био тако исто ускубурио. За који дан доћи ће Стеван кући. Видеће се и чуће се, да је дошао без баронице. Господар Ника ће га тужити због дуга. Страдаће и осрамотиће се. Попадија ће га изести живог. Син ће га оставити и отићи бог зна куда у свет, јер неће моћи живети у месту, где му је уништен цвет љубави прве. Шта више, може се Милица скорим за кога другог удати, јер просилаца имаде на сваки прст, па је онда све доцкан! А да иде у кућу господар-Ники да га моли за опроштење (као што му попадија чита сваког јутра, подна и вечера) то опет не сме, јер му је још живо у памети разјарен лик господар Никин као у риса и она обраница у левој, а чибук у десној руци.

Једно после подне погледа Милица случајно на прозор, цикну и паде у несвест.

Преко плаца пређоше кола са пут-

ничким пртљагом, а на колима је седео — *Стеван*.

Мати Миличина се поплаши и викне господар-Нику у собу. Милица беше ван себе и бледа као крпа. Кад је дошла себи положише је у кревет. Господар Ника изиђе пред дућан и зовне једно школско дете, даде му своју *визит-карту*, да иде доктору Живићу, да му преда ту карту и да каже, да га тај господар зове да одмах дође к њему.

Дете отрчи, но лекара не беше код куће. Баш сада га одазваше једном опасно оболелом болеснику, а дечко опази доктора Живића из далека, где се жури, отрчи за њим и даде му господар-Никину карту и испоручи позив. Доктор Живић у хитњи стрпа визит-карту господар-Никину међу *своје* карте у бележници и оде својим послом, а кад је био готов, пожури се и господар-Ники.

Милица је лежала још у кревету. Доктор Живићу је позната била цела ствар, јер доктори провиде човека скроз, те се трудио више благим речима, него медицинама, да кукавну Милицу колико толико опорави и оснажи.

VII.

Кад је доктор Живић стигао кући, а оно на дворишту нека страна кола, његови млађи уносе пртљаг у собу. Дакле добио је госте. Како се обрадовао, кад ушав у собу виде свога рођенога старијег брата, свештеника из С., који се зажелио давно не виђеног брата, а можда се зажелео мало и одмора и гозбе, јер и то непрестано служење у цркви сваке недеље и свеца, умори човека и нуждан му је одмор.

Браћа се загрле и изљубе и за јуначко упитају здравље.

После дужег разговора запита ће страни свештеник свога брата лекара:

— А шта ради поп-Пера, мој стари друг и најбољи пријатељ из богословије? Нисам га видео ваљда двеест година, а знам за њега да је у овом месту парох. Молим те да га позовеш на ручак, рад би се с њиме састати и проразговарати мало о добрим старим временима! Били смо заједно на стану у Карловцима и у један дан смо и рукоположени.

Доктор Живић се сети, како је с поп-Пером мало у завади, због октроисања лекарског хонорара, али као паметан човек није био баш много марио за то, а и млађи је, те се није дуго предомишљао, него извади своју бележницу и из ње визит-карту, те напише и пошље поп-Пери овај позив: „Молим да ми зацело изволите доћи данас на ручак. Обрадоваћете се. Оно што смо се ми као споречкали молим да заборавите. Моја је жеља да се помиримо. Дођите за цело .|·."

Оно .|· на карти стоји као обично уместо потписа, као знак да ваља превртути карту, пак ће се видети ко пише.

Него доктор Живић није ни сањао, да је израдио посао на чисто! Он је као што знамо стрпао у хитњи карту господара Нике Севића међу *своје* визит-карте у бележницу, кад му је оно дечко предао ову на сокаку кад се он журио опасном болеснику.

А сад је доктор Живић случајно баш ту карту погодио да извуче и онај позив на брзу руку напише и пошље. Брату није хтео ништа ни да спомиње о завади његовој с поп-Пером, због закинутог хонорара.

Међутим дешавао се у кући поп-Перијој немио призор. Стеван дошавши кући саопшти својим родитељима, да је наумио ићи као лекар на море, где ће на морској лађи да служи као доктор. Тако се нада, да ће у том путовању заборавити на Милицу, која му је за срце прирасла. Родитељи бёху уплакани и одвраћаху га од те намере. Они су чекали као озебо сунце да он једанпут сврши своје науке и да се намести гдегод наближе као лекар, како ће се чешће моћи виђати, јер они су већ старији људи, па бог зна колико им живота још

остаје. Али Стеван се неда ни осолити да остане.

— Ја ћу (вели) трудити се да што више зарадим и да вам пошљем, да можете дуг, што сте га ради мене учинили, исплатити. Али ја не могу остати у овом крају. Моје је срце рањено. Мени је тешко вас да оставим, али не могу друкчије.

Врло је жалосно погледати сузе у очима родитељским. Они га̀ преклињаху да не иде тако далеко у свет, али речи њихове одбијаху се о Стеванову тврду намеру, као вихор о стену.

Баш они у таквом разговору и расположењу а неко донесе једну визит-карту и предаде поп-Пери.

Он загледи у карту и разрогачи очи. На визит-карти стоји: *„Ника Севић, трговац.“*

— Та ово је од господар Нике!

Узвикну попа, али се на мах трже и пребледи. Помислио је, да је опет опомена ради дуга.

Једва се усуди да преврне карту и читајући је у себи, све му се већма и већма ведрило лице, најпосле удари песницом весело о сто и повиче:

— Амин, жено! Свршена је свађа, ево нас Ника зове да се помиримо!

Попадија извади брзо наочаре из „кохбуха“ и натакари их, па отме карту од попе и узе је читати.

— „Моја је жеља да се помиримо“! Ха, јесам ја казала да не може он мог Стевицу тако олако прегорети! Ево је већ подне. Обуци ону нову мантију, што си прекпане правио кад си ишао да честиташ патријару нов орден. Иди брзо, да те људи не чекају.

И Стеван се зажарио од радости. Милица ће опет бити његова.

Поп-Пера се брзо обуче. Поглади косу и намести појас, који му се од чуда био око струка натрашке окренуо. Метне у џеп плаву свилену мараму, па хајд' господар-Ники.

Од кад већ није оном стазом ишао!

Код господар-Нике су већ почели били да ручају. Већ су чорбу и говеђину свршили, и баш домаћица носи кисели купус са сухим ребарцима, а на врата неко куца.

— Слободно! одзову се.

Улази поп-Пера.

Госпођа Никиница се упрепасти од чуда и испусти чинију са киселим купусом на земљу.

Господар Ника дигне главу и таре очи да се увери, је ли то баш заиста поп-Пера или га старе очи варају.

Милица је бледа лика седела на канабету у горњем челу. Она је пре тога јела само чисте чорбе са жуманцетом, а остали ручак је само гледала и мирисала.

Поп-Пера како дође паде у загрљај своме староме пријатељу господар-Ники и дуго не могаше речи проговорити. Најпосле се прибере, извади мараму из џепа и брисаше сузу у очима.

— Та знао сам ја, драги пријатељу, да твоја срдња неће бити вечита. Твој позив да ти дођем. . .

— Мој позив? Нисам ја тебе звао! Какав позив?

— Па ево карте, што си ми овај час послао. . .

— Ко? Ја тебе звао?! Мали си ти, да. . .

Но домаћица намигне на њега, да се смири и не жести. У то се сети господар-Ника своје болане кћери, сети се, да је Стеван красан младић, да је свршио своје науке о његовом трошку, који му поп-Пера не може вратити.

Узе карту из попиних руку. Погледи и види да је карта његова, али кад преврне види туђ рукопис.

— Ово је нека лакрдија! Ја нисам то писао. . .

—Ниси? рече попа па зине од чуда.

Ал' баш у пркос том лакрдијашу, ево ћу да се помирим.

— Живили! повиче домаћица.

Милица је била сва узбуђена при овој појави.

— Дај жено тог ћурка овамо! Седи Перо! рече господар-Ника у врло веселом расположењу. Ао лакрдијашу, платићеш ти већ то! Опићу те да нећеш погодити ни где су врата.

Ћурак се донесе.

— А да где је ракија? запита поп-Пера, јер давно није пио оне дивне ракије господар-Никине.

Донесоше ракију и пријатељи се својски куцнуше. Попише богме и две и три.

За тим седоше сви за сто.

— А где је, човече, тај твој деран? Брзо нека дође да излечи нашу Милицу.

— Ја држим да ће јој он најбоље лек погодити; примети госпођа-Никиница док је међутим слушкиња онај просути купус са земље чистила.

Одмах се пошље по Стевана.

Нису за њим дуго чекали. Попа није још ни пô карабатака појео, а Стеван већ ту. Пољуби оца и матер Миличину у руку, а ови њега у чело, за тим одмах прелети Милици, и како је био весео, чисто би и њу цмокнуо.

— Ал' само да ми је знати, ко је онај лупеж, што је ону моју визит-карту украо и оно написао? речи ће господар Ника.

Док су они тако помирени седели и јели — Стеван је сео на канабе до Милице а и заборавио је да није ручао — а ево ти доктора Живића. Дошао да види како је болесници. Кад виде поп-Перу зачуди се, јер је знао да је с господар-Ником у завади, а уједно ће му пребацити:

— Зар тако оче попо! Ја вас зовем на ручак, а ви ни да ми одговорите! Лепо, лепо!

Сада се тек ствар разјасни. Јер кад изнесоше визит-карту, доктор позна свој рукопис и видев чија је карта, увиде своју забуну.

— Па то сам ја у 'хитњи ишчепао ону вашу карту, господар-Нико, што сте ми послали по оном дечку, кад сте ме звали да дођем госпођици Милици. Ја у брзини тутнуо карту у моју бележницу, где су моје визиткарте, па ето ти сад комедије!

— Хвала ти, синко, хвала! Хајд' седи да попијемо чашу вина. За болесницу смо нашли сад другог доктора, али и ти ћеш остати и од сада наш пријатељ; рече добродушно господар Ника.

— И од мене вам хвала, млади господине! на то ће поп-Пера.

— А знате ли шта је ново, оче Перо? запита доктор Живић.

— Дошао ми је брат у госте, Коста, који је с вама заједно био у богословији. . .

— Мој Коста дошао! запита поп-Пера пун радости. Па где је? где је? Пошљите одмах по њега.

— Он баш сад оде к вама. . .

— Нек иду одмах по тог господина и по попадију, упаде господар Ника. Ал не, идем ја сам по њих.

Господар-Ника се прекрсти, обрише уста салветом, запали лулу, узе штап и оде.

Мало час ево ти попадије и страног свештеника са господар-Ником.

Сад су били сви заједно. Сви пуни радости и среће. Поп-Пера се љубио са поп-Костом, својим старим добрим пријатељем; попадија с домаћицом; а да ли је ту прилику и Стеван употребио да се с киме пољуби, то не могу рећи, јер нисам у тај мах онамо гледао. Доктор Живић не имајући се с киме другим љубити, пољуби се с чашом црна вина.

— Дед', браћо, куцнимо се! понуди домаћин.

— Пићу свашта, рећи ће поп-Пера, ал оног проклетог шилера да ми више ниси износио!

Господар-Ника се на ову примедбу малко намргодио, јер се сетио оне појаве и увреде, али брзо му се облак с чела разиђе, бацивши поглед на Стевана и веселу Милицу.

— Још нешто! рећи ће он. А шта ћемо са оно двоје тамо? показавши на сретни пар младенаца. Како ћемо њих излечити?

Сви устадоше и настане свечан тренутак.

Узе реч Стеван, те у дивном говору захвали се господар-Ники на великом доброчинству, што му га је чинио за време ђаковања, а за тим га свечано замоли, да та своја добра дела крунише највећим доброчинством што му може учинити, а то је, да му Милицу за жену даде.

— Живили! повичу сви и не чекајући одговора господар-Никиног; највећма се чуо глас попадије, а и госпођа Никиница је узвикнула онако стенторским гласом.

* * *

Није много времена прошло а Стеван се венчао с Милицом; поп-Пера је добио нову одежду и смео је при укопу и на пречац да салдуми.

Облигације су се свечано уништиле.

Српкиња васпитаља и васпитање српско

Од А. Хаџића.

(Наставак).

Просе девојку многи просиоци, међу њима богат стари Мустаф-ага и Зуко од Удбине, који нигде ништа нема до сабље и коња ђогата, с којима се рани по крајини, као соко с крил'ма по облаку.

Брат сестру пита, за кога ће поћи. Она му одговара:

„Вољан буди, мој рођени брате!
Ја ћу поћи, за ког ме ти дадеш.
Ја б' волела за млада јунака,
Макар нигде ништа не имао,
Нег' за стара макар богатога.“

Брат је даде Мустаф-аги.

Дигну се сватови да пођу, барјак вије Зуко од Удбине.

Девојка пита девера, ко је њојзи суђен ђувегија.

Кад чује да је Мустаф-ага,

„Кад га виде од срца уздахну.“

За тим пита, ко је онај, што барјак носи.

Кад јој рекоше, тај барјактар баш је њу просио, ал' је њему не дадоше, паде јадна на земљицу црну.

Дизали је сви сватови редом, ал' је нико подићи не мога.

Дође Зуко. Чим девојци руку пружи, сама скочи и седне за њим на коња. Зуко полети с њом преко поља, а старац Мустаф-ага вику диже, за што сватови не отимају девојке хајдуку?

„А сватови сви у глас викнуше:
Нека носи кобац препелицу,
Нека носи и јесте за њега;
Иди, ага двору бијеломе,
За те није онака девојка.“

Мати светује ћерку, да пође за старца. Ћерка прети, да ће свога старог мужа мучити свакојаким мукама, ако узмора за њега поћи:

„Обасјао сјајан месец као био дан,
Према њему старо Јело као труо пањ,
Вели мени моја мати, да ме њему да;
Бог му дао дуге јаде, а што ћу му ја?
Сломићу му старе ноге, да ме не стиза,
А сломити црне руке, да ме не грли,
Побићу му крње зубе, да ме не гриска,
А избити шиљком очи, да ме не гледа,
Скуваћу му автовину, да се наједе,
Стераћу му коприв јастук, да се наспава,
А покрити трнов јорган, да се утопли.“

Млада удавача не ће да пође за стара војна, ма био он богат, и ма је како наговарали и натеривали:

„Запросио Ченгијћ бего иза Загорја,
На далеко у Требиње Ђузел Фатиму,
На отиде у тазбину, да прстенује.
Пробуче се и обуче свилен кошуљу,
Сврх кошуље мор доламу, сву у гајтане,
И пригрну зелен' ћурак до црне земље,

А на главу самур капу и три челенке,
А очешља седу браду, дугу до бедре,
Када дође у тазбину, среће лоше би,
Угледа га Ђузел Фата са врх чардака,
Па упита стару мајку: „Који је оно?“
„Оно ти је ђувегија, бего Ченгијћу.“
„Богме не ћу, мајко моја, узети га ја,
„Да имаде више блага него бега два.“
„Мучи, ћерце, мучи Фате, луда ли си ти,
Више има Ченгијћ блага него друга три.“
„Кад је тако, моја мајко, ај, узми га ти!“

Народ наш најгоре осуђује стара младожењу у овој песми:

„А мој ђуле, не круни се на ме,
Није мени к'о што но је теби,
Већ је мени до моје невоље:
Млад ме проси, за стара ме дају,
Стар је војно трула јаворина,
Ветар дува јаворину љуља,
Киша иде јаворина труне.
Млад је војно ружа напупила,
Ветар дува ружа се развија,
А од кише бива веселија,
Сунце сија она руменија

Применимо „ветар,“ „кишу“ и сунце“ на незгоде и дражести породичног живота, па ћемо видети, како су старост и слабост срца и душе, права „трула јаворина,“ младост и енергија срца и душе, права „ружа напупила,“ која се „развија када ветар дува,“ „а од кише бива веселија,“ „сунце сија она руменија.“

Па колико ипак има примера, да се таке неприродне женидбе склапају? Колико примера, да су и саме матере, које су иначе у том обично разборитије од отаца, силом натерале своје ћерке на таку удадбу, јер су им ћерке постале ил' велике госпође ил' богате!

Као да се срећа даје купити славом ил' богатством!

Мати, која гони ћерку своју да пође за неприлику, не мисли, да је човек, што у већој слави и богатству, тим баш и незадовољнији, кад нема, ил' не може да има за чим му срце тежи.

Да лепо и прекрасно пева народ наш:

„Није благо ни сребро ни злато,
Већ је благо, што је срцу драго!“

Треба све наше Српкиње матере дубоко у срце свака себи да уреже те речи, па да силом не натерују своју децу на удадбу, где је управо грех против природе, и која се увек свети на деци им чак до трећег колена.

Али је још више неприроднији брак, кад је муж много млађи од жене своје.

Свака жена пре се развије и сазре него ли човек, али жена и пре остари. А жена стари, губи се и с тога, што јој је задатак тежи и мучнији од мушкога, те је за то и животна снага и сила много пре изда и малакше.

У нашим крајевима, особито у простог народа, жене момке не да им набаве друга, него да кућа добије у жени им чељаде за теже послове.

Према томе и журе се са женидбом, и бирају јаку, старију младу, која „може снопље вилама на воз набацати,“ која „може до зоре тридесет хлебова намесити.“

Момак млад као роса, још неразвијен, слаб, неумешан, стидљив, а девојка „као град“ здрава и једра, куд и камо умешнија и разборитија од момка.

Па шта бива од туда?

Да много и много пута не буде никаква порода, да је пород кржљав, неразвијен, болестан, да момак никако и не стане на своју праву снагу, да жена овлада мужем и кућом, и да у таквим приликама никад није праве брачне и породичне среће и мира.

Ипак таких бракова има много и много у нашем свету и код изображених људи.

Млади момци од бољег рода и племена много пута узимају девојке старије од себе, било рад одмене остарелој мајци, било рад потребе кући домаћице, било рад богатства и удобнијег живота, те после често бива, да мужеви у најбољим својим годинама имају за жене остареле баке.

Па шта је последак такој женидби?

Најцрња деморализација и поквареност!

Ево како се и наше народне песме ругају такој женидби и удадби, и како је осуђују:

„Зарекох се, затекох се,
Да не љубим млада војна.
Бог ми даде најмлађега,
Најмлађега, најлуђега.
Опремих га ка козама,
А козе га закопаше,
Баш ногама у пландишту, —
И ја узех драго моје,
Запрегох га у прегачу,
Па донесох белу двору;
Ја га метнух на огњиште,
Скочи жишка, ожеже га;
Ја га метнух под полицу:
Дође кока, укљуцну га;
Ја га метнух на полицу,
Дође маца, огребе га;
Ја га метнух на улицу,
Дође луња, однесе га
Аја, ӯја, пуста луња!
Не носи ми војна мога!“

„Стекох мужа као пужа,
Невољо моја, дангубо моја!
Кад јунаци воду газе,
Сваком вода до колена,
Мом малишу до рамена.
Кад јунаци плот прескачу
Мој се мали у плот свали.“

Стара жена има сто невоља с младим мужем:

„Послах мужа у млин млети,
И чеках га до недеље.
Ма га не би ни до друге;
Чеках њега и до треће,
Не би Јера ни до треће;
Тада узех кућелицу,
Сусретох га уз улицу:
„Камо, Јеро, моје мливо?“
Мливо су ми миш' изели,
У браду ми гњездо вили.
Узех њега у наручје,
Па га ставих на сред куће,
Дође кока, укљуну га:
„Иш' отоле, пуст' остала!
„Није ово зрнце проса,
Него брада мога Јере!“
Па га метнух на полицу,
Дође мачка заганчи га:
Пис отале, пуст' остала!
Није ово печа ларда*)
Него мога Јера брада.“
Па га метнух на врх куће,
Дође оро, однесе га:
„Иш' отоле, орлетино!
Није ово јагњетина,
Него моја мужстина!“

(Наставиће се)

Омер и Смиљка.

ПРИПОВИЈЕТКА.

(Свршетак.)

Добро дошли господине Омере, од куд вас да наведе пут амо? питаше Смиљка, а образе јој обли лака румен, која и нехотице одаваше, да је овај ненадан састанак веома мило изненадио.

— Изволите заузмите мјеста! настави Смиљка па му понуди столицу.

Омер остави шешир на кревет па сједе на понуђено мјесто.

Веома се живо разговарало ово двоје старих познаника, када се пријави и други посетилац у женској соби, то бјеше другарица Смиљчина, па је не мало изненади стран младић; али је Смиљка предусрете: — Ово је мој познаник из Сарајева: господин Омер; ово ми је другарица Амалија.

Ту се поклонише једно другоме и на понуду сједе и она те сад надовезаше даље жив разговор.

Домаћица је послала дечка и по сарајевскоме начину приредила слатко и каву те послужила своје госте, по њему је послала и писмо у Сарајево. — Ево сам написала и писмо кући, говорила је Смиљка; а у њему сам описала јучерању свечаност. Јуче смо у Аугартену одржали „мајалес.“

— А да, позната ми је већ уобичајена свечаност, и ми ћемо ове седмице имати је, говораше Омер.

*) Печа ларда, комад сланине.

— Чему ćте занимани господине, ако смијем питати, дужаше Смиља говор.

— Ја сам сада уписан на универзитету у философски одељак, говораше Омер.

Још се дуго о којечему разговарало у соби Смиљчиној, и на брзо се опријатељише ово троје ненадних познаника.

Из разговора је дочула Амалија, да је Омер Турчин, па јој се дуго врћела по глави престава о Турцима; јер их је она са свим друкчије престављала него што се овај јавио.

Разговор се водио на српскоме језику, јер је и Амалија Српкиња у Бечу, рођена Бачванка. — Па ви веома лепо говорите нашим језиком, прозбориће Амалија — као да сте по рођењу Србин.

— Па и јесте тако, госпођице, ми смо пореклом Срби, невоље их нагнаше те у своме вијеку наши стари промјенише вјером, да се одрже у својему иметку. Не :ојте мислити, госпођице, да сам ја толико жесток противник Србима, ма да ми је отац од њиховог оружја пао, ипак му праштам; јер знам да је то у незнању учинио. Мене је мајка васпитала са свим у хришћанскоме духу, и потајно ми је причала дела и рад Христа Спаситеља те ме упућивала да се држим његове свете науке, па да не ћу нигде сићи са пута правде и истине. Но и остали босански Турци нијесу вам Османлије; они свиколици диване ево овакијем језиком као што се сада разговарасмо, изним погдјекоји провинцијализама. Веома је тешко вјером променити, и ко вјеру проневјери, тај није вриједан живота; јер кад није кадар био одржати сталну веру, да како ће нову? Ја нијесам вјером изневјерио, држао сам турску вјеру и турске обичаје, но у њима је много што шта што нас сјећа на обичаје док бјесмо у заједници. Ја вам ето ту јавно исповједам — да сам се одрекао Мухамеданства и да желим да се вратим старој вјери хришћанској, што ћу учинити првим повратком својим у Сарајево, ако ме Господ животом и здрављем подари.

Бјеше већ сумрак почео да се хвата кад се разишло ово малено друштванце. Ове ноћи бејаше још милији снови што их Смиљка проснива у својој постељи у Бечу. Омер јој долазио, збацив вјеру Мухамедову као Хришћанин; виђала га је у великој цркви Сарајевској, а за тим чула како се о њезином оцу води говор, а из разговора чула је како се спомиње и име Смиљка.

Омер је чешће посећивао своју земљакињу за вријеме својега боравка у Бечу, већ су се са свим опријатељили, и једно другом обикли. Беху подједнаког раста. Омер је нешто живљи, па их мило било гледати како у вечер меће ово двоје младијех, као један веома прикладан пар људи по тротоару горе доле низ улицу; јер и Омер је не давно узео ближе стан. Само каткад би се придружила и друга која другарица Смиљчина. Враголасте другарице шапутаху њешто међу собом, а ово као да не бјеше неистинито.

Дан за даном па се сврши и година дана а Омер и Смиљка кренуше се да проведу одмор у Сарајеву. Сад га је већ и отац Смиљчин другим очима гледао; Омер се вратио старој вјери — Омер је постао Хришћанин. Обред је извршен једног јутра у малој цркви, и не бјеше нико присутан осим Смиљчина оца и Смиљке. Сад се је са свим одомаћио у Смиљчиног оца, те по наговору његовом издаде кућу под најам, а он сам заједно са Смиљком оде да доврше што су започели.

У оваковој близини један другом нијесу имали много муке, да савладају силесију предмета што им задаваху учитељи. Заједничка љубав и рад, воља и истрајност учинила је, те су обадвоје одлично напредовали у наукама. Омер је био у многоме од помоћи Смиљци, а његова природна лакоћа у схваћању,

учинила је те није ни својијех студија пренебрегао.

Дан за даном па прохуја и друга година, па тако исто и трећа. Оба два странца ђака стајаху одморени од свог толикогодишњег напора у ђаковању са сведоџбама у рукама, спремна за повратак и за вјечити опроштај од Беча.

Доста је требало док су се опростили са друговима и познатима.

Амалија се спремила да испрати другарицу, па ће и она да се крене својој домовини. Она је кћи мање имућних родитеља, који су јој давно умрли, па је ту милостиво издржава неки добри познаник њезина оца; али то није пречило Смиљку да се не опријатељи с њоме. По наговору њезину спреми се и Амалија да их прати у Босну и тамо су њеко вријеме пробавили. Сви сједоше у једна кола на жељезницу, и чу се свирка; влак се крену југу. У Броду их дочека нова жељезница за Сарајево те тако брзо дођоше кући.

Овђе су их дочекали многи њихови пријатељи и другови. Омер се са свим преселио у кућу Смиљчину. Свештеник је већ огласио заручнике Омера или као што се покрстио Мирко и Смиљка. За мало па се проведе свадба у кући срећнога Миљка; Мирко и Смиљка бјеху сада вјерни другови, бјеху законом потврђени муж и жена.

Амалија још неко вријеме пробави у њих, али је не пустише да се од њих удали. Нађе се у Сарајеву прилика, те се и она одомаћи и сасвим у њему настани.

Светозар Арсенијевић.

Ђорђе Магарашевић, српски књижевник.

1793 † 1830.

(Наставак).

Ово нам је обећање наш Магарашевић испунио, он је одржао своју задату реч свом роду српском, он је тим много и више учинио, него што смо се и надати могли од њега у оно доба, када му претече беху незнатним својим примерима Давидовићеве „Новине сербске...“ Нека се поштовани читаоци још једном сете жалосних прилика за српску књигу, а тим и просвету од како престадоше излазити Давидовићеве и Фрушићеве новине, па нека прелистају „Српске Летописе“ првога им уредника, онда нам неће бити потребно, да истичемо све заслуге, које је тим својим уредничким радом стекао наш Магарашевић; онда нам неће бити потребно, да истичемо и оне велике користи, коју је отуда имала српска књига, а с њом и српска просвета.

„Српски Летопис“ покупио је у себе све, што је било не само српско, него и словенско, јер и Срби су грана тог великог стабла словенског. Па кад смо сви једно, за што, да не помишљамо на оно што је наше. За то ћемо наћи у нашем Летопису родољубивог рада и за друге словенске народе, за Русе, Пољаке и т. д. Све нам је то мило, ал нам је ипак најмилије што је *српско*. За ово се заузео наш Магарашевић и срцем и душом. Он је пригрлио васколики народ свој, он пише на све стране пријатељима и знанцима, да купе, па да му шаљу све што је српско; животописе знатних Срба и дела њихова, извештаје о просвети и благостању народном, српске књижевне споменике. За то и пише у Трст свому пријатељу Јефти Поповићу: „Ја би рад био знати имали у Трсту и околним мјестима Сербаља Штабсофицира били они у дјејствију, или пензионирани? Имали у тамошњима нашима црквама какви стари рукописи књига, от кога? кад? и гди написани? — Шта би от покојнога Соларића рукописна сочиненија? Гди се та сада налазе могу ли се добити? Или поне можели се знати ког су содержанија? — Какво је состојаније наши тамо у околини школа? Радили се о просвјештенију народном макар најмање? Имали какви оригинални писама

Соларића или Доситеа? Бил ви могли за нашу библиотеку оригинале, а за мене копије от ти писама добити? О свему томе желим се чрез вас што скорије извјестити. . .“

Тако пише први уредник „Сербске Лѣтописи“ и у она места, где граничи наш народ са туђим. Све је он подједнако волео и пазио, за све се очински подједнако бринуо, да дозна, да каже и другима, који не знају за своју рођену браћу, а то ће све учинити својим „Лѣтописи.“

На послетку и то ћемо рећи, да ниједна рубрика „Србске Лѣтописи“ не само да није излишна, него је свака од потребе оној цели, коју је имала његова „Лѣтопис,“ да упозна свога са својим, а и са оним чиновима српскога народа, који су било у духовној, било у световној или војничкој служби достигли лепе и високе степене, јер се таковим синовима поноси „Сербска Лѣтопис“ — поноси српски народ.

Споменусмо, да је први уредник „Сербске Лѣтописи“ 19 књига њезиних уредио. То је трајало све до смрти његове. У почетку, како написасмо, примио се издавања те значајне књиге Константин Каулици књигопродавац Новосадски, али ово није дуго потрајало, јер се опазило, да се овако она неће моћи одржати. Ова бојазан и брига родила је другу мисао, која нам је створила „Српску Матицу“. Споменемо ли још и онај чланак П. Ј. Шафарика у „Сербској Лѣтописи“, књ. II. у ком се пише о „средствима за напредак Литературе Славенске,“ онда не би ли се могло све то гледати као узрок, кому је природна последица код Срба оснивање „Српске Матице.“

Нека нам опросте поштовани читаоци, што ћемо овом згодом исписати из писма нашега Магарашевића, које је писао са свога пута из Србије Милошу Светићу из Тополе 30. августа 1827 оне речи, које нам казују, како је постала „Српска Матица.“ То чинимо тим пре, што мислимо, да ће многога ово занимати, јер је временом застарело, а и заборавило се. Ево тих речи о постанку „Српске Матице“:

Први повод оснивању Матице Србске је Летопис, која је год. 1825. у три чести трошком г. Константина Каулиције новосадског књигопродавца, изишла и многе беде мени, као уреднику, и издавачу причинила; — но за 1826. год. овим начином, због недостатка потребни трошкова, изићи није могла. О том буде Светић известен, па ми 28. дек. 1825. из Пеште овако пише: „Ово се писмо нарочито због Летописа пише. Ово дана дође ми случајно у руке журнал руски: Соревнитель Просвѣщенія и Благотворенія од год. 1823—24. и 25. Прегледим пажљиво и приметим на велику моју радост и част србскога рода и вашу, да се Летопис и богатством, и разнообразношћу, и избором и редом ствари одликује од руског. Па ме жалост нападне, кад помислим, да овако корисна и одлична књижица не може по жељи на опредељено време да излази. — — Зато сам ја овде наговорио једнога, да се тога издавања Летописа прими.“ А у другом таки писму од 2. јан. 1826. вели: „Летопис наш неће више сиротовати код нас живи и здрави. Из ови моји речи видити лако можете, да више учесника има. Почетак и начелни узрок тога посла ја сам; ја сам огањ ревности запалио и ствар је тако расположена, да се не само неће у првом нику удавити моћи, него да ће морати трајати, и што више траје, то ће све већма расти и јачати морати.“ У трећем пак писму од 10. јан. пита: „Како стоји посао са Летописом? Ја сам причинио, канда се за очевину борим. (Ја сам с г. Каулицијом, који је Verleger до сад био, најпре ствар окончати и од њега мој рукопис, који је већ за печатање готов био, натраг примити морао, а због тога одговорити закаснио био.) Због трошка Летопис нигда престати неће. — Пошто ћете ви ваш лексикон дати?*) И тај би се могао таки после ове прве чести Летописа у посао дати. — Дивите се може бити, од куд толики новци? Боље умети, нег' имати. Те се пословице истина овде потпуно показала. Шта којешта од овога квасца неће јошт изићи?“ — На ове родољубиве речи пошљем ја мој рукопис и првом поштом добијем печатано објављење, да ће Летопис преко године четири пута точно и уредно излазити; а

*) Г. *Светић* зна, да сам више од половине овог дела свршио и тако при том поступио, да сам на олакшање нашој младежи при изучењу латинског и немачког језика највише сматрао.

при том и упутство, да моје рукописе у напредак по пештанским вашарџијама шиљем. Осим тога пише ми г. Светић, да му је 25. јан. најрадоснији дан био, будући је онда управ основ Матици положио, сам жртвовавши 100 фор, и од други шест родољубаца 600 фор. примивши и као аманет народни добрима поверивши рукама. Он ми о себи овако пише: „Ја сам имао нешто дуката, што сам кад и кад на поклон добијао, и то сам жртвовао; мислим, да ће се тамо најболе светлити.“

(Нас тавиће се.

ЛИСТАК.

ПИСМА ПАВЛА Ј. ШАФАРИКА
КОЈА СЕ ТИЧУ СРБА.
(Из оставштине В. А. Мациевскога.)

Са чешког оригинала саопштава

Павле Пађејски из Прага.

VI.

У Новом Саду 17. фебруара 1833.

Драги пријатељу!

Оба ваша дописа, први од 12. авгус. а други од 15. п. г. онај с Бартошевићевим списом о пољском правопису, овај са 6 примерака вашег дела, стигла су ми као што треба. Усрдна хвала на дару мени одређеном. Пет примерака послао сам г. Миловуку у Пешту с примедбом, да вам новце што пре отправи. Ако будете касније принуђени да у Пешту пишете могли би се или управо обратити на Јос. Миловука, грађанина и трговца или на Јована Колара, еванг. проповедника тамо — јер ја се, као што ћу одма да вам кажем из Угарске са свим селим.

Чудим се вашем одушевљењу и вашој истрајности! Јер само мисао вишом идејом напуњена, одушевљена, може се за таких рђавих одношаја подухватити таког дела, какво је ваше. Подигли сте не само неблагодарним, летаргички укоченим Словенима красни споменик, него и себи. Освежио сам се и поткрепио јако на знатној другој свесци. — Али овде није мислити на критичко пресуђење. Од кога и за кога? Који права незна не може ништа написати, бар ништа разумног. Ја бар несам у стању какву бољу објаву о њему написати немачким језиком, у колко несам навикнут на правничке изјаве; о словенским часописима нема овде у опће говора: мизерни српски „Летопис“ вуче се као јектичав, а нико га не чита.

Свршетком идућег месеца напустићу Нови Сад и преселићу се онда у Праг. Изгубивши сву радост у свом овом звању, изгубио сам исто тако наду, да бих могао користити Србима. Било би о том много да се приповеда, но сад немам за то времена. Настанићу се у Прагу као приватни књижевник (с малом потпором, из каквог приватног фонда.) Тај последњи корак ћу још да учиним пре него што продам своју душу немачком Михлу, те може бити се повучем на какав немачки универзитет. Изгледа то, мој драги пријатељу, бедно боме очајно са нашом словенском ствари. Жртвовао сам се слепо одушевљен тој ствари на 16 година и уништио сам при том сам себе. Кад не бих имао рода, деце, не бих жалио то ни сад: али тако ме обузима страх. — Питали сте ме у једном писму „зашто пишем немачки а не словенски“? Но могу вам, мили пријатељу, посведочити, да сам издао четир до пет ческословенска списа и увек сам при том имао *доста штете*. На против, ако сам писао немачки, нисам ни перо у мастило бадава умочио, без *довољног добитка* од 10 фор. т. н. до 6 дук, за табак хонорара. Зар ми само књижевници имамо дужности к нашем народу, а не исто тако и народ к нами? Зар није дужност само о држања важна, света, нужна, заповедна? —

Шта нам помаже, ако се хвалимо и узносимо нашим гигантским народом од 70 милиона, кад нигде не налазимо ништа друго доли зверске отупелости и звекет ропског ланца! Све штогод пишемо, цела наша литература је дилетантизам: у свакој провинцији је неколико дилетаната-књижевника, који су уједно и издаваоци, штампари, књижари боме на много места уједно и књиговесци: јер

словенска књижара је најбеднији кшефт целог света. — Народ нас не зна па и не тражи. Дај боже, да се окрене на боље; ја сам немам никакове наде. Ви ми за пета осуђење нећете уписати у зло: мислим, да сам оправдан, јер жртвовао сам изгубљених, десператних ствари доста и више него доста. Дошао сам пре 14 год. ка Србима, хтедох код њих радити на народној култури, а одлазим са познањем празног посла.

Што не одох, пошто сам позван у Петроград, главни је узрок томе, што ми жена од пресобоље пати. После су наступиле и друге препреке. Још до половине марта остаћу у Новом Саду а онда ћу се кренути путем Прага, камо ћу пак тек у половини или концем маја, као што мислим, стићи, јер сам намеран неко време да се задржим код своје родбине не далеко од Пеште. Будите добри те јавите ту промену пребивања и другим варшавским пријатељима, који се још на мене сећају.

Из Прага, надам се, да ћу вам брзо писати моћи. О политичком уставу Србије после смрти Душанове и под Турцима, не очекивајте ништа од мене: не знам о том ништа, а тако исто не знам, где би се могло наћи. Било је ваљда увек тако, као сад т. ј. турски устав и турско право. Неколико зрнаца наћићете можда у вуковој „Даници“ од г. 1827 (коју ће имати господин Кухарски) и у Ранкеовом спису о Србији; тамо се описује устав Србије пре 30—40 година.

Будите добри те ми пријатеље што лепше поздравите. Будите здрав!

Јесам ваш искрено одани

П. Ј. Шафарик.

Концем марта изићиће од мене у Пешти накладом Хартлебеновом „Serbische Lesekörner“ историчнокритичке расправе о старосрпском наречју, с прилозима, факсимилима итд. 10 табака велике 8°.

Р А З Н О.

(***Србин, вештак у стакларском послу.***) Један пријатељ нашега листа из Беча, шиље нам лист један из неке старе немачке књиге *о најновијим проналасцима*, на којем се налази и ова белешка: „*Ликови на стаклу.* — Грађанин и вештак у стакларству Петар Бакаловић, Србин, у кр. сл. вароши Новоме Саду, у Бачкој жупанији, направио је красан стаклени пехар са врло добро погођеним ликовима (попреје) славних српских научењака и списатеља: *Доситија Обрадовића* (умрьо као школски управитељ у Београду), *Јована Рајића* (архимандрита Ковиљског и писца историје Срба на српском језику) и *Атанасија Стојковића* (сада руског саветника и витеза ордена Владимировог у Петрограду, а пређе професора физике на универзитету у Москви, писца учебне књиге о физици на српском и руском језику). Он је поклонио овај врло вештачки стаклени пехар угарском народном музеју у Пешти.“ — Књига, у којој се белешка ова налази, изишла је у тридесетим годинама овога века, но како се и данас налази у Бечу стакларска фирма: *И.* (Илије) *Бакаловића синови*“, то се наш пријатељ обратио шефовима те фирме, који имају фабрично стовариште вештачке стакларске робе, те их је упитао о порекду им. Они му одговорише, да им је отац био Србин, родом из Вуковара у Срему и да је имао браће, али не знају колико, само се толико сећају из детињства, да им је отац водио преписку са једним Бакаловићем, који се бавио у Америчким сједињеним државама (мисли у Вешингтну) и био је у војничкој служби. Даље да се сећају неког свог брата од стрица, који је био мајор у аустро-угарској хусарској регименти, и то пре неких 15—20 година. Исти је мајор *Сима Бакаловић* (биће идентичан са оним у Америци) године 1848. усавршио ракетле за војничку потребу, о чему је наш пријатељ и пошиљач ове белешке нашао нотицу у немачком листу „*Die Literatur*“ од г. 1849.

(***Руски језик.***) Ми Словени говоримо и наздрављамо, пишемо и вичемо о словенској узајмици. Но та мисао о узајмици словенској само нам је навукла код наших непријатеља прекор, да смо панслависте, панруси и не знам шта још. Ми се заиста не би имали да стидимо тога, нити да се бојимо непријатељског прекора све да је и оправдан. Али свакако би могли и требали ту узајмицу боље неговати Ово последње баш се нас Срба може канда највише да тиче. Далеко је од нас, да говоримо о политичној узајмици, јер то не стоји ни у програму нашег листа. *Књижевност и језик имамо ми на уму.* Немци, који баш највише вазиру од словенске узајмице, који у изучавању и познавању поглавито руске књиге и руског језика, кад то раде остали Словени, највише назиру панславизам и панрусизам, куд и камо више уче и знају руски језик и књижевност као и језик и књиж. осталих Словена него ми; а ми што познајемо руске и друге које књижевности, готово да смо све научили баш из немачких превода. Да међу Србима, бар у нашим крајевима, постоји какво друштво за изучавање словенских језика; или да се когод одао специјално на то; или да је наша омладина, што се учи по горњим универзитетима, где има омладине свију словенских народа, прионула, да и тим начином таре пута словенској узајмици — није нам познато, а радо бисмо узели на знање.

Засад бележимо овде знања и равнања ради да

у Прагу међу браћом Чесима већ постоји друштво „*Кружок*“, које је ставило себи у задатак, да учи, чита и говори руски. Прошле године имао је 102 члана, а држало је 29 седница и 28 недељних састанака. Председник му је ове године др. Јан Вашати. Прави члан плаћа месечно по 3 фор., а који се учи по 2 фор. — Угледајмо се!

(Лидија Пашкова.) Много пишу стране новине о тој Рускињи, и све је спомињу и узносе с хвалом. Ево ћемо и ми да упознамо с њом укратко наше читатељке Српкиње. — Лидија је не само лепа жена, него светли и својим даром, па ради и на науци и вештини. Родила се 1850. у Москви. Једна јој је рођа била у двору виртемберишке краљице. Брак јој није био сретан: муж јој остави сву своју породицу, изгубивши 8 милиона рубаља, да незнан живи за себе негде у Русији. А она путује по свету по својој вољи, и пише, па и у својим списима издаје се за Рускињу. Еманципирана је; али није онака, какву свет обично мисли, кад се каже за Рускињу, да је еманципирана. Француски лист *Constitutionel* пише о њој овако: „Лидија Пашков је савршена страна лепота, пуна дражи, час нујна, час сањалица, час бризала од ватре и енергије; а одева се тако вешто, да спаја вештину какве Паришкиње с вештином какве с истока. Кад је видиш, не можеш је лако заборавити. Путовала је надалеко и нашироко, добро је промотрила, што је видела. Говори с неописаним чаром, заузима се за све, што је лепо, истинито и добро, ал без тривијалног уображења о човечанству и његовој вредности.“ — Лидија је збиља далеко путовала. Била је 1883. у Кини. А пре тога путовала је у Палмиру, стару оазу у сирској пустињи, па је тај пут и описала у франц. географијском часопису *Tour du Monde* (марта, 1877.) Прошла је Јевропу сву унакрст, познаје азијатску Русију по сопственом путовању, па је о свему том писала занимљиве ствари у првим руским и француским листовима. Члан је паришког географијског друштва. — Данас живи у Ници, где има свој атеље у красној вили, у ком се састају сликари свију народа. И сама вешто слика као што и красно пише. А написала је осим других ствари још и силне новеле и приповетке, те и повећи роман: „Кнегиња Вера Глинска“.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Словеначна) ***Občna zgodovina za slovensko ljudstvo.*** Написао Ј. Старе, а издала дружина св. Мохора. Свеска X. садржи историју немачке државе у нов. веку. — Матица словеначка издала је за годину 1884. три књиге: 1. ***Lorčevi zapiski*** од Тургењева, превео Фр. Ј. Ремец. Преводилац се држао строго оригинала. Ремец је прерано умрьо, а био је један од најбољих словеначких преводилаца. 2. ***Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev.*** То је најзанимљивија и најважнија књига, коју у последње време изда „Матица.“ Књигу је написао др. Јос. Пајек. Ове „цртице“ су грађа за познавање народног душевног живота, која треба још доста допуна, да добије праву слику, у којој би се огледао цео словеначки народ. 3. ***Letopis Matice Slovenske za leto 1884.*** Уређује Јевђен Лах. Садржај: ***Lovro i Valentin Janša***, словеначки сликари, животопис од Ив. Навратила. Затим расправа др. Јос. Вошњака, која се бави о аграрном одношају код разних народа. ***Razširjava*** (распрострањење) ***kristijanstva med Slovenci.*** Студија Андрије Фекоње. Др. Фр. Симонић износи важне по филологију ***prisege ljubjanskega mesta.*** Најстарије су из времена цара Фердинанда 1619—1637 а најновије, Карла VI. 1711—1740. ***Botaniški listi*** од проф. Х. Шрајнера. ***O človeškom ragutu*** од Фр. Подгорника. — Изашла је ***Politična i kulturna zgodovina*** (историја) ***štajerskih Slovencev*** написао Иван Лапајне.

За који дан изаће „***Lira in Cvetje***“ збирка лирских песама, и драматично делце у стиховима „***Ljudmela in Privina***“ од учитеља Фр. Закрајшека.

ЗАГОНЕТКА.

(Од три слога)

Не снажи ме благост Маја
Него стужа зиме змаја,
Зима клице моје креће
И развија моје цвеће.
У њој зебем и унивам
О пролећу вечно снивам. —
Ал ја опет зору будим
И на пос'о људе нудим,
Окрепљене лаким санком
Свежим зраком и уранком.

Ј. П. д.

НОВЕ КЊИГЕ.

Метода Тусен-Лангеншајтова. 26. Писмо. ***Настава за темељно учење мађарског језика*** од *Адолфа Родера.* Издање књижаре *М. Каракашевића* у *Сомбору.* У овом је писму 51. и 52. лекција. Ова је метода за учење страних језика најпризнатија од свију осталих, а ова српска израда врло је добра, те свакоме, ко је рад да мађарски језик добро научи, може се својски препоручити.

Занимљиви чланак „Друштвни нагони у човеч. свијету“ наставиће се чим буде места у листу.

С овим бројем излази рок примању листа свима оним пошт. претплатницима нашим, који су само за прву четврт послали новце, те их учтиво умољавамо, да претплату обновити изволе.

Нове уписнике можемо још послужити са свима бројевима од почетка године.

Администрација.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. **Уредник:** Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 14. У НОВОМ САДУ 7. АПРИЛА, 1885. Год. XII.

У СЛАВУ И ЧАСТ
СВЕТИХ АПОСТОЛА СЛОВЕНСКИХ

МЕТОДИЈА И ЋИРИЛА.

ѿпє — ,аѿпє *)

Легенда тисућнице Методијеве.

> Свету двојицу *просветитеља словенских* да славимо; преводом божанствених књига отворише нам они богопознања извор, са којег ево и дан-данас *обилато цриемо*. . .
>
> **Кондак, глас 3.**

С почетка беше *слово* и по том *слава:* слово људско, слава божја.

Од слова почеше *словити* и *славити:* словити разграна се у *Словене*, славити у *славнике* лêпог *православља* божјег;

и поникче *име словенско* свету словенском, и јави се *слава словенска* на земљи.

Тисућа лêта намирила се, како *слова Ћирилова прословише у књизи словенској* — азбука замени *црте и резе* гатара, чаратара древних.

Тисућа лêта истекла у вечност бескрајну, како *Костадин*-филозоф с *Методијем*, с братом рођеним, ходио по свету словен-

---

*) То јест: 885—1885. година смрти Методијеве и тисућнице.

ском; и стаће ванђелисати свету словенском благовести крштеника са Јордана, учитеља са Тавора, вазнесеника са Горе Маслинске. . .

И реч божја приону и прирасте за срца питомог, *голубињег народа* словенског — усели се у душу словенску: јер народ разумеде божанствене речи; јер му апостоли Ћирило и Методије проглаголаше благовест божанску рођеним му *језиком словенским.*

И посечена и оборена би света *липа словенска* и плану у пламен — на огњу том ужегоше апостоли воштаницу крсну, на жару том тамјан исмирну.

Окадише апостоли словенски миомиром тамјана исмирне красни свет словенски; од светиње замириса голубиња душа словенска — славу богу и божићу запоја безазлена омладина словенска и с њом у глас сав свет словенски.

Световида и Перуна, Даждибога, Радигоста и Живану и Морану — не поменуше више славопојем незнабошким уста словенска.

Жетелачки венац и чесницу сташе Словени приносити одселе богу и божићу, *здравље и весеље* новом лету, новој радости хришћанској.

Нова радост настала у свету словенском, *радост ванђеоска:* радост славе ва вишњих богу и на земљи мира, и благе воље и среће међ људима, сваког напретка свести и братимства. . .

Часни крст, часно знамење распетника на Голготи, засја небу под облаке сред славнога града Велеграда; зракама обасја Словене од Татре словенске до Крконоша словенских, и све редом планине словенске и све редом равнине словенске широкога света словенског:

једним језиком, једном душом сви Словени бога *богом* назваше, божју мајку *богородицом* и сина јој мученика *спаситељем* света и народа.

И *једна* служба жртве бескрвне на рођеном језику словенском пропоја велику славу божју — из *једног* путира сваком причест потече, с *једног* служавника сваком нафора бêла.

Ох дивна, светла појаво лêпог православља сред света словенског; ох света појаво нераздељене вере хришћанске, причести духа светог и јединства цркве, божјег збора и сабора, и *једномишља* словенског!

* * *

Чудан био *век девети* и тешка времена потоња за цркву Христову.

Око првопрестоља и првенства *заподео зађевицу запад са истоком* —

четворици васељенских патријара хтеде пети са столице Петрове да првенствује и старешује: сукоби се *Латинство с Јелинством* у Христовој цркви, јединој, светој, саборној и апостолској.

И одвоји напослетку запад од истока. И колико одстоје истоци од запада, толико одмаче првосвештеник римски на столици Петровој од браће своје по Христу, четворице васељенских патријара; пуче јаз и провалија бездâна од Рима до Цариграда — и то се *није тицало* широкога света словенског.

Ал сукоби се сој и језик германски са лозом и разграњем језика словенског — а *то* се тицало света словенског и разграња му нашироко.

И у добри час дођоше међ Словене два божија изабраника, *Костадин-философ*, пред смрт своју у калуђерих наречени *Ћирило*, и брат му рођени *Методије;* и ходише по свету словенском, с часним крстом у десници један, с ванђеоском књигом словенском у десници други.

И чим стигоше у словенски свет, наредише и сабраше јатомице дечицу

словенску, омладину словенску на савет и наук — и сташе их учити азбуци словенској и књизи словенској, коју они преведоше с матице јелинске, уставних *шездесет* књига на броју.

И почеше Ћирило и Методије *словенским* језиком службу божју служити и у цркви хришћанској *словенски* богу славопојати.

А јерејима и архијерејима соја германског, службе латинске, не би то по вољи па загрмише апостолима словенским: Није достојна реч словенска часне трпезе и олтара божјег; *на три само језика* власт је, службу божју служити — јеврејски, јелински и латински; јер Христу на крсту титлу написаше само на та три језика. . .

А учитељи словенски глаголнуше им: Бог кишу пушта на све људе и народе без разлике; видело сунчево обасјава сваког на свету. Цар и песник Давид поје: Све што дише, да хвали Господа. Ускликните Господу сви и сва земља, запојте Господу *песму нову;* јер Господ дође, *све* народе да спасе, па сви народи, *свак својим језиком* да слави Господа!

И благовест ванђеоска речју и књигом словенском састави у онај мах, и мало по том, сва племена словенска — *сав свет словенски* на служби и славопоју пред олтарем, пред Господом.

И би добро, и наста *јединство духа и језика* у свету словенском.

То је моћ над моћима, то је сила духа речи словенске — *слова оног с почетка, славе оне искони !*

И *слово* постаде *плот — и слава* оваплоти *јединство словенско;* даде моћи и силе му да превлада у свету и порасте у горостас нерадељиву!

* *
*

На самрти сабра брижни отац, старац Светопук чеда своја и даде леп наук и савет синовима и племенима словенским: како је у љубави браће и племена слога и моћ дуговечна; пружи им сноп шибљике — свак могаде савити и поломити шибљику за шибљиком: *све у снопу* повезане не може ни један, ни сви заједно, ни савити а камо-ли поломити!

Ал синови не послушаше наука оца свог нит племена словенска примише савета брижног кнеза-господара на самрти.

Сноп Светопуков раздреши се одмах после смрти његове: шибљику по шибљику ломио је и поломио олуј непогодни — пакосници света и језика словенског, и не састави се никад више снага и моћ у лепи онај сноп Светопуков; разделише се племена и језици словенски, као оно сметени малоумници, кад градише вавилонску кулу-грдосију небу под облаке.

Свако племе словенско стаде себи саморано кућу кућити; свако племе словенско порасте у народ, и свак на свом огњишту наче огањ зажизати и подстицати — *брат за брата више не хајаше!* .

И зла коб закоби свету словенском! . .

Анатема проклетиња просу се са запада на путир и нафору — јазом и проваљијом са запада до истока посејаше семе ђавоље; и ниче неслога и раздор: *раздвоји се* збор и сабор божји, *црква мученика са Голготе* на две поле, као оно старозаветна завеса у цркви Соломуњи; једна пола прими и понесе крст *с лева* на десно и окрете западу, друга пола крстом се крсташе и одселе кô доселе, *с десна* на лево, гледајући на молитви сунце са истока. . .

*

Па ти јади задесише и лѐпи свет словенски: раздроби се јединство духа словенског, препуче у Словена срце братимско на двоје:

једну полутину срца словенског дохвати архијереј са столице Петрове — и пођоше разбраћа у назад, у светиње туђинске, сунцу на заходу,

друга полутина срца словенског приљуби се још и већма уз прејемнике свете двојице, Методија и брата му Ћирила, и ученика им: Горазда, Клименте, Наума, Анђелара, Лаврентија и Саве —

Словаци и Словенци, Чеси и Пољаци, Срби-Лужичани и Хрвати, одвојише од јединства и братимства; поклонише се *кривој штаци* архијереја на столици Петровој — и погажена би реч и књига словенска, утону у превласти и сили латинској.

Бугари и Срби и браћа им Руси грејаху се и сагрејаху сунцем са истока и поклонише се светињи својих светаца рођених: Јовану Рилском, Сави Немањићу и Владимиру-Крстирусу — светињи *своје народне* цркве;

и процвате *лѐпо православље језиком словенским*, и процвате *књига словенска* и рода роди, и разграна се у разграње на широко и на високо —

ни окови железни, ни тамнице мрачне, ни глад и голотиња, ни прогон и затирање силе и ордија, ни робовање за векова — не могаде поништити ни затрти у те друге поле срца словенског свети аманет свете браће Солуњана: речи божје, службе божје на свом рођеном језику словенском, нит завести странпутицом лѐпу књигу словенску!

Вера браћу разбратила; векови омразу породили и однеговали — браћу с браћом завадили и оцрнили. . .

Не, не — није вера и светиња ванђеоска разбратила браћу словенску: *отмица о превласт крста и олтара раздвојила* запад од истока, раздробила и свет словенски; и како тада би — остаде и потада, и дан данас. . .

Исток и запад не састаше се више никад ни довека!

Тако дође и затече тисућа лета разбраћени свет словенски пре пôдруге десетине година, дне самрти светога Ћирила; тако ето затече нас славље и прослављe и данас, на дан смрти светог Методија —

благовест ванђеоска на рођеном језику словенском не збратими света словенског: *из једног путира дана данашњег причест да приме, са једног служавника летурђију бѐлу.*

* * *

Словени, Словени — крупно име, нејако знамење!

Словенство, Словенство — речи силна ал без моћи и снаге на делу!. .

Кадгод изустиш те две речи, поникли *слова и славе* — пуна су ти уста али празно срце.

Узмеш-ли на ракам и збројиш Словене — милијуни и милијуни душа исходе ти пред очи у збиру на хартији — није шала, *сто милијуна и толико душа* једне лозе и племена, искони словенског!

и нису то тек народи и народићи — то би био сâм за себе *свет словенски*, да је у јединству духа и дела, као што-но беше стари *римски свет*, силан духом, силнији делом.

Али, авај — није такав свет словенски. . .

Куд год лѐпа вера стере цвеће и гранчице маслинове, власт и корист туд простире драч-бодљике и трње:

крст и *криж*, а и *раскрст* и *некрст* — и дан-данас лучи брата од брата, Словене једне од других!

Ох, како је оно горко запевао песник:

Словени, Словени — добре слуге, лоши господари!

Био сам ја за часак *на амвону свесловенском* на *бранику* — са амвона тог прозрео сам ваје словенске, разабрао за осећаје и једне поле срца словенског и друге: *слабо мари брат за брата и тамо и амо* —

ком је књига очи отворила и луч ума зажегла, зна и сазнаје за јединство духа словенског; али слабе вајде и отуда — милијуни и милијуни Словена, слепих код очију, бескњишки не разабраше за то ни за тисућу лета сто након свете браће солунске!

Много званих — а мало изабраних! . . .

Труди и подвизи свете двојице Методија и Ћирила толики су — огромни, горостасни, величанствени: да им није равних после *дванаесторице ученика* учитеља са Тавора — па, како је мајушно било спрам тога и оно прво, и данашње ово друго тисућно прослављање Ћирила и Методија!

Ја млидијах негда у заносу за младости: кад до тога дође, дићи ће се сав свет словенски и потећи славља тому великому на тај *велики дан словенски:* славом и захвалом дуг да одужи *сроччиоцу азбуке* словенске, *преводима књиге божје, изворником књиге словенске* и потоњег разграња умља и просвете по широком свету словенском — *деветорих народа словенских,*

да се стеку избраници свакојега племена словенског око *једне часне трпезе*, ој, тамо на градишту славног негда *Велеграда*, тог словенског Јерусалима — силом века данашњег: *виделом ума и просвете, стазом благе вести ванђеоске и књиге словенске* да васкрсну и занове јединство духа словенског и братимства, не питајући: ко се како крсти;

ил да *службу служе наизменце* онде својим учитељима и просветитељима словенским, као оно над гробом Христовим што служе и дан-данас дању-ноћу сви обреди вере хришћанске, не питајући: ко се како крсти — брат је мио, које вере био по Христу и још већма по крви и пореклу!

Није така тисућна слава данашња у Словена у част светих словенских апостола Методија и Ћирила — није, није! . .

Ал не бој се, не бој, свете словенски — света књига словенска, света служба словенска, слова Ћирилова и божански славопој словенски — труди и подвизи Ћирила и Методија — аманет су и данас и до века у светињи југа и истока и севера словенског: од хла̂дне Неве до висока Ловћена и сињег мора јадранског па на доглед Солуну, рођеном месту свете двојице Солуњана, па Једренима и од Трнова до на домак Мору Црном:

и дан-данас *осамдесет милијуна* душа: *Руса, Бугара и Срба* славопоју језиком словенским, службу служе језиком словенским, благовест ванђеоску слушају на језику словенском; на том свом језику рођеном богу се моле и својим апостолима Ћирилу и Методију: *да утврди Господ све народе словенске у примању духа братимства и причести духа просвете* — ле̂пог слова, праве славе,

од искони *слова* људског, *славе* божје.

* * *

***У Новом Саду**, у очи тисућнице Методијеве 1885.*

Александар Сандић.

Другови.

— СЕОСКА ПРИПОВЕТКА ИЗ ПОДУНАВЉА —

НАПИСАО И ПОСВЕТИО ГОПОЂИЦИ С. В. Ђ. ЈОВАНОВИЋ.

1. На хатару.

Веца Савић и Гаја Радић орали угар. Хатар пуко пред њима у недоглед; дегде, дегде само видиш по кога ратара за плугом. Једва му чујеш бронзе. Ту им нико није сметао, да се на тенани поразговарају.

Разговарали о свему, па и о њима — о девојкама.

— Лако је теби, Вецо, кад си богат, па те све волу — рече Гаја.

— Та није ни то, Гајо, већ ја око њих много батам, па знаш што је девојка! Она то волцје, него бог зна шта!

— Па и то ја, Вецо, не могу, кад сам сирома. . Де би се ја такмачио с тобом, твој слуга? . .

— Немој ми, Гајо, то спомињати. Видиш да ми живимо као браћа, па што би ти онда презао од мене?

— Оно јест'! Ал' оне би рекле: гле куд се Гаја узврпољио, к'о да је он Веца?! . . .

— „Добар дан радини! Јестел' се уморили?“ — прекиде их ручконоша.

— А гле Персе! — рече Веца — А ми још нисмо ни огладнили. Волови сами осетили подне па се гуркају, а ми боме, Персо, шта смо разговарали, неби се сетили да их исплужимо. . .

— „Могу се мало сећати шта сте диванили. . .“

— Е, и ја бих се, Персо, могао сећати шта сте диваниле кад бих наш'о тебе и Вату на извору.

— „Иди, Вецо! Увек ђаволиш.“

— А шта имамо за ужину? — пита Веца.

— „Бели пасуљ, стрина Јула каже, да обојица волете то јестиво.“

— Вежи, Гајо, твога жују за лотру, па нека из кола једу детелину, да не расипамо по земљи, па хајде да се и ми мало приватимо. . .

Перса дотле прострла покровац по земљи, и усула пасуљ у чинију, па вади лебац из торбе.

— Хајде, Персо! — рече Гаја, кад седе крај чиније.

— „Вала, Гајо! Ти знаш да ручконоша сад мора ићи по хладну воду.“

— Хајде, Персо! — нуди и Веца — па ћемо и ми слађе ужинати.

Ал' Перса узе чобању те оде и не слушајући у до по воду.

— Лепа Перса! — рече Веца.

— Скоро најлепша! — потврђује Гаја.

— Очи су јој, Гајо, милокрвне. Па кад још игра у колу те ме погледи. . . Само да није сирота! . .

И Гаја је уздахнуо.

Сетио се, да је и он сирома.

Ево и Персе.

— „Сад баш знам шта сте диванили — говори још издалека.

— Не знаш, Персо! — каже Веца.

— „Можда знам. .“

— Па дед! — каже и Гаја.

— „О Сиди бачванској.“

— Аха! ха! ха! — смеју се Гаја и Веца.

Перса поцрвенела.

— О каквој Сиди? — питају је.

— „Па зар нисте чули?!“

— Нисмо. — одговарају обојица.

— „Знате онај Бачванин што је купио земљу и кућу од Љубића?

— Па? — питају је.

— „Доселио се данас и довео кћер Сиду, па већ говоре по селу: да је лепа као-год она из Краљевића Марка сестра Леке капетана.“

— Виш' молим те! — рече Веца.

— Јеси л' је ти видела? — пита Гаја.

— „Јесам. Та н'те бога вам! Мустра бачка! Залудела цело село, а овамо

није ништа. Незнам само шта им се допада? Ваљда оне очи на врх' главе и оне напрћене усне? Права уштва! . .“

— Е виш молим те! — чуде се момци.

У том Перса скупила чинију и кашике, лонац поврзла поврзачом и обесила на обраницу.

— „Збогом! Видићете ју сутра код кола.“

— Видиш што ти је девојка! — рече Веца. — Свака би да је лепша од друге.

— Сутра ћемо видети је л' Перса злобљива — рече Гаја.

2. У селу.

Ратари у вече дошли кући на вечеру.

У селу се диванило само о Лази Бачванину и о његовој ћерци.

Старији су се љутили, де им Бачванин испред носа купи толику земљу и кућу Љубићеву.

А младеж опет:

Како је Бачванин довео лепу кћер и како је она сад прва девојка у селу.

— Та нема ти над Бачванком девојке! — говорили су неки.

— По чему? — питале су девојке и њихове матере.

А момачке матере одговарале су:

— Та лепа је! Та персона је! Та мудра је! Та вредна је! Та да јој само видите ћилимове и ћерћелије! Таки дарова у Нештину још нико не виде! Па пешкире! Па кошуље златом везене! . .

Па би још додале:

— Благо мајци којој буде снаха!

То Веца и Гаја чули па се чуде:

— О мај, Вецо, то мора бити красна девојка! . .

— Ако је лепша од моје комшинице Персе, онда од ње на свету лепше нема! — каже Веца.

— Само да дође недеља! — каже Гаја.

— Само да дође! — каже и Веца.

— Хајс, Бинба! — Винку Веца, и сави предњаке у авлију.

Стрина Јула — Вецина мати — чим чула бронзе познала да јој ратари иду на вечеру, те дај бржебоље синију из вајата.

Док ратари пустили волове, дотле стрина Јула усула вечеру и поређала кашике по синији.

Искупила се сва својта; поседали по земљи и вечерају.

Гаја и Веца мало јели. Журе да стигну раније у ливаде.

— А зар ће те ви обојица вечерас воловима! — пита Вецин отац.

— Ја, ко-велим, бабо: сутра је недеља па да идемо обојица. Гајин је ред, ал' кад и ја идем боље ћемо их наранити.

— Добро, де! Кад ти велиш и желиш онда идите!

— Хај! — викну Гаја и пуче хајкачом на волове.

Бронзе зазвонише и ратари одоше *воловима*. . .

(Наставиће се)

Негдинска кроника.

Бележи Л. Д.

3.

ПРЕД ЦРКВЕНУ СКУПШТИНУ.

Рече чича Рада Обрић некојима око себе:

— Људи, срамота је. Већ толико пута човек оглашује на скупштину, па треба да се скупимо.

А састало се на раскршћу између цркве и школе неколико стараца најодобранијих у општини, па реч по реч о својим приликама и неприликама.

— Треба да се скупимо. Срамота је! — прихватиће деда Јова Смуђ.

Него шта је било?

Попа сазива ето у црквену скупштину. Већ је трећи пут огласио у цркви и у три недељна дана дао звонити, да се народ састане у школи ради неког договора општинског.

Није било црквене скупштине у Негдину, не памте ни најстарији људи. Онај стари покојни попа није на то ни помишљао. Каква црквена скупштина? Какав записник? Нађе се он код овога илити код онога о свечарима, или другом којом приликом. Па ту се све реши. Рекне когод на прилику:

— Појка, иде Ђурђев дан. Да носимо литију!

— Е, људи божији, јесте ли ви без душе? А знате л' ви, шта то кошта? — Рећи ће попа као бајаги.

— Немој, попо, другче; већ учини. Давно нисмо износили литију. Неће ни теби бити криво. Ево на мојој авлији неће бити без јагњета, — почеће газда Стојко Прибић.

— И на мојој, — додаће деда Јова Смуђ.

— Па и на мојој, — пристаће деда Совроније Трајков.

— Нисам ни ја гори од вас, — повикаће тата Вуја Асанагин. — Нашем појки! Гле јако!

— Е, па у здрављу! Нек вам буде.

Попа пристане. Куцну се. Испију.

Е, то ти је као записано и потписано. . .

Или попа наздравља домаћину, како је то лепо, што слави своје крсно име у својој кући са својим чељадима, кумовима и пријатељима. Али црква је мати нас свију. Она се радује, а богу и светом Николи је угодно, кад се њена деца и њене славе сете.

— Па да прославимо и ове године, нек се приповеда!

— Хоћемо! хоћемо!

Једногласно се реши ту. Једногласно прихвати у своје време цео Негдин.

Куцну се. Испију.

Прима се и потврђује.

А славило вам се о црквеној слави у Негдину, да би зајамачно и Дангубовчани могли позавидити. . .

Па Негдинци били задовољни. Нит они тражили од кога рачуна, нит га коме давали.

Да сте пре коју годину срели и запитали ког Негдинца:

— Како код вас?

— Хвала богу, по старом. Бир и штола на добро.

А од неко доба не уму Негдинци да се нађу.

— Јесте чули, људи, — приметиће једаред под оним великим дудом пред црквом баш деда Јова Смуђ, кад се искупило њих неколико пре звона, па чекају попу, да оду у цркву. — Јесте чули; вели, — овај наш млади попа. . Ех! Не знам, шта да кажем. А ваистину ме је срамота од њега. Јест, бог и вера, баш ме је срамота. А срамота ме, ја овако стар, па не знам, шта он хоће. Друкче смо се ми некако разумевали с оним покојним.

— Кажем ја, није овај за нас, — наставиће се на попу деда Совроније. — Хајд нек ми ко каже, за чијом је совром он испио чашу вина? Да рекнем, да седне, па да пијуцне као човек. . . ајак!

— Е, не греши душе, брат-Совро! — Дохвати чика Аћим Сувајџин. — Баш да смо га по свету тражили, не би га бољег нашли. Чу ли га, како поји, па придику говори, као да чита. —

А чу ли ти покојног, кад наздравља? Па ти слади, па ти жели, . . мај, сузе ти чисто натера. . .

Па исти тај млади попа сазивао и сазивао у скупштину. А нико ни мукајет. Док ипак неким буднијим главама није том приликом пала важна мисао у памет.

И због тога вели чича Рада Обрић и деда Јова Смуђ, треба да се скупе, јер се нешто мора радити.

А шта? нешто их се нашло на окупу из радозналости.

Већина — да виче: „Нећемо!“

А нит знају ови нит они, шта ће бити.

— Овако остати не може. Нешто се за свету цркву мора урадити, — вели чича Рада.

— Зло је наступило свакојако. Као да смо најгори. Ова наша млађешина не знаш, које је вере и закона, — дохвати тата Вуја Асанагин.

— Вујо, на млађима свет остаје, — рече чика Аћим Суваџин. — Бога ми ће млађи бољи бити с овим младим, него што смо ми били уз оног старог бог да му прости!

— Да, да. Само морамо ми старији нешто урадити, — опет ће чича Рада. — Ето видиш, отуђише се од цркве. Нит даје когод свеће, нит тамјана, већ —

— Душаваља, наши стари грађаху толике храмове; а ми ћемо дотерати, да нећемо имати, чим да запалимо кандило пред дверима, — примети газда Стојко Прибић.

— Да дозидамо кулу на цркви, — предложи тата Вуја Асанагин.

— Ха! Да, да! Да дозидамо кулу на цркви, — потврди чича Рада Обрић. — Срамота је. Изгледа нам црква, боже опрости, крња као у Шваба.

— Нашто нам кула, кад треба још једно звоно, примети газда Стојко Прибић.

— Јест, нашто нам кула, — прихвати тата Вуја Асанагин, — кад нам треба још једно звоно? Срамота је. Наше комшије имају четири звона, а ми само три.

— То је добро! То ћемо, — пристане и чича Рада Обрић. — Хоћемо четврто звоно.

— Али, људи божји, — умеша се деда Јова Смуђ, — та, најпре треба да оградимо порту. Грехота је, да нам марва гази и да стока рије око светиње, као, боже опрости, око какве пустољине.

— Јест, јест, — викну газда Стојко Прибић. — Да оградимо порту!

— Маните се, људи, тога, — домету тата Вуја Асанагин. — Ја вам кажем, најпре звоно —

(Свршиће се.)

Ђорђе Магарашевић, српски књижевник.

1793 † 1830.

(Наставак).

Првом овом поводу к оснивању Матице дала је нову силу велика она љубов и ревност самог оснотеља и његови јединомислени у том спомоћника с којом сви једнодушно опште благо обимају и подићи га старају се. Она је нарочито Светића онда побудила, те је многоважну и похвалну резолуцију изнашао, коју је наш милостиви монарх *Франц* I. у Бечу 5. септ. 1812. год. под Нр. 9848. милостиво издати благоизволио и с којом жељу своју, представљење краљевске типографије будимске одобравајући, овако изјасњава: „Да се, просвештења народнога ради, у народу србском један фунд подигне, из ког би се књиге добри списатеља печатати и с коришћу продавати могле, од кога би добитка с временом толико имање скупити се морало, да би се и саме класичке књиге печатити и заслужни списатељи поштено наградити могли.“ Ослонивши се дакле на ово милостиво царско решење, изда Матица намерење своје печатано и позове све родољупце, да к овом делу приступе и да га укрепити постарају се.

Ово позивање не буде сујетно. Србљин је још Србљин; шта не би он за љубов оптег блага жртвовао? Ревност њиову треба само на добро знати употребити. Србљин, који је толике монастире основао, украсио, обогатио; који је поред свију своји тегоба и дација, у сваком и најмањем скоро своме селу цркву сазидао и накитио, школу подигао, свога све-

штеника и учитеља добро снабдео; који је беспримернима својима жртвама више васпитатељни заведења основао, желећи, да му се род изобрази и с другим сваким родом, ком је лакши у том пут, успореди, да веру и језик свој свето храни — прави Србљин еда ли је при овом народног блага касајућем се делу равнодушан остати могао? еда ли је милостивог монарха *Франца* I. отачаско старање о свом напретку и просвештењу ладнокрвно сматрао? Не! К седморном светом числу први основатеља Матице приступе јошт и други оближњи родољубци и драговољно принесу жртву роду и општеству. И сијатељњејши кнез од Србије *Милош* с братом својим *Јефремом* пошље заведењу на дар 120 сребрни талира с овим речма: „Шиљем ово на печатање србски књига, а преимућствено на издавање Летописа Србског. Но колико би јошт више то позивање дејствовало било на срце Србаља, да се није таки с почетка овог заведења нашло такови људи, који су се свакојако трудили, да или упропасте сасвим Матицу, или барем да јој припију злоковарно какво намерење, које би часног и доброг човека од ње одвратити морало. Гдекоји је слави имена Светићева завидио, а гдекоји поред тога јошт у Матици, која је на помоћ књижества србског постала, као неку препону у свом одавно предузетом литерарном путу налазио; било их је, који су овог народног заведења собствену корист очекивали, и у својој надежди преварени, после кајали се; сви су ти о том настојали, да не само пред светом Матица своје изгуби уважење,*) већ да се и између сами први основатеља неслога дизати почне. Јошт 4. марта 1826. пише ми Светић: „Наша Матица успева и напредује, но са свију страна дижу се зуби лавова. Ја оружија довољно имам, јавнога врага ни једног; свак иза грма стреља. Добро ће бити. Ништа не бива без труда и туге. Онда се град добро утврдити може, кад се види, које је слаба страна, а та се онда дозна, кад непријатељ бомбе бацати стане. Тако је, је ли?“ У другом опет од 26. марта вели: „Матица је јошт млада и слабачка, и јошт зла времена има, мења се атмосфера, и ветра и кише, па и блата бива, као што је свагда време у пролеће. И Матици је сад пролеће. Но ја сам себи предузео, да будем постојан и тврд као челик и заиста пре би се небо за земљу припело, него што би мене когод кадар био од намерења и труда и бденија кренути!“ — А у трећем од 13. маја: „С нашом Матицом се промене велике догодиле, но не на горе, већ на боље. Грмљавине се родише, муње севаше, таласи се дизаше; но Матица опет сретно и уредно на брег изиђе. Бог љуби истину, правду и искрене мисли! Тако тржаствује истина у светлости својој! Сад мир и тишина царствује и ствари се у ред доводе; слога је и љубов међу нама највећа.“

Тек што се тишина у унутарњост заведења поврати, тек што се с усугубљеним силама о његовом напретку радити стане, ал' се опет јошт страшнији облаци на Матицу и Летопис Србску навуку, који су обојима с коначном пропашћу грозили. Но невиност је човеку против оклеветања најсилнија одбрана; si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae!*) Неки, може бити од они, који су Матицу унутрашњом неслогом упропастити гледати, видећи, да им ово худо намерење за руком изићи није могло; а могуће и други који, Бог зна из какви, но заиста презрителни причина усуде се и највишем месту с неоснованим о Матици и Летописи доношењима досаду чинити, план и намерење њиово као убитачно представљати и следства, која би се отуд с временом породити имала, одвећ опасна производити. На мене нарочито наиђу с отим беде, о којима се при садашњим околностима ништа више говорити не може; оне принадлеже у историју србске литературе, којој заиста нису била поспешна средства успех олакшавала! — Колико је милостив и благ наш император ***Франц*** I, толико је заиста и правдољубив, који невиност заштићава и од напасти спасава. То је све, што се к изјашњењу овог периода Матице сада казати може. —

(Свршиће се.)

*) И само име ово *Матица* стоји и сада јошт после три године њеног делатељног живота, некима у носу. (Види натписе у Срб. Лет. за 1829. ч. I.)

*) Згрувано небо да се над њим сруши,
Стра његовој не зададе души. (Досит. превед.)

Кљунаши (Monotremata).

(Листак из зоологије.)

Занимаће наше читаоце, ако им прикажемо овај парадоксни разред сисаваца, о коме се данас много говори у једном делу научног света.

Овај разред сисаваца састоји се само из четир врсте, које живе у Аустралији и наоколним острвима. Животиње овога разреда називају се *кљунашима*, што имају кљун као у патке; а називају их *монотремата* због тога, што се њихов урогениталан апарат изручује у дебело црево, па кроз један отвор напоље. Кад би хтели, као што су многи и чинили, моглибн им још једно име додати по томе опет, што сиса немају (Amasta).

Једна врста тих животиња зове се *кљунонос* (Ornythorhynchus paradoxus). Овај наличи и по изгледу и по начину живота на нашу видру. Животиња ова има разапету кожицу међу прстима и пљоснат реп као у дабра.

Друга је врста *јеж кљунонос* (Echydna hystrix), која носи име са бодљастих длака на леђи. Називају ову животињу и tachyglossus за то, што може језик изван кљуна јако да пружи. Обе ове врсте живе у Аустралији.

На Вандименову острву живи трећа врста по имену Echydna setosa, опет јеж-кљунонос, али у кога су длаке дуже од бодаља.

А на Нов. Гвинеји живи четврта врста, у које је кљун најдужи и савијен, а језик осут бодљама.

Све те врсте имају осим већ наведених својстава још нека, по којима се приближују на једној страни тицама, а на другој опет рептилијама и амфибијама. Од тих су давно позната својства, да су им кључне кости са грудном коштћу виљушкасто срасле, као у тица; да имају на задњем телу кости за торбу (као у торбара), а торбе немају, — што је Хекслн нашао још у амфибија.

Старији зоолози, познавајући ова својства у монотремата, не знадоше, куда и у који ће ред да их уврсте; у сисавце не хтедоше. Ламарк је рекао, да нису сисавци, јер сиса немају *те да морају и јаја носити*. Овако што држали су и други, па су им за то одређивали место ближе рептилијама него сисавцима. Зоолози из школе Дарвинове сматраше их као живе преостатке животињских група из старијих времена, из тако-званог секундарног доба наше земље, у ком су добу тек животиње као једини ред сисаваца живети морале. Место су им одредили између сисаваца и кичмењака са карактерима које од тица које од рептилија. Овамо их метнуше ради већ наведених својстава а и ради тога, што су им екстремитети тако саграђени, да се и тиме рептилијама доближују. Па и сви други органи у тих животиња тако су развијени, да и по томе стоје у среди између сисаваца и осталих нижих кичмењака. Хекло их је због свега тога назвао *пра-сисавцима* (Promamalia), из којих су се сви остали сисавци развили, у пркос другом тврђењу, да су ове животиње дегенерирата марсупијалија (торбари).

Мишљење ово утврђивало се све већма даљим изучавањем монотремата. Тако је 1879 г. нашао један путник, да крв у кљунаша није онако топла као у других сисаваца. У сисаваца износи топлота крви 36—38° С., а у кљунаша само 25° С., дакле за 11° С. мање него у сисаваца. Температура крви у рептилија и амфибија опет зависи од температуре спољашњег медија и може да дође до 25 С. Јасно је дакле, да кљунаши и по овоме долазе између сисаваца и рептилија и амфибија.

Макар да је све ово тако важно, то се ипак слабо на све то освртало, као и на горе-споменуту слутњу славнога претече Дарвиновог Ламарка, јер је све ово стојало у опреци са досадашњим мишљењем о сисавцима. Данас се све то потрза: када два природњака, — један је Немац по имену Хаке, а други Енглез по имену Caldwell, — скоро у исто време јављају, да су се сасвим уверили: *да монотремата носе јаја и да њихови млади сисају.* — Што се пре сматрало као немогуће, данас је свршена ствар.

Важност овога проналаска не лежи само

у томе, што се обистинила стара слутња, да монотремата јаја носе, него и у томе, што су њихова јаја по унутарњем саставу сасвим слична јајима у рептилија и тица. Овим је дакле утврђена свеза између сисаваца и нижих кичмењака и доказано учење Дарвинове школе, да су виши сисавци пореклом од животиња, које јаја носе. Негда шпекулација само Хеклова данас је истина свију трезвених научара те струке. Немци и Инглези увиђајући важност ову, боре се за приоритет тога проналаска.

Нами не остаје ништа више, него на свршетку да наведемо речи К. Штерна, једног од најзнатнијих присталица Дарвинове теорије код Немаца, којима је у својој књизи „Werden und Vergehen" пропратио овај разред сисаваца: „Ми морамо те парадоксне, старе грађане давно прошлих времена, као и Amphioxus-а са дужним поштовањем посматрати, јер и они спадају у све мањи и мањи круг пра-предака човекових."

К.

ЛИСТАК.

ПИСМО ВУКА СТ. КАРАЏИЋА.

КЊАЗУ ЦРНОГОРСКОМ И БРДСКОМ ДАНИЛУ. I.*)

Ваша свјетлости, премилостиви Господару!

„Дознао сам из различнијех новина да сте се оженили. Желим од свега срца да вам буде срећно: да поживите много и много година у здрављу и у свакоме задовољству са свијетлом госпођом књагињом, и послије такога дугога живота, књажество своје да оставите својим синовима! Ако ме и сад држите за пријатеља свога, као што сте ме, на моју велику радост и дику, назвали у писму своме од 3 окт. 1852 године, не ћете ни мало посумњати о истинитости ове моје жеље.

„Приликом овом молим вашу свјетлост да примите моју велику захвалност на писму вашему од ¹⁰/₂₂ Маија прошле године, и на оној милости коју сте показали староме војводи Шују Караџићу. Дужност је моја била пријед захвалити вашој свјетлости на овоме, и често сам на то мислио и накањивао се, али ми бол у глави и у очима тако досађује, да кашто по неколико мјесеца пера у руке не смијем узети; за то се надам да ћете ми ваша свјетлост то опростити.

„Препоручујући се за вазда вашој дојакошњој милостивој благонаклоности, с' највећим поштовањем остајем

ваше свјетлости препокорни слуга

Вук Стеф. Караџић.

У Бечу 9 Февруара. 1855."

*) Оригинално писмо налази се код мене у збирци преписке књаза Данила. М. Д.

Нека и ова капљица кане у животопис два српска великана: Књаза Данила Црногорскога — онога књаза који изрече оне знамените ријечи „ја ћу бити прост солдат, само нека је српство слободно", и оца наше народне књижевности Вука Стеф. Караџића.

Цетиње 9. Фебруара 1885 године.

Марко Драговић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Sitte und Brauch der Südslaven — Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von *Dr. Friedrich J. Krauss.* По налогу антрополигичног друштва — У Бечу 1885. Стр. XXVI — 681 — у осмини. Цијена фор. 6.50.

(Наставак.)

Господину Краусу није познат обичај што опстоји у Спљетској околици у Трогиру у Макарској, отоцима Брачу, Хвару и Корчули, кад се удовац жени или удовица удаје да му *трубе* из говеђих рогова и другу врст буке чине. То зову чинит батарелу̑. Ми цијенимо да је тај обичај унешен из Италије, а да је распрострањен по цијелом далм. приморју.

Попут пјесмице, што ју К. на стр. 319 навађа

„Пјевала птица цјевица:
— Ма што ће стару дјевица?
У старца кости грохоћу
Брзо ће старац под плочу",

има у нас ова:

Што ће ти старо
Баци га с врагом
Вежи га шпагом
Нека га ни'!

На стр. 332 к Даничићевој пословици:

Тко се млад ожени, рано руча, другу срамоте не чини[1]) примјећује г. К. да су ту очито здружене двије пословице у једну: „Ријечи *рано руча* неприпадају нипошто ставку, оне су сувишне и кваре смисао.“ Нама се нечини све то што г. Краус вели. Народ тако говори, дакле нијесу пословице сједињене. Нити ријечи *рано руча*, некваре смисао, јер то хоће ријећи *и рано руча*.

К пословици

„Дута вјера пасја вјера.“

Краус примјећује, да пас вриједи као појам невјерности и неваљаности. Ми тога нијесмо никад чули већ вазда смо од народа чули ђе у велике хвали вјерност пса. *Пасја вјера* се вели често на мјесто *ниједна вјера*, незнамо с којега разлога, али заисто наш народ немисли, да је пас невјеран.

К ономе што г. Краус на стр. 340 извјешћује о доби вјенчања можемо придати, да се и у нас на Брачу вјенчавају највише у покладима, али многи и по јематви и прије јематве.

Попут пословице што је г. К. наваћа на стр. 354.

„Ако не ћеш дјевојко ти а оно ће друге три,“

познаје се у нас на Брачу опћенитија:

„Једна нехтила, друга желила, трећа Бога молила.“

(Стр. 355). У нас на Болу на мјесто вјерити се, веле *капараш младу*.

К оном што К. вели о прстену у Босни (стр. 362) напомињемо ми да су у нас обиљежје *прстен и вијера*. *Вијера* је прстен без ока а с оком зову *прстен*.

К наименовању ђевојке у нашем народу додајемо још уз оно што К. наваћа на стр. 382 да се на Брачу зову *дивње*. Младић се на Брачу и Хвару зове *дишмон*.

Како је у Славонији при вјенчању по Краусу (стр. 396) обичај да невјестица угази младожењи на ногу, тако је у Болу обичај кад младенци клекну пред олтаром да младожења клекне на скут невјестице „да је неби учарале зле очи.“

Како г. Краус извјешћује о Сријему да кад невјеста уђе у младожењину кућу (стр. 398) да јој свекрва стави у уста *комад сладора*, тако је на полуострву Пељешцу обичај да свекрва стави невјестици у уста соли у знак да узбуде паметна. На стр. 400 извјешћује о Славонији да се дјеца сакупе около куће ђе су сватови и да буче док јим небаце по који бакрен новчић. У нас је исти обичај. Само се дјеца у нас умире кад на њихово викање „дајте нам кус пира“, даду им комад медена колачића, папрењака или друге слаткарије.

У нас на Болу (к стр. 400) кад улази невјестица у младожењину кућу клекне уз младожењу на праг му куће и приме обојица благосов од његовијех родитеља.

Међу описанијем сватовскијем обичајима нигђе г. Кр. неспомиње *посипања сватова*. У нас кад ђевојка учини кому какву пријазност, захвали јој и обећа кад се уда, да ће ју *посути*, тако реку исто и младићу. Сватови куд пролазе чекају их по прозорима и вратима знанци и сусједи, те их посипљу цвијећем, житом, а у новије доба и сахарима.

Бјелица пшеница преваћа г. Кр. (стр. 421) „Weizen weiss wie Schnee“ а имало би бити само „weissen-Weizen“.

Попут бацања камења што по Илићу напомиње г. Краус обичај је у Св. Мартину на отоку Брачу, а цијенимо да је и у Макарском приморју, да се момци и млађи људи о свеца сакупе, те за окладу бацају бравју главу са роговима. Наравски да добије окладу ко се даље захити.

Неслажемо се са г. Краусом у оном што вели (стр. 455) да наш народ у Херцеговини, Црној Гори и Далмацији сматра брачно опћење *гријехом*. Ми цијенимо да је ријеч гријех у том смислу ништа друго него еуфемизам, којим се у блажој форми изразује чин сполног опћења. У нас на Брачу н. пр. кажу о цури која је с младим остала брећа — шњим је у гријеху — а то исто значење има оно што наваћа на истом мјесту г. Краус, *по гријеху отац, брат, син*, итд. Мислимо још да г. Краус није довољно доказао оно што

тврди, да је то непобитан чин, који у том налази разјашњења да се је по прастаром назревању моногамијом гријешило против опћенитости.

На стр. 457 и другодје име града Сиња у Далмацији преваћа г. Краус њемачки са Zengg, дочим Zengg се нашки зове Сењ у хрвацком Приморју а Сињ се ни њемачки незове другачије већ ако га пишу Sign. Домислили смо се тој опасној Краусовој погрешки по Милиновићу који је заисто у „Зборнику“ извијестио о Сињској а не о Сењској околици.

У нас на Болу зову *редитнора* што по Краусу из Данице Хрватске у хрвацком Приморју зову *благарица*, а у *редитношћину* или *на редитношћину* се женити што онамо *на благо.*“ Наши изрази имају свој извор у талијанскијем ријечима erede, ereditrice.

У нас је исто као у стубичкој жупанији, коју Кр. наваћа на стр. 476 по „Зборнику“ т. ј: кад се н. пр. Решетар вијенча у кући Илинићеву зову га пак Решетар на Илинићеву добру.

(Свршиће се.)

ДРУШТВА.

(„Матица Српска“.) Састанак књижевнога одбора 13. (25.) марта 1885. Секретар јавља, да је одбор за издавање „Књига за народ“ 27. фебруара (11. марта) о. г. имао свој састанак и да се на том састанку, по дужој измени мисли, сложио у томе, да у I. свеску уђе животопис Пере Коњевића, од дра Илије Вучетића, и расправа Стевана В. Поповића о доброчинствима и задужбинама у опште. За II. свеску да се дочекају обећани прилози, а међу тим да сваки члан одборски изради по коју тему за случај, ако ни од куда ништа не приспе. Обе свеске угледаће у један мах света.

„Југословенска академија знаности и уметности“ у Загребу јавља, да је бан краљевине Хрватске ускратио дозволу за држање састанка југословенских књижевника у Загребу и да према томе није одобрио ни поднесена му правила за тај састанак.

Према тој одлуци јавља академија, да се не ће држати у Загребу састанак југословенских књижевника.

На основу оцене дра Милана Савића не примају се за „Летопис“ песме Ивана Мартиновића.

Мојо Медић у Земуну шаље оцену на: „Сремско вино“, енолошку расправу Мите Петровића и моли, да се прими за „Летопис“. — Прима се, а награда ће се писцу касније досудити, кад се штампа оцена.

Јован Живановић у Карловцима шаље за „Летопис“ чланак: „Два три закона из науке о гласовима српским“. — Издаје се на оцену члану Стевану Лекићу.

Не прима се за „Летопис“ песма Мите Калића под насловом: „Бранков споменик.“

Јован Станковић медик у Бечу шаље на оцену и за награду: „Пет беседа М. Т. Цицерона“ у српском преводу. Беседе су: 1. За П. Росција из Америје; 2 За заповедништво К. Помпеја; 3. За Архију песника; 4. За Квинта Лигарија и 5. За краља Дејотара.

Издаје се на оцену члану Филипу Оберкнежевићу.

Војислав Ј. Илијћ шаље за „Летопис“ песму под насловом: „Елегија“. — Издаје се на оцену члану дру Милану Савићу.

Неименовани писац шаље за награду позоришну игру под насловом: „Кнез Бранислав и Милана шћерка“. На делу налази се исти знак као и на запечаћеном писму, које скрива име пишчево. — Издаје се на оцену члану Јовану Грчићу.

Члан Јован Грчић јавља, да је прочитао спев Јована Поповића Липовца: „Издајица,“ па како је од тога спева највећи део већ изашао штампан у „Црногорци“, у броју 5 и 6. о. г., то га не може предложити за „Летопис“.

Јован Пециковић јувелир у Земуну нуди на откуп за „Народну библиотеку“ сва дела, и штампана и рукописна, Јоксима Новића Оточанина за 10,000 фор.

Понуда се не прима, пошто Коњевићев фонд није намењен за откупљивање дела него се приходи од истог употребљују за награђивање појединих рукописа, који ће се штампати у „Народној библиотеци“.

Милутин Ђурковић у Монопитору шаље на оцену своје дело под насловом: „Богаташ или смрт грешника, поучна књига за народ“. — Не прима се, јер је слаб почетнички посао.

Никола Козаровић шаље на оцену своје позоришно дело под насловом: „Мита Сељак или спомен прошлости а школа будућности“, позоришна игра у 5 чинова и 2 раздела с певањем.

Не прима се, пошто писац ни појма нема о законима, по којима се пишу драме.

Стеван Ј. Радосављевић из Видина шаље за „Народну библиотеку“ свој чланак под насловом: „О васпитању“.

Петар Ј. Кнежевић у Чалми шаље за исту библиотеку дело: „Ратар у пољу и на дому“, које је он „превео и написао.“

Здравко Рајковић из Београда шаље за исту библиотеку дело, које је он с француског превео под насловом: „Одело и станови у своме односу с ваздухом.“

Богдан Добросављевић из Крњака шаље за исту библиотеку своје дело под насловом „Доктор Ј. Марић у Бољевићу или поуке о домаћем васпитању.“

Сва та четири дела издају се на оцену одбору за издавање „Књига за народ.“

Никола Станковић кр. држ. надмерник у Суботици шаље литографисану расправу под насловом: „Веро-

ватни приходи локалне жељезнице суботичко-старо бечејске.“

Прима се за захвалношћу.

На молбу Светислава М. Стојановића, агронома из Београда, шаље му се у препису оцена А. Миоковића на његов чланак под насловом: „Основи рационалног земљодељства.“

Ђурађ Јанковић из Панчева, доказујући да је он писац приповетке „Вештице“, моли да му се иста врати.

Учиниће му се по молби.

Марко Николић у Рушчуку пита, да ли је оцењен његов рад: „Житни метиљ“ који је послао за награду.

Позваће се А. Миоковић, агроном, ком је исто дело на оцену издато, да своје мишљење о њему што пре поднесе.

На молбу Светислава М. Стојановића из Београда враћа му се рукопис под насловом: „Основи рационалног земљодељства.“

Земаљско кр. угар. статистичко звање у БПешти тражи податке о матичиној библиотеци и шиље на ту цел штампана питања, на која тражи одговора.

Учиниће се по захтеву.

Ђура М. Бугарски, слушалац више педагогије у Бечу и питомац стипендијске закладе Шифманове, шаље своје школске сведоџбе за први течај школске године 1884/5.

Петар Николајевић, питомац костићев, шиље сведоџбу, да је положио први строги испит на бечком университету и моли, да му се изда стипендија.

Према одлуци прошле главне скупштине позваће се управни одбор, да споменутом питомцу изда стипендију, која му припада.

РАЗНО.

(Михаило Продановић). Поводом наше белешке у 1. бр. ов. листа добисмо од благор. г. *Јована Поповића*, ритмајстора у Осеку и рођака пок. обрштару и јунаку српском Продановићу, писмо, у којем нам велештов. госп. ритмајстор нашу белешку знаменито допуњује и нека места у њој исправља. Захваљујући г. ритмајстору на тој љубави доносимо штов. писмо његово у целости: „Бл . . . . господине. Добротом једног пријатеља допаде ми руку овогодишњи први број цењеног „Јавора“, у којем између осталог читао сам и хисторичку белешку о Михаилу Продановићу пл. од Ужичке Каменице ц.к.аустр. полковнику. Опазивши у томе чланку неке мане и недостатке хитим, да на темељу изворних података које у руци имадем, такове неким делом исправим, а неким пак надопуним, а Вами, господине, просто остављам, да уз моју одговорност, оно, што за сходно пронађете у Ваш цењени лист уврстити изволите. —

Наравно, да се један на камену или на чему другом урезани грб неможе без хералдички погрешака учинити, описати. Али кад је већ о том грбу у Вашем листу неки опис, морам казати, да на она 3 поља, која се у штиту виде, као и остали около штита племићки и војнички амблеми, сачињава све скупа једно, и то, *племићки грб Михаила Продановића од Ужичке Каменице* и његових потомака у равној линији. Горње и прво поље је плаво, у којему се виде три беличаста у форми степеница једно на друго метнута камена — над којима стоје две у накрст голе сабље — горе међ сабљама види се четворострук златан ланац, на којему златна колајна (овална) са сликом царице Марије Терезије, виси; у другом белом или сребрнкастим пољу виде се три у трокут намештена на десно гледајућа орла раширеним крилима; — треће и последње црвено или рубин-боје поље дели се с једним белим или сребрнкасте боје крстом — у свакому од ових 4 квартира види се по једно оцило*); — около штита, виде се племићки и војнички амблеми.**)

Да ли је Михаило у седмогод. пруском рату какови кор командовао, није ми познато — но то знам, да је он у овом рату од 1756 до 1760 г. са својом целом регументом (сваки батаљон по 8 компанија јак) војевао, и као што изворни податци сведоче, храбро и с успехом своју регименту предводио.

Михаило је у рату за насљедство (1740—1748) испрва са бароном *Фрањом Тренком*, а после као оберкапетан и самосталан командант једног фрајкора под врховном командом храброга подмаршала и командујућег ђенерала у баварској бароном *J. Л. Бернклауом*, оперирао. — У овом рату је Михаило као командант града *Донаувертa* с малим бројем, које својих добровољаца које тренкових пандура и неколико топова, према скоро десет пута претежнијој непријатељској моћи, 24. септембра 1744. године, кроз пуних 6 сахата борећи се, Донауверт храбро бранио и непријатеља тако сузбио да даље продрети могао није — само забављајући се великим губитком својих које мртвих које рањених људи.

На релацији подмаршала Бернклау-а о споменутој битки, усхити се благодарна царица честитошћу свога верног и храброг ц. к. оберкапетана и команданта града, Михаила Продановића, и обдари га својом ц. и кр. златном колајном на четворострукои златном ланцу за храброст и велике заслуге.

Пре свршетка тога рата, наименује царица (5. Јунија 1747 лета) Михаила Продановића мајором за хусарску регименту, која се имала да устроји с називом: „Цес: краљ. славонска хусарска регимента.“ Место Адашевци (у Срему) би њему од председништва дворског вој. савета као штација опредељено.

*) не пак полумесец.

**) Читај у Михаиловој плем. грамати од 10. Марта 1759 год. која својеручни подпис царице Марије Терезије и протуподпис ових особа носи:

Friedrich Wilhelm Comes ab Haugvitz Reg. Boh. Sup-us & A. A. pr-us Cancell-us. —

Joh. Graf Chotek.

Joh. Christoph Freiherr v. Bartenstein.

Lorenz Joseph von Caig.

а на последњој страни:

Registr. J. F. von Kirstenau. —

Ова грамата састоји се из 13 пергаментних листова и налази се код мене на сачувању. Писац.

У „Јавору“ наведени почетак песме, о Михаилу и његовим војницима, видео сам да није од речи онако као што је у „Земљаку“ од г. 1870. на страни 116—117 а свр. н. с. 132—133 од г. Ђорђа Рајковића уврштено. (Ми имамо у рукама рукописну књигу од пре 110 година, и одатле смо песму ону преписали, а и немачки превод у делу „*Donau*“ од Алекс. Хекша, са свим се слаже с нашим рукописом. Ур. „Јавора.“) — Сравњујући ову последњу с оригиналом, у колико се ја на овај, већ од 63 година па до 1842 лета сетити могу, биће једногласно.*)

Госп. Јова Београдац је около год. 1865 или 1866 у једној књижици, нешто и о разговору царице Марије Терезије с *Мартицом Продановићевом* од Ужичке Каменице, кћери Саве а унуке Михаила, писао. — Тај разговор ми је од речи до речи добро познат; — јер сам га више пута из уста ујака мога Саве Продановића приповедати чуо.

Генерал Сава Продановић, који се у „Јавору“ као брат М. П. наводи, није брат, већ син Михаила (Ми смо тај *lapsus calami* већ исправили. Ур). и Марте рођ. плем. Сечујац био. — Михаило није никаквог брата нит у Нов. Саду нит у другом месту имао.

Михаило није у Н. Саду, већ у Беркасову рођен; — а ко су и шта су његов отац, дед, прадед и прапрадед били, и како *сва четворица свој живот изгубише*, то, и много друго још, сведоче пред нами лежећи и од више царева подписати декрети, патенти и пл. грамата (све у оригиналу). Смртни остатци Михаила Продановића пренети су из Винковаца у Нови Сад на жељу ондашњега епископа Мојсеја Путника, који је већ као архимандрит с Михаилом Продановићем у добром одношају стајао, јер Путников брат, Аврам Путник, који је као ц. к. генерал-мајор у миру у Араду умро, почео је као кадет у Михаиловој регименти служити, при почетку седмогодишњег пруског рата под Михаилом за барјактара (*Fähnrich*) авансирао, и тако он у овом рату подлајтнантом, надлајтнантом и капетанлајтнантом наименован би, — а после рата венчао се са Јелисаветом Продановића, племенитом од Ужичке Каменице, Михаилове и Марте рођ. племен. Сечујац кћери. — Много година после смрти Јелисавете, ожени се Аврам по други пут, са Алком пл. Текели (мислим да је крштено име отца њезиног било Јован или Јосиф.) Доста жалосно, да у „вјенчајушчих протоколи“ у Араду, о овима, уписано стоји: „прввјенчани.“ — Нека се изволи у Мирковцима у „вјенч. протоколи“ погледати, па ће се видити како стоји са истином у „вјенч. протоколу“ у Араду. — (Свршиће се)

*) После смрти Михаиловог праунука Алексије пл. Околског у Београду 1848 г. којему сам ја у г. 1842 с многим другим хартијама у оригиналу као и познату песму у тима (књижица у црвеним корицама вез.) из Митровице у Београд послао, која је књижица само код Саве Продановића 66 година на сачувању била — добијем ја на моје траживање велики смот мојих хартија у г. 1866 од књаж. библиотекара Јана од Шафарика опет натраг, ал књижицу ненађо више међ реченим хартијама. — Могуће је, да је Алексија, исту, своме у Француској у вароши Тарбес онда у емиграцији живећем брату мајору Јану пл. Околском послао.

ЧИТУЉА.

(† *Атанасије Гереск*и), велики добротвор народа српског, преминуо је 30. марта о. г. у 10 сахати у вече у Новоме Саду. Дична ова старина рођена је 1807. године у Черевићу у Срему. Изучивши трговину у нашим крајевима отисне се Герески у далеку Русију, где је целог свог века радио и штедио, не за себе, вего за свој мили народ. Пре четири године дође 70-годишњи онда старац у завичај свој да остави кости у земљи, где му и дедови вечити санак бораве. Атанасије Герески још за живота свога поклони *двадесет хиљада рубаља*, да се под именом „Атанасеум“ оснује заклада за припомоћ сиромашним ученицима срп. гимназије новосадске. А по смрти му добива народ опет големи поклон у новцу, и то „Матица српска“ за *потпомагање књижевника* и *српска виша девојачка школа*, осим тога и српска девојачка школа у Черевићу и т, д.

За сад само утолико доносимо ову вест да се што пре по српству рашчује, а о заслужном и великом добротвору овом српском другом ће се приликом више и опширније говорити и писати.

Слава му до века!

НОВЕ КЊИГЕ.

Беседа у спомен дру Милану Ђорђевићу, у свечаној седници књижевног одељења „Матице српске“ о св. Сави 1885. године говорио потпредседник књижевног одељења професор *Светозар Савковић*. У Новоме Саду. Српска штампарија дра Светозара Милетића. 1885. 16-на. стр. 37.

МУЗИКАЛИЈЕ.

Коло, за гласовир написао др. *Јован Пачу*. Издање српске књижаре *браће М. Поповића у Новоме Саду*. 1884. Цена 1 фор. — Српски музикални свет одавна се интересује за ово „Коло“ нашег уметника Јов. Пачуа, и с тога ће се сваки обрадовати кад чује да је у штампи изишло и да се може добити. И спољашња израда је лепа и примамљива.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник: **ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.**

Уредник: **Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.**

Бр. 15. У НОВОМ САДУ 14. АПРИЛА, 1885. Год. XII.

Пастирска идила.

(Пол де Мон).

Диг'о се прах. . . кроз њега бије
Сањива сунца вечерњи румен-жар. .
А десно, лево врбе кривуље
Тананим грањем баш к'о рукама,
Смраченом небу к'о да вапију! . .
У румен-сјају благе вечери
Тршчани, мали бљеште кровови;
А путем, стазом — жагор, песма, клик. . .
Уморни ратар, жедан покоја
И загрљаја жене, детета —
Огњишту жури очином'. —
Тамо. . . где прашина се диже у облак,
Ливада лежи моме Смиљане,
С' кравама мома ту по цео дан.
Тај јасни гласак, звоно сребрно,
Што амо шаље љупки поздрав свој:
Смиљана своје стадо рогато
На окуп зове песмом дивотном.
И је л' те да је песма вилинска,
Што но у злату румен-вечери
Крај поточића шапти умирућ':
Сунашца јарког' сно тоне жар?
То нам бар није чудо никакво,
Што но се вере сваког вечера
Несташни Рајко, момче гараво,
Те с врбе слуша дивне моме гук,
Па отуд кличе из дна срца свог:
„Смиљано дивна, тебе љубим ја!“
Чуј, чуј. . . „Хај, хај! . . ха, ха! . .
Е тако звони јасни њезин глас,
Па онда мане скиптром краљевским,
У снажној руци цикне танан бич —
А бело стадо живље полази.
По неку стигне љута бича кар;
Другу ти руком глади, милује,
А трећој тепа мазним именом.
Та она знаде сваку кравицу,
Од ових свака њу међ' хиљадом!
Толико лета сама, самцита
Води их она бујној ливади,
Ма да је њојзи једва двадесет.
Са њене реч'це питоми се бик,
Већ оком живим кроти дивљу звер.
Несташно теле мало, невино,
Што једва ходи својој мајчици:
Скакуће њојзи, лиже ручицу

Па јој се мази машућ' репићем! . . .
У целом селу нема цурице,
А да покаже тако снажни стас.
Види је само украј дрвета:
Покрила руком очи гараве,
А да им сунце јарко не худи!
Де реци, брале, није л' дивотна?
Види јој косу, крила гаврана,
Па снажне груди, бурно језеро,
Црвени прслук да се распадне;
Пунане мишце голе, жилаве,
А ноне дивне, ко' да ливене
У јелинскоме урнек калупу,
Под кратком сукњом вире несташно
Е кажи, брале, неби л' вредило,
Радонић да је живим бојама,
Кичицом вештом овековечи?!
А види краве. . .
Давно с ливаде, при сунчевоме ево заласку,
У дугом низу како живахно
Одаји својој лако брзају!
Е ту се гура, бије, комеша;
Прежива, зева, муче, гризука,
Па репом шиба горе и доле;
Ал' хитра Смиља љутим швигаром
И најбешњега крoти дивљана.
Па тек захори: „Сту, хај Мркоња!
Де амо, амо моја Белчице!"
И један миг — а напред ступа бик,
На чело стаду богатом!
Страшна ли звер! . . .
Гле'ни му само грдне рогове,
Ужасна врата снажну горостас,
Гараве груди, као тавна ноћ!
А Белчица вам мирна, питома
Уз лепу Смиљу кроком лаганим
Од веља миља муче поносно!
С врбе је Рајко глед'о Смиљану
Погледом пуним жарке љубави;
Ни један гук јој гласка свилена
Живом' му уву није умак'о.
„Е гле ти врага!" — себи шаптао,
„Да јасна гласа у те бубице!
А тек усташца она малена
У љубавноме да ми заносу
На мојим грудма мазно тепају:
Ох, Рајче моје, тебе љубим ја.
С твојих усана чекам пољупца.
Да му се мојим живо одзовем!
Види га само. . .
На старој врби, месту скровитом
Грлећи гране снажним рукама,
У души снује санке шарене!
А жива нада, да му угове,
Смиону слика малу кућицу
Виново лишће по врх прозора,
Па лепу Смиљу дому царицу,
И њега, Рајка, роба њезина —
Та живот препун слатком љубављу!
„Да дивна пара!" — мишља у себи,
„Јединица је, ја јединац син!
А она лепа, као сунчев зрак,
И мени ваљда нема замерке?
Па њена стада главе биране
Љубављу нашом с мојим спојене:
Да дивна блага стада рогата,
Зацело, Рајко, да те види Бог!"
И сам се смеје горе на врби.
Махом га мину једна мисао:
„Ох, једном само — јау та дивна је! —
Пољупцем врелим да је дотакнем!
И онако нас води један пут,
Па кад би моје стадо несташно
Њеноме сада живо нагнао?! . ."
И махом крену свога чопора;
Преживајући живад корача,
Ал' тромо лењо, тамо то тамо,
Док силним гласом Рајко захори.
Те гази стока баре, блатиште —
Светлуцају се трази блатови!
„Де, хајде Ревко!" па завитла бич —
То ти се жури горе и доле!
А сам се Рајко смеје од срца.
Шта ли се чини радо, весело
За један пољуб дивне цурице!
На раскршћу је стадо Смиљкино,
А кликну Рајко — и у један мах
Прелила су се стада уједно.
А баш к'о да је стаду по вољи,
То ти се блену, лижу, њушкају!
Чак Мркоња, што биковима крањ,
Што земљу рије снажни рогови,
Челенду пружа, чика на мегдан:
Са лепом Гаром стада Рајкова
Ашиковању жив се предао!
И стоји стока к'о заливена,

И у шипрагу Рајка нестаде —
Где ли је он?
Махом се зачу лене Смиље цик.
Две су јој руке очи притисле
Притискујући недра пунана,
Што но се дижу као морски вал,
„Де реци ко је!“ — пита Рајко сад.
„Јер ће ти усне љуто пуцати!“
Е размишља се: — „Чекај, чекај још —“
Тренутак само. . . ! Ал' све узаман
Цикутом слатким јекну пољубац.
„Ево ти на!„ —“
Та нигди ми се нећеш отрћи!
Љуби је дивљан опет и опет,
А Смиља руди, као румен мак,
И ма да моли — нема помоћи.
„Погоди прво“ — одговор му брз.
Заман се цура вије, отима,
Рајко је грудма силно притиште;
Заман се брани мали претићи —
По белом лицу кипте пољубци!
„Ух, тешка посла, муке големе!
Уморан сам ти моја Смиљчице.
И ти си мени добро враћала,
Ево сам крвав с твоје обране.
Е крив сам Смиљо, а шта ћемо де!
Шта оћеш јоште да ме крзнеш је л?“
И пре но што би цура пуштена
Дрскога Рајка бичем махнула —
А он јој кликну: „Хвала Смиљано,
Остај ми здраво. . . више други пут!“
И један скок! — а њега нестаде;
Шипрагом јурну стоци допаде,
Па бије бичем, громки хори глас,
Те једва скупи стадо збуњено,
Што жељно мира, дома полази.
Кличе јој Рајко: — „Смиљо, лаку ноћ!“
А мома ћути к'о заливена;
К'о турчинак се руди румени,
А са тешка јада стадо не гледа,.
Сведоке беле стида њезина!
Такоме злу се није надала,
А много мање такој дрскости —
Ни погледат' га не ће никада,
Још мање игда бити његовом —
Ох, нигда, нигда не! —
Ал' тек потајно, пре свог' поласка,
Осврнула се Смиља тијано,
Гледећи Рајка чила, весела,
Где игра, пева, срцем пунаним!
Те стиште усне с гњева голема,
Па себи сама тијо беседи;
„Што било, било, више никада!“
Али кроз лако лишће врбово
На уво јој је лахор шапуо:
Чувај се лажи момо гарава!
Другу ти вели срце несташно!
Умукну мома плаха, стидљива;
Обрну главу махом лагану,
Од срца рече лако, тијано —
Једва је лахор чуо несташни:
„Лаку ноћ, Рајко! С Богом до — сутра!“

Ј. Симеоновић-Чокић.

Другови.

— СЕОСКА ПРИПОВЕТКА ИЗ ПОДУНАВЉА —

НАПИСАО И ПОСВЕТИО **ГОПОЂИЦИ С. В.** Ђ. ЈОВАНОВИЋ.

(Наставак.)

3. На извору.

сванула недеља . . .

Водоноше иду по воду.

Сида бачванска већ стекла другарицу.

Ево и ње.

Дошла до Сидини врата па стала.

— Сидо! . .

— О, Сидо-о-о! — виче ју.

— Чујем! — одзива се Сида.

— Хајде по јутрошњицу!

Сида изиђе са котловима на обраници.

— О, Савка, да тебе није ја не знам шта би радила? — говори Сида другарици — Тешко ти то оставити свој завичај! . . . . Па другарице . . ! А овде никог не познајем . . .

— Иди бога ти! Лако ти познати

се! Чекај после подне у колу, познаћеш се са свима — теши ју Савка.

— Па кад се сетим, Савка, онога *нашег* кола . . . Па бубалице! Па — и не изрече суза јој капу низ лепе образе.

— Ћути, Сидо! Немој да свет види да плачеш. Лепше је овде. Чекај још пет-шест дана, док почну *ранице*, па недељом ил' свецем, до подне у трешње а после-подне у коло, па се и испеваш и изиграш.

Дођоше на извор.

— Добро јутро! — јавише се Савка и Сида.

— Да бог да! — одговарају раније водоноше.

— Гле, прија Сиде! Јеси л' уранила? — питају девојке.

— Малко, — одговара Сида.

— Па јел' лепо у Нештину?

— Та . . .

— Чекај, чекај, после-подне, док нам видиш момке! Само ако нам отмеш швалере! — шале се девојке.

— Не бојте се! Неће ни једну на ме срце заболети! Доћи ће мој по мене! — шали се и Сида.

Налише судове и разиђоше се.

4. У колу.

Тек прошло подне, а Сидина соба пуна девојака . . . Дошле да одведу Сиду *први пут* у коло.

Сида се лепо обукла. Везала сеферине и мале дукате, па оде са девојкама.

Коло већ играло.

Кад видеше Сиду неке се девојке пустише. Стале у чопор па шапућу.

Ту је и Перса.

— Види, молим те, како иде само — каже Перса Милеви.

— Као да је удилом испребијана — каже Милева.

— Ма о какву наказу, само нек' је из Бачке, па ево ти да ће се сви наши момци отимати — каже Сока.

— Ја се баш за мога Вецу не бојим! — поноси се Перса.

— Лако је теби! Ти си већ стрина-Јулина ручконоша, а то је: *бићеш ми сна*. То већ зна цело село. А Веца до тебе увек игра, — каже Милева забринута.

— Ти се ваљда бојиш за твога Тошу? пита Перса.

— Боме, Персо, бој се и ти за Вецу! — рећи ће Сока — Кад би право рекла: Сида је здраво лепа девојка. Погледај ју молим те! Образи као јабуке, а руке као да не носи по сунцу . . Па јој отац имућан . . Која још у селу има низ великих и два малих око врата?

Разговарале тако, док се Сида није уватила у коло.

Уватише се и оне преко од Сиде.

Адет је кад дође каква гошћа ил' девојка први пут, у коло, да се први момци до ње ватају.

Тако сад до Сиде.

— А шта још нема Веце? — шапну Милева Перси.

— Андрак га знао! Још му јуче рекла на орању да се журп.

Коло се раширило као у Раваници. Свако се то данас надмеће. Момци би да се допадну Сиди, а девојке опет да јој рекну: „ма да си бачванка опета смо боље играчице."

Па и Циври данас боље лете прсти по лукама на рожњи.

И он би да каже Сида: е нема у целој Бачкој гајдаша ко он.

До Сиде игра Тоша Персин, за Вецом најбољи момак.

Цивра мало, мало, па застане код Тоше, а овамо рожњу окрене Сиди. Ко пази види да њојзи свира.

— Ено Веце! — шапну Перса Милеви.

— Де је?

— То је Веца и Гаја што певају, — каже Перса.

Коло игра мислиш земља тресе . .

Веца и Гаја се промолише из сокака загрљени . . .

— Ух! Ала лепо певају — рекнће Милева.

— Над Гајом нема ваљда певача ни међ' Карловачким ђацима, — каже Сока.

Цивра стаде . .

Коло се распустило . .

Кад се распустише он опет надува, па свирајући оде пред Вецу и Гају.

То је Вецина пратња.

Кад-год се он укаже, Цивра мора пред њега свирајући, па га тако допрати до кола . . То Вецу доста кошта, ал' за то свако зна да је први момак.

Сад Цивра опет засвира коло.

Веца игра до Персе . . Све га девојке гледају.

Он води коло.

Цивра стаде пред њега.

— „Ев' овако
не мож свако;
да је лако
то би свако;
а ја могу,
вала богу!? —

подвикује Веца.

То Тошу једило.

Док Веца не дође сви су гледали у њега, а сад к'о да није у колу.

Срамота га од Сиде, па ће мало у штруц Веци, подвикнути преко кола.

— „Само тако до недеље,
Биће гаће од кудеље!

Ко бајаги оспромашиће.

Веца поцрвенео . .

Цивра обишао око кола па опет пред Вецу.

Веца заплеће, мислиш не стаје на земљу.

— „Ајде! нек иде,
Ланац и *по* ливаде!
Ако буде мало то,
А ми ће мо још и *по!*“ —

опет подвикну, па поведе коло чак пред Сиду.

Тоша поведе на другу страну па подвикну Веци:

— „Тако, Вецо, тако де!
Пре ћеш рећи: *пропаде.*“

Веца се пусти . .

— Стани, Цивра! — заповеди гајдашу.

Цивра стаде . .

Коло стало ал' се не пушта . .

— Свирај! — виче Тоша.

Цивра гледи у Вецу.

— Нек слуша кога хоће! — викну Веца — Хајдмо, Гајо! Загрлише се и одоше у бирцуз.

Цивра надува па за њима.

Коло се пустило.

Сви гледе у Тошу . . .

Тоша поцрвенео. Поцрвенела и Милева. Срамоти ју његова срамота . .

Тоша оде у бирцуз.

— Вецо! За што си јогунаст, па недаш Цивpи да свира? — пита Тоша.

— Ја га нисам звао! — одговори Веца — Ал' тебе питам мајчин сине: Кога вређаш у колу? . .

— То нисам мислио, Вецо. Ја сам тек нуз-гред подвикивао — извињује се Тоша.

Гаја води Цивру на поље.

Ево и Тоше.

— А шта се ти опет слепио са Вецом, ко ћуше уз руду, кад свако зна да си слуга? — пита Тоша Гају.

Гаји мал' крв из образа није шинула.

— Мани се, Тошо! — каже, а очи обори у земљу.

— Шта мани се! Зар још Гаја Радић да ми предњачи! — и стаде пред Гају.

Гаја подиже песницу.

Неко га задржа иза леђа . .

— Ето ти! — рече Тоша и ћуши Гају.

Гаја рикну као во.

— Ево и теби! — викну Тоша и сјури нож у Цивpине гајде — сад свирај Веци! . .

— А ево и теби, копилане! — викну Цивра и зграби Тошу за прса . .

Тоша јаукну и паде на земљу . .

Сав у крви . .

Нико није видео, кад су Тошу проболи.

— А што ме уби, брате? — рече скоро шапућући Тоша . .

Пред вече се већ свуда говорило: „Цивра убио Тошу.“

(Наставиће се.)

Српкиња васпитаља и васпитање српско

Од А. Хаџића.

(Наставак).

А шта су услови брачне и породичне среће?

Слога мужа и жене у сваку руку: љубав, поштовање, споразум, искреност и верност.

Без поштовања нема љубави, као што и без љубави нема правог поштовања међусобног.

Без љубави није брачне и кућевне среће.

Љубав је цвет и срца нам и душе, и сведок истини, да је тек мушко и женско заједно целина, и да једно без другога не могу испунити задатка, који им је одредила природа сама.

Муж и жена је свет за себе.

Они треба да су себи најпречи, једно другом најбољи пријатељи. Они морају једно за друго живети и умрети.

Лепота је благ дар од природе, и сретан је, ко је може уживати; богатство је лепа ствар, и благо ономе, ко је поштењем до тог дошао: ал' врх свега тога сјаје добро срце, света, чиста љубав, тврда вера и поштење као светла звезда на небу брачне и породичне среће.

То је штит, што брани човека и жену од свака зла.

Где је свега тога, онде је и среће.

Жена добра срца, жена, којој у срцу гори пламен свете, чисте љубави, жена, која зна и чува поштење: не ће харчити тековине мужевљеве, не ће њега варати, не ће му лагати, не ће га обмањивати, не ће га остављати у злу, и такав муж чиниће исто тако.

Они ће живети једно у другом и у породици својој, а што коме од њих двоје недостаје, примаће једно од другога.

Еле слога мужа и жене по природи, добро срце и поштење, света, чиста љубав и тврда вера, главни су основи брачној и породичној срећи.

Али још има нешто, што је управо исто тако услов, да се двоје слажу, као и једнаке прилике по природи.

Услов је тај: да је муж и жена једно за друго прилика и телом и душом.

Муж и жена могу само онда једно с другим живети сретно, задовољно и у миру, и изродити одраслу и честиту децу, кад су једно другом прилика и по годинама, телом и здрављем, и по телесним навикама.

А где год желе, да буде здрава и крепка потомства, најпрече је, да се свак жени и свак удаје само из љубави.

Брак и није ништа друго него права, искрена љубав мужа и жене, и ту тек добија љубав момка и девојке своје ближе одређење, свој прави значај.

Муж и жена, то су, као оно и у природи, два противна пола, која се привлаче, две половине, које су и испрва једно биле, те се за то и траже, да попуни једно друго.

Само где се таке две половине нађу, где се таке две сродне душе споје у једну потпуну целину: онде се тек може говорити о сретном браку, а где је брак сретан, ту ће и сва породица бити сретна и задовољна.

Цигло брак из љубави има тврда основа, на ком се подиже права срећа породична.

Девојка моли мајку своју:

„Не дај мене, мајко, за недрага!
Волим с драгим по гори ходати,
Глог зобати, с листа воду пити,
Студен камен под главу метати,
Нег' с недрагим по двору шетати,
Шећер јести, у свили спавати."

Девојка убија срећу своју, младост своју, јер је не дају за драгог, за прилику њену.

„Девојка јунаку прстен повраћала."

За што?

„На ти прстен, момче, мој те род не љуби!"

Род девојчин не љуби момка, а што ће девојка за њим и гинути и венути целог века свога, ил' што ће с другим несретна бити: за то њу нико и не пита.

Девојка зазебла у срцу, што је морала поћи за недрага:

„Снијег паде о Ђурђеву дану,
Не може га тица прелетети,
Девојка га боса прегазила.
За њом братац папучице носи:
„Је л' ти, сејо, на ногама зима?"
„Није мени на ногама зима,
Већ је мени по мом срцу зима,
Ал' ми није са снијега зима,
Већ је мени с моје мајке зима,
Која ме је за недрага дала."

Свак на свету зна, како су деца из љубави рођена обично и душевно и телесно даровитија од деце, изрођене из несретна, или незадовољна брака и зла живота између мужа и жене.

Ваља дакле отуд науку поцрпсти, да су у свем најнапреднија она деца, која имају да захвале свој постанак лепом животу и љубави својих родитеља.

Било би за цео род људски од неизмерне користи, била би то права срећа, кад се нико не би женио ни удавао ни из ког другог обзира, него само из међусобне наклоности и љубави.

Љубав влада светом, љубав спасава свет.

„Љубав је, знајте, путања права,
Ко њоме греде, тај се спасава!"

Љубав је основа свету, она је срце и душа свету, она је хармонија у свету.

Љубав не чини, што не ваља, не срди се, о злу не мисли.

Не радује се неправди, а радује се истини.

Љубав дуго трпи, милокрвна је; љубав не завиди; љубав се не велича, не размеће се, не хваста се.

Све подноси и сноси, све верује, свему се нада, све трпи.

Свак народ овога света посветио је сву силу своје маште љубави, па је ипак свак морао занемити пред величанством љубави.

Ни највећи умови људски, и ни један језик на свету — нису нашли речи, да би могли описати љубав као што ваља.

„Љубав је" — вели Шекспир — право чудо неба и земље, живи дах среће, свеж лахор, што с неба лахори по жалосној пустињи, по животу. Љубављу дише сва природа; љубав је утеха и боговима и људима."

„Какво ли је чудно царство,
Царство силне љубави,
Чуда, што се у њем стају,
Не могу се изрећи!"

Љубав је највећи чудотворац: она је од постанка света починила најдивнија дела у васељени.

Љубав је највећа сила на свету: она чак и од паметних људи луде гради, а лудаке оразумљује, опамећује.

Љубав је најплеменитији осећај срца човечјег.

„Ох, да је то јава, што се у сну слути!
Ох, да су векови ти кратки тренути!
Ох, кад не би ружа никад прецветала,
Ал' би срца љубав благосиљат' знала!"

Ни част, ни власт, ни слава, ни сјај, ни богатство у свету не може испунити празнину у срцу, из ког је нестало љубави и вере у љубав.

Љубав је невидовна снага, као што је и Бог невидљив.

Бог је љубав.

Бог и љубав, то су само два имена, две речи, које у истини значе једно те исто.

Ко живи у љубави, живи у Богу и Бог у њему.

Љубав је она снага, која је овај свет створила.

Она је извор и мати свакој врлини, и кадра је и из ниске душе измамити најплеменитије осећаје.

Љубав је мир за нашу савест, светлост за наш дух, изобиље за наше срце, снага за нашу вољу.

Кад кога љубиш, тако ти је, као да си у цркви пред олтаром божјим: молиш се, клањаш се, метанишеш, и враћаш се кући сав блажен, ма да ти није нико

одговорио, да л' ти је саслушана молитва ил' није!

То је оно, да речемо речима простог света нашег: Кад се у цркви Богу молим, сретан сам, јер ме сви свеци лепо гледају.

Што је год постало на свету, из љубави је постало.

Љубав је живот, љубав никад не престаје, љубав дели срећу.

Љубав је небеска светлост, која једина обасипа зрацима својима ум и срце, која нас ослобађа из тамнице и окова наших предрасуда и ограничености наше, па нас поклања роду, свету и човечанству.

У кога није љубави, ко не прихвати свет љубављу ма у ком правцу: не ће моћи ништа учинити ни за своју породицу, ни за свој род, ни за човечанство.

Превртите ма који лист светске повеснице, наћи ћете извезене дивне слике мученичке, који крвљу својом потврдише, запечатише љубав своју према роду, домовини и човечанству.

Љубав је бескрајна, као што је и Бог бесконачан.

Љубав је небо, и ко већма и чистије љуби, ближи је небу, ближи рају.

Љубав је одејај лица божјег, и као што сунце својим топлим зрацима буди успавану природу: тако и љубав буди у човеку срце и ум, та два божанства природе људске, те из њиховог загрљаја рађа се цвет духа човечјег — *слобода!*

И је л' истина, да је слобода живот, а ропство смрт, да је „боље гробом, него робом:“ онда мора свак од нас имати љубави у срцу свом, да би се могао ослободити ропства, морамо љубити, да би смо могли бити слободни!

(Наставиће се)

Негдинска кроника.

Белешке Л. Д.

3.

ПРЕД ЦРКВЕНУ СКУПШТИНУ.

(Свршетак.)

Какво звоно? — Плану чича Рада Обрић. — Хоћемо кулу! Кулу да дозидамо. Нек се издалека види Негдин. Нек се зна, где је Негдин?

— Лепо и красно, браћо; ал откуд новаца? — Примети сасвим скромно деда Совроније Трајков.

Забезекнуше се сви. Гледи најпре један у другог, па онда сви у црну земљу погледаше.

Тишина.

Сад се тек зачу с крова, како се неколико врабаца ухватило у коштац, па се бију и џавељају — џавељају, стала их вриска, а не знаш која им је невоља. Један деран хитну међу њих грудву; а они наједаред закрилише крилима и залепршаше се управо преко главе негдинских одабраних старешина. А један главати маторко сакрио се одмах на онај дуд у густо грање, на живка: „Живк-живк! Живк-живк!“ Ни бриге га није!

Чика Аћим Суваџија погледа најпре за оном гомилом врабаца, понда овај збор око себе.

Чика Рада Обрић боцка штапом у земљу.

Деда Јова Смуђ пљуцну.

Газда Стојко Прибић се почеша иза ува.

Тата Вуја Асапагин климну значајно главом.

Мислиш, мисле нешто крупно.

А деда Совроније Трајков видно, како је његова реч пала као грудва међу вранце, избечио очи, па погледа по свима редом. Ко га познаје, не би ништа изгубио, кад би се окладио, да је деда Совроније сад уверен, како нико није

ништа наметније избацио у Неготину, откако је Неготина.

О новцу, збиља, као да није нико ни размишљао.

А црквена благајна, заиста тако је празна, да би црквени миш врат сломио, када би се забунио у њу.

Као што рекох, завлада тишина међу скупљенима. Само онај главати врабац у густом грању на дуду непрестано жйвка: „Жйв-жйв! Жйв-жйв!“ Па га ни у девет брига!

Најпосле прекинуће први ту тишину чича Рада Обрић:

— Ја као велим, нек остане по старом!

— Дабоме, нек остане по старом, — пристане тата Вуја Асанагин.

Газда Стојко Прибић диже главу, као одахну човек. Е, ствар је решена, па му чисто паде тешка брига са срца.

— Па да! Шта нам вали и овако?

— И ја велим тако, — дода деда Јова Смуђ, па као и он одахну.

Деда Совроније Трајков само ћути, ништа не беседи. Боји се, да не рекне штогод, што би га можда бацило с оне висине, на којој се замислио и блажен осећао последње своје речи

Ал не може да ућути чика Аћим Сувајџин.

— Далеко ћемо дотерати, ако пођемо по старом, — вели он.

— Е, Аћиме, и на мртвога си се испизмио, — укори тата Вуја Аћима, мислећи на старог покојног попа.

— Мртва уста не говоре, Аћиме, — уплете се и чича Рада.

— Нека му је од бога милост, — одговори чика Аћим. — Ал што је било, ја мислим, не сме даље остати. Знате л' и а јамачно знате, кад и ја знам, да Тоја даје своју цуру за Глишиног дерана?

Опет сви заћуташе.

Чича Рада Обрић опет стаде боцкати штапом у земљу.

Деда Јова Смуђ и опет пљуцну.

Газда Стојко Прибић се почеша иза истог оног увета, где се почешао био и отоич.

Тета Вуја Асанагин обори главу.

А деда Совроније Трајков замумла значајно:

— Хм, хм!

— Зло захвата све већма корена. Па кад већ и баћа Тоја Главош даје своју ћер за Глишиног сина, а Глиша Сталаћев је први назаренац, ствар постаје све озбиљнија.

А чика Аћим ухватио мах, па ређа:

— Милица Батинићева живи толико година невенчана с Ацком Радонићем; па нико ни мукајет . . . Стана Прапорчева одбегла од жива мужа, па живи с Гајом Станчиним; а Теја Прапорац довео неку из света па ником ни у шеснајст . . . Тоје Главоша снаха родила већ пре пет година, па дете није крштено; а Тоја ни данас не да, да се крсти . . . Деца нам на очиглед и нама и власти не иду у школу; још мало па неће ко имати да очита апостола у цркви . . . А колико се њих узело и венчало по старом нашем обичају и закону, за ово последње неколико година могао бих на прсте избројати, па још да ми остане прстију и за оне, који се нису или развенчали или раставили. Него што је женско одбеже, а што мушко оте или украде.

Говори тако чика Аћим Сувајџин, а од скупљених поче једног по једног да нестаје с договора.

Чича Рада Обрић удари два триред по неком камичку, па га чукну до на по шора, те се окрену и оде, а ником ни мукајет . . . Чича-Радина девојка јесенас одбегла за Станчевићевог момка.

Деда Јова Смуђ разглавио вилице од увета до увета, па зева; те и он оде, а и не осврну се. Његов деран довео летос неку из јабане, па још ни данас не доби право, да се венча, те живе невенчани.

Газда Стојко Прибић уздану гласно јасно: „Хај, хај!“ — да и онај врабац с

дуда наједаред црну. Погледа газда Стојко школско здање, па оде на трећу страну и без збогом и без опроштаја . . . Његово дериште није никад ни видило школе ни било у цркви, већ и лети и зими бојтари код оваца то на летњој паши на мандри, то у зимњем обору око еведре. Учитељ добије јагње или сира. А власт не пита, док јој ко не јави.

Тата Вуја Асанагин натуче шешир на чело, па окрену леђа, те и њега нестаде, као и невешт да је, чега се ради ту био нашао . . . Он се већ две године вуче по суду и конзисторији, да развенча свог сина са снахом.

Деда Совроније Трајков се накашља из грла; па таман хтеде чика Аћим нешто још да рекне, оде и Совроније . . . Он је већ неколико пута терао своју жену и примио је натраг.

Ачика Аћим Суваџин хтеде да каже:

— Него ти, чича Радо, и ти, деда-Јово, па ти, газда-Стојко, те ти, тата-Вујо, а и ти деда Совроније, оградите ограду око свог добра, подигните оџак на својој кући, будите звоно код своје чељади; па ће брзо бити око цркве ограђено, дизаће се кула на цркви небу под облаке, а четврто звоно зазвониће, кад нам старешине боље огласе.

Хтеде рећи то чича Аћим Суваџин, ал не имаде већ коме. Окрену се и он, па оде младом попи . . .

. . . Е, тако се свршио први договор пред прву црквену скупштину у Негдину! . . .

Ђорђе Магарашевић, српски књижевник.

1793 † 1830.

(Свршетак)

Из овога је јасно, за што је она основана а шта је данас, и колико вреди, то сви знамо.

Још смо ради споменути двоје из штампанога писма његовога од г. 1823.

Адреса, на кога је писмо писано у Трст изгубила се. Но из писма види се, да је оно писано писцу Мизијаде: Ову је пак писао Евтимије Поповић, који се родио 1797 (4 године после нашега Магарашевића) у Карловци, и ту је свршио философске и богословске науке. Могао је дакле бити у једно доба с нашим Магарашевићем, па је то познанство и пријатељство остало и после, када је Поповић отишао у Трст, где је био учитељем.

Од истога Поповића имамо ова књижевна дела: *Сузе Радмилове,* спѣвано по Влаху Минчетићу Дубровчанину Евтимиемъ Поповичемъ. У Будиму 1826 г. — *Іефтаій*, описаніе живота Јефтяя, судіе Ізраелскога рода (у 4 певања). *Разна дѣла,* свезка I. и II. (Османида), III. (Милошиада). *Мизиада,* описаніе земаља Сербіе и Босне — (у XVIII певања). *Свеславие или паншеонъ* 1. свеска.

Писмо дакле писано је Јефти Поповићу у Трст, а одатле је лако могло доспети у Црну Гору и наћи се у библиотеци великога песника и владике Петра Петровића Његоша, који је био савременик наших књижевника.

У писму се спомиње „Петар Матић,“ који се родио у Бингули, у Срему, а то место није далеко од Адашеваца. Отац му беше парох у Бингули. Учио је права у Бечу, и после је био судац у Костајници. Дела су му: Соломона Геснера Идилле од П. М. т. ј. Петра Матича, и Соломона Геснера Дафнис.

О самом месту у писму, где говори како је рад издати књижицу под именом „Сербска Лѣтопис“ писаћемо на згоднијем месту, а овим смо рекли, што би протумачило нека места из писма нашега Магарашевића.

Овим завршујемо своје писање о првом уреднику „Српскога Летописа.“

У току овога рада, добијем писмо од мога великога добротвора и стрица *Ђорђа Магарашевића,* А. Е. М. конзисторијалнога члана у *Сарајеву,* у ком ми пише, да су у њега три синђелије, једна рођенога брата, дру-

га оца, а трећа је синђелија деде нашега Магарашевића, издана на парохију Адашевачку по митрополиту Павлу Ненадовићу од 29. јунија 1752 г. По том види се, колико је стара ова породица, а шат се прилика даде, ради смо докучити и кад се преселила у Адашевце.

У Шематизму Архидијецезе Карловачке забележено је, да је садашња црква саграђена 1776, а матрикуле су отпочеле 1766 г. По том дакле не можемо ништа дознати о првим насељеницима ове породице у Адашевце.

Ово што до сада написасмо нека буде прилог животу и књижевному раду нашега Магарашевића са топлом жељом, да би се о њему јавило више шта, ако се то кому узможе.

Да би напослетку дознали наши поштовани читаоци, колико поштоваху нашега Магарашевића сувременици му, спомињемо да су му спевали оде. Осим тога ево како нам јавља М. Светић у „Сербској Лѣтописи“ 1840. књ. I. жалосном вешћу из Новога Сада за смрт њенога дотле уредника:

Лицем на наше Богојављеније 6/18 Јануарија 1830 год. Г. *Георгиј Магарашевић,* Професор Красноречија*) у гимназији новосадској, и учредник Летописи Сербске, у 37-ом лету општеполезнога живота свога, преселио се у вечност. У њему супруга Катарина оплакује горко вернога друга, који њу замало добротом својом ублажаваше; родбина тужи за красном и плодовитом граном, која јој на понос служаше; ученици губе мудрога наставника и вештога изображатеља душевни сила њиови; друзи и пријатељи скорбни оставши лишавају се дружбене љубезности и сердечне искрености; књижеству Сербском вечита тама покри ревностна и неуморима делатеља свога; а роду нашем заће подобно светлој звезди лучезарни, жаром родољубија испуњени, високи Геније, заће, или боље рећи, на средини општеполезно теченије своје грозном зависном судбином пресече. — Велике заслуге преминувшега о роду и књижеству Клио ће Сербска достојним споменом овековечити.

Тело је незаборављеног покојника 8/12 Јануара о. г. великим плачевним торжеством, које свакоме безпристрасноме зритељу доказатељством служи особитога уваженија код публикума церној земљи предано. Три Ђакона, осам свјашченика, и катедрални Протопресвитер, и наместни Гимназиални Директор Пречестњејши Господин Даниел Петровић, опевали су покојнога у саборној восточној цркви трогателним гласом, где је познати благогласни витија Пречестњејши Господин Константин Маринковић, парох катедрални, скробно торжество са достојним надгробним увенчао словом, у коме је кратко, но силно и чувствително редке добродетељи, и отличне заслуге покојнога споменуо, уподобљавајући га светилнику просвешченија рада, и трудољубивој пчели, која је из науке страни народа и земаља чисти мед собирала, и роду свом за јело предавала. — И спровод је овај из самога уваженија и усердија без плате, чињен, Est honor literis et virtuibus!

По совершенију плачевног спровода, Г. Игњатиј Јовановић, професор, говорио је у гимназиалној сали на спомен покојнога латинским језиком прекрасно слово, у коме вештим витијством својим живот покојнога од колевке до гроба пратећи, показао је са сузама сузнима слишатељима, да је овај високим и редким природним душевним силама обдарени муж оставио пример трудољубива и отличнога ученика, пример доброга и вештога учитеља, мудрога воспитатеља и наставника, доброга сродника, вернога супруга, љубезнога, и искреног и благозаслужнога друга и пријатеља, неутрудима и отмена списатеља Сербска и великог родољубца.

На конац изговорио је Г. Лазар Лазаревић, краљевске табле заклети нотариј, бивши ученик покојнога, серпским језиком кратко, но жалости и благодарнога чувства преиспуњено слово, у коме вниманије слишатеља на промене, које у природи како одушевљеној тако бездушној и безорганическој непрестано бивати видимо, обраћајући, и као обично свакоме показујући, и на похвалу покојнога вопрос онај: зашто при овој промени, преселенију мужа овога у вечност, сви се тугом и жалошћу покривамо? разрешивши, са познатим

*) Наш Магарашевић је био у Новосадској Гимназији „професор риторике, всемирне Историје, Землеописанија, древности грчке,“ и тумачио класичне писце.

но многозначећим речма закључио је: *Земља плаче, небо се радује.* — . . .“

Овим саопштисмо поштованим читаоцима и последње почасти, које учинише савременици нашему књижевнику и првому уреднику „Српскога Летописа“ — Ђорђу Магарашевићу.

По смрти његовој „*Матица Српска*“ „*С истиним признателности и уваженија чувством оплакујући смерт родољубивог, неутрудимог и незаборављеног уредника нашег Г. Георгиа Магарашевића, и желећи да неби смертију великог овог мужа Летопис Сербска теченије своје окончала* . . . .“ јавља да се његога уредништа примио М. Светић (Јован Хаџић.)

А сада завршујемо ми свој приказ живота и књижевнога рада „родољубивог, неутрудимог и незаборављеног“ нам сродника који премину у цвету година човечијих, у најбујнијем књижевном раду, који му за навек пресече неумитна смрт.

Вук Караџић је обично говорио: „Е да би се још што од смрти отело.“ Бог му је поклонио дуга века, и много је урадио, много је „од смрти отео.“

А наш овде књижевник: први уредник „Српскога Летописа“ мало је живео, а много урадио,

Мало живео, много од смрти отео.

У Новом Саду 1885 год.

професор **Ђорђе Магарашевић.**

ЛИСТАК.

УЗРЕЧИЦЕ.

Прибележио — ј —

Доста сте пута могли чути, да когод усред каквог разговора наведе какву причицу, било да разјасни, што је рекао, било да наведе тек штогод слично оному, о чему је реч; дакле прича нешто „уз реч“. Обичан увод такој причи је: „Што казао овај или онај. . . .“. или: „Тако било то ил то. . . .“, или: „То ти је баш као ово или оно. . . .“, или: „Не буд' замерено, што ћу рећи. . .“, или тако што.

Не сећам се, да л' сам баш у народу чуо реч: „узречица“, али ми тако обично звони, да назвах таке причице уз реч „узречицама“.

Свакако су чисто народна умотворина. Често ће додуше онај, који наваћа какву узречицу, споменути какво име, као од кога је чуо. Али врло ретко се може зајамачно тај споменути сматрати за аутора узречици тој. Обично се спомене таки, који је познат као мудар човек или као шаљивчина, или у опште, за кога се зна, да зна много узречица. А збиља и имаде у нашем народу људи, који их знају врло много, па ће уз сваку другу трећу рећи: „Тако било то и то“, или: „То ти је баш као. . .“. и т. д., па онда исприча узречицу.

Узречице нису сасвим то, што су народне приповетке, краће су, нешто су налик на њих; нису пословице, дуже су, а и на њих су налик. Оне наводе какав случај, услед кога је постала ова или она изрека и пословица у народу, а хоће често да карактеришу личности или прилике, о којима је реч.

И њих имаде дабоме сувопарних а и досетљивих, исто као што су неке општег а неке тек локалног значаја. Многе се причају у разним местима с врло маленим изменама, да се тек прилагоде местним приликама; тако се у једном месту прича нешто, што се и у другом и у више места о другом коме прича, који је у том месту познатији као такав и такав.

1.

Дошао Н. кнезу да се тужи:

— Седим ја у бирцузу, па пијем, а седи М. до мене, па и он пије. Наједаред ће он мене почети, да запита то и то. Е, боме станем и ја њему одговарати. Што он мени, и ја њему. Реч по реч, па ти он шчепа стакло, те звиз мене по глави, па ми, ево видиш, разби главу, а ја ни крив ни дужан. . . Може л' то бити, кнеже?

— Ето видиш, да може! — Одговори му кнез.

2.

Дошао пијан човек својој жени на вечеру.

— Жено, дај вечеру.

— Немам боме ништа. — Вели жена.

Не потраја дуго, а муж ће опет:

— Жено, дај вечеру.

— Немам, човече, баш ништа.

После мало опет навали муж на жену:

— Море, жено, дај вечеру, јер. . .

— Шта ти знам, за бога, изнети кад немам шта.

— Било не било, изнеси, кад ја кажем, — разману се муж у свом праву.

Кад виде жена, да нема куд ни камо, постави му сто сасвим по реду, па стане за његова леђа.

Муж чека и чека, да жена изнесе јело. А кад му се досади, он на њу:

— Жено, докле ћу ја јело чекати?

— Па, пред тобом је, једи.

— Шта ћу јести, кад немам шта.

— Било не било, једи, кад сам поставила.

3.

Питали слепца, *кад* је ослепио?

— Слеп сам од детинства. ал се нисам слеп родио.

— Па, би л' волео, да прогледиш?

— Не наопако!

4.

Питали слепца, види л' бар штогод штогод?

— Видим мало небо, кад преврнем очи.

— Па то је добро.

— Јадно је то добро. Волијем по земљи и слеп, нег на небо окат.

5.

Рећи ће неко слепцу, видевши му доста крајцара у шеширу:

— У добар час се ти роди. Пун ти шешир.

— Па хајде да се мењамо, — одговори му слепац.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Оцене и прикази књига. Од архимандрита *Н Дучића.* Отштампано из 60 књиге Гласника српског ученог друштва. У Београду. Краљевско-српска државна штампарија 1885. На вел. 8-ни, стр. 15. —

То је наслов чланку на по се штампаном из Гласника срп. уч. друштва. У њему се оцењују две знатне књижевне радње познатог писца архимандрита Никодима Милаша: „Зборник правила светих апостола васионских и помјесних сабора и светих отаца, која су примљена православном црквом“ (превод с грчког) и „Каноничко начело православне цркве при разрећивању црквених власти. К питању о јерархичном положају сарајевске митрополије.“

По што је рецесенат одао заслужну хвалу преводнику зборника правила и његовом стручном знању канонског права и у опште богословској му учености, прешао је на оцењивања брошуре под горњим насловом, у којој писац њезин, г. Милаш, доказује, да је карловачки патријарх наследник српске пећске патријаршије, и да митрополије босанска и херцеговачка ваља да потпадну под његову врховну духовну власт. Исто то трудио се да докаже и протос, г. Радић у књизи својој: „Ein Kampf um's Recht, Beitrag zur Lösung der orthodoxen Kirchenfrage in Bosnien.“ Али ни један ни други не могоше доказати тога илузорнога права за карловачког патријарха.

Учени архим. Дучић познатом савесношћу, помоћу јаких историјских сведочанства, побија мишљење обојице доктора богословије. Иза наведеног историјског факта, да се после сеобе народне за патријарха Арсенија III. 1690 и Арсенија IV. 1737 у Аустро-Угарску изређало на катедри пећске патријаршије петнаест патријараха и тек 1766 године да је иста патријаршија укинута, иставља вредни писац епископима пећске патријаршије право и власт, коју су имали да — оставши сви с народом неисељеним на огњиштима својих предака — на основу канона осуде оба Арсенија, — „што су напустили: патријаршију, цркву и народ и побјегли у другу државу!“ Арсеније III. и Арсеније IV. немаху, по канонима, никакве власти над српском црквом у пећској патријаршији, а ни наследници њихови; то се потврђује и тиме, што се на сабору у Крушедолу 1708. после смрти Арсенија III. изабрани митрополит Исаије Ђаковић заклео, да ће признати српског пећског патријарха за врховнога духовнога старешину. А тадашњи пећски патријарх, Калиник, потврдио је нову архиепископију

српску у Аустро-Угарској. — Из тога се види „да архијепископи крушедолски и доцније карловачки нијесу никад нашљедници пећске патријаршије, нити су имали право врховне духовне управе над српском црквом у Босни и Херцеговини до укинућа пећске патријаршије 1766.“

Па ни после поменуте године немаху они тога права јер су она пренесена ферманом султана Мустафе III. на грчку цариградску патријаршију ради многоврсних узрока и побуда, између који су најглавнији: „анархија у пећској патријаршији; што се тада задужила толико, да није могла исплатити повјериоце; и, што су те смутње, које су произведене изнутра и с поља, отвориле врата, у томе мучном добу по српску цркву и српски народ, мисионарима страним у Босну, Херцеговину, Арбанију, Метохију, Рашку и Србију; ради вјерских и политичких циљева. — Па находећи се тада српска пећска патријаршија немоћна, да стане на пут томе прозелитизму, стави се, не под заштиту, него под власт и пуну потчињеност великој цариградској цркви.

Под крај својега делца износи г. рецепсенат још неколика светла сведочанства тврдњама својима о наследству патријаршије пећске: два знаменита факта овога века из историје српске цркве у Србији, на име, када су 1832. повраћена срп. цркви од васеленског патриарха и синода цариградског црквена права или полунезависност, и када су Србији 1879. од истих повраћена сва аутокефална права. Свему томе придружује се у прилог тврдњама г. Дучића и мартовска конвенција од 1880 кабинета бечког, састављена с васеленским патриархом Јоакимом III. о врховном праву црквеном у окупираној Босни и Херцеговини; по тој конвенцији задржана је врховна духовна власт патријарху васеленском над српском црквом у те две покрајине. Тога ради се Аустро-Угарска није ни могла помоћи код титуларног патријарха српског у Карловцима, кад се радило око питања црквеног врховног права у Босни, него се она обратила патријарху цариградском. — После свега тога, разуме се само собом, да се не могу одржати тврдње двојице доктора богословије: е је карловачки патријарх по природи и историји наследник пећске патријаршије, те да има право врховне духовне власти над срп. црквом у Босни и Херцеговини. Него право историјско, „природно и канонско,“ вели писац, „на нашљедство, повратак и продужење српске пећске патријаршије нема нико други ни пречи од српске независне цркве у садашњој краљевини Србији.“

„Жича и Пећ српски су свети ‚сиони‘; а нијесу ни Карловци ни друго ниједно мјесто“.

Овако завршује рецесенат свој чланак: „Карловачком патријарху нијесу призната ни у свој аустро-угарској монархији права врховне духовне власти над свијем српским јепископијама; по чем: задарска и бококоторска потпадају под буковинску митрополију у истој монархији! — Није канонички до сада признато од автокефалних православних цркава узвишење архијепископа и митрополита карловачког за патријарха. То патријарш достојанство има почетак тек од 1848 г. зависи од добре воље цара аустријскога и краља угарскога, да га потврди или не потврди.

Православне автокефалне цркве знаду и признају само архијепископију и митрополију карловачку над српском православном црквом у Аустро-Угарској. И ништа више. А г. Милаш и г. Радић усиљавају се да докажу, да има то право чак над српском црквом у Босни и Херцеговини, где је суверенство султаново, а врховна духовна власт васеленскога патријарха од 1766. г. до данас.

Ми би се радовали, кад би карловачки патријарх добио права, која му по канонима православне цркве припадају над свијем српским јепископијама у Аустро-Угарској монархији. А српска црква у Босни и Херцеговини по најновијем уређењу има на управи својега народнога достојног и родољубнога митрополита г. С. Косановића, којим је задовољна и не тражи промјене.“

Прочитавши ово најновије дело г. архиман. Дучића, врло нам је мило, што можемо за њ рећи, да је оно написано угледа достојном објективношћу, дубоким и јасним погледом у историју прошлости наше народне и црквене,

а језиком управ елегантним; за то га и препоручујемо најтоплије свакоме, особито онима, који су читали у овоме делу приказане књиге.

К.—

ДРУШТВА.

(*„Матица Српска.“*) *Састанак књижевног одбора 31. марта (12 априла) 1883 год.* Секретар јавља, да је јуче у 10 сахата у вече преминуо народни добротвор *Атанасије Герески*, члан „Матице Српске“ и управног одбора, да ће се земни остатци врлог покојника опојати у саборној цркви у Н Саду 2. (14) априла о. г. у 10 сахата пре подне и за тим пренети сепаратном лађом у Черевић и тамо сахранити у породичној костурници.

Јављајући то, напомиње секретар, да је споменути добротвор у IX. тачци свога тестамента од 14 (26) фебруара 1883. ово наредио:

„Она друга половина преосталог иметка мога, што је намењена на потпомагање српске књижевности, има се предати на руковање „Матици Српској“ у Новом Саду на туцел, да се оснује *„Фонд Атанасија Гереског“*, од кога ће употребљавати приходе „Матица Српска“ на награђивање српских књижевних дела, или на потпомагање заслужних и сиротних књижевника српских, дајући овима кад и кад, или сталну годишњу припомоћ. Фондом овим руковаће „Матица Српска“ на начин као што и осталим фондовима рукује, и о томе није дужна никоме рачуна давати. Ако би пак „Матица Српска“ престала, или би се из Н Сада одселила, то ће књижевно одељење „Матице Српске“ у последњој својој седници у Н Саду решити, коме ће се на руковање предати овај фонд ради испуњења горе означене цели његове; а ако књижевно одељење у том погледу не би ништа решило, онда се има цео фонд предати на руковање управи српских народних фондова у Карловцима донде, док се било у Н. Саду било у другом ком српском месту, где буде средиште тадашње српске књижевне радње, не оснује књижевно друштво, и тада се овај фонд има томе друштву на руковање предати.“

Уједно јавља секретар, да му је фискал друштвени др. Илија Вучетић, као извршилац тестамента, рекао, да ће на споменути фонд доћи до 12·000 фор. а. вр.

Чим је дознао за смрт покојникову, дао је истаћи црну заставу на матичином стану.

Књижевни одбор узима на тужно знање извештај секретарев; устајањем и ускликом: „Слава Гереском!“ одаје почаст том ретком родољубу и ставља у записник своју преголему тугу за губитком честитог и врлог сина рода свога, који је својим родољубивим завештањима и доброчинствима показао, колико му је стало до просветног напретка народа српског, и који је својим светлим делима заузео једно од најодличнијих места у угледном колу народних добротвора.

Уједно се решава, да се у име „Матице Српске“ положи леп венац са тракама и с натписом на одар покојников, да у име „Матице“ говори у Черевићу надгробну реч члан Андрија М. Матић, да двојица од чланова књижевног одбора иду поред сандука и да се позову чланови управног и књижевног одбора, да учествују на погребу и да прате мртво тело пок. добротвора народног у Черевић.

РАЗНО.

(***Михаило Продановић***. Свршетак). За пренос смртни остатака Михаилови из Винковаца у Н. Сад, није се заузео никакав брат, јер Михаило брата имао није, но Марта удова Михаила и син Сава: онда ц. к. оберлајтнант у ц. к. славонској хусарској регименти.

Кад се већ у вашем цењеном листу и неки унук Михаила Продановића именом и презименом наводи, принуђен сам томе противсловити.

Михаилов отац, ц. кр. оберкапетан *Иван Продановић* II., имао је само једног сина и то је био ***Михаило*** ц. к. обрштар. — ***Марта рођ. плем. Сечујац*** супруга му роди сина именом 1.) *Сава*, и троје женске деце, именом 2.) *Јелисавета*, 3.) *Ана* и 4.) *Јулијана*. Ово последње дете подруг године старо, умрло је у Винковци 29. јануара 1757. лета и буде у Мирковци сахрањено. — 1) Сава је био ц. к. подмаршал у. м. а умре 8/15. септ. 1822 лета у Митровици. Сава је био са ***Маријом рођ: плем. Белгради*** кћери обрштара и команданта ц: к: славонске хусарске регименте ***Јована пл. од Белграда.***) ожењен. — Ови супрузи имадоше само једно дете, именом ***Марта***, зв. Мартица. Ово је *једино унуче*, које је Михаило на овом свету имао.

2.) Јелисавета Продановић пл. од Ужичке Каменице, коју сам горе већ споменуо, није имала деце, — умрла је млада.

3.) Ана Продановић плем. од Ужичке Каменице, била је за ц. к подмаршала ***Барона Михаила Микашиновића од Шлангенфелда*** удата, — неимадоше деце. —

Сад да се вратим на Мартицу, рођ. плем. Продановић од Ужичке Каменице. — Она је удата била за *Михаила Глигорију Матију (са три имена) из Окула грба Равич, Околски,*)* господара на Попови у Подолији, коморника на бившему двору пољскога кр. Станислава Аугуста.

Деца из овог брака: 1. *Катарина* 2. *Ана*, 3. *Алекса* и 4. *Јован*. — *ово су Михаила праунуци а Саве Продановића унуци.*

Катарина била је рођена у Попови (у Подолији:) 1780 лета и уда се за *Клеменса витеза Рудњицкога* господара од Стрчалка (***Strčalki;***) и Дитковаца (у Галицији) — умрла је на свом добру у Стрчалки у месецу Септембру 1852 г. — Рудњицки је галициске племићке гарде што је прошлог века постојала на ц. к. двору у Бечу поручник био. Концем прошл. столећа, кад је услед превишње наредбе ова гарда престала поврати

****) Michal Grzegorz Mateusz trzech imion Szambellan bylego Dworu Polskiego.***

се он на своја добра у Галицију. Он је умро на своме племићком добру Стрчалки у г. 1856.

Деца из овог брака: 1.) *Клементина;* — 2.) *Теодор;* 3.) *Наталија. Ово су Михаила Продановића праправнуци а Савини праунуци.*

1.) *Клементина* рођ. у Лавову у Галицији 1815. лета, сад господарица на свом добру Балице (у Галицији) удова ***Хенрика витеза Брониевски — Безђиеда (Bezdzieda)*** Брониевски је у пољској револуцији ритмајстор и код Скржинецког, (*Skrzynecki*) генералисимуса пољске армаде ађутант био; — он је 8. Маја 1853 године на свом племићком добру Балице умро. —

2.) *Теодор* рођ. у Лавову 1817 лета, сад господар на својим племић. добрима Стрчалки и Дитковцима, — он је ожењен са *Софијом племен. Мрозовицки* кћери Франциишка витеза Мрозовицког, господара свога плем. добра Соколовка.

Деца из овог брака: *Марија* (рођ. 1849 у Соколовки) — *Казимир,* (рођ. 1850 у Лавову) — *Ана,* рођ. 1853 у Стрцалки (— ова потоња је 1868 г. преминула.) — *Станислав* рођ. 1854 у Лавову-*Жигмунт,* рођ. 1859 у Лавову — *Хелена,* рођ. 1860 у Лавову — *Климентина,* — рођ. 1862 у Лавову — *Здиславрођ.* 1866 у Стрцалки — *Ђосија,* рођ. 1867 у Стрцалки. *Ово су Михаила Продановића праправраунучад а Саве Продановића прапраунуци.* Од ово деветоро деце многи су ожењени или удате, — *дакле су и њихова деца Михаилови и Савини потомци.*

3.) Наталија, рођ. у Лавову 1825 лета, удова иза *грофа Маурици-а Ђиедушицког: Dziedusryckі* господара на старом Мартинову: (*Stary Martinów*) у Галицији ц. к. дворски саветник, куратор гроф Осолинскијеве библиотеке коју је исти народу галичком оставио.

..Деца из овог брака:

Аниела рођ. 1842 г. у Лавову, — *Аугуст* рођ. 1844 г. у Лавову, — *Карол* рођ. 1846 г. у Лавову, — *Домицела* рођ. 1848 г. у Лавову, — *Маурици* рођ. 1850 г. у Лавову, — *Ксавер* рођ. 1851 г. у Лавову, — *Андрија (Jendrzey)* рођ. 1853 г. у Лавову; — *Томаш (Tomasz)* рођ. 1854 г. у Лавову; — *Клеменс* рођ. 1856 г. у Лавову; — *Ана* рођ. 1860. у Лавову; — *Наталија* рођ. 1862. у Лавову — осим ово једанаест деце, имали су још једно дете, које је још малено преминуло. Од ових су више њих ожењени или удате, те су њихова деца још новији потомци Михаилови. ***Б.) Ана*** рођ. 1781 љ. у Попови а умрла је 1865 љ. 24 Маја п. р. к. на свом добру Жеребеловка; удата је била за ***Јулиуша витеза Комар*** господара својих племић. добара Жеребеловка, Исаковце, Ластовца и др:

Деца из овог брака: 1.) Хонората; — 2.) Адолф: — 3.) Евелина.

1.) Хонората је рођ. у Жеребеловки 1810 љ. удата је за *Диониза плем. Папара* велепоседника у Батјатичи (*Batiatycze*) у Галицији. — Папари су једна од најстарији плем. породица бивше пољске краљевине.

2.) Адолф, рођ. у Жеребеловки 1811. садањи господар на својим плем: добрима Жеребеловка, Исаковци Ластовци и др. Покојна његова супруга ***Ана, рођена грофиња Стадницки*** умрла је после дугог боловања у Мерану 7. Октобра 1866 г.

Дете из овог брака: Марија рођ. у Ластовици 1-г Марта 1859 љ. —

3.) Евелина, рођ. у Жеребеловки 1820 љ. удова иза ***Грофа Јована Непомука Бонковског (Jan Nepomucen Bakowski)*** који је 22. Фебруара 1866 г. у Паризу умро. — По мужу припада Евелини предикат „светла грофица“ „*Sjojna Hrabia*“.

В. Алекса рођ. у Попови 1793 г. умро је (као емигрант из пољске револуције од г. 1830—1831) у Београду у мес: Фебруару 1848 г.

Г. Јован (Јан) рођен у Попови 1794 био је улански мајор код пољске армаде, — као емигрант из пољскоруског рата од 1830—1831 г. умро је Јан у вароши Тарбес (провинција Нанси висока Пиренеа у Француској) 1850 г. — Породица ових Околскиа (јер има и млађега племства, који нису с првима у сродству) била је једна од најстарији племства у некадашњој пољској краљевини. Ово нам сведочи аутент. докуменат који се у мојим рукама налази.

С поштовањем вашег благородија покорни слуга

У Осеку ²³/₃ *1885. п. р. к.*

Јова Поповић.
ц. к. ритмајстор.

НОВЕ КЊИГЕ.

Јован Дамаскин. За духовни концерат 1885. трећи дан ускрса. Спремио *М. Ђ, Милићевић.* Београд. Краљ. српска државна штампарија. 1885. 32-на, стр. 56.

Блатно купатило Русанда у Меленци. *A Melenczei Russanda fürdő. Das Schlammbad Russanda bei Melencze.* У Вел. Кикинди. штампарија Јована Радака. 1885. 8-на, стр. 31.

Смрт Смаил-аге Ченгића. Спев. *И. Мажуранића.* Издање М. Ј. Ђорђевића. Лепо издање на жућкастој хартији, са 5 слика. Цена 40 новч. Може се добити у књижари Луке Јоцића у Новом Саду. 16-на, стр. 72.

Русија на истоку. Хисторичка црта од *Венијамина Калаја.* Превод с мађарског оригинала. У Новом Саду. Штампарија А. Пајевића. 1885. 8-на, стр. 114. Цена 70 н.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уредннку, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 16. У НОВОМ САДУ 21. АПРИЛА, 1885. Год. XII.

Девојчин сан.

Снена мома на душеци
Чудне снове снива, —
Кроз прозор се на њу зора
Чедно осмејкива.

Снева мома о пролећу,
Светлом Ђурђев-дану,
О ђурђици мирисавој
И о јорговану.

Ручни девер донеће јој
Јабуку од злата;
Ђувегија ђердан, да га
Носи око врата.

Ситан ђердан, лепе даре,
Јабуку румену,
И од вита рузмарина
Гранчицу зелену.

Енђе даће на чело јој
Венац од ружица,
А барјактар са барјаком
Свилних марамица.

Даље мома на душеци
Чудне снове снива, —
Кроз прозор се на њу зора
Чедно осмејкива.

Снева мома: увенула
Грана јоргована, —
Ђувегија не шаље јој
Злаћена ђердана.

Нема енђа, ни девера,
Нема ни чауша — — —
Од страшног сна задрктала
Невина јој душа.

Из срца јој полетели
Теретни уздаси,
Црно цвеће трепавица
Сузица јој краси.

И трже се, освести се,
Види: сан је пусти, —
Стидом гори: *зора* јој је
На *лицу и усти.*

Мита Поповић.

Другови.

— СЕОСКА ПРИПОВЕТКА ИЗ ПОДУНАВЉА —

НАПИСАО И ПОСВЕТИО **ГОПОЂИЦИ С. В.** Ђ. ЈОВАНОВИЋ.

(Наставак.)

5. Прав у аришту.

Сутра Цивру затворили . .

Он се опире, ал' то не помаже ништа . .

— Ја сам се, браћо, упрепастио, кад сам видео — кад је пао — да му крв куља из прсију. Нисам видео ко га ударио . . мора да је Гаја . .

Ко би још на Гају сумњао? .

— Бар да је Тоша могао по именце казати. Сирома! Јуче онако жив и ватрен, а данас се и не миче, ладан ко санта! — говорили су људи.

Глас зукну по селу: „можда је Гаја."

— Јеси чуо, Гајо, шта се говори по селу? да си ти убио Тошу? — пита га Веца.

Гаја побледио . .

— Говоре?! — чуди се — а бичаље што је зарезивао испаде му из руке.

— Свет ма шта изнесе — каже Веца.

Гаја ћутао; тек ће после:

Вецо, брате! Јеси л' ми добар друг?

— Бољег' немаш од мене.

— Онда чуј! Ја сам . . убио Тошу . . Увредило ме што теби газдинском сину није ништа смео, а мене ћуши пред ономиким светом . . Зар што сам сирома?. . А било ме највише срамота од Симе. Ја незнам за што, ал' чим ме је ћушио, погледао сам у њу и она ме жалосно погледала . . Смрче ми се пред очима и тргох нож иза чизме . . Сви мисле на Цивру . . И ја бих могао добро проћи . . Ал' зар да невин за пра' бога да робује, а ја кривац да се луњам по селу? . . Бог би ме покарао макар кад, па идем, брате, да кажем *кнезу* ко је прави кривац . .

— Не будали, Гајо брате! Како би ти сам себе издао, кад нико на те неће прст упрети? . . Та за љубав старе мајке нејди! . .

— Ох! Вецо, брате! Ал' она је . . Да, Сида је видела мој злочин . . Чуо сам њезин врисак. Она може издати правога убицу, па онда боље да сам јавим . .

— Њој не би нико веровао. А ја поћаи идем Цивриу аришне на ћу се погодити нека одроби за тебе . . Та он је саморан, а човек је крушељаст на дурашан, па што неби за добру љубав издржао коју годину? . .

6. Погодба.

Сунце зашило . . На небу пукла црвен . .

Биће ветра! — говоре бабе по селу.

— Јух! Бож' опрости! Однесел' само чију душу буди бог с нама, нечастиви — онда не може проћи без ветра! — каже једна бака.

— Јес' Пелка! Право кажеш! Тако исто било, кад су убили покојног Перка и кад се удавио покојни Лука Свраком . . каже друга бака.

Сутон се пустио . .

Ветар почео да љуља врхове од јабланова . .

Бабе се пусте, па беже својим кућама.

— Бог-да-му души опрости! — рећиће по која закључавајући авлијнска врата.

Ветар жвиждну . .

Врхови од јабланова свише се скоро до земље . .

На шору нема живе душе . .

Веца пребацио гуњ преко рамена, узео дреновачу, па ће Циври . .

Мрак . . Неби видео прст пред очима . .

У *ординацкој* соби, па ни у *стражари* нема свеће . .

Сви спавају . .

Веца стоји пред једним пенџером на мисли: „дал' сам погодио? . ."

Чује јечање . .

Слуша . .

— Боже! боже! Ти, који све видиш, знаш да ја нисам крив, па ме опрости ове муке и беде! . . — чује се Цврин глас из собе.

Веца куцну дреновачом у пенџерић . . Чека . .

— Ваљда мисли да је ветар!“ — мисли Веца у себи — и куцну мало јаче.

— Ко је? — пита Цвра.

— Ја сам!

— Јеси ти, Гајо?

— Нисам. Ја сам Веца!

— Ти си Вецо!! А одкуд ти по овом времену? .

— Отвори пенџер! — каже Веца.

— Нисам крив, Вецо, јединог ми бога! — правда се Цвра, кад је отворио пенџер.

— За то и дођох!

— Знал' се кривац? — пита Цвра.

— У селу нико незна, ал' ја га знам! . . Гаја је убио Тошу па кривица пала на тебе. Он хтеде да дође да се преда . . Жао му да ти прав страдаш . . Ја му нисам дао; па дођох теби, Цвро, да ти понудим: за плату да одробиш Гајину кривицу . .

— Никад се, Вецо, нећу за новац назвати *убица* и бити презиран од свију сељана! . .

— Немој, Цвра, бити луд! . . Ти немаш никога, па неће нико заплакати . . . А он сиромах има стару мајку, па би свиснула кукавица, кад би чула: да јој син убица . .

— А кунул' ме у селу? — пита Цвра.

— Нико. Сви кажу: да је Тоша крив.

— Онда, Вецо, твој комрат Гаја није крив! . . Нека му бог опрости! Ја примам на себе.

— Колико иштеш за ту љубав? — пита Веца.

— Ти знаш, Вецо, шта је право. .

— Кад изробиш, имаш од мене по врћаља земље, па се можеш и ти, као човек оженити — каже Веца.

— Знам да си од речи, Вецо. Ја пристајем . . . Ви сте *поштени* момци! могао сам бадава одробити . . Сад ми лакше . .

— Идем, Цвра, пада киша. Лаку ноћ!

— Поздрави Гају, нека не води бригу!

(Наставиће се.)

Анђелија.

ПРИПОВЕТКА ПАЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА.

I.

Освануо је први мај. Светина у вароши Т. . . са свију страна врви, и сваки се жури да у варошку шуму пре стигне, нег' што ће на истоку сунце зраке своје разбацити; хити — велим — тамо сваки, да се насити оне бајности и красоте, што природа у овом месецу тако богато пружа.

Али ко је оно, што ено баш у овом тренутку изађе из најлепшег здања ове вароши са неком госпом и младићем? . . . То је најславнија породица овдашњег грађанства, која је у највећој части али не с тога, што је најбогатија, него што се најбоље одликује својим родољубљем, и коју оцем сиротиње називају. Гле само, како их свако радосно поздравља и учтиво им с пута сврће, а они их лепо отпоздрављају. То је спахија Пика Драгић са женом и јединцем својим Миланом.

— Журимо се, бабо — рече Милан — да не будемо ми баш последњи, видиш да ће скоро већ и сунце гранути.

— Добро, мили сине, ти корачај боље, ти си још млад и лакше ти је нег нама, који смо већ подобро отешали; похитај и иди напред, а ми ћемо те већ наћи у шуми. Милану се заигра млађано срдашце, и лаким корацима похита, јер се већ чуше из шуме вештачко

*

изведени звуци вијолине. Лако као срна обигра редове зелених дрва да би се са својим друговима састао. Ха, ено опазио ју, гле, како се жури да се са својим саученицима састане, који се већ у прилично добром расположењу налажаху; а како и да не, кад је међу њима враголан Васа Шалетић, кога „приклапалом" назваше, и који у стању беше од погреба сватове направити.

— А, сервус господин спајија! — рећи ће Васа кад Милана опази — је си л дон'о банака? ми баш тебе и чекамо, знаш сиротиња раја аман ни паре нема, а ти као наш меценат тек ћеш ваљада ту плесниву љубав указати, да нас мало почастиш? — Милан се љупко насмеши па рече: нек те ђаво носи Васо, жељу ћу ти испунити но пошто ни ја немам новаца, то ће морати мене мој бабајко искупити.

Господин спајијо — одговори приклапало — вашој се жељи и изјави сви једногласно покоравамо, само ту примедбу имам, да с ђаволом, тим црним и рогатим бангалозом, нећу донде у друштво, док се добро не наједем а поглавито не напијем! А сад друзи на посао, сад можемо отпојати: „видјехом свјет истини":

Сви заузму места и почну се веселити онако рајински.

— Сад сам се уверио — ослови преклапало до њега седећег Душана — да је мукте и сирће слатко. Ха! шта велиш? та нема нашег Милана у седам села; (узе чашу и куцне се сњиме, па продужи) е мислиш да ћу ја тебе довека кадити, и тебе госп. спајијом називати! тепао сам ти док нам ниси напитка платио, а од селе добро ће бити ако ти и *Милан* кажем.

— Српска весеља без песме нема, — прихвати Светозар. — де попевајмо што, нисмо ми бабе, да само торочемо, де — Симо — што си се ти удивио као мађарски Језуш; ваљда мислиш да и сад слушаш грчки језик!

— Ала Васо, попевај ти коју Милану — шапне му Миливој ону што он воли, не би л' још мало напитка заповедио, ништа зато што смо већ добро угрејани, може раја! . . .

На то Васа устане, и озбиљним тоном рече: брајо! весеља без певања нема, зато латимо се и тог посла.

— Ја оћу да ми ти попеваш рече домаћин Милан.

— Знаш Милане, жао ми је да вређам славује овде у шуми, јер ако ја попевам завиди ће ми, што и од њиовог гласа има лепшег; јер то је већ давно обелодањена ств р: да ја имам диван глас, као славуј — из баре —! Сва шума зајечи од општег смеја, у ком тренутку ступи пред њи отац Миланов.

— Шта, децо, рано сте почели!

— Та. . . знате господине — опет Васа — како веле: „ко рано рани, две среће граби!" него ако сте по вашег сина дошли, то морате га најпре исплатити.

— Е па шта иштете за њ'?

— Ја вам господине не умем казати, питајте birtaша; ко оће да је господар међу нама и да заповеда — као ваш син — тај нек и плати! Драгић се љубазно насмеши и зовне гостионичара, те рачун — што прилично велики беше — исплати и позове Милана да се кући врате.

Председник овог веселог друштва — наравно Шалетић — устане и захвали се Драгићу овако:

— Као — по садашњем адету — наименовани председник овог не толико учевног као учећег се друштва за дужност си сматрам да вам господине срдачно захвалим на вашем ретком гостољубљу; надамо се: да ће мо и другом приликом тако срећни бити да ће те вашу већу гостољубивост опетовати, — живели!

II.

Сирома Милан не знађаше да ће ово весеље један грозан случај наскоро изменути; не знађаше да ће се његово срце лишити досадање радости, и да ће у њему уватити корена семе жалости и туге; није знао, да ће се наскоро лишити матерњих крила, с којима онако лако лећаше по свежем ваздуху радости жића свог!

После неколико дана нађе мајку своју веома бону на кревету њезином.

Неки стра обузе га, љупки погледи му посташе грчевити, румено лице побледи му и нека необична слутња надимаше груд му.

— Милане — прошапута бона мајка — — оди чедо моје амо, да се наслађавам у највећој радости, у најбогатијем плоду брачног жића мог! јер нека мрачна слутња као црни облак превукла се преко ведрог неба живота мог, која оће да скрије моје јарко сунашце, да ме више са миљени зраци своји не греје!.. Али не! то је немогуће, да се ја од мог Милана растанем; оди злато моје, загрли мајку своју, немој допустити да се моје име сурва у дубину прошлости, . . . недај. . . . да ме покојном назову! . . .

— Али за име божије, мила мајко, шта говориш? али да, то је само сан! Хај, та оваки и сан би страшан био за ме; зато пробуди се, драга моја мајко, ево те твој јединац — Милан буди!

Ово рече и страсно обгрли мајку своју и тешку главу спусти на груди јој.

— Тако сине, видиш сад ми је лакше; сладак пољуб мог Милана беше јаки мелем за срце мајчино.

Тако загрљене нађе их бабајко који у одају са лекаром ступи; Милан се уклони, а лекар приступи болници.

— Врућица, рече полако Драгићу. Ја ћу све силе и вештину своју употребити, да јој здравље повратим; и пошто је лекарије означио, остави ојађену породицу.

— Како ти је Анђелијо? упита Драгић боланицу.

— Сасвим добро — одговори она — мој слатки Милан пољубио ме, и сад ми је много лакше.

— Дај боже, да је тако! рече Драгић дршћућим гласом. .

Боно стање Миланове мајке сваким даном све се то већма увеличаваше, и неки дан кад освану, већ се међ' живима не бројаше. Миланова слутња испунила се!

Пуче глас као гром по целој вароши да добре Драгићке више нема! Звона тужно одјекују, главна улица Т . . . . ска пуна је светине; но сад не иду да славе први мај, него да отпрате ладне земне остатке покојне Драгићке. Пред лепим здањем покојнице гледаш вечиту кућу добре Миланове мајке, а тужни збор — што се у мору суза купа — не да се догледати, сви грцају и оће да се удаве од плача; а како и не, кад изгубише најбољу, најврснију српску родољупкињу! изгубише не само матер породице, но и мајку јадне сиротиње!

Пред сандуком црним видиш две бледе слике, где јецајући сузе роне, син за мајком, друг за другом својим. Отац сина, син оца теши, ал утехе нема! . . . .

Опијени обоје тужним и јаким пићем: „вечна јој памјат!“ друг и син у једном тренутку посрну и пану на сандук покојнице.

Збогом мила мајко — промукнуто шапуташе Милан — шта ти је твој јединац згрешио да га тако брзо остављаш? Та још за доброту и матерњу твоју голему љубав не имадох згодне прилике ни благодаран да ти се покажем; опрости ми, мила мајко, а ја те уверавам, да си ми све оно чинила, што једна добра мајка учинити може; успомену твоју милу гајићу довека у благодарном синачком срцу мом. . . Збо . . . го . . . м! Више не могаше говорити јер га и разум изневери, само са грчевитим погледима на све стране луташе, а када се разабра види себе у колима где за мртвацем полако иду.

— Сине мили — ослови га бабајко, што крај њега сеђаше, — уздржи се мало, та немој да се и ти твом тужном оцу разболеш, божија је воља непромењива.

Милан је дакле изгубио мајку.

III.

Септембар се крају приближиваше. Настаје време да ђаци своје науке продуже. Свака сеја, која брата ђака има нашла се у послу спраљајући брацу свога. Куд се окренеш свуда видиш рају да се на пут спрема.

Нас ће највећма интересовати она кола што се ено баш сад крећу из вароши Т. . . испред оног високог здања; де, баш да их мало отпратимо.

У истим колима седе њих четворица, па тек што из вароши изиђоше удесише лепу песму „Еј пусто море“. . . . Зар се може и путовати без песме где је у друштву Васа Шалетић?

Вранци бесно касају к'о да ће у сватове.

Али ко је онај полубледи млад човек што онако сетан и невесео изгледа? Што и он с браћом не пева? Бадава је Шалетић све силе расположености и лакрдије употребио, да развесели тужног младића; шта је узрок да тако млађан болује? лепе црне очи његове зашто су замућене? танке усне његове зашто се само тужно смеше на лакрдију Шалетића, што се и он не развесели?

Ко зна, шта је то мајку изгубити, тај ће појмити ону тугу што је на челу Милановом написана; како да буде весео, кад је свог бесцен блага лишен!

Па баш с тога, да би у даљини од гроба љубљене мајке мало на тугу заборавио, намисли бабо да га у Б. у 8-и разред пошље; а да му не би самоћа на терету била, пошље њиме Шалетића, да га бар кад тад развесели.

Није се дакле чудити, да може, као каљба млад човек, у оваком расположењу бити.

Целог се пута Шалетић труђаше да Милана развесели, ал не могуће беше. Кад у Б. приспеше нађе Милан стан за себе и Васу.

Милану тешко беше у даљини од свог завичаја и гроба материног, чије мињено лице и успомена непрестано пред његовим очима лебдаше; више пута хтеде се весео да покаже; но не беше му могуће; он остаде једнако тужан и сетан; и да не беше у друштву Шалетића-њиме, туга његова претворила би се у лудило!

Ал' после кратког времена ево и промене.

(Наставиће се.)

Из Пакраца у манастир Ораховицу.

Путне белешке Вл. Красића.

У ман. Ораховици, 16. августа 1884.

Драга жено!

Писао сам ти већ, како сам путовао од Карловаца до Пакраца и о моме бораваљењу у твојему месту рођења; али биће да ти ниси примила мојега писма, кад не могох дочекати у Пакрацу на њ одговора; или се, можда, срдиш, што ти тако дуго опширније не писах: мислећи да је то узрок твоме ћутању, ја се, ево журим, да те одердим једним повећим писмом.

Из Пакраца сам се кренуо у Ораховицу 10. августа, у суботу у јутру, у 3 сахата. Мој преузвишени добротвор беше тако добар, те је још у очи тога дана наредио, да ме Р. одвезе до Блацкога, давши ми за сапутника У., што ми је било веома мило, не за то што би се бојао каквога Пане, који би као онај лане, страх задавао путницима; него што ми је некако драже путовати, кад могу увек кога да запитам: шта је ово? како се зове ово брдо, ово село, ова рушевина? — Па да видиш чуда: ја сам се са̂м пробудио још у 1 сахат после поноћи, устао, запалио свећу, видео колико је сахати, мало прилегао, мислећи: устаћу кад буде два сахата, па онда — на ново заспао. А да знаш и мама тако уме; и она је такође устала, метнула на ватру млеко и каву да се грије, па задремала и после се пробудила, као и ја, кад су кола стала пред кућом. Кад чух кола, ђипим ти ја као коприном ожарен и станем се на врат на нос облачити. Готово затворених очију навлачио сам чакшире, те у мало што ми тур није дошао напред. Онако, како сам хитао, опарио сам и језик врелим млеком, с на то је, знаш, голема невоља; јер у нас људи има само један језик, а женске — е оне, као што вели нека талијанска пословица, док су девојке имају, истина, такође само један језик а седам руку, али кад се удаду, онда имају седам језика, а једну руку. У наглости заборавио сам и писмо врлога архимандрита преч. г. Мирона Николића, којим ме препоручује оцу игуману ораховичком препод. г. Гедеону Петровићу.

Била је велика помрчина кад смо јурил[illegible] преко *Кусоња* и *Драговића*, где се налазе ра[illegible]валине од старинске цркве српске, за коју м[illegible] пре две године говорише у ман. Пакри, да је ту некад био српски манастир. Тога ради са[illegible] ја био пре две године с попом Л. и М. у исто[illegible] селу и разгледао речене развалине. Али у[illegible]

Драговићани рекоше, да они знају само толико, да је ту некад била *црква св. Стефана*. Старина Филип Вујновић, из Чакловца, причао ми је, да је он слушао од својега оца, да су на истом месту, где се сада види црквиште драговићко, орали св. Лазар и св. Стеван и изорали котао злата и тим благом озидали поменуту цркву. За то се и сад види на западном зиду од камена изрезана орница. Кад је, вели, „Татар“ палио по Славонији, мноштво народа, бегајући испред њега, склони се у ту цркву. Дознавши за то „Татар,“ опколи цркву и исече све, који су били у њој. Покојни владика Крагујевић дао је одвести сила камења од ове рушевине и озидао је њим терасу пред црквом св. Тројице у Пакрацу.

Међу планинама на једном брдељку с леве обале потока Пакре, спроћу Драговића, дрема *Чакловачка градина*, која је обрасла густом и готово непроходном шумом. Народно памћење казује, да су ову градину зидали Турци и гонили околне људе, да аргатују и кулуче, док не „проговорише волови у јарму.“ Тако се приповеда, да је том приликом неки тежак возио на воловима камен из потока *Раковца*. Идући за колима гулио је он склопњаком (ножем) јабуку и јео. На једаред волови застану; он онда склопњаком упре у кола. Тада волови проговоре: „И тим нам је лакше!“ Зидари кад су свршили град, направе себи крила од дасака и слете на три стране света: један је пао на чот *Грич*, где се види старо гробље и на њему бељег тога зидара; други је пао на *Растик*, где има „турско гробље;“ трећи је пао на чот *Вукаљ Шумећки*, код горње Шумељаче. Један од њих тројице имао је златну шварбу за пасом, и кад је пао, посекао се њоме па умрьо. Сада се од чакловачке градине види само једна четвероугласта кула, која нема улаза, него се споља на зиду виде степенице, којима се могаше у њу ући из друге куле сада већ оборњене. Јов. Чапловић мисли, да су у тој кули у старинско доба становале жене (Gynecaeum — Wohnungen der Weiber.)

У свануће били смо на *Бучју*. Кад смо дошли на домак *Каменске*, поред које, недалеко од друма, живи „поп-Ђука, побратим виле са Папука,“ сетим се ја, да ми је остало код куће, на орману, поменуто писмо за игумана. Ал' где несреће ту и среће има. Кад стигнемо у речено село, ја опазим поштанскога момка С. који је код твог оца служио, и познавши га, замолих га, да понесе истога дана у Пакрац карту, на којој писах Сав., да речено писмо за мном пошље.

Од Каменске почињући сладио сам се призором, којим се ја ретко кад сладим (јер у јутру радо спавам): гледајући излазак сунца; дивном светлошћу обасјало је оно питома села и прекрасно поље пожешко, које са природне лепоте и плодовитости његове Римљани назваше *златном долином* (valis aurea). Кроз пожешко поље протиче речица *Орљава*. Од да свију страна окружавају га планине обрасле непрегледном шумом и црногорицом, а местимице су засађене и виновом лозом.

Могло је бити 8½ сахати, кад смо приспели у *Пожегу*, доста угледан и жив град са 3000 становника, ме уђкојима има и неколико стотина родољубивих Срба православне вере. Пожега је некад била столно место српских митрополита *Василија* и *Јосифа*. Ту има српска црква. Краљица *Марија* држала је Пожегу још 1273. У старом граду пожешком, што се види на једном обронку планинском, била је затворена пратња краљице *Марије* и *Јелисавете*, које је напао и заробио Јован Хорват 25. јула 1386. недалеко од Ђакова. Вели се, да је Пожега у незапамћено доба имала 10.000 становника, и да се тада звао *златни праг*, па да је после изгорела са свим, а по том кад се опет подигла, да је с тога прозвана Пожега. — Како сам се изненадио, кад сам овде опазио свога познаника из Карловца, проф. Крамбергера, вреднога цртача старинских грађевинских споменика који овде борави преко ферија са својом породицом. По што сам с њим неколико речи прозборио, кренемо се даље дођемо у 8¾ сахата у *Блацко*, спахилук великог жупана прес. г. Св. Кушевића, где ме је у прекрасном дворцу љубазно дочекао вредни син његов *Тодор* са миловидном и умиљатом госпођом својом. Моја намера, да се одмах, чим у Блацко дођем, даље кренем, није се испунила, ма да сам одмах погодно некога

чича Матију, да ме вози до Читлука, мајура манастирског и добро му платио, само да што-пре дође у дворац г. Кушевића, где сам био стао. Ишчекујући тако кола, имао сам довољно времена, да размотрим и железницу — управ „дрвеницу,“ коју је планирао и саградио поменути млади али окретни Кушевић, наместивши шине дрвене преко греда и брвана изнад многих гудура тако вешто, да му се из његових оближњих шума довозе дрва за гориво у вагону управ у авлију. После дугог изгледања на чича Матију, једва га једном опазих где јури на својим риђанима.

(Наставиће се.)

Српкиња васпитаља и васпитање српско

Од А. ХАЏИЋА.

(Наставак).

Љубав је цвет, даровала нам га божја доброта, да нам полепша живот на земљи.

У љубави је сва моћ и сила женска.

Отуда она велика истрајност, отуда она душевна љупкост у мучним и тешким тренутцима живота, отуда оно постојанство и снага, којом је кадра жена дању ноћу неуморно да чува и негује, кога љуби.

Љубав је дах божји, који све оживљује.

Љубав је извор животу, јер без љубави није живота!

„Ој, љубави, ој, дико највећа!
Ћерко божја, коју отац уда
За свет бедан, да по њему свуда
Срећу рађа и на оца сећа;
Ти светице, којој свако дубе
Храм у срцу, јер сва срца љубе!“

— вели наш песник Петар Прерадовић.

Сав свет *љубав* држи.

Љубав је најјача веза, која не да да се распадне морални свет.

Како то дивно казује и наш Змај-Јован Јовановић:

„Једовитих гуја
Јато наклено,
Тиранија, пакост,
Све је малено;
Немоћна је мржња
Свет да подави,
Док је год на њему
Ниђ'о љубави.“

Де год има које
Срце беза зла,
Већ се отров стрела
К њему подигла, —
Ал' около таких
Рана крвавих
Сам се обавија
Мелем љубави.

Макар да је доста
Леда и мраза,
Сузаних очију,
Бледих образа —
Лед ледује, на га
Сунце открави,
И сузе нам суши
Сунце љубави.

О њој санак лије
Души милоту,
Њезина је сенка
Светлост животу, —
Многима се мили
Живот убави,
Само јер га вара
Зраком љубави.

За то је признајте,
Дичите се њом,
Крепите се, слаби,
Са најсилнијом!
Цео грешни свете
Не заборави,
Да те само држе
Крила љубави?“

Без љубави нема праве среће брачне и породичне на овоме свету.

Мерима је млађахна девојка, која не зна на чем жито расте, на чем жито, на чем рујно вино. Она је пуна чара, пуна миља, украшена сваком врлином спољашњега лика и облика и сваком врлином душевном.

Срце је у ње меко, мило, осетљиво.

Она живи само за свог Омера, гине она, умире за њиме; заноси нас дубином своје љубави, миљем и дражешћу.

Мерима, тај зрачни изданак љубави, тај бајни пролетњи цветак поникао је из семена шираскога ђула, што га довеја лак поветарац са истока пут убава Косова у ал-баште шехер-Сарајева, те се развио по лејама, које су напуњене српским увеоцима, заливене српским сузама.

Како просто, како лепо описује песма идилску срећу меримине душе, која с Омером ужива узајамно сву сласт и милину, што цигло у љубави поннћи може:

„Двоје су се заволели млади:
Омер момче, Мерима девојка,
У пролеће, кад им цвета цвеће,
Кад им цвета зумбул и каранфил.
Њих се двоје врло миловали,
На једној се води умивали,
О један се пешкир отирали.
Кад је Омер на женидбу био,
И Мерима била на удају,
Онда Омер Мерими говори:
„О, Меримо, драга душо моја!
Просићу те, оћеш за ме поћи?“
А Мерима њему одговара:
„О, Омере, дражи од очију!
О, Омере срце из недара!
Ти ме проси, ја ћу за те поћи!“

У том њиховом идилском живовању, миловању, у ком двоје и милих и драгих уживају сву срећу и задовољство, којима љубав душу опија, казује нам народна песма ту ванредну љубав таквим песничким, таквим силним осећајем, да нас заноси и уздиже дражест и истинитост песништва тог.

Мерима сања о љубави и љубавним сластима рајским; чека она свог Омера, да је води белом двору своме.

Мерима чека и чека. Што дуже чека, срце јој се све више прелива у тузи као оно чиста суза на златном прстену несретне девојке.

Мерима тугује. Црна слутња, што је спопада, гони је, да казује мајци:

„Ђул мирише, мила моја мајко,
Ђул мирише око нашег двора,
Чини ми се омерова душа.“

Како се и код самог мириса наш народ узвисио над другим народима, сведочи најбоље то, што се нашој Мери, по природној сличности мириса и душе, цвеће приказује у прилици саме душе.

Узалуд је теши мајка:

„Муч', не лудуј, Мерима девојко,
Муч', не лудуј, кад будала ниси!“

Мерима бајним чаром љубави обасута, а тешком слутњом и страховањем мучена, понавља:

„Ђул мирише, моја мила мајко,
Ђул мирише, омерова душа.
Ђул мирише, иде моје драго.“

Стрча брже боље низ чардаке, па потече на сокак на врата.

Што слутила, то и наслутила: ето збиља њој Омера, али—мртва на носилима.

Кад то виде Мерима девојка, бризне у плач, оде братимити младе носиоце, носиоце момке нежењене:

„Богом, браћо, млади носиоци!
Спустите га на земљицу црну,
Да га, јадна, ја мртва целивам,
Кад га нисам живога љубила.“

Носиоци примише за Бога, мртво тело омерово спустише на земљу.

Кад је Мера до три јада изјадала над Омером, приста за њим без растанка: срце пуче у ње од туге големе и жалости тешке, или као што то песма каже:

„Жива никла, мртва одникла,
Жива паде, мртву је дигоше.“

Умиру обоје од туге силне, од јада веља, од чежње големе!

Не могу да живе једно без другога, кад им живети не дају заједно.

Љубав им била, па нестала брзо, као хитра муња, која у црној, тамној ноћи јасним севом расветли небо и земљу, па се махом у таму скрије.

У један их гроб сахранише обоје. Кроз мртвачке сандуке саставише руке им, и у руке дадоше румене јабуке, нек се знаде, да су драги били!

„Мало време за тим постајало,
Из Омера зелен бор никао,
Из Мериме зелена борика;
Борика се око бора вила,
Кано свила око ките смиља,
Чемерика око обадвога.“

Да дивне ли, да величанствене, узвишене слике о љубави вечитој, слике, којој ћете заман тражити прилике у свеколикој књижевности светској.

Та слика казује нам на диван начин, како је љубав вечита и како праву љубав не може уништити никоја сила на свету.

Пред величином те праве, чисте, истините, узорите љубави мора се поклонити сваки створ божји са живим срцем у грудима и усклинкнути: „L' amour est mort! Vive l' amour!“ (Љубав је умрла! Живела љубав!)

(Наставиће се.)

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

(Наставак из бр. 9.)

Да читаоца не моримо, навешћемо још само два примјера, код Никобаја и Чукча. Код оннјех „нема ничег, што би било једнако опредјељеној владавинској форми, законитој подјели друштвенијех односа, автономији, ратнијем правима и т. д. и т. д.“ Штују обитељи и својину; моћ пак капитанова или поглавичина, ког има свако село, и ког они зову махом или умијахом (старијем), не хвата дотле, да с туђим лађама, које дођу на оток, као први општи или наређује трговину у замјену. У опште изгледа институција та капитанска, ма да је међу урођенцима врло обљубљена, да није домаћа, него да се датирати може тек од оног времена, гдје енглески трговци почињу редовно посјећивати ову гомилу острва.“

Увјерили смо се, приповиједа Норденскјелд, „да данас код Чукча, који станују у приморју нема ни признатијех поглавица, нити иначе трага друштвеног уређења. Док је овај народ био у пређашња времена ратоборан, бјеше одношај можда друкчији, сад ипак влада овдје најсавршенија анархија, претпоставивши, да се овијем именом означује друштвено стање, гдје се за преступ и казну не зна или ипак, ако већ, врло ријетко . . . Код примораца је потпуна једнакост; није се могао ни најмањи траг од тога код њих открити, да човјек ван своје обитељи или свог шатора гдје има утицаја.“

„Из горњег произлази, да су Чукчи-приморци без спомена вриједне религије, без грађанског уређења и без поглавара. Кад нас не би учињено искуство на поларнијем народима сјеверне Америке бољем учило, могли бисмо повјеровати, да код таког, у буквалном смислу „анархичног и безбожног гада од људи“ нема сигурности за живот и својину, да би немарност морала бити безгранична, а слабији без заштите од јачег. Но ипак то је тако далеко од истине, да би овдје чак статистика о преступима била немогућа, бар изузевши од тога почињена насиља (можда) у пијанству.

VI.

Спенсер држи у претпоставци, да су социјални нагони, или, како он то назива, „алтруизам,“ код природнијех људи јаки, чињеницу насупрот, да су жене лишене свију човјечанскијех права и да с њима „дивљаци“ најгрознијом бруталношћу поступају.

Ова се чињеница, непобитна истина, не да поређи. Пита се само, да-ли сви дивљаци поступају тако рђаво са својим женскињем, и да-ли они, који то ва истину чине, заиста још стоје на најнижем степену у развићу.

Још већма је укорењен, од назора, да је патријархализам првобитни владавински начин људскијех удружења, тај назор, да је жена од вајкада била ропкиња и товарно живинче мужево. Тако јако грађанско право доби тај назор, да важи као аксијом, ког не треба више доказивати. Испитајмо, докле се слаже са истином, са фактом.

Веде, прастановнике на Цејлону морамо рачунати у људе, који ниско стоје. Они иду

сасма голи, не живе у колебама, него у пећинама или лежајима од грања, као и мајмуни, који су на људе налик; не знају бројати, немају особенијех имена, употреба земљанијех судова им са свијем непозната. „По назор Мр. Белеја није могуће,“ вели Лубок о њима, „наћи још нецивилизованији народ. Шта више Дави тврди, да немају ни имена и да не сахрањују својих мртвијех. Но међу тијем имају особиту особину, и не би било право, да је не споменемо. Љупко и пријатно поступају са својим женама, остају им вјерни, гаде се на полигамију и имају пословицу, гдје се вели: „Само смрт може жену и мужа раставити.“ Исто тако се хвали код Минкопијаца на Андаманима пријатност и љубав између мужа и жене, а нарочито између родитеља и дјеце. Већ поменути руски путник Миклухо-Маклејски спомиње о Оранг-Сакајима: „Оранг-Сакаји поступају са својим женама и кћерима особито пријатељски, за то се и не треба јако чудити, *што у неким случајевима достојанство рађе (или њиховом језику патене) и на жене и кћери прелази.*“

Моје (Moïs) дивље племе на граници француске Кошиншине, походио је 1882. године француски поморски поручник Амеде Готије. Извјештај о његовом путу налазимо у „Globus“-у, свесци XLIV. број 4 и 5. Вели се ту између осталог: „Што се тиче обитељи, заиста, много би се рекло кад би устврдио, да је мојска жена глава у њој и да влада човјеком. Дома има човјек својих послова, а жена својих; сваки је господар у своjем малом домену и сваки ради, да свијем учини по вољи. Нигдје не ужива жена више угледа и поштовања; али богме нигдје и не заслужује тога у вишем степену. Нарушење брака не знају Моји, шта значи. Прави господар у кући јесте дијете, које чува љубав и брига; човјек мора виђети онај понос и њежност, којом мајка малог створка држи у наручју и вели му: Hŭe eĭ (ово је мој син). Пуна четири мјесеца провео је Готије у овом народу и није приметио за све то вријеме, да се два Моја или муж и жена свађају. Тући, бити дијете или само и помишљати на ту могућност, било би у очима Мојевијем сасма страшно.“

Исту ту појаву, коју виђамо за екватору, налазимо и на високом сјеверу. О Ескимима сјеверозападног врха сјеверне Америке јавља Норденскјелд: „Урођеници, чим је првог неповјерења нестало, бјеху пријазни и предусретни, и поштени, ма да су склони прошакању и, измјењујући трговину, јако се цјењкају. Изгледало је, да међу њима нема поглавице; владала је потпуна једнакост и изгледало је, да жена није подвргнута мужу. Дјеца бјеху, што би Јеврлом назвали, добро одњегована, ма да баш никаквог изображења нијесу имала. Сви су били погани.“

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

УЗРЕЧИЦЕ.

Прибележио — j —

6.

Лако ти је сиротињи понудити болног. — Разболи се Циганче, а Циганка га нуди:

— Хоћеш ли меса мало, снаго моја?

— Хоћу, нано!

— Ал нема, злато моје! . . . А би л' мало каве, рано моја?

— Бих, нано.

— Ал нема, чедо моје. . . А хоћеш ли шећера, него моја?

— Хоћу, нано.

— Ал нема, славо моја. . .

7.

— Како то, куме, — рећи ће неко Циганину, — да ви вавек просјачите?

— Е, па шта ћемо кад смо сиротиња, куме?

— А како да ништа не стичете?

— Ма, како ћу да ти стечем? Ево ти носим овај шешир већ петнајст година, а мој га дада носио двадесет година, па није ништа

се он на своја добра у Галицију. Он је умро на своме племићком добру Стрчалки у г. 1856.

Деца из овог брака: 1.) *Клементина;* — 2.) *Теодор;* 3.) *Наталија. Ово су Михаила Продановића праправунуци а Савини праунуци.*

1.) *Клементина* рођ. у Лавову у Галицији 1815. лета, сад господарица на свом добру Балице (у Галицији) удова ***Хенрика витеза Брониевски — Безђиеда*** (***Bezdzieda***) Брониевски је у пољској револуцији ритмајстор и код Скржинецког, (*Skrzynecki*) генералисимуса пољске армаде ађутант био; — он је 8. Маја 1853 године на свом племићком добру Балице умро. —

2.) *Теодор* рођ. у Лавову 1817 лета, сад господар на својим племић. добрима Стрчалки и Дитковцима, — он је ожењен са *Софијом племен. Мрововицки* кћери Францишка витеза Мрозовицког, господара свога плем. добра Соколовка.

Деца из овог брака: *Марија* (рођ. 1849 у Соколовки) — *Казимир*, (рођ. 1850 у Лавову) — *Ана*, рођ. 1853 у Стрцалки (— ова потоња је 1868 г. преминула.) — *Станислав* рођ. 1854 у Лавову-*Жигмунт*, рођ. 1859 у Лавову — *Хелена*, рођ. 1860 у Лавову — *Климентина*, — рођ. 1862 у Лавову — *Здиславрођ.* 1866 у Стрцалки — *Ђосија*, рођ. 1867 у Стрцалки. *Ово су Михаила Продановића праправраунучад а Саве Продановића праправунуци.* Од ово деветоро деце многи су ожењени или удате, — *дакле су и њихова деца Михаилови и Савини потомци.*

3.) Наталија, рођ. у Лавову 1825 лета, удова иза *грофа Маурици-а Ђиедушицког: Dzieduszycki* господара на старом Мартинову: (*Stary Martinów*) у Галицији ц. к. дворски саветник, куратор гроф Осолинскијеве библиотеке коју је исти народу галичком оставио.

Деца из овог брака:

Анжела рођ. 1842 г. у Лавову, — *Аугуст* рођ. 1844 г. у Лавову, — *Карол* рођ. 1846 г. у Лавову, — *Домицела* рођ. 1848 г. у Лавову, — *Маурици* рођ. 1850 г. у Лавову, — *Ксавер* рођ. 1851 г. у Лавову, — *Андрија* (*Jendrzey*) рођ. 1853 г. у Лавову; — *Томаш* (*Tomasz*) рођ. 1854 г. у Лавову; — *Клеменс* рођ. 1856 г. у Лавову; — *Ана* рођ. 1860. у Лавову; — *Наталија* рођ. 1862. у Лавову — осим ово једанаест деце, имали су још једно дете, које је још малено преминуло. Од ових су више њих ожењени или удате, те су њихова деца још новији потомци Михаилови. ***Б.) Ана*** рођ. 1781 љ. у Попови а умрла је 1865 љ. 24 Маја п. р. к. на свом добру Жеребеловка; удата је била за ***Јулиуша витеза Комар*** господара својих племић. добара Жеребеловка, Исаковце, Ластовца и др:

Деца из овог брака: 1.) Хонората; — 2.) Адолф: — 3.) Евелина.

1.) Хонората је рођ. у Жеребеловки 1810 љ. удата је за *Дионизa плем. Папара* велепоседника у Батјатичи (*Batiatycze*) у Галицији. — Папари су једна од најстарији плем. породица бивше пољске краљевине.

2.) Адолф, рођ. у Жеребеловки 1811. садањи господар на својим плем: добрима Жеребеловка, Исаковци Ластовци и др. Покојна његова супруга ***Ана, рођена грофиња Стадницки*** умрла је после дугог боловања у Мерану 7. Октобра 1866 г.

Дете из овог брака: Марија рођ. у Ластовици 1-г Марта 1859 љ. —

3.) Евелина, рођ. у Жеребеловки 1820 љ. удова иза ***Грофа Јована Непомука Бонковског*** (***Jan Nepomucen Bakowski***) који је 22. Фебруара 1866 г. у Паризу умро. — По мужу припада Евелини предикат „светла грофица“ „*Sjojna Hrabia*“.

В. Алекса рођ. у Попови 1793 г. умро је (као емигрант из пољске револуције од г. 1830—1831) у Београду у мес: Фебруару 1848 г.

Г. Јован (***Јан***) рођен у Попови 1794 био је улански мајор код пољске армаде, — као емигрант из пољскоруског рата од 1830—1831 г. умро је Јан у вароши Тарбес (провинција Нанси висока Пиренеа у Француској) 1850 г. — Породица ових Околскиа (јер има и млађега племства, који нису с првима у сродству) била је једна од најстарији племства у некадашњој пољској краљевини. Ово нам сведочи аутент. документ који се у мојим рукама налази.

С поштовањем вашег благородија покорни слуга

У Осеку $^{18}/_{8}$ *1885. п. р. к.*

Јова Поповић.
ц. к. ритмајстор.

НОВЕ КЊИГЕ.

Јован Дамаскин. За духовни концерат 1885. трећи дан ускрса. Спремио *М. Ђ. Миликевић.* Београд. Краљ. српска државна штампарија, 1885. 32-на, стр. 56.

Блатно купатило Русанда у Меленци. *A Melenczei Russanda fürdő. Das Schlammbad Russanda bei Melencze.* У Вел. Кикинди, штампарија Јована Радака. 1885. 8-на, стр. 31.

Смрт Смаил-аге Ченгића. Спев. *И. Мажуранића.* Издање М. Ј. Ђорђевића. Лепо издање на жућкастој хартији, са 5 слика. Цена 40 новч. Може се добити у књижари Луке Јоцића у Новом Саду. 16-на, стр. 72.

Русија на истоку. Хисторичка црта од *Венијамина Калаја.* Превод с мађарског оригинала. У Новом Саду. Штампарија А. Пајевића. 1885. 8-на, стр. 114. Цена 70 н.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 16. У НОВОМ САДУ 21. АПРИЛА, 1885. Год. XII.

Девојчин сан.

ена мома на душеци
Чудне снове снива, —
Кроз прозор се на њу зора
Чедно осмејкива.

Снева мома о пролећу,
Светлом Ђурђев-дану,
О ђурђици мирисавој
И о јорговану.

Ручни девер донеће јој
Јабуку од злата;
Ђувегија ђердан, да га
Носи око врата.

Ситан ђердан, лепе даре,
Јабуку румену,
И од вита рузмарина
Гранчицу зелену.

Енђе даће на чело јој
Венац од ружица,
А барјактар са барјаком
Свилних марамица.

Даље мома на душеци
Чудне снове снива, —
Кроз прозор се на њу зора
Чедно осмејкива.

Снева мома: увенула
Грана јоргована, —
Ђувегија не шаље јој
Злаћена ђердана.

Нема енђа, ни девера,
Нема ни чауша — — —
Од страшног сна задрктала
Невина јој душа.

Из срца јој полетели
Теретни уздаси,
Црно цвеће трепавица
Сузица јој краси.

И трже се, освести се,
Види: сан је пусти, —
Стидом гори: *зора* јој је
На *лицу и усти*.

Мита Поповић.

схватио смисао пословице јер се у нас и у пренесену смислу употребљује зјати за *чеврљати.* —

И у нас како г. К. извјешћује (стр. 511—12:) цијени народ да змија има ноге, али да јих неукаже док се не баци у ватру. —

У пословици:

Колико је билих врана толико је добрих жена (стр. 516) превађа г. К. врана са Raben дочим су Raben њем. гаврани а вране Krähen.

Што немачки verwerfen, abortiren вели г. К. (Стр. 537: да се нашки говори побацити. — У нас веле избити н. пр. *избила је.* —

По госп. К. зове наш народ примаљу *бабицом.* Зове се такођер *баба* у нашијем странама. Међу народнијем именима што г. К. наводи по Стојановићу, налазимо име Цвјетко — У нас на Брачу и отоку зове се Цвјетан. —

Кад се ко у нас чуди добру здрављу дјетета вели г. Краус да се додаје против урока (не буд урока, не буд уречено!) У нас се каже још и *не буд му зла или на здравље.* — Кад се то не рече, мати или ко други одврати да уништи урок. — „Ето вам г . . . о на носу“! или ако је женска омакне рогове под прегљачом и намијени јих дотичној особи. — За уништење урока држе у нас дјеци при појасу корање, свињски зуб очњак и друге играчке сковане у сребру а ко неима друго и мрву круха.

На стр. 555 извјешћује г. К., да у Босни народ мисли да је гријех против Бога плакати прерано умрло дијете и да вели, „Отишао је међу анђеле.“ То је исто и код нас на Брачу а цијенимо да је тако по свој Далмацији. —

Врло згодно примјећује г. К. на стр; 559 о наображби коју народ прима по учионама; „Наказна наображба,“ која му се силом намеће разнарођује га свеђ више и чини га љенчином. Југославенски тежак, који зна да штије и пише, постане „политичаром“ и находи испод својега достојанства да иде за плугом или да стоку пасе.

Наображба која није по себи узрасла из народа, ријетко да штогод вриједи. Она слични простој боји мазалаца. Лака љетна киша испира је.

Те му ријечи злата вриједе. Дао Бог, да би навеле кога међу нашијем педагозима да о њима дубоко размишља те да протресе темељем наше пучке наставе у колико се не оснива на народну ћуд ни на његове обичаје. —

На стр. 563 вели г. К. да наш народ зове жену која се је од мужа разврглa *пуштеницом* — нама се чини да тога неима већ да народ зове пуштеницом још више него *разпуштеницом* жену, која је отишла по злу путу.—

За распустити или разпитати брак што наваћа г. К. (стр 564) вели се у нас *разврћи се.* — Немислимо да је пословица како вели на стр. 576 г. К. „Удовица ужеженица“, варијанта од оне „удовица невољница“. Удовица се вазда употребљује у смислу обијести и шале дочим невољница је као оно у нас „Удовица сиротица, кукавица.“ —

Није само у Босни како пише г. К. (стр. 607) да се иде *на бабине.* „Ми цијенимо, да је тај обичај распрострањен посвуд у нашем народу, али знамо заисто да опстоји на отоцима Брачу, Хвару, Корчули те на полуострву Пељешцу и по свој јужној Далмацији а навлаш у Конавлима. Него г. К. вели да сама кума иде на бабине, дочим у нас на Брачу и на Пељешцу те на Корчули иду на бабине све женске из родбине и круга пријатеља и сви носе родиљи дарова — н. пр. слаткарија сваке врсти, хљеба и кокошију — При крштењу пак кућа родиље одвраћа својти и пријатељима. —

На стр. 610 извјешћује г. К. да слабији закуми јачега, кад се у шкрипцу нађе — У нас народ прича да треба закумити вјештицу и вукодлака кад се на њих наиђе да ти неби наудили — У нас је на Брачу пак обичај звати кумом свакад непознанца или непознаницу кад им се незна имена те се вели *кума* или куме! — и немислећи на кумство као да би цивилизовани Славен рекао е госпом или господине, госпо или госпођо!

На стр. 621 *зенђил* превађа г. К. са einen. Ако се добро спомињемо, Вук Врчевић у својијем приповјеткама ту турску ријеч ту-

мачи нашом *богат*. Немачки је дакле г. К. имао превести са einen reichen." —

На стр. 624.

Девојка је сунце братимила:
Ој ти сунце мој по богу брате

приставља г. К. опазку, да је „сунце у словенском језику мушкога спола нијесам себи могао друкчије да помогнем већ тијем, што саму пријеводу уметнуо некаква „Sonnenmann." Сунце је средњега, а не мушкога спола. Граматика је крива што г. Краус несхваћа како је дјевојка могла да братими сунце, јер докле граматичари разликују средњи од мушкога тога пук неразликује, већ му је и средње мушко, дакле и сунце, па га и дјевојка за то братими — немари што је сунце немачки, женско; г. спис. је могао да примјети за нем. читаоце како је та разлика међу језицима, а превести ипак „Sonne". —

Ми смо своју рекли. — Држали смо се према госп. Краусу истије начела којијех је и он према другијем списатељима и сакупљачима, те се надамо да ће се обазријети на ово мало нашијех примједаба — Постигнемо ли толико, неће нам бити узалудан труд те ћемо постигнути сврху коју смо им намијенили. —

У Корчули, 28. Декембра 1884.

Франо Радић.

УМЕТНОСТ.

(Концерат српског певачког друштва дана $^{6}/_{18}$ априла 1885. год. у Сомбору.) Овај врло занимљиви концерат састајао се из следећег програма: I Духовно црквени део: 1) Тропар светитељски у ноте ставио Ј. К. Борјановић појао мешовити збор 2. Пригодни говор држао г. М. Поповић песник. 3) „Херувика" од Бортјанског, појао мушки збор. 4) Песма пригодница приказивао сам песник г. Мита Поповић. 5) Причасно „Господи услиши" појао мушки збор. II Духовно-мирски део. 6) „Српска молитва" од З. Ј. Јовановића композиција др. Ј. Пачу а певао мешовити збор. 7. а) Гајдашка песма, б.) Пастирска песма, в.) Сватовац. Све три композиције др. Ј. Пачу-а свирао на хармонијуму др. Пачу пратила на гласовиру гђа Александра Малешевићка. 8) „Винска песма" из „Наших Сељана" од Мите Поповића композиција др. Ј. Пачу-а певао мушки збор, уз пратњу оркестра.

9) „Песма о песми" од З. Ј. Јовановића декламовала гђица Марта Милошевићева. 10 „Коло" из „Наших Сељана" од Мите Поповића композиција др. Ј. Пачу-а певао мешовити збор уз пратњу оркестра.

Код нашег певачког друштва опажа се бујни покрет и напредак на пољу певања, а одликује се особито тиме, што песме приказује увек сходним изразом и пази верно на то, да нам представи дух композиције а никако мртве ноте. Доказ је томе концерат, које је исто друштво приредило и који је најсјајније печао. Главни фактор певачког друштва је наш вредни диковођа г. Ника Грујић, који је душа истог друштва. Сваки се мора дивити енергији, коју г. Ника Грујић на пољу певања развија.

Само тако напред! Скупите се чланови певачког друштва братски око вашег вредног диковође у снажни и храбри ред са сјајним бакљама народне музике и увидећете, да ћете у певачкој вештини временом прво место заузимати. Вашем красном позиву и делу желим срећу и успех.

Као што је у програму означено заузимао је први део три духовне песме т. ј. 1) „Тропар светитељски" 2) „Херувику" и 3) Причасно „Господи услиши." Што се тиче ових трију црквених песама одликују се лепом мелодијом и дубоком побожношћу, која из искреног и побожног срца истиче. Све ове три песме одпеване су складно о прецисно. Говор о „Ћирилу и Методу" и песма пригодница „Апостолима" које је наш песник г. Мита Поповић песничким полетом публици приказао, довеле су публику у необично уживање, те бурном пљескању и викању „живио" не беше краја. Духовно мирски део одпочео је са „Српском Молитвом." Српска молитва од др. Ј. Пачу-а одпевана је од певачког друштва у мешовитом збору са таким осећајем и прецизношћу, да је на слушаоце побожно величанствен утисак учинила, те се иста песма на бурно захтевање публике поновити морала. Ова композиција потпуно одговара узвишеном тексту исте песме.

Није то мелодија, која нас као чаром доводи у онај тајанствени свет заборава, него је то снажни дух вере, који из исте вере и на нас тако од срца к срцу упливише, као да чујемо песму ту из уста српског молећег се народа. Гајдашка песма, пастирска и сватовац свирао је др. Пачу на хармонијуму и пратила га на гласовиру гђа Александра Малешевићка. Све три композиције карактеришу на најзанимљивији начин свака по себи народне осећаје. У гајдашкој песми изражени су народни звуци наших гајда. У пастирској песми видимо тужне напеве замишљеног пастира; а у сватовцу као да видимо свечан и озбиљан растанак невесте од родитеља а потом сватовско весеље које се у два маха мења. Све је ово написао у тако природном облику, да би желити било да др. Пачу ове јединствене композиције у музичкој литератури нашој и осталом српском свету, прикаже, те да има прилике уживати у њима. Др. Пачу свирао, све три композиције на хармонијуму. Особиту похвалу заслужује гђа Александра Малешевићка која је исте композиције подпуном сигурношћу и лепим предавањем пратила на гласовиру. Композиције су такав утисак на публику учиниле, да је на бурно захтевање праћено највећим одушевљењем „пастирска

песма“ још једанпут одевирана. Гђца. Марта Малешевићева декламовала је „песму о песми“ од З. Ј. Јовановића слободно и разговетно. Остали зборови „Винска песма“ и „Коло“ из „Наших Сељана“ од др. Ј. Пачу-а постигле необичан успех. Одпеване су ватрено и одушевљено, тако да публика није престала све дотле бурно пљескати, док се исте песме не поновише. Резултат целога концерта био је по све сјајан.

Драгутин Влажек.

РАЗНО.

(Кућевно средство). Енглески посланик походи кнеза Бизмарка и ћереташе ш њиме подуже. Међу прочим запита га: Ала бога вам, на који начин можете да се отресете многих досадних посета?“ Канцлер се насмеши и рече: „Е, имам ја већ за то једно кућевно средство; н. пр. кад моја жена примети да ме је какав досадник подсео, она уђе у собу, и измисли ма шта, да ме на леп начин из собе изведе.“ — Тек што они у ријечи беху, ал се врата отворише, и уђе госпођа кнегиња Бисмарковица, па нежним гласом рече своме мужу: „Драги Ото, ти си канда заборавио е је већ време да узмеш медицину!“ — На те речи, не знаш ко се већма збунио, или гост или домаћин; ћутаху обојица, па један другог само испод ока погледа. (Тако енглески конзул дође до тога знања, да се и он броји међу досадне посете.)

С пута.

Велика је већина људи, који сви имају добра начела — само што се не владају по њима.

* * *

Превирање је веома лековито осећање, оно крепи душу.

* * *

Жене често употребљују „јесте“ место „није“, а „није“ место „јесте“; њихов језик ваља добро разумети.

* * *

Смешни ли су они људи, који држе да су племенити кад их околности нагоне, да какво добро дело учине; добро дело по себи још није племенито, племенита је добра воља и тежња, ма и не могла саврети до дела.

* * *

Мал' не цела тајна генијалности састоји у томе: истину осећати и умети јој видљива облика бити.

* * *

Чудновато је то, што људи обично оне мане другима највећма замерају, које и сами имају.

* * *

Несрећна љубав пушта увек дубља корена, него ли срећна.

* * *

Никад људи нису пријатнији ни учтивији, него кад имају какву молбу на јеанку.

* * *

Ко се усуђује поћи на море, мора бити спреман и за буру.

* * *

Све донде ниси стар, догод сам не држиш да си стар.

* * *

Ја све држим, да се време само зато тако лакоумно харчи, јер се не да видети.

* * *

Ко каже „сутра“, тај каже и „прекосутра.“

(E. Z.)

НОВЕ КЊИГЕ.

Приповетке Ивана Сергијевића Тургењева. С руског превео *Бранко В. Константиновић.* Садржај: *Малинова вода. Убојица. Хамлет.* Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду. 1885. 8-на, стр. 134. Цена 50 новч.

Летопис Матице Српске. Уређује *А. Хаџић,* Књига 142. 1885. Свеска друга. У Новоме Саду. Српска штампарија дра Свет. Милетића. 1885. 8-на, стр. 143. Цена 70 новч. Садржај: Ђура Даничић од Ђ. Магарашевића; Култура и српство у културној борби од Ј. Миодраговића; Порекло Стевана Немање од Синише; Федра, превео Никола В. Ђорић; Садашњост и будућност електрицитета. Од А. М. Матића; Диплома породице Стратимировића од А. Сандића; Последњи дани, песма Драгутина Ј. Илијћа; Књижевност. Матица Српска.

Зборник позоришних дела. Свеска седамнаеста. ***Стрелан (Wildfeuer),*** драмски спев у пет чинова. Написао *Фридрих Халм.* Превео Јован Грчић. У Новом Саду. Трошком књижаре браће М. Поповића. 1885. 8-на. стр. 154. Цена 50 новч.

Успомена на „божић“ 1884 год. или „Ускрс“ „Старе слободне Заставе“. У Земуну. Штампа и издање Србина-Милоша Грабовачког. 1885. 16-на, стр. 16. Цена 10 новч.

ОДГОВОРИ.

Г. Др. Б. у. С. — Чланак о музици у Словена примили смо са захвалношћу и уврстићемо га чим буде места у листу. Поздрав.

Ж. М. Љ. — Хвала на понуди, али Чоке је већ застарео; у осталом он је толико у нас већ превођен, особито у подлисцима београдских новина пређашњих деценија, да је сад тешко изнаћи и знати, шта је преведено већ на српски а шта није.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 17. У НОВОМ САДУ 28. АПРИЛА, 1885. Год. XII.

Другови.

— СЕОСКА ПРИПОВЕТКА ИЗ ПОДУНАВЉА —

НАПИСАО И ПОСВЕТИО **ГОПОЂИЦИ С. В.** Ђ. ЈОВАНОВИЋ.

(Наставак.)

7. Лепше је у Срему.

Прошло две недеље . .

Цивру отпратили у Лепоглаву . . Судили му три године . .

У селу Мија гајдаш. И он лепо свира.

Тошу, осим родбине, жали само Милева, ал' и она крије . .

Цивру нико . . Кад-и-кад рећи ће само по који момак:

— Ситније, Мијо, ситније! Еј, кад Цивра засвира! . .

Па и то сад несме нико рећи, јер Мија (бес га знао за што) одма гајде под пазухо па кући, па га и не спомињу . .

Спасов дан прош'о . ,

Трешње приспеле у велико . .

Ни у једном винограду у селу, нема лепих трешања ко у Љубићевом.

Љубићев виноград сад у Бачвана.

Бачван има најбоље трешње . .

Сида звала другарице у трешње . . Оне пустиле момцима у уши: де ће бити у недељу.

Позвана је и Перса. Сад добро живи са Сидом . . Она рекла Веци де ће бити . .

Освануо недеља . .

Веца ће Гаји:

— Гајо! Узми се на ум, па не буди сетан . . Чисто си се забаталио. Мож' ко и посумњати . .

— Шта ћу Вецо, гризе ме савест?

— Заборави све! Данас идемо на Јандор; у бачванском су винограду девојке.

— Ја ћу остати код волова.

— Нек' Ацко чува волове. Ја без тебе нејдем . .

— Како ће ме Сида гледати, кад можда зна да сам убица? . .

— Ни бриге те! Само се немо

тако шћућурити, него буди растресан! — каже Веца.

— Ако узмогу — каже Гаја непоуздано.

Отишли у виноград.

Тамо већ биле девојке.

Набрале трешања све с петељком по две заједно, па плету гранате око врата и гривне око руку. Певају.

Гаја и Веца пребацили аљине преко рамена, па певају и они.

Успут набрали трешања па носе у шеширима.

Ој, стазице танана,
Туд ће проћи драгана;
Проведи је када прође
Нека мени дође — еј!

Гаја води, а глас му мало дркће.

— Ето, опет нове песме, Сидо! — рећи ће Стана.

— Ала је лепа . . . Па како лепо пева . . . — каже Сида забринуто.

— Још ти њега, Сидо, не познајеш. Ал' што је певач нема му пара нигде! . . Па што ће ти спевати као какав богословац. Ми увек имамо нових песама, па кад већ оставимо коју, те онда тек Сусечкиње и Черевићанке певају — поноси се Вата.

Ево и њих двојице.

Сида седи а руке јој у крилу.

— А шта си се ти, Сидо, забринула? — пита ју Веца.

Па ће тек после:

— Бојиш се да ћемо ти обрати трешње. Не бој се! Ево ми смо још теби донели — и понудише јој шешире.

— Сад узми из ког су слађе! — каже Веца, а смеје се.

Она заграби из Гајиног шешира.

Гају обли румен . .

Нуде редом; сви узимају . .

Сад девојке нуде њих . .

Сида скиде гранат с врата, па га нуди Гаји.

Гају опет обли румен . .

— Вала, Сидо! Не могу. Доста сам јео! . — одбија Гаја.

Ти мети око шешира, онако ко Веца . . — говори Сида отежући.

— То могу.

— Дај шешир да ти наместим!

Гаја скиде шешир, а очи му светле као вечерњача. . .

Ево и Јоце с тамбуром.

Сви скочише. . .

Ево још момака. .

Коло поче.

Гаја игра до Сиде. .

Пуче жица на тамбури. .

— Шта ће мо сад? — питају девојке.

— Играћемо се *божјег дрвцета!* — викну Вата.

— Хајде! Хајде! — сви прихваћају.

Нађоше дрвце, као оно што се пали свећа.

Оделише се момци на једну, девојке на другу страну.

— А знаш' се ти, Сидо, тога играти? — пита Савка.

— Не знам.

— То се игра овако: — истаче се Вата — Ово ћемо дрвце сад ми однети да сакријемо. Стаћемо сви у чопор, па то дрвце код једне добро сакрити. Кад будемо готови, ми ћемо викати: „не нашли!“ „не нашли!“ па ћемо ући пред момке. Сваки момак тражи *божије дрвце* код једне девојке, па код које се нађе, та мора оног', ко је тражио — пољубити.. А ако не нађе он мора дати залогу: мараму, прстен, ил тако што. После опет они сакривају *дрвце*, а ми тражимо, па ако не нађемо, и ми, тако исто, дамо залоге. Кад се сврши игра, ти онда од оног чија је залога, тражиш шта хоћеш за њу. На пример: да ти купи колач у Раваници, ил да ти донесе крушака са ове и ове крушке, ил' тако што . . А они опет од нас за наше залоге: да му нашлингаш мараму ил да му оплетеш повраз на торбу ил' да будеш, кад се ожени, енђа у сватови му . .

— То је лепа игра, Вато! — рече Сида.

Разиђоше се.

Момци у једном чопору шапућу; договарају се: који ће код које тражити.

Девојке се у други сабиле као јагањци. Шапућу и оне. Смеју се.

Код Сиде ће да сакрију *древце*. Турају јој у недра; она се брани . . Неда да јој тамо траже . .

— Ал' мораш добро сакрити — каже Вата.

— Па . . Ја ћу метути у уста. Ту се баш неће сетити — каже Сида.

Готови су.

— „Не нашли!“ „не нашли!“ — вичу девојке, а иду момцима.

Момци опет иду њима, а вичу:

— Даће бог!“ Даће бог!“

Помешаше се . .

Гаја тражи код Сиде . . Диже јој руке, гледи да није заденуто под пазухом у реклу. Гледи у косу; међ прстима . . Нема . . Завири јој око врата . . Нема!! . .

Она се смеје, а стисла уста.

— Зини! — рече Гаја, и ухвати је за браду.

Она зинула . . На језику прилепљено *древце.*

— Ево га! — викну Гаја радостан.

Сви се скупише.

— Сад мораш Гају пољубити! — вичу.

— Де си нашао, Гајо, *древце?* — пита Вата.

— У усти. —

— Онда те мора у уста пољубити . . Де се нађе *древце*, тамо се пољуби — каже Вата.

Сида поцрвенела. Поцрвенео и Гаја . .

Приђе му ближе, а побледела.

Пољубише се . .

И Гаја побледео . .

— Не пик тако! — вичу сви — Треба тебе да је само Сида пољубила, а оно си и ти њу . .

Обадвоје опет поцрвенеше . .

— Наново! наново! вичу момци.

Девојке не даду.

Сад момци однеше *древце* . . Па тако до пред-подне.

Пред подне одоше сви у чопору кући.

После подне опет у коло . . У вече се разиђоше . .

Сида села крај прозора, па се забринула, забринула . . .

—Ваљда ти жао Бачке, чедо моје? — пита ју мати.

— Лепше је у Срему. — рече Сида, па се опет забринула, забринула . . .

(Наставиће се.)

Српкиња васпиталља и васпитање српско.

Од А. Хаџића.

(Свршетак).

Љубав ниче из пепела свог, као оно незнабошка финик-тица из огња и пухора свога, и као анђео мира силази на разбојиште себичности људске и похлепе, да светлим зрацима својима ослободи сапутане душе људске из окова светске предрасуде и ограничености.

О љубави тој и такој Змај наш вели:

„Ноћца бајна, нема тајна,
Само звезда шапће сјај;
Срце чује слатке струје,
Тихомирни уздисај.

По уздаси плове гласи
— Сву селену обли пој —
Све уздише. . . више. . . више
О љубави вечитој.“

Љубав та и така, унесрећена, свети се и по смрти на онима, који су јој за живота били криви.

На гробу двоје милих и драгих, Омер момка и Мериме девојке:

*

„Ту се бију до две старе мајке,
И проклињу и старо и младо,
Ко растављa и мило и драго.“

Можда ће се неко од мојих читалаца зачудити и приговорити ми: Нуто, беде! Шта је томе пало на памет, да говори толико и толико о љубави у доба, када је светом овладао пуки материјализам, сушта проза, практична свест, која је готово све умове и срца испунила, тако, да ти то сад сваки мери на драмове, шта је од користи, шта ли од некористи, шта је од практичне вредности, шта ли није; у доба, кад су материјална средства постала цељу друштвеном, место да буду оно, што доиста и јесу: просто средство за постизавање више цели — и ништа више!

Тим својим приговорницима, буде ли их заиста, велим ја, да сам за то развезао мало на шире говор о љубави, што верујем, да је све, што је год у свету постало, из љубави и љубављу постало, што верујем, да љубав овим светом влада и свет спасава, што сам уверен, да је само једина љубав сила и моћ, која нас може извести из „низина материјализма,“ на „висине одушевљења“, са којих ћемо не само видети него и достићи у животу, што по реч, „земљу обећану,“ где влада срећа, где се удомио мир и задовољство, где све лепо доспева и успева и напредује под благом росом божје љубави и божјег благослова! . . .

Ко се жени и која се удаје, и младожења и невеста, треба да познају и сазнају начела физичкога, моралнога и умнога васпитања деце, а најпрече треба то да знају матере, у којих је ил' син за женидбу, ил' ћерка на удају.

Зазор је, заиста, и срамота, како у нас више мисле на све друго него ли на оно, што нас се тиче понајближе.

Васпитавају у нас децу за различите сталеже, а нико и не мисли, да децу научи, како ће и сама, кад дође време, знати и моћи отхрањивати своју после децу; јер ће и деца, ако Бог да, данас, сутра бити очеви и мајке.

За то је дужност свакоме старати се, да се сваки, кад ће да се жени, и свака, кад се узудаје, обавесте и поуче пре женидбе и удадбе о најглавнијим начелима васпитања и о дужностима оца и матере.

Без тога није потпуно васпитан и образован ни муж ни жена, били они којег му драго реда и сталежа, и узимао ко ма како то за неупутно из не знам каквог лажног стида, ил' претераног назови — морализања. А с другим даровима и милоштама нека младожења прими и тај лепи обичај, да невести својој поклони и по коју књижицу о васпитању деце, каквих има, хвала Богу, већ и у нас!

Било би то, доиста, од веће користи, него ли многе друге којекакве адиђарбеспослице и ништавила.

То су, од прилике, најглавнији услови, без којих, како мислим, не може се народ наш надати бољем женском нараштају и од тога здравијем потомству.

Има, до душе, признајем, и других неприлика и неподоба, са којих племе наше, народ наш слаби, квари се и опада; ал' држим, кад би се за први мах и ови само изређани услови за живот попримали и у обичај ушли — доскочило би се многим и многим тим и другим незгодама.

Нека буде Српкињама задатак њихов света ствар, и оне ће бити такве, какве треба да су, и народ ће наш лакше и пре преболети сваку беду и невољу.

Кад наш женски свет почне одговарати троструком задатку своме, кад се буду срца њихова и осећања разгоревала за нашу народну ствар: онда и тек онда можемо бистрим оком задовољни[j]
погледати у будућност нашу српску.

Млађи нараштај излази из ру[к]
матера, које ће, по светом задатку своме, у њихова срца засадити осећај сталне љубави за рад и род, постојанство у добру, карактер у свакој неприлици [и] незгоди за живота.

И буде ли будућност народа српскога у рукама таког женског нараштаја: синуће оно сретно доба, коме се ми сви надамо, и српско ће се име тада проносити славно по речима песниковим: „Од истока до запада!“

У дане данашњега века просвећеног свак народ иде за напретком, према својим приликама и по могућству свом.

И наш народ одмакао је, по доброј срећи својој, крај свеколиких и разновремних незгода, науком и просветом за овај век куд и камо даље, нег' што у том учинише други моћнији и већи народи за више векова.

Наш просвећени свет, према броју народа нашег, толики је по размеру свом, да нам у том није ни мало стида ни пред народима, који су куд и камо напреднији од нас.

И кад велим српски просвећени свет, свак ће и сам погодити, да ја тим мислим мушке главе у нас.

Није тако, жали Боже, с нашом женском страном; ма да и у нашем женском свету имамо сјајних слика, женских глава, за сведочанство тому: да и многа Српкиња пристати може уз брата, уз војна свог, једном речју: уз мушку главу напоредо науком и образованошћу, способношћу и врлинама женским, кад би се и у нас, као и у народа напреднијих, око тога својски настојавало, да се и наш женски свет за рана и за времена приправља и спрема за смер свој, за достојање и достојанство своје на дому, у народу и у свету.

Ко разбира за те прилике и како стоји женска страна у народу нашем без разлике свугде и у сваком крају српском: наћи ће у том двојаку појаву.

По варошима нашим женски свет угледа се у образовању и развитку свом на сличне прилике народа, с којима живи.

Отуда излази после та образованост и развитак умни, па и спрема за живот, понајвише варошански и несрпски; излази и јавља се одсјај туђинскога типа и развоја, духа и напретка.

По селима, ил' по даље од вароши, женска страна у нас све се већма одпађује од врлине и честитости српске и удара очевидно у назадак, мал' не до измета народног и људског, до *полудивљаштва!*

Нека ми нико не замери ову горку истину; не могох на ино, а да је не речем!

Оно јесте: боље стоји у том наш женски свет у земљама и крајевима, куд мање допире данашња просвета, што но веле западна, ил' право рећи туђинска.

Ми смо народ, бринемо се за свој опстанак и напредак у свем и у свачем! Хоћемо ли, да смо то заиста, и да на млађем нараштају остане свет наш бољи и напреднији, те да по том све бољи и бољи бива, и да к усавршавању свом прави пут погоди и тим непрестано греде — прека је потреба, без које бити не може у данашње напредне и просвећене дане, сред и поред народа од нас већих и просвећенијих: да се и наш женски свет *примакне* на и *изједначи с мушким*, развијеном способношћу и својом рођеном окрењеном врлином.

Развитак женског света српског треба да пође у напредак једним истим путем без разлике варошанске и сеоске, без разлике краја једног ил' другог, а, да Бог ме, како где то најбоље удоликује и приличи.

Треба то да настане у нас науком и просветом, и прво и прво рећи ћу: свему том основа ваља да буде наш *народни развитак од старина*, основа, којој је довољно трага и градива у нашим *дивним народним умотворинама* и *лепим, чистим старинским обичајима српским*

Српкиња без разлике ваља да буде и остане од колевке до гроба Српкиња; наука и просвета да јој је адиђар и украс свога рођенога типа — *прави српски!*

Анђелија.

ПРИПОВЕТКА ПАЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА.

(Наставак.)

IV.

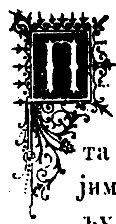

Пролеће је опет наступило.

Шарно цвеће већ је почело да цвета и мирише; чист свежи ваздух својим крилима лади белу зору, и примамљује у шетњу свет!

Једног дана — кад предавања не беше — устане Милан рано у намери да иде у шетњу, да би му ноћашњи сан из главе изишао. Он сањаше да му мајка издише и њега призива: да му последњи пољуб на усташца притисне; он полети мајци у наручја, у том тренутку тргне се из сна! Хитро устане, обуче се и остави још спавајућег Шалетића и упути се изван града на свеж, чист ваздух.

Кад из стана изиђе, види преко пута отворен прозор, и чује умилан анђеоски глас уз пратњу гласовира.

Знађаше, да исти стан већ од дугог времена празан беше, па га је изненадило, да тамо сад становника има.

Које радозналост, које пак диван глас женскиње, што вештачки извијаше песму: „Ој, таласи мили хајте!“ — нагонише га да се прикраде ближе прозору, и уживаше у дивној песми тој.

— Али шта ја овде стојим! — шапуташе Милан — што не идем даље? Напред дакле!.

Звера на све стране да га ко не види, ал' се зато његови погледи опет усредсредише на отвореном, повисоком прозору, јер умилан гласак девојчета очара га, аман ни педља даље!...

У том тренутку постаде у соби тишина; звуци бајног гласа девојане одлетеше на своји лаки крили; на прозору показа се дивна свирачица и певачица.

Шта је румен-бела зора поред дивоте бајне те девојке? Шта је сјајност алемкамена у сред ноћи поред сјајности пуног жара и миља црног ока јој? Шта је низ бисера уза два реда ситних пребелих зубића, што их танана и румена усташца покриваху? Шта је свила и кадифа уз њену као гавран црну косу? Шта је вилински стас поред стаса њеног?... машта и привиђење!

У истом магновењу — као муња — сукобише се погледи Милана и девојчета; обоје се збунише; девојче би се уклонило ал' јој срце не да; Милан би се удалио ал' оштре стреле ока девојане погодише га у сред млађана срдашца му, и приковаше га за зид, тако, да опијен чаробношћу дивне слике у ма л' што га колена не издадоше!

Красна дева порумени руменом љубави; лишце би хтела белим ручицама да покрије, ал' ове дршћу као прут, уватише се за дрво од прозора; око у око гледа, а оба срдашца тако брзо куцају, е мислиш сад ће искочити из млађаних груди, што се од тајне неке узбуђености и милоте надимаху.

Још би се непознати Венус и Адонис дуго овако гледали, да није неки мушки глас из одаје прозборио.

— Анђелијо, зар не осећаш да је ладно, удаљи се са прозора, ил бар се огрни, чедо моје!

— Није ни мало ладно — мили бабо — промуца девојче, и брзо се уклони са прозора.

Милан кад је чуо име „Анђелија“, као да га је гром поразио, пошто се одма сети миле мајке своје; и сад тек беше у стању да даље пође, но сваког тренутка осврћао се да види Анђелију, која му је тако срцу прирасла; и на његову вељу радост примети да се мома опет на прозору показал-, но понос Српкиње девојке надвладаше њене осећаје, и затворивши прозор удали се.

Кад је Милан посрћући из вароши изишао, пружи се на зелену траву и почне сам себе да пита: Шта се то са мном збило?.. ал' одговора нема! Ово беше неко ново осећање ког до сада не познаваше; мисли му се раштркаше, разгранаше, но се опет, враћаху — Анђелији; ал' не покојној, већ „живој“ Анђелији!

Ово му беше првина да о мајци својој не могаше да мисли, кад му воља беше. Анђелија му украде срце, па њим и тугу и жалост за мајком и у место туге и жалости настанила се само успомена!

Ој, љубави, ала си моћна, ево и овом приликом си моћ своју показала! Прва веселост на лицу Милановом од смрти мајчине тек сад се могаше читати; Милан се преродио, гле! изгубљена румен повратила се на лице му, а усне — што се до сада само тужно смешише, — ено сад се и радосно смеше! . . Ал' гле! та Милан нам спава! пст! чујмо шта оно бунца? . . . „Анђелијо животе и анђелу мој. . ја те. . . љубим. . . а да л' и ти. . . мене. . љубиш? . . .“

А како и да не спава самртан сан, кад се у свом веку сад први пут опио најјачим пићем — што се љубав зове, које пиће редовно кретање крви поремети, а јадно срце оковано ланцима аморовим пишти у стегама, одушке тражи и брзо куца, е, мислиш: сад ће из млађаних груди искочити!

Још би наш љубавник дуго као окупан спавао, да га жарки сунчани зраци не примораше: да се из сна пробуди. Кад се из сна тргнуо и мало разабрао, и нехотице се обема рукама за срце ували, јер осећаше нову рану већу, коју му задаше оштре стреле очију девојчетових!.

Хитро скочи на ноге лагане и упути се стану свом тим радије, пошто дивна компшиница, вила загоркиња, богиња лепоте тако близу обиташе.

Убрза кораке, — јер се већ и подне приближиваше — и за тили часак у мору заноса пливајући доспе у њихову улицу; и нехотице пође оном страном у ком реду беше стан вештог гађача.

Већ беше и близу стана јој, кад ал' неко га за раме шчепа, па за тим зазвонише речи приклапала Васе.

— Та де си већ за име бога? к'о да си у земљу пропануо! ево већ пȍ дана прође а тебе никако; али да, ти си за сутра задатке учио и научио, па сад си миран, а ја, — жалосна ми мајка — још ни укресати! . . . Не, шта је теби Милане? каква је то узрујаност што се на твом лицу може читати? . . Та шта дршћеш и посрћеш? . . море Милане, ти си пијан!

— Васо — рече Милан слабим гласом, — пружи ми руку, болан сам, Васо, помози ми до кревета; но немој се плашити, не ће ми бити ништа! . , .

V.

Оставимо нашег боног Милана нек се одмара, а ми пођимо у походе Анђелији, та ето није далеко, ту је у комшилуку; не бојмо се да ће лепи љубавник љубоморан бити, јер нећемо ни споменути му: да смо се пре њега с Анђелијом упознали.

Анђелија је ћи кр. судца Богољуба Таназевића и Смиље.

Ова ваљана, но веома сиромашна породица тек од три дана станује у овој вароши, од кад је г. Богољуб за судца амо наименован, односно премештен.

Богољуб Таназевић, човек око 45 година, стаса и изгледа господског, права је добричина; тачан и праведан судија, и он само своме звању живи; обични догађаји и свецка политика њега се слабо тиче; па, ваљада тој својој доброћудности има приписати што је — к'о што се оно вели — под папучом.

Он код куће, код своје „драге женице“ само онда имађаше права наређивати: кад њој своју месечну плату преда, а од своте 2—3 фор. себи задржи, да може кад-тад коју чашу пива попити, — пардон! испити, (јер госпа Смиља попује) а цела његова наредба састоји се у томе: да лепо моли своју „качесну супругу,“ да се фрише фире не игра, већ да пази, да са платом до идућег првог на крај изиђе „почем“ он дуг никако не бегенише!

Не ће пропустити свакој првог месеца жену своју на то опоменути велећи:

„Качесна моја Смиљице, пази на новац, тешки су ово дани за званичника, и ја „мислим“; да добра газдарица може још и уштедити од толике своте! тим пре, што осим наше јединице Анђелије више деце немамо.

На ову данашњу, а и пређашње силне изјаве — ођу рећи молбе — Богољубове, увек је верни друг, — госпођа Смиља, — један и пети одговор опетовала: „добро добро, то је

већ моја брига, знаш да не трпим предавања, доста је мени тешко на срцу, што морам да скомрчим и да једва крај с' крајем достиже! А овом приликом још дода: „а на послетку што сам у друштву до сад „помало“ се и картала, да своје време прекратим, и то је морало „ради друштва“ бити; баш 20—25 фор. месечно ни је те утукло! Сад ће ти бити срце на мери што амо дођосмо, овде не верујем да ћу имати прилике, да ту „лепу забаву“ продужим!“

Госпа Смиља беше у најлепшим годинама, мало млађа од мужа јој, а осим наведених својстава иначе заслужује свако поштовање. . А шта да рекнемо за лепу Анђелију? Од јутрос узбуњени осећаји као бесни вали у грудима јој се таласају; нема мира ни покоја! Час хитро седне и сарани у обе руке дивно лишце, које од чаробне узбуђености као жива жеравица гори; час упре лепе велике очи своје у отворен прозор, где се данашњи миљени призор збио; дуго. . . дуго. . . непомично гледе црна оканца онај прозор, пред којим тихи поветарац љуљушка лишће на дрвећу, које шапуће љубав и миље, слади жиће анђелијино и предсказује ружичасту будућност њену! . . . Час хитро скочи и приближи се прозору па „преко пута“ нешто тражи, јер је мало час опазила непознатог младића, предмет њених новорођених осећаја; саму себе пита: да л' „он“ ту станује? и оће ли га опет видети?

У истом тренутку прође улицом неко мушкиње. Девојче се стресе, мишља: да „он“ пролази; очи јој се жаром препунише; нека зимогроза обузме је, . . цвокоће зуби, а дисање учеста у грудима јој; срце не куца, већ прса пробија; обрашчићи час румене час бледе, . . сва је претрнула!

— Хај, та ни је „он“! . . Ох, та што му бар имена не знам, лакше би ми било ове јаде сносити! Па бар да сам уверена, да ме воли, . . он ме мора љубити, кад ми срце и спокојство украде! . . .

Овако узбуђена и расејана седне за гласовир па се мислима ода, и затим нехотице засвира: „Што се боре мисли моје.“ Чуј је само, како она то вешто и с усхићењем свира! .

Умилни звуци гласовира долетише до ушију Милановиx; он се стресе од миља, јер се опетоване најмилији моменат млађаног жића његовог; Милан се украде с крила морфејевих, полети онамо од куд звуци долетаху; хитро отвори врата где лепо лане свираше; ова скочи од гласовира, и с раширеним рукама хтеде на лабуд-груди примити га, у ком тренутку Милан посрне и о тле паде! . Милан отвори очи, и онда виде, да се с кревета на патос скотрљао. Шалетић — који у соби беше — пребледивши прискочи му па га са земље подигне.

— Шта је то Милане? ти си у неком необичном бунилу!

— Ништа Васо, сањах да ме вијају, на како сам у сну потрчао, мора да сам у том магновењу пао с кревета.

Кад се љубавник разабрао сневеселио се што ово само сан, а не јава беше! . .

(Наставиће се.)

Из Пакраца у манастир Ораховицу.

Путне белешке Вл. Красића.

(Наставак.)

Опростивши се с г. Кушевићем, који ме никако не могаше склонити, да останем код њега на ручку, пођемо 11½ сах. пут чувене *Крндије*. Дошавши до *Бектежа*, ту се мало одморимо и прихватимо, а кочијаш нахрани коње. Лепи идилички живот ових становника на подножју Крндије чисто човека очарава и заноси. У Бектежу има парна жага, која жаже силу божју дрвећа, што се на све стране света извози. Код тога се а почиње највратоломнија цеста у овој земљи и право море од шуме. Више од два саха а возисмо се заклоњени и с десна и с лева густом шумом, која је пуна кестенова дрвећа, а богме и зверића, особито вукова. Заиста је имао право онај, који је за Славонију рекао:

„Si lupus essem, nollem alibi quam in Slavonia lupus esse.“ (Кад бих био вук, само бих у Славонији био вук.) — У *Бјелиш* планину и Боже помози, ал' Крндија је загрдила: дубоке водојажине и огромно камење хоће човеку душу да истерају из тела и бубреге да поодбијају од многе трешње и дрмусања. Кад дођосмо на један брдељак, рече ми кочијаш, да ћемо скоро доћи до старе градине и онда ћемо низбрдицом. Тако је и било. Указа се фантастично одрољена рушевина, која доминира над лепим нашичким пољем. С пута, који води мимо градину, особито је леп видик на целу Подравину, а варошица Нашице види се као на длану. Спустисмо се низ *Црно Брдо* и дођосмо на нови друм, поред кога близу Нашица, има читаво село циганско. Черга до черге разапета, а кућерци од плетера пружају се управ до раскршћа, где се скреће лепим друмом у *Феричанце,* трговиште са лепо упоређеним улицама. У 8 сахати стигосмо на *Читлук,* мајур манастира Ораховице, који је удаљен од Феричанаца ¼ сахата пешачког хода. Отац игуман Гедеон, врло вредан и честит човек, примио ме је веома љубазно. Код њега се био десио и феричаначки жупник и подархиђакон, Ј. Кршњави, брат познатог проф. Кршњавија, и фра гвардијан нашићки са својим викаром. Пио се „алдумаш.“ Игуман купио од гвардијана коња за нову машину, којом се врше жито, па се ту куцало у име срећне трговине, док их мрак није раставио. Други дан седнем с намесником у кола и одвезем се у манастир.

Не могу ти описати како је рђав пут, којим се иде к манастиру од села Шумећа. Али ни кичица уметника првога реда не може ти представити верно величанства природина, у коме се красота са страхотом тако рукује, е се путнику чуђење отимље и намеће сумња, да се заиста у овом мору шумском налази кућа, у којој људи пребивају. Било је лепо и свеже летње јутро, кад смо се пели уз брдо едно необично високо, и ја се кајах, што се а дну брда не сиђох, да не гледам како се оњи упињу и муче извлачећи кола, — и кад мишљах ето брду краја, ал' ето се јави друго, еће брдо још много раздеранија пута и страовитија изгледа. Видећи, да се брдо изнад брда ниже и да се све више и више пењемо „небу под облаке“ сиђем се с кола и пођем са својим сапутником пешице стазом, поред које се пружа големо корито шумом обрасло. После толиких тегоба путних и мучнога пењања уз брдо више од 1½ сахата, дођосмо на мали висораван, с кога се види где лежи мало у долици славна задужбина манастир Ораховица. Изнад манастира, од запада, јесте високо брдо *Соколовина,* на северу је *Озебло брдо,* а поред њега *Ђедов нос*. Од гробља кад се иде к манастиру чини он на гледача дивотан утисак, испуњавајући га истинском побожношћу и мислима: каква ли је љубав спроћу вере своје морала бити у наших предака, који савлађујући небројне препреке, узнеше толику грађу док подигоше ову дивотну богомољу! На југу од манастира диже се *Петров врх,* треће по висини брдо између највиших брда у Славонији. Малена, а стародревна црква манастирска византијског слога сазидана је мешовитим материјалом: циглом и каменом. Опасана је од истока јаким платном и оградом. С југа је на бој подигнуто здање, ћелије; са запада је трапезарија и кухина; а са севера су старе ћелије, које су сада преобраћене у магазу, — те је тако црква затворена четверокутом ода свију страна. Према олтару, с леве стране у углу платна стоји стародревна кула озидана од тесана камена. Изнутра је сва црква некад била живописана по зиду. Сада се види живопис само на четири стуба, који држе кубе, остало је све приликом рестаурисања, не зна се кад, уништено.

Кад смо стигли у манастир, зазвони први пут на литургију. По што сиђемо с кола, мој пртљаг однесоше у гостинску собу, где се мало спремих, и ту захвалих јакоме Богу, што је дао те сам срећно превалио пут до ове лепе задужбине српске. Било је дошло и неколико побожних Срба и Српкиња из околине, међу којима сам видео и два римокатолика, како се на голим коленима провлаче испод једне трпезице, на којој стајаху свете мошти.

После литургије отидем у своју собу, и мало било дуго не трајало, ал' позваше ме

на ручак. Да ти право кажем, ја сам се зачудио откуд ови људи у пустињи овој могу да зготове тако леп ручак. Полазећи амо од Читлука мислио сам: добро ће бити ако се ту узмогне добити хлеба и воде.

Чим сам ручао отворио ми је отац наместник „вся сокровища“ манастирска: једну собу, у којој су смештене све драгоцене утвари црквене и библиотека. Најпре сам размотрио србуље, писане и штампане старинске књиге, а за тим и остале старине. У многим сам србуљама нашао важних записа, које су драгоцени подаци за српску историју; њих ћеш читати на другом месту,*) и уверен сам, да ће они свакога занимати.

Данас је пети дан како сам амо дошао и једнако читам и истражујем старине писане; добро се морам журити, да бар оно, што је главније забележим; јер пред вече очекујем игумана, да се с њим вратим на Читлук. Очекивао сам га још јуче, ал' киша једнако пада, с тога у тврдо не знам, када ћу се кренути из ове пустиње. Баш сад, када ове врсте пишем, да ти је откуд видети ову страхоту, коју ја гледам. С прозора моје собе видим, према истоку, голему и ужасну долину, у којој се комешају и ваљају густи облаци; олујина хоће прозоре да полупа; тако то траје од јуче у јутру без престанка. Док је било лепо време, гледао сам одовуд плодородну Подравину и како се белуца Драва, а иза ње гледах где се плави у Угарској давно невиђени мој земљак, *Аршањски чот*. А данас сам ти у облаку . . . . Ах, како ми је жао, што нисам употребио оне лепе дане, да разгледам још побоље сву дивну околину ову, него одлучих, да то учиним данас; па ето жалости, ако се до пред вече још не разгали и не узмогнем то учинити!

(Свршиће се.)

*) Ми држимо, да би Вашој поштованој госпођи по вољи било да то чита у „*Јавору*“ а не „на другом месту.“ Ур.

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

(Наставак.)

Исти приповиједа о Чукчима: „Овдје (Иркајнипију), као и свијем чукчекијем селима, која смо кашње посијетили, владала је потпуна анархија. Опет је владала највећа слога у овој малој општини без главара. Дјеце бјеше сијасет; здрава су то дјеца и снажна, становници с њима њежно поступају. Пријазном ријечи ове ословити, доста нам је било, да нас пријатељски приме у шатор. Са женскима су поступали као и са мушкима, и човјек је увијек питао жену, ако би требало закључити важну измјену; по који пут се је то могло тек онда, кад би придобио савјетницу поклоном марама за врат или цен.“ О Самоједима на пошљетку саопштава г. Серебреников Норденскјелд ово: „Мужеви сматрају своје жене равноправнима и тако с њима поступају, што је врло важно, да се спомене, јер Рус исто тако као и сви други народи држи своју жену у нечем мужу подложену.“

Како-ли љупку слику дивљакову цртају нам ови извјештаји! Како-ли је са свијем друкчија од оне, коју обично о „варвару“ нацртамо! Жена једнака, равноправна мужу, он је воли и штује. Није му ни ропкиња ни лутка, него друга у пословима и у уживању. Нема трага од притиска слабијег од јачег. Наши читаоци запета се не ће на нас срдити, што ћемо, на опасност, прекорачити одмјерени нам простор и заокруглити мало ову слику прворасне љубезности неколикијем потезима.

Особито привлачи однос природног човјека према дјеци, ког се је већ неколико пута дотицало. Подајмо ријеч опет Норденскјелду — број онијех, који су тако дубоко бацили погледе у душевни живот дивљака, као он, на жалост врло је мали. Само ко је и сам љубезан, кадар је да открије и другом љубезност.

„Чукчи“, вели Норденскјелд, „нити казне нити грде своје дјеце, па ипак су то најучтивија дјеца, што сам их ја игда видио. Њихово држање у шатору може се потпуно сравнити

са држањем најбоље одњеговане јевропске дјеце. Мање су можда несташна, али ипак за од прилике исте игре, какве се и код нас на селу играју. И сграчке се употребљују нпр. лутке, луци, двокриле вјетрењаче итд. Добију-ли родитељи слаткиша, свако дјете добије свој дио и никад се не гложе, е је у неког веће, у неког мање. Добије-ли између гомиле дјеце једно или друго комад шећера, даје оно да иде тај комад од уста до уста. Дјете ће исто тако дати и матери или оцу од комада шећера или круха, да окуша." Ове саопштаје допуњује извјештај поручника Бове-а, који је био у Вега-експедицији. „Љубав између мужа и жене, и између родитеља и дјеце је врло велика. Гледао сам очеве, гдје љубе своју дјецу и милују, прије него полијежу у кревет, и што ми се је учинило највреднијим спомена, бјеше, да дјеца тог њежног, благог поступања нијесу на зло употребљавала. Ма шта да им је човјек дао, прва им је помисао била, да подијеле са родитељима. У овом, као и у многом чему другом, стајали су врло високо над јевропском дјецом."

Слично је томе примијетио Еберс на Синаји-полуострву. „Дира те љубезна пријазност, којом код Арапа људи сусретају дјечаке своје; а и ови пошљедњи не дају се сравнити са нашом пролетарачком дјецом."

Исто то налазимо и код Индијанаца. Вајц вели: „У васпитању Индијанци вазда гледе кроз прсте дјеци својој. Само у најкрајњем случају прибјегавају казнама, уливши им чашу хладне воде на главу, ако рано доста не устану. Тући дјецу, као што бијели раде, држе управо за гријех за суровост. У овом нема никакве разлике између сјеверне и јужне Америке."

Дакле и „логика с батинама" је тек чедо „културино."

Још један потез нек заврши слику природног човјека, коју смо насликали, да упутимо на срећан, безбрижни живот његов: „Ако смијем судити по пуном изразу радости на њиховијем срећнијем лицима," вели Катлен, „тог сам мњења онда, да је њихов живот куд-и-камо сретнији од нашег, ако се на име ријеч „срећа" за оне употребити да, којима свјетило хришћанске науке још није засвијетлило. Дуго сам критичнијем оком посматрао лица овијех синова сумскијех којих никад брига није морила, којих биједа никад није књињила. Посматрао сам смјели и неуплашими ход, поносно, али достојанствено понашање овијех природнијех људи, који се само законима и сили божијој подвргавају у својој простој слободи, поштеђени још од свакијех уживања. Пошто заједнички посједници земљини, сви су богати и никаква препрека размјерног сиромаштва не може њиховијех истинитијех права на силу угушити. Ко може, питам ја, посматрати друштво, а да се не чуди, посматрати друштво, гдје влада мир и слога, гдје се његује врлина, гдје се штити право, гдје се казни неправда, и то без другијех закона, осим закона части, који су највећи закони њихове земље?"

VII.

Покушали смо, да дадемо слику социјалнијех нагона, како се појављују у природном човјеку, да насликамо његову дужност и љубезност, његову издашност, и гостопримност, његову оданост и самопожртвовање, његов понос према јаком и његову њежност према слабом. По неки наш читалац нам не ће вјеровати и само ће нам се противити размишљајући у духу по који извјештај, којег не смијеш нападати, о скотској неумјерености, о бестијалности и лукавству, о ступидности и простоти дивљаковој.

На жалост, нијесмо кадри, да ове извјештаје утерамо у лаж. Многа саопштавања о пропалом, недостојном стању већине дивљака сама је сувише истина. Да богме, још више је таки саопштења пука измишљотина, лаж, друга се тумаче непријатељством између извјештача и објеката његовијех саопштавања. Социјални нагони показују се баш код природног човјека само *саплеменицима* и *племенскијем пријатељима*. Према *племенском непријатељу* дозвољено је све, и лаж и издаја, и крађа и отма и убиство. Увијек смо повлачили Чукче у потврду својих тврдања односно дјелатности социјалнијех нагона. Норденскјелд, њихов гост, не може да их се нахвали. Друкчије

суде о њима Руси, који су дошли као непријатељи, да их подјарме. Георгији је писао 1770. у свом „опису свију народности руског царства“ о Чукчима: Они су дивљији, грубљи, охолији, необузданији, лупежнији, лажљивији и осветљивији од номадскијех Корјака. Исто су тако зли, опаки и опасни, као што су Тунгусци добре ћуди! Шта више кривили су их Руси, и да човјечје месо једу. Ова необазривост према непријатељу тумачи и то, за што народи неразвијенији многоструко робом чине женску. То је поњедак отмице, обичаја, отимати дјевојке из непријатељскијех племена, обичаја, који ипак није својствен прворасном племенском животу, него се тек доцније развио.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КАКО МИСЛЕ АФРИКАНЦИ О ЕВРОПЉАНИМА.

Кад Европљани путују по страним земљама, онда описују врло опширно, шта су горе видели, особито кад је реч о земљама, које још не уживају благодети европске културе, као што су Африка, Азија и др. С тога ће зацело интересовати европске читаоце, кад — промене ради — мало упчитају, шта мисле људи из ових далеких светских крајева о Европљанима, и како се њима допада у Европи. Тога ради саопштићу нашим читаоцима овај интересантан, а уједно и оригинални путописни извештај једног Африканца чак тамо са источне стране централне Африке испод екватора око Цанцибара и Мозамбика, као што га доноси немачки лист „Schwäbischer Merkur.“

У оном крају централне Африке има нека област Уганда на Викторија-Нијанза-језеру, где влада краљ М'теза. Године 1880. пошаље овај три своја поглавара*) као посланике краљици Викторији у Енглеску; на путу их је пратио енглески мисијонар Вилзн (Wilson,) који је четир године провео у Уганди. Путовали су доле низ реку Нил, када се Сабаду, један од тих посланика, вратио у Африку, поднео је извештај — наравно усмено — своме краљу. А један младић, што је око краља и који му чита библију, а разуме и нешто енглески, превео је тај, Сабадуов извештај енглеским мисијонарима, који по горе споменутом немачком листу овде саопштавам.

Када смо — вели извештач — стигли у Рионгу, морадосмо овде своје жене оставити, пак онда нам одузеше све наше пушке, копља и штитове па и саме штапове. Ми сад ништа друго нисмо мислили, већ да нас је М'теза (краљ) продао као робље белом човеку. Путовали смо дакле кроз пустињу три месеца, па онда дођосмо у Хартум.*) Одавде опет пођемо даље кроз пустињу, и то је трајало два месеца, ту смо видели тако велике брегове, као још нигде досад. Онда смо дошли на једну Нијанзу**) (црвено море,) и ту нас метуше у једну лађу. О, господару да грдне лађе? изгледа као какав брежуљак. Затим стигнемо у главну варош Турака (Египћана). Али ту смо видели, да у тој земљи не господаре Турци, него Базунги (Европљани); Турци немају никакве власти. Па онда дођемо до једног другог језера (средиземно море). И тако смо бродили, док не стигосмо па једно острво (Малта) за које нам рекоше, да је краљичино, и ми смо мислили, да краљица ту станује и да је сад крај нашем путовању.

Али није тако! Опет пођосмо све даље, те смо већ мислили, да неће никад бити краја, јер нам казиваше, да нисмо још ни по пута прешли. Па онда дођемо у једну земљу, што припада Базунгима, али становници изгледају као Арапи (Алжир). За тим смо стигли на једно високо острво Базунеко, али то није било острво краљице Викторије (Лисабон?) То је било на трећој Нијанзи (атлански океан) Па онда смо много дана путовали, док см дошли у Енглеску. О, колику смо гомилу лађ тамо видели. Катарке су нам изгледале ка каква шума, чија дрва из воде расту. А ка

*) У немачком стоји *Hauptleute*.

*) Где се данас Енглези боре са Мадијом.

**) Нијанза код њега значи језеро.

смо се возили уз реку (Темза), капитен се попе на врх катарке, па је викао: „Буганде долазе; дајте места за Буганде!“ и на то се све лађе разбегају. Па онда смо дошли у Лондон. Овде пошаље краљица једног свог поглавара и кочије са два коња (то је био касир црквеног мисијонарског друштва). У Лондону има толико коња, да их не може нико избројати. А куће су им од камена. О, господару, дивно!! Начини ли су два дугачка зида од камења, на свакој страни улице по један, изнутра су куће врло дугачке, колико се може видети. Све је то *једна* кућа, али све је подељено, тако да читаве гомиле људи могу унутра живити. Нико не може избројати, колико људи могу у *једној* кући живити. (Они су мислили, да је читав ред само *једна* кућа). О, Лондон је велико место; све саме куће од камења, тако далеко, као одавде све до Бувеза (?) Па онда смо дошли на једно место, где је био један велики поглавар (по свој прилици пуковник Грент, Спиков пратилац у Африци); он диже своје руке и викаше: „О Буганда! Буганда! Буганда!“

После два дана пошље краљица по нас. Видили смо читаву гомилу жена сакупљену, све су биле једнако обучене, тако да нисмо знали које је краљица. О, господару, дивно! краљичина је кућа толика, као одавде до Набулагале. Сутра дан смо ишли на једно велико отворено поље, где смо видили војника. Сваки је мутонгол (капетан) обукао своје војнике у другу боју. Ми смо се возили на једни коли, а краљица на други. Тада смо је видили саму, па зато смо и знали, које је краљица. Па онда смо ишли на једно место, где се праве топови. Читава гомила топова, па све врло велики; треба 200 буренцета барута, да напуне један топ. Један топ избаци тане чак до Нјамагоне (7 енглеских миља). За тим смо видили како се праве пушке, красне пушке и врло много. Један нам је човек показао своју пушку, баш кад ју је начинио, била је врло фина. Па онда смо видили, како се прави барут. За тим смо отишли на једно место, где се прави чоја од вуне, па онда како се прави буфта (материја од бела памука).

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Библиотека одабраних романа, свеска прва *Јогуница*. (Maître de forge). Роман у два дела француски написао *Жорж Оне*, превео *Бранко Мушицки*. Први део. — Накладна штампарија А. Пајевића у Н. Саду прегла је опет са једним новим подузећем. Она ће да издаје „библиотеку одабраних романа,“ а каква ће ова збирка романа бити о томе нам је добар прогностикон већ овај први јер је избор заиста врло добар. А. Пајевић увек добро пази на то, шта ће под његовом фирмом на свет изићи и не упушта се у издавање сановника итд., него бира боље од бољега.

Ретко је који књижевник јевропски изишао тако брзо и тако рано на глас као француски писац, чији се роман „Maître forge“ (управо „Власник рударнички,“ али преводилац га је покрстио, наденувши му име „Јогуница“) доноси ево у српском преводу. У најновијој лепој књижевности светској стоји Жорж Оне на врло угледноме месту. Његови романи сматрају се за класична дела у својој врсти. На ту висину подиже их како то, што им је прича вешто склопљена и састављена, тако и то, што је у њима сама радња оштроумно распређена. Догађаји се ту нижу природно и тако живо, да се читаоцу читаво наочиглед збива, што чита, а карактери су тако верни и доследно изведени, да се човек мора дивити, како писац дубоко познаје психолошку страну човечје природе. Етичан моменат у Онетовим романима јасно је обележен. Оне је, истина, ђак реалистанске школе, која данас махом превлађује у лепој књижевности свију културних народа, али се ипак држи на висини оног идеалног задатка, који му не да, да падне у најнижи слој реализма, те да постане бруталан. Зато је Француски песник и освојио на јуриш светску читалачку публику.

Онетови романи успели су као мало које књижевно дело у свету. „Јогуница“ је у оригиналу дочекала до лане 150 издања.

Тај лепи роман спада међу она ретка књижевна дела, која су задахнута правим песништвом, те тако теже за тим, да постигну више човечанске цели. Осим тога је Онетов роман верно и истинито огледало правога живота и прави приказ сталешке противности и

друштвених трвења. А права поjезија и истинито цртање правога живота ретко се налазе спојени у делима данашњих романописаца. Онету је дивно пошло за руком, да у свом роману споји истинито приказивање и племенити песнички осећај у дивну хармоничну целину, која неодољивом силом заноси и осваја ум и срце сваког изображеног човека.

Роман тај преведен је већ на све културне језике. И драматисан је, па и драма је продрла као ретко који позоришни комад. У Паризу је приказивана већ преко 300 пута, а наша позорница, па и позорнице у Београду и Загребу имају је такођер у својој реперторији.

„Библиотека одабраних романа“ срачуњена је на више књига. Колико ће их бити, стојаће до одзива публике. Што већи одзив, тим већа библиотека.

У другој свесци ове библиотеке биће свршетак „*Јогунице*“ а у трећој и четвртој свесци штампаће се роман из *руског живота* под насловом: „*Кумјасинови.*“ Карактери су у њему чисто руски, радња врло занимљива, а слог пријатан. Ма да се приказује ту живот „великог света,“ опет се даје роман применити на све људско друштво, тако да га свако чита с правом насладом и уживањем.

Ко поручи за готов новац ових књига добија 33⅓% рабат. Наручбине ваља упућивати: **Накладној Штампарији А. Пајевића** у Новоме Саду. Цена је књизи 75 новч.

УМЕТНОСТ.

(*Петар Убавкић*), питомац српске владе, вајар у Риму, изложио је у *уметничкој изложби*, која је приређена *ове године у Риму*, свој рукотвор, вештачки израђену „*Циганку.*“ Талијански лист, *La Capitale*, који излази у Риму, пропраћајући критички сваки предмет у тој изложби, хвали тај створ Србина уметника врло лепо. „Посетиоци“ вели, радо се заустављају пред лепом Убавкићевом Циганком, тим дивним оријенталним типом из харема. Елегантан покрет главе, израз малаксаних очију, похотна уста, обли врат и прси у Циганке највећма привлаче посетиоце том предмету у целој изложби. Убавкић влада, рећи, чудотворним длетом. Најделикатнија тела ствара он тако истинито и природно, да му се свако дивити мора.“

Први рукотвор Убавкићев је *споменик српске слободе*, што га је у гипсу моделисао 1882. Представља нам борца, како рањен пада, а Србија, женскиња једна, подиже га и десницом руком завитлала заставу. Још оне године писаше известилац у талијанском листу римском „*Diritto*“ о Убавкићу, како лепо успева у уметности вајарској, па и по том раду његовом суди о њему, како „има великодушних мисли и искусно длето.“ Дело то данас је својина народног музеја у Београду, где се и налази. Препоручујемо свакому, ко Београд походи, а није био у народном музеуму, да га првом приликом посети. Тамо је осим тога, и највише старина српских, које нас подсећају то на светле то на црне наше прошле дане.

Осим тога израдио је Убавкић још и два попрсја: једно кнеза Михајла, а друго Ђуре Даничића. „Тим радовима,“ каже критика у своје време, „показао је млади уметник свој уметнички дар за схватање духовних и телесних особина и вештину у остварању својих замишљаја као и способност за пластично портретисање.“

Није нам познато, да ли је Убавкић још штогод израдио. Али знамо да му је збор на појутарје дану Бранковог преноса 1883. поверио, да изради споменик, који би се имао о трошку народних прилога подићи Бранку на Карловачкој пијаци. Као што смо извештени уметник је нацрт зготовио и ступио у преговоре с карловачким одбором за подизање Бранковог споменика. Него како изгледа, неће бити од тога споменика ништа. Одавно бар нисмо нигде нашли, да се гдегод купе прилози на то; а скупило се није ни близо онолико, колико треба.

Жалостан предзнак и за цветање вајарске уметности у нас! Имамо сто једног Србина вајара, г. Петра Убавкића, и у њему правог уметника, што признају, као што видимо, талијански листови у којима пишу извештаје људи, који зацело уму оценити ту уметност; па још ни једно његово дело у нас није нашло одзива, каквог треба. Зар се у Србији не помишља на подизање каквог споменика јунацима, што падоше у ово последња два боја за слободу и независност Србије? Бугари ће ено, да подигну величанствен споменик својим борцима. Зар ће Убавкићев *споменик српске слободе* да остане само као модел у народном музеуму? Је ли српски народ изнемогао или охладнио, да своме Бранку подигне споменик? Камо ће доспети Убавкићево најновије дело „Циганка,“ које тако хвале стручни људи?

Као што чујемо, наш уметник доћи ће колико још ове године у Београд, да се ту настани и отвори своју вајарску радионицу. Желимо му више среће!

БЕЛЕШКЕ.

(*Из манастира Озрена.*) Старешине из околице манастира Озрена у Босни, посладоше нам „Јавну захвалност“ господину архиепископу и митрополиту босанскоме *Сави Косановићу*, што се као познати пријатељ просвете и напретка заузео јако за благостање и напредак и овога манастира. Нарочито се с хвалом спомиње оснивање *школе* и *економије* у манастиру, око чега се заузима од г. митрополита онамо послати јеромонах г. *Тимотија Витановић*, који децу поучава, осим учебним предметима још и у економији. „Јавну

захвалност“ честитих старешина ових и ако не доносимо овде у целости, ипак смо изнели овде садржај њен и ми с њима заједно признајемо и уважавамо заслуге честитога митрополита Саве по народ наш у оним крајевима.

(***На подножју балканском.***) У јужној Бугарској почеће се скоро градити велељепна *црква*, да се у њој поје литургија у славу и помен оних јунака, који су 187⁷/₈ пали за слободу бугарског народа. Скупљено је 500.000 рубаља дарежљивошћу Руса. —

(***„Гусле.“***) Као што су невачка друштва у многим српским местима приредила у славу и спомен првим славенским апостолима св. Ћирилу и Методу „беседе“ „села,“ — тако је и кикиндско друштво за неговање музике, које је основао поштовани г. Милан Петровић, адвокат, приредило „село са овим програмом: *„Царју небесни“* по прквв. напеву за мешовити збор удесно вредни коровођа г. Роберт *Толингер*. *„Говор“* о св. Ћирилу и Методу, говорио је наш у сваком погледу ваљан учитељ г. *Миша Косић;* одмах после говора отпевана је *„химна“* слављеницима коју је удесио *Франц Лист*, а г. Роберт Толингер склонио је за мешовити збор. При завршетку отпевао је врло лепо мушки збор *„Богови силни“* од надалеко чувеног и припознатог музичара *Д. Јенка*. Цео програм извршен је на опште задовољство. Публике је врло мало било. Приход овог вечера износи на 22 фор. а улазница од особе била је 50 нов., од породице 1 фор., из тога се дакле може видети какав је жалостан одзив био од стране публике. — Службе у цркви није било а није ни црквени одбор то ни захтевао што је опет један знак наше нехатости и немарности. У Кикинди је *једино* друштво „Гусле“ које се тога дана сетило и прославило хиљадугодишњицу слав. апостола св. Ћирила и Метода.

ЧИТУЉА.

(***† Јосиф Паљаруци—Крилан.***) Марта 1. т. г. изгубише браћа Словенци најбољу од млађих снага на пољу лепе књижевности. И за Крилана се може рећи оно Бранково: „Много хтео — много започео, час умрли њега је помео,“ јер баш онда, кад је ступио као свршен човек да буде поборник свог рода дође смрт те га у 26-ој години отрже од народа, ког је свом душом волео. Крилан се родио 5. маја 1859 у Кобориду, где је и основ. школу свршио. Год 1869. оде у Горицу и ту сврши ђимнасију. Као ђимнасиста особито је обраћао пажњу на словеначке и срп. народне песме те их изучавао, чему је много допринео његов професор, а сада уредник *Ljub. Zvona Dr.* Фр. Левец. Свршив ђимнасију оде у Беч на правничке науке. Год. 1878. изиђе први пут на јавност у *„Zvonu,“* ког је још онда Стритар у Бечу издавао, и то као лирски песник. Од првенчади најлепша му је песма *„Slovenski vojak,“* у истом листу од год. 1879. Та је песма политичке природе и уперена против Немаца. Некоје време је ћутао, док се опет 1881. год. не јави у *„Ljub. Zvonu“* са песмом *„Rod bolgarski“* која изгледа као нека политична ода Бугарима. Од тог времена почео је неуморно да ради на балади и романси. Од балада најбоље су му: *Na bojišči; Smrt cara Samuela*; *Stara mati*; *Ljubica* и *Zaljubljeno more* — а од романса *Zakaj ni mogla šivati* и *Noj ljubša žela.*“ У последње доба опет је заћутао, али и ако није излазио на јавност то ипак не запусти своје музе. Год. 1883. сврши науке и ступи код суда у Горице као вежбеник, но ту не остаде дуго, јер кад му умре отац напусти држ. службу и стаде као приватан човек живети док га 1. Марта о. г. млада не покоси смрт у родному месту Корибоду.

Иза њега остало је посмрчади 6. свезака и то, што приповедака, што епских што лирских песама, које ће његов сродник госп. А. Клодић витез Сабладоски, школ. надзорник, још ове год. издати.

Крилановм умотвори сви су природно и јасно изведени само што су његови јунаци зависнији од других личности, него те друге личности од њих. Сви његови радови показују, да је био вешт пластичар, а особито је успео у поетичној приповетци. У опште његови су радови обликом савршени, мисао у њима јасна, а ритам и дикција потпуно народна, што показује да није узалуд проучавао нар. умотворине.

Вечита му памет!

В. М. Л.

РАЗНО.

(***Бранко као гимнасиста.***) Карловачка гимнасија, један од најстаријих просветних завода у Срба,*) однеговала је многог славног Србина. *Бранко Радичевић* био је њен ђак од I. па до VI. разреда, (а онда није ни било више), од г. 1835/36. — 1840/41., као што сведоче гимнасијски протоколи и данас.

За све то време био је Бранко *одличан и примеран ученик* и по науци и по владању.

У извесном делу омладине наше постоји мњење, да се може човек прославити, а да и не мора добро учити и добро се владати као ђак. И у томе хоће најрадије да се позову баш на самога Бранка, судећи зар по његовом *„Ђачком растанку“* и самим познатим стиховима у његовом *„Путу“*, којима Бранко оштро шиба тадањи *начин наставе и* школскога васпитања а даје одушке свом ђачком незадовољству.

Да је Бранко био одличан у науци и примеран у владању, нека посведочи ова школска сведоџба Бранкова од II. разреда гимназијског, коју хоћемо овде да изнесемо у целости, и нека је сведок тому и то, што је у VI. разреду, као одличан и примеран ученик, био по гимн. протоколу из оног доба *„censor iuventutis“* а то се даје само најбољим ученицима.

Већ и с тога заслужује овај спомен на љубимца народног пажњу општу, што о Бранку и онако мало

*) Основана је 1793. Дакле 1893. навршиће се пуно сто година, што постоји. Како се већ давно говори, да ће се подигнути ново здање за гимнасију у Карловцима, смемо се надати, да ће се бар о стогодишњици опстанка карловачке гимнасије, свечано отворити и нова гимнасијска зграда.

намо, и што живот његов није ни толико дуг био, да се кадар био развити и изван школских скамија. Та из њих још није ни изашао био, па га је час умрли помео!

А споменик овај нам је то милији, што је и светао, те баца лепу светлост на Бранка као на ђака.

Сведоџба ова школска сачувана је у библиотеци карловачке гимназије, где се и данас чува као драга успомена на врлог питомца тог завода и као сведочанство узоритог ђаковања прослављеног песника народног.

Ево је, дакле, у верном препису с оригинала.

Testimonium sholasticum.

Nomen, Cognomen, Aetas, Religio: Alexander[1]) *Radicsevics, annorum 12. G. N. U. R. (Graeci non uniti ritus.)*

Natio, Locus natalis et Provincia: Serbus, Semlinum[2]), *Syrmium.*

Pater, Tutor, aut Curator, ejusque Conditio, et Habitatio: P(ater) Theodorus[3]) *Radicsevics, vice Contrascriptoris rationum fungens ad supremam C. R. annonae salariae Praefecturam.*

Annus, et Schola, quam frequentavit: Anno 1836/7. II. Gram. classem diligenter frequentavit.

Classis. In Doctrina Religionis. Eminens primus.

In ceteris Disciplinis: In praeceptis linguae latinae et germanicae. Auctorum lectione, Arithmetica, Geographia et Historia universali ac naturali eminens tertius.

In Moribus: Classis primae et dignus, quem emendemus.

Datum Carlovicii die 9. Septembris 1837.

(Печат).

Josephus Joannovics *II-dae Gram. Classis Professor.*

Jacobus Gercsics *Humaniorum Professor et Gymnasii Director.*

На противној страни сведоџбе те прибележено је: *Radicsevics Alexander ad 3 Grammat. Dr (Director)* што ваљда значи управитељеву примедбу, да Бранко може прећи у 3. разред или да је прешао. А писана је, судећи по потпису управитеља тадашњег Јакова Герчића, руком управитељевом, осим, дакако, својеручног потписа Јосифа Јовановића, и осим онога, што је штампано, а што овде није подвучено. Печат је на тој сведоџби исти, какав се и данас меће на гимназијске сведоџбе.

— К —

[1]) Крштено му име Алексије или Александар, а *Бранко,* значи то исто само посрбљено.

[2]) Овде погрешно стоји, да се родио у Земуну у Срему, јер зна се, да се родио у Броду у Славонији. Погрешка је та могла понићи само тако, што је Бранков отац живео тада у Земуну као чиновник у ц. кр. солари, а то се види ниже код имена Бранковог оца.

[3]) Теодор, крштено име; а сам га је посрбио *Божидар.*

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Словеначка) Као што је већ јављено у овом листу издаје у Марибору Л. Кордеш библиотеку за народ под насловом: *Ljudska knjižnica.* До сада је изашло 6 свезака. Прва и друга свеска већ су оглашене у овом листу. У 3. свесци је свршетак приповетке *„Zlata Vas“* (златно село). У 4. свесци су: *Kratke povesti za kratek čas* од Ј. С. Гомбарева; у 5. св. неколико *kratkočasnih povestij* скупио Л. Кордеш, а у 6 св. *13 pobožnih pripovedek in povestij* од Ј. С. Гомбарева. Ове књиге намењене су и удешене за сељаке, те је према томе и врло умерена цена (6 нов. од свеске), само штета, што су врло слабо познате у народу. Словеначка критика хвали ово подузеће и вели да је особито у последње три свеске погођен прави пут, како би што више пригрлио народ књигу.

Јован Ђонтини, књижар у Љубљани издао је 4 књижице за народ. У 1. је књ. ***Pavliha,*** у 2 књ. ***Lažljivi Kljukec.*** Обе су ово књиге хумористичног садржаја, а прерађене су са немачког и дочекале више издања. Ова је друга књига словеначки ***Münhausen.*** У 3. су књ. *Narodne pripovedke za mladinu* (омладину) од Доминика. Има 19 приповетчица. У 4. је књ. I. ***Crkvica na skali ali zveza s hudim*** (црквица на стени или ортаковање са ђаволом) прича, за народ удесио Ф. С.; II. ***Plačilo sveta ali žalosna usoda utemeljnika.*** (Како плаћа свет или жалосна судбина утемељитељева.) од С. С. Брадеског.

Још г. 1872. покренуто је питање у браће Словенаца, како да се поспеши литерарни рад и потпомогну сиромашни књижевници, те у ту сврху оснују ***задругу словеначких књижевника,*** али услед политичког странчарства не постигоше жуђене цели. Сад је опет устао др. Јос. Вошњак, те позвао у Љубљану све слов. књижевнике да се скупе и оснују ту запета корисну и нужну задругу. Кад чујемо о тој ствари јавићемо у колико сад успеше и изнети у главном установе те задруге.

НОВЕ КЊИГЕ.

Шематизам православне епархије Далматинске за годину 1885. Задар. Печатња Ивана Водицке. 1885. 8-на, стр. 59.

Никола Милетић, народни добротвор. Написао *А. Н. М.* Задар, печатња Виталијани и Јанковић. 1885. 8-на, стр. 35. Са сликом добротворовом.

Библиотека одабраних романа. Свеска прва ***Јогуница (Maître de forge).*** Роман у два дела. Француски написао *Жорж Онс.* Превео *Бранко Мушицки.* Први део. У Новоме Саду. Издање штампарије *А. Пајевића.* 8-на, стр. 223. Цена 75 новч. или динар и по. — Види „Књижевност“ у овом бр. „Јавора“.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
→ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ←

Уредник:
→ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ←

Бр. 18. У НОВОМ САДУ 5. МАЈА, 1885. Год. XII.

Мркла јесен. . .

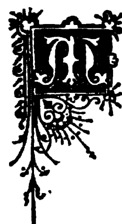

Мркла јесен, природиног
Умирања доба . . .
Дувај, ветре, сипај, снеже,
Сад ми топла соба.

Драга љуба ситно руби,
Песму ми певука, —
Око струка, око врата
Њојзи моја рука.

Слушам љубу, душа моја
Нове снове снује,
У срцу ми тиха песма
Слатко одјекује.

Раздрага се, у њему се
Нова песма буди,
Па би чисто да пробије
Болане ми груди.

Ја узданем, — нова песма,
Раширује крила, —
С уздисајем заједно је
На постељи била.

Љуба пита: „ко уздану?"
Ситно шије, руби, —
А нова је моја песма
У сред чела љуби.

Мита Поповић.

Другови.

— СЕОСКА ПРИПОВЕТКА ИЗ ПОДУНАВЉА —

НАПИСАО И ПОСВЕТИО **ГОПОЂИЦИ** С. В. Ђ. ЈОВАНОВИЋ.

(Наставак.)

8. Кога оглашују?

У винограду се заволели Гаја и Сида. . .

Од то доба нису се састајали, ал' са оним пољупцем се срца разумела, разумела па и договорила: да једно другом верни остану. . .

Скоро ће Видов-дан. . .

Гаја и Сида чули од старији, а и видели у календару па није чудо што

знају. Ал' од куд срца њихова знају кад се радују?.. Куцају боже, куцају, па тек мисле: „тамо ће мо се састати. ."

Кад дође Видов-дан, Сидин се баба разболео. . .

Сида не може у Раваницу. . .

Одоше момци, одоше девојке. . . Путем се питају: „а де је Сида?"

Савка, најближа јој другарица, одговара:

— Отац јој болан па не мож' . .

Већ скоро на по пута, а Гаја ће у једанпут:

— Вецо! Ја не могу ићи! Зло ми је..

— Ваљда се нећеш вратити? — питају га момци.

— Морам.

— Онда нећу ни ја ићи — рече Веца.

Сви се смеју.

— Зар си ти слеп, да не мож' без њега? — питају Вецу.

— Не враћај се, Гајо! — скоро моли Веца.

— Морам! — рече; пребаци торбу на друго раме и пође.

— Боме ја нећу! — рече Веца, а овамо му тешко. Вратио би се.

Растадоше се. . .

Они одоше певајући, а Гаја навукао шешир на очи па иде. Ћути. . Нешто му тешко. . . Плакао би; гуши се. . .

У вече стиго у село.

Свеће гору. . .

— Гле код ње још нема свеће! — чуди се Гаја, и сврати у авлију.

Пред кућом на прагу седи жена.

— Ко је то што уђе? — пита.

— Ја сам, мајко.

— Ти, Гајо, рано моја! Јух! мени жалосници! А што се врати? Да те није каква несрећа десила? . .

— Није мајко! Него ми се нејде! — одговара Гаја.

— Јесил' био код Вецине куће? Знајул' да си се вратио? Можда треба волове надгледати. . .

— Веца је, мајко, наредио Ацка да причува волове док не дођемо, па не треба да се бринем.

— Само немој да се замериш, сине, са том кућом. Без њих неби могли живети. . . А видиш, поред Веце си и ти виђен. . .

— Нећу, мајко. . .

Ћуте. . .

— Сад у то доба целивају светитеља. . . прекиде стара ћутање — Ох! како је лепо тамо вечерас на бденију! Ниси се требо вратити. . .

— Ал' сам нешто уморан, мајко, па мислим: неби могао отићи. . .

— Да боме да си уморан, сине! Толика недеља на дан у дан ринтај. Никад мира. Ево мајка ће изнети јастук па лези ту под дуд на траву. Одмори се. .

Гаја лего; преврће се. . . Срце му лупа, чисто га већ груди болу. . . Нема санка. . .

Гледи у звезде. . .

Једна севну преко неба. . . Он зажмури, јер кад звезда тако севне, неваља за њом гледати.

Гаја мисли:

— Једна звезда паде с' неба, један живот са земље. . . Чија ја то? . . . Боже, боже! можда. . . можда је његова. . Сиромах Цивра! . .

Трже се. . , Већ дан. . .

Мајка прође на прстима поред њега.

— Зар данас и код нас јутрење, мајко?

— Није, сине! Оглашују. . .

— Кога оглашују?

— Сиромах Бачванин! Дође да у свеостави кости.

— Шта? Умро Сидин отац! — говори Гаја убезекнут.

— Умро, чедо моје! Сирота жена! Како ће сад сама у туђем месту? — жали стара.

Гаји одскочила јабучица на гркљану. Стиско зубе, а суза капу на црне наусниће. . .

9. Верне другарице.

Сад Сида мора шест недеља црнину..

Несме у коло; несме ни у сватове. .

Другарице да ју развеселе, скупљају се пред њезине пенџере. Ал' не смеду невати; само се разговарају. . .

Сад је Савка сама ту.

— Па вратио се! — чуди се Сида.

— Кажем ти: са по пута. — одговара Савка — Чим ја рекла да ти нећеш доћи, он побледио к'о крпа. . .

— А ја га нисам видела у селу. — каже Сида.

— Није никад ни иш'о — говори Савка — Каже Тина Субашина да га видела плачна, кад је звоно оглашивало твог бабу — де уђе у Вецин наслон, а кад је изишао није видела.

Сиди задркта доња усна, а у оку суза засветли. . .

— Ох! Савка, кад би ти могла рећи колико га волим! . . .

— Верујем, Сидо! Леп је, а меметан. Само још да није сирома. . .

— Не чини то ништа, Савка! Вредан је. . .

Чују се бронзе на воловима.

— Чије су то бронце? Познајеш ли им глас? — пита Сида.

— Опкладила би се: да су Вецине. То је Гаја и Веца — тврди Савка.

— Онда ајде, Савка — говори Сида — да станемо овде за плот, па ће мо чути шта разговарају. . .

Гаја и Веца иду, разговарају. Бронзе јасне, па не мож' од њих ништа разабрати. . .

Кад дођоше близу Сидине куће Гаја запева:

„Сирома сам свако зна,
Реко би ти нешто ја!
Ал' се бојим нећеш хтети
Па ћу те проклети!“

Савка гурка Сиду.

— Јес' чула? — пита.

Гаја нева даље:

„Дико моја де си ти?
Жељан сам те видети?
Жељан сам те, моја дико,
Само незна нико — еј!“

— Видиш да те воли, Сидо! — говори Савка — само несме да ти каже; несме ником. . . Боји се замериће му ко, кад је сирома, а ти најбогатија у селу. . .

— Чуј Савка! —

— Сутра, Сидо! Мати ме виче; идем! — прекиде ју Савка, и отрча.

10 Перса примила дар.

Газда-Савић, Вецин отац, скупио мобу, да покупе сено у Дољачи. . .

Било окишило, па се мало задоцнио, а и сад се човек боји времена, па са *мобом* за један је дан готово и уплашћено. . .

Ту скоро све девојке и момци. Девојке купе, а момци носе навиљке. .

Пева се и шали. . . Игра се и задиркује. . .

Да је међу њима каква старија душа рекла би: „Децо, децо, биће од играчке плачке“ и погодила би.

Веца бацио Персу на откос, па се убола на чапур од одсечене младе шибљике. . . Плаче. . .

Веца ју опет дира. . .

Посвађаше се! . .

— Баш си прави аламан! Ко да је даба упо данас у тебе — каже Перса разљућена. —

— Немој да те пљенем, вијоглаво, јер нећеш више никад торокати! . . — прети јој Веца.

Дошли и кући а не диване. . .

Хоће да их помире, ал' Веца се одупро. . .

Ни недеља дана од то доба, а Перса добила *просиоце*. . .

Нуде јој дар. . .

Она неће. . . Жао јој Веце. . .

Мисли:

— Сирота сам. . . Можда он само мене вонта, а неће ме никад узети. . . Ово је лепа прилика. . .

*

— Кажи бело ил' црно! — говори јој провођација.

— Хоћу! — рече Перса одсечено.

Метуше дар на астал. . . Јабука, а у њој позадеваних десет дуката.

Перса узе јабуку и даде матери. .

— Е, сретно, да бог да! — каже ђувегијин отац. .

— Да бог да! да бог да! — одговарају сви.

— Сутра ће доћи *загледачи*, рече Персин отац ђувегијином.

Тек они отишли, а већ се шапуће по селу о том.

У вече су већ девојке једна другој гласно говориле:

— Перса примила дар! Остаде Веца у шарага! . .

(Наставиће се.)

Живот у граду.*)

СЛИКА ОД ГРОФА **Л. Н. ТОЛСТОЈА.**

И питаху га људи говорећи: шта ћемо дакле чинити? *Он* пак одговарајући рече им: који има двије хаљине нека да једну ономе који нема; и ко има хране нека чини тако. (Лука III. 10, 11).

Лакше је камили проћи кроз иглене уши него ли богатоме ући у царство Божије, (Мат. XIX, 24; Лука XVIII, 25; Марк. X, 25).

Прошле године, у марту мјесецу, враћао сам се касно у вече кући. Сврћући са Зубова у Хамовњички побочни сокак, спазим неке хаљине гдје се црне на снијегу на Ђевичјем пољу. Ту се нешто мицало. Ја не бих био ни обратио пажње на то, да није пандур, који је стајао на почетку сокака, повикнуо правце према црнијем хаљинама: „Васиљу, та за што не водиш?" — „Ма не ће да иде!" рекао је отуда глас, и, одмах за тијем, оне хаљине дигну се к пандуру. Ја застанем и упитам редара: „Што је то?" — „Покупили ђевојкаре из Ржанова дома, одвели их у затвор, а ова ево остала, не ће да иде." Вратар у кожуху је водио. Она је ишла на приjед, а он је гуркао од остраг. Сви — и ја, и капицније, и редар — били смо ођевени у зимње рухо, само је она била у лахком одијелу. У тами сам само могао разабрати одијело боје коричне, повезачу на глави и рубац око врата. Узрастом бјеше мала, као што су мали обично глађу изнурени, краткијех ногу и саразмијерно широке, нескладне фигуре.

— Ево ме, стрви, за тобом! Вуци се, или. . . ! Ако те. . . ! продере се пандур. Виђело се, да се већ био уморио, и да му је она већ била дозлогрдила. Она попоиђе неколико корака и опет се заустави.

Стари вратар, добра душа (ја га знам), дрне је за руку.

Ево ја ћу ти показати, да ћу те оставити! Вуци се! — претварао се, као да се срди. Она се здрхта и проговори промуклијем гласом. У сваком звуку бјеше погрешна нота, промуклост и цика.

— Ну тебе, још се гура! Дођи ћу!

Она попостоји, па пође. Ја сам ишао за њима.

— Смрзнућеш се, — рече вратар.

— Наша се сестра не ће смрзнути. Ја сам врела.

Хотјела се жалити, но ријечи су звучале као псовка. Код лампе, која је близу наше капије, опет се устави и прислони уз њу, суњрва се готово на тарабу, преврћући нешто по својим хаљинама неспретнијем, смрзнулиј рукама. Они се опет продеру на њу, но о је нешто мрмљала и нешто дјелала. У једн руци држала је искривљену цигарету, а

*) Ова слика изишла је у најновијем броју једног од најизврснијих журнала руских „Рус[ское] богатство." То је најновији рад опробаног руског приповедача, који је штампан. На молбу нашег сарадни[ка] допустио је уважени г. писац, да се слика ова на српски преведе и наразно је особиту радост, што ће и нашем језику света угледати, на чему нека је г. грофу и с наше стране топла захвала. Уредн[иштво]

другој шибицу. Ја застанем од страг; држао сам за гријех мимо њу проћи, а исто тако гријех, да стојим и да гледим. Ипак се ријешим и приђем ближе. Она се ослонила плећима о тарабу и о њу је без икакве вајде махала шибицама и бацала их. Посматрао сам јој лице. Баш је била изнурена глађу, но, како ми се учинило, већ стара жена, ја сам јој дао тридесет година. Прљава боја на лицу, мале, мутне, пјане очи; нос као капула; криве, упљувате, опуштене на крајевима усне и кратка кика сухијех власи, које су вириле испод повезаче. Струк дугачак и раван, и кратке руке и ноге. Ја сам се уставио баш на спрам ње. Она погледа на ме и осмијехне се, као да је све знала, што сам мислио.

Ја сам осјећао, да би јој ваљало ма шта рећи. Гонило ме је нешто, да јој рекнем, е је жалим.

— Имате-ли родитеље? — запитам је.

Она се промукло насмијеши, за тијем на једном баци поглед на све стране, и подигнувши обрве, устави га на мени.

— Родитеље имате-ли? поновим.

Она се осмијехне такијем изражајем, као да је говорила: „ето измишља — што да пита!“

— Имам матер, — рече — А што то? Колико имате година?

— Шеснаеста, — рече, одговоривши одмах на јемачно већ свикнуто питање.

— Ну, марш, смрзнућеш се, пропадни са свијем! — продера се пандур и она, откинувши се од тарабе и посрћути низ Хамовњички сок к отиде у затвор, а ја сврнем у капију, пођем у кућу и запитам, да-ли су ми се ћери повратиле? Рекли су ми, да су биле на вечерњој забави, врло се добро забављале, вратиле се и већ спавају.

Сутра дан у јутру хотио сам ићи у полицију, не бих ли дознао, што су урадили с т[illegible] јадницом и прилично рано сам се спремио, [illegible] идем, кад ал' ето ти к мени једног од [illegible]чјех бједнијех племића, који, по слабости, [illegible]оре у господском животу, на који су свикли [illegible]које се дижу, које опет падају. Ми смо с [illegible] били познати три године. За те три го[illegible]е је тај човјек већ њеколико пута спискао [illegible], што је имао, и све одијело са себе и тек што му се тако што десило, а он је дуго провађао ноћи у Ржановом дому на ноћишту, а обдан долазио к мени. Срео ме је на изласку и, неслушајући ме одмах ми је стао причати, што се код њих те ноћи у Ржановом дому случило. Стао ми је приповиједати и није испричао до половине; тај стари човјек, који је често гледао свакојакијех ликова, заплаче се, зајеца и заћутавши, окрене се к зиду. Ево што ми је приповиједао. А све, што ми је испричовиједао, била је жива истина. Увјерио сам се одмах о његовој приповијеци и још дознао новијех ситница, које ћу заједно да приповиједим.

У том коначишту, ноћишном стану, у доњем спрату, у 32. броју, у ком је ноћивао мој пријатељ, међу разнијем саноћницима, који су се мијењали, женскијем и мушкијем, гдје су се једно с другијем за пет копјејака скупљали — ноћивала је и праља, жена својих тридесет година, плава, мирна, тиха, лијепијех црта на лицу, но болешљива. Газдарица тога стана бјеше љубовница скелеџијина. Милосник јој љети држи скелу, а зими живе од кирије: 3 копјејка без јастука, а 5 коп. с јастуком. Праља је ту живјела њеколико мјесеци и била је мирна жена но у посљедње вријеме су је мрзили за то, што је кашљала и сметала кирајџијама у спавању. Нарочито бака од осамдесет година, полусулуда, исто тако стална кирајџијка тога стана, мрзила је праљу до зла бога и иједом је јела за то, што јој не да спавати и цијелу ноћ хрипље, као овца. Праља је ћутала, била је дужна за стан, осјећала се кривом, и за то је морала бити мирна. Она је све ређе и ређе могла ићи на посао није јој достизало снаге, те према томе није могла плаћати господарици. Посљедње нећеље није могла сасма да иде на посао и само је својим хрипањем тровала живот свијема, а нарочито баби, која није такођер излазила. Прије четири дана отказала је газдарица праљи стан. Већ се скупило шест гривана*) и она их није платила, а није било изгледа, да ће их добити, а кревети су били сви запремљени и кирајџије су се тужиле на праљино кашљање. (Свршиће се.)

*) Новац од десет копјејака.

Анђелија.

ПРИПОВЕТКА ПАЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА.

(Наставак.)

VI.

Драгић Ника од како је своју милу жену изгубио и сина Милана од себе на науке послао, постао је веома суморан и невесео. Самоћа му наскоро несносна постаде, и врло је радо примао ко му дође да друштво прави.

Кад то видеше његови познаници, непрестано стан му облетаху и са својим посетама учесташе; а беху многи, који од спајије сваки час и зајма тражише, да му нигда не врате: сваким даном он свој спајилук напушташе где се немилице крало и пљачкало.

Па шта и може бити друга посљедица занемареног газдовања и рђавог друштва него пропаст!

А да би се могло суноврат у дубину пропасти сурвати, „добра братија“ мало по мало Драгићу и карте омилеше; та картање је она једина „забава“ временитијих људи, која је у стању човеку време да прекрати, особито кад се новаца има! А шта су сљеди те паклене и убитачне игре, то само онај знаде: ко прохарчи своје имање, па га онда „мили другови“ на цедилу оставе, а он нема више мирна данка нити санка, док напослетку у траљама, горе нег просјак, не оконча!

Не прохујаше ни пуно девет месеца кад је Драгић више од половине свога имања упропастио.

Пуче глас на све стране: да је спајија Драгић близу тоталне пропасти.

Зла уста пакосног света — ма да још у ствари тако не беше, — направише од комарца, — јарца!

VII.

Кад се сутра дан од миле бољетице мало стишала крв у жилама Милановим, први му посо беше да се распита: ко је та породица што од кратког времена преко пута станује.

Није требало много распитивати, од свог куће старешине све натанко дознаде.

Истог дана пред вече кад је Милан на улицу изишао први му поглед пане на стан анђелијин; ни је морао дуго чекати, јер наскоро укаже се дивна комшиница у друштву Милке Љубинковића, ћери градоначеоника; узеше се под руку, па се горе-доле поред стана шетаху.

Анђелија приметно беше добро расположена и труђаше се да своју гошћу лепо забави; но опет кад-тад крадом сукобише се њени погледи са погледима Милановим; а Милан непрекидно онамо гледа, нескида очију с њих.

У том приспе из пиваре и приклапало Шалетић.

— До душе — Милане — ти баш ни си најлепше место изабрао, како видим, ти париш очи на оним двема цурама што се тамо шећу; да ни си тако припознат саможивелица још би и то смео тврдити: да љубавне осећаје гајиш! а гле, оно је Милка, а ону другу не познајем, бога ти ко је та гошћа?

— Сад ми баш рече наш „дому владика,“ да је то ћи новог судца Таназевића.

— Мени се опет боље допада Милка; та гледни је како је бајна ко зора у мају, а на плавом небу испод чела како сунашце-зеница сија жарко и облива својим руменилом образчиће беле; а мала — к'о ушарана — усташца пркосе ти, таман су за пољуб створена! Шта велиш делијо, би л' би јој сасисао румен са усана?

— Прођи ме се Васо са твојом лакрдијом, ни је мени до твог обешењаклука.

— Па но-но брале, ваља да си и ти од меса? ма шта ти диванио, тек мораш признати: да је Милка чељаде што ју мајка неће више родити! мора да је анђо који је бога увредио, па ју је на ову грешну земљу послао: та гледни како су јој и очи плаве као небо где је живела! реци ми Милане искрено: која се теби већма допада?

— Мени? . . . мени се не допада ниједна.

— На твом лицу читам Милане да не говориш истину; нигда ниси твом искреном брату Васи слагао, па немој ни сада!

— Кад ме баш тако озбиљно питаш, знај дакле, да мојој данашњој несвестици беше узрок она црноока мома, коју сам јутрос на прозору видео, и која је моје срце заробила; моји непромењиви осећаји веле: „ти љубиш Анђелију!“

— Vivat, Милане, ти си срећан човек, јер ће та промена бити једини лек твојој већ немоћној меланхолији; а ја се особено радујем што ти се она гарава допала, сад бар можемо своје осећаје братски поделити! ergo ти волиш новајлију, а ја Милку; полак је дакле готово, сад само још повољно изјашњење њихово, па смо онда свршили! Хајдмо к' њима па кажимо отворено: да их бегенишемо.

— Види се Васо, да ти лудорију тераш; јер само оно је права и истинска љубав кад кога потајно волимо; права се љубав зове: „неизвесност!“

— Е лепе параде, сад ћу ја тужити и кукати, дешперирати и шта ти ја знам како идејалисати, идем преко, представићу сам себе и каза ћу им: да смо на највишем суду — што се срце зове — пресудом упућени, да резултат објавимо: да су дужне под теретом ексекуције оптужене трпети, да им нашу љубав изјавимо, и да нам „возврате“ да л' су вољне нашим осећајима сљедовати?

Шалетић се већ упутио цурама, кад ал' ове већ почеше се праштати, па како баш стан њихов један поред другог беше, брзо се растадоше и свака у своју кућу уђе.

— Е Милане, ја сам насео, но и сутра је дан и то баш недеља.

Сутра дан кад је зазвонило у цркви на божију службу, Милан — што ретко беше — обукао се у црно одело, па пред огледалом косу намешта; а Шалетић се врпољи, тражи и он свечано руво, ал де нема, ту неможеш ни наћи; па кад је видео: да му је лакат на капуту подеранослови Милана:

— Море Милане, дај ми твој свакидањи капут, тек не ћу у овом подераном Милку од цркве кући допратити; ја се бар надам, да ће данас и она ићи у цркву; — а шта се ти толико лицкаш? бадава, црноока мома оће баш сасвим да те у ред доведе.

— Не мој Васо рану позлеђивати, кад сам ти истину исповедио, ни сам те опуномоћио да ме секираш.

Кад се другови обукоше, видеше кроз прозор где Таназевић са ћерком улицом прођоше, а у друштву беше и Милка.

Несу се преварили наши љубавници у рачуну, Таназевић и друштво му одоше управо у цркву; а Милан и Васа пуни радости за њима.

После службе тек да кући пођу, а пред црквом се створи Ника Драгић, ба́ба Миланов, који је пре једног часа амо приспео и чуо где му је син.

Милан кад је опазио свог бабајка, хитро му притрчи и десницу целива, а отац страсно пољуби у чело свог јединца.

— Особито се радујем мили сине, да приликом моје прве посете тебе у цркви нађох то врло годи очинском срцу мом, — а где је Шалетић?

— Ево ме штовани господине! и маши се руци Драгићевој, но овај се само руковаше шњим.

Већ хтедоше поћи, кад Таназевић с' Анђелијом и Милком од женске цркве указаше се; Драгић упре очи у њ', а тако исто и судац а већ после неколико тренутака беху једно другом у загрљају.

— Та јеси ли ти Нико да од бога нађеш? Одкуд ти овде?

— Ја сам Богољубе, ево дођох да посетим мог сина који је овде на наукама; ког имам част ево представити; но ја мислим да се већ и познајете?

— Ни сам имао част, јер ја овде тек од неколико дана станујем; ово ми је јединица ћерка, а ово њена другарица Милка, — ћерка овдашњег градоначеоника Љубинковића.

— А ја сам Васа Шалетић саученик Миланов, прихвати још не представљени.

Пошто се „етикету“ задоста учинило пође група дому; два давнашња познаника и коншколари Таназевић и Драгић заједно, а омладина напред корачају; Милан и Анђелија збуњено упреше очи на земљу, ћуте као заливени; лака румен облије лице им, кад се погледи њихови сукобише.

Шалетић све кашљуца, и њега је изне-

верило „благоглаголствије;“ погледи Милкини и њега збунише; но кад прво узбуђење у њиховом веселом жићу свладаше, започне он разговор.

— Врло ми је мило госпођице Милче — што имам част сад и лично вас познавати; ево већ по године како смо у комшилуку, а лично се не познавасмо; више пута бејах сретан на улици вас видети; а и јуче ја и Милан видесмо вас у друштву госпођице Анђелије.

— Да, ових дана познадох се са Анђелијом, и радујем се, да сам таку искрену пријатељицу упознала . . . .

— А како вам се госпођице допада наша варош? — једва једном и Милан упита Анђелију.

— Врло добро, — промуца збуњено Анђелија; а док се овде још и боље навикнем, мислим да ћу бити потпуно задовољна.

— Јуче сам имао част вас на прозору видети; баш кад пођох у шетњу, чујем ваш диван глас и вештачко свирање; па опростите мојој радозналости, што тако слободан бејах, да сам мало код вашег прозора застао; тим пре можете ме извинити што нисам знао, да у истом стану има нови становника; а да л' сте ме приметили госпођице?

— Јесам госп. Драгићу, видела сам вас и под мојим прозором, а и око подне кад сте се у ваш стан вратили.

Милану задовољно заигра срдашце у грудима, јер изјава ова беше стручак наде: да ће њихови осећаји одзива наћи.

У том приспеше до стана Таназевићевог; и кад стигоше и родитељи, позове судац Драгића и сина, па и Шалетића, да после подне дођу, где ће и на вечери остати.

— Дођи Нико, — праштајући се рече Таназевић — да се сити изразговарамо, да поновимо наше старо познанство и пријатељство.

Ни је нам ваља да нужно ни казати да се друштво тог дана код Таназевића врло добро провело; а да најсретнија и најблаженија беше младеж; па још кад је домаћин Милана а Драгић Анђелију по коси погладио; то беше благ мелем млађаним срдашцима њиховим.

Већ беше око поноћи кад се од домаћина и домаћице—Смиље — опростише.

При растанку позове домаћин Милана да му чешће у посету дође, што му овај с' поштовањем и благодарношћу и обећа.

А кад дође ред да се Милан и од Анђелије опрости, стиште јој полако ручицу у ком тренутку к'о да их је обоје јак електризам потресао задрхташе и потресоше се од миља љубавног!

Спајија Драгић сутра дан, кад је своје послове посвршавао и сина уверио: да њима пропаст не прети и да су то лажни гласови што се о њему проносе, отпутовао је кући својој.

VIII.

Кад тешком бонику, који већ мишља да помоћи нема — олакша, он се хвата и за слабу сламку милог жића; тако и тешки болник Милан сад осети, да му је сињи камен са боланог срца пао; та како и да не буде блажен, и задовољан, кад му је срдашце среће и наде сијнуло! Он може сада сваки дан Анђелију похађати; има ће прилике сваки њен покрет из близине да прати; може се уверити: да ли га Анђелија љуби. Има ће прилике отворено обелоданити тајну што у грудима својим гаји!

Па с тога је и учестао са посетама; не беше дана да није „преко пута“ отишао. Бабу Анђелијиног ретко је код куће затекао јер он у звању беше; тим више имађаше част госпођу Смиљу виђати која ретко их на само остављаше; а у друштву њиховом баш се није љубазна показивала према Милану. Тим више труђаше се Анђелија да се пред гостом љубазна покаже; но зато Милан ни за четир недеље дана после његових учестаних посета не могаше се уверити о осећајима њеним.

Ладан дочек госпође Смиље збунио је Милана. „Већ је прошло „три дана“ како не беше код Таназевићеви; али жудња његі да види Анђелију, да се загледа у њене ди очи; да чује мелем гласак из меки јој гру — нагонила га је, да јој у посету оде.

Кад је ступио пред врата одаје Анђе- јине, срце му почне јако лупати; сљеди не весности готово примораше га, да се натр

врати; али нагон веће љубави — што се у срцу његовом према Анђелији укоренила, даде му снаге, да је могао жељу своју остварити; куцне на врата, а из одаје чује чист гласак девојане „слободно!“

— Узео сам си слободу — рече прекиданим и узбуђеним гласом Милан — да вас опет посетим, пошто на то имам дозволу од вашег велештованог родитеља, ако се иста дозвола и са вашим одобрењем слаже.

Мило ми је, — промуца девојче, — изволите сести.

— Како госпођице, тако усамљени, нећу имати срећу родитеље ваше да поздравим?

— Баш пре једног часа одпутоваше код чике у П. не могосмо кућу на само да оставимо, те сам ја морала код куће да останем.

— И то, наравно, преко ваше воље?

— О, никако! ја се врло добро осећам и код куће; нађем ја себи пријатну забаву: у читању; а пошто моја мајка не допушта ми да много читам то кад сам сама, могу ту страст слободно да задовољим.

— Па, ако смем питати, да ли сте много романа, новела и приповедака већ ишчитали?

— Врло мало; јер их тек од кратког времена читам; (и ту лако порумени.)

— Од кад самоћу љубите?

— А од куд ви господине закључујете: да ја самоћу љубим?

— Јер сам на самом себи искусио. Кад ми романи омилише, затворио сам се у своју одају, и непрекидно сам читао; ни је ми падала на ум никаква светска забава; а то су сљеди самоће! а пошто и ја од неког времена самоћу љубим, то смо ми госпођице једнаке среће!

— Извините, нисте погодили, (и упре своје лепе очи у Милана).

— Напротив, ја молим да ви мене извините што морам да посумњам у искреност ваше изјаве; видите, ја сам искренији према вама био, и истину сам исповедио; самоћу љубити, то је основа неких нових осећаја у жићу нашем; па зар има што милије од самоће особито ако смо убеђени: да ће се наше наде испунити?

Веома би се радовао кад би ми исповедили: да сам погодио!

— Но, што се тога тиче имате право господине, да су то сљеди самоће; али што се мене особено тиче, нисте погодили.

— Госпођице! (после подужег питајућег погледа) ја сам дознао шта хтедох знати!

— Како то? Ја вам несам ништа исповедила.

— Да нисте лично убуђени: шта су сљеди самоће, не би могли тако одлучно моје тврђење признати.

Девојче се мало збунило, а после кратке почивке одговори:

— Па баш да је тако господине, шта знате тим више?

— Где се љуби самоћа, ту је увек тајна скривена; а ја би се веома сретан осећао, кад би вашу тајну сазнао.

— Ја, . . . ја немам никаквих тајана, — рече расејано Анђелија и обори очи.

(Наставиће се)

Из Пакраца у манастир Ораховицу.

Путне белешке Вл. Красића.

(Свршетак.)

Знам да ће ти бити мило, кад ти речем коју о постанку богомоље ове. Манастир Ораховица је основан 1100 године. Али је овај манастир више пута паљен и робљен. Године 1594 озидана је на старом темељу садашња црква. Народно предање и писани споменици казују, да се овај манастир у старинско доба звао *Ремета*, а и данас се један извор близу манастира зове *Реметинац*. Записи на дарохранионици сребрној и на неким црквеним утварима казују то исто. Уз манастирску цркву дозидана је на западу једна капела, посвећена св. Ђурђу, али је сада у врло трошном стању.

друштвених трвења. А права појезија и истинито цртање правога живота ретко се налазе спојени у делима данашњих романописаца. Онету је дивно пошло за руком, да у свом роману споји истинито приказивање и племенити песнички осећај у дивну хармоничну целину, која неодољивом силом заноси и осваја ум и срце сваког изображеног човека.

Роман тај преведен је већ на све културне језике. И драматисан је, па и драма је продрла као ретко који позоришни комад. У Паризу је приказивана већ преко 300 пута, а наша позорница, па и позорнице у Београду и Загребу имају је такођер у својој реперторији.

„Библијотека одабраних романа“ срачуњена је на више књига. Колико ће их бити, стојаће до одзива публике. Што већи одзив, тим већа библијотека.

У другој свесци ове библиотеке биће свршетак „*Јогунице*“ а у трећој и четвртој свесци штампаће се роман из *руског живота* под насловом: „*Кумјасинови.*“ Карактери су у њему чисто руски, радња врло занимљива, а слог пријатан. Ма да се приказује ту живот „великог света,“ опет се даје роман применити на све људско друштво, тако да га свако чита с правом насладом и уживањем.

Ко поручи за готов новац ових књига добија 33⅓% рабат. Наручбине ваља упућивати: **Накладној Штампарији А. Пајевића** у Новоме Саду. Цена је књизи 75 новч.

УМЕТНОСТ.

(*Петар Убавкић*), питомац српске владе, вајар у Риму, изложио је у *уметничкој изложби*, која је приређена *ове године у Риму*, свој рукотвор, вештачки израђену „*Циганку*.“ Талијански лист, *La Capitale*, који излази у Риму, пропраћајући критички сваки предмет у тој изложби, хвали тај створ Србина уметника врло лепо. „Посетиоци“ вели, радо се заустављају пред лепом Убавкићевом Циганком, тим дивним оријенталним типом из харема. Елегантан покрет главе, израз малаксаних очију, похотна уста, обли врат и прси у Циганке највећма привлаче посетиоце том предмету у целој изложби. Убавкић влада, рећи, чудотворним длетом. Најделикатнија тела ствара он тако истинито и природно, да му се свако дивити мора.“

Први рукотвор Убавкићев је *споменик српске слободе*, што га је у гипсу моделисао 1882. Представља нам борца, како рањен пада, а Србија, женскиња једна, подиже га и десницом руком завитлала заставу. Још оне године писаше извештач у талијанеском листу римском „*Diritto*“ о Убавкићу, како лепо успева у уметности вајарској, па и по том раду његовом суди о њему, како „има великодушних мисли и искусно длето.“ Дело то данас је својина народног музеја у Београду, где се и налази. Препоручујемо свакому, ко Београд походи, а није био у народном музеуму, да га првом приликом посети. Тамо је осим тога, и највише старина српских, које нас подсећају то на светле то на црне наше прошле дане.

Осим тога израдио је Убавкић још и два попреја: једно кнеза Михајла, а друго Ђуре Даничића. „Тим радовима,“ каже критика у своје време, „показао је млади уметник свој уметнички дар за схватање духовних и телесних особина и вештину у остварењу својих замишљаја као и способност за пластично портретисање.“

Није нам познато, да ли је Убавкић још штогод израдио. Али знамо да му је збор на појутарје дану Бранковог преноса 1883. поверио, да изради споменик, који би се имао о трошку народних прилога подићи Бранку на Карловачкој пијаци. Као што смо извештени уметник је нацрт зготовио и ступио у преговоре с карловачким одбором за подизање Бранковог споменика. Него како изгледа, неће бити од тога споменика ништа. Одавно бар нисмо нигде наишли, да се гдегод купе прилози на то; а скупило се није ни близо онолико, колико треба.

Жалостан предзнак и за цветање вајарске уметности у нас! Имамо сто јединог Србина вајара, г. Петра Убавкића, и у њему правог уметника, што признају, као што видимо, талијански листови у којима пишу извештаје људи, који зацело уму оценити ту уметност; па још ни једно његово дело у нас није нашло одзива, каквог треба. Зар се у Србији не помишља на подизање каквог споменика јунацима, што падоше у ово последња два боја за слободу и независност Србије? Бугари ће ено, да подигну величанствен споменик својим борцима. Зар ће Убавкићев *споменик српске слободе* да остане само као модел у народном музеуму? Је ли српски народ изнемогао или охладнио, да своме Бранку подигне споменик? Камо ће доспети Убавкићево најновије дело „Циганка,“ које тако хвале стручни људи?

Као што чујемо, наш уметник доћи ће колико још ове године у Београд, да се ту настани и отвори своју вајарску радионицу. Желимо му више среће!

БЕЛЕШКЕ.

(*Из манастира Озрена.*) Старешине из околице манастира Озрена у Босни, посладоше нам „Јавну захвалност“ господину архиепископу и митрополиту босанскоме *Сави Косановићу*, што се као познати пријатељ просвете и напретка заузео јако за благостање и напредак и овога манастира. Нарочито се с хвалом спомиње оснивање *школе* и *економије* у манастиру, око чега се заузима од г. митрополита онамо послати јеромонах г. *Тимотија Витановић*, који децу поучава, осим учебним предметима још и у економији. „Јавну

захвалност“ честитих старешина ових и ако не доносимо овде у целости, ипак смо изнели овде садржај њен и ми с њима заједно признајемо и уважавамо заслуге честитога митрополита Саве по народ наш у оним крајевима.

(*На подножју балканском.*) У јужној Бугарској почеће се скоро градити велељепна *црква,* да се у њој поје литургија у славу и помен оних јунака, који су 187[7,8] пали за слободу бугарског народа. Скупљено је 500.000 рубаља дарежљивошћу Руса. —

(*„Гусле.“*) Као што су певачка друштва у многим српским местима приредила у славу и спомен првим славенским апостолима св. Ћирилу и Методу „беседе“ „села,“ — тако је и кикиндско друштво за неговање музике, које је основао поштовани г. Милан Петровић, адвокат, приредило „село са овим програмом: *„Царју небесни“* по прав. напеву за мешовити збор удесио вредни коровођа г. Роберт *Толингер.* *„Говор“* о св. Ћирилу и Методу, говорио је наш у сваком погледу ваљан учитељ г. *Мита Косић;* одмах после говора отпевана је *„химна“* слављеницима коју је удесио *Франц Лист,* а г. Роберт Толингер склонио је за мешовити збор. При завршетку отпевао је врло лепо мушки збор *„Богови силни“* од надалеко чувеног и признатог музичара *Д. Јенка.* Цео програм извршен је на опште задовољство. Публике је врло мало било. Приход овог вечера износи на 22 фор. а улазница од особе била је 50 нов., од породице 1 фор., из тога се дакле може видети какав је жалостан одзив био од стране публике. — Службе у цркви није било а није ни црквени одбор то ни захтевао што је опет један знак наше нехатости и немарности. У Кикинди је *једино* друштво „Гусле“ које се тога дана сетило и прославило хиљадугодишњицу слав. апостола св. Ћирила и Методија.

ЧИТУЉА.

(*† Јосиф Пањаруци—Крилан.*) Марта 1. т. г. изгубише браћа Словенци најбољу од млађих снага на пољу лепе књижевности. И за Крилана се може рећи оно Бранково: „Много хтео — много започео, час умрли њега је помео,“ јер баш онда, кад је ступио као свршен човек да буде поборник свог рода дође смрт те га у 26-ој години отрже од народа, ког је свом душом волео. Крилан се родио 5. маја 1859 у Кобориду, где је и основ. школу свршио. Год 1869. оде у Горицу и ту сврши ђимнасију. Као ђимнасиста особито је обраћао пажњу на словеначке и срп. народне песме те их изучавао, чему је много доприносио његов професор, а сада уредник *Ljub. Zvona Dr.* Фр. Левец. Свршив ђимнасију оде у Беч на правничке науке. Год. 1878. изиђе први пут на јавност у *„Zvonu,“* ког је још онда Стритар у Бечу издавао, и то као лирски песник. Од првенчади најлепша му је песма *„Slovenski vojak,“* у истом листу од год. 1879. Та је песма политичке природе и уперена против Немаца. Некоје време је ћутао, док се опет 1881. год. не јави у *„Ljub. Zvonu“* са песмом *„Rod bolgarski“* која изгледа као нека политична ода Бугарима. Од тог времена почео је неуморно да ради на балади и романси. Од балада најбоље су му: *Na bojišči; Smrt cara Samuela; Stara mati; Ljubica* и *Zaljubljeno more* — а од романса *Zakaj ni mogla šivati* и *Nij ljubša žela.“* У последње доба опет је заћутао, али и ако није излазио на јавност то ипак не запусти своје музе. Год. 1883. сврши науке и ступи код суда у Горице као вежбеник, но ту не остаде дуго, јер кад му умре отац напусти držж. службу и стаде као приватан човек живети док га 1. Марта о. г. млада не покоси смрт у родноме месту Кориводу.

Иза њега остало је посмрчади 6. свезака и то, што приповедака, што епских што лирских песама, које ће његов сродник госп. А. Клодић витез Сабладоски, школ. надзорник, још ове год. издати.

Крилнови умотвори сви су природно и јасно изведени само што су његови јунаци зависнији од других личности, него те друге личности од њих. Сви његови радови показују, да је био вешт пластичар, а особито је успео у појетичној приповетци. У опште његови су радови обликом савршени, мисао у њима јасна, а ритам и дикција потпуно народна, што показује да није узалуд проучавао нар. умотворине.

Вечита му памет!

В. М. Л.

РАЗНО.

(*Бранко као гимнасиста.*) Карловачка гимнасија, један од најстаријих просветних завода у Срба,*) однеговала је многог славног Србина. *Бранко Радичевић* био је њен ђак од I. па до VI. разреда, (а онда није ни било више), од г. 1835/36. — 1840/41., као што сведоче гимнасијски протоколи и данас.

За све то време био је Бранко *одличан и примеран ученик* и по науци и по владању.

У извесном делу омладине наше постоји мњење, да се може човек прославити, а да и не мора добро учити и добро се владати као ђак. И у томе хоће најрадије да се позову баш на самога Бранка, судећи зар по његовом *„Ђачком растанку“* и самим познатим стиховима у његовом *„Путу“*, којима Бранко оштро шиба тадашњи *начин наставе и* школскога васпитања а даје одушке свом ђачком незадовољству.

Да је Бранко био одличан у науци и примеран у владању, нека посведочи ова школска сведоџба Бранкова од II. разреда гимназијског, коју хоћемо овде да изнесемо у целости, и нека је сведок тому и то, што је у VI. разреду, као одличан и примеран ученик, био по гимн. протоколу из оног доба *„censor iuventutis“* а то се даје само најбољим ученицима.

Већ и с тога заслужује овај спомен на љубимца народног пажњу општу, што о Бранку и онако мало

*) Основана је 1793. Дакле 1893. навршиће се пуно сто година, што постоји. Како се већ давно говори, да ће се подигнути ново здање за гимнасију у Карловцима, смемо се надати, да ће се бар о стогодишњици опстанка карловачке гимнасије, свечано отворити и нова гимнасијска зграда.

Прастановници Нове Каледоније нпр. на исто тако рђавом су гласу, као и Индијанци у Јужној Америци. Но обоје с неправде. Гдје су се потрудили, и донијели им вјештине и знаности наше културе, са захвалом су примили. „Човјечношћу, благошћу и попуштањем могло се је овијем народом управљати и изображавати га, као што је то нпр. Падон доказао;“ пише Лорч о Новокаледонцима, смио је сваку жељу изрећи, и његови ученици и пријатељи, урођеници, махом би је испунили радо и весело, па још и дан-данас дешава се тако што, свакако само у малом, али с истијем ресултатима.“ Чуди јавља о Исусовцу Јозеју д' Аншијети, који је у Беневенту (Провинцији Еспириту Санто-у, у Бразилији), да је концем 16. вијека прибрао око себе гомилу Индијанаца дивљака, до 6000 њих, да их свикне сједјелачком животу. Сјајно је успио, јер је с Индијанцима добро поступао. Но његови пошљедници почну снагу урођеничку црпети на своју сопствену корист. Тад се ови повуку натраг у своје шуме. Познати су успјеси исусовачки у Парагуају. Карактеристичан је на пошљетку овај случај: „У шумама горње Урупуке (Бразилија) . . . настане се прије једно тридесет година два брата Тома и Феличијано Пего, опскурни полутани, али трезвени, радни и окретни људи,“ приповиједа Чуди у својим путовањима. „Крчили су шуму и метали су садове. Повјерљивијем предусретањем и благијем поступањем знали су на скоро Индијанце из унаокола тако да придобију, да су већином код браће остајали и помагали им у пољодјелству. Чим им је „роса“ добро стајала добро је одмах продаду и пођу дубље у шуме, а Индијанци су их пратили, и почели су свој посао из нова. Поставивши тако више „роса“ и добро их продавши, одлуче да оснују најпослије стално сједиште, те заснују велику фазенду, суруби названу. Вјерно, као и увијек помагали су им Индијанци. Сачињавали су с њима тако рећи једну обитељ и особито су срдачно поштовање показивали према оба брата. Једног су звали „men pay“ (мој отац), а другог „men padrinho“ (мој кум).“ У то dође 1848. год. један Капуцинар, фра Бернардино, к њима; овај оскврни двије ћерке неке Индијанке, побјегле и денунцира браћу Пеге због некијех бајаги револуционарнијех мућења: дражили су бајаги Индијанце. Браћу Пеге затворе, а попа узме фазенду, под изликом, да Индијанце преобрати у хришћанство. Индијанци га одјуре; али кад им се заштитници не повратише, повукоше се у шуме. Капуцинар заузме поново фазенду, оснује ту с једним бројем којекаквијех лоћа „клоштар нона,“ и живио је међу њима пусто, док се и фазенда не распадне.“

Толико о културној способности дивљачкој. На жалост нигдје се није гледало, или бар у врло мало случајева, да се до краја иста однегује. Језгро колонијалне политике бјеше земаљска крађа, у најбољем случају, изгањање, а у најгорем што би урођенике робљем учинили. Како се је то грозно и гадно ишло против првобитне својине земљиштне, за то даје историја сваке колоније само и сувише доказа. Ограничићемо се само на Бразилију и Нову Каледонију; њихови су се становници, као што смо видјели, показали врло способни за културу, само кад се са њима поступа право.*)

*) Особито карактеристичан за одношај између колонизације и „одгајање дивљака“ јесте овај пасус из књиге, која је колонисању наклоњена, а дошла нам је до руке, кад је овај чланак већ ушао у штампу, а то је књига Јунгова, под насловом: „Немачке колоније, Липско, 1884. Ту се мисли на страни 30. ернутска колонија Шекомеко (у државн њујорчкој), у којој су (око 1740 год.) моравска браћа најбољим успјехом покушавали, да Индијанце у истину упознају с добицима наше културе. То побуди мржњу у Енглезима, који су у наоколо настањени били, „јер никако није било у њиховом интересу, да подигну првобитне посједнике онијех земаља разумнијем, обавештајнијем поступком до вишег степена у развитку; *тијем би им се било дало право, да и даље живе на земљишту и поду, а што су ти сами хтјели и за тијем грамзили.* С овог гледишта врло се је радо гледало, да Индијанац присвоји само сјеновите стране унесене енглеске полу-цивилизације, да пиће и други пороци, који руше тијело и дух, брзо захвате маха међу урођеницима. Моравска браћа, који су пријетили, да ће томе злу стати на пут, морали су према томе као опасни опонент важити . . . Свђели су у сред колониста, који су сваке године захтијевали више земљишта, а земља им индијанска није могла припасти, јер су ови били оспособљени, да је за се обрађују. Је-ли овај покушај пошао овдје за руком, могао се је поновити код другијех исто тако дивљих племена, а Индијанац не уступи, шта више, у њег оста ловачки ревир, који је сад преметнуо у оранццу, а енглескијем колонистама би красна својина одузета, и сама колонизација ограничена.“ За то ернути, моравска браћа, бјеху отерани са својим индијанскијем пријатељима, а протераше их баш они побожни пуриканци, који су вргли грдне цијене на главе индијанскијех *људи, жена и дјеце* — и овако „дивљаке цивилизацији његоваху.“

„Одношај између оевајача Португалаца и Индијанаца од шеснаестог вијека је у опште мутан,“ говори даље Чуди у својим путовањима. „Познато је, да су насељеници гледали, што је игда могуће, да урођенике у своју корист употријебе за тежање и за рударство. Ови међу тијем у цијелом мало су радости имали у такијем радњама, које су противне мање више њиховијем радњама, а исто тако нијесу хтјели ни да ступе у службени одношај према насртаоцима. Заповиједна нужност, имати посленијех снага, довела је Португалце мало по мало чак дотле, да се Индијанаца силом дочепају и да их приморају бесплатнијем пословима — служењу. За мало поста индијанско ропство и замашна трговина с робљем. Чете смјелијех левената кретале су се у лов на људе и продавали су по повратку свој лов велепосједницима, у којима су вазда налазили откупника, који су их једва дочекали. Краљевске наредбе у неку руку авторизирале су овај грозни поступак и само у члановима друштва Исусова налазили су страшно потиснути становници бранилаца и заштитника. Грднијем увезом робља са африканског приморја и нешто хуманијим законодавством, ублажи се, нарочито у 18 вијеку, индијанско ропство; али за то се пак разви на некијем пограничнијем тачкама цивилизације између Португалаца и Индијанаца формалан рат уништајни. Надмоћност нападног и обранбеног оружја прибави Португалцима успјех. Индијанци голог тијела и већином с неотрованијем стрелама, саразмијерно су врло мало могли наудити португалскијем војницима, којима су тијело штитили пргтенасти огрљаји или зубуни, дебело вуном оклопљени, и слични шљемови; а њихови, сеченијем гловом набијени трабуко-ји чинили су често страшну пустош.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КАКО МИСЛЕ АФРИКАНЦИ О ЕВРОПЉАНИМА.

(Свршетак.)

Кад смо много дана провели у Лондону, отишли смо на једно место, где смо мало били. Нисмо трчали, већ смо путовали у некаквој дрвеној кући (жељезници), што трчи сама, кад смо сви унутра поседали. Кад смо се вратили у Лондон, одемо краљици, да јој кажемо, да хоћемо сад опет да се вратимо у Уганду, али она рече: „Још нећете, треба још да видите моје животиње.“ Зато одемо, да видимо њене животиње (зоолошка башта). Ту се може видити свака животиња на свету. Најпре смо три дана гледали саме лавове, па онда два дана саме леопарде, па онда биволе три дана, па онда слонове више дана. (Хтедоше силом да понесу своме господару као поклон с пута: једног питомог слона, неколико топова и једну белу жену.). Па онда смо гледали шест дана саме тице. (Они су свега провели у зоолошкој башти само два до три сата). Све тице из целога света могу се овде видити. Па онда смо видили крокодиле. Дивно! Дивно!! Дивно!!! Ови крокодили нису дивљи. Пруже им комад меса, дозову крокодила, а овај дође и узме човеку месо из руке.“

На ово ће запитати краљ М’теза, од куда им хране за толике животиње. — „Дају им краве и козе.“ — М’теза запита, да ли дају животињама краве и козе живе. — „Недају, већ најпре убију животиње, па им онда дају само мртво месо,“ одговори младић. Па онда смо видили слонове, змије и све животиње.

Сад се окрене М’теза својим поглаварима, што су били око њега, па им рече: „Јесте ли чули, колико животиња дају Базунги (Европљани) својој краљици?“

На то ће одговорити катикиро (?): „Мора да је врло велика владарка.“ (М’теза им тиме хтеде рећи, да би требало и њега начинити тако великим владарем, пак му дати толико животиња). Па онда су нам показали краве, овце и коње, (господарствена изложба). Да силне гомиле крава и оваца што имају Базунги.

Па онда смо видили хиљадама свиња, свако свинче има шесторо деце. Овим се свињама храни краљица. Па онда смо отишли, да се опростимо са краљицом (ово је изми-

пљотина; јер су само једанпут били код краљице). Дала нам је једну лађу, да се на њој кући вратимо. Ми смо требали 12 месеци, док смо дошли у Енглеску; а у Цанцибар смо се на овој лађи вратили за месец дана. У Цанцибару смо видилу Сејед Бургаша (султана), који нам је дао поклоне. Али Сејед Бургаш има само мало место. Арапи лажу, господару, кад ти кажу, да и они имају толику земљу у Ивани (источна обала). На тој обали господаре Енглези, а Арапи су њихови робови. Енглеска је врло велика земља. Енглеска је острво, толико, као одавде до Цанцибара, па онда има око ње толико острва, да их нисмо могли избројати. Они праве мостове преко река, тако велике, да не морају газити кроз воду, кад хоће да пређу преко.

О, господару, та ми немамо баш никакву земљу. Земља једног јединог поглавара у Енглеској је толика, као Унгада, Бунгеро и Бузого заједно.

„Реци то још једанпут.“ упаде му М'теза у реч, „ја волим, кад ми човек говори истину.“

— „Ми немамо баш никакву земљу, господару.“

„Јесте ли чули?“ довикну М'теза својим поглаварима, „ми немамо никакву земљу.“

— „У Енглеској има човек само *једну* жену, и свака жена има 30 деце.“

Сад сви заједно повикаше: „О, много много, много деце!“

Они имају још и друге женске чељади у кући, које им нису жене, већ само раде послове. Базунги, што долазе овамо, немају жена, а кад се поврате у Енглеску, онда постану поглавари, и сваки добије по једну жену као награду за њихов посао. Видили смо једну цркву са врло великим звоном, кад то звоно зазвони, можете га чути одавде па чак до Бузога (50 енглеских миља). Сва је црква изнутра начињена од равнога дрвета и мрамора. Базунги имају само једну веру. Кућа је краљичина начињена од самих огледала, а изнутра је злато и сребро. Седили смо на столицама од саме слонове кости.“

Кад је Сабаду дотле допао, повикне му М'теза: „Стани!“ па отпусти своје дворјане. Онда заповеди Сабади, да му на само при поведи, шта је све видио у Енглеској — —.

* * *

КЊИЖЕВНОСТ.

Orient und Occident. Eine Blumenlese aus den vorzüglichsten Gedichten der Weltliteratur. In deutschen Uebersetzungen. Nebst biographisch-kritischem Anhang. Herausgegeben von *Julius Hart*. (Minden J. L. S. Bruns 1885.)

Недавно смо приказали у овом листу (види „Јавор“ прошле године последњи број) исто тако збирку најодабранијих умних производа из свију светских књижевности, што их купи и приказује немачким језиком Нордман. Ни до данас нисмо нашли у тој збирци тамо, да је писац искупио своје обећање, те приказао и „Милоша Обилића“ нашег песника Симе Милутиновића.

У овој антологији *Харт* нас није обишао. Поред Немаца додуше највише је приказана поесија Персијанаца, Шпањолаца и Инглеза. Али има ту песама Кинеских, Индијских, Јеврејских, Арапских, Афганских, Турских, Грчких, Португалских, Талијанских, Француских, Северо-Американских, Низоземских, Данских, Норвешких, Шведских, Руских, Пољских, Чешких, Маџарских, Румунских и као што рекох, Српских. Све то, дакако, у немачком преводу, а од разних преводилаца.

Како је то све овде представљено, да ли су збиља баш те песме ту *најлепше* у тих народа, то је, дабоме тешко пресудити, ко не зна свију тих језика и не познаје књижевности свију тих народа. Али свакако су и ове овде прави бисери. Додуше, неће све бити свакому по вољи, јер су ту најразновренији песнички производи, али књига је ипак врло занимљива.

Издавалац се у предговору јако тужи на модерну немачку лирику, али је опет успео да изабере што је понајлепше у новој немачкој поесији.

Нас је побудило, да прикажемо књигу ову немачку, то, што је и наша српска народна поесија у њој заступљена. Ево једне таке песме у немачком преводу из те књиге:

Das liebende Mädchen.

Als wir gestern in der Herberg' waren,
Speisten wir ein herrlich' Abendessen
Und wir sah'n ein schönes Mädchen stehen,
Auf dem Haupt ein Kranz von Perlentulpen.
Und ich gab mein Ross ihr, es zu führen,
Da zum Rosse sprach das Mädchen flüsternd:
„Sag' mir, Brauner, mit den gold'nen Mähnen,
Sag' mir, hat Dein Herr sich schon vermählet?“
Und das Ross entgegnet ihr wichernd:
„Nein, beim Himmel! noch nicht, schönes Mädchen.
Ist mein Herr vermählet; doch im Herbste,
Nächsten Herbst denkt Dich er heimzuführen.“
Und das Mädchen sprach zum Braunen freudig:
„Wenn ich wüsste, das dies Wahrheit wäre,
Möcht' ich meine Spangen gleich zerschmelzen,
Deinen Halfter Dir damit beschlagen,
Mit dem reinen Silber es beschlagen
Und mit meinem Halsschmuck es vergolden.“

Немамо у овај пар српског оригинала при руци, да сравнимо с њим превод овај. Али ко је и то рад, нека се потруди. А по овоме нека виде наши читаоци, како се чита српски десетерац у немачком језику, и нека се увере, да нисмо недостојно заступљени. Забавити само можемо, што није и више наших песама ту код тако великог и тако лаког избора у нашим народним песмама. —

Овом приликом не можемо да пропустимо нешто напоменути. Још год. 1876. навестио је „Јавор“ у свом 30. броју на ст. 957., да је неко почео да превађа „Ђулиће“ Змај-Јована Јовановића на немачки језик, неко, који се још из скромности не даде том приликом именовати и изнео је на углед 10., 28., 55. и 60. „Ђулић“ у немачком преводу, „с којим је и сам Змај-Јовановић задовољан.“ И ми смо задовољни, а и Немци би, зацело, били задовољни, кад би им се онако красно приказао Србин-песник Змај-Јован. Па камо? Шта је даље? Зар на томе да остане?

Осим тога знамо још за две песмице Змајеве, што их је превео на немачки наш песник Јован Симеоновић-Чокић. Ено у 2. свесци „Српске зоре“ од год. 1879. на стр. 26. Красан је и то превод. Па зашто опет остаде на тому тек?

Знамо још, а не сматрамо за индискрецију, што ћемо овде напоменути, да и др. Милан Савић преводи Змајеве „Ђулиће“ на немачки. Као што смо уверени преводи их врло добро.

Није нам познато, да су досада игде ти преводи приказани оном народу, на чији су језик преведени. А тим нисмо много добили, што су неки штампани само у нашим листовима.

Напоменусмо, дакле, овом приликом то с тога, што смо ради, да изазовемо преводиоце и знаоце страних језика, да странце упознају и нашом *вештачком* поесијом бар у поесији њеног најбољег лирског представника, кад су се неки ето са срећом у том послу већ и огледали. — *ђ*.

ДРУШТВА.

(*Матица Српска.*) *Састанак одбора за издавање „Књига за народ“ из задужбине Петра Коњевића, 20. априла (2. маја) 1885.*

На састанку су били сви чланови одбора, и то: председник др. Ђ. Натошевић, подпредседник Светозар Савковић, и чланови: Ђ. Рајковић, др. Ђ. Дера и секретар А. Хаџић.

Др. Ђ. Натошевић јавља да је прочитао дело Ј. Радосављевића „О васпитању“ и налази, да је садржај слаб а слог никакав.

Према том мишљењу не прима се споменуто дело за библиотеку.

Др. Ђ. Натошевић јавља, да се дело Петра Ј. Кнежевића „Ратар у пољу и на дому,“ тако, као што је слабо написано, не може употребити за библиотеку. Наводи дела, која би писац могао прочитати, да му посао бољи буде.

Не прима се.

Исти јавља, да је и по самој ствари и по лаком слогу добро дело: „Најглавнија правила о практичном васпитању деце“, које је по немачком израдила Милева Симићева.

На основу тога мишљења прима се то дело за библиотеку.

Др. Ђ. Дера јавља, да је прочитао дело под насловом: „Одело и станови у своме односу с ваздухом“ од Р. Радоа, што је с француског превео Здравко Рајковић. То дело могло би се употребити за библиотеку само тако, кад би се прерадило, па кад би се, што се саме ствари тиче, избегавало свако теорисање, што само отежава разумевање. Писац треба даље да се обзире нарочито на прилике нашег народа, како станује и како се одева, а што се тиче облика, да што простије и популарније описује.

Не прима се.

Мита Петровић шаље за библиотеку два састава: „Чувај зубе“ и „Здрава кућа“. Оба су дела од Х. Жоржа а он их је слободно превео.

Прво се даје дру Ђ. Натошевићу а друго дру Ђ. Дери на оцену.

Ст. Милованов подноси дело: „Пазимо на здравље, то највеће благо наше.“

Издаје се дру Ђ. Натошевићу.

Здравко Рајковић нуди се, да изради ова дела по француском:

1. Нова теорија о сунцу.
2. Светлост и климати.
3. Нова метеорологија и предвиђање времена.
4. Историја земље.
5. Појаве у атмосфери.
6. Историја воде.
7. Први појмови из наука.

Жели да му се јави, да ли ће се примити та дела.

Унапред не може се рећи, да ли ће се примити. По досадањем му раду види се, да не пише популарно.

Ђ. Рајковић јавља, да је прочитао дело Богдана Добросављевића „Доктор А. Марић у Бољевићу из поуке о домаћем васпитању“. Сам писац вели: Има недоследности неких, које вријеђају граматичка правила, што је траг туђег уплива, те које сам и сам али прекасно опазио. Признајем да сам шегрт у обрађивању оваких тема.“ Тој искреној исповести одговара и израда, те тако оцењивач предлаже да се рукопис врати писцу.

Не прима се на основу те оцене.

Др. Ђорђе Натошевић јавља, да је прочитао спис Стевана Милованова: „Пазимо на здравље, то највеће благо наше“, и налази, да се може примити, али да се нешто изостави и измени. Нарочито би се ваљало изменити наслов, јер би се тако, као што је сад, морао протезати кроз много књига, а у програму је речено, да буде свака књижица засебан предмет. Овде се говори само о ваздуху као услову здравља, управо о нечистом ваздуху као узроку болести, па према томе треба да је и наслов.

Дело се прима за „библиотеку за народ,“ али да писац према оцењивачким примедбама своје дело удеси.

Др. Ђорђе Натошевић јавља, да је прочитао спис: „Чувај зубе“, који је по француском од дра Х. Жоржа прерадио Мита Петровић.

То дело као што је написано не може препоручити. Ствар овако изложена не вреди много за наш народ. На неким местима је застарила, на неким и погрешна. А језик је у делу за народну-књигу неудесан и на неким местима неразумљив.

Према том мишљењу не прима се споменуто дело за „библиотеку за народ.“

Др. Ђорђе Дера јавља, да је прочитао дело: „Здрава кућа,“ које је по француском од дра Х. Жоржа слободно за народ превео Мита Петровић.

Тема је по себи добра, само је врло кратко изведена, па за то предлаже оцењивач, да се дело писцу врати да га прошири. Кад то писац учини моћиће се примити, али не за прве свеске.

Предлог се прима.

РАЗНО.

(Скаска о теју). „Дарма, син индијскога краља, који је био врло побожан, дође г. 519 пре Хр. у Хину, у намери да онуда шири своју веру. Да би другима дао примера, како ваља богоугодно да се живи, он је врло скромно проводио свој век, јео је само биљну храну и непрестано се молио богу. Једнога дана беше јако уморан и заспи и нехотице. Кад се пренуо иза сна покаје се што је заспао држао је да је тиме згрешио, јер уместо да се молио богу, а он се одао лењости и сну, те да би сам себе казнио, то он исече своје очне капке јер они су управо криви били што су се склопили, те је заспао, и одсекавши их, баци их на земљу. Сутра дан дође он на то исто место и има шта и видети: на земљи, где је бацио своје очне капке, виде два џбуна, у које се капци очију његових претворили, а ти џбунови беху они, што ми данас *теј* зовемо. Дарма узе и поједе неколико листића од те биљке и осети се духом оснажен тако, да му мисли полетише на више, а оне спаваћивости, што га је преобарала, нестаде сасвим. Он онда упозна ученике своје са овом добротворном биљком, и од тога се доба пије теј.“

Ово је хинеска скаска о постанку *теја*, тог мирисавог напитка, што се данас по свуда с *кавом* барабари. Сретна Хино и Јапану, ви два светла близанца, под вашим небом цвета благословена биљка *теј*, који и ако једва 5—6 стопа у висину иде, ипак допире до најдубље дубљине наше душе а гранама и белим цветом својим надкриљује читав изображен свет. А и ти, златна Индијо, придружујеш се као трећа оним двема земљама, те брижљиво негујеш страно хинеско дете на својим топлим недрима!

Хинези налију на теј вреле воде на лишће му и пију га без шећера и без икаква друга додатка. Јапанци истуцају лишће му у прашак, те успу једну кашичицу тога прашка у шољу вреле воде. Код оба ова народа чини начин, како се теј готови, један део васпитања младих људи. У Енглеској и Русији, где се теј с правом виртуозношћу готови, сипају врућу воду на лишће и то половину кашике на шољицу.

НОВЕ КЊИГЕ.

Čim se kvari zrak oko nas? Higijenska crtica od Prof. dra A. Lobmayera. U Zagrebu 1885. Tiskara „Narodnih novinah.“ 8-на, стр. 9. — Из ово неколико листића научиће читалац доста корисногa по своје здравље. Г. Лобмајер је вредан и родољубив писац написао је већ више оваког омањих књижица за наро осим већих му дела, која смо имали прилике опширниј да прикажемо нашим штов. читаоцима.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по го 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стр. не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 19. **У НОВОМ САДУ 12. МАЈА, 1885.** **Год. XII.**

Другови.

— СЕОСКА ПРИПОВЕТКА ИЗ ПОДУНАВЉА —

НАПИСАО И ПОСВЕТИО **ГОСПОЂИЦИ С. В. Ђ. ЈОВАНОВИЋ.**

(Наставак.)

11. Љубав за љубав.

После Персини сватова Веца ко убијен. Ради а незна шта. . . Да није у кући Гаје зло.

Дође у бирцуз, ал' не игра. Пије. . Прелепи Мији гајдашу десетицу на шешир па пева:

„Свирај, Мијо, нећe т' бити жао
Ма ти сада и кошуљу дао!
Нек се знаде кад се прати Веца
Ма ти дао из кошаре ждрепца!"

Сви га жале. . Само ће по декоја баба рећи: — Од тог' је бог узо *ушур* па га не треба жалити. .

Мати му сирота плаче дан у дан. Ј ш га, .

Бадава. . Ништа не помаже. . тако, т ко. .

И Гаји већ досадило, па ће му једно в че код волова:

— Вецо, брате! Шта је то од тебе? Пре нако паметан момак, кад прођеш путем, старе ти жене устају, па чекају *док не прођеш*, као старешини. А сад, брате, мало и велико упире прст у тебе, ко да си суманут. . Окај се, брате пића и пратње, па буди човек ко што си и пре. . Зар ти стало до Персе? Бирај коју хоћеш у селу. . Свака ће за тебе. .

— Мислиш, Гајо? — каже, а само што не заплаче.

— Није мислим, него је тако! — тврди Гаја.

Веци прокапаше сузе. .

— Опрости, Гајо брате! Ја сам нешто од тебе утајио! Није ми стало до Персе! Никад ја њу нисам волио. . Другу волим. . Сиду бачванску. . Пит'о сам ју преко Савке: бил' се удала за мене; а она одговорила: да ће за онога само поћи, кога воли, па макар слепце водио. . Још рекла Савки, да ми каже,

— да тебе воли, да ће за тебе поћи. . Виш', то сам ти утајио. . Ти њу волиш и то сам знао. . па ја, преко тебе њу питао. . То ме боли! . А и волим ју здраво, здраво. . па кад пијем, заборавим да ју волим, и да сам тебе, од детињства верног *коморашu*, увредио. .

Гаја је дрктао као прут. .

— Па ти волиш Сиду? — пита га, а глас му као полупано звоно — Виш' то си валио што ми писи казао. . Ја њу не волим! . . Теби сам рекао, да је волим, ал' сам лагао. .

— Не, Гајо! Неможе бити да ју не волиш. Она је лепа, најлепша! . .

— Па и да ју волим, Вецо, зар ја да ти будем *балван?* Теби, коме сам благодаран што сам овде, а нисам у Лепоглави. . — говори узбуђен Гаја — Иди проси ју! А ја ћу још до зоре отићи далеко, далеко, одавде! Далеко, далеко. . .

— Нејди, Гајо! Не убијај мајке! Јер Сида за ме неће поћи — рекла је! — моли Веца.

Гаји тешко. . Гуши се, ко онда кад се вратио са пута у Раваницу. .

— Дај ми, Вецо, твој гуњац новији је, па идем у свет! Учинио си ми љубав, кад сам убио Тошу, па ти враћам! Не волим ју, а опет би ти био на сметњи. . Кад свршиш све доћићу! . .

Обојица су плакали. .

Руковаше се, и Гаја зажмури — и оде. .

— Пази ми мајку, Вецо! — довикну кад је већ измакао. .

12 Нова песма

Пуко глас по селу: Гаја Радић побего са Маџарицом. .

Све врп; свако о том говори.

То чула и Сида. . Плане, сва се умоцурала од суза. .

Дошла Савка, а она ју пита:

— Каква је то, Савка, Маџарица што Гаја с њом оде.

— Та она знаш у циганском шору. Ал' зар ти то верујеш? — пита ју.

— Чисто, Савка, не могу да верујем. Неће он са онаком жентурином отићи.

— Биће нешто друго ту — каже Савка.

— Па шта мислиш? пита Сида.

— Ти си поручила Веци: да због Гаје нећеш за њега да пођеш, па Веца је можда добио зуб на Гају па га отерали; њега можда било срамота да чује свет, па заслепио те отишао. Кад мора служити, служиће тамо де га не познају. .

— Чим га ко запита, он ил' окрене друго што, ил' оде кући. . Увек је нешто забринут. Па јеси' га видела сад и не није више — говори Савка.

— И не гледам га, Савка.

— Гледаћеш ти њега. Сад Гаје нема, ево њега да те проси.

— За њега никад нећу! — обрецну се Сида.

— Онда би била луда Сидо, Гаја бог зна хоћел кадгод доћи. . — каже Савка.

— Ја ћу га тражити, Савка! Кад ради туђе, ево му мога, па нек ради своје! . . каже Сида.

— А можда Веца неће доћи, кад си му онако поручила — поправља се Савка.

— Да зна бар да и не долази бадава — каже Сида.

— Па даћеш му кошар? — пита Савка.

— Те још какав!

— Сад си се одупрла, ал' чини ми се да ћу ја играти у ваши сватови — смеје се Савка.

— Нећеш боме! — одговара Сида naљућена.

То у вече разговарале а сутра Сида добила *просиоце*. Веца дошао. .

Сида га гледа мислиш пита га: а де је Гаја? А он песме, сиромах, у очи да јој погледи. .

Моле, преклињу. . Кажу: да Веца без ње не може.

Она се неда ни осолити. .

Сутра дан све село ври: да је Веца добио кошар од Сиде. . Срамота! . .

У вече девојке певају испред пенџера нову песму:

„Шта си, Сидо, мислила
Кад си Вецу одбила?
И Перса му кошар дала —
Жалосна му нана — еј!

13. Утешена.

Већ јесен.

Веца јави луд; иде путем, а увек нешто броји, рачуна. Са волова поскидао бронзе. . Дође у коло, па стоји . . стоји; не игра. . Оде у бирцуз. . није. . жут ка гуња а очи му упале. . Ни онај момак ни дај боже! . . Кућа им пошла суноврат.

— Сирома момак! — жале га људи.

Јел' то онај Веца што га Цивра прати до кола? — питају жене, па се чуде.

Он чује то па ћути. Иде а ником се не јавља.

Дође до Гајине кућице, па ако му је мајка на сокаку, пољуби ју у руку, а ако није иде унутра. Тамо седи дуго, дуго. . Изиђе сав плачан; и она — Гајина мати — плачна.

И сад је тамо.

— Нећу, синко, нећу! — говори Гајина мати — Имам новаца већ читав завежљај. Шта ће ми новци? Само да ми њега још за живота видети, па одма да стиснем очи! . .

— Доћиће он — још хтеде нешто рећи, ал' га загушило.

Врата се отворише. .

Гаја уђе. .

Веца и мати Гајина укочили се од чуда.

Нико не говори. .

На њему аљине, та ни један их у селу нема: ципеле, на два реда сребрних пуцета на пруслуку.

— Гајо, сине! — врисну мајка и пође да га пољуби.

— Друже мој! Сад си утешио мајку — говори и Веца и љубе се.

— Вецо, брате! А што ми ти тако потавнио?

Веца се загушио у сузама. .

— Да не дође ти, брате, убио би се!

— Не могох ни ја дуже издржати — каже Гаја.

— А де си ми био, чедо моје? пита мати.

— Ко сирома момак, мајко, радио по свету. Сад дођох из Крловачке бербе. Еј, тамо ти је берба, Вецо! Још да нисам тӯжан за мајком и за тобом, ала би се провеселио. . Па да видиш девојке! — приповеда Гаја.

Седили скоро до поноћи. .

Стара, Гајина мати, морала лећи. .

Они остали сами. Разговарали о свему.

Гаја приповеда како му било, а Веца опет, како га Сида одбила, па како сад певају. .

— Па волиш ли ју још? — пита Гаја.

— Волим али друкчије, као тебе, као сестру. . Сад не верујем ни да сам ју кад волео друкчије. Само да ју нисам просио! Срамота ме што певају, говори Веца.

— Ни бриге те, Вецо, што певају! То траје дан два; а док се ожениш зазираће од тебе, јер је само један Веца Савић у селу! . .

— Па коју да просим? — пита Веца.

— Та ма коју, свака ће нос дигнути. Ал' мани се ти наших девојака! Да видиш Карловкиње какве су! Кад би видео неку Вукосаву, неби о нашу ни једну опанка отро — говори Гаја.

— Ти сутра, Гајо, проси Сиду, а прекосутра идемо у Карловце да мени какву меркамо — каже Веца.

— Ја волим још увек Сиду, а кажеш: и она мене воли ал' за то опет, Вецо, не могу пред њену нану корачити да ју запросим. . Сирома сам! . .

*

И њена нана зна да те Сида воли, да те чека. А сад је згода. . Видиш у њиховој кући нема мушке главе — говори Веца.

— То јест! Али —

— Шта „али"? Ти си ваљан момак свако зна а што си мало отишао то није ништа. Ниси ишао у бећаре, него радио. То показују те твоје хаљине Гајо. Сутра ће мо још разговарати, а сад идем! Ето на цркви изби једанаест, па ће ми бабо брижан свашта мислити. .

(Свршиће се.)

Живот у граду.

СЛИКА ОД ГРОФА Л. Н. ТОЛСТОЈА.

(Свршетак.)

Када је газдарица отказала праљи и рекла, да изађе из стана, ако не даде новаца, баба се зарадовала, и изгура праљу ван. Праља изађе, но за часак се врати опет, и газдарица није имала куражи, да је опет изаждене. И други и трећи дан није је газдарица изгонила. „Та куда ћу да идем?" — говорила је праља Но трећи дан љубавник газдаричин, човјек московски и који је знао за ред и шта ваља радити, оде по пандура. Редар дође у стан и, рекавши учтиво њеколико пристојнијех ријечи, изведе праљу на улицу.

Бјеше ведар, мартовски дан; сунце је сјало, али бјеше зубато. Потоци су текли. Вратари разбијали лед. Саонице извошчика одскакивале су по поледици и цврчале по камену. Праља пође на бријег по присоју, дође до цркве и сједне, исто тако на присоју, у паперти*). Но кад је сунце стало залазити за куће, локвице се стале затварати прозорчићима од мраза, праљи би хладно и би јој у души тешко. Подигне се и отшуња се. . . Куда? Кући, у тај једини дом, гдје је живјела у пошљедње вријеме.

Док је дошла, одмарајући се, стало се смркавати. Дође к капији, сврне у њу, поклизне, јекне и падне.

Прође један, прође и други човјек. „Мора да је пијана." Прође и још један, који запне за њу и рекне капиџији: „каква се то код вас пијаница ваља, мало не скрха главе због ње, хоћете-ли је уклонити или шта-ли?"

*) паперть, одељење за оглашене, има мало не свака руска црква. Прев.

Вратар оде. Праља је била мртва.

Ето, што ми је приповиједао мој пријатељ. Може ко помислити, да сам прибрао факта — састанак с проститутком од петнаест година и историју с том праљом; но нек не мисле тога, то је тако било баш једне ноћи, — не сјећам се само, кога марта 1884. године. И гле, чувши приповијетку свога пријатеља, одем у полицију у намјери, да одатле отидем у Ржанов дом, не бих-ли потање сазнао што о тој историји праљиној. Вријеме је било дивно, сунце је сјало, а на припеци сунчевој, на Хамовњичком плацу све се је топило и вода је текла. Хучало је као ријека. Дрвета у Њескучној башчи бјеху сиња од ријеке; риђи врапци, којих зима није примијстила, падали су у очи своіим весељем; људи као да су исто тако хтјели бити весели; но сви су махом били јако забринути. Чули су се звуци звона.

Ја дођем у полицију. У полицији ме њеколико пандура одведу својем начеонику. Баш је био забављен некаквијем наредбама о неквом подераном старцу, који је стајао пред њим и сав дрхтао и од слабости није могао јасно изговорити тога, што су га питали. Свршивши са старцем, окрене се к мени. Ја га запитам о јучерањој ђевојци. С почетка ме је пажљиво слушао, но за тијем се насмјехао и томе, што ја не знам реда, за што их воде у полицију, а нарочито томе, што сам био задивљен њеном младости.

— Опростите, молим, има их такијех већ од 12 и 13 година, али од четрнаест већ врло често.

А на питање моје о јучерањој ђевојци,

објаснио мије, да су их, мора бити, отправили у комитет (изгледа тако). На питање, гдје су ноћивале, неизвјесно ми је одговорио. Те, о којој сам ја питао, није се опоменуо. Има их тако много сваки дан.

У Ржановом дому сам затекао у 32. броју већ црквењака, гдје чита над покојницом. Унијели су је, метнули на постељу, на којој је прије лежала, и кирајџије, махом гоље, скупили новаца за даћу, за сандук и покров, бабе су је опрале и метнуле на постељу. Црквењак је нешто читао у тами; женска једна у салопу*) стајала је с воштаницом, и с таком свијећом стајао је човјек (господин, требало би рећи) у чистом горњем капуту с јагњећим колијером, у сјајнијем калошама и уштирканој кошуљи. То јој је био брат. Њега су судски тражили.

Прођем мимо покојницу у крај господарице и питао сам је о свему.

Она се уплашила од мојих питања; очевидно се бојала, да је у чем гођ не окриве; но послије тога је говорила и све ми је приповједила.

Прођем на траг и погледам на покојницу.

Сви су мртваци лијепи; но она је била особито лијепа у својем сандуку и у срце је дирала; чисто, блиједо лице затворенијех, испупченијех очију, упалијех образа и русе, мехке косе над високијем челом; лице клонуло, красно, непоражено, но удивљено. И заиста, ако живијех не гледамо, то се мртвијема дивимо.

Тог дана, као што сам то записао, био је у Москви бал.

Ноћу у девет сахата сам изашао од куће. Станујем у крају у сред творница и изишао сам из куће послије звиждука фабрика који су послије нећеље дана непрестаног рада пустили народ на слободан дан. Обилазили су ме, и ја сам обилазио њих, који су се упутили, да иду у пивнице и гостионице. Многи су већ били пијани, многи су били са женскијема.

Свако јутро у пет сахата чуо се један звиждук, други, трећи, десети и још даље и даље. То значи, да је почео посао женскијех, ђеце, стараца. У осам сахата други звиждук, то је по сахата одмора; у дванаест — трећи. То је сахат за ручак. У осам сахата четврти, — то је одмор. Чудноватијем случајем све три творнице, које су око мене, производе само предмете, који су за балове нужни.

У једној творници, која ми је најближа, праве само чарапе; у другој, на против, свилену материју; у трећој мирисе и помаду. Може човјек слушати те звиждуке и никако их друкчије тумачити, него опредјељењем времена помоћу њих: „А ето већем звиждука, рок је у шетњу.“ Но можемо их тумачити и како је у истини: први звиждук у пет сахата у јутру значи, да се људи, који често спавају једно до другог сви у једном низу — мушки са женскијема у влажном подруму, дижу у тами и да хитају у корпус машина, које свирају и да се разилазе за послом од ког циља и користи за се не ће вињети, и раде тако често у жези, у смраду, у блату, с најкраћим, што може бити, застанцима — сахат, два, три, дванаест и више сахата по уговору. Заспу и опет се дижу и опет, и опет продужују тај бесмислени за њих посао, на који их је само нужда приморала.

И тако пролази једна нећеља за другом с прекидом празника. И ево ја видим те раднике, гдје су пуштени на један од тијех празника. Излазе на сокак: свуда гостионице, пивнице, ђевојке. И пијани су, вуче један другог за руку и ђевојака такијех, као ето та, коју су одвели у полицију вуку са собом, и најмљују извошчике и возе се, и иду из једне гостионице у другу, и грде се, и посрћу, и говоре, сами не знају, шта. Ја сам прије гледао така посртања творничарска и згадио сам се на њих и у мало им нијесам прибацио; но од тада, од када сваки дан слушам те звиждуке и знам, шта значе, само се томе дивим и чудим, што сви они мушки не дођу у стање пропалица, којих је Москва пуна, а женске у положај оне ђевојке, коју сам срио код моје куће.

Тако сам ја ишао и гледао те раднике, а они су се возали по улицама, до једанаест сахата. Послије тога галама се стала стишавати. Поуставњали се које-гдје пијани, и понадали које-куда мушки и женске, а одатле су их одводили у полицију.

Превео **Н. В.**

*) кратка женска хаљина од крзна. Прев.

Анђелија.

ПРИПОВЕТКА ПАЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА.

(Наставак.)

нда сте ви, драга госпођице, најсретнија на свету; човек без тајана ужива највеће спокојство; нема тужних мисли већ живи као тица у лиснатој гори, јер га никаква душевна туга не мори!

Сад је наступило кратко ћутање, а празнину испунише само сукобљени погледи њихови што већаше о истинитости изјаве Анђелијине; тишину прекратила је у собу ушавши служавка.

— Могу ли „фрајлице“ већ унети каву?

— Пречекај мало, па кад ју унесеш, а ти отиди „фрајла“ Милки па јој кажи; да ју поздрављам да дође до мене на каву.

Милан за то време устане и узме књигу што је Анђелија читала и посматраше ју.

— А, ово је ваљан роман, но чувајте се госпођице да се и у ваше срдашце не усели каква тајна; али да, ви умете вашим осећајима да заповедате!

— А ви зар не?

— Ја не, — рече Милан дршћућим гласом — код мене није тако; ја кад сам пре месец дана први роман прочитао, што ни не беше роман већ истинити догађај, тада је мила једна тајна у моме срцу дубоког корена завата, у ком роману садржај моју голему тугу још већма увеличаваше; јер у њему беше оличена преварена нада, а ја, . . и ја се тога плашим: да ћу тој превареној нади подлећи морати!

Опет овладаше мртва тишина само се дуги уздах оте из Миланових груди; а Анђелија која хтеде Милану да одговори, не могаше гласка од себе да да, дисање њено учеста, глас јој застаде у грлоцу, и тек после подужег ћутања беше у стању да одговори, мило погледа на Милана и рече:

— Не смем се више с вама препирати господине, јер сте у кушању врло вешт.

— А шта би могао после ових ваших изјава од вас докучити? ја сам већ и онако потпуно уверен да сам ја најнесретнији човек на свету!

Кава се унела.

Анђелија пошље служавку по Милку и после тога запита Милана:

— Да ли могу и вас господине послужити једном шољом каве?

— Лепо вам благодарим. Ваш поглед дивни очију вам наситио ме је; гладан сам госпођице, но не на јело, већ на вашу истиниту изјаву за којом тако жудим да дознам, да већ своје осећаје и у песмицу нижем.

— А зар сте ви и песник? запита узбуђена Анђелија.

— Само почетник, госпођице! па ако сте ради моју тајну сазнати, и ако ми дозволите сутра ћу вам уручити прву песму своју.

Ја ћу молити господине! . . Док је ове речи Анђелија саслушала и на њих одговор дала, рука јој је задрхтала и у тој узбуђености из ибрика почне мимо шоље у тањирић каву да сипа.

Милан је с радошћу приметио забуну миле девојке, па да би је из неприлике извукао, прозбори:

— Та је шоља пукнута госпођице!

— Јесте, неопрезна служавка није то приметила, . . . извините док се не вратим. И с тим Анђелија излети из собе.

Сирота шоља, силом да је разбијена! Е, ал' није се чудити у оваким необичним приликама.

У том је стигла и Милка с којом се заједно вратила Анђелија.

Милан скочи са столице и поклонивши се пред гошћом рукова се шњоме.

— Одвећ је лепо од вас госпођице, да сте се одазвали позиву наше домаћице.

— А зар ће од селе проћи и један да" да нас две не будемо заједно?

Опет неко куцне на врата; још ни сл боду за улазак није добио, а већ је груну унутра — Шалетић.

— Клањам се, слуга сам „понижњејши лепе госпођице! — сервус Милане.' Баш сад сам из „школе“ — где се пиво точи — кућ

принео, на виђени госпођицу Милку да је амо дошла, — а за Милана сигуран бејах да је ту, — и ја сам узео слободу да вас посетим „чарноока“ домаћице.

— О, особито ми је мило! одврати домаћица и понуди госта да седне.

— Велика вам хвала „слачајша“ домаћице, но држим да ће бити приличније, да стојећки изјавим цељ тога доласка. Мало пре напоменуо сам — окренувши се Милки — да сам вас видео кад сте овамо дошли; па знајте, — молим да се домаћица не нађе увређена, — да сам ли за вашу љубав био слободан довде „потрудити“ се. Ваше — као ведро небо — око запело је за ме, па непрестано тражим прилику да будем у бајном кругу вашем!

— Е, гле! та ви господине знате и да ласкате.

— Не ласкам ја сејо Милче, (молим ова је изјава по омладински) страсно сам се заљубио у вас!

Сва соба зајечи од општег смејања.

— Кад се ви због моје искрене изјаве смејете, то ћу ја да седнем и да озбиљно размишљам о судби својој; — па онда нагло продужи:

— А зар ви госпођице Милче не би могли мене љубити?

— Могућност није искључена; — но идите ви до сто врага, љубав се не казује тако брзо, и то пред сведоцима!

— Та да, да сам ја имао петље на само вам своју горећу љубав изјавити, које сте осећаје ви потпалили, не би био принуђен ову прилику да употребим; али шала на страну, кажите ви мени озбиљно да ли вас могу уватити за реч?

— О, свагда! рече Милче и почне се грохотом да смеје.

— То сам ја блажен и пресретан човек; пре сам успео него мој „принципал“ Милан.

Анђелија и Милан поцрвене до ушију, па да не би се због исте не предвиђене неприлике издали, Милан узеде шешир свој и почне да се праштa; а приклапало — који у свом елементу беше — најпре се опрости од Анђелије па приступи Милци:

— Ја се праштам, сејо драга, и молим вас: да вашу изјаву не држите за шалу, јер ју ја за највећу збиљу сматрам; а да ваше обећање њеје не изведимо — ако само моја маленкост ни је вама антипатична, — о томе вас свечано уверавам; љубити и пољубити кога, а особито ако га волимо, није мучан посао; а и сам Шилер-песник — вели: „пољуб је исто што и новорођено дете, које је одма умрло, чим се и родило!“

Клањамо се дивне сестре и бајне Српкињице!

Кад их обе девојке испратише, још и из ходника чуше изнутра јасно кликотање; а Милче не знађаше: да у шали има пола и истине!

Чим су кући стигли, Васа оде на шеталиште, а Милан седне за сто и напише ону песму, коју ће још сутра рано Анђелији по обећању да преда.

Кад је исту довршио, усхићен радовао се, да му је песма тако добро за руком испала, а није ни четврт часа пропустио; наравно где сами осећаји диктирају ту је лако летимице песму написати.

Милан је своју написану песму велегласно више пута прочитао, која је гласила:

Анђелији.

Ој, што мучиш срдашце ми
  Препуно љубави,
Девојчице бајна, мила,
  Цвете мој убави.

Јер ми веруј, голубице,
  Што кроз прозор гучеш:
Да ме оком твојим црним
  У комшилук вучеш.

Хај! — што нисам тица мала
  Да одлетим тамо;
Где? . . . на груди Анђе моје
  Да јој шанем само.

Ал кад видех усташца ти
  Румена ко ружа,
Нелечимо рањена је
  Са срцем и душа!

Кад сам чуо мелем гласак
  Из меких ти груди;
Света љубав у срцу ми
  Осећај пробуди.

Ја те „љубим“ преко мере
Само тако може! . : .
Та чујеш ли тајну ову
О, ти свети боже? . .

Реци: да л' ме и ти љубиш?
Кажи: „ја сам твоја!“
Залечи ми срца ране,
Оћеш бити моја? . . .

Ал' ако ми Анђелија
Одговориш „нећу!“
— Збогом свете ој, премио, —
За тобом умрећу!

Тек што је поноћ превалила, тргне се Милан из сна. Он мишља: да већ од три дана спава, па се побојао: еда ли није пропустио време, да своје обећање испуни, и песмицу своју, — у којој су осећаји његови верно оличени — Анђелији уручи. Но када се уверио: да то беше само кратак сан, легне опет у постељу и мислима се ода.

Бадава се труђаше да и опет заспи; мисли његове лећаху по земном рају; непрестано му сутрашњи „свечан“ дан пред очима лебдијаше; па сутра ће т. ј. данас дознати његову пламтећу љубав дивна девојана Анђелија!

Очи његове, — ма да су у потпуном мраку — помоћу привиђења мисле: да гледају вилу — Анђелију, која са дугом расплетеном густом косом у бели вео обучена милокрвно смеши се, — а десном руком пољуб шиље Милану.

Дивна ова слика понављаше се небројено пута.

Чим је бела зора росу на цвећу пољубила и тек што је мило сунашце на чисто плавом небу са истока указало се и своје прве зраке на васцелу васиону разбацило, скочи Милан лако као срна са постеље, и чим се обукао већ беше пред станом својим; ту се горе — доле шеташе док није приспео нетрпељиво чекани тренутак, кад је Анђелија свој прозор широм отворила. Љубавнику је цело тело задрхтало, крв му се у жилама следила кад је Анђелију опазио.

Притрчи до отвореног прозора, плашљиво на све стране погледа: да ли га ко види? Назове јој бога, па у руци грчевито држећи песму пружи је Анђелији с речима:

— Ево госпођице, обећана песма, немам мира ни покоја док вам ју не предам.

Анђелија пружи кроз отворен прозор своју белу ручицу која — кад се хартије дотакла — приметно је задрхтала.

— Лепа хвала, тачно сте ваше обећање испунили.

Сад се тек Милану следено срце одкравило и загрејало; и да беше у одаји Анђелијиној, не верујемо: да не би и без „дозволе“ полетио у наручја њена; ал' није вајде, кад та „паклена“ љубав увек руши и обара сваку прилику само зато, да после може у својој потпуној дражи задовољење да пружи!

После неколико тренутака љубавници се растадоше.

(Наставиће се.)

Т и т е л.

ГЛАВНО МЕСТО У ШАЈКАШКОЈ.

Од А. Ђунића.

Неће сваком читаоцу опширније позната бити прошлост варошице *Тишела*, ма да је она у животу разних народа, па и у новије доба, играла знамениту улогу, особито у ратном погледу.

Ја сам се приликом историчних испитивања и у томе погледу поближе известно о овој варошици, и намера ми је, да резултат свог истраживања, за сад само у крупнијим потезима доставим српској публици, а особито мојим Шајкашима.

Тишел лежи у углу између Дунава и Тисе (37°59'28" геогр. дужине и 45°12'3 " геогр. ширине), на јужном подножју бре а истог имена и на десној обали Тисе, спр: м ушћа речице Бегеја или Кустоша, а од прили е један сахат хода од ушћа Тисиног.

По попису становништва од 31. децемб а

1880. имаде Тител 3320 становника, и то по *народности* 2094 Срба, 324 Мађара, 621 Немац, 173 Буњевца и 17 Румуна; а по *вероисповести* 2022 православна, 1117 римокатолика, 7 унијата, 153 протестанта и 22 израјелита.

Стару историју земљишта, на којем Тител лежи, обвија — као и многу другу древност — велика тама. Тако исто није познат ни постанак ове варошице, само се извесно зна, да се *Тител* спомиње већ у бојевима *Карла Великог са Аварима*.

О имену места *Тител*а такођер се не слажу повесничари. У старим списима и хроникама назива се то место наизменце „*Титул*“, „*Титол*“, „*Тутул*“, као и „*Тетел*“ (Tötel, Tétel). Прво наведена имена опомињу на *римско* порекло, шта више име „*Титул*“ доводи се у свезу и са царем *Титусом* (79—81 после Христа), јер се у развалинама на брегу Тителском нашао један камените стуб, који се односи на тога императора. Мађари пак тврде, да то име свој корен има у мађарском и треба правилно да гласи „*Тетел*“ (Tétel), које значи „*крајна иошта*“, „крајна честица земље“ (на Тиси и Дунаву).

Ја се слажем са оним првим мишљењем, јер је при доласку Мађара у садању домовину „Титул“ већ имао тврђаву, коју је на сваки начин дао сазидати још римски цар *М. Улпије Трајан* (око 101), дакле је то место већ пре постојало. Сада, а још од давнашњих времена зове се то место „Тител“ или „Титл.“

Важност онога угла, што га Дунав и Тиса сачињавају, за одржање заузете позиције, познаваху већ најстарији народи, који се настанише на том земљишту; и ту важност има тај угао све до најновијег доба.

Први познати насељеници тога земљишта бејаху *Келти* или *Целти*. У време, кад се на југу дуж Истера (Дунава) указа победо- осни орао римски, живљаху између Дунава Тисе (у данашњој Бачкој) *Јазиги*. У Банату е већ 100 година утврдише Римљани под арем *М. Улпијем Трајаном*, пошто су оборили *аћане, Трајан* је дакле на сваки начин утврдио гао између Дунава и Тисе против својих атоборних суседа *Гота*, јер се налази, да је . 297 цар *Дукљанин (Дијоклецијан)* тврђаве у Дакији *обновио* (дакле не *подигао*). Тим тврђавама ће припадати и она, која је лежала на данашњем Тителском брегу.

Римска владавина не би овде дуготрајна. Особито су Готи, Сармати и Вандали поткопавали државу римску, која се у осталом и иначе поче да распада. Тек је *Дијоклецијан* (294—295), а после *Константин* (330), могао да заустави Готе и Вандале, и тек је Константин могао Дакију наново да заузме, али само на кратко време, јер је на скоро опет за свагда изгубио.

Јазиги су такођер били подложни Готима и њиховим савезницима Сарматима. Али се Јазиги на углу Дунава и Тисе побунише против својих господара и добише услед тога име „*Лимиганти Сармати*“. Године 357., кад Константин намераваше да покори те бунтовнике, држаху се они „на острву где се Тиса и Дунав састављају“ (на Тителском брегу), а одавде пређоше они и Дунав да Сирмијум (Митровицу) изненадно заузму. Тителски брег је и после тога био место, на којем су се Готи скупљали ради нападања на римске поседине.

Али на скоро се указа за Римљане и њине области нова опасност од стране нових варвара, који из далеке Азије дођоше и крвав траг за собом остављаху; то беху од Хинеза западу потиснути *Хуни*, који год. 376 одпочеше велику сеобу народа, Дакију подјармише, а и Готе покорише. Са доласком Хуна нестаде име Јазига.

Нузгредно нека је напоменуто, како и најновији списатељи веле, да је са земљишта Шајкашке снажни краљ хунски *Атила* уплашеном свету свој долазак обзнанио и да је Атила ту, после крвавог путовања по Европи, у својој престоници год. 453. окончао свој живот; његова дрвена палата, краљевски двор, веле беше близу *Титела*.*) Други пак, а на сваки начин истинитије, тврде да је та палата, као и гробница *Атиле*, била близу данашњег Јазберења.

Насљедство *Атилино* придобише, после кратког бављења *Херулера* у доњим крајевима,

*) Види „*Die Donau von ihrem Ursprunge bis an die Mündung, vom Alexander F. Heksch, 1881,*“ стр. 624 и д.

на скоро *Гепиди*, који се и у Бачкој настанише и у Илирију упадоше; али од *Лонгобарда* потучени беху (526—568).

Нови народ и допреше из Азије,од којих Авари беху знатнији, који брзо себи подвргоше све народе на северу Панонијe и Дакије. Али сила Авара подлеже ударцима великог франачког краља *Карла*. Један део аварске државе припаде моравским Словенима и Бугарима. Бугари заузеше год. 813, под својим кнезом *Крумом* (Романос) велики део земљишта на обадве обале Тисе.

Сад дођоше и *Мађари*. У то време кад Мађари дођоше у садашњу отаџбину, заповедаше са земљиштем између Дунава и Тисе бугарски кнез *Залан*, који имађаше своју резиденцију у Заланкамену (Сланкамену).

Године 895. предаде стари *Алмош* близу Мункача владу својем сину *Арпаду*, који јуначки прејури са снажном војском преко нове домовине. *Залан* мораде новим дошљацима велики део своје земље да уступи. Али кад одоше Мађари даље северу и западу, скупи он бугарске и грчке војске код *Титела*, да Мађаре у брегове сузбије. Код Алпара дође до боја; но *Залан* изгуби битку и нестаде као владалац, већи део његове војске утопи се у Тиси, а сво земљиште међу Дунавом и Тисом потпаде под Мађаре. Дуго време остаде та нова држава у миру, без опасних догађаја, док не дођоше нови гости из Азије, да је поплаве и са варварством притисну (Монголи или Татари, а после опет Турци).

(Наставиће се.)

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

(Наставак.)

Дивљи пси крволоци, које су научили само на индијански траг, помагали су исто тако крволочнијем ловцима на људе, да нађу непријатељске околе. Часници су се надметали, који има бољег индијанског пса и неки поручник, Антоније Переира, хранио је своје *индијанскијем месом*, да би могли увијек добро нањушити. Кад су кашње увели много способније за рад Црнце, Индијанци буду готово без икакве вриједности, ту се онда при такијем експедицијама није радило на том, да хватају људе, него само да их што више убију. Да до свог смјера, уништења Индијанаца у просторној мјери дођу, прибјегну Португалци к најподлијим средствима. *Остављали су одијело особа, које су умрле у богињама или скрлетној грозници (шарлаху), у тој намјери у шумама, да их Индијанци узму и у шљед тога да међу њима букну епидемичне болести и грдно опустоше.* Овај експеримент им је често и испао за руком. Тако кукавичнијем, бесрамнијем и бешчаснијем средствима на уништење својих непријатеља никад се нијесу Шпањолци служили, као Португалци и њихови бразилијански потомци, а и они су на западном приморју Јужне Америке исто тако непријатељевали са шумскијем Индијанцима. Ни једна одјевропскијех народности није се тако понизила, тако под ноге бацила своје име и част, као ова. Само курење (димљење) у шумине, што је чинио „славни“ француски Маршао (Пелисије) у Алжиру, може послужити пендантом онијех гњусота и грозовитости.

„Ма да је у Бразилији конституција изведена лијепо, али непотпуно, ипак је уништајни рат проти Индијанаца у провинцији Минос *још до скора трајао. И данас још живе тамо индивидуви, којима је лов на Индијанце највеће уживање, и који још и данас брижно хране за то вижле и крволоке псе.* Само је мало времена прошло, од кад је један краљевски, бразилијански, војни командант у отплату за убиство једно, које су Индијанци учинили, напао на индијанску алдеју и донио у трговиште Ст. Матеус, јужно од Мукурија, као побједни знак *три стотине ушију* од Индијанаца, које су звјерски поклали! Чак краљевски комисар, Јозе Кандидо Гомес, који је као што смо већ поменули, године 1861. посијетио од владе мукуријске колоније, да их преузме, у својем извјештају више се нагиње средствима за уништење, него покорити Индијанце на чисто

човјечни начин цивилизацији. Не пада у очи то, јер што је човјек више душевно ограниченији, тијем се више узда у бруталну силу у мјесто употребе душевног надмоћства.

„Отони наваћа у својој интересантној расправи неколико примјера, како се је уништајни рат водио у новије вријеме против Индијанаца. Поприште овијех јаднијех дјела бјеше предио око извора мукури-јевог и један дио око Иквитинхонха. Главне вође убилачке експедиције била су два индијанска војника, Кро и Крахи, којима се трећи, као достојан друг, придружио неки, Лидоро. Но они су радили само по вишој војничкој заповиjести. „Уништити алдеју“ (matar uma aldea) бјеше им лозинка, чар, која их је за њихов ђавољи посао фанатисала. *Помоћу краљевскијех, бразилијанскијех војника и „љубимаца“ (често који су најбољег сталежа)* опколе ноћу пропасти посвећену алдеју и поруше је у први освитак дневни, тако да је сунце при исходу могло обасјати само још страшно измрцварене љешине, које су се у крви пушиле. Безазлени Индијанци често нијесу имали ни идеје о судби, која им пријети; већином су били у дубоком сну, кад су их напали. Војници би се увијек дочепали најприје лука и стријела, које су биле скупљене у једном ћошку, да би им тако што лакше било Индијанце поубијати, који се нијесу имали чим бранити. Само су дјецу, (kurakas) штедили, она бјеху ратоплијен! Таки курака се је продавао обично за стотину милрајза. Чак и у најновије доба бјеше добит, која се је вукла из продане дјеце, једини мотив, да поубијају коју алдеју. И то се догађа у конституционалној Бразилији против прво-битнијех становника у земљи.

Исто таково газдинство је и у Новој Каледонији. „Одношај урођеника према колонијалној влади је особито притиснут; политика лонијалне владе јесте, да народ силом подјми и бојазни примора на послушност. цјасет је крвавијех примјера, па још и данас мањи преступак се казни што се игде може рђом казни. Непослушност је највећи преступ овај примјер, на жалост није ни из близа чини, даће нам појма о страшнијем насилем мјерама, којима се казни. Извјестан број људи имају разна племена губерману дати, да раде при јавнијем зидањима. Сваки од њих добије, осим хране, која се састоји из пиринца, још десет франака на мјесец. Послије мјесец дана им је дозвољено, да се врате у своја села, али прије тога сваки мора имати замјеника на своjем мјесту. Било је прилике, да су урођеници отишли, а не учинили за доста овом опредјељењу. У овом случају се поглавици заповједи, да одмах пошље замјеника; не буде-ли то најмање за неколико дана, пошљу му одјељење војске, да му разјасне, како Французи непослушност казне: војници нападну село, сваког људског створка, који им се год гдје покаже, поубијају, прођерају урођенике, сасјеку им сва дрвета и кокосе, баште им и садове опустоше, разоре им колибе и на све ватру наложе, оставе иза себе праву пустош. . Не могу појмати, како могу увиђавни и изображени Французи још одобравати и трпљети таки деспотизам, како сам имао прилике, да се чешће лично у Новој Калифорнији о том увјерим. У најновије доба још пише један француски писац: „Срећа је још са извесног гледишта, па ма како чудно звоњело, што урођеници кад-када учине по какву будалаштину, јер земља, која се може уштед тога конфисковати, на то служи, да опште богатство увелича и колонистама послужи; без њих био би човјек приморан, с више бруталности — та изрецимо — с више отворености напред ступати, бацајући урођенике у онај положај, како су то Енглези у Аустралији и на Ван Дименсланду учинили.“

Ко би хотио вјеровати, да су само Романи кадри такијех грозота починити, нека прочита, како је Целер још у години 1880 у Кукту-у (Кинсленд) био позван од неког енглеског полицајског часника у лов на Црнце, који је хотио спремити, да га брже прође вријеме; како су Сјевероамериканци стрихнином отровали бунаре у пустари уташкој, камо су обично долазили урођеници; како су у Тозманији енглески насељеници поубијали урођенике, кад им пси не би имали хране; како су у Аустралији осјетљиве Енглескиње у брашно мијешале арсеника за вријеме глади, и то су давале просјацима урођеницима, да очисте овај сој са лица земљина.

(Свршиће се).

ЛИСТАК.

ЉУБАВНИ ДВОР.

НОВЕЛИСТИЧКИ ФРАГМЕНТ ЕМИЛА МАРИЈА ВАКАНА.

. . . . Прочитала је тихо два стиха из Алкеја, па је наслонила главу као да сања и затворила је очи. Беше пролеће. Расцветани јоргвани слатко су мирисали у ваздуху, а љубичице нису се ни виделе, па ипак су простирале свој миомир. Мали гуштери трчали су по трави, а младо лишће дрхтало је од усхићења, што се родило.

„Дакле?“ рече он. „Што не читаш даље?“

„Ја мислим,“ одговори она замишљено, „како је чудновата појезија и љубав.“

„Зар није то једно и исто?“

„Можда.“

. . . . Беше то године 1770. Сцена се догађа у башти, што се пружа поред једне сеоске кућице у доњој Аустрији. Она је била драгоцени створ — млада, племенито лепа, образована, духовита и најивна уједно. Беше невеста грофа Ландега, лепога, црномањастога, поносног младића, што поред ње стојаше.

„Можда“, рече Марија.

„Појезија је љубав у њеној неограничености. А има појезије, која само са љубави у песничком срцу процвета, дакле је њезино право оличење“. . .

„То је истина, Хенриче. Али ја мислим, да је чудновато то, што је појезија цвеће, које никад не вене, ружа, која никад не прецвета.“

„Како то?“

„Баш кад сам прочитала“, одговори мила невеста, ова два стиха, која је у древна времена Алкеј у часу љубавне среће ил несреће Сафи певао, онда сам на то помислила. Па зар није њихова душа тако исто свежа као и тада, а тако исто и облик? Од оног часа пропале су династије и државе, слободни су постали робовима, а оба ова стиха вечита су, не може их нико разорити, као ни време. Они су свежи, потпуни јаки, слатки мирис цвета, који је пре две хиљаде година цветао, то је дах љубавне радости, која је само један секунд трајала, па је ипак хиљадугодишњице претурила и још по ваздуху слатко лебди; то је сјај давно минулог пролећа, али којег нико побрисати не може, то је вечито смешење. . . Па зар није то чудновато лепо?

„Кад је човек тако љубљен,“ рече он и ухвати њезину белу руку, а очи му се засијаше од нежности. „Али зар те не љубим ја силно, драга невесто? . .“

„Да, али да љубав тако вечито живи...“

Он се смешио. Не беше само леп и млад, него и неизмерно богат.

„Ах!“ рече он, пун љубавне среће. „Да израз праве, истините, свете љубави неумрлим учиним, те да узмогне и потоњимколенима говорити, то баш није тако.“

Неко су време обоје ћутали. И он је сањао . . . Беше прољетни дан, када тице граде себи гнезда за вечитост једног лета. Беше прољетни дан, када је небо тако угасито плаво, да се не може ни помислити, да ће икада друкчије осветљено бити, него бојом усхићења. Па и свака мајушна златна мува, која је туда летела, чињаше се, да производи неразориви звук у овој великој, вечитој мелодији радости.

Њена је глава почивала на његовим грудима. Љубљаху се тако нежно! А његова рука, која је њезину држала, осећала је дрхтање њенога срца. Једно другом беху све.

Са баштенске висине посматрао је он околину.

„Овде ћу сазидати поносни двор“, рече он. „Зваће се „љубавни двор“, а ти ћеш у њему господарити. Ми ћемо овде живети, искупићу ти читаву војску слугу. Талијански уметници нека из најдивнијих каменова оживотворе своје снове у оградама, стубовима и каријатидима. Око љубавног дворца створи[ћу] дубоко језеро, да се не би нико непозван м[о]гао нашој срећи приближити. Неранџе ће пр[о]стирати свој мирис свугде. Наша ће се де[ц]а овде рађати, и наш род нек овде цвета до п[о]тоњих времена. А вештина нека свугде вла[да] у нашем двору. Не само уметништво песник[,]

него и сликара и резача, које је трајније. У браздама нек леже пси од камена, символ верности. Зевса, господа бога веселог грчког света, створићемо у нашој башти. Венера нек се светли из жбунова од мирта, а посред јасминских џбунова поставићемо ратну фурију: колосалну жену са расплетеном косом. Ратна фурија, са уздигнутим буктињама изазиваће све непријатеље, да разоре „љубавни двор," којег чува најмоћнији бог, Ерос. Црначки краљ нек потегне смртоносну стрелу; Етијопијац нек се страховито ухвати за мач, а Грк, нек запне стрелу против нас: све залуд! Неранџе ће вечито мирисати и причати, како сам те ја љубио. Љубавни ће двор и последњим коленима приповедати, да је овде станиште било велике, слатке среће, а наши праунуци мислиће, да у дворанама овога дворца осећају дах наше љубави".

Она је обвила руке око његовог врата и од миља тихо је јецала: „Како је то дивно! Па како сам ја сретна!"

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Претходни приказ књиге: „***Историја српског народа***", књига прва, жупанијско време (600-1159), написао *Пантелија Славков Срећковић,* на свет издало „Српско учено друштво" у Београду 1884 „од *Илариона Руварца.*" (Прештампано из „Нашег доба") У Новоме Саду, штампарија дра Младена Јојкића 1885. На 16-ни, стр. 49. Цена ?

Србину ће свакад остати Рајић „предраго и пречасно име", како га и Доситије помиње у својим делима. Велике су заслуге његове за историју српског народа. Својим огромним радом задужио је он народ свој вечном захвалности. Али поузданост описаних догађаја и времена зависи од извора, из којих су црпљени. Извори, којима се користовао Рајић у својој историји, нису свуда поуздани, јер не беху у оно време још критички осветљени, с тога се и не може целокупно историјско излагање његово да одржи пред бистрим оком историка критичара. Данас се много ради око критичког расветљивања историјских споменика. Да поменемо само две новије радње као велику добит на пољу критичког обрађивања историјских извора. У III. Годишњици Николе Чупића има две расправе: о смрти краља Вукашина и смрти цара Уроша; једна је од архимандрита И. Руварца, а друга од професора Љ. Ковачевића; обе су, као што је познато, обориле највише историјом Рајићевом распрострту тврдњу, да је Уроша убио краљ Вукашин.

Особита заслуга припада г. И Руварцу, што се толико труди око објашњавања извора српске историје. И књижицом под насловом горе исписаним добила је наша књижевност те гране драгоцен прилог. Вредни арх. Руварац приказује нам у њој књигу: „Историја српског народа, књига прва, жупанијско време (600-1159)", коју је написао Панта Срећковић. И сами смо ову књигу прочитали и намеравали, да коју о њој речемо; но имајући пред собом написано мишљење о тој књизи одличног стручњака, решени смо од те дужности.

Сад да видимо, како нам приказује г, Руварац „Историју" г. Срећковића. У уводу свога приказа прича нам он интересантну историју своје књиге лане штампане под насловом: „Две студентске расправе", у којој помену међу радницима на пољу српске историјографије и г. П. Срећковића, проф. вел. школе у Београду и побројавши његове „одломке из српске историје" додаде ово: „Судећи по тим одломцима и расправама београдског професора, не ће бити штета, ако његова „српска историја" не угледа света." Због тих речи замерило се писцу с неке стране и с тога није књига његова: „Две студенске расправе" примљена у Београду на откуп, ван кад би се она штампала без наведеног места „и других неких увредљивих изрека." Да су речи г. Руварца у поменутој књизи истините, увериће се свак, ко прочита овај „Претходни приказ" историје г. Срећковића и потпунце ће се сагласити с речима ученога архимандрита, да не би ни онда било за г. Срећковића увреде, де је г. Руварац позитивно рекао: „да ће историја његова (Срећковићева), ако угледа света, бити више од штете, него од користи и по науку за млад нараштај наш

који би из ње учио познавати прошлост свога народа.“

И отпре је било познато, да књижевни послови г. Панте С. Срећковића не могу издржати јачу критику и у опште, да он није никака величина; али неспремност и недораслост његова за посао, кога се латио, пишући историју српског народа открива се најбоље у овоме „Предходноме приказу.“ Доиста се морамо крстити и чудити, како се човек може докотурати до катедре на великој школи и до ректорске части и служити се у писању латинским изворима, а да „не зна латинског језика ни онолико, колико један гимназијалац у IV. разреду треба да зна („Прет. Прик.“ стр. 9.) Да је то случај код г. Срећковића, доказао је свечано критичар његове историје.

Писац „Српске историје“ није сам ни читао извора, као Перцова Monumenta, Мураторијева Monum nta, Кукуљевићев Codex Diplomaticus etc, које у своме делу често наводи; него је „историју панонских Словена и Белих Хрвата скупио по руским писцима.“

Главна ствар у историји ваља да је истина. Лепо је казао руски историк Карамзин, да је историја посвећена „не славѣ писателя не удовольствію читателей и даже не мудрости нравоучительной но только истинѣ, которая уже сама собою дѣлается источникомъ удовольствія и пользы“. Г. Срећковић, који се иначе у својим пословима радо служи руским писцима, није имао на уму ове изреке Карамзинове, јер нам г. рецензенат његове књиге показује, како г. П. Срећковић баш изврће истину начином управ „дрским“. Он направи „од благочастивог пресвитера и ревносног поборника за православије“ „„главног представника и учитеља богумилске јереси““. Он знаде, како св. Сава говори, да су ондашњи Срби били „сметени“. Ево како му на то одговара г. Руварац: Ја до душе исповедити морам, да не могу савршено да схватмм смисао те Пантине реченице, те скоро би готов био да кажем, да нису ондашњи Срби били сметени“, већ да је „сметен“ онај, који тако пише; и да су још „сметенији“ били они који су гласали и саизволели на то, да „Српско учено друштво у Београду“ на свет изда књигу, као што је „Историја српског народа“ од Панте С. Срећковића, књигу испод сваке критике; и да су још највише „сметени“ они — они та зна се већ кога мислим — који трпе таквог „сметеног“ човека на катедри свог највишег учевног завода, и који таком човеку дају прилике и средства, да може писати књиге и расправе на срамоту народа, у којега књижевност такве расправе спадају.“

Ваља нам приметити, да г. писац „Претходнога приказа“ не сматра то делце као праву критику, него само као „прелудијум и пролог и увод у критику „Српске историје“ од Панте С. Срећковића, то је тек „тропар“, а не „служба“ тога „бугарског“ и богумилског свеца!“

Захвални смо г. Руварцу, што је даровао књижевности нашој овај прекрасни приновак који ће јамачно бити од користи свакоме, ко га прочита. Врло је добро учинио писац, што је свој приказ штампао на по се из „Нашег доба“; овако ће се бар моћи више раширити по свету, него да је остао у листу, који се ретко где чита. >.

БЕЛЕШКЕ.

(*† Кнегињица Марија*). Двор Цетињски, владалачку кућу црногорску, постигао је недавно горак удар; постигла их је несрећа, за какву и обични људи знају, и коју једнако осећају и кнежевска срца, као и срца осталих смртних људи. Мила ћерка кнеза црногорског Николе, *кнегињица Марија*, умрла је у Петрограду у 16. години свога млађанога века. Јад и тугу свога милога владаоца и добре мајке-владалице дели не само верни и одани народ црногорски, него и свако срце српско, ма како оно далеко било, и жели уцвељеним родитељима утехе у болу, а млађаној покојници вечити спомен у роду српском!

(*Српско црквено певачко друштво у Чуругу* (*Шајкашка*) Има већ неких 18 година, како у Чуругу, највећем месту лепе српске Шајкашке, постоји Српско црквено певачко друштво.

За време свога опстанка, ово је певачко друштво својој задаћи, у пуном смислу те речи, савесно од[illegible] варало, осим више мањих забава приредило је [illegible] „Беседа“ којих је чист приход, које у корист сво[illegible] фонда, које у корист читаонице, преноса Бранков[illegible] костију и осталих општих потреба, употребљен.

Друштво има своје, још пре 16 година, потврђе[illegible] штатуте, те је сада сасвим организовано, има сво[illegible] председника и остале часнике. — До почетка 1884 го[illegible] имало је друштво за свога хоровођу г. Младена Бошња-

ковића са систематизованом платом од 600 фор. годишње; сада је пак ликовођа тамошњи честити учитељ и врло вешт изучени музичар г. Гл. Сабљица.

Осим приређивања забава, ово друштво сваког већег празника и у цркви поји. —

Дао би Бог, да ово певачко друштво, досадашњим успехом, врши много десетина година свој лепи задатак!

(*„Српска женска добротворна задруга" за Шајкашку*) није се душе ваља још основала, али се ради на оснивању њезином. На последњој „Беседи" говорено је у томе смислу, а честите Чуруганкиње, Госпођинкиње одазваше се одмах.

У Госпођинци је било већ и договора о Св. Сретенију, на којем је решено, да се нацрт за друштвена правила набави, и да се још један збор зове.

Ми поуздано држимо, да ће Шајкашкиње, угледајући се на своје врсне мужеве, „задругу" што пре основати, те тиме оправдати онај лепи глас, који Шајкашка у опште, у овостраноме Српству одавна ужива.

Радоваћемо се, ако узможемо што пре јавити да се „Шајкашка српска женска добротворна задруга" основала и да је почела вршити свој племенити задатак. —

И. Ј. И—ћ.

ЧИТУЉА.

(*† Кнез Александар Карађорђевић*), син Карађорђа, првог ослободитеља Србије, преминуо је 22. априла о. г. у Темишвару, у 79. години свога живота. Тело покојниково пренесено је у Беч, где је и сахрањено у породичној костурници. Остављамо за други пут да достојно изнесемо живот, рад и значај светлога покојника, а овде ћемо за сада укратко да забележимо, шта је кнез Александар у последњој опоруци својој завештао цркви и просвети. Покојник је оставио ***38.000 фор.*** под називом ***„Фонд Александра Карађорђевића за изображавање српскога подмлатка"***, и тим фондом да рукује „Матица Српска". Камату од 18.000 фор' уживаће тројица родом из Старе Србије, Херцеговине, Црне горе или Босне, који морају у Београду науке слушати. Камату пак од осталих 20.000 ф. уживаће *један* свршени медик или правник или техничар Србин, ради свог даљег стручњачког усавршавања. Осим тога додао је оном првом фонду још неке легате, који ће изнети на 50—60,000 фор. Цркви у Тополи оставио је 4000 фор; „Матици Српској" 1000 фор; народном позоришту у Н Саду 1500 ф.; Српској православној цркви 200 фор.. све оружје своје оставио је Цетињском музеју и т. д. У оставини кнежевој има као што новине доносе на 2 милиона фор. — Ово су све заиста големе задужбине и заиста кнежевски дарови. Српски народ умеће без сумње по заслузи оценити и поштовати врлине овог добротвора српског и помињати га докле је српства. Слава ти сине великог јунака српског, који си и последњом наредбом својом показао, да је и у твојим жилама кружила српска крв родитеља твога и да си достојан син достојног и велезаслужнога оца! Слава ти!

(*† Ђура Ненадовић*). У недељу 28. пр. м. преминуо је у Тителу тамошњи ваљани трговац Ђура Ненадовић. Како чујемо он се на самртњи дан у опоруци својој сетио и мезимчета наших народних завода, српског народног позоришта, те му даровао леп дарак од 1000 фор. Ко је лично познавао пок. Ђуру, тај ће пустити топлу сузу жалости када чује, да је он у млађаном веку свом преминуо, беше му истом 42 године. Ђура је био честит српски родољуб, изображен трговац и вредан и ваљан у свачему. Пређашњих година беше он ликовођа Тителском певачком друштву, наравно бесплатно, и певао је све саме родољубиве српске песме. Омиљена му беше нарочито песма „Нeдајмо се", са Ригеровим мотом „*Nedajme se*" и ту је најрадије певао у друштву и то са пуно осећаја и увек је онда у највећу ватру долазио. Ђура је био добар пријатељ, поштен и вредан трговац, а на суђени данак свој сто уписао се и у ред српских добротвора. Вечан му спомен био међу нама!

РАЗНО.

(*Будимпешта*). Поводом земаљске изложбе, која је почетком маја о. г. отворена у Будимпешти, доносимо овде кратке податке о постанку вароши Будимпеште и њену кратку историју. Будим, Пешта и Стари Будим, три вароши, које беху сасвим засебне, спојене су сада у једну, која је главна варош у овој земљи. Стари Будим је најнезнатнији од ова три дела, али је са историјског гледишта најзнатнији део Будимпеште, јер је Стари Будим још за време Римљана био важна, знаменита колонијална варош и звала се *Aquincum*, а после *Acincum*, што значи: варош *са пет извора*. А тако се звала због топле лековите воде, које се још и сад као купке употребљују под именима царске, краљевске и Лукачеве илице. После старог Будима дошао је *Будим*. Најпре је св. Стеван г. 1015. саградио белу цркву, а после се подигла црква св. Петра и Павла, а око тих цркава градиле се куће до куће, па и краљевски двор, где су становали краљеви св. Владислав, Гејза II и Бела IV. Напослетку се подигла *Пешта*, коју су — као што и писац, по којем ову историју доносимо у илустрованом „Вођи" данашње изложбе, признаје — саградили *Словени*, и на словенским језицима реч „Пешта" (Пеща, Пећ) значи *пећ*, *фуруна*, исто што немачко *Ofen*. Пешта се брзо пружила и на другу страну Дунава и онај део, што се данас зове *српска варош* (*Raizenstadt*) звао се *Мала Пешта*. Пошто су Татари Пешту разорили, подигоше је изнова немачки насељеници и дошљаци, те се наскоро подиже и поста већа и богатија но што је пре била. Год. 1247. подиже се на „Малопештанском брегу", садашњем брегу, на ком је двор, јака тврђава за заштиту и обрану вароши, а та је тврђава била од прилике где је сада краљев двор. Ко је и кад се овај двор зидао није за јамачно познато. Неки историци веле, да је већ пре доласка Татара постојао, а напротив повесничар Стеван Хорват тврди, да је двор овај саградио неки виши свештеник из Старог Будима на

црквеном земљишту, док опет историчар Подхрадски казује, да су двор овај саградили угарски краљеви. У списима од г. 1355. спомиње се двор овај по више пута као *краљевски*. Први мађарски краљеви становали су већ у овом двору и поједине делове и куле на њему дозиђивали. Тако је под Људевитом I. сазидана тако звана Стеванова кула, у којој је и Матија, пре него што је постао краљем, био затворен и краљ Жигмунд је 1417. год. велико једно здање дао подићи са главном фасадом — према пијаци св. Ђорђа, а осим тога шест мањих кула и једну велику, али ова због смрти му не би довршена. У овом двору скупио је Жигмунд велику збирку римских старина, и повукао је зид око целога града и направио лепа шеталишта. У том двору сачуване су и царске инсигније, које је краљ избавио од Хусита и које је доцније послао у Нирнберг. У недовршеној великој кули био је затворен Викторин, син чешкога краља Пођебрада са 500 хајдука, који су доцније били у Дунав побацани. Краљ Матија подигао је према западу дивне зграде, баште и водопаде. Вредно је да се спомене и дворска капела, коју су Турци после Мухачке битке претворили у мухамеданску богомољу. Поред те капеле је смештена била славна „*Корвина*“, библиотека, на коју је Матија трошио годишње 33,000 фор. и у којој беше 50.00 свезака. Па цели тај двор са свима својим красотама паде у турске руке; а кад су Турци опет истерани, беше двор у таквој рушевини, да се ни за касарну није могао да употреби. Тек г. 1745. под Маријом Терезијом доби гроф Грасалковић налог, да помоћу инжењера Хилебранта будимски двор наново подигне. Год. 1770. сместила је Марија Терезија „енглеске калуђерице“ у овај двор, а г. 1771. донесена је овамо у новооправљену капелу св. Жигмунда рука св. Стевана. Кад је доцније краљевски двор овај изгорео подигнут је наново год. 1851 — 54. под неимаром Широром Валдхајмским и добио је у главном садањи облик. Но се показало, да у двору има мало просторија, те се г. 1880. стало о томе говорити, да се двор прошири и краљ повери ову ствар Николи Иблу, који је своје планове г. 1883. поднео краљу и овај их одобрио. Будапешта се јако развијала и ширила; то развијање њено прекидало се у два маха: г. 1838. великом поплавом, кад је Дунав ужасно нарастао, и г. 1848|49., кад је била побуна. Но после оба та прекида варош се у толико наглије почела да развија, те се подиже *ланчани мост, народни музеј, народно позориште*, доцније дивна зграда за *академију наука* и читав низ приватних кућа, особито низ Дунаво. Нарочито се много обновило за време уставне ере, кад се по плану Јулија Андрашије подигао булевар, тако названа *радијална улица*, а да се ово спроведе донесен је државни закон. Будим и Пешта спојене су г. 1872. законом у једну заједничку варош — Будапешту. Ланчани мост започет је г. 1842. по замисли грофа Стевана Сеченије, а довршен је у новембру 1849. Грађен је по плану браће Виљема и Адама Клерка и стаје на $4^1/_2$ милијона форината сребра, а г. 1870. откупила га је држава за 7 милијона. а вр. За оснивање академије наука покренуо је мисао научењак мађарски Никола Ревајн, а г. 1825. држао је гроф Сечењи о томе на сабору сјајан говор, а иза речи следовало је одмах и дело, јер је на ту цељ поклонио свој једногодишњи доходак од 60.000 фор. Године 1830. већ је било 280.000 ф. на ту цељ поклоњено. Академија се оснује под заштитом надвојводе палатина Јосифа, који је свечано отвори а и сам поклони 10.000 фор. Зидање палате за академију довршено је 1864. год. под пруским неимаром пл. Штилером.

НОВЕ КЊИГЕ.

Сад је баш изашла из штампе нова књига: ***Годишњица Николе Чупића*** књига VII. Са овим садржајем. 1. Етнографска изложба у Москви 1867 од М. Ђ. Милићевића. 2. Из старе српске књижевности од Св. Вуловића. 3. Бајрон од Св. Николајевића. 4. Одломци из историје Београда. 5. Кроникална статистика Београда од Ст. Котуровића. 6. Прилог познавању садашњег стања усмене српске поезије од Св. Вуловића. 7. Још по нешто за библиографију Петра П. Петровића Његуша. Цена је 1. 50 н.

Добити се може у књижари Луке Јоцића и друга у Новоме Саду.

Предходни приказ књиге; „Историја српског народа“. Књига прва. Жупанијско време (600 — 1159) Написао Пантелија Славков Срећковић. На свет издало „Српско учено друштво“ у Београду 1884. Од *Иларијона Руварца*. (Прештампано из „Наше Доба“ у Новоме Саду. Штампарија дра. Младена Јојкића 1885. 8-на, стр. 49. — Може се добити у књижари *Луке Јоцића и др.* у Новом Саду. В. „Књижевност.“

Гласник српског ученог друштва. Књига 60. Расправе и други чланци. Са једним цртачким прилогом. У Београду 1885. У Штампарији краљевине Србије. Садржај је врло разноврстан, занимљив и користан. Ту су чланци од Јована Ристића, А Васиљевића, И. Јастребова, Д. Нешића, Љ. Клерића, С. М. Лозанића, Ј. Жујовића, Владимира Јовановића, Ј. Авакумовића и Н. Дучића. Осим тога изводи из друштвених записника. За овострану публику наручније је наручити ма коју свеску „Гласника“, старијег или новијег, преко *књижаре Луке Јоцића и др. у Новом Саду*, јер је она комисјо[illegible]р „Срп. ученог друштва у Београду“ за ову страну С[illegible]е и Дунава.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаბу. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по г[illegible]. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За ст[illegible]не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 20. У НОВОМ САДУ 18. МАЈА, 1885. Год. XII.

На гроб Виктору Хигу.*)

Ој та стани, неумрли душе,
Што полећеш олимпскоме вису —
Наш те целив још гануо није,
Наши венци окитили нису;
С наших гора не доспели јеци,
Гусала нам болани лелеци!

Твоје срце, неувир љубавни,
Целог света тиштали су ваји,
Па те носе у небеске висе
Целог света нежни уздисаји:
Целог света суза' вали хујни,
Па и наши поточићи бујни!

Оре звона у Паризу белом,
То се диву дивска пева ода,
А чујеш ли са Олимпа звездо,
С „Notre-Dame-а“ твога Квазимода?
До неба се дижу звучни вали,
А шта вели „Наполеон мали“?!

Твој ти побра, деветнајсти вече,
Сузе рони, луча му се гаси,
Што се крећеш у небеске висе,
Да се тобом сад небо украси.
Уздисај му лети преко мора,
Лелуја се и сред наших гора.

И српска ти вила плете венце,
Венце плете, за тобом запева,
А твој лавор, твоје невен-цвеће
И њезина суза ти залева,
Баш к'о свога да изгуби сина —
Хармонијо небеских врлина!

Оре звуци дивних хармонија,
Да се небо и земља пролама —
А ти бродиш сјају вечитоме,
По таласи сићаних песама —
Та и ту се наша чути може,
Де Србине једно „Свјати Боже!“ . . .

Јован Симеоновић Чокић.

*) Ово дана је преминуо у Паризу највећи песник садањега доба Виктор Хиго, „песник слободе и човечанства“. Ур.

Другови.

— СЕОСКА ПРИПОВЕТКА ИЗ ПОДУНАВЉА —

НАПИСАО И ПОСВЕТИО ГОСПОЂИЦИ С. В. Ђ. ЈОВАНОВИЋ.

(Свршетак.)

14. По старом.

Сутра Веца стари Веца. . . На воловима бронзе пиште, а он весео иде са Гајом за њима. .

Старијима се лепо јавља, а са млађима се шали. . .

Девојке задиркује. У колу игра. . Мија пред њим највише стоји па свира. Опет први момак. . .

Око њега и Гаје девојке се највише купе.

Гаја приповеда: како је у Карловцима, а Веца опет: како му било тешко без Гаје. . .

Гају фале како је ваљан момак.

— Виш' ти њега! Оде да види како и тамо Србин живи! — говоре људи за Гају.

— Таки момак, па да оде са оном друслом маџарском! Осрамотише га само, а она отишла пре десет дана него он — говоре жене из циганског шора.

Гаја пева шором све се разлеже, све нову за новом, што је у Карловци научио. . .

Вецу више нико не пева.; заборавили за Персу а са Сидом лепо разговара. . . Што Гаја пева то сви, а он бар неће за Вецу рђаве. . .

У јесен коло свако вече на раскршћу. . Девојке се удају, момци жене, па бар да се изиграју.

Ту Веца и Гаја нефале. . . Играју, играју, па се тек пусте и разговарају са којом девојком. Девојке питају момке хоћел их звати у сватове, а момци опет њима наручују: да се не удају далеко, да се и после често виђају.

Шале се. . . кикоћу. . .

Гаја и Веца највише разговарају са Сидом и Савком. Шапућу, шапућу, па се тек смеју. . .

Девојке завиде. . .

По која ће тек рећи другарици:

— Виш' Веце! Неможʼ другу, мора Сиду. Мањ' ти Бачванке! Опчинила га, па га сад вонта. . . Цифра се да неће за њега, а овамо и ногом копа! Гле, како пиљи у њега. .

15. Наовест.

У селу недељом слабо ко иде у цркву. Две три бабе а тако исто по који старац. Од момака и девојака нико. . .

Деца, ђаци, чим почну: *спаси Христе боже и помилуј*, одма беж' напоље, а учитељ сам сврши. . .

Тек кад се сврши онда попа ако има кога *наовести*.

По то баш и није чудо да младеж у цркви чује; то они знају пре него попа, ко коју узима, и која за кога полази. .

Мисле неможʼ бити друкчије.

Ал' у Нештинској цркви у недељу двоје *на'вестили*, па нико незна у селу.

Старци о томе не воде бригу, а бабе далеко од попе, нису ни чуле добро, а деца, која би разгласила, истрчала из цркве. . .

Кад дође св. Аранђео, е ту има свечара, пуна црква света.

Свршило се све; још само нафору. .

Попа изнео, па стаде. У руци му нека артија; поче да чита:

„Веца Савић и Гаја Радић, испросише себи за супруге, први: Савку кћер Митра Петрића становника овдашњег, а други: Сиду, кћер покојног Лазе Лакапова бившег становника Товаришког, а сад овдашњег. — Изјављује се други пут!"

Сви се погледаше.

Жагор. . . Чуде се: како се ништа није чуло.

16. „Тако и треба!“

Приближује се недеља, време одређено за сватове.

Веца и Гаја договарају се: кога да зову. Кога зове Веца тога и Гаја. Са сваким они лепо живе, а у многим сватовима били, па треба да врате. . .

Село мало, па да једни иду Веци а други Гаји, какви би били сватови? . .

Вецин се баба замислио, па ће рећи:

— Гајо сине! Волим те ко мога Вецу, и још више! Да тебе није бог зна шта би од мога Веце било. . . Учини ми још једну љубав кад си ми толико чинио!

— Хоћу бабо! — каже Гаја.

— Онда, да се сватови не деле на две стране, остани овде, па ћу ти ја, и заслужио си, оправити сватове! . . Кад сте тако добри комörати и другови из детинства били, да један без другог нисте могли; заједно сте расли, радили и момчили, заједно се женили, па учини мени старом љубав, да заједно у мојој кући, сватове оправите! Твоји сватови, нек буду Вецини, а Вецини твоји! . .

Вецин се баба заплака.

Плакали су и они.

— Хоћу, бабо! — рече Веца.

* * *

У суботу два коњаника зову у сватове: Вецин и Гајин.

Де уђе први, тамо и други. Само што други сваком каже: „код Веце треба доћи.“

Осванула недеља, а свет се згрно у Савића авлију и испред куће.

Толико сватова још нико није имао. . Неки дошли самом Веци, неки Гаји, а неки обојици, па опет сви заједно.

Гајдаши доведени из целе околине. .

Девојака и момака из других села пуно. . .

Сваком се допада што је тако учињено, што су заједно.

И сват и несват говори:

— „Тако и треба!“ „Тако и треба!“

17. После сватова.

Прошли сватови. . .

Гаја одселио у Сидину кућу. Тамо му и мајка. . .

Опет он и Веца комората, а Сида и Савка другарице. . .

Сваки дан иду једно другом. . .

Гаја казо Сиди и Савки да Цивра за њега робује, па га сад једва чекају да дође из Лепоглаве, јер мисле: да он није отишао за Гају, неби били тако срећни и задовољни. . .

За то ће Цивра добити не *по*, већ од сваког *вршаљ* земље. . .

Још треба да вам кажем: да је Савка увек волила Вецу, а он ју узео ма да то није знао — узео је што је Сидина другарица, а знао да је ваљана.

Кувеждин 1885.

Злотвору.

Не радуј се злобни створе
Још ми ниси све отео —
Та још мени сунце сија
Још ми светли данак бео.

Та још имам бесцен-благо
— Још поштено носим име —
То ми немож отет' нико
Поносим се свуда њиме.

Па зато се само смејем
Твојој муци, твоме труду,
И жалим те, — јер сви твоји
Биће труди узалуду.

Боја ти се већ неприма,
— Злоба ти се чула свуда —
Неправда с' пред правдом топи
Ко пред сунцем снега груда,

*

Ја ти ништа незамерам, —
Ти ме можеш ружит', кудит'
Ал украти себи наду
Да ми можеш што нахудит'.

Неможеш ми нахудити —
— У мојој си свагда власти, —
Поштење је свагда јаче
Од неброја гадни страсти.

Кад ти мислиш да ме нема
Опело ми читаш веће —
За ме с' брине Боже свети
Отвара ми небо среће.

Кад се трудиш блатом лажи
Да ми каљаш чисто име —
Ал се каљаш грдно тада
И срамотиш себе тиме.

Кад ти злоба већ позната
Отров сипа прот' менека,
Поносим се — јер ја умем
Лепше мислит од тебека.

Кад потворе сејеш разне,
Са језиком гадним твојим
Тад тек видим, да над тобом
Узвишено млого стојим. —

Ти то чиниш, и чинио с'
Желећ успех своме труду
Ал те жалим јер сви твоји
Напори су узалуду.

Јер баш тамо где опадаш
Презиру те — а не штују —
— Худом послу така ј' плата —
Они теби не верују.

А ја опет незамерам
Ја се само слатко смејем
На савести чисте зраку
Своје наде топло грејем.

Ко би мог'о замерити
Болестноме створу таком
Који незна лепше мислит
До завидет, злобит сваком.

Ал ти желим да с' излечиш
Скоро од те боље, јадни,
Јер и то је страшна болест
Робом бити страсти гадни.

Ја то жалим — и велим ти:
Презирем те само просто,
А Бог горе, са висине
Ником није дужан осто.

Доће време — пред судију
Сви морамо једном стати,
И за дела целог' жића
Сви морамо рачун дати.

У Орловату 8/4 1885.

Јулка Ф. Маринковића.

Анђелија.

ПРИПОВЕТКА ПАЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА.

(Наставак.)

IX.

и смо се са Миланом заједно радовали кад смо јуче чули: да је Анђелија сама код куће; гајили смо наду: да ће лепи Милан имати прилике да љубљеној девојци своје осећаје изјави; а ни смо се надали, да ће одлазак анђелијини родитеља бити виновник туге и нарушитељ оне чисте свеже љубави, која је само тек као пупољак почела да пупи.

Кад родитељи Анђелијини у II. приспеДоше, код чике-Ивана Таназевића затеку једно мушкиње, које је домаћин као тамошњег трговца у особи Средоја Мутибарића гостима представио·

Мутибарић беше човек око својн 35 год. средњег стаса смеђе косе и граорастих очију. Лепа смеђа пуна брада чак му се под усне попела и његов мушки — прилично леп — лик красила. Још нам ваља и то знати: да он беше најбогатији у тој варошици.

Кад се мушко друштво и боље упознало

и од „неготинца“ мало угрејало, заподене се — наравно — говор и о народним стварима.

— Ја сам врло обвезан домаћину Ивану — рече Мутибарић — да ми је дао прилике да се с вама г. судче, и вашом поштованом госпом упознам; молим вас за дозволу: да могу вас, и цењену породицу вашу, што пре да посетим.

— Особито ће нам мило бити! — упаде у реч госпа Смиља и не чекавши да одговори онај, на кога је молба управљена била.

— И ја се радо придружујем речима моје Смиље — дода господин Богољуб.

— Извештен сам од љубазног брат Ивана — настави Средоје — да имате и ћерку јединицу; па како сам ја нежењен, а крајње је време приспело за женидбу, то ако „божија промисао“ тако узхтела буде, — можно је, да ћу имати срећу за кратко време као родитеље своје да вас назовем.

— Девојачка су врата увек отворена! — ускори одговор и опет госпа Смиља.

Господин Богољуб погледа попреко своју жену, па се окрене Мутибарићу с’ речма:

— Ја г. Мутибарићу! — поштујем свачију добру намеру, ал’ што се удадбе моје Анђелије тиче, било би рано о томе говорити, јер још је нисам намеран да удам; имамо још времена на удадбу да мислимо, пошто је Анђелија пре кратког времена тек 17-ту год. навршила. Али немојте ову моју изјаву тако да тумачите: да сам вам тиме хтео вашу посету да ускратим, — боже ме сачувај! — изволите ви само нас посетити, мени ће мило бити. Ја као непознат у овом крају, треба познанства да правим и пријатеља да тражим.

— Мене ће те веома одликовати, ако ме у ред ваших пријатеља уврстите, — заврши разговор Мутибарић.

Пошто се већ и посумрачак почео да хвата, то се гости опросте, на кола поседају и кући се врате.

Није прошло ни три дана, а већ је Мутибарић посетио Таназевићеве.

Је ли нужно и да се каже: да се Анђелија, — тај дивот пупољак у градини млађаних својана, — Мутибарађу допала, и њега опарала? . . . .

Иначе речити Средоје после неколико посета постаде ћутљив; заспала гуја страсти пробудивши се распламтела је његову мирну нарав, и пружила је чељусти грамзљивости: да узабере тај красан пупољак!

Што је више Анђелију гледао, све то више је његовом богаташком убеђењу годило: да ће „сирота“ Анђелија бити његова! Већ се унапред наслађаваше мислима: како ће срећа њега с раширеним крили у своја наручја да прими; та зар је ту и могуће да препоне буде?

X.

Онај дан, кад је Милан Анђелији песму предао и кад се у своју одају вратио, не имађаше мирна места. Требало би и на предавање да се иде, ал’ ратос ти школе и науке, кад потпаљена љубав оће цело биће да ти сагори!

Зар тамо разум може да врши своје опредељење, где нема ладног расуђења, и где су љубавни осећаји надвладали? . . Па, још данас, кад се судба среће и будућности решава; кад усијан мозак само се тим мислима бави: да ли ће дивно лане љубав љубављу да врати? . . . . .

Милан је сваког тренутка на сахат гледао, е да ли је већ приспео час, да Анђелију посети.

Опет се обукао у своје свечано одело; а како и да се не обуче, кад ће данас у храму свете љубави да се причести! Он се већ Анђелији исповедио, па ако му драгана мило за драго не врати, и тако ће се животом својим да разрачуна!

Приспео је жељени тренутак. Као кад мушке, јаке нарави осуђеник, који невино страда, одважно корача губилишту, тако је и Милан одважно пошао на сусрет судби својој.

У ходнику стана Анђелијина његов демон, — у виду ванредне мајке, — већ га је с’ очију устрељао!

Госпођа Смиља, ваља да с’ тога, што мишља: да ће грамзљивост за благом и богатсвом тиме задовољити, што ће јединицу своју за Креза — Мутибарића — да уда, и по њеном мишљењу да усрећи: немило и попреко је Милана погледала; и кад се је збуњени

Милан машио руци њеној, не хтеде му допустити — да ју у руку пољуби.

— Хвала г. Драгићу, . . изволите унутра! . .

Но црни облак на његовом високом челу одма се разгалио, чим је у одају — без пратње г. Смиље — ступио, и Анђелију угледао.

Помислите само на ваша млађана времена, — који сте доживели и преживели онај моменат, кад сте грчевитом узбуђеношћу стрепили, шта ће бити одговор ваше љубавне изјаве, — па ће те ме ослободити од дужности, да вам овај тренутак опишем; а ви, — лепе читатељке — које још не сте примиле Еридину златну јабуку у знак лепоте и љубави, — кад принесо буде тај тренутак, саме ће те се уверити о пуном миља и рајском осећају том! . . .

Анђелија, кад је од узбуђења мало к' себи дошла, милокрван поглед баци на Милана, на хитро књигу — што малочас читаше, — отвори, и извади неку малу х. ртију, на којој само четир ретка беху написана више пута савијс и пруживши ју Милану дршћућим гласом рече:

— Господине Драгићу, ово је мој одговор на вашу песму!

Милан грчевито спопаде хартијицу, па као да је ван себе дошао, стиште белу ручицу и са небројено пољубаца обасие ју.

— По сто пута вам хвала госпођице, што сте ме одговором одликовали, и што ће те неизвесност и судбу моју да разведрите! . . а кад су узбуђени осећаји отели мах, тронутим и прекиданим гласом продужи:

— Ја „ти“ ево и живим речма свечано исповедам: да те Анђелијо неограничено љубим! . . . .

Срећа, што баш у овом тренутку не упаде мајка Анђелијина у одају, јер би са зажарених образа, из чистих невиних очију прочитала задовољене осећаје њихове, у ком би случају први љубавни поглед њихов био лишен оне дражи, што проузроковаше млађана срдашца, која се потпуно разумеше! . .

Не потраја дуго док је госпођа Смиља унутар ушла, још ни врата за собом није затворила, а већ јој зазвони глас:

— Анђелијо! Знаш да морамо у посету Славнићевима, па зар још ниси спремна?

— Одма ћу бити готова драга мајко.

— А кад ће се ваша предавања довршити г. Драгићу? — усрећи мати питањем и Милана.

— До 14. дана госпођо, — беше одговор.

Милан, пошто је чуо: да се мати и ћи у посету справљају, а оживела је у њему и радозналост: шта оно неколико редака садржавају, почне да се прашта.

— Ја се праштам — милостива, — нећу да вам будем на досади, пошто сте напоменули, да ће те у посету.

— Па да, обрекла сам госпођи Славнићки да ће мо јој данас вратити посету, па с тога ће те извинити што вам морамо садању вашу посету да прекратимо. . .

Још Милан ни на улицу није изашао, а већ га је нестрпељивост приморала да ретке Анђелијине прочита. Кратак, невин, али јасан беше одговор:

Срце моје из недара
Јада: да га туга пара;
Али песма твоја мила
Тугу ј' моју ублажила!

Милан усхићен вељом радошћу, као бесомучан појури у своју одају; од чаробног миља и задовољства у оку му засветлише мелем сузе; а раздрагано и излечено срце купаше се у бистром мору љубави.

XI.

Ко се не сећа оне ђачке радости, кад наступи ђацима распуст? Зар се не сећате, кад се приближују дани последњих предавања како су ти дани дуги? како се протегоше као гладне године сиротиње раје!

Испити се довршише, и сутра полазе ученици, узданице рода свога, сваки својој кући, — гњезду своме.

Сви се ученици зарадоваше сутрашњем дану; само је Милан сетан и невесео! Пун туге и жалости дошао је амо од куће своје. И сад ено тужи и јада, но сада с тога, што мора, ма и за неколико недеља да остави Анђелију.

Хај, та што ти дани тако брзо — као санци лете! Што се није и црна ноћ у дане

претворила, да бар пружи прилике тек мало час-рођеној љубави, да ојача! Још се драган и бајна драгана нису једно другом ни изјадали: кол'ко мука претрпеше, док своје истините осећаје не обелоданише! . . . Још љубљена срца нису се ни заверила: да једно без другога живети не могу, а већ је приспео и последњи дан пре одласка милановог. Милан, — готово јецајући — слагаше своје књиге и одело у сандук и премишљаше: да л' не би добро било, да одма вери Анђелију? да искрено изјави родитељима њеним: да без Анђелије живети не може! Али како на то и да помисли, кад је увидио негодовање мајчино. Боље ће бити, да пошље бабу свога, он је и тако давнашњи познаник и пријатељ бабајка драгане његове; па како неће више да продужи науке своје, то му ништа не стаје на пут: да после божића одма вери Анђелију! . . . После ових ласкавих мисли још је и до тог убеђења дошао, да ће боље бити да пред вече оде на опроштајну посету, кад ће и бабо анђелијин бити код куће; ласно је могуће: да ће се дати прилика да се и о његовој намери реч поведе.

Већ се дан почео делити од сумрачка, кад је Милан у ходник стана анђелијиног ступио.

Већ хтеде и на врата куцнути кад, ал' изнутра чује разговор; па како се исти баш њега тицаше, то и нехотице застаде и прислушкиваше:

— Ја оћу! и тако мора да будо, — крештао је глас госпође Смиље.

— Али слатка мајко, не присиљавај ме у пропаст; ја њега не трпим, плашим се од њега; . . . ја не могу бити његова! — јечаше танан гласак Анђелијин.

— Шта не можеш, мораш бити Мутибарићка! Зар ти се зато не допада што је богат? и што ћеш код њега боље живити нег у рају? . . . . Чула си, шта је данас проводаџиница — Славнићка — казала: да ћеш уз њега боље живети него каква краљица! А да ли не би хтела, да се Драгићком назовеш? . . . Још би ми тај ђачић и банкротов син требао!

Милана, као да је гром поразио, цело му тело задрхтало, као крпа је пребледио, већ хтеде јуринити унутра кад је чуо поново глас бездушне мајке:

— Знаш да се моја не поричe! . . . . А што плачеш срећна удавачо? . . . Зар ти мислиш: да сам ја твој непријатељ? . . Али знам ја „чедо" моје зашто ти сузе рониш: што ћеш твоју мајку да оставиш, је ли голубице моја?

— Мајко, слатка моја мајко! ти си потпуно уверена о послушности ћери твоје, знаш, да нигда нисам жељу и заповест твоју погазила; ал' овом приликом опрости твојој јединици што ће ти се непослушном да покаже; (па јецајући настави): Ова твоја жеља мога се живота тиче; ти драга мајко — која си ми живот дала — немаш права да ме живота лишиш, јер ево ти се живим богом и свим свецима заклињем: да ме Мутибарић живу од олтара као своју љубу одвести неће! . . .

Милан је сав претрнуо; па како је чуо с' улице одмерене кораке судца Таназевића, усплахирен, да га овде ухвати, појури ходником у авлију; а у том тренутку нагло се отворише и врата одаје где се мајка и ћерка пречираху, од куд излети бледа девојана Анђелија, и прелети преко авлије у градину.

Милан — кога девојче није опазило — као грешник зверајући, брзим корацима оде за њом.

Анђелија, — кад је Милана опазила — нагло утаре сузне и замућене очи своје да драган не примети да је плакала, јер не хтеде да му при растанку бол и тугу нанесе; усиљено насмеши се и ослови Милана:

— А од куд ви овде?

— Дошао сам Анђелијо — дршћући одговори Милан — да ти. . . . да вам. . . . збогом кажем; па знате кад се праштамо од оних које волимо, — како је то тешко срцу нашем! Кад сам до ваше одаје ступио, узаврела ми је крв у жилама мојим! . . . но на страну с' претварањем, — чуо сам анђелу мој изјаву твоју, па сам побегао амо да ми се крв утиша! . . . Хвала ти — животе мој — на твојој одлучној изјави, ево ти се и ја кунем — као ти мајци твојој —: живим богом и свим свецима, да другу нећу, за тобом умрећу! Стрпи се — звездо моја сјајна — неко-

лико недеља док своје имање у ред не доведем; дођу ти раздраганим срцем и одлучном намером да те верим! . . . Не само да те верим, већ да тебе, као своју верну љубу, кући својој одведем:

„Тако ми бог помогао!“

— Ја сам ти до гроба верна! — прошапута Анђелија. Милан ју љупко погледа, од ког погледа замућене очи девојане сијнуше и у њима се чиста љубав указаше; Милан рашири руке, а мома полети му на прса; момче притиште љубљено чедо к’ себи а усташца њихова спојише се једно у друго! . . . Сузе драгане потоком лију, а љубавник ју пољупцима теши! .

У заносу том миљеном и раздраганом, срећна срдашца — што заједно осећаје гаје, — као да се једно за друго приковаше, тако се брзо побратише. А мали славуљак, тај славопој љубави, — што над њима на дрвећу беше и он се зарадоваше, па у знак свеже љубави весело запева, и ваљда никада неће лепше из грьоца малог песмицу извијати него сада! . . .

После неколико тренутака отргне се Анђелија из наручја драгана свога; једва се хтеде дивна глава њена — што је на персима драгог бујкила — да растане од тих персију, што се као вихором заљуљано море таласаше.

— Збогом драги мој Милане!

— Збогом круно жића мога! шапуташе мило и драго; још један загрљај, још један врео пољуб, па се растадоше момче и девојче! .

Вас целу ноћ ту, будно је Милан преспавао; а кад је освануо и тужан дан растанка, рано оде „преко“ са Шалетићем и опрости се од Таназевићеви.

Миран, но величанствен беше опроштај од Анђелије; њихови погледи разумеваху се; озбиљност, што се у очима њиховим могаше читати, беше јасан доказ: да се задана тврда вера на јаком темељу оснива, и да нема светске силе, која ће ју порушити!

(Свршиће се.)

Српске народне песме.

СКУПИО ИХ ЉУБОМИР ЛОТИЋ.

1.

Шестокриловићу и Надигравалићу.

Вино није Шестокриловићу
И са њиме Надигравалићу.
Ал’ беседи Шестокриловићу:
„Имам сестру да је лепше нема,
„На висини да је више нема.
„Имам сестру од седам година,
„Па још незна на чем’ жито расти.“
Ал’ беседи Надигравалићу:
„Не фали се, Шестокриловићу,
„Да т’ је сестра од седам година,
„Седам има од како је љубим.
„А ако ли то ми не верујеш,
„Ти прегледај шарена сандука,
„Купио сам седам кавадова
„И три венца од сувога злата
„И папуче сребром потковане.“
Кад то зачу Шестокриловићу,
Од наглости у кошуљи танкој,
Бацио се на гола коњица.
Па он оде своме белом двору,
Па беседи својој сестри Соки:
„Дај ми, Соко, од сандука кључе.“
Ал’ беседи сестрица му Сока:
„Ја сам, брате, изгубила кључе.“
Расрди се Шестокриловићу,
Па узима перна буздована,
Па удара шарена сандука,
Испадоше седам кавадова
И три венца од сувога злата
И папуче сребром оковане.
Кад то види Шестокриловићу
Трже сабљу од свил’нога паса,
Па удари своју сестру Соку.
Како ли је лако ударио,
Прострла се мртва на земљицу.

2.

Млада Павловица.

Закукала кукавица сиња,
Закукала на Павлови двори.

Терала је Павловица млада:
„Ид' одатле кукавице сиња,
„Не кукај ми на дворови бели,
„Доста ми је јада и без тебе,
„Доста ми је јада и од Павла.“
Ал' беседи кукавица сиња:
„Не терај ме, Павловице млада,
„Казаћу ти од омразе биља.
„Ти донеси воде тровечерње,
„Тровечерње и тројутрошњице,
„Па поливај све редом девере,
„А најпосле Павла господара.
„Па ти кажи Павлу господару:
„„Пуштај мене, Павле господару,
„„Да ја идем мојој милој мајци.
„„Да ја идем док је за раније,
„„Да не буде после доцканије.““
Павловица послушала тицу,
Па узима воде тровечерње,
Тровечерње и тројутрошњице,
Па полива све редом девере,
А најпосле Павла господара.
Па беседи Павлу господару:
„Пуштај мене, Павлу господару,
„Да ја идем мојој милој мајци,
„Да ја идем док је за раније,
„Да не буде после доцканије.“
Кад то чуо Павле господару,
Беседио Павле господару:
„Ај, не лудуј, моја верна љубо,
„Ај, не лудуј, када луда ниси.
„Што да идеш из двора мојих,
„Што да идеш, што да ме остављаш?
„Шта ти је код мене додијало,
„Или мајка или браћа моја?“
Сузе рони Павловица млада,
Сузе рони на свом мужу збори:
„Ти си мени, Павле, додијао,
„Ти си мени младој досадио,
„Чинећи ми јаде сваког дана,
„Сваког дана у јутро и вече.“
Кад то чуо Павле господару,
Он пољуби своју верну љубу,
Пољуби је међу очи чарне.
Па беседи својој верној љуби:
„Ој не плачи, моја верна љубо,
„Више нећу задават' ти јада.“
П'онда оде Павле у мејану.
А кад дош'о натраг из мејане,
Он беседи својој верној љуби:
„Досад, љубо, кад долазим дома,
„Кад долазим дома из мејане,
„На свакоме двору сија сунце,
„А на нашем помрчина сиња.
„Сад на сваком црна помрчина,
„А на нашем сија јарко сунце.“

Тител.

ГЛАВНО МЕСТО У ШАЈКАШКОЈ.

Од А. Ђукића.

(Наставак.)

Крозто време цветаше држава мађарска, а и *Тител* задоби, особито на верозаконском пољу огромног значаја. Већ год. 1056 подиже се овде за *Августинце* римокатолички манастир, као што неки веле, у почаст светом *Емерику*, по другима пак светој Богородици (S Sapientiae) Да ли је тај манастир у почетку заиста прво споменуто име имао и кад га је променуо, незна се тачно; али је осведочено да се већ год. 13?5 „S. Sapientia“ звао.*) Како је тај манастир био знаменит, види се и по томе, прво што су старешине (Pröbste) истога канцлери и подканцлери, као и дворски капелани краљева мађарских били, а друго што су то духовно достојанство добивале и саме владике и кардинали, као што је манастир Титул год. 1268 архиепископу Калочком и одузет, па непосредно под архидијецезу Острогонску стављен.

Материјална имовина тог уваженог ма-

*) По шематизму римокатоличке архидијецезе калочке за год. 1880. пориче се, да је тителски манастир прво „свети Емерик“ именован био. Црква тог имена лежала је у печујској дијецези и то у „Тул“-у или „Теул“-у, а не, у калочкој дијецези у Тителу.

настира беше такођер велика, јер му је припадало више великих добара, као и село Варкун код Солнока (на Тиси), Ердут (на десној обали Дунава,) Лок код Титела, делови горњег и доњег Алпара (сад у пештанској жупанији), Сенде код Будимпеште и т. д.,

Сви ти податци, у свези са мађарским 20. законским чланком од год. 1498, по којем је — осим епископских дијецеза — дужан био и манастир тителски за војску 50 коњаника са опремом, оружјем и коњима преправити и издржавати, доказују велико богатство тог манастира, а исказ архиепископа Николе Олаха постаје вероватним, који год. 1536 тврђаше, да је манастир тителски негда имао до 4.000 дуката годишњег прихода. Није дакле чудо, ако су старешине истог манастира, од којих су 22 познати били, обично како на црквеном тако и државном пољу људи од утицаја.

Мохачка битка (29. августа 1526) учини, као и многим другим, и тителском римокатоличком манастиру за свагда крај.*)

Ђурађ Бранковић, деспот Србије и Рашке, доби год. 1427 од мађарског краља Жигмунда, на основу уговора, у Мађарској многа и велика добра, на којима се Срби населише; и услед тога настани се неколицина Срба и у Тителу. Стеван *Серлах*, пратилац Давида *Унгнада*, који је год. 1573 путовао као посланик *Селиму*, пише у дневнику: „На путу из Карловаца у Земун стадосмо код неке вароши Заланкамена (Сланкамена). На левој обали (Дунава) лежи једна лепа тврђава, именом *Тител*. Овде утиче Тиса у Дунав. Дочим смо ту тај дан остали, походисмо и ту варошицу, која половином лежи са тврђавом на брегу и која је једним каменитим бедемом (шанцем) заграђена. Друга половина варошице шири се у низи. Њени су становници сами Раци (Срби). Посматрајући њихову цркву, видесмо у њој *калуђере и калуђерице у црном оделу*, који се молише Богу над неколико лепчића (носкурица), којим су за тим пред црквом послужили нашег господара. Та је црква украшена са сликама из новог завета, али и са неколико идола, горе је округла као турске џамије.“ Из тога се даје закључити, да је у Тителу негда био и православни (српски) манастир, али ми није иначе о томе ништа познато.

Османлије који не могаху да забораве свој пораз под Београдом (21 Јула 1456) против Јована *Хуњадија* и Јована *Капистрана*, упадаше више маха у Влашку. Кроз то је време пролазио *Алибег*, паша смедеревски, одважан и необуздан Турчин, на челу многобројне војске кроз суседне земље, све ватром и мачем у пустош претварајући. Он упаде и у предео између Саве и Драве и прећаше већ прећи преко *Титела* и у Банат, али буде одбијен. Али и после тога упадаху Турци више пута у мађарске области; тако и год. 1494 приближише се мађарским границама, и већ после годину дана тужи се архиепископ калочки у једном писму од 15. фебруара 1495 владици јегарском, како обитељ тителског манастира јако трпи пљачкање од стране Турака.

Пре мохачке катастрофе (1526) буду почињене на границама мађарске државе тврђаве, којом су приликом и они манастири, који лежаху на згодним местима, претворени у градове, на место мира наступи сада тутањ топова и звекет сабаља. Та судба деси и црквена здања, која су се налазила на тителском брегу; намера је била кроз ту позицију Турцима препречити пут у Темишвар. Услед битке мохачке (1526) паде и то место у шаке турске.

За време турске владавине у Бачкој 1542—1687 био је *Тител* главно место турске нахије истог имена, која је потпадала под пашалук сегедински.

Кад краљ *Фердинанд* I. после смрти краља *Запоље*, на основу уговора и са његовом удовицом учињене измире, год. 1551 хтеде примити Ердељ и темишварски Банат, пошља султан *Сулејман* беглербега румилијског, *Мохамеда Соколија*, да завојшти те области. *Соколи* скупи код Сланкамена војску од 80.000 људи, пређе са истом код Титела Дунав и Тису, и указа се пред бедемима бечејским.*)

*) Опширније описан тај манастир у органу јужномађарског историчког и археолошког друштва, године 1877 са сликама, а без ови у „*Bács-Bodrogh*“-у год. 1879 од гимназ. професора Славољуба Иванфија.

*) Градић на једној ади у Тиси код Бечеја.

Године 1552 пређе везир *Ахмед*-паша са турском главном војском, долазећи преко Београда и Срема, опет код Титела Дунав и Тису и оде даље Темишвару.

Године 1692 нападоше Турци опет један пут на Бечеј пошто су преко Титела дошли, и ово год. 1688 од царске стране Србима поседнуто утврђено место напали; али после неколко дана борбе поврате се Турци, са губитком од 1 паше 200 момака, 1 велике лађе и више чамаца, у Београд.

Од тога часа доби Тител и по Србе новог значаја. Турци беху после ослобођења Беча (1683) истерани из Мађарске до Саве и ушћа Тисе (само у Банату беху још господари), а у Бачкој насели се један део оних Срба, који дођоше са патријархом Арсенијем Чарнојевићем у Мађарску, којом приликом доби и Тител знатно умножење становништва и т. зв. Горњи Тител постаде, којег се становништво и данас састоји скоро из самих Срба.

(Наставиће се.)

Дружевни нагони у човјечанском свијету.

(Свршетак).

Је-ли чудо што су дивљаци такијем „одгајањем културе“ постали грозни, подмукли, злобни, издајни? И зар тијем није сломијен и њихов понос и њихова снага? Јевропејац им се приближује са својим дарима цивилизацијонијем, не да и њих пусте, да у њој учествују, него да их помоћу ње униште. Моћ културна показује се дивљацима само на њихово упропашћење. Могу-ли вољети ту културу? Сваки корак јевропејчев у дивљаштво значи ограничење њиховог простора за храну. Све више и више се исти сужава, земља бива све то мања, која им стоји на расположењу, а све то мање дивљачи. Са свију страна насрће преимућна цивилизација на природног човјека. Овде ево јевропског ратара, да плужи, да оре, гдје је дивљак лов ловио; тамо ено јевропског капиталисте, гдје га гони, да обрађује биље на земљишту и поду, који је узет. А куд ова два не доспију, гдје се је још природнијем осјећао, ево ти гдје јури тамо блазирана „златна омладина“ јевропска, да опет надражи своје учмале живце у силном убијању јаднијех животиња, које се не могу бранити. Лов на слонове и биволе је најмодернија забава нашој аристократији, која у безмијерном пролијевању крви, чисто само да јој прође вријеме, уништује у један дан храну стотине породица. Нарочито су Енглези велики у такијем јуначкијем дјелима. Но ипак дјејство им се губи, кад се сравни са сужавањем простора за храну, које је мање бучно, али тијем огромније — а чине га бијеле колонисте. Полагана је смрт од глади, којој природне људе наше колонизирање гони; ова смрт од глади и знање, да се од ње не може одбранити, да се није можно надмоћној јевропској култури одупријети, то су прије свега узроци, за што су дивљаци скоро скроз друкчији, него што смо их горе насликали. Наш опит је важио за првoрасног човјека, који има сву своју снагу у својим рукама: с правом ће се скоро моћи рећи, да више такијех и нема. Дивљак свуда подлијеже култури, која на-њ насрће, свуда је приморан, да се повлачи у неплодне пустаре, које лакомости не драже, да тамо полако од глади гину. Ово је онај дивљак, који се од глади и биједе као живинче ракијом опије, ово је онај дивљак, који срета туристу као просјаци, који све гамижу, пузе, који су понизни, у сваком односу клонули, те путнику дају повода, да се срећнијем осјећа, што је култура Јевропејца подигла из овог „првобитног стања.“ Но узети овог дивљака као прототип природног човјека исто је тако разумно, као кад би узео за тип Јевропејца каквог клатежа, којих на жалост има врло много.

Пропалом дивљаку је да богме нестало скоро са свијем социјалнијех нагона, али врло неправедно изводи спенсерова школа отуд, да су ови нагони продукат културин, интелигенције у прирасту. Као код социјалнијех животиња исто тако су социјални нагони и

код човјека механично укроћени без хватања какве идеје. Културно развиће не само да до сад није ништа урадило, да унаприједи социјалне нагоне, *читава јој досадања радња у томе, да их размешне.*

Већ смо горе поменули, да се социјални нагони само у племену показују; између поједминијех племена на против да је владало јратно стање, нарочито за вријеме глади, кад е једно племе, нуждом наћерано, вријеђало покрајину другог. У првораством стању није било могуће штеђети оног, ког би у такијем војнијем походима ухватили; тај је био бескорисни ждера, морао је умријети. Али вјештина се пењала и дође вријеме, од кад заробљеник не бјеше само *ждера*, већ се је могао употребити и за *раденика* од то доба су га дакле штеђели и приморавао га је побједилац на рад. Женске, које се нијесу бориле и бјеснила побједиочева нијесу дражиле, живјеле су најприје као ропкиње, а за тијем биле својина побједоносног племена. *Женска је била прва ропкиња, прво шерешно живинче.* Али, као што је доказано, не бјеше то она од искона. Тек кад је навика добила код разнијех племена грађанско право да се отимљу жене од другог племена; од кад се датира отмица од то доба је и онај положај женин, који сматрају првобитнијем. Отмицом дјелатност социјалнијех нагона се ограничава на људе, женске су од то доба ван круга њихова.

Даљње ограничење социјалнијех нагона шљедовало је, кад је постао обичај, да се и људи, ухваћени у рату, оставе у животу и употријебе на теретне послове. Ропство и потчињеност се разви, и за роба и потчињеника нијесу више важили социјални нагони. Тако је у току културног развића чврсти склоп племени све више и више лабавио, нестајало унутарње његове хармоније да начини мјесто борби за интерес. Противности између мужа и жене, господара и слугу, између продуцената и консумената итд. ускрснуле су; да најпослије доведу до идејала модерног индивидувализма, до борбе свију према свима.

Али у свом врпіку мијења се индивидувализам у своју противност. Социјални нагони су човјеку у срце уписани комунистичном формом која траје на стотине хиљада година, комунистичном формом борбе за опстанак првораснијех људскијех племена, и саразмјерно кратко хисторијско развиће другијех продукцијонијех форама те комунистичне форме није било кадро умртвити, уништити. Нарочито у омладини, које још није корумписала модерна форма борбе за опстанак, још се појављују у неумањеној јачини. Одушевљена за све, што је лијепо, истинито и добро, за душевни, а не философски идеализам, за правични осјећај, а све то нијесу дарови наше културе него модерно изјашњење социјалнијех нагона, које смо од наших предака у нашљедство добили. Заиста наше читаво изображење, нарочито пак домаћа борба свију проти свима, кадро је, да те нагоне ослаби, па бога ми код неког, код ког су у дјетинству јако се показивали, у овој борбу пропадну „искусни“ гледи сад поругом на своје „лудости и глупости у дјетињству;“ али само мало још удара треба, да се заспали социјални нагони пробуде. *И овај удар нам даје наше социјално и технично развиће.*

Јачина модерних бораба за интересе опет гони људе, да здружују, да индивидуве подређују општијем, заједничкијем интересима. Како се снажно тијем опет буде социјални нагони, о том нам дају узвишену слику орталуци рударски. Солидарност и пожртвовање, симпатија и издашност ријетко се у мирна времена показују код модерног човјека у толиком граду, као нпр. у вријеме каквог немира, запетости.

С друге стране пак и тежња велике продукције, да се све више прогура до самовласти, на то иде, да индивидуве потчини општости и на тај начин ојача и социјалне нагоне.

Те тако ти ми идемо у сусрет времену, гдје ће се социјални нагони опет моћи без по бриге развити и продукцијони их начин ускорава, потпомаже их. Тијем се крчи пут стању непатње, да чак среће, каквог јаснијег и општијег не бјеше још никада.

Ми смо у својем горњем опису изнијели само свијетле стране живота природног човјека. Но тај живот има и својих мрачних

страна. То су на име ограничење социјалнијех нагона на племе, вјечно ратно вријеме између племена, с друге стране глад, која толико пута пријети дивљацима, који су робови природни, без икаковијех виших алата, живе раскошно, ако им природа богато даје, таворе, ако не. Ове мрачне стране не постоје више за очитовање социјалнијех нагона, које долазе. Културно развиће, ма да их је слабило и разметало, ишло је ипак за тијем, да подјејствује на што веће социјалне јединке. На мјесто племенске свијести ступила је данас свијест национална и то већ почиње у некијем односима да чини мјеста интернационалнијем назорима. С друге стране су наша технична помоћна средства така, да бриге за храну не требају више модерног друштва да узимљу као цијелост. Оно није слуга, него господар природан, оно овај заповиједа, да за-њ ради, заповиједа јој и она се повинује, што се од ње иште.

Дјелатности социјалнијех нагона, какви ће бити у будућности по сад баш назначеном развићу, не ће разрушавати рат и глад.

Писци грчкијех и римскијех старина тражили су златно доба у прошлости; и заиста, виђели смо, како је природни човјек љубак и мио, како је самосвјестан и какво поштовање изискује, каква срећа и каква хармонија влада у прворасном племену. Ова привлачна слика из прошлости јесте пак за нас само огледало боље будућности. Штудирамо прошлост, не да с Русо-ом грамзимо да се опет вратимо у првобитно стање, него да се из ње уверимо, да наше тежње и настајања нијесу утопије, неко да су основане исто тако у бићу човјековом као и у току хисторијског развића.

(Из Новог времена) В.

ЛИСТАК.

ЉУБАВНИ ДВОР.

НОВЕЛИСТИЧКИ ФРАГМЕНТ ЕМИЛА МАРИЈА ВАКАНА.

(Свршетак.)

* * *

Тако се и збило. „Љубавни двор“, та најдивнија и највећа зграда грандиозног столећа, сазидао се онако, како је то гроф Ландег сањао. Он и она као муж и жена становали су ту, па је читав свет долазио, да види ту срећу и ту дивоту. Мила деца смејала су се безбрижно између белих и сјајних чудноватих слика јужних уметника. Царица Марија Терезија долазила је често са својим сином, да ту једну недељу пробави. Песници су опевали двор, а око истог населила се читава колонија занатлија, трговаца и вештака, те се брзо образовала мала, богата варошица Сад се „златни двор“ називао, јер је била најбогатија и најдивотнија великашка кућа у читавој земљи, дика тог предела, језгро насеобине у цвету.

* * *

За тим дође суђени час и гроф Ландег оде богу на истину. Грофица, сама у дивотном двору, није више мислила на земљу и своју славу, мислила је само на љубав, што је прошла те јој услед тога земља као пуста изгледала. Наумила је да своме мужу подигне споменик. Хтела је да исплаче и изуздише своју душу на камен, па да му тако изреже споменик.

Мислила је и мислила, па је на једном, камену изрезала речи: „Вечито твоја!“ Али те се речи морају чувати од кише и холује и од људске пакости, па за обрану није друго нашла, него нешто, чега се из свог детињства сетила. На њезину колевку прилепила је некада њена мати свету иконицу — богомајку, да би је ова чувала од сваког зла.

* * *

Људи су се рађали и умирали. Дошло је и ново столеће, а с овим и Французи у Аустрију. Спалили су све. Двор је букнуо у пламен, а дим је покрио читав предео. Пламен је обузео читаво богато и весело место, па је брзо читав свет изгледао као велики један пламен — црвен потоп. По ваздуху се разлегао дивни урнебес, а беше измешан јау-

ком рањеника. Пламенови су хуктали као вулкан. Пакао овлада на земљи. Али као што небо на земљи не траје увек, тако ни пакао. То је благослов прелазности.

Наступи црвена ноћ, а са јутром дође бела магла, која се по земљи повлачила. Кад се пак магла разбила и кад је опет сунце у равници весело засијало, тада су ту стојали још само зидови, разорени, црни. Сва дивота је нестала, само је још сећање, само је облик остао. Развалина се још пушила, па где је злато блистало и мрамор се светлио између китњастог зеленила, сад се све распало. Дрва су изгорела, жбунови су нестали. Тежак мирис на паљевину испуњавао је ваздух. Још је било људи, који су јадиковали — то беше живот на рушевинама.

* * *

Откуда ја то све знам?

Ја сам читао некада књигу о „љубавном двору", о двору, којег је љубав створила и који је понос читавог једног предела био и прибежиште једне царице. Ја сам хтео, да видим остатке истога, па сам тамо са мојим братом отишао. Неко забачено село спазио сам са брежуљака, где је тај двор морао бити. Распитавао сам се за двор. Нико ме није умео обавестити. За тим ми рекоше: „Ах, ви мислите место, где је некада двор био? Отидните само до оног здања тамо. Тамо станује шумар."

Ми одосмо тамо, куда су нас упутили. Љубазна шумарева жена седила је на клупици испод дрвета. Запитао сам је, да ли је слободно, да се „љубавни двор" посматра.

„Шта хоћете да посматрате?" рече она.

„Љубавни двор."

„Али тога више нема."

„Но па да видим развалине истога," рекох ја збуњено.

„Ви сигурно мислите башту?"

„Не башту, већ развалине љубавног двора."

„Онда можете само башту видети, јер другог нема ничег овде," рече ми жена готово нестрпељиво. „А за то ћу вам радо дати кључ."

Било је већ доцне. Вече се спустило на земљу, звезде се засјаше, а месец је наступио своје господство над светом.

Жена нам даде велики кључ и показа нам на врата у зиду. Отворисмо их кључем и ступисмо у дивље зеленило. Башта беше пуна корова, а сваки се листић блистао у месечевом сребру.

Ја сам крикнуо. Ту стојаше преда мном ужасна жена са разјапеним устима, руке је дигла преклињући. Беше разбијена, унакажена, али ипак ужасно жива са месечеве светлости, са светлости духова и чаролија. Беше то ужасан призор. Овде црнац, тамо Етиопијевац, за тим Грк појављују се из дивљег зеленила лагано и јасно у чаролијској месечевој светлости, а биље се око њих обвило, па и ако су разбијени, тим су ипак живљи, те изгледа, да се крећу, да дрхћу и да прете....

Јесењи је ветар јадиковао и беснио кроз овај, са каменим бауцима и ратним фуријама испуњен свет. Ветар је све јаче дувао — свака је гранчица крештала, јецала и претила. Па тај ветар, ратне фурије и све те гранчице причале су ми историју „Љубавног двора", а ја сам је опет ето овде испричао.

Л. Нанчић.

УМЕТНОСТ.

О напретку Словена у музици. Музичка вештина није подједнако код сваког народа развијена. Она је врхак душевног развитка свакога народа и што више заузима места у душевном животу, тим узвишенијом постаје и тим већег поштовања достојан је такав народ међу осталим народима. Међу свима словенским народима су Чеси у музици уздигнути над другим Словенима. Узрок што се чешки народ тако у музици одликује нележи у томе, што има своју консерваторију и више музичких школа, јер на тај начин могли би Пољаци или други који словенски народ само консерваторију основати, да би се у музици одликовати могли.

Како је то изгледало са чешком музиком у сравнењу са другим народима, кад нису Чеси још своју консерваторију имали? Мислим, да не рђаво, где у нашем добу музичка вештина код Чеха све већма цвета, велики део добрих и одличних музичара за прашку консерваторију ни незна а још на већи део ђака и учитеља музике неупливише.

Немислим тиме истом заводу уштрба причинити, јер његова задаћа није и неможе бити та, да делањем својим све љубитеље музике непосредно за себе при-

своји. Његова је задаћа, природне дарове темељно неговати и на виши ступањ вештине изобразити.

Дакле прави узрок, зашто Чеси у музичкој вештини на вишем ступњу изображења стоје него други словенски народи, лежи у томе што имају више музичких капацитета, који су доказали, да су Чеси народ музички и да то заслужују о том сведочи велики број музичара и чешких музичких уметника. Али мало би користили појединим ови природни дарови, да нема другог момента, који је тако рећи главно дело чешке музике а тај моменат је: чешко сеоско учитељство у свези са римокатоличком вером. У опште је познато да је сву вештину увек вера подпомагала, да архитектура, вајарство, сликарство, музика и певање јест песничка и драматичка вештина богат предмет у вери нашла и још које налази. То важи како за незнабоштво тако и за хришћанску веру. У нашем добу непотпомаже тако више римокатоличка вера уметничка дела као у средњем веку и може се казати, да је од толиких вештина остало римокатоличкој вери само музичка вештина, на коју у новијем веку више него пре упливише. Музика и певање сачињава главан део у римокатоличком богослужењу и зато се изискује, да код сваке цркве мора који бити, који би црквеном музиком управљао.

У селима и мањим варошима мора то бити увек учитељ и зато се од сваког учитеља (римокатоличке вере) изискује и музичко знање. Дакле учитељ мора поред знања школских предмета и музику неговати али за то се нико небрине, где ће себи учитељ толико потребних музичких снага за извађање црквене музике набавити — то је његова брига. Ако мисли учитељ на своју будућност и на своје делање, извежба себи од својих школских ђака у музици и певању толики број снага, колико је њему за црквену музику нужно. *Овим постаје музика школским предметом.* На тај начин научи се велики број младића у музици, разуме се, да не увек потпуно и темељно, али први темељ је тиме постигнут. Већи део музичара, који су у туђини са својом вештином до гласа дошли и тиме доказали, да су Чеси музички народ, постигли су само овим путем своју вештину јер мало којим, од ових многобројних добрих музичара може бити и уметника, дата била прилика, да се у којем одличном музичком заводу изобразе.

Подајте оним са севера више живости и више школа, у којима би се музика као школски предмет предавала и увидили би, да би Лапонци и Сибирци временом могли постати музичким народом. Словени су народ музички, њихов темпераменат и нарав томе доводи; о том сведоче мелодичке песме, које су из живота народног постале и које су код појединих грана различитог карактера ипак се све округлошћу гласова, лепом и не компликованом хармонијом и пријатном мелодијом одликују. Сви словенски народи нису једнако у музици напредовали а може се рећи, да су православни Словени за римокатоличким у музичкој вештини заостали. Узрок томе је, што се богослужење код православних само са певањем отправља (имајући своју народну црквену музику) а друго што се музика као школски предмет непредаје. Русија је од православних Словена највећма у музици напредовала и има више својих музичких школа и завода.

Руски црквени певци заступају у селима као споредну ствар и учитељство, али главан предмет њима је црквено појање.

Отуда долази, да је певање у Русији доста распрострањено, али не тако музика инструментална. За владе покојног цара Александра имала је свака пуковнија свој особити певачки лик, који се при корачницама не само са војничком музиком мењао, него и при отвореним забавама музику заступао.

Код Срба је музика готово рећи још у колевци и да није настало дугачко доба бескрајне борбе за живот и опстанак стајала би данас српска музика саразмерно према осталим срећнијим народима на вишем ступњу савршенства. Српски народ има своје дивне песме. Само треба осећати, као што народ осећа и схватити дух песме онако, као што га народ изражава, До данас има доста српских песама (изворних композиција) само већи број од њих није у српском духу компонован.

Мелодије су лепе ал нису српске него опште словенске. Само Србин, који је из народа поникао и у народу живио, кад он компонује из српских напева, ту се онда види разлика, и као таки композитори стекли су себи најлепша гласа у народу: *Корнелије Станковић* и *Др. Јован Пачу.*

Политички живот народа српског небеше тако згодан, да се озбиљно прихвати и негује музика с тога је у тој вештини тако заостао иза других народа и још главан моменат, зашто српска музика на доста ниском ступњу стоји јест та, *што српски народ нема никаквих музичких школа или завода, у којима би се стварали узвишени носиоци народне музике.*

Сваки словенски народ има природан дар за музику, само мора се њему дати прилика за изображење у тој вештини. Код сваког словенског народа има људи, који би имали толико дара, да се музичкој вештини одаду и да још и лепо име стеку у уметности, зато ваља дати средства, да могу употребити свој дар у корист своју и свога народа а резултат биће тај, да ће и остали словенски народи у музичкој вештини извесно на истом ступњу изображења стајати као у том погледу овде споменути срећнији словенски народи.

Драгутин Влажек.

ЧИТУЉА.

(† Теодор Босниħ). Земунски недељни лист г. И. Сопрона доноси вест, да је онде после кратког боловања преминуо *Тоша Босниħ*, ц. кр. капетан у миру и један од најодличнијих бораца из г. 1848-49. Ту налазимо и податке о раду и животу његову. Покојник беше ваљан човек, храбар војник и добар друг. Он се родио у граничарској кући у Сурдуку, бившој Петроварадинској

регименти г. 1813. Кад је свршио основне школе у граници приме га већ г. 1828. у војнике, а већ после три године дана измаширала је регимента и тако Боснић дође у Италију. У оно су време граничарске регименте послате као резерва на граници талијанској, јер су се Талијани бунили за ослобођење својих провинција што беху под Аустријом. По повратку је служио Боснић, који је међутим постао подофициром, у Ст. Бановцима. Год. 1847. опет се измаширало у Италију и то због немира, који се породише са избора Пија IX. за папу. Први батаљон Петроварадинаца оде у Ломбардију и Мљетке а на годину дана за тим доби и други батаљон заповест да крене у Италију, а онда је Боснић као наредник служио у томе батаљону. Но овај батаљон дође само до Загреба. Ту војници дознадоше, да су се Срби побунили, да је Храбовски напао на Карловце, те с тога не хтедоше да иду у Италију, кад им је и код куће немир, него искаху да се врате да бране своје огњиште. Подофицири се здружише с војницима у тој ствари, а на челу им беше Теодор Боснић. Па и сами официри се устручаваху да извршују заповести о даљем маширању у Италију. Друг Боснићев Орељ, који се у то време бавио у Загребу као саборски посланик, и на којега се Боснић обратио с молбом да се заузме око тога, да се Варадинци не шиљу у Италију, но да се врате кући, одведе Боснића грофу Алберту Нужану млађем и овај изради код бана Јелачића да се Варадинци врате својој кући. И они се вратише Савом преко Сиска, но у Броду их дочека изасланик Храбовсков, који им заповедаше, да се одмах врате и без оклевања у Италију иду. Заповедник регименте Растић и остали официри хтедоше заповести тој да се покоре, али војници се одупру томе а опет је Боснић био онај, који је главну реч водио. Стигоше у Митровицу и онда се разделише сваки своме месту, Боснић дође у Ст. Бановце. После кратког времена доби Боснић заповест, да са својом компанијом, пошто су се официри разбегли, оде у Карловце и да буде код патријара, који га народним капетаном наименује. Из Карловаца га пошљу у Сентомаш. Боснић се код Сентомаша јако одликовао и добио је за то златну медаљу за храброст првога реда, а септембра 1848 постане ц. кр. лаћманом. Наскоро за тим буде преко реда за обрлаћмана, а мало касније за капетана произведен. У последње време живео је у Земуну. Земунски недељни лист Сопронов доноси већ од дужега времена врло занимљиве подлистке „Исторички одломци из г. 1848-49“, у којима је и Боснићев рад достојно обележен. — Нека је слава покојнику као јунаку и срцем и душом Србину!

СТАТИСТИКА.

(Кретање људства у Новом Саду г. 1884), По исказима, што су га свештеници поднели варошком статистичном одбору родило се у Новом Саду 1884. године 399 римокатоличке, 7 грчко-католичке, 338 источно православне, 89 евангеличке, 95 реформир. и 45 израјилске деце, свега дакле ***973***, и то 531 мушко и 442 женска детета. Од ових је 840 законита и 124 ванбрачна детета. Највише се родило у месецу августу (101), а најмање у јуну (55). — Умрло је у току 1884 године: 255 рим кат., 13 грчко-кат., 264 ист. правосл., 52 еванг., 56 реформ., и 23 израил., свега ***663***, и то 371 мушки и 292 женски. Свега се дакле више родило него што је умрло ***310*** (Године 1883. родило се само за 102 више, него што је умрло). — Бракова је било код римокат. 87, грчк. кат. ни један, ист. правос. 103, еванг. 18., реформ. 22 и израил. 12, свега ***242***, (међу тима 36 мешовитих бракова); године 1883 било је 210 бракова.

НОВЕ КЊИГЕ.

Смрт и погреб Црногорско-Брдскога митрополита Висариона Љубише, Преминувшег на Цетињу 14. априла 1883. г. Оплакао *Дионисије Миковић* Спљет. Штампарија Рушо и Марић, 1885. Стр. 18.

Каптал. Приповетка за децу од Фр. *Хофмана*. С немачког превео Жарко Стакић. Вел. Бечкерек 1885. Издање књижаре и штампарије Ј. Грчића. Цена 35 н. 16-на, стр. 127.

Илустрована књижица о животињама. Намењена одраслој Српчади. Написао М. Нешковић. Издање књижаре и штампарије Ј. Грчића у Вел. Бечкереку. Цена 60 новч. Мала 4-на, стр. 16. Са 64 лепе бојадисане слике сисаваца, птица, гмизаваца, риба и лептирева. Врло добра и корисна књижица за децу. Корице су тврде.

Гајење оваца удешено за наше прилике по разним писцима и својој практици написао *Св. Ђ. Гавриловић*, секретар, редовни члан „српског пољопривредног друштва“. Са 22 слике. Издало „Српско пољопривредно друштво“ у Београду. У Београду у краљевској државној штампарији 1885. Цена је 50 пара дин. или 25 новч.

Priručni Rječnik sveobćega znanja ili mala hrvatska enciklopedija. *Obradjuju Dr. Ivan Zoch i Josip Mencin uz sudjelovanje i pripomoć mlogih kniiževnika. U Osieku 1885. Tiskom i nakladom Dragutina Laubnera. Knjiga I. svezčić 1.* Цена 40 новч. — Ово је први конверзацијони речник хрватски, који ће излазити у свескама по 3—3½ табака, сваке четврте или пете недеље, а 12—15 свезака сачињаваће једну књигу. Неће бити више од 6 књига. Ова прва свеска има преко 800 речи. Наруџбине се шаљу под адресом: Отправништво „Приручнога речника“ (Др. Зох и Менцин), Осек гор. град, капуцинска улица бр. 6.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 21. У НОВОМ САДУ 26. МАЈА, 1885. Год. XII.

Змај.

Висока се гора диже
Под облаци врх је њен,
Дух слободе на њем' дише
Родољубљем исплетен.

Висока је горска слика
Ал у орла ј' виши лет,
Он је њојзи понос, дика
Она ј' њему цео свет.

Она гора у даљини
То је српски народ, знај,
А 'нај оро у висини
То је песник, то је Змај.

Г. Бакаловић.

Негдинска кроника.

Пише Л. Д.

4.

ЦРНИ ДАНИ У НЕГДИНУ.

Да кажем, давно је било — не могу; јер није баш тако ни давно. И онда су гуске босоноге газиле по прашини и играле по леду као и данас. И онда су лисице повијале реп за ветром као и данас, кад ветар душе. И онда су —.

Ал, куд заиђох? Опет није било баш све тако као данас.

Старо добро време, за којим блажени Негдинци још уздишу!

Дакле, опет нешто из старих златних дана у Негдину!

Него и у те старе златне дане имали су Негдинци и невоља. Али мудри и паметни Негдинци, па умели да се помогну.

Брате, другче време — друкчи људи!

Па и данас их има, који то памте.

Ето, видите, да није баш тако ни давно.

Елем. . . .

Разболела се, некако после малог божића, у Јовице Савића девојка. Девојка, богме. Није дете, па да кажеш: „Ех, дете је!“ . . . Удавача, да. Дорасла — да јој је весела нена, — до зеленог венца, па јадна — Болова, е, болова богме. Да је децу туђу клала, па би јој се бог — као што је милостив, — смиловао. Ал се осушила и исцедила већ, као да се — боже, опрости, — посветила. А, да би зашто, не би јој нико пожелио ни: „Смилуј јој се, боже!“ Већ што је волела. Да, волела момка, па — ни крива ни дужна, јадна — умре јој ђувегија. Умре — сакрили, боже, и злотвора, — на пречац. А девојка — шта ће, кукавица? Тугуј данас, тугуј сутра, па вени, па се губи. Е, погуби се, па паде у болест.

Биће пред задушнице, а њој куцнуо зар час. Око неко доба ноћи притајала се. Нена већ потраживала брже боље свећу, да припали, те да јој види душа, куд ће изаћи. А девојка полако . . . полако па се промигољи. Диже главу отвори очи, па прислушкује, да рекнеш, сва се дала у ухо.

— Нено, чујеш ли? — проговори бôна; а то јој било први пут тога дана.

— Шта, рâно? Шта да чујем? — пита је нéна.

— Зове ме.

— Ко, рâно моја? Ко те зове?

— Ђорђе.

Ђорђем се звао ђувегија, што јој умрьо.

— Не чујем ништа, име моје.

Опет тишина.

Не ће потрајати, колико да очиташ оченаш, а болесница опет предиже главу.

— Нено, зар баш ништа не чујеш?

— Мачка скочи с банка, очи моје. Друго ништа.

Болесница клону у узглавље, па јекну.

Ал није постајало ни колико оно отоич, па се трже и дрекну бôна:

— Нêно, ето и трећи пут Ђорђа. Изиди, нено, па га пусти унутра.

Нени срце задрхта, па се чисто охлади. Изиде ипак у авлију. Гледа, нема никог.

Само белов, као веран чувар и бедан ноћник, нашао се одмах код своје газдарице, кад осетио, да ова изашла на поље. Помислио ваљда, да му ваља негде своје оштре зубе огледати. Заиграва се око ње, па маше китњастом репином. Ал кад видео на лицу јој како оштро гледи у помрчину, окрену се брзо од ње, као да је неко непозван ушао у ограду, камо ни дању а камо л' ноћу не сме ништа живо прећи, да га он бар не пријави својим лајањем. Оптрча за тили час око амбара и стаја; па кад тамо нигде ником не нађе, залети се преко плота на улицу.

Нéна хајд и сама на плот, па извирује. Пита:

— Ко је то?

Нико се не одзива. Нигде крштене душе.

Белов чуо глас, па лапу.

Осетила комшијска вашка, па ево и ње. Дотрчала и она до пô пута. Па кад се нашло наједаред једно пред другим, полеже и једно и друго, исклиби зубе и једно и друго, накостреши длаку и једно и друго, прогуњђаше нешто, па се залетише. И загрлише се, као што уму само две комшијске вашке. Потда се ухватиле у коштац, па узело једно другом да кроји бунду.

На то прискочи одунд још једна, одунд друга, па мало за тим читава гужва на друму! То је цика, то је штектање, арлукање! Права кланица!

Нéна се вратила у кућу.

Болесница се занела, па не зна већ више за себе.

Припали брже свећу, па јој тутну у руке.

У томе и душа оде, оде, да се негде састане с Ђорђем.

Кад је саранили, па се искупили на даћу, рећи ће баба Станојла:

— Кад ти болесник зажели медењака, или му се причини, да га неко зове, па се одазове, јадна друго, пали му свећу. Томе не поможе ни молитва.

А баба Станојла је подворила многе у болести, па многима склопила очи и додржала свећу. . . .

Било то, па, као обично, и прошло. Остала само јадној нени рана на срцу, да је вида и пере сузама, кукајући за својом ћерком. Друго које или се сети или не. . . .

Кад у ускршњи пост, бољетица нека зaредила по Негдину, па тамани немилице, те не бира а старо а младо, а мушко а женско. Још ударила глад, да није свега доста ни за пост, а камо да би мрс био.

— Изгибосмо!

Многа мајка закукала. — Многа капа опустила.

Уштокали се, богме, Негдинци.

А како и не ће? Глад и помор навалио на Негдин, канда га неко уклео.

Ударио народ у молитве. Чита попа часове. А није да се пости, као што се пости, него се једноуди и тамо, гдеби било баш и омршајка.

Бадава. Не поможе — боже, опрости, — ни молитва.

Не прође скоро дана, да звоно с негдинске цркве не огласи кога.

Кад једанпут рано и рано ето воденичара Јовице Савића у село. Па гдегод кога сретне, приповеда му. Приповеда нешто тако живо, да се за час окупи око њега руља. И гдегод стане, да приповеда, ево ти њих више, да чују баш из његових уста, шта је. Пошао, да приповеда свом газди, шта је ноћас видио; па није још ни дошао до њега, а онај је већ чуо.

Мало време постајало, и по целом Негдину бруји и разноси се воденичарева приповетка. Свако ти је препражено и усплахирено, као да су Турци пошли на Негдин, па су већ на негдинском хатару, . . . или као да је дошао обећани месија, па је сео насред Негдина, да суди страшни суд.

— Еј; наопако!

— Еј; у зао час!

— То ли је зар?

— Вампир!

— Вампир!

Да, вампир — под ноге му трње глогово! Вампир у Негдину!

Воденичар Јовице Савића приповеда:

— Ноћас — каже, — пре него што ће други петли запевати, изашао ја, да затворим уставу. Мала вода, па рекох, да се накупи. А млео сам некако до поноћи. Кад ја до уставе, а испод кола се нешто забели. Па расте, расте. . . . Е, усправи се, па оде пусти у висину више кола. Гледај ја, па гледај — Које чудо? Већ почео да трнем. Кика ми стаде да се диже, мислим, спашће ми шешир с главе, а не смем, да се макнем, да га руком придржим. Окаменио се. Кад некако, рекао бих, осврну се прилика мени. О, људи! О, браћо! Тог лица! Те страхоте! Округло као пун месец, а црвено, као кад сунце седа, па се облаци ухвате на застави, кад хоће да буде ветра, а небо се зацрвени, зацрвени. Ја нагох да бегам. Ноге, браћо, — није друкче, већ ноге ми се баш скрачаше, па не мож' маћи. Упео се ја из петиних жила, да коракнем па беж', па беж'. Кад се наједаред спотакох, запех за ђонбу, забатргам се, па, колико сам дуг, љоскац о земљу. Колико сам ту лежао, не знам, јер сам био ван себе. Кад сам устао, а ја где био, ту се и нашао. Ни корака нисам одмакао; а чинило ми се, да сам одлетио, браћо, на дуж њивâ. Погледим около себе, па мислим, шта ме је снашло. Кад бацим очи к селу, тамо иза села већ у велико зора пукла. А ја нагни амо; нисам ни сврнуо у воденицу.

*

Ко га слушао, види му се на лицу, како га све оно подилази, што снашло било и воденичара, кад спазио нечист; само још да потрчи, па да се опружи. А с усана му се отима страхотна реч:

— Вампир!

Па ником да падне ни на памет, да каже: „Под ноге му трње глогово!“ — као што ваља, кад поменеш таку напаст.

И није друкче, већ то је баш вампир. Сва је прилика ту. Огрнут у бело — зацело покров! Лице округло, надувено! Па црвен! Врзе се око неко доба ноћи око воденице! Е, то ти је! У гладну годину ћеш и видити вампира око воденица, житница и кошева; а у Негдину ево баш гладна година.

Понда помор! Ето откуд!

Како да се нико није тако чему и пре довио? зашто да помре толики народ? Нит знаш зашто ни како?

Ено, Стана Врсајкова умре за два дана, а здрава као јеленче. Дете Ђуке Радиног свиште у шестом месецу, а дете је то било као лане. Чича Станко Прибић како легао здрав читав, па освануо мртав, а не рече човек ни јао. Жена баћа Јове Ћушевог —.

Ко да их нарећа! Све то умре као у пркос.

Него шта да се ради?

Јест. Шта?

А где је памет?

Страх и ужас завладао Негдином.

Нико то ништа не ради; а ко и ради, не иде му некако од срца, већ као да им ваља мрети. Цео Негдин као осуђен на смрт; само се не зна, кад је на кога ред. Свако мисли, омркнуће, а боји се, неће осванути.

Обдан је све на улици, па разговара о напасти, што снашла Негдин. Чим смрке, свако се завуче у своју кућу, па се ни жив не чује.

Само вашке што се даду ноћу чути; а мислио би друкче, изумро Негдин па нема живе душе. Многи би се заклео, да вашке никад нису тако пакосне и немирне биле као ово сад.

Кад у јутро, слушај, да л' ће кога звоно огласити. А кад звоно зазвони, многом поклекну колена.

— Опет неко! Смилуј нам се, боже!

Нађе се ко, да приповеда, како је ноћас баш у својој авлији чуо необичан бахат. Или други зановета, како је осетио неко шушкање око кутњег прага. Онај хоће опет да је чуо, како неко закуцао на његових прозорих. Овај, да му се марва усплаирила; па кад ујутро отишао, да је потимари, а она још плаховита, као да је штрк ушао међу њу.

Да чудне страхоте господња вољо!

— Шта да се ради?

Неко предложи:

— Да се раселимо.

— Па куд знамо?

— У свет.

— Нећемо, — повика неки небојша. — Хајде ноћас да не лежемо, већ сви, штогод нас је, да пограбимо глогово коље, па да га дочекамо. Ничега се вампир не боји као глогова коца.

Неко пристаје, али већина узмиче, па се сумњиво погледају. Многому срце мислиш, пало у недра.

— Ево баба-Роксе! — Повика наједаред неко.

— Дај је амо! Она зна обајати од урока и скинути чини. Та зна и урећи и устрелити. На њу неће ни вампир. А памти више него ико у Негдину.

Ево баба-Роксе.

(Свршиће се.)

Моја нада. . .

У црним днима живота бедна,
Када ме тешки притисне јад;
Нада је тада једини мелем,
Што тај ми живот негује млад.

Што ј' сунце јарко беломе дану
Што ј' роса зоре по мирис-цвет:
То ј' срцу моме тај мелем худи,
Што пустим *надом* зове га свет.

И ја га грлим жестоко, силно,
И ја га љубим к'о живот свој;
Љубав ми ова у срцу боном
Ватрени жеља покреће рој.

И жеље лаке полете горе
У небне висе — обећан рај . . .
Љубљеном злату на мека крила,
У њезин топли у загрљај . . .

Ал' стани . . . лакше, болано срце,
Не удри тако, утишај ток. . .
Надај се, веруј, трпи и чекај
Док црним днима истече рок . . .

У Вршцу 12. марта 1885. Т.

Анђелија.

ПРИПОВЕТКА ПАЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА.

(Свршетак.)

XII.

После неколико дана кад је Милан отпутовао — поред свег негодовања судца Таназевића, — госпа Смиља и Славнићка скуваше план. Без да су што Анђелији казали, даше на знање Мутибарићу: да може на уговор доћи. А кад су и Анђелији саопштили, да су у њено име Мутибарићу до знања ставили, да препоне нема, Анђелија је ову изјаву ладнокрвно саслушала. Она је већ мајци своју одлуку исповедила, па с тога није њој више ни једну противну реч казала. А пошто је њен бабо увидио: да се ћерка више не противи мишља: да се тој удадби приволела, ни он више није подигао противнога гласка. . . .

Приликом прстеновања — још док свештеник није дошао — Анђелија смело погледа у очи Мутибарићу и рече:

— За дужност си сматрам искрено да вам исповедим: да овај брак није са мојим одобрењем углављен; не би била рада, да вам срамоту нанесем, с' тога вас позивам, да од ваше намере одустанете.

— Преклињем вас Анђелијо да не наносите срцу моме јада; уверавам вас: да ћу вам сваку жељу испунити; сваки ваш покрет оћу пажљиво пратити; сво моје имање и живот свој полажем пред ноге ваше, — јер вас више, нег живот свој љубим! . . .

— Не мојте веровати Анђелији г. Мутибарић, — зазвони глас г. Смиље из друге одаје, — сад свака удавача оће: да јој се вереник најпре удвара; па ако се осећаји сложе, онда су — и без питања — готове: да венац на своју главу метну. Док се она с вама још и боље упозна, — а венчање ће се и тако тек до три недеље обавити, — пуно сам уверена, да ће вам драговољно руку пружити.

У том стигне и свештеник и (по садањем обичају) није ни питао: да ли се младенци бегенају, он их укратко „благослови“ и у неколико речи значај брака наговести; сваку им срећу зажели „да им небо брака увек ведро остане, и да се никада ни један облачак на њему не натушти!“ — па прстеновање заврши. . . .

Три недеље дана беху три вечности за Анђелију. Сваки дан често кроз прозор извириваше и драгана чекаше; па што се дан венчања-

већма приближиваше, она је све то већма у лицу бледела и венула.

Дивна румен нестала је са лишца њеног; усне помодрише, а очи једва се склапају, тако изнемогоше! . . .

Долетео је и дан венчања. Варош Б. од силних каруца и господских кола препунила се. Дојездише кићени сватови, па од дивних српских песама цела варош ври! Таких сјајних сватова ово место још доживело није.

Весео ђувегија Мутибарић — кад пред стан невесте стигоше, — скочи с кола, потражио је своју вереницу, а кад ју је угледао — упрепастио се!

Под венцем седи тужна нева као осуђеник, над којим ће се грозна пресуда смрти до неколико тренутака да изврши; немилостива мајка обасипа ју пољупцима без да јој и један пољуб јединица врати; у авлији коло се таласа, прдаљица гуди, ал' не радост већ тугу у Анђелији буди; већ се чује и красна песма: „изведи брате сеју за руку!“ . . .

Сад је млада нева скочила, крв јој појури у пожутеле образе, шкрипне зуби па прозбори:

— Збогом мајко! можемо поћи да твоју жељу испунимо! . . . Збогом драги оче, теби хвала на вељој усрдности и љубави твојој! . .

Свати се кренуше и наскоро већ и у цркви беху.

Светина узрујано Анђелију посматра; гледа бледу ову сенку, која као стена, непомично чека да се венчање одпочне.

Већ су пред светим еванђељем.

На питање свећениково: „да ли има вољу да пођс за овог младожењу ког пред собом види?“ —

Анђелија грчевито шчупа превес с' главе па одважно одговори:

— Немам оче, ово није моја воља, мене на овај корак присилише! па ако ме увенчаш, (показав неко мало стаколце, у ком отров беше) — ево мени лека!

Ришћани, гледаоци се упрепастише, и цела црква зајечи од јецања.

Анђелија, кад јој слуга божији рече, да ју без њене воље венчати не може и неће, отргне се од младожење, — па полети вратима.

У том тренутку црквена врата отворише се, на која уђоше Милан и отац му.

Анђелија врисне, — и паде онесвешћена у наручја Миланова! . . . Весела мајка — невесте — од радости руке таре и све извиркује, да ли већ свати долазе; а кад је опазила на колима пруђену, пола мртву Анђелију, врисне као лавица, јер мишља: да јој јединицу мртву кући носе, — па потрчи колима.

Муж њен отури ју од себе и узбуђеним гласом рече:

— Уклони се немилостива жено, ето то су сљеди твоје грамзљивости за благом; умири се, јединица наша није мртва. . . .

Мутибарић, - осрамоћени ђувегија, — безобзирце утекао је; а свати мирно, као са даће, још од цркве сваки својој кући одоше. . .

Бона Анђелија још неколико часова беше у јакој несвестици у пркос све вештине лекареве. Милан, ни за један тренутак није се од љубљене девојке удалио; уплашено и непрекидно ју мољаше: да очи отвори.

Кад је најзад почела да се буди, кликне од радости Милан, и поглади ју по ладном челу њеном:

— Пробуди се сунашце моје, ево те твој Милан буди! . . .

Анђелија отвори своје велике див — очи, изнемогле погледе упре на Милана, а затим тавним гласом прошапута:

— О, боже! да страшна сна; хвала ти спаситељу кад ово не беше јава! . . али не! . . ово није сан, . . . (и ту превуче ручицу преко чела) ја сам будна. . . Милане, животе мој. . . не мој да ме више оставиш! . . . .

У том уђу у одају два родитеља, — Таназевић и Драгић — па кад се уверише: да је Анђелији већ боље, веома се обрадоваше; а Милану се скотрљаху неколико радосних суза низ лице, које оросише боно чедо, а то беше јак мелем за срдашце њено.

Сад је ушла у одају и — пре неколико тренутака удаљена мајка, па горко јецајући пружи руку Ники Драгићу велећи:

— Признајем, да сам грешна мати, и да ће се сљеди оваковиx појава не само мени, него од селе и свакој мајци — која тако као ја радила буде — у грех уписати; а сада

драги пријатељу, треба да заборавимо прошлост, и нека су нам наша деца срећна!

— Амин! драга пријо и мили мој Богољубе! божија је воља непромењива.

* * *

Тек што је прошло неколико недеља, опет стадоше кићени сватови пред стан Богољуба Таназевића; ал' сада је све чило и весело јер је младожења Милан, — а невеста бајна Анђелија! . . .

А ко је рад и то да зна: шта беше са Шалетићем? нек узме на знање, да је њега Милан — млади спајија — за управитеља својих добара к' себи примио. Па још и то да вам кажем: да је од шале постала збиља, — Шалетић се верио са Милчетом Љубинковића!

Тител.

ГЛАВНО МЕСТО У ШАЈКАШКОЈ.

Од А. Ђунића.

(Наставак.)

Срби имадоше сад и у Бачкој позив, да служе као живи бедем дуж Тисе против Турака; мало година после видимо увршћене у институцију војне покрајине (као и у Хрватској и Славонији), као што су они са похвалом учествовали и у још несвршеним турским ратовима.

Тител постаде у ратном погледу на ново важна тачка, кад се сад тицало, да се снага Турака и у Банату обори.

Године 1694, месеца маја, дођоше 5000 Турака на 4 фрегате и 40 шајка Дунавом и Тисом пред Тител и покушаше, да заузму на јуриш то место; храбра посада узбије их и они се поврате Сланкамену. Но пошто су се са 8000 момака ојачали, окрену се опет Тителу. Али се од стране Аустрије употреби то време, те се више војске у тителски град пошље. Гвидо *Штаремберг* доби заповест, да притече скученом Тителу у помоћ, куда он са више регимената и оде. Кад Турци то дочују, одустану за сада од своје намере, да Тител заузму, а Штаремберг се постави са једним оделењем своје војске близу Петроварадина, да посматра кретање непријатеља.

Те исте године, у јесен, поновише Турци нападај на мађарске земље, и кад пођоше уз Дунав северу, пловила је њихова флотила како Дунавом тако и Тисом. Али Срби нападоше на оно оделење флотиле, које се пред Тителом указа; Турци изгубише ту 20 храном и муницијом натоварени бродова, као и 1 фрегату са 7 топова, 7 застава, 100 мртвих и 60 заробљених момака. Тај губитак имаде и ту посљедицу, да је турска војска на сувом глад трпела, те приморана била, натраг се повратити.

Ипак Турци покушаваху још те године на ново на Тител напасти, и доспеше 1. новембра са 25 фрегата и различних мањих лађа, под управом *Али*-паше и *Мустафа*-паше. Турски нападај беше жешћи него игда пре, али ајдуци (Срби) одбише храбро тај јуриш и — шта више — пређоше и у саму офензиву и потукоше или похваташе многе Турке; остали Турци побегоше својим лађама, но у бежању силни у воду попадаше, и само се мали део избавио.

Следеће године (1695. Јуна месеца) скупи султан *Мустафа* II. код Пловдива 50.000 војске и одведе је Београду. Од царске стране хтеде се заузети Темишвар пре доласка те турске силе. Осим оних код Великог Бечкерека постављених 5.000 момака буде и Тител више утврђен у намери, да се Турцима украти свака веза Београда са Темишваром.

11. Јула доспе генерал гроф *Хајдерсхајм* са једним кором војске преко Сегедина, Петроварадина и Ковиља до Тител, да ту осујети турска подузимања и да се побрине, како би се Тител довољно снабдео храном и другим ратним потребама, а и да охрабри посаду те тврђаве од 400 хајдука (Срба) на истрајан отпор. Почетком августа месеца исте године

доспе и изборни кнез Саксонске, *Фридрих Аугуст*, са царском војском од 50.000 до 60.000 људи до Петроварадина; али турска војска пређе 24 августа Дунав код Београда, оде управо Темишвару и тако осујети са своје стране операциони план царског војсковође. Осим тога пловише турска флотила од 40 бродова горе Дунавом.

Код таких околности мораде се пре свега Тител обезбедити, јер од тог града зависише слобода пловидбе наших бродова на Тиси као што је он био и кључ уласку у западни Банат. Равница око брега, на којем је та тврђава лежала, шири се на далеко и беше местимице поплављена; но ипак се намеравало, нова утврђења подићи, као што су тамо послати били још и 600 Мускетира и 5 регимената Драгонера. Стало је било много до тога, да се то место одржи. Но при свим тим преправама постигоше Турци ипак да са успехом на Тител нападну и да га запале али мораше га ипак опет напустити.

При почетку рата год. 1696. држаше Тител царски генерал *Труксес* са 8—9.000 људи поседнут. Изборни кнез саксонски, који беше скупио војску царску на Моришу, пође 3. августа те године Темишвару, да га опседне; али пре свог одласка пошље он да би то његово подузеће тим боље осигурао, још 5 батаљона у Тител *Труксесовом* кору у помоћ. Но већ 5. августа, услед неистинитог гласа, да је непријатељска војска Дунав код Панчева прешла, напусти он опсаду Темишвара и дође до Силаша на Бегеју, где дозна да је преварен. Изборни кнез закључи дакле да понови опсаду Темишвара, али увећа посаду Титела још са 2 коњичке регименте и неколко топова, под управом грофа Гвида *Штаремберга*, као што тамо посла и бранденбуршке трупе, које беху на путу, и тако бројаше војна снага кора у Тителу више него 12.000 људи.

Кроз то време доспе турска војска до Дунава и стајаше 2. августа код Београда. На глас, да је царска војска Темишвар опсела, одважи се султан, да тај град одметне, те пређе, после безуспешног покушаја да то код Титела учини, Дунав код Панчева и стајаше 15. истог месеца на Тамишу, дочим је турска флотила од 106 бродова, под Цавернашом, Тител у шкрипу држала. Изборни кнез саксонски остави опет Темишвар и пође против турске војске. 26. августа сукобише се обе војске, али битка остаде за обадве странке без успеха. После те битке повуче се царска војска 29. августа преко Бегеја Бечкереку и споји се са Штаремберговим кором, а Турци оду натраг у Београд.

У рату год. 1697 доби главну команду царске војске принц *Евђеније Савојски* и дође 5. августа преко Петроварадина (Новог Сада) до Ковиља. Турска војска беше 20. јула скупљена код Јагодине и Смедерева, али намера њена не беше јасна.

Да би се случајном нападају турске главне војске на Тител против стати могло, даде принц *Евђеније* материјал за мост пренети из Петроварадина у Вилово, да се преко рита између Ковиља и Титела мост сагради. Кад се 17. августа од Титела чу пуцњава топова, а и указаше поједина оделења непријатељске флотиле код Сланкамена и ушћа Тисе, доби генерал гроф *Ауерсперг* заповест, да утврди тиски прелаз код Титела са пољским опкепима и исти поседне са 4 регименте коњице, 8 батаљона пешадије и 12 топова.

Од турске војске пређе већи део 19. августа Дунав код Панчева, а једно оделење крене се из Београда преко Саве Сланкамену. Кроз то беше важно место Тител, које са Дунавом и Тисом владаше, са сува и са воде у опасности, дочим се већ 21. августа приближиваху ушћу тисином многобројне лађе турске. Принц *Евђеније* посла дакле један кор од 8 батаљона, 800 коњаника и 12 топова, под генералом *Нехемом*, да се постави код Титела и уздржи напредовање непријатељево, а осигура свеза између Титела и Петроварадина, он са главном војском хтеде ићи дуж Тисе из Ердеља на сусрет грофу Рабутину. Војска се крене 22. августа из стана код Ковиља.

Од турске војске беше концем августа један кор код Бечкерека, а главна војска код Леополдова (Ченте); непријатељска флотила скупи се код Сланкамена и бродише Тисом, дочим неколико лађа Дунавом Ковиљу оде.

Са погледом на те околности закључи принц *Евђеније*, да пошље 28. Августа 7 регимената кавалерије, 10 батаљона и 30 топова за обезбеђење Титела; но не беше можно ту наредбу и извршити, јер већ у вече тога дана стиже глас, да је напала турска флотила царске предстраже код Ковиља, док други део бродова Тисом горе весlаше.

Генерал *Нехем* је скупио свој кор на тителском висоравњу (Plateau) и управљао утврђивање Титела.

Непријатељ прекри своју праву намеру 27. августа тим, да је демонстровао са тешким бродовима своје флотиле против Ковиља, а мале лађе пловише Тисом и 28. зајутра почеше Турци под заштитом своје флотиле прелазак преко Тисе.

После упорног боја и храбре обране мораде на послетку царски кор напустити Тител и повући се натраг преко Вилова Ковиљу.

11. септембра дође до славне битке код Сенте.

Успех ратовања те године и свршетак вишегодишњег рата на северу учинише, да се царска војска на истоку са добивеним успесима против Турске користити могла, пак и том рату већ један пут краја учинити. 24. августа 1698 стиже царска војска на истом месту код Ковиља, од куда је отпочео принц *Евђеније* прошле године оне славне операције које окончаше са победом код Сенте.

Непријатељ стајаше у то доба мирно код Београда, нико му намеру не могаше дознати. Али принц *Евђеније* нехтеде своје припреме без успеха да пропусти, тим више што се око уговора мира већ у велико радило. Он се реши дакле да пређе код Титела Тису, и да с војском до Бечкерека пође. Без оклевања учини он за то нужне припреме. Осим осталог буде мост, који је код Сенте запљењен и у Петроварадину склоњен био, сувим, а један други водом до Титела донесен. Генерал *Шпилберг* доби налог, да помоћу 2 батаљона тим материјалом сагради прелазе преко Тисе и перлеског рита. Тител би поседнут хајдуцима (Србима).

Принц *Евђеније* доведе 31. августа своју војску ближе Тителу и настани коњицу са главним штабом на висоравњу, а пешадију са топовима на подножју крај Титела, где је очекивао свршетак мостова. 2. септембра пређе војска Тису и настани се близу Перлеза.

Сем оделења генерала *Шпилберга*, које као обрана мостова остаде, буду постављени и 600 коњаника под пуковником грофом *Тиркхајмом* код Вилова, а један пук пешадије код Титела, да тамошње опкопе и прелазе чувају.

Уговори мира одуговлачише се и тек 26. јануара 1699 закључи се 25-годишњи мир.

Са III. чланком тога, у Карловцима закљученог мира, буде извесно наређено, да се Тител неутврђује више него што је већ. Тај чланак гласи:

„Дочим се земљиште између Тисе и Дунава, опште *Бачка* звано, у самовласном поседу и сили његовог царског Величанства налази, тако нека оно и на даље у напоменутој власти и под царским господарством остане, али Тител да се јаче не утврђује него што је сада.“

Сад се од тителског града само још нешто од темеља види. Још при ископавању камења из тих темеља у почетку нашег столећа нашло се римских споменика са разним натписима, од којих је један део год. 1814, по заповести угарског палатина у Будим послат, а остало год. 1829 узидано у дуваровима тителске оружнице, где је стајало, док није при развојачењу тителског батаљона, по заповести генерала барона *Шкудјера* пренесено у музеј темишварски.

Свршетак напоменутих турских ратова и мир карловачки чине важну тачку у хроници места Титела.

Одма после тога настојало се било за тим, да се прошири институција војене крајине (против Турске), и тако се установе год. 1701 и 1702 на Сави, Дунаву, Тиси и Моришу два нова крајишка генералата. *Тител* беше у тим крајишким областима засебан опкоп (шанац) са једним капитанатом и припадаше подунавској крајини, а наткапитанату у Илоку (после у Петроварадину).

(Свршиће се)

Из просијачког живота.

Прибиљежио МОЈО МЕДИЋ.

Ако какав угледан господин гђе што рекне, одмах се жицом разнесе то све на сва четири краја; исто тако дође човјек на глас, ако у ком јавном збору размеће се звјериньом ћуди и простачким говором, а много се пише и о чуварима туђе муке, када је поједу те умакну куда, или сами себи суде. А што *сиротиња* мисли и говори, за то мало ко мари.

Нема у свој Лици села у коме не знаду за „*Саву* из *Могорића*, што но му пред кућом два јаворића." Сава је човјек као и други „по подоби Божјој", али нема нигђе ништа, па мора да проси, дакле је по звању *просјак*. Давно се родио, па је остарио, али је за то и омудрио, па зна тако говорити, да му свак радосно што удијели. Преклани га нанесе пут и на моје очинство, те ту се поразговорисмо о свачему, али поштованом читатељу морам на мах рећи, да Сава у стиховима на свако питање радо одговара; и ови стихови вјерно су списани, па за њихову правилност нека он на браник стане, ако га ко на миндрос узме.

— *Како живиш?*

— Тешко оном ко по св'јету иде,
Туђе жене и пси да га виде.

— *Па како те то срећају жене?*

— Ја њима назовем: „Добар дан:"
А оне одмах: „Излази ван!"

— *А шта ти онда?*

— Моја жено, не буд' на ме љута
Божји путник свратио се с пута.
Немој де се са мном клати —
Ак' и не ћеш ништа дати,
Нијесам ја твој пеливан,
Нит' сам доша' теб' на диван.
Пушти мене ти на миру,
Ово није сад на пиру.
Црн и тужан прати ме глас,
Од глади спао ми је пас;
У те с' ка' у мајку ува'
За један залогај крува.
Пружи де ми четврт крува,
Што га бака л'јепо скува;
Баци машу, немој ме туђи,
Једва 'вако могу се вући!

— *Даду ли ти што, кад их тако л'јепо молиш?*

— Ја се јадан поувам у столац,
А оне по кући траже колац;
Нит' ми даду сјести,
Нити ишто јести,
Мон још веле: „Вуци се ван,
Идеш овуд' све осми дан.
Гђе ти је памет, гром те убио,
Није усјев по два пут родио!"

— *Хоћеш ли им што одговорити?*

— Свакој планинци вала,
Која ми је што дала;
А која ме псовала:
На глави својој стала,
Кад се у јутру дигла,
Овим ме путем стигла.
Да је кукава, несретна друга,
— Била и од ње овака руга.

— *Гђе почиваш?*

— Не даду ми простирача,
Не даду ми узглавача,
Немам реда ни рачуна,
Као да сам вел'ка блуна.
Шаљу на дрва мене чоека,
Као да сам тука јали кока,
Увенула б' и зелена трава,
— Како б' предурала моја глава?

— *Спаваш ли слатко?*

— Много пута извирим ван,
Докле се забијели дан,
Жалосне су моје и кукаве м' моћи,
Јер су дуге по свијету ноћи.
Лакше б' било греде батурати,
Него л' таке конаке дурати.
На јадника ништа и не пазе,
Већ ка' црва и ногама газе.

— *Шта радиш, кад пашче насрне на те?*

— Ја му бацим мало коре.
И би за ме — горе!
Ја му крува побаци',
А он ближе кораци;
Ја штапом заману',
А он на ме лану;
Ја повиках: „*Ош! Ош!*"
А њих допаде још.

— *Хоће ли те ко одбранити?*

— Жене не ће са мном да диване,
А камо ли да од паса бране.
Од мене се оне крију,
Као да се са мном бију.
Треви ли се који пут,
Пас да ми подере скут,
Ни онда им није срам,

Кад без њег' улетим сам,
Већ питају весело:
„Гђе ти је одијело?“
— Лако ј' за одијело,
Кад је т'јело цијело.
Дајте ми мало крпе и конца,
Била вам уста већа од лонца.

— *Смијеш ли се шалиши са женама?*

— Сваком вала,
Ко зна што је шала.
Рекнем ли коју срдитој жени,
На мах ка' б'јесна она с' запјени,
Стане је вриска,
Па шаку стиска;
По кући лупа,
Ка' празна ступа.

— *Како се здравиш с таком женом на поласку?*

— Ко се брзо разјади,
Тај добро не ради.

— *Карају ли их њихови мужеви, што ти што не удијеле и што те опсују!*

— Ко жену не ће слушати,
Тај не ће ништа кушати,
Сад се преврнула правица,
Сад је *жена* господарица.

— *Даду ли ти бар воде свагђе?*

— Кад заиштем воде л'јене,
Онда текар заслијепе:
„Вода се код нас па себи вуче,
Када је нема, чоек нас туче.“

— *Очиташ ли молитву женама подјељеника?*

— Моје жене, што сте урадиле,
Што сте 'вако куће преградиле?
Што сте милу браћу razд'јелиле,
А и себе саме уцв'јелиле?
Гласна кућа, дуге подворнице,
И амбари и б'јеле овчице. . .
Све пропаде због неслоге ваше,
Па сте жељне и просене каше.
Све хоћете, да сте мудре, вр'једне. . .
Овамо сте и водице жедне.*)

— Кад се састанете вас двојица у једној кући, како се гледате?

*) Почетак овога сјећа ме на ово у II. књизи „*Нар. пјесама*“:

„Ласно би се, брате, иженили:
Ал' кад туђе сеје саставимо,
Туђе ће нас сеје завадити,
Башка ће нам дворе преградити,
Између њих трње посадити,
И кроз трње воду навратити,
Нека трње у висину расте,
Да се никад састат' не мореmo.“

— Гост мрзи на госта, а домаћин на обадва.

— Биће доста за овај пут, гледај да до године што новога измислиш. Ево ти, што ти обећах, само ми кажи још једну приповијетку из вашега чемернога живота.

— Вала на подјели и на поштеном дару, накнадио Вам Бог у тору и амбару. Што сте ми поштено дали, ва вијек добро стали.

А какву ћу Вам приповијетку казати? Ха! знам једну: Био један просјак, овако као и ја, па добије у богатој кући варићак жита. Путем говораше од радости: „*Мој варићак, варићак жита*“, те тако говорећи приспије на гувно к вршиоцима.Ови се нaљутише на њ, што то говори, па му рекоше нека каже: „Ове године то, до године сто.“

Иде он даље, па ће срести људе гђе *мртваца* носе, и виче на глас: „*Ове године то, до године сто*“. Сад они гракнуше на њ, и рекоше му, да не ваља то, за што не каже: „Био то први и пошљедњи.“

Тумарајући даље, нанесе га роса на *сватове*, а све говори: „*Био то први и пошљедњи.*“ И они се на њ искосијерише, те га упутише да каже: „Имао с њом лијеп род и пород.“

Мало доцније наиђе на *човјека* који пред собом *гоњаше крмачу*, па ће му рећи: „*Имао с њом лијеп род и пород.*“ Ко те то напутио, рећи ће му он, јер не кажеш: „Омастио брк и дочекивао пријатеље.“

Иде он опет којекуда, па ће видјети. .

— Доста, не говори даље, жури се да дођеш куд си наумио, кокоши већ сједају, сад ће мрак

— С Богом остајте.

— Срећно пошао. —

Да би смисао овога чланчића поштовани читатељи још боље схватили, ево тумачења неких познатих ријечи: *Сава*, каже се мушком чељадету у Лици, а женском *Сава; пеливан* је силовит човјек; *крух,* је хљеб; *блуна,* је лудо чељаде,“ *гредe батурати,* значи туђи батом камење покрај друмова, да се њиме друм насипље; *подворница,* зове се земља одмах испод дворишта кућевног.

ЛИСТАК.

ЧУДОТВОРНА РИБА.

СРПСКА НАРОДНА ПРИПОВИЈЕТКА

из збирке Вл. Красића.

Тако је био један јако сиромашан рибар и имао је жену. Његов рођак био је богат човјек и имао је једну лађицу, овај сиромашни њега је увијек молио, нека му даде своју лађицу, а он би му је увијек дао. Кад је тако једном ловио, цијели дан, и није могао ништа да улови већ једну рибицу, он је узме па баци у воду говорећи: „Хајде и ти, кад немам више, богме ми ни ти не ћеш помоћи!“ Други дан опет му рођак даде лађицу, а он улови, исто тако као и јуче, једну рибицу, па је опет баци у воду. Кад ју је хтео тако и трећи пут да баци, рече му рибица: „Не бацај ме натраг, већ ме носи кући, па ме раздијели на три дијела: један подај жени, други кобили, трећи куји, а кости ми објеси у димњак“. Рибар узме рибицу, па је раздијели на три дијела, како му је она сама рекла. За неко вријеме роди му жена два лијепа сина; кобила му ождријеби два врана коња, а куја му оштени два црна штенца. По што су синови поодрасли, реку међу собом: „Овђе нам бащ није најбоље, а сад смо већ доста нарасли, да можемо ићи по свијету, да тако срећу нађемо.“ Сад узме сваки свога коња и свога пса, па, веле, да иду. Али прије него отиду, налију једну боцу воде, па даду оцу и реку му: „Кад се ова вода самути у боци, онда знај, да смо у погибељи.“ До једнијех раскрсница ишли су скупа, али ту морадоше се растати. А да би зазнали један другом за смрт или за каку другу биједу, ударе један нож у јелу тако, да кад нож падне, да је једном зло. По том се растану: један отиде десно, други лијево; онај, који је ишао десним путем, дође на преноћиште у један град, ђе је била велика жалост. Тада он запита гостионичара, за што је тај град тако жалостан, а овај му сад почне приповиједати како је онђе у једном језеру змај, коме морају сваки дан дати једну ђевојку за ручак, па да је сад дошао ред на краљеву кћер — за то да је толика жалост. Кад је он то чуо, отиде у краљев двор, пак се понуди краљу, да ће он погубити змаја, нека га пусти сама с ћери до језера. „Та шта ћеш ти сам њему“, рече краљ, „кад му сва моја војска није могла ништа учинити!“ Он рече: „Не бој се ти, краљу, само ме пусти, па ћеш виђети.“ Краљ му тада рече: „А ти хајде слободно кад не ћеш другач!“ И други дан у јутру отиде краљева кћи до језера, а он на своме вранцу — а пас му је, да како, увијек био уз пету. Како су прерано дошли, задријема се младићу, па рече краљевој кћери, нека га дотле побиште док се језеро не замути. И тако се он нагне на њезино крило, па заспи. Чим се језеро почело мутити, она њега пробуди; он скочи на коња па у језеро, а пас за њим. Сад почне борба. Младић одсијече главу змају, а пас је попане и однесе ван. Тако учини и са другом и трећом главом. Кад је младић змаја убио, изађе из воде и узме из змајевих глава језике, па их метне у торбу. По што је дошао краљевој кћери, даде му она по свог… рунца и по прстена. Слуга који је возио краљеву кћер, метне оне три главе змајеве у торбу, и гледа згодну прилику како би убио онога младића, гледа, гледа и заиста дође му прилика, те га убије и закопа у земљу. Сад кад је дошао с кћери краљевом кући, почне се валити, да је он убио змаја, и покаже од њега главе, да му још боље вјерују. И доиста му повјерују и обећа му краљ по краљевства свога и кћер за жену, и за три дана буде пир. Пас онога младића виђевши, како је слуга краљев убио његовога господара и закопао га, отиде к ономе гостионичару ђе су били на конаку, па га почне, онако жалостан, чупати и то све према ономе крају ђе му је господар закопан. Гостионичар није испрва знао, шта би тај пас рад, али се најпослије домисли, да се морало нешто догодити

његовоме господару; за то пође за псом камо га је овај потезао, и тако дођу до једне рупе скоро копане, и ту пас стане и почне ногом копати. Гостионичар се сјети, па стане и он копати, и доиста нађе ту младића, те га откопа. По што га је откопао, почне га пас лизати, и кад га је свега облизао, младић оживи и отиде с гостионичаром кући. У граду је било велико весеље, за то запита младић да шта се то догодило, кад је тако све весело. Гостионичар му приповједи, да је слуга краљев убио змаја и ослободио му кћер, па да ће је за то узети и да ће се сјутра славити женидба. Сада рече младић гостионичару: „Ах, да ли ће и нас што допасти?!“ — „Шта то говориш? како можемо ми шта од тога пира јести, кад смо тако сиромашни?!“ Младић му рече: „Виђећеш да истину говорим!“ И напише један лист, па га метне у кошарницу те га даде своме псу, нека га носи краљевој кћери. Пас узме кошарицу с листом и дође у краљев двор, па се завуче под сто, па стане краљеву кћер по мало глоцкати. Она погледа шта је, позна га и узме кошарицу, па извади лист, а заповеди да се најбоље хране напуни кошарица, и по том рече псу нека каже, господару да сам дође на пир. Пас отиде господару, па му каже, да је рекла краљева кћи да дође: на пир. Младић се лијепо обуче па отиде тамо. Дошавши у краљев двор, заиште оне три главе од змаја, што их слуга краљев одсекао. Они му их донесу; а он дозове најбољега краљева лекара, па га упита: „Шта вали овим главама?“ Љекар рече кад их је добро прегледао, да им ништа не вали. „Ништа им не вали, говориш?“ рече младић њему, „иди и не кажи се више да си љекар!“ Сад дозове другога, ал овај рече као и први. Кад је трећи дошао и главе прегледао, рече: „Не вали им ништа него језици!“ „Ти си прави љекар, а не ова два!“ И сад извади из своје торбе три језика, па рече љекару, нека види, да ли се ти језици слажу с тим главама. Љекар прегледа главе и рече, да су ти језици баш од овијех глава. Сад почне младић приповједати како је њега слуга убио и земљом загрнуо, како га је гостионичар напао, а нас оживио. „А да ми још боље вјерујете,“ настави он, „да сам ја онај који је змаја убио, ево вам по рупца и по прстена, што ми је краљева кћи дала кад сам био са змајем готов. Видите, ако се ове половице слажу са оним другим, онда је зацијело истина.“ Они почели гледати, и заиста се освједоче, да је све истина. И сад није било ниједнога, који не би вјеровао, да је он змаја убио, а не слуга. По том заповједи краљ, нека се слуга, који је хтјео тако све преварити, на ремење пара, а младићу да своју кћер за жену и даде му по краљевства свога. За тијем се стану гостити. У вече кад су се господа разишла, отиду младенци спавати. А кад су се у јутру пробудили, опази он на прозору један град, у ком страшна ватра гори. Он запита сад своју жену, какав је оно град и шта у њему гори. Она му рече да је то један прости град и да у њему никога нема, осим једна баба, и да свако тамо остане, ко гођ отиде, и да га никад назад нема, нити да се зна, шта се с њиме догоди. Тада он рече: „Ја идем тамо да видим, шта је то и шта се догађа.“ Сад га је она почела молити, да не иде, јер да се више никад неће виђети. Али је то све одговарање било узалуд: он сједе на коња, узме свога пса, па отиде. Кад је дошао у град, нађе прострт сто и на њему сваке веле јествина. Он сједе за сто и почне јести. Баба некака дође на зид, па га моли да јој даде мало јести. „Ако ћеш свога пса свезати, ја ћу доћи, али друкчије не,“ рече она. На то јој он одговори: „Добро, ја ћу га свезати, само ти ходи.“ И тако је било. Кад је баба доље дошла, узме свој штап, па га удари њиме, и он постане камен, а тако и пас и коњ постану камење. Жена га чека и чека у стан, али њега нема. У том се вода у боци замутила. Брат његов, који је сад пролазио преко раскрсница, види да је нож пао на земљу, отиде у онај град, дође под прозор краљевој кћери, а она га почне звати нека дође горе к својој жени. (Браћа су била тако слична, да је она мислила, да је оно њезин човјек) Кад је он тако горе дошао, почне му она говорити, да се она већ била забринула за њега. А он ништа не го-

вори, већ само мисли, да је то управ његов брат њезин човјек; и отиде спавати. Кад се у јутру пробудио, види ону ватру, па јој рече, да иде виђети шта је. На то она рече: „Та јуче си био, па шта ћеш данас опет; не иди тамо!“ Сад се он још боље освједочи, да је исти његов брат отишао тамо, и никако се није дао одговорити да не иде у град. „Кад не ћеш другач, а ти хајде, али се чувај бабе!“ рече она. Он отиде тамо и нађе, исто као и његов брат, прострт сто и на њему ручак. Он сједе јести, а баба се опет покаже на зиду, па га запита, би ли њој што дао јести. „Ходи доље, па ћу ти дати, колико узмогнеш појести.“ Баба рече: „Ја бих ишла доље, али прије мораш свезати пса, јер ме је страх од њега,“ „Не бој се,“ одговори он, пас је овај јако миран и не ће ти ништа учинити.“ „Ја га се свеједно бојим и не идем даље, док га не свежеш,“ рече баба. Тада ће опет он њој: „Али не бој се, ја ћу га држати, па ти не ће ништа учинити, све да би хтјео.“ Сад се баба превари и сађе доље, а пас је попане, па је стане чупати, да ју је вриска стала. Баба стане младића заклињати, да је одбрани. „Кажи ђе ми је брат, рече он, „па ћу те одбранити.“ — „То ти је близу тебе и сто му пса и коња; већ узми овај штап, па га удари њим, па ће оживјети.“ Он узме штап, па ошине брата и коња и пса, и сва три оживе. Сад навали на бабу и онај други пас, па је истргају на комаде. Браћа су сад ишла по свему граду и све су оживјели, што је гођ било окамењено. А кад су били готови, била их је сила свијета — као пљеве. Један брат остане у граду за господара, а други се врати к својој жени.

ДОПИСИ.

Корчула (у Далмацији) 25. маја. Рибари, настањени у граду Корчули, окле шаљу у Трст јастоге, нашли су пливајућу у мору мртву *уљешуру* (***Physeter macrocephalus***) међу острвима Корчулом и Ластовом врлетку Главату на Југу. Они су се довезли до ње мислећи, да је изврнут брод. Кад су је познали везали су је узом за главу и након дана и по напорне вожње са двије лађе довели су је у Корчулу дне 11. т. м. у 7 сат. у јутро и увукли је као брод у луку Срећницу на запад граду. Од кад је Срећница није још имала толико посјетилаца колико у тај дан. Старо и младо наврлило лађицама около морске немани, да јој се чуди. За мртвијем тијелом тог горостаса дошла је и необична у нас риба ***Naucrates ductor***, коју је оствима убио један од рибара на лету. Млада уљешура била је дуга 9.40 метара. Глава је била висока 1 метар. Уска доња чељуст има 95 сантиметра дужине, на једној страни 19, а на другој 23 клинаста зуба од 5 до 9 сантиметра дужине. Мастне пераје иза устију, на мјесто предњих кракова, дуге су 80 сантиметра, а широке 46. Ноздрве у врх главе дуге су 25 сантим. прорезане. Очи нијесу ништа веће него ли у коња. Репна пераја стоји водоравно, а широка је 1.80. метра; свака страна је дуга 1 метар. Кожа је била сва распуцана, а на више мјеста је било и сало одрто, те посред тијела са стране трбуха и хрпта на два мјеста полукружно издубљено у премјеру од 15 сантиметра. На повишини тијела није било виђети никаква биљега, по којем би се могло помислити, да је животиња погинула од ране и губитка крви. — Кад су је отворили силна је крвуштина као поток провалила из срца на двор и потавњело је од ње све море унаоколо. Треба дакле помислити, да се је гдјегод насукала била и погинула од глади на којем год од Ластовскијех врлетака. Уљешура плива великом брзином, па се често догађа, да се насуче. Ову ће плима бити опет одалечила мртву од краја. Да је погинула од глади дознаје се и по том, што су јој цријева била готово посве испражњена; само се је у њима нашло неколико пробављенијех зубова од музгаћа (*Eledone moschata*), којима се најрађе храни.

Било се брзојавило на бечки дворски музеј, не би ли добавили костур, но пошто је одговорено да им не треба, одлучило се да остане у Корчули. Тако међу свијем југословенскијем музејима Корчуланскн градски музеј, који се почео устројавати, биће једини, у коме ће се налазити костур од уљешуре једнога од највећијех морскијех сисара.

Првобитнијем начином су рибари у котлушама растопили уље, те извадили около 10 хектолитара чиста уља, те око 60 литара ворвани. Сива јантара није се нашло ни најмање у дробу. Рибари су даровали костур граду по настојању љекарника госп. *Недјелка Цовети-а*, који им је показао, како ће да изваде уље.

Они су ме замолили, да изнесем имена на јавност, а тога им не кратим веселећи се да им је стало и за славу. Зову се *Иван* и синови му *Никола* и *Мато Жарничић*. А и вриједно је да се та имена забиљеже да потомству кажу, који су први Југословени нашли уљешуру. Уље плаћају у Трсту по 24 фор хектолитар. Биће рибарима дакле користи најмање 240 фор.

Франо Радић.

БЕЛЕШКЕ.

(***Даворин Јенко***). „*Vienac*“ јавља, да је 4. о. м. прошло управо 25 година, од како је *Даворин Јенко* компоновао песму „*Naprej zastava Slave*“ која се у на-

њим крајевима толико певала и пева и која је тако омилела сваком словенском срцу. Тим поводом доноси исти лист ове податке о овом словенском уметнику: Јенко се родио 10. новембра 1835. у Дворима крај Церкљана у Крањској. Бавио се још из ране младости уз остале науке и музиком. Учитељи му беху у Љубљани Машек и Рихар, а у Трсту Синико и Ричи. Дошавши после у Беч на универзитет учио је крај правничких наука и глазбу. Читаве дане пробавио је у дворској књижници читајући партитуре разних опера. Кад се концем г. 1859. основало у Бечу „*Slovensko pevsko društvo*“ изабраше га за диковођу. Његова даворија *Naprej zastava Slave* певала се први пут 22. октобра 1860. Оканувши се правничких наука одао се Јенко сасвим музичкој уметности. Год. 1863. постаде диковођа певачке дружине у Панчеву, а одавде се пресели г. 1865. у Београд, где су га г. 1871. наименовали капелником српског народног позоришта. Као капелник служи већ 14 година на дику и понос себи и својима. Од његових композиција познате су свакоме: „Сабљо моја, димишћијо,“ „Што ћутиш Србине тужни,“ „Богови силни“ и т. д., а сва му се дела одликују скроз народним духом и свршеном формом. Највеће му је дело оперета „*Врачара* или *Баба Хрка*“, која се певала 1882. у Београду уз општу похвалу. Певачке дружине „Коло“ и „Зора“ изабрале су га за почасног члана.

РАЗНО.

(Српски народни фондови у Карловцима.) Пред нама је српско-црквени сабор који је сазван у Карловце на дан 1. септембра ове године. Наше читаоце занимаће и ближи подаци о српским фондовима у Карловцима, којима рукује саборски одбор. Ово доносимо по часопису „*Србадији*“, који је пре неку годину излазио у Београду.

1. Клирикални фонд. Њега је основао митрополит *Павле* (Ненадовић) 1749, с помоћу манастира, свештенства и цркава сремске епархије; доцније су се придружили и владике: бачки, будимски, горњо-карловачки, костајнички, темишварски и пакрачки.

Смер је фонда: *да се заведу више школе у Карловцима*, као у средишту митрополије. Овај се дакле фонд по основачима зове „свештенички“ („клерикални“) а по смеру свом управо је школски. Митрополит *Павао*, по гласу основног писма, положио је први 50 дуката, и сваке године за живота по толико давао. Године 1879 стање овог фонда било је 1,700.000 фор, (око 4,000.000 динара).

2. *Неприкосновени фонд.* Овај је фонд основан 1769 са интеркаларног дохода архиепархије карловачке после смрти митрополита Павла (Ненадовића) у суми 4763 фор. То беше основа „неприкосновеног“, управо *вероисповедног* фонда. „Интеркаларнима“ зову се она имања, која теку после смрти каквога владике, докле је епископска столица празна, те припадају вероисповедноме фонду. Тако се од интеркаларних доходака и посмртних оставина појединих владика уносише прихода у овај фонд. Стање његово 1877. било је 1,100.000 форината.

3. *Фонд за зидање митрополије.* Основао га је митрополит Стефан (Стратимировић) са прилогом од 50.000 фор. бечке вредности (= 50.000 динара). Данас износи 145.000 фор.

4. *Школски фонд.* Данашње је стање фонда 43.000 фор.

5. *Манастирски фонд.* Поникао је накнадом за дато сребро и злато државној каси, које српски манастири учинише 1793 и 1799, кад је држава, због француског рата била у невољи. Држава је за сав драги метал дала накнаде манастирима 9662 фор. Садашње је стање фонда 44.000 фор.

6. *Јерархијски фонд.* Установљен је 1869. У њега утичу поглавито доходци од залишних парохијских сесија, и тако даље. Данашње је стање 39.000 фор.

7. *Пензионски фонд,* износи данас 20.500 фор.

8. *Фонд архимандрита Рајића.* Основан је посмртном оставином Рајићевом, у 972 фор. Тој суми придодао је Стратимировић 3550 фор. и наредио, да се славноме историку подигне споменик у манастиру Ковиљу. Данашње је стање фонда 2 700 фор.

9. *Фонд Рајачићев за манастир Златицу.* Патријарах Јосиф (Рајачић) завештао је легат манастиру Златици, од 821 фор.

Осим ових има још девет стипендијских фондова:

10. *Митрополита Путника,* 1789 завештао је 6000 фор. Садање стање фонда 17.000

11. *Петра Божића,* Арађанина, 1799 завештао је 8000 фор. Садашње стање 16.000 форината.

12 *Митрополита Стратимировића,* који 1797 даде 10.350 фор. Доцније су на овај фонд прилагали српски добротвори: Јован Јовановић, Бекеш, и Христофор Антонијевић, Осечани, 1000 фор., Јован Паликућевни 5400 фор., варош Сомбор 1000 фор., Ћира Нецић из Старе Кањиже 500 фор., Стеван Ћирковић трговац у Трсту 1000 форинти. Стеван Милиновић Суботичанин 200 фор., Никола Јовановић трговац у Мишколцу 1000 фор., Алекса Којић властелин 500 фор., Гедеон Петровић владика бачки 2000 фор. Дуго су време и манастири давали смок за храну питомаца. Данашње стање фонда 70.000 фор. — Број питомаца је 100.

13. *Архимандрита Зелића.* Герасим (Зелић), архимандрит манастира Крупе у Далмацији, оставио је 6000 фор. на изображење Срба Далматинаца за свештенички чин. Данашње је стање фонда 21,500 фор.

14. *Саве Текелије.* Године 1842 основао је фонд од 100.000. на просветне цели, а поглавито на питомце за војну академију. Данашње је стање фонда 272.000 фор.

Осим тога фонда за просветне цели, основао је овај велики добротвор српски још два, један код Матице Српске, у Новоме Саду, или управо сад код српске општине у Пешти (400.000 фор.), а други мањи у Араду.

15. *Нестора Димитријевића* из Бечкерека. Оставио је 42.500. Данашње је стање фонда 50.000 фор.

16. *Михаила Пајића,* у 21.000 фор.

17. *Гаврила Адамовића,* у 33.000 фор.

18. *Петра Бале,* у 16.500 фор.

Сви фондови под управом саборског одбора износе у скупу 3,712.000 фор. (око 8,170,000 динара), од којих на стипендијске фондове долази 617.000 фор. (1,350.000 динара).

Православних Срба у Угарској има 408.000 који живе у ове 4 епархије: бачкој, будимско-барањској, вршачкој и темишварској; а Срба у Хрватској, Славонији и Срему има 488.090, који састављају 3 епархије: сремско-карловачку, пакрачку и горњо-карловачку. Тих 900.000 Срба јесу у српској митрополији карловачкој.

Срба православне цркве у Далмацији има 84.000. Они живе у две епархије: задарској и которско-дубровачкој. Они су у обиму митрополије буковинске, са столицом у Черновици, главном месту русинско-румунске епархије. И по томе, најјужнији крај државе, у стварима источне цркве, потпада под најсевернији.

За чисто духовне ствари је — митрополит и синод, за црквено-световне је црквено-народни сабор, који је народна скупштина за црквено-световне и школске ствари, као и за владичанска, манастирска и друга црквена добра и фундације српскога народа у Угарској у Двојној краљевини. Осим тога, врховне црквено-народне власти у Карловцима јесу: саборски одбор, митрополитски црквени савет (апелаторија) школски савет. Свака епархија има своју конзисторију, управни одбор, школски одбор, и своју епархијску скупштину. Парохе бирају општине, а проте — њихово подручје. Митрополита бира сабор, а владике синод. Митрополит има годишње од митрополитских добара до 100.000 фор. (250.000 динара), а владике сваки по 12.000 форината (30.000 динара) и двор. Архимандрити и игумани имају такође одређену плату. У Карловцима је управа фондова и црквено-народних добара. Буџет црквено-просветни утврђује сабор, коме нека је срећан избор и даљи рад!

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Позив (а дај боже и одзив) на претплату ил (доцније) поруџбину, на шаљиву књигу: ***„Сито и Решето“*** хумористични и сатирични списи Стевана Ј. Јефтића. Књига прва. *Дело се већ у велике штампа.* Излази чим буде готово, а биће готово од данас, па за *16 дана.* Цена је књизи *динар и по (75 новч.)* а за уписнике, до дана, кад књига изађе, **само један дин (50 новч.)** и то напред у готовом новцу. Коме се овај захтев не свиди, нек причека 16 дана, па ће онда имати одма олакшицу — да плати *у два пут* т. ј. прво да положи динар, па одма затим и ону половину. Ко положи у никлу, може се и више пута одмарати. Садржај је у књизи обилан таман да напуни домаћичино сито и решето, а са својих око петнаест штампаних табака. За доказ да је тако, ево ћемо га одма и да прикажемо: 1. Предговор. 2. Читуља „случајних“ греха. 3. Белило, приповетка. 4 Мисли о људским страстима и страсним људима. 5 *Memento mori.* 6. Испрекрштане мисли о српском гостољубљу. 7. Срцепарајућа приповетка једне сироте звезде. 8. Наши рђави обичаји. 9. Како се ђаци дуелирају. 10. Разговор с очима. 11. Љубомора. 12. Разна „толкованија“ различних тема: а) Бити паметан и радити паметно. б) Љубав. в) Квантитети, квалитети и фаталитети. 13. Грешница, приповетка 14. Чибукање наших старих пословица: а) „Како право, тако здраво“. б) „Лепа реч гвоздена врата отвара“. 15. Приповетка о црвеном врапцу. 16. „Кораблекрушеније“ на љубавном мору. 17. „Нипе против цркве“. 18. Вештина начинити од муве медведа. 19. Извештај *испитне* комисије у грчкој ствари. 20 Некролог печеном прасету. 21. Поздрав на нову 1884. г. читан у поноћи. 22. „Галерија смешних“ људи и жена: а) Самко Кајишаревић б) Рокса Сплеткаровићка. в) Тврдко Цинцаревић. г) Љуба Модићка. д) Трбушко Гурмановић. е) Аспида Василијска. ж) Љубинко Лагарић. з) Небрига Фришефировићка. Како у свету слабо што пролази без препоруке а *оштро се препоручује све, што је слабо за пролажење,* како писци на жалост, пре натрче на подметнуте кладе, но на књижарске *накладе,* и ако данас ни сама шала незна за шалу, то сам слободан да сам ову своју књигу прикажем и препоручим свима својим познатима и непознатима, (са последњима ћу се дабоме тек при упису, упознати) шат би се ово моје предузеће претворило у *преузеће* а цела ствар као што споменусмо, не стаје више, но *један цигли* ***динар***; таман толико, да српски књижевник *купи узицу* — спокојства, *па да се обеси* — о врат „пдилским хармонијама“, где влада потпуни мир, без икаквих на то варошких приреза. Ради краткоће и јасности слободан сам сваког поштованог претплатника најтоплије замолити, да ако је већ вољан (или вољна) да се на „Сито и Решето“ претплати, да одма и пред-*плати,* да пребрине прву бригу, а другу ћу (да књиге *тачно* испратим) већ и сам извршити, о чему не може бити сумње, пошто сам књигу, као што већ горе споменух, дао у штампу, па куд пукло да пукло. На завршетку ваља ми још и ово споменути, да ће из дубоке захвалности писац бити *дубоко задужен* свима својим поштованим скупљачима и потраживачима, само лепо моли, *да то и обратно не буде.* Госполи скупљачима даје се на десет књига једна на дар или новци за њу. Са г. г. препродавцима кад књига буде готова, ступићемо радо у погодбу. *Претплатити* се може *само овде код мене* (поштанском упутницом ил' како је коме воља, ил' како се где може.) *У* Јагодини 6 Маја 1885. г.

С особитим поштовањем

Стеван Ј. Јевтић.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 22. **У НОВОМ САДУ 2. ЈУНА, 1885.** **Год. XII.**

На збор.

На збор! на збор!
Црна се гуја из трулежа гњила
Около врата нашег обавила,
Отров је њезин на прси нам кан'о —
А ми од срама бол не осећамо.
Џаба му бола, том смо давно вични,
Ал срам нас дави, Срби моји дични!
На збор! На збор!

На збор! На збор!
Који смо прегли једној светој цели,
Одбац'мо сада, све што браћу дели.
Збор овај места сваком брату спрема,
Ту места само издајица нема.
Покаж'мо да нас виши дух облеће,
А издајнику, — да га нико неће.
На збор! На збор!

На збор! На збор!
Један је часак кадар наћи слогу
И њоме опрат' љагу многу, многу.
Не може л' слога данаске нас слити,
Ја сумњам да ће икада је бити.
Згрлимо с' једном као Срби прави,
Недајмо да нас срамота удави!
На збор! На збор!

На збор! На збор!
На збору неће требат' много речи
— Јер сви ми знамо шта нам душу гњечи;
Само ће рука руку стиснут' јако,
А то ће значит': тако ил никако.
На светим жаром, с поновљеном свести
Слога ће сложне на дело повести.
На збор! На збор!

(Стармали)

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

I.

„Мухамеде, устај!“ загрмио је громки глас над заспалим Мухамедом. —

Мухамед не само да се пробудио, већ се у исти мах и разабрао, те скочи на ноге лагане и упита оштрим просецајућим звуком: Шта је Јусуфе, говори, зашто си ми тако ненадно и насилно ускратио мио и сладак сан? —

„Какав ти је тужноме мио и сладак сан! Зар ти душа не осећа, каква злоба раздире у овај мах живот ти! Ил', зар се живот може сањати, а да се и смрт непредочава!“ одговори Јусуф машући тужно главом.

— Говори јасно и разговетно, Јусуфе! Ја осећам да ми целим телом пролази нека језа. Ко се то усудио нарушити миран и уредан ток Алахових паредаба! упаде громко Мухамед.

„Ти стојиш, ти питаш, разбираш се; а незнаш да су разбојници уграбили бисер Нешедске пустиње, и да су према Оману утекли!“

Мухамед је на те речи протрнуо. Опаљено Бедуинско лице изгледаше као самртнички дах. Доња му је усна задрхтала, а тамно око укочено почиваше на пријатељу, и као да хтеде проговорити: Не убијај ме!

„Нестој пријатељу забезекнут, немоћан, проговори Јусуф одважно, већ се дижи, те ако је можно избављај сузно сунце! Непријатељи су далеко измакли на својим брзим добрим коњицима“.

Мухамед се разабрао и кренуо. Није му суза поквасила ока, која би му помогла, да болу одлакша; већ његово је око запалила мисао, која као муња зажари га свог — *освета, страшна освета* подигла је јунака. Он намести свој турбан усправо, огрну беле таларе и оде брзо под шатор да припаше светло оружје.

Мухамед се у томе часу, када му је пријатељ јавио жалосну и несретну вест одмарао на дивним оазама велике Нешедске пустиње, идући у походе дивној звезди, старога Емира лепој ћерци Зулејци; а ето му допаде страшна вест, да је Зулејка украдена.

Мухамед подиже на ноге све своје слуге, и немарећи што јарко сунашце сажиже земљу, заповеди да срчанији момци уседну на најбоље коње, те да одмах с њиме крену; а пртљаг нека се полако за њима спрема.

Мухамед је постајао сваки час све немирнији; с тога је пустио узде своме виловноме коњицу; а овај осећајући гњев свога господара, и велико дело на које су пошли, грабио је брзим кроком и скоком пут пред собом, те је стражњим копитима сипао облак песка за собом, а из ноздрва му лизаше модар пламе — Јусуф је јахао раме уз раме до Мухамеда.

Пред њима се у малој даљини дизао неки прозрачан облачак. То беше знак, да ће им се наскоро показати или каква оаза, или какво сеоце. — Коњи беху у белу пену обучени; али Мухамед није то ни примећавао, јер му је у томе тренуту најмања брига била, шта ће бити од коња; њему је пред очима лебдила бедна Зулејка и његова грдна несрећа.

Он је непомично упро свој поглед у онај облачак, па му се на мах чинило, као да се тај облачак удаљава, а не да им се примиче. У тој новој муци стисне често свог доброг коњица оструга̂ма, а овај цикне, те упропнице скочи неколико хвата унапред. Но Мухамеду је и то мало, он би хтео да прелети.

Вече се полако спуштало, на непрегледну пустињу. Небо је сијало у ватреној румени; а пред њима се дизале дивне палме, ти красни пустињски сунцобрани. — Још неколико скокова па су пред шаторима старога Емира. Мухамед и Јусуф скочише са својих коња, те управо стадоше пред старог, изнемоглог јунака, који је седео на једном камену и сузе ронио. Он није више ни зашто у свету марио. Да му је когод милостив, па да му сад у томе часу сруби главу, он би му казао хвала, ако би могао, и ако би знао.

— Честити господару, упита Мухамед тужно: Око твога дома пуши се људска крв!

„То су жалосни трази заходећа сунца. Ноћ је. . идите децо. . лезите. . будите мирни. . . грехота је вређати богове у њиховоме послу. . .“

— Бедни старче! туга је попила твоју памет. Емире! Зулејка те тражи, зове, рече Мухамед очајничким гласом.

„Пророк је изабрао моје дете, да служи сладострастан живот у џенету. — Та лепа хурија, зар нема свога бабу да загрли! Чекај дете моје. Ја имам још посла. Мене зову верни да им правду набљудавам. — Док се роди нови син истине, тада ће твој баба доћи, да ужива у твоме уживању.“

— Сиромах човек, прошапута Мухамед, небили добро било Јусуфе, да га уведемо у шатор и да му наместимо постељу!

„Ко сте ви децо, што сте дошли до мене да ме у моме светоме болу узнемирујете! — Звезде се дижу. . . скривајте траг ваших порока. . . младост има љуто да каје несмислене ноћи. Звезде су издајници, и од сваке зрак гори на срцу као вулкан. Смирите се, смирите се. . .“

— Емире, повиче Мухамед тронутим гласом, зар ме не познајеш?

Емир подиже своје очи, укочен поглед беше пао на Мухамеда, старац се у маху преобрази, нека радост покрете му тело, он скочи и загрли Мухамеда и загушним гласом изусти!

„Драго моје дете! Зулејка је тамо . . .“ старац показа руком у небо и тога часа онесвесну сасвим.

Мухамед и Јусуф унеше старога Емира на диван. Међутим су слуге упалиле буктиње.

Под шатором Емировим не беше ни једне живе душе. — Што није испред мача утекло, то лежи мртво у својој крви. . . . Овај нападај и отмица беше изненада и са преваром учињена, те околни Бедујини нити су дошли у помоћ, нити су се побринули за старог Емира, јер нису о овоме ништа знали.

Мухамед је спазио кроз ноћну таму, да у околини на више места горе ватре; с тога је предпостављао, да су сви људи на дому. Он даде знак, којим тражаше помоћ, и за неколико минута, већ је до стотина јунака на својој чили и красни коњици пред шатором Емировим стојало.

Мухамед се потужи на несрећу Емирову, те рече искупљенима, да је он рад поћи у потеру за крадљивцима; али на коме ће да остави Емира овако бедна и болесна.

Најугледнији Бедујин по имену Отман изјави, да ће он водити бригу о Емиру, док се они не врате; а њима нека је пророк у помоћи.

Мухамед и Јусуф саставише чету од 200 оружаних јунака, те ће кренути за отмичарима и убијцима; али на коју ће страну? Отмичари су имали три отворена пута, или према Хадрамауту, или према Јемену, или према Оману. У правцу тих држава, није било пута на пречац, јер преко пространих пешчаних пустиња несме се ни најодважнији, а ни најочајнији путник да упути, јер му је туд најизвеснија смрт. Арапин се држи онога пута који од оазе до оазе води, дакле и отмичари нису могли другим правцем поћи.

Мухамед испошље на три стране коњанике, да по трагу отмичара нађу пут; и заиста после четврт сахата врате се ови натраг и јаве, да су несумњиви знаци, који говоре за пут у Јемен, према Перзијском заливу.

Мухамед и Јусуф ставише се својој срчаној чети на чело и кренуше се за отмичарима на тај дуги и опасан пут. Ни један борац није прозборио ни речи, већ за вођама, који пустише својим коњима јачи корак, јездише напред.

II.

Беше петак. Дан, кад Мухамеданац у нераду проводи. — Онај у растројеном селу брине се, да већ зором у мошеју доспе; а онај у оази, простро је сагове, те се клања и метанише рођеном сунцу.

Између Хадрамаута и Јемена, на великој пешчаној равници налази се дивна оаза „Срећа“ названа; само један студенац показује, да о њој Бедујини

*

знају и мисле, јер ту је за уморног путника одмор и освежење.

Измеђ кестенових дрва виде се бели путнички шатори. — На једном пространом сагу, посред ове дивоте пустињске стајаше просуто нешто куваног пилава, нешто скупљених урми, мало сира, и у једном суду свежа млека. — Доба беше обеду. — Шех Али-Абад, поглавица племена Ел' Садис, изашао је први из свога шатора, и спустио се на саг, да засити своју глад. Мало по мало искупише се стотинама једноверних од истога племена. Сви су ћутали, јер Шех Али-Абад беше веома тужан.

„Једите децо, прозбори Шех тужним гласом, не гледајте мене.“

Сви правоверни управише своје погледе на тужно лице Шехово.

„Шта ме тако жалосно мотрите, упита Шех уздахнув, говорите децо!“

Један старп Корејза, коме у власти све стоји, прихвати реч: „Ти си драги поглаваре несретан! Реци нам са чега; сви ће мо ти принети наше животе на жртву, само ако те то обрадовати може!

„Алах је велик, а Мухамед је његов пророк. Што је писано у књизи мога рођења, то жртве људске немогу одклонити. Будите задовољни, а пустите мене у мој шатор.“

Сви се Бедујини сневеселише на те тужне речи. — Тада ће Корејза опет рећи: Шеху! ако ти је зло, да тражимо врача. Дом је далеко, а ти си бедан, како си нас храбрио и одушевљавао када смо кренули од дома: ти нам обећа чуда ако заплењимо девојку! — Ми ти вољу испунисмо, девојка је наша; на реци нам велемоћни Шеху, имаш ли још коју жељу, пријатељима није далеко поћи на крај света за љубав твоју!

„Ја сам, поштовања достојни старче, у овом часу најближи себи; заото ме и боли. Будите весели. — Моје жеље нису у човечијој власти, што ваша милост даде, сиромах човек мора сносити,“ одговори Шех сасвим очајно.

— Нека је благослов свемогућега и милост пророкова с тобом рече стари Корејза, и даде Али-Абаду одпуст. — Шех се диже мирно, полагано, и погнутом главом уђе у свој шатор.

Правоверни остадоше невољом поражени, у мислима зловољни, што незнају какве муке муче њиногa љубљеног и јуначког господара. — Бедујин мало говори, али кад што рече и кад реч даде, онда за своју реч главом јамчи.

Мало по томе спустише се около простртог сага, и прихватише се јелом, које по сагу просуто беше.

Међутим у шатору Шеховом владала је мртва тишина. На миндерлуку једном седела је Зулејка; а украј ње две робиње. Она је преко обичаја своје дивно лице застрла густим велом. Кад јој се год Шех љупко и понизно приближио, она је још већма застирала своје лице, она није могла крвника гледати; она му није ништа одговорила, али му није допустила, да је се дотакне. Али-Абад мислио је да ће благим поступком, нежношћу и испуњењем сваке јој жеље, по времену оно постићи, што сад по природним околностима не иде. Али његова страшна жуд, да пригрли дивни бисер Нешедске пустиње, мучила га је, те је сео у један кут према миндерлуку Зулејкином, и предисао је као очајник и грешник. — Дуго је седео, те је желео, да му на очи падне сан, а у души да сања што је најлепше и најслађе. Али де је сан, када га плаше жеље, те страшне немирне тице, када се роје мисли час утешне, час претеће, када му напослетку и понос се руга, да га неће, њега силног јунака Шеха Али-Абада, једна жена, једна цура. — Минути су му се учинили дани, а гласови године. Он се диже из свога кута, те се приближи Зулејки, и тихо молећи проговори:

„Зашто ми не одговориш једну једиту речцу, мирисе зорин? Зашто ме не кориш, не кунеш, да чујем звуке дивне хурије, која у својој злости, љу-

бави добро чини. Кажи ми очајнику само једну једиту звучну реч.“ —

Зулејка је ћутала. Она је показала немир и незадовољство што јој се Шех приближио. Он је то опазио, па је корио себе, што неможе да обузда навалу свога срца. Он се окрену полако, спусти се на диван, па повиче: „Слуге, доведите ми певача — ово су страшне муке!“

За неколико тренутака уђе певач, поклони се до земље пред Шехом и рече понизно:

— Твоја је воља господару, да пред тебе дођем. . .

„Хоћу да ме разонодиш, хоћу да будем весео. . .

— Ако ми нећеш господару, по власти достојне батине дати, усуђујем се питати, шта те боли?

„Исто онако, рече Шех намрштен. Познао си место, па можеш бити безобразан. — Моје није говорити, кад си певач а ти говори!“ —

Певач погледа по шатору, опази да је ту само женско друштво осим Шеха; а то су тице које не воле слушати песме о јуначким делима, већ само о чаробној љубави. Али и певач има своје буве, које му не даду да пева онако, како би требало, већ баш инако. С тога удеси своју музику, па ти поче певати о јуначким делима старца Јуренквала, који је за живота убио 20 лавова и 100 тигрова, који беше јачи од крокодила и кита, који је некада гиганте у црвеном мору подавио, те се од њихове крви нанизали силни корали и који је на делфину сва мора пребродио.

Певач је видео по лицу Али-Абада; да му се та песма ни мало не допада, па није хтео, да га раздражи и да се срџба на њему излије, те удари нову ноту у тамбуру и поче меким умилним гласом да пева:

У Емира у Нешеду рајском,
Фале људи, красно чедо има,
Звезда стане, кад на небу плане,
Неможе јој да с' нагледи лица,
Лепше лице у девојке младе,
Него зраци рођенога сунца. —
Сузе лије мудри стари Емир,
Сузе лије, а незна да каже,
Јели туга, јели радост веља, —
Мирно гледи, а мирније дише,
Причао би много у том часу,
Али коме? — Лепота се љуби —
А он мушког порода непозна. —
Ал је чедо Емирово мудро,
Те познаје вољу баба свога.
Те му збори, што му души годи,
Распали га осећајма дивним,
Па је старац у тренуту блажен.
Ту лепота и мудрост се грле.
Нежност женска и врлина мушка. —
Старац грли своје мило дете,
Добро дете, свет за њега знаде
Од једнога мора до другога, —
Чак је чуо Имам из Јемена.
И подиже своје витезове
Да потражи бисер у пустињи,
Да украси свога дичног двора,
Да му сије као вечна зора. . .

„Нећу више певче, немогу више слушати. Умукни. . . Певај ми друго. Певај ми о братству, о пријатељству.“ —

Сиромах Шех болно се мучио. — Он је хтео да певач оне осећаје искаже, што их он тако живо у души и срцу носи; али то да обуче у красну слику, па да се непозна, а опет да је он у њојзи. Он је желео, да таком песмом буде Зулејка потрешена, те да је то наведе на разговор.

Певач је почео удешавати једну песму за другом, он је бирао све оно што је некада Шеха до лудила одушевљавало али тек што коју песму почне, а Шех га замучи: „Нећу то! —“ Напослетку се ражљути, те изгони певача напоље: а заповеди, да му каву донесу. —

Ћирица му унесе каву и чибук. Али-Абад сркаше полагано каву. Пушташе густ дим око себе. У томе диму снажише се његове мисли, он је почео да кори себе што је тако попустио према девојци. Та она је у његовој власти — а он мора да мучи у жељи муке. — Она

се мора његовој вољи покорити, ако неће милом, а она ће силом. Али-Абад све је јаче у својим се мислима крепио, докле је год густи дим око главе и пред очима му се лелујао; али чим је оставио чибук, одмах му се разбише те одважне мисли, и он се трже од своје намере, мислећи да би његов суров поступак могао нанести Зулејци смрт, па шта онда да чини! Он је опет био на оном истом месту, де је био и пре чибука и пре каве.

Мислио је дуго и много, али није могао до спавајућих мисли доћи.

Зулејка је добро мотрила сваку промену на њему. Она је видела, да он час озбиљно, час смрвљено гледа. Она је познала, да се он бори са собом, да јој угоди. Она се задовољна осећала, што је не напада, већ тек у лету слови. Но сада се наједаред диже Али-Абад са свога седишта, и даде знак робињама, да се уклоне. Зулејка се упрепастила, и кроз цело јој тело прође језа.

(Наставиће се.)

Дал' те љубим!

Да-л те љубим?
Ти су звуци,
Што из душе срцу лете,
Да посвете
Светим миром осећаја,
Храм живота.

Да-л те љубим! —
Ох прислони главу милу,
А на груди моје вреле,
Па ћеш чути у том даху,
Речи слатке, речи смеле,
Ја те љубим! —

Ја те љубим миомирe,
Чаре слатки, зоре ране,
Ја ти љубим росне сласти,
Животу ми богодане,
Ој како је чедна мис'о,
Љубав моја, душа твоја,
Ко анђелски да су дари
Из рајевска перивоја.

* * *

У искони света тога,
А од бога,
Предана је искра сјајна,
Љубав слатка, љубав бајна,
А за срца племенита. —
Душа чиста поносита,
Из каоса тог је прима,
Те се с њоме небу диже,
Да се сравни с боговима. —

Само права љубав чиста
Благослов је силног бога
Та се круна лепше блиста
Од камена, од драгога,
Таку круну на главу ти
Моје топло срце меће.
Така круна, лане лепо,
Потавнити никад неће.

* * *

Дал те љубим! —
Питај твоје срце меко,
Па ако ти куцај каже,
Да те љубим —
Знај, не лаже. —
Ој заиста, ја те љубим,
Љубим лане,
Мио си ми бео дане,
Са сунашца ока твога,
Веселога.
А са звука гласа твога
Умилнога.
Са усана рујне чари,
Тог путира свештенога,
А причешћа,
Слађанога. —
Ја те љубим! —

Н.

Негдинска кроника.

Пише Л. Д.

(Свршетак.)

4.

ЦРНИ ДАНИ У НЕГДИНУ.

(Свршетак.)

Ако је то, људи, — прихвати баба Рокса Милићева. — Глогов колац у прси, тамо њему, па мир! Ал ко је вампир?

— Да, да; ко се повампирио?

— Људи и жене сад да вам кажем свима. Кад је моја Јула умрла, оне ноћи трипут је неко звао. Кад трећи пут, а ја изиди у авлију. А наш белов одмах уза ме. Понда отрча око амбара, па излети на сокак. Ја хајд на сокак. Кад ја на сокак, а нешто бело пређе средом путом. Јест, баш јâви нешто бело пређе средом путом. Понда се склепташе све комшијске вашке, па их стаде покор по сокаку. Вратим се ја у собу, а моја Јула издише. Јест, не помакла се!

То је приповедала нéна, жена Јовице Савића.

— Ваистину, људи, јесу ово сваку ноћ вашке нешто страшно дизале грају, — приметиће чича Јоја Главош.

— А спомену л', бога ти, твоја Јула кога по имену? — пита баба Рокса.

Нéна се узе снебивати.

— Та —

— Говори, жено!

— Кажи, кога.

— Избави нас напасти!

Салетише је са свију страна.

— Та. . . казати — поче опет она.

— Нема ту сад ово оно. Говори, да не буде горе. Ето, изгибосмо.

— Јест. . . . спомену. Да, . . . спомену. . .

— Кога?

— Кога?

— Рече: „Нêно, ето ме Ђорђе зове.“

— Ђорђе Трајков?

— Да, њен ђувегија.

— Није истина! — Плану неко од родбине покојног Ђорђа.

— Креста ми!

— Није истина!

Ускомешаше се.

— Мир! . . Стој!

— Стојте! — крикну баба Рокса Милићева. — Кад је умрла оно твоја Јула? — Сад пред задушнице.

— А кад је умрьо Ђорђе?

— Лицем на првозваног Андрију.

Баба Рокса се замисли. Рачуна.

Сви гледе у њу.

Онаману главом.

— Није. . . А је л', бога ти, рôђо? — Окренуће се опет нéни. — Твоја је Јула боловала, а?

— Боловала јадна, сва се осушила у саму кожу и кост.

— А кад је пала?

— Некако око малога божића.

Баба Рокса се опет замисли. Рачуна, па броји на прсте.

— Четрдесет. Од првозваног Андрије до малог божића било је управо четрдесет дана. Је л'?

— Јесте.

— Е, то ти је.

— Шта?

— Шта?

— Тако је. Управо четрдесет дана. А четрдесет дана после смрти уђе у чељаде некакав ђаволски дух, па га оживи. . . . Е, је л' Ђорђе умрьо баш на првозваног Андрију?

— Лицем на првозваног Андрију.

— А, је л' се твоја Јула разболела о малом божићу?

— О малом божићу.

— Је л' од првозваног Андрије до малог божића било четрдесет дана?

Рачунају. . . Разрачунаше.

— Јесте.

— Јесте.

— Не фалим ја. Е, па ето вам чист рачун Ђорђе —

— Повампирила се ти, да бог да! — повика на баба-Роксу неко од ђорђеве својте.

— Да вам и ја нешто кажем, — рече неко из руље. Мени се једаред тужио покојни Ђорђе, да га вештице ноћу даве. Што то, ал се тужио, да га једаред вампир вијао. Па му покојна баба Симка казала, да је добро против вампира загристи земље с гроба у ком вампир лежи, још најбоље намазати се крвљу његовом.

— Мазали те од трољетнице! — дрекну мати покојног Ђорђа.

— Па ено, је л' прелетила и врана преко њега, кад га опевасмо на првом раскршћу!

— Немојте ни тако, — опет ће баба Рокса. — Дајте вранца без белеге, ждрепца, па да га преведемо преко гроба. Вран ждребац без белеге не сме панћи па гроб, у ком је вампир. Па ако пређе, није Ђорђе; ако не пређе, Ђорђе је.

— Да видимо!

— Хајдмо!

— У Тодора Смуђа има млад вран ждребац, а нема белеге никакве ни колико мишије око.

Сви хајд Тодору Смуђу.

Изведоше ждрепца, па кренуше на гробље.

Слегао се цео Негдиш. Неко забацио на раме ашов, неко мотику; а мало ко да није понео заоштрен глогов колац.

Доведоше вранца до гроба. Вранац фрче, па се успламирио, не да се с места помаћи. Копа земљу, па се разбацује, мислиш, ушла неман у њега.

Подигоше вику; надигоше, што имадоше у руку, ко ашов, ко мотику, ко колац, да га натерају преко гроба. Док се ждребац не оте, те надиже реп, па полеже пољем широким, — не заустави се, док није кући долетио, мислиш, ноге му не додирују земљу.

Е, сад ко сме рећи, да у том гробу није вампир? А то је ђорђев гроб.

Навали ко ашовом ко мотиком, па га за часак раскопаше.

Извадише сандук, па га положише на равно. Сандук читав, канда си га јуче положио под земљу, нигде клинца да не стаде. То вампиру ништа не смета: он се провлачи и кроз најмању рупицу или пукотину као и вештица.

Отворише га.

Мртвац лежи у сандуку, као што су га положили, читав не додирнут, али подпадуо.

— И не надуо се од толико крви људеке, што посиса за ово време!

(Бива да се вампир и утоји, да му се крв одржи, па подиђе на очи, на уши и на нос, те нађу у гробу крвав покров и кошуљу на њему. Бива да му отпадну стари нокти, па нови израсту.)

Све се слегло око мртваца. Граја.

— Коцем га! Коцем по њему!

Кмет дохвати дугачак глогов колац, заоштрен; па рину њим кроз груди мртвачеве.

Хоће неки да су чули, како је мртвац застењао и јекнуо, па повикаше:

— Спалите га!

— Спалите га!

— Да га спалимо!

Сто руку се даде у посао. Сто глогових колаца се нађе наједаред на гомили. И за тили часак навукоше с брда с дола дрва, па сложише гломачу.

Положе мртваца врх гломаче. И потпале.

Неколико векова пролетаху над Негдином у бескрајну вечност — немоћни, да поднесу луч просвете, што се на много страна већ потпалио беше где мање где више; пролетаху, па се зауставили беху у тај пар над Негдином, да приме своју жртву посмртну.

Гломача се разбукта. А пламен прогута и мртваца — вампира, те га претвори у пепео. . .

Разиђоше се сви умирени и спокојни, откуд и дошли били. . . .

Ветар је већ давно и давно разнео и пенео. И огорела земља давно и давно је опет зазеленила тамо, где је буктила гломача, на којој је спаљен последњи вампир у Негдину.

А у Негдину је остао траг тому још само у памети неких, који ће овде или онде рећи за ово или за оно:

„То још није било у Негдину, откако је последњи вампир у Негдину био.“

Остао је још зар последњи век изломљен и изнурен муњама подмлађеног духа човечијег, да покупи у крило, што заостаде од старије му браће, па да понесе собом у гроб за онима.

Млађа се снага спрема и у Негдину, да му отпоји опело, као што је заслужио.

. . . Е, браћо, друкчи људи — друкче време!

Гламоч.

СЛИКА ИЗ БОСНЕ.

Босна, тужна и поносна Босна, постала је после окупације аустријске Елдорадом многих и многих спекуланата, који нагрнуше тамо, да исисају и последњу зар кап српске крви. Западна цивилизација са свима елементима, који разоравају типични живот тамошњег Словенства, који хоће да једним махом навалице пониште не само све традиције, што везују тамошњи народ са његовим дојакошњим животом, његовим назорима, његовим целим бићем, него и оне успомене, што се повлаче од пре толико стотина година, а везују га са славнијом прошлошћу и надом у самосталан живот — та цивилизација просипа немилице своје отровне и по онај народ тамо убитачне недаће.

Али Босна је осим тога примамила и многе научењаке, који тамо иду, те купе обилато научно благо, којим уче и испитују земљу и историјску прошлост њену. Да је и од пре било путника, који су тумарали по оним тамо дивним крајевима Балканскога полуострва, те их по свом схватању и описивали, познато је свакоме, ко бар зна за имена: Ами Буе, Хилфердинг, Ирби и Макензи, и т. д. Но данас је то у већој мери још, јер је данас путовање по тим крајевима много олакшано и сигурније. — Али још не знамо, да ли је који Србин научењак прешао босанску границу, у опште границу окупираних земаља, да завири у непсцрпиву ризницу српске прошлости, славе и госпоштине. Из речи преосвећеног и родољубивог босанског архимандрита г. Саве Косановића у 7. бр. овог листа (на стр. 175—178), видимо, да тамо још није крочила нога Србина научењака. Или су старине српске Босне забрањено дрво Србину научењаку а Босна затворени рај, или Србин ниједан то још није ни покушао! Свакако би ваљало обратити пажњу оним искреним речима родољуба митрополита, што их је на поменутом месту рекао. А ми морамо још и данас, поред толико врсних и вредних наших научењака, да учимо познавати нашу прошлост и наше крајеве од туђинаца.

Аустријско министарство изаслало је још 1880. године др. *Морица Хернеса* (Hoernes), да археолошки испита окупиране земље, те је исти Херцеговину и јужну Босну први научно испитао и о томе поднео извештај у раду царске академије знаности у Бечу 1880. и 1882.

Стари, недавно преминули Ами Буе (Ami-Boué), (вели тај научењак немачки, а по њему и пишем ово све што долази), изврсни познавалац Балканског полуострва, назвао је Босну земљом средњовечних двораца — le pays des vieux châteaux du moyen-âge par excellence. И збиља нема ваљда нигде у Јевропи толико остатака феудалног господарења у облику дворићких развалина и сјајних властелинских гробова баш као у Босни,

Хоћемо да опишемо забачени *Гламоч*, који још не описа никоји путник. Јер овде се скупило све, што даје романтичну драж таком споменику: господска усамљена околина, импозантни сведоци прошлости, прастара традиција, низ занимљивих сказака.

Ко је читао народне српске песме, ма и у Талфи-ином преводу, (вели Хернес, јер он писа ово за Немце у немачком једном часопису,) сетиће се ваљда почетка оне песме:

„Шта пропишта у граду Гламочу?
Ил је вила ил је љута гуја?“

Као „несносне мушице“ (!) зујаху ми око ушију ти трохеји и они за њима, кад једанпут, а беше дивно летос јутро, јахах од Лијевна у Гламоч. Пут води кроз уску Јаругу, која се пружа, као каква вештачка дивна улица, стрелимице право петнаест километара између литица, те гледаш с ње на сиве таласасте брежуљке и Гламочко поље. За око мало дражи, мисли ти се немају куд да раштркају (дабоме за туђина!) , па тако можеш да мислиш онамо само, куд си наумио. Тако ме увек стигну оне „мушице“, кадгод ми уморен коњ пође на тенани, а ја се дам у мисли да л’ ће слика приличити оној песми, те прислушкујем, да пропишти отуд какав глас. Дабоме, није то глас ни вилин ни гујин, што пишти на прозору с града, јер така питања су само типичне формуле народне епике. Него је то Туркиња девојка, Емина, коју је заробио хришћанин бан на свом двору. Па хоће да је покрсти, јер је љуби; но Емина неће крст, пре ће скочити с највише куле. И зато варака господара, те га моли, да се најпре прошета по чардаку, пре него што пређе олтару. С највише куле гледа она широку пољану, гледа венац брда, што се причињавају да су ниски, ал су највиши у крају, очинску кућу и школу, некад страх њен, тавницу њеног слободног детињства, где је ситну књигу научила. Чежња је преузе, покупи скуте око себе, те скочи с куле; али запне косом о прозор и висаше тако недељу дана између живота и смрти, док јој се коса не окину, те падне на зелену траву. Тамо је нађу и господски сахране у некој црквици. Али кукавно се срце није угасило, његова ватрена жуд превлада смрт; пламен удари из гроба један чело главе, други ниже ногу јој. То чује и види њена мајка, па, да јој даде вечна мира, прободе своје срце и падне мртва на ћерин гроб.

Сетих се тог жалосног свршетка, кад се нађох пред старом кулом, па једним погледом прегледах све, што имадох пред собом. Као грабљива звер, у последњем часу скамењена, лежи преда мном на уском окомку, готова зар да скочи, развалина града Гламоча, немоћна за борбу, па ипак улива страх као оно умрли Цид на свом високом витешком коњу. Ту се пружа на далеко таласаста, овде онде мочарима поливена пољана, некад славна. Туд се дала зелена ливада на подножју стене, коју крунише главна кула на Гламочу. А тик испод крова кулиног виде се још оба прозора, с којих се гледало пут пољане, сад су испуњени још само плаветнилом с неба; а ту се види и она закачаљка, где је Туркиња девојка косом запела. ┴

Полагано јашимо уз стрми друм, што води поред чемерних колиба села Гламоча ка кули. Овде онде видимо вештачки скулпирано ломно камење узидано у зидове, па и школу турску одмах уз капију од дворца и на њој дивни релиф с виновом лозом, којег је могла истесати само вешта рука каквог Талијана. Сличне амблеме видили смо још у Јарузи на надгробном камену турскијех гробова и другде на гробовима мухамеданских светаца, па им отуд и знамо постанак. То су победни знаци освајачеви, стављени овде на месту, где попадаше силни борци Исламски око дворца. Спољашња авлија је мала, а у њој и данас пребива део гламочког гарнизона по зданьима то старијим то новијим. Унутарња авлија је пуста, а у њу се улази кроз малу сасвим тавну мошеју преко степеница и мердевина. Коприва и трње, бome читава шумица витих брестића и густог шипрага покрила је ђубре, што се ту накупило пре сто година Леп мраморни бунар једини није затрпан и стоји на слободном месту. Камените степенице воде на кулу; доле су већ порушене, па се на мердевинама можеш успети на више. Тешком муком доспесмо до оног места, одакле се Емина стропоштала. Има ту неки

турски натпис, који је год. 1878. при поседнућу Гламоча, кад се завиривало у сваки угао, обратио пажњу бригадира надвојводе Јована Салватора. На жалост није старији од сто и неких двадесет година; датум, 1167 хеџра (1753—1754), бележи по свој прилици, када се дворац последњи пут реновирао за владе Ел-Хаџи Мехмет-паше босанског.

(Свршиће се.)

Тител.

ГЛАВНО МЕСТО У ШАЈКАШКОЈ.

Од А. Ђукића.

(Свршетак.)

Као крајишници нису уживали и становници тителског шанца дугог мира. Они учествоваше како при угушивању побуне Фрање II. *Ракоција* од 1703 до 1711. год., тако и у потоњим турским ратовима од 1716. до 1718. год. и 1737. до 1739. год. и. т. д.

Институција крајине још средином 18. столећа није никако била местно стабилна установа, већ је помицана напред или натраг, како се од Турске даља земљишта завојевала или већ поседнута опет напустити морала.

Више пута, а наиме са мађарским законским чланцима 92. год. 1815, 20 год. 1723, 7. год. 1729, 18. и 50. год. 1741 бејаше наређено, да се извесне крајишке области као такве укину и комори мађарској потчине. Усљед тога се год. 1744. и 1745. развојаче неколко крајишки места, а подунавска крајина у линију Петроварадин — Земун премести. Том приликом се одвоји *Тител* од подунавске крајине и споји са потиском крајином. Али већ год. 1750 буде и остатак потиског и поморишког крајишког диштрикта у суседне жупаније утеловљен. Тако би и са Тителом, али царица *Марија Терезија* задржи право да се исти са још неколико места у углу Дунава и Тисе, у случају нужде, за *шајкашки кор* употреби.

После више него 12 годишњих преговора међу дотичним управним властима одлучи на послетку царица 6. марта 1763, да се *крајишки шајкашки баталљон* на напоменутом земљишту организује.*) Тител буде као штабално место тог новог батаљона опредељен.

*) На место пређашњих Шајкаша у Ђуру, Коморачу и Острогону.

Од тога часа би Тител више него 100 година средиште оне околине и доби кроз то могућности за свој даљи развитак. Али, ма да се промет увећао и становници у опште биваху све имућнији, а место се распрострањаваше, то се ипак Тител никад не подиже до старог значаја, који му припадаше по топографском и комерцијалном положају, а то само из разлога, што војна институција крајишка која истина имаде и својих добрих страна држаше материјално и душевно развијање у окову, а овај само толико попушташе, колико изискиваху војни интереси. Тако се на пример *настава* није могла никад онако узвисити, као што је општа потреба била. Ма да је српска општинска школа у Тителу постојала већ при оснивању шајкашког батаљона, ипак оста она, као и све друге народне школе у крајини, дуго време у своjем скромном облику. Тек пре неколико година доби Тител и другу српску школу, али такођер о трошку општине. Но за то се у интересу војене службе бринуло за немачке школе саразмерно много више, јер се види да је у Тителу већ по рескрипту дворског ратног већа од 4. октобра 1780. год. подигнута једна немачка школа за *мушку децу,* на рачун крајишких прихода, где су се, за подстрекавање ђака у учењу, бесплатно давале школске потребе, награде и друге материјалне помоћи. У принципу се реши већ год. 1799. и 1800. да се у крајини подигну немачке школе и за *женску децу;* Тител доби такођер таку школу, али много доцније.

Приликом развојачења крајине год. 1871. показа се потреба реформе и на пољу наставе. Усљед тога се, на основу највише одлуке од

8. Јуна 1871, укине дотадашња главна немачка а и женска немачка школа тителска; на место те две школе отвори се 1. октобра исте године осморазредна грађанска школа. Али се и државна женска школа подигне на ново већ год. 1874. о трошку угарске државе.

Год. 1871. оснује се по предлогу ондашњег батаљонског команданта, пуковника *Живковића,* у Тителу тако звана *математика* (милитарна школа), у којој су у почетку један или два официра учили кадете, синове официрске, млађе подофицире, а и даровите граничарске младиће, који се одаше науци. Док се та школа није подигла, шиљана су сваке године два најбоља младића из тителске немачке школе у милитарну школу у Винковце, где су добијали стипендију од два форинта месечно.

Приликом борбе Срба са Мађарима год. 1848. напусти се милитарна школа у Тителу и буде тек после једанаест година усљед највишег решења од 5. децембра 1858. на ново подигнута, као „батаљонска милитарна школа“, 1. априла 1859. Али године 1871. буде и та школа укинута.

Тител не само да је био батаљонско главно место, већ је у једно био и слагалиште главних потребних ствари војених. Наскоро после оснивања батаљона, доби Тител оружницу за пушке и шајкашке топове, као и здања за грађење и прекозимно остављање шајка (Čaikenstadel), која су лежала крај десне обале Тисе; год. 1775. реши цар *Јосиф II.* да се Тител као место за грађење шајка Митровици (на Сави) претпостави и да се зидање потребних зграда повери капетану *Азбергу.*

На пољу грађевине се Тител као главно место и иначе ширио, јер је милитарна и политичка управа шајкашког батаљона потребовала са размером многе писарнице и станове за разне гране администрације, за које су се због оскудице згодних приватних кућа, подизале државне зграде; тако посташе у току времена (осим штадла за шајке) до 30 ерарних зграда, од којих су три на спрат.

Године 1822. назидала је општина тителска зграду за болницу, за које су издржавање после и друге општине шајкашког батаљона с правом прилагати имале, да се и њихови болесници тамо примају.

На скоро за тим отвори се у Тителу и приватна лекарница (апотека), коју је год. 1825. *Јосиф Јакшић* стаблирао.

У погледу обрта није се Тител могао узвисити преко обичних потреба крајишника. Од већих подузећа има само једну пивару, која је год. 1800. *Адамом Јунгом* основана.

Тако је и на пољу трговине, ма да су, са обзиром на водене путове Тисе, Дунава и Бегеја, дати услови особито за трговину са храном.

Осим од старијих времена постојећег недељног вашара, који се суботом држи, има Тител и три годишња вашара, који 6. априла, 22. августа и 20. октобра сваке године падају.

Више у службеном интересу батаљона него ли по потреби промета доби Тител после год. 1843. пошту, а год. 1866. и телеграф, а сад су обадвоје спојени (с поштом комбинирата телеграфска штација).

И већа станица дунавског паробродског друштва налази се у Тителу.

До 1813. год. посредовала је свезу са Банатом превозна скела. Те је године саграђен мост на великим чамцима (Schiffbrücke), који је послуживан и администриран био путем шајкашког батаљона. Бурне 1848. год. нестаде тог моста, јер су га Срби растворили и разрушили, кад су 2. септембра 1848. Перлез изгубили. Али, дочим се скоро после наступљених уредних околности на ново показа потреба штабилне свезе са Банатом, буде предложено, да се порушени мост код Титела опет сагради. После дугих договора одобри главна војена команда под 6. априлом 1854 дотични предлог. Али политични и ратни одношаји ондашњи не допустише да се ствар одма и изврши, и тек следеће године би то могуће; месеца августа год. 1855. поче се, а децембра исте године сврши се тај мост, но због леда и зиме буде тек у пролеће 1856. год. отворен и употреби предат.

Од десног уласка напоменутог моста кроз Тител у правцу Локу води један пут

(калдрма), који је од печених цигаља, год. 1857. и 1858. саграђен и једну миљу дугачак.

Тител оста и после као главно место, кад је год. 1852. *шајкашки* батаљон у *пешадијски* батаљон преиначен.

Приликом преправе за развојачење тителског батаљона доби Тител године 1871. ц. к. среско звање као политичку власт и ц. к. срески суд, који следеће године краљевско угарска звања постадоше, кад се укиде тителски крајишки батаљон.

Сад Тител престаде бити милитарно место; само још год. 1873. и 1874. имаде привремену војену посаду од једног батаљона ц. к. 6. пешадијског пука. Усљед тога се преда неколицина државних здања мађарској комори и бачбодрошкој жупанији на употребу, већи део пак изда се под кирију, да се постепено и прода.

Од како је тителски батаљон укинут, поче Тител мењати и свој народни облик. Дочим се пре наметала народу **немачка** култура и неговао немачки језик — као званични — следовао је год. 1872. мађарски језик као властити, што допринесе, да не само званичници жупанијски и државни, већ и други грађани (особито странци) сматрају и уче мађарски језик као културни.

Разуме се да се код цељи крајишког устава није могло развити снажно грађанство. Но и оно мало грађана беху понајвише ваљани мужеви, који вароши на част служише. Над свима грађанима, који су у време развојачења батаљона живили, стајао је трговац *Михајило* (звани *Миша*) *Крестић;* његово је деловање на трговачком, а и на политичком пољу (особито 1848. и 1849. год.) већ више пута јавно обележено и припада историји шајкашког батаљона, за то нека је на овом месту само још напоменуто, да је он био и добротвор сиротиње и себи оставио трајни споменик тим, што је установио год. 1872. задужбину од 3.800 ф. а. в. у корист убогаљених год. 1848 и 1849 војника, и после и других родом из области бившег шајкашког батаљона, односно њиних удовица и сирочади. Умро је тај врени Србин 30. октобра 1873. год. и то испраћујући с народом посланика народног Лазу Костића до Вилова, и баш кад је почео најодушевљеније да говори народу стојећи на колима, паде наједанпут ничице и испусти родољубиви дух свој. Вечна му успомена!

ЛИСТАК.

АРЛЕСКИЊА

од Алфонза Доде-а.*)

Пођеш-ли са моје воденице у село, прођеш поред једне сељачке куће, која усамљена стоји у великом дворишту, засађеном самим дудовима. То ти је права прованска сељачка кућа, покривена црвеним црепом, са широким неправилним прозорима са лица; са високо у вис уздигнутом ветреницом.

За што ми је та кућа тако упала у очи? За што сам увек као са неким саучешћем гледао на затворену капију? То нисам могао рећи, па ипак ми је та кућа изгледала страховита. Када си пролазио мимо ње, псето а да би залајало, морска кокош разбегла би се, а да би подигла дреку.

Изгледало ми је ту несносно, монотоно. Унутри не чујеш ни гласка, па ни звонце да се зачује о врату омиљеног телета ил јагњета. Да нема белих завеса на прозорима, и да се дим жалосно не колута из димњака, мислио би да је ово место пусто.

Баш кад је избијало подне, враћао сам се са села у воденицу, и да би се заклонио мало од јаке сунчане жеге, ишао сам дуж дворишта, по лепој хладовини гранатих дудова. На путу пред кућом пуниле су слуге кутећки кола са сеном. Капија је остала отворена. У пролажењу бацим поглед у нутра. У крају дворишта, за широким, каменитим столом седео је оседео старац; главу је зарио на лактове. На себи је имао кратак изношен капутић, чакшире су му биле у ритама. Ја застадох. Један од слугу шане ми на ухо:

*) Недавно стиже тужан глас, да је овај велики писац француски душевно оболео. У.

„Мирно! То је газда Мерлије. Од оно доба, кад му је сина задесила несрећа, увек ћете га тако видети·“ У том тренутку прође једна жена и дете, обоје у црно обучени, обоје су носили молитвенике и уђоше у двориште.

Слуга настави: „Домаћица и малиша иду сваки дан у цркву, од кад се газда-Мерлијин син убио. То вам је жалост, господине мој. Отац још носи хаљине свога мртвог сина и ни за све царево благо не би их му могли одузети . . .

Хајде, риђо. Ђе!“

Кола се кренуше. Ја сам био радознао, да још подробније чујем о томе, те замолим слугу да и мене повезе. И горе лежећи на сену, чуо сам продужење те тужне приповетке.

Звао се Доминик. Био је красан сељачки син, тек му је настала двадесета, имао је лепушкасто, отворено лице. Са лепоте му, бегенисале су га многе девојке; он пак мислио је све на једну, обучену у свилену хаљину са чипкама, на малу једну Арлескињу, коју је једном срео у Арлезу код амфитеатра. Његови су то нерадо гледали. За девојку се знало да је кокета, а после њени родитељи нису били из овог краја. Али Доминик је хтео само своју Арлескињу. Он је само рекао: „Ако ми је не даду, умрећу.“ Наравно, да су тада родитељи попустили. Свадба је требала бити после бербе.

Једне недеље у вече, породица је седела у дворишту и баш је вечерала; вечера је била нешто свечанија, као да је свадба — оно истина, млада још није била ту, али су се празниле чашице у њено здравље — када један човек уђе на капију, и скоро дршћућим гласом зажели да говори али на само, са газда-Мерлијем. Газда-Мерлије се подиже и оде са странцем на улицу.

„Почујте ме,“ рече странац. „Ви хоћете да узмете вашем сину ону намигушу, која је већ две године моја љубазница била. Ово што вам велим, могу вам и потврдити: ево њена писма! Њезини родитељи знају све, и мени су је обрекли били; али од кад ваш син око ње баје, неће ни родитељи јој ни она за мене да знају.

Ал ипак сам мислио, да она сада не може бити добра жена једног другог човека.

„Добро!“ рече чича-Мерлије, када је прочитао писма. „Свратите на чашу вина.“

„Хвала лепо“ одговори странац. „Веруј те данас сам више једит, но жедан“ и оде.

Чича-Мерлије се врати у двориште хладнокрвно, као да се ништа није догодило, заузе своје старо место за столом и вечера се сврши весело као што се и започела.

Али доцније у вече оде чича-Мерлије са својим сином у поље. Дуго остадоше тамо. Када су се повратили, чула их је мати где још говоре.

„Жено“ рече газда-Мерлије и одведе Доминика својој жени „пољуби га и благослови, он је — јадник и несрећан.“

Доминик није више ни прословио о Арлескињи. Па ипак је он њу љубио, љубио још већма но пре, од кад му је показане у наручју другог човека. Он је био и сувише горд, а да би се коме јадао, а то га је стало живота, јадног младића. Често би провео више дана у једном углу, а да би отишао куда. После би опет отишао да обавља пољске послове, и тада би радио за десет слугу. Када се смркавало, дао се на пут у Арлез и ишао би тако без престанка, док не би угледао арлески торањ, како се светли у вечерњој румени. Тада се враћао натраг. Даље никада није ишао.

Чељад у кући, која су га увек тако тужна и усамљена гледали, нису знала шта да му саветују. Тек су се прибојавали несреће. Једном рече му мати, кад га је тако тужна посматрала, са сузама у очима: „Чуј, Доминиче, ако је ти ипак милујеш, даћемо ти је.“

Газда-Мерлије поруменe од срамоте и обори главу.

Доминик мрдне главом за знак да неће и удали се из собе.

Од оног дана постаде он други човек. Чело му је изгледало ведрије, ал то све родитељима за љубав. Опет је одлазио у крчму на игру, и на сваку свечаност. При освећењу цркве у Фонвиељу он је главом водио *Фарандолу*. *) Чича-Мерлије рече: „Излечен је.“

*) Фарандола — једна врста игре.

Али мати је још већма стрепила зањ и није га испустила из вида. Доминик је спавао са својим млађим братом у вајату. Сирота старица мати му, наместила је и своју постељу близо своје деце.

Тако дође и дан светковине св. Елоа, свеца-заштитника домаћинова.

Ту је била права слава. Јестива је било изобиља, вина, да се и прелива. Увече су пуштали ракете на петарде, а по дрветима гореле су дивне „мљетачке лампе." Фарандола играла се без престанка. Онај малиша изгореоје свој нов капутић. Доминик је пак изгледао весео и силом је своју мајку у игри продрмусао. Сирота старица лила је сузе радоснице.

После поноћи легло је друштво да спава. Све је то било уморно и сваком је требало, да се саном поткрепи. Само Доминик није спавао. После тога приповедао је малиша, да је Доминик целе ноћи јецао. Јадни бедни Доминик!

Рано у зору зачује мати као да неко брзо отвори врата од њене собе и projури кроз собу. Она као да је нешто слутила: „Доминиче, јеси-ли ти то?" Доминик не одговори ништа, он се успео на степенице што воде на чардак. Мати се брзо подиже из постеље. „Доминиче, куда ћеш?" Он је већ био на чардаку, она појури за њим. „Сине, за име божије!" Али он забрави врата за собом и још пусти резу.

„Доминиче, сине мој, одговори ми. Шта хоћеш да учиниш од себе?" Она је дршћући пипала руком за бравом. Доминик истави један прозор, а на камењу калдрмисаног дворишта зачује се потмули пад тела његова — и све беше опет мирно.

Несретни младић рече у себи: „Ја је не могу заборавити. Умрећу!" Ох за што су наша срца тако бедна, тако слаба!

Тога јутра питали се људи у селу: „ко је то данас освануо кукајући на добру чича-Мерлијевом?"

То је била мати, што је полуобучена тамо код каменог стола нарицала. Тамо је она непомично стајала обливена крвљу и јутарњом росом и држала је у наручју свога мртвог сина.

Превела **Милана.**

УМЕТНОСТ.

(Др. Јован Пачу). И ако смо се закаснили са овом ствари, ипак мислимо, да ће занимати сваког српског читаоца, да чује шта страни несрпски листови пишу о нашем уметнику др. Пачуу. Приликом једне пролетошње „Беседе" у Сомбор, доносе тамошњи мађарски листови извештаје и ево шта казују ти листови о нашем Србину:

„Bácska" вели: „Потом је г. др. Пачу свирао на гласовиру, и то беше најсјајнија тачка беседе. Уметник, који то име заслужује, свирао је из „Српских звукова" три броја 1. 4 и 12. У њима су мотиви српско народне музике финим вештачким укусом израђени. Број 4. је особите лепоте. Др. Пачу је у свирању ванредну технику показао, служећи вишим уметничким смеровима, што особиту пажњу заслужује. Има томе веће више година, како је техничка вештина строге уметничке захтеве толико потчинила спољним техничким бравурама, да пред очима многих композиста није она мисао лебдела, да се технички умишљај што верније изрази, већ њима беше само то смер, да извађање умних производа им буде са што већим техничким тешкоћама скопчано. Најновији век је у том погледу много што шта поправио, јер сад већ сама техничка вештина по себи нема толико вредности, ако неслужи уједно и вештачком изражају. Др. Пачу располаже ванредном техником; он лако тако рећи играјући се свлада највеће тешкоће. Он само тако може да главну своју пажњу на уметнички изражај обрати, дакле не само вешто већ и лепо свирати. Највећу похвалу заслужује свирање његово с тога, што напеве тако силно и чисто изрази, да их ухо и у најбурнијим пасажама и у украсима чисто разазнати и пратити може. Као да су на два гласовира две особе свирале, — једна напеве, а друга пратњу. Друга је врлина Др. Пачуа — та што је у извађању *piana* нежан као дах. —

А ***„Zombor és Vidéka"*** вели: Др. Ј. Пачу, у нашој вароши већ одавна познати уметник на гласовиру, оплео је себи око чела нове неувеле ловоре. Најсјајнија тачка беседе беше његово свирање. Том приликом свирао је 1. 4 и 12 број из својих композиција, а по свршетку истих усред френетичког пљескања одсвирао је и једну варијацију „Кола". Заиста Др. Ј. Пачу у гласовирској вештини стоји на таковом нивоу, да се слободно може мерити са оним новим феноменима, којима се због њихове техничке вештине диви свет. —

Д. В.

БЕЛЕШКЕ.

(Српски венац Виктору Хигу.) Новине јављају, да је први венац, што је послан пок. Виктору Хигу, послала *српска омладина* што се учи у Паризу.

(Српска народна позоришна дружина) стигла је у Земун и први дан Духова отпочела је онде своје представе. Овом приликом јављамо, да се „Друштво за српско нар. позориште" обратило недавно на новосадско варошко заступство с молбом, да се уступи Србима

празно земљиште такозвано „Хан“ у Новом Саду, ради зидања сталне зграде за срп. нар. позориште. Заступство је „у начелу“ изрекло, да се земљиште то уступа, но пре коначног решења изабрало је одбор, који ће проучити правне односе овога земљишта и онда ће се према томе у ид. скупштини нар. заступства ствар ова коначно решити.

(**Хисторичне вечери у београдском нар. позоришту.**) Управа беогр. срп. нар. позоришта утврдила је, да се приреди приказивање једно за другим, по хронолошком реду, свију наших хисторијских драма, почевши са „*Сеобом Срба*“ од Ђуре Јакшића па до Банових „*Српских Цвети*.“ Ово ће у сваком погледу бити знаменита појава у аналима наше драмске уметности, јер ово неће бити просто приказивање наших народних драма у стању, у ком се данас налазе, већ ће се старија дела према данашњим захтевима и у језику и у драмској форми поправити и тај се посао вештим рукама поверити. Управа позоришна ће да наручи израду нових хисторијски верних декорација према добу у које пада радња дотичних драма. Племенита српска краљица *Наталија*, која се вазда одликује љубављу и бригом за народни културни напредак, узела је ову мисао под своје моћно закриље.

(**Српски народно-црквени сабор**) сазван је за 1. септем. о. г. у Карловце.

(**Друштво за срп. нар. позориште**) имаће 17 (29) јуна о. г. своју редовну главну скупштину у дворани „Матице Српске“, на коју се г. г. чланови позивају.

Р А З Н О.

(**О леку против беснила**). У 5-ом бр: „Јавора“ находи се једна белешка о леку против беснила коју је изнео „*Medicinisch chirurgische Rundschau*“, и то с белим луком. Исти случај са човеком кога су затворили у собу са белим луком, и исти резултат описује *Dr A. B. Reichenbach* у својој књизи „*Naturgeschichte der dem Menschen unmittelbar schädlichen oder ihn doch sehr belästigenden Thiere*“. *Leipzig* 1846 год. У тој књизи вели да се од уједа бесног пса лечи једењем белога лука, или једењем *cetonia aurata* помешаних са хлебом као прашак, и још друге неке лекове наводи, напомињући да у Италији од тога лече сирћетом. Лек тај дакле са белим луком и истоветан пример о дејству тога лека, познат је још од 1846, и медицинске новине могле су само тај лек из прашине изнети да се не заборави, а никако као новост, а међутим и код нас, а нарочито у Семберији, у оном углу Босне између Дрине и Саве, лече белим луком од беснила.

Ужице **Д. М. Р.**

О Д Г О В О Р И.

Пошт. читајућој публици. — Ми смо донели у једном од пређашних бројева „Јавора“ приказ Руварчеве књижице „Предходни приказ Историје срп. народа од Панте Срећковића“, која је књижица прештампана из „Нашег доба“. Уважени писац приказа књижице ове у „Јавору,“ похвалио је Руварчев спис и одобрио што је засебно прештампан, јер се „Наше доба“ ретко где чита, пак ће се овако у књижици већма раширити Руварчева критика на Срећковићеву књигу. Уверени смо, да од наших читалаца није нико видео у овоме какве увреде. И други листови прештампавају своје чланке и засебно у књигу, да би се више читали, прештампавају се ствари и из „Летописа,“ из „Гласника,“ па и „Јавор“ је многи свој чланак и приповетку засебно прештампао, наравно с том намером, да то могу набавити и они, који не читају „Летописа,“ „Гласника,“ „Јавора“ и т. д. јер наши се периодични часописи разашиљу већином у неколико стотина, а књига се може штампати и у хиљаде. Али г. Стева Павловић уредник „Нашег доба,“ нашао се увређен, и то не мало, него баш врло јако, тако да је одмах донео подугачку изјаву у своме листу, где „доказује,“ да није истина да се „Наше доба“ ретко у ком месту чита, а најбољи је „*доказ*“ вели то, што је и уредник „Јавора“ до јако добивао и читао „Наше доба.“ Ово је до душе врло темељан и логичан доказ! Даље вели г. Павловић, да „Јавор“ још није изишао из „*бачких чакшира*.“ Ако ћемо ми листове по шнајдерској терминологији називати, онда је „Наше доба,“ као лист од неколико месеца, још у — *пеленама*. А допустиће г. Павловић, да су *чакшире* тек нешто естетичније него *пелене*. Међутим нам изјава у „Нашем добу“ није дошла изненада, јер смо већ на осам дана пре дознали на пијаци у једном дућану, да ће изићи нешто против „Јавора,“ а у дућану се дознало отуд, што је г. Павловић тргов. спомоћницима то авизирао. У ком је броју „Нашег доба“ изишло то, не можемо овако на памет казати, јер нам је лист обустављен, те га немамо при руци, али ако би се ко интересирао да потражи, можемо му навести, да је то онај исти број „Нашег доба“ у ком се (у подлистку) за уредника „Нашег доба“ каже, да је „*класички образован човек*.“ Г. Павловић је покренуо лист да буде тобоже неки „помирителни дух,“ неки „посредник“, али кад би му то заиста на срцу лежало, морао би имати много мање жучи и не би тражио длаку у јајету. Што нам даље вели, да смо ми оно требали у „*Стармалом*“ да кажемо, а не у „Јавору“, на то му одговарамо, да му је „*Стармали*“ и без тога већ доста казао, а ако баш жели, да му и уредник „*Јавора*“ у „**Стармалом**“ каже своје мњење могли би му и ту жељу испунити.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

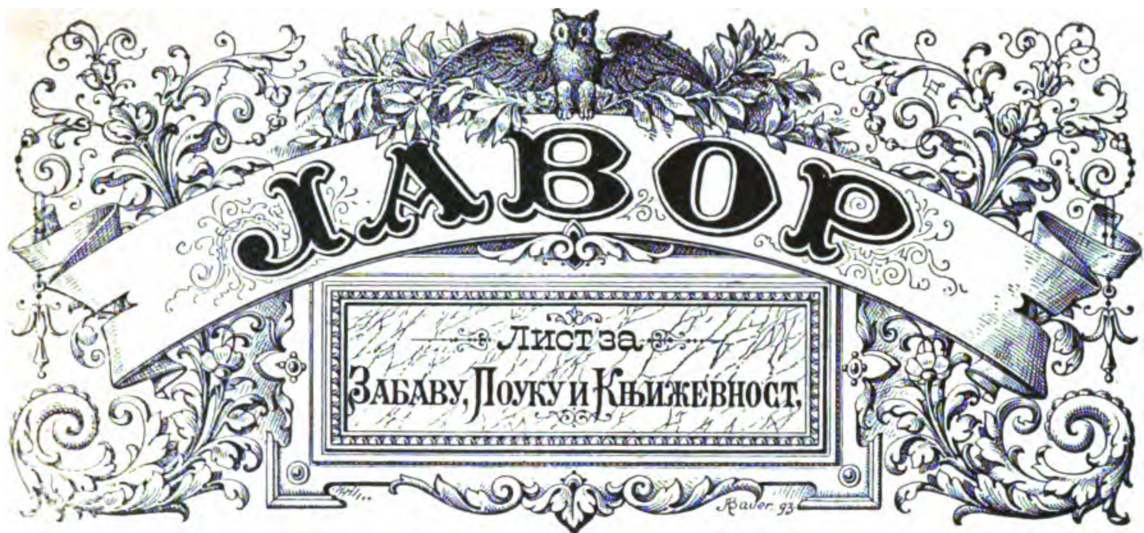

Власник:
→ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ←

Уредник:
→ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ←

Бр. 23. У НОВОМ САДУ 9. ЈУНА, 1885. Год. XII.

Даринка.

Даринка при свећи
Две хаљине шије,
Две хаљине шије
Дробне сузе лије!

Хаљина је једна
Црна као туга,
Као шећер бели,
Ка' од снега друга.

Другарица њена
Марта се удала:
Хаљину венчану
Њој је шити дала.

И Даринка шије,
Срце јој се цепа —
Хаљина венчана
К'о смишљена лепа.

Дигоше се свати
Иду на венчање —
С мирисом се грли
Весело певање.

Даринка у цркви
На го камен села
Мирисаву косу
Богату расплела.

Питају је свати:
„Шта је, Даро, шта је?"
Мома гледи свате,
Ал их *не* познаје.

Већ узела иглу,
Па хаљину шије,
Као да је *луда,*
Грохотом се смије.

Згледају се свати
И с' десна и с' лева,
Скину венац с' главе
Њена друга нева.

„Ево га, узми га!"
Даринка га узе. . .
Цикнула, вриснула,
Грунуше јој сузе,

Страсно љуби венац,
Грохотом се смије. . .
Страхом бежи, нема
Нигде *ђувегије*! . .

Мита Поповић.

Син пустиње

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

Али-Абад се окрену усамљеној Зулејки, која се скупила на миндерлуку, те склопљеним рукама, а молећим гласом проговори јој:

„Фуријо дивна, узоре санова занешенога човека. Бог ти је дао моћ да народе покораваш твојим дивним погледом. Сами џинови морају покорно пред твоје ноге пасти. Хефеда*) је вечно уз тебе, јер ево је укротио мене, па несмем ни помислити, да ти зло учиним. Господар сам над имањем и животом хиљадама душа, и ево, уступам теби сва моја права. Теби Зулејко бисеру рајски, теби ево дајем и живот свој, за једну добру реч, за један мио поглед, за један кратак час!“

Зулејка није могла, ни смела више ћутати, јер је слутила свашта; она се уздала у своју одважност и речитост, па прихвати: — Али-Абаде, поглавицо племена Ел. Садис. Чула сам твоје име, када си пре годину дана послао посланике моме старом оцу, да ме иштеш у њега. Ти знаш моју поруку. Ја баш ту страну твога живота не волим, што си се назвао господар над животом и имањем твога врлог племена. Ти си се уверио, да је мој отац своме племену само добар саветник и добар родитељ. Он је исто тако радио у пољу и на дому, као и сваки други човек од његова племена. Он је само тада био неограничен заповедник, када је племе стајало у бојном реду. Ја сам научила у свога оца слободно се кретати и слободно живети. Ја волим гледати слободан, весео и задовољан народ. Све ти то Имаме добро знадеш, па зашто си ово насиље учинио! Зашто си за моју иштавост онолике невине људе упропастио, онолику јуначку крв пролио? То је Али-Абаде пролом из међу нас — и ма да си силан, ал веруј да ниси моћнији од праве воље. .

Али-Абад недаде Зулејки доврпити, већ усхићен кликну јој:

„Како си дивна и када кориш! Зулејко мирисе мој! Само послушај глас бедног човека, па ће твоје добро и благо срце опростити нијанлук случаја. Кад затворе лава у кљет, па га дворе, па га хране, па му ласкају, па га мазе, да заборави на своја стара места и да се привикне на живот закопан; али једног дана, чује он глас свога друга из пустиње — то беше глас среће и задовољства — лав се у кљету трже, те потресен старом успоменом слободе, тако се снажно покрене — те златан кљет покрха, чуваре сможди, и оде куда му је природа место одредила. То је слика бедног Али-Абада. Он је слушао приче о красном бисеру Нешедске пустиње. Од Перзијског залива. до црвеног мора, од Омана преко Јемена кроз Хеџас иде милопојан звук што пева красоту Зулејкину. Већ и Перзија почиње за њене чари дознавати. Само једини Нешед цени њезину мудрост. Али-Абад, слушао је о себи, много лепог и дивног говорити; њега је тај глас ласке занео, и он се као достојан заљубио у бисер Нешедске пустиње, заљубио се силно, запошљиво, те је цртао у своме уму најсјајније појаве неба, он је мислио да може замислити лепоту, којој и сами богови пријатељују; али се сиромах Али-Абад у својој машти јако преварио. Када је он једном морао поћи на Ћабу, да се поклони пророковом гробу, туди он по срећи ил несрећи својој први пут виде бисер Нешедске пустиње. Али-Абад је обневидио, занео се, у тај мах осетио се мален, нејак, а да би могао понети тај драгоцени бисер; али то стање беше

*) Заштитник од беде и опасности.

само за један тренутак, јер је охолост брзо напирила своје мехове, и Али-Абад је уобразио себи много. Он се усудио запросити Зулејкину руку, и био је одбијен. Али-Абад је мислио тада, да ће полудети, он није знао у свом очајаном стању, шта ће да отпочне. Глас опомене стишао га је, и Али-Абад био је намеран да све оно учини што му је бисер Нешедске пустиње поручио. Али се недаде. Ко је једаред научио заповедати, тај неволи више чути, да му когод други са опоменом у раду суделује. — Али-Абад се поврати опет у свој стари шатор, јер му се учинило, да је владавина дивнија, од најдивније хурије. Но проклети људи нехтедоше занемити, тамбур и певач певао је још лепше и пријазније красоту и мудрост Зулејкину. Тада се опет појави она стара жудња у Али-Абада; а уједно и онај привикнути нагон заповести оних, те у њему нешто громким гласом повиче: Зулејка мора бити твоја. . . и ти знадеш крај дивна Зулејко! —“

— Жалостан крај твоје владавине Али-Абаде, упаде му у реч Зулејка. Ти ниси Али-Абаде повео своју срећу собом; ти си украо глас савести, ког носиш, да ти загорчава целога живота часове. Мрска је Али-Абаде лепота, која мешто мириса и сласти, . . . и отров просипа. Ти си уобразио себи, да ћеш се тиме подићи, ако бисер Нешедске пустиње испред очију и жеље света себи присвојиш; а ниси мислио, да крај такога дела никада га нећеш уживати. Ти си Али-Абаде мислио на један тренутак, а заборавио си да за њиме још читав људски век слeдује. Ако неболи, кад се лепота свети; али је тиме поруга већа. Ти мислиш да ме може занети глас љубави или можда глас страсти. О така љубав де глас савести не седи у прочељу, така је љубав срамна. Љубав, која ништа незна жртвовати, то је скотска љубав; а ти си Али-Абаде показао, да незнаш ништа жртвовати. Ти ме неможеш љубити, јер ја опет морам у животу много жртвовати и заото се наше жеље никада неће сусрети. . . Твога је живота највећа погрешка, што желиш бити велик и чувен човек у свету; али без дела; заото наглост отима маха у твоме животу. — Твоје је сравнење Али-Абаде добро, али заото још није за моје срце молитвеник . . . јер оно показује твоју наготу и твоје жалосно стање. . . Видиш Али-Абаде, да нисам мирис који си мислио. Остави ме, поврати ме тамо где си ме нашао. Истина, да неможеш више повратити оне жртве, које си у обести незнано упропастио; али ћеш са повратком једно срце оставити на миру, које ниси познавао, а мислио си да га љубиш! Мој отац није заслужио такову горку судбину!

При крају ових речи тужно је дрхтао глас Зулејкин, као да је суза сакривена пропратила је.

Али-Абад је био необично потрешен, кршећи прсте очајним гласом узвикнуо је он:

„Лепа девојко, што ли ме тако горко уцвили! што ли ме тако чисто и јасно обавести! Ти ми учини приговоре што ми их никад нико у животу учинио није. Твоја замисао носи смерове, које наш свет непознаје, а ни познати их неће. Ти хоћеш да влада мудрост тамо, де сурова мати живот одхрањује. Ти мислиш да ме је ташта сујета довела овамо. . . да губим живот свој. Ти ме нећеш да познаш. . . а ја те љубим неодољивом силом, и са те љубави ја ћу умрети, ал и ти мораш Зулејко умрети; или те ја морам уживати!“

При последњим речима, Али-Абад је пришао један корак ближе миндерлуку, и раширио је обе своје руке.

Зулејка се брзо подигла са свога седишта. — Али-Абад гледаше у Зулејку заносним погледом, његове обе руке склопише се у молење.

— Шта хоћеш, када си се приближио, упита Зулејка озбиљним гласом и достојанственим држањем. Ја ти нисам дозво-

*

лила. . . . ја те нисам позвала. Ти немаш никаква права надамном; а сила ће силу одбити. — Заповедам ти да останеш на своме месту!

Али-Абад стојао је као окамењен на своме месту. Глас Зулејкин био је тако строг, држање тако одважно, те у први мах заборавио беше Али-Абад, да је он дотле само знао заповедати, а никако заповести слушати и извршавати. Неколико тренутака беше прошло у томе немом положају. Тада Али-Абад дође к себи, он се поче грохотом смејати, и беше намеран, да ту јунакињу што силом прети, пригрли, и да јој са пољупци на уснама сваку даљу реч угуши. . . . али у тај мах утрча унутра једна робиња те дрхћућим гласом рече!

— Велеможни господару! Из далека подиже се чудан прах. Људи сумњају потеру!

Али-Абад прену, и брзо се у своме јуначком поносу уздиже. Он погледа оштро у Зулејку, која беше сасвим мирна и без знака радозналости, те јој свечано рече:

Сада ћеш видети девојко, шта сам кадар за тебе учинити. Срце лавовско порасте, када је у опасности.“ По томе се окрене робињи са речима: кажи слузи нека ми коња оседла, вољан сам душманину у сусрет изаћи.“

Али-Абад опаше светло оружје. . . слуга му доведе коња пред шатор, он се осврте на Зулејку, погледа је, али не рече ни речи, изађе из шатора, баци се своме дивном зеленку на рамена, и излети пред своје људе, који су били узверени и зло слутише; али када видеше свога јуначког Шеха радосно га поздравише. Али-Абад громким гласом повиче: „Срчани момци, на чиле коњице, на пођите замном!“ Он се отпусти преко равнице напред, а за њиме по избор јунаци. —

Што су они даље одмицали, тиме се прах што се показивао, све јаче њима приближивао. Или је какав велики караван, или је одиста потера. Но за мало па се указала отуд добра чета коњаника; а пред њима далеко напред два добра јунака. У Али-Абаду стеже се срце, јунаштво се опучило, и он први ободе коња натраг, те чим је дошао до својих шатора, даде заповест, да се све диже, и да се одмах креће даље.. — Сви су се Али-Абадови људи зачудили тој промени, али морадоше испунити неограничену вољу и заповест господареву. Они дигоше шаторе, спремише што је најнужније и кренуше се према Јемену. Када Мухамед и Јусуф опазише, да ће им непријатељ наочиглед умаћи, они обећаше велику награду оном јунаку који сустигне стражњаке и заметне бој. А обојица потстакоше своје уморне коње на последњу жртву. Њима је стало да ухвате од бегунаца само реп, те када стану на њега мора се глава обрнути, да се брани.

Мало по мало поче јунак јунака сустизати, и крв се просу. Срамота је Али-Абаду, да му стражњаци у лудо изгину, па како ће од срамоте ући у Јемен. Док се он премишљао, дотле је многи његов јунак загризао у ледине. Мухамед и Јусуф као два арслана кидишу отмичаре немилице. Али-Абад стаде са својим предњацима и сада се отвори жесток и страшан бој. У њему је за час изумрьо страх. Он је дао себи око паса на коња везати Зулејку, па се тиме обезбедио од непријатељских стрела. Но када Нешеђани опазише Али-Абада и своју мудру Зулејку, у тренуту једном опколише Али-Абада. Тек што се овај виде на невољи, а он удари на опасан венац од јунака, проби се кроз њихове редове и утече сам са девојком. Јусуф се нададе за њим, али бољи и млађи ђетић суну и мимо Јусуфа, а то беше Отманов син Халил, који у часу пристиже Али-Абада, и таман да му коња дохвати и посече. Када се Али-Абад виде на невољи прва му мисао беше Зулејка, те у љутини цикну: „Лепа девојко, ти ме нехтеде послушати, ма сам те тако

лело и понизно молио. Час је самртни за мене куцнуо, али и тебе неће нико живу загрлити. — Али-Абад потрже ханџар, да тиме учини крај Зулејкином животу. Но у тај мах клоне му рука, он беше устрељен, баш у десницу из које му мач испаде. Он шкрипну и врисну: „крвник ме је ранио!“ И он се осврну, да ма какво зло учини девојци; али у тај мах однесе му ђорда главу са рамена. Коњ се отиште бегајућ; али га пристиже Јусуф и онесвешћену Зулејку са мртвим Алијом скиде с коња, те чекаше док се и други неискупише.

Чим је поглавица пао, народ се међу собом није имао воље више бити; јер није имао ни зле намере, ни зла срца да крв пролива. Јемењани положише оружје и предадоше се на веру; а Нешеђени их великодушно пустише да иду кући, те да приповедају, како су прошли када су пошли да украду бисер Нешедске пустиње.

Ствар је брзо свршена била и Нешеђани се вратише дома. —

(Наставиће се.)

Споменак брату.

Тивна се гора дигла,
За гору сунце клону
Тек ми га мис'о стигла,
Задњи му зрак утону.

Мис'о ми ваји стисли,
— Еј, много зрак тај вреди! —
Поглед се под'о мисли,
На гробље тамо гледи.

Зрачак ме овај сећа,
Како ми једном паде,
Што негда лепша срећа
Шарат ми надом знаде.

Тако, што негда низа
Нада за пола века,
Све један тренут збриса,
Све самрт оте прека.

Са гробља ветрић пирну,
К'о да ми нешто шану,
Шапат ми срце дирну,
На срце терет пану.

А мис'о ветрић пита:
— Од кога поздрав, брале? —
Он само даље хита
С душе ми уздрхтале.

Далеко — ој — далеко,
Ветрићу уздрхтали,
У гробу лежи неко,
Ког моја душа жали.

Твоја су слаба крила,
А далек пут се ниже,
До оног гроба мила
Тек туга моја стиже.

Па кадгода ме туга
На овај гробак вине,
Пред очима ми дуга
Шарена дивно сине.

У дузи ми се створи
Све, што ми тај гроб узе,
А кад је јад обори,
Ја видим, да су сузе.

Адамов.

Зао пријатељ.

ПРИПОВЕТКА Ђ. ЈОВАНОВИЋА.

Боже сачувај, да сам ја ово икад и помислио а не рекао! Сам се овако назвао.

Било је око њега много света сакупљено, кад је то рекао. Сирома, баш је издисао; то су му биле последње речи. За то се и убио.

Е ко би у њега посумњао?

Сам сам крив што нисам свет боље познавао. Видећете и сами да је тако.

Ево како је било.

I.

Нисам је познао.

Био сам већ чиновник, а још се никад нисам заљубио. Јел' те да је то реткост?

Док сам био ђак нису у мене баш много ни гледале, е ал боме сад, кад сам на свом месту, друкчије је.

Што ја нигда нисам — то су оне мислиле: да треба, да се женим.

Ретко сам којој шешир скинуо. Но оне су знале какав сам те ми нису ни замерале.

Увек су се оне пре мени него ја њима, јављале. . .

А то баш није у реду!

Неки пут кад видим из далека коју госпођицу, ја се сетим, да сам јуче прошао поред ње, а нисам јој се јавио, те сам себи пребацим ал и помислим: „сад ћу се поправити."

Мислим опет о нечем другом. Штанић окрећем у руци и журим у магистрат или пак кући.

У једанпут:

— Клањам се!

Тргнем се.

Госпођица, којој сам се хтео јавити, мину поред мене.

Опет себи пребацујем.

Тако је то много, много пута бивало.

Нисам баш много марио за женске, па нисам ни зверао улицом: хоћул' коју срести ил на прозору видети, и како ћу се којој удворити.

Једанпут идем из магистрата доле низ степене — а кадгод туда силазим научио сам некако, па ту увек оделим у један џеп новце, које ћу у кавани потрошити. Сиђем се већ доле.

— Клањам се!

Окрећем се. Уз мене је стајало неко девојче.

— Ко се то јавља? — проговорим за се.

— Ја, господине Ђоко!

Дође ми смешно.

То девојче било у папучама без чарапа, у старој сукњи и рекли неке зеленкасте боје. — Изгледало као да ту чека милостињу.

У руци сам имао новаца.

— Ево ти! — и пружим јој сребрну форинту.

— Зар сте се тако попели, да ми чак милостињу делите?

Погледам је боље. Учини ми се позната.

— Не могу, цуро, да се сетим, де сам те видео.

— У Лалићима, господине Ђоко, де смо се више пута преко вакације лепо забављали.

— То сте ви Мицо?! За бога!

Она бризну у плач.

— Видите каква сам!

— Па шта је то с вама?

— Зар ништа не знате?

— Баш ништа.

— Отац ми умре још пре две године, и ја остадох сама. Веровници раскидаше и продаше имање; мени остаде само посуђе и неки златни адиђари. Продавала сам то и ранила се. Сад је нестало и тога. Већ три месеца како сам оставила Лалић — моје мило место рођења — и потуцам се по свету. Чула сам: да сте ви овде, господине, у Срему, и потражих вас. . . . Нисам вас давно видела; још сам онда била мала, . . . О, како сте ле . . пи! . . .

Ја је погледах. То ми још нико у моме животу не рече.

Црне, жарке очице севале су јој по моме лицу; а образи јој бели као млеко, порумениш е. . .

— Па куда сад идете, Мицо? — запитам је.

— Ја ћу остати код вас. . .

— Али, за бога! Ја још нисам ожењен! Немам ни куће. У кавани ручам. Имам само једну собицу где поћивам. .

— Онда ћу се убити!

— Немојте, Мицо, тога чинити? Зар немате каквих рођака? . . .

— Никога!

— Онда одите са мном!

Како се силно обрадовала на овај позив. Усне јој задркташе а ништа није могла рећи.

II.

Из сажалења.

Одведем Мицу у једну чивутску трговину, где ме не познају, те јој купим хаљину коју је она хтела. Није ништа хтела скупоцено, и ја морадох пристати, на оно што је изабрала.

Нађем јој и стан.

Сад сам већ више трошио. Није ми било жао, јер сам помагао сиротици без оца и мајке. . . Мислио сам: ово неће дуго трајати, лепа је, удаће се.

Сваки други дан ишао сам њојзи те је питао за потребе и давао новаца на оно, што би јој било нужно.

Оставио сам јој неколико књига да се њима забавља.

Свет још није ништа знао за ово моје дело, а ја сам гледао, да што више сакријем и утајим, само да се не дозна.

Време је да јој одем.

— Добар дан, Мицо!

— Да бог да, господине! Баш вас једнако изгледам.

— Шта читате?

— „Јавор“. Па не могу баш увек ни да читам; да ми је да што радим.

— Па шта ће те?

— Мислила сам, да вас за нешто замолим, ал се бојим, да ћу вас увредити, јер и овако вас много коштам.

— Само реците!

— Ја би могла вама у нечем олакшати. Да ми купите шиваћу машину; могла бих овде у Д. бити шваља. Тако би се можда и сама могла издржавати. . Ал машина кошта много, шесдесет форината. . .

— Па то није много.

Одем кући.

III.

Шваља.

Сутра је купила машину а прекосутра, кад одох њојзи, већ је имала заслужена три форинта.

Рекла је, да јој ништа не треба од мене.

Нисам ни пре ишао много по Д. а сад сам још мање. Имао сам доста званичног посла, а много пута се задржавах код Мице, по који час — сваки други дан.

Увек је имала за ме понуда: воћа ил колача.

Био је баш Илијин-дан. Знао сам да је Кривић, Мицин отац, тај дан славио, као крсно-име.

Одем да јој честитам.

У дворишту нађем јој газдарицу, која је у нужди и послуживала.

Запитам за Мицу.

— Господине! Она је од синоћ љуто болесна.

Претрнух.

— А шта јој је? — питам жену.

— Већ три дана она мрве леба нема, а од вас таји. Боји се да вам не досади, да вас не увреди. За последњих двадесет новчића купила је јутрос крушака, да вас понуди, док дођете. Она је само једну појела, а тако радо воће једе. . .

Уђем у собу.

— Мицо! Ви сте бо̂ни?

— Бока! — рече и порумени — Нешто мало господине. Седите!

— А шта вас боли?

— Скоро ништа; мало глава. Узмите у оном папиру има неколико крушака. Ја сам овај час јела, не могу ни једне појести. Узмите, узмите, господине све, ја нећу ни једне. . .

— Хвала, Мицо! — А имате ли новаца? Требал' вам што?

— Сад немам, ал' ми ништа не треба. Ваљда ћу добити посла. О Боже! Ја сам вам се силом наметула, те сад морате и о мени да водите бригу. . . Волела бих да умрем. . .

Мени ударише сузе. Не памтим, ни кад сам био мали, да сам плакао!

— Мицо! Све знам! Знам за што си болесна; знам, да ни леба немаш, а данас ти је крсно име твоје. . . . Ти си поштена! Ја таку девојку волим! Таку сам замишљао и желио! . . Само таку жену могу љубити! . . . Овај пољубац нека ти је печат вере моје! Ево ти! узми то и троши док ја ствар у ред не доведем. . .

Дао сам јој моју новчаницу у којој је било заштеђених преко сто форината.

Није могла ништа рећи, само је плакала и једном ручицом по мојој знојавој коси гладила; а другом своје узбуђене груди претисла.

— Збогом, веренице моја! Гледај да ми се опоравиш! . .

IV.

Очево писмо.

Још тога истог дана извадио сам полумесечну плату напред, и писао оцу у Н. да ми пошаље сто форината.

За пет дана имадох сто тридесет форината и очево писмо у ком ми се чуди, што ја поред моје лепе плате, иштем новаца, те ми препоручује да се не картам.

Нашао сам одмах за Мицу други лепши стан; купио јој шешир и два пара лепих хаљина, те је почех јавно по Д. вођати. . .

Није у Д. било ни једне лепше девојке од Мице. Поносио сам се њоме. Нисам марио што је сирота; а није ми било ни стидно што узимам ону за жену, којој сам пре два месеца милостињу пружао. . .

Радио сам само на томе, како ћу Мицу — коју сам силно волео — пред оца и мајку, као своју љубу извести.

За то ми требало још новаца. Пишем оцу, а он ми одговори овако:

„Мили сине! У одговору на твоје потоње писмо, шаљем ти три стотине фор., које ти препоручујем, да чуваш. Очински те саветујем, да избегаваш ону девојчуру из Лалића о којој ми пишеш! Њена је прошлост тамна. Била овде у Н. тражила те и ја сам је видео. То није више она иста Мица Кривићева, што је била док јој отац беше у животу. Биће касно док сам увидиш истину! Послушај ме! и буди здрав твоме оцу.“

То ме писмо увредило.

Рекох Мици све што ми отац пише.

— Послушај га, Ђоко! — рече ми жалосно.

— Никад! Ти ниси така! Јел' да ниси?

— Па ти ваљда видиш?

— Видим; ниси. . .

Она ме је љубила; љубила ме по лицу и по ногама, по коси и по капуту, а највише ми љубила ону руку којом јој пружих милостињу. . .

(Свршиће се.)

Гламоч.

СЛИКА ИЗ БОСНЕ.

(Свршетак).

А сад к теби, сирота Емино! Да, диван је то поглед у мирисну даљину; па још кад се ко родио тамо на подножју оних брегова, а овде заробљен, хајд нек покуша да се отме, те га не одвуче доле, ако поред душевних крила нема још крила и на телу! Па да му овде, под нашим ногама још зјаши ужасна дубљина! Обоје те омануу, кукавна цуро; нити ти чежња даде крила, нити ужасна дубљина брзу смрт. . .

Обиђосмо сву кућу, а сад хајд доле на пијацу, одмах пред канијом да чујемо, имали о Emининој судбини и друга каква прича осим оне, што се сачувала у песми,

Ево је; али сасвим друкчија, сасвим беше нова, као што је причају Турци Гламочлије. Када паде босанска краљевина (1463), кад су Турци сву равну земљу заузели били и само се опираху још градови, сеђаше на Гламочу властелин Жуња. Он се опираше са својом храбром четом турској сили, али ћи његова заљуби се у турског војводу, па о ускрсу изда своје. У цркви посеку хришћане, цркву поруше до темеља, који се и данас још може познати, а варош спале. Захвални Турчин узме девојку себи за љубу, па кад она умре, даде јој направити диван гроб. У тај гроб вероваху Турци Гламочлије, да је чудотворан и јако га штоваху, а њој се клањаху као светитељци, па јој и данас још и извесна дана читају молитве. Сличне гатке, као што сам доказао*), проносе се по Босни, Херцеговини и Србији о разним још другим дворцима и кулама; а не историјску клицу, него митолошки извор истих треба тражити у много ранијим добима, па можда и много јужније.

Други пут смо дошли у Гламоч, и онда смо се мање обазирали на традицију народне скаске, а више на наше сведоке историјске прошлости. Па с тога смо пажљивије посматрали спољашњу авлију око дворца. Од камена мало се шта може дознати, али то мање сигурније је него оно, што се дозна из прича народних, које нам причају сад о некој верној Туркињи сад о каквој издајници хришћанци. Камење на огради показује на себи истините трагове оног доба, о коме народна прича мисли да зна, знакове разоравања топовима и знакове брзог понављања, при чему је употребљиван скулпирани красни материјал из одаја, у којима се живело. Ту су готски оквири с прозори узидани у зидове, а поред ломног камена углачан кадер са релифима неуредно нагомилан. Исто смо приметили и и [illegible] оближњем градићу Јајцу, само што су тамо а[illegible]хитектонски фрагменти још лепши и знат[illegible]ији него овде.

На зеленој ливади, где је, као што скаска каже, Емина пала, ископавају нешто радници. Као да хоће да ископају темељ новој згради; али баш обратно томе раде. Па кад боље загледасмо, видесмо, да то Бошњаци копају ту камење, а то стара нека римска руина, из које ваде лепо отесане кадре. Дознасмо, да су ту ископали неки камен с натписом, који се, на срећу сачувао; те га ми брже боље потражисмо, нађемо и дознамо, да је то повећи одломак с надгробног римског натписа. Радозналост нам порасте, али једва још нешто испитасмо: неколико сребрних новаца, међу тима један цара Антонија с именом XVI. легије између бојних знакова, и још један надгробни камен на месту, поред ког смо већ били прошли, кад смо из Лијевна амо јахали.

Досад се није знало, да у Гламочу има римских старина. По Tabula Peutingeriana излази без сваке сумње, да је овде била Indenea, место, које је на истој карти означено с кулама, које је дакле још за римско доба било утврђено, и лежало по свој прилици на брежуљку, на ком леже данашње развалине. Тај римски градић разорили су 599. Авари. Тада је Бајан, Кан аварски, упао из Сирмиума (сада Митровица у Срему), у Далмацију. Ишао је старим римским друмом, па преко Бањалуке и извора речица Сане дође у Гламочко поље. Овде помоћу опсадних справа сломије отпор градића Балбајса (као што вели историчар Теофан) или Балоје (као што пише Паутингерова табла) и осим тога разори четрдесет утврђених места по ближој и даљој околици; али га у неком кланцу, ваљда баш у овој јарузи потуку византијске чете. Балоје је идентично с данашњом Главицом, око десет километара северозападно од Гламоча, Идонеја пак баш с Гламочем.*) За привременим нартајем Авара населили су се стално Словени у свима деловима римског Илирикума. Већ у VII. веку окупирали су Хрвати тај део провинције после вишекратнога нападаја. Под именом Глама, Гламоа, Гламотија јавља се данашње место први пут као међа између Хрватске и Крбаве и као најстарији самостан босански фрањцисканаца. У почетку XV. века долази Гламоч као баштина босанских кра-

*) Писац ту упућује на свој чланак у *Oesterr. Jahrb.*, к[illegible] је издаје Хелферт, 6. 1882. стр. 187 и даље.

*) Овде се позива писац на свој чланак у *Sitzungsberichte d. k. Akademie d. Wissenschaften.* св. XCIX, 2, стр. 929. па даље, где је, као што вели, то доказао.

љева у властеле Клешића, који га изгубише, кад пређоше у Богумиле, али на скоро добише натраг. Полак столећа за тим срушиће Турци босански краљевски престо, те које силом које лукавством и преваром заузеће све тврде куле и градиће по Босни. Како је Гламоч пао, нема извесних података ни у историји ни у скасци. Неме развалине као да сведоче, да је пао под јуришем и бомбардама.

И у новијој историји спомиње се Гламоч тек ретко. У турским ратовима с Аустријом и Млецима који су се — с овим последњима — били баш у тим крајевима, нема о средњовечном градићу Гламочу никаква спомена поред блиских новијих градова Книна и Сења, које су Млечићи толико пута заузимали били, губили и повраћали. Само нападаји српских помоћних чета републичких додириваху овда онда удаљено то место. Тако 1684., када са 6000 људи ударише на њ, побише и заробише силне Турке, отераше силну марву и попалише неколико села у Гламочком пољу. Или 1691., када 2000 Далматинаца и нешто коњице млетачке после кратког чаркања заузеше варошицу и попалише јој коморе. Трећи нападај Хрвата био је 1698. потиснут пред Гламочем. Око половине прошлог века би град поновљен, а по причању старијих сувременика 1850. Омер паша га поруши. У октобру 1878 заузе га аустријска окупацијона војска под управом надвојводе Јована без отпора. У њему се нашло било заире и џебане у великој мери, а као стовариште за таке приборе служио је стари градић тај од векова. Што се затекло било по традицији некад оружја на Гламочу, као лукова, стрела, панцирлија, мачева, и т. д., разнело се куд које.

Саопштио — **і**.

Жетва и храњење.

ОД АВГУСТА ФОГЛА.

Један славан анатом имао је обичај да своја предавања започне овим речима: „ми испитујемо мртваце само ради добра живих, мртве оставимо на миру.“ На то налик могло би се — како мислим — рећи као увод у агрикултурна хемијска предавања, јер сви наши научни агрикултурни труди односе се најзад само на жетву, на периоду плода и семена, у интересу потрошачког човечанства. Па и сами дивљаци Сев. Америке већ знају добро да цене важност вегетабилне жетве. Један поглавица говорио је свом племену овако: „Не видите ли, да бели људи живе од зрна, а ми од меса? Да месо потребује више од тридесет месеци док израсте, и опет је ретко? И да свако оно чудновато зрно које се у земљу баци стоструко се враћа? Не видите ли да месо од којег ми живимо има четири ноге за бегање, а ми само две за гонење? А зрно што га бели људи посеју остаје где је, и расте. Зими која је за нас доба најтруднијег лова, њима је време одмора, и за то имају толико деце и живе дуже од нас. Ја кажем дакле свакоме који хоће да ме чује, да ће пре но што кедри наших села од старости изумру, и јавори наших долина престану шећер давати, — да ће бели род што зрно сеје уништити род месоједа, ако се само ови ловци не реше да сеју“ (Crevecoeur: Reiseberichte).

Неможе се — нузгред буди речено — порицати да је онај поглавица имао не обичан говорнички таленат, јер пример за четири ноге бегајуће животиње и о двема ногама гонећег човека, врло је очигледан и срећно изабрат, а свакако показује врло тачно схваћање образованости његових дивљих ловачких слушалаца.

Али, несме остати не напоменуто да искључиви уплив практичних тежња на рад испитивача противречи у неколико — по нашем не меродавном мишљењу — значају природне науке. Природна је наука свакако вођа праксе, али ипак она не треба да подлежи директном утицају индустријских интереса. И *Либиг* са његовом чувеном карактеристичном изреком, био је истог мишљења; „ми изучавамо — вели он — природне појаве,

не питајући имали користи од тога, у животу се свака не примењује и није од вајде. Дуга која са својом ванземном лепотом буди у прсима свакога човека утешна осећања, не доноси човеку никакве директне вајде, и она је исто тако лепо предмет природњачког испитивања, као год и тражење средстава којим би се морска вода могла питком направити, или да се сачува путер од ужежљивости.“ Историја хемије говори јасно за то, да сва већа техничка освојења могу се означити као успех чисто научног испитивања, као излив чисте науке Ја потсећам само на славан рад Шевреља о мастима, он није при томе раду имао у виду подизање стеаринских фабрика, него као прави испитач „по божијој милости“, он је само теоријски испитивао онај ред супстанција. При прављењу алуминијума сићушног као чијода, изналазач његов није мислио да ће се ускоро тај метал центама фабрицирати. Па и није пробитачно кад испитивач сам покушава да резултате свога научног рада непосредно у праксу приводи. Поучан пример у овом погледу даје нам Либигова минерална теорија. Колико би боље било да је изналазач минералне теорије, своје учење — као потпун научни доказ — оставио практичном економу као скупоцен дар, и његовој радњи практичну примену. Те би тако ново учење брже, — но што је у ствари било — прокрчило себи пута, а оснивач теорије био би поштеђен од сваковрсних напада, и заједљивих приговарања. Представљајући само минералну теорију као чисто научно завојевање, и без покушаја да је собом уводи у праксу, изналазачу је осигурана велика заслуга за земљорадњу кроз сва времена. И опет Либиг је један знатан корак унапред учинио, он је наиме тежио свима силама да својој теорији непосредно практичан правац даде. И на томе путу, на коме је са задивљавајућим самопоуздањем ишао, њему је лично било суђено да сусрећући се са гдекојим сметњама дочека незаслужено спору примену за више година. Нов живот, „обновљен начин“ дошао је минералном теоријом у земљеделство. Врло карактеристично вели Гете о спором напредовању земљорадње, да се она — „у своме кругу увек врло споро покреће, по старом по обновљеном начину, земља плодност узбуђује, учећи човека да се сам задовољава, да остаје прикопчан радо за земљу, која са извесним потезима, дуге чисте бразде уписује.“

И ипак у пркос рационалног полета земљорадње у Немачкој, опет Хина и Јапан могу се сматрати као угледне земље у томе погледу, и заиста од неколико година те се земље сматрају као углед земљорадничке радње. То долази отуда што тамо изметци човечији налазе одмах примену у земљорадњи. „Хина и Јапан су најмногољудније земље на свету, у Пруској н. пр. долази пет до шест пута више земље на једног човека но у Хини, и опет исхрањују ове земље не само своје становнике, него још од како су им пристаништа отворена, извозе знатну количину хране на страну.“ (Heidens Düngerlehre).

При оцењивању тих односа не смемо заборавити да становници Хине и Јапана врло се мало баве са стоком, и за то тај њихов начин ђубрења, — у оскудици другог бољег њима непознатог, — не смеју ни остављати. Они су на то нуждом нагнани, јер им неспособност њихових становника не дозвољава да прибављају себи храну трговином са страним народима, а и незнање у природној науци онемогућава их да траже себи накнаде за природно ђубрење у минералном царству, док међутим тај начин већ је у велико познат у Европи земљорадницима.

Ако узмемо жетву као главну цељ земљорадничку, то ипак треба споменути, и оне што негују цвеће. Познато је како је вештачко неговање цвећа јако развијено, премда изгледа да је у пређашње доба далеко више неговано. Опомињемо само на трошење ружа у староме Риму. При ручковима и пијанкама старих Римљана, мирисно цвеће и цветни венци играли су главну улогу. Једна врста и за ту цељ нарочито омиљена ружа, била је јако црвена, са дванаест листића, и звала је се милеска ружа. Код старих римских писаца налазимо како је цар Неро за једну вечеру купио више од 30000 фунти ружа, а Клеопатра платила је за руже при једном банкету близу 6000 динара. Према овом није ништа прете-

рано ако податци кажу да је под простране трапезарије био покривен 1½ стопу све самим ружама. Тако исто извештавају нас да су стари Римљани руже неговали у великим лејама, употребљујући сва средства ђубрења и неге било да цвеће пре добију, било да их вештачки одрже, те да могу што дуже и без прекида уживати са својим цветним љубимцима.

Реч „земљеделска жетва“ односи се у главном на жетву жита. Још најстарији писци говоре о обделавању жита, и опет се не може на сигурно навести права отаџбина његова. По свој прилици биће Азија. А у распростирању његовом као да су главну улогу играли перјани становници ваздуха који „не сеју а опет жању.“ Они су били носиоци и посредници онде где се биљка сад находи а пре је није било, или где је на један мах нестаде, па се после опет у множини појавила. Код Евреја жито је било име рода за неколико врста плодова, од којих су месили хлеб, и правили тесто, а нарочито шеница, јечам и крупник. Да би се умесио леб из жита, обично су га робови и робиње млели у ручним воденицама т. ј. између два камена, а на место млатила Јевреји су употребљавали волове који су гажењем жито одвајали. И од тога су морали прво Левитима, а доцније краљевима десетак давати, а сем тога првенци жита припадали су свештеницима. Јосиф је подигао у Египту кошеве за жито те је тако снабдевао за време глади Египат и суседне земље храном. Најпознатија врста жита код Евреја била је јечам, који се употребљавао за хлеб, и за изхрану коња и камила, и то или сушен или печен, и у том облику био им је као хлебац на путу и у рату. Сејање било је почетком Новембра, а жетва око Ускрса. Кананско земљиште чувено је са своје плодности нарочито за јечам. Шеница је била у Палестини главни производ земљорадње, она је тамо била необично издашна, и превазилазила је каквоћом чак и ону у Египту, зато су Феничани којима је Палестина служила као житница, снабдевали се искључиво њеном шеницом. Шеница је се сејала у октобру, новембру и децембру, а жетва је у топлијим пределима била већ на крају априла. Од најбољег шеничног брашна одвајао је се један део и приносио на жртву. Картагенци и ако су били трговачки народ ипак су ценили земљорадњу, и терали мудру политику да своје побеђене народе навикну на земљорадњу, а тиме и на стално седиште. Египћанима је Изис и Озирис поклонио жито, и увео је земљорадњу. Египат је пређе био као сув ват, па је тек културом постао земљорадничка земља, те се тамо културно биље и не находи у дивљини. Египат је садио искључиво шеницу и пиринач а из њихових јероглифа и слика по зидовима, дознајемо по где што и о начину њихове земљорадње. У Грчкој су увели сејање жита Цекропс и Данаус. А поред жита познали су Грци и јечам, због чега Омир особито слави предео Атински; раж и зоб као што изгледа била им је непозната. Персија и многе друге старе државе заводили су законе и обичаје односно обрађивања жита, заводећи чак и религијозне церемоније. Врло значајно вели Зендавеста: да је добро семе посејати тако исто добро као и 10.000 молитава очитати. У опште ова персијска библија врло је наивна књига: спољну трговину са житом сматрала је као преступ, а краљевина је најстрожије забрањивала увећање пореза.

Жетва нам даје у почетку где коју занимљиву појаву: и то прво у квантитативном односу. Ја сам већ у једној прилици (Landwirthschaftlicher Kalender 1868) доказао да доходак жетве, кад се упореди са целом количином рода под најповољнијим условима земљорадничког настојавања. — ипак представља само један мали део; и обична количина усева могла би се сматрати као огроман доходак, кад неби узели у обзир оне безбројне гладне ваздушне и земне другове у јелу. На њиви од 100 дециметара изсеје се просеком 3 милијуна зрна зоби, а свако зрно истерује четири сламке, то се у најмању руку може узети за сваки клас по 10 зрна, и доходак од 120 милијуна зрна, док у ствари жетва даје само 18 милијуна зрна, дакле нешто више од $^1/_7$ могућег доходка или шест пута више но што је посејано. (Adam Müller). У старом завету као и у напред поменутом говору дивљачког воће спомиње се о стоструком дохотку жетве. Да ли таква жетва у земљорадњи у најплоднијем пределу може бити то се данас једва може са сигурношћу тврдити.

(Свршиће се).

ЛИСТАК.

ПИСМА ПАВЛА Ј. ШАФАРИКА

КОЈА СЕ ТИЧУ СРБА.

(Из оставштине В. А. Мациевскога.)

Са чешког оригинала саопштава

Павле Падејски из Прага.

VIII.

У Прагу 15. децембра 1834

Штовани пријатељу!

Извинићете заиста мом нестрпљењу, што вам пишем, а да бих чекао одговор на моје последње писмо. Знате немам звања на слободног времена доста а живим од своје књижевне фантазије. Није ни чудо, ако постанем и ја досадним многописцем.

Него, шта је дакле са траженим и наученим мапама. Дотакли сте се целе ствари у свом последњем писму тако кратко и неизвесно, да незнам, можели се човек одиста ослонити на вашег књижара. Молим вас, пишите ми, како ствар стоји је ли сигурна нада, да ће човек доћи до мете тим путем, преко вашег книжара? — Кад бих био сигуран, да ће ваш књижар одржати реч наручио бих накнадно још неколико руских књижица: међу тим ћемо још чекати на успех. Сад вас молим, будите добри и упитајте за ове књиге, да ли су за цело изишле и шта да о њима судимо. 1.) Рајфов Етимологички речник руског језика. Је ли наштампан? Ја бих га купио. 2. Опћи црквено словенски и руски речник од П. С. 2 свеске Петроград 1834., велика 8°. Тако читам у липиском Repertorium der Literatur. Какво је то дело? 3. В. Плаксин Увод у историју литературе. Петроград 1833. 8°. Ту бих књигу купио. 4. Даниловић: криминални закон Казимира великог од г. 1492 Беч 1827, Ту књижицу би ми требали да набавите: ја бих ју желео за љубав белоруског наречја.

Писао сам вам, да извађам реч „serebszc yzna" од „Сереб", т. ј. Срб — пошто Нестор, име Срб тако пише (управо „Сереб"); али погледајте, не би ли се имало извести од серебро (сребро), јер се порез у новцу имао исплатити. Наше „osada" бар по литерама спадало би к assisa (од assideo?) — Sed de his Tu videris.

Г. Хелкл издаје дакле Kwartalnik! Тешимо се на то. Наставите само сретно, што више то боље.

Г. Јунгман постао је међу тим ђимнасијски префекат. Његовог речника је 2. свеска готова. Иначе није изишло код нас за иста ништа, на што је вредно да се обрати пажња. На Морави је баш изишла збирка моравских народних песама (од Сушила) с напевима. Збирка наших народних песама множи се са свих страна.

Amici Nadoltavenses salutant amicos Nadwislanos. Молим вас, пишите ми брзо ма и у кратко, ако није већ ваше писмо на путу. Vale et fave festinantissime.

П. Ј. Шафарик.

КЊИЖЕВНОСТ.

Pjevanka. — Sto dječjih popjevaka za jedno grlo s napjevi, tekstom i metodičkim uvodom, za pučke škole i zabavišta uredio *Fr. S. Kuhač.* — Ciena 1 for. — Za članove sbora 50 novč. — Zagreb Naklada hrv. pedagog. — književ. sbora. 1885.

Ово је наслов књиге, која је не давно угледала света, и која треба да буде ручна књига за учитеље при настави у певању. Коме је познато како се код нас спорадично појављују школске књиге, које треба учитеља при настави у појединим предметима да руководе; коме је даље познато, да за певање, тај важан предмет у школи, немамо до сад баш ништа написано, што би могло иоле одговорити методичној настави у томе предмету, — тај ће сваки са радошћу поздравити овако дело.

Да је певање доиста важан школски предмет, о томе, држим не може бити сумње. Притисак нагомиланих предмета у основној школи осећају сви учитељи као и сва деца. Па кад се од напрегнуте пажње, од несваре-

ног учевног градива и једни и други уморе, чиме да добију на ново свежину ума, чиме да се разоноде, и да себи терет олакшају? — Гимнастиком и певањем. Па кад би таком приликом погледали тешким предметима уморену и клонулу децу, како им се укочени погледи и забринута лица на мах развеселе, кад их учитељ њихов ослови да устану и да певају, уверили би се о важности певања као предмета у основној школи.

И певање као и сваки други школски предмет изискује свој особити начин, којим се има предавати, иначе ће промашити своју цељ. Певање не може бити играчка, мора бити предмет школски, као и сви остали.

Код нас се за овај предмет до сад ништа није збринуло, наше учитеље нема ко да поучи како треба тај предмет да предају, немамо за то написаних књига из којих би могли научити, они су сами себи остављени, па раде тај предмет по своме најбољем увиђењу, а често је штета за утрошено време. Да наши учитељи имају воље на учење овога предмета, види се из тога, што они сами траже и састављају песме за децу, т. ј. подметну текст од дечије песме под напев какав који народ пева, и уче их у школи као дечије песме. Воља је од њине стране ту, а нису они криви, што још до сад немамо штампаних, за децу удешених песама. Оно што до сад имамо, не одговара потреби.

Овако сигурно стоји тај предмет и у хрватским основним школама, па је вредни и заслужни скупљач јужно-словенских попјевака г. *Кухач*, имајући пред очима важност овог предмета у школи, хтео да подмири ту потребу и издао је под горњим насловом ову књигу. У књизи је методичан увод, који обухвата 15 страна; и 100 песама дечијих, у ноте стављених. — Сто песама дечијих! Какав неизцрпиви извор за учитеље! Овако дело мора сваки учитељ са радошћу поздравити, и оно је вредно да се дуже позабавимо с њиме.

У првом делу увода вели нам сам писац, да је за напеве школских песама које се у књизи налазе, узео напеве народних песама, или другим речима, да је узео народне песме, па пошто им се свакој текст не може у школу унети, — подметнуо им је текст дечијих песама. Наравна ствар да ако се у тексту народне песме говори о пролећу, да то и у дечијој мора бити, јер ако још и то није, онда нема то пренашање баш никаквог смисла, онда би се могао н. пр. напев из „Сеоског лоле“ „Пред твојом сам ево кућом“ узети за текст „Из сна слатког шта ме буди“ па дати деци да певају, као што смо имали прилике то да чујемо. То раде и учитељи, па би им така књига баш требала да пружи градива према коме би могли од сад бољи начин у предавању тога предмета употребити.

Песме су у књизи тој подељене на шест оделења: I. Сигре и плесови. II. Попјевке шаљиве. III. Попјевке особне и обредне. IV. Попјевке причалице. V. Попјевке побожне. VI. Попјевке домородне. Као што се из овога може видити, градиво је разноврсно.

У уводу нам писац говори о томе како да се пева у нар. школи, и вели да је он за то, да се пева унисоно (сви у један глас) и не по нотама. Као разлоге за то наваћа, да је певање у један глас млого лакше научити него двопев. То је истина. Лакше је један посао једанпут урадити него двапут. Но као што се код сваког предмета иде од лакшег на теже, тако бива и код певања; у малодечијим школама је сасвим природно да треба сви у један глас да певају, тако исто у првом а и у другом разреду нар. школе, но у трећем и четвртом разреду терати и даље певање у један глас, било би — у залуд утрошено време, јер цељ певања у школи није само то, да знају деца отпевати неколико песмица, него им при учењу мора служити као градиво за размишљање. Разноликост у јачини, висини и трајању појединих звукова мора подстакнути дете на умни рад, а несме бити бесвестан, механичан рад. Ако се детету и онда не пружи тако градиво из певања, које ће му дати прилике да свој ум размишљајући забави, кад је оно у осталим предметима на то већ навикнуто, а то је ваљда у трећем разреду тек случај, оно ће онда певање да сматра само као играчку, и брзо ће га се наситити.

Дечије песме у два гласа није баш тако лако написати као што у први мах изгледа

јер као што мешовити или пак мушки збор мора бити за себе округла целина, тако се у дечијој песми сва садржина има са два гласа изнети. Кад когод код нас буде тако написао збирку дечијих песама у једно — и двогласном ставу у *методичном* поретку, онда ће бити одговорено потреби, са таком књигом моћи ће наши учитељи успешно учити певање у школи. Ова књига није така, и моћи ће и нашим учитељима послужити само у толико, ако су им дотужиле већ оне једне исте песме, које у школи уче, па хоће сад нове.

Као врлина ове књиге може се навести, да су у њој покупљене многе песме, које деца уз разне своје игре певају, само међу њима моћи ћемо распознати напеве наших народних песама „Сви Шајкаши одоше“ (у књизи се наводи да је из Срема), — један став из „Радо иде Србин у војнике“ (из Славоније) „Мајка Мару“ и т. д.

Напев „Шето сам се горе доле“ наћи ћемо у песми бр. 32. *Мали поштар*, а тако исто и у песми бр. 95. *Млада Хрватица*. У првој се говори о детету које јаши око стола то је дакле песма за сасвим малу децу; у другој се говори о младој Хрватици како се поноси што је хрватског рода. Како сад ту напев од песме „Шето сам се“ може да одговара и једном и другом тексту?!

Још нешто. Ми имамо за песму „Младо пастирче унило“ напев који је доста стари, и Корнелије Станковић га је сачувао од заборава, уврстивши га у издање наших народних песама. У овој књизи г. Кухача уврштен је исти тај текст у песми бр. 75 „Снуждени пастир“ али под тако осакаћен напев, који је написан *по* народној песми, а из Славоније је, да се човек заиста може снуждити, на то — непознавање једног напева који је зацело пре постао него што су га у Славонији певали.

Могао бих још неколико речи написати о методичном уводу и песмама што се у овој књизи налазе, но и из овог до сад реченог се може видити, да је глас г. Кухача, кога он у југословенском свету као музичар, а поглавито као писац великог дела „Јужнословјенске народне попјевке“ ужива, захтевао брижљивију израду оваковe „Пјеванке“ која је школи намењена. Као што сам напред већ једном рекао, књига ова може послужити и нашим учитељима, али само као збирка за учење оних песама које им досад можда нису биле познате.

У Новом Саду 1885.

А. Јорговић.

ЧИТУЉА.

Једна је суза горка,
Што ј' младо жиће пало,
Друга је јоште горча.
Што нам је таких мало . . .

Змај.

(***Софија Мештеровић роћ Гајић учитељица.***) Српском се народу канда надао губитак за губитком. Све што је боље оставља нас и одлази да борави вечити санак — где нам је најпотребније ту снаге губимо. Гроб за гробом се отвара и црна земља у ледна своја недра прима узданице српске деце — потоњег Српства!

На пољу народне наставе, где и данас још понај уђе стојимо, изгубисмо ево и опет једну врсну младу снагу.

Софије Мештеровићке више нема!

Бели је Карловци однијаше, Нови Сад ју образова, Сомбор јој даде правац животу и она пође по срп. свету, да учи српску децу свему ономе, што је добро, корисно и красно — да их упућује како ће једном бити ваљани синци рода свога — да подиже бољи нараштај. Трње са стазе своје крчила је чврстом вољом, истрајном дурашношћу — умор је свлада и она усну — да се више нигда не пробуди!

Софија Мештеровић, роћ. Гајић, родила се у Карловцима 3. децембра 1862. год. У родном месту сврши основне школе и оде у Нови Сад на вишу девојачку школу, а одатле у Сомбор на учитељску школу, коју с одликом сврши. По свршетку учитељске школе год. 1879. доби место у Шиду. Ту се упозна са Николом Мештеровићем и пође за њ, да му буде верна друга и сапутница у животу.

Год. 1882. пође са другом својим у Мостар, где добише обадвоје место, он учитељско, а она учитељичко над женском децом.

Љубављу и снажним радом отпочеше делати на позиву своме. Но које ревност у тешкој учитељској служби, које пак одвише оштри ваздух кршне Херцеговине учинише, те запати год. 1884. бољу у прсима, која је крај све неге мужевљеве и мајчине већ у 23. год. живота одведе у хладни гроб.

Учитељички рад јој беше одликован похвалом од земаљске владе окупираних земаља, а „Задруга Српкиња Новосаткиња“ одликовала је дипломом ради заузимања и заслуга при првој српској изложби женских ручних радова у Новоме Саду.

Из целог живота одсјаиваше јој љубав према сво-

ме народу и мужу, а доцније и према своме чеду. Та љубав одведе је у Сомбор, те се посвети учитељском звању, та љубав одведе ју доцније с мужем у кршну земљу Херцегову и растави ју од оца и мајке од браће и сестара. Тражила је рада где је понајтежи и тај ју савлада.

Здрава и једра оде год. 1882. у Мостар, а бона, пребона врати се овог пролећа са надом да ће јој благи фрушкогорски ваздух лека дати у своје родно место, у мајчин загрљај, но ту је снађе 22. априла т. г. суђени час.

Дође у Карловце с чедом на руци, које тек поче изговарати најслађу реч на овоме свету, тек ју поче *мајком* звати, тек осети праву материнску љубав, а црна смрт оте јој са животом и то уживање.

Где прва, где међу првима увек је ишла о бољитку српске школе, а по своме стручном знању и успевала је, што могу потврдити оне општине у којима је као учитељица делала. А куд је она љубав, којој је љубила ученике и ученице своје и којом је љубљена била и у школи и у друштву? Српске општине и српска деца, коју је онако својски на пут живота упућивала и изводила знаће најбоље оценити благотворни њезин рад и голему штету по цело Српство ради губитка тако врсне и младе снаге на учитељском пољу и заједно с нама рећиће:

„Једна је суза горка,
Што ј' младо жиће пало,
Друга је јоште горча,
Што нам је таких мало."

Слава јој!

У Карловцима маја месеца 1885.

Саво.

Р А З Н О.

(Дечији списатељ Хофман — просијак). И наш српски свет, па и наша српска деца познају добро име славнога немачког писца *Хофмана*, који је толике силне корисне и лепе књижице за децу написао. Ко је читао *„Божић,"* па *„Сирото Савојче," „Лоанго," „Пикино благо," „Капитал,"* и друге списе Ф. Хофмана за децу, од којих су многи преведени и на српски језик, тај је морао заволети писца, који тако лепо, занимљиво и поучно уме да пише. Па сад чујте шта новине пишу о том славном немачком писцу. Тај човек, који је посветио цео свој живот и списитељски дар највећем благу нашем што га имамо — нашој деци — умире тако рећи од *глади*. Недавно стиже од њега писмо у Беч једном његовом пријатељу, које овако гласи: „Мили и драги пријатељу! Мени иде у сваком погледу јадно и жалосно. У ком степену, то ћеш видети из тога, што ево молим твоју милу и добру госпођу; да ми ради нашег старог пријатељства пошаље два употребљавана већ шарена или бела креветска чаршава и четири превлаке за јастуке, да не лежим сасвим у гаду. Да, да, стари пријатељу ето докле сам дотерао! Мозак, очи и руке већ ми отказаше службу, да би могао што да зарадим, а у болницу ме неће примити због тога, што је мене тешко неговати, и тако морам са петоро деце да животарим *од 150 марака што их имам из Шилеровс закладе* и од поклона, што ми великодушије мојих издавача указује. О, да ми хоће, мени несретном човеку, већ једном последњи час куцнути, да ме спасе!" — Кад у великом немачком народу тако популарни и ваљани писци пролазе, онда није ни мало чудо, кад који српски списатељ умре на туђој асури!

(Како се у Србији учи анатомија). Вредно је да саопштимо својим читаоцима један одломак из извештаја, што га је поднела управа *ваљевске ниже гимназије* министру просвете и црквених послова за 1883—84 школску годину о наставничком раду у школи и целокупном стању завода. Извештај је овај штампан у овогодишњој априлској свесци „Просветног Гласника," а одломак један из тог извештаја износимо нарочито пред наше школске људе с тога, да виде, чиме се и како *васпитава и оплемењава* младеж српска у I. разреду гимназијском у краљевини Србији. — *„Познавање човека"* (ово је предмет, који се предаје у I. разреду гимназијском У.) по уручбенику Љ. Миљковића, допуњаваном местимице изводима из зоологије дра Панчића и наставничким прибелешкама са Велике Школе о Анатомији, Фисиологији и Дијететици и објашњаваним делом *Die inneren Theile des Menschen von Theodor Eckhardt* и књигом: *Der Bau des menschlichen Körpers,* као и показиваним при предавању моделима од гипса, који представљају плућа са срцем и крвним жилама, гркљан, мозак, кожу, по главе са мишићима, живцима, жилама и жлездама на њој, око и уво, и анатомским дуварским сликама Фидлеровим које представљају костур човечији са мозгом, мождинама и дробом и цревима, за тим *одвођењем ученика у кланицу* на разматрање говеђих плућа, срца, ока и мозга свињећег, доношањем у школу тих органа животињских и т. д.

СТАТИСТИКА.

(***Број новина и журнала.***) По последњим податцима број периодичних издања на целој земној кугли износи 35.000. Само дневних новина рачуна се на 5.000, који се штампају сваке године у 7,000.000 егземплара. Највећи број периодичних издања долази, разуме се на Европу, и то: 20.000 од којих је 2.500 дневних листова. После Европе по броју органа штампе долази Северна Америка са 12.000 од којих је 1.136 дневних издања. У Азији се издаје 785 журнала и новина, а у Африци свега 185, од којих су само 25 дневних. Од европских држава највећи број новина и журнала долази на Германију: у њој се рачуна 5.529 периодичних издања.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 24. У НОВОМ САДУ 16. ЈУНА, 1885. Год. XII.

Једној девојци.

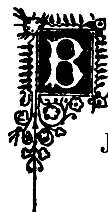

Воли те отац, воли те мајка,
Воле те сестре, воле те браћа;
Још нисам чуо, да ко са тебе
Свој поглед брзо, мргодно враћа.

Воле те болни, воле те гладни,
Срцу т' и руци кликују: хвала!
К теби се журе ширећи руке,
Где год те виде дечица мала.

Воли те куца, воли те цица,
Волу те пчеле, зналице цвета;
За тобом трче пилићи мали,
Канарица ти на раме слета.

Једино тебе покудит' не зна
Злорека стрина, пакосна прија;
Воли те моја старица мајка,
— Па што те не би волео и ја.

—ИО—.

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

III.

Стари Емир од Нешеда, седео је у своме дому на дивану — смешећи се.

Но тај смех, није био знак среће, задовољства и доброћудности; то беше знак детињскога доба, знак лудила.

Емир није више од оног доба при памети био, од када му украдоше његово мудро дете, и од када је видео крв својих пријатеља, да се пуши. Он више није водио бригу о себи. Емир је био изгубљен за своје и за народ свој.

Зулејка је непрестано била уз свога оца, она му је често седила чело ногу, и покушавала је својим мудрим збором, да разабере свога бедног оца.

Емир није познавао никога више.

Два дана није Зулејка излазила пред људе свога племена. Туга силна за оцем јој, тако ју покосила беше, да није имала, ни знала наћи речи, којима ће народ поздравити, па ил' се тужити ил' тешити.

Пријатељ стари дома им Отман, саветовао је девојци да бира себи мужа, који ће крај оболелог Емира управљати са племеном. (Бедуини су имали обичај, да богате жене себи више мужева држе. Овај обичај задржао се још на дуго и после Мухамедове обратне науке.) Зулејка пак имала је сасвим друго нешто у уму. Она је још као мало дете слушала, да је нека жена по имену Милита у краљевини Оману, јуначки одбијала нападаје на замак њенога мужа, и да је међувремено и сама излетила у околину, те укроћавала отимаче. Дакле она је била глава, а муж реп. — Можда Зулејка то није хтела и желела; али је мислила на то, да би и она била снажна и одважна, да брани своје станиште, а особито, ако би био какав замак ил' тврђава. По њеној памети дизаху се куле, које пркосе непријатељу, а са којих она смешећи се гледа.

Она пошаље једнога роба, да позове на савет Мухамеда и Јусуфа. — Оба младића дођоше са највећом готовошћу и оданошћу пред бисер Нешедске пустиње. Обојица бацише тужан поглед на старог Емира, који се играо са једним палмовим листом и веселио се.

„Опростите, рече Зулејка, што сам вас звала!“ те им покаже место на персијском сагу, који мало даље прострт беше. Обојица се спустише доле, те прекрстише ноге.

Зулејка се и опет захвали на пожртвовању њиховом и целог племена, те онда одмах пређе на ствар.

„Ја сам потпуно уверена, да сте ви прави пријатељи моји и мога бедног оца, па сам вас заото замолила, да дођете, јер ми је ваш савет јако потребан. Овај жалостан положај мога оца нагонио ме је, да озбиљно о себи и о њему мислим. Овако као што је до сада било, не може више бити и остати. Мој отац беше веома добар човек, па је, чинећи људима добро, живио у том уверењу, да њему неможе никада зло бити. Он се није ни од кога сакривао, па се није ни то побринуо, да створи себи обрану од неваљала света, који случајно може на њега да насрне. — Он је једном речицом у људима и сувише поверења имао. — То своје велико поверење платио је сиромах умом својим. — Наше је племе овом приликом јако пострадало. Оно живи сувише раштркано. Ја га желим што већма прикупити. Колико је мој отац имао посла, када је заповест калифа Омара стизала, да се креће са племеном у бој, пре би стигао на бојиште, но што је био кадар да прикупи све ратнике из племена. Премишљам, да подигнем овде замак, око ког би ово племе прикупила, те кад је до невоље, да се може у замку спасти. Но како и на који начин — то би ми ви најбоље саветовати могли, јер сте видели те послове, по свету ходећи!“

— Док је нас живих, нема се Зулејка бојати ни од кога. Ил' зар може бити лукавије звери од Али-Абада. Знам, да већ цела земља позна твоје браниоце, па ко се сме усудити, да покуша нападај на Нешед, рече Јусуф охоло.

„Ти Јусуфе дично говориш, ти се сувише уздаш у себе. Нека ти је то поуздање на част. Такова врлина чедно краси човека, ал опрезност није на одмет. — Чујем, да ћемо до који дан морати у Египат поћи. Када ћемо се отуд вратити, то Бог и његов пророк знају. Па као год што тебе и мене привлачи овој тачци нека блажена сила; тако исто и други то можда осећају, па када им сујетне жеље неостварене постану, они тада употребљују насиље. Једанпут смо могли спасти — јер смо се туди нашли; али боме други пут, када далеко од дома будемо — биће све заман. — Чему да носимо собом непрестани страх, када

јунак ваља само за одважност да знаде,“ рече Мухамед, врло скромно.

— Ја имам сасвим други разлог, кад овако говорим рече Јусуф. Ко се утврђује, тај не мисли напустити своје место. А зар бисер Нешеда немисли никада из ове пустиње покренути се?

Зулејка је на мах поруменила од чела па до врата. Она је у исти мах осетила неки чудан расположај, и очи јој стрељаху по земљи.

Мухамед, као да се и њега тицаху те речи осећао се необично.

Видећи Јусуф ову забуну, проговори врло учтиво: — Нисам мислио довести красну Зулејку у тако немио положај. Неће ли ми дивна господарица опростити моју непажњу!

Зулејка се на те речи Јусуфове лако насмејала, лице јој се поче ведрити, и она сијаше као благ дан. Чинила се као да није узела у обзир Јусуфову приметбу, те озбиљно рече: „Мој је отац врло невољан. Ја немам снаге да га сачувам. Бојим се да ће ми једнога дана умаћи и негод у пустињи погинути; то је један разлог што би желела овде подићи замак; а други је разлог онај, који сам вам већ наговестила, што желим да се прикупи сила нашега народа у један сноп.“

— Можда ћемо се ми још и на бојишту негод сусретнути, рече Јусуф смешећи се.

„Човек незна какве околности могу наступити. Данас смо пријатељи. Ја држим и тврдо верујем да се ово наше пријатељство ничим неда порушити. . . може бити само тада, ако се на пољу народа нашег неби и даље поштовала она начела, која је мој добри отац поставио и остварио, придода Зулејка, мало слегнувши раменима, и оба лепа длана показујући.

Са поносом диже Јусуф главу на ове Зулејкине речи, па изусти: Моје је уверење, да сам за свету ствар доста пролио крви и лићу је још. Заклетва ми је највећа светиња, коју никад нећу прекршити. Верујем у Бога и пророка. Поштујем и слушам заповести пророкове. Милостив сам према бедноме. Непијем јака пића. Браним до последње капи крви божије одношаје. Обдржавам молитву. Верујем у судбину. Одржавам чистоту, пост. Похађам Меку и Медину. Љубим лепоту. Можемоли лепа Зулејко бити непријатељски расположени једно према другом?

„Може Јусуфе, упаде Мухамед, можете постати крвни непријатељи; а то је онда када дође онај опасан дан, да се више неразумете. Кад човек пође на дело, које је сам замислио, а није са друштвом својим споразуман; тада почиње непознавати старе пријатеље. Данас је бурно доба. Учитељи поничу, као печурке — сад још ваља да је човек само мало сујетан, па је одмах упао у вртлог забуне и мржње.“

„Отклонио би Бог и његов пророк сваку несрећу и свако неспоразумлење, прихвати Зулејка реч, дубоко тронута. Оставимо се сваке слутње, а приближимо се делу. — Моја је мисао врло слаба, а речи су ми још сплетеније; а да би знали растумачити, шта све моја душа осећа, и шта би управо хтела. Нисам дакле снажна, да вам могу испричати цео замишљај мој и да вас уведем у тајанство осећаја мојих. Мој дух полетао би силно, али су крила на слабим плећима. — Наша је земља и дивна, и страшна. Наш је народ пун врлина, а и порока; ал' нит' је он, нити му је земља славна и чувена у свету. — Није ли грехота, да тако виспрен, пун духа народ, потуца се по пешчаним равницама, де га зверје раздире, а Самун сахрањује! — Зар није боље прикупљати народ у гомиле, подизати села и вароши, упознавати једно са другим и одгајати врлине. Та само међу људима, сладак је живот. У тишини, у пустињи, све је мртво. — Људи се могу тек само онда спријатељити, када се познавали буду; а ово долази од дружења. Место шатора, нека се

*

куће подижу и беле. Место ужасних песковитих равница, нека се шуме зелене — ето то би била наша задаћа. Саветујте ми дакле, како ћу прикупити народ, бар своје племе около себе, ил како ћу га сачувати бар дотле док му мисао не сазре за окућењем!“

Зулејка је закључила свој говор са великим одушевлењем. Она је од свога честитог бабе научила познавати врлине и пороке народа, а знала је сад да баш од њене личности зависи за многог срећа ил несрећа, па је њу страшно мучила та мисао, да би баш она могла бити узрок чије несреће.

Мухамед је недахнимице слушао дивну Зулејку. Он је сваки њен покрет са одушевљењем и заносом пратио, он је много пута чуо Зулејку разговарати о стварима важним; али му се никада није учинила тако узвишена, тако божанствена као сада. Он је хтео да каже шта давно осећа; али га Јусуф преухитри у милинама и речима, јер се диже и пун радости, пун заноса рече:

— Заиста имају они право, који рекоше да Нешед на своји недри одгаја мудрост. Ја нећу више да двоумим у истину твога одушевлења за бољитком народа твога. — У Нешеду се сјаји дивна звезда лепоте, ума и човечности. Нисам више прот твоје замисли. Подижи бедеме, и куле, домове и стаје, прикупљај народ у близину твоју, учи га тој мудрости па ће бити сретан!

По Зулејкином лику просу се светлост милине, она изгледаше као рајска светлост, и у часу да своје лепе румене успе отвори, и да проговори захвалу и радост; али њезин бедан отац, који се дотле играо задовољно са палмовим листом скочи и повика:

— Ко хоће моју Зулејку да ми украде! — Недам је! — — Стари Емир беше у тренутку до Зулејке, те је стиште грозничавом, грчевитом снагом уз себе, да се једва сирота девојка опростила из руку старчевих. — Но Емир је непрестано отимао се тако да су га једва Мухамед и Јусуф на месту задржали. Но мало по мало малаксавала је старчева снага, он се страшно уморно, те клону па једаред као мртав. — Њега положише на један миндерлук, де је мирно почивао.

Сви су били са овим догађајем јако потрешени, а понајвећма Зулејка. Она рече после мале почивке тужно: „Ево видите, драги пријатељи моји, да ме и ово бедно очево стање приморава, да уредим све около себе. Ја верујем да је то од вас велика жртва у овом мом стању „мучити се са мном,“ али ја вас искрено молим, да ме непапустите, да ме неоставите саму, јер моја мудрост биће одмах нула, кад моја снага недоспева, ни да се сама могу одбранити од слаба и болесна човека!“

— Када свети послови неби звали борце, да за свете речи пророкове пођу из ове пустиње у јуначки и славан бој, веруј Зулејко, да се никад неби отиснуо из овога краја, рече Мухамед потрешен из дубине срца.

Зулејка је погледала топло и захвално у Мухамеда. Он је тај поглед прихватио, и на мах је осетио, како му срце стаје живље бити, како му се сладак уздисај кида из груди. Мухамед је био блажен, он у томе часу неби знао ништа више желити. Доиста је диван трепут, кад се само у једном погледу толико задовољство осетити може. — И Јусуф је осећао се задовољан, он је гледао у тај мах јадног старца, који дисаше оштро, грозничаво, па ће рећи:

Гледим ево жртву непредвиђена часа. За предохрану дакле сваке несреће, ми смо се сложили, да се подигне замак. Ти желиш, Зулејко, да ти светујемо и место, на ком би ваљало такав замак подићи, па добро. Оставимо чувара једног код старог Емира, а ми пођимо н[illegible] поље, да тражимо згодно место!

Сви пристадоше на предлог Јусуфов, те оставише верногa слугу Али[illegible]

код старог Емира: а они изшеташе ван шатора. Јусуф је био веома вешт и сретан у замисли. Он је на први поглед одабрао место, и казао план како да се замак гради. Његов предлог допао се и Зулејки и Мухамеду, и њих троје доконаше по замисли Јусуфовој и како да се гради.

Још они беху у речи, кад им се из далека указао један улак. — Он донесе поруку од калифе Омара, да се правоверни дижу на оружје и да му брзо иду у помоћ, јер је калиф намеран да пође у Египат и да освоји Александрију.

Тек што је улак поруку изјавио, отиде даље, да пронесе по свима оазама ту заповест.

Сваки арапин држао је за најсветију дужност, да позиву владаоца над правоверним слепо сљедује.

Мухамед и Јусуф сакупише одмах људе свога племена, те их наредише да су сутра при излазу сунца на молитви, па ће се тад кренути на војску.

Зулејка је у почетку уплашила се од посла, који јој предстоји; али када је размислила, да ови јунаци иду у далеки свет да проливају крв своју за пророкову реч тада се охрабрила, те је одважно испратила јунаке, са тврдим убеђењем, да ће она све тешкоће на дому савладати и своју замисао остварити.

(Наставиће се.)

Ружа.

Ево руже дивотанке
Срце ти је жаром даје;
Ох, прими је девојано,
Та прими је, мирисна је!

Придени је на та прса,
На те врсле твоје груди.
Милоликост, црно око
Млађано ми срце буди.

Ој, нек цветак прса краси,
Нек се слади мирна санка,
Нек га греје топло срце,
Свенут' неће дивотанка.

Та пуна је нежне капље
Скупоцена бисер-чаша,
Што ће леват дивну ружу
— То је селе младост наша.

Заре Т.

Зао пријатељ.

ПРИПОВЕТКА Ђ. ЈОВАНОВИЋА.

(Свршетак).

V.

Сумња.

Већ је скоро по године како сам се са Мицом састао. За цело је то време моја љубав на већи степен скакала. .

Сад сам ишао сваки час њојзи.

Једанпут одем кад ми се није надала — и затечем неког ђака код ње. Збунила се кад сам ушао у собу.

— Ко ти је то, Мицо?

— Па, за бога, Ђоко, не могу ја ваљда њега истерати?

Био је то леп момчић.

— Немој више да га овде застанем! . .

— Добро.

— Имаш ли новаца? — питам, кад ме је испратила.

— Немам. Купила сам хаљину за бал и цвеће.

— Не иштем рачуна. Ево ти!

VI.

Пријатељ.

Седим у својој соби и мислим о себи.

— Дал' да послушам оца? . . Не, није она такова. Зар би она у онаковим хаљинама дошла мени да није поштена? . .

Неко куцну на вратима.

— Слободно!

Уђе мој најбољи пријатељ Сима.

— А шта си се тако замислио?

— Ништа. — Говорел' што о мени по вароши?

— Чуде се да ти, који можеш узети прву девојку у Д., узимаш швању којој је прошлост тамна. .

— Она ме воли, Симо.

— А ти јој верујеш?

— Познајем по њојзи, да ме воли. .

— А хоћешли се на ме расрдити, ако ти нешто као пријатељ кажем?

— Нећу.

— Ја овога часа дођох од Мице. . Пољубила ме и рекла да ме силно воли.

— Лажеш! —

— Даде ми овај дијамански прстен. То си јој ти купио, пре петнаест дана; за то ми рече, да га од тебе чувам. . . Ти дршћеш? . .

— Ох! Симо, брате! Хвала ти! Сад видим да си ми прави пријатељ. .

— Хоћеш ли овај прстен?

— Дај ми га!

VII.

Прстен.

По подне одем њојзи.

— Јесил' ме жељна, Мицо? . .

— Ох! Волела би да си увек код мене! и пође да ме загрли.

Ја је ухватим за руку.

— Гле! Ти немаш на руци прстена. .

Сва је дрктала.

— А што дркћеш?

— О, како страшан изгледаш! . .

— Где ти је прстен? питам.

— У орману, говорила је испрекидано нећу увек да га носим, јер —

— Лажеш, змијо! Онај коме си га дала, мени га је натраг повратио, јер зна да сам га ја купио. Ево га види, ослепила да бог да! мене да вараш?! . . .

— Лаж је, Ђоко! Слатки мој добротвору! Овде нико није био. . .

Истрчим напоље.

— Ленка! викнем њезину девојку.

— Изволите господине!

— Јел' био когод код госпођице?

— Био је пре подне господин Сима; он овамо често долази.

Самртни ме зној пробио.

Уђем у нутра.

Она је лежала на дивану бледа као без душе. Оне лепе црне очице пуне суза ме погледаше.

— Зар теби да будем неверна? Теби, који си ме из праха у небо подигао! . .

Јецала је.

— И опет си! . . Плаћали се свако доброчинство тако? Доста ме кошташ: сад ти све отказујем. — Збогом!

Цикнула је.

VIII.

Збогом.

Сутра одем раније у магистрат. Кад сам се вратио, нађем у соби све ствари које сам Мици покуповао.

Питам газдарицу:

— Ко је донео ове ствари?

— Ленка, госпођичина служавка.

— Нека се одма однесу натраг!

— Ал' госпођица није више овде.

— Није?!

— Тако ми рече Ленка.

— А незна куд је отпутовала?

— На вас је оставила једно писмо.

Пише ми ово:

„Мили мој пријатељу! У целом свету само сам тебе имала и бог ме ево и тиме казни, да и тебе изгубих! Шаљем ти ствари, које је твоја рука покуповала, јер кад немам тебе, не треба ми ништа; не треба ми ни овај чемерни живот мој!

Кад бих знала да сам у чему крива неби одавде отпутовала, ал, сам чиста као сунце и чини ми се да ми те сам бог отрже, те ти кличем последње збогом!“

IX.

„Убио се!“ „Убио се!“

Два дана нисам никуд ишао ни у магистрат.

Трећи дан дође Сима код мене, сав блед а коса му разбарушена.

— Седиш? — рече ми.

— Болан сам.

— Па што не читаш што-год?

— Не могу.

— А ја ти донесох један лист „Заставе“.

— Има-ли што ново? — питам.

— Нешто грозно, Ђоко. — рече ми и стиште песницу.

Ја га гледам, а он све више бледи; и очи закрвављене преврнуо. . .

-- Дај ми лист!

Био то подужи чланак, из кога ћу ја само почетак исписати.

„На обали широког Дунава нађосмо тело једне утопљенице у ком познасмо негда лепи лик Мице, шваље Д-ске. Сиротицу беше напустио г. Ђ. те не могаше одолети толиком удару и нађе смрт и утеху у загрљају хладнога Дунава. . .“

— Сиротица! — рекао сам и бацио лист, који је био сав мокар од суза.

— Жалиш ли ју, Ђоко?

— Силно!

— А шта би радио са оним, да ти ју је когод праведну оцрнио? — пита ме Сима дркћућим гласом.

— Шта? . . Убио би га, Симо! . .

Сима истрча на сокак.

Гледао сам за њим. Није ми рекао ни збогом.

— Бу! — нешто пуче.

— Бу! пуче опет.

На улици ларма.

Свет се згрнуо.

Прогурам се.

Сима је лежао у крви. . . Убио се мојим револвером. . .

— Симо, а шта је то?

— Опрости ја сам. . . крив. . . . Био сам ти зао прија . . тељ. . . .

Издахнуо је.

„Убио се!“ „убио се!“ — брујало је свуд.

X.

Ленкина исповест.

Прошла је недеља дана од како се Сима убио.

Ја сам чудновато те дане проводио. Никуд нисам ишао. Нит сам спавао нит јео. — Патио сам се.

Седми дан уђе ми газдарица у собу:

— Господине! Ленка већ трећи дан долази хоће вама нешто да каже. . .

— Не треба ми!

— Вели: мора вам казати.

— Онда. . . нека уђе!

— Шта је, Ленка?

— Дошла сам, господине, да вам кажем све. . . Покојна госпођица поклонила ми њену шиваћу машину ал' је нисам заслужила. . . Била сам потплаћена од г Симе да вам кажем: да он код ње често долази. . . Украла сам и онај прстен те му предала — само да би ју ви омрзнули — јер је г. Сима имао намеру, са тим поступком њу себи — кад би ју ви омрзли и напустили — приволети. . . Ал' све се друкчије свршило. . . Ја сам грешна, јер сам лагала. . . Опростите ми господине! . . .

Била ми мука.

— Све ти праштам, Ленка! Машину, кад ти је она дала, задржи себи, а ове хаљине однеси и подај коме знаш да требају. . . Иди! . . .

— Хвала, господине!

XI.

Успомена.

Сутра сам оставио Д., а са њиме и оне слатке и горке дане, које сам у њему провео. . .

Остала ми још само успомена, која ме чешће нагони, да се запитам:

— Има ли још девојака к'о Мица, и пријатеља к'о Сима. . .

У ман. Кувеждину 1884.

Митолођија у старих Словена.

ОД ПАВЛА ПАДЕЈСКОГ

ад је човек рад о старим Словенима да што пише, увек налази на велику таму; па и митолођија, о којој сам након, да коју прозборим, једна је од најнесигурнијих грана код старог словенства. Оно јесте, да је о њој доста писано, али осим неких само малих чланака, друго је све несигурно.

Као год код других аријских народа, исто се тако и код Словена, као једне гране тог великог дебла, митолођија оснивала на поштовању природних појава и сила, лета и зиме, живота и смрти. Виших богова можемо приличан број набројати, о већини нешто више рећи, док о нижима, којих је такође добар број, то већ теже иде. Не знамо сигурно ни да прочитамо и изговоримо њихова имена, а још смо онда мање у стању да њихова својства опре-делимо. О старим Словенима немамо никаквих сигурних података, већина што су о њима писали, то су странци, који су по чувењу и по приповедању других писали те у толико је све то слабо јер нити су сами тамо били ни видили, а свака се приповетка од уста до уста промени. Што је код Словена писано, то је све из каснијег доба.

Два странца историчара, Византинац Прокоп у VIII. и Немац Хелмолд у XII. ст. тврде, да су Словени једног јединог бога *θεόν ἕνα* на небу поштовали творца громова *τῆς ἀστραπῆς δημιουργόν* и господара свега на свету. Но Прокоп што пише, то важи за Русо-Словене, а Хелмолд, за полабске Словене: „између других богова, који су над пољем, шумом, радошћу и жалошћу и тд. признају бога, који седи на небу и другима заповеда. Сви од њега полазе, и што је ко њему ближи то је и виши.“

Име највишег бога налази Ербен код Чеха Свебог или Својбог. Што се тиче саме речи бог, та код свих Словена долази; бог (boh, buh, bog), идентична је пак са староинд. бхага — господар, добротвор а значи и срећа, ст. пер. бага; старобакт.: багха — бог. Свебог или Својбог би некако и одговарало јединому богу, и по Ербену, сачувала се реч у најстаријим личним и другим именима. Но у Свебогу се некако огледа хришћанска идеја. Нигде нема спомена, да откуд полази, нити у опће даље какав рад. Нема предања ни о позитивној егзистенцији тог највишег бога. Тако Лежê.

Па кад тај бог дели и добро и зло, то је у њему оличено двојство, „два сут бози“ вели по Ербену руски летописац, „један небеснij, другиj во адје.“ Првог су звали богом *κατ᾽ ἐξοχήν* т. ј. јасним бићем, светлошћу, Белбог или Бјелбог; другог су звали Злобог или Љутбог. Хелмолд спомиње Црнбога или Чрнбога. Касније се тек појављује код Словена ђаво, враг или сотона. Оба горе наведена бога су имала једнаку моћ и силу.

Двојство каково се налази код Словена, представља борбу светлости и мрака, а тако се налази и код других индоевропских народа.

Двојство се огледа и у гаткама о стварењу света, где бог и ђаво једнаку улогу играју. Ербен је навео више таквих прича (Čas. čes. Musea 1866) у којима се види, да су при створењу земље и бог и ђаво. Он приповеда по приповеци крањској: „у почетку ништа није било него бог, бог сунце и море. Бог кад се разгрејао, спусти се доле у море, а кад је опет горе изишао, остало му за ноктом зрно песка са дна морског. То зрно

је наша земља, а кућа јој море.“ По руској: „кад је хтео бог да створи свет, пошље ђавола, да му са дна морског прегршт песка донесе. Ђаво и учини тако; но и он је хтео нешто од тог да имаде, тога ради нешто задржи у устима, а друго даде богу. Бог просне по мору и постадоше три дела света а кад и оно малко поче у устима ђавола да расти, издува брже боље по свој земљи, отуд постадоше пустаре и неродни крајеви.“ По једној је опет створио бог прво звериње а онда направио лепог човека из глине; кад је отишао на небо по душу, дође ђаво и цело тело попрска, отуд греси, смрт и разне болести. Но бог је удахнуо бесмртну душу, знајући да човек мора и нешто злог да има. Против тога удара Леже, који на основу оријенталисте Деренбурга вели, да такове гатке полазе из Мидрашима т. ј. легендарних глоса, чија образотворност је привезала људе за св. писмо. На жалост је текст тај само јеврејским специјалистама приступачан, те за сад се још неможе тако позитивно говорити. Легенде дакле те су семитске, хришћанске или манихејске, али никако словенске.

Пишући о боговима не можемо за све Словене узети да су их поштовали, код. Балтичких и руских Словена имаде више спомена, дочим за друге се мање говори, јер за друге слабо или готово ни мало остатака нема.

Свод небески представљали су Словени као округао камен, те се приповеда, да је бог тај камен преполовио, полак узео у десну руку; полак у леву; ту другу половину дао је ђаволу. Пре него што му је пак дао, ударао је једну полу о другу тако, да су све варнице искакале, из тих су постали добри духови, да му служе. Па и ђаво хтеде да створи дружину, но није знао како. Бог му рече, да умије лице и опере руке, те ту воду иза леђа да испрска. Ђаво и учини тако, и колко је било капи, толико постаде злих духова или бесова. Кад се ђаво тако осилио, удари на Бога, но буде громом поражен. Овде се одмах сећамо и на гиганте, који су исто тако се подигли, но поражени били.

Пређимо на саму реч „небо“ (небе, ниебо) која се са малим варијацијама, код свих Словена налази, могли би закључити да је са истока узета и да је корен у санскр. наб'ха — наб'хасса, или арији. небо, набо, а и у именима азијским се налази, као: Небо—Набопонасар, Набу—Навукадоносар и др. Према хришћанском схватању је само једно небо, и та реч онда не би требала да имаде више броја. Но она имаде: небеса—ниебоса—ниеба. То пак може бити да је остатак индијанског веровања у више неба. У северним крајевима, где је више магловито, где небо није чисто могла се та реч изменити у значењу, јер реч небо некако је сродно са нем. Nebel лат. је nebula келт. nev. грчк. νεφέλη. Тако то држи Јунгман.

(Свршиће се.)

Жетва и храњење.

ОД АВГУСТА ФОГЛА.

(Свршетак).

Последњих година јако су се изменили односи нарочито у средњој Европи. Овде није место, нити ми способност дозвољава да критички испитујем узрок смањењу земљорадничке ренте. Главни узрок лежи по мом мишљењу, што је у новије доба саобраћај врло лак. Пре десет година износио је подвоз за један тон (20 центи) индијске пшенице 150 до 160 марака до Марсеља или Енглеске, данас пак само 42 марке. Разуме се да тада због скупог подвоза шеница се није могла ни преносити из Бомбаја и Калкуте у Европу. Према томе није могло изостати да земљорадничко становништво средње Европе не поврви у огромним масама у Сев. Америку, да тамо у оним плодним пределима земљорадњи даду већи полет, а Европу да поплаве са сваковрсним агрикултурним производима. Кад је сад већ — као што тврде — американско брашно на Рајни

много јефтиније но маџарско, то се по томе дâ већ оценити однос конкуренције. Сев-амерички произвођачи шенице у стању су да још у Априлу предаду краљици Викторији лебац од шенице која је 1880 пожњевена. Шеница је била у Lea County (Ђурђији) Новембра 1879 год. посејана, и у половини Априла 1880 год. пожњевена. Тако рана производња била је до сад нечувена, и изгледа не вероватна, кад неби у месецу Мају предат лебац краљици Викторији био corpus delicti. Из овога се види да у Ђурђији и Калифорнији могу бити две жетве у једној години. Либиг је доказивао: „ако се хоће да успе са свим пшенична жетва, то мора у опсегу корена имати довољно елемената за сто шенични жетви.“ Овај случај као да је у тим сретним пределима који се одликују двема жетвама у једној години.

Неоспорно је, да у Немачкој доходак жетве и потрошња од неког доба врло рђаво утиче на земљорадњу. Те је од скора племенита тежња стручњака управљена на једну до сад мањски неговану грану производње земљорадничке. То је неговање воћа — доходак воћарске бербе. И зајиста ако посматрамо повољан утицај рацијонално неговање воћарске културе на благостање целе земље, то онда морамо признати економну важност ове културне гране, и њено потпомагање препоручити као врло нужно. У Виртембергу и Чешкој где су у новије доба путеви и друмови брежуљци, међе и испаше и њиве обилно засађене са најблагороднијим воћкама, од најроднијe врсте било за посластицу, било за домазлук; — и благостање становништва знатно је се подигло у пркос рђавих околности, једино дохотцима од воћа. Па и у другим пределима Немачке има примера о ванредним приходима воћарским, који су у стању да и друге подстакну на такав рад. Мала општина Кронберг код Франкфурта на Мајни у којој је чувени помолог Христ као свештеник увео и руководио неговање воћа, добија годишње 80.000 марака за воће. Вердер код Потсдама у пркос песковитог земљишта, и сурове хладне климе добија за воће годишње просеком 800.000 до 900.000 марака. У Саксонији у којој од неколико година са успехом ради „земаљска воћарска задруга,“ и где воћарство напредује каквоћом и количином, ту је се свуд оно показало као богат извор благостања за домаћине и општине. Тамо су гдекоје општине воћем засадиле своју земљу, друмове и путеве, и од тога добијају огромне приходе, којима често покривају или све или један део својих општинских расхода. У гдекојим саксонским општинама, — по тачним извештајима — покривају се приходима од воћа не само трошкови општински око одржања путева, црквене и школске потребе него шта више њиме се подмирује и порез што се плаћа на земљу, и порез у порезну касу, тако, да су сви чланови општине ослобођени сваког пореза и издатка. Сличне значајне појаве налазимо и у Ајхсфелду у Хановеру, где су сви саобраћајни путеви засађени са дивним добро чуваним воћним лејама од којих и држава и општина знатан приход вуче. А и општина о њима може лако да се стара. У Виртембергу, Баденској, Рајнском, Пфалцу, Нормандији, Белђији и т. д. находе се према врстама воћа нарочите пушнице, и „пресови“ које је општина сама набавила, те се тиме даје и већа вредност воћу.

Најглавније је при зрењу воћа да се шећер увећа, а да се смањи киселина, и у томе главну улогу игра биљна пача (пектин). И неговање воћа састоји се баш у томе да воће буде слађе тако нпр. слатке асталске јабуке имају 20 пута више шећера но киселе, а обичне домаће имају 9 пута више од киселих. Као исконска домовина већине врста воћа, чија је сласт данас свуда распрострта, — сматра се исток. То се насигурно може рећи за бресква, кајсије, шљиве и трешње. Прву трешњу донео је од Понтуса у Италију конзул Лукулус Лицинијус после ратова у Малој Азији (74 год. после Христа). Тако исто и најважнији плодови јабука рода Pyrus као јабуке (Pyrus malus), крушке (Pyrus communis) култивирали су још наши стари, особито крићанске и пелопонеске крушке, и Епируске јабуке биле су славне.

Процес зрења воћног састоји се — као што је казато у смањењу киселине и увећању шећера. Незрело воће има велику количину

слободне киселине, утицајем те киселине и плодне дрождине на штирак који се у незрелом воћу находи и постаје шећер. Према томе можемо сматрати справљање шећера за време зрења као резултат узајмног утицаја између киселине, плодне дрождине и штирка. Овај процес којег ми сем плода вештачки можемо правити, у техници је од велике важности. Ако кувамо штирком лепак са разблаженом сумпорном киселином, то он постаје брзо житко течан, и претвара се постепено у шећер. Фабрикација штирканог шећера прави најважнији део индустрије, чији је значај још већи, што се тиме успева да добије шећер који може да прелази у врење независно од неге воћа.

Најбољи доказ о утицају културе на каквоћу воћа даје нам упоређење баштенских малина са шумским малинама, или ананас јагоде са шумским јагодама. Садржина шећера у шумских јагода спрам ананас јагода износи као 3 спрам 8. Не треба заборавити да гди који у дивљини живећи плодови укуснији су од оних који су у баштама изгубили своју првобитну природу као што су нпр. шумске јагоде ароматичније но млоге врсте баштенских јагода, које се с највећом пажњом негују. То долази од другог једног дела воћног — од ароме плода, којој поред тачне сразмере између шећера и киселине, имамо нарочито да захвалимо за пријатан укус. Та арома плода бива усљед етарског уља, и од друге неке врсте етра. Код неких плодова од ароме зависи и вредност њихова. То је случај код дуње коју су стари звали Хесперидина јабука, и посвећивали је Венусу. По Солоновом закону требала је невеста пре венчања да једе дуњу, да би тиме сласт пољупца увећала. Од етерског уља код плодова најпознатије је изветриво уље лимуново, као што га има у љусци лимуна и поморанце, и из којих се оно у великој количини добија. Етарске врсте од којих плодови свој мирис имају, и који пријатно дејствују не само на чуло мириса но и укуса нису се могле непосредно из плода одвојити. Оне се знају више синтетички т. ј. модерној хемији испало је за руком да привидно представи етарске врсте у разблаженом алкохолском раствору, подражавајући арому гдекојих плодова. Тако има у трговини зејтина од крушке, јабуке, ананаса и т. д. који се добија из катоке или катрана. Не треба сумњати да хемији неће испасти да вештачки направи дивне плодне зачине.

Још није довољно испитана воштана превлака — она мека сјајност—плода. Исто је тако мало објашњена промена боје коју плодови мењају у добу њиховог зрења. Ми у главном знамо све процесе које плод претрпи од свога постања па док не сазри, али то знање није довољно да нам објасни ону очигледну промену боје које нпр: шљива претрпи од јасног зеленила, поставши жута, црвена па до затворено плаве боје. Код млогог воћа боја се находи у унутарњости меса, као код трешања, рибизли, поморанџи и других. Можда се сме тврдити да гало-taнинска киселина која се у гдекојим плодовима находи (као код крушке и јагода), дејствује исто тако на боју цвета као и на боју плода.

У опште може се узети да је воће врло слаба храна, зато, што има 70 до 90% воде, а врло мало беланчасте материје, одприлике 5 од хиљаде. Према томе требала би врло велика количина воћа најобичнијег са беланчевином за дневну храну човекову, те је због тога и не могуће имати од воћа довољне хране. *Пајен* (des substances alimentaires) спомиње интересантан пример о недостатку хранећивих материја у воћу.

У пределима који су богати са вином као Cote d'or у Бургунду, био је обичај да виноградџије хране само са мало хлеба и супе, предпостављајући да ће они осталу потребну храну лако надокнадити грожђем којег смеју јести колико хоћеју. Али наскоро је се показало, да радници тим начином нису добили довољно хране, јер их је снага издавала, а и рад је бивао све мањи. Увидело се да они у својим чабрићима у толико су мање носили грожђа у колико су га више јели. Ал чим је се храна у довољној количини меса узимала одмах је се и њихова радна снага показала већа. Далеко већу важност као храна имају суви плодови, јер се тада увећава чврста супстанца делимичним удаљавањем воде.

На супрот овој заиста малој храни нашега воћа, тврде за банане, да њихов плод без икаква мешања и додавања може бити довољан целог века човеког, тако, да изрека славног морепловца *Кука* није ни мало претерана кад каже: „ако је ко у свом животу засадио десет хлебни дрвета (банана), то је он своју дужност спрам садањег и будућег потомства довољно испунио ; као и становник нашег суровог поднебија, који целог свог века зими оре, на жези жње, и не само своје домаће с лебом осигурава, него и својој деци оставља коју готову цркавицу јадно уштеђену.“ А дрво које Банане носи није по *Баумајстору* дрвенасто, већ је сочан и висок шиб, који као и свако шибље само једном цвета и плод носи, затим изумире до корена, одакле после ничу нове шибљике у већем броју. Свака биљка носи преко сто плодова, и корен непрестано тера нове младице не изумирући. Биљка је дакле необично издашна. Односно обилности појединог воћа наше климе довољна ће бити ова два примера: у Ечталу находи се један чокот који се находи у врло повољном положају (има довољно влаге, топлоте, заклоњен од ветра, близу једног олука куда ђубре пролази), и са кога је узабрато једном 1000 гроздова. У Вормсу находи се једна крушка, са које је једном добивено 18 хектолитара. Ако узмемо на ум ту необичну издашност у појединим случајима, то се ипак из тога може видети колико уплившие нега и култура на доходак воћа.

Ужице.

Превео:
Д. М. Ружић.

ЛИСТАК.

ПИСМО РИСТЕ ЈОВИЧИЋА И ВУКА КАРАЏИЋА.

Наш пријатељ, г. *Бранко Радуловић*, илустратор песама Бранка Радичевића, послао нам је за „Јавор“ два занимљива писма: једно је *Ристе Јовичића*, а друго *Вука Ст. Караџића*. Ко је био Вук Караџић, то је нашем читалачком свету довољно познато, за то ћемо само да укратко напоменемо ко је то *Риста Јовичић*.

Риста Стојанчев Јовичић, назван „Србин чика Риста“ и „*босански Гарибалди*“ рођен је 24. децембра 1814. год. у селу Брвнику у Босни, као син оборкнеза Стојана Јовичића. Чика Риста је увек био срцем и душом Србин и као Босанац увек је и сваком приликом радио на обрани угњетене раје босанске. При сваком устанку у Босни он се био свима силама заузео, да се извојује правда и мир раји босанској, да јој се бедно стање поправи. Кад је г. 1862. год. Луком Вукаловићем букнуо устанак Риста је скупио ускоке и отишао у Херцеговину да буде браћи у помоћи. Једном приликом га Турци оптуже аустријској влади да је он подигао буну, те га затворише, а за тим испратише преко Треста у Вуковар (у Срему), где буде суду предан. Кад је Вук Караџић то чуо, а он изради помоћу Вукомановића и бана Шокчевића да се Риста пусти и он буде заиста пуштен под условом, да за седам година дана не сме прећи у Босну. Риста је стекао трговином нешто имања у Маркушици и Шамцу, а у Шопроњу има сина Милана.

Кад је у Невесињу г. 1875. букнуо устанак онда вође усташке позову чика Ристу за вођу и даду му име „босански Гарибалди.“

Године 1876. на Ђурђев-дан даде чика Риста у Гршићи у пољу Шабачком воду осветити и по свршетку церемоније и говора пароховог држао је чика Риста говор у стиховима, у којем је народ подстрекавао.

За време српских ратова купио је Риста добровољце и чинио велике услуге народној ствари. Чујући то Београдски трговци обдаре га сабљом, сребром окованом за спомен, а добровољцима његовим даду свилену заставу са сликом св. Ђорђа и св. Димитрија са натписом: „За слободу или смрт.“

Риста је био често у рату и то у првом реду. Добио је „сребрну колајну за храброст“ и „таковски крст.“

По свршетку ратовања одреди српска

влада Ристу за председника комисије „за потпору босанске сирочади“ у Шапцу.

Милина је било видети Ристу како води за руку своје унуке, те им с поносом вели: „Децо љубазна, Перо, Видосаво, љубите Српство!

Ко жели више и опширније да чита о Србину чика Ристи, нека потражи у „Застави“ од г. 1880. бр. 185. и 186., а ми прелазимо на споменута писма.

Једно је писао чика Риста нашем пријатељу Бранку Радуловићу као одговор на питања, што му их овај даде поводом тим, што је хтео да црта Вука Караџића при илустровању Бранкових песама, па је хтео од Ристе, који се с Вуком добро познавао да дозна поближе што о томе, како је Вук изгледао.

Друго је писмо Вуково Ристи Јовичићу, које се односи на важан догађај, кад је Риста водио депутацију раје Босанске у Беч, па после није могао да оде из Аустрије јер није имао пасоша, те се потужи и потражи помоћи од Вука, у толико више, што је баш онда био оптужен аустријској влади као бунџија. Риста је пасош добио и сретно пребегао у Србију.

Ево дакле та два писма.

I.

У Шапцу 18/6 н. р. 1881.

Почитаjеми Господин Бранко!

Моја је највећа жеља била Вашему писму задовољити; будући је давно било па сам заборавио, само колико се сећам то ћу Вам саопштити при чему овди прикључито шаљем једно писмо и гдије покојни становао у Бечу кућни број и т. д. Стефан Вук Караџић био је стаса средњега прилично крупан (и велик), коса граораста из црна побијелила, сасвим велике обрве и трепавице, бркови средњи прилично крупни, браду није носио, само покунбарт, мислим нога лијева савита у колијену, није одрезата. Носио штаку до под пазуа, сиједијо на леђа узнагнуто; разговаро споро окрупно; носио вазда једнако одијело, просто цивилно ординарне чоје мало из црнокестењасте. Имао фамилију, другу жену швабицу. Имао од прве жене сина Димитрију и ћерку Милеву. Код покојног књаза Мијајла велико поверење уживао, кои гаје и сам поодио, баш мене једанпут у соби и затекао у Бечу. Тако исто код садањњег митрополита биоградског добро примит, кои му у свом двору стан дао био.

Многа млада ученија лица тамо више пута мене су затекла.

Сотијем остајем Вас срдачно поздрављајући.

е сам Ваш доброжелашель

Ристо Јовичић.

Мислим можете слику наћи и код Александра Вукашиновића у Вуковару.

II.

У Београду 19. Новембра 1860.

Љубазни брат-Ристо!

Ја сам примио Ваше писмо од 13. овог мјесеца, и данас сам већ написао писмо Г. Прици које ћу с овијем Вашим дати на пошту. Ја мислим да није било вриједно чак у Загреб да пишете Г. Прици само ради молбенице, него Вам је у Вуковару, мого то ко начинити, као н. пр. Г. Новић или адвокат Грчић; али кад сте већ писали нек остане тако.

Овдје је прије двије недеље дана био Г. доктор Ткалац из Загреба, коме сам ја говорио за Ваш пасош, и он ми је обећао, да ће у име Ваше дати молбеницу банскоме вијећу у Загребу ради пасоша у Србију, и он мисли да ће ту молбеницу банско вијеће послати ту Вашој већој власти (ваљада у Осијек) и питати како стоји та ствар. Ово Вам јављам само да знате ако би ту дошло што од банскога вијећа прије него Вам Г. Прица молбеницу пошаље и Ви је у Осијеку предате.

Моја жена и кћи отишле су у Беч већ има два мјесеца, и онамо ће остати најмање до пролећа а може бити и до јесени. Прекосјутра и ја мислим поћи у име Бога у Беч али се ове зиме мислим опет вратити у Биоград. А Ви у том ако добијете пасош хајдете у име Бога у Лозницу пак ћете онамо са Г. Миланом гледати шта треба радити. Кад видите шта ће бити за пасош пишите ми у Беч (ја и сад сједим у староме квартиру auf der Landstrasse № 517. само нека Вам ко немачки атресира писмо.)

Ви ако бисте добили и отпуст неморате своје земље и куће продати одмах, него је можете дати под кирију; јер овдје има људи који су пре много година узели отпуст па једнако држе своје земље по Бачкој и винограде по Сријему.

Поздрављајући и Госпођу Ђуку остајем

Ваш истини доброжелатель

Вук Стеф. Караџић

Ако да Бог здравље те скоро пођете у Лозницу понесите доста сјемена од багренс па га почесто посијте око свега лагатора по врх хендека. Sr. Wohlgeboren Herrn Wuk Stephan Karadschich Dr. der Philosophie Landstrasse № 527. I. Stock № 19. Marokaner Gasse in Wien.

КЊИЖЕВНОСТ.

Das Trinkwasser der königl. ung. Freistadt Zombor. Nach den Untersuchungen vom Jahre 1884 bis 1885 von *Dr. Jos. Wohlrath* k. k. Regimentsarzt. In Commission bei Adolf Schön Buchhändler in Zombor. 8-на стр. 39 са скицом вароши Сомбора. Цена 35 н. а. вр.

Ма да је ово дело написано немачким језиком, то смо ипак дужни, да га прикажемо у овом листу, јер се у њему расправља о једном од најбитнијих услова за одржање здравља, а тиче се места, у ком је настањен велики део нашега народа. Испитивањем пијаће воде у Сомбору бавио се прошлог лета *Др. Сима Павловић*, физик сомборски и саопштио је резултат истога у својим месечним извештајима. Већ из тих извештаја познато нам је, да бунарска вода у Сомбору не одговара здравственим захтевима. Опширније и потпуније изведена је сада та иста тема у горњем делу *Дра Ј. Волрата*. Исти је не мање него 75 бунарских вода у Сомбору испитао на све оне саставке, који морају бити познати, да се може донети суд о некој води. Врло је жалостиво, што морамо да чујемо, да се по резултатима тих испитивања ни једна вода, која се пије у Сомбору, не може назвати здравом, а за већину се мора рећи, да су управо за здравље шкодљиве.

Питање о пијаћој води данас је у изображеној Европи горуће питање, које занима најшире кругове. Све јавне бунаре и изворе дају власти анализовати и само они смеју се употребљавати, који су пронађени као добри. У Немачкој н. пр. обраћају се већ многа приватна лица стручњацима, да им кажу своје мишљење о води, коју пију. У нашем народу није на жалост још довољно припозната важност воде за здравље и живот. Пошто се шкодљиви посљедци рђаве воде не појављују одмах, то мисле многи, да није нужно у том погледу Бог зна какво старање, а међутим се неприметно али непрекидно слабе оруђа за варење и тиме и цео организам. Развије ли се најпосле каква болест у својој потпуној форми, онда их је најмање, који се домишљају, да узрок исте лежи великим делом у пићу рђаве воде. То се најјасније види у доба, кад наиђу какве заразе. Статистика нам доказује да је отпорна снага становништа против зараза најслабија у оним пределима, у којима је рђава вода. Очевидно је, да та слабост организма није дошла преко ноћ, него да се мора сматрати као посљедак предходних хигијенских погрешака и да је она знак, да се постојано нешто занемарује, што је од важности за здравље.

Нема сумње, да ће такво мишлење продрети за кратко време и код нас. Скоро у свима варошима у јужној Угарској стављено је на дневни ред питање, како би се могло становништво снабдети бољом водом за пиће. Ни Собор не заостаје у том погледу натраг. Тамо су већ с мислима, да копају артески бунар, на коју је цељ поклонила сомборска штедионица великодушно 15.000 фор. Интерес за питање о води пробудио се дакле и у Сомбору, и то поглавито заслугом тамошњег физика *Дра Симе Павловића*, а да се исти што већма утврди и ојача, за то је делце *Дра Ј. Волрата* као створено. Писац је њим стекао право на захвалност свију пријатеља човечанства и на име Сомбораца. Ко зна, како су трудна испитивања те врсте и колико истрајности она захтевају, тај ће се са пуно поштовања поклонити пред таким радом.

Пажњи читалаца препоручили бисмо особито одсек, који говори о променама, којима је изложена вода у бунарима. Те промене наводе многи писци, а и *Др. Волрат* доказу-

је упоређивањем својих и старијих анализа, да бунарска вода у Сомбору бива све гора. То је посљедак отуд, што нечистота тла сваком годином непрестано расте. С тога има учени писац право, што полаже велику важност на канализацију, без које се просто не да у ред довести питање о води за пиће.

Али нису само становници Сомбора, који ће се моћи читањем ове књиге да користе. У целој равној Угарској натеже се са добром водом у прилично подједнакој мери. Одношаји су ти скоро свуд једни исти. Податке, што их *Др. Волраш* наводи о том, може и потписани потпуно да потврди на основу својих испитивања о бунарским водама у Бачкој, којим се послом он већ од дужег времена бави. С тога заслужује рад *Дра Волраша*, да се чита и срцу прими у целој Бачкој и равном Банату. Исти ће наћи без сумње свуд признање, а ми смо са ово неколико речи хтели само заслузи да дамо пријатељску пропратницу.

М. Петровић.

ДРУШТВА.

(Матица Српска). *Састанак одбора за издавање „књига за народ“ из задужбине Петра Коњевића 5. (17.) јуна 1885.*

Били су: Подпредседник Светозар Савковић и чланови Ђорђе Рајковић, др. Ђорђе Дера и секретар А Хаџић.

Др. Милан Јовановић Батут подноси за „Књиге за народ“ своје дело под насловом: „Буквица здравља“.

Чланови Св. Савковић и др. Ђорђе Дера, који су то дело прочитали, препоручују га за народну библиотеку, пошто је изврсно написано у сваком погледу.

Прима се за II. свеску „Књига за народ“ и писцу се одређује у име награде 20 фор по штампаном табаку.

Пожуриће се члан Стеван В. Поповић, да пошље обећани прилог за народну библиотеку: „О доброчинствима и задужбинама у опште.“

Андрија М. Матић подноси 4 чланка из познате Смајлсове књиге „Штедња.“ Чланци су: 1) Вредноћа; 2) Какве су навике у штедњиe; 3) Примери штедљивости, и 4) Шта вреде ситнице. Сваки од тих чланака целина је за себе и изнеће сваки око 2 штампана табака.

Уједно јавља да ће за који дан зготовити још четири главе из поменуте књиге Смајлсове, и то: 1.) Не пружај се даље од губера; 2) Велики дужници; 3) Богатство и доброчинство; и 4) Како паметно да живимо.

Споменута 4 чланка издају се на оцену подпредседнику Св. Савковићу и члану дру Ђ. Дери.

Здравко Рајковић из Београда у подужем свом писму труди се да докаже, да је његов превод дела: „Одело и станови у односу према ваздуху“ добар, а и да сама ствар заслужује да уђе у народну библиотеку.

Одбор не налази ни сада узрока, да одступи од своје одлуке, донесене у погледу споменутог превода.

РАЗНО.

(Успомена из 1848). Г. *И. Сопрон*, уредник земунског недељног листа, пише врло занимљиве хисторичке одломке из г. 1848/49., од којих ћемо један да изнесемо овде нашим читаоцима. Било је то маја месеца г. 1848. једнога лепога дана. Писац ових успомена пође са неколико својих пријатеља у красну башту Каменичку. Ишло се на чамцу и друштво се искрца близу купатила. Пођоше крај убавог павилона за цвеће, куће за камелије, што ју пре тога на неколико година даде саградити Ливије пл. Марцибањи у мавријском стилу на једном узвишеном месту, те се упутише горњем делу баште по хладовини. Кад дођоше на савијутак имађаху леп изглед на ливаду и ту опазише некога господина са госпом једном испод руке, где шећу. Они беху подалеко од друштва, али се писцу ових успомена, г. Сопрону, учини да је онај господин неки његов познаник из Беча. Да би се боље уверио остави он друштво те пође наглијим кораком за онима. То беше заиста пријатељ његов *Фрелих* (писац немачко-илирског, и илирско-немачког, и код нас добро познатог *речника*. Ур. „Јав.“). Фрелих представи свог познаника својој госпођи, која беше лепа и млада, и с којом се он истом венчао, те је дошао у овај миран кутак, да проведе прве недеље после сватова. Фрелих је имао за време свога бављења у Каменици једну аферу, за коју је писац тек доцније од Јоксима Новића Оточанина чуо. Срби су за време покрета на десној обали Дунава више Петроварадина на више места имали своје батерије, које су владале реком. Те батерије су затвориле пут мађарској ратној лађи „Месарошу“, да није могао да плови, но се морао да задржава на горњем Дунаву. Најважнија позиција српска на десној обали више Петроварадина беше *Черевић* и тим српским табором заповедао је с почетка неки *Вукајловић*, човек од врло чудновате прошлости. Шта све он није био! Он је као вођа неког вештачког јахачког друштва пропутовао велики део Европе; био је секретар неке отмене Рускиње; у Липисци је био слушалац на универзитету; у Алтони царинар а у Хамбургу полицајац. Кад је букнуо устанак г. 1848. беше Вукајловић секретар Београдске полиције. Како је био речит држаху сви да ће он бити врло ваљан и згодан, да народ побуни. И он је био и живо агитирао при Мајској скупштини у Карловцима, а после је стао на чело својевољачкој чети из Србије, те се настанио у Черевићу, па је отуд упадао у околна места, што беху у мађарској линији. Међу првим таквим местима

беше Каменица, па онда Футог, где је и погинуо од руке неког војника из региментe Дон Мигуела. Непријатељске чете се врате у Петроварадин са пољачканим стварима, међу којима беше и један прстен са натписом „*Фрелих*“. Као што рекосмо један од првих упадаја у околна села беше ноћни нападај на Каменицу. Фрелих је становао са својом младом госпођом у оној улици Каменичкој, што води Варадину, и држао је да је ту најсигурнији, баш због близине града. Али једне ноћи зачу се у Каменици наједанпут ларма и вика: „Србијанци пљачкају и убијају!“ а пуцњава пушака чинило се да потврђује ову вику. Људи, жене и деца гомилама бегаху улицама. Фрелих и жена му поплаше се и хтедоше да беже у Варадин, али им се не могаше јер буду ухваћени и одведени у Черевић. Каменички Срби су још одавно сумњали у Фрелиха, држаху га сви за уводу, што се тим већма сумњало, што га виђаху да чешће иде у Нови Сад. Кад заробљенике одведоше у Черевић, не могаху одмах да буду испитани, јер заповедник не беше код куће. Ово је било за Фрелиха и госпођу му врло мучно стање. Уз то се још навадио један братац од чете да се удвара госпођи Фрелиховици и кад се делила добит, он хтеде да му даду госпођу, а њен је нов огртач већ пре тога присвојио. Једва су се отресли беде. Међутим стиже заповедник логора, те даде извести преда-се заробљенике. То беше пред вођама који се у полукругу поређаху с пиштољима и јатаганима за појасом и црвеним фесовима, те поседаше на земљу. Међу овим беше један, такође у турском оделу, али много је дивљији изгледао него сви остали. Седео је и пушио, густе облаке од дима пуштајући из чибука и управи своје оштре погледе на Фрелиха као да ће да га прободе очима. После неког времена запитаће он Фрелиха, да ли га познаје, но Фрелих га не познаде, јер је врло страшан изгледао. „Ал’ ваљда ме познајеш из Беча, јер смо код Вука Караџића бивали више пута заједно. *Ја сам Јоксим Новић*!“

Сад се тек Фрелих сети, ко је пред њим, и том срећном случају има да захвали, што се са својом женом тако лако ослободио из овог мучног положаја, јер су га сви држали за шпијуна. Јоксим се заузе те Фрелих буде пуштен на слободу и могаше отићи у Винковце, одакле је и родом, а пољачкане ствари њихове не беху им враћене натраг, па ни онај прстен.

Фрелих се као писац потписивао и „*Веселић*“ (тако и на другом делу „речника“). Пре двадестину година удавио се Фрелих у Гмунденском језеру.

(***Први рецепти***) Прве рецепте донео је из Хине Ибн Вахаб у Арапску, своју домовину. Ти рецепти беху на хартији од траве исписани четкицом и црвеном бојом на хинеском језику. Исти Ибн Вахаб прича о неком кривцу, који је добио дегенеке по табанима, што се усудио једнога апотекара у Кин-сају назвати отровником. Радионице хинеских апотекара беху у старо доба врло омиљена места за скупљање отменог друштва, а поменути Ибн Вахаб спомиње неку хинеску кнегињицу, која је изучила апотекарску вештину, јер је ова „небеског порекла.“ Сиромаси и богаташи различито су лечени: Сиромашни су се морали задовољити каквим мазањем машћу, а богаташи су добили да гутају по који драги камичак, н. пр. смарагд, оникс и т. д. ради лека. Ако се болест показала јогуна̂ста, онда су лекари прешли на лечење неким вештачким вином, тако званим „змијинским вином“. Они су пуштали, да им се болесник дуто пати.

НОВЕ КЊИГЕ.

Гласник српског ученог друштва. Књига 61. Различна научна грађа. У Београду 1885. У штампарији краљевине Србије, На продају у књижарници В. Валожића. 8-на, стр. 172. Цена 2 дин. (Садржај: Топографски речник Јагодинског округа. Израдио Јован Мишковић, пуковник. — Библиографија српске и хрватске књижевности за год. 1884. Од Драгутина Посниковића. — Изводи из записника.) Наруџбине с ове стране Саве и Дунава шиљу се на књижару Луке Јоцића и др. у Н. Саду.

Извештај о стању и раду Панчевачке српске црквене православне општине за год. 1884. Подноси црквени одбор главној скупштини сазваној за 5. мај 1885. Панчево 1885. Штампарија браће Јовановића. 4-на, 3 таб.

Говор намењен хиљадугодишњици словенских апостола Кирила и Методија, 6. априла 1885. Од *Уроша Милутиновића,* протопрезвитера митровачког. Издање „Српске грађанске читаонице у Митровици. 8-на, стр. 24.

Метода Тусен. Лангеншајтова. 28. Писмо. ***Наставa за темељно учење мађарског језика.*** Од Адолфа Родера. Издање књижаре М. Каракашевића у Сомбору.

Илустрована историја српског народа, од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. За народ и школу. Са 120 слика. Издаје *Коста Мандровић.* У Бечу, 1884—1885. ***Verlag v. Jos. A. Massanetz & Comp. in Wien.*** — Свеска 10, 11, 12, 13, 14 и 15. — Овим свескама довршено је ово дело и сада се може це. о набавити. Цена је читавом делу 3 фор. или 7 дин. 50 пара; у платну круто повезано 3 ф. 60 н. или 9 динара. Наруџбине прима свака књижара. А могу се и на издавача слати: Коста Мандровић, ***Wien, Landstrasse, Hauptstrasse*** *№ 22.*

Das Trinkwasser der königl. ung. Freistadt Zombor. Nach den Untersuchungen vom Jahre 1884 bis 1885. von Dr. Jos. Wohlrath, k. k. Regimentsarzt. Zombor Druck der Buch- und Steindruckerei des F. Bittermann. *1885.* 8-на стр. 39, са скицом вар. Сомбора.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. *Уредник:* Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 25. У НОВОМ САДУ 23. ЈУНА, 1885. Год. XII.

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

V.

Мухамед и Јусуф јездили су пред четом својих коњаника према Медини, од куда ће путем Ашдара, Медауре, Суjеса у Каиро.

Широко, дуго и равно поље, није показивало никакав пријатан изглед. — Небо је било светло и ведро, једва се опажала по де која тица, де високо над главама коњаника прелеће.

Обе су вође ћутале, обе беху сетне замишљене. Прешли су већ Медину, а никако да се промене стање им. Па и коњи им нису више тако весело грабили, као што то обично чине, кад је у друштву живахан разговор, кад се попева и подвикује.

Мухамед је био човек племенит. — Његова характерна црта била је правдољубље. — Он је био свим срцем и свом душом Мухамеданац; ал није си никада тумачио Мухамеданизам у мучењу и злостављању других људи, јер таке Мухамеданце гледао је он као разбојнике. — Он је сматрао дело Мухамедово (пророково) као божије дело, а предпостављао је себи, да Бог није мучитељ, већ милостив; с тога је свакоме желио да се учини правда. — Он је држао, да је Мухамеданизам позван, да усрећи свет, па је и сам дозвољавао, да се иначе верујући покоре мачем; али заото није никада дозвољавао, да се грозна дела извршују. А да је Мухамедова вера права, то му је уверење поткрепљавала срећа арапског оружја. — Он је тврдо и потпуно веровао, да је Бог само с њима; а то с тога што није знао, да су фанатици народ опили тиме говорећи му: да је рај само пред њима; а да је пакао за леђима. Ко се испред непријатеља

окрене, тај лети у пакао. Заото Арап ил је пао или је победио.

Прости обичаји и чистота живота Арапскога, задојени фанатизмом вере Мухамедове, подигоше за кратко време у ратоборности народ Арапски, до највеће силе и славе. — Мора се признати, да су Арапи за време свог првог војевања највећу штедњу и милост, према непријатељима указивали. Ако је који бедник склонио руке, и пао на колена пред Арапом, те га молио Бога ради за милост и заштиту, Арап га је одиста саслушао, јер га је помиловао и у заштиту узео.

Сам Калифа Омар, чинио је, куда се год окренуо милостива и праведна дела. При освајању Сирије пошље грчки цар Констанције једног себра, да убије Омара. Себар буде ухваћен, и Омар му опрости живот, обдари га и отпусти, јер рече, да тај незна шта ради, он је прост човек, па мора да слуша неваљале налоге својих великаша.

Када је Омар стигао у Палестину, десио се случај, да је један Муслман, учинио неправду једном Јудеју. Овај отиде намеснику и тужи се, а намесник досуди правду Јевреју. Муслман се нађе увређен, па изађе пред самог Омара, да се потужи, како је намесник дао Јеврејину за право а није њему правоверноме. Када Омар саслуша правоверникову тужбу, он тргне мач из корица и посече тужитељу главу велећи: „Ово је казан за оне који се туже против пророкове пресуде!“

Народ је знао да је Омар праведан владалац и намесник пророков, па га је поштовао; а млади Мухамед, сматрао је Омара за узор човечанских врлина. — С тога је и био Мухамед онако јако замишљен јер је помишљао на будућност свога народа, и на дивну Зулејку, која би једина могла усрећити живот његов. Када је год помислио на Зулејку, увек је бацио питајући поглед на Јусуфа, који ма да је тај поглед приметио, опет, није никада упитати хтео, шта тај поглед значи!

Мухамед је имао меко, непокварено срце. Он је мислио, да Јусуф то исто осећа о Зулејци, што и он. С тога није могао, да трпи и даље то немачко стање, те ће искрено да запита:

— Јесмо ли ми они исти пријатељи, који бесмо и пређе?

„За ствар, којој спешимо јесмо — а за будући нам живот, можда и нисмо,“ одговори Јусуф хладно!

— Право си рекао, Јусуфе. Та Зулејка је небесна светлост, придода Мухамед усхићено.

„За мене је милина крви моје,“ одговори Јусуф мирно.

— Она је бисер мојих мисли, рече Мухамед још усхићеније.

„За мене је санак слатких жеља,“ одговори Јусуф топлије.

— Она је луч вечита живота, рече Мухамед у заносу.

„За мене је крило рајске милости,“ одговори Јусуф предано.

— Она је извор мога живота, рече Мухамед сав у заносном пламену!

Јусуф је погледао озбиљно у Мухамеда, па ће тад лако да упита: „Па чија ли је Мухамеде ето Зулејка, када је обојица волимо?

— А волиш ли је Јусуфе ти зар више од мене? упита Мухамед удивљен.

„А како је не би волио, када сам је са мачем у руци од крвника отео. Мухамеде, она је моја, јер да мене небеше, њу би данас грлио Али-Абад!“

— Тебе је Јусуфе срећа послужила, па нисп имао гомилу непријатеља, да се с њима бијеш, ти си одмах на правога напишао. По ја сам ипак морао ову гомилу преко своји груди сломити, да ти можеш оног једног, правог уништити. Мој живот беше већој опасности изложен за Зулејку од твога,“ одговори Мухамед поносито.

Мухамед није знао, да је Отманов син први непријатеља сустигао, и да је

управо он онај који је поразио Али-Абада; али да је знао, неби то споменуо!

Јусуф охоло прихвати реч, па изусти: „А да си ти тамо пао Мухамеде, Зулејка би била јединито моја. Мисли и сад да си пао, да ниси жив, па је наше пријатељство вечито запечаћено!“

— То не могу, мој стари пријатељу, одговори Мухамед, вртећи главом.

Па зашто си тада пошао у помоћ, када сам те позвао! упита Јусуф. Ти си ми помогао отети украдено злато, ти си ми учинио братску, пријатељску услугу; а сад иштеш за услугу, сам предмет. Мухамеде, ти си ми непријатељ постао!“

— То нисам; али сам ја Зулејку већ одавна заволио. Колико сам ноћи будан проводио гледећи у трепет звездица, те ми се чинило као да слушам шапут њихов, како хвале и узносе Зулејку. Ја сам се толико пута топло Богу и пророку молио. Ја Јусуфе нисам никада помислио зло, нисам Јусуфе никада помислио, да си ми ти супарник, непријатељ. Ја сам веровао да Зулејку мора свако волети. Видиш Јусуфе, ја сам тако силно осећао да љубим Зулејку, па ме је чак из далеке Перзије повукла душа, да пођем дома; и ти си ме на путу нашао, да сам од умора клонуо, и позвао си ме у помоћ. Ја сам осећао да ће се Зулејци неко зло придесити, и то ме је повукло, да се кренем у Нешед. — Јусуфе моја је љубав силна! Мухамед је ове последње речи, са жаром чистог одушевљења изговорио.

Заиста те краси твој жар, драги Мухамеде, веруј ми јер сад нека иде шала на страну — настави Јусуф врло озбиљно — ја те Мухамеде, љубим, исто тако као и прије — ти си потпун човек, ти си искрен пријатељ. Цео Нешед хвали твоју племенитост. Зулејка те мора волети, јер су црте вашега карактера једне и исте. Ти си ми Мухамеде стотину пута говорио, да би моме пријатељству сваку жртву принео, да би за мене и свој драгоцени живот заложио. Молим те искрено, брацки, да ми ову малену жртву жртвујеш. Ако се усхте Алаху и његовом пророку, да нас у овој војни здраве и живе сачува, онда пусти мене самога у Нешед, ти се немој пуна два месеца враћати дома. Мухамеде и ја љубим Зулејку, пусти, ако се девојка мени приволи, ја нећу бранити, да она тебе одабере за другога мужа! — Пријатељ си ми, брат си ми, па неускрати ми тога уживања и те лепе наде.“

— Хвала ти Јусуфе, што си ми искрен, одговори Мухамед потрешен. Док сам био слободан, док је мој живот био само мој, ја сам тада био властан, да ти га принесем на жртву. Данас Јусуфе брате, нисам више слободан. Мој живот, није више мој, он је посвећен љубави. Зулејка господује моћно над њиме. А што ми оно друго нудиш, то немогу примити. — Или ћеш ти сам уживати Зулејку или ћу је Јусуфе ја сам уживати. — Зулејка је потпуно слободна, као што смо и нас обојица. Немогу ти пријатељу обрећи ничега. Љубав је већа сила од воље човечије! Ако је на нама самима, да се ми против ње боримо, она нас увек победи. Ако се пак други стави међу нас — ми можемо бити побеђени, али љубав никад. Нетражим Јусуфе од тебе да тамо не идеш, али се не могу зарећи, да нећу ићи. Правда тражи, да истину исповедимо. Ко победи Јусуфе девојку — његова је; поштење, а и светиња осећаја налаже нам, да се онај уклони с пута, који . . . ти већ знаш, та је реч тако тешка. — Овако радећи било би најбратскије — само тако отклониће од нас сваку злу помисао.

„Мухамеде, пријатељу мој! Ја се веома бојим, да ће нас онај прави тренутак, када се наша судба решила буде, раставити са ужасном помисли. О ја се молим Алаху да ме тада неостави снага и свест. — Ја Зулејку нећу моћи прегорети,“ рече Јусуф ватрено!

— Јусуфе, рад је кадар сваку бољу загладити. Поља су пространа. Ко изгуби

*

на једној тачци,ваља да он посвети живот свој искључиво народу свом. — Радост оних, које он љуби, биће му утеха, да су дела његова, постала њима наслада. — Ко изгуби овде на земљи, неће изгубити на небу. Све те дивне Хурије, служиће му за вечну насладу, рече Мухамед искрено и мирно.

„Ти веома лако говориш, јер ти је исход ствари отприлике известан. Али ако на тебе падне коцка, да мораш чекати рај — (Јусуф покаже руком на небо) тада драги мој Мухамеде, загорчиће ти живот тако, да га ни сладост рајска неће после моћи ублажити. — Међутим ја морам пристати на оно, што мој врли пријатељ, за праведно налази. Ми ће мо се борити, па ко победи. Стање је ово пола мучење.“

После тих речи окренуо се Јусуф први пут и погледао је у очи своме пријатељу Мухамеду, који га је задовољан на своје груди стиснуо. Од тога часа почеше наново поверљиво се разговарати и ћеретати, те им путовање постаде пријатније; а и људи њихови расположише се, те ће по који да по адету узвикне и песму непева. — Разговор се њихов окренуо сад на општи предмет. Мухамед упита: „Кажи ти мени Јусуфе, шта ти се свиђа од наше завојштине на Перзију?

— Красна земља, леп народ, одговори Јусуф.

„Зар је то све, што си тамо опазио и приметио?“ упита га Мухамед задивљен.

— Ништа ми се срца није коснуло, одговори Јусуф смешећи се.

„Па зар ни последице тога ниси приметио! Зар ти неопажаш ништа на народу, ил бар на нашим вођама?“ упита Мухамед радознало.

— Јесам, приметио сам, да смо сви за једну годину дана постали старији, одговори Јусуф весело.

„То ти мој пријатељу слабо пазиш на чине, који убијају или подижу један народ. Од ото доба, од како је наша војска у Персији настањена била, почињу наше вође да напуштају своје просте и чисте обичаје; а ужнвају у Персиској раскошности. — Ми смо сиромашан народ. И још, докле нам се ни стање земље није подигло, а ми тежимо за оним, што само на непоштен начин себи добавити можемо. Народ мора глобу подносити, да раскош великаша издржи. Доста је од народа, што о своме руву и круву на војну иде; а иде за свету мисао; али ће је својим животом обесветити они, који треба добрим примером да иду напред. Абубекир славни владалац и калифа над правовернима, освојитељ већег дела Сирије, није више дневно трошио до ни пуну драхму а по смрти му није остало иза њега ни паре једне.

— Абубекир је био велики човек, ал није био практичан. Он је могао и више трошити, па му неби нико ништа рекао. Нисам му противан, ако је знао и са толико мало новаца себи доста насладе прибавити. Ми пак требамо више, јер волимо лепо, одговори Јусуф са подсмехом.

„Немислим Јусуфе, да треба задржати народ у простоти и несвести; ја хоћу напредак, али достојан нашега народа. Ми смо бистри и разборити људи, али смо сиромаси. Наша земља нема сребра, ни злата, нема свиле ни кадифе. Палма, смоква, кава, пиринач, то је наше благо, али то није богатство. Ти извори нису спажни, да нам прибаве раскошан живот. Обучимо ли га на потребе веће, но што му земља пружити може, не само што ће мо га материјално упропастити, већ ће мо га и морално обогаљити. Прави ће се порушити, чистота ће се затрти, и ми ћемо добити место племенитих карактера, саме развалине од некадањег поштења и честитости. Срећа би то била, када би наш народ примио науку и рад, што у освојеним пределима нађе ил види — тим путем дошли би по степено не само до празне славе, већ и до богатства, које би нам тада пружило свако

задовољство; али право задовољство, јер сопствено стечено — у поносу се и црпи.

Мухамед је мислио, да је Јусуфа потпуно убедио својим разложним мислима и речима. Он није познавао Јусуфа, он није знао, да Јусуф припада оној секти Мухамеданаца, која тражи два раја и на земљи и на небу, зато му Јусуф без промишљања одговори:

— Мач нам је у руци, реч нам је у грлу. Бог је створио многе народе, да нас правоверне служе. Што нама треба нека се робови брину и пред ноге нам ставе.

(Наставиће се.)

Српске народне песме.

СКУПИО ЉУБОМИР ЛОТИЋ.

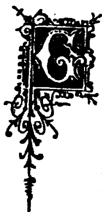

Аница и Марица.

Садио Павле виноград;
Родио Павлу виноград,
Родила лоза два грозда
Родила мајка двє кћери
Кано две златне јабуке.
Једној је име Аница,
Другој је име Марица.
Просио Павле Марицу,
Мајка му даје Аницу.
Узеде Павле Аницу.
На море ш њом се навезе.
А кад су били сред мора,
Заиска Ана водице
Из Павлове руке деснице.
Ал' збори Павле Аници:
„Нагни се, Ано, на море,
„Па с' напи ладне водице."
Наже се Ана на море,
Да с' ладне воде напије.
Ал' Павле ј' отисне у море.
А када прође година,
Отиде Павле пуници:
„Божија помоћ, пунице."
„„Бог дао, млади зетићу,
„„Шта ради моја Аница?""
„Добро ти ради Аница,
„Бело је платно навила,
„Мушко је чедо родила.
„Танко је платно кидљиво,
„Мушко је чедо плачљиво.
„Па моли да пошљеш Марицу,
„Да јој у послу помогне,
„Јербо је платно кидљиво,
„А чедо мало плачљиво.
Даде му мајка Марицу,
Навезе с' Павле на море.
Када су били сред мора,
Запита Мара зет-Павла:
„Тако ти Бога, зет-Павле,
„Шта с' оно бели крај мора?
„Или је риба моруна,
„Или је јато голубā?"
„„Нити је риба моруна,
„„Нити је јато голубā
„„Већ твоја сестра Аница.""
Кад ово чула Марица,
Беседи млада Марица:
„Кад немам сестре Анице,
„И мене младе нек није."
Па скочи у море ледено.

Опрости!

НОВЕЛА МИЛУТИНА ТРБИЋА.

I.

Била је то тиха мајска ноћ! — Месец се рађао иза даљних високих гора, бацајући румене своје зраке на тихо језерце, што се пружаше између зелених, цвећем искићених обала!

Ружица, рибарева ћерка, седела је према маленој, зеленим бршљаном обраслој колебици и гледала је на тихо површје

благога језера, по коме се играху сребрни месечеви зраци!

Небом се већ осуле звезде, блистајући тихо-тужним сјајем својим.

— „И још га нема!“ уздахну Ружица и погледа тамо према гори, одакле се месец указао беше — „месец је већ високо одскочио, а отац још не долази! Језеро је тако тихо, као преминуле ми мајке осмејак! — На њему није му се ништа могло догодити, али“ . . .

Реч јој застаде у грлу, јер у тај мах зачу се пушка са оне стране језера! —

— „Милостиви Боже!“ узвикну Ружица и скочи уплашено горе.

Зачу се и друга пушка, па и трећа, а затим овлада опет она нема тишина, само што се над језером указаше читава јата дивљих патака и друге дивљачи.

— „Отац ми причаше, како се у овој околини појавила чета разбојника и како та чета крстари по целој околини! Али, све да је тако, шта би они са сиротим рибарем?!“ Тешећи тако сама себе, устаде са клупице и пође лаганим корацима језеру.

Ту, на обали језера спуштаху се према језеру травом обрасле степенице, којима се не зна постанак, али их без сумње просекоше рибари, да би тиме олакшали себи захитање воде.

На те степенице спусти се брижна Ружица, с погледом, управљеним на ону страну језера. — —

С почетка се чуо лаки шум, затим све јачи и јачи и наскоро угледа она познати чун оца свога, где се полако ближи обали. — —

Спрам месечине изгледаше тај чун као какав дух из старих, минулих времена!

— „Ружице, дете моје, ти си се већ побојала, што ме толико нема! — Али ја ти ево доводим госта . . . рањеника! — — Само полако! . . . Још је у несвестици, — јадник! — Дед', помози дете моје!“ Испрекидано говораше Симеон, носећи на рукама младог, као цвет нежног младића, обливеног крвљу, која непрестано тецијаше из ране на десном рамену! —

— „Шта се то збило оче?! — Ја сам чула три пушке, но за тим беше овладала тишина, коју на брзо прекиде шум твога весла!“

— „Све ћеш чути дете моје, само ми сад помози, да рањеника сместимо у колебу; — рана је доста дубока, ал' ти си вешта видарка! Сећаш ли се Филипа млинара?! Он ти је благодаран! Истина, да га је тек окрзнуло тане непажљивог му ловачког друга, али рана беше ипак опасна“ . . .

— „Он се и показао благодаран! По теби ми је послао мали златан крстић са плавом траком, да га увек носим уза се!“

— „И ти га носиш уза се, Ружице?!“

— „Не, оче!“

— „А зашто не?!“ —

— „Зато, јер . . . јер“ . . .

Стигоше већ до колебе и донесоше га унутра! —

Мали креветац, клупа уз широк банак, један сто и две столице беше сав намештај те скромне колебице!

Положише га на кревет, ужегоше жижак и погледаше обоје на бледо, болно лице младога рањеника!

Беше то лице сунцем опаљено, правилно и лепо! Црна, коврџаста коса покриваше бледо, високо чело, ниже кога се густе црне обрве спуштаху на дуге, црне трепавице! — Мале, полу-отворене усне беху бледе, као у мртваца, а наусници му се тек почеше гарити!

Нежно, болно момче, — повијано свиленим повојима, одљуљано у злаћаној колевци, на свиленим узглавницима, — лежало је сада укочено на сухој слами, а покривено грубим зимњим огртачем Симеона рибара!

Завише му рану, а хладном водом наквашену мараму метнуше му на чело!

Он дисаше све лакше и лакше и најзад отвори очи! Како то беху лепе, како сјајне очи!

Ружица још није појмила, да има очију, које својом чаробном силом могу да сломију срце, да убију срећу и мир у животу човечијем!

Она је задрхтала од тога погледа, али га се није бојала!

А Филип млинар?! . . . Он нема таких очију, он није тако леп, али је добар, племенит! Он је љуби! — А она?! . . . Она му никад није казала, да га љуби! Можда би му временом и казала, али сада . . . сада —

— „Где сам ја?!“ зачу се тихи, слабачки глас рањеника.

— „На добром сте месту!“ — упаде му у реч стари Симеон, — — „ћутите! Опасност је прешла! Стрпите се до јутра, онда ћете све чути! Сад вам је нуждан мир! — Ружице, донеси младоме господину чашу козијег млека! То ће му добро чинити!“

Ружица оде.

— „Немојте ме више тако звати! Ја немам оца, ја немам мајке, . . . ја сам . . . сироче!“

— „На како ћу вас звати?!“

— Ти . . . Милане!“

Ружица донесе свежа млека! — Рањеник испи пуну чашу!

— „После два дана ово ми је прва вечера!“ тужно шапу рањеник Ружици, пружајући јој празну чашу.

— „На хоћетел’ још?! питала га је Ружица.

— „Хвала, више не могу!“

Очи му се заклонише и он спаваше тихо и мирно, као песмом успавано детенце.

Спасен је! Шапу јој дух пророка, који живљаше у њеном само-поуздању! — Спасен је !!!

— — — — — — — — — —

„Име ми је, као што јуче рекох, Милан! Одљуљан сам на крилоцу преминуле ми мајке, која беше племићка! Оца ни познавао нисам! У љутоме боју погинуо је храбро, бранећи име и слободу народа свога! После мајчине смрти остадох сироче под туторством суровог човека, мога ујака, који силом хтеде, да ме уклони са овога света!

Нећу вам дуго причати, јер кад бих сву прошлост своју описати хтео, требао бих бар половину свога досад преживелога доба! — Причаћу вам само, шта се самном збило за последње ове три године! — —

У седамнајестој својој години одбегох од свога ујака, не помишљајући на то, да му тиме сво своје имање у руке предајем! — Мене, богатога младића, водила је од тога дана црна судба, као какво просјаче по беломе свету, хранећи ме сухим хлебом и дивљим пољским воћем! Но ја сам се предао својој судби! Некако нађем у једној механи на друштво, не баш узвишених начела! — То ме друштво брзо задобије за себе! — Бејах још дете незрело и лаковерно! Причах им, како остадох сироче без оца и мајке, како ми иза мајке силно остаде имање и како тим имањем сада управља мој ујак, од чије суровости морадох у свет утећи! Причах им и то, где лежи то моје грдно благо! — — Хиљадама утешних речи паде на моје младо, растужено срце и не један из дружине обећавао ми је, да ће ми повратити моје право!

Несрећом мојом, ја се здружим с тим људима и не сањајући, куд ће ме све то завести! —

То беше разбојничка чета, без савести и милости, без срца и душе, то беше чета људи, коју је једна мисао руководила . . — жеља за благом !!!

Не знадох, шта се самном збива! У први мах хтедох да бегам далеко . . . далеко од тих паклених створова, да им не чујем ни гласа, да им не осетим ни даха, који ми се чињаше отрован, као ујед змије отровнице! Али помисао, да сам сироче, остављено и презрено од целога света, та помисао ме задржа код тих људи, који беху млого милостивији према

мени, него што беху богати људи свагдањи гости оца мога!

Незнам, како је то било, тек — једне ноћи клечао сам ја крај мртвога тела свога ујака, вадећи му из дубоке ране нож, којим сам му ја сам самртни удар дао! —

Док сам ја у заносу, у тузи и кајању гледао на искривљене црте мученичке, дотле је моја дружина покупила све новце и папире и разбегла се оставив' мене сама са бледим самртником!

Ја сам ћутао, али други дан јавио сам се власти као кривац и одао сам све другове своје! —

Затворише нас! — У тамници међ' четири нема зида, указа ми се мајка моја са сузним очима, чуо сам јој глас, који је дрхтао, као самртно звоно! — Срце ми се кидало, очи ми се мутиле, свест ме хтела да изневери!

Савест је најмоћнији судија! А мајчине сузе су најгрознија опомена зликовцу!

Моји другови седели су неми и очајни са погнутом главом, намрштеним челом!

Тамничар уђе, носећи неколико комада тврда хлеба! Један из дружине приђе му и шану му нешто на ухо! — — Тамничарево лице разведри се, као небо после бујне летње кише! Гроза ме хватала, слушајући то тихо, тајно шаптање!

Тамничар остави тамницу!

Часови пролажаху муњевитом брзином! Кроз мали прозорчић продираху бледи месечеви зраци! — Са оближње куле одјекну поноћни час!

Тамница се полако отвори и у њу ступи немило тамничар, носећи у руци тешке окове!

Оковаше ме! Уста ми запушише махрамом и изнесоше ме напоље! Хтедох запомагати, али ми се глас губио у запушеним устима!

Тамничар беше најпрепреденији зликовац!

За неколико тренутака угледасмо плаво језеро!

Заустависмо се код једног старог храста!

Разбојници ископаше моје благо и дадоше добар део лакомоме тамничару, а остало разделише међу собом!

— „А шта ћемо с овим овде?!“ продере се један из дружине, ударив' ме немилостиво ногом по слабини.

Један се из дружине залети, удари ме . . . осетих бол на десном рамену, — чух за тим пушку и — више ништа!

Кад сам к себи дошао, нађох се у вашој колебици! — Ви сте племените душе, али сретнији бих био, да сте ме тамо оставили, да умрем!“

Тако заврши рањеник, а стари Симеон, тронут несрећом младог племића, крио је сузе, што му се котрљаху низ сухе образе!

— „Али шта беше даље, оче Симеоне?!“ питаше Милан.

— „Нисам био далеко од обале“ — поче Симеон — „чујем пушку и спрам месечине спазим неколико њих, како побегоше у шуму, — пуче и друга пушка и трећа и ја тек онда спазих три оружана коњаника, где се дадоше у потеру за бегунцима! Хтедох већ да се врнем натраг с чуном, кад ал' ми допре до ушију тихо стењање; потерам к обали и не далеко од ње спазим тебе опружена у локви крви! Дигох те и унесох у свој чуп! — Шта је с бегунцима, не знам! Али они ће свакако ухваћени бити!“

— „Па шта сада да радим?! Или да се јавим суду, или да се уклоним далеко одавде?!“ — У двоумљењу питао се Милан.

— „Тешко је сине на то питање одговорити! — Одеш-ли пред суд, као кривац, чека те смрт на вешалима, а одешли далеко одавде, тако далеко, да те ни тица наћи не може из овога царства, наћиће те ипак други неки судија, моћнији и страшнији од земаљскога, а то је — Бог и твоја савест! —“

— „Јавићу се суду! Суд ће бити

праведан према човеку, који је од младости своје, па до последњега часа искушењима изложен био!“ одлучно рече Милан.

— „Има и за судским столом савестних и праведних људи, који ће морати у обзир узети и твоју младост и све оне околности, које те руководише у незрелим твојим годинама!“ Тако рече стари Симеон, па затим тужно настави — „Ако умреш сине том страшном смрћу, умрећеш с мирном савешћу, да си задовољно и себе и закон и правду божију! — Погле!“ — сузе му прекидоше говор — „Погледај то тихо језеро! — У њему је моје првенче сахрањено! — Непредвиђени су путеви божији!“

А Ружица, то бајно чедо природе, седела је међутим пред малом колебицом на зеленој трави, у тужним мислима!

Да ли је помислила на Филипа, који јој једном рече, да је љуби?! . . . Или се сетила своје давно преминуле мајке?! . . . Или јој засузише те миле, плаве очи при погледу на тихо језерце, у коме њезин братац почива тихо и непомично?! . . . —

Руку је притисла на немирне груди, а са малених усана оте јој се мила реч: — „Милан!“ —

(Свршиће се.)

О душевном развитку човјека, кроз пет доба његова живота.

Написао **Др. ФРИДРИК ШУЛЦЕ.**

Сваки човјек пролази при нормалном току свог живота, неке опредијељене степене природног развитка, које ћемо ми назвати разнијем добима његовог живота. Свако од тијех доба има свој опредијељени карактер, своју особиту боју и изглед. Молим, нека ми је дезвољено овдје представити те разлике и сличности између појединијех степена природног развитка у душевном погледу. Не само да тијем добијамо у опћем шири поглед на живот — него шта више црпимо отуда практичне користи, које можемо употријебити, како за васпитање своје дјеце, тако и за своје васпитање; за рђаво и праведно суђење о дјеловању другијех, за чисто морално дјеловање нас самијех.

Постепена промјена и развитак човјека свршава се у времену од рођења до смрти. Крајње тачке природног развитка индивидуума јесу колијевка и гроб. Али у сриједи између тачке почетка и тачке свршетка има још један природни одсјек. То је вријеме кад долази индивидуум на вр'унац свог развитка и зрелости — пријелом, послије кога нам се у драми живота у даљини почиње показивати излазак катастрофе. На та три одсјека дакле можемо раздијелити живот: први одсјек *доба сазријевања,* други *сазрјелога,* а трећи *савршенства* и *престанка.* Ова три одсјека, као: *младићко, мужевно* и *старачко доба* могу се још на мање одсјеке подијелити, који носе на себи карактер, како тјелесне тако и душевне разлике. Кад узмемо попрјечно дужину људског живота на 80 или рецимо 81-годину, то можемо цио живот подијелити на 9 степени развитка, од којијех ће сваки заузети по 9 година. Младићко доба заузима трипут по 9 година, од којих првијех 9 пада дјетинство; другијех 9 на дјечачко, а трећијех 9 година на прво младићко доба. Исто тако распада се и мужевно доба на три одсјека по 9 година; првијех 9 година до 36 год. јесте доба младог човјека, а другијех и трећијех од 36—54. представљају доба за зрјелог и потпуног човјека. Напошљетку послиједнијех трипут по 9 год. од 54—81. год. представљају доба старачко, и то, као почетак, средину и свршетак.

То је исто и код женскиња, само с том разликом, да оно брже прође неке фазе развитка, те стоји према мушкињу као 15: 18, тако да је код женскиња краћа младост, а дужа старост.

Ставили смо границе између разнијех доба живота у времену, а сад да их посмотримо по њиховој унутарњој особини. Јединствени карактер иде кроз цио животни развитак,

као разне ставе (Sätze) синфоније, с којима се могу лијепо успоредити поједина животна доба, само што у синфонији живота добијају ти ставови други поредак. Весели *„шерцо“* јесте почетак, за којијем долази бурни *„престо,“* а за овијем мирни *„алегро,“* а дубоки и нежни *„адађијо“* представља свршетак. Која дакле тема треба да се обрађује и произведе у тој синфонији живота? Какав се задатак у њој ставља и рјешава?

У развитку живота, треба — да кратко речемо — сваки индивидуум тај задатак да ријеши, да постане потпун човјек. Сваки појединац треба да своју природу усаврши или што је исто, усавршена људска природа треба да је у сваком поједином човјеку индувидуална.

Свако то доба живота приближује се за један корак рјешењу тог задатка, а свако што долази иза њега удаљује се за један корак од несавршености, а приближује се за један корак човјештву у његовој савршености. У сваком новорођенчету има способности, да се развије у савршеног човјека, али те се способности морају тек развити. Свакоме пада у дужност, да ријеши тај задатак, но дабоме сви га не ријеше.

Код индивидуума развија се како тјелесна, тако и душевна природа, пошто је развитак једног са развитком другог тијесно скопчан. Но наш је задатак, да овдје представимо психички развитак човјека у разнијем добима живота. Свако доба живота обрађује неку особиту психолошку тему, и према томе има и свој особити карактер. Шта је дакле та психолошка тема, тај душевни основни мотив животнијех доба?

Задатак животног развитка у душевном погледу јесте тај, да будемо психично усавршени људи т. ј. да ону клицу душевне способности до крајње тачке развитка усавршимо тако, да се цијела суштина душе свестрано развије. Човјек ступајући на свијет јесте интелектуално потпуно неразвијен: он је крајње *незнање* и крајња *немоћ* (Unvermögen). Треба дакле, да постигне противно томе т. ј. да дође до што већег *знања* и да што више *може*. Сваки човјек треба да зна и да може. Под тијем не разумијевамо ми знање и могуштво неког извјесног положаја или звања, ми не разумијевамо ученост, већ практично образовање у животу, које може сваки постићи и ако у разној мјери. Све људско знање у својијем висинама и дубинама, у својијем свијетлим и тамнијем странама, у својијем радостима и теретима, из ког проистјече право практично свјетско и људско знање, њежност и праведност у суђењу и дјеловању налази свој врхунац, свој најљепши плод у мудром живљењу.

У моралном погледу човјек је у почетку свог живота још необуздана природна себичност, апсолутна необазривост; наивно и непромишљено дијете мисли само о себи и држи, да су његове жеље опћи закони за све. Врхунац савршенства у моралном погледу јесте потпуна несебичност, обуздање егојистичкијех жеља и страсти, драговољно жртвовање свога *„ја“* у корист најморалнијех норама, чиста и без свакијех интереса љубав према ближњему. Она мудрост и ова несебичност јесу идеалне тачке људског психичког развитка, а тежња, да их човјек постигне јесте, што га уздиже да је богу сличан и која вјечно подаје његовијем осјећајима чисто релиђијозно расположење.

То усавршење треба да се код сваког оствари; свако доба живота треба да му се за један корак приближи, и по томе има нам психолошко цртање животнијех доба показати у идеалној слици, како се индивидуум све више опрашта веза незнања, немогуштва, себичности, а долази до знања, могуштва и несебичности. Како се све више оно, што је индувидуално и лично, спаја и претапа у опће, у божанско; како се карактер појединаца — који треба да остане и да се особено разв је — све помало пречишћава и уздиже до н ј вишег људског идеала.

(Наставиће се.)

Мојој Катици.

(Акростих)

Кажи душо, — круно моја сјајна,
Алем камен, — љубо моја бајна,
Тичад' наше добра, мила мајка
И мезимче твог драгог бабајка;
Целог рода избраника стара
Арсенија дичног патријара
Деде славног нећако по крви:
Има л' већег блага — што сам први
Милог рода Српкињицу праву
Изабр'о те за љубу и славу? . . .
Ти си роду одгајила тића
Роду драгом седморо детића;
И још само два крилата тића,
Ја сам бабо девет Југовића! . . .
Е ал' нек су роду своме дика,
Васцеломе Српству дична слика;
И нека су на сваком мегдану
Ћесару и роду за обрану!

У Т. Канижи 1885.

Паја Димитријевић.

Митолоћија у старих Словена.

ОД ПАВЛА ПАДЕЈСКОГ

(Свршетак.)

Свод небески у ужем смислу звездан круг је по речи стч. свор, ст. сл. стк. свар, отуд име највишег бога Сварог, створитељ света, бог богова. У руским кроникама се спомиње Сварогъ бог неба; тако исто се и код Полабана налази. Син му је Дажбог добротвор. Добротвор је сунце, син неба, као што је и Аполон син Зевса. Дажбог је имао свој кип у Кијеву. Јагић доказује да су га и Југословени поштовали (Archiv für slav. Phil. V.) проти Јиречку, који вели, да тог бога незнају ни Чеси ни Пољаци ни Југословени. У староруском „слову о плъку игоровом“ називају се Руси унуци Даждови. И у кијевском рукопису се спомиње: Солнце царь, сынъ Свароговъ, еже есть дажьбогь. На једном месту стоји: „Солнце, егоже наричютъ Дажбогъ.“ И још више је места Јагић нашао, спомиње у Archiv-у für slav. Philolog. V. Доказујући да су и Југословени знали за Дажбога, навео је и једну приповетку из Србије у споменутом архиву. Само ћу почетак да наведем: „Био Дабог цар на земљи а Господ Бог на небесима и т. д. из те приповетке видимо Дажбога — Дабога и на југу.

Исто је тако и ватра, Огањ (ohenj — огнь — ст. инд. агни, лат. ignis) син неба; те му се придаје брат месец и сестра звезда но сходница. У руским кроникама спомиње се још и Сварожић т. ј. син сварогов, који је после оца владао. Као што се вели о Сварогу, да је свет створио, тако се исто каже о Сварожићу, да је створио годину. Сунце се дели на летње и зимско, те о боју једног с другим има разних гатака. Још су га звали Хорс, Хрс, Крс, који сваки дан превали пут преко свода; о самој речи имаде разних али несигурних мњења.

Поред сунчаних богова ћемо прво да споменемо Перуна, бога громова. О Перуну се налазе данас разна мњења; да је од Словена поштован, то је цела истина, али једни веле, да је тај бог тек касније од Словена узет, други да је још из првих времена. За истог се бога вели: „Habebat autem formam hominis, lapidem ignitum manu tenentis, similem fulmini nam Perun (Piorun. Peraun) Rutenis et Polonis fulmen significabat. Перунов се кип налазио у Новгороду и у Кијеву. У Кијеву је био од дрвета изрезан, глава му је била сребрна а брада и бркови златни. Перуну као богу неба и земље биле су шуме и гајеви посвећени, пред њим је непрестано горела ватра од растових дрва. In hujus laudem et honorem ignis ex quercubus, qui perpetuo, die nocteque ardet constinebatur. Кип је перунов у Кијеву порушен 980 год. на налог кнеза Владимира кад је обраћан био у веру хришћанску. Исти је кип био коњу за реп везан,

тај га је кроз целу варош вукао, а 12 момака су га шибали све док није до оближње реке довучен, где буде бачен. И у Новгороду се тако исто нешто догодило, ту се вели још да је уз воду пливао, и један штап за спомен свету бацио, кад се уморио изишао је даље од Новгорода на обалу и ту му је намастир подигнут. Перун се у Новгороду сам зачудио јер се каже да је рекао: „гле јуче ме толико хвалили, а данас ме шибају."

Перун је и данас, ако смемо да кажемо, код народа под именом св. Илија.

Разни словенски митографи су доказивали, да је Перун и код других Словена поштован био. Јиречек је доказивао за Чехе. Код Словака се још налази: „paromova strela o tja;" код Русина: „бодав тебе Перун убив." Белоруси кажу: „као цебе Перун треснув."

Као бог животиња се спомиње *Велес* или *Волос*. У уговорима између Руса и византијски Грка, покрштени се заклињу богом и еванђељем а погани Перуном и Велесом богом стада. Из прве половине X. ст. се налази: „. . . . . . и да будеть клятъ оть Богга и оть Перуна, тко преступи свою клятбу." Из друге половине пак X. ст. налазимо: „. . . . да имѣемъ клятбу отъ Бога въ егоже вѣруемъ въ Перуна и въ Волоса скотья бога и т. д." Листине су сачуване у т. зв. несторовом летопису.

Код Руса је прешао Волос и у Хришћанство под именом св. Блажеја, патрона стада (Крек Arch. für slav. Philolog I). О истом је и Миклошић писао.

Купало је био символ летњег хелиотропа. Био је бог плодности земље, жртвовали су воће, бацали у почаст венце у воду. На пољима се још потпалила велика ватра, око те су момци и девојке окићени цвећем играли и певали веселе песме, на послетку прескакиваху и претериваху стада, да све зло у ватру падне. И данас се код нас плету венци о Иван-дану.

Јарило је био бог плођења.

Даље се спомиње Стрибог, код Нестора налазимо да су му ветрови унуци. У „слову о плку игоровом" стоји: „гле! ветрови, Стрибога унуци, дувају од мора као стреле на храбре чете игорове." Јагић извађа Стрибог од стърѣти лит. стырети starr, steif sein.

Лада је словенска Венера, култус јо није познат; била је богиња пролећа и љубави

Највише се поганска релиђија развила код полабских Словена. Само ту налазимо на какве драгоцене храмове, само ту налазимо неке свештеничке касте. Али што год о Полабанима знамо, то све знамо од немачких писаца. Највиши је бог Свантовит. Хелмолд га назива: deus deorum. Поштовали су га као бога свете светлости. Екхард вели: Slavi omnino solem sub nomine Suantoviti coluerunt. Бивао је представљан и са 4 главе као створитељ четир годишња времена. Главни храм је био у Аркони на рујанском острву. Кип му је био од дрвета, левом руком се подупрьо о бок у десној је пак држао један рог. Био му је посвећен бео коњ. Поред њега су лежале грдне уздице и седло; имао је и своју заставу. Људи су веровали, да сваку ноћ јаше на том коњу и да се бори, у јутру да му је коњ сав знојаван и прашинав долазио. На крају жетве била је велика светковина жртвовали су му се јагањци. Храм је свагда зеленим грањем окићен био, ту су свећеници држали своје предике; ту су се налазили и неки пророци, врачари. При крају приђе најстарији свећеник к ногама кипа, погледи, да ли имаде још вина, што је пре годину дана усуо. Ако има, онда је то предсказивало плодну годину, ако не — обратно. Буде ли вина, то се изручивало, и рог се увек на завршетку новим вином напунио. На обрану храма било је 300 коњаника одређено, доказивало се да је и код Чеха поштован био.

Триглав је био створитељ неба, земље и пакла т. ј. доњег света. Код полаб. Словена је имао два храма. На глави је имао дивну дијадему. Очи је имао затворене, да не гледи грехе људске. Посвећен му је био црн коњ, по кретањима тога предсказивали су будућност. Хтели су да докажу, да је и код крајинских Словена поштован био.

Радигост је био покровитељ пријатељства; имао је храм у месту истог имена. Представљан је и као ратоборник. Коњ му је посвећен био; храм му је дивно окићен био Изваћајући из неких имена, држи се да је и код Чеха и Моравана поштован.

Ругевит или Рановит, бог рујанског остро-

ва представљен је са 7 лица; имао је 7 мачева. Много о њему није познато, узима се да је био бог летњег сунца. Имао је грдан кип: „spissitudo illi supra humani corporis habitum erat. longitudo vero tanta, ut Absalon supra primam pedum partem consistens aegre mentum securicula aequaret.“

Јаровит одговара руском Јаригу, био је бог рата. Балтиски Словени у непрестаној борби са Немцима дали су и својим боговима ратоборан карактер.

Жива, Живана, била је богиња новог и у опће живота, особито је код Полабана слављена. Хелмолд вели: „dea Polaborum.“ Жива је словенска Церера; слављена првих дана маја, јер је ту природа сасвим новим животом задахнута.

Противност од Живе била је Морана, Марија, и Марана. Представљана је као стара, гадна жена. Имала је и своју светковину, одређеног дана носили су кип као неку литију, певали разне тужне песме, напослетку би га бацили у воду.

Погода (Похода) био је бог лепог времена; ведро, плаво небо је његово било. Слика је представљала лепог, младог човека, окићена плавичастим цвећем. Он се налазио у ваздуху, тога ради је имао плава крила. Имао и своје духове.

О додоли су разна мњења, те држе да је то Лада са придевом, који је она често добијала: дјед, дид — didis — велики; дакле, кад су хтели да кажу велика Лада, говорили су Диди-Лада, те је отуд дошло додола. Код Пољака се налази Dzidzilia, код Словена је Дунда.

Осим тих горе наведених богова сигурно је још било, што се данас још слабо знаде, особито је било много богића и божица. Много је од тих прешло и у Хришћанство, имена су разна. Код нас Срба се зову виле, код Руса Русалке, код Бугара Јуде, Диве, Самодиве, то су све као нимфе] и дријаде. Још су ту Рођенице и Суђенице.

Вила имаде разних и то према местима где живе, те се и зову: водене, шумске и горске виле. С вилама сравњује Ербен код Чеха Dive ženy Bile ženy, које краду децу од шест недеља. Виле се обично ноћу у коло скупљају, тешко оном, који на њих наиђе. Људи, који се с њима опријатеље зову се вилењаци.

Рођенице и Суђенице прате човека; чим се дете роди, одма се скупе око колевке и реше, шта ће с њим да буде. Код Бугара су: Урисниде. Уједно се са новорођенчетом јави на небу знезда, ту неваља тражити, јер ако тај случајно баш њу погоди прстом, она пада а он умире.

Зима је код Руса представљена Бабом-Јагом, сувом старом женом.

Осим тих заједничких имала је још и свака породица своје богове. То су били духови предака: дед, пштек, божик, код Руса домовој. Негде се украо зао гост и то је била Беда, сува, бледа, висока женска.

Што се тиче самог поштовања богова, то је разно било, зависило је од уплива хришћанства, додира с другим народима и разних прилика. Богове су молили да им наклоњени буду.

Жрвовали су волове и јагањце, те су у шумама спаљивали; принашаху и плодове пољске; код Руса и балт. Словена принашаху на жртву и људе, али то је ретко било.

Храмова налазимо само код балт. Словена, били су тако величанствени, да се писци све чуде; код других се налазе само кипови.

Словени нису веровали, да се све смрћу свршава, јер ту налазимо: вукодлака, вампира, а то је човек, који из гроба устане; види се и отуд, што су у гроб разне ствари мећали. Душа је дакле бесмртна и било је наде на будући живот. После мужевљеве смрти скакаху жене у ватру, да с њим заједно у рај дођу.

Душе су једне одлазиле у рај, где је свако уживање, а друге у пакао, где су свакојаке муке.

ЛИСТАК.

ПИСМА ПАВЛА Ј. ШАФАРИКА
КОЈА СЕ ТИЧУ СРБА.

(Из оставштине В. А. Мациевскога.)

Са чешког оригинала саопштава

Павле Падејски из Прага.

IX.

(Писмо ово се не тиче Срба, за то га и не доносим; по садржају се само може видети, да је писао онакав човек, који у опће о целом Словенству бригу води. Само ћу да напишем оно, што је после потписа написано):

Vita Stephani Nemaniae. Magni Serbiae Župani in monachis Symeonis auctore Domitiano, hieromonacho Chilandariensi. Anno 1264.
Cod. bombyc. cc. 1350. 4° (apud me) fol. 37.

Nemanja vitam monasticam amplexurus ut suis valedicet et solium filio tradat convocat proceres et populum mense Marto a. 1195. Hoc loco biographus (Domitianus): **и прїнꙁ'какь ськрьс'ницоу свою и сыни свое и дащерїи, и в'се власти царьства своего великые и малїе, десет'никы и петидесет'никы и сьт'никы и тисоуш'никы и в'салкимь веселиемь ѡбьвеселы в'сѣхь и дармїи ѡб'даровавь** etc. etc.

Paulo supra et infra iterum, commemorantur ejusdem Stephani Nemaniae seu sancti Symeonis **кнеꙁи и воꙗре** quos puto a supradictis **власти** distinctos fuisse.

Sanctus Sabbas primus Serborum archiepiscopus, filius Stephani Nemaniae, auctor quinquaginta annis antiquior (scripsit enim Vitam patris sui a. 1210) de eadem re agens commemorat nonnisi **властеле** et **вѡлꙗре**, ad specialia non descendens. Sic enim ille in apographo a. 1619. ex ipso originali Studenicensi (proh dolor! jam deperdito!) desumto et apud me asservato fol. 55. стр. 91.: **и тако пославь сьвькоупи благородноую си дѣт'цоу, и в'се иꙁ'бранные сиволꙗре малые и великые, и сьвькоупию кь себѣ** etc. . . **мирь вы боуди властеле мои и вѡлꙗре** etc. etc.

Pressius atique et concinius sct. Sabbas praecipua tantum quaeque attigit. Oratia Domitiani laxo fluit alveo. Hinc mirum non est, alterum reticuisse, nominasse alterum τοὺς **десет'никы, петидесет'никы, сьт'ники** et **тисоущ'никы**. Ceterum setnici in lat dipl. regum dalm. et croat. crebro leguntur.

X.*)

У Прагу 15. августа 1835.

Драги пријатељу!

С особитим задовољством читао сам твоје ретке од 4. јула т. г. Трудићу се, да бих одговорио свакој твојој жељи по свом могућству. Пре неколико дана књиге из Лајпцига досад овде не беху — и то трећа и четврта свеска твоје Ḩistory e prawod. чим стигну, заједно с г. Ханком ћу се побринути да се распродају.

К додацима треће и четврте књиге ћу да се пожурим, чим будем могао. У овом писму још не могох учинити. Што се тиче грчког обреда међу Словенима у Угарској обраћам ти пажњу на неке важне прилике. Из угарске историје ћеш видети, да су и Мађари с почетка од Грка у веру обраћени и словенску литурђију имали (као Румуни и Арбанаси.) Угарска круна има до душе грчки натпис али с две словенске речи: **геѡзитꙁ. . . кралис тоуркїас**. т. ј. **геиꙁовиу . . . крал (тоурїа** мађарска земља код Византинаца у 9—10 стол.)- гејзов син, краљ Туркије тј. Угарске. Ако је постало и крал од карл, тако да су тада (око г. 950) само Словени у том облику имали. Гејзовић је Гејзов син (не Гејза сам, како незнаоци угарски писци расветљују). Амо припада даље, да тако звани новчаник св. Стевана, краља угарског (997—1038) у духовној ризници бечке дворске капеле има ћирилске (извезене) натписе које сам ја исписао у Wiener Jahrb. d. Lit 1831 св. 53. Anzeige-blatt стр. 3. Нека је био и млађи него краљ Стеван I. пада ипак 11.—12. столеће. И Колар је писао негде о ћирил. обреду код Словака: но сад не налазим где. Не чини ништ ново, него што знамо, да посуђе и сликања у Словенским црквама показују на грчки обред.Ваљда ћу кашње наићи на то место.

*) Ово писмо и ако се не тиче посебно Срба, ипак сам нашао за вредно, да га српском свету донесем.

Друга свеска Коларових песама је изишла. Јунгманов речник излази уредно: прва свеска А.—Ј. је са свим готова. Могао бих ти дело набавити, хоћеш ли а на рачун руских и пољских књига лако с рабатом. Пиши дакле известно и дефинитивно твоју жељу.

За руске и пољске књиге, које имаш да ми пошљеш, имам велику бригу. Мислим већ, да можда најпосле те књиге нећу ни добити, или опет ваљда само трећину, четвртину, петину. Речи твоје су тако не известне, да и не знам, шта је са том ствари. Рекао си ми бар усмено, да у Варшави могу добити руске књиге лако у току две до три недеље из Петрограда: а сад је на један пут така тешкоћа и године пролазе док их човек добије. Молим те, гледај, да ствар дође дефинитивно у ред и да се тако удеси, да бих могао добити књиге најдаље по половице октобра, јер после тешко да ћу их нужно требати. Пошљи ми исто тако (ма и рђавог) Кадлубка: па не заборави на нови списак руских књига — јер иначе незнам, шта ново у Руској из моје струке излази. Молим те, прочитај моје писмо и напиши списак, шта имаш све да ми пошљеш. Како то стоји с допуном дефективног мог Кирша Данилова? — Кухарскога изводи из stat. lit. могли би већ једном дођи! Постарај се за све што боље можеш биђу ти за то благодаран.

Мојих словенских стародревности прва свеска историја и земљопис, улази почетком јануара 1836. у штампу. Дело ће износити две свеске до 120 табака у формату речниковом: исто ће тако бити додане историчне мапе.

Молим те прођи прилог с господином Кухарским и одговори ми на то за осам до десет дана.

Твој искрени пријатељ

П. Ј. Шафарик

ИЗ НАУКЕ О ЧУВАЊУ ЗДРАВЉА.

8. (*О јагодама*). Др. Б. пише о јагодама ово: Јагоде су оно воће, које је саде на дневноме реду и које избирачи у јелу најрадије једу, а није ни чудо, јер јагоде су миле и на очима и по своме укусу и по мирису. Гајење јагода је у свима временима обраћало на се пажњу баштована, који су свакојаким пробама дотле дотерали, да су већ произвели многе нове врсте, од којих су неке, као ананас-јагоде, грдне величине као кајсија. Но то нису уједно и најбоље јагоде, јер немају ни близу онога мириса, што га имају обичне ситне шумске јагоде, које су ванреднога мириса и куса. Иначе се има приметити, да се гајењем произвеле до душе врло велике јагоде, али тиме није ништа учињено по њихов укус и мирис, те ће сваки познавалац и избирач увек радије јести дивље јагоде, него оне вештачке. Што се тиче њиховог хемијског састава садрже оне воде, шећера, алкалске соли, фосфора, поташе, соде и неки изветриви зејтин, који им мирис даје. У јагодама нема дакле онога, што управо рећи *храни*, али има онога, што ублажује, примирује, а то је баш добро по оне, који су жестоке нарави и пуни жучи. Говорило се за јагоде да су лековите, али то још није доказано. Тако је научењак *Лине* јео врло много јагода да би се ослободио од капље, која га је више пута ударала; *Берхев,* славни лекар, преписивао ју је, кувану у белом вину, не само против капље и навале крви у главу, него и против болести у бубрезима; а *Ван Свијетн* вели да људи, који пате од делимичне утрнулости мозга, ваља да једу на дан по двадесет фуната јагода. *Хофман* је препоручивао јагоде од кашља, особито код хроничнога катара, што га често имају стари људи. Морам признати, да наше искуство не иде тако далеко, али на последку јагоде су тако пријатне за јело, да није тешко пробати. Толико је известно, да јагоде кад их се много поједе, отварају, чему доприносе и она ситна зрнца у њима, која механично раде, као и зрна од лана, слачице и т. д. Јагоде су дакле здраво и пријатно јестиво, али се мора и то рећи, да се *тешко варе у стомаку;* за то је добро прелити их лаким вином или јести с мало коњака, неколико капи сирћета или са соком од неранџе, као што то препоручује и краљ свију гурмана — Брила-Саварен. Јагоде се једу на различит начин; али ће ипак добро бити пазити, да се јагоде *с кремом*, и ако је то врло укусно јело, не једу у великој мери, јер то многима јако поквари стомак. Вода од јагода, која се прави кад се јагоде са шећером и вињом добро исцеде врло је добар напитак кад су топли дани, и то врло добро хлади и освежава. Неки људи добију, кад једу јагода, по кожи неку оспу, која се зове копривњача; ова до душе није опасна, али ипак људи који лако ту оспу добивају, нека се ману јагода или нека их једу врло мало. Корен и лишће од јагода имају у себи нешто што скупља, те се с тога дају као домаћи лек против пролива и болова у цревима, особито по селима, где нема лекара. У средњем веку се од јагода правио и неки љубавни напитак, који је чудновато дејство имао. Данас се наравно не верује више у такве еликсире, као год што се не верује више ни у лековитост оног на гласу лека, који је још и пре 50 година у лекарским књигама уважен био, а који се правио од истрвених ђонова. Јагоде имају до душе за заљубљене и данас значаја и много се заљубљено срце тражећи јагода изгубило. Ништа нема милијега, но видети красне

црвене јагодице, како вире росом поливене, између зеленога лишћа, и међу воћем; оне су оно, што је љубичица међу цвећем или међу људима који убав девојачки пупољак, који гдегод прикривен цвета.

БЕЛЕШКЕ.

(Прослава првог српског штампара). Дружина штампарских радника у Београду приређује у недељу 23. јуна ове год. у спи рођен-дана изналазача штампе Јована Гутенберга првом српском типографу *Макарију* свечану прославу са игранком. При светковини тој суделоваће типографска певачка дружина *„Јакшић“* и народни глумци г. г. *Милош Цветић* и *Ђура Рајковић*, и г. *Ф. Лидл*. На светковини ће бити *говора* („Историја Макарија и развиће српске штампе“) *декламација*, хоралног *певања, свирања* на цитри и *играња*. Међу играма налазимо у реду игара: Краљево оро, Србијанка, Сељанчица, професорка, омладинско коло, Даворијанка, Градиштанка и т. д. Чист приход иде у корист друштвене благајнице. Добровољни прилози примају се са захвалом.

РАЗНО.

(Изналазач фотографије и велосипеда). У Шалон-сир-Саону подигнут је недавно гробни споменик *Јосифу Никифору Ниепсу*, који је управо ређи изналазач дагеротипије и фотографије. Као што су сви изналазачи врло непрактични, тако је био и он, те кад је већ силне новце уложио у свој изналазак, а он потражи сарадника, ортака, који ће му помоћи да замисао своју употреби на корист. Тако се он г. 1830. (управо 14. децембра 1829. Ур.) уортачи са Дагером сликарем, који је своју вештину већ био обесио о клин и био администратор неке диораме у Паризу. После смрти Ниепсове ступи син његов у свезу са Дагером, којега је пок. Ниепс у тајну посветио, но и он је потрошио силне новце и упропастио се тако, да није имао чиме да издржава своју матер, него ова доспе у убоги дом у Шалону и тамо и умре. Пре неколико година, нашла се на неком пољском добру, које је некад било млађег Ниепса у старој некој комори справа, која се данас зове *велосипед*, и као што уверава један унук Ниепсов, ту је справу на хартији нацртао стари Ниепс и по његовом је плану направљена била она справа, што се сада нашла. Тако је дакле Јосиф Нићифор Ниепс изналазач не само дагеротипије, која се после развијла у фотографију, него је он изналазач и велосипеда. — О Ниепсу и о проналаску фотографије писао је наш пок. *др. Јован Андрејевић*, на жалост тако рано преминули лекар новосадски и књижевник, чланке у „Седмици“ од г. 1858. (бр. 3. 4. и даље). Међу осталим вели ту др. Андрејевић: „до 7. јануара год 1839. нико о овој вештини (*дагеротипији*, која ће после у *фотографију* прећи) ни сањао није. Дагер је без вике и дреке развијаше и неговаше. *Араго* је први ову новину Европи јавио. 15, јунија закључи депутовска камара у Француској, да се Дагеру и сину Ниепсовом (отац Ниепс је умрьо 1833. Ур.) народна награда даде, у знак високог штовања, које свако према генију оних, што су ово пронашли, осећаше. А 14. августа открије Араго и преда свету целу тајну са упутом, како се те слике праве. — Сваки се живи чудио и дивио томе, научењици и ненаучењици с чудном неком вољом стадоше нову вештину кушати. Скривено благо духа двојице простих ал генијалних људи постаде сад имовина целога чевечанства.“

НОВЕ КЊИГЕ.

Шта да се ради? Приповетке из живота нових људи. Од *Н. Г. Чернишевског*. Превод с руског. Смедерево. Издање књижаре Косте Т. Наумовића. 1885. 8-на, стр. 184. Цена 1. дин. 50 пр.

Романи Милована Видаковића. ***Љубомир у Јелисиуму*** или ***Светозар и Драгиња.*** Морална повест *Милована Видаковића*, Књига прва. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду, 1885. 8-на, стр. 352. Цена 1 ф. 20 н. Са сликама. Ко се претплати на све три књиге овога Видаковићевог романа, добива их за 3. ф. а вр.

Priručni rječnik sveobćega znanja ili mala hrvatska enciklopedija. *Obradjuju Dr. Ivan Zoch i Josip Mencin. Uz sudjelovanje i pripomoć mnogih književnika. U Osijeku 1885. Tiskom i nakladom Dragutina Laubnera.* Књ. I. Свеска 2. Цена 40 новч. Ова свеска долази до речи *„Alexandrinska knjižnica.“*

Старинар српског археолошког друштва. Година II. — Број 2. Садржај: Римски гробови у облику бунара, од М. Ралтровића; У опће о хумкама а напосе о гомилама у Далмацији и Херцеговини, од Вида Вулетића—Вукасовића; Златан крст архиепископа Саве II. од архим. Дучића; Написи и Записи; Дописи; † Хуго Вајферт (некролог); Разне вести. (Са три литографисане таблице). „Старинар“ излази четир пута на годину.

ИСПРАВАК.

У бр. 22. „Јавора“ на стр. 695. у 7. врсти од горе поткрала се штампарска погрешка: уместо 1871. треба да стоји 1817, што се овим исправља.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 26. **У НОВОМ САДУ 30. ЈУНА, 1885.** **Год. XII.**

Одривакъ*)

Изъ мое свачесовине прве свезке узетъ, и овде ставлѣнъ а у Нѣготину на Спасов' данъ играюће коло гледаюћи поставшій 1833-е.

НЕКОЈОЈ.

Навуче се затмури
Ведро небо и бѣлъ свѣтъ,
Грмлява се пожури,
Пуче тресакъ згоди цвѣтъ.

Я к'о изъ снас' пробудимъ,
Па замозгамъ, шта і' оно,
И тек' видѣт' пожудимъ,
Ким' е шта ли згоһено.

Ни одъ гласа огласка,
То ли кои другій знакъ,
Едва назремъ пролазка,
Крозъ сву таму до у зракъ.

Проклизнувши я одохъ
Доступити сяинту,
Докъ у путу ал' наһохъ,
Струкъ упуштенъ каљишту.

---

*) Још пре неколико година посладе нам честита старина пок. *др. Ђорђе Мушицки* из Брода три песме песника *Симе Милутиновића Сарајлије*, но не знаһаше ни он сам, да ли су већ гдегод штампане или не; за ову што је данас доносимо вели др. Мушицки да се не опомиње да ју је гдегод читао, за другу под насловом: „Поздравлѣ Славенской браһи Словацима“ вели, да ју је негде нечатану читао, а код треће (на Цетињу 10. юліа 1828-е г. „честитање Лукіану Мушицкомъ владичества“ не примећује г. Мушицки, да ли је штампана или не, али биће да није штампана, јер пок. Ђ. Мушицки шиљући је „Јавору“ потписао је под насловом песме „Прилог од дра Ђорђа Мушицког,“ те ће бити да је песму нашао међу хартијама пок. владике. Ми смо са штампањем чекали док се известимо да ли су песме те штампане, но сада се наканисмо да их донесемо у „Јавору,“ јер бар за ове две држимо да се сада први пут износе пред публику. Идуће две донећемо у идућим бројевима. **Ур**

Гледамъ, спазимъ, трава е
Ал' не себи мравица,
То истина права е
Трунка да е тражица:

Та то цвѣтъ е мирисный,
Брезъ приназе дотада,
Узъ нѣдра га притисни,
Да т' мирину свакада.

† Сима Милутиновић Сарајлија.

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

Али ако ти сви како велиш многи народи признаду истога Бога и истога пророка. Нећели се тад наше недело против нас самих окомити! Народ је срећан, који се диже својом сопственом снагом, својим сопственим пожртвовањем," рече Мухамед, потврдивши главом своје речи.

— Сви неможемо бити божији „изабраници!" Наша је задаћа, да на врху мача носимо слово божије. Коме ми нашу светињу открнјемо, дужан нас је брацки дочекати и наше дело наградити; ко пак неће да нам се покори, тога ћемо прво под мач, а тад под наше моћне налоге вргнути — нека нас слуша и служи, придода Јусуф охоло.

„Па добро добро, прихвати Мухамед, али докле ће то тако трајати! Ја невидим, да из крви погинулог јунака, већ други миче. Вечито ратовање, значи стаманити народ. По нашим гробовима шириће се неко сасвим други."

— Ти би дакле хтео, да се оканемо ратовања, упаде Јусуф љутито. Ти дакле нећеш да се шири пророкова наука. А зар тако штогод сме један правоверни и да замисли!

„Реч божија, одговори Мухамед тихо и мирно, даје се и на други начин учити и распростирати. — Допустимо странцима, нека слободно и безбедно у нашу земљу дођу, а ми пријатељу научимо народ раду, трезвености, поштењу и науци, па када ти странци виде, како ми задовољно, мирно, напредно живимо, они ће прихватити наш живот, наш рад, нашу науку, и тако ће се мирним, човечанским путем оно постићи, што сад чинимо проливањем и своје и непријатељске крви.

— Па куд си ти сад пошао Мухамеде, када си противан боју за свету нам веру, упита Јусуф мерећи Мухамеда од главе до пете.

„Ја сматрам, да су ови бојеви, које ми сада водимо нужни. Они ће пронети по свету наше име, и свет ће питати шта ми хоћемо! С тога ја желим, да ови бојеви покажу свету нашу племениту намеру, и ништа више. Изврнели се пак ово анђеоско војевање, у просто отимање, грабеж, грозоту, насиље, рушење, палеж и пљачку, онда га проклињем. — Наш мач ваља да има ту задаћу, да покаже пут Алкорану."

После ових Мухамедових речи и Јусуф се први пут мало замислио. Ма да му небеху сасма по вољи Мухамедови назори; али није нашао за добро, да и даље у противноме правцу иде. Он се осврне Мухамеду, па сасвим помирљиво рече:

— Ти дакле као што видим желиш да се утврђујемо, а не даље да се ширимо. — Но, па то није зла намера. Ја држим да ће и Омар на свима линијама одредити мир, чим му падне у руке тај горди Птоломејев град.

Док је Јусуф још у речи био: али они опазише, да им се у сусрет ближе неколико коњаника. То беху гласници, који су дочекивали пророкове борце и упућивали их куда ће и на коју страну.

— Они обзнанише, да је Омаров везир Амру већ опсео Александрију и упутише Нешедске јунаке, да управо пођу под зидине горде Александрије. Међутим Мухамед и Јусуф сврнуше прво у Каиро где се одморише; отуд се превезоше преко Нила, и упутише се у Александрију. У путу наилазише на разне чете. Једне проводише робље, друге враћаше камиле и мазге, које су носиле храну; треће долазише са болесницима и рањеницима. Што ближе долазише Александрији, тиме већи метеж и забуна беше. Једва после мучна пута, падоше под зидине града, и заузеше одређена им места. Више од по године дана била је већ Александрија опкољена; сада су и Нешеђани већ по године дана ту, а никако да се дочепају града. Александринци су јуначки и очајно бранили свој положај; али и љути Сарацени, нису ни мало малаксали безуспешно нападајући. У колико су Александринци гинули и умирали, редови се њихови нису попуњавали: напротив у Сараценски табор долазиле су све нове и нове чете, све одушевљенији и фанатичнији борци. — Ови су последњи и решили судбину Александрије. Сила и фанатизам, узрастише изнад зидина Александријски, те једног дана, увукоше се љути Сарацени у шанчеве града, и поста ужасно клање. Сваки је бранио свој живот очајано и заменио га је непријатељским. — За мало па умукнуше и гласови умирућих: али сада наступи, што још дотле никада. Победитељи почеше палити на неким местима куће, те употребише ту прилику, да робе и убијају оне, који су се калифи на милост и немилост предали. — Мухамед се згрозио, и он отиде лично пред великог Омара и мољаше милост за бедне и невољне.

Омар је строго наложио био, да се град има од палежа и пљачке поштедити. Он је хтео да грађане са благим и праведним поступком за себе задобије; с тога рече Мухамеду: „Имаш право што си ми дошао и јавио недела која моји људи мимо моје воље и заповести чине. Овај јуначки народ ваља поштовати, а лукавство ваља де га нађемо искорењавати.“ Он заповеди да се неки Сарацени у блато баце, који су у богатим дворовима Александрије упљачкали богато свилено и златом извезено одело, те се у исто обукли.

Строгост Омарова и његово племенито и узвишено понашање спасло је Александрију од огња и рушевине; али је он заото опет учинио једно грозно дело, које му повестница никада опростити неће и неможе. — Овде нам ваља отворити један листак Египатске повеснице, да би јасније изнети могли то недело Омарово.

За време владе Птоломејаца у Египту подигло се унутарње благостање земље јако; а особито је наука цветала. — У Александрији беше подигнут славан музеј, коме су сличне данашње академије и учена друштва. У томе музеју проводили су своје време философи, вештаци и сви они, који су науку и знање тражили. Музеј овај био је смештен у једном делу вароши, који се Брухион звао. У том музеју подигоше позвани огромну библиотеку. — Свако дело римских и грчких писаца, купио је завод по врло скупе новце, јер се ту само оригинали куповали и скупљали, а препис је од тога добио дотични писац. — Када се у музеју накупило четиристотине хиљада свезака, не беше више места, за нова дела, онда употребише за библиотеку храм Серафион, у који се на брзо накупи нових три стотине хиљада свезака. — Када је Цезар водио рат прот Александрије запали се музеј, и из пожара једва спасу храм Серафион и књиге у њему. По томе умножи краљица Клеопатра збирку у Серафиону са још две стотине хиљада нових дела. — Ове су књиге чуване, као зеница у глави. За време дугих римских ратова, оне су неповређене остале.

*

Сада пак отеше Сарацени Александрију. Библиотекари су савестно чували библиотеку, и молили су свакога, ко је близу приступио, за највећу милост. Арапи су улазили унутра и излазили, па су се чудили, зашто ти људи као највећу милост моле, да се књижурине недирају. — Да би се библиотека од ма каквог случајног насртаја спасла, то умоле пастојници библиотеке вел. везира Амру, да им даде писмо, по ком се забрањује свакоме улазак у библиотеку и узимање отуда књига.

Амру се та молба чудна учинила. Он је искао разјасњење. Када му ови рекоше, да се у тима књигама налази мудрост овога света. Тада се Амру подиже, до калифе Омара, да му испоручи и саопшти велику молбу учених грађана Александријски.

Када је калифа саслушао шта му његов доглавник велики везир Амру испоручи, он се замисли, па тада са свога престола рече ове значајне — ал дивљачке речи:

„Ако у тим књигама има, што у Корану пише, онда нису нужне; ако пак нема, онда су опасне по Коран — спали их!“

Та заповест беше строго извршена. Година 642 после Христа, забележена је у повестници културе црним словима, а грех паде на Омара. — По године дана ложене су купке у Александрији са делима знатних старих писаца.

Нико живи, није се смео противити наредби владаоца над правовернима. — Но слабо и беше у војсци Омаровој људи. који су појмали, шта у тима књигама лежи. Људи су ишли равнодушно улицом, којом су робови из Серафиона носили књиге, да ложе купке. — Само један човек по имену Јован Граматик. седео је на камену пред Серафионом, и када су год робови на трагачама износили напоље славна дела, он је проливао сузе, и молио их, да му то бреме књига поклоне — али се робови грохотом смејаше, и жигосаше славног философа да је луд. — Појава та, са Граматиком, понављала се сваки дан. Мухамед одмах први дан, када је случајно тудан прошао беше неким чудноватим осећајем обузет за старог богорадца. И од тога доба, он је непрестано, ма и безвољно морао тудан проћи, да види хоће ли се иста сцена поновити. Старац Граматик. седео је редовно на оном камену, и редовно је искао да му се оне књиге, које су на ватру носили поклоне, и тек понекад бацили су му из подсмеја, по неко дело, које је он ватрено пригрлио, прикрио и с њиме некуд нестао.

(Наставиће се.)

Валови мора и љубави.

Ich stand in dunkeln Träumen
Und starrte ihr Bildnis an,
. . . .
Auch meine Thränen flossen
Mir von den Wangen herab —
Und ah, ich kann es nicht glauben
Dass ich dich verloren hab'!

H. Heine. (Lyr. Intermezzo)

Св'јећа гори. Она болна спава
Ледним знојем зноји јој се глава.
Ено санак прољетњи уснива,
Заклео би се да јој лакше бива.
Црне ноћи уморене сјене
Воштаницу хоће да угасе
Јагодице да сакрију њене.
— У сну моли. „Спомен ми сахрани“!
Ах, зар то су снови обасјани?

Све је тихо. Њу нико не дира
Па ни крила успаваног мира . . . .
А она се сада болна буди
И тужи се да је боле груди.
„Бољӣ, бољӣ“ . . . и уздаси тајни
У тамноме одјекују зраку:
„Гдје су наши они снови бајни“?
Из ока јој суза кану врела.
— Моја душо зар си њешто хтјела?

Морски вали помамљени гризу
Оно стјење што но је ту близу,
И чини се ко' да смртном р'јечи
Црна бездан на махове јечи.
Не чини се. Већ је јека права.
Са њезиних са усана младих
Разговори не дају да спава.
— Је ли душо, већ ти бола нема . . . .
„Ах, мој мили, само ми се дрема.

— Спавај, спавај моје чедо мило
— Сутра кажи како ти се снило:
— Да је болест само лака била
— С игралишта заљубљена вила.
Ово бјеху од утјехе р'јечи
Ово бјеху ноћни одисаји
Кад заљубљен крај постеље клечи.
Ал' оздравит она се не нада.
„Ох, мој мили, све је доцкан сада."

На бијелом врх ње т'јела платну
Спустила је своју косу златну,
А ручицом поднимила лице
Па јој бл'једе кажу јагодице:
Минули су сви пролетњи дани,
Прелећеле ластавице миле
С њима моји снови обасјани.
„Ох, сад ми се нимало не спава . . . .
„Гдје је она љековита трава?"

— Ево траве сузом узгојене
— Нек ти груди л'јечи разбољене.
Бл'једа зрака воштанице св'јеће
Кроз поноћну тишину се креће.
Рука дрхће усне задрхтале:
На чашицу љековите траве
Из ока су двије сузе пале.
„Ах, па могу и оздравит мили!
„Сјајни дани мени су се снили."

Санак лебди на тихана крила,
Природа је златне снове снила
И спрема се да јој зора сване
И сунашце иза горе гране.
„Ох мој мили, сутра ћемо рано
„Загрљени кроз цвијеће лутат,
„Гријат ће нас сунце обасјано.
— Моја душо, заљубљено срце
— Оне вјечне не познаје смрце.

— Ти царицо мојих снова млади
— У твом срцу душа ми се слади!
— Ходи, ходи, ах на моје груди
— Ту твој живот нова срећа буди.
— Наше шуме видјећемо дивне,
— Плаво небо и храмове бјеле,
— Миле ласте, оне пјесме силне.
— Росу пијућ пјеваће славуји
— Пролеће ће нама да забруји . . . .

Разговори, слатки разговори!
Зулејма се са младости бори:
Медне р'јечи са усана бл'једи!
Црна зјена брзу смрт не гледи
Већ се сјаје ко сунчана зрака,
И жуђене од љубави дане
Тражи ока она пјесма лака.
„Брзо, мили! драга ти се спрема
„Да лутамо гдје самрти нема! . . . ."

Глава клону не чују се гласи . . . .
И свијећа помало се гаси! . . . .
Задња зрака бл'једо чело грије,
Задњи осмјех . . . . смртни бисер сије
Успавана природа се нада
Златним санком, да ће санак доћи!
Зулејима! . . . не уздише сада.
Крши море под прозором ст'јене
Крши смрца груди заљубљене.

Владимир Тројановић.

Опрости!

НОВЕЛА МИЛУТИНА ТРБИЋА.

(Свршетак.).

II.

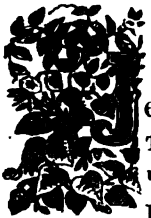

Једног лепог мајског јутра отисте се стари Симеон са својим чуном на плаво језеро, да лови рибу!

Милан и Ружица поздрављаху га махрамама, док га догледати могоше, а кад им се мали чун из вида изгуби, пођоше у поверљивом разговору оближњој шумици, по којој се разлегаху веселе

песме раздраганих певачица, у којима поздрављаху најмилије чедо природе — мајски дан!

— „Ви сте Ружице данас тако весели!“ тихо, чисто тужно поче Милан.

— „Па и како не би?!“ одговори Ружица, још веселије га погледавши, — „лепо, благо јутро, извезено сјајним сунчаним зрацима, а испуњено слатким песмицама тица — мојих другарица, па онда то плаво, тихо језеро у јутрењој свежини својој, па ви. . . . ви крај мене Милане, . . . јел'те, да је то све тако занимљиво, тако пријатно! — Збиља!“ . . . и ту се Ружица несташно осмехну — „ви ме не мрзите Милане?!“

— „Ружице, зашто ме тако питате?!“ тужно је питаше Милан.

— „Хтела бих само знати! Та ви сте тако добри Милане, као овај мајски дан, . . . тако благи“ . . .

— „Сретан сам Ружице, кад сте ви самном задовољни!“

— „Па инак сте увек тако тужни!“ — Она га узе за руку и поверљиво га гледаше.

— „Па зар би могло друкче да буде?! . . . — Ово местанце, сакривено од злобнога света, у загрљају плавога неба и тихога језера, ово местанце украшено вама, Ружо, и вашим песмицама кад помислим да оставити морам, и да свега тога више никада видети нећу, ох онда, онда“ . . . У очајању упр'о је Милан тужне своје погледе у плаво небо, у тајанствену бескрајност, као да би хтео самога Бога да позове себи за сведока!

— „Милане, ви плачете!“

— „Ох, Ружо, Ружо, — дал' збиља све то тако бити мора?!“

— „Бегајте Милане, далеко, далеко одавде!“

— „Да бегам! — Бог ће ме свуда наћи, а савест ће ми бити највернији пратилац!“

— „А ви останите овде у нашој колебици!“

— „И ту ће ме наћи моји гониоци и отргнуће ме од вас, Ружо!“

— „Али ја ћу вас сакрити, да вас нико наћи неће!“

— „У срцу твоме, Ружо?!“

Ружицу обли румен, а рука јој задрхта, као нежни цветак, кад га бура тресе!

— „Ох, кажи Ружо, да ли ћу у срцу твоме заклона наћи?!“

Ружица побледе као крин, руку притиште на пуначке груди, које се надимаху, као исто језерце, кад га бура у кориту зањуља, а поглед управи у небо, као да хтеде анђела свога да призове себи за сведока у том светом тренуту!

— „Ружо, ти дркћеш! Опрости ми! Заборавио сам се, заборавио! А и куд ми мисли беху?! . . . Ја, — убијца, разбојник, за кога већ подижу та страшна вешала, могао сам још надати се лепшој будућности, мирнијем животу! Ох, Ружо, Ружо, — зашто те пре познао нисам?!“

— „Милане, Милане, верујете ли ви у судбину?!“ Тужним гласом питала га Ружа.

— „Више, него ико на свету!“

— „Милане, ако вас осуде, ако ме ви оставити морате“ . . . Не мога довршити, у јецању јој се изгубише речи!

Милан не знађаше више, шта ради! — У загрљају своме држаше он дивно плаво-око девојче, које се гушило у сузама, и он јој љубљаше косу, чело, очи, уста, врат и руке, . . . — беше занесен, опијен, а и не знађаше, да му је то последњи сретни тренутак у животу његовоме!

Далеко од њих, сакривен густим грањем, Филип млинар, од беснила шкрипаше зуби и страховито прећаше сретноме љубавнику, да ће му се осветити!

— — — — — — — — — — — —

— „Ово језерце, и ако је благо и мирно, ипак има својих жртава! Тамо, ниже оне шумице, украј језера, стоје два крста, као два нема сведока тужних минулих догађаја! На њима се вију

венци, па причају радозналим путницима тужну причу, како не давно ту украј језера живљаху два млада, нежна цвета, љубљена и милована од свакога, који их познаваше! У љубави беху несретна, старији их хтедоше раставити и та два млађана живота нађоше своју срећу у дубини плавога језера баш онда, кад оно блисташе у пољупцу плавога звезданога неба! — Нађоше их у загрљају, бледе, неме и непомичне!!! — Старци плакаху, старице нарицаху, младићи уздисаху, а девојке плетијаху мирисне венце од горскога цвећа, да украсе њима два љубљена живота! — Па ипак беше то све касно, и сувише касно!" Стари Симеон причаше ту причу, а не знађаше ни сам, шта га је подстакло, да се сети тога!

Ноћ се у велико спустила! Кроз мали прозорчић продираху сребрни месечеви зраци, па се играху са слабом светлошћу малога жишка, а кроз отворена врата видело се тихо језерце, окићено сјајнијем звездицама, — небројеним свећицама!

— „Ах, Боже, како је лепа ова ноћ!" узбуђено шапу Ружица, бацајући заносне погледе на сјајно језеро!

— „Тако ми се све чини, да ће ми овака ноћ бити последња у моме животу!"

— „Не говорите тако Милане! . . . Ах!" Врисну Ружица и лепа јој глава клону на сто, крај ког је седела!

На отворени врати се указаше дуге, црне прилике у сјајноме оружију, које одсјајкиваше спрам јаснога месеца!

— „У име закона!" — заповедајућим гласом проговори један из дружине, ступив са голом сабљом унутра!

Стари Симеон скочи са свога места и узвереним погледима посматраше продрзљивога нападача!

— „У име закона, Милан" . . . — поче опет исти!

Милан му упаде у реч!

— „Хтедох и сам доћи! Чекао сам само, да ми се рана залечи! А сада, . . . сада вам господо стојим на расположењу! — Дозволите ми само, да пољубим милу руку свога добротвора! — Оче!" — Милан се окрете староме рибару, који плакаше као мало дете — „хвала ти оче Симеоне! Срећа ти цвала на дому, као цвеће у пољу, дочекао, Бог да', дубоку старост у загрљају јединице ти, лепе Ружице! Опрости ми и — моли се Богу за ме!" — Приђе му ближе и пољуби га у руку! — У загрљају старога Симеона осетио је Милан како га снага хоће да остави!

Ружичина глава непомично је лежала на столу! — Она је била у несвестици! — Милан јој приђе, гушећи се у сузама.

— „Ружо, . . . Ружице!"

Она се не помаче!

— „Остај ми здраво Ружице и . . . — моли се Богу за твога Милана!" —

У горком јецању притиште Милан врео пољубац на њено бледо, ледено чело, а затим се окрете својим пратиоцима:

— „Сад вам господо стојим на расположењу!"

III.

Од тога дана Ружица није више остављала своју скромну колебицу.

Стари Симеон је сваки дан одлазио у град и распитивао о Милану, а пред вече би се враћао у тужним мислима својој колебици.

Ружица би га тек запитала;

— „Какве ми, оче, гласе доносиш?!"

А стари Симеон би само слегао раменима и тужно погледао на своју ћерку!

Једно вече седела је Ружица на степеницама крај језера и брижно погледала на ону страну језера, одкуда ће јој отац доћи!

Месец је већ високо одскочио био, бацајући сребрне зраке своје на успавано језеро!

Али мало по мало поче тога сјаја нестајати!

Задубљена у тужне мисли, није ни опазила, како се то плаво небо нагло

облачи, како се тихо површје језера поче да таласа; — тек тутњава потмуле грмљавине трже је из тужних снова, и она с ужасом угледа пред собом узбуркане вале, како запљускују зелене, цветне обале, — над собом виде црне, тешке облаке, из којих час по, па севне по гдекоја сјајна муња, праћена потмулом грмљавином!

„Милостиви Боже!“ узвикну Ружица у највећем очајању. — „Мрак се све више хвата, бура се све страшнија спрема, а оца ми још никако нема!“

И бура биваше све јача и јача! Муње учесташе, даљне горе одјекиваху страховитом тутњавом, а језеро се указа у свој својој страхоти!

Ружицу је опкољавао густи мрак!

Муња севну и она опази оца свога, где се очајнички бори са бесомучним таласима!

— „Овамо оче, овамо оче!“ викала је Ружица у дивљем очајању.

Ветар фијукаше тако страшно, да Ружица ни свој глас није могла да чује!

— „Овамо веслај оче! Ја сам овде!“ довикивала га је Ружица са обале, али одговора не доби!

Муња севну и обасја бурне вале; али на тим валима не беше више чуна!

— „Оче, слатки оче, где си?!“ врискала је Ружица, трчећи тамо амо по обали.

Мрак је бивао све гушћи!

Стари Симеон, коме се чун изврнуо био, пливао је очајнички према степеницама, које му муња показа!

Сретно стиже до њих и успев се на њих, довикиваше своју ћерку!

Али ветар је тако страшно беснио, да ни сам себе чуо није!

Погледа према колебици! — Она је била црним мраком увијена!

„Где је Ружица?! У колеби нема светлости! Шта се то с њом збило?!“ И у страху отрча стари Симеон колеби, момачком брзином.

Ружица је у очајању лутала обалом, довикујући свога оца! — Више је пута могла постати жртвом разјареногa језера, али њен анђео водио ју је за руку преко најопаснијих места!

Очајање пређе већ меру!

Она хтеде да скочи у бурне вале, окрете се још једном маленој колебици, и — спази тамо кроз отворена врата светлост од жишка!

Трчала је муњевитом брзином према колеби!

Пред иконом мајке божије клечаше старац и мољаше се Богу.

„Оче! . . . Слатки оче мој!“

У загрљају оца свога заборавила је Ружица на све претрпеле страхоте ове ноћи!

„Оче мој! што си ми тако тужан?! . . . Ти ми црне гласе доносиш о Милану! Код њега си био, јели оче?!“

Симеон је ћутао! Низ сухе образе котрљаху се сјајне сузе, а на уснама ледио се тужни осмејак!

„Оче!“ врисну Ружица, упревши сјајне своје очи на изнемогла старца, као да би хтела са тог бедног чела да прочита праву истину!

— „Ружице, дете моје, шта је теби?!“

— „Оче, ти плачеш! . . . О, збори оче!“

— „Зар ти љубиш Милана?!“ —

— „Оче!“

— „Ти га више нећеш видети! Над њим је изречена смртна пресуда! Молимо се Богу за њега . . . јадника!“

— „Оче!“ врисну Ружица, — погледа старца погледом, од кога му се крв мрзнула у жилама!

Тај страховити поглед казао је староме Симеону, да му је ћерка полудела!

Још неко време гледаше она тако упрепашћенога старца, па затим нагло, као муњом ношена излете из колебе у — црну ноћ!

Стари Симеон трчао је за својом ћерком, преклињући је, да се врати!

Она стаде на степенице!

Севну муња! . . . — Још један

тренутак, и снажна рука очина задржаће је од страховите намере!

Ружица га опази!

— „Оче!“ —

— „Ружице!“

— „Опрости оче!“

И Ружице нестаде у вртлогу бесомучних валова!!!

Нестаде и старца!

Последњом снагом пресецао је он бурне таласе, тражећи у њима своје јединче, своју Ружицу, и нађе је, али на другоме свету, . . . у загрљају њезине мајке!

— — — — — — — — — — — — —

Бура се утишала! Облаци се разиђоше и месец се указа на плавоме небу!

На зеленој обали, украј језера, стајао је Филип млинар, погледајући преко мирнога језера на малу колебицу, у којој још жижак светлуцаше! —

— „И ипак ћеш бити моја Ружо!!!“

А у мрачној тамници, међ' четири нема зида, клечаше Милан с тужно обореном главом и Богу се мољаше, за старца Симеона, за лепу Ружу и за — своју душу!!!

О душевном развитку човјека, кроз пет доба његова живота.

Написао **Др. ФРИДРИК ШУЛЦЕ.**

(Наставак.)

Дијете.

Док је код старца, као што треба да је, лични и опћи људски идеал подједнако развијен и један се с другим слио, дотле код дјетета није још ни једно развијено. Дијете није потпун индивидуум, ни личност, а нити одговара по свом бићу савршеној људској природи. Дијете нема ни једног ни другог. Свега, што личност чини управо личношћу, а човјека управо човјеком различнијем од сваког другог сличног индивидуума, нема још у дјетета, то мора тек добити. Личност има индивидуалне црте лица; у почетку свог живота нема дијете још карактеристичне физијономије. Новорођенци су тако слични, да их човјек може лако замијенити. Ма да додуше пријатељи и сродници таки послије рођења налазе сличности са оцем или са матером; а у самој ствари потјечу ти проналасци више из жеље, да пронађу сличност, него из фактичне природе објекта. Личност има своје индивидуалне животне задатке. Дијете нема никакав особити животни задатак. Његова животна цијел јесте опћа, наиме — да живи, чему придолази у првој години живота прави задатак — да не умре. Све умјешности и способности, које су својина личности — мора тек задобити. Задатку храњења слиједе даљи задаци осјећања, усавршивање органа за осјећање, употребе удова, — руку и ногу — вјежбање у сједењу, стојању и ходању и напошљетку највећа вјештина, да може представе изражавати — *говор*. Све ове услове индивидуалности мора дијете тек задобити.

Како је особито интерасантно посматрати тјелесно напредовање дјетиње, па онда у том напредовању његове душевне побуде! Колико пуноће у напредовању доноси сваки дан, сваки сат од првог осмијка, тог знака познавања, првог израза душевне радње, радосног догађаја по родитеље! Никад у цијелом животу свом не научи више него у овијем првим годинама. Неизмјерно је богатство његово у основним чулним осјећајима и представама. Сад се полаже основ душевног животног капитала; све што доцније придолази, ако се с овим испореди, све је то мало према овом. За то и проводи дијете у том свом изучавању свијета душеван живот пун уживања, — какав нам доцније не може пружити никакво испитивање, — јер скоро у сваком моменту проналази нешто ново. Ради тога је дијете расположено, раздражљиво и весело, што је и код великијех проналазача и обретача сасвијем природно. С тога су прве године дјетињег живота од највеће важности по васпитање,

јер утисци и претставе, које је дијете у тијем годинама примило, остају мјеродавни за цио његов доцнији живот. Оне ствари и индивидууми, што су му увијек у дјетинству пред очима били, служиће му као узрок кроз сав живот, долази ће му увијек на ум као носиоци цијеле врсти ствари и индивидуума, којима је спадао онај први ексемплар. Н. пр. пред кућом, у којој је дијете одрасло била липа, коју је сваки дан виђао. И нехотице представља му се у духу још и у данима старости, ма да је човек међутијем многе липе видјео, као појам и слика липе она липа, коју је у млађијем годинама виђао — она му и не свјесно служи као носилац свију липа. Тако бива у свијем осталим случајевима, који често имају комичан облик, кад се н. пр. дјетету упила у душу карикатурна слика Турчина, коју је виђао на рђавијем сликама, те га и доцније таковијем представља, ма да је међутијем имао прилике увјерити се, да су Турци људи као и ми, — случајевима, који се често показују у врло трагичној збиљи, као н. пр. у том случају, гдје је дијете било изложено утисцима рђавог породичног живота, те му је још за рана, а уједно и за цио вијек, пољуљало вјеру у сретан породичан живот. Представе, које човек још као дијете поприми, сачињавају основ за цио доцнији развитак како душевни тако и карактера. Према томе какова је основа биће и зграда или чврста или лабава. Може се рећи, да си дијете већ у тијем годинама ствара будућност, јер човјек, и ако несвјесно, биће увјек подложан утицају онога, што је у дјетинству попримио. Често није родитељима та истина јасна; не могу доста будно бдити над њим и настојати да препријече, како не би дјетиње чуство попримало утиске гадног и подлог, већ се задојило узвишенијем и племенитијем.

Али на жалост врло се мало мари за основна правила васпитања, која проистјечу са овог гледишта. Како се мало обзире на песталоцијеве ријечи: „Најуспјешније средство, да препријечимо заблуде и површност у људском образовању, оснива се у главном на том, да први утисци на дијете, онијех предмета, које он посматра, одмах при првом посматрању буду, колико је можно одређенији, тачнији и разговјетнији. Већ код колијевке морамо настојати, да дијете отргнемо сљедовању слијепе природе и повјеримо га у руке боље снаге, којој нас је научило вишевијековно искуство. Падаље, како се слабо увиђа, да од првијех дјеловања, која проистјечу из тијех првих утисака, зависи и његово доцније спретно или неспретно, рекао бих класично или варварско, да, његово морално или неморално дјеловање.

(Наставиће се.)

Како праве пчеле ћелице?

Правилност ћелица у саћу, којој се данас свако диви, одавно је још привукла пажњу појединих мислилаца и пробудила у њих жељу, да дознају, како праве пчеле ћелице. Но ни један од тих покушаја, од најстаријих још пре 1500 година па све до године 1883., није могао решити ове задаће тако, да сасвим задовољи логичке захтеве разума. Тек године 1883. испало је за руком немачком научењаку *Миленхофу*, да одговори на то питање у духу данашње науке.

Многога ће може бити задивити, кад чује, да је испало за руком, да се дозна, како пчеле праве ћелице, кад скоро свако зна, да пчеле не раде никим на видику. Но когод се чуди, тај не познаје напредак у пчеларству, особито откако је партеногенеза откривена. А ко и за ово зна, па опет неверно врти главом, тај није кадар, да оцени важност партеногенезе по цео компликовани живот пчела. Треба за то више пута спомињати речи славног Сиболда: да без партеногенезе не би могао постојати цео компликовани домазлук пчела, као што је овај од природе прописан. Треба, дакле, знати, да је откривена највећа тајна пчела, те да је пчела тако побеђена, да човеку мора све више да показује тајне свога живота. И ко ово уме да изнуди, тај ће много дознати.

Таком једном посматрачу и издале су

пчеле тајну, како праве своје ћелице. Но пре него што изнесемо теорију тога научењака, изнећемо у кратким цртама све покушаје, који су на том пољу учињени до њега, да би и наши читаоци увидети могли, како се данашњи одговор разликује од свију пређашњих.

Први је био, који је још пре 1500 година покушао, научно да реши ову задаћу, *Папус*, стари философ и математичар. Као философ полазио је на становишта телеолошког, па за то није питао како, него зашто праве пчеле баш таке ћелице — шестостране присме, а не друге. Он је нашао, да је од свију облика, што их ћелице могу имати, шестострана присма најцелисходнија, јер се најбоље да сложити, а најмање материјала треба. Пчеле су, дакле, као добри математичари, пронашле, да је шестострана присма најцелисходнија, па је за то праве.

После Папуса бавили се са овим питањем *Реомир* и *Хубер*, обадвојица из прошлог столећа. Обадвојица су полазили са истог становишта, са кога је и Папус полазио. Пчеле би, по мишљењу те двојице, биле у стању, да решавају разне математске и механијске задаће; јер само тако су могле наћи, да овако грађене ћелице дају најстабилније саће.

Овако мишљење није још онда задовољило неке, који су на истом становишту стојали као и ова двојица, за то видимо још онда нове самосталне покушаје. *Клигел* у Хелмштету мислио је, да се и сувише много пчелама приписује, кад се каже, да оне могу толике кутове израчунавати; зато је хтео, да пчеле знају само кут од 120° (кут, што га равнине у средњој ламели праве) правити и описују, како би ово чиниле. Како су пак пчеле до тог кута дошле, о том Клигел не говори. Но тај је покушај занимљив у толико, што хоће да сведе овај комлицирати појав на један једини узрок.

Као што видимо, тежња ове четворице испитивача била је та: да се нађе causa finalis, а не causa efficiens тога појава. Ово последње хоће данашња наука. Но има покушаја и из старијег времена у том правцу.

Бифон је први казао, да је правилност ћелица створена механијским узроцима. Овоме природњаку није чудновато, што ћелице имају шестостран лик, јер је видио кристала, љуску у риба, па и нешто у преживара у том лику. Таки лик добије се, и кад се суд какав напуни грашком и у мало воде кува. „Овако зрно кад набубри, хоће што више простора да заузме, па тим међусобним притиском, дакле механијским узроком, добију лик шестостран. Па тако исто,“ вели, „и свака пчела тежи, што више простора да добије; те је сасвим природно, да ће и ћелице око њих, пошто је тело пчела цилиндрично, постати шестостране.“ — Мисао је овде добра, да ћелице постају механијским узроцима; само није изведена. Примером наведеним није протумачен постанак него само испоређен са познатим појавом, није дакле нађена causa efficiens. После, он се и не обзире ни мало на основу ћелица.

После Бифона бавио се овим питањем *Дарвин*. Овај славни природњак дотиче се нашег питања у свом главном делу „О постанку врста“ онде, где говори о развићу инштинкта. Он је држао, да пчеле инштинктивно граде ћелице, а инштинкт тај да је достигао овде врхунац, кад се испореди са оним код других кожокрилаца. — Ово тумачење неможе се назвати механијским, него пре полак механијским а полак телеолошким, — као што га други и крстише. Заслуга је овде, што је испоредио градњу код пчела са оном код мелипона и бумбарова.

После Дарвина нема никога више, да се спомене до Миленхофа.

Миленхоф, пре него што је прешао на тумачење постанка ћелица, послужио се и сам телеологијом као хајристичним средством и нашао је: да одношај између дужине и ширине ћелица код бумбарова, мелипона, зољева и пчела одговара сасвим телеолошком постулату; да се тако само најмање материјала потрошити може.

Овај природњак посматра и дужину ћелица, на што се стари не осврташе, па и ту налази, да су пчеле погодиле, што је најбоље. Стари, незнајући за ово, изгубише једно уживање.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.*)

„Балканска Царица" пред судом руске журналистике. Читајући овај наслов сваки ће се зачудити и запитати: какав суд може бити о једном дјелу, које још није дошло до ничијих руку, јербо није изашло у свијет путем штампе? „Балканска Царица" до сада још није виђела великога свијета и у скромном руху несвршивши још пуну школу ђевојачку, дебитирала је само у фамилијарном кругу, пред својим творцем и његовом фамилијом и у присутству његових ближњих и пријатеља. Не само то, што она није штампана, она још није ни довршена. Ми, који смо гледали њезину представу, гледасмо испочетка само један акт, на свршетку којега хероиња драме умире, прободена мачем свога вјереника; и посље тога виђели смо три акта, и свршетак драме био је друкчи.

Досада, може бити, да је прирастао и још који акт. Па како ћемо судити оно, чему не знамо добро ни почетка, ни свршетка, судити једно дјело, на којем се још ради? „Црногорка", кад је почела доносити чланке о овом дјелу, узимала у претрес само игру актера и уз то необходно морала је саопћити садржај онога, што је било представљено на сцени домаћега театра, и навести неколко монолога и других цитата.

Истина је, да у цијелом низу чланака о представи овога комада „Црногорка" навела је доста цитата, који дају јасан појам о пјесничком духу и стилу његова ауктора, а по садржају може се судити о карактерима и унешто о драматичној вриједности, и ово посљедње само с великом пажњом и резервом.

Али свјет је свјет: он не чека стрпљиво док угледи пред собом цијело дјело, и множина уображавају себе знаоцима, као Бифон, који је по једном зубу могао да одреди цио састав и цијелу слику оне животиње, којој је онај зуб припадао, и оће својим личним суђењем, тако рећи, да предусретне истину.

Па ето ти претресају „Балканску Царицу" од Беча до Лондона, од вароши цијелога свијета Париза до Петрограда, сјеверне Палмире.

Из руске журналистике ми имамо пред собом три журнала, који су дали своју изреку о „Балканској Царици", и сва три спадају у три различита правца: један орган Славенофила (Извјестија С. Петерб. Благотвор. Славенск. Обштества), други орган, тако званих западњака (Новости) и трећи заузимајући некакву средину између ова два (Новоје Времја).

Посље овога надамо се, да ће читалац признати нам за право, што смо узели ову тему и дали њој горе наведени наслов.

По хронологичном реду први чланак био је у „Слав. Извјест." (№ 3, лањске 1884 г.)

Показавши историчну основу драме у свези с народним предањем, како се оно сачувало у народној пјесми, овај чланак зауставља се на характерима, међу којима у првом реду спада Станко и Даница.

Што се тиче Данице — то је оличена љубав, вјерност и поштење. Опојена љубављу према Станку, она види у њему само врлине, и готова је жртвовати њему себе, своју срећу, своју личну част и љубав својег старог родитеља; без њега њојзи нема живота и, прочувши, да је Станко њезин заробљен у Стамболу, она је готово поманитала. Али у њој је развијена још више љубав спрема отаџбини и свога народа, која стоји више љубави спрема Станку, за част и срећу којијех она жртвује, све што има на свијету, па и самог Станка. Сасвим је друкчи карактер Станко, у којем над свима врлинама надвладала је себичност, ођера за славом и влашћу, због чега он интригира проти оца и старијега брата, немилостивом руком убија Деана, најбољега војводу Иван бега и најтврђу наду цијелога зетскога народа, па оном истом издајничком руком убија и

*) Овај чланак о дивноме драматском спеву овом светлога кнеза Николе пише нарочито за „Јавор" један честити брат *Рус* овако на српском језику. Ми га поздрављамо као новог и милог сарадника и молимо га да нас се и чешће сећа. **Ур.**

Даницу, на коју ни најгори зликовац не би могао дигнути руку.

На свршетку она издаје своју отаџбину и у заједници са најгоријем непријатељима својега народа и вјере напада на њу, да погази све, што је њега одгојило, што је њему дало снагу тијела и души, су чим он задобио је толико славе у свијету.

Таква су факта, која дају право пјеснику да представи њега у најцрњем образу, од којега би се све морало престравити и измакнути, као од некојег очајника и одвоједеника.

По народном предању он још ђететом заклао је мајку у сису, која је њега дојила; тако да му је злоћа била у нарави, од рођења. Па како се могла заљубити у њега Даница? И још више: сам ауктор каогођ симпатише према њему, њему, којега и најбеспристраснији судија — историја — представља издајником и несрећником. Како може он сликати у лијепим, свијетлим бојама овога изрода човјечанства?

Али „није ни ђаво тако црн, као што га молују", ни Вук Бранковић није толико крив и црн, колико је њега оцрнила озлојеђена својом несрећом народна памет, и у највећем зликовцу могу се наћи добре стране и извињавајуће околности, због чега суд олакшава њему своју пресуду, а понекад и сасвим правда.

Тако је било и са Станком.

Станко је био јако духовит и паметан, и у том стајао је много више, но његов старији брат Ђорђе; али морао је њему уступати у свему, као млађи. Међутим отац је стајао близу гроба; а положај Зете постајао је све тежи, и Ђорђе никако није одговарао овоме положају. Станко био је сувише паметан, да не разумије стање ствари: он је видио јасно, као усред дана, да се Зета мора подложити сили турске царевине и сваку борбу проти ње држао је залудном. Једном ријечју, он је изгубио вјеру у будућност своје отаџбине, а није имао у толико душевне и срдачне простоте, да с њом погине.

Та двојна природа Станкова карактера и дала је ауктору повода да оличи у њему борбу добра и зла, у којој превагу последњему дало је демонско лукавство Турчина Ибраимаге, који је остарио у пријеварама и интригама.

Ауктор чланка у том види велику заслугу творца драме, који је тим показао, да умије завирити у дубљину човјечанске душе и анализирати све њезине покрете и добре, и зле, и тим попео се на висину, са које он види даље и шире, но обични пјесници, који по рутини облаче добродјетељ у мирис и ружу, а порок топе у жучи и мастилу.

Није био Станко лош, па с тога њега љуби Даница, за њим понешене су његове слуге и све, што је долазило с њим у додир; али његово издајство то је његова зла срећа, коју прост свијет зове судбином, а наука објашњава историчним околностима.

Не оставља никакве сумње и не треба никаква тумачења характер Деана: први војвода, пун заслуга и високо-штован од господара и народа, он држи своју част високо; али умирући оће да пољуби руку онога, који га је саставио са земљом, само да обрати њега од зла пута.

Од другостепених особа карактеран је тип Ива: лично одан Станку тако, да је готов за њега умријети, он јавља оцу његову о издајству сина, а после тога опет остаје са Станком, кад долази војска од Иванбега да га узапти.

Толико лијепо, вјештачки изведених характера доста је за један акт; али о цјелини не може се зборити, јер имамо пред очима само комад, одломак цјелине, који је привремено удешен тако, да представља собом цијелу драму, да буде пунији упечатак на публику.

(Наставиће се.)

ДРУШТВА.

(Југославенска академија,) — У загребачким „*Nar. Novinama*" читамо, да је 13 о. мес. „*Југославенска академија знаности и умјетности*" у Загребу држала свој састанак, и да су у филолошко-историјском одељку „приопћени следећи средовечни апокрифи, које је из рукописа исписао и академији из Београда послао њезин члан Стојан Новаковић: 1. Из зборника овога века, али с преписима из рукописа старијег доба молитве св. Врачева св. Василија „од заклињања", св. седам пророка, св. Николаја Чудотворца итд. — 2. Из рукописа карловачке патријаршијске библиотеке број 3624 „записи

од града, мољца и први". — 3. Из рукописа академијске књижнице апокрифеске приче о богородичиној смрти и још неке апокрифеске ситнице о Богородици. — На завршетку 4. Из „откривење Варухово" (*Apocalypsis Baruchi*). Све је ове апокрифе академик попратио уводима, историјско-литерарним белешкама и навео изворне текстове понајвише византинско-грчке и западне. Апокрифи под 3 и 4 нису били познати руским скупљачима и издаваоцима апокрифа, Пипину и Тихонравову; апокриф под 4 спомиње се већ у V веку, и о њему говори Фабрицијус, а у најновије доба Уније; али цели текст није још обелодањен. Словенски текст сада се први пут издаје. Апокрифна је литература за начин мишљења средњега века веома значајна, с тога на њу и обраћају особиту пажњу историчари. У „*Starinama*" које Академија издаје, изашло је до сада много апокрифа, за које се пре није знало. Један од ревнијих сакупљача јест академик Стојан Новаковић, који је припосланим прилозима опет обогатио нашу апокрифну литературу."

(Главна скупштина „друштва за српско народно позориште" у Новом Саду 17 (19) јуна 1885. *Годишњи извештај начелника друштвеног о раду управнога одбора.*

Славна скупштино. Поштована господо! Част ми је у име управнога одбора и овом приликом известити славну скупштину о радњи управнога одбора и стању овога друштва од прошле главне скупштине па све до сада.

Управни одбор држао је од лањске скупштине, т. ј. од 9. (21.) јуна 1884. до данас 8. седница, позоришни одсек 5, а економски одсек 4. седнице, и у њима су претресани и решавани редовни предмети, који се тичу овога друштва. Знатније и главније ствари су ово:

Према одлуци лањске главне скупштине ваљало је издати позив на народ ради уписивања у чланство овога друштва, да би се умножио број чланова и фонд друштвени. Но пошто је година била неродна и пошто је у народу у опште била оскудица овладала, то је управни одбор држао, да није саветно излазити с тим апелом пред народ, јер се не би постигао жељени успех. С тога је управни одбор одложио ту ствар за боља времена у нади, да ће то наскоро наступити.

Међу тим су се ипак уписали за чланове овога друштва неколико родољуба, који су издали од себе обвезницу од 50. фор. Ово су ти нови чланови; 1. Бранко Токин из Вршца: 2. Тома П. Карапец из Вршца; 3. Лаза Нанчић из Вршца; 4. Стева Токин из Вршца; 5. Паја Момировић из Вршца; 6. Јоца Кешански из Вршца; 7. Коста Г. Гавриловић из Вршца; 8. Ђорђе Токин из Вршца; 9. Душан М. Јовановић адвокат из Новог Сада. Осим тога уписала се и 10. „Српска новосадска читаоница" са прилогом у готовом од 100 фор.

Према одлуци прошле главне скупштине поднео је управни одбор овдашњем варошком представништву представку с молбом, да се овоме друштву бесплатно уступи варошко земљиште названо „Хан" за градњу сталног позоришта. Славно представништво сл. краљ. вароши Новога Сада решило је у начелу повољно ту представку; оно уступа то земљиште под неким условима и изаслало је пододбор, који ће установити модалитете уступања.

С тугом у срцу јављам славној скупштини, да су преминули ови чланови друштвени: 1. *Емил Чакра* из Н. Сада 19. (31.) декем. 1884. који је овом друштву некад приложио знатну своту од 1000. фор.; 2. *Никола Димитријевић* штампар у Н. Саду 10. (22.) декембра 1884., и 3. *Кнез Александар Карађорђевић* 21. априла (3. маја) о. г. у Темишвару, који је при уписивању за члана 1861. год. приложио 500. фор. Осим тога завештао је овај светли покојник српском народном позоришту легат од 1200. форината на зидање позоришта. Слава честитим покојницима!

Члан позоришне дружине *Марко Суботић*, преселио се такођер у вечност 8. (20.) фебруара о. г. у Панчеву. Врли овај глумац служио је дуго времена овом народном заводу и био је вешт приказивач интриганских и зликовачких улога, те је заслужио да му кликнемо: „Слава спомену његовом!"

Осим тога преминули су још и ови добротвори народног позоришта: 1. *Христифор Шифман* земљемер 12. (24.) декембра 1884 у Банат-Комлошу, који је још за живота свога пре неколико година оставио „Матици Српској" закладу за стипендије од 10.000 фор., с тим, да „Матица" има од прихода исте закладе српском народном позоришту годишње по 200 фор. исплаћивати. 2. *Јова Радуловић* варошки чиновник 6. (18.) јануара о. г. у Новоме Саду, који је оставио овоме друштву легат од 100. фор. 3. *Ђура Ненадовић* трговац 28. априла о. г. у Тителу, који је завештао позоришту 1000. фор. О овоме легату није друштво још званично извештено. — Слава честитим завештачима и добротворима народним!

И ове године јавио се опет један велики добротвор овога друштва, који је позоришту учинио веома знаменит завештај. Тај је велики добротвор, уважени и честити грађанин *Гавра Јанковић* из Арада, који је умр'о 3. фебруара о. г. По тестаменту покојниковом од 22. маја 1882. што га је доставио извршилац тестамента Димитрије Николић, адвокат у Араду, оставио је Гавра Јанковић српском народном позоришту своју кућу на спрат у Араду под бр. 3. на арпадовом тргу и виноград у Ђороку, што све вреди у средњу руку 25 до 30.000 фор.

По споменутом тестаменту пок. Гавра Јанковић поставља за универзалног наследника свога нећака Ђорђа Лукића (који је 62 године стар). После смрти истога Лукића поставља за правога наследника одбор, који рукује са имањем српског народног позоришта у Н. Саду, на тај начин, да се цело наследство у новац преобрати и да се оснује посебан фонд под именом: „Фонд Гавре Јанковића, арадског грађанина ради подмирења потреба српског позоришта у Новоме Саду."

Саопштавамо из тестамента покојниковог ова места:

„После смрти Ђ. Лукића има одбор српског позоришта ради примања оставине изаслати свог пуно

моћника, који ће дати пописати све предмете из оставине и проценити их“.

„Приходи од главнице не могу се трошити све дотле док иста не нарасте до 50.000 ф. а кад то буде, онда се оставља увиђавности скупштине, да одреди на што да се ти приходи троше, камо ће спадати: украшење позоришног покућства, умножење гардеробе и репертоара, награђивање нових позоришних дела, потпомагање марљивих и болешљивих глумаца и глумица и други издатци, који смерају на унапређење позоришта али се ти приходи никако не могу употребити на зидање самога позоришта, које народ сам мора подићи својим прилозима“.

„Позоришни одбор треба сваке године да подноси извештаје о стању фонда скупштини, која ће се сваке године држати, на коју одбор има позвати магистрат новосадски, да пошље једнога свога сенатора као комесара и два заступника своја, и општину саборне цркве, да тако исто пошље два члана, који ће сви скупа са члановима позоришне управе прегледати рачуне закладне и старати се, да се заклада, која је у корист народу учињена, што више умножи. Подношање закључних рачуна као и прорачуна за идућу годину има се увек извршити о св. Арханђелу после госпојине по старом кален.“

Овај честити родољуб заслужио је овим знаменитим завештајем својим, да му из дубине захвална срца кликнемо „Слава неумрлом добротвору народном *Гаври Јанковићу!* Нека му је вечни спомен у народу.

Са сенћанском црквеном општином довршени су преговори у погледу закладе покојног Ђене Врановачког и жене му Иде рођене Вујићеве. Иста општина пристала је, да плати закупнину за 20 ланаца земље од дана смрти завештачеве, што је донета већ и извршила. Осим тога предала је закладну земљу овоме друштву у посед, само не за сад у једном комаду, као што је тражено, него у две парцеле, док се земља не премери. У тај мах износи закладна земља: 10 ланаца и 610□° под парц. бр. 14.685 и 11 ланаца и 890□“ под парц. бр. 14.747, што је општина у име завештаних 20 ланаца позоришту предала, с тим, да ово друштво има платити наследну пристојбу на исту непокретност.

Управни одбор издао је већ завештану земљу преко свога изасланика под закуп за производну годину 1884/5 (т. ј. од 1. окт. 1884. до 1. октом. 1885), но за ту је годину аренда мање испала него прошле године.

И ове године приложила је штедионица вуковарска опет 50 фор. Та честита штедионица која је и члан овога друштва, задужила је ово друштво вечитом захвалом, јер од толико година шаље непрестано од свога чистог прихода повеће прилоге српско-народном позоришту.

Буди овде јавно изречена захвалност и врлој родољубкињи г. Персиди Јовановићевој, која од десетак година амо преко г. Л. Л. Јовановића кр. брзојавног надчиновника у Загребу, шаље овом народном заводу по 4 фор. годишњег прилога.

Даље ваља овде споменути, да је заузимањем г. Симе Тепића трговца из Вуковара ово друштво дошло до добровољних прилога, који су у Вуковару покупљени и у тамошњу штедионицу године 1869 уложени, и који су сада с каматом изнели 312 фор. 30 нов.

Прошле године тражило је закупништво „Бодина театра“ у Дубровнику, да наша позоришна дружина тамо дође на тридесет представа. Управни одбор био је вољан да испуни жељу дубровачких Срба и имао је на уму и то, да наше позориште обиђе и још нека места у приморју далматинскоме, али, пошто су све прилике подробно испитане, увидело се, да се то због велике даљине не би дало за сад без знамените штете извести. Та је замисао одложена до бољих времена.

Припомоћ, која је по 10. фор ината месечно одређена умоболном глумцу Васи Марковићу обустављена је привремено због тога, што се у крилу српске црквене општине чанадске, која одавде подиже ту припомоћ, појавио раздор и поцепаност. Припомоћ се не може издавати све дотле, док српска црквена општина чанадска не докаже званичним актом, да је на ново конституисана и да се у редовном стању налази.

(Свршиће се.)

РАЗНО.

(*Тамерлан.*) Кад се славни татарски господар Тамерлан осилио и своју моћ утврдио у 14. веку, онда је мирно живовао и био је кадикад врло добре воље, особито спрам научених људи, а наиме спрам песника врло је био љубазан ваљда с тога, што је у оно време њихова реч много важила. Љубимац Тамерланов беше славни перзијски песник *Хамеди Кермани.* Једнога дана беше Тамерлан са својим дворским људима у купатилу и ту се по ондашњем обичају забављало тиме, што су један другога ценили шта који вреди. Хамеди рече Тамерлану: „Ја тебе ценим да вредиш тридесет аспера.“ „На толико вреди моја цепна марама!“ одговори Тамерлан. „Па ја сам узео у рачун и ту мараму!“ додаде Хамеди.

(*Искреност.*) Славни енглески научењак др. *Џонсин* био је врло духовит, но иначе сухопаран човек и врло простодушан. Једном запроси он за жену неку племићку Портер, па ће јој искрено рећи, да је он простог порекла, да нема ни новчића, и да му је један стриц био обешен. На то ће вереница, да би се с будућим мужем својим изједначила, одговорити: да ни она нема више новаца него он, а она и ако нема у роду своме никог обешеног, али их има читаво туце, који би заслужили да буду обешени.

(*Перзијски шах Авас велики*) јахао је једнога јутра у лов идући, а путем му се поплаши коњ од једног сељака, који је баш туда пролазио. Коњ стане упропнице да скаче а Авас се разљути те повиче својим пратиоцима: „С места га убијте!“ „А шта сам скривио?“ повиче кукавни сељак. „Шта си скривио? Тако страшан изгледаш, те се мој коњ поплашио и у-

мал' што ме не збациса себе. Ето то си скривио!" — „О, а да како ли је тек твоје лице страшно, повиче кукавац, „кад оно изађе преда-ме да ми смрт зада!" На ову досетку у смртноме страху умири се владалалац, те у место да погуби сељака, а он га лепо обдари.

(Пчеларство и свиларство у Бачкој пре 59 година.) Једне пештанске новине од год. 1827. доносе ову белешку: „Јуче су се у *Футогу*, по милостивој наредби њене екселенције високородне ђђе *Ане* удове грофице *Брунсвик* од *Коромпе*, приликом светковања њезиног имендана, свечано делиле као и обично сваке године награде онима, који су се прошле године на спахилуцима *Футошком* и *Черевићком* одликовали у *пчеларству* и *свиларству*. Свештеници из свију спахинских места, чиновници, старешине општинске и други одлични људи беху овамо позвани са свима онима, који су се за награду стицали, те после свечане службе божје у Ново-Футошкој цркви беху у дворцу спахинском добро прочашћени. После обеда се делиле награде. Награду за пчеларење добио један сељак из *Бегеча* (зашто не кажу име, без сумње је био Србин. Ур. „Јав.",) који је преко зиме сачувао 59 кошница, а за свиларство су добиле награду кћери бележника Ново-Футошког, које су произвеле 91 фунту свилених галета. (И прошле 1826. године је награду добио за пчеларење сељак неки из *Бегеча*, а за свиларство сељак из *Петроваца*.) За обе ове врсте рада у овим крајевима, а особито да *би се подстакао прост народ на вредноћу и зараду* јако се заузима ова племенита спахиница и народ јој је јако захвалан. (Има ли данас чега налик на ово у Футогу? Ур. „Јав.") — Народ у оба ова спахилука подстрекава њезина екселенција и на то, да децу своју даје *каламити крављим богињама*, против чета још тако многи имају предрасуде, а она их подстрекава тиме, што родитељима, који своју децу својевољно даду каламити, даје из спахинске касе пристојне награде."

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Позив на претплату на „Бршљан" лист за забаву и поуку. Издавалац и уредник: Ђорђе Рајковић. Књижевна културна задаћа је овоме листу: да читалачкој публици доноси предмет за забаву и поуку: *оригиналне приповетке, романе, новеле и шаљиве игре*, вађене из народног и друштвеног живота, *српске животописе, слике из српске прошлости, писма знаменити Срба, народне умотворине, старине и белешке*.

Правац раду: да се негује *оригинална* књижевност.

„Бршљан" ће да се вије једино око српског самораста, саопштаваће само оригиналне производе — *преводима овде места нема.*

Према томе уредништво је снабдевено већ у напред обилатим материјалом, те с поносом бележи, да ће у овом листу моћан радник бити чувени наш књижевник *Јаков Игњатовић*, с којим ме давнашње пријатељске и књижевне везе спојише, тако да сам још пре 20 и толико година уређивао с њим „Путника", а и данас ми је он врли сарадник на „Гласу Истине," који излази под мојим уредништвом. Његовом досадањем раду не треба коментара: читалачкој публици то је познато, и од двадесет пет година амо с ову страну Саве нема јединога периодског листа, да га није које дело Игњатовића красило. То су му признали и пријатељи и непријатељи. Један његов *велики роман*, а доцније и његове занимљиве *мемоаре*, наћи ће читаоци у нашем листу. Игњатовић, с ову страну Саве, писаће *искључиво* за „Бршљан."

Лист ће овај имати и своју *хумористичко-сатирску рубрику*. Примаће се и темељне, умереним тоном писане *критике;* напротив лични нападаји, долазили они ма од које стране, достојно ће се одбити.

Особито ћемо доносити занимљиве ствари за наш народ у Горњој крајини, у Далмацији, Босни и Ерцеговини.

„Бршљан" ће излазити 1. и 15. свакога месеца на *целом табаку велике четвртине* у формату „**Глас Истине**," на солидној артији. Цена је листу до крајне могућности малена: *на целу годину 2. фор., на по године 1. фор., а на четврт године 50 нов.* Који га жели држати, нека што пре изволе своја часна имена доставити путем поште *на адресу* издавача-уредника ***Ђорђа Рајковића у Новоме Саду*** (каменичка улица, бр. **142.**), да се знамо по томе управљати, колики број екземплара да штампамо. Претплатни се новци шиљу истом онда, кад предбројник прими први број, а најбоље их шиљати *поштанском упутницом* на споменуту адресу.

Хонораре радо дајемо ове: за писма знаменити Срба, као и за народне умотворине и старине 15 фор.; за критике, хумор и сатиру 25 фор., а за животописе, приповетке, новеле, романе и шаљиве игре 40 фор. од свакког штампаног табака.

У Н. Саду 19. (31.) маја 1885.

Уредништво.

☛ Са овим бројем истиче друга овогодишња четврт „*Јавору*." Молимо штов. претплатнике наше, да изволе за времена обновити претплату, да не би било прекидања у разашиљању листа.

Администрација „Јавора."

„**ЈАВОР**" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
→ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ←

Уредник:
→ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ←

Бр. 27. У НОВОМ САДУ 7. ЈУЛА, 1885. Год. XII.

На Цетиню (у Црной гори) 10-а Юліа

1828-е г.

Честитанѣ

Лукіану Мушицкомъ

ВЛАДИЧЕСТВА

Од † ***СИМЕ МИЛУТИНОВИЋА САРАЈЛИЈЕ.***

Прилог дра Ђорђа Мушицког.

Градъ Царица, градъ Сербска Милица,
Градъ градила за четиры лѣта,
Немогла му темеля ставити,
Камо л' диђи у небеса куле,
И размаћи на све стране платно,
Да іой ђеца мирно се играю,
Дас' играю игре свакояке,
А найвише сламчице фатаня . . .
По свем' граду ка' у нѣну двору.
Ђе е земля ту су и усѣви,
Ђе усѣви ту нам' и плодовы,
И желе бы младе жнѣтварице
Све бы жале, докле не бы пале
У хладовникъ на зелену траву,

*) Саопштавајући ове стихове српског песника Симе Милутиновића, кога је и сам славни немачки песник **Гете** уважавао имамо овде приметити, да смо се уверили, да је овај рукопис, што се у нас налази писан *Симином руком,* да се сада *први пут* штампа и да је рукопис овај својина нашег уваженог књижевника *дра Ђорђа Мушицког,* који нам пре неки дан о томе овако пише: „Мени је врло мило да сте једну песму Симину у „Јавору“ већ штампали и да ћете „Честитање Лукијану“ у идућем броју „Јавора“ на свет изнети. Овим песмама немам ништа додати већ да су *властитом Симином руком написане,* и да сам ове *од њега самог,* г. 1840. у Београду добио. „Честитање Лукијану“ *нигде до сад штампано није* и ви ћете ову знамениту, женијалним песничким духом Симиним преобилно украшену песму *први* у „Јавору“ изнети. Сима Милутиновић је један од првих наших песника и заиста је заслужио, да се већа пажња његовим умним производима поклони.“ Уједно нам обећава наш врли Србин др. Мушицки да ће међу старим рукописима, што су његова својина, одабрати што је знаменитије и у „Јавору“ срп. публици саопштити, на чему му ми, као и на овом досадањем, од срца захваљујемо. — Овом приликом подсећамо штов. читаоце наше да смо ми г. 1876. у бр. 25. „Јавора“ донели још дотле нештампане а 1834. писане стихове Симине, што их је писао пок. Јустину Михајловићу у Вуковар и које нам је онда послао честити син његов г. Ристо Михајловић кр. јавни бележник у Вуковару. **Уредн.**

И узнако . . . прохладит' се малко —.
Цин-Пексіанъ ока единога,
На дну чела виш' самог' му носа,
Іедноок' е . . . и лакома духа;
Капце росе, свакояке красе,
Скаменѣне обвіяти златомъ
Досади му, и буде му мало,
Но дигне се сам у пусте степи,
Да изброи Азіе піеске,
Да уради штогодъ особито,
Чрезвичайно и тек' себ' достойно,
Али пухну вѣтре леденяче,
Са сніегомъ све піеске диже,
Затрпа га и погребе жива;
Малоумю и безпосличеню,
Ка' страшилу да ни трага нейма.
А кад лѣто и вруѣина дође,
Слеђена му потекла е крвца,
Оживлѣ е помамльивый яде
Црне жучи, пріек' усмртиве,
К'о сви жалцы да скорпія' боцну,
Жучъ препуче, усхита се крвца,
И сунашце што игда припекло,
Ал' умѣсто ускрсит' га себи,
Дробъ му пршге, роеви посукћу
Скакаваца, ка' димови пакла,
Кано л' паче тмушна облачина;
Свуд' испуни површину земну,
И роѣсе отле брезъ престанка,
Па доклен' ће незна им се рока,
До испуне и Косова полѣ,
Ал' га празна и свег' пуста нађу,
Одъ крвисе коньске и юначке
Ту веќ' біо тресетъ учиніо,
Изъ ког' ништа пониѣи немогло,
До стабльика циглог' сунцокрета
Якко была вршакъ помолила.
Мложь и хитня скакавачка рода
И спазив' га оставили туна,
Похиѣели Крушевачкой жупи,
Ту све нађу по ньивама жито,
На нь' навале обрсте га свега,
Голо зрно проспесе по равни,
Ал' житнице празне остануле,
Па скакавцы жупу оставили.
Тад' царица забринус' Милица,
Зидары іой брезъ хлѣба ће быти,
Она уста, у хлѣбнице пође,
Ту пекаре пыта за житаре,
И житаре у житницам' нађе,
Упыта ихъ, и вѣрно іой кажу:
„Срећа има іошъ ланьскога жита,
Бит' ће нам' га до другога нова,
И да насъ е іошъ евлико госпо!"
Госпа пође рада и весела,
Она пође и градъ зидат' зађе,
Ал' не онди, ђе почела бѣше,
Веќ' напртля све изъ ризниц' благо,
А све крену изъ житницахъ жито,
Там' отиђе ка' Дунав' ріецы,
На острво . . . Бабакай высокій,
Да замакне, пакъ да се не бои
Ту никога, ни самог' оплава
Плахе дажде из неба и землѣ,
Брезъ све сметнѣ да о граду ради;
На послѣднѣм' кад' было конаку
К' прозорю е Госпоѓина дневи,
Майка Спасу када се родила,
Ал' ту ништа до ризнице благо,
Нейма жита, нейма пексимита,
Празна кола слюхнулесе вреће,
Мышъ и стахоръ и гушавы хрчцы
Обноѣь дошли, све изѣли таіомъ,
На Дунаву небыло имъ трага,
И планине тко бы раскопао,
Сѣмъ онога ко ихъ уздигао,
Тко ли хака зна и мышма доћи,
У то свапу и сунашце грану,
Ал' Царица іошт' плаче Милица,
Не мѣстисе нити веселисе,
Докле стаде сузе утирати,
И майсторе свое сазивати,
Пакъ имъ сѣла она бесѣдити:
„О майсторы дѣцо моя драга!
Слушате ме као свою госпу,
Пазите ме колик' свою майку,
Ал' е мени пошла сад' нерука,
Све пропаде мы тек' остадосмо,
Съ нам' іошъ нешто залудного блага,
Но делате рудо растапайте,
Сребро злато бисеръ и блиставце,
Све у едно стопивъ сміешайте,
Єдно срудло изъ свега учин'те,
Єданъ ступацъ одъ свега салите,
На прилику Обелиска ума,
Постав'те га на Оточац-гору,

Нек' се види на четиры стране
Свег' свіета и земнога жійћа,
Па нек' объ данъ очи заблѣштава
Заблѣштаюћ' хладакъ узрокуе,
Хладъ и заклонъ одъ погоде тежке,
А по ноћи да у небо тиче,
Кажипутомъ нек' е заблудшему,
То су мѣре наше Сербске вѣре."
Брж' майсторы ка' рођени сыни,
Што се рекло, већ' се непорекло,
Све стопише тай іошъ ступацъ слише,
Ставише га ђе имъ указано,
Ста ту дикомъ, ста вѣштине ликомъ,
Докь и славомъ, и Божића фаломъ —.
Кожухарче . . . неко л' Сарасвче
Ловит' пошло звіерь у планини,
Ал' га виле там' слећеле быле
Своим' играм', пѣвкам' и забав'ма.
Обчине га, санахна успавлю,
А кад' ноћи буде одъ поноћи,
Понесу га у Оточца луку,
Подъ ноге га дивном' ступцу ставе,
Нека види кад'но се пробуди,
Ступъ какавъ е, и на нѣму шта е;
Кад' ал' ти се брзо сабудіо,
Вилахъ ніе, свѣтъ сунашце ліе,
Зрацы сунца и ступъ описали,
Савъ се сяе, ка' одъ огня да е,
И безячећ'. . . ал' се надписъ чита:
„Серб-Лукіанъ, Преосвештениче,
Ступъ е Сербству и вышій и дражій,
Што е штитомъ и самсвоме храму,
Богу жрецемъ што Спасу кандилцемъ,
За нѣга е само безсмртіе,
Радость райска и веселѣ неба;
Онъ се душомь душам' преподае,
Посуђуе Ближнѣм' срце свое,
То ко чита, нека за нѣг' пыта,
У надпис'ма свуд' ће нѣга наћи,
Ся му словце, к'о истине окце,
Здравъ нам быо, задуго живіо,
Лукіане Србине Мушицкій,
Учиніо све штос' науміо,
Серба Сербу опет' повратіо! . . !
Ват . . . . а*) духомъ унизіо! . . . ! . . . !
Богъ и свецы, теби помоћницы—."

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

Мухамед је сав оживео у љубопитству, да са старцем говори. Он је добро опазио и уверио се да старац није луд, али си није могао растумачити старчево грчевито искање и жалење за књигама. С тога се једнога дана прикраде за старце :, до овога маленог, спромашног стана. Старац је баш хтео да забрави врата, а Мухамед се јави на вратима. Старац упита: „Ко је то што ме у ово касно доба тражи?"

— Човек, који жели живо с тобом говорити, одговори Мухамед озбиљно.

„Је ли пријатељ, или је непријатељ," упита старац гласно.

— Пријатељ свега што је племенито и добро, одговори Мухамед, пријазно.

Старац Граматик отвори врата. Но како се убезекнуо, када је видео Арапа. Бедуина. Он је мрзио непомирљивом мржњом народ, који се до таког дивљаштва занео, да уништи хиљадугодишњи умни рад свију образованих народа. Старац хтеде да затвори врата пред Мухамедом; али је Мухамед опазио на старчевом лицу промену, прочитао је из сева очију мржњу, па рече благо: „Немој чинити тога старче, није народ крив, што нужда створи. Ја осећам да је нешто тешко, грешно учињено, с тога и пођох за тобом."

Старац се уклонио с врата, а Мухамед уђе унутра. — Собица беше малена, ниска, сиромашна, али чиста. У њој беше од намештаја што је баш најнужније чове-

*) Ватикана.

*

ку. Мухамед поздрави пријатељски старца, а овај упита озбиљно: „Шта те је пророков борче привукло, да мене у мојој црној сиротињи и жалости потражиш?“

— Твоје чудновато стање старче. Та човек плаче, када му непријатељи грабе децу и у ватру бацају, а ти плачеш што наши људи сагоревају ту црну хартију, одговори Мухамед задивљен.

„Теби је мио Алкоран твој — света ти је књига то. Ти га носиш пред војском напред у бој. Ти ћеш пре изгубити живот него ту књигу. Књига није ништа: ал је наука у њој светиња. Неплачем за књигама, за хартијом и кожом, хартију ће и кожу људи опет начинити и наћи; — али јадни човече, та што спалисте са тим књигама и људску мудрост, знање, које неће ни хиљадугодишњи труд више постићи, пронаћи. За отим плачем — над глупости пророкове војске,“ одговори старац љутито, а сузе му потопише очи.

— Али старче, прихвати Мухамед благо, та мудрост се не састоји у дугом, бескрајном разлагању: она ваља да се покаже у самој ствари. Чему излагати оно на дугачко и на широко, што се може у кратко врло јасно и разговетно казати тако, да и најограниченији ум то одмах схвати. Та који би жив човек могао проучити и научити сва дела, која се у тој огромној згради находе?

„И ти мислиш незнана делио, да је сва мудрост и сво знање у Алкорану изложено?“ подсмешљиво упита старац.

Мухамед је чудно погледао старца, па тада га упита зачуђен: А зар ти старче познајеш Алкоран?

„И он се налази туда међу тима стотинама хиљада књига, и њега ће постићи иста судба, као све друге“ . . .

Мухамед није дочекао старца да доврши, он у хитрини упита: Па зар има мимо те свете књиге још које друге мудрости?

„Човек не ваља да буде једностран. Што у Алкорану пише, то се односи на једну страну живота човечијег. Тамо је изведено само угађање Алаху, пророку и себи,“ одговори старац Граматик.

— Па зар старче има још и штогод даље? упита Мухамед неверним осмехом.

„То је честити срдару најмање што чинити можемо. Јер у то име можемо ми онда свака безделља, свака неваљалства и најужасније грозоте чинити. Ми ваља да смо према ближњему то исто што смо и према себи. А ко је наш ближњи. То ваш Алкоран не познаје! Човек је на тачци оној де стоји мален као мрав; али дух, који у томе малом човеку борави, тако је велики, да обухвата цео свет. Тај се дух неда обуздати, он је силан, па се неможе ни задовољити на прописима појединих људи, он хоће сам да узлеће, да измишљава, проналази и ствара. У свакога човека има дух пророчански; али нема смелости, да се отворено појави. — А да дух човечији неби до те самосталности ни смелости дошао, ваља га запојити фанатизмом, и недати му да од тога даље мисли. У то име ваља га занимати тешким опасним радом, који привидној слави води, и онда неће имати кад самосталне мисли да мисли. — Људи хвале Омарово великодушје; али за ово дело проклињаће га цео свет и назваће га варварином, рече старац Граматик оштрим нагласком.

— Ти старче, ето баш сада рече ми, да људи напојени фанатизмом, не мисле даље мимо онога што се ту нашло. — Није ли зар и код тебе тај случај! — Омар је, старче, узор од људи. Ја непознајем жива, а нити сам чуо да је било икада племенитијег човека на земљи по што је Омар. — И ево ти кажем, да ме са твојим разговором ниси убедио, ја нисам приметио ничега, да има у тима жаљеним књигама више и боље, него што има у Алкорану, одговори Мухамед великодушно.

„Нисам те убедио,“ упаде старац љутито. А зар је нужда да се удављеном

још воде досипа, зар се може још већма удавити!

— Старче! опомену Мухамед достојанственим гласом и држањем, на озбиљност. Ти мене још и не познајеш: а изричеш пресуду. — Ти врло грешиш у твојој злој вољи. Зар је мене когод дотерао амо к теби. — То беше искључиво моја добра воља, јер сам хтео да саслушам мисли једног честитог човека, ког држим исто тако за фанатика, као и он мене.

Старац Граматик тргао се на ове речи Мухамедове. Он диже своје уморене очи и погледа Мухамеда, који му на мах изгледаше достојанствен и у потпуном облику човека. С тога си даде воље и труда, да се са Мухамедом споразуме, заото и рече: „Измири ћемо се младићу. Ни један човек неможе у оној мери свету књигу поштовати; ако незна шта се све даље ван те свете књиге збива. Свете књиге говоре, како ћемо се Богу молити и божијим заповестима угађати. Оне нас уче да будемо милостиви и да делимо милостињу; али нас неуче како ћемо штогод имати, да можемо делати. У тима спаљеним књигама могао си наћи разговетно и чисто, на искуству основано, шта треба, и како треба човек да ради, па да буде сретан и задовољан. Није доста, да човек знаде како ће сам за себе живити, већ ваља да знаде како ће у друштву живити, и шта се збива около њега и даље од њега. Он треба да позна свет и значај његов. Он ваља да ухвати пут небесних звезда. Он треба да рине у дубине морске; он ваља да сиђе у утробу земаљску, он ваља да дозна оне истине, које се данас називају још тајне свецке. Овај пут којим ви идете по Алкорану, неводи добру. Људи ваља да се окуће, што је врло тешка ствар —јер носити вазда у руци оружје, и на врху мача откровење пророково, иште много, врло много људских жртава; а и бунар се исцрпи непрестаним вађењем, људи се пак сатру непрестаним проливањем крви. У тима спаљеним књигама могао си ти наћи сву ту мудрост живота и испитивање непознатих страна света, што ниједно није противно Алкорану. — За сву муку научењака — награда је вандализам, дивљашко уништење толкогодишње културе. Ја би ти могао милионима користи набројати, које лежаше у изгореном благу, али то је за тебе сасвим свеједно. Ко не позна из маленог праву вредност, неће је познати ни у великом делу.“

Мухамед се мало замислио чујући ове старчеве речи, па тада диже поноситу своју главу и упита старца Граматика веома љубазно: „Кажи ми старино, били ти хтео поћи самном у Нешед? Ја би те радо повео тамо — жељно ће те дочекати. Та овде немаш ни тако ништа више тражити!“

Старац је погледао убезекнуто у свога госта. Но када је видео његово питомо лице, његово мило око, и љубак осмех, у његовој се души на мах појавило поверење. Позив овај врло му је годио, јер му је ово место постало мрско и грозно, он запита Мухамеда:

„Када мислиш поћи?“

— Кад год ти старче наредиш, одговори Мухамед задовољан.

„За по сахата,“ одговори старац, и одмах се даде на посао, да спреми својих пет, шест ствари.

— Врло красно, кликну Мухамед радостан. Месечина је дивна моћи ћемо целу драгу ноћ путовати! Ја сам за по сахата на твојим вратима старче. До виђења.

„Очекујем те,“ одговори старац, опремајући се.

Мухамед је међутим отишао.

(Наставиће се.)

Чезња.

Благо вама ви лаки облаци,
Што висином свијета летите,
Што с громовни, страшни своји знаци,
Поздрав Божји људима носите,
Благо вама, ви можете свуда,
А ја тужан, ево баш никуда.

Далеко је од дома ми злато,
Силна река, дели међе наше,
А жеља му небројено јато,
Нестрпљива, болна чезња плаше.
Шта ми ради моја душа мила!
Ој облаче дај ми твоја крила.

Седим туди, та посо ме веже,
Изба мала сводом опасана,
Чини ми се, неки тежак бреже,
Око мене, са свих да је страна.
Шушне л' штогод, ох, она је . . . није.
Туђе небо над њоме се вије.

Па удрите громовите стреле,
Разнесите ове моје груди,
Та чезње су и ум ми понеле,
Па ја нисам, као други људи,
Бунован сам — посо ево дрема —
Заман презам, кад ње туди нема.

М

„Опет је био данас.“

Слика из сеоског живота.

Просула се месечина с ведрог ноћног неба по пољу и селу, па се беласа као чисто сребро. Изишли мали попци и зрикавци; стали код својих рупица, па удесили своју једноставну али умиљату песмицу. Песма им се плете с месечевим зракама, те сплели сладак и тихан санак, па га разастрли по целом селу.

Блага ноћна тишина полегла по њему, па га дивно загрлила као добра мајка чедо своје, да му нико санке не наруши. А ведро небо отворило своја недра, па посуло на све стране чисту божанску љубав, да сијне и да се расточе пред њом мржња и пакост, злоба и завист, као што нестаја восак пред огњем, да ми село слађе отпочине.

Ал какви се то чаровни звуци вију по тишини тој? Вију се, па дрхћу, као што дрхће душа, када је попане жуд за срећом, а осети, да јој се срећа приближује; као што дрхће први зрак, када љубне румену зору, па се стидљив заошине у луг и у џбун, да тамо недахнимице прислушкује, како му славуј даље прижељкује песмом о љубави и о миловању.

Чуј! Сад се захукају виловито плаховито, мислиш, на крилих су вихорових: сад ће се опет заошинути далеко — далеко, да их чујеш тек, као да с више долазе. Па онда се враћају тихо па силније, као каква мила и драга успомена из мртвог заборава, да се и опет часом заоре као песма ускршња, часом притаје као дах самртников. А нити знаш, откуд извиру, нити камо увиру.

Гле! А ко се краде оно из усамљене кућице тамо на крај села? Лагано отвара и затвара за собом врата, да се и не осети; па се обазриво хвата дебелога присенка од дрвета до дрвета.

Је ли грешник какав, који под окриљем тихе и пусте ноћи хоће да сакрије какав свој злочин? . . . Не бој се; грешнику није мила овака ноћ.

Је ли вила пошла да купи росу са траве, да бере биље лековито, да збира зраке месечеве, те да плете од њих чини и чаролије?

Не. Пусти је.

Што се краде од сенке до сенке, као што тиче полеће с гране на грану, боји се, да је месечина не изда. Гдегод застане, као да прислушкује сваки нагли

и јасни куцањ узаврела срца, како јој тајно, а разговетно зар шапће: „Куда? Куда?“ — па се боји, да је не ода, те га притискује рукама обема. А срце је и само вуче собом неосетно неодољиво. И она му не зна одолети; већ се хвата правцем за оним звуцима, као месечар за месечином.

Ено је већ код високога и густога џбуна дивље руже.

Иза џбуна се нешто закрши. Сенка се једна одели, те паде на траву. Две се руке раширише и дочекаше је на груди.

Мека се трава нови под њима. Њих двоје падоше по њој. И просуше се пољупци плаховити, бујни, ватрени.

— Никада нисам тако стрепила као вечерас, — прошапута она.

— Зашто, име моје? — рече он.

— Тако ми је тешко, Стојане. Тако ми се нешто слути.

Стојан је опет обасу жељним пољупцима. А она их враћаше уздрхталим, врелим.

— Видиш, Данче, ја нећу никад ништа да мислим. Знам, да ћу тебе овде наћи! па шта ми је друго стало?

— А може л' то увек тако бити? — примети Даница.

— Ја ни то не мислим.

— Ја морам, Стојане.

— Зашто?

— Да знаш само, Стојане, — ох, да знаш!

— Шта ми ти је, дико моја?

— Бежимо, бежимо одавде.

Стојан се трже. А девојче се стиште уза њ.

— Да бежимо?

— Бежимо, јер неће бити добро.

— Од кога, од чега да бежимо?

— Опет је био данас.

Стојан се трже.

— Па ја се бојим, — вели Даница.

— Ти се бојиш? — проговори Стојан, а срце му зазебе. Понда се насмехну: — Ти си дете!

И опет је стиште уза се, па је обасу пољупцима; те јој приклопи реч, што је хтеде Даница да каже.

Девојче обвило руке око његовог врата, наслонило главу на груди му; па му се предала свом душом. Подигла очи к њему, па га гледи тако мило тако безазлено, збиља као дете.

Стојан упио исто тако свој поглед у њене очи. Али му поглед наједаред склизну, па се оте бог зна куда.

Ћути и једно и друго.

Даница се чисто уплашила од Стојановог погледа. А овај се уозбиљио, обрве му пале на очи као облак на сунце, па му се лице натуштило као небо.

Девојче га помилова руком по коси.

— Ала си тако страшан! Немој да си таки.

— „Опет је био данас,“ — понови њене речи Стојан више за себе, а не миче се.

Сад се тек Даница трже.

— Је ли, и опет је био? — вели опет момак, па упрьо поглед у њу, а очи му севају. — Нудио ти је блага; је л'? Обасипао те златом; је л' ?

Даница се чисто охладила, па се стисла уза њ.

— Говорио ти је, ја сам нико и ништа; је л'? Ја сам прост момак! Голаћ! Туђ аргатин! Је л'? А свецем и недељом свирам у егеде као циганин, ко ми боље плати. Причао ти је, колико сам пута и њему пијаному свирао; је л'?

— Стојане, очи моје — прекиде га девојче.

— Ја немам злата. Па што си га одбила?

Даница врисну, па се заплака, а сузе јој полетеше као дробни бисер низ лице у недра.

Раскрави се душа у Стојана. Заболи момка до срца, па узе да купи тај драги бисер пољупцима.

Клону му Даница на груди, па јеца хоће да се угуши. А Стојан је милује. Па јој тепа од милоште. И занесе се

девојче. те заспа у његовом наручју као мало дете у колевци.

Заклопиле се дуге трепавице. Ветрић ухватио прâм косе с чела јој, па се сигра с њоме. Мека је месечина полила по безазленом лицу, љуби је по руменим усницама и белим недрима. Груди јој се тихо таласају; а испод груди бије срце, па дрхће на њему танка кошуљица изнад сваког откуцаја.

Стојан се занео у миљу. Не сме да се макне, да је не пробуди. А чисто му криво и од месеца, што се тако загледао у његово злато. Па му жао, што јој натера вреле сузе на очи. Ал —

— „Опет је био данас.“

Та му мисао и опет сину у памети, па му се као хладна гуја сави и стиште на срцу, да му одатле тек трује час и живот. Као да је отрова попио, стаде га пролазити крôз хладноћа као грôза; а срце се напело, да пукне. Грôза му се разли по целом телу, па га поли и по врелом челу, да му чисто помрча свест.

Што још остаде свести, остаде само за то, да му што јасније изађу у мислима пред очи све прилике и неприлике, што их је љубоморно срце кадро довести у свезу с оном трећом особом, која се на силу бога плете између двоје, да им наруши срећу и блаженство.

Заман руком таре Стојан хладно чело, зар да збрише одунд црне мисли. Као нераскидан беочуг стегла му љубомора и памет и груди, па не пропушта другог зрачка, друге мисли.

— „Да бежимо?“ Куда? Камо?

А, да л' ће моћи гдегод побећи и од те мисли, што му се ето увуче у памет и као црв у здраву јабуку, па подгриза, срећу његову да труне целог века? Да ли ће се моћи кадгод опростити те отровне мисли, што се као сен од човека не одваја, него се као злослута авет мота и намеће по зрачним мислима љубавне среће, кад се једном улеже у заљубљено срце.

Да беже? Зар се неће свуда наћи подлих душа, да завиде срећи убогог момка, који нема нигде ништа осим то мало среће, а њу би животом својим искупио пре, него што би се растао с њом?

Зар сирома ни толико среће не сме уживати? Зар тај подли свет не уме бар толико поштовати туђу светињу поред свога златног телета, ком се клања као богу, а зна тако ужасно да презире онога, који нема иначе сребра ни злата, него је задовољан, кад нађе на овом пустом свету један кутак таман доста за њега и његову љубав?

— „Опет је био данас.“

Није то први пут вечерас, како му се тужи.

А он? Шта је учинио? Зар му досад то „данас“ или „јуче“ није могло већ толико пута бити последње, том убици спокојства његовог? Зар је онај мањи убица, који живом човеку убије све што има на овом свету, па га пусти као голу лику низ воду него онај, који такога ниткова смакне са света?

Па шта онда? Закони немају срца.

Толико пијавица гмиже по овом свету, те на памук сисају крв јадне сиротиње без казне, без прекора. Па кад све до голе душе исисају, кад подрију и најсветије храмове спокојства човечијег, па му се и најјачи стубови сруше и угњече коју пијавицу, онда, да би ту крволочну пијавицу осветили, да би покајали зар смрт божијег створења, дижу — на вешала онога, који је својом руком из срца свога ишчупао отровну зверку, а није тражио помоћи тамо, где срца нема нити хоће да се зна за таке невоље.

Па да га смакне? Да уклони с пута себи Стојан тога зликовца? Шта ће бити с њим? А Данче његово тек онда ће остати без њега.

Не, не. Стишај се, Стојане. То добро срце само за тебе бије. Те румене уснице твог пољупца само желе. Те руке само тебе грле. Чувај је.

Ено ти обави девојче руку своју

око врата. Ето ти се и у санку стиска уза те грчевито, силно, као да је неко отима, па му се не да.

У тебе тражи, Стојане, свој спас. Не дај је. Не дај је.

— Стојане! Не дај ме!

Снажно је обави момак мишицама својима. Стискоше му се жилаве руке око белог врата.

Отима се.

А све то већма се стежу прсти Стојанови.

Она грца . . . кркће . . . Издиже се као укочена. Рукама својим хвата његове, да се откине као из тешког ланца. Још један потмуо крик . . . Руке јој задрхташе и отпустише се. Задрхта јој цело тело. Затреса се и стропошта колика је дуга. А глава јој клону на Стојаново раме.

Његови прсти још не попуштају. Као да их је грч ухватио, па се укочили, па се стисли и урили у врат њен, те не може да их откине.

Упрьо очи у лице јој. Поглед му је дивљи, страховит.

Њене се трепавице отвориле а не мичу се. Очи јој се светле спрам месеца, а укочене.

Стојан је наједаред испусти из руку. Скочи на ноге. А Даница полеже по трави.

Он стао уз њу. Гледи је. Понда се саже над њом. Стиште своје усне на њене усне. Љуби је; а она му не враћа. Прислушкује јој дах; не чује га. Руку јој меће на срце; не куца. Прислонио ухо на груди; не куца. Притиснуо усне; не куца. Гледи јој опет у лице. Страшно! Очи јој поднадуле. Око њих се ухватио црн-модар прстен. Око белог врата подишла крв, нанизале се модрице. Рука јој се сроза с груди, па паде поред ње у траву.

Помаче се!

Дохвати јој Стојан руку.

— Данче!

Нико се не одзива.

Ништа се више не маче, као да је и листак на грани утрнио.

Бледа, блеђа од месечине, а нема и непомична — сушта смрт!

Из ведра неба поче да росуља тиха роса, па јој стаде трептати спрам месечине на белим грудима, као да си просуо дробан бисер по белој свили. Месец јој упрьо у зенице; али и тај сјај све већма трне, што се сјај очију већма гаси. Потавнеше и очи. Поједини удови хоће да се расхлађују; а с тим и самртнична бледоћа да се прелива по њој. Само уснице, румене уснице хоће зар и сад да прсну. Горе зар на њима још увек толики врели пољупци Стојанови.

Стојан је глади по хладном челу, милује по лицу, по грудима. Хладна и све хладнија!

— Сад си моја. Сад ми те нико више отети неће.

Нешто кршну у грању.

Стојан подскочи, па упре поглед на ову страну.

Славуј се пробудио, па запева. Пева, па мислиш, сад кликће, сад плаче.

Стојан клече поред мртве девојке, преви се преко ње, као да хоће да је заштити од целог света, да је нико не види.

Мало за тим потрајало, па поче да се диже, као да долази к себи.

— Мртва!

Понда се ухвати обема рукама за главу, погледа и опет у мртво девојче. Јекну и сломи се на траву. А сузе му грунуше на очи.

За тим устаде.

— Тако ћемо се занавек састати, да нас нико неће моћи раставити. То нам је веридба. Не ћемо дуго одгађати сватове. А он неће више долазити. Ја ћу сам да свирам у нашим сватовима. То ће весело да буде. Што смрт спари, нико не распари.

Па дохвати своју егеду. Намести се, да загуди. Рука му задрхће; а гу-

дало испаде из руке, егеда паде у крило. Жалостан поглед на егеду.

— Не знам. Не умем више. Па на што ми?

Зграби гудало и преломи га. А егеде тресну о дрво, да се распрште. Жице попуцаше, јаукнуше, као да се заплакаше. Последњи звук, и с њим утрну и последњи зрак среће Стојанове.

Опусти му срце, свет, живот — свуда сама пустош.

Мирно пређе мртвом телу. Пажљиво га узе на руке, подиже га уза се. Па пође.

Више је пута тако држао на рукама и љуљао као дете. А она се смеје, па гуче, па му се хвата рукама око врата.

Еј, како је онда лагана била! А сад — сињи терет! Још му тежа пустош на души и у грудима.

— По мајчин благослов, па . . . на венчање!

Славуји их испратише тужним сватовцем.

Месец зађе за гору. Небом блисну зора . . .

А.

Како праве пчеле ћелице?

(Свршетак).

Научењак овај испитивао је даље и материјал, из кога се ћелице праве, што опет нико до њега учинио није; јер кад су својства материјала позната, онда се може тек одредити улога, коју имају пчеле а коју механијске снаге у постанку ћелица. Нашао је тако: да је восак у хладном крт; у топлом, као што је у кошници (27°—37° C.), да је мекан и скоро течан, дакле, да је тако пластичан, да се може од њега све правити. Нашао је даље, да восак има знатну контрактичност.

Нико до Миленхофа не говори о каквим другим ћелицама, него само о шестостраним призмама. Он разликује три врсте.

Најобичније, јер их је највише, јесу ћелице у лику шестостране присме са правичном основом затвореном са три конгруентна ромба. Сечице на странама у ових ћелица неједнаке су, три су дуже а три краће.

На крајевима, где се саће дотиче са кошницом, нису ћелице шестостране него петостране, затворене на основи са два паралелтрапеца, и једним ромбом. Ово је друга врста ћелица.

Трећа врста ћелица прави прелаз од ћелица за трутове ћелицама за радилице. Ове су ћелице развучене и не показују ону правилност, што се у осталих види.

Постанак је код свију ових ћелица једнак. Миленхоф разликује у њихову постанку ове три фазе: 1) прављење основе из три конгруентна ромба и кратких сечица; 2) продужење страна у присме до потпуне дужине; 3) пуњење и затварање ћелица.

Како праве дакле пчеле ћелице? — На ово ћемо одговорити, кад кажемо, откуда им восак.

Восак, из кога пчеле праве ћелице, лучи се у абдомену (трбуху) и изилази између претенова у врло танким листићима, тако танким да би их на милијоне требало за килограм један. Они листићи онаки, какви из тела њихова изађу, нису за употребу, него се морају пљувачком прерадити. Тако прерађеним воском раде пчеле.

Почетак градње састоји се у састављању саћа са кошницом. Ово пчеле тако раде, да се ухвате једна за другу и тако оне, што почињу, држе и носе. А кад је крај готов, онда друге настављају посао у том правцу даље. Продужењем овога постаје средња ламела у саћу, која на једној и другој страни носи ћелице. Кад би скинули све ћелице, онда би нам остала средња ламела онака, каква је, сасвим рапава. Удубљења та постају овако: при градњи пчеле на једној и другој страни притискују главом и то тако, да сваке појединe глава дође у простор, што јој три пчеле на другој страни оставе. Под овим притиском

и температуром восак толико пластичан постаје, да се савије око главе пчела. Удубљења у средњој ламели толико су велика, колико и глава у пчела. На тај начин постају основе ћелица.

Но основе, видесмо, нису исте у петостраних и петостраних ћелица. Постанак овај, што га показасмо, важи за шестостране ћелице. Код шестостраних пак постаје основа тако, да глава пчеле на једној страни дође у простор, што га две друге на противној страни оставе.

Из пчела, што раде овде на једној и другој страни, излази непрестано восак, из кога се праве полагано шест сечица око пчела, будућих шест страна присме. У исто време постају и она три ромба, са којима су шестостране ћелице затворене. Ово бива тако, да се восак око главе растегне у танке листиће, сасвим по фисикалним законима, што их је фисичар *Плато* (Plateau) за течности нашао. А све ове равнине у средњој ламели праве кутове од 120°. Углова има две врсте. Једна врста углова постаје додиривањем сечица присме на једној страни саћа са сечицама на другој страни и ромба једне стране са онима друге стране. Линије, што постају из две и две сечице, секу се под кутовима од 70° 32'. А углови друге врсте постају дотицајем кратких сечица са странама ромбуса под кутом од 109°28'. Цео овај распоред види се из ових речи Миленхофових; „1) У једној сечици секу се увек три листића и праве једнаке кутове; 2) на крајевима кратких присматих сечица стичу се увек четир сечице под кутом од 109 28; 3) на крајевима других присматих сечица секу се четир сечице под кутом од 70°32.“ А сви ови кутови постају контрактичношћу материјала.

Фисичар Плато нашао је за течности таке врсте, као што је восак течан, ова правила: „1) у једној сечици не секу се никад више од три опнице и праве увек једнаке кутове (120°); 2) кад се у фигури којој (фигуре равнотеже) секу више сечица, то је увек број четир, и ове праве поједине кутове.“

Са оба ова закона, видесмо већ горе, тумачи се постанак основе и кратких страна присме. Јасно је зацело сваком, колико зависи постанак средње ламеле од пчела, а колико од самог материјала.

А кад су основе готове и почеци страна од присама, онда продуживање ових бива просто прибављањем новог материјала и причвршћивањем на већ почете стране. Да све ово може да буде, зависи од наведених својстава материјала.

Све до сад речено о постојању ћелијица односи се на правилно развијене ћелице. Прелазне ћелице не могу се урачунати у правилне, јер су развучене. Како, дакле, постају прелазне ћелице? — Само трутовске и радиличке ћелице, кад би у саћу биле, не би се могле тако сложити, да између њих не остане празан простор, јер нису једнаке величине. Да не би тога било, посредују прелазне ћелице, које нису ништа друго него деформирате правилне ћелице. Оне постају, дакле, као и правилне ћелице; деформација створена је кохесијом воска, која не да, да има празна простора између ћелица.

Трећа је фаза у постанку ћелица пуњење и затварање. За пуњење са медом могу се употребити и трутовске и радиличке ћелице. Пуњење отпочиње обично једна пчела, а друге онда настављају. А да се овако скупљен мед сачува за даља времена, мора се покрити. Но пре него затворе ћелице, пусте жаоком још и мрављење киселине у мед, да се не поквари. Затварање само бива тако, да мећу восак на крајеве од присама и савијају ове плочице до полак. До полак покривене ћелице пуне даље медом до горе и онда их затворе.

Осим наведене три врсте ћелица ваља нам још једну споменути, која је сасвим неправилна и стоји на крају саћа. Ове се ћелице не виђају увек, и зову се матичњаци. Матичњаке не граде пчеле у друштву него поједине, без онако пластичног материјала, из кога су друге ћелице направљене.

И из ових ћелица види се, колико од материјала зависи постанак правилних ћелица. Кад би од пчела појединих и њиховог рачуна зависио постанак правилних ћелица, онда би морали и матичњаци правилни бити, као и друге ћелице.

Из теорије Миленхофове изилази: *да чи-*

сто механијским узроцима постају ћелице. Causa efficiens лежи у друштву и у воску.

Миленхоф је применио своју теорију и на друге кожокрилце, по примеру Дарвинову, и покушава, да протумачи и постанак њихових ћелица. Облик ћелица, што је нашао у разних кожокрилаца, не доводи од облика тих животиња, него обратно доказује: да је тело кожокрилаца, што ћелице праве, прилагођено облику ћелица. Доказује ово са трутовима.

Теорија овога научењака учинила је сензацију у пчеларском свету. Као што свака новина нашла је и ова отпора код млогих пчелара, који не могу да се отресу нивикнутог мишљења и прилагоде новом напреднијем природњачком мишљењу. Неки се нађоше и да оспоре приоритет Миленхофу. Професор *Криш* хоће, да је тако нешто још давно и давно и неки *Реклам* хтео. Но когод познаје Рекламово учење, а упознао се боље и са овом од Миленхофа, тај каже, да се оно испоредити може пре са Бифоновим учењем, а не Миленхофовим. А Бифоново тумачење једва да се испоредити може са Миленхофовим.

Миленхофова теорија одговара сасвим духу данашње науке, јер нам тумачи постанак ћелица механијским силама, које и у осталом свету владају, без помоћи икаквих духу тих тајанствених сила па ма како се ове звале.

Ст. П.

ЛИСТАК.

ВОДА ЗА ПИЋЕ У ПАНЧЕВУ.

Истом смо у 24. броју овога листа говорили о води за пиће у Сомбору поводом списа *Дра Ј. Волрата*, а ево нам се пружила прилика, да о истом предмету неколико речи кажемо и за Панчево, дакле опет за једно велико српско место. Повода за то даје нам чланак „Pancsova-város ivóvizei“, који је међу осталим садржајем изишао у овогодишњем програму панчевачке реалне гимназије (с. 16 — 20), а писац му је тамошњи професор *Др. Ђорђе Немеш*. Тај чланак има заиста практичне важности и камо среће, да у годишњим извештајима наших средњих школа што чешће виђамо такве радове. Тиме би показали ти заводи, да и преко школскога прага поклањају своју пажњу и интерес напретку и благостању становништва своје околине.

Проф. Немеш испитивао је десет бунарских вода и две пробе тамишке воде. Од бунарских вода одговара само једна једина здравственим захтевима, па и та је из бунара у „народној башти,“ дакле изван вароши. Ни једна вода у самој вароши није се показала као здрава, још би некако најбољи бунар био у гостионици већ на крају места. *Др. Немеш* дошао је дакле за бунарске воде у Панчеву до истога резултата, до ког и *Др. Волраш* за Сомбор, т. ј. *да не ваља ни једна бунарска вода у вароши.*

Писац је тражио за воде, које је испитивао, количину чврстих састојака, хлор, азотну и азотасту киселину, амонијак и органске састојке. На основу тих података може збиља већ да се искаже суд о некој води са здравственог гледишта, али да тај буде што поузданији, било је свакако желити, да је бар квалитативно одређена још и сумпорна киселина и нарочито тврдоћа воде. Бројеви, који су постављени као дозвољена граница за поједине састојке и које и писац наводи, немају апсолутне вредности јер понеки састојци могу да пређу и преко те границе, па се ипак погледом на повољне бројеве за друге састојке не мора дотична вода одмах одбацити и може још важити као здрава вода. Зато што више података, у толико сигурнији суд.

Као да је и сам *проф. Немеш* приметио ту празнину у свом раду. Тако бар схваћамо ми његов прекор методи за одређивање тврдоће, јер пошто се иста одређује сапуњавицом, то — вели писац — добијамо само приближне вредности. Али овде се што друго и не захтева и ни један човек, који се разуме у тим пословима, неће очекивати од наших провинцијалних лабораторија ни за друге састојке

н. пр. онако егзактне бројеве, каквима се диче анализе минералних вода, израђене на свеучилиштима и политехникама. Па би ли с тога било паметно и да ли би се тим послужило општем добру, да се оканемо сваког аналитичког рада, особито кад се зна, да су у овако практичним радовима низови тачних децимала више као неки накит, а скоро никад немају утицаја на оцењивање за практичне цељи. Зато треба радити само стрпељиво и уз придржавање свих постојећих прописа, па се и у малим околностима може доћи до резултата од трајне вредности.

Тврдоћа воде је израз за количину креча и магнезије у дотичној води. Без тога познавања не да се представити слика о нарави неке воде. Ко неће дакле да одређује засебно она два тела, мора да прибегне изналажењу тврдоће. Особито је то нужно кад хоћемо да сравњујемо воде са различитих места, а по тврдоћи може се често судити и о геолошким одношајима некога предела.

Проф. Немеш примећује још, да степен тврдоће има само вредност са техничког гледишта. Али то не стоји. Све хигијенске комисије, које су се последњих година састајале истицале су потребу изналажења тврдоће и поставиле су за степен исте границу. С тога није довољно, што писац само у опште каже, да се тврдоћа панчевачких вода движе између 2—8 степена. И да је то збиља истраживао, нашао би, да те бројеве треба можда чак са 10 помножити, да се добије прави израз за тврдоћу панчевачке воде. Судим то по количини чврстих састојака, која се код ниједног бунара не силази под 50, а код једног достиже чак 450 на 100.000 делова. Празним нагађањима не може се ту дакле ништа помоћи.

Органске састојке одредио је писац количином кисика, која је потребна за њихово оксидисање. Погрешио је, што није на то мерило свео и број за нормалну воду. Овако нема нестручан читалац за тај важан саставак никакав преглед у пишчевој таблици. Да је ту редукцију извео, увидео би одмах и сам писац, да тамишка вода није ни при свом улазу у варош здрава вода за пиће.

Иначе су особито поучне обе анализе тамишке воде. Писац је анализовао ту воду при улазу Тамиша у варош и при излазу из вароши. Док је при улазу нашао на литру воде 144 делова чврстих састојака, од хлора тек траг, органских састојака 4·72 (као кисик), а од азотне и азотасте киселине ни трага, имала је тамишка вода при излазу чврстих састојака 156 делова, хлора већ 14·2, органских састојака 6·1, а већ су се појавили и трагови азотне и азотасте киселине. На свом кратком току поред вароши вода се дакле у Тамишу у тако јакој мери покварила. Ко зна, да на том размаку стружу опанчари своје коже у Тамишу, да је ту купка и велика пивара, тај се неће томе ни мало чудити, а та чињеница разувериће ваљда и оне многе у нас, који још једнако сматрају речну воду као non plus ultra здраве воде за пиће.

Проф. Немеш не помиње нигде микроскопски преглед воде. И тај се сматра од новијег доба као врло важан. Један поглед на микроскоп чини гдекад у хигијенским питањима сваку даљу анализу излишном, а увек је важна допуна хемијске анализе. Тим путем могао би можда писац и да потврди своју предпоставку о пореклу панчевачког издана т. ј. да у првој линији потиче из Тамиша.

Разуме се, да ове замерке, што сам их навео, не треба сматрати као неки прекор ваљаноме писцу. То су само смерне примедбе и жеље човека, који се и сам много сличним пословима бавио. Писац је и за ово, што је урадио, заслужио сваку хвалу. Сада је само на Панчевцима, да разрачунају са конзеквенцијама Немешовог испитивања за своје место, а да за то имају пуно разлога, то ће знати сваки, ко сравњује бројеве рођаја и умирања у Панчеву, што их доноси тамошњи „Наше Горе Лист.“

М. Петровић.

КЊИЖЕВНОСТ.

„Балканска Царица“ пред судом руске журналистике. (Наставак.) Не пуштајући се у оцјену цијеле драме, писац овога чланка задовољава се оцјеном характера, појединих монолога, конструкције и хармоније стиха, чистоће и лакоће језика, и према томе уврш-

ћује ово дјело у ред с најлепших производи првих српских пјесника, и додаје још, да ово дјело, црногорски народ оће читати и усвојити као „Горски Вјенац“ владике Рада.

Кроз једну годину у Подгорици представљено је било 3 акта ове исте „Балканске Царице;“ али она и сада још није завршена. Па с тога у епилогу састављеном другим пјесником на гласу, *Лазом Костићем* и прочитаном на сцени по свршетку представе гђом М. Павловићком, која представљаше Даницу, међу осталима стиховима стоје и ови:

Не остави дјело свето
Започето, недочето!
То те моле, то ти ишту
Погинули на бојишту;
Молити се из дубина
Сјен блажена Даничина,
Свијет они, свијет ови,
И унуци и ђедови,
Моле ти се свети крши:
Доврши га, ох доврши!

Писавши онај чланак у „Извјестијама“ више није ништа јављао; он се је зауставио стрпељиво очекивајући свршетак. Али свјет је свјет: он нема стрпљења и нечека. Па ево ти нови чланак у „Новом Времену“ (№ 3303, 9. маја ове 1885.)

С највећом радозналошћу читамо: „Књаз Никола црногорски *наштампао је* своју трагедију „Balkanska Carica.“ Боже — свети! шта је ово? Књаз је наштампао, а ми, који сједимо крај њега у његовој престоници, на Цетињу ништа не знамо о томе, кад зна то, цио свјет и допрло је чак до у Петроград: Срећни људи: они сад читају све наштампано! а ми имамо само неколико одломака у нашој „Црногорци.“ А на што је ово, да је наслов стављен *латиницом?* Одузеше нам Латини Ћирила и Методија, а сад . . . . .

Читамо даље: Иво Чер*нај*евич а за што не, као што Руси нешто пишу: Чер*ное*вич? тако Угл*иса* умјесто Угљеша, *Зја*вљак м. Жабљак, Бу*з*ати м. Бушати. Види се, да је овај Рус мутав и не може да изговори наше опште славенске гласове *ж* и *ш* и мјесто тога говори *з* и *с;* нема изговора, како оће и како може, а за што не пише барем привилније? Ћеф му је такав!

Читамо и још даље и налазимо збрку страшну: Станко, испративши Ива с писмом у турски логор, одлази у свој логор (то је у Арбанији, јер не спомиње се, да је он по налогу оца вратио се у Зету и стао под Бернславцима) и ту некаквим случајем срета се с Даницом, која одбија његов захтев да бјеже заједно под крило султаново, и на његово питање, шта њу веже Црној-Гори, одговара познатим монологом: „Шта ме веже?“ . . . Послье овога се растају Даница и Станко: Посљедни оде опет у Арбанију, да војује против Турака; и у том Даница добије глас, да је он заробљен. Кад ето ти, опет *случајно,* они се сретају, али се не говори ђе. На завршетку г. репортер „Новога Времена“ побркао се до тога, што ријеч *књаз* тумачи некаквим сопственим именом, и за то овако цитира једно мјесто из драме: „Слушајте, војници, и ти, Књаз“ . . .

Јасна ствар, да је овај сурадник новина све то узео из некаквих новина њемачких, па преводећи на руски језик, није разумео ништа, и саставивши своју сопствену збрку, даје овакав закључак тобож књажевом дјелу:

„Даклем частољубје побједило је љубав, и трагедија је свршена. Њезин драматичан значај је више но сумњив (другијем ријечима, изван сваке сумње, да нема никаква); али то не искључује ни најмање вриједност појединијех епизода.“

Има људи, који лажу, причајући о Црнцима, Кинезима, Патагонцима и другима народима, код којијех ријетко завири ко од изображеногa свјета; али лагати без свакога обзира о ствари, која свима стоји пред очима, треба имати страсти и великог јунаштва, које заслужује награду, али какву, нећемо казати: нека се домисли сам г. репортер.

Сада приступамо к чланку, заузимајућему два подлистка у „Новостима“ (№ 127 и 130.) подписаном од *В. Харламиовича.*

У овом ми видимо прије свега, да човјек зна добро српску литературу и српски језик, да је он уопште човјек од науке и према своме задатку право тумачити и цијенити туђи умни производ, држи се савјестно пред ауктором и пред читаоцем.

Он ће, колико је могуће, да упозна читаоца с цијелом садржином „Балканске Царице“ у том виду, како је она била представљена у Подгорици у почетку ове године, даклем у 3 акта, и то извршава с таком тачношћу, да се морамо чудити, оклен је он то узео. Много цитира он из „Балк. Цар.“ и ако не у стиховима, али у врло тачном и лепом преводу; тако да читалац може од прилике судити не само о садржају, него и о љепотама драматичнога дјела.

Кратки, али језгровити увод, а тако исто и закључак одређују значај овога дјела и мјесто његово у словенској литератури.

(Свршиће се.)

ДРУШТВА.

(Главна скупштина „друштва за српско народно позориште“ у Новом Саду 17. (19). јуна 1885. Годишњи извештај начеоника друштвеног о раду управнога одбора.

(Свршетак.)

Неки месни одбори позоришни тражили су од управе, да утичу у избор репертоара, у поделу улога, да позивају стране глумце на гостовање, и т. д. па је тога ради било неспоразума између тих месних одбора и управе позоришне. С тога је управни одбор изаслао пододбор један, да регулише одношај местних одбора према управи. По свестраном претресу тога питања пронашло се да горњи захтеви не спадају у делокруг местних одбора, пошто је то противно уставу друштвеном. У §. 23. устава стоји: „Позоришни одсек постављаће у таком месту (у које позориште оде) на време преставлања из чланова друштва или других родољуба један одбор, који ће позоришном касом руковати и њу контроловати. . . . . Кад се позоришна дружина из оне вароши удали, онда и деловање одбора престаје“. Према томе управни одбор није могао дозволити, да месни одбори присвајају себи нека права, која им не припадају. Али управа ипак свагда према приликама узима у озбор праведне захтеве месних одбора и у свакож месту обично предузима споразумно готово све послове, који се тичу напретка и бољатка позоришног.

Ради вршења непосредног надзора над позоришном дружином у смислу одлуке скупштинске од године 1883. изашиљан је начелник друштвени у Вршац, а подначелник у Панчево и Земун.

Лист „Позориште“ излазио је и ове године под уредништвом А. Хаџића по један пут свакога месеца.

Пре недељу дана приређене су две заједничке представе у Београду, у којима су суделовали наши и београдски глумци. Приказивани су ови комади: „Краљ Лир“ и „Робијашева ћерка“. Ово је учињено ради међусобног упознавања и зближења српких уметника позоришних.

Да би се осигурала егзистенција нашим глумцима за њихове старе дане и да би се исти боље привезали за овај завод, — решио је управни одбор, да се установи глумачки пензиони фонд. О томе се подноси посебан извештај и предлаже се скупштини на одобрење и статут за тај фонд.

Издано је 5% тантијема г. Мити Поповићу за његова оригинална позоришна дела, а тако исто и писцу г. дру Милану Савићу за његове шаљиве игре.

Дозвољено је управитељу немачког позоришта Л. Дуби, да може на немачком језику приказати шаљиву игру пок. Косте Трифковића с насловом: „Љубавно писмо.“

Наша позоришна дружина обишла је ова места: Сенту, Аду, В. Кикинду, Вршац, Панчево и Митровицу, а сад се налази у Земуну. Дружина је по рачуну од 24. 1884, до 9. маја о. г. имала 71. фор. и 84. н. дефицита, ма што је и за то време привредила 19.081.фор. и 04. н. После пет година дана у којима је вазда бивало знатна сувишка, овај садањи мањак може се само тиме расјаснити, што је ова година била доста лоша и неродна и што сада плате глумачке износе више него пре. У осталом, да дружина није имала ферије од 8 јула до 8. августа 1884., не би ни тога маленог дефицита било. Према томе може се стање ипак повољним назвати. Сувишка је било у Ади: 65. фор. 46 н., у В. Кикинди 41. фор. 79. н., у Митровици 4. фор. 63 н. и у Панчеву 307. фор. 45. н. — О позоришној дружини подносе се скупштини засебни извештаји.

Сконтрована је каса друштвена више пута и нађена је у реду.

До сада се у име хонорара за оригинална позоришна дела плаћало 5% тантијеме од укупног прихода сваке претставе. Сад је пак позоришни одсек решио, да се писцима оригиналних дела даје од прве представе 10% тантијеме а после од сваке даље представе 5% од укопног прихода дотичног позоришног комада .

На празник св. Костантина и Јелене т. ј. 21 маја (2. јуна) о. г. навршило се 25 година дана, од како глумује садањи управитељ наше позоришне дружине Димитрије Ружић. Управни одбор одлучио је, да на зиму, кад позоришна дружина овамо дође, свечано прослави 25-тогодишњицу вреног рада тога неумрлог, ваљаног и одличног глумца, који је готово цело време свога глумовања провео на нашој позорници и на дику нашу 6. година водио управу над позоришном дружином нашом. А том приликом и да се уједно одржи и прослава двадесетпетогодишњице његове супруге познате и омиљене уметнице наше Драгиње Ружићке.

Месеца јуна 1886, биће 25. година од како постоји овај народни институт: „друштво за српско народно позориште“. Управни одбор напомињући то, саопштава славној скупштини, да ће се идуће године одржати и та прослава свечаним и достојним начином.

То је у главним потезима рад управнога одбора.

РАЗНО.

(Глумац Кин). Енглески песник *Томсн*, који је на далеко познат у свету и чувен са својих песама, дошао је из своје домовине Шотске у Лондон као сиромашак. Први његови стихови слаба су му дохотка доносили, те је морао да прави дугове. Једва једном изиђе од њега славан спев „Годишња времена", и то му име прослави. Сад навале на њега веровници да им плати што је дужан, а један од њих, који не могаше одмах да буде наплаћен, даде га због дуга затворити. Глумац енглески *Кин* читао је спев „Годишња времена" и необично му се допао, а кад је чуо да је песник тога спева у хапсу због дуга, он таки оде онамо и зажели да га пусте к њему. Пусте га. Дошав у собицу, где Томсн беше затворен, рећи ће: „Господине! Ја се зовем *Кин*. Моје вам је име можда боље познато, него мој таленат. — Ја бих желео да ми допустите, да могу с вама вечерас вечерати; немојте ми замерити, што сам и не питајући вас наручио код садањег вашег домаћина вечеру за нас обојицу." Томсн се нашао у неприлици; али жеља, да упозна боље тако славнога глумца и нежни и простодушни начин, којим се Кин њему представио, утиша ону узбуђеност у Томсну и он допусти Кину што је желео. После неколико часова живог разговора о многим занимљивим стварима рећи ће Томсн *Кину*: „Допустите ми да вас нешто запитам! Како је то, да ви мене потражисте овде, мене, који сам млад шотски писац и овде у Лондону немам никаквог имена? Да сам ја вас потражио не би било чудо, јер ко не би зажелео да позна тако славног и омиљеног уметника као што сте ви." „О, ви не знате, какво сте ви мени добро учинили," одговори *Кин*, „Ја сам био јако болестан, болестан на смрт, па у то добијем ваш спев „Годишња времена", и то сам читао с таквом насладом, да ми се здравље одмах на боље окренуло. Одмах сам наумио да вам се на томе захвалим, те хтедох у опоруци да вам оставим сто фуната стерлинга. То сам вам дакле дужан остао. Толико сам дао и моме лекару, а он ме није излечио, него ви, дакле сам вама дужан. Али на што да чекате ви док ја умрем. Ја не марим да останем дужан, ја волим да платим моје дугове одмах и надам се да ми не ћете замерити." Пре него што је Томсн могао на ово да одговори загрли га *Кин* и замоли га да му допусти, да сутра с њиме може заједно ручати. Изненађени песник хтеде своме срцу одушке да даде, али *Кина* је већ нестало из собице. Сутра дан на подне ево ти опет *Кина*. Није ни речицом једном споменуо своју јучерању понуду. При ручку, ког је *Кин* наручио био, разговараху се о разним веселим стварима, па онда о књижевности и уметности. После ручка *Кин* оде изговарајући се, да му хитни послови не даду да у тако милом му друштву може дуже остати и загрливши песника молећи га да га као пријатеља свог за навек сматра изиђе из собе. Кад је *Кин* отишао нађе Томсн испод тањира банку од сто фуната стерлинга. Ово је догађај, који више служи на част доброти срца, него ли таленту овог славног глумца, чије је име и у нашем свету познато и чувено. — Кад је о *Кину* реч навешћемо и ову анегдоту о њему. Он беше на ручку код неког богатог лорда, али који беше велика тврдица. Домаћин изнесе о ручку гостима само неког лошег црвеног вина изговарајући се, да му се изгубио кључ од подрума, те не може на жалост своју бољега вина да изнесе. После ручка одведе лорд госте у башту да им покаже шта све има онде вредно да се види. Међу осталим беше ту и један грдан кавез са свакојаким птицама, међу овима и један ној. „Видите, господо, овога ноја", рећи ће домаћин, „тај вам има чудновату нарав; ако ћете ми веровати, он може да прогута и да свари по читаво комађе гвожђа!" — „Тако ми бога", узвикнуће на то *Кин*, „па то је тај обешењак прогутао *и кључ од Вашег подрума*, милорде, за то бих вам ја саветовао, да што пре дате нов кључ направити!" — *Кин* је одавна желео да види Плимут. Једном га наговоре пријатељи да иде с њима онамо и он оде, али му се ништа није допало. Кад се вратио у Лондон запитају га како му се Плимут допада. „Ни најмање", одговори *Кин*, „јер осим сирћета све је тамо било кисело." — *Кин* се родио у Лондону год. 1693., а умрьо је у Бату 1766.

НОВЕ КЊИГЕ.

Зоологија. Од *Доброслава М. Ружића*. Свеска 1. Београд, штампарија задруге штампарских радника, 1885. 8-на, стр. 75 и 2 л.

Библиотека одабраних романа. Свеска друга. *Ковачница.* (*Maître de forge*). Роман у два дела. Француски написао Жорж Оне. Превео *Бранко Мушицки*. Други део. У Новоме Саду издање штампарије А Пајевића. 8-на, стр. 186. Цена 60 новч.

ИСПРАВАК.

У прошлом броју „Јавора" у примедби на прво страни стоји на два места пред именом нашег уваженог лекара и књижевника г. дра Ђ. Мушицког „*пок.*" у место „*пошт.*" т. ј. „*поштовани*", и умољавамо сваког нашег штов. претплатника, да у своме листу ту погрешку поправити изволи.

Још овај број ***„Јавора"*** шиљемо свима штов. претплатницима који се закаснише. Молимо да изволе за времена обновити претплату, да неби било прекидања у разашиљању листа.

Администрација „Јавора."

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уредняку, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 28. У НОВОМ САДУ 14. ЈУЛА, 1885. Год. XII.

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

VI.

Скоро је година дана одкад Мухамед и Јусуф оставише племе Ђенеда и окренуше се од пуста Нешеда, те отидоше у борбу за ширење Алкорана.

Али као да је у вечитој књизи природе написано стајало, да ће Нешед некада бити средиште великог преврата у Исламу.

Лепа Зулејка подигла је красан и велики замак. Његове куле вијаху се поносито и високо у зраку; са те висине, могао је човек на неколико миља добрим дурбином сваког путника опазити.

Зулејка није гледала са тих кула, она је седела у одаји на дивану веома тужна. — И нехотице мора да се откине питање: „Па зар и така лепота може патити?

Одзив нам је: Заиста може! И што је лепота себе свеснија, тиме горче пати. Она мисли обично, да има више права на уживање овога света, па је тиме омахна грозница. — Но Зулејка није дошла још у тај положај, да види себе обмахнуту. Она је тек у првом полету чезње. Но њена права туга, која јој лице бледиломваја, тиче се њеног детињског осећаја, детињске љубави. Данас је пуних четрнајст дана, како јој милог оца сахранише. — Зулејка је остала самохрана на беломе свету. Њена је срећа, што је њу отац однеговао место мушког детета; но и опет у првим тренутцима, осетила се она веома несигурна, видећи, какав огроман посао, и каква је тешка одговорност на њезина женска плећа пала. Али је Зулејка била живахна, разборита, одважна и умна. Она је знала, да ће њезино племе бирати одмах

другог Емира, ако се она претвори у нежност и мекост женску и покаже слабост и несигурност свога положаја; с тога је она дозвала одмах по смрти очевој све поглаваре, и ту при одру самртника изјави она, да прима на себе тешко бреме Емирства и да ће она све онако исто вршити послове народне у споразуму са главарима, као што је то вршио и њезин отац. Главари су већ од прије навикли на Зулејку, која је поред свога оца у сваком већу саветовала, те радосно поздравише у њој обновлење онаког делања, какво је са умрлим Емиром у часу хтело да исчезне. — Од тога часа обављала је Зулејка државне послове одрешено и чисто. — Посао сваки ишао јој је од руке, и опет није била задовољна. Она је погледала на своје дело, тих осмејак превукао би јој се преко очију; али боља што се око усана купи и уздах што га груди изгонише, јасни су сведоци њене туге. Ова туга није за изгубљеним оцем. Ова туга показује неку неизмерну чезњу, која у неизвесности црпи свој бол. Она се издавала у питањима: „Да ли видите какве путнике, да се приближују Нешеду?“ — Ако је одговор гласио, да се одиста неки путници приближују, онда је Зулејка на мах била узбуђена и нестрпљиво је упитала са које стране. Ако гласи нису гласили из Медине или са Ђедел Шамара, онда није ни упитала, како изгледају и колико их; али када је речено да путници путују из Египта, са војне, онда је одмах сама излазила на бедеме, да се упита шта раде њени људи у табору. Многи су јунаци мимо њезина замка пролазили и одлазили. Зулејка је од њих разабрала, да је велики Омар покорио Александрију; на шта је од Мухамеда и Јусуфа! — Да су јој сада у овом часу бар они ту; јер је она у тако невољном стању, да је ништа разведрити неможе. Пређе док јој је отац, стари Емир био жив, када јој падне на душу сета, она уседне на свог виленог коњица, те лети на њему преко пустиње, као звезда зраком небесним. У томе јој време прође, а нада оживе дух: али сад се заверила да неће по године, до крајње нужде на коња сести, да неће излазити без повода напоље — она је у тузи за бабом јој.

То стање беше одиста мучно. Зулејка је гледала, да га ублажи у разговору са људима раденицима. Било је на замку у унутарњости још посла, који је довршиван. Зулејка је веома брижљиво испитивала ове раденике о њиним жељама и тежњама, те их је сравњивала са општим људским позивом.

Једног дана дошла је она међу раденике, који су на доксату довршивали наслон. Ту су се разговарали о јуначким делима калифе Омара, који је већ толико земаља и градова покорио. — Они су у заносу веровали, да ће Омар цео свет покорити; а закључивали су отуда, што се Нешеђани невраћају дома. Они су држали, да је Омар прешао преко мора и сада Кауре редом под своју власт покорава.

У томе разговору, на мах ће један од присутних, да убезекнуто повиче: „Какав се оно страшан прах подиже?“

Сви погледаше на ону страну. Зулејка је у томе тренуту осетила, да јој је дисање застало, срце као да се скаменило; а бледило јој се разлило по лику.

— Небој се девојко — ако је непријатељ, бар ћемо се јуначки огледати, да запечатимо крвљу ово дело готово, рече усхићено раденик један.

„Нисам мати, да ме је страх за моју дечицу. Што се мене тиче, ја с вама живим, једно ћемо парче поделити. Мене мори страх, ако наши са бојишта долазе, да ли им се није каква несрећа догодила, да ли нису изгубили који мио и драг нам живот, који ћемо сви морати горко оплакати,“ одговори Зулејка узбуђено.

— Зар се ти бојиш, да се наша војска лоше држала, упита један радник Зулејку.

„Баш напротив. Арапин ће се дати исећи, ал узмаћи неће, а то баш неваља. Добро је узмаћи кад треба; а мудро је и нападати кад треба. Па зато и мислим, да су наши нападајући јуначки изгинули, па можда и најбоље главе изгубили,“ одговори Зулејка нестрпељиво.

Сви су немо ћутали и нетренимице гледали су на ону страну, од куда се прах дигао и све већма замку ближио. За кратко време могла се разабрати јака чета коњаника . . . Оштро око Зулејкино спазило је веома добро Мухамеда и Јусуфа. — Она није ништа проговорила, али јој се на лицу и целом телу показала неисказана радост и живост. — Она је од горе поздравила јунаке, а наредила је чим их је упознала, да се капије од замка отворе. — Док су ови са коња силазили, она је ушла у трем, да их дочека — она је опазила, да је с њима једно страно лице. Мухамед је помогао Граматику да с коња сиђе, а међутим је Јусуф испредњачио да први поздрави Зулејку. Она га је врло љубазно предусрела, али јој поглед беше тамо управљен, одкуд је Мухамед са старцем долазио.

Слуге и служавке, јер у Зулејкиног оца дому не беше никад робова и робиња, узбунише се да спреме за госте нужне конаке и добру ђаконију.

Мухамед уђе у трем водећи старца Граматика, он поздрави Зулејку по адету им, поклони јој се дубоко и рече: водим ти велемоћна краљице срдаца људских ову врлу старину, ову живу књигу умствовања људска. Мислим да ти нећу криво учинити, ако га препоручим твојој особитој пажњи.

„Врло се радујем, одговори Зулејка пуна драгости. Овога тренута нећу да вас запиткујем ништа, јер би заборавила на свој домаћински позив, који ми налаже да својим милим гостима пружим најслађу угодност, а та је — у одмору. Да, да, мили моји, одморите се, а по томе имаћемо доста времена, да се забављамо причама вашег путовања и рада, и науком поштованог ми новог пријатеља.“

Граматик је гледао задивљен у лепу, умну Зулејку, он се дубоко поклони пред њом и тихо изусти: Ја ћу драговољно бити твој ученик!

Зулејка се зарумепила и пружи старцу руку.

По томе се сви гости разиђоше по одређеним за њих одајама.

Јусуф није отишао да се одмара, за њега је одмор био немир и још већи умор. Он се бојао Мухамеда, да му може покварити сав умишљај, да може потрти све жеље; с тога је он био спреман на дело. Он је прорачунао, а и био је пун уверења, да први тренут оваког ненадног састанка, кад је човек пун одушевлења и нежности, може много допринети искреном зближењу, што је иначе тешко до таког положаја у обичним околностима доћи. Његова намера беше, да сада у том раздраганом часу побуди у Зулејке пажњу о себи и своме деловању.

Но Зулејци је непрестано старац Граматик пред очима лебдио, она није могла да си протумачи, шта хоће његова присутност у њеноме двору да значи: а особито она препорука Мухамедова, којом га препоручује њезиној пажњи, с тога се мало обраћала на Јусуфа и његов говор. Јусуф је то са зебњом приметио, па ће заједљиво болним гласом да упита:

Ти ме драга — Зулејко и не питаш, како нам беше на страшноме бојишту?

Зулејка је порумепила, па му нежно одговори: „Имаш право Јусуфе, али ми опрости, што је чудна појава старчева, сву моју пажњу у часу за се привезала. Немој се срдити, што ћу те замолити, да ми штогод о њему приповедиш!“

— То је Мухамедова тајна. Последње вече, када смо били спремни за пут из Александрије, довео је Мухамед старца собом и изјавно је, да се старац

*

находи под његовом заштитом. Он је путовао с нама, ни абдес ни молитву није вршио, по томе држим да није наш, рече Јусуф.

„Изглед му је загонетка, мора да је и у глави његовој нека нова тајна. Али чему да се мучимо са незнањем, приповеди ми Јусуфе о бојевима са непријатељем.

— Да, то беше дивно, славно — ал и страшно доба. Ту мудри и велики Омар, ту непобедљиви јуначан Амру. Наша војска одушевљена до изумлења, жељна боја, жељна славе — заиста дивна слика; али је и непријатељ јуначан, коме се још и очајање придружило, те се чини да је непобедљив. Но син пустиње, вичнији је боју, срчанији је и дурашнији. Сукоб беше страшан призор. Амру је научио победити. Његов је лик показивао чисто поуздање, а ма да је отпор непријатељски неочекивано силан био, опет је Амру са животом могао јамчити за победу, јер наша војска што је чешће и више сукоба са непријатељима имала, тиме постајаше срчанија, жесточија и истрајнија. Много нас је остало на бојишту, али најзад победисмо, варош освојисмо и — непријатеље поштедисмо, јер нам Омар рече и у непријатељу ваља јунаштво поштовати. Мој је живот у два маха био питање тренута; али ме је спасавала мађијска снага помисли на тебе. Баш у оном тренутку, када се непријатељски мачеви кршише над мојом главом, ја поменух твоје име, које ми свагда уливаше толику снагу, да сам своје непријатеље одбио и спасао се.

Јусуф је после тих речи, неописаном чезњом гледао у лепо око девојчино. Речи и поглед Јусуфов изненадише и збунише девојку, те она незнаде у тај мах ништа одговорити; она је порумենила још већма но мало пре, када је Јусуфословио, зашто га не пита, како им беше на бојишту. Јусуф је употребио ту забуну, да јој још више каже, он настави одушевљено: Лепа је румен на твоме лицу, као зорина светлост на лицу небесном. Теби се чине можда чудновате моје речи — немој да се чудиш. Ово није необична промена на мени. Зар ти ниси никада слушала о пророчанским сновима, који се морају испунити! Зар ти ниси слушала никада о чаробној замисли, која јогунасто води човека по путањи живота, и неоставља га до остварења. Јесам ли ја крив, што је и мене у животу тако стање пратило, које ме доведе до момента, у ком се у најкритичнијем тренутку показа идол, који значи спасење, и за којим ја и незнано тежити морам. — Опрости Зулејко, ако сам много рекао, ја врло поштујем твоју узвишену скромност, али сам држао да несмем прећутати и затајати пред тобом себе, јер ти ваља да знадеш каквих људи и каквих осећаја, находе се у твојој околини.

Зулејка је међутим прибрала се и своје достојанствено али љубазно држање заузела. Она приже главу и рече: „Ја сам ти Јусуфе врло много благодарна. Живот мој залога је твога живота. Ја сам слободна само са твојом вољом: моја захвалност иде до крајњих граница. Ти можеш захтевати од мене шта желиш, ја ти несмем и немогу одрећи; а тим више, што верујем да си племенит човек и да слободу и вољу другог човека, нећеш злом намером ограничавати. — Ти ми говориш слатке и ласкаве речи; оне су одиста пријатне за уво, кад од правог човека долазе. Само жеље наше, ма колике биле, ваља да се у границама могућности крећу; јер штогод пређе праву меру изазива отпор, који порађа борбу и врло тешко постизавање жеља. Човек не треба да поверује одмах својим сановима, јер му могу исти порушити најплеменитију страну живота. Испитивати и добро испитивати, то је наша задаћа, и онда је и постигнута цел права и истинита.“

(Наставиће се.)

Два капетана.

ОД ВИДА ВУЛЕТИЋА — ВУКАСОВИЋА.

Год. 187* Јован Петровић, Бокез, био је пустић капетан на корабљи „Црногорки“. То ти је било људе, да му није било пара у нашој морнарици. Кад би когод упитао дружину: — „А како ви капетан Јово?“ — Сви би ти одврнули, баш ка' да их је једна мајка породила: — „Халан му било! . . На цвијећу му цјевало! Боље, Бог и вјера, ш њим' бродит, но с другијем пировати. . . тако ти је дружина благосивала капетан Јована! Па како и не би? Јован ти није на броду какав силеџија, но рек' би, да ти је то добар домаћин у красној задруги. . . Он се недере туђијем језиком на дружину, но ју овако соколи: — „Ала дјецо! ала дружино! Весело моји соколови! . . .“ Дружина би за Јована и у ватру. Није ти ту било иностранца, намјерника, јали придошлице, но све права Србадија, таман као каква породица на мору. . .

Кад би корабља стригла у крму пунијем једрима, онда би ти когод од дружине јамио гусле јаворове, па би ти припјевао Марка и Лазара, те би га мрнарица од милине слушала, а новајлија би се загледао у гуслара.

Баш дивно, онако усред морске пучине, да се разлијеже наше слово! . .

Јован би се ђегод замислио, па би ти овако очепио дружиници:

„Сложно браћо, у љубави! . . Докле смо ти ми у слози — и Господ је Бог с нами, те нас штити од сваке *невере!* . . . Запамтите дјецо, ону нашу: *Само слога Србина спасава!* . . .“

Тако ти је капетан Јован бродио по морској пучини готово десетак година, а с истом дружином. Није га нигда, да тако кажем, ни прст заболио, но му све ишло за руком, те би људи казивали његову господару: — „Лако теби газда Марко, ти имаш побро, срећна капетана! . .“

* * *

Јован је средњега стаса, ал' богме као дреновина. Црне косе и брка, а образ му ка' у дјевојке, те неби нигда рекао: — Ово ти момче плови морску пучину! — Очи му зврче као у сокола. Помамио би по свијета.

Јован је навршио равно тридесет година на Савин дан.

Шаливџија је, да би се ш њим и мртав развеселио и насмијао.

Поносит је каонути Србин, па ти неби за живу главу попустио ђе му је до части и имена. . . . То свак неразумије, а чешће кажу американски капетани: — „*Мистер је Џон* опапрен човјек, ал' је поњешто опорите изадиркљиве ћуди! —“

* * *

Капетана — Јована срећа намјери у Њу-Јорку на красну Ческињу Ану кћер г. Вацлава Холуба, богата обртника. Загледају се, па се и узму. Тако ти се Петровић окући у Њу-Јорку. Више није заповједао с туђијем бродом, но након годину вјенчања лијепо набавио красан барк, те му нађенуо име *Словинка А.*

Било је на вјеру жао лијепој Ческињи, да капетан Јован одлази, али шта ће! Петровић се научио по мору с оно његове дружине, па му се бре неда за вазда на суху. Једном ће својој домаћици: — „А шта ћеш Ане, опрости бона, да те остављам за мало доба! Вели се: наука зла одука. . . . Ђе је когод викао, ту навикао!“ То рече, па загрли љубљену жену, јави се своме тасту, па ти заједри пут Лондона. . . .

* * *

У Оцеану је било овога пута капетан-Јовану и повуци и понеси. Говорила је дружина: — „Бог нас је спасио и његова десница! . . .“

Тако ти је Јован уљегао у Темзу без крпе једара, а и брод му се јадно набасекао. Није друге, ваљало на кобаш *(у dock)*. Он пред кобаш, а ето ти, што би рекао: *што би*, другога американскога брода *Џемс* па ће ти капетан мистер *Џон Бул*, — грађанин Њујоршки, ал' тврдоглав човек — да је његова старија, да ће он први на кобаш. . . Капетан-Јовану сине крв уз образ, па онако увријеђен, паљути се, да нигда тако. Не би ти му био попуштио за вас бијели свијет! Напне ти самокрес на капетан-*Була*, а *мистер Бул* на њега. . . . Она поморска власт, да их развади и да се бродови неполоме, нареди, да уђе први на кобаш брод капетана Јована, каопути, јер је први доједрио, па онда брод *мистер Џона Була*. . . . Поносио се капетан Петровић, да је изашло на његову, бива, — да му се поклонио американски грађанин мистер Џон. . . А капетан Бул то ти је сматрао највишом увредом, па је пуцао од љутине, да се тако смјело поступати сједнијем *џентлменом*. . . .

* * *

Шетао се капетан Петровић по палуби свога брода, кад ево ти поручника мистер Јонатана, те предаде капетан-Јовану сљедеће писмо:

„Мистер Џон Петровићу!

Јутрос си страшно увриједио американскога грађанина, с тога те позивље на самртни мегдан.

Џон Бул.

Кад капетан Петровић прочита листак књиге, насмјехне се, па ти брже накити ово писмо:

„Мистер Џон Бул!

Баш ми је жао, да немогу, да задовољим господина капетана, јер ми нијесмо *једнаци тер једнаци*, бива ја сам ожењен, а *џентлмен* је нежења, те с тога баш неизлазим на мегдан.

Почитовањем
Кап. Јован Петровић.“

* * *

Од тога било прошло три мјесеца па је капетан Јован био и заборавио ту шаљиву згоду, кад ево ти му једне недеље листа:

„Мистер Џон Петровићу!

Јучер сам се оженио, па смо сада *једнаци тер једнаци*. Молимо те господине, да ми сутра изађеш на мегдан на мјесту. . . .

Почитовањем
Џон Бул.“

Капетан се Петровић опета насмјехне, па ти му овако отпише:

„Мистер Џон Бул!

Веома ми је жао мистер Џон, да не могу ни овога пута, да те задовољим. Нијесмо ти *једнаци тер једнаци* — јер истина, ти имаш жену, а ја, Богу хвала, имам и жену и сина, који ми се је родио прекојучер.

Особитијем почитовањем
Кап. Јован Петровић.“

* * *

Мистер Бул прими писмо и увјери се, да је капетан Петровић разложит. Слегне раменима, па ће, онако љутит, сам собом: — „И овому ћу доскочити.

. . . .

Након девет мјесеца, весео, да нигда тако, напише ово писмо:

„Мистер Џон Петровићу!

Баш ми је сада жена породила сина. Сад смо *једнаци тер једнаци*. Допаде ми је, да ћемо сада моћи окушати наше самокресе.

Штовањем
Џон Бул.“

Капетан Петровић прими ти писмо, па брже пошаље друго:

„Мистер Џон Бул!

Ни овога те пута не могу да за-

довољим, јер је и мене, Богу хвала, жена обдарила другијем мушкијем чедом.

У части ми је, да се кажем особитијем штовањем

Кап. Јован Петровић."

* * *

Мистер Џон Бул није се ни овога пута јако ожалостио. Сам ће собом: — „Богме ћемо и ову пребрдити!.." — Прошла година, па ће ти овако Петровићу: „*Барем смо ти сада једнаци!* Имам и ја другога сина! Нема ти овога пута ђавла ни његова оца, да те спаси!.. Излази ми на мегдан!"

А њему ће Петровић: — „Није куд камо ни овога пута! Биће три дана, да ми је жена породила мушко чедо, па, као добар домаћин, не излазим ти на мегдан. Кад ти Бог даде трећега сина, чекај ме!"

Прође ти још једна година, па ето ти мистер Џон Була, да му се је породило треће мушко дијете; ал' му брже одврати Петровић, да он, Богу хвала, има четверо.

Тако опета, по прилици након годину дана, Џон Бул пише, да има ето и четвртога сина, а Петровић навјести петога.

Зато се непредаде мистер Бул, на ето мало постајало вријеме, пише Петровићу, да му је Бог дао петога синчића, а капетан му Јован одврати, да он има шестеро, па, ако невјерује, да дође слободно, па да их види... Кад ти то чује мистер Џон Бул, о длаци, да непобјесние. Оћера Јованова књигоношу, а својој ће жени: — „Ти си штирка, неваљаш ни пребијене паре! Аја, није фајде, ми ћемо се раскрстити!.."

* * *

Богме ти се твој Бул тешко завади са женом, па ће ти у оној љутитости брже на пут, таман у далечине преко тихога Оцеана... — Кад он здраво, крушан и рушан, на дом, а твоја ће му жена након мало дана породити близанце. Ту није било краја ни конца весељу ни теферичу...

Најпрво ти напише листак књиге:

„Мистер Џон Петровићу!

Ево ми је на сада породила жена близанце, па ти тако имам седмеро мушке дјеце. До наде ми је, да смо *једнаци тер једнаци*, па, да ћеш ми након толико чекања, изаћи на мегдан.

Штовањем

Џон Бул."

Ево и Петровићева одговора:

„Мистер Џон Бул!

Ти мистер Џон имаш сада седмеро дјеце, а ја шестеро (ове ме године жена није обдарила сином, па нити кћери), те ти с тога као поштен човјек немогу да изађем на мегдан.

Ти, бог и душа, знаш, да нијесмо *једнаци тер једнаци*, јер се је мени старати за шестеро дјечице, а теби за седмеро.

Кад ми понарасте породица, чекај ме на јуначки мегдан. Само ћу те то толико замолити, да ми напоменеш, зашто смо се оно свадили, јер, да ти право кажем, прошло је од тога осам година, па се ни неспомињем.

Почитовањем

Кап. Јован Петровић."

* * *

Мистер није знао што да уради од љутитости, ал' се опета покорио случају, а да чека, да се Петровићу породи седмо дијете...

Тако ти је та ствар до дана данашњега, па се незна докле ће потрајати блажени мир... Рек' би, да још није породила мистрес Ана Петровића; ал', кад јој Бог удијели седмо чедо, онда ће истом настати друго питање...

*

Заборавио сам Вам казати, што је најглавније, да се је мистер Џон Бул

помирио са својом женицом мистресом Катарином, те је гледа *како очи у глави!* . . .

*

П. П. — Досад ми је ово само приповидио дописник из Њу-Јорка (дапаче, он ти у велике хвали двије *мистресе*, каонути праве и ваљане женице . . .), па друго непричам, јер би ми се припетило, да измишљам, а истина је најсветија ствар на свијету, јер је људи највише желе .. .

У Корчули, на Петровдан 1885.

Изложбе

У ПРОШЛОСТИ И САДАЊОСТИ

Од Душана Петровића.

Поводом земаљске изложбе у Будимпешти неће бити без интереса да сазнамо како су изложбе постале, и како се оне развијале; јер као свака установа тако и оне имају своју историју и своју књижевност.

Колевка беше већ у старој Јелинској. У старом класичком веку у Коринту и Атини излагали су вештаци — живописци — своје слике по пијацама, а народ је по свом укусу и умењу изрицао о њима своје мњење и тиме вршио јавну критику. Грчки је народ оцењивао споменике и надгробне плоче пре но што би се оне сместиле на своје одређено место. Велики је дакле у њих био значај јавне оцене, они су имали и школа за образовање таких јавних критичара. Стари Јелини сабирали су на једно место уметничке драгоцености, а богаташи и владаоци надимаху се у набављању уметних производа разне врсте, нарочито пак слика, које су смештали у засебним одајама својих палата — и тиме основаху претече садањих изложаба уметних рукотворина.

Опште је познато, како су стари Грци високо ценили и саме уметнике, о чему би се могло навести довољно примера из историје тадањег доба.

Распадом старе Јелинске понестајаху наравно и те изложбе и њихове драгоцености. Но стари образовани народи поновише ту мисао — али у другом облику. Изложбе систематски уређене — појављују се тек у 18-ом веку — премда их налазимо већ и у средњем веку, — када је система цехова била у свом јеку.

Цехови су били први покушачи на том пољу, њихово је уређење, и дух њихове задружне заједнице годио понајвећма приређивању изложаба, на којима приказивាху вештину својих чланова. Било је дакле у томе нека хвалисања, али није фалило ни поуке.

У средини 13-ог столећа када је занат почео да цвета, а градови се надимаху један с другим и отимаху се не само о претежности и првенству политичког значаја; него уједно и народно привредног, тада уђе у обичај да су занатлије своје одликоване рукотворе означавали засебним жиговима и знацима, да би тако своје ствари могли разликовати од осталих фабриката те врсте из којег другог места, те су тако поједине занатлије или вароши у погледу стварања појединих обртних производа стекли себи нека првенства и доминираху целом околином.

Немци пођоше још даље. Сваки занатлија морао је да зготови по један комад да тиме посведочи своју вештину, — и на основу тога добије право да је могао самостално радити.

Таке узорите радове све скупа изложише на једно место у тој цели, да их свет оцени. Таке изложбе прозваху се „Schaugericht.“ На таким изложбама бивало је посетилаца из далеких крајева. Оне су биле праве светковине. Када престаде моћ цехова, нестадоше и њихове изложбе.

Прелаз од „Schaugericht-а“ к правим изложбама учинила је варош Нирнберг — којој с правом припада слава започињања.

Одкако људи тргују са производима земље и творинама својих руку, вазда осећаху

живу потребу да своју робу изложе општем изгледу.

Караванац афрички, вандрокаш европски, американски „педлар," сви ти откривају своје благо пред купцем, да изазову вољу на куповање.

У местима где цветаху занати и трговина поникла су средишта где беху нагомилане ствари ради продаје. Така су места била на пример „источни базари" којих још и сада има на Истоку.

„Источне пазаре" заменули су на западу сајмови (вашари) и проштења.

У извесном добу године састајали су се купци и продавци са свих страна у извесним градовима у тој цели, да с једне стране намире своје потребе за целу годину, с друге пак стране да склапају разне трговачке уговоре и уреде своје трговачке односе. У оно доба поред оних примитивних саобраћајних средстава, није ни могло бити друга начина за промет.

Сајмови у Брауншвајгу, Липисци, Нижњем Новгороду и т. д. беху од вајкада на гласу. Свима дакле сајмовима и њима сличним установама беше цељ — непосредна продаја из првих руку.

Промет се ограничавао већином на сировине и полусировине, и о систематском заступању појединих грана обртних производа скоро не беше тада још ни трага. И то чини главну разлику међу сајмовима и изложбама.

Наша је намера да у овом чланку изнесемо главније моменте из историје изложаба, набрајајући их у хронолошком реду, и тиме по могућности пружимо прегледа о досадањим изложбама.

Говорити пак о цељима, задатку и значају изложаба нарочито садањих, то је по себи цела научна теорија која изискује свестрана расправљања а превазилази задатак овог чланка који је намењен читаоцима „Јавора" у тој цели, да имају пред собом слику о досадањим главнијим изложбама.

Препирка о првенству као код сваке установе и изума — тако и овде још није потпуно решена.

Немачка, Енглеска, Францеска, а тако исто и Аустрија отимају се о то првенство. Досада је владало криво мишљење да је прву изложбу приредио марки д' Авез год. 1789. Но то је мишљење оборено новијим испитивањем; јер је доказано *да је прва систематска изложба била у Нирнбергу год. 1569.* дакле већ пре 300 година! У списку те изложбе — што се налази у архиви те вароши има побележених две стотине комада изложака. Међу сачуваним списима што се односе на ту изложбу налази се и штампани проглас, који разлаже и саму цељ изложбе са овим речима: „Alle Neuerungen in den Hantirungen der Neuzeit aus der ganzen Welt, selbander mit unsere ainhaimische Kunsterzaignuss."

Из тога се дакле виде први зачетци модерног схватања о самом задатку изложбе, која је била права изложба без обзира на продају. Она је једино смерала на поуку — напредак и усавршавање. Идеална цељ ове изложбе слаже се дакле са тежњом садањих изложаба.

За том изложбом која се с пуним правом сматра за најстарију, настала је дуга почивка.

Лондонско друштво: „Society for Promotion of Arts Manufactures and Commerce" расписало је стечај год. 1756 за најбоље рукотворине и радове на пољу ткања, и тако набављене ствари изложи на општи углед.

Ту се дакле састајемо са новим развићем, што се састоји у схватању изложбе као установе, што смера на општи интерес. Значајно је, да је ту изложбу приредило друштво што стоји над заинтересованим круговима, који ће у првом реду имати користи од изложбе.

У Француској је била прва изложба и то вештачких радова год. 1763. Та изложба има своју историју. — Она је служила ћуди и задовољењу једне знамените жене, славне милоснице Људевита XV-ог — Помпадуре.

Ту је изложбу приредила њена околина, да јој се тиме улагује и удвори.

(Свршиће се.)

О душевном развитку човјека кроз пет доба његова живота.

Написао **Др. ФРИДРИК ШУЛЦЕ.**

(Наставак.)

Дијете није још самосталан индивидуум, с тога и сасвијем зависи од човјештва, које њему заступају његови родитељи. Оно нема личног поноса. Не зна за своје „ја,“ већ каже: „Хоће Божо јабуку.“ Као што не може још себе да разликује као индивидуум, тако исто неможе ни друга индивидуа тачно разликовати. Њему је свеједно, био пред њим сељан или капутлија, он га истијем тоном ословљава. Све што год има чакшире и капут држи за оца, а што носи сукње за матер. Тек временом бива кадро да разликује правог оца и матер од другијех личности, међутијем ове држи за чике,ује, тетке, стрине и т. д. Дијете није индивидуум, па за то и не индивидуалише с погледом на друге личности и ствари. Гдје одраслији наилази на читав ред најфинијијех разлика, о којима расуђује и по којима управља своје дјеловање, ту је код дјетета све без ике разлике. Најприје упознаје најопћенитије знакове. Круг, са двије тачке и једном одвјесном, а испод те водоравном цртом, представља му добро погођену слику било оно ма кога. Вокали у ријечима могу се упоредити меком тијесту, које тек посредством конзонаната добија неку извјесну форму. И свака је ријеч индивидуум, а своју индивидуалност добија конзонантима. Пошто је дакле дјетету баш то индивидуално неприступачно, то оно изговара у говору најпрво вокале, тек доцније приучи се на конзонанте, који индивидуалишу, те треба доста времена, док си присвоји цијелу конзонантуру. Каогод што слабо индивидуалише ријечи, тако исто бива и са његовијем представама, т. ј. оно се служи у говору најнеопредељенијем и најопћенитијем изразима. То се најбоље види, кад приповиједа. Сваку ће причу овако почети: „Био човјек, цар, баба и т. д., па имао т. д.“ Ту нема ни спомена од каквог логичног поретка рјеченица помоћу везника, замјеница и т. д. Представе ниже једну иза друге, ма и не стојале у логичној свези. Па за то и говори: „А он вели; а он дош'о, па онда каже и т. д.“

Све ове појаве, које може сваки и својијем искуством попунити, показују, да није дијете још потпун индивидуум, а камо ли да је достигло висину људске природе — дијете је највише удаљено од оба та човјекова циља. Оно је још испод индивидуалности и потпунијех људских појмова. Па с тога и нема за сада ни користи ни штете, што нема појма о праву и дужностима, о чему ће тек доцније јасан појам добити, јер оно је несамостално и не способно за рад. С тога нема ни слободе, а нема ни одговорности; нема заслуга, а нема ни гријеха. Ово стање *невезане везаности*, називамо ми временом невиности. Но да постане самосталнијем индивидуумом, мора погријешити, а да задобије откупну личност, мора човјек изгубити рај невиности. И гле његов се нагон на то покреће; његова самовоља ступа у опријеку са вољом индивидуа и потпунијех личности; почиње одустати од прописа, које му други намећу, од начина, које му други прописују т. ј. наступа *непристојност*. То је епоха, кад се појављује у дјетињем животу *свјесна непристојност* т. ј. такова, кад већ дијете осјећа погрјешку, коју је починило, осјећај, кога још у малог дјетета нема. Не треба да осуђујемо ту непристојност, јер је то психолошка нужност. То је почетак самопоуздања и индивидуалности; услов личног карактера. Развитак оправдава ову непристојност. Но не треба мислити, да с тога пропустимо да казнимо те непристојности, те их можда чак и посцјешавати — већ напротив треба их сузбити, али тако, да дијете зна за што га казнимо. Ко мисли то постићи батинама и на суров начин, тај или ће тијем проузроковати код дјетета пркос или убити у њему вољу. Кад се почне чешће догађати та свјесна непристојност, наступа друга и нова периода

Дјечак.

Код дјечака појављује се први пут свађа и бој, први конфликат индивидуума са човјештвом. Дјечак има већ индивидуалности, али

скроз незрелу, која је још далеко од личности у потпуном смислу. Кад незрела индивидуалност ступа у опрјеку са зрелим човјештвом, су се онда најјасније исказује психолошка суштина дјечачког доба. Дјечак, као индивидуум, али још потпуно неразвијен, има доста развијено самопоуздање, које је тијем јаче, што се још није упустио у борбу са свијетом и што још није искусио осјетљивијех пораза. Осјећајући се тобоже као важан, види он гдје одрасли уживају слободу и права. За што, да се не смије и он тако слободнијем и овлашћенијем осјећати? Зар је он гори од њих? Тако напада дјечак на те привилеђије одраслијех. Али још незрио умом не види он, да су са тијем правима одраслих скопчане и многе дужности; он им оставља драге воље дужности, само права себи присваја! Без презања присваја си сваку слободу — на чак и пушење и пиће у потаји. Он мисли да је већ одрастао, и осјећа се да је велик, кад може да задовољи све своје жеље — само штете, што те жеље нијесу од великог значаја, већ лудорије, или дјечији послови, но то му је далеко теже кад му ко каже.

Представља му се, али пошто су то паметне представе, како могу оне упливисати на његову *несамет*. Њежност исмјева као слабост, а правој слабости руга се пркосећи. Да ли да га у том опасном стању повјеримо његовој незрелости? Човјештво заступљено у првом реду његовијем родитељима и учитељима мора водити тачан рачун о раду тог младог усташе и образовати из њега прави индивидуум и праву људску природу. То се може само силом постићи, па с тога и ступа човјештво њему као сила на супрот, која захтјева безобзирну покорност. Дјечак јој се мора без приговора покорити. Треба да наступи други одношај између дјечака и родитеља, него што је био између дјетета и родитеља. Дијете његујемо и мазимо, размажен пак дјечак јесте право зло. Поступачко и непримјетно морају родитељи своје понашање напрама њега мијењати — што на жалост не чине — морају му на супрот стати као безуслован афторитет, а он им се мора безусловно покоравати. Прво што мора дјечак да научи јесте: бити послушан. Послушност је његова врлина.

Срећа по оног, који то научи, јер само тијем моћи ће се подићи на врхунац индивидуалне зрелости. То се не да без строгости постићи — а не осјетили дјечак строгост у том добу од стране својијех васпитача, то ће му она теже пасти доцније у животу. По ријетко кад поступају родитељи доста строго са својом дјецом. Породични одношај родитеља према дјеци и афторитативна влада, то су противности, с тога мора доћи у кућу школа, уз оца учитељ. А пошто се у породици не може подносити афторитет, то које вајде и од кућног учитеља. Кућни учитељ јесте у неколико члан породице, он се сувише упозна са дјечаком, те је на спрам њега повјерљив, а тијем лако нестаје у дјечаку презања пред учитељем. У јавнијем школама напротив то се не може да збуде, те баш у томе и лежи њена добра страна васпитања. Јавни учитељ изгледа дјечаку као озбиљан, строг, а често и као намргођен господар и само у толико повјерљив у колико то његова природа изискује. У школи није више дјечак кућевна маза већ — што и треба да је према степену свог развитка — питомац. Васпитање код дјетета јесте њега, а код дјечака запт. Нема ништа по дјечака, ако није у довољном запту. За то и велимо дјетету, да је непристојно, а дјечаку, да је безобразан.

Потпуна и разумна строгост, којом треба да предусрећемо дјечака, не ће дјеловати на њега никако као неприродан притисак. Сама његова природа изискује, да тако с њим поступамо. Незрело, а у исто вријеме биће, које је малне индивидуум, — хоће да је образовано; тежи, да достигне оно чега се боји, што му импонује. У том се добу најјасније показује, да: који јачи, онај и старији. Оног, који покаже највише чврсте воље и срчаности, респектују сви и изабиру га сви за свог вођу. То избија на површину, кад се играју, а знају, да им није нико за леђи. Играју се војника, разбојника и друго, из које игре малне увијек понесе по гдјекоји успомену. Све штогод је варварско њима се свиђа и томе повлађују; а да смију, многоме би од њих присјело то њихово уживање. Код њега важи сила више од права. Његова природа изискује потпуну

збиљу и он се игра са цијелом животном збиљом, што се код дјетета још не опажа. Природно, јер му се човјештво увијек на супрот ставља као строга сила, која је научила да заповиједа. Брзо научи он од човјештва заповиједању, али тешко оно што му човјештво заповиједа.

Човјештво му служи као примјер, на који се угледа. Из њега бира идеале. Но још и тијелом и душом тек у неколико развијен, посматра он човјештво у правцу одоздо према горе, — а не у противном правцу, како би се могао увјерити, да има, који су још ниже и од њега — и отуда он у својијем идеалима тежи увијек за нечим вишијем. Најмилије му је бити кочијаш — а како да му и не импонује онај, који са високог сједишта, као са Олимпа, управља по својој вољи ватренијем коњима. С тога, што би хтио да сам импонује, диви се из прикрајка ономе, који њему импонује. И у колико се више кадикад љути на строгог оца, а енергичног учитеља мрзи, у толико их се више, кад одрасте, сјећа са поштовањем и љубављу; док се напротив у онога, — коме је био отац и учитељ попустљив, — у доцнијијем годинама порађа мисао, да су они требали друкчије да с њим поступају.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМА ИЗ АМЕРИКЕ.

I.

Чикаго 11. маја 1885.

Придраги Виде!*) — Опростићеш ми, да ти нијесам прије писао, но боље игда, него нигда. Овамо су велике зиме, јер смо доста на сјеверу, па сам ти зато баш одгодио. Ти ћеш ми добри пријатељу, опростити! — Овамо се је с нама (Европејцима) њекако доскитао и римски императорски новац, па му ја недам никако, да ми спомиње старе римске опачине у овој земљи слободнијех генија. Шаљем га теби драги брате, да дође и овај скиталица у твоју красну збирку. — Новац је поњешто истрошен, али цијеним, да ћеш га ти свакако моћи опредјелити.**) Душе ти спомени се, да се је доскитао чак у Чикаго тај европејски грешник, да омета американску слободу, па се грохотом насмиј и спомени се судруга Вицка! —

Сад ћу ти причати штогод о Чикагу. Да би те и по дебелу извјестио, одуљио би пуно, јер ти је ово велик град, па ко би описао што се све у њему ради и догађа? Ко би описао све љепоте и дивне забаве? Само ћу ти штогод натукнути, а да знаш то толико гдје сам:

Има становника преко 700.000. Овако се дијеле по народности:

Ираца 200.000; Нијемаца 300,000; Слављана 80.000, а остало ти је разне народности.

Ово су ти најзнаменитије зграде: 1. *Градска Вијећница* (**City Hall**). Ово ти је ремекдјело градитељства, те је сва од камена и мрамора, а ступови су јој од гранита.

У њој су ти сви главнији уреди.

Дограђена је ту скоро, те запада 4½ милијона долара.

2. *Нова Бурза* (**Board-Thread**).

Била је отворена с првијех овога мјесеца, те запада 2 милијона долара. Сва је од бијела тесаника (вапненца), а прочеље, вањски и унутарњи ступови од фина гранита. Кити је на све стране фини мозаик, а торањ јој наткриљује све остале здраде у граду, те се с његова врха може вићети цијели град и она убава и равна околица.

Цркве су понајвише од дрвета и од опека.

Полаче су и улице наличне европејскијем (у великијем градовима) па да како и стил јим одговара.

Овамо ти је баш краснијех *булеварда* и перивоја, те се могу испоредити с најбољијем у нашијем великијем градовима.

Казалишта ти је око дванаест, али су мој брате, слаби ти блажени претстављачи!

*) Ово је писмо написао г. Вицко Летис, учитељ, нашему сураднику г. Виду Вулетић-Вукасовићу.

**) Новац је бакрени — Цара Валентинијана.

Кад дође какво гласовито талијанско друштво, то ти је велика јагма и врева народа, као то ономадне, кад је пјевала за двије седмице чувена *Пати*. Сваке ти је вечери било у казалишту до 10.000 посјетитеља. — Кад је пјевала, било јој је сваки пут 5.000 долара. — Најмањи ти је улаз од једног долара, па све до 50. — Дође кадгод и дјекоје изврсно американско друштво, ал' је то богме у ријеђе! Американци воле шакање и *vhiskey!*.. Иза Њу-Јорка ово ти је други трговачки град у Сједињенијем Државама. Овђе ти голема трговина, те на све стране града пролазе, долазе и одлазе велики влакови. Улице су навјек пуне кола, да се можеш једва једвице маћи. *Трамваја* је преко 800.

На Мичигану је велико бродарење. . .

Овђе ти се на месарници на дан убије само свиња 10.000, а говеда, оваца и другога живога, ту ти се ни броја незна. У месарници је радника 8000, те је ту и банка. — Ово се месо шиље и у Европу.

Код речене је месарнице (комарде), прошле недеље, изгорело огромно складиште дрва. Ту ти је пусте штете 4 милијона долара. — Ово је све изгорјело, па нека су грацки ватрогасци на гласу ради велике вјештине и јунаштва! Најгора ти је ватра иза 'рђава језика! . . .

Овђе су улице преплетене, баш, да тако кажем, мрежама телефона, а у *Великој ти Банки* преко двије тисуће жица.

Палмерхаус је огромни хотел. Каже се, да је најбољи у Америкама. Вас је од жељеза и од мрамора, те неможе никако изгорети.

Ја ти не би мој брате, никад довршио! Има ти још пуно и пуно. . . . Други ћу пут више и опширније, те ћу те тачно извјешћивати о грацкој политици, метингима, изборима, о слободному гласу и о штампи.

Поздрави ми све то миле браће учитеља, радника за просвјету! Бог те помогао, те ојачао твоју десницу, да довршиш што си започео! Живио!

Твој судруг

Вицко.

КЊИЖЕВНОСТ.

„Балканска Царица" пред судом руске журналистике. (Свршетак.) Немамо потребе наводити оно, што се тиче садржине „Балканске Царице," јер сигурно, да му је за основу служила „Црногорка"; али не можемо да не преведемо од ријечи до ријечи увод и закључак, због тога, што је ово прва оцјена, коју даје човјек од знања и без сваке тенденције, јер све, што је било у иностраним новинама до сад, било је тенденцијозно и површно, а понекад и сасвим изврнуто, као што смо виђали мало више.

„Покојни наш слависта *В. В. Макушев* — говори г. Харлампович — под упливом доктрине славенофила, која учи, да у литератури појединих славенских народа не може се појавити штогођ од особитога значаја, исто тако као и друг његов по професији *В. И. Ламански* нијесу симпатизирали са развитком засебних словенских литература. Па с тога у 1865 г., кад је црногорски књаз Никола отворио живу литературну радњу у Црној-Гори, Макушев је са самопоуздањем говорио, да „и ако се књаз Никола са пуном вољом одаје поезији, и његовијем лиричним пјесмама (на пр. „На гробу Петра II," „Цетињско звоно") не може се одрећи нека вриједност, али тешко се може надати, да буде он у стању написати штогођ слично „Горском Вјенцу" и „Шћепану Маломе" покојнога владике Петра II." Тако се изражавао В. В. Макушев у оно доба, кад су биле већ познате прекрасне патриотске пјесме књаза Николе I: „Нека сваки узме примјер од Краљевића Марка," „Онамо, онамо!" и, на свршетку, његова трагедија „Вукашин," из које друга појава трећега чина била је наштампана у црногорском журналу „Орлић" за 1865 г.

За већи пркос славенофилима*) сад ми имамо прилику наслађивати се прекрасном, још неизданом подпуно драмом високопочитијемога књаза-пјесника Николаја I. Црногорскога под насловом „Балканска Царица," која је већ била представљана почетком ове године у Подгорици, у присутству самога аутора, ци-

*) Ми смо увјерени и знамо сигурно, да то не ће бити у пркос славенофилима, па и ни славноме проф. В. И. Ламанскоме, него биће њима за највеће задовољство и радост.

јеле његове светле фамилије, нашега министра-резидента, турскога комесара и великога броја осталога свијета. Треба ипак примјетити, да сцена није могла подпуно одговарати представи *овога цвијета србске литературе.*"

Даље следује садржај цијеле драме, а за тим овај закључак:

„Ишта може ли бити љепше од ове узор-патриотске драме, из које се види како дубоко њезин ауктор продире у срце човјечанско, а тако исто колико дубоко схваћа он дух народа, у средини којега суђено је њему живити? Доста је схватити карактер главне особе, у овој драми, Данице, који је изведен како се не може боље, да чојек рече, да је ово ремек-дјело: колико најсветијих надања носила је она у свом срцу и колико пута она је у њима жестоко преварена! Је ли могуће да чојек не симпатише овом злосретноме створу, који је љубав к' отаџбини претпоставио личној љубави према своме вјеренику? Може ли ко да не симпатише према старању Данице, која хоће да одврати свога вјереника од отаџбине? Она узимље на се да измоли своме заблуђеном вјеренику опроштај од његовог престарјелог и болешљивога оца; у најкритичнијем моменту њезино добро срце спремно је поднијети све; она се ни најмање није бојала макар какве опасности само, да би остала вјерна кћи своје отаџбине.

Смрт Даничина, на први поглед, могла би дати повода мислити, да она није имала толико тврда и необоривога карактера; али, зна се, она је то учињела у очајању — због тога, што су узалудна била сва њезина старања одвратити свога вјереника од издаје, и што су њезину љубав к' њему људи могли осуђивати. У читавој драми ништа није племенитије од личности Данице: у колико је узвишен карактер, Данице, у толико ниско стоји пред њом особа Станка — њезинога вјереника, по природи својој сувише понешеног за властољубљем, које је њега и бацило на сасвим лажан пут. Даница — то је тип праве Црногорке.

Истичу се овђе такођер лица књаза Ђорђа, старога војводе Деана и кнеза Перуна, као правих представника народног црногорског духа.

Поета је узео предмет своје драме из историје старе Зете свршетка XV в. и потпуно је у том остао вјеран историји. Овђе је све тако тачно, тако наравно, да ти се чини, као год да читаш историка — живописца *(вјештака).*

Завршујући засад наш кракти реферат ми ћемо говорити о овом знаменитом дјелу опширно, кад се оно појави у штампи, као о дјелу, које је украс не само српско-хрватске, него и цијеле славенске литературе."

Што је писано са знањем предмета, о којем се збори јасно и разложно, то не требује никаква тумачења; само за овог врлог писца, који је тако лијепо схватио једно од најљепшијех дјела српске литературе, у потврду његова наговјештавања морамо додати, да то дјело још се ради; оно још расте, као свако велико дјело, постепено, а не ниче одмах из земље, као печурке или какве ефемериде,

И у том, одбијајући од себе свако лично предријешавање, навешћемо неколико ријечи из посљедњег броја „Извјестија Слов." поводом светковине 6-га априла ове године.

Истина је, да су све владике црногорске — говори се у овом реферату — биле самоуци у ствари вјере и науке, али сви су били љубитељи књижевности и некоји од њих познати су, као списатељи и пјесници, међу којима нада свима износи се поетична слика Петра II, најгенијалнијега српскога пјесника и најизображенијега Срба свога времена. Оста вјеран овој традицији и садашњи књаз Никола, који све слободно вријеме своје даје изучавању историје отаџбине и пјесничком раду, а бисер овога рада биће „Балканска Царица," над којом високи поета све још ради. Па и нека ради, јер ни једно велико дјело није се просуло из пера од једанпут, али било је ношено у пјесничким грудима у продужењу многих година, па некад бивало вијенцем цијелога његовог живота." Ми са своје стране само можемо устима пјесника овом великом дјелу поновити жељу:

„Доврши га, ох доврши!"

Д.

БЕЛЕШКЕ.

(*„Természettudományi közlöny"*), орган маџ. природословног друштва доноси у својој свесци за месец *Јули* о. г. чланак нашег вредног и поштованог сарадника *М. Петровића*, професора учитељске школе у Сомбору, под насловом *„A tejsav a nép táplálékában"* („Млечна киселина у храни народној"). Наш вредни *Петровић* радио је и ради и у немачким научним листовима и ми смо имали прилике да прибележимо његове радове и у немачкој научној књижевности. — Овом приликом нека је овде прибележено, да је бечки илустровани лист *„Die Heimat"* донео у свом 25. броју од ове године чланак *„Die Schlacht auf dem Amselfelde im Volksmunde,"* („Како народ прича о битци на Косовом пољу") што га је написао *Ђорђе Јаус*.

(*Фотографис на Раваничка диплома и велики државни печат цара Лазара од г. 1381*). Професор *Александар Сандић* дао је овај знаменити споменик старе српске књижевности и сфрагистике фотографисати овде код фотографа *Ј. Рехницера*, и може се видети у излозима овдашњих српских књижара. Раваничка диплома, ил како се по својем правом имену назива: *хрисовуља*, т. ј. златописано писмо царско са златним печатом царским — јесте доиста један од најлепших српских споменика старих. Печат тај фотографисан је у две слике: с лица и налича (аверс и реверс) и с дипломом овом заједно. Исто тако диплома је фотографисана у два формата; у величини великог табака и на кварт листу. На овој већој фотографији може се лепо садржај прочитати слободним оком, а на овој другој кроз стакло величаво. Печат је фотографисан онако исто велик као што је. О печату том био је опширан опис у бр. 7. „Јавора" ов. год. а о дипломи овој врло знаменитој спрема проф. А. Сандић опширно јавно предавање. Дипломом овом обдарио је у своје доба, горе поменуте године 1381. цар Лазар сјајну своју задужбину, свој, те године довршени царски манастир *Раваницу* у Србији. Од манастира сачуване се повеће развалине а црква та цар-Лазара стоји тамо и дан данас и у њој се служи. Пријатељима старих споменика и слика, нека су и ове фотографије најбоље препоручене. Набавити их може сваки *све три* умереном ценом са 2 фор. у горе назначеног фотографа у Новом Саду.

ДРУШТВА.

(*„Матица српска."*) *Састанак одбора за издавање „Књига за народ" из задужбине Петра Коњевића 4. (16.) јула 1885.*

Били су: Подпредседник Светозар Савковић, и чланови: Ђорђе Рајковић, др. Ђорђе Дера и секретар А. Хаџић.

Др. Милан Јовановић-Батут подноси за „Библиотеку за народ" своје дело под насловом: „Буквица болести."

Др. Ђорђе Натошевић наводи, да је то дело изврсно и да је за народ написано као што треба, те га препоручује за библиотеку.

Прима се, и писцу се одређује у име награде 20 фор. по штампаном табаку.

Ђорђе Глибоњски подноси за „Библиотеку за народ" свој рукопис под насловом: „О човеку," што га је по Берлину и Тучеку превео.

Др. Ђ. Натошевић напомиње, да је ствар добра, препоручује дело, али да се и слике за њега набаве.

Прима се, а преводиоцу одређује се 8. фор. по штампаном табаку.

Светозар Савковић и др. Ђорђе Дера јављају, да су прочитали 4 главе из познате Смајлсове књиге „Штедња," које је превео Андрија М. Матић. Те су 4 главе: 1. Вредноћа; 2. Какве су навике у штедише; 3. Примери штедљивости, и 4. Шта вреде ситнице.

Оцењивачи тог су мишљења, да се Смајлсова дела не могу просто преводити, него их треба употребити као градиво и удесити их за нашу потребу, пошто су са свим друкчији економни и народно-привредни одношаји у Енглеза него у нас. Све, што је у Смајлсовим делима наведено, треба применити на наше прилике, ако желимо да буду од користи нашем народу.

По тој оцени враћа се дело преводиоцу да га преради и да пази, да му језик буде што разумљивији за народ.

Према до сад прибраном градиву за „Библиотеку" одређује се, да у I. свеску „Књига за народ" уђе *„Животопис Петра Коњевића,"* од дра Илије Вучетића и „Позив" о издавању „књига за народ;" у II. свеску да уђе: *„Буквица здравља,"* од дра Милана Јовановића-Батута; а у III. свеску *„Буквица болести,"* од истога. Све три свеске да на један пут изађу и да се разашљу у један мах.

РАЗНО.

(*Стихови † Симе Милутиновића*) Поздравлѣ Славенской браћи Словацима.

Винце піемъ
  Вѣнце віемъ
    Серба рођак'ма,
    Славским Словак'ма.

Карпатъ Тайка
  Татра Майка
    Серба близняку,
    Славском Словаку.

Усердіе
  Къ нам истіе
    Братска і' доброта,
    Славска дивота.

Евó виде
  Што нам веле,
    Славъ є любезанъ,
    Славъ є беззлобанъ.

Многа лѣта
Да нам' цвѣта
Дична природа
Славских' народа! —

† **Сима Милутиновић Сар.**

И ови стихови Симини налазе се у збирци, што нам ју посла на употребу поштов. г. др. *Ђ. Мушицки* из Брода; и ови су писани сопственом руком Симином, а ми их овде у *подлистку* с тога доносимо, што су већ негде штампани.

(***Највећа награда***). Био је једном у некој вароши славан војсковођа, који је исту из велике опасности и непријатељског притиска избавио. С дана на дан саветоваху се грађани, како да га награде за та велика његова дела; али ненађоше ни једну награду која би одговарала његовим заслугама за варош, па ни то им се није свидело, да га господарем исте вароши поставе. Најпосле ће један устати и рећи: па хајде да га убијемо и онда да га као свеца поштујемо. Тако ће мо учинити, као што је негда римски сенат с Ромулом учинио. **П—ски П.**

(***Шта чини вера***). Једног дана буде Хусејин калифа, син великог Али-а, са својом дворском свитом за великим ручком. Роб један, који је носио чинију са пиринцом, испусти је баш калифи на главу. Калифа на то сав намрштен, пресече роба очима, а роб сав у страху, паде пред њега на колена, те изрече речи из алкорана: „рај је за оне, који су у стању да утишају гњев и њиме овладају.“ Хусејин на то сасвим мирно одговори: „па ја нисам љутит.“ Роб поче даље: „и за оне, који праштају онима, који су их увредили.“ „Па добро, ја ти ето праштам.“ Роб настави даље: „и бог особито оне љуби, који зло добрим враћају.“ Хусејин га ухвати за руку и рече: „е добро, од данас си слободан, а при том, ево ти још и овај дар.“ Видевши таку племенитост, рече му роб: „о Хусејине, ти си као најлепше дрво, које хлада пружа, а плод даје пустоловима, који му гране ломе.“ **П—ски П.**

(***Дванајст брачних заповести код Индијанаца***). У светим индијским књигама налазе се ових дванајст брачних заповести:

I. Једини бог на земљи је жени муж.

II. Био муж стар или млад, леп или гадан, добар или зао, сирома или богат, чувао или харчио имање, сваки осећај, свака мисао женина треба на то да иде, да с мужем као господарем својим поступа.

III. Жена се на свет родила, да на веки служи: као девојка оцу као жена мужу, као удова својој деци!

IV. Свака удата жена треба са страхом да се чува људи, који су душевним или телесним дарима одарени.

V. Жена си не сме нигда дозволити, да с мужем за један сто седне, него за част да узме, кад може узети оно, што јој он остави.

VI. Ако се муж смеје, и она треба да се смеје; ако плаче, и она треба да плаче.

VII. Свака жена, ма каквог стања и сталежа, сваку потребу мужу треба сама да спреми.

VIII. Да се допадне мужу своме, треба жена сваки дан да се пере, прво у чистој, а онда у шафрановој води; косу мора да намаже па лепо очешља, ивице трепавица неком бојом да намажу и црвен знак на чело да направи.

IX. Ако муж није код куће, онда треба да пости, на земљи да спава и никакав накит на себе да не меће.

X. Кад се муж дому врати, с кликом ваља у сусрет да му иде, да му приповеди, шта је све радила, говорила и мислила.

XI. Ако ју је изгрдио, треба да му захвали на доброј вољи.

XII. Ако ју туче, ваља трпељиво да сноси, да га ухвати за руку, пољуби и понизно замоли за опроштење, што га је ражљутила.

Шта би код нас рекле жене, да се тако што уведе? Без увреде.

Падејски П.

НОВЕ КЊИГЕ.

Опис манастира Ораховице, прилог к историји српске цркве. Од *Владимира Красића*. На по се штампано из „Летописа Матице Српске“ књиге 143. У Новом Саду. Српска штампарија дра Светозара Милетића. 8-на, стр. 30.

Србинови записници. *Србин-Милош-Грабовачки* У Земуну. Излази месечно једанпут. Цена на годину 60 новч. бр. 11.

Одговор на критику г. Финиаа Шпадијера, *пароха у Прву штампану у 12. броју „Гласа Истине“ за год. 1884.* Од *Д. Јеврића,* пароха Јаменског. Брзотиском К. Трумића у Митровици. 8-на, стр. 28.

Рад збора (митинга) Србо-Македонаца и Старо-Србијанаца, држанога 3. марта 1885, године у Нишу. Београд. Штампарија напредне странке. 1885. 8-на. стр. 222.

Rad i odmor. *Higijenska crtica od prof. Dra A. Lobmayera. U Zagrebu. Tiskara narodnih novinah 1885.* 8-на, стр. 15. — Књижица пуна лепе поуке за свакога. а написано врло разговетно за ширу публику, као што смо већ навикнути од дра Лобмајера. Сваки његов рад заслужио би, да се и ћирилицом за нашу публику прештампа.

Племићско гнездо Роман *Ивана Тургењева*. Превод с руског. Београд. Парна штампарија „Задруге штампарских радееника.“ 1885. Накладом књижаре В. Валожића. 16-на, стр. 199. Цена један динар и по.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 29. У НОВОМ САДУ 21. ЈУЛА, 1885. Год. XII.

Повед' ме . . .

Повед' ме собом драгане мој,
Суморан пут је и далек твој,
Крај мене данак биће ти рај,
А црна нојца к'о сунчев сјај,
Повед' ме хај!

Не могу злато, чудан је свет,
Не ниче свугде шарени цвет,
Не има стазе, где мислиш ти,
Нит' сјаја тамо, где тама бди,
Не нева свугде славујев друг,
Не дише сваки милином луг, —
Има и трња, где не сја цвет,
Ни тиче из њег' не спасе лет,
А има ноћи, кад дршће звер,
Када и грешник напушта смер,

Тад' чујеш само буљине хук,
Чујеш, где гладан урличе вук, . .
— Не могу, душо, — чудан је свет,
Свет би ти сатро невини цвет,
Не могу паклу поверит' рај,
Не могу, хај!

Трњем ћу драги пролетет' ја,
Победа така не има зла,
А кад се црна натушти ноћ,
Љубав ће наша бити нам вођ,
И гладан вук ће утишат' плам,
На љубав неће, кад љуби сам!
Без тебе пак'о, с тобом ми рај,
Повед' ме хај!

Ср. Карловци. **Милутин Трбић.**

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак.)

Зулејка је највећом мирноћом своје душе изговорила те речи. Колико се чињаху више пута Јусуфу, да су једва дочекане, у толико га мирноћа и озбиљност Зулејкина неком хладноћом обузимаше; али он је намерио, да Зулејкино срце заузме пре, него што би Мухамед покуцао и рећи покушао, с тога се одважио да неоклева, јер му је увек било у уму,

да се после не довикне му: касно је! Он рече:

— Лепа Зулејко, мене прострелише твоје мудре и топле речи. Изгледа да си веома хладно говорила; ал моји образи горе, моје срце гласно бије; а то је знак да мој осећај има жива учешћа у твојој речи. — Ја нисам насилник, да потирем замисли других људи; али немогу ни тада равнодушан бити, када би когод други хтео да моје мисли насилно потире. — Мени је небо мило, као и другоме човеку. Зашто да се баш испред мене закриљује оживотварајући зрак! О дивна је слобода Зулејко, што неограниченија, тим слађа, само кад не би било и слабих људи, који залутају. Неко се из заноса избави, а неко остаје у калу несреће. Ја Зулејко не желим тако дивну, неограничену слободу, ја сам понизнијег духа, ево видиш, ја ти се скромно исповедам, да би радо своју слободу у твоје руке положио — робовати теби, не би ми било тешко. Јусуф је положио руку на прса, и дубоко се поклонио пред Зулејком, која је и опет поруменила, али се брзо прибрала те рече нежним гласом:

„Примити роба, а немоћи га задржати у робству — знак је слабости, а ако хоћеш и племенитости. Ја неволим бити никоме удвора, нити подлога, па немогу ни сама тако што од људи тражити и захтевати. Ја љубим слободу духа, слободу природе, кад погледим са ових дворова у непрегледност ове равнице, у сјајност високог неба, тада ми се дух лелуја у блаженству слатке безграничности. Чини ми се у тај мах да је моја вечност. — Ја те волим Јусуфе, кад смо равни, кад смо једнаки.“

Јусуф је приметио, да Зулејка мудро обилази сваки израз, који би му праведно могао дати повода, да пред њу падне и да је можда загрли. Јусуф је био ретке бистроће човек, он је положај одмах схватио. Приметио је, да ласкања Зулејци годе; али је неће скренути са пута мудрости и озбиљног схваћања положаја. Он је дакле морао бирати пут ласкања, озбиљности, мудрости и јуначког држања. Но када је год погледао у Зулејку, занео се осећајем — он је страстно Зулејку волио. Пун жара усхићено рече: Зулејко красна, ја сам тако слаб, нејак пред тобом. Ја немам смелости да ти јасно искажем своје мисли и осећаје. Ја сам сажалења достојан — шта рекох, зар Јусуф није јунак; а тако ми великог бога и његовог пророка, ја нисам мекушац. Цео свет нека се дигне против мене, ја се нестрашим, ја ћу се борити; али ти Зулејко, ти ми једина уливаш неописани страх. Мисао на тебе дивна девојко... страшно је мучење . . .

„Јусуфе, теби је зло, ходи самном у моју одају да се одмориш. Ти си јако узбуђен, време ће то све утишати и променити. . . .“

— Време је црв, који најсилнију палму подгризе. — Нека га нек гризе . . . тамо куда ме ти зовеш идем, идем да сневам блаженство, јер јава је и тако варљива. — Јусуф је тад погледао у Зулејку, па јаким гласом рече: Девојко, лепа Зулејко, ја ћу да угушим и тај последњи страх, па ћу да ти кажем своје очајање.

Зулејка је приступила Јусуфу, дохватила је његову горећу руку, одвела га је до завеса, које падоше по поду од врата њезине спаваће одаје, она уклони једну страну завесе и показа руком на софу те рече: „Одмори се, драги пријатељу!“

Јусуф је ушао као нека машина у собу за њиме се завеса спустила. Зулејка је остала сама, она је склопила своје руке и нехотице, јер је њу стање Јусуфово врло узнемирило.

Зулејка је видела многе одличне људе пред собом, који су јој руку нудили и који су јој ласкали. Она је од свију највећма одликовала Јусуфа и Мухамеда, у њима је имала највеће пове-

рење. Осим њих двојице допадаше јој се са свога јунаштва и разборитости млади Отман рођак пророков, који је стекао био лепа гласа у народу са свога пожртвовања и каваљерског понашања. Отман је жудио за славом. Да га позовеш стотинама миља далеко у бој за веру, он не размишља дуго, већ жури на поља, де се лаворике беру. Он није хтео да знаде ни за какво друго право, доли јунаштва; он је на врху мача носио себи свуда право. Он је са својим војницима час у овом, час у оном крају света био и тукао се, али све за једну идеју, за ширење Ислама. Зулејка је веома радо о њему говорила и дивила му се.

Она је дакле имала три љубимца, Мухамеда, Јусуфа и младог Отмана. Један јој се пријатељ находи у чудном стању и положају. Зулејка је сада само мислила на Јусуфа, и она после дуге борбе прошапута: „Могу ли му помоћи, за цело неће пропасти!“ А што је Зулејка једном промишљено изустила, то ће она заиста и остварити.

VII.

Мухамед је седео на дивану, и мислио је дубоко о прошлости, садашњости и будућности. На те мисли довело га је сећање на изгореле књижурине, за којима је Граматик уздисао па и сузе лио. — Када је год прибрао речи старчеве, које су му звонко у души брујале, он се разведио и насмешио, био је задовољан. — Из тих важних, а заносних мисли, trже га наједаред велика вика и граја на двору. — Он пође напоље, али пред њега жури Зулејка сва усплахирена и дрхћућим гласом рече:

„Омар, велики калифа, убијен је!“

— Омар! изусти Мухамед упрепашћен, и сав пребледи.

За Зулејком дошао је одмах и Јусуф пред Мухамеда, и када виде, како је Мухамед пребледио он га жестоко упита: „Шта је теби Мухамеде, можда си ти знао, да ће се то убиство догодити!“

— Јесам, одговори Мухамед мирно.

Јусуф и Зулејка стајаху пред њиме немо, пренеражено од његова признања. У тај мах учинило им се да више непознају човека, кога пре кратког времена тако силно љубише.

Мухамед је видео њихову забуну, те зовне гласника и упита: Који се безбожник усудио, да дигне скрнаву руку на свог господара?

„Један га је роб убио,“ одговори гласник.

— А шта беше узрок? упита Мухамед.

„Кажу, да је господар тирански с њиме поступао, беше одговор гласников.

— Па шта ће сада бити? упита Мухамед.

„Цех је у Меки на окупу, те позивају и тебе, да народу новога калифу назначите,“ одговори гласник и удали се.

Мухамед се окрене Јусуфу и Зулејци, те рече, да мора наредити своје људе и да мора одмах поћи, да не закасни. Он сиђе доле да изда наредбе; а Јусуф и Зулејка запиташе чудноватим дивљењем једно друго, како је Мухамед дошао до те почасти, да га Цех у своју средину позива. Обоје су доконали, да је Омар услед завере убијен и да је Мухамед туди помешан. На Зулејку је та помисао тужно упливисала, њој се сад чинило и све оно истина, што је Јусуф по некад против Мухамедових потајних смерова говорио, и што га је лукаво бедио. — Што је она више мислила на Мухамеда, тиме јој све црње мисли о Мухамеду вајаху, она је њега сматрала као убијцу и крвника народа. — У томе своме расположењу, није она више марила ни за старца Граматика, јер је држала да је и он помешан у тој страшној и гадној завери. Но шта је њу још више у тима мислима крепило — она је очекивала да ће Мухамед при поласку своме открити њој тајну своје намере; али Мухамед је само отишао старцу Граматику и замолио га да се стрпи, јер ће се он скоро

*

вратити натраг — а својој пријатељици осим пријатељског збогом и стиска руке, не рече више ни речи. Он оде према Ћебел - Шамару, да позове младога Отмана, да и он иде с њиме у Меку.

Зулејка је гледала за њиме са сузним оком. Она је питала себе шта тај човек хоће? Да ли он жели сести на престо пророков! Заиста велика смелост; али жалосна болест човекова. Зулејка није волила људе, који грамзе за владавином. — Па које право даје му ту смелост! Истина, да она никада није питала Мухамеда за његово порекло — он је доста давно се настанио међу племе ђенеда, и види се да је човек имућан; народ га јако поштује и воли, па и Зулејка га поштује а можда и . . . . но засад да прећутимо. Она је била после његовог одласка немилим осећајима поражена, јер јој се напослетку увек наметала мисао, да је Мухамед можда Омаров убица . . . а тако гнусно дело осуђивала је она, без извине. Она је желела и тражила самоћу, да се потпуно ода својим тужним осећајима, да се изјада себи самој, и да тако бар нађе својој души олакшања. Али Јусуф није допуштао, да се Зулејка можда опрости ружних, осуђујућих мисли; он јој није дао да се она освести, да нађе можда у своме срцу за убицу опроштење; он је сипао на раздерану рану отров, који ће удавити и последњу искру наде на боље. С тога није Јусуф одступао од Зулејке, а свака му је реч тужила Мухамеда. — Међутим изненада врати се Мухамед са Отманом у Зулејкин замак, јер их је тудан пут, а ваљда и Мухамедова жудња сврнула.

Мухамед је приметио, да их је Зулејка доста хладно предусрела, и он се огорчио, јер је држао да Јусуф плете зло. Но он потражи одмах старца Граматика, да бар чује од њега шта се заото неколико дана придесило у замку од када је он одсутан био. Но како се тек удивио, када му се старац горко потужио, како му је жао што га је амо у заточење довео, јер господарица ових дворова, није нашла за вредно, ни да га пред себе зовне; а он на туђем дому, туђу муку и зараду у нераду неће јести. Старац изјави да је већ хтео банути у пустињу на ма куд.

(Наставиће се.)

Vita vitae meae.*)

ИСТОРИЈСКА ПРИПОВИЈЕТКА Др. ИВ. ТАВЧАРА.

Једнога хладнога и магловитога јесенског јутра године 1587. запусти сјајна свита мјесто Локу, тада посјед баварских брижинских владика, те уз грување градских топова и уз звоњење звона крепу долином према Пољаншчици. Над смрековим крошњама у гори висијаху магловите пруге и само небо бијаше застрто бијелим облацима. Хладан вјетар попириваше са сјевера и гоњаше магле према југу. Јучерашњи дан киша размочи земљу и мутне барице виђаху се по сриједи пута на сваком кораку тако, да је прскало на све стране, кад коњи у њих загазише. Долина бијаше пуста и само вране, које скакутаху по тратини, дизаху се на својијем крилима и гадно се дераху као да се чуде, одкуда у ту пустињу зађе тако господско друштво. Овђе, онђе показиваше се манастирска „братија" и клечећи крај стазе чекаше спровод. Са собом поведоше и своје болеснике, који лежаху покрај пута на мокрој трави, те жељно ишчекиваху благослов највећега својега пастира, од којега се надаху душевном и телесном здрављу. Заиста тај дан путоваше љубљански владика Јован Тавчар

*) Животе, живота мога.

долином у Идрију, те уз пут хтједе вијерну дјецу у Пољанима у вјери утврдити. Владика тад бијаше још владин намјесник у Градцу, те га ради тога опкољаваше не само црквени већ и свјетски сјај.

У његовој пратњи бијаше више оружија, него молитвенога оруђа, будућ тако захтијеваху тадањи бурни дани. Није дакле чудо, што владика Јован путоваше окружен оружијем, као заповједник, коме се покоравају војничке чете.

На челу владичине свите ступаше чета пјешака, којима о раменима висијаху или дугачке хелебарде (копља) или пак неспретне пушке. Њима бијаше заповјеђено, да чисте пут и да отклањају разноврсне запрјеке. За њима јездише до двадесет лошких коњаника, који имађаху широке рукаве у ситне густе боре набране, на ногама пак високе преко кољена чизме а на њима велике оструге. У рукама држаху дуге голе сабље те мрко погледаху испод жељезних челенака. Један између њих ношаше грб свога господара и владике. Одмах иза ових јахао је сам владика са својом ужом пратњом.

Бијаше међу њима племића, који сасвим у жељезо обучени бијаху; на глави имађаху челенке са гипким перјаницама. Јахало је у тој дружби и неколико каноника, међу њима столни пропшт љубљански, Каспарус Фрајденпус, који тад бијаше заклети и најжешћи непријатељ њемачком лутеранству. За њима иђаше одјељак пјешака, који бијаху посљедњи у наоружаној пратњи. За овима се гураху писари, кувари, а пред ловачки момци, који вођаху псе, и који ношаху соколе, рогове и лукове. Говорило се, да се кани приредити лов у гори у почаст владици. Други опет вуцијаху на себи вреће и кошаре са разним стварима, за које се знало, да се не могу добити у долини за владичин сто. Сва та дружба мицаше мучећи даље; сви погледи бијаху упрти у владику, који се живо разговараше са лошким намјесником Јованом Криштофом из Хохенбурга, свештеником брижинским. Овај иђаше пјешице гологлав и за узду вођаше владикиног коња. На лицу си му могао читати, како се сретним осјећа, што га је та част запала, да може својеручно водити коња, на којему сјеђаше високи црквени достојанственик.

— „Ваша милост“ рече понизно, „приправите се на рђав пут; јако се бојим, да ће вас свака у тијелу забољети док доспијемо до Високога.“

Високи је мали дворац, што лежи не далеко од Пољана. Ту је свагда одсједало владичанско-лошко племство, кад би долазило у лов у ове горе.

— „Пријатељу“ одговори доброћудно владика, — говорили су латински — „узјашите на коња! зашто газите то блато? Мислите ваљда, да би се ја срдио, кад би мога коња водио најнижи од ваших момака?“

— „Ваша милост!“ ускликну онај, „ваљда не мислите, да сам тако слабо побожан, да умазаном дјечаку припустим тај часни посао? Ваша милост, ја сам сам на свом мјесту!“

Пошто владика ништа не одговори, мучаше и Криштоф. Послије дужега мучања запита владика: „Како је зашла крива вјера у ове крајеве, удаљене од варошкијех утицаја?“

„Лажни пророци“ одговори онај распаљено, „лажни пророци посијаше то отровно сјеме у ову долину; налази се сумњивих птица у Пољанама, који су ноћју одлазили к ономе безбожнику Купљенику, кому не да спавати слава Приможа Трубарја. Што ћемо! Ја нисам крив, јер немам толике силе, да би их могао до ноге утаманити!“

— „Зар се ништа неда лијепом бесједом испословати?“

— „Лијепом бесједом, ваша милост! Кољем по глави, или хелебардом у ребра, то је најбоља бесједа за те ђаволске насљеднике!“

„А како сте до сад поступали?“ упита нагло владика.

— „Постиго сам толико, колико и ништа! Премио мој господар и владика брижински је предобар, те су и моје руке везане тако, да ни најмање не напредујем. Једаред ми рекоше, да су четир Пољанца била код Купљеника. Послах с места у село оружану стражу, те их похваташе и повезаше. У вериге их сапеше и босоноге стераше у поток на сред села. Моји момци шибама их гладише. Срећа, што је била зима, те им се крв охладнила. Кад већ изнемогли попадаше у воду, морадох их пустити. Послије чујем, да их други сељани свеједно лијепо гледе; и тако том незнатном казном нисам ништа постигао. Јер ти људи кадри су да се одреку Исуса са мјерицу зоби. У зле дане живимо!“

— „Да, у зле дане!“ умјеша се у разговор коњаник Гашпар „и света црква захтијева, да служитељи њени поступају као оштри мачеви!“

Владика Јован само слушаше; ништа не одговори већ замишљено гледаше пред себе. Узбуђен бијаше и његово благо и мехко срце осјети оправдано пребацивање, да је премекан против нових кривовјераца. Хохенбург опази, да се заподјенуо разговор, који ће владику сневеселити.

— „Ваша милост!“ запита понизно, „како напредује наш Косемус? Је сте ли с њим задовољни?“

Таки се разведри прелатово лице. Обазру се и погледа за собом по дружби. Око му се устави на младом човјеку, који обучен у црну хаљину јахаше у друштву двају каноника. Лице његово бијаше њежно као цвијет пролетњи.

— „Наш Каролус нас весели“ одговори радосно владика, „и ваша препорука, реверендисиме, постала је сјеме, из којега ће истјерати јако дрво. Наш Каролус биће чврст ступ свете цркве у овим крајевима. Кад сам га на вашу препоруку узео међу своје питомце, нијесам мислио, да ће ми у њему Бог подијелити толико утјехе и наде, на чему нек му је хвала по сто пута! Чини ми се само, да сам му превећ открио своју наклоност, али Боже мој, тај младић својим живљењем потсјећа ме на небескога анђела! Како ми се чини, родом је отуд из некојега мјеста у долини; још ни сад не знам, ко су његови родитељи. Ко је пастир свете цркве, тај има толико бриге, да на много којешта и заборави!“

„Племићки је син!“ одговори Хохенбург. „Његови стари посједовали су овде у гори прост дворац, који је сад већ сасвим запушћен и опао. Еразем Косемус отишао је у млађим данима у армаду Карла V. Потипао се по свијету и живио племићки, док се дало. Код Милберга су га напали лутерански коњаници, ранили га и на тло бацили, а кад је оздравио била му је десна рука узета, те није могао више мача хватати. Kући дође у изношеној, шпанској одори. Од дједовине му остала кућа и неколико мотика земље. Свукао је шпанско одијело са широким рукавима, а обукао кметско. Радио је и копао, јер мораде живјети. Напослетку се лудо ожени са неком сељакињом, која му изроди чопор дјеце. Смиловасмо му се, те га узесмо за црквењака, и одмах се пресели у црквењаков стан тик до цркве. Постарио се и оћелавио! Али својега племићкога поноса још никад није изгубио! Када дође велики празник, облачи на се шпањолску одору. Сва је изблиједила, кратка и прешторока а на много мјеста бијелим закрпама исцифрана. Кад изађе у том одијелу вриједан је сажаљења. И ја сам се ражалио на њ', те вам препоручи[illegible] ваша милост, његово дијете, којега ћ[illegible] те одгојити у славу божију!“

Кад му владика ништа не одговор[illegible] ућута такође и Хохенбург, али за мал[illegible] јер послије опет уздишући поче:

(Наставиће се).

Изложбе

У ПРОШЛОСТИ И САДАЊОСТИ

Од Душана Петровића.

(Свршетак.)

Под Људевитом XIV-им Француска се уздигла на висину не само силе физичне, него су у њој цветале наука и вештине. То беше Колбертова епоха. Тај славни син Француске предузео је био остваривање велике једне замисли, а то је, да његова отаџбина са добрим и лепим укусом — освоји цео свет. И то му је почело да испада за руком, и тим моћним средствима веома подиже благостање у својој земљи. — Силни француски дух створио је величанствене храмове науци и уметништву. И Људевит или боље рећи његова милосница Помпадура, подупираху ту колбертову идеју — којој се данас клања цео свет. — Помпадура, — која је у погледу избирања разних уживања била тако вешта и пролазила је сваки час друга и друга уживања, а околина јој наравно у свему угађаше, — дође на ту мисао, да приреди изложбу вештина.

Изложба приређена у Лувру год 1763 испаде тако сјајно, да је са својим блеском задивила не само моћну љубазницу краљеву — него и цело становништво Париза. И тада т. ј. од тог доба — избије на површину потреба за приређивање таких изложаба за уметности, које су у Француској достигле врхунац савршенства.

И од тог времена уврстили су Французи и саме изложбе у ред мода.

И оне уђоше у редовну моду, и не слутећи ваљда да ће та мода имати већег значаја и утицаја по све остале моде.

За париском изложбом долази по реду Прашка, која је одржана поводом крунисања Леополда за краља чешког год. 1791. На овој је изложби избила је једна нова мисао и тежња, а та је, да се прикажу продукти само једне државе. С правом се дакле може назвати ова изложба у Прагу *првом земаљском изложбом.* — И ту дакле Славенству припада слава првенства.

Прашка изложба нашла је свог следбеника у Француској где је сама државна влада узела у своје руке, приредивши једну изложбу г. 1798. која је имала *нарочито месног значаја,* и смерала је на то, да предупреди започете уназађење индустрије, и да поново уздигне државне фабрике у Севру и Версаљу, које су много патиле услед револуције.

Та је изложба пружила праве поуке, она је већ тада приказала метарску меру. — Та се изложба сматра првом општом земаљском изложбом у Француској. Њу је створила сама потреба. Наиме у оно бурно доба — после револуције — индустрија је била занемарена, те се живо осећала оскудица образованих радника.

Учени Франсоа де Нешато ставио је важно питање: коју би грану обрта требало унапређавати и понајвећма заштићавати? И у чему би стојала та помоћ? Он је на та питања одговорио тиме, што је предложио да се приреди „општа занатлијска изложба." И тај се предлог остварио приређењем сада споменуте изложбе, која је била на марсовом пољу (у Паризу).

Она је према тадањим приликама показала уназађеност француске обртности, али је уједно показала, да још има у тој земљи живота и стваралачког духа.

Марки д' Авез беше ватрени поборник за материјално унапређавање своје отаџбине, предложи влади Француској да се сваке године приреди изложба, мањег или већег значаја. Његова мисао беше да се подељују награде. — Тај предлог влада усвоји и од тог времена париске су изложбе непрестано расле у свом значају. Год. 1801. било је 220 изложилаца, 1802. било је 540 а 1806. већ 1422 изложилаца.

Дакле и у томе предњачише Французи.

У почетку овог столећа налазимо доста често изложба у западним државама. Те су изложбе биле приређене мање више по париском укусу. Дакле и у томе одржа превагу француска мода.

Из прве половине овог столећа имамо да забележимо ове знатније изложбе:

У Антверпену год. 1806, у Трсту г. 1808. У Немачкој после наполеонових ратова беше прва изложба у Каселу, затим у Минхену 1818. у Варшави г. 1818, у Стутгарту 1820, у Берлину 1822. у Штокхолму 1823, у Дрезди 1824, у Москви 1825, у Лондону 1825, у Берлину (по други пут) 1827, у Прагу 1828 (друга изложба), у Њујорку 1828 у Петрограду 1829, у Дублину 1834, у Бечу 1835, у Хановру 1835, у Лајпцигу 1835, у Дијону 1837, у Бордоу 1838, у Нирнбергу 1840, у Мадриду 1841, у Пешти 1842, у Мајнцу 1842, у Манчестеру г. 1843 и у Лондону 1845 (по други пут).

Све те изложбе имађаху мање више месног значаја.

Прва општа земаљска изложба држана је у Пруској г. 1822, у Саксонској 1824. у Хановру 1835.

Разне царинске таксе (ђумручарине) сметале су развићу изложба, али је те сметње уклонио ђумручки савез.

После тога одомаћиле су се изложбе у свима културним земљама и постале су редовним појавама.

Развитак трговине и заната не би се спровео био за ових последњих 50 година, да није било изложаба. Оне су помогле занату да се ослободи цеховске стеге, оне подигоше вештину са развијањем и дотеривањем вештачког укуса у публике.

Идеја о *„међународним изложбама“* поникла је у Енглеској. Кнез Алберто муж садање краљице Викторије покрене ту мисао, и год. 1851 би отворена *„прва светска изложба“* у Лондону.

За ту изложбу чинили су велике припреме.

Изложилаца је било 14837. Међу овима из саме Велике Британије 7381, из Америке 4990. Овом је приликом „нови свет“ први пут дошао у походе застарелој Европи.

Главни резултат беше овој изложби, што је она положила основа сталним музејима за бртне производе.

Сјајни успех Енглеза нагонио је Французе да и они приреде „међународну изложбу“ г. 1855. — која је такођер сјајно испала.

Од тог времена пренуше и остале државе, које беху у правом дремежу на пољу заната. За париском изложбом било је у Лондону год. 1862. а г. 1867 опет у Паризу међународних изложаба. Ова последња знаменита је с те стране, што је на њој била приказана *историја рада* т. ј. такозвана *ретроспективна историја*, приказујући занатске опреме, како су се оне развијале од најпримитивнијег алата па све до компликованих машинерија.

То беше мисао достојна једног Наполеона III-ег!

У Енглеској је било и 1871. изложбе, међутим спремао се и Беч за своју светску изложбу која је одржана год. 1873 — и која је — по мњењу многих — све предходнице превазишла, како у погледу величине тако и разноликости.

После 3 године било је светске изложбе у Филаделфији, т. ј. 1876. Она је позвала на учешће и стару Европу, а г. 1878 опет у Паризу.

Пре неки дан донеше листови вест, да је француска влада закључила да г. 1889 опет приреди *општу светску изложбу*, и да се већ отпочеле претходне припреме.

Са више страна чују се гласови да је прохујало доба за таке опште светске изложбе, и да оне управо сада више немају своје цељи, или не бар таке, као пре, наводећи у потврду томе да су тесногруди спекуланти и ту уплели своје лакоме прсте. — Данас на више страна влада то мишљење, да су светске изложбе учиниле своју дужност; оне су се — преживеле, и да је свакој држави најпречи задатак да негује своје сопствене материјалне интересе, да постепено развија своју индустрију, на основу оних искуства, што је већ стекла на пређашњим светским изложбама, — и да свака држава приреди у својој земљи *општу земаљску изложбу*. Задатак је таких изложаба, да систематски прикаже разне гране домаће индустрије и привреде, установе просветне, и саобраћајна средства. Оне су праве светковине народног рада једне државе, и служе тој цели да пробуде интересовање народа и учврсте вољу

према поштеном раду. Из тог обзира оне су највећма оправдане. Главна је цељ земаљских изложаба и то, да упозна и зближи потрошаче и продуценте. Изложба земаљска служи дакле постизавању те цели, да потрошачи сваку своју потребу намире из земље и да се упознају са најугоднијим изворима за намиривање својих потреба. На таким изложбама има држава прилике да проучи празнине, и да их — према том стеченом искуству — попуни.

За последњих неколико година *биле су ове важније земаљске изложбе*: У Берлину год. 1879, у Диселдорфу 1880, у Брислу 1880, у Бечу 1880, у Бреслави 1881, у Халу 1881, у Стутгарту 1881, у Милану 1881, у Нирнбергу 1882, у Трсту 1882, у Москви 1882, у Цириху 1882, у Турину 1883, а ове године у Будимпешти и Антверпену. Но будимпештанска је изложба у неком погледу и међународна а антверпенска је сасвим међународна.

Изложбама мањег значаја, тешко је броја изрећати. Њих је било у свима државама, заступајући и приказујући разне гране радиности — пољопривреде, уметништва или поједине струке, обухватајући шири круг или ограничавајући се кад-кад и на уже просторе. Данас већ ретко прође година а да се у којој држави и на више страна не приреди која изложба месног значаја.

И таке мање изложбе имају свог смисла. Оне приуготове путеве општој изложби у земљи То беше случај баш и у Угарској. Овогодишња земаљска изложба много се користила својим мањим предходницама. Нећу да идем далеко да тражим примера, него само да напоменем лањску српску новосадску изложбу, која је у неким деловима — пренешена, пресађена у Будимпешту. Као што видимо, изложбе су напредовале постепено — као и свака идеја, а оне су данас моћне чињенице *за подизање општег благостања.*

Суботица, у очи Петрова 1885.

О душевном развитку човјека кроз пет доба његова живота.

Написао **Др. ФРИДРИК ШУЛЦЕ.**

(Наставак.)

Што је дјечак старији и одраснији, то је и пакоснији, јаче брани своја тобожња права, и свом снагом ради као опозиција човјештву. Хоће да више важи, него што смије и може. Вријеђа га кад му ко каже „*ти;*“ та за бога, већ му је 14 година! Криво му је, што мора још у школу — шта ће њему даље образовање! И тако се природно развије — из противности, која постоји између незреле индивидуалности и зрелог човјештва — врхунац дјечаштва у чувенијем и оправданијем годинама „*швигарања.*“ Ово вријеме, како је психолошки нужно, тако је исто за психолиђију и педагогију од велике важности. У том добу човјека је најтеже васпитати, јер сад треба укротити дивљу силу, будући се не смије трпити, а нити уништити, пошто у оној младићкој самовољи, која у то доба избија из те дивље силе, лежи најдрагоценија грађа за будуће епохе вишег образовања. Васпитање не смије ово самопоуздање, које у ово доба избија на површину нити ослабити, нити како год појачати већ га дотјерати. Швигарцу треба узде стећи, али са највећом опрезношћу. Јер то, што сада дјечак чини — посматрајући са моралног гледишта — не треба ни да сада чини, а ни у будуће, па ипак је то његово садање стање сасвијем природно, а према томе и оправдано. Јер као год што из отеченијех и запаљенијех вилица дјетета напошљетку избију ситни бисер-зубићи, тако и у овом врелом и набујалом стању доба швигарања избија на површину нов, и виши степен развитка. С тога, као год што је цијело човјештво проживјело своје године швигарања у времену фаустрехта, тако мора и сваки појединац при нормалном развитку проћи ту епоху; жалосно је, ако цио живот у том стању проведе, а још жалосније, кад се не могу читави народи да ископају из швигарског доба. Но највише скрби сама природа, да млад човјек не остане

баш најдуже у тој кожи; она наиме даје, да швигарац мал не увијек постигне противно ономе, за чим је тежио, и учи га лођиком догађаја да му ваља другијем путем ударити. Он тежи, да, ма и силом стече код другијех уважења, а тијем хоће, да другима импонује. А за чим дјечак у истину тежи? Он изгледа другима импозантан и увијек, кад год покуша, да произведе експерименат бангалоштва, претрпи пониження. Ту има само два пута: или ће остати швигарац, те бити пробисвијет, или ће увидјети, да овако не иде даље. Хоћеш ли — као што желиш, — да стечеш признања код другијех разборитијех, то се мораш и разборито понашати. Чим се појави таково размишљање у дјечаку, престаје бити дјечак и постаје младић. Као год што непристојност код дјетета предсказује дјечачко доба, тако су исто године швигарања вјесници младићког доба, које има ето да наступи

Младић.

Младић је, упоредивши га са дјечаком, зрелији, али није још потпуно зрио. Он признаје, као паметнији, обичаје и законе одраслијијех и не покорава им се као дјечак с тога што мора, већ драговољно. Као год што је дјечаку узор савршена људска природа, тако је и младићу. Но дјечак добија тај узор споља, од другијех, а младић га бира по свом унутарњем убеђењу. Дјечаку се он силом натурује, а младићу је већ постао идеалом. Пошто он драговољно узима на се дужности, то добија и права, којијех дјечак још нема. Па с тога и односаје, у које ступа младић, он сам изабире, дочим те дјечаку опредјељују његови родитељи, учитељи и скрбници. Дјечак склапа пријатељства у клупама или комшилуку или кроз опћење његовијех родитеља са родитељима другогког дјечака. Младић напротив склапа сам пријатељство по унутарњој склоности, као год што си и позив изабира. И тако — да се философски изразимо -- хетерономија дјечачког доба у зрелијем добу прелази у афтономију.

Младићу је узор и образац зрело човјештво. Он зна за чим тежи човјештво, но пошто није он још сам постигао мету човјештва, то му и нијесу још познати опасни и тешки путеви ладне збиље, који воде тој мети. Мета човјештва, па и сама његова мета, још је далеко пред њим, као год високо брдо, које већ из далека видимо, но чије је подножје обвијено густом и загушљивом маглом, док му вр'унац сунце грије. Он види само обасјан вр'унац, али не види стрме клисуре, тамне провалије, не види смождене остатке онијех, који су се узалуд напрезали, да се попну на свијетао врхунац. Познавајући мете, а не познавајући путеве налази се он у оном сретно-несретном положају површног знања, кад се човјеку показује све у свијетлости његовијех жеља: дакле лако, потпуно, једном ријечју (али дабоме овдје криво схваћеној) *идеал*. Младић идеалише све: то је његов карактер. У свачему тражи идеал. Па и у пријатељству. Он се не опријатељује за вољу неке извјесне личности, већ за вољу неке идеје пријатељства. Хоће да види остварен и идеал љубави, па се заљубљује, али не за вољу дјевојчета, већ за вољу љубави — идеала. Његова љубав остаје, али се жар те љубави мијења. Тако изабира и позив са идеалном намјером, да стече многе користи по човјештво. Он ствара планове — гради куле по ваздуху. Хоће да постигне све што год се може, или боље рећи, што је немогуће. Тежња, то је прави характер младића. У тијем тежњама, које краја немају, у том настојању, да оствари своје снове, шире му се груди, одушевљење расте . . . до лирског пљуска. То је уздах из дубине, летење кроз ваздух, још непријечено ланчевима звања, збиље. То је сретно доба.

Но гдје има свјетла, ту има и осјена; гдје среће, ту и јада. Младић лети у својијем плановима у неизмјерне просторе, а збиља га потискује увијек у тјеснац. Хоће све, али врло мало може. Увиђајући у том отпору протусловље између свог осјећања и своје немоћи, бива незадовољан са самијем собом и са цијелијем свијетом. Горка збиља са њенијем реалним опредељенијим характерима, са њенијем леденим тражбинама, не може да се слаже са идеалнијем простором и бескрајношћу његовијех снова, па с тога му се чини, да је проста и ниска, те ју из све душе презире. Он презире и руга се

садашњијем односима, који му изгледају тако рђави, да их не држи за вриједне својом фантазијом поправљати. Противности и дисхармонија потамњују његов живот, па се баца у наручје песимизму, философији младића, али *„само"* младића. Нема вајде, сваки младић мора у својој меланхолији осуђивати савремено стање свијета. То је несретно доба, доба протусловља између идеала и збиље, између хтјети и моћи, па ипак сретно доба, јер нема граница, јер је потпуно слободно. Не само да младићу доликују ти његови планови и његово одушевлење; не само да му пристаје та меланхолична занесеност, већ шта више, то стање је од велике користи по његово образовање. Јер и ако се растопи већи дио његовијех идеала, то већ само то, што их је имао, што је проширивало његове мисли, и пречишћавало његове осјећаје, постаје основни капитал, од којег ће и као човјек имати не само угодне успомене, већ и користи.

Што је код младића задатак, а и остаје као такав, мора доћи до рјешења. Рјешење тог задатка јесте:

Човјек.

У човјеку се остварава оно, за чим је младић тежио. Планови минулијех дана остварили су се и ако дјеломично, та, и ако не сасвијем, а оно бар приближно постигнута. Веле, да је младићко доба идеално, и јесте у оном смислу како га описасмо, али у истину мужевно је доба много идеалније, јер ја бар држим, да је потпуна збиља идеалнија од голе фантазије. Мужевно доба јесте идеалније, јер је реалније. Хиљадама цвјетића пропало је; они силни планови минулијех дана слили се у један; ексцентрично се концентрисало; нестало је безграничности доба снова; живот је постао опредијељен у сваком погледу. Нестало је бескорисног блуђења; све има свој чврст облик, свој сјегуран ток, свој солидан карактер. Човјек има опредијељен позив, према томе равна се и његов рад. Он има своје извјесне пријатеље, који и остају, јер су истог карактера с њим, пошто су једномишљеници. Младић је изводио само експеременат пријатељства; он је имао само идеале, али у самој ствари ни једног пријатеља. Заљубљивао се за вољу експеримента. Човјек се не заљубљује — он љуби. Он не љуби неку жену за вољу љубави већ ради те жене, ради њене личности. Човјек има своје звање, своју радњу; своју жену, своју дјецу, своју кућу и по томе сасвијем опредијељена права и дужности. У свом позиву дјелује он ради свог звања, своје вароши, државе, народа, напошљетку за вољу највишијех практичних и моралнијех тежања човјештва — а уједно тијем задовољава он своје личне интересе, што и треба, а и мора, јер мора испуњавати према својој жени и дјеци. Ове његове личне дужности, које му безувјетно правац дјеловања опредијељују гоне га, да се ограничи и да тијем дужностима предпостави све друге одношаје. Он је одијељен и према томе у неколико једностран, да речемо его јистичан — и то с потпунијем правом. Муж је дужан заступати извјесне интересе своје породице и свог позива. На то се мора понајвише обазирати и предпостављати их свему, с тога му се и може оправдати.

Код човјека је све опредијељено, код младића, све неопредијељено. Па с тога и одбија човјек лако младића, који још блуди у својијем осјећајима, као год и овај човјека. Човјеку изгледа младићева занесеност *смијешном*, младић напротив вели за опредијељено дјеловање човјеково, да је *филистарско* и *педантно*. Често се дешава н. пр. да баш те психолошке и нужне противности произведу неспоразумљење међу практичнијем оцем и занесенијем сином. Коме су познати психолошки карактери појединијех доба живота, ко зна, да свако од њих има своје природне и оправдане особине, тај не ће ни једно осуђивати, проклињати и одбијати — тај ће с њима као васпитач поступати и све једнаком љубављу и њежношћу пригрљавати, као оно Христос дјецу. Психолошка и права увиђавност лако ће све изгладати — али на жалост у врло мало људи има те увиђавности!

Па и у самом мужевном добу није још ријешен животни задатак. Задатак живота јесте с једне стране савршено изображење индивидуалне личности, а с друге стране пак постигнуће опће људске природе. Да боме, да је

у овом добу личност опредијељена и изражена, али да се постигне идеал савршеног људског бића — савршено човјештво — том другом дијелу задатка пријечи пута, и ако нуждан, то ипак у неколико човјештву непријатељски егојизам. Човјек се не може још потпуно измирити са човјештвом, јер томе сметају његови интереси. Но измирење мора се постићи; још једном мора се раширити људска груд, се може узвикнути са песником:

На груд амо, милијони!
Овај пољуб св'јету свем!

Настуна вријеме кад нестаје и кад треба да нестане тог нужног егојизма. Ријешен је животни задатак, жена и дјеца су обскрбљени, није више конкуренат човјештва, бој је свршен, падају препрijеке и наступа измирење у узвишеном старачком добу.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

*ОБРАНА ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА.**)

(Свео с тал. В. В. В.)

У Вису дне 23 Априла 1845.

Кад је славни Томасео (а доста ти је и његово име, да га се похвали) расправљао у чланку *„Gazzetta di Venezia."* бр. 69. т. г. о новому часопису *„Зори Далматинској,"* овако ти је просудио илиричкога књижевника Доситеја: — Доситеј је Обрадовић ријеђак човјек, ал' није знао, да сметне претсуде, а те су урадиле, да он буде противан латинској цркви, и шњима је побркао француска начела прошлога вијека; ал' га је ипак цијенити каонути заслужна мужа у словинској књижевности. Заимао је басне у Грка и у Нијемаца, ал' им је осеби додао наук, дакако прилагођен за словински народ, за који је и писао.

Нећу ти се ја овђе упуштати у препирке са велеумом г. Томасеом, јер знам, да тому нијесам дорастао, али ћу опазити то само ради истине, да ми се овђе чини, да је Обрадовић просуђен веома строго, а да неречем, баш очито, неправедно. Незнам откле је то мнење г. Томасеу, што га уздржи баш тако на влашу руку. Учити је значај и начела онога вриједнога мужа у његовијем дјелима, а ко их је разборно прочитао, увјериће се, да ти је био Обрадовић, — човјек изврсна и опрезна ума, а горљив за правичности и крепости, — над религијознијем претсудама. Богме није ти странице у његовијем баснама и у биографији, што је он о себи укитио, а да неврће начела попустљивости и трпљивости. Он ти се никада неизказује пређерано горљив за својијем обредом. Волио је, да употреби јеванђелске истине на практичну порабу друштвенога и домаћега живота; па ето је све *Илире,* једнога и другога обреда, сматрао, да су у свези каонути од исте лозе, те је желио, да тај савез буде баш посвећен љубави и међусобном устрпљивости. Ако су у опће пропуштиле те двије религијозне странке, да се неузнемирују и између себе немрзе, то ти је сјеме многобројнијех његовијех дјела, у којијем нам' даје баш искренијех и племенитијех примјера крепости. Обрадовић нам' је у истину оставио успомену своје красне душе, те нам' његови списи у тому погледу пробуђују харност и штовање. Он ти је чашћен и у велике цијењен од нашијех списатеља — православнијех и латина — јер ти чешће, кад навађају читаве навотке из његовијех дјела, навјешћују кришћанску снosљивост, коју је он, као присташа православнога обреда, најпрви потакнуо и учио.

Да Доситеј у својијем дјелима уздржи начела прошлога столећа! Али, Боже мој! ова смртна и отровна начела што имаду међусобна са толи невином и јеванђелском науком нашега Доситеја? Баш ти је красан наук (у којему је религијозна занешеност уз безбожност и уз презирање сваке крепости) и чудно ти ли је племенит народ, за кога је удешен

*) Ова је „Обрана" изишла на *талијанском* језику у „Србско-далматинском Магазину" за г. 1845.

Ур.

тај наук! Ово ти је будити мрске идеје, а да се утре непорочан глас тако дична поштењака, какав ти је Обрадовић, у чијем дјелима није нити сјене тога *францезизма* а *илирички* читаоци биће се у велике зачудили, кад су чули ово мнење чувенога Томасеа, — јер смо обично до сада опажали, да суди по своме знању и познању о талијанској књижевности, а кад се згоди, да прозбори о туђој, он ти чешће разложи онако на дебело по туђему, више пута слабо основану, увјерењу.

Др. Петрановић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Гласник Српскога Ученога Друштва, књига 62. Расправе и други чланци. Са 2 слике у прилогу. У Београду 1885. У штампарији краљевине Србије. Стр. 372. Цена 2 динара или 1 фор.

Ко год даде себи труда, да прочита ма коју од расправа и чланака, које је 62. књига Гласникова донела, биће захвалан Ученоме Друштву на здравој и једрој храни душевној, коју оно пружа српској читалачкој публици. А са уживањем читаће без сумње сваки интелигентан Србин темељну историјску расправу од безименог писца В. С. Д. под насловом *„ко је наследник српске пећке патријаршије и коме за данас по праву припада врховно право над сарајевском православном митрополијом?“* Како нам је знање народне историје слаба страна, држасмо сви махом, да је архиепископ карловачки, митрополит и патријарх српски у Карловцима у истини непосредни наследник пећке српске патријаршије, и да по томе има врховно право над сарајевском православном митрополијом. У томе погрешноме мишљењу нашем утврђивало нас је нарочито то, што четири доктора наша, и то двојица права (Мих. Полит-Десанчић и Паја Јанковић), а двојица богословије (Никодим Милаш и Емилијан плем. Радић) тако писаше и говорише. Види „Све дојакошње беседе дра Мих. Полита-Десанчића стр. 438;“ „Босна — Херцеговина и наше привилегије“ од дра Паје Јанковића у 30-33 броју „Српског Кола“ од год. 1882; Радићеву књигу, штампану г. 1879 у Прагу: Ein Kampf um's Recht. Beitrag zur Lösung der orthodoxen Kirchenfrage in Bosnien-Herzegovina; и Милашеву књигу, штампану у Задру под насловом: „Канонично начело православне цркве при разређењу црквених власти. К питању о јерархичком положају сарајевске митрополије.“ Па не само ова четири доктора, него и српски архијерејски синод под председништвом митрополита-патријарха Прокопија Ивачковића поднео је у пролеће г. 1879 влади угарској представку, у којој разлагаше, као што су у то време тврдили мађарски политички листови, да сарајевска православна митрополија треба да потпадне под архиепископа карловачког, митрополита и патријарха српског у Карловцима због тога, што је он наследник пећке српске патријаршије. Но после ове основане, непобитним историјским доказима поткрепљене расправе, написане безименим писцем В. С. Д. не ће се више погрешно мислити о томе, ко је наследник пећке патријаршије, и коме за данас по праву припада врховно право над сарајевском православном митрополијом. А ако би се ипак ко нашао, да доказује, да је архиепископ карловачки наследник, и да њему припада то право, тај би просто трабуњао. Знамениту расправу своју завршује безимени писац г. В. С. Д. овим речма: „Ако ико, то само српски архиепископ у краљевини Србији може и треба да буде наследник пећког српског патријархата, а да се ово постигне, треба узети редован и законит пут, т. ј. треба се обратити цариградском патријарху, и од њега искати, да он са св. синодом донесе закључак, да се укине закључак св. синода од 1766, у погледу укинућа и присаједињења пећке српске патријаршије цариградској патријаршији и да дозволи, да се српска архиепископија и митрополија у Београду, подигне на српску патријаршију, те тиме би било коначно решено и питање: ко је наследник пећке патријаршије?“

Своме приказу ове расправе морам додати још једну напомену. Пала ми је врло у очи велика и превелика сличност оцене, коју је штампао арх. Дучић у 60. књизи Гласниковој на поменуту Милашеву броширу, и ове расправе: „ко је наследник итд?“ Тој Дучићевој оцени и овој расправи безименог писца

В. С. Д. главна садржина истоветна, и најглавнији докази истоветни. Обраћам пажњу читаоцима „Јавора“ на ову сличност.

И још нешто поводом ове расправе писца В. С. Д. Преклињемо нашу омладину, особито ону на университетима, да јој поред стручних предмета буде најмилијом лектиром народна историја Кад таки наши научници, какав је нарочито један од поменутих доктора, могу не бити на чисто са таким „горућим питањем“ српским, као што је питање наследства пећке патријаршије, онда се јасно види, како нам је слабо позната народна историја, политичка и црквена и како због тог незнања можемо сваки час грдне штете нанети народу своме. С тога довикујемо нашој омладини: Nosce te ipsum. *Учи своју историју!*

Врло су, као што напред рекох, поучне и остале расправе и чланци: *Енглеска, француска и српска порота* од Ј. Авакумовића; *Рамондије у Србији* од дра Саве Петровића; *Манастирско непокретно имање у краљевини Србији* од Богољуба Јовановића; и *Српске насеобине у јужној Италији* од проф. Ристе Ковачића. Приметио бих само на Авакумовићев чланак „Енглеска, француска и српска порота,“ да је сувише дугачак. Почео је излазити у 60. књизи Гласниковој, где је заузео 62 стране; наставља се у овој 62. књизи, у којој је запремио 100 страна, и наставиће се још и даље. Много се штошта без нужде понавља. Биће нам жао, ако се по довршетку његовом рече, да је на дужину његову имало утицаја награђивање од штампаног табака.

Пун је поуке извештај о „Скупу Српског Ученог Друштва 30. јан. 1885 у Београду“, који је додан на крају 62. књиге. Да споменем само неколико речи из говора, којим је председник друштвени, г. Вл. Јовановић скуп поздравио: „Наука, на коју смо упућени за решење нашег народног проблема, тумачи природне законе друштвеног и народног опстанка и напретка као *израз нужности*. Нужности стварају и подижу народе и државе. По сведочанству историје, *Јелини* су навалом Персијанаца збијени у један народ. „Кад велика опасност настаде, прича *Тукидидес*, ставише се Атињани са осталим европским Грцима под врховну управу војено најјаче Шпарте, и Персијанци бише потучени код Саламиса, код Платеје и код Микале. На свима обалама Архипелага вијаше се застава“ јелинског савеза.“ Прихватајући реч Тукидидеса *Момсен* додаје: „у величанственом уводу јелинског јединства, уједињење племена против заједничког непријатеља, створило је *народну државу*. . Без Омирових песама у јонском приморју, без Солонове основе слободног грађанског реда, без круте војене лаконијске државе ми не можемо да замислимо Јелине. Али да се све ово уједини, томе су припомогли Дарије и Ксерксес. — Гали су учинили за уједињење *Италије* што и Персијанци за уједињење Грчке . . . Из савеза три племена: самнитског, латинског и етруског постала је Италија. Као што је из пламена који су Персијанци бацили у Акрополис, постало јелинско јединство, тако је из галске ватре постало италијанско.“ — Новији народи такође су производ нужности. „Историја *немачког народа*, каже *Момсен*, почиње међусобним раздорима племена. Скоро ни један народ нису домаћи раздори дубље и брже цепали него немачки; па и у Немачкој је народно уједињење дело нужне народне одбране од спољашње опасности“.

Па како је тек за сваког Србина, који разбира за народну просвету и књижевност, поучан извештај, што га је секретар Ученог Друштва, г. Јован Бошковић, читао о књижевном раду и новчаном стању г. 1884.

После ових речи о 62. књизи Гласниковој држим, да бих се огрешио о свест напис читалачке публике, кад бих јој препоручивао, да купује књигу са тако одабраном садржином а са тако малом ценом.

У Новоме Саду 15. јула 1885. —1.

РАЗНО.

СПОМЕНИ О МОНАСТИРУ ХРМАНУ У БОСНИ.

I.

Превод с турског.

Ради се о доље назначеному предмету

Писао сиромах Ибрахим, кадија новосески, Бог нека му милостив буде!

Ибрахим

Узрок писању овога листа ово је:

Чалиш син Остојин, раја из бањалучкога села Хрташнице дође пред шеријатски суд и изјави тужбу против раје и калуђера Нила, сина Бубалова, кому се ово писмо издаје, те рече у његовоме присуству:

„Прије двадесет и пет година остао ми је Шпиридон, бивши калуђер манастира Армана за ствари двадесет и два гроша дужан и не плативши отишао је под земљу. Калуђери: овај Шпиридон и његови другови Арсеније и Боровина ставише руку у његову оставштину и ја захтијевам да ми се горња сума од њих наплати.“ Тужени калуђер одговори на дато му питање: „Речени калуђер отишао је под земљу на десет година прије него што смо ми у манастир дошли, а док смо ми дошли, манастир је само оборен, а од ствари реченога калуђера није нама ништа дошло.“ Затим је од Чалиша потражен доказ за његову тражбину и кад он рече да доказа дати не може, позван је калуђер Нил на заклетву и он се закле великим Богом и светим еванђељем Исусовим и рече: „Од ствари реченога калуђера није нама ништа дошло и ми о тому ништа не знамо.“ На то је Чалишов захтјев одбијен, ово писмо написано и потраживаоцу предано.

Писано је у половици мјесеца Шевала године 1160.

Свједоци:
Омер Херцеговац,
Ибрахим син Ибрахимагин,
Мустафа Чаркчић,
Мустафа Десо
Мехмед ага Мужинагић
Хасан Брешко и други.“

II.

Превод с турског.

Узрок писму ове тескере ово је:

„Пошто смо уговорили, да нам *Хрмански* калуђери сваке године плаћају 9 600 ¼ акчета у име десетине на арманску у нашем посједу стојећу земљу, то им се у руке даје ова наша уверавајућа тескара.“

1. Мухарема 1174.

Абдулах Мехмед.

III.

Превод с турског.

„Узрок писању ове тескере ово је:

„Попови (калуђери?) Нил, Шпиридон и Василије као заступници осталијех, платише за године 1196 и 1197 *дукатну* таксу, која нам од цркве светога Николе (храм је манастира Хрмане св. Никола) припада, у износу од 120 гроша точно и потпуно, те да им неби нико нити од наше нити од које друге стране сметао, даје им се ова наша тескера.“

Омер бег.

Приопштио М. **С. К.**

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ

(Државно издање Вукових дела). Нарочити одбор за издавање свију дела *Вука Стеф. Караџића,* којем је председник г. Јов. Бошковић, и чланови г. г. Св. Вуловић и Љ. Ковачевић, израдио је план за издавање свих скупљених дела Вукових и поднео га министру просвете на одобрење, који је како распоред тако и ред издавања одобрио. По томе плану изићи ће сва дела Вукова у 17 књига. У првих *девет* књига биће *народне умотворине:* песме, приповетке, пословице, живот и обичаји народни; 10 до 12 донеће *речник* и остало *о језику;* 13 до 15 историјске и земљописне списе; 16 нови завет а 17 животопис, лик, првине, огледе, писма и остале ситне списе. Прва књига почеће са јуначким песмама и то најстаријима. До сад је одбор прикупљао сва старија издања и припремао прву књигу за штампу, и, да није морао један од чланова ићи на пут службеним послом, започело би се штампање прве књиге. Међутим нећемо дуго чекати ни за тим и кад буде пренос Вукових костију из Беча у Београд, у другој половини месеца септембра, гости и домаћи имаће прву књигу свих Вукових дела у рукама. Сваки ће се Србин обрадовати, што смо већ једном доживели, да се штампају целокупна дела Вукова, а уверени смо да ће се одбор постарати, да издање буде и што се спољашње израде тиче на дику књижевности нашој. Ваљало би се постарати за нова и доста крупна слова, за лепу хартију и чисту штампу, а уз то да цена буде колико је могуће ниска, како би се Вукова дела у народу што већма раширила.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Октобра т. г. почеће у Задру излазити: ***Истина,*** лист за богословску науку и пастирско-практичке потребе правосл. српског свештенства. Лист овај, ког су покренули Високопреосвећена Господа Епископи Задарски и Которски са својим свештенством и ког ће, по поруци њиховој, драговољно издавати професори правосл. богосл. Завода Задарског, а подписани уређивати, доносиће: 1) чланке богословско-научне, 2) саставе поучног

садржаја, 3) наредбе правосл. цркв. власти и државне наредбе у колико се исте дотичу православне цркве, 4) одговоре на питање из пастирске практике, 5) преглед главних сувремених догађаја у цркви, 6) старине црквене, 6) црквено-књижевне вијести, 8) правило васкрсно и празнично са описом главних празника, 9) особне вијести и 10) огласе; а држаће се у науци, поуци и критици објективности и истине, у црквено-друштвеним одношајима пак заступаће хришћанску љубав и вјерску толеранцију. *„Истина“* ће излазити половином и концем свакога мјесеца на табаку-16 страница велике осмине — уз годишњу цијену од 3 фор. (на пол године 1 фор. 50 нов.) а за Краљевину Србију 8 динара годишње (на пол године 4 динара.) — Ко скупи 10 претплатника, добива лист на дар. Не само овдје на обалама сињега мора, на овој пошљедњој граници православнога свијета на западу, него и у свима крајевима, гдје православни српски свештеник своју свету трудну службу врши, живо се већ осјетила потреба листа, који би поред науке освјетљивао и живот и праксу наше свете цркве, и тиме свештенику омогућио, да прати развитак богословске науке и црквенога живота широм цијелога, православнога свијета, а с друге стране да му помаже ријешити тежа и замршенија питања, на која често у служби својој наилази. Овој потреби мислимо да ће *„Истина“* моћи задовољити уз умјерену цијену, опширан програм и здрава начела, на којима је заснована и којих ће се издавачи увијек строго држати. С тога се и надамо, да ће се православно српско свештенство овом позиву нашем на претплату многобројно одазвати, а и морално потпомагати, за који би случај могли претплатницима нашим обећати и трећи број мјесечно уз исту цијену. П. н. пречасну господу свештенике, који су добри били и сурадњу нам своју већ обећали, молимо најтоплије, да нас се својим прилозима сјете, а молимо и осталу браћу нашу најљубезније да нам — било научним радњама било старинама или извјештајима о црквеним догађајима у њиховим крајевима и другим вијестима, нарочито пак тиме што би нам у братским писмима саопћавали, ради договора и разјашњења, замршеније случајеве и питања, која им се у пастирској пракси њиховој укажу — помогну у издавању листа овога, који није покренут из личне спекулације, већ ради славе мајке наше, свете православне цркве и моралне помоћи браћи нашој, парохијским свештеницима. Писма и прилози за уредништво молимо да се шаљу уредништву (*Uredništvo Istine*) а претплата и остале наруџбине администрацији *„Истине“* (*Administracija Istine*) у Задар. Претплату из Краљевине Србије прима Књижара *Велимира Валожића у Биограду.*

ЗАДАР (*Zara, Dalmatien*) 1. јула 1885.

Свештеник **Јован Вучковић**
суппл. професор богословије.

НОВЕ КЊИГЕ.

Гласник српског ученог друштва књига 62. расправе и други чланци са 2 слике у прилогу. Са овим садржајем. 1. Енглеска, француска и српска порота. Од Ј. В. Авакумовића. (наставак.) 2. Рамонције у Србији од Др. Саве Петровића. Са две слике у прилогу. 3. Ко је наследник српске пећке патријаршије и коме за данас по праву припада врховно право над Сарајевском православном митрополијом? Исторична критична црта, од од В. С. Д. 4. Манастирско непокретно имање у краљевини Србији. Од Богољуба Јовановића (прва половина). 5. Српске насеобине у јужној Италији. Први извештај члана проф. Р. Ковачевића. 6. Скуп. Срп. Уч. Друштва. 30 Јануара 1885. Књига стаје 1. фор. Наруџбине с ове стране Саве и Дунава прима књижара Луке Јоцића и др. у Новом Саду.

Сито и решето. Хумористички и сатирични списи *Стевана Ј. Јефтића.* Књига прва. — Цена 75. нов. Добити се може у књижари Луке Јоцића и др. У Новоме Саду.

Сад је баш изашла из штампе друга књига ***Тумачења Јеванђелија*** са Беседама. II. књига Празнична Јеванђелија по најновијим руским и грчким писцима од *Протосинђела Фирмилијана*. професора богословије. (Ову је књигу наградио синод са 750 динара из фонда пок. Јанићија епископа жичког.) Референти за другу књигу Тумачења Јеванђелија: г. архимандрит Никанор, ректор и професор богословије и г. Јанићије Поповић проф. богословије. Књига броји 388 страна велике осмине. Цена је 2 фор. 80 нов. Наручбине прима и отправља тачно потписата књижара, код које се само ова књига добити може. У Новоме Саду на Павлов-дан 1885. Књижара Луке Јоцића и др. У Новоме Саду.

МУЗИКАЛИЈЕ.

Радничко Коло. Посвећено Београдском радничком певачком друштву за гласовир од *Ј. Иванишевића.* Београд 1885. — Цена 1 фор. а вр.

ОДГОВОРИ.

Г. Ф. Ш. у П. — Са захвалношћу примили смо и донећемо што скорије.

Г. М. М. у З. — У идућем броју. Писмом више.

Дру Ђ. М. у Б. — Рукопис смо Вам са захвалношћу послали, пошто смо све употребили.

Г. Ј. Б. у Г. К. — *„Izvješće“* смо примили и хвала Вам, а обазрећемо се првом приликом на њега.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 30. У НОВОМ САДУ 28. ЈУЛА, 1885. Год. XII.

ЦРНОГОРСКИ ЈУНАК
Новак рамов Јововић.

Кад се двије погоњаху војске,
По мегдану тамо и овамо,
Једна бјеше цар Отмановића,
Друга славног књаза Петровића.
Ту бијаше доста витезова —
Са обадвије стране соколова,
Каквих није било у земану! —
Сад ми кажи вило загоркињо, —
Посестримо наших витезова, —
Чуварицо отачбине кршне, —
Кажи право тако била здраво:
Који оно добар јунак бјеше,
У табору честитога кнеза,
Вас у срми и у чистом злату?
Што му прси токе приклониле
Окићене витешким знамењем. —
На глави му нешто чудно сјаји,
Као да је даница звијезда,
Те се види да је поглавица. —
Зорнијега није Црногорка
На јуначке ноге подигнула:
Или јури пјешке на опанке,
Или скаче на коњу мркову
Кроз ордије цара честитога,
Све сијече и разгони Турке,
Те стрпава на гомиле главе,
Нек се знаде, нек се приповједа:
Колико је одрубио глава,
Колико ли добио мегдана! —
Три пут се је с вилом побратио,
Сва три пута у три дана судна,
Трећи пут га вила заклонила,
И Арапу очи засљепила
На очиглед обадвије војске,
Када с њиме мегдан дијељаше! —
То је онај што говоре људи
И ми бјеле на састанку виле:
Колико је равне Скендерије,
Црне горе и Херцеговине,
Нема данас бољега јунака, —
Од сокола Рамовић Новака! — —

Велики јунак Новак Рамов Јововић из Марковине био је неко вријеме тјелохранитељ Његовога Височанства кнеза Николе. А посље како навали турска сила на Црну гору још 1862 немога се никако отрпјети ма да бјеше

још млад и нејак, а да неокуша своју јуначку снагу и десницу руку на крвавом боју с клетим Турцима, као и сваки други јуначки брат Црногорац. Те тако је он од 1862 до 1878 у свим биткама не само необичну храброст и пожртвовање драгоцјеног живота свога показао, јуришивајући најпрви између свију јуначки Црногораца с голом сабљом у страховите турске ордије! Него је чини ми се и највише турски глава одрубио, осим гласовитог јунака и војводе Марка Миљанова, због чега се данас с поштовањем признаје за најбољег јунака у свој земљи.

Гласовити су још јунаци и четовође из куће Јововића поп Лука, који погибе на Грахово 1858 и поп Миле који погибе под Никшићем 1876, од којих сам првога у календару Бачванину од 1882, а другога у Јавору од 1881 у кратко спјевао и описао. Новак Рамов је њихов рођени синовац, који је заиста своје витешке стричеве не само стоструко осветио, него и подпуно заслужио, да се међу првим јунацима црногорским уврсти.

С тога сад, кад ми недаде крута судбина да с њим заједно скачем по оштрим висовима они мрки планина! — нити ме усрећи бог, да се нагледам тога диф јунака — тога дичног сокола, те да га или са даром и поклоном жеженог злата обаспем, или са чашом вина црвена и леба бијела у одмору тешком крвавом — у љуте ране њежно понудим, ја га јутрос на Видов дан изван сјече и ломљаве и кршне отачбине у зори рујној руменој жељно братински са: „добро јутро поздрављам“. — Још му пјевам и кличем: „слава ти горски арслане — слава“! — — —

У Ирву на Видов дан 1885

Ф. Шпадијер.

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак.)

То је судба племенитих људи, прошапута Мухамед ожалошћен, сва дела њихова јасна и чиста као светлост сунчева нису кадра издржати једну реч поганог плеткаша и клеветника. Ох, Зулејко, та и ти си зар под ласкавом образином клеветника, попила отров слабости! Што се малим људима привиђа, то знатнима бива надгробно слово. — Но видећемо, разумећемо се. — Тада се обрати гласно Јовану Граматику и рече му: „Ти си честити старче на врло добромe месту. Домаћица те је примила, и ти имаш права да по вољи уживаш то гостољубље. Нисам мислио, да ће овако ненадно позив на мене доћи, да се удалим одавде; али буди уверен, да ћу се ја на брзо вратити, и да ће тада овде у овоме дому све другачије бити. Онај који је мене оцрнио, и који није ни твој пријатељ посрамиће се. Ја желим да те по моме повратку овде затечем.“

Мухамед је по малом одмору, договорио се са Отманом, да се одмах даље крећу, на што Отман пристане. Пре него што ће поћи Мухамед отиде пред Зулејку и рече јој: „Када сам ти довео овог старца видео сам на твоме лицу чисто задовољство и пуно љубопитства. Час је хтео, да ти покажеш наше народно право гостопримство, и у тај мах није се страни твога срца и осећаја задовољење учинити могло. Међутим изненада, небо је хтело (ил лажни људи) да се чисти и драгоцени извор нашег дичног пријатељства помути отровом сумње. — Нека дакле буде предмет страсти за час отклоњен, истина ће наћи светлост, старац ће свагда моје име прећутати, да неби ма коме помутило осећаје; али се надам, да ћеш и у овим околностима, толико поноса и учтивости имати, да послушаш човека пре, него га отуриш. — Неће ли ни то — а ти га задржи старога нам пријатељства за љубав, док се ја невратим натраг.“

Мухамед оде за Отманом и са одабраном четом јунака тамо, куда га је дужност позивала. — У одласку, није се на Јусуфа ни обрнуо. Јусуф се угризао у дрхћуће усне, јер колко га јед мучаше, толико га дваред срамота понижаваше. Он је за Мухамедом кроз зубе прошапутао: Зликовац, убијца! .

Зулејка је претрнула, када је чула, те ужасне речи, ту страшну оптужбу. Она је као пијана отишла у своју одају, и пала је на софу. Све је нешто гушило — ох, само када би могла да се исплаче. Она је сад мислила на овај час растанка. Мухамед јој изгледаше у очима пун достојанства. Какав му беше озбиљан и одлучан говор и глас. — Некада је тај глас био пун хармоничне сласти, меког ласкања и удварања, пун чаробности и милине; а сада јој звучаше немилим хујањем, јер то беше оштро пребацивање. Заиста, женском срцу годи ласкање, али само у границама умерености, јер сувишно ласкање постане тако обично брујање, да напослетку равнодушност побуди. Слушајући непрестано уверавање о чему, пробуди се сумња. Заото женске увек верније и истинитије љубе човека, који зна пред њима достојанство своје одржати и у правом моменту са ласком приступити. Па и опет тешко им пада тај моменат озбиљности, јер оне држе да је презирање. — До овог је момента и Зулејка дошла, и ту се једва отвори извор суза, који се просу обилно, и који је тако уморио Зулејку да је заспала. — Сузе те, показале су да Мухамед није на одмет Зулејци; ма да је она у некој сумњи боловала, опет је њена душа тражила Мухамеда, и гледала га онако чиста, узвишена, племенита и добра.

Зулејка је дуго спавала, у један мах сања она, да се подигла нека страшна и опака рука, те јој пала на груди и притисла је силом да је удави. У то дође старац Граматик, уништи непријатеља, и њој одлану. У који мах хтеде да се захвали старцу, њега нестаде, а она се трже иза сна. Од страха дрхтала је, те погледа на прозоре и виде, да су то вечерњи зраци сунчеви пали на зидове њезине одаје. Она је хтела, да тај цео дан и целу ноћ остане у својој соби, али је чудан сан на другу мисао одвео. Она пошље по старца Граматика, који одмах дође. Зулејка га предусрете са врата умилним, звучним гласом и речима:

„Хвала ти, честита старино, што си ме спасао беде!“

— Беда у твоме добу и у твоме двору, може само ласкање бити. Ја друге не могу замислити, одговори старац мирно, и седе.

Зулејка искаже старцу свој сан; а он одговори: Није што ти се предсказало, већ је зло у испуњењу. Почетак доброга лежи увек врло близу истине.

„Моја је тежња драги старче, да у животу тражим добро и да радим добро“, прихвати Зулејка настављајући свој разговор.

— Знати шта је добро — лако га је тада и извршити; али је најлепше у незнању добро чинити, јер то значи, бити човек таке природе, њега такав рад усрећава. — Људи обично воле слушати, да им се опасности и страдања приповедају . . . са отим се задовољавају, заотим по мало сљеде и напослетку у то верују; а то баш несме бити . . . онда људи могу другачије овај свет посматрати и другачији живот водити.

„Људима је дат закон, рече Зулејка, и по томе закону треба да се владају.“

— А ко је тај закон дао? упита старац поругљиво смешећи се.

„Ко — зар је то тајна! одговори Зулејка удивљена. Када већ обичаји и живот људски неодговарају наређењу и вољи божијој, онда Бог пошље своје људе, који у свету правду проповедају и уче вољу божију. — Но и то треба знати, да Бог одабере народ, коме ће свог човека послати, јер је о њему уверен, да ће науку схватити и да ће знати

*

добивену науку и другима народима сприопштити.“

— А који иначе мисле, и који верују, да су ти људи, што се називају посланици божији, поникли на исто таком ђубришту као и ми, али су само одарени бистрином разума, те су умно надмоћни над другим људима, а иначе су себични и славољубиви, шта ће мо с њима? упита старац.

„С њима . . . . с њима у пакао,“ одговори Зулејка раздражено.

— Насиље дакле . . . тако мислиш ти „названи бисеру и мудрости Нешедске путање.“ — А шта би ми рекли о божанству, да је оно употребило насиље док су још наши дедови живели и другачије веровали! Де би данас ми били, и зар би нас било, да је божанство допустило, да наше дедове спреме у пакао. По томе се види, да није божанствена, већ људска, страсна наука. Она прва мора бити пуна љубави, пуна благости. Само ова друга бива онака, и она употребљава насилна средства, рече старац, топећи се у блаженом осећају.

„Без казни, неможе човек добро од зла разазнати. Без страха, неће човек увек добро урадити. Ко ће, и ко може да откаже једној науци истину заото, што она неваљалство свим средствима утамањује, и што зло хоће у корену да затре?“ упита Зулејка са гласом пуним убеђења.

— Ја ћу отказати такој науци истину, одговори старац Граматик озбиљно и достојанствено. Под том речцом „божанствена наука,“ разумем ја, да је то нешто, што бог учи, што бог хоће; али до данас, поникло је на земљи, међу разним народима много таких божанствених наука, које се битно разликују једна од друге. — Индија, Грчка, Римска, Персија, Хина, Јапан имају сваки за се своју божанствену науку. — Која је дакле од тих божанствених наука права и истинита! Ил можели бити, да Бог сваки час своју замисао мења - - небили то било онда супрот свију горњих божанствених наука, кад свака за себе говори да је Бог савршен. — Ил реци ми девојко — паметна си, мудра си, красна си, ти си ево и мене стара човека побудила, да ватреније зборим — је ли то богу угодно и повољно, да се за сваку његову нову мисао крвавимо у љутој зверској борби! Па нашто онда допушта производење нових људи, који бивају таки исти? — Неверуј гаткама! Кад би Бог хтео своју науку међу људе послати, он би по моћи својој то једним махом учинио, при једном сну сви би људи ту науку упознали и кад би се пробудили и кад би се људи сусрели сви би једнако мислили и осећали, сви би једнако веровали и радили, сви би весели и задовољни били. А ако би се Богу прохтео плач и бол људски, он би напустио бољештину и покидао би цветове из врта богаташког, јер они тај бол много јаче осећају нег сиротиња, пошто сиротиња и тако горко пати на земљи па је очврсла у бољи . . . за њу је земља готов пакао.

„Зар родитељско чуство сиротог човека, није исто тако, као и богатог родитеља, када смо сви једнако створени?“ упита Зулејка незадовољно осмехнувши се.

— Тиме још није лепа девојко доказано, да Бог љуби разлику, па тиме и крвављење. — Људи су сами криви што је тако. Па зашто је та разлика, кад су људи тако створени? Истина да је постанак бића једнак, али касније почиње другачији развитак, јер нису сви једнако неговани и упућивани. У томе лежи цела загонетка. — Ко је одрастао у слободном зраку, тога гуши собњи ваздух. Ко је научио прелетати преко равница, тога уморе брегови. Ко је научио мек душек, тога жуљи тврда земљица. Ко је научио свирку, тога потресе звук громовски. Ко је научио уживати слободу, тога затвор избезуми: а ко је у невољи одрастао, тај лакше подноси и већу беду.

Навешћу ти два примера из једног и истог народа. — У Грчкој беху две вароши Шпарта и Атина. Обе су вароши имале своје законодавце. Шпарта је добила закон ужасне строгости; од човека су градили окрутна створења, која ни за бол, ни за жеђ, ни за глад, ни за породичан живот, нису смела имати чуствена осећаја — слава у оружју и победи над непријатељем беше највећа врлина; још су учили љубити, чувати и бранити слободу; напротив Атина је добила закон благости и човекољубља. Они су природу човечју облагорођавали, потпомагали су свим средствима да се врлина одомаћује. Наука, музика, вештине, говорништво и песништво неговано и учено беше. Чуство је развијано било до највишег степена осећаја. Па шта видимо као последицу од та два правца у једном и истом народу. Шпартанац је своје новорођенче, ако се није родило потпуно здраво са Тајгетоса бацао у понор, и о стене своју крв и своје месо раздробио; Атињанин је напротив пун човекољубља, пун племенита осећаја за људску несрећу прихваћао својим рукама најневољнијег и најбеднијег, те је гледао да му олакша живот; с тога и видимо, да је слепац Омир пронео славу грчког народа по свету. Да је у грчком народу вазда био и остао обичај да нејаку, кљасту и слијепу децу уништавају — зар би и онда све овако било! — Људи са негом постају какви су. — Сваки родитељ богат ил сиромах љуби свој пород и тежи да га усрећи. Па де је извеснија могућност, да ће се цел постићи? Наравно, код богатог. А сретно дете и оцу је мило, несретно пак и богу је на досади. Није дакле чудо што сиромах вели: боље да га и мртва видим, него да се тако мучи. Напротив, кад је у богата несреће, онда је та грдна и страшна . . . те кад богат изгуби пород он страшно осећа и боли га и неутешен је: напротив сиромах са губитком порода изгубио је и један део своје несреће.

(Наставиће се).

Правопис и педесетогодишњица препорођаја хрватске књижевности.

Узме ли ко у руке „Pozor“ „Narodne Novine,“ „Vienac“ или други који хрватски лист, па стане поредити правопис или њихов начин писања, увјериће се: да има толико правописа колико и самих листова, — па још и више, јер у истом броју „Pozor“-а наћи ћемо *„Drevni priči“* у подлиску другојачије написану него ли је н. пр. уводни чланак, а у „Narodnim Novinama“ од скора постојано се пише глагол *јесам* с порицањем: ***нијесам, нијеси, није, нијесмо, нијесте, нијесу.*** За што онда свуда не пишете ***ије*** гђе мећете ***„ie“*** мјесто „ѣ“ (јат)? И српски листови нијесу без ситнијех погрјешака, јер и код бољих писаца догађа се, да н. пр. тврда слова пред меканијем не мијењају у мекана, а ни мекана пред тврдијем у тврда, а кад и кад њека и не избацују. Ово не вермају наши књижевници (а ни уредници); али у туђем језику да начине такe гријешке, била би брука и срамота!

Давно је била год. 1847., када је покојни *Ђуро Даничић* написао ***„Рат за српски језик и правопис.“*** Али на жалост *ријетка* је та књига над књигама, којом је он аметимице поразио све противнике Вукове, па за то млађи нараштаји и не знаду, *како ишту закони нашега језика*: да се говори и пише. Овђе мислимо особито подмладак наш, који се учи по школама у Хрватској и у Славонији, гђе је наставни језик *хрватски,* али са свијем особинама које му „загребачка школа“ прилијепи.

Узмимо н. пр. ђака, који је од колијевке „скавац,“ па је у основној школи *научио писати како се говори;* тај ђак прешавши у средњу школу добије у руке хрватске школске књиге, а одмах му се почне и правопис

прекрајати. Тако се ради у школи. А код куће? — Он говори опет скавски, али већ не чисто као прије; он чита српске књиге, које су писане Вуковијем правописом, а и у својој околини чује за *плуралне падеже* (3., 6. и 7.) друкчије наставке него што их школа својим књигама шири и од њега иште у писму и у говору.

Тај ђак свршиће средњи завод, и биће можда горе оцијењен од каквога Нијемца или Јевреја, јер не зна још ни правописа свога матерњега језика. А ко је крив? — Обично ђак, јер није хтио учити. А да у вијек није ни он крив ево овђе њеколико примјера из школских књига и службених извештаја.

У **„Oblicima“** од М. Дивковића учи ђак, да има *хрватски* језик 26 слова, да има и 5 сложених слова, а и која слова имамо и за *„туђе риечи.“* У **„Hrvatskoj čitanci“** za II razred srednjih učilišta“ од Др. Т. Маретића (Загреб, 1884) нијесу *туђе ријечи* писане као што је у I. разреду ђак учио, а није свуда рађено по §. 13. истих „Oblika,“ т. ј. *„ако се риеч свршује на два сугласна, а то нису* (зар је и „нису“ по Даничићу и по јужном говору?) ***зд, ст, жд, шт,*** *онда се умеќу међу* ***ње*** (Даничић вели: међу ***„њих“***) *самоглас* ***а*** *лакшега изговора ради.“* — Сад још њешто да напоменемо. Узмите у руке *програме* свију *средњих школа* и њеких „пучких,“ па ћете се насмијати грохотом, али и горко уздахнути, кад видите како пишу њеки наставници будућег цвијста народнога. Особито нам је чудноват *„Izvještaj o kr. vel. realci* i s njom sdruženoj trgovačkoj školi u *Zemunu*, za školsku godinu 1884—85.“ На челу доноси чланак: *„Ornithologijska postaja u Zemunu.* Razpravlja *Gj. Sebišanović*“ (равнатељ тога завода). Кад смо тај чланак прочитали и све остало прегледали (осим математичке радње проф. *Божића**) сјетисмо се Светића, сетисмо се онога времена, када је свак по својојзи самовољи писао. Тај госп. директор ударио је још већма натрашке и од самих Загрепчана, он *бар настоји* да нађе коријен свакој ријечи, а туђе ријечи да пише онако, како их писаху и пишу народи, од којих их он позајми, да каже њешто *хрватски* (н. пр. *„concretan,“ „cancellarijski,“ „exemplar,“ „classificatija,“ „renaissanski“. . .*). Он за цијело није читао, што Даничић написа још 1847. год.: „Језик човјечиј јест огледало духа човјечијега, или ти онога у човјеку што чини човјека да је човјек, али не правопис; *правопис је само огледало језика.* Језик је Бог дао човјеку да њиме казује што мисли и осјећа, *а писмо су људи измислили за невољу, да њиме биљеже што језиком казују,“* (стр. 5). — *„Па ће онда бити најбољи правопис они којијем ће се моћи са свијем онако писати како се говори,* ***глас по глас;*** *а жалостан ће бити они којијем ће се друкчије писати него што се говори;* ***а етимолођични правопис,*** *по којијем ће се ријечи само коријена ради друкчије писати него што се говори,* ***биће никакав правопис, — и само мисао луда.*** —“ (стр. 6.) —

Овако учи *филолог Даничић*; а наши надри-филолози домаћи и са стране малоумнији су и од високоученог Павла Кенђелца.

Поредимо ли овај „службени правопис“ (?) са хрватском граматиком од Дивковића и са читанком од Дра Т. Маретића, па узмемо ли још на очник и то, да и наставници на средњим школама нијесу једнако савршени у српском или хрватском језику (што се добро опажа и у расправи реченог равнатеља, јер ту су смијешана сва *три* говора (н. пр. брег = *бријег*, превод = *пријевод,* синица = *сјеница,* летење (!) = *лећење*, рeђа = *рјеђа*, облитати = *облијетати,* долитати = *долијетати*, јастреб = *јастријеб* . . . ; зазорни су нам глаголи *дозорити* (дозрети) и *стријелити* (стријељати); па крјепак мјесто *крјепак* . . .) и да има још школских књига са „glasnikom ē“ и „muklim ė pred *r*-om,“ јасно је, како се „хармонички“ његује наставни језик хрватски и ко је крив, што матуранти рђавије пишу од многих „кухарица и келнера“ с ону страну Саве.

Па докле ће овако да се ради?

Педесет година прошло је, како је хрватска књижевност препорођена, па за по вијека не видимо још јединствена правописа.

*) Али без *опаске* не може ни она проћи: „На нарочиту жељу пишчеву остављен му је *његов* правопис.“ — Као да је оно *његов* а не ***Вуков*** правопис!

Истина је, има хрватских књижевника, који пишу Вуковим правописом *(Павић, Марешић)*; али која корист, када има и такијех који поправљају и Вука и Даничића, а овамо се не држе ни сами „своје грађевине,“ јер пишу као и „претеча“ њихов: *шшо* мјесто *що*, *пчела* мјесто *бчела*, *здрав* мјесто *сдрав* и т. д. Први зрачак на боље преносимо ево из исте читанке *Марешићеве*, и то из предговора (стр. IV), јер иначе су му биле руке везане, а тај је: „Њекоја штива (и то из народних умотворина и из народних писаца)ниесу окренута на начин писања, који је до данас више *обичан* у хрватској књижевности, т. ј. остављено је ***ије*** (мјесто ***ие***) и плурални надежи.

Тому је узрок, што се ова књига употребљава и у оних крајевих, гђе је више обичан онаки говор, каки је у Вука и Даничића, а и то, да ученици и ових крајева виде, како гђекоји писци и другојачије пишу, него је код нас обичај и да послије не мисле, *да је овако писање погрјешно, као што је жалибоже до сада гђекоји ученик криво мислио не знајући*, ***да је Вуково и Даничићево писање основано на живом говору онога дивла нашега народа, који најљепше говори*** “ —

* * *

Сад ће хрватски народ да слави педесетогодишњицу препорођаја своје књижевности. Ми мислимо, да се ова народна слава не може крунисати никаквим љепшим дјелом, него *да се и у правопису изједначе Хрвати међу се а и са својом браћом Србима*. Тијем дјелом показаће хрватски народ, да је доста и *један Вук* (а не ни „сто,“ као што се измаче Др. Фрањи *Марковићу* у оцјени „*Mladih dana Veljkovih*“) и *један Даничић*, да нам даду правопис, каквим се ама *ни један образовани народ подичити не може*.

Браћо Хрвати! Сјетите се онијех узвишенијех ријечи, које одјекнуше са свију крајева хрватских и српских, када но муња разнесе тужну вијест: *Ђуро Даничић умрьо је*, сјетите се његова умнога рада у бијелом нам граду Загребу, на реците, може ли се овај покојник племенитије поштовати и може ли му се у срцима свију нараштаја (а за сва времена) љепши споменик подигнути, него кад пригрлимо и његујемо осим свега и *онај правопис, кога нам Вук утемељи*, ***а науком освешта Ђуро Даничић***.

Том измјеном садашњих правописа зближиће се још већма језик хрватски и српски, биће још јача конча *„или“* између тијех братскијех имена, на кад је све једно *хрватски или српски језик*, онда нека буде једнак *бар* ***крој одијела***, у коме те близанце износимо пред наше очи, неће ли дати добри Бог, да на брзо буде осим кроја *једнако* и — ***ткање***.

Да Бог наспори и једно и друго!

Вук Даничић.

Vita vitae meae.

ИСТОРИЈСКА ПРИПОВИЈЕТКА **Др. ИВ. ТАВЧАРА.**

(Наставак.)

Али још има ту нешто, ваша милост, што ме јако боли. Има Каролус и старијега брата, којега сам послао у Њемачку. Не давно добих глас, да је затајио свету вјеру и ступио међу ученике оног истога кривог пророка, Примуса Трубара, који је већ ступио пред суд божији и који ће у пакао вржен бити за све невоље, које нанесе светој цркви у овим крајевима.“

— „Боже мој! уздахну прелат, „та је ли то могуће!“

— „А што је најгрђе, ваша милост, довукао се сад тај Ђуро Косемус у ова брда и поручио ми је, да је већ хтио проповиједати у Пољанској цркви!“

— „А наш Каролус о том незна ништа. И говорило ми је нешто у срцу: не води га са собом! Боље би било, да га нисам повео са собом. Камо већ досиже сатана са својијем краљевством! Шта

да радимо! Бога и апостоле молим дан и ноћ за помоћ, да би помоћу божијом и апостолском под заштитом дјевице Марије добио у руке средство, којим би истријебио то лутеранско зло, које се већ толико година одржало!“

И склопи руке владика Јован те поче молити. У том доспијеше до потока, који тече према селу Броду. Бијаше сав зарастао зеленијем грмљем и шикарјем. Из једног на пруду џбуна прпу птица и полети високо у ваздух, пружајући дуге своје ноге. Одмах настаде комешање међу соколарима. Један између њих скину брже својему соколу везу са врата; бистрим очима огледну се на све стране крилат ловац, по том се уздиже и полети као муња за плијеном небу под облаке. Сва се дружба устави и радозналим погледима мотри бој, који се бије у облацима.

Сам се владика загледа и витез Хохенбург уграби прилику у којој му могаше изрећи своју хвалу о бистроумним његовим соколима. Како су се сви загледали у зрак нико и не опази, како се над потоком међу грмљем указа црна сјенка у одјећи тадањих лутеранских проповједника. Човјек тај имађаше око тридесет година, али ипак на лицу његовом пламћаше плам истог онога фанатизма, којега је Лутер запалио код пребјеглих и ожењених свећеника. Из прикрајка мјераше цијелу дружбу мрким погледима. Далеко бијаше од њега страх; сваки час бијаше приправан, да излије на њих сву горчину срца својега. И заиста не могаше oћутати већ поче:

— „Грјешници из Гоморе и Содоме,“ повика „дјецо ђавола и пакла! Гараве овце, које сте се у глуво доба ноћи увукле у врт господњи, и окужише га, да сад смрди као ђубре, кад у њега сунце припече. Али се приближује судњи дан и тебе — обрнув се владици — баш тебе римо-католичке нечиснице нечисто дијете постиће јарост божија и постаћеш на одмет самом пакленском оцу. Пламен чистога јеванђелија вас ће сажећи као што је сажегао Симеон филистејска поља. Зашто се вучете овуда и зашто долазите овамо у лахкијем аљинама, као женска, која продаје своје тијело. А написано је: удариһу пастира и разбјеће се овце. Већ је подигнута рука божија и удариће вас!“

При том притисну свети муж црну књигу на своје груди и викну, као да би хтио оћерати армаду паклених духова. Јован са Хохенбург-а сав усплamти од љутине. Неописивом брзином одведе владику са тога мјеста и остави са собом само четир пјешака с том заповешћу, да ухвате проповједника. Овај чисто поносно за њима гласно узвикну са високе обале: „Гле, како бјежите Амалекићани испред слуге божијега! Осана Богу, који уздиже своју дјецу!“

По стази према њему гибаху се војници, да га ухвате.

— „Пустите га мени!“ рече један, који беше ћорав на лијево око, удариһу га, да ће с мјеста постати глув и слијеп!“

— „Еј ти горе, пророче!“ обрну се проповједнику, „добро те знам. Ти и онај Примус Труберус, који се сад у паклу пече, два сте цвинглијанска прасета.“

Онај на рубу се умири, по том пак запита љутито:

— „Ко говори овде о цвиглијанима? Ко се усуди, да куне великога свећеника, Примуса Трубара? Ти, деране, грдиш слуге божије и мијешаш познаваоце светога јеванђелија са тим свињама, тима цвинглијанима! Проклет био ради ријечих, које се родише из окужених твојих уста!“ страшно се ражљути и страсно поче доказивати, како се наноси велика неправда Примусу Трубару и њему, Ђуру Косму, што им се пребацује цвинглијанство. Напосљетку тако дође у ватру те не опази, како му се гонитељи привукоше за леђа. Зграбише га и извукоше на пут. Непрестано још викаше и проклињаше римскога Антикрста и његове синове.

— „Што да почнемо с њим“ запиташе се. „Да га с собом одвучемо“ рече Ћоро. „Вечерас ће на Високом бити теревенке и већ унапријед знам, да ћемо се опити. Али при свем том цијелу поћ пазићемо на тога лутеранског вука!“ На ове ријечи групу проповједника држаљем своје хелебарде у трбух тако силно, да јечећи одскочи неколико корака.

— „Господ ће увеличати мученике своје!“ и страстно притисну свету библију на уста.

— „Ја имам нешто рећи“ умјеша се трећи, „зашто, да га вучемо са собом. Ту доље дубока је вода. Бацимо га у њу, и тако ћемо од лутерана направити анабаптиста и Луцифер ће му се двоструко радовати!“

— „Бацимо га у воду! зјали су сви троје. Одмах пограбише несретнога проповједника те га с пута одвукоше до обале. Испод њих је потмуло шумио дубоки вир и при крају се растварала прљава пјена. Нешто риба пливало је по површини, али их одмах у дубљини нестаде, чим осјетише над собом дреку.

— „Биће ти хладна постеља!“ смијаше се Ћорави, немилостиво га гурну са обале снажном руком. Мало се лепршао, по том пљусну у воду да се сва запјенушила и прогутала га. Смијући се удаљише се војници; нијесу радознали били, што ће с њиме бити. Указа се на површини. Дугачка аљина обавила му се око тијела. Али је ипак пливао и једва тешком муком испливао крају на другу страну. Као миш мокар изађе на суво. Љутито узвикну:

— „Не уништава Господ својих вјерних слугу својим валовима, као што је уништио јеђипатске војске! Али вас ће погубити!“

Песницом загрози момцима, који се удаљаваху. По томе баци плаховито поглед на воду.

— „Света библијо!“ ускликну болно. И заиста црна књига вртила се на сред вира. Неколико радозналих риба пливаху к њој, те праћакајући се забадаху главе међу свете листове, по води расуте. Ниједнога тренутка не промишљаше фантаст. У одијелу онако мокар и озебао скочи натраг у брзу воду, да би опет задобио свој посјед. Борио се водом, па се и уморио, силе га почеше остављати и већ мишљаше, да је изгубљен; али ипак сретно извуче књигу на сухо.

— „Vita, vitae meae!“ и притисну ју на уста. Свијест га остави и паде на земљу. Књига му почиваше на срцу, књига, која је пријетила нама Словенцима, да нас претвори у лутеране.

II.

Тај исти дан гледао је Височки дворац толики број оружаних и неоружаних гостију, колико прије никад. Владика са ужом пратњом посједе све просторије на малом добру, дочим војници ударише табор на ледини поред воде, камо навукоше доста сламе за преноћиште. Настојник Хохенбург дао је заклати вола; момчадија наложила велике ватре, те уз подвике и веселе попјевке на ражњима пече крваве комаде. Сав се ваздух напунио благовоним мирисом печенкинијем. Множина пољанских дјечака сакупила се, те гледају тај необични призор бацаше лакоме погледе по месу, које пријатно пршташе поред огња. И другога се свијета накупило на ледини и овдје, ондје могао си видјети, како се гдјекоји тиска међу војнике, мислећи, да ће и он добити или комадић меса, или чашу вина, које непрекидно из великога бурета тецијаше. Али у тај час небијаху војници мекога срца, те их гонише из табора те крље, да не би што украли и очима појели благословене залогаје сиротих војника. Гледаоци се помало губише а и дјечаци своја мјеста напустише, јер су видјели, да им је узалудна свака нада и очекивање.

У самом дворцу владало је најживахније гибање. По кухињи, која је за мали дворац доста пространа, мели се и

знојили кувари сваке руке, и по налогу витеза Хохенбуршкога зготовљаху јела, која неће моћи осрамотити заступника брижинскога владике, кад усједне за његов сто кнез и владика љубљански. И није се срамио. Велика гозба отегла се скоро до мрака, будућ се тад љубило изобиље јела, као што их и данас волимо, јер нам је дато смртно али лакомо тијело. Бијаше већ касно у вече, кад се врева стишала те господска и војничка дружба починку предала. Баш се мјесец иза гора помолио, кад особа, која остављаше дворац, ступаше између дрвећа, обзирући се плашљиво на све стране. Поред воде горукаху још ватре и како је мјесечина била, виђаше се, гдје се диже танак дим у ноћни зрак. Пијани војници поваљали се по слами на спавају и само код пртљага на сред табора стајаше на стражи војник, наслоњен о хелабарду те зијаше у мјесец, који не бринећи се за реформацију и лутеране, мирно пловљаше по јасном небу. А и Високи не бијаше без страже! Тамо, гдје стајаше наша именована особа, виђаху се два зида; на сваком том зиду стражарио је коњаник сједећи на коњу те држаше пред собом голи мач, и кад се макнуо, одсјајивали би мјесечеви зраци од мача оштрога и челенке коњаникове.

(Наставиће се.)

О душевном развитку човјека кроз пет доба његова живота.

Написао ***Др. ФРИДРИК ШУЛЦЕ.***

(Свршетак.)

Старац.

овјек ступа у непријатељски живот, мора се излагати и за срећом лутати — код старца престаје излагање и борба за земаљским добрима. Нестаје жеља, престаје бој, који смо водили са свијетом, само да себе задовољимо; губе се страсти, које чуство потамњују — настУпа мир и задовољство. Старац је слободан, те почиње доба правог преображаја, славе.

Упознао је свијет течајем свог дугог живота, упознао је све његове заблуде и сујету, па за то и не изискује од свијета оно, што овај испунити не може, као што чине младић и човјек. У њему је изражена савршена индивидуалност, а уједно и савршена људска природа. И једно и друго сјединило се у старцу, које и представља од почетка задатак и мету развитка. Његов начин живљења, његов поглед на свијет, непристрасно суђење до ког се може да уздигне, његова несебичност чине га њежним у говору и раду. С правом припада му мјесто и ријеч у савјету.

С дјетством започиње развитак — а са старцем се свршује; овдје се опет приближује свршетак излазној тачци. Па с тога су старци мало не ко и дјеца, а и показује велику наклоност према дјеци. Отуда и она њежност дједова уз очеву строгост. Али и у старцу дјелује младићева безграниченост (Weite). За њега нема живот граница. Пошто се нема ничему надати, а и ни од чега страховати у животу, то је он заиста слободан, као што је и младић, али само у идеалима. Ти подгријевају његову душу племенитим жаром. У њему је потпуно дијете и дјечак, младић и човјек, па с тога зна старац, како ваља с ким поступати. Он разумије како дијете, тако и младића човјека, те никог не одбија, већ и све пригрљава. Благо ономе, коме у дио падне ово право старачко доба. Тај може задовољно умријети, јер је окрунисан круном живота.

Старац постизава јединство изражене индивидуалности са чистим и лијепијем човјештвом. У постигнућу тог јединства и састоји се опћи људски животни задатак, то јединство и јесте мета развитка. Поглед на ту мету расвјетљује нам све појединости и особине појединих животних доба, које смо ми кадри разумјети са тог гледишта. А да је то гледиште истинито и право увидјећемо чим само промислимо о

ономе, што смо сами доживјели. Дијете се налази у стању невиности, од које одступа и бива непристојно — нема ништа горега и гаднијега него кад је дијете стармали или мудрица. Дјечак се налази у занту послушности, а опонује раскалашношћу — нема ништа неприроднијег, него кад је дјечак размажен и цуњало. Младићу је својствен идеал и занесењаштво — заступа ли противно томе, па је надувен, треба га сажаљевати, шта више презрјети. Прави украс човјека јесте тежња за радом — човјек, који се предао дангуби и бекријаштву представља нам страшну слику. А безутјешну слику старац, који умјесто да се успео на врхунац ријешења животног задатка, проводи у глибу разнијех страсти и похота један остатак свог промашеног живота. Што важи са мушкиње, то важи и за женскиње.

У том нашем цртању и не дотакосмо се малне тачке, на коју се морамо овдје и ако укратко обазријети: односаја наиме између обојих полова у појединијем добама.

Код развитка полова морамо особито разликовати почетак и свршетак развитка. Характеристика почетка јесте, што се полови још у потпуно несавршеном, дјечијем стању находе — свршетак пак наступа, кад дођу полови у таково стање, кад су већ све проживјели. Између дјечије неразвијености и старачког доба проживјелости лежи вријеме полног развитка и које можемо на три одјека раздијелити: Полови се налазе: 1.) у међусобној противности, 2.) у међусобном привлачењу, 3.) у стању свезе. Неразвијеност, противност, привлачење, сједињење и проживјелост, јесу дакле тијех пет степени полног развитка, који се потпуно подударају са одсјецима животнијех доба.

Код дјеце је полни одношај још неразвијен. Тешко је код дјеце разликовати по цртама лица и тјелесног облика, да ли је мушко или женско. Па и у душевном погледу нема разлике у мушком и женском карактеру, које се у доцнијим добама врло разилази. Између дјечака и дјевојчице наступа природна опријека. Они се међусобно одбијају. Дјечаци не бегенишу да се играју са миринјем дјевојчицама, а дјевојчице зазиру од дивљих дјечака. Противност је тим већа, што се више приближује дјечак добу *„швигарца,"* а код дјевојчета, кад наступа онај неизвјесни стадијум између дјевојчице и дјевојке. Између неотесаног швигарца и стидљиве швигарице влада највећа занетост.

Момак и дјевојка напротив привлаче се међусобно неком тајанственом силом. Но њихова тежња за љубављу јест идеална занесеност. У својим стиховима слави ју (разумије се, пренебрегавајући метрум и логику) као једину њеног пола, а кад она спрам мјесечине уздише, онда је блажен. Код њега је све у суперлативу; то је љубавно лудило. По момачку љубав најопасније је, то што је он из године у годину старији и зрелији. Што се више приближује мужевном добу тим више нестаје идеала и планова, а уједно тијем и момачко заљубљивање са свом својом занесеношћу. Сад се опажа размак између дјевојке и усниреног идеала (што у ствари и јесте.) Нестаје обмане, а с њом заједно и заљубљености. Па с тога и нестаје без трага многијех у момачком жару склопљенијех *„поједничних одношаја."* Да сазријева човјек како тјелесно тако и душевно јесте потврђено природом и судбином. У том смислу можемо дакле рећи, да ови младићки одношаји под ударцима неумитне судбине трагично свршавају. Ови одношаји немају већим дијелом још солидну основу за стварни опстанак. Па и добро је што их нестаје. Момак нема ништа, дјевојка ништа, а љубав боме не засити. Од чега да живе? Њихов брак биће низ жалоснијех дана; гладоваће, а своју дјецу нити ће моћи одњеговати нити васпитати и тијем не би они сами, већ и опће добро штетовало. Добра је установа, којом се налаже, да важи код склапања брака и родитељска воља. Не треба да имају родитељи ту силу и право, да деспотски угуше осјећаје своје дјеце, али им треба дати, да могу одгодити женидбу или удадбу своје дјеце. У таковијем одношајима, док смо још не сазрјели, важи у истини оно: Zeit gewonnen, alles gewonnen. Судбина доноси собом све, штогод родитељи желе. Па у пркос свему томе добро је и право удешено

од стране природе, што је својствено младићу, да се смртно заљубљује. Велика је срећа за цио доцнији живот, ако је у вријеме кад се полни органи тако силно развијају, нека извјесна личност предмет осјећајима, чежњи и фантазији. Јер та чежња за том једном јесте уједно оков нагона. Он види само једну, а на друге се и не обазире — а та једна разумије се, јесте по срећи — непостижна.

Из тог тајанственог привлачења излази у мужевном добу стварна свеза. Он није више Дон-Кихот, а она усlinks слика његове фантазије. Она му је сада вјерна љуба, која с њим једно мисли, једно осјећа, дијели с њоме добро и зло, она је мати његове дјеце. Однoшај је стваран и куд и камо идеалнији од младићевог сна. Они раде заједнички у корист самих себе, а и свијета, док у старачком добу не преживи овај полни однoшај и не наступи у том стању она иста узвишеност као и у осталијем, чију величину и важност већ показах и које постићи изгледа ми као највећа замаљска срећа.

Завршујући желим, да сви једном будемо учесници тог сретног старачког доба.

Из Раеlии уjiит-а за 1879 год.

В. М. Лукић.
богослов.

ЛИСТАК.

ГОСПОЂА ВИЉЕМСОВА И ГРМЉАВИНА.

Од Марка Твена.

— Да, настави господин Мак Виљемс — јер то не беше почетак његова говора — страх од грмљавине то је најжалоснија слабост, која може човечији створ да спопадне. Њу имају већином само жене, кад и кад и штенци, а хоће кад год и човека да се прилепи. То је заиста жалосна слабост људска, јер одузме човеку памет већма, него ма који други страх и не можеш тај страх да растераш ни разлозима, ни исмевањем. Жена пак, која се ни ђавола, па ни миша не боји, сасвим се препрепадне кад севне муња.

Дакле као што вам рекох ја се пробудим на неку вику, која не знам ни сам од куда је долазила, и чух полузагушен глас: Виљемсе, Виљемсе!

Кад прибрах свих пет чуства својих усправим се у кревету у помрчини и одговорим:

— Еванђелино, вичеш ли ти то? Шта је? Где си ти?

— Ево ме у вајату, где се држе кошуље. Зар те није стид, ти спаваш и хрчеш, а овамо на пољу грмљавина и страхота.

— А како ћу да се стидим, кад спавам? То нема смисла; човек се не може стидети кад спава, Еванђелино!

· Та да, ти и не знаш шта је стид!

Чух за тим јецање. То ме задржи да не хтедох грдити, него јој рекох:

— Жао ми те је, драга моја, заиста ме те је жао. Ходи напоље.

— Виљемсе!

— Шта је за бога, душо моја?

— Та ти си канда још у кревету!

— Па да шта ћу?

— Таки устани. Ја мислим да треба и ти да чуваш живот свој, бар мени и деци за љубав.

— Али, душо моја —

— Та ваљда знаш; Виљемсе, да кад грми и сева онда је најопасније место кревет. Тако пише у свима књигама. Ал' ти то не мариш, ти свој живот не умеш да чуваш, ваљда за то, што нећеш мени да даш за право —

— Али до врага, Еванђелино, ево ја нисам више у кревету, ја сам —

У то севну муња, моја жена дрекну, гром пуче.

— Ето ти! Но сад видиш куда то води. О, Виљемсе, како можеш да будеш тако безбожан и да „врага“ спомињеш, кад је на пољу таква страхота и непогода?

— Па није то због тога. То би било тако исто и да ја нисам „врага“ споменуо. А ти знаш Еванђелино, или би бар требало да знаш, да кад је ваздух пун електрицитета —

— Да, да, ти све хоћеш да имаш право; па добро нек је по твоме, ти имаш право! А шта то радиш море? Хоћеш жигицу да запалиш? Како би палио жигицу на овој непогоди, јеси л' полудио?

— Па да шта ћу ког врага! Та ево је помрчина као тесто, па —

— Таки угаси, угаси таки! Хоћеш зар да сви пропаднемо. Та ваљда знаш, да ништа тако муњу не привлачи, као светлост.

(Фрр, — пуф — бум! — бум! — бум!)

— А јеси л' се ти молио богу пре него што си лего?

— Ја — ја — баш сам хтео био да се молим богу, али ми нешто паде на памет, да израчунам, колико је то дванаест пута тринаест —

(Фрр, — бум! — бум! — бумбумбум! — бах! — пуф!)

— Ми смо пропали. Како си мого да се не помолиш богу, кад је таква салаука на пољу!

— Ал' синоћ још није било грмљавине; ни облачка на небу. Од куд сам ја могао и мислити, да ће због тако малене моје погрешке да наиђе ово чудо од времена!

(Фрр — бум, бум, бум, бах!)

— Боже, боже, јамачно је гдегод ударио гром. Нећемо живи дана дочекати. Твој безбожни говор —

— Но шта ти је опет сад?

— Ја бих по твоме гласу рекла, да ти стојиш баш уз отворени камин?

— То је до душе истина.

— Одмах да си отишао одатле. Видим да си наумио да нас све упропастиш. А зар ти не знаш да гром нигде тако радо не удара, као у отворен камин?

— Ал ја стојим код прозора.

— Хо боже мој! Јеси л' полудио? Таки одлази одатле. И најмање дете зна, да је најопасније стојати код прозора, кад напољу грми. Драги муже, ја нећу доживети сутрашњега дана.

— Добро, добро.

— Шта то шушти?

— То сам ја.

— Па шта то радиш?

— Тражим горњи део од чакшира.

— Одмах да си их бацио из руке. Ваљда нећеш при овој непогоди те хаљине облачити. Та знаш ваљда да сви учени људи доказују, да вунене материје привлаче муњу. Хо драги мој, зар није доста што нас природа већ сама увлачи у опасност, него још и ти измишљаваш свемогуће, да опасност ту увеличаш. Немој певати. Од куд ти опет певање дође у памет!

— А шта то шкоди?

— Виљемсе, рекла сам ти већ једанпут, сто пута сам ти рекла, да певање изазива у ваздуху таласање, које прекида муњину струју, те —, а што си опет отворио она врата?

— За име бога, жено, зар и то што шкоди?

— Да л' шкоди? Та то смрт наноси. Сваки зна, који је на то пазио, да промаја привлачи муњу. Да имаш какав креветац, те да га наместиш на сред собе и да легнеш, ту би био најсигурнији. Оди брзо овамо у вајат, док ниси још штогод лудо урадио.

Ја је хтедох послушати, али у малом вајату не беше при затворених вратих места за нас двоје, хтедосмо се угушити. Ја појурим напоље. Моја жена повиче:

— Виљемсе, ја те морам избавити. Дед' ми ону књигу, што стоји тамо на полици и дај ми жигицу и свећу, али немој ти да палиш, ја ћу је овде у вајату запалити; ту ћу ти у књизи наћи да прочиташ, како се треба владати, кад је овако грмљавина.

Ја донесем књигу, разбивши најпре у помрчини неколико тањира и стакала. Моја жена се затвори са свећом и тако сам имао мало мира, ал' на то она повиче:

— Виљемсе, шта је то лупнуло?

— Мачка, само мачка.

— Хо господе! Ухвати је и закључај у комору. Брзо, слатки Виљемсе! Мачке су пуне електрицитета; тако ми бога ја ћу оседити од страха ове ноћи.

Чух опет јецање, и за тим се дадем на посао, да преко столица и свију могућих сметња, лупајући се о којекакве тврде ствари и ћошкове хватам мачку. Затворио сам мачку у комору, што ме је коштало преко 400 долара поломљеног собњег намештаја и цеваница. Онда зачух из вајата речи:

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

*„Српске насеобине у јужној Италији.“ Чланак проф. Риста Ковачића у „Гласнику Срп. уч. друштва“ књ. 62. — *)*

У последњој (62) књизи „Гласника срп. ученог друштва“ изишао је врло занимљив чланак професора *Риста Ковачића* о насеобинама српским у јужној Италији, нарочито у *Молизу.* Овај чланак је први извештај тога нашег честитога писца о онима насеобинама „Срп. ученом друштву“, које је томе писцу дало новчану помоћ да може путовати у оне крајеве и проучити живот, историју и обичаје онога остатка од оних Срба, што су се туда населили. Госп. Ковачић обећава и даље извештаје.

Ми би у овим скромним редцима имали неку маленкост да исправимо, а другу да допунимо.

Поштовани г. писац спомиње у своме чланку писма *Ивана де Рубертиса* о тим насеобинама песнику српском грофу *Меду Пуцићу,* која су писана г. 1856. и штампана на талијанском језику у Задарском листу *„L' osservatore dalmata“*, а после и у засебној књижици. После тога прича г. Ковачић, како је кавалир *Веђеци - Рускала* написао књигу *„Colonie Serbo - Dalmate nel circondario di Larino (Molise)“* (Српско-далматинске колоније у округу Ларинскоме (Молиса), и та је — вели — књига штампана у Торину г. 1864. Уз ово додаје г. Ковачић, да му је (ако добро памти) г. Милан Кујунџић рекао, да је та књига преведена на српски и да је превод изишао у *„Седмици“*, те тако је вели даље г. Ковачић књижица Веђеци-Рускале позната Ученом друштву, те није потреба да јој се садржај износи у овоме извештају.

Ово је очевидна погрешка, јер је та књижица, као што г. писац наваћа, изишла г. 1864., а *„Се мица“* је *престала излазити* још г. 1858. А не сећамо се да је игде изишао превод те Рускалине књижице, те је баш штета, што нас наш уважени писац овом приликом није и с њоме упознао.

Но овој погрешци ће без сумње ово бити узрок:

У *„Седмици“* за г. 1856. (дакле исте године кад су штампана на талијанском језику *писма Ивана де Рубертиса* саопштио је *Спиро Поповић* ***баш сама та писма Рубертисова*** са кратким уводом (В. „Седмицу“ за г. 1856. бр. 9. и даље). Писама има свега шест. У „Седмици“ су штампана под насловом *„Славенске населбине у Напуљи.“* Увод Спире Поповића на ова писма гласи: „Високородни г. гроф Орсат Поца Дубровчанин, (овако се италијански потписивао наш песник *Медо Пуцић.* Ур. „Јавора“), славно познати санародник наш, после него је године 1852. цело лето у Русији провео, дивећи се, по његовим речма, северном колосу, сишао се истог лета у Напуљу, за провести тамо зиму, и потражити сљеди славенског једног пигмеа, а то је славенска населбина, која живи у пределу Молизе, на прибрежију Адријатическог мора, у краљевству Наполитанском. Занимљиво описаније ове населбине, садржано у неколико писама г. *Јована де Рубертис,* појете и учитеља у Аквавиви (Живој води), месту насељеном браћом нашом тамошњом, упућених г. Поци предаде овај учредн︎ику „Далматинског осмотритеља“ г. Казали, који их је у талијанском подлинику у истоме листу печатао, из кога их ја на посмотрење браће наше српске вадим и у преводу саопштавам; изјављујући топлу благодарност умном г. Поци и ревностном слависти г. Казали, који нас у стање стављају, удаљену и међу туђеродце готово закопану, нашу тамошњу браћу, све то ближе упознати.“

Друга нам је примедба на овај чланак г. Ковачића једна допуна.

На стр. 313 (Гласник, књ. 62.) прича нам г. Ристо, како му у Аквавиви од једне *песмице* нико није умео више да каже од јед е строфе и једва је нашао на кројача нек г Вићентију Кјаваро, који му умеде и дру у строфу од те песмице да каже.

Но баш ту исту песмицу послао је *це у* Иван де Рубертис грофу Меду Пуцићу, е је и она штампана г. 1856. са *шестим* његов м

---

*) У прошлом броју „Јавора“ донели смо приказ 62. књиге „Гласника срп. уч. друштва“ из пера једног уваженог сарадника овога листа, а овим редцима допуњујемо онај приказ уколико се тиче чланка под горе наведеним насловом. Ур.

писмом у „Седмици“ бр. 17., а у *првом* писму се Рубертис извињава што му не шиље песму ту овим речма: „Не шаљем вам песму, коју сте ми искали, јер држим да вам је исту већ г. Грацијани послао, коју је од једног мог ученика добио.“ — Но као што се види доцније је на захтевање Пуцићево ипак му је послао.

Сад дакле после 30 година као што се види из чланка г. Ковачића хоће песма ова да пређе у заборав.

Ево је у целости, да и наши читаоци виде каквим језиком говоре и певају наша браћа око Неапоља:

Влахиња зљубљена.

Ди си поша лини сунце?
Ди си пошла звизда моја?
Ова душа бише твоја;
Ко је т' оја сприда мен'.

Сваки хип ја та видаху
Биху весеја крајем теб'
Реци мени си јес' у неб'
К' онда вазет' ћу та до.

Убох ја! ка ти с' ма уздала,
Је та има други дићаље
Кои бог, кои краље
Ма та простит' на 'ви свит,

Ти маши плакат' ове сузе,
Ко ја хитам сваку ноће
Груба немила ове оче
Вазда плакат' мају та вит',

Ах! ја нећем твоје сузе
Е ти хоћеш сузе моје,
Ови серце још је твоје,
Нисам немило какно ти.

Ка ја стоим е дола земље
Никтор плакат' ће ма дођи;
Ди ја стоим, нимаше проћи,
Нимаше газнит' моја јам'.

Прве две строфе, како их је прибиљежио г. Ковачић у Аквавиви прошле године (1884) у нечем варирају од овога овде текста, али врло незнатно. Главно је што су крајњи гласови на многим местима изостављени, тако н. пр. *мој', твој', рец',* где је овде *моја, твоја, рецu,* а ваљда се онда није изостављало, кад је Иван де Рубертис пре 30 година биљежио, јер и г. Ристо Ковачић примећује у своме чланку, да то само млађи нараштај чини, а „*што је ко старији, мање изоставља.*“

Нека би бог дао, да то „*изостављање*“ код млађег нараштаја не напредује и на даље, и да нашу браћу у оним туђим крајевима не постигне судба, да се мало по мало „*изостави*“ *и читав језик!*

О.

ИЗ НАУКЕ О ЧУВАЊУ ЗДРАВЉА.

9. ***(Против кратковидости).*** Највиши здравствени савет у Бечу опазивши да силна школска деца бивају кратковида постарао се да испита узроке томе. Испитавајући ову ствар најавише више славних лекара међу осталим и то, да су за очи дечије одвећ шкодљиве оне свешчице за писање и рачунање, што су *нашартане коцкасто* исто тако и *табле за писање,* што су *квадриране* (коцкасто ишпартане). Тачке и линије, којима су шпартане те свешчице и табле обично се једва виде, те дете јако мора да напреже очи да их разликује; уз то још морају деца да јако упру очи у једну исту тачку при писању, а то напреже јако вид. Из тих, и тима подобних узрока најавио је здравствени савет, да су такве свешчице и табле шкодљиве за очи и предложио је влади да употребу њихову у школама забрани. Услед тога разаслао је министар барон Конрад свима школским властима у Аустрији наредбу, у којој се с обзиром на здравље дечије *употреба квадрираних табла и таблица, као и писанака у средњим и основним школама и свима основним учним заводима забрањује.* — Не би шкодило да се и код нас о овој ствари мало промозга.

РАЗНО.

(Ред српских православних Патријараха-Митрополита-Архијепископа у Аустро-Угарским областима од Патријарха Арсенија Чарнојевића до данас.) По „Шематизму“ од 1884. доносимо овде тај ред:

1. Арсеније III. Чарнојевић, Архиепископ Пећки, Патријарх Српски, Бугарски и т. д.; прешао је на позив Аустријског Императора Леополда I. од 6. Апр. 1690. са многим народом у ове земље. Потврђен за Патријарха овостраног 1695 године. Умрьо у Бечу 27. Окт. 1706. г. Одтуда пренешен буде у Срем и 24. Нов. у Ман. Крушедолу погребен.

2 Исаија Ђаковић, бивши Епископ Јенопољски, изабран и постављен за Архијепископа и Митрополита у Ман. Крушедолу дне 7. (18.) Јануара 1708.; † 20. Јула (1. Авг). исте године у Бечу; тело му је пренесено и погребено у М. Крушедолу. По смрти његовој постављен је за Администратора Митрополије декретом од 8. Авг. 1808. г. Стефан Метохијац, тада Епископ Бачки, који је управљао до 27. Априла 1709. којег се дана преставио у Карловцима. Погребен је у Ман. Великој Ремети.

3. Софроније Подгоричанин, бивши Епископ Пакрачко-славонски, изабран за Архијепископа и Митрополита у Ман. Крушедолу на Ђурђев-дан (23. Апр.) 1710. г. † 7. Јануара 1711. г. у Карловцима и сахрањен је ту у цркви св. Николе; по смрти његовој админи-

стрирао је Христофор Митровић, Епископ Бачки од 18. Марта 1711. г. до избора новог Митрополита.

4. Вићентије Поповић Хаџиловић од Јањева, бивши Епископ Будимски, изабран је за Архиепископа и Митрополита у Ман. Крушедолу дне 6. Маја по рим. 1713. г. а умрьо је дне 8. Окт. 1725. г. у Карловци и сарањен је у М. Крушедолу.

5. Мојсеј Петровић, кога је цар и краљ Карло VI. дипломом од 10. Септ. 1718. г. потврдио за Архиепископа и Митрополита Српског у Србији (*in Regno nostro Serviae*) или у Београду — изабран је саборно 7. (18.) фебр. 1726. г. и за Митрополита Карловачког, те су се тим избором сјединиле обе Митрополије: Карловачка и Београдска. Преставио се 27. Јула 1730. г. у Београду, где је и сарањен.

6. Вићентије Јовановић, бивши Епископ Арадски, изабран је за Архијепископа и Митрополита Београдског и Карловачког дне 22. Марта (2. Априла) 1731. г. у Карловци; преставио се дне 6. Јуна 1737. г. у Београду, где је и погребен.

7. Патријарх Пећки, Арсеније IV. Јовановић (Шакабента) „*amore et fidelitate erga augustam domum (austriacam) ductus, relicta sede sua Patriarchali in Ipeck ad ditiones Caesareas sese contulit*" (а. 1737.) и буде од цара и краља Карла VI. на место умрлог Вићентија Јовановића „*provisionaliter*" постављен а од краљице Марије Терезије дипломом од 21. Окт. 1741. г. не само у патријаршијском достојанству потврђен већ на молбу клира и народа и за Архијепископа и Митрополита Карловачког постављен и именован; преставио се у Карловци 7. Јан 1748. а погребен је у Ман. Крушедолу.

8. Исаије Антоновић, бивши епископ Арадски, изабран је за Архијепископа и Митрополита у Карловци 27. Авг. 1748. а преставио се у Бечу дне 22. Јан. 1749. г. и сарањен је у Будиму у цркви св. Димитрија.

9. Павао Ненадовић, бивши епископ Горњо Карловачки, изабран је за Архијепископа и Митрополита у Карловци дне 14. (25). Јула 1749. г. а умрьо је 15. Авг. 1768. г. и погребен у Саборној цркви Карловачкој.

10 Јован Ђорђевић, бивши Епископ Вршачки и Карансебешки, изабран је за Архијепископа и Митрополита 27. Авг. 1769. г. а умрьо је 13. (24.) Маја 1773. г.

11. Вићентије Јовановић Видак, Епископ Темишварски, инсталиран је 5. Јуна 1774. г. а умрьо је 18. (29) фебр. 1780. г. у Даљу, где је и погребен.

12. Мојсеј Путник, Епископ Темишварски изабран је за Архијепископа и Митрополита 10. (21.) Јуна 1781.; преставио се у Бечу 28. Јуна (9. Јула) 1790. и погребен је у Сент-Андрији у светоуспенској цркви.

13. Стефан Стратимировић од Кулпина, Епископ Будимски „большими народныхъ депутиртовъ гласы, долго Ему отрицающуся" на Сабору у Темишвару дне 9. Новембра 1790. г. за Архијепископа и Митрополита изабран, преставио се 4. Октобра 1836.

14. Стефан Станковић, бивши Епископ Бачки, изабран 11. Нов. 1837. умрьо је 31. Јула 1841. г.

15. Јосиф Рајачић, бивши Епископ Вршачки, именован је (Тако стоји у „Шематизму" у место: „*изабран.*" Ур.) за Архијепископа и Митрополита Карловачког 1. Окт. 1842. г. а превишњим царским манифестом од 15. Дек. 1848. подељена му је титула и достојанство Патријарха; преставио се 1. (13). Дек. 1861. г.

16. Самуил Маширевић, бивши Епископ Темишварски и Администратор Архијепископа изабран је дне 25. Јуна (6. Авг.) 1864. г. за Архијепископа и Митрополита Карловачког и превишње је потврђен дипломом од 13. Авг. и. г. за таквог и подељено му је достојанство Патријарха, престави се 7. Јануара 1870. г.

17. Прокопије Ивачковић, бивши Митрополит Романски у Угарској и Ердељу, изабран је дне 19. (31.) Јула 1874. у Карловци за Архијепископа и Митрополита Карловачког и Патријарха Српског. Умрьо у Белој-Цркви у Банату 29. Апр. 1881., погребен у катедралној цркви Карловачкој.

НОВЕ КЊИГЕ.

Летопис Матице Српске. Уређује *А. Хаџић.* Књига 143. 1885. Свеска трећа. У Новоме Саду. Српска штампарија дра Свет. Милетића, 1885. 8-на, стр. 150. Цена 70 н. Садржај: Ђура Даничић од Ђ. Магарашевића; Култура и српство у културној борби. од Ј. Миодраговића; Опис манастира Ораховице од Влад. Красића; Садашњост и будућност електрицитета, од А. М. Матића; Диплома и родослов породице Стратимировића, саопштио А. Сандић; Лада, песма Војислава; Дете и ждребе, народна приповетка, забележио М. А. Јовановић; Књижевност; Читуља; Матица Српска.

Зборник позоришних дела. Свеска осамнаеста. *Суламка.* Жалосна игра у пет чинова, написао Фрања Кајм, превео *Благоје Бранчић.* У Новом Саду, трошком књижаре браће М. Поповића. 1885. Цена 40 новч. 16-на стр. 129.

***Шематизам** источно-православне србске Архидијецезе Сремско-Карловачке за годину 1884.* Нови Сад 1884. Штампарија А. Пајевића, 8-на, стр. 80. — Ово је први шематизам за архидијецезу. Заиста би ваљало и требало да се оваки шематизми састављају за све наше дијецезе и да се ако не сваке године, а оно што чешће издају на свет. Најбоље би било да се у *једној* књизи издају шематизми свију епархија и да се нази да су податци што вернији.

***Priručni rečnik** sveobćega znanja ili mala hrvatska enciklopedija. Obradjuju Dr. Ivan Zoch i Josip Mencin uz sudjelovanje i pripomoć mnogih knjiženika. U Osjeku 1885. Tiskom i Nakladom Dragutina Laubnera.* Књига I. Свешчић 3. Цена 40 новч. — У овој се свесци дотерало до речи „*Andrija*".

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 31. У НОВОМ САДУ 4. АВГУСТА, 1885. **Год. XII.**

Косовска пјесма наших мухамедоваца.

ЗАБИЉЕЖИО **Др. ФРИДРИХ С. КРАУС.** *)

Прије сто и неколико година написао Нијемац *Фридрих Аугуст Волф* књижицу о Омировим пјесмама. Ту је доказао, да су то народне пјесме у два свежња сабране и поредане. Проти њему их је писало много а за њ још више, како су ти скупови настали. Ал тко би помислио, да ће то питање толикому нашему свијету у напаст! И у нас има к'о је било у Грках старога свијета, силесија пјесама о јунаштву народа, ал не народа већ појединих јунака. Само једном згодом четовала велика чест народа, кад се је на Косову дијелило на сабљу царство српско.

О тој згоди спјевао народ српски низ пјесама ал те пјесме пјевају о појединим згодицама а не описују суставно главне и одлучне призоре тога војевања. Ето прилике да се дочепаш славе некаквога српског Омира спојивши и поредавши пјесмице у велики збор. Чех *Капер* и Србин банацки мој побратим *Гребер* загудише њемачки, *Д' Аврил* француски, *Новић* и *Новаковић* и пра *Мартић* нашки. Мартић радио сасвим на основи, што ју је нацртао *Павић*. Мартић је пјесник вјештак ал није умјетник, те и не има умјетничкога укуса јер иначе неби био онако загрезнуо. Умјетник попримит ће ђегод му драго какву помисао, ал само њу ће испрест је и докрајчити повјест како му блажена понијева машта. А што Мартић? Павићеву прозу у стихове пресадио на уплео народних пјесама на још свуда изрично означио, ђе почимље народна, к'о да то човјек не би и сам опазио. Гребера више хвале ал на једно сви заборавише, да по Србина згода на Косову не може бити предметом великог славоспјева, већ тужаљке. Срби поражени изгинуше без освете. Ето од чеса ћеш трагедију сложити, да ћеш слушатеље до суза

*) С радошћу поздрављамо г. дра *Крауса* као сарадника овоме листу, а ко је имао у рукама и читао његово велико дело „*Sitte und Brauch der Südslaven*“ (о којем је делу изишла критика у почетку ове године у „Јавору“), тај ће увидети какве заслуге има др. Краус по све Југословене О г. Краусу говори и допис из Херцеговине у данашњем броју нашега листа а из пера једног уваженог књижевника српског. **Уредн.**

ганути, ако умијеш страсти ријечима пробудити.

Пјесму што те узноси, само побједитељ, освјетник пјева. Такове су оне пјесме Омирове и Nibelungenlied. Само мухамедовац Славен, што се је довинуо силе посље битке на Косову, смијо је запјевати пјесму Косовску. Србин се је сада ослободио, свој је господар, сад ће му и драго бити, да чује глас онога, тко га је некад побједио. Не ће му бити наругло, јер племенити побједитељ признаје и врлине свога противника, на што брат мухамедовац Србину казује по обојицу једично.

О мухамедовској пјесми до саде се готово врло мало протурило, јер сабирачи ил нису хајали за мухамедовце ил им нису били вјешти. Истом мене срећа послужила те сам сакупио пјесама наших мухамедоваца, каквих још није било у нашој књизи ни љепотом ни опсегом. Српске пјесме к'о и бугарске према мухамеданским к'о огранци према деблу. Пјесма о *Смаилагић Мехи* од Канице броји 2173 стиха а јест најдивотнији и најдуљи епос јужних Славена.*) *Вук Караџић* нећe написао да није мухамеданаца пјесма ино но српска већ што у њој Србин губи. Доиста Вук није никада чуо ријечи вренога пјевача мухамеданца. И слогом и садржајем јест с гледишта умјетничкога пјесма мухамедовца врлија и прикладнија.

Јест додуше и жалибоже само уломак косовске пјесме, што ћу ту саопћити ал ће се сватко освједочити приподобив ју са полагалицом**) српском, да и туђе вриједи што рекох. Неговорим, да кога увриједим већ да истину на видјело изнесем.

Зашто већ није пјесма читава ево ћу приповиједати. Упутих се од Буне старом тестом крај Неретве да видим, куд је некада пролазио Ерцег Стјепан. Стаза уска каменита а ја се оруних низ печину стијену те си озледих тешко лијеву ногу. Лежао сам до осмицу дана у Житомислићима а ондолен одвезоше ме на чамцу у Почитељ. Тамо ћу остати до три дана. Упознадох се са пјевачем *Агом Биједићем* што се је доскитао из *Нудалâ* код Грахова у Домановиће. За два дана казивао ми до три хиљаде стихова.*) Разговарајући се ш њим, рече ми да је прије има и педесет година примио од некога *Смаил Таловића* из *Никшића* пјесму о Косову. ‚Па ајде ми ту казуј.' — ‚Бога ми не смијем.' — ‚А да за што?' — ‚Ех, жално би на ме.' — ‚Не ћу, душе ми већ односни.' — ‚Ама нeби ти је за дан изказао, колика је.' — ‚Нека брате, ти видиш, да ти ја брзо пишем к'о ти попијеваш.'

И стаде ми пјевати а ја ћу писати. Кад ал ето ти суца из Стоца. Баш ми га је невоља била донијела. Оде Аго да се разговара у механи а тамо на њ навалили, да сам ја ухода па да ћу га у Беч одиремити. Ја болесном ногом ни два корака по соби а камо ли да ћу чо Агу, а Аго до мене већ ни за живу главу. Поручио ми, да ми је већ дости казивао и да мора кући. Можда ће га други ко најћи па сву пјесму забиљежити а вриједно би било, да се ко замучи, јер по опом уломку судећи, што је истом к'о увод, има пјесми бар петнаје стотина стихова.

У Агиној пјесми не има збиља нечувених ријечи ни мисли већ је предмет познат ал оно је тако изврсно поредано, да је по десет пута боље него што смо досаде читали. Позната српска полагалица је кратка а гласи:**)

Цар Мурате у Косово паде,
Како паде, ситну књигу пише
Те је шаље ка Крушевцу граду
На кољено српском кнез Лазару:
„Ој Лазаре од Србије главо!
Нит је било, нити може бити:
Једна земља а два господара
Једна раја два харача даје;
Царовати оба не можемо.
Већ ми пошљи кључе и хараче.
Златне кључе од свију градова
И хараче од седам година;
Ако ли ми то послати нећеш
А ти хајде у поље Косово,
Да сабљама земљу дијелимо."

*) Штампа се сада налогом бечкога антрополошкога друштва код *Претнера* у Дубровнику.

**) *Полагалица* каже народ у Босни, што се у нас каже *варијанта* или *иначица* (у Славонији).

*) Једну пјесму о *поразу Москова* протурио сам у подлиску новосадских Новина „*Наше Доба*" 1885. бр. 44, 45 и 47.

**) Наваћам је по трећем издању *Новаковићеве* књижице: *Косово*. Српске народне пјесме о боју на Косову. У Загребу 1877. Стр. 31 и 32.

Кад Лазару ситна књига дође,
Књигу гледи грозне сузе рони,
Гласе шаље на све четир стране
Колико је српске царевине
И сазивље војску и јунаке
Приклиње их, до неба се чује:
„Ко је Србин и српскога рода
И од српске крви и кољена
А не дошо на бој на Косово
Не имао од срца порода
Ни мушкога ни ђевојачкога;
Од руке му ништа не родило,
Рујно вино, ни шеница бела
Рђом капо док му је кољена.“

У нашој пјесми стари таста српског цара, Југ Богдан оту клетву говори а присутни су све војводе и ту заврже кавгу Бранковићу. То је много присталније него у српској полагалици, ђе Лазар некривога опањка Милоша а Милош се брани хулећ Вука, себе хвастајући.*)

Има тамо четири стиха, која се мало не дословно налазе и у нашој пјесми:

Невјера ти сједи уз кољено
— — — — — — — — — —
О проклети Вуче Бранковићу!
Сјутра јесте лијеп Видов данак
Виђет ћемо у пољу Косову.

Ово натукнух, да ми позорније промотриш пјесму косовску славенске браће мухамедоваца.

(Наставиће се.)

*) Сравни на истом мјесту у Новаковића на стр. 52 и 53.

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак.)

„Па мора ли то тако бити у свету?“ упита Зулејка старца.

— Кад људи неће другачије да се збуде, ја сам немогу порушити то стање. Сваки онај, који осећа то тешко бреме, ваља да узме на своје раме будак и да отиде у свету варош и да се тамо сложи, да буде другачије, и онда би одиста било другачије; али баш у томе и лежи, да сиротиња никада неможе да се сложи, јер је сиротиња, јер је проклета, одговори старац горко уздахнув.

„Никада — то је онда веома очајано стање на земљи. Зар да вечно свет пати без икакве помоћи! То неможе бити! Та глас неки магични, глас уједињења, мора подићи једном народ на дело, којим ће стрести са себе то тешко бреме. Само како ће мо разбудити тај дух, што ће тим чаробним гласом позвати патнике на рад, на сложно уједињење?“ упита Зулејка у потпуној неизвесности.

— То је лако. Треба народ учити да не верује никоме ништа, нити што је учио, нити што је чуо, нити што ће чути од људи. Тако ће заборавити оно што знаде, неће научити нова варања и биће спасен за будућност, јер ће се осетити потпуно слободан, одговори старац, а поглед му паде на зажарено лице и на узбуђене груди Зулејкине.

„Ја сам слушала старче, шта си ти вечерас говорио. Мени хучи по мозгу, као кад Самун почне беснити. Ти наравно неверујеш ни у што, што људи пишу, и опет си се као црв улегао у Александрији међу силне књиге, рече ми Мухамедов љубимац Хасан коњушар му — на шта си тамо тражио?“ упита га Зулејка љубопитно.

— Тамо сам тражио, да научим што сад знам, што незнам и што треба из тога да знам, одговори старац поносито.

„Па чему си то радио, упита Зулејка зачуђено, кад велиш да људи лажу?“

— Заото, одговори старац ватрено, да се потпуно уверим, да људи лажу. И с тог је неопростив грех Омаров што је уништио та дела, и што је тако опет

истину одагнао. Те су књиге биле израз умствовања дугих векова, многобројних људских умова. Сви су ти мислили да знају шта хоће, а када се сада проучи, онда се увери човек, да је на врху свега тога написано невидљиво лаж!

„То је страшно! Онда ће се вечно лагати, и људи ће вечно бити несрећни. Па зар ни један неписаше истину,“ придода Зулејка осећајући, како је хладноћа пролази.

— Што сам ја читао, нашао сам свагде у мору лажи по једно зрно истине. . .

„А ти ниси зар све читао?“ упита Зулејка одахнувши.

— Нисам, јер ту беше толико силних дела, а ја сам држао ред, почев из старина и дошао сам да проучавам науку Христову; али Омар, он уништи све, одговори старац загушним гласом.

„Ја онда имам још наде, одговори Зулејка живље; па, зато и верујем, да Бог од времена па време шаље своје људе на земљу, да проповедају и уче народе. . . па да шта су пророци?“

Старац се грохотом насмејао, па рече Зулејки врло свечано: Послушај ме и запамти: *Нема другог Бога осим Бога, он је сам, и нема никаквог са̓друга.*

После тих речи устао је старац Граматик, поклонио се Зулејци и отишао је лагано и одмереним кораком напоље. — Зулејка је пребледила и престравила се. Те речи беху управљене против основана учења Мухамеданизма. Зар је дакле и Мухамеданизам лаж! — Па де је онда истина! — Како је старац смео те речи изустити, зар се не боји да ће га фанатична мухамеданка предати џелату! Но Зулејка није била фанатична, она је сваку ствар најпре размислила, па онда урадила; а све да је била, као Бедуинка неби окаљала обичај гостопримства. — Она је дакле остала непомична у своме положају, а мисли јој пролеташе као бурни морски таласи. Она је прикупљала све старчеве речи, те јој се по негди чинило, да старац има право. Ох да је ту сада Мухамед. . . Тек што је Зулејка помислила на Мухамеда, одмах јој се и помрче чело; она је као кроз неки вео опазила њега, како поред Отмана журно јаши на своме дивноме бељцу, лице му је суморно, чело помркнуто, а то долази од злочастивих мисли. Њој се указала сва грозота, коју Мухамед мисли да почини Сада јој дође и то на ум, да је можда старац излив његових мисли и осећаја; а старац неверује веру, коју она верује и коју је Мухамед дотле исповедао. Сада је још већма убеђена била, да је Мухамед сазаклетник са убицама Омаровим и можда ће они на скупу ову нову веру огласити, па народ у забуну довести и дићи брата против брата. Крв јој је ударила у лице и у главу, нека згарајућа, грозничава топлота прође је кроз цело тело, она уздахну и врисну: „Та Мухамед је злочинац!“ те стиште руком на чело, и приже се на узгла́вак.

У тај мах уђе Јусуф у Зулејкину одају, сав уздрхтан, он је прислушкивао њену борбу са собом, те тавним и болним гласом изусти: Зулејко, сунце моје, што тако горко врисну? Је ли ти зло? Ко те је тако љуто увредио? Ој како је пред мојим очима облачно и мрачно, без твога милога зрака. Како је око мене све немо без твога милозвучнога гласа! — Опрости ми, што сам се усудио ступити у светињу неповредивости твоје одаје, али ми веруј, ја сам махнит, ја сам луд постао. . .

На те речи Јусуфове, као да је Зулејка оживела, она припали кандило и рече тихо: „Добро си ми Јусуфе дошао, ја сам јако невољна и болна, тако би радо и спокојно овога тренута умрла.“

— Ох кивна судбино! цикну Јусуф. Горки су то часови, када човек одарен таким милинама и врлинама жели себи смрти. Реци ми лепа девојко, та зар теби није доста среће већ у томе, што

си кадра усрећити свакога, ко се у твојој близини нађе?

„Никога Јусуфе, никога нисам ја кадра усрећити," одговори Зулејка, а суза јој се засветли на трепавицама.

— Један човек, нису ваљда сви. Ил' ти мислиш, да би усрећење његово било усрећење целога света! упита Јусуф зајед љиво.

„Неразумем те. . . ал није ни чудо, та ја више неразумем ни себе. У мојој души је страховита збрка мисли. Ја сам позвана — бар тако кажу, да ме моје рођење на то упућује — да усрећим своју околину; а како ћу да је усрећим, када незнам ни сама шта је срећа," одговори Зулејка, а суза јој кану у крило.

— Зулејко — то је ужасно стање. Ко те је довео у такав положај. — Твој пут беше до сада прави и истинит, куда врћеш сада на странпутицу, та то је почетак патње, изусти Јусуф болно.

„О када би само био — и када би се бар тако сви изравнити могли. — Зар ти неосећаш Јусуфе, да има непрекидне несреће у свету! Зашто пате људи! Јусуфе, треба ли беду и невољу одагнати из света, од људи. Па како, реци, помози. . ."

Јусуф се веома стужио на речи Зулејкине, та и он је један од тих, који пате, који би радо ту патњу, у срећу и радост обратио, на тиме своју неизвесност, најзадовољније остварио . . . али како. . .

„Ти ћутиш, а суза ти кваси око. О Јусуфе, зар ме ти разумеш! Ја сам тада задовољна. Ти ћеш ми помоћи, да будемо обоје.... обоје сретни. . ." рече Зулејка меким гласом и овладана чуством.

Јусуф је био занешен, опијен, ово су тако мили, тако оживљавајући звуци, да се он осмелио, те клекао крај лепе девојке, пружио јој обе руке, те загушљивим, полу јецајућим гласом прошапута: Хоћу, до вечности хоћу!

Обоје се осећаху у томе тренутку добро. Зулејка, рече Јусуфу да седне до ње, па, тада настави: „Ти знадеш, да ја поштујем, да ја волим људе, који ме разуму. . ."

Међутим је Јусуф послушао Зулејку и сео је до ње. Она продужи: „Јесил ти Јусуфе говорио са старцем?

Јусуф помркну челом на то питање. Зулејка је приметила, па га упита: „Зар ти је та реч неповољна Јусуфе?"

— Нисам говорио с њим, одврати Јусуф хладно.

„Погрешио си. Он је пријатељ човечанства. За њега је један човек као ни један. Он хоће целину. Он је слободан у мислима, дивити му се мораш. Запитај га. . . он ће ти изкасти све шта мисли, без обзира на последице."

— Да то није, какав нов пророк? упита Јусуф смешећи се.

„Ако баш није сам пророк, може врло лако бити претеча новога пророка," одговори Зулејка озбиљно.

— Опрости, велики Боже, ово је била мала забуна, рече Јусуф намрштен. Зулејко, молим те, пусти старца, нека иде из твога замка, ја видим, како се несрећа овде гомила.

„Јусуфе, зар моје лепе мисли о твоме здравом суђењу, да буду ваздушни мехурић! Зар дух човечији треба да је тако ограничен, да несме ништа друго мислити ван онога. што се нашло или што му је наметнуто. Та мисао је бар слободна — њој је слободно летети куд хоће, и закључке доносити какве хоће. Молим те, зар се о овој изреченој мисли неда и даље мислити, слушај: *Нема другог Бога осим Бога, он је сам, и нема никаквог садруга.*

Јусуф је на мах пребледио и сав се усплахирио, он се обрнуо око себе, да види слуша ли их когод, он је у тај мах заборавио и де се находи.

„О јуначе, а нашто тај страх! Ко се смрти небоји, већ излази одважно пред непријатеља, зар да се ових речи

бојп!“ изусти Зулејка јасним и прекорним гласом.

— Не, небојим се и опет ме је страх. Смрт је она мила, која је обећавала тебе у рају наћи; али кад помислим да ћу то све изгубити, тада ме гроза хвата Зулејко, одговори Јусуф стресајући се.

„А када би човек веровао, да и овако опет може то све уживати, шта онда?“ упита Зулејка оштро мотрећи у Јусуфа.

Он се збунио, те рече: Незнам. Молим те опрости ми. Незнам мислити. Пусти ме, да се мало разаберем. . . Јусуф устаде.

„Јеси ли амо дошао, да и одмах одеш! Тада ниси требао ни долазити. Страх ваља већим страхом одгонити. Ту де те је нашао страх, ту нека те и мине. Седи!“ рече Зулејка заповедајућим нагласком.

Јусуф је као машина нека спустио се и сео; али је био сувише смућен и невољан.

Зулејка се горко насмејала, па иронично рече: „И ти би ме Јусуфе напустио, оставио да пропаднем. О, како је лако у добру бити сталан, туде има друштва изобилно! Ал истина неоставља ни у злу“. . .

Јусуф се тргао, осетно је од каквих посљедица може бити његово понашање, па није ни допустио, да Зулејка до краја истугује своју тугу. већ упаде јој у реч: Ти имаш потпуно право красна Зулејко! Ја сам био слаб. Ја се морам сад стидети. Заиста се чудим себи, како сам могао постати роб туђих неиспитаних мисли, и у часу једном повести се за њима тако, да напустим оно, без чега неби могао живети! Зулејко опрости.

Јусуф је склопио обе руке на прса, и нагнуо се главом пред Зулејком. Лак, задовољан осмејак, прелетио је преко њезина лика, и она рече умиљато: „Тако Јусуфе, тако мој добри брате; сада држим, да нећеш желити, да се старац удали из овога дома.“

— Несмем сумњати више. . . ти си ми улила првога дана топлу наду, и ако је неизвесност над њом лебдила. — Чини, што држиш да је упутно, да је добро, ја ћу стајати уз тебе и мачем у руци. одговори Јусуф одушевљено.

„То нам ваљда неће требати, али ако до нужде дође, ја се само у тебе уздам. Сада да пређемо на други предмет. Шта ти Јусуфе мислиш о Мухамеду и Отману?“

— То је тешко исказати, рече Јусуф, задовољнији, јер је тема сасвим повољнија. — Обојица су честити пријатељи народа; а обојицима је канда позната тајна убијства Омарева. Ако су они заиста учестници тога грешног убијства, ја их се гнушам.

„Али зашто би они то учинили,“ упита Зулејка, као да би желела, да се нађе неко оправдање.

— То незнам, рече Јусуф. — Мухамед је мој добар пријатељ, и ми се разговарасмо о свему и свачему. — Међу нама тако рећи, није постојала никаква тајна. — Он недаде никада знака, да тежи за самовладарством. Шта више твоје мисли и твоје понашање учинише на њега такав утисак, да је он готов увек делити са народом имање и власт. — За Отмана могу ти опет друго казати. Он је славољубив, охол, јуначан. Он си неда заповедати; ал радо заповеда. Он има потпуну наклоност, да се отме и да се докопа власти. Но он је уједно показао до сад, да чини само оно, што нашем народу годи и што га уздиже к слави. — Незнам, да ли има и он тако зверско срце, којем паде Омар на жртвеник. — Но стрпимо се, па ће мо видети крај.

„Ја сам сасвим незадовољна са понашањем Мухамедовим. Он је довео амо старца Граматика, ваљда намерно. Али чему то. . . ако он носи на својој челенци друге мисли, но што их овај старац исказује. . .“

За Јусуфа је ово био најзгоднија

тренут, да искаже оно, на што је давно спреман. Он дакле узе неки смеран вид, и извије се у интриганески глас те рече: Дозволи ми красна Зулејко, да ти се сада потпуно исповедим, када си ми поново твоје мишљење о Мухамеду изјавила. — Ја и Мухамед осећасмо до данас према теби једно. Он те љуби — ја те љубим! — Сада ћеш појмити мој страх и моју зебњу. Мухамед зна тајну мога срца, а ја знадем тајну његова срца. — Он ме је питао да ли ја могу прегорети, када би ти и њега за мужа признала — ја сам казао — не! И он је тада рекао — не. — Ми смо се одлучили да се пустимо у борбу, да сваки употреби најцелисходнија средства — и победа решава. — Мухамед познаје тебе, познаје твоју душу, он је био сретан, нашао је као средство старца — ја му признајем вештину, он је погодио прави пут. Ја сам те молио да отпустиш старца. — Ти задржаваш старца а с њим и Мухамеда. Уз њих је убијство — а ти љубиш човечност. Ја сам остао самохран. . . истиснут. — Опрости ми. . . ал морам отићи. . бол ће ме угушити.

Јусуф је устао и посрћући изишао је из Зулејкине одаје. Она је остала занесена, нема, непомична. Јусуф је довео Зулејку са овим последњим, по изгледу невиним и скромним оптужбама, у таку велику забуну, да је она дуго, као неки автомат лежала.

(Наставиће се).

Т у г а.

(*ЛЕНАУ.*)

Росно цвеће, појне тице,
Пашто ова ваша руга?
Не вуц'те ме навалице;
Дај да крочим сам крај луга!

Минули су многи дани
Од задња нам разговора;
Ту су дани отплакани,
И срећа ми све је гора.

И зима ме већ спопала —
Сузâ врéло усахнуло.
Нада ми је понестала,
Уздање ми већ је труло.

— Цвеће тице, око мене,
Сред осамне моје чаме:
Пашто ваше опомене,
Да пролеће није за ме?

Ст. Токин.

Vita vitae meae.

ИСТОРИЈСКА ПРИПОВИЈЕТКА **Др. ИВ. ТАВЧАРА.**

(Наставак.)

Наш попоћни знанац застаде на обасјаном пољу, и пажљиво се огледну око себе. Мишљаше, да ће се моћи кришом до моста довући, али се у том превари. Ближњи јахач потна свога коња и за тили часак створи се пред њим.

— „Камо ће те пријатељу?“ запита осорно. Упознавши пак особу, која пред њим стајаше поче блажије бесједити, прије протрвши лијевом руком очи: „Чини ми се, да сте из Пољана?“

— „Јесам!“ одговори онај.

— „А можда сте већ духовник?“

— „Још не!“

— Још не! Кад чу, да му земљак још није свећеником произведен, чисто му жао би. „Зар ме не познајеш, Космов Карле?“

— „Ко си, кад ме познајеш?“ упита благо Каролус Косем.

— „Пешаров Јанко са Габерске горе. Кад у Пољане к служби божијој долажах, колико пута прођох поред ваше

кућe, али се ваљда више не сјећаш. Моје матере брат бијаше у служби у граду у Локи, па намоли владику, те ме прими себи у службу. С почетка ми тешко бијаше будући морах овај светли лонац носити! Али човјек се на све привикне, особито, гдје је свaки дан меса а по каткад вина. Зими идем у лов, а кад наспије забрана лова, онда ми је дуго вријеме. Већ сам скоро заборавио на Габерску гору! А ти?“ додаде лахкодушно.

— „Ја још нисам заборавио своје куће“ одговори онај живо, „и баш сад пођох у Пољане.“

— „У Пољане! Да, тамо је све пусто и клате се онуда пријатељи некога лутеранскога попа, ако те шака добију и рекнеш да вјерујеш у папу, остаће ти мало читавих ребара, тако ће ти их испребијати!“

— „Не бојим се! На путу ћу се молити Богу, па шта ми може бити?“

— „Ако ти се што збуде само викни! Овде на ћошку стајаћу, напећу уши и чим чујем узвик потераћу коња преко моста и мачем у руци удариђу на лутеране, да ће милина бити гледати! А сад: лаку ноћ!“

— „Лаку ноћ!“

И коњаник трком одјаше по меканој ледини и устави се на ћошету код дворца. Из даљине изгледаше као кип, исклесан из црнога камена.

Каролус Косем смјеста поче се молити богу. Прешавши мост сави тампом стазом под крошњате букве и мрке борове. Није му баш пријала самоћа и поче га неки страх хватати. Да би се охрабрио, мољаше се богу гласно, да се све орило по шуми. Бијаше додуше опасан мачем, али његово оружије бијаше његова молитва, која вријаше из врелога срца. Духну хладан вјетар и пољуља дрвећу високе врхове. Шум врхова и жуборење рјечице тако га дирну у душу, да се сјети на прошле дане, које у домаћој му долини провео.

Сјети се дјетињских својих дана, сјети се гомиле, која прикриваше жарко мајчино срце, сјети се старога оца и браће и сестара, који га данас неописивим поносом гледаху у пратњи кнеза и владике. И све те спомене увеличаваше му вијенац зеленијех домаћих гора и незнатна и у свијету непозната долина, чинила му се као рај, гдје би у срећи и радости непрестано лако живио.

У то вријеме љубав за домовином није имала толико силе, као што има сад у нашијем срцима. Љубав за домовином још је спавала у словенскијем срцима, као што спава сјај у драгом камену, док није умјетно избрушен и изтурнијан! Али су брусили и турнијали Нијемци немилостивом својом руком скоро двије стотине година тако, да се напошљетку камен словенскога родољубља ипак почео сјајити и искре бацати. Али у вријеме нашега приповиједања владали су вјерски осјећаји цијелим свијетом, па такође и по Словеначкој су распаљивали непријатељство и угушавали сваке друге осјећаје, будућ је наш јадни народ тлачен и гуљен од немачкијех племића, био само средство за нове библичке експерименте.

Такође Каролус Косемус, одушевљен домовинскијем осјећајима, корачајући по мрачном путу, није имао свијести да су му баш ти осјећаји храброшћу напојили душу, да је без страха ступао одважно по пустој поћној стази. Престао се молити богу и заборавио, да су ученици кривога пророка из Витенберга зашли у ове крајеве. Несносна мрзост напунила је његову чисту душу, и при шуштању домаћих дрвећа и домаће ријеке споменуо се човјека, који га је некад љубио, човјека, који га је сад горе мрзио него ђаво из пакла. И тај човјек био му је рођени брат, а отпадник вјере, за коју је Каролус Косем био приправан сваку кап крви жртвовати. Мислили су, да он не зна за одмет свога брата и тајили су од њега истину. Давно је још он потајно

чуо од својијех рођака грозну вијест, и та вијест му је данас са свом тежином пала на срце, и то управо за то, што се ближно оном крају, гдје је некад дојила једна мати њега, али и онога, који сад проклиње бога и вјеру својијех родитеља!

Кад изађе из шуме пуче пред њим диван изглед; пред њим се ширише у мјесечини зелене ливаде а већ угледа по брежуљку, иза кога је вирила кула домаће цркве. Мржњу није заборавио, а шак је раширио руке те узвикнуо:

— „Хвала светој мајци божијој, што те већ једанпут видим жељено ми село моје!"

— „Ко говори ту о светој мајци божијој?" питао је оштар глас и с камена покрај пута подигну се особа, огрњена у црни плашт, који је сизао тако високо, да је половицу образа прикривао.

— „Ево једнога паписта, који нам паде у руке и сад ћемо му проповиједати о истиности светога еванђелија!" Поносно се насмија. Иза грмља помоли се неколико лица и придружише се оному, који ово изговори. Били су то горски сељани са широкијем шеширима, а на раменима висили су им дуги мачеви, које су без сумње посудили од какога лутеранскога поштовача.

— „Ти дакле, поноћни пријатељу, тако јако обожаваш Марију, као што и сам римски вук, кому ви написти лижете длаку и љубите копита, што је огрезао у блуду и гријеху? Али ако хоћеш, сад ћу ти доказати помоћу светога и правога еванђелија, да је грешно Марију обожавати, Богу немило и само од антихриста измишљено?"

У свакој другој прилици престрашио би се наш знанац од чуднијех ноћних гостију. Али ту се одрицала чистоћа Маријина, те то тако дјеловаше на његову младићку нарав, да без икаквога премишљања одговори:

— „Ко говори о слави Матере божије, питаш, несрећниче? Желиш ли се борити језиком! Знај вала, да сам ја за част божанске породнице приправан на бој мачем — и извуче мач из корица — ако је твоја воља, ја, Каролус Косемус, коме ће велика радост бити, што ће за ону крв пролити, која нам је родила спаситеља свијета!"

Ко зна, како су страшно лутерани нападали на чистоту Маријину, а римокатолици бранили, неће му бити чудо, што је млади духовнички питомац одмах пограбио мач, те пун горућег огња хтио се бити за част свете дијеве, или ријечима, или оштријем оружјем. У то вријеме могао се често видити духовник опасан мачем и догодило се кад кад, да се служитељ олтара боље мачем био, него што је кадио кадионицом по цркви.

— „Спреми свој мач, младићу!" рече онај а глас му дрхташе. „Ти си дакле Каролус Косемус?"

— „Сад те познајем, ко си!" повика Каролус, приђе к њему, свуче му плашт с образа и виђе лице — брата својега. „По гласу сам те познао, богохулниче, и у моје си руке предан! Света Маријо благодарим ти за овај тренутак!"

— „Шта је сад? Заиста, ја сам Ђуро Косемус!"

(Наставиће с е.)

Примедбе на српску народну приповијетку „Чудотворна риба"

из збирке Вл. Красића.

У 21. броју овогодишњег „Јавора" у „Листку" читамо поменуту народну приповетку, о којој смо ради написати неколико речи.

Када је једном приликом била реч о најстаријим српским народним песмама, споменусмо, да у „вилинским" песмама знају Словени осим правих богова и богиња за полубогове, а то су наше виле; руске: русаљке, и свако биће које је својом појавом више нешто од

човека. Такова су бића рожденице код Словенаца и Руса; сужденице код Словенаца и Чеха, код нас и других: вампири, вукодлаци, а можемо додати још и *вештице*.

Као што међу божанствима беше добрих и злих, тако и међу полубожанствима дознајемо за *добра и зла — за добре и зле виле*. Све су добре, или понајвише добре, које су из ваздуха и над земљом; а све зле, које су код вода̂ и у водама, дакле некако под земљом. *Оне су на светлости, а ове у тами*. Вила из облака се појави јунаку, небо се засија и та је вила сретна; а ноћне виле на раскршћима су зле и опасне.

Све ово нас гони, да помишљамо на природне појаве: светлост и таму, које су стари Словени замишљали у слици неког божанства. Па као што је светлост свима милија од таме, тако је и божанство светлости омиљеније од божанства таме, тако су и виле неке омиљене у народу, јер му добра желе, а неке опет виле, па вампири, вукодлаци и вештице све је то немило народу, па се свега тога и клони народ, јер му зла̂ задају.

Споменусмо за тим још и ону моћ вила, којом одузимају људма живот, јер се ови или скамене или дуго и тврдо заспе. Ово бива тим, да вила својом неком чудноватом *шибом ошине* кога, а тај се с места окамени. Тако је, у једној народној приповетци искрснула однекуд нека зла вила, *те ошину својом чудноватом шибом девојче*, које се баш на венчање спремаше, те како је вила ошину, *одмах се окамени*. Протекло је дуже времена, а царев син наиђе на ту скамењену лепу девојку, *пољуби ју, а она оживи*.

Такових или налик на ову приповетку наћи ћемо још неколико: У Ваљавчевим приповеткама су *три*, у Вуковим само *једна* (бр 29), у Афанасијевим скаскама VII. бр. 22.

Према том броју рекли би да их је врло мало или нимало. Али ево наиђосмо на српску народну приповетку: „Чудотворна риба," која је садржајем својим слична онима, које мало пре споменусмо. С тога умолисмо госп. Вл. Красића, професора у Горњокарловачкој препарандији да нам јави, где и у ком крају нашега народа забележи ову приповетку, која је садржајем својим важна, јер је у прилог испитивању словенског, а посенце старог српског веровања и мишљења.

Госп. Красић је био тако добар и одмах је одговорио и испунио нам жељу јавивши, да је ту приповетку забележио у *Горњој Крајини у селу Војнићу*. Пошто знамо, да је у том крају чисто овејан наш живаљ, да нема тамо несловенског елемента, онда можемо и сигурни бити, да је ова приповетка умотвор чисто словенски, да у њу није могао утицати туђ несловенски елеменат. Свим овим дакле истиче се важност ове народне приповетке, а тим више смо захвални госп. Вл. Красићу, који прикупља до сад не забележене српске народне песме и приповетке.

Ево краткога садржаја поменутој народној приповетци: Сиромашан неки рибар улови у три ма малу рибицу, коју двапут у воду пусти, што је мала, ал трећи пут му рибица рече: „Не бацај ме натраг, већ ме носи кући, па ме раздели на три дела: један подај жени, други кобили, трећи кујн, а кости ми обеси у димњак." Рибар тако учини и за неко време му роди жена два лепа сина; кобила му ождреби два врана коња, а куја му оштени два црна штенца. Кад синови одрасту, узме сваки свога коња и пса па крену се на пут, а сви му даду једну боцу воде и рекну му: „Кад се ова вода узмути у боци, онда знај да смо у погибељи." Кад су били на раскршћу, и онде се морадоше растати, ударе један нож у јелу, па кад овај падне, значи да је који од њих у опасности. Оду сваки на своју страну те после дужег времена додели судбина једному од та два брата, да је добио краљеву ћерку за жену. „Кад се прво јутро пробуди опази он (краљев сада зет) на прозору један град, у ком страшна ватра гори. Он запита сада своју жену, какав је оно град и шта у њем гори. Она му рече, да је то један прост град и да у њем никога нема, осим *једна баба*, и да свако тамо остане, ко гођ отиде, и да га никад назад нема, нити да се зна, шта се с њиме догоди." Тада он рече: „Ја идем тамо да видим, шта је то и шта се догађа." Сад га је она почела молити, да не иде, јер да се више никад неће вић̂ети. Али је то све одго-

варање било узалуд: он сједе на коња, узме свога пса, па отиде. Кад је дошао у град, нађе прострт сто и на њем сваке феле јествина. Он сједе за сто и почне јести. Баба некака дође на зид, па га моли да јој да јести. „Ако ћеш свога пса свезати, ја ћу доћи, али друкчије не," рече она. На то јој он одговори: „Добро, ја ћу га свезати, само ти ходи." И тако је било. Кад је **баба** доље дошла, **узме свој штап, па га удари њиме, и он постане камен, а тако и пас и коњ постану камење.** Жена га чека у стан, али њега нема. У том се вода у боци замутила. Брат његов, који је сад пролазио преко раскрсница, види да је нож пао на земљу, отиде у онај град, дође под прозор краљевој кћери, а она почне звати нека дође горе својој жени. (Браћа су била тако слична, да је она мислила, да је оно њезин човјек.) Кад је он тако горе дошао, почне му она говорити, да се она већ била забринула за њега. А он ништа не говори, већ само мисли, да је то управ његов брат њезин човјек; и отиде спавати. Кад се у јутру пробудио, види ону ватру, па јој рече, да иде вићети шта је. На то она рече: „Та јуче си био, па шта ћеш данас опет; не иди тамо!" Сад се он још боље освједочи, да је исти његов брат отишао тамо и никако се није дао одговорити да не иде у град. „Кад нећеш другач, а ти хајде, али се чувај бабе!" рече она. Он отиде тамо и нађе, исто као и његов брат, прострт сто и на њем ручак. Он сједе јести, а баба се опет покаже на зиду, па га запита, би ли њој што дао јести. „Ходи доље, па ћу ти дати, колико узмогнеш појести." Баба рече: „Ја бих ишла доље, али прије мораш свезати пса, јер ме је страх од њега." „Не бој се," одговори он, пас је овај јако миран и неће ти ништа учинити." „Ја га се свеједно бојим и не идем даље, док га не свежеш," рече баба. Тада ће опет он њој: „Али не бој се, ја ћу га држати, па ти неће ништа учинити, све да би хтјео." Сад се баба превари и сађе доље, а пас је попане, па је стане чупати, да ју је вриска стала. Баба стане младића заклињати, да је одбрани. „Кажи ђе ми је брат," рече он, „па ћу те одбранити." — „То ти је близу тебе и сто му пса и коња; **већ узми овај штап, па га удари њим, па ће оживјети." Он узме штап, па ошине брата и коња и пса, и сва три оживе.** Сад навали на бабу и онај други пас, па ју истргају на комаде. **Браћа су сад ишла по свем граду и све су оживјели, што је гођ било окамењено. А кад су били готови, била их је сила свијета као пљеве.** Један брат остане у граду за господара, а други се врати к својој жени.

Ето садржаја тој приповетци.

За оваковe приповетке рекосмо да мисле учењаци, да се у њима свугде *појављује зимски сан природе, која је заспала, па се буди опет у пролеће,* кад богињу земље свлажи небесном влагом бог неба — Сварог или Перун, а то би ово значило: Род људски је у зачетку свом гледао, шта се све збива на овом свету и у природи. Видео је како прође неко годишње доба, па је тада све у природи живо и весело, јер земља рађа, па и оно што је родила све је живо и весело; а дође опет неко доба у години, кад је све опет мртво и тужно, јер на земљи нема ничега живога, нема ничега веселога. *Земља се од јаке зиме смрзла, она је укочена, она се скаменила, па све на њој спава, сва природа спава.* Тај сан дуго траје, а неко је морао бити, који је земљи одузео животну снагу. Био тај ма ко, није добро учинио човеку, јер му је отео све оно, што ужива за оно доба године, кад је земља и природа *будна.* Па као што је човек у свом детињском добу, у прастаро доба увек помишљао, да има добрих и злих богова, који тако удешавају њим и природом; тако је и овде сада помишљао на зле демоне — божанства, која су му зла панела, и земљи животне снаге одузела. И за земљу су људи некада мислили, да је као неко лице, јер су веровали у богињу земље. Ту је богињу за време сна и спавања природе зао демон бацио у доњи свет и онде је мирно у сну почивала. Али имао је прачовек и добрих богова, који му не дадоше да трпи зла. Тај добри бог је сунце, које редовно својом сунчевом снагом и топлотом открављује земљу, оживљује природу и изводи богињу земље из доњега света на своју светлост. Богиња земље — земља и природа —

оживе, а с њом све, што је на њој, на тим почиње оно доба, које називамо *пролећем*.

Такове ето природне појаве оденуо је човек у приповетку, и стотинама стотина година протицало је, а народи су приповедали такове приповетке, али све другачије, док се напослетку првобитна приповетка не обуче у данашње руво: *Зао демон — баба — шиба својом чудноватом шибом свет, који постане камење, и дуго спава скамењен, као оно земља и природа, кад се због зиме, злога демона, који ју ошине својом студеном природом, стврдне, скоца, скамени и дуг санак борави. Тај скамењени свет оживи опет јер се нашао пријатељ човеку и људству — брат окамењена краљева зета, који после неког времена својом чудноватом шибом поврати све у живот тако, да је било сила света. — С тога је сад опет све живо, на место онога, што је било све мртво, као што се нађе пријатељ природи, а то је сунце, које укочену и стврднуту, окамењену земљу и заспалу природу оживи, и све стане живети својим животом.*

Ево митичнога значаја ове приповетке, у којој наилазимо још на ово. У словеначким приповеткама, и онима, које сакупи Ваљавец, као и у немачким оживи оно што је скамењено *пољупцем*. Овде пак оживи скамењено истом оном чудноватом шибом, само кад је у таковим рукама, које добра оће да учине роду људскому, но то не ремети значај приповетке, јер су главне у њој личности, који дрмају својом моћи — личности добра и зла, — које заступају у нашој приповетци она нечиста *баба* — вештица, која је по себи већ нешто немило, и онај *брат*, јер је највећи пријатељ свому брату, који му је најмилији.

Толико о приповетци: „Чудотворна риба“ и значају њезином, због чега смо још више захвални госп. Вл. Красићу, који ју је из уста народних слушао и забележио, те тим овакову и за даље очувао.

Ђорђе Магарашевић.

ЛИСТАК.

ГОСПОЂА ВИЉЕМСОВА И ГРМЉАВИНА.

Од Марка Твена.

(Свршетак.)

— У овој књизи стоји, да је при грмљавини најсигурније, сести на сред собе на столицу, а ноге од столице да су на рђавим вођама електрицитета, то јест, ноге од столице мораш метнути на изврнуте чаше (фрр — бумбум, паф!) О, чуј само. Жури се, Виљемсе, док те није погодио гром.

Једва сам нашао чаше, то беху четир последње. Све сам друге у помрчини полупао. Ја наместим ноге од столице на чаше, те их тако изолирам, и замолим своју жену, да ми даде упутства шта да радим даље.

— Виљемсе, још стоји у књизи: За време непогоде ваља уклонити од себе све руде, као на прилику: сахатове, прстење, кључеве и т. д., и не ваља стојати онде, где је много руда на гомили, или где су оне помешане с другим стварима, као што је код огњишта, пећи, гвоздених решетака и т. д.

— Разумеш ли ти то, Виљемсе? Зове л' се то да руде ваља код себе држати или их уклонити од себе?

— Незнам баш за јамачно; није ми сасвим јасно. Разлагање у тој књизи изгледа ми нешто забуњено. Чини ми се да хоће да се каже, да руде ваља код себе задржати.

— Тако ће нешто и бити. Па то нам каже и здрав разум. Руде онда раде као громоводи, знаш? метни брзо на главу твој ватрогасни клобук, Виљемсе, он је скоро сав од руде.

Донесем га по заповести и метнем га на главу — тешка ствар и незгодна у овој загушној соби а овако топле ноћи. Већ ми је и онако у кошуљи било врућина већма, нег што ми је требало.

— Виљемсе, ја мислим да ваља и тр[б]
да заклониш; буди тако добар па опаши твоју грађанску сабљу.

Ја јој учиним по вољи.

— Сад још мораш, Виљемсе, и ноге свој[е]

обезбедити од муње; обуци оне ципеле са мамузама.

Учиним све као што ми је заповедила и трудио сам се колико сам могао, да останем при доброј вољи.

— Виљемсе, у књизи стоји даље, да не ваља ни звонити на облаке, јер и звоно само, а и таласање ваздуха што га звоњење изазива, а и висина торња привлаче муњу; Виљемсе, значи ли то да је опасно, кад се на облаке *не* звони?

— Тако изгледа. Ако је то партицип прошлог времена у номинативу сингулара — а мени изгледа да јесте — да, онда ја мислим да с обзиром на висину торња и у оскудици таласања ваздуха мора врло опасно бити, кад се за време непогоде не звони, а осим тога зар не видиш, да баш израз —

— Добро, Виљемсе, немој губити скупоцено време толиким говором, него донеси оно велико звонце са стола. Брзо, драги Виљемсе, па ћемо се осигурати од опасности; о драги мој, гле већ ми се чини, да ћемо се овај пут још моћи и спасти.

Наш мали летњиковац стоји на брежуљку, са ког се гледи преко једне долине. У нашем комшилуку су више сељачких кућа, најближа је удаљена на 3 до 400 јарда.

Кад сам стојећи на столици у оно страшно звонце звонио седам-осам минута, отвори неко насилно наше прозоре с поља, а кроз прозор засветли неки фењер; међутим чујаше се глас:

— Шта се овде кога врага збива!

На прозору се указаху многе људске главе, а главе пуне очију, које беху дивље устремљене на моје ноћно одело. Ја бацим звонце и скочим сав забуњен са столице и рекох:

— Не збива се ништа, драги пријатељи; само смо се мало збунили због те грмљавине; ја сам се трудио да отклоним муњу.

— Грмљавина? Муња? Шта вам је господине Виљемсе, јесте ли при себи? Та ево је на пољу красна ноћ, нема ни облачка на небу, звезде сијају.

Ја погледим на поље и занемих од чуда. Онда рекох:

— Ја то не појмим; ми смо кроз завесе баш видели како севају муње и чули смо громове.

Људи један за другим полегаху на земљу и ваљаху се од смеха, — двојица су од смеха умрла.

Један од оних, што су остали у животу, рече:

— Ал како вам није пало на памет да отворите прозоре, те да погледате онамо преко на онај брег! То што сте ви чули то беше пуцњава топова, а што сте мислили да је муња, то је светлуцао барут. Зар не знате да је око поноћи дошао телеграм, да је Клевеланд постао председником, па се то славило.

— Да, господине Твене, као што вам рекох у почетку, примети Мак Виљемс, прописи, како човек ваља да се чува од муње, тако су ваљани и тако их има много, да се ја морам да чудим, како још може кога и да погоди гром!

С тим речима зграби он свој пртљаг и кишобран и сиђе са железнице, јер је влак стигао био у његово село.

ДОПИСИ.

***Виница**, у подолској губернији у Русији.* — (Из пријатељског писма). . . . . О руској текућој књижевности могу вам ово саопштити: *Новине* им не ваљају — стега; *месечна* и *недељна* издања — ваљана, особито прва. Прво место по мојем мњењу заузима *„Русское Богатство“*, после *„Русская Мысль“*, *„Наблюдатель“*, *„Вѣстникъ Европы“* и т. д. Интересантан је недељни журналчић *„Ребусъ“*; пише о спиритизму, психологији и т. д. *„Извѣстія Ст. Петерсб. Общества“* врло је мало распрострањено (добива га и уредништво „Јавора“. Ур.). Није ни чудо.

Од најбољих руских списатеља, који су достојни своје популарности, навешћу имена нека, јер знам, да се на страни држе многи писци *другога* реда за најбоље. Тако су н. пр. романсијери *Данилевски, Немиров, Данченко,* и т. д. Срби знају и за грофа *Лава Толстоја* (ми смо недавно донели ауторизован превод једне његове слике из живота, што је изишла у онда најновијем броју „Русскогъ Богатства.“

Ур. „Јав.“). Овде су забрањена од грофа Толстоја дела: *„Въ чемъ моя вѣра?“* и *„Что намь дѣлать?“* Гроф се уједно начинио и *занатлијом*. Он је човек оригиналан. Могао бих вам о њему занимљивих ствари писати, јер га лично знам. (Молићемо, јер то би јако занимало наше читаоце. Ур. „Јав.“) Први сатирик руски то је Шч*едринъ* (ово му је псеудоним, а право му је презиме *Салтиковъ*). Он је уређивао месечни часопис *„Отечественныя записки“*, но ови су сад забрањени. Сада пише у *„Вѣстнику Европы“*. Он је неки Tonangeber међу либералима. Не знам да ли се преводи на српски руска белетристика (врло слабо, ур. „Јав.“), она би могла много користити српској публици, јер је огледало руског друштвеног живота и има већином добру и здраву тенденцију. (У овом иначе приватном писму обећава нам штов. писац, да ће нам за „Јавор“ писати чешће о новијим појавима у руској књижевности и животу, чему се врло радујемо. Уредн.)

Из Херцеговине 17. јулија. — Многи путујући грозничаво проучавају Херцег-Босну, али је већини утаман мука и труд, каонути што не познају народнога језика и адета, па у свијет турају грднијех измишљотина. . . То се̑ не може казати о свакому учењаку иностранцу, а у те се ријстке мужеве, као изнимка, без сумње убраја *Др. Фр. С. Краус*. Тај је југословенски етнограф пропутовао кроз источну и средњу Босну, кроз Херцеговину и страном кроз Далмацију. Сакупио је на своме путовању око 60.000 стихова и више од 200 прича, а добавио до 100 сурадника на свакој страни југа, с њима се је понајвише лично упознао, те их потакнуо, да марљиво сабирају градиво за *велики југословенски зборник*.

Краус је сабирао понајвише по Херцег-Босни *шехерли-пјесме*, које пјевају Херцеговци и Бошњаци мухамеданске вјере. Успео је да нигда тако! На пример у пјесми *„Смаил-Агић-Меха“* има 2170 стихова. Краус је написао тој пјесми коментар, те је у њему стварно разложио и вјешто проникнуо у дух народа. Ова се пјесма штампа у Дубровнику код подузетнога *Драгутина Претнера*. Слушао сам је читаво по подне и увјерио сам се, да је то зор-народна епопеја.

До сада се код Југословена обрађивала етнографија као за забаву, а он је почео уређивати на новом темељу строго по захтјевима нове знаности.

Је ли све сухо злато, што је до сада написао *др. Краус?* Слободно није! Дело, око којег он ради, големо је, те га не попуни ни читаво кољено, а камо ли инокосан човјек. С тога богме не би имао остати ни један књижевник скрштених руку, него би му ваљало у овоме послу са свих страна помагати.

Свијет добро познаје Краусов рад, па ће свак запитати: *Ко је тај Др. Фр. С. Краус?* Краус је родом *Југословен* (из Славоније), а науком и обичајем *Нијемац*. Повисока је стаса, јаке кости, чичасто-морговасте (црвенкасте) косе и браде. Израз му је лица управо семитички (по вјери је *јахудија*), а ћуди је осорне, правдаве и немирне. Жесток је и напрасит, али се исто прилагодио народу, па је и успео, а нека је претрпео свега и свачега на путу. . . Устрајан је да нигда тако! Пише да га не можеш сагледати, а мисли му лете као муња. Кад говори занесе, па за то има доста присташа, понајвише у младому нараштају. *Конзервативци* му се опиру, ал му не излазе отворено на поприште. Краус је кадар да освједочи и увјери и највећега противника.

Краусу је 25—30 година.

Он је повео с собом у Беч на гласу гуслара *Илију Мартиновића-Брлића*, Ргвољанина од Града, а прозвао га је *Милованом (од милости званом)*. Казују да Илија зна на памет преко 3.000 стихова. Он ти је таман прави Бошњак, ма као да си га изрезао из сира! Дај ти њему запали, чашицу, па запјевај уз гусле — и *доста!* . . .

Херцеговац.

ДРУШТВА.

(Матица српска,) *састанак књижевног одбора 12. (24). јула 1885.*

Секретар као уредник јавља, да се доштампава 143. свеска Летописа (III. за годину 1885) и да је у њој довршен чланак А. М. Матића под насловом: „Садашњост и будућност електрицитета,“ те би му ваљало одредити награду сада, кад се зна колико износи.

Узима се на знање и за споменути чланак одређује се А. М. Матићу награда од 52 фор.

Исти секретар јавља који су чланци спремљени за 144. свеску Летописа (последњу за ову годину) и да ће у њој бити и некролози дру Милану Ђорђевићу и Емилу Чакри.

Исти секретар јавља, да је одбор за издавање „Књига за народ" из задужбине Петра Коњевића имао три састанка од последње седнице књижевног одбора.

На састанку од 20 априла (2 маја) о г примљено је за ту библиотеку дело: „Најглавнија правила о практичном васпитању деце", које је по немачком израдила Милева Симићева, а нису примљена ова дела: 1. „О васпитању, од Ј. Радосављевића: 2. „Ратар у пољу и и на дому" од Петра Ј. Кнежевића; 3. „Одело и станови у своме односу с ваздухом," од Р. Радоа, с францускoг превео Здравко Рајковић и 4. „Др. Ј. Марић у Бољевићу, или Поука о домаћем васпитању," од Богдана Добросављевића.

На састанку од 5 (17) јуна примљено је за библиотеку дело дра Милана Јовановића Батута под насловом „Буквица здравља" и писцу је одређено у име награде 20. ф. по штампаном табаку.

На састанку од 4. (16) јула о. г. примљена су за библиотеку ова дела: 1. „Буквица болести," од дра М. Јовановића Батута и писцу је одређено 20 ф. по штампаном табаку у име награде; 2. „О човеку," што га је по Берлину и Тучеку превео Ђорђе Глибоњски, и преводиоцу одређено је у име награде 8 фор., по штампаном табаку. Нису примљене четири главе из познате књиге Смајлсове „Штедња", које је превео Андрија М. Матић „Те су главе: 1. Вредноћа; 2. Какве су навике у штедише; 3. Примери из штедљивости; 4. Шта вреде ситнице.

Према досад прибраном градиву за „Библиотеку за народ" одређено је, да у I. свеску уђе: „Животопис Петра Коњевића," од дра Илије Вучетића и позив за издавање књига за народ; у II. свеску: „Буквица здравља" од дра Милана Јовановића Батута а у III „Буквица болести," од истога писца. Све три свеске изаћиће и разаслаће се у један мах.

Према предлогу члана дра Стевана Павловића, што га је учинио на састанку књижевног одељена у погледу „Летописа" и који је предлог упућен књижевном одбору да га изводи у колико и како може — решава се засад, да „Летопис" доноси некрологе не само минулих српских књижевника, као што је у предлогу, већ и некрологе народних добротвора.

Секретар јавља, да су на расписане награде за позоришна дела стигли ови рукописи:

1. „*Ново доба*," комедија у три чина, од М. Ј. Илијћа.

2. „*Припуз*," позоришна игра у четири чина са певањем од неименованог писца; и

3. „*Градиња и син му Немања*." Хисторијска трагедија у пет чинова од Мите Поповића.

И ако су од споменутих игара две послане под именом писаца, то се ипак све три издају на оцену члановима: Дру Милану Јовановићу Батуту и дру Милану Савићу.

Секретар предлаже за „Летопис" чланак Мите Петровића под насловом: „*Петроварадинска чесма*."

Прима се и писцу се одређује у име награде 20 форинти.

Марко Драговић шаље за „Летопис" свој чланак под насловом: „*Прилови за историју Црне Горе*," исписани из „Крисовуља цетињског."

Издаје се на оцену члану М. А. Јовановићу.

Никола Р. Козаровић из Београда шаље за награду ове своје списе:

1. „*Племенита дела*, драма у једном чину, са две слике с певањем, догађа се у Италији у Верони и на Ечи реци."

2. „*Хулкем*, драма у два чина и четири слике с певањем. Догађа се у Азији 1320 године."

3. „*И слуга и слушкиња*, шаљива игра у једноме чину, догађа се у Алексинцу."

4. „*На слави*," шаљива игра у два чина догађа се у Алексинцу."

5. „*На моби*, шаљива игра у једном чину догађа се у Алексинцу."

6. „*Ленокс*, драма у пет чина и два раздела од В. Шекспира," коју је пошиљач прерадио.

Сва споменута дела не примају се, пошто писац ни појма нема, о томе, шта је драма и како се пишу позоришне игре.

М Ј. Илић шаље за награду своју приповечицу под насловом: „*Први пољубац*."

Издаје се на оцену подпредседнику Светозару Савковићу.

Јован Петровић из Нове Градишке шаље за награду народну песму под насловом: „*Радецки*."

Издаје се на оцену Ђорђу Рајковићу.

Стеван Лекић подноси своје мишљење о чланку Јована Живановића под насловом: „*Два три закона из науке о гласовима српским*." По том мишљењу расправа та могла би се штампати у „Летопису," ако је писац пре штампања још једанпут прегледи и упореди са примедбама, које је оцењивач учинио.

Миленко Р. Веснић јавља, да преводи Ранкеову историју и да је готов с преводом једне главе из те историје која сасвим сачињава целину за себе а која носи наслов: „*Босна у својим одношајима к реформама Султана Махмуда II.*" Тај је превод наменио за „Летопис."

Не прима се.

На молбу П. Кнежевића враћен му је рукопис: „Ратар у пољу и на дому", са преписом оцене заједно.

Љубомир Лотић моли, да му се врате његове „Српске народне песме" и „Српске народне приповетке" које нису примљене за „Летопис."

Тражени рукописи враћени су скупљачу заједно са преписом оцене.

На молбу Богдана Добросављевића враћа му се рукопис: „Др. Ј Марић у Бољевићу или Поуке о домаћем васпитању."

Јаша Игњатовић јавља се, да је он написао роман „Патница,“ који није примљен, и тражи да му се рукопис врати.

Учинило му се по молби.

Анђелина Поповића у Панчеву пита, да л' би се примио њен превод дела с францускoг. „Млади Валентин Дивал или моћ своју срећу себи заслужити.“

Одговорено, да се обични преводи не примају, али да га може послати на оцену, ако је дело краће, популарно написано и ако пристаје у „библиотеку за народ“

Пожурују се оцењивачи Јован Ђорђевић и Милорад П. Шапчанин да што пре поднесу оцену на позоришно дело Мите Поповића под насловом: „Наши Сељани.“

Давид Поповић у Срб. Пардању нуди за одкуп за 200 фор. књигу штампану у Петрограду године 1720 „Театрон“ или „Позор исторически изјављајушчи по всуднују историју свјашченаго писанија и т. д. Понуда се не прима.

Позива се управни одбор да Младену Ђорђевићу књижару у Београду исплати 3 . фор. за неке набављене старије књиге.

Осим тога обављени су неки предмети административне природе

НОВЕ КЊИГЕ.

Извештај о српској великој гимназији у Новом Саду, за школску годину 1884—5. У Новом Саду. Штампарија дра Младена Јојкића. 1885. — Садржај: Некролог добротвору ове гимназије *Тривуну Вујином* од *Светозара Савковића*; некролог *Атанасији Петровом сину Гереском* од *Андрије М. Матића; Беседа о прослави светога Саве 1885. год*, говорио у дворани гимназијској *Васа Пушибрк*, управитељ овога завода. За овим долазе ствари, што обично иду у оваку књигу. Из статистичког прегледа видимо, да је у овој гимназији нашој било прошле школске године уписано 255 ученика, од којих је њих 233 на крају године испит полагало. *Срба* је било 225, *Хрвата* 3, *Руса* 2, *Словак* 1, *Јевреја* 2.

Извештај о српској вишој девојачкој школи у Новом Саду, на крају њене једанаесте, а школске 1884—5 године. Година осма. 1885. Садржина: *Атанасије Герески*; *Каква треба да је домаћица*, прев. *Милева Симићева* и остале програмске ствари. У Новом Саду, штампарија дра Младена Јојкића, 1885. Ученица је било у I. р. 26, у II. 14, у III, р. 14, у IV. 9. Свега дакле 63. Све су ученице *Српкиње*, осим једне приватне ученице, која је *Чешкиња* рим. кат. вере.

Програм српске велике гимназије Карловачке за школску годину 1884/5. Уређује директор гимназије. Год. XXXIII, књига XXVI. У Новом Саду, штампарија А. Пајевића. 1885. Садржај: *Два, три закона из науке о гласовима*, протумачио *Јован. Живановић*; *грађа за историју ове гимназије* I—IV. од С. Лазића. Програмски део. Ученика је било концем године 195, и то из бивше хрватско-славонске крајине 103, из Хрватске 4, из Славоније 24, из Угарске 57 и Босне 7.

Godišnje izvješće kralj. velike realne gymnazije u Rakovcu u Hrvatskoj za školsku godinu 1884/5. Priobćeno ravnateljstvom. U Zagrebu. Knjigotiskarski i litografski zavod C. Albrechta. 1885. Садржај: ***Sjevero-istočna morska putovanja sjevernim ledenim morem***, хисторијско-географичка расправа професора *Ив. Стекласе*. Овај занимљиви и поучни чланак заузима у овом програму читавих 68 страна. За овим долазе ***Meteorologijska i hydrometrijska opažanja na kralj. velikoj realnoj gymnaziji u Rakovcu, sastavio Vilim Marašek.*** Пред „Школским вјестима“ долазе још „*Namjerna i slučajna : a) phyto- i b) zoophaenoložka posmatranja po najbližoj okolici karlovačkoj prvom polovinom god 1885.* од *Јована Бијелића*, који је врли писац познат и читаоцима „Летописа“ Матице српске и „Јавора.“ Свега ученика беше уписано 333. По вери: римо-католика 216, православних 96, грчко-католик 1, евангелика 2, Јевреја 14.

Metodika prostoručnoga crtanja za obće pučke i gragjanske škole. Sastavio Gjuro Kuten, učitelj više djevojačke učione u Zagrebu i pravi član hrv. pedagogijsko-književnoga sbora. (Sa 26 slika.) Zagreb. Nakladom hrvat. pedagog. — književnoga zbora. 1885. 8-на, стр VIII. и 198. Цена 90 новч. — И спољашна израда ове књиге врло је укусна и лепа.

Целокупна дела Светозара Марковића. Књига II. Реалност у поезији. — Је ли жена способна. . . — Ослобођење женскиња. — Критика на „Младу Србадију“ (I) — Критика на „Младу Србадију“ II. — Политични буквар. Издали покојникови пријатељи из Угарске. Нови Сад. Штампарија М. Димитријевића 1885. Осмина, стр. 149. Стоји 50 н.

ОДГОВОРИ.

Г. П. П. у Бољ. — Примили смо и лепа Вам хвала на послатој чешкој приповетци, и донећемо је чим буде места у листу. Исто тако и онај биографски чланчић. Поздрав.

Г. Ст. Т. у В. — Ми држимо да би боље било изнети само гдекоју лепшу појаву, а не читаве радње. Молимо да нам назначите који би призор Ви желили да донесемо О оној приповеци рећи ћемо мњење наше тек кад нам будете имали доброту и свршетак да пошаљете. Више смо пута наседали са почињањем приповетке, од које нисмо имали у рукама наставак, јер не добисмо никад свршетка. Братски поздрав.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 32. У НОВОМ САДУ 11. АВГУСТА, 1885. Год. XII.

Књижевник и гостионичар.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ОД **В. М.**

I

Војислав Славнић врло је уважен млад човек. Сви га љубе и поштују у његовом месту. Сиротиња га назива својом надом и обраном, интелигенција се поноси њиме, а многој је девојци запело око за њим, јер Војислав не само што је са својих душевних особина на гласу, него се мора признати, да је и телесно леп човек. Висок као бор, али та висина није као у многих других танка и усукана, те човек онда изгледа као шибљика, над којој се диже дуг, танак врат који се опет свршује дугуљастом главом, па читав човек добија изглед као жирафа; не, такве висине није био Војислав, него је тој висини одговарала ширина плећа и груди и читавог осталог тела. те је он већ по томе био права јуначка слика, какве је у данашњем развратном и размлитављеном добу ретко наћи. Овај јуначки изглед још већма му је увећавала густа црна брада и брци, који су се у танким врховима спуштали доле, а из сјајних црних очију бѝла му је са свим јасно узвишеност душе и племенитост срца, али уједно и страсност, но не она ниска, гнусна, као код подлих и покварених људи, већ она чиста и божанствена, која је својствена свим узвишеним душама и свим племенитим срцима.

Војислав је тек навршио 25-ту годину, а био је свршен правник, па пошто није имао средстава, да доврши своје правничке науке, то је ступио у чиновнички сталеж и постао је канцелиста. Али он је слабо марио како за правничке науке, тако исто и за чиновничку струку. Његова душа летила је у више регионе. Канцеларијска прашина, досадност и монотоност званичних аката као и превртљива параграфска мудрост гушили су га, те је своје послове у канцеларији свршавао као од беде, видело се да му све иде под морање, а ни-

како од добре воље, радосно и весело. Није да није имао правничка знања, имао је више него и по неки његов шеф, али му је канцеларија била тесна; он није могао свој дух да сломије и да га зарони у акта и параграфе, већ му је летио горе небу у висине, а уз то није био равнодушан и хладан према животу, што га окружавао, према неправдама, што се свугде око њега догађале, и према народу, из кога је поникао. Сваки бол, што га је други човек осећао, нашао је одзива и у његовој души; свака друштвена неправда над другим саљудима потресала је и његове живце и његово срце, у кратко, био је праве песничке природе. С тога су га његови предпостављени и називали идеалистом, те су му прорицали, да у чиновничкој каријери неће далеко дотерати, јер за ту је каријеру потребно пре свега мање размишљања и — мање разума и знања.

Међу тим Војислав није ни сам мислио да векује у канцеларији. У ред чиновника ступио је из нужде, а чим те нужде нестане, он ће се отрести канцеларијске прашине и постаће слободан човек. А своју је будућност цртао он себи ружичастим бојама. Можда се у својим лепим надама не би ни преварио, да је уместо српског народа био члан француског, немачког, енглеског или којег другог народа, али овако, осим њега, свако је сумњао, да ће Војислав моћи основати себи егзистенцију и осигурати своју будућност тим начином којим је он хтео.

Војислав је био песник и књижевник, па је хтео својим умним радом да се издржава, као што је то код других народа не само обичан случај, него се многи одлични књижевник од свог књижевног рада и обогатио. Многе Војиславове песме изишле су у разним часописима већ на јавност, као и више његових приповедака и других умних радова. Војислављево име постало је познато читалачкој публици. Многу лепотицу су његове песме очарале, многи се читалац усхићавао његовим приповеткама и другим умним радовима. Па и критика се о њему врло повољно изразила. Сви су га хвалили, али за свој књижевни рад није добио ни паре, но он је ипак сањао о богатству, што ће га стећи својим обилатим и ваљаним књижевним радом. А за такво сањање било је врло згодно тадашње доба. Омладински покрет био је у највећем јеку. Свугде кипти од одушевлења, свугде влада највећа готовост за пожртвовање за свету народну ствар, па у таквом добу мора и књижевност јако у цени скочити, мора процветати, те ће тиме и књижевници добити већи значај, доћи до заслуженог достојанства и положаја и тако ће моћи све своје време посветити књижевности, а неће морати ради свог и своје породице издржавања других се послова лаћати, који убијају полет душе и добру вољу за књижеван рад.

И Војислав је био омладинац и душом и телом. Ни једну омладинску скупштину није пропустио, а у местном одбору био је најревноснији и најдичнији члан. У његовом омладинском раду није му нимало сметао његов чиновнички положај. Готов је био у свако доба да за свој народ и своја начела источи и своју крв до последње капи, а камо ли не би готов био, да ако је нужно жртвује и своје незнатно звање. И тако није марио много за исто. Мало пре или мало после — то је најзад свеједно, та доцније би и тако сам напустио канцеларију и од досадних аката за увек узео збогом.

Па катастрофа је заиста брзо и наступила. Године 187* држала се омладинска скупштина у месту, откуда је Војислав родом био и где је као судски канцелиста живео. На скупштини је најжешће говорио Војислав против угарске владе, што не да, да се омладина из свију српских крајева уједини, него хоће да ограничи то уједињење само на Србе, што живе у опсегу св. Стеванове круне. „Ми смо једна крв, ми смо један народ.

на хоћемо и једну уједињену омладину, а не да се цепамо на „ми“ и „ви“. Затим је Војислав врло жестоко свршио свој говор на скупштини.

Али кад је после скупштине дошао у канцеларију, приступио му је његов претпостављени са врло озбиљним лицем и учтиво га запита:

„Шта вам је милије, господин Славнићу: или да сами дате оставку на ваше звање, или да вас ја суспендујем или збацим и да чак поведем истрагу против вас због вашег говора, што сте га држали на омладинској скупштини? Бирајте што хоћете. Мени је свеједно.“

Војислав је изабрао онај први пут и одмах је написао оставку, предао ју је своме претпостављеном, лепо се опрости с њиме и весело оде из канцеларије.

Кад је изишао на улицу, дошло му је да кличе и пева од радости — тако се сретним осећао, што се опростио канцеларијског загушљивог ваздуха! У том тренутку нико није био сретнији од њега. Сад ће тек по њега наступити прави живот. До сад је робовао, а сад је потпуно слободан човек. Сад ће радити, што му се мили. Сад ће се одати послу, којег љуби из свег срца и из све душе своје. Радиће дан и ноћ. Неке своје радове шиљаће „Матици“ на награду; своје песме и приповетке шиљаће уредништвима разних листова, са којима стоји у пријатељској свези одавно и која ће његове радове достојно наградити, јер је већ стекао себи лепог имена у читалачкој публици, а може ступити и у уредништво каквог политичког листа народног правца, па и ту ће бити заслуге, те ће он моћи основати себи породицу и исту својим књижевним радом лепо издржавати, у кратко, Војислав је себи своју будућност цртао са најлепшим бојама. За то се и осећао задовољним и сретним, што се једном опростио канцеларијске прашине.

(Наставиће се).

Косовска пјесма наших мухамедоваца.

ЗАБИЉЕЖИО Др. **ФРИДРИХ С. КРАУС.**

(Наставак.)

ан саснила прикладна Милица
вјерна љуба српског цар Лазара,
ђе се ведро небо проломило,
све звијезде крају прибјежаше,
сјајан мьесец паде на долину,
ограну је даница кхрвава,
већ уза њу двоје даничади.
Угледала једренску канију,
ђе излећје сокол тица сива
а за њоме до два соколића
а за њима тице на јатове.
Опадаше на поље Косово.
Све Косово притиснула тама.
а порасла гора хомарина.
Големо је дрво угледала
на Ситници на води студеној;
а на тхроје дебло раздвојила
из дебала триста огранака.
Па се бла̏хну прикладна влахиња
па бехарли јорган отурила
а скочила на ноге лагане.
Бирден стаче ватру на оџаку
а саждила му̏му у ћирјаку,
пробуди се српски цар Лазаре
па Милици љуби говорио:
— Хеј Милице моја вјеренице,

ст. 5. *мьесец)* мјесто *мјесец;* тако ће ријети Херцеговац и *обље* м. *обје.*

ст. 6. *к* и *т* се пред *р* аспирира у том наријечју. Сравни ст. 17. и 50.

ст. 18 Ово је *символичан сан* по *Артемидору из Далдиса,* гласовитом тумачу сања у Грка. Књигу сам му превео на њемачки (*Artemidoros aus Daldis Symbolik der Träume, Wien 1881*). Чудновато је доста, да наш народ баш онако сне тумачи, како приповједа Артемидорос, да су Грци тумачили.

ст. 19 *блахну)* прену се.

ст. 22. бирден) на мах.

ст. 23. *мума* свијећа.

што ти хинлу учини Лазару?
што побјеже из душека мога
и бијеле руке Лазареве?
Но му вели прикладна Милица:
— Хеј Лазаре, српски господаре,
нијесам ти хинлу, учинила
ни побегла са душека твога,
вет Лазаре страшив сан виђела,
у страху се јесам пренанула.
Сан на очи више мене не ће.
Кад то зачу српски цар Лазаре.
из душека на ноге скочио
па дофати инђил тамир нâму,
па дозивље прикладну Милицу:
— Хеј Милице моја вјеренице!
Ноћас си ми хрђав сан саснила
Но ми кажи, шта си ми саснила?
Но му вели прикладна Милица:
— Ја се десих на мермер авлији
а погледах небу у висине,
Кад се ведро небо провалило,
све звијезде крају прибјежаше
сјајан мљесец паде на долини,
огрaну ме даница кхрвава,
а иза ње двоје даничади.
Угледах једренску капију
ђе излетје соко тица сива
а крајем ње до два соколића.
За њима тице на јатове
опадаше на поље Косово.
Бирден поље притиснула тама
а прорасте гора хомарина.
Големо сам дрво угледала
вет на троје дебло раздвојило
из дебала триста огранака. —

Па је ру̂ју тами̂р учинио
те јој вели српски цар Лазаре:
— Хеј Милице, хрђаво саснила!
Овога сам погинуо пута.
С мене ће се салазити царство.
Ето на ме султан цар Мурате.
Прије ће ми царе ударити
вет на Стамбол цару Костатину.
Хеј Милице моја вјеренице!
ми за Турке ништа нечујасмо.
Чујаху се Ша̄му и Меди̂ни.
Све душанско прихитише царство.
У Једрену темељ закопаше.
Сад ће на ме царе ударити.
Но је Лазар шемно невесело.
све га двори госпоја Милица,
дава њему каве из филџана
а дава му из луле духана.
Нити каве хоће ни духана,
него вôма ћеиф изгубио.
све он ћути па гледа преда се
у дубоке мисли заронио.

Вет зорица зубе изкесила
У то свану и огрaну сунце
Обасјало кулу лазареву.
Још се Лазар није подигнуо.
Чекало га четерес војвода
на биларди на бијелој кули
да ће с царом виће вијећовати.
Чека га Богдан Ју̂же стари,
то је таста српског цар Лазара,
и два зета оба лазарева.
Једно ти је Бранковићу Вуче
а друго је Обилић Милоше.
Чека га Топлица Милане.
Свуд се чуде што Лазара нејма.

Кад на подне изгазило сунце,
подиже се српски цар Лазаре
па загази ускијем сокаком.
У земљицу очи оборио.
Опази га четерес војвода.
— Ето цара нама на биларду! —

ст. 27. хинлу) пријевару.

ст. 39. *инђил*) еванђелије, тамир *на̂ма* сановник, који сне тумачи. Таковиx књига има у свакога хоџе па му долазе понајвише жене, да им разабире сне. Најстарији сановник јест индијски а старији је за 400 година од онога Артемидора, што је био око 200 послије Христа а у овога се управо тумаче онако сни ко у старој индијској књизи, коју попримише Арапи па и Турци а жалибоже и наш народ пази на сановник, макар била књига невгранна колко му драго.

ст. 62, *руја*) т. сан.

ст. 78. и 79. Онога времена Славен није знао ни за каву ни за духан, ал си дан данас пјевач не може утворити, да је икада било, кад нису знали за каву и духан.

ст. 81. ћеиф) воља.

ст. 91. чека) Стих на вид деветерословчан ал кад пјевач казује чује се неки простетичан мукли глас ко *о* или *а*. Нашим писмом се не да означити

ст. 96. Не има двојбе, да се је у подпуној пјесми ту набрајало и више главних војвода. У мухамедовским пјесмама се кадикада и по 15 јунака изасепне спомињу. То је тако обичај.

И скочише оба њему слуге,
Оба брата до два Косанчића
и сиђоше на мермер авлију.
Узеше га за бијеле руке,
изведоше у шикли ходају.
Ал хин царе у ходају сиђе,
подметнуше сребрну столицу!
Кад хин шједе српски цар Лазаре,
веома хин шемно невесело.
Све се чуди четерес војвода
што је Лазар шемно невесело
а нико га питат не смијаше
потљам таста Богдан Југа старог:
— Хеј мој зете, српски цар Лазаре,
што си јутрос шемно невесело?
Каква ли ти књига окахрила?
Која ти је опремила рука
десна му се рука осушила!
Но му вели српски цар Лазаре:
— Хеј мој тасте Богдан Југе стари!
није мене књига окахрила,
вет Милица хрђаво снснила.
Па сам узо инђил тамирнаму,
руЈу сам јој тамир учинио,
ђе ћ' овога погинути пута.
Вет чулте ме браћо Србадија,
што нам било од душанског царства?
Издаше га Срби на мејдану.
Издат ћете мене на Косову!
Но му вели Богдан Југе стари:
— Хеј Лазаре, српски господаре!
Нек Милице једне проклетнице!
Зар верујеш санку миличину?
Сан је клâпа а бог је истина.
Но му вели српски цар Лазаре:
— Милица је моја блаженица,
блажен био и ко је родио!
Ја вјерујем санку миличину
Издат ћете мене на Косову,
Ко издасте цара душанскога.

ст. 109. *хин*) им.
ст. 111 *шједе*) пред *ј* и *к* чује се уовом нарјечју звиждајуће *ш*
ст. 119 окахрила) снуждила.

(Наставиће се.)

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак.)

VIII.

Мухамед и Отман, стигли су срећно у Меку, де их је искупљен Цех очекивао. На окупу су били наместник из Басоре, из Дамаска, из Сирије, из Палестине, из Триполиса, из Перзије, из Вавилона и још многи други поглавари мухамедански, који су имали право саветовања и решавања.

Када су 15. Маја 643 године у зору молитву и прање извршили, уђу у храм да се ту просвећени даром великог пророка споразуму, кога ће народу као калифу и владаоца над правовернима означити и прогласити.

Већина се унапред сложила, да за калифу прогласе Мухамеда. Важност, заслуга, достојанство, јунаштво, уметност, племенитост, све те врлине красиле су Мухамеда, а и само право имао је он на престо силних калифа, јер је он био син великог и првог калифе Абу-Бекира. Но пошто је по смрти оца свога био мален, то је отац за насљедника у калифату означио Омара.

Моавијах наместник од Сирије, човек веома властољубив и охол, хтео је са неколико својих присталица да осујети избор Мухамедов, те се љуто наоштрио да се бори, када ствар пред Цех изнешена буде — наравно, желео је сам сести на престо калифах.

Међутим час се ближио, који ће земљи мир ил крвави међусобни рат донети. По старешинству заузео је главно место Амру славни победилац Египта. Он је разложио славном Цеху, шта им је

цел састанка; ставио им је пред очи високи и значајан позив. Напоменуо им је чега ваља да се клоне, па да небуде раздора. — По томе је позвао их, да сваки каже достојанствено, истинито, беспристрасно своје мисли и осећаје.

После овог позива, наступила је мртва тишина Нико није хтео да буде први на нишану. — Тада се наједаред подиже Мухамед са свога сага, устаде и стаде мирно, достојанствено, те поздрави по обичају редом сву господу Цеховску. Он рече, да му је до знања дошло, да се међу поштованим члановима на томе ради, да њега поставе на столицу правоверних калифа. Истина да би он имао и неко право то желити, јер његови су предци за веру пророкову много учинили, а његов је отац ударио управо темељ држави и слави пророковој. Он се поноси тиме, и никад неће допустити, да се та славна дела у заборав вргну. Но заото опет иштражи он за та им дела никакве награде. „Ја, настави он даље, неосећам у себи снагу, да би могао гвозденом руком тамо увести ред, де је таково растројство и неспоразумлење наступило. Нисам рођен да владам, већ да посматрам. Ко жели прави владалац да буде, тај треба да је строг и да је праведан. Ја ово последње у неким делима могу бити; а оно прво немогу бити, јер кад видим човека, да се предамном повија и да моли, ја му морам опростити, па ма то био највећи злочинац. . . — Но осим тога видим овде нека лица, која неби била задовољна са мојим избором; а и мојој сујети не годи ни мрве, да седне на престо, и да се назове наменик пророков и владалац над правовернима. Ја би сам био кадар при првом, ма најмањем незадовољству сићи са престола, и живети просто и мирно са народом својим. — Мене дакле неможете бирати. Пошто ја овде видим да их има много, који би хтели ма и силом тамо доћи де им није место, и који ће из сујете и властољубља сваку владу да беде и подривају, ради својих цели, то сам осудио себе, да мотрим на те, који из пркоса терају инат, и да их помоћу законите власти по заслузи казним. А сад да кажем своју праву. Овде међу нама находи се прави човек заото место. Као пророков рођак има већ по рођењу и први права на престо пророков; но он је осим тога показао делом у Антиохији и Кападокији шта важи; он је улио и силној Перзији страхопоштовање. Он је у нашем народу познат и љубљен. Певачи певају на све стране његова јуначка дела. Он је строг, одважан, добар, веран и племенит. Ви га сви врло добро знате и поштујете, па вашим уснама видим да лебди име Отман. Нека нам Отман буде калифа!“

Мухамед је у почетку врло тихо и полагано говорио, но што је ближе крају ишао, то је све ватренији постајао; док напослетку није прешао у чисто одушевлење. — Он је по свршеној беседи редом гледао у све наместнике, да ли ће му који одговорити што противно. Сви су ћутали, само је Моавијах нешто шапутао са наместником из Триполиса.

Амру позове и друге наместнике, да и они кажу шта мисле, али ако се слажу са предлогом Мухамедовим, нека даду знак одобрења.

Наједаред се подиже граја, јер наместник из Триполиса удари жестоко и на Мухамеда и на Отмана.

Нико више није могао доћи до речи. Тада Мухамед даде знак Отману, који одмах изађе из храма, и за неколико тренутака већ су се чули напољу таламбаси и трубе војничке. Отман стаде с голим мачем на врата од храма и рече: „Војска је потпуно опколила храм. Нико жив неможе више проћи!“

Мухамед се грохотом насмејао, па повиче: „Велеможни, мудри, себични. . . изволите бирати или мој предлог . . . или мач!“

Намесници поскакаше са својих места, готови да потрзају из корица мачеве.

и да један на другог навали. Амру видећи какав је опасан моменат наступио; а сам од своје стране уважавајући заслуге Отманове, који је с њим заједнички војевао и силне битке задобио, позове у име пророково, да се на тренутак утишају, и да га послушају. Он им тада рече, да завада међу њима може проузрочити то, да се све задобивене земље изгубе, да се пророково име посрами и да уздигнута слава помркне, а одушевљење народно се угаси. Он нацрта заслуге Отманове најодабранцијим речима, те онда позове све наменике да у слози признаду сви Отмана као изабранога калифа.

Намесници нешто побуђени речима и родољубивим осећајима јуначкога Амруа; а нешто у страху што су опкољени, пристадоше да им буде Отман владалац. — Када је тај глас ван храма међу војнике дошао, они унесоше Отмана на рукама у храм и посадише га на трон правоверних калифа. Сви му одадоше достојну почаст, и положише заклетву верности у руке му.

Отман је издао одмах строгу наредбу, да сваки намесник има без одлагања на своје место отићи и верно своје дужности испуњавати. Ђо он је дознао да у Меки самој има њих доста, који нису према њему пријатељски расположени, с тога он нареди, те се столица калифова пренесе у Медину.

Мухамед је Отмана допратио у Медину, и био је ту, док није двор калифов и околину калифову у ред довео. Тада дође до Отмана и рече му: Збогом!

Отман се убезекнуо. Он није могао да растумачи, шта ће да каже тај изненадан одлазак. Те га упита, да ли ће се скоро вратити.

„Идем у Нешед, под свој шатор, да уживам ваздуха и слободе!“ одговори Мухамед мирно.

Отман гледаше задивљен у Мухамеда, те онда рече: Ја хоћу да ми будеш велики везир!

(Наставиће се.)

Загонетке и одгонетке из Лике.*)

СКУПИО ***ВИД ВУЛЕТИЋ-ВУКАСОВИЋ.***

Прође гору густицу
Нађо крушку жутицу.
Кукуруз кад почне зрети.

Пенда виси, пенда зја,
Пенда пенду темеза.
Бразде (кад се оре).

Међед рда,
Преко девет брда;
За њим се меће
Јуначко плеће.
Плуг.

Изађе иза града Пата
И изнесе два ивера злата.
Сунце.

Виша виши,
Киша киши,
Вели киша:
Ала да ми је она виша!
Коза и реса.

Печа мени,
Печа теби,
Печа печи пљеску даје.
Клешка.

Једно т'јело
Дваест и пет глава.
Коњ и чавли.

Сикирица Маџарица,
Поврх горе посјекује,
По дну горе поцикује.
Гром.

*) Ове ми је загонетке послала из Лапца гђца *Савета Тадића.*

И у ме, и у тебе
И у овце б'јелице
И у зрно шенице.

Жљебица под носом.

Матовило вило,
По гори се вило,
Кући долазило
Соли не зобало.

Рој пчела.

На воду лети
Воде не пије.

Звонце (на марви).

Два лончића,
Четир поклопчића.

Очи.

Гђе наш црљенко лежи
Трава не расте.

Ватра.

Сук сукће,
Поврх куће,
Плете гаће
Путоваће.

Дим.

Пало иње
По горици тиње,
Нит' га море сунце отопити
Нит' га море вјетар омлатити.

Сједе косе.

Шетка шеће по кући,
У зеленој обући.

Метла (од траве).

Пун дôчић
Кривије кочић.

Жлице у здјели.

Пун дôчић
Зеленије обојчић.

Купус у доли.

Два лети пути,
И два лети пути,
И два чеврќала,
И два клепетала,
И девети врндалец.

Козије ноге, рози, уши и реп.

Vita vitae meae.

ИСТОРИЈСКА ПРИПОВИЈЕТКА **Др. ИВ. ТАВЧАРА.**

(Наставак.)

„Т! о!“ љутио се младић, „ти си био Ђуро Косемус. Или мислиш, да те још сматрамо сином умрле матере! Затајно си живога Бога, па мислиш, да ми тебе нећемо затајити. Сретна ти је мајка, што је већ умрла, те не гледа тебе, који јој сад по гробу газиш и бога, кога ти је она у срце засадила, ружиш с бесједама, горјима од онијех, којима је отпадник из Витенберга обешчастио и повредио свету цркву! Из земље чујем, где уздише и у сну гледам блиједо њезино лице те читам јој са суза, да их лије за тебе! Некад си био Ђуро Косемус, а сад си отпадник, и господ бог је милостив према теби, што ти неда, да умреш, као што је умрьо некад Јуда, назван Искарнот!“

И Каролус дигну тад мач, да прободе брата отпадника. Гадна страст му заслијепи душу и као најмилије дјело богу хтједе учинити убиство и погубити човјека, кога је као и њега иста мати родила.

— „Умријети мораш!“ рече храпаво. Још га више расрди, што се Ђуро Косем није раздражио. Мирно је стајао пред њим и прекрстивши руке изговори иронично:

— „Ако ти твоја вјера, Кароле, налаже „убиј,“ то удри по мени!“

— „Али није писано: убијај у светом својем гњеву!“ одговори овај срдито.

Тад је живот Ђуре Косма висио о концу. Млађи брат замахну заиста оштријем оружјем и по глави би ударио предиканта, да му не прискочи у помоћ један из пратње. Био је то старац, који је већ од прије мрко погледао бијесна католика. Кад овај диже мач, искрсну старац, те повика:

— „Писано је такође: ко трза мач, од њега нек му смрт!"

Изговоривши то завитла снажно дугим мачем и хладнокрвно га јурну младићу у прси под раме. Рањенику испаде оружје и звекну. Зајаука у боловима, стисну рукама рану и тешко уздахну: Sancta Virgo, vita vitae meae!"*)

Клону му глава, руке му малаксаше и тресну о земљу.

Све се то зби док си оком трепуо. Крваво то дјело косну се грозно поноћне дружбе. Грозно и страшно! У преголемој бољи баци се проповједник на земљу а љубав према брату, коју му до тада вјера из срца изгонила, успламти у јадном срцу, а савјест, што је кривац смрти братовљевој, следи му крв. Није ни опазио, како оста сам на мјесту, и како га другови напустише све један по један. Лио је горке сузе и зазивао бога у помоћ. Дође посље к себи, зави братовљево тијело у плашт, те да понесе на својему рамену. Њему паде с главе капа а с плећа се сliza плашт. Обоје остави на мјесту те пђаше с чуднијем бременом путем према родном селу. Корачао је брзо, страсно, а зној му је цурио са лица. При мјесечини вијугала се стаза пред њим, као румена нит и њему се чинило у болноме стању, као да стоји непрестано на једном те истом мјесту, као да се пут неће у селу свршити. Погледа на куће, измицале се по малко у ноћној тами, а напосљетку стале испред њега бјежати. Погледа на брегове; горски врхови се љуљали пред њим, а напокон се почели измицати, те одмакнуше далеко, далеко од њега чинило му се, да је са својим бременом на широкој пустари, гдје нема ни дрвећа ни извора, и несносна жеђ морила га и пекла по језику.

Погледа на јасно небо; звијезда до звијезде трептала је, а напосљетку се поче звијезда од звијезде више и више даљити, те се губити у бесконачној висини.

— „Испред мене бјеже!" рече. „Као Каин уморио сам свог рођеног брата!"

Црне слике дођоше му пред очи, те се шириле и шириле и напосљетку целу околицу испуниле. Смртни га страх спопао.

— „Бог шаље таму на ме!" зајеча, „као што је некад на грешне Египћане!"

И заиста наста већа, гора помрчина; на небу завио црни облак сјајни мјесец у своје крило. Али несретник не усуди се погледати на поноћно небо и мишљаше, да га стиже казна божија.

Јурио је даље, ноге су му клецале, а и бреме на рамену чињаше му се много теже. Чинило му се, као да га то бреме у земљу тишће и тишће, и чинило му се, као да су му ноге већ сасвим у земљу упале. Тад га хтједе свијест напустити, глава му је горила, а слабост овлада срцем. Наједаред на прсима под раменом, на ком је носио брата, осјети дах вруће сапе. Њему се сасвим причини тако, и руком опипа тамо, гдје му је мало час топлина продрла до тијела. Додирнуо врућу мокрину, и као да се дотакну жеравице повуче руку: била је сва црвена и крвљу братовљевом окаљана! Тад је видио, да не сме никако допустити, да га слабост савлада, будућ не би могао спасти брата, који је можда још у животу. Ледени зној проби му по челу, мождани се разбистрише и учини му се, као да су црне слике, које су непрестано пред њим биле, сасвим ишчезле. Околица се простирла пред њим у већем сјају и опази, да се дочепао првијех кућа. Пред њим је лежало домаће село, пуно слабијех опалих кућа, које су још јадније при мјесечини изгледале. У тај

*) Света дјево, животу живота мога!

час се мјесец указа на небу иза тамнога облака.

Нигдје се није видјело свјетло. Сељани су већ сви спавали, и никакав глас није се чуо. Шуњао се плашљиво поред кућа те се крио у сјени, од кућа. Завио је около цркве и пред њим је стајао дом очев, некад стан пољанског парока, који је на сред села. Сад га више нема, само у усменом предању живи и стари људи приповједају, да су некад у младости чули, гдје се говори, да је на мјесту, гдје је још сад био зелени врт, стајао некад парохијални стан.

Пред опалим стијенама те зграде одложи са себе Ђуро Косем свој терет на хладну траву. По том се привуче до малог окна, који је био расветљен. У ниској соби пуцкаше треска у пећи. Искре фрцаху из ње и дим се дизаше до црнијех гредица. У ћошку око стола скупила се млађа браћа те се молише богу. Најмлађа плавокоса цурица наслонила главу на сто, и спаваше. Док су се молили, она задријема. Срце му је горило, и у жаркој љубави је хтио загрлити ту дружиницу, с којом су га некад спајале тако тијесне везе.

Али гдје су били сад они часови? Поред пећи сједио је исти онај, који је све. ове створове родио. Рапавим и оштрим гласом молио се богу. И оному под прозором зајечале су у уху, као глас трубе, ријечи старчеве молитве:

— „Молимо још оче наш, да би нас господ бог сачувао од гријеха и усмртио отпадника Ђуру, који је био некад ваш брат, а мој син! Оче наш. . .“ И оштријем гласом и јакијем наглашивањем изговарао је свете ријечи, а дјеца око стола молила су за њим, и склапала побожно руке. Такође се плавојка пробудила, те се подигла са стола а румена устанца су поспано говорила: „и усмрти отпадника Ђуру! Оче наш . . .“

Тај пак, коме су измолити хтјели смрт, паде на земљу као посјечен храст и чупкаше траву и горко уздисаше. По том се подиже и ишчезну у мраку.

(Наставиће се.)

У сватовима код лужичких Срба.

из „СЛОВАНСКОГ ЗБОРНИКА“ од **ПАВЛА ПАДЕЈСКОГ.**

Сунце је баш на западу тонуло, кад се дадох у пратњи младог лужичког књижевника, богослова г. Бједриха, на пут из Будишина до Радворја, села лужичког од прилике сахат хода од Будишина удаљеног. Предмета за живи разговор, испреплетан историјским успоменама, пружао нам у изобиљу крај, који смо разгледали. Дивота је погледати, какав положај Будишин имаде; раширио је крила по сред родних пољана и бујних зелених ливада, са којих сваки своју занимљиву историју узноси и саосећајну мисао гледаоца у мрачну прошлост уводи, када је бурним, силовитим током живаљ словенски преко тих крајева текао. — На путу ме највише привлачила општина Вељков, која је због тог знатна, што се још налази црквица браће Обранских Herrnhut-оваца, потомака чешке браће из Моравске, који гајећи брижљиво крепку љубав хришћаску и одликујући се часним и богоугодним животом, у великој части код својих суграђана живе. Но колко сам приметити могао, живе та браћа одељена од другог становништва, које у предрасуди особито на њихову божију литургију полажу.

Из Вељкова преко села Коде стигнемо под вечер у Радворје где се сутра дан имао обавити „Kwas,“ при ком сам се надао, да ћу најбоље прави народни живот Срба у разним занимљивим појавама посматрати моћ. И несам се преварио у нади!

У Радворју ме усрдно и топло поздрави месни парох, г. Х. Дучман, заслужни књижевник српски и млади песник полетних сонета, проникнутих родољубивим жаром, г. Ј. Барти (Ј. Чишински,) који је тамо капелан. Богиња среће

ми честитала; то вече било је за мене поучно, као нека приправа за сутрашњу сватовску славу. У „корчми“ славило се баш крштење (krćenje) које се као у опће сваки важан догађај породични код Лужичана врло свечано обавља. Тога ради се упутимо „корчми.“ У пространој, чистој собици седела су око подужег стола два кума, три куме и бабица. Лужичани траже баш за крштење, као за радостан догађај породични, увек више кумова и кӯма, јер им није довољно двоје, као што је код нас*) на селу обичај. Мало кумова имати, држи се код њих за недостојно и не часно; то показује већ н. нар. сатирична песма српска која гласи:

„Popocom ja nepóúdu.
z popom džje ja zwadu mam,
wón je na mne prawo dal,
zo ja malo khmótvow mam“

Кумови и куме нису била пак стара ожењена или удата лица, као што код нас највише бива, него одрасли слободни момци и девојке, са чијих образа жарила је бујна младост, а смешила шаљива радост. Кумови су одевени били у црном модерном оделу, с цилиндрем на глави; као ознак кумовске части имали су шарене свилене пешкире, који су им на левој страни груди на капуту припети, кокетно виесли. Пешкире те добивају кумови од кӯма, за што опет они часте у корчми рујним винцем и слатким меденим пецивом. Из тога се види, да је кумовање увек са издацима скопчано, отуд није ни чудо, што каже српска пословица: Kmótrzenje je češć przed ludzimi a hanba do móšnički!“

Кумице, младе девојке, здравих, рујних образа, одевене беху у народном оделу слободних девојака српских. На глави им укусна, малена „капа“ са свим уз главу прилегла, свезана под вратом шареним, свиленим, непорубљеним „балжама.“ На врату и грудима су имале шаренкасте мараме, заденуте у црни кратки струк (štalt), који је напред искићен зеленим тракама. Дугу набрану сукњу тамне боје, покривала је скоро потпуно широка и дугачка кецеља (šurc) бјеличасте боје. Бабица, као удата, имала опет капу (čјерс) кратак вео, банте с белим порубом а струк напред посут дугметима.

Живи, пун хумора разговор млађаних кумова, надвикан од бабичиног гласа, који је чисто уши парао, а младеж ту досеткама подбадао, разлегао се весело по свој соби. Око оближњег стола посадило се неколико суседа, до којих и ми седнемо. Народ српски је врло искрен а особито воли друштво; за то сам се брзо одомаћио. За знак, да ме усрдно поздрављају у својој средини, послужи ме једна кумица, смеђоока плавојка, чашом добра вина и шећерним колачима. Из руке лепе српске моме, пријала ми понуда тим лепше. Пустим се више у разговор са суседима, па и ако сам слабо српски знао, ипак смо се разумели; Срби показаше неисказану радост, да се с „штокчесима,“ како нас за разлику од Немаца из Чешке зову, добро разумети могу.

(Наставиће се.)

*) т. ј. код Чеха.

ЛИСТАК.

СРЕЋА.

(Црта из дечијег живота од J. Стритара)

— Мајко, кад ће доћи отац с вашара?“

— „У мрак.“

— Та ево већ се смркло, а њега још нема; гдје се толико задржа?

— Ћути, па буди миран; сад ће доћи. Опет си прљав! Тјерај косу с чела и убриши нос!

— Обећао је, да ће ми донијети нешто врло лијепа ако будем добар. Је ли мајко, да сам данас цио дан добар?

— Откуд, кад си несташан.“

— Чуј мати? Идем пред оца.

— Зар се не бојиш? Мрак је.

— Идем само до ограде; и Гаров ће са мном. Гаров, који слушаше пажљиво њихов разговор и све разумио, бјеше већ код врата. Дијете се издиже на прстима да дохвати кваку, која је тако високо! Тешком муком отвори

врата, али не имађаше кад, да их за собом затвори, већ потеци у башту, што брже може. Дијете трчи што га ноге носе, а Гаров скаче у великим скоковима и лаје, као да је полудио — ма да није већ млад —. Ено их већ су код ограде. Гаров прескочи ограду и чека с ону страну, шта ће да буде. Дијете несмије, — за оградом у јелику је мрак к'о тијесто. Пас поче лајати и отрча, к'о да га ко тјера, у шуму. За мало врати се са дјететовим бабом, умиљавајући му се по својој псећој навици.

— Оче, што ми донесе? Обећао си!

— Јеси л' био добар?

— Јесам, јесам; питај мајку.

Отац потегну у торбу, и гле, — дијете држи чврсто објема рукама — *лијепог вранца!*

— Ала је лијеп! Морам показати мајци те јурне према кући; Гаров за њим, к'о у опкладу, ко ће прије. Дијете трчи и непрестано огледа коња — нуто белаја. Опа! и он се пружи по земљи колико је дуг и широк, али коња не упусти. Нагло се диже. Коњу се није ништа десило.

— Мајко, мајко, гле, шта сам добио!

— О што се удари, да ти је искочио на челу рог?

— Јеси ли пољубио оца у руку и захвалио се?

— Заборавио сам! Је ли мајко, он се не ће љутити?

Вечера се пуши на столу.

— Зар не ћеш вечерати? Остави коња, па за сто.

— Мајко, нисам гладан."

— Ако ниси сад бићеш доцније; к вечери, чујеш!

Једва га нагнаше. Намрштена чела сједе за сто држећи у једној руци жлицу, у другој вранца. Ала је лијеп, баш к'о сусједов,ког је толико пута гледао кроз плот, гдје пасе.

— Шта мислиш, колико дадох за њ'? Сто форината — или петнаест новчића! Је ли да нисам преплатио? Како држи гиздаво главу; па још како има лијепу гриву и реп — чак до копита. Такав не роди у сусједа. Баш к'о жив, само да још рже и да се рита.

Бјеше доста муке док га натјераше да лијеже. Лег'о је с коњем. Дуго је био будан. Кад заспа сањао је сву ноћ о вранцу; сад се вози, сад јаши у највећем трку преко ливада, кроз шуму. Вранац се купа у бијелој пјени, а њему се завртио мозак. Пробудио се прије зоре. Пјетлићи кукуријечу, кокошке силазе са лијегла, у башти пјевају птице, само људи спавају — баш су ти људи права дријемала. Не може дуже да лежи. Данас је први на ногама.

Цијело прије подне имао је посла око вранца. Сјетио се: гладан је. У башти начупа ситне траве и држи му је испод носа. Коњ се узбиљио, па ни да окуси. Није гладан! Сад се опет нечем другом досјетио.

— Мајко, дед ми конца.

— Шта ће ти конац?

— Видићеш!

Свеже вранцу конац о врат, па га вуче за собом. Често се мора освртати, јер се коњ изврће. Ао муку му како га једи! Испрва га подизаше лијепо, но сад је већ љут, па га усправи тако лако, да му уђоше ноге у земљу. Задао се у посао, па га морала мати више пута опоменути, нека убрише нос — ал не рукавом. Стало њему, што му испаде кошуљица из чакшира, па виси к'о шврачи реп.

Диже га на стô, ђика му, разговара га, како се то већ с коњем разговара, али тврдокорно звијере ни да се макне. Цио дан би стојало на једном мјесту. Мјери га попријеко, чело му се намршти и приђе оцу.

— Оче!

— Шта је сине, Јоване? Да ниси већ сит вранца?

— *Не ће да иде!*

— Како?

Отац прилијепи коњу под ноге дашчицу са четири точка. Сада да виш весеља! Сад иде, кад га вуче на концу, који му је о врат везан. Како само трчи, па гле и не изврће се на равном собном поду.

Други дан био је у башти. Држећи свог коња на концу, гледа кроз плот, како се по ледини штркља суседов коњ, како одбацује копитом комадиће ледине и тјера репом безобразне муве. На њему се види, да с

нечем размишља, али да није баш на чисто са предметом свог размишљања. Коњ дође до плота, диже главу и мотри Јована великим и радозналим очима. Он га поплаши. Ала јури. А гле чуда: *тај нема под ногама точкова.*

Сад се може вранац одмарати, јер ено стоји дан и ноћ с концем о врату у најтоплијем ћошку собе. Кад га једаред видио Јово, удари га зловољно ножицом, да се сирома неколико пута преврнуо. Нека лежи док му је воља.

Дијете, гдје је твоја срећа?

* * *

Прође година дана. Опет чека Јован да се врати отац са вашара. Добар је био, то се мора признати. Сам бог зна каковим ће га сад поклоном отац усрећити. Ваљда не ће и сад донијети какву будаласту рагу! Ма била како лијепа и имала звиждољку на оном мјесту, гдје је у правог коња реп! Сад није више деран, као сусједов Нега, који још у кошуљици ходи. О кад би — не смије ни помислити. То би тек лијепо било, али — —

Отац као да је у боб врач'о, јер погоди синовљеву тајну жељу. Сретно дијете! Недјеља је — лијеп прољетни дан. Наш мали пријатељ оде с оцем у цркву. Како корача поносно уз оца. Отац један корак, а синак два. А за што да се не поноси — у џепу има сат, а свијетао ланац објесио о врат, те му пао по прсима и трбуху. Прави, правцати сат, к'о и учитељев. Ала се свијетли; мора да је од злата или бар од сребра. Ко се не би поносио, а особито кад дођу у село. Само штета што иду данас сами и нико се баш не ће њима да придружи; а и сељани се данас дјели у свечано рухо.

— Задоцнићемо Јово, јер ево смо скоро пошљедњи.

Јово се нагло хвата сата и погледа; „још десет минута до десет“.

Мати га свјетовала да буде миран и побожан на служби и да непрестано гледа у двери. Његове мисли блуде другуд. Често загледа колико је сати, као да служби не ће никад бити краја. Отац га мора увијек опомињати кад ваља да се крсти, кад да сагне главу — ма да му мати рече да гледа и на оца, па што овај ради, да то исто и он чини.

Код куће је непрестано мотрио велик древен сат што виси на зиду бог те пита колико већ година. Нараштај за нараштајем оставља кућу, а он се мало обзире, ко господари њом. Тик, так; тик, так дан и ноћ, зими и љети, у веселим и жалосним данима. Не забуњује га, што му безобразне мухе шетају по старачком образу и остављају за собом неугодне успомене. Стар је, није лијеп, па се и не иједи, што је цјегав.

Зарђала казала одскочише на дванајст. И Јово нави свој сат на дванајст. Сад показују оба једнако.

Послије подне погледа опет на сат. На старом се већ откад разиђоше казала и скоро ће бити једно према другом — на његовом још и сад чепи мало на великом. Треба га навити; ал' је то белај!

Сад већ мање загледа на сат, а сутрадан је већ на њ' га и заборавио.

И опет приђе Јово оцу.

— Шта је опет сад? Зар те већ не весели сат?

— Оче — *не показује!*

— Ћути, па буди добар, кад пођеш у варош на школе купићу ти који показује.

Дијете питам те: је ли задовољство срећа; је ли сретан онај, који нема жеља; питам те: јеси ли ти сретан? Ти ме гледаш па ћутиш, јер не разумијеш, шта те питам. Но доћи ће вријеме кад ће ти бити јасно, што ти сад рекох. Из Јовице биће Јово, из Јова господин Јован; имаћеш златан сат, који показује; возићеш се како ти се свиди, али и сјећаћеш се са сузним очима златног доба младости, невиних дјечијих дана, и кад будеш у највећем изобиљу сјетићеш се *дрвеног коња и сата, који не показује.*

Са словеначког превео

В. М. Лукић.

КЊИЖЕВНОСТ.

1. Синтактични задаци за превођење са српског и латинског на грчки. *Према Курцијевој граматици саставио Јов. Туроман. У Београду. Издање и штампа крал.-српске државне штампарије. Цена 2 динара.*

2. ***Примери за латинске облике.*** *Према латинској граматици дра Јов. Туромана саставио Стеван Лекић. II. део. У Београду. Издање и штампа крал.-српске држ. штампарије. Цена 2 динара.*

Српске школе опет су се поновиле са две лепе књиге. — Приказ прве надовезујемо на приказ (у „Јавору“ од лањске године бр. 36.) „Примера за грчке облике,“ којима је ова у неку руку допуна. Од истога изврсногa писца, изведена по истом научном плану, и иста по унутрашњој вредности, — немамо ни ми нужде друкчије престављати је него ону тј. изложићемо јој само садржај. То ће, убеђени смо, стручњацима бити довољно да увиде њену сувременост, и, при нашој потребности, целисходност. — Задаци су изложени у три дела. У првом су поједини примери, којих има и више параграфа него у првој књизи Шенкла, и на све главе синтаксе, што онамо није случај. За тим долази део други: спојени задаци на број 50., па трећи део: 24 комада латинских задатака. У првом и другом делу има доста примера из Шенклових вежбеница, а задаци латински узети су сви из овог осведочено доброг школског писца, што је једно јамство више за ваљаност Туроманове књиге. Осим речника са српског и обашка с латинског на грчки додата су пред њима још „Најважнија правила из науке о начинима“ и „Једно вежбање у науци о начинима.“ И кад добијемо потпуну граматику грчког језика, што у предговору писац скорим обећава, ови ће одељци бити од велике помоћи и користи и учитељу и ученицима; а међутим су и оправданији нарочито са прецизности правила и типичности примера им, на српски као што ваља преведених. Читаво је дело, ето, мало али сабијено. Професор има из њега шта вежбати у грчкој синтакси три четири кола ђака кроз четири године, док га исцрпи. Non multa sed multum. —

Слично и за Лекића књигу — рећи да је изишла значи рећи да је добра. Ко је рад да јој упозна особине и добре стране, нека се сети шта смо писали за први њен део — опет у „Јавору“ 1882. бр. 25. 26. 29. 31. С оним ваља да пореди у овом другом делу, осим самог текста, такођер предговор, „садржај и распоред,“ где се садржи упуство како је треба употребљавати. То је најкраћи извод из методике предмета; да је одмах при руци учитељу. Ма да не заузима више од једне пуне стране ми му немамо шта одузети, али немамо ни шта додати овоме изводу. Него имамо да кажемо две речи о примедбама испод примера и о синтактичном уводу пред њима. За ученике другог разреда прописана су осим неправилних облика такођер главна правила синтаксе. Њих су досад морали учитељи да ваде из велике граматике, а ученици да тубе колико схвате из професорових уста приликом читања односних примера. У уводу Лекића књиге пак имају сада врло лепо и са вазда класичких реченица по систематском реду изложена правила из читаве синтаксе, на која се у тексту, где су још проширена, ученици више пута упућују ако би их заборавили, а могу чешће да их и сами све лако прођу, јер су са свим кратка и јасна. Вредност овога одсека очевидна је кад знамо, да се на сличан начин у Немачкој за ђаке и највиших разреда издају, наравно мало пространије, и латинска и грчка синтакса „у прегледу;“ еле ако је оно као завршна студија целисходно, онда је и ово као припрема за студију неопходно. — Иначе равно са првим находимо и у другом делу 60 параграфа примера за превођење с латинског на српски и толико са српског на латински у два азбучна речника, а сувише 19 басана и 20 красних цртица и приповечица класичнога облика и садржаја.

По свему, кад су таки „заслужују да се препоруче,“ и поздраве у српској школи и књижевности Туроманови нови задаци и Лекића примери.

В.

ДРУШТВА.

Матица Српска. *Састанак књижевног одбора 29. јула (10. августа) 1885.*

Секретар јавља, да су предане у штампу „Књиге за народ“.

Исти секретар јавља, да је изашла из штампе књига: „Разни путеви,“ приповетка Милана Савића, која је награђена из фонда накиног са 200 фор. и да је писац поднео прописаних 25 комада од те своје приповетке.

Исти секретар предлаже за „Летопис“ чланак *Мите Петровића* под насловом: *„Појаве при грађењу бермета и одређивање екстракта.“*

Прима се и пи*с*цу се одређује у име награде 40 фор. а вр.

Исти секретар предлаже за „Летопис“ шаљиву игру у 3 чина од *Милана Савића* под насловом: *„На добротворну цел“*.

Прима се и писцу се одређује у име награде 70 фор., а вр.

Јован Грчић јавља, да је трагедија у 3 чина од неименованог писца под насловом: *„Пијанистиња“*, са свим лоши посао и да не заслужује никакве награде.

На основу тог мишљења не прима се споменуто дело.

С. Н. шаље на оцену две песме: *„Сестри на смрти“*, и *„Сирочад.“*

Издаје се на оцену Милану Савићу.

Не прима се за „Летопис“ песме пок. *Светозара Вујића* под насловом *„Одлука,“* коју је поднео син му Иван.

Иван Вујић подноси за „Летопис“ Јунга *Стилинга* *„Мисли у ноћи* или облици живота“ с енглеског *препевао Светозар Вујић.*“ Тај препев одликује се необичном лепотом и особинама језика српског.

Издаје се на оцену Светозару Савковићу.

Ф. Оберкнежевић подноси оцену на пет беседа Цицеронових: за II. Росција из Америје, за заповедништво Кнеја Помпеја, за Архију песника, за Квинта Лигарија и за краља Дејотара, које је превео Јован Станковић. У својој подужој оцени наводи, да се класичка дела морају класички преводити. А за то је пре свега нужно, да преводилац потпуно разуме језик оригинала са свима и најфинијим нијансама, као и све оно, што се тиче историје, литературе и старине истога народа, чији је језик, са кога се преводи. Преводилац Станковић није дорастао послу, кога се прихватио. Он се послуживао немачким преводима од познатог „ђачког пријатеља“ Фрајнда. Оцењивач примерима из превода доказује, да предводилац на више места није разумео не само латинског оригинала него ни немачког превода, а осим тога често греши и против чистоте и правилности српскога језика. Према свему томе оцењивач је тог мишљења, да се споменути превод 5 цицеронових беседа не могу примити.

На основу тога мишљења не примају се речене беседе.

Душан Кнежевић подноси на оцену и награду позоришно дело свога пок. оца *Јована Кнежевића* под насловом: *„Великодушије и благодарност“* драма у 2 чина.

Издаје се на оцену Милану Андрићу.

Не прима се за „Летопис“ песма *Саве Мариновића* под насловом: *„Смрт Вука Ст. Караџића,“* коју је на оцену поднео Александар Сандић.

А. Сандић подноси *„Песме Милана Берића“* као своју својину за награду ради помоћи да се те песме наштампају.

Издају се на оцену Јовану Живановићу у Карловцима.

А. Сандић подноси за „Летопис“ археолошки прилог под насловом: *„Две штампане* таблице из стематографије Христофора Жефаровића, прве бакрорезним таблицама штампане књиге српске у ових крајевих год. 1741“.

Прима се и писцу се у име награде одређује 35. фор.

А. Сандић подноси за „Летопис“ прилог под насловом: *Песма о смрти*, састав Атанасија Петровића Гереског од године 1883“ заједно с коментаром.

Прима се и да се употреби за некролог Ат. П. Гереског добротвора народног и матичиног. Подносачу одређује се у име награде за коментар 10 фор.

А. Сандић подноси за „Летопис“: *„Родослов ђенерала Петра Биге,* витеза од Монгабије с аутобиографијом његовом заједно уз свој коментар.

Прима се и писцу се одређује у име награде 15 фор.

На молбу Ђорђа Глибоњског позива се управан одбор, да му исплати 24 фор. у име награде за његово дело: „О човеку,“ које је примљено за народну библиотеку.

На молбу Јована Живановића враћен му је чланак: „Два три закона из науке о гласовима српским“ а послана му је и оцена на исти.

Никола Козаровић из Београда пита, шта је са његовим позоришним делима. — Одговориће му се, да није ни једно примљено за награду.

По мишљењу Светозара Савковића не прима се за „Летопис“ приповетка М. Ј. Илијћа: „Први пољубац“.

Прегледане су сведоџбе свију питомаца из стипендијских заклада, које стоје под управом овога друштва и том је приликом наређено, да се расписие стечај с роком до 20. августа (1 септембра) на једно упражњено место из стипендијске закладе Петра Костића и за два места из закладе Нестора Димитријевића.

Ђорђе П. Рокнић питомац јовановићев и техничар у Прагу моли, да му продужи уживање стипендије још за годину дана ради полагања професорског испита.

Препоручиће се књижевном одељењу, да му се молба уважи.

Подноси се извештај о питомцима закладе Нестора Димитријевића његовој светости патријарху српском у смислу основног писма, као и молба Душана Симића, свршеног правника, с препоруком, да ужива своју стипендију још за годину дана ради полагања строгих испита.

Каменко Николајевић, питомац костићев и докторанд права, доказујући, да је други строги испит положио моли, да му се исплати стипендија, која му припада за други течај шк. год. 1884-5. Уједно подноси и своју захвалу на до сад уживаној стипендији.

Позваће се управни одбор, да му стипендију исплати.

Протођакон Филип Радичевић на Цетињу подноси с препоруком молбу Марка Радуловића, ученика

III. разреда државне гимназије цетињске, да му се подари стипендија из закладе кнеза А. Карађорђевића.

Молилац се извешћује, да та стипендијска заклада још није ступила у живот.

Осим тога обављени су још неки послови административне природе.

РАЗНО.

Из српске прошлости. *Гробни натпис.* У котару Д. Тузле, опћини Пурагић, у турскоме селу *Бановићима* или Банову долу, налази се надгробни стећак са нижесљедећим натписом, који је како се види нејасан, или је од невјеште руке неправилно преписан. За сада га износимо у „Јавору“ какав нам је послат, док кадгод вјештија рука на њега набаса и тачније га препише.

Асе лежи Божићко Бaноkић на своеи земли на племеинтои а два камина постав(и)ше в лапаць (?) носодан (?) и Бранко Татинокић п(и)с(а) . . .

Значило би: Овдје лежи Божићко Бановић (по њему и село Бановићи) на својој сопственој племенској земљи; а два камена као *узглавач* посадише ми Носодан (Богдан?) и Бранко Татиновићи. писа (?) . . .

М. С. К.

Биљешка на једноме сребрно позлаћеном путијеру руске грађе, кога је са осталим прибором откупила сарајевска општина у добу српскога устанка под Карађорђем. На њему је урезана 1804-та година 24 фебруар, на онда ово: **Даны сїа сосуди къ ѡбитель Сиѡеѡна сербскаго, покаго миротоуца на рїецѣ Студенницы въ сербск ю Локру, въ вѣчное помиинованіе по рабѣхъ Теѡдорѣ и по супрүгѣ его Параскевы.**

М. С. К.

(Из записника сарајевске цркве.) Патријарх Калиник долази у Сарајево 1692; а 1710 посла писмо сарајевској општини по Митрополиту Босанском Мојсеју Петровићу. —

У Сутјеском (латинском) Монастиру има повеће Распјатије Христово. До Распнућа је с једне стране Богородица а с друге Марија Магдалина. Под Христовом сликом клечи краљ Стефан Томашевић, склопљенијех руку, имајући прстен на једној руци. На крају слике стоји овај натпис са ћирилицом: **на 2 влна в Кенеци на 1597 іл Стіепан Врагонлокић учини око на ⊜ кожіив и іл се рет ⊜ голица? (?).** —

М. С. К.

(Ситнописац) Београдске новине донеле су извештај о једном ситнописцу, који на зрну напише толико, за колико се другом хоће лист папира. О овом вештаку овако пише „Уставност“: У једном од прошлих бројева нашега листа, јавили смо овде, да се у Биограду находи *П. Владика* Македонац вештак у ситном писању, и том приликом приказали смо неке његове радове. Сада смо пак извештени да је он на половини динара исписао целу прокламацију њег. величанства краља од 10. августа 1878. год. којом се проглашује независност Србије. У овој прокламацији има до 5000 писмена. Овај динар лепо урамљен у затвореном стаклету, као и један албум од 14 визит-карата, на којима је исписано 147.528 речи или 737.640 писмена спремио је на поклон њег. величанству краљу. Том приликом намеран је да замоли њег. величанство, да га потпомогне те да на металној плочи на којој би била насликана скулптура — кип Србије, испише целу историју Срба од доласка њиховог у ове земље. На оквиру ове слике, који би такође био од метала, имале би се насликати, слике свију владара српских, још од првих жупана, па до данас, и око свију била би исписана историја њихове владавине. Ово би предао српском народном музеју а за израду тога потребно му је само месец дана.

НОВЕ КЊИГЕ.

Српска књижевност прве половине XIV-ог века. Написао *Милан С. Ђуричић.* Ову је књигу наградио архијерејски сабор са 360 дин. из књижевног фонда бл. поч. владике Јанићија. У Београду, штампарија народне странке. 1885. 8-на, стр. 91. Цена 1. динар.

Српска народна епопеја. Два јавна предавања. *Милана С. Ђуричића.* У Београду народне странке. 1885. Цена 50 п. дин. 8-на, стр. 14.

Извештај о православном богословском заводу у Задру за школску годину, 1884—85. Год. VII. Задар. Печатња Ив. Водицке. 1885. 8-на стр. 89. Пуних 68 страна заузима стручњачки чланак проф. *Јована Вучковића* под насловом *„Учење апостолско,“* а за овим долази „други део,“ где су школске о вести овоме заводу. Слушалаца у овој богословији било је прошле школске године у сва четири разреда свега 15, и то 10 редовних а 5 ванредних. Приправника за богословију беше 29, тако дакле свега 44 слушаоца. Наставници су у овом заводу г. г.: Архимандрит *Никодим Милаш*, јеромонах *Митрофан Шевић*, јереј *Јован Вучковић*, јерођакон *Никанор Ракетић*, јереј *Јован Бучић* и *Рикард Антуновић.*

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 33. У НОВОМ САДУ 18. АВГУСТА, 1885. Год. XII.

Књижевник и гостионичар.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ОД **В. М.**

(Наставак.)

II.

По себи се већ разуме, да је такав човек морао и љубити. Душа таквих људи пријемчива је за све, што је лепо, па није никакво чудо, ако се и за девојачком лепотом занесе. Очи у таквих људи не лутају дуго по свету за бадава, него брзо naиђу на друге очи, у које се дубоко загледају и у којима налазе извор свога блаженства и среће. Душа онда тежи души, срце срцу, да се за увек стопе у једну целину, да деле срећу и несрећу, да буду нераскидна божанствена заједница за читавог живота свога. Но свет је непотпун, наши друштвени односи су до зла бога накарадни, и ми сами не ваљамо у много прилика, па онда је са свим појмљиво, што усљед таквог стања ствари много страда и унакарађује се и најчистије и најплеменитије чуство, светиња над светињом — љубав! Но моја намера није, да у овој причи филозофирам о љубави и о поквареном свету, те с тога прелазим одмах на саму ствар.

Певајући песме и пишући у канцеларији, Војислав је имао времена и да одлази на разне забаве, на шеталиште и у опште да разговара са женским светом. Таквом једном приликом је пронашао, да је Зорка Станишићева врло лепа и образована девојка. А у томе се није ни преварио. Зоркина читава појава личила је на свеж, леп, мирисави цвет. Очи јој беху две плаве љубичице, које додуше не мирисаху, али је тим већа чаробност у њима лежала, она тајанствена женска снага, што нас привлачи и заноси и која нам срце испуњује узбуђењем, а душу миљем и усхићењем; коса јој беше црно ковиље, које се, уплетено у две кике, као свила спуштало даље низ рамена, те је девојачком витом стасу

придодавало вилински изглед; усне јој беху румена ружа, једра и румена, као да је поикропљена Венерином крвљу, те мирише љубављу и као да јасно говори, да се слађи мед не може нигде пити, него што се може са руже те, са бајних усана тих; образи јој беху у целину састављени бели кринови, на средину којих се и с једне и с друге стране искупила као јабука велика гомила црвених мирисавих брдских јагода, те где се год појави, свугде се одмах распростре миомир девојачке душице, о којој песници са заносом говоре и певају. Према оваком лику облост њезиних осталих телесних облика само још увећавају чаробност и дражи укупне Зоркине појаве. Но Зорку не краси само телесна, већ и душевна лепота и друге особине честите девојке и ваљане Српкиње. Мало је до душе и сујетна на своју лепоту, али то јој се озбиљно ни замерити не може, та тек што је прешла осамнаесту годину, па и право је, да се заноси својом младошћу и лепотом. Када се уда и настуие озбиљније бриге, неће имати ни кад да мисли на такове ситнице. Зорка је образована, разумна, честита и вредна девојка, те на основу тога свако, ко је год познаје, тврди да ће она изврсна домаћица бити. Срце јој је на свом месту, а разум са свим развијен, па с тога јој се ни у чем неможе мане наћи. Неки, који је познају, веле, да се у ње прерано развио разум на штету топлине срца, али све да је и тако, то би јој можда само идеалиста Војислав замерио, но нико други живи на свету. Јер не треба увек срцу на вољу пуштати, већ ваља рачунати, па према томе делати. У осталом, читав свет рачуна, само што на жалост има и рђавих рачунџија, те отуд после произилазе велике несреће. Такве рђаве рачунџије обично нису они, који мало, већ они, који премного мудриче и рачунају, па кад дође до резултата, а они увиђају, да су рђаво прошли и да би сретнији били, да су мало мање мудричили и мало мање рачунали. Шта ћемо? То је трагедија и комедија живота уједно.

Војислав је дакле мало дубље погледао у Зоркине љубичице, у њезине небеско-плаве очи. Од тог часа је и пламен љубави обузео његово срце. Али ни Зорка није остала равнодушна према њему. Љубав рађа љубав. Прво чезнеш, да си што више с њоме заједно у друштву, а за тим ти жеље све даље иду. За друштво сад не мариш, већ би увек да си сам с њом. У разговору и руковању с њоме осећаш највеће блаженство, али то не траје дуго, т. ј. не може те за дуго задовољити. У њезином друштву си до душе радо, али се осећаш стешњен, речи ти у грлу изумиру, готово немаш шта да јој кажеш, а опет би имао тако много да јој исповедиш, но ипак већином ћутиш и ти и она, само у вашој унутарњости играју немо али и живо и узбуркано ваши осећаји; сваки вам се живац потреса, свака жица на вашој души игра, док се најзад у згодном тренутку уста не одреше а у неколико, силом, бујношћу и страсношћу непрекиданих гласом изговорених речи не искажеш јој све, што осећаш. Тада занеме речи, изумре глас, али тим страсније говоре врели пољупци, тим јасније тумаче своје осећаје срца, која су једна на друго наслоњена, и тим разговетније и бујније беседе у топлом загрљају обвијене руке.

Тако се развијала љубав и између Зорке и Војислава. Знали су, да се воле много пре, него што је Војислав у неколико страсних речи дао израза својим осећајима, а тада му она ништа није одговорила, само му у крајњем узбуђењу и усхићењу пала на груди, па после су уста с устима и срце са срцем разговарали и један другом су онда с врелим пољупцима. са топлим и страсним загрљајем и убрзаним откуцајима срца причали, како се силно љубе и како их само смрт може раставити.

Но љубав што више постизава, тим све већма постаје себичнија, т. ј. грам-

зивија је, све више и више хоће. Врели пољупци и страсни загрљаји драги су камен љубави, али нису још круна. Иза врелих пољубаца и страсних загрљаја настаје неодољива жудња да задобијемо и руку оне, коју љубимо, те да тако постанемо вечито своји пред богом и пред људима. Човек, који искрено љуби, неће као кривац или лопов да се крије, неће у страсном заносу и слатким пољупцима да има уживање измешано са страховањем, већ хоће, да може и сме у свако доба пред целим светом рећи: Ово је моја жена, коју љубим свом жестином срца мог млађаног и свим жаром душе ми чисте! . .

Војислав је Зорки саопштио своју намеру и одлуку, да је у оца запроси, па да онда вечито буду своји. Говорио јој је том приликом с одушевљењем о својој и њезиној будућности. Причао јој је, како је писао разним уредништвима, која су до сад штампала његове књижевне радове, и понудио им се за сталног сарадника, разуме се уз хонорар. Радиће и на народним политичким листовима опет уз пристојан хонорар, шиљаће своје неке радове и „Матици“ на награду, живо ће радити на омладинском органу, енергички ће учествовати у политичкој народној борби, те ће временом, кад стече у народу довољно гласа и поверења, моћи бити изабран за посланика за наш народно-црквени као и за угарски сабор, издаваће и сам своје списе, па ће најзад и сам покренути књижеван и политичан лист, једном речи, моћиће као књижевник више новаца заслуживати, него кад би постао рђав адвокат или остао немаран званичник, те ће тако њихова и његове будуће породице будућност у сваком погледу бити сјајна.

Зорка је пажљиво слушала свога драгана, а његово одушевљено цртање њихове будућности занело је и њу, па му је пала на груди и тихо је говорила:

„Да, да, мили мој! Ми ћемо бити најсретнији људи на свету, а ти ћеш — додаде она у својој најивности — и мене научити, да пишем песме и књиге, па ћу ти и ја онда у твом мучном послу од помоћи бити, као што и треба да чини ваљана жена.“

Војислав се на те простодушне речи мило насмејао, па је уста, лице и очи своје дивне љубавце обасуо пољупцима. За тим се Војислав морао удалити, јер и тако је већ дуго седио код Зорке, а дошао је само бајаги, да је запита, да ли ће довече доћи на забаву, која се у почаст омладинским гостима приређује. Зоркина мати отишла је у кујну ради свог посла, па су њих двоје могли слободно разговарати. Сад се мати повратила и сад се и Војислав подигао да оде. На забави ће са Зорком већ опширније говорити о озбиљном кораку, којег је наумио учинити.

За сад су при растанку решили, да он сутра дође њезиним родитељима и да им своју намеру саопшти, па ако они пристану, онда да дође са својим оцем и да званично запроси Зорку.

(Наставиће се.)

Косовска пјесма наших мухамедоваца.

ЗАБИЉЕЖИО Др. **ФРИДРИХ С. КРАУС.**

(Свршетак.)

Богдан клекну на прва кољена
а он капу на долину баци
а завика грлом бијелијем:
— Србадијо, браћо моја драга!
Ко би цара издо на мејдану,
издала га љета и године!
мушка му се дјеца не држала,
не имла му летурђија цркви,

ст. 150. мушка му се дјеца не држала) Сравни о тим клетвама, што је писано у *Sitte und Brauch der Südslaven* стр. 593 и 594.

*

земљица му кости избацала! —
Сви рекоше: Амин ако бог да!
а највише Топлица Милане.
Ну му виче Бранковићу Вуче:
— Хеј мој тасте српски цар Лазаре!
Невјера ти уз десно кољено!
Обаздрје се српски цар Лазаре,
Уз кољено Обилић Милоше.
Милош вôма соја јуначкога,
Уз образ му лете пламенови.
Бранковићу ријеч бисидио:
— Бранковићу, копиљанко̀вићу!
Да̂ко бог да који свашта дава,
да цар Мурат на Косово дојђе
и да спреми његова фермана
и да нама виђен данак дојђе! —

Све цар Лазар сједи код пенџера
а све гледа низ поље Крушево,
док се тама пољем затамила,
тудам тама никад није сама.
Док угледа серхатлију младу
на зелену коњу од мејдана.
Ускликну српски цар Лазаре:
— Хеј мој тасте Богдан Југе стари,
Што сам теби јутрос говорио?
Сан миличин преварио није,
с мене ће се салазити царство!
Па подвикну четерес војвода:
— Сви станите на демир пенџере,
морете ли познати јунака?
Сваки каже да га не познава.
Но хин царе ријеч говорио:
— Луди ти сте четерес војвода!
Ја га главом у главу познавам.
Оно ти је ага Омерага,
оно ј ја̂вер султан цар Мурата.
Сад ће мене донијет' фермана.
Видит ћете што ми ферман пише.
Веће дјецо оба Косанчића
ви siђите на мермеравлију
и сретите татарина царског
и под њиме коња ухитате.
Један ћете коња прихитити
а један ми довест' татарина.
И сиђоше оба Косанчића.
У то татар на авлију сајђе.
Иван под њим ухити зеленка
а Андрија татарина царског.
Прихити га за бијелу руку̑
уведе га у шикли ходају.
Каде татар у ходају дође,
прид царом се није поклонио,
вет напријед цару покрочио.
На прси је џуздан окренуо,
из џуздана потеже фермана.

Кад цар Лазар ферман опазио
из столице подиже г. . . . .
па прихити царева фермана,
по ферману погледа јазију,
па подвикну Косанчић Андрију:
— Вод' та̀тара у ходају ханску.
У мене ће на конаку вôђе,
док ја цару одпишем фермана
Велики му хизмет учините
Вет ви божји аманет предавам.
Немојте ми образа палити.
Каде татар цар Мурату дојђе,
питат ће га султан цар Мурате:
„Како ти је у цара Лазара?
Је ли Лазар соја јуначкога?
Како ти је на конаку било?“
Татара ћу добро даривати
Нек се чиме има похфалити,
Кад је у ме на конаку био.

Одведоше татарина царског.
Цар хин стаде учити фермана:
— Чулте браћо моја Србадијо!
Видте браћо, што цар Мурат пише:
„Цар Лазаре српски господаре,
добро виђи под туром фермана.
Једна земља а два господара
сиротиња поднијет' не море.
Ја л ми спреми од Крушевца къуче
и верђију од седам година

ст. 167 *виђен данак*) ће се види ко је јунак на мејдану.

ст. 172. *серхатлију*) Крајишника. Крајишници бијаху султану најбољи коњаници па књигоноше.

ст. 180 *демир*) жељезо, демир п., прозор са жељезном решетком.

ст. 187 *јавер*) вјестник *јаври* т. птица.

ст. 205. *џуздан*) прслук.

ст. 215 *хизмет*) подворба, служба.

ст. 235 *верђија*) даћа, *вермек* т. дати.

јали бутун купи Србадију,
води војску на поље Косово
да на сабљу дијелимо царство!“
Па што ћемо, моја браћо драга?

Онда рече Богдан Јуже стари:
— Хеј мој тасте српски цар Лазаре!
У мене је девет Југовића
и волим хин свије изгинити
но Турцима приступити руци.

Тако рече четерес војвода:
— Пиши царе султан цар Мурату
нека води на косово војску,
да на сабљу дијелимо царство.
А ти нашу купи Србадију
и ти води војску на Косово
па што коме донесе крајина

Тако Лазар прихити фермана
па на царев ферман написао:
„Цар Мурате турски господаре,
ја ти недам кључа ни харача,
веће води на Косово војску
да на сабљу дијелимо царство!“
Па доведе татарина царског
па му даде под туром фермана
и даде му стотину дуката:
— Не мој ми се рашта наругати!

Татар оде преко Шумадије,
Кад под Нишом шехер Куршумлија
ту се царска војска одмарала.
Ту вам нађе Ахмет пашу старог,
Ахмет пашу од Анадолије
Ахмет први над царовом војском,
па царова татарина пита:
— Јеси л ферман цару доносио?
Како ти је у Лазара било?
Какав џеван српском цар Лазару?
Све му татар Омерага каза:
— Ахмет паша девлетлија царска,
добро ми је у Лазара било
на руке му ферман положио,
Лазар не да гроша ни харача,
него сабљу иште на Косово
па што коме мили бог помаже!

Кад разумје Ахмет паша стари
од тала је на ноге ђипио
прама небу руке подигнуо
— Хвала богу и данашњем дану
кад ми такав хабер долазио,
да дјелимо на сабљу јунаштво.
Изић ћу му на поље Косово,
погубит' му четерес војвода
а Лазара жива ујитити
а Милицу цару опремити,
свуд је хфале прикладну влахињу,
нек ми двори цара господара.

Па прихити лист књиге бијеле
и довати мурећефа враног.
Књигу кити цару у Једрене:
— Мурат царе земљин господаре!
Слушај царе, сунце од истока!
Лазар иште сабљу на Косово,
Дај му дођи главом на Косово.
Лазара ћу жива ујитити
а сабљу ћу њему уграбити,
прид колина теби положити
а Милицу теби поклонити.
Хајде бржје, приварит' те не ћу.
Ти сакупи сву арапску војску,
Арапине брзокоњанике,
што хин имаш тридесет хиљада.
И поведи све Турке пешаке,
што не жале тила од олова
ни тешкога гвожђа каурскога
И поведи ситне Бугарине
и још Грке љуте чаркаџије
поведи хин дванајес хиљада.
Ти сакупи силовиту војску

ст. 236 *бутун)* васколик.

ст. 243 *хин)* их.

ст. 251 Крајина) пјевач помишља на Крајину горњу босанску, ђе је сијело било најбољих јунака. Јест реченица:, што бог да и донесе крајина' на име у чету пошавши.

ст. 259 *под туром) тугр* т. царски печат.

ст. 263 *шехер)* т. град. *куршум* т. олово.

ст. 271 *џеван)* одговор. У прози би рекао: какав џеван од српскога цара Лазара.

ст. 273 *девлетлија) девлет* т. царство, *девлетли* царски.

ст. 281 *прама небу)* руке диже Славен сељак кад се моли богу.

ст. 291 *мурекефа* масти црне, тинте.

ст. 310 *чаркаџија)* што облијећу војску њем. *Plänkler*.

Ја ћу теби тертиб учинити
није лако тука тертибити,
јер су Срби на нâму јунаци.
Ударит ће, да ће погинути
један Србин на десет Турака
Све ће поље крвца потопити,
Бит ће меса кêру и гаврану
и куга ће с отлâм породити,
изгинут' ће бутум Србадија.
Срби били па су изгинили.

Па дозивље агу Омерагу:
— Ето теби књига накиђена
а на руке цару у Једрене.
Добру коњу под добрим јунаком
шес је дана у Једрену сијћи.
ако ми се за три дана вратиш
дат' ћу теби хиљаду дуката!

Говори му татарине царски
— Мом зекану не има карара,
за дан појћ ћу и за дан ћу дојћи,
хоћеш дати три товара блага?

Дат' и више а дакако нећу?

Па је Омер коња поклонио:
— Мој зеленко, моја гриво златна!
јеси л они земан упамтио,
кад је зопца литру злата била?
сви јунаци коњма узмицали
а ја сам ти зопцу примицао.
Данас сам се с тобом похфалио,
да ћу ноћас у Једрену сијћи
а у јутро паши џевабити.
Немој мене данас преварити!

Хајван бјеже ома знадијаше.
Па се коњиц пољем залетио
Баш к'о вила што имаде крила,
Ни оком га неби достигнуо.

ст. 313 *тертиб)* т. основу ратну, њем. *Schlächtplan*
ст. 315 *нам)* перс. *глас*, име латински *потен.*

ст. 331 *карара)* равнога.
ст. 337 *земан)* врцјеме.
ст. 345 *хајван)* т. животиња.

Син пустиње

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак.)

Ја те признајем и поштујем Отмане, та са мојом помоћи, и мојом досетком, данас седиш на славном престолу Омаровом. Ја неналазим задовољства у томе, да над другима господарим и владам. Ја радо мотрим дела оних који су на челу народа, те потпомажем свим силама њихов племенит и добар рад. — Ја хоћу безпристрастно, да те помажем у твојим смеровима, а то не могу ако сам ту, и ако непосредно будем умешан у дела. Из далека, мирном душом и савешћу пратићу ја твоја дела, шта више отуд из мога мирног и ведрог стана, моћићу ти бити истинити саветник. Ја желим да твоја владавина буде сретна, славна и корисна по наш народ. Заото кад ме год будеш позвао, да мач свој из корица за праведну и за нашу општу ствар повучем, наћеш ме у крај себе. готова себе жртвовати за ствар. Но и то ти морам казати, да ћу ти бити љут противник, и да ћу са мачем у руци против тебе устати; ако наше лепе смерове напустио будеш, ако народну ствар забаталиш и постанеш саможивалица, тиранин и раскошан. Заото те молим, особито у погледу овог последњег, да настојиш свим силама, да се у нашем народу одрже стари, прости и добри обичаји, јер раскош изметне јунака у кукавицу, а поштењака у разбојника... Нека је ово доста речено, ма да морам у многоме погледу да својим осећајима клетву намећем. . ." рече Мухамед уздахнув.

— Тебе је Бог обдарио памећу. јунаштвом; а и природа ти је уделила.

да друге упућујеш и руководиш. Ти се одричеш онога, што други непозвани, недорасли отимају и граде. Ја ти пружам крај себе најсјајнији положај. Који су под тобом, ти ће да те са страхопоштовањем предусретају и да ти се клањају, да те славе и узносе, а они који су ван твога домашаја сада, ти ће да стрепе, кад помисле, да од твога мига, зависи њихов мир, па можда и опстанак. Ја те позивам Мухамеде да останеш овде, и да ми помогнеш владати, као што си наговестио праведно, изусти Отман искрено и жељно.

„Никада — ја нисам заото. Стидио би се сам себе, када би пошао тим путем, који сам увек осуђивао. Ти ме са твојим позивом изазиваш, да признам моје насилно дело, које би вазда проклињао, када неби био уверен, да је сад морало бити. Но добро ме разуми. Мухамед, син славног Абу-Бекира, првог калифа над правовернима, држи да човека на свету нема без великих слабости и мана. И што је човек више остављен сам себи, што му је власт већа у рукама, тиме све више греши. Човек је за себе така слаботиња, као што је и једна усамљена трска. Што једноме годи, то негоди већини. Један човек приступачан је дошаптавању, ласкању и притворству. Једном човеку дати власт' то значи дати му нож у руке, којим коље друге, а напослетку и себе. Њих више у заједници чине јаки сноп; а сви скупа то је сила и снага. Све људе треба пустити у радњу, свима треба дати начина, да уредбе и правила стварају, па су тада и сви одговорни . . . Али шта ја о томе теби говорим,“ одмахне Мухамед руком.

— Море Мухамеде, ти си ми нешто узбуђен и збуњен. Наша је парола: *Бог на небу — калифа на земљи!* Пророк је милостив, он ће ти опростити заблуду. Промисли се . . . Отман је ове речи са неком зебњом и страхом изговорио.

„Мислио сам ја честити Отмане врло много у своме животу. Посматрао сам и посматрам непрестано, и видео сам, да су људи патници, да су скучени до крајности. Ја нисам за ваше друштво. Међу вама осећам се ја болан и несрећан. У широкој и далекој пустињи, у хладу под чаробним палмама и кестеновима, осећам се да сам већи од сваког владара. У томе положају чини ми се, да су сви људи срећни, да нема више робова и проклетих пузљиваца на свету. Јест тамо далеко . . .

Небо је ведро, а сунце сије,
Милина груди јуначке грије.
Слободан, ведар, срце не стрепи,
А сваки уздах, надеђа крепи.
Пунан милина, на коњу чилу,
Као да летиш на змајском крилу,
Диже се песак, у ваздух горе,
А мислиш сунце у њему горе,
Ал душа незна шта може бити
Она је знала, тек рајство слити,
Царицу дивну, ко звезду јасну
Њу поглед жељан, њу тражи красну.
На њеним грудма, ту патње нема,
Какве л' дивоте слобода спрема!
Тамо, ох тамо, сладак је пој —
Медних усана, кад почне бој! —

Мухамед је после тих речи изишао напоље, и са својом честитом и јуначком четом упутио се пут Нешеда. — Мухамед је у своме деловању сасвим заборавио које је доба године. Њему се причинило, да је тек неколико недеља од оно доба; а оно је већ неколико месеци. — Он се дакле кренуо заједно са опасним Самумом. Његова је пратња ћутала, и с њиме заједно у пропаст ишла. Мухамед је у мислима на Нешед и Зулејку јурио, и неосврћући се на своју пратњу; из тих мисли трже га на мах грактање стрвождерах и кондорах, који непрестанце изнад њихових глава летеше.

— Шта ће то рећи! проговори Мухамед узбуђено и подиже главу. Сунце је озгоре крваво сијало; а грабежне тице насрћући гомилале су се све више.

„Прате свој грабеж.“ одговори један срчан Бедујин.

— Јесте ли ви људи при себи! повиче Мухамед очајно, ако ја морам лудо

гинути, зар и ви без невоље, да таку страшну жртву принесете!

„Наше је ћутати, на радити оно што старешине чине," одговори најближи пратилац до Мухамеда.

-- Ма то би било и неваљало добри старче, примети Мухамед.

„Ми ваља да се слепо подвргавамо наредбама свога господара," рече окрутни ратник.

— Та је наука опака. И нека вам никада више така ниска мисао у главу недође, ако живи останете, настави Мухамед. Ја сам заборавио на ово опако доба године; заото сте ме требали опоменути. Но сад смо већ у опасности, те ако нам Солема*) даде здравља, ваљда нас неће ни Хефеда оставити. Неостаје нам друго ништа, већ удвојеном снагом да се журимо, и да стигнемо до прве оазе.

Мухамед више није ништа говорио, већ даде своме коњу оструга̄ма знак, да се жури, и то без обзира. Није се имало кад мислити на одмор. Опасност живота гонила је напред.

Песак се из далека дизао, као црни облак. Први облаци већ су сустигли Мухамедову чету. Коњи им се престравише, јер из далека чуло се страховито урлање дивљих зверова. Свакоме је пред очима смрт грозила. Људи изгубише одважност и самопоуздање, јер су знали, да им нико у помоћ неможе доћи. Страховит је призор, када се подигне тај врео, а од зракова сунчаних крвав песак. Сваки час у грозничавом страху стрепиш, да ће те песак затрпати. Најближи комшија, незна у то доба, шта му је од коне. — Наша чета са Мухамедом на челу, гонила је коње немилосрдно, али им је пустила на вољу да они иду куда их њина жудња гони. Сви су били у белу пену обучени; већ се до крајности снага им исцрпила, кад на мах опазе пред собом неку оазу. — Упутише се тамо, и сретно стигоше под дивна палмова и кестенова дрва већ у најзадњем часу.

*) Дух здравља.

Радост, што су спасли живот свој, није била толика велика, као што је жалост велика била, јер после неколико тренутака, скапаше многи срчани, добри и красни коњи. — Мухамед је једва могао умирити своје Бедујине, којима је коњ милији од детета му.

На оази, која се звала „срдачност," проведоше Мухамед и људи му пуна три месеца дана. Међутим је Мухамед својим људима добавио друге коње и они у нестрпењу очекиваше жељно онај час, када ће се повратити натраг своме дому.

IX.

Вода капље маленом капљицом на тврду, крту и непробојну стену; на капљући вековима, прокапље, пробије се кроз горостас, грдосију тако, да памет човечија застане, те од удивљења неможе чисто да верује, да се то могло догодити.

Тако исто и реч човечија, која систематично пада на душу и срце човечије, а нема изласка на другу страну, отрује ту душу и то срце, те их добије у своју власт.

Тако је било и са Зулејком. Јусуф је знао сваки дан по нешто учинити, што Зулејци годи; а одмах заотим излио је своју срџбу на Мухамеда и опака му дела.

Старац Граматик и Јусуф нису се могли никако сносити. Јусуф је старца мрзио, а старац је Јусуфа презирао. — У почетку је Зулејка налазила насладе, слушајући старца, али је увек морала пред Јусуфом крити тај разговор, јер је Јусуф увек помркнуо и љутит био када је о старцу реч била. Старац је проникнуо, шта Јусуф намерава, па је једнога дана осмелио се и пред Зулејком нацртао Јусуфа као подла и неваљала човека, као лажу и притворицу, као смутљивца и себичњака. Зулејка се упрепастила од тих речи. Она није могла наћи у својој души онога порца који би њеног пријатеља одиста тако тужио са уверењем. С тога је она отпустила старца, тражећи мира.

Јусуф је прислушкивао — он је био успламтео, и смождио би старца, али се морао уздржати, бојећи се да своју ствар непокварн. Када је старац отишао, и када је Зулејка добро о свему размислила, јави се Јусуф. Зулејка је њега жељно ишчекивала, она је хтела сама да му са лица шчита, оли се штогод од страшних старчевих оптужаба у души му налази.

Јусуф је пак имао врло важну вест Зулејци да саопшти. Он јој је јавио, да је високи Цех поставио за калифа и владаоца над правовернима Отмана, и да сваки правоверни има његове заповести слушати.

— Дакле ево ти красна Зулејко страшне вести, да је Мухамед одиста био у завери. Крв сиротог Омара, вапије и за његову грешну душу!

Зулејка је пребледила, као лист од папируса. Све тежи и тежи удари падали су на њено рањено срце. Она прошапута болним и тужним гласом: „Дакле одиста је помешан са убицама. Мухамеде, како мога тако грозно дело учинити!“ — После тих речи падоше из лепа Зулејкина ока неколико суза; те сузе беху жртва над његовим гробом, јер она је тога тренута закључила, да га избрише из срца својих најмилијих и својих пријатеља. — Она је тако збуњена била, да је заборавила тражити уверења о старчевим оптужбама.

(Наставиће се).

Из Петефијиних „Ђулића увелака.“*)

I.

Лажно, чедо, свет ми вели . . .

Лажно, чедо, свет ми вели:
Бол је кадар да простреле;
Крај тебе бих онда био,
Мој анђеле бели!

Хај, оштрице болу није,
Да уништи врело вајâ;
Већ те точи непрестанце
Као црвак из потаја.

II.

И скрстио сам руке . . .

И скрстио сам руке,
И на гроб теби стао,
У црну земљу мирно,
К'о мрамор-камен глао.

Морнару поглед тако
По тихи лута вали,
Па срећу своју тражи
И чунак онај мали.

III.

Звезда паде . . .

Звезда паде с неба доли,
Око моје сузе проли.

За ким небо јада јаде?
За драганом суза паде.

Нека, тако ј' од вајкада:
Суза сузи, звезда пада.

Раде.

*) Велики мађарски песник Петефија написао је низ тужних песмица за прерано преминулом својом драгом, под насловом: „*Cyprus-lombok Etelka sirjáról.*“ **Ур.**

Vita vitae meae.

ИСТОРИЈСКА ПРИПОВИЈЕТКА **Др. ИВ. ТАВЧАРА.**

(Наставак.)

III.

Послије овог догађаја прошло је скоро три недјеље. Владика Јован је поставио још давно долину, и витез Хохенбург је опет сједио на граду у Локи, те ковао планове против лутерана. На Високом остало је неколико градскијех момака, и по гори се потипали и хватали проповједника Ђуру Косма, који је хтио уморити својега брата те оружаном четом својом напасти на владику, који је ноћивао на Високом. Била је та војска дивље нарави, која је по горскијем кућама господарила и отимала вриједним тежацима убого имање, као да су тако сви лутерани скривили, и сви треба да плачу. Гдје би се појавила та руља, затварала би се врата, и одмах се сваки показивао као добар католик и лутерани су своје мишљење повукли у најскривенији кут тамне душе, те приљежно долазили католичкој служби божијој.

Било је дакле три недјеље, како је владика отишао. Био је пријатан јесењи дан, и у тако касно доба сунце је скоро превише гријало. Била је баш недјеља и празнични мир је владао над запуштеним селом. Исто то јутро служила се света служба код мајке божије на Гори, која је стајала високо на бријегу. Служило се у славу Марије; с тога је скоро све поврлило на Гору, хтијући показати своју љубав према божијој родитељки, коју су лутерани нападали. Запрте су биле куће по селу и само овдје ондје сједила је по која старица на сунцу. Само Пољанско је бројило тад својијех двадесет кућица, које су расуте биле по брежуљку над малијем потоком Лочивницом. Тај поток тече дан данас у равној црти кроз село, тад је пак, ступивши до прве бране, правио красан завијутак, те се на улазу у село држао управ уз бријег. Скоро на сред села је мало завијо, те се код цркве у равну црту пустио. На том завијутку стајала је црквењакова кућа; била је то зградица трошна и постављена на ниски темељ. Са стране од потока уз дувар био је трошан ходник (тријем) какви се још и данас могу видити код старијех кућа.

По селу је ступала тај дан прије подне чета градскијех момака. Под косијем капама се знојили и жеђ их је мучила. Цијело јутро се вукли по грмовима, те њушкали за лутеранскијем проповједником. Са узалуднога пута враћајући се свринуше у село у намјери, да си набаве мало живежа. На челу дрзовите те момчадије ступаше човјек, кога већ познамо. Бијаше то онај исти једноокп пјешак, који је Ђуру Косма бацио у воду. Запуштено село чисто га је наједило. Мачем, који је ступивши међу куће извукао, сјекао је по зраку и јасно говорио:

— „Сва су врата затворена, нигдје се не дими испод стрехе, а ја сам тако гладан, као да сам четрдесет дана постио!"

Зачуше се њемачке и словенске грдње. Сва је дружба псовала. А једноокп је опет сјекао по зраку.

Застадоше пред једном баком, која се гријаше на сунцу. Ни главе не подигну, кад почеше викати на њу. Једноокп приступи, те јој метну руку на главу; тек сад подиже главу, погледа на њих, те рече с осмејком: „Деведесет ми је година, деведесет!"

Тражили су, да им каже, гдје су сељани, што је село тако пусто; али ништа нису од ње сазнали и чули, него: деведесет ми је година, деведесет. Пустише је напосљетку с миром те пођоше даље селом. Несретна судбина изваби у тај мах младог пјетлића иза ћошка. Необична руља га изненади; застаде на

ћошку, дигну главу, те радознало и бистро погледа сад овим, сад оним оком на жељезне људе. Опази га један војник; лахкомо и без зрачнога фијука дигну оштро оружје, које се по том заблиска и чудном брзином одруби главицу радозналој живини.

— „Нешто ће ипак бити!“ промрмља четовођа бришући мач о зелену траву крај пута. Сви други су страсно гледали на јадног петлића, који је крилима грчевито био по земљи; неколико пута се још преокрену и пружи се мртав.

— „Приповиједао си, Јанко, да обитава ту некаково лутеранско прасе крај пунога корита? запита једнооки, пошто се мало смирише, узнемирени смрћу пијетловом. „Некакав Чудеж, рекао си?“

Огласи се наш знанац, Пешарјев Јанко: „Чудом га зову, а не Чудеж! Али знај, да тај човјек седи на пунијем врећама, и гдјекоји венедички цекин дугочаси се под његовим кровом; само сам Бог зна, гдје. Кад му преронђамо целу кућу, прићи ће што на свијетло, прићи!“

Јанко при том ступаше тако круто, да су велике оструге на његовијем ногама силно звекетале.

— „Santa Maria!“ узвикну ћорави, „и ти велиш, да је тај човјек лутеран?“

— „Ишао је за Купљеником, а виђали су га у погорју с Космовим Ђуром“ одговори Јанко.

— „Santa Trinidad!“ изговори онај, те стаде трековцем превијати. Добро, што није католик! А гдје је то златно гњиздо? Још давно смо га требали испразнити!“

Чуде је био тад имућан сељак. Његова је кућа била на бријегу према црквењаковом дому. Поток је између њих текао, и танка брвна (прелаз) спајала ту један крај с другијем. И та кућа била је запрта, али је густи дим, пушећи се испод стрехе, казивао, да кућа није пуста, да нису сви становници изван ње. Пред затворенијем вратима уставила се оружана руља. Једнооки стаде лупати мачем у врата.

— „Сењор Чудеж,“ викао је при том „траже вас пријатељи. Добри пријатељи, каррамба!“

Нико се не огласи из куће.

— „Шта, зар нећеш отворити?“ једио се један војник, а вољни смо с тобом Лутеру се молити!“ — Отворимо сами!

Са хелебардама и мачевима иставише слаба врата, те виком и псовком провалише у двориште.

Зачуше по том неке кораке, као да лупају по скалинама. Неко јаукну а оружје звекну. У тај мах истрча из куће с друге стране плаха дјевојчица, те јецајући трчаше преко дворишта к брви. Код ње се устави те повика: „Оче! оче!“

У тај трен указа се на предњим вратима наш ћорави знанац. Јечао је, а руком се држао за дубоку рану, коју доби у кући. Крв му је лопила из ње по аљинама и остављала траг по стази, која је води водила.

— „Мадона!“ јаукао је „што је баш мене морао згодити тај пас. Madonna santa (света) у живац ме дирнуо!“

— „И жедан ћу морати умријети!“ уздахну. Лакомим погледима привлачио се потоку. Доспјевши на пруд напустише га моћи и паде на трбух и оста лежећ на земљи. Тад испаде из куће још једно чељаде. Био је сијед старац, оштрога погледа. Клео је своје гонитеље, и стисну лијеву руку. У десници је држао дуг мач, са кога су капале румене капи крви! Шкрипао је зубма, корачајућ према брви и застајкивао час овде час ондје и ружио своје гоиноце пагрднијем именима, које је повадио из светога писма. Пређе са својом ћерју уску брв. Такође се и војници показаше, те викаху и псоваху. Спустише се путем према брви. Али у тај исти часак умцјеша се виша моћ међу бјегунце и гонитеље! У тренутку наста скоро поноћна тама и црни се

облаци навукоше на небо. Задува вјетар и одмах напуни сву долину са својијем силама. Скоро до земље вијао је врхове дрвећа а дебла су само болно цичала.

Са кућа носио је кровове и прах витлао у небеске висине. Зраком је летило лишће и слама, плахе птице лепршале и у својем страху разбијале главе своје о стијене и дебла. По црквеним прозорима накупила се црна перут, голубови и вране се сабиле уза зид и кад се шум и вихар стишао, чуло се још тужно кречање уплашенијех птица.

Провалише се црни облаци и небо се претвори у горућу масу, која из себе бацаше на стотине огњевитијех стрела. Дољу и гору тресаше гром и до срца дрхташе земља под силнијем ударцима разбурканога • неба. Киша је лијевала као из кабла; а туча, која у исти мах падаше, све са дрвећа скресала. Корито поточно за час се напуни; мутни валови однеше изнемогла војника на пруду, повукоше собом брв, и до мала захваћаху куће на обали. Већ је пловило водом различног оруђа, грања, дебала а пред црквенијем вратима уставило се надувено трунило мртвога живинчета, која је бог зна гдје под гором на паши ухватила вода. Непрестано је лило из облака, и вода је расла све више и више. Уједно је бјеснио гром и муње су сијевале. Стару липу на сред села удари гром тако, да се пољуља и сруши у воду. Око ње почеше валови неутрудно радити и замало на ју понеше собом. По свршеној служби божијој журио је побожни свијет са Горе. Камо год су обраћали погледе — свуда им се показивало језеро по долини, и међу мутној води видиле се куће као црни отоци. То је био највећи поводањ, за који се зна и о ком се приповиједа у Пољанима.

(Свршиће се.)

У сватовима код лужичких Срба.

ИЗ „СЛОВАНСКОГ ЗБОРНИКА“ од **ПАВЛА ПАДЕЈСКОГ.**

(Наставак.)

Кад сам већ хтео да легнем, морадох приметити: „ишао си у сватове, а дошао на крштење.“ Но крштење то са свадбом неје било ни у каквој свези. У Лужичана се много држи на владање и поштење; девојка, која неје поштена, одма се искључи из круга слободних девојака. Не сме се ни облачити као друге девојке; уда ли се, не сме се облачити у старо одело поштених српских невеста, а ни једна јој девојка другом неје. Тога ради редак је случај, да се српска девојка заборави.

Другог дана око десет сахата било је у цркви венчање (wērowanje). Ту учествују само главна лица сватовска, која су поред младе и младожење, два „свата“ две „slonky“ и „braška.“ Друге званице купе се тек после подне на ручак. За то се у цркви и скупило само нешто деце и старих жена. Сватови су у цркву ишли пешке, јер су младенци из једног села. Младожења (nawoženja) је био обучен у обичним црним хаљина, какове се код нас у вароши носе; особитих знакова нема, осим зеленог венчића за цилиндром. За то одело (drasla) невестино бејаше чисто народно, из старих времена још сачувано. Главу кити црна висока сомотска „борта“, налик на пресечену купу, која је горе овијена венцем. Остраг на борти сјаји се низ златних и позлаћених накита, свакојака вида, а са свим доле спустиле се зелене пантљике. Право благо носи невеста испод врата и на грудима, где трепећу драгоцени бисер и корали, испод њих пак неколико низова великих сребрних и златних новчића, који су у мрежу испреплетени. Драгоцени накит тај се насљеђује, као ретки породични адиђар, с колена на колено.

Драгоценост та, која у жарким сунчаним

зрацима мy њевито одејајива, спушта се доле на црну „јупу“ у коју је млада одевена. Рукe су јој окићене бледо ружичастим тракама. Дугачку у безбројне боре сабрану сукњу тамничасте боје покрива скоро са свим бела кецеља.

Невесту прате две слонке, које су јој на савет и на помоћи; обе су биле удате. Једна обично бива невестина кума. Младожења има на својој страни два свата, ти су нежењи момци; одело им је црно као и друго у варопи, за цилиндрем су им заденуте шарене китице, са дугим бојадисаним вескама. И они добивају као кумови од слонака свилене пешкире, који су им на капуту приденути. Брашка или девер све служи, све наређује. Кад су сватови после венчања изишли из цркве, закрчила им пут читава гомила деце, која су дугачак гајтан преко пута затегла. Да буду пуштени, баци им слонка нешто ситних новаца, на што настаде гурање и отимање, да су се час овде час онде као лопта котрљала. Мала та сватовска пратња упутила се са свим тихо без свирке без песама невестиној кући.

Права слава и весеље је тек после подне. Око два сахата ушли смо у одају, где су се сватови држали. Каква то жива врева се појави пред мојим очима! На широкој авлији подигнуто би од цигаља велико огњиште, од чести покривено, на ком наслагана дрва у пламен су горела. Над ватром је висило неколико гвозденљака, у којима се кувало месо. Око огњишта су се вијале чиле, лаке куварице младе, већином сиротије девојке из села. Чудио сам се тим великим спремама, али сам разумео, кад сам видео, колико се гостију искупило — а још су нови непрестано долазили. Једноспратна кућа била је свуда, и горе и доле, дупком пуна гостију, но и на авлији, и по вајатима, свуд је постављено било, као што ваља, свуд су седеле званице око дугих астала. Ми смо ушли у салу, где ме отац невестин поздрави речима: „witajce!“ рукује се с нами и пружи нам чашицу „паленке“ (ракије). Брат девојчин весео одведе нас на први спрат, где се наместимо за сто, до сад још празан. Астал је био застрт белим као снег чаршавом, а на сред њега на чистом тањиру лежала је велика грудва, лепа ишарана, као восак жутог свежег масла (бутра) и циповка бела хлеба. На брзо пенушило се пред нами и црно пиво у чашама.

Врло сам се изненадио, а мило ми било, кад се за нашим столом посадила једна „дружка.“ Друшке се називају слободне српске девојке, обучене у особитом свечаном народном оделу, што им врло лепо доликује. Што младу више воле, тим их се више обуку за друшку и долазе јој у сватове. Друшке имају на глави особиту капицу, од бледо руjне свиле, а са ње се спуштају дугачке једнобојне пантљике. Кратки црни струк допире до груди, а с преда је зеленим гајтанима испреплетен. Под вратом и на грудима блиста се лепи адиђар од бисера, кораља и неколико реди сребрних и златних новчића као што и невеста имаде. Тај накит је свезан остраг црним, зеленим и шареннобојним везама, које цео врат покривају а на струк падају. Испод адиђара тог провирује белуцава кошуља, с дугим рукавима до малог прста. Сукња им је смеђа, кецеља бела, тврдо опасана. Друшка може бити само девојка поштена (česna holca). За сваким столом седело је неколико дружака.

(Свршиће се)

Неколико речи о Сватоплуку Чеху.

Сопствено уверење, да многи и многи најбољег књижевника браће Чеха *Сватоплука Чеха* слабо познају, побуђује ме, да коју о животу тог велезаслужног књижевника чешког прозборим; особито бих г. књижаре на Чехова дела упозорио да иста не само да не одбацују, већ да их радо примају, јер је заиста вредно то лепо благо чешког народа и српској публици на поуку и насладу пружити.

Сватоплук Чех родио се 21. фебр. 1846. год. у Остретку код Бенешова у Чешкој. Отац

му се звао Фрања, био је тада економски надстојник, касније дође у Литну, где Сватоплук Чех школу похађати поче. Из Литне му отац буде позван на капитолно добро у Врану, где брзо за управитеља постављен буде, ту је Сватоплук наставио обичну школу, док не буде послат у Литомјерице, где сврши први гимн. разред; друге је разреде довршио у Прагу. Године 1865 упише се на правнички факултет.

Још као ђак писао је разне песме, од тих су штампане у „*Kvety*-ма" „*Kandiotky,*" у алманаху „*Ruch*-у" „*Chaloupka*" (колиба) и „*Husita na Baltu*" у „*Almanah-y českeho studenstva*" дужа песма „*Boure*" и сатирична песма „*V klašternim sklepe*" (у манастирском подруму).

Свршивши права, био је за време други фељетониста „*Pokrok*-а", онда члан редакције „*Svetozor*-а" ту је издао више *хумористичких приповедака.*

После тога је код оца годину дана провео у Врану, отуда је послао песму „*Snove*" у алманах „*Мај.*"

1873. год. ступи у адвокатску канцеларију у Славном. Ту је написао песму „*Adamite*" у 7 певања, исте је године штампана у „*Lumir*-у," чији суредактор постане и ту до год. 1876. остане. У том је листу штампао разна белетристична дела, особито чувену приповетку „*Jestrab contra Hrdlička**) Год. 1874. изда „*Basne*" (песме). Исте године путовао је на Кавказ, на повратку посетио је Цариград. Целокупно путовање је недавно издато под насловом „*Upomínky z vychodu.*"

Од год. 1876—79 бавио се правничком праксом. Од год. 1879. на све до данас уређује с др. Хелером „*Kvety.*" — 1880. год. издао је „*novou sbirku veršovanych praci*" која збирка садржи приповетке-песме „*Evropa,*" „*Čerkes*" „*Ve stinu lipy*" онда мање „*Žižka,*" „*Handžar,*" „*Zimi noc*", и „*Na hrob Havlasuv.*" Осим тога издао је од год. 1878—83 четир свеске врло чувене „*Povidky, Arabesky a Humoresky.*"

1880. штампао је у „*Kvety*-ма" песму „*Vaclav z Mihalovič*" од врло великог уплива на Чехе; не давно је издана с дивним илустрацијама.

1881. добио је награду за конкурентну песму у славу Калдерона; 1882 штампао је дивну песму „*Slavia*" и особит епос „*Dagmar.*"

У „*појетичким беседама*" издата је најновија песма „*Lešetinsky kovar;*" иста је конфискована.

Дела горе наведена несу никако сва, још вам не споменух хумористичан не давно издат роман „*Kandidat nesmrtelnosti,*" и многа друга.

Сватоплук Чех је један од најбољих, најзнатнијих и најгласовитијих чешких књижевника, одликује се богатим искуством, ванредном карактеристиком и дивним начином приповедања; он представља људе онаке какви су. Св. Чех се истиче у три правца: као *песник*, као *приповедач* и као *путописац.* Као приповедач дао је у „*Приповеткама арабескама и хуморескама*" бисер и драго камење чешкој књижевности. И у другим правцима се истиче као најбољи и најгласовитији репрезентант, једном речи, у сваком погледу сваку хвалу заслужује. Свака се критика пред његовим делима поклонити мора, а код Чеха иста овако гласи: „*колико дела: толико дијаманата ретке величине и чаровите чистоте.*"

*) Превео на српски Сретен А. Поповић.

У Прагу јулија 1885.

Павле А. Падејски.

ЛИСТАК.

РЕЧ ДВЕ О ПИСЦУ СРПСКОМ
КОСТИ БОГДАНОВИЋУ.

У 3 бр. овогодишњег „*Бршљана,*" што га у Новом Саду уређује наш вредни књижевник г. Ђорђе Рајковић, спомиње се покојни писац *Коста Богдановић.* Ту се описује он као врло интелигентан човек и велики родољуб. Био је родом Румљанин а занимањем адвокат и саветник кнеза Михаила у иноземству. Био је и у Паризу. Године 1848. играо је улогу у покрету српском и био је у опозицији према патријару Рајачићу.

Поводом те белешке у „Брињану“ ради смо да неколико речи и ми овде прибележимо о пок. К. Богдановићу.

Уредник „Јавора“ има један рукопис пок. Богдановића. А то је *„Споменицы Народа Србскогъ.* Историческій прегледъ найзнаменитіи догађая и дѣла найславніи мужева у Народу Српскомъ, одъ найстаріи времена до год. 1847., списанъ *Конст. Богдановићемъ.* У 12 оддѣленія. Са литографиранымъ изображеніяма найважніи приключенія и образима славны и заслужны Српски мужева. Издани Атанасіемъ Іовановићемъ литографомъ. У Бечу“. На другој страни листа налази се исти наслов и *немачким језиком.* Рукопис износи 11 писаних табака и то сачињава „1 оделење,“ а дошло се до краља *Милутина,* па онда је назначено *„Продуженіе слѣдує“* и немачки „Fortsetzung folgt.“ За тим је ударен цензоров жиг: црни орао са натписом унаоколо: „K. k. Central-Bücher-Revisionsamt in Wien,“ и онда долази потпис цензоров: Imprimatur 18 $^{27}/_{4}$ 47 Janota e. p. На последњем листу пише издавач А. Јовановић својеручно: „Почитајеми господине! Изволите ово примити, и постарајте се, препокорно Вас молим, јер је време кратко, да се бар с почетка не осрамотим, *један термин сам слагао* да и други неслажем, *јер су људи новце напред положили, пак ће мислити да сам ји слагао.* Јесам сав Ваш препокоран А. Јовановић. У Бечу, 24. августа 1847.“ Даклем види се, да се штампањем ове књиге отезало и при свем ургирању од стране издавача није ипак књига никад угледала света. Без сумње је томе сметало бурно време што је наступило у годинама 1848. и 1849. Садржај је овој књизи кратка историја српског народа, писана популарно, без икаквог критичког претреса, а данас не може ова књига имати никакве вредности, пошто већ имамо далеко бољих историја написаних. Овом приликом споменућемо остали рад Богдановићев, који је штампан. Он је писао рецензије и критике у *„Срп. нар. листу“* и *„Српском Летопису.“* Тако је критиковао „Мјенички закон“ *Евђенија Ђурковића;* „Примере добродетељи“ од *Матеја Костића;* „Нови Плутарх“ *Јефтимија Јовановића;* „Начатки церковнаго права“ од *Евг. Јовановића;* „Законе Угарије“ од *Павла Арс. Поповића;* „Српску пчелу“ од *Павла Стаматовића* и т. д. Стаматовић се бранио против нападаја К. Богдановића и Павла А. Поповића и хвалио се, да он на „Српску Пчелу“ има 1500 претплатника, но рецензенти му одговараху да је то због *календара,* што уз „Пчелу“ излази, јер календар се увек прода у 3—4000 примерака.

Године 1848. и 1849. уређивао је К. Богдановић политични лист *„Вѣстникъ.“* За овај лист пише *Стојан Новаковић* у својој „Библиографији“: да је почео излазити месеца Марта у Пешти, па се преселио у Нови Сад и излазио до 23. маја, а од 30. маја почео излазити у Карловцима, но ту је изишао само 18 број, па је после престао излазити за то, што су Мађари ударили на Карловце 31. маја и узаптили брзотисак. Од 17. јуна 1848. настављено је издавање *„Вѣстника“* у Карловцима, али га је уређивао „у отсуствію Уредника Главный Српско-народный Одборъ,“ а опет је штампан у штампарији Медаковића. Од 7. августа исте године, бр. 26. наставио је уређивање Коста Богдановић. Но од идуће нове године (1849) уредио је првих пет бројева Конст. Марковић. Првих 18 бројева изашло је у Карловцима и за уређивање се више бринуо тадашњи народни одбор, него Богдановић. Од 19. броја (1. априла) почео је *„Вѣстникъ“* излазити опет под старањем Богдановића у Земуну, у које се место преместила штампарија и објављено је, да ће и влада преко њега објављивати што има. За то на 23. броју попуњен је наслов, те гласи *„Вѣстникъ войводства Сербіе.“*

Пок. Коста Богдановић написао је и књигу *„Историја српског устава,“* која је године 1861. изишла у Новом Саду у епископској штампарији.

У „Историји српске књижевности“ од Стојана Новаковића нема спомена о Кости Богдановићу, као што нема ни о *Лази Костићу,* и ако је друго издање те историје књижевности изишло г. 1871. дакле кад је Лаза Костић отпевао био већ толике красне песме и увелико већ написао био свога „Максима Црнојевића,“ студију о „Ромеу и Јулији“ и т. д.

Задушно би било, кад би се нашло вешто перо, које би и *Косту Богдановића* изнело пред читајући свет у оној светлости, у којој је заслужио, да се отргне забораву, а у првој линији би се радовали, кад би са овом белешчицом изазвали нашег ветерана књижевника г. *Ђорђа Рајковића,* да учини спомен пок. Богдановићу, као што смо га једном белешком нашом у почетку ове године изазвали да напише биографију обрштара Михаила Продановића у „Гласу Истине.“

Ако би ко имао какву год писмену белешку или писмо, или ма какав податак о пок. Кости, нека изволи послати овоме уредништву и ми ћемо све то радо штампати као грађу за будућег биографа Богдановићевог.

О.

РАЗНО.

(Дезинфицирање у старо време.) Још у најстарија времена увиђали су људи, да прилепчиве болести ваља и човек сам да уклања и да ширењу њиховом треба да стаје на пут, а не само да се ослања „на Божију вољу“. Тако је Марија, жена Јозуе била протерана из чивутског табора, што је била добила осну по кожи. А у трећој књизи Мојсејевој (глава 13.) одређује се и начин, како ваља да се стаје на пут ширењу губе, осне, краста (богиња) и т. д. Ево на прилику шта пише у Мојсијевој трећој књизи: „Човек у којега би на кожи тела његова био оток или краста или бубуљица, и било би на кожи тела његовог налик на губу, нека се доведе Арону свештенику или којем сину његову свештенику. . . . онда *нека затвори свештеник за седам дана човека с таком бољештицом.* И ако *на хаљини* буде губа, *на хаљини вуненој или ланеној,* или на *основи* или на *поучици од лана или од вуне,* или на *кожи* или на чем год *од коже. . .* нека *затвори за седам дана ствар на којој је губа. . .* За то *нека спали ону хаљину или основу или поучицу од вуне или од лана. . .* јер је љута губа, *огњем нека се спали. . . огњем спали оно на чем буде.*“

Види се дакле, да је у оно доба још било *контумаца,* затвора *„на седам дана“;* даље се види да су у оно доба још паметни људи веровали, да се болест може преносити и *хаљином,* шта више и *основом и поучицом,* а колико ли људи има данас који на то ништа не држе и у то не верују!

(Није увреда) Неки дворјани цара Сигмунда жалише се једном приликом цару, да народ о њему рђаво говори. На то ће цар: „На зар је то увреда, што људи о нама рђаво *говоре,* кад ми што рђаво *чинимо!*“

(Не зна). *Судија* (оптуженој): Јесте л' ви удати? -- *Оптужена:* Нисам. — *Судија:* А јесте л' заручени? — *Опт.* Не знам. — *Судија.* А како то да не знате? — *Опт.* Ето, господине, то је овако: он је казао ако ме осудите на по године, он ће ме узети; а ако на дуже, онда ће му бити дуго чекати, па ће узети другу. На сад не знам јесам ли заручена или нисам.

(Уљешура) је врста *кита — Potticall.* У глави јој се налазе шупљине, које су растављене једна од друге хрскавицама (грискавицама) и у тима шупљинама налази се она бела зејтинаста течност, која се на ваздуху стврдне и која је позната под именом *спермацет.* А и низ тело уљешуре налази се дуг канал, који у свези стоји са шупљинама у глави, и у којем такође има спермацета. Кадгод може од једне једине ове животиње да се добије по пет до десет хиљада фуната спермацета, који је врло знаменит трговачки артикл, те с тога и гоне тако ову животињу. Осим тога даје она и *сиву амбру* (јантар), која врло лепо мирише а налази се у цревима и плива морем, а биће да долази од музгаља (*Eledone moschata*), којим се уљешура највише храни. Занимљиво је код ове животиње, да *женке* бране своје младе, па и онда кад су већ рањене, а *мужјаци беже.*

НОВЕ КЊИГЕ.

Разни путеви, приповетка *Милана Савића.* Ово је дело наградила „Матица српска“. У Новом Саду. српска штампарија дра Светозара Милетића. 1885. 16-на, стр. 264. — Приповетка ова нашег ваљанога приповедача изишла је најпре у овд. књижевном листу „Стражилову.“

Гетеов Фауст. Први део. Превео *Милан Савић.* У Новом Саду. Штампарија А. Пајевића. 1885. „Стражилово“ доноси одломке и из другог дела „Фауста“ у преводу г. Савића, дакле се можемо надати, да ће нас г. преводилац скорим и преводом својим *другога* дела обрадовати.

У обрану народно-црквене автономије. Политички чланци о нашим народно-црквеним питањима од дра *Илије Јанковића.* Садржај: 1. На бранику народно-црквене автономије. 2. Реакциони реформатор српске цркве. 3. Озбиљна реч. У додатку: Пројект архијерејског синода. У Новом Саду. Штампарија М Димитријевића. 1885. Цена 30 новч. 8-на, стр. 75.

Србинови записници. Записује *Србин-Милош Грабовачки.* Излази једанпут месечно. Претплата на целу годину 60 новч. или динар и по. Поједини бројеви стају 5 новч. На 100 комада 40% раб. Бр. 12.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 34. У НОВОМ САДУ 25. АВГУСТА, 1885. Год. XII.

Књижевник и гостионичар.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ОД В. М.

(Наставак.)

III.

„Кад смо јуче са забаве дошли, рекла је Зорка све мени и својој матери“ отпочео је Зоркин отац говор, кад му је Војислав саопштио, рад чега је дошао. „Казала нам је, да ћете ви данас доћи, да је у нас просите и уједно нам саопштила, да она хоће за вас да пође. Ми смо се на то као добри родитељи саветовали, јер не може се допустити, бар не смеју то савесни родитељи допустити, да младост учини са бујности срца свог какву погрешку, рад које ће се после кајати за читавог живота, али коју више никад неће моћи поправити. Не треба се само за срцем поводити, него треба и глас разума послушати. Ми смо се саветовали у присуству наше ћерке; она је чула наше разлоге и она ће имати да каже последњу реч. Она није дете више, па ће знати разликовати разумно од неразумнога, добро од рђавога. Но да би сте на сваку евентуалност спремни били, господине, морам вам не само као Зоркин отац, него и као ваш искрени пријатељ и велики поштовалац вашег дара и знања неколико отачаских речи рећи.“ Ове је речи Зоркин отац врло свечано изговорио. По занимању и чину био је поп, па и ако нико не памти, да је икада у цркви придиковао, волео је у обичном разговору свечано да говори, те је изгледало, као да држи предавање или придику, коју је заборавио у цркви да држи. Ово је пак, т. ј. просидба Војислављева одиста и била свечана прилика, па је с тога и тим свечаније говорио.

„Ви ме, господине, поплашисте са вашим уводом, те стрепим, да ћете ви противни бити брачној свези између мене и госпођице Зорке,“ рече полугласно Војислав, а срце му је необично јако

почело куцати и сав је узбуђен био, као да га је грозница почела трести.

„Послушајте ме мирно, па онда судите и сами хладно и разумно," отпоче опет још свечанијим гласом Зоркин отац.

„Слушам и стрепим," одговори Војислав.

„Нами је особита част, што сте нас вашом просидбом одликовали, јер како ја, тако исто и моја жена, ми вас веома поштујемо и волимо, као да сте наше рођено дете. Ви сте ваљан, честит младић, из добре сте куће, нико не може о вами ни једну ружну рећи, учени сте, ваш карактер улева сваком поштовања, народ, чији сте веран син, поноси се с вами, па ми смо уверени, да би наша јединица сретна била, кад би постала вашом женом. Ви би је љубили, ви би је поштовали, у кратко, ваш брачни и породични живот са нашом Зорком био би врло леп, врло сретан, кад би се могло само од љубави живети . . ."

„Али ја ћу неуморно радити, ја ћу мојим пером заслуживати новаца, те нећемо ни у чем оскудевати, него ћемо и са материјалне стране лепо и задовољно моћи живети," прекиде попа Војислав тим речима, које је брзо и у заносу изговорио.

„Лакше, пријатељу!" утишавао га поп. „Почујте мене, почујте глас разума. Ја вам понављам, да вас ја волим и поштујем и мило би ми било, кад би сте ви били мој зет, јер знам онда, да би моја Зорка поред вас сретна била, али сад долази оно, што је главно и без чега ни један брак, ни једна породица неможе за дуго сретна бити."

„Али за бога, ја не разумем . . ." опет прекиде Војислав оца у његовом свечаном говору. „Ја хоћу, госпођица Зорка нема ништа против, па нам сад још не достаје ваш родитељски благослов, те да постанемо најсретнији људи на свету."

„Јест најсретнији за два три дана, а после би наступило вечито кукање, вечита кубура, из чега се прво рађа зла воља, срдитост, мржња на све, за тим распра и најзад највећа несугласица и несрећа. Маните се идеалисања већ узмите живот такви какви је. Идеалну страну живота не треба презирати и омаловажавати, али иста треба да стоји у сугласу са материјалним приликама. јер иначе ће се брзо отрцати и растопити. Ми смо људи од земље створени, те смо за земљу и везани. Но да се манем придиковања, па да пређем на саму ствар, а уверен сам, да ће вам бистри ум морати признати, да ја имам потпуно право, што као искусан и практичан човек тако судим и тако чиним."

„Изволите говорити. Ја сам спреман на свашта," рече Војислав тихо и обори очи.

Поп се лако закашље, поглади руком браду и замисли се мало, као да хтеде прибрати мисли, или као да није знао, како ће почети. И попадија је била у соби, али она није ништа говорила, него је слушала; само би кадикад климнула главом за знак, да одобрава попине речи. Изглед јој био иначе тужан, те је изгледало, као да од свег срца жали, што од брака између Војислава и њезине ћерке не може ништа бити. Зорка је у другој соби седила и чула је све.

После неколико тренутака отпоче Зоркин отац овако:

„Ко хоће да ступи у брак, тај треба да буде пре свега на чисто с тиме, да ли је кадар издржавати себе, своју жену и своју будућу породицу. Ви сте, драги мој пријатељу, данас, као што сте и сами рекли и као што сам ја већ чуо, на особени начин, оставили ваше звање, но не само то, него сте се за увек немогућним учинили за краљевског чиновника. Ја поштујем ваша начела и ваше убеђење и не могу вам замерити, што не марите за чиновнички живот и што вас гуши канцеларијска прашина. И сам би сам можда такав исти био, али у животу мора човек да врши ма какав посао, који доноси хлеба, ван ако се није родио од тако богатих родитеља, да може бадавадисати па ипак лепо живети. Но

ви и не мислите да бадава пишете, већ хоћете да радите, много да радите. То је лепо и служиће нашем народу на дику и корист. А да ли ће вами, вашој жени и породици? Неће!“ Међу тим је Војислав подигао очи и немирно је седио на свом месту, час се овамо, час онамо покретао, као да не може дочекати, да попу одговори. „Слушајте ме мирно — настави поп. — И ја сам родољуб, и ја ценим и уважавам књижевност, појимам њезину вредност и дубоко се клањам божанственим даровима, који нашу нејаку књижевност својим умним даровима богате и хоће да нас изједначе са другим напреднијим народима. Али ја волим и моју ћер, волијем више него себе самог и на то нећу да је унесрећим. Ви сте песник, ви сте књижевник, па хоћете од вашег умног рада да живите! Прођите се! Тим радом нећете себи ни хлеба моћи заслужити, а камо ли да осигурате себи и вашој будућој породици будућност. Немојте се заносити и немојте мислити, да ја не жалим што је тако, али ма колико ја жалио, оно ипак остаје тако. Ви морате уложити сав ваш дар, ваше знање, силно време и труд, док н. пр. напишете једну свеску дивних песама; пошљите те песме разним уредништвима, ова ће их штампати, али *бадава:* издајте их сами на свет, ви ћете онда још материјалне штете имати, а о хасни не може ни говора бити. Такве су у нас књижевне прилике и ове бар за сада не изменуше ни моје сузе ни ваше одушевљење. Међу тим, адвокат док напише парченце тужбе, није у тај рад уложио ни дар, ни силно време, ни труд, па ипак за ту ништарију заслужују десет, двадесет и више форината. Ви се мучите и немате никакве хасне, а он готово ништ не ради, па бере ипак толику хасну. Свет је тумбе окренут, али га ви нећете исправити. Ви као песник и књижевник немате права, да се жените, јер ћете само унесрећити ону девојку, коју будете узели, и за то ја и моја жена не можемо вам дати наш родитељски благослов. Прво штала, па онда крава, вели наша народна пословица, а ја се исте строго придржавам. Ја вас волим, ја вас поштујем, али немојте од мене тражити, да ја сам своје дете унесрећим. Ви нисте још за женидбу и за то вам недам своје ћери. Отидните, свршите ваше науке, па онда дођите и закуцајте и ви ћете онда наћи у мене родитеља другог.“

Поп није још ни довршио, а Војислав се већ подигао са свог места. Лице му се од стида и гњева све зажарило, а из очију му севао огањ. Најфинији његови осећаји беху повређени, те је читаво његово биће обузео љути бол.

„Хвала вам, господине, на поуци“ — рече он загушљивим гласом, а срџбу је своју силом свладао. — „Ја дакле лично у вашим очима не вредим ништа, песници и књижевници су дангубе и тек као бих постао адвокат, онда би ми дали вашу ћерку. Хвала лепо. Али ви сте заборавили, да госпођица Зорка и ако је ваша кћи није ипак мртва ствар, него и она има своје воље, па ако она рекне, да хоће да пође за несретног песника и књижевника, шта онда господине? Ја ћу је онда упркос вами узети и показаћу вам, да и песник и књижевник може усрећити потпуно девојку, коју љуби.“

(Наставиће се.)

Зрака месечева.

Ноћ је тиха, месец бледи
плови, лута, па се једи,
што не може да прогледи,
па да спази кроз то грање
наше тајно миловање. —

Ал' у маху лахор пирну,
лахор пирну, листак дирну,
листак паде, па у крило,
а за зраку места било,
па на крилу драге моје

разасула чари своје,
па ту везе чудне слике:
овенчане љубавнике,
а около сјајне свате,
перјанице, чиле хате, —
још да б' слика лепша била,
славља зрака пробудила,
да запева песму дивну,
о сватовском рузмарину.
Ал' наиђе облак мали,
излетоше бисер-вали
из крноца, пут звездица
и уђута славуј-тица!

Карлово.

Милутин Трбић.

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак.)

Јусуф је био господар положаја. Он је вешто прешао на говор о старцу Граматику и Мухамеду. Изјавио је своју сумњу, да је Граматик подметнут овде, да ради против племенитих, поштених и добрих намера Јусуфових. То је већ једна црта подлости, рече Јусуф, са изразом сажалења. Мухамед ако одиста мисли, као што зна да каже, онда зашто није овде остао, па да сам у борбу ступи — то несме, јер несме лагати, пошто ћеш ти сама са твојом мудрошћу открити лаж, већ је подметнуо другог, да недостојно напада. Ти ћеш се уверити, да ја истину говорим, само пусти старцу узде, па ћеш чути.

Зулејка је сагнула главу и гледала у своје беле руке које јој једна преко друге пребачене на крилу лежаху. Глава јој се полако нагибала доле, као знак, да и она недвоуми да је тако. — Но поред свега, ма да је у трепуту, када је о самој ствари говорила са Јусуфом, потпуно осуђивала Мухамеда, опет је одмах после тога, када је сама остала, и када је на Мухамеда мислила — тражила пута и начина да извини Мухамеда. Али ова последња вест, ово згодно Јусуфово нападање на старца Граматика, сасвим је Зулејку одлучном учинило, да буде за обојицу неприступачна. Она се сетила последњих речи Мухамедових, којима је њу молио, ради стара пријатељства, да задржи старца бар у дому, докле се он не врати. Она је дакле закључила, да старца више непрнми пред себе. То је и Јусуфу рекла, који се најзадовољнији од ње удали.

Међутим старац је очекивао, да га лепа Зулејка позове на разговор. Но прође недеља, две дана. Мудри старац приметио је по млађима, да није више мио гост у замку. Он једнога дана узе штап у десницу, те се упути у предео Ђедел-Шамара. Он је слушао да су тамо људи доброћудни и разборити, да се с њима може човек о свачем паметном разговарати и да нису фанатици.

Јусуфу је сијнуло два сунца, када је чуо у двору разговор, да је старац Граматик незнано из двора отишао, да га нико није видео куда се упутио. Зулејку напротив немило је дирнуо старчев поступак она је себи пребацивала несавесност у гостопримству, што је у њеном племену као највећа врлина сматрана.

Јусуф је заиста имао узрока, да се радује одлазку старчевом. Јер старац Отман из племена Ђенеда, који је и сам био у Меки при избору калифе, приповедао је причу о Мухамеду, као о неком свецу. Он је био занешен за Мухамедом. Он вели, како је са похвалом говорио о убијеном калифи Омару, који заслужује са свога рада највеће признање; али је знао да ће Омар пасти од просте убилачке руке, јер је поступао са својим слугама горе него са робовима. За малеј у

погрешку, давао је унаказити човека. Он је заборавио, да смо сви људи, да смо сви једнаки. То нека буде пример и образац и другом сваком владаоцу. Ако нема срца, да буде милостив, нека небуде ни тиранин, звер. Даље га хвали и узноси, што није хтео да се прими престола, јер неволе владати, већ воле са људима братински, просто и слободно живети. Па онда је и то приповедао како је само са Мухамедовом вештином и пожртвовањем избегнут братски међусобни покољ и рат. Старац Отман био је јако уважен међу саплеменицима Ђенеда; па с тога је и његова реч падала на богату њиву. Људи су питали старога Отмана: „да ли је Мухамед калифов везир постао?“ Отман се на то питање слатко насмејао: Децо моја луда! та кад он нехтеде сести на очин престо, на престо светих калифа, како да се прими везирства! Не рекох ли вам, да живи за слободу. Овде под овим дивним лиснатим палмама, дише му се најслађе и најсретније. Он је отпратио Отмана у Медину, па ће се онда управо овамо међу нас вратити.

Ове речи старога Отмана, изазвале су неописано одушевљење.

Да је старац Граматик у замку сада био, он би ово саопштио Зулејци; овако је Јусуф добро пазио, да одушевљење не дође у двор, па можда и у Зулејкину одају. А то му није тешко било, јер он је само онима крчио пут до њезиних одаја, који ће по њему говорити.

Од онога дана, када је Зулејка мислила, да је Мухамеда избрисала из срца и душе, осећала се врло самохрана и немарна за свет и живот. Једино ухвање беше јој Јусуф. На њега, када је мислила, на његове речи и осећајне изјаве, тада је нешто оживила, и држала је, да је дужна живети за љубав тога човека. Јусуф је пак приметио да Зулејка жали за Мухамедом; с тога је и он више пута изјавио своје жалење за старим пријатељем, и понудио се Зулејци, ако она хоће, да га потражи, да јој га доведе, да га упита: „Шта уради, и шта је намислио!“ — Ово ново лукавство, било је добро смишљено, јер оно је у Зулејци побудило још веће поверење према Јусуфу; а некако и порушену наду, почело је оживљавати.

У овоме духу, сваки боговетни дан, уливао је Јусуф красној Зулејци у душу и срце отров, којим је хтеде онесвестити и себи присвојити. Једнога дана, када је мислио, да је успео, он јој озбиљно рече: „Драга Зулејко, ја овде у твоме замку и около замка проводим сасвим безначајан живот. — Теби није од потребе ничија одбрана, јер онај, који дође овамо, и види тебе, тај ће ти пасти пред ноге и за милост молити. Ја ваља да се одавде удалим, да неизгледам као подсмеј околини овој. Још ме данас људи нешто слушају, али, да ли ће и сутра слушати, то заиста не може нико јамчити, док сам у оваком жалосном положају. Ја сам ти давно наговестио моју љубав и моју жељу. Срамота је да сам у дому твоме друго, до ли твој истинити и веран муж! — Ја сам ти отворено и истинито исказао свој осећај, промисли се, па или ме сасвим упропасти, отури у свет, или ме усрећи и одушеви за све оно што је теби свето и мило!“

Јусуф је после ових речи изашао напоље. Зулејка је одиста упала у велику борбу са собом. Она је некада сневала, да као Милита, самостално у своме народу дела. Она се није мислила удавати; али природа је силнија од човечије намере. Мухамед са својим идејама, са својим радом, са својим човечанским осећајима, побудио у њој жељу, да пристане уз таког човека, те ће смелије и сигурније моћи извађати своје намере. Сада је била принуђена, да то све пренесе на Јусуфа. Она се на мах одважила да му буде жена. Јусуф је био блажен, када му је вест донела дојкиња Зулејкина, да га лепа госпођица зове, да га својим назове.

После свршена чина, када је Зу-

лејка са Јусуфом међу своје племе дошла, задивила се томе, што није приметила да су људи одушевљени; али је заото чула, како у близини спомињу Мухамеда и како га у песмама славе. Она је размишљала, али није знала шта ће то да каже. Напослетку, дошла је у себи до уверења, да су људи слаби, те онога који је у власти поштују и уздижу. И опет поред тога принуђена је била да мисли на Мухамеда.

Месец је дана прошао, како је Зулејка постала Јусуфова жена, управо како је он постао њезин муж. — То је било потпуно доста времена, па да се Јусуфов карактер покаже у правој светлости. Фанатизам, који је он у овоме друштву морао да прикрива, избијао је на површину и он је стално почео исти да улива у душу Зулејкину. Онај пређе смерни, човечни и правдољубиви Јусуф, постаде и показа се охол, самовољан и немилосрдан. Славно племе Ђенеда није смело више добродушно да приступи новом Емиру, јер овај није гледао у њима људе, већ послушне и покорне робове. Он није хтео са њиховим пословима, да разбија своју главу, и да се узнемирује у своме рахат животу. Он је за себе тражио слободу, али је свугди потирао јој и корен у народу. Поступао је у свима пословима самовољно и напрасито. Ако је учинио неправду какву, те је иста дошла и Зулејци до слуха, он је лагао пред њом и ствар у своју корист извртао.

(Наставиће се.)

Vita vitae meae.

ИСТОРИЈСКА ПРИПОВИЈЕТКА **Др. ИВ. ТАВЧАРА.**

(Свршетак.)

IV.

Стари Чуде је ушао са својом ћерком у црквењаков стан. Мрзио је ту кућу и сад мрзи њезине становнике. Али данас мораде потражити склоништа под католичком стрехом, будућ му, сваки други пут спречаваше силна вода! На прагу кућном стаде без страха погледа у разјарену природу.

— „Бог нам је прискочио у помоћ“ ускликну — „и водом потопио војску Мисирску, која гоњаше божју дјецу! И сасвим задовољан погледа рањеног војника покрај воде.

— „Забо сам му жељезо до срца!“ рече радосно. „И сад не може устати!“

— „Однеће га вода“ изговори дјевојка. „Зар му неби могли помоћи?“

— „Помоћи?“ отегну старац, „мислиш, да Бог није био у стању помоћи и ако је хтио избавити изнемогле Мисирце из мора! Па ипак Бог не хтеде, и хвала му, што ће погубити такође тога грешника!“

Хладна вода; која је пљускала око његовог тијела, поврати свијест рањеном војнику. Одмах покуша, да се подигне и молећим погледима обрати се својијем садрузима. Али су ови већ давно загребли и побјегли на бријег а њега оставили без помоћи. Он употреби сву силу и напослетку се подиже и стаде на слабе ноге. Јурну силна вода и сруши га. Рукама махаше по зраку, а по том се спусти у мрачни гроб, који се за вијеки над њим затворио.

— „Сад изгипу у пакленским мукама!“ рече старац са тријема. „Виђи, цуро, како је јака божија рука! Хтједе невинога Ђуру у јаму потиснути, у којој се сад сам загушио! Алилуја! Да би тако прошли сви написти!“ Отвори врата из тријема и ступи у ниску собу. Ту је сједио поред стола Каролус Косем. Пред њим је лежала књига, али њему склонио

недељни мир уморне очи, те је задријемао. Наслонио се на зид и заспао у сред буре. На блиједом лицу показивале се још непрестано црте оних болова, и рука коју је био спустио на сто, била је сува и дробна као у дјетета. Онај пак, који му је смртнијем оружјем хтио живот одузети, стајаше сад пред њим и без сажалења гледаше му на опало лице и на дубоко под чело упале очи.

— „Пробуди се, поштоваче Валов!“ повика у својој лутеранској занешености и тресну мачем по столу, да је звекетало по свој соби. Пробуди се младић и престрашен хтједе устати иза стола. Напустише га моћи и изнемогао паде на клупу. Уморне погледе упру на оружје, које је лежало пред њим.

— „Мач је крвав!“ изговори тихо.

— „Да! да!“ одврати она „оружје светога еванђелија је то и не напи се данас први пут кривовјерске крви!“ Гласно се насмија те мрско погледа на болника пред собом. И овај подиже очи на њега и гледаху неко вријеме око у око.

— „Видио сам вас већ негдје? рећи ће Каролус.

— „То је истина, и овај мач такође направио је већ познанство с твојијем ребрима, млади паписта!“

— „Било је то оне ноћи!“ Каролус лупи шаком по столу. Страст му ојача тијело.

— „Оне ноћи!

— „И ваше је то оружје?“

— „Моје!“

— „И ви сте га заболи у мене?“

— „Ја!“

— „Хвала мајци божијој! ја сам мислио, да је хтио уморити брат својега брата! Колико ми је тек сад лакше!“ Сузе му потекоше низ блиједо лице и склопи руке, те поче молити се Богу. Напољу тад блисну муња, затутњи гром а мали се прозори уздрмаше.

— „Овај се моли матери божијој! изрече старац подругљиво, „и све село отишло је у гору, да се клања њојзи! Али Бог светог јеванђелија шаље сад своје муње на ово село, и поплави га својијем водама, те прискочи у помоћ служитељима светога јеванђелија!“

— „Бог казни праведне и неправедне!“ одговори мирно Каролус. „Рана, која ме још и сад тишти, охлади у мени страст. У својој бољетици премишљах и говорих сам собом: да је мислио Господ и заповједник наш оружјем ширит повоје вјечне истине, опасао би се би мачем, и метнуо би на своје божанско тијело панцир! Но он је је облазио без коња и босоног. За то вас питам: зашто идете против мене мачем, кад већ хоћете, да браните науку лажнога пророка, Мартина Лутра?

„Како сад понизно говори ова свраќа!“ одговори онај „сад, кад су ми га небеса дала у моје руке! Али како ми само то одговараш, млади антикрсту? Гле наоружани момци твога соја нападоше на моју сиромашну кућу. Дођоше у сред празничнога мира, и почеше отимати моје властито добро, које сам свагда приправан даровати светом јеванђелију! Срушише ми врата и ускратише ми свету храну, коју сам управо тад узимао из Лутерове књиге. Шта велиш на то? И морао сам затворити свету књигу и мачем ју бранити од крволочнијех Филистејаца. И Бог подари јакост мојему мачу, те постаде на ужас Филистејцима. И да си мало час погледао кроз окно, видио би био, како вода однесе грешника, којему зададох дубоку рану! Али на послијетку ипак малаксах у љутом боју, и побјегох са својијем дјететом из своје куће. Наоружани момци за мном! Али Господ, који нам дарова чисто јеванђелије, виђе у списци своје слуге и рече својијем облацима: излијте се! и својијем громовима: пуцајте на Филистејце! Шта збориш на ово? Облаци се намах провалише и направише међу нама и гониоцима велику ријеку, од које једва побјегоше на бријег. А једнога између њих прогуташе валови. Ја се склоним под ово окриље и надам

се, да ћу још дуго живјети, те тако ђе у овијем прегрешним крајевима доживјети силу светога јеванђелија! Видиш, да су божије казне нам на спас, вам проклетим папистима на пагубу. Шта кажеш на то?“

Поносно је говорио, али — баш тад затутњи у кући, као да ју гром погоди. Оџак се љуљао овамо онамо; на стијени висећа слика паде са својега мјеста, а посуде са полице трескаху по даскама. Сва се соба љуљаше неколико тренутака, мало се умири, за тим се тако зањуља, да задњи крај дође на предње мјесто.

— „Кућу је ухватила и уздигла“ јекну старац, и крв му нестаде с образа. Ућуташе сви, за тим полетише на тријем. Била је истина — већ пливаху на води; још мало, па ће се навести на најљуће валове. Кућа се зањија једанпут, двапут на около, по том ју повуче ражљућени поводањ к себи и они пловише поред кућа, док их вода не однесе из села. Около стијена су шумили валови, око дрвећа и сизали до мијеста, гдје воде никад није било, како памте људи. Али још увијек је лило.

Кућа пловљаше даље. На тријему стајаше остављена дружба и гледаше очајнички на обалу; која ја тако близу била, а ипак тако далеко. На обали стајаху људи. Викаху, али ови на води ништа не чуше. Још непрестано сијеваше и грмљаше.

Ту пружаху врбе дуге гране из воде. Пловљаху мимо њих и старац зграби зелену грану. Напну све силе, али ништа не поможе — ни за час не устави чудну лађу. Из уморенијех руку истргну му се грана и валови их носише даље. Дигну руке према небу — крв је из њих капала. Загулила их врба. Онђе, гдје се излива Лочивница у ријеку разлило се по зеленијем травницима, широко језеро. Ријека је тако силно дерала, да поток не могаше своју воду у њу излити. Иступио је из корита и на обје стране поплавио усјеве. Ту се уставила кућа, окретала и правила вртлоге.

Остављена тројица сиђе у собу. Поглед на неизмерну воду их је престравио. Сјеђаху међу стијенама, које се љуљаху и ћутаху. Смртни страх обузе им душу.

— „Ваља нам умријети, Анице!“ уздану старац. Дјевојка плакаше.

— „А ја нисам исповјеђен!“ рече жалосно младић. Под клупом је нешто шуштало, онђе овђе, тамо и онамо! Шум је као код извора. Из једног кута је ишла вода и на сред собе направила бару. На другој страни такође је куљала вода и за час покри даске.

— „Подавићемо се!“ И несретници похиташе из собе. У кухињу је већ продрла вода и витлала се око огњишта. Уз скалине отидоше на таван, гдје бијаше тамно и спарно. Одозго гледаху, како вода расте све више и више. Већ покри неколико степеница, а кухинске ствари окретаху се по њој.

— „И овамо ће допријети!“ прозбори Каролус. „Шта ћемо онда?“

— „Онда — онда морамо на кров! Вераћемо се као мачке!“ И стари лутеран тражаше оруђа, којим би провалио стреху. Не нађе га.

— „Мач!“ Заборави га на столу. Одмах слети низ басамаке доле. Они двоје на тавану чуше како гази по води у кући. Поврати се с оружјем, поквашен до појаса. Стаде бости и сјећи сламнати кров: чисто се магла подигла од загушљиве прашине. Не потраја дуга он исјече излаз на стреји. Задани се. Старац се провуче кроз отвор и напослетку допуза на врх крова. Али непрестано киша лијеваше а поводањ се ширио и ширио.

Кућа потону до таваница и из воде само стршила је стреха. На њој су чамили наши несретни знанци и чекаху сваки час, да их прогута ријека. Били су приправни на смрт, јер ју избјећи не могаху.

— „Тому сте криви ви написти,

који прогањате слуге светога јеванђелија!“ рече љутито старац и духну у озебле руке. Брио је оштар вјетар.

— „Тому сте криви ви лутерани!“ одговори му без оклијевања Каролус, „који расцјепљујете по овим крајевима свету вјеру! Судбу предајем у руке Богу, који нас сваки час призива пред судни свој сто!“ настави мирно. „Што не могу преобратити тебе, весели се моја душа, што изведох на прави пут твоју ћер.“

— „Моју Аницу?“ запита сумњиво старац.

— „Да! Кад сам болестан био излазио сам често на ходник моје куће, да се сунчам. И кад сам год био сам код куће — дошла би ваша Аница. Још од прије се познајемо.

Чуде се намршти.

„Моја ћи! К теби?“ изговори храпаво а очи му се дубоко под челом закрвачише.

— „Долазила је онда к мени“ настави онај „те смо се разговарали, како је било некад.“

— „Је ли то све? Ни си јој оскврнио кривом вјером невину душу! “

Младић с поносом погледа на дјевојку, која се топила од суза.

— „Моја вјера је такође њена. Дужност ми је била, да ју изведем на пут спасења, којим су ишле наше матере, и наших матера матере!“

— „Проклет био за то дјело!“ И плану старац у љутину. Мрке погледе бацаше на младића. Паде му на ум гадна мисао и једва ју изрече: „Твоја мати! Ха! ха! ха! Дакле још не знаш, да је дуго година пред своју смрт ишла за Купљеником, да је умрла као службеница светога јеванђелија!“

— „Моја мати — лутеранка!“ Као муња брзо подигну се. Леденим погледима премјери воду, уздигну руке, према небу те уздахну:

— „Mors, vita vitae meae!“

Као посјечено дрво сруши се и низ кров паде и изгину у валовју. За кратко се вријеме све то згоди. — Духну јаче вјетар и потисну кућу у ријеку. Пловила је даље. На крову је сједио отац са кћери. Старац говораше сам собом. Угаси му се огањ у погледима. Смртна гроза и савјест, што је лажним бјеседама скратио туђи живот, гризле су му душу и уништиле њене моћи.

Опала је опет вода. Код Кута се уставила кућа у пјеску на пруду. Са крова њезинога морали су с великом натегом скинути старца, који је послије још поживио неколико година у немиру душе.

Племићи Космови су већ давно изумрли. Да не причају о њима најстарије пољанске крсне књиге, небп се сад ни знало, да су кад год живили! Такав је људски живот! Као лист, кога стргне вихор са гране те га однесе Бог зна куд. Ко пита за њега? Благо ономе, ко чистом савјешћу у гроб леже, јер је смрт заиста — живљење нашега живљења.

Са словеначкога J. П. J.

Смрти.

(ЛЕНАУ.)

Кад ми срце трунут' стане,
Попадну ми гусле црви,
А љубави понестане . . . .
— Смрти, тад ми тело смрви!

Руши нагло, нештедице . . .
Нек је борба кратка траја,
Да не храним њиву жића,
Са пепелом осећаја!

Ст. Токин.

У сватовима код лужичких Срба.

ИЗ „СЛОВАНСКОГ ЗБОРНИКА“ од **ПАВЛА ПАДЕЈСКОГ.**

(Свршетак.)

Кад смо спустили нешто хлеба с маслом, донесе се велики колач (tykanc), горе је био сир а посут шећером. Баш смо се најбоље њиме почели сладити, на то на авлији удари свирка. Свирци (hercy) засвираше прво једну црквену песму; гости око стола су пак полако пратили гласом. За тим су ишли свирачи од стола до стола, а код свакога по коју песму одсвирају, било народну сватовску, било родољубиву; највише певају песме Зејлерјове, од Кацора удешене за свирку; догод су свирци свирали, гости су сваки пратили.

Врло сам изненађен био, и обрадовао сам се јако, кад сам на селу познао велико народно одушевљење, које полази са тих патријотских песама. Народ сеоски, који при свакој свечаности запева српску народну химну:

Hišše Serbstwo njezhubene
Swój škit we nas ma;
Nowy duch wšo woslabjene
Sylnje pozběha:
Bóh je z nami, wjedze nas,
NjepFrećel so hižo hori
Serbja, Serbja wostanu,
Serbja dobudu!

такав народ заиста и у дубљини срца свога осећа значај тих речи, њима је обузет а по њима се влада. Што су песме Зејлерјове, скроз и скроз патријотског духа, тако међу народ продрле и рашириле се, међу њим толико одзива нашле, најбољи је доказ народног увиђења српског света.

Осим те народне химне, најмилија је ова родољубива песма:

Naše Serbstwo z procha stawa,
Stawa žiwa narodnosć;
Sylny duch nam mocy dawa
Zbudźi swjatu horliwosć,
(Wotcтny kraj krasny raj,
Slawa! Kóždy zawyskaj!)

Осим те су се свирале и певале још друге песме: Trać dyrbi Serbstwo; zawostać a serbska khorłoj zmalować итд. исто тако слованска: Slowjan sym a wostanu!

Кад су се свирци приближили нашем столу, слатки звуци наше народне химне ми сузе натераше, тим више, кад и други гости, стари и млади, велики и мали, као из једног грла прихватише:

Hdže statok mój hdže statok mój?
Woda šuči po dolinach,
Lěsy šumja po skalinach,
Kwětky kćeja tu a tam
Luboznosć hdžeš pohladam.
A to je ta rjana zemja
(Zemja serbska, statok mój!)

Нисам мислио да ћу миле звуке песме те на обалама шумне Спреве чути, а што више — на селу од простих људи. Чинило ми се, као да ме тихи пролетњи ветрић по упаљеном челу погладио, а нешто, као блага нада, срце ми напуни; од тог тренутка сам са свим уверен, да народ, који тако врело народност своју осећа, који сигурно знаде, да је гранчица великог стабла словенског, да тај народ неће утонути у валима туђине, него да ће лепшу будућност дочекати.

Кад су свирци све редом столове обишли, у свакој је одаји „брашка“ гласно с гостима очитао молитву пре јела у кратко им пожелео пријатан ручак, на што се после ређала јела. Част је била са свим проста, прво чорба, говеђина, а онда свињетина, али свега је било тако у изобиљу, да се ни полак потрошило није. Највећу сам тешкоћу имао са српском кашиком; та је са свим округла, широка а плитка; ко се на њу није навикао, мора добро пазити, да се не покаже — непристојним. За ручком се купе разни прилози, за „свирце“ за „редуше“ и др. После ручка ево опет брашке, те очита другу молитву. Гости устадоше од столова и пођоше на двориште: где се поређала пратња на игранку у гостијону. Свирка засвира весели полаз, а све пође за њом у живом веселом говору. Управо не све — сирома младожења мораде остати дома, гледајући тужно за сватовима, који му невесту на играње одведоше. Догод се млада

не повеже*) младожења не сме с њоме на играње, лепо мора да чува кућу. Бога ми велики је то за њега испит!

Место, где се обично игра, ограђено је летвама. За оградом су намештени столови за друго друштво. У ограду су ушли само свирци и главна лица свадбе, а то: невеста, слонке, свати и брашка, други гости и младеж остадоше за оградом на пољу. Свирка поче српски „реј,“ за који су најбоље српске народне гусле (вијолине). Веће су него обично, са три струне, натегнуте на g, a, e; резонанс је већи звук силнији и крепшти. Први сват почне по такту свирке рукама пљескати, на што се невеста приближи, стане пред њега, на његов знак се брзо неколко пута обрне. Онда се даде у наручја и почне с њом вешто се окретати, али непрестано на једном и истом месту. Пљескањем се дозову и обе слонке од другог свата, који од играча позван буде. То се неколико пута понови. Кад су се и млада и слонке довољно наиграле, онда иде невеста око ограде и рукује се са другом омладином, што ту стоји, с њима се опрашта а уједно и са стањем — слободним. После тог тешког опроштаја постави се млада између слонака, на што се оба свата ставе пред свирце и по именце зову младеж, да уђу унутра и да се игри придружи; уједно им дају и пива да напију. Ко није именован, с почетка несме се игри придружити, тек касније је дозвољено и другима, да могу играти. Но оба свата имају првенство; они први почну коло, онда се тек други хватају. Чим они престану, престане и свирка. После сваке игре изиђу играчи, осим невесте и слонака, из кола и посаде се крај ограде. Кад се опет почне играти, зове играч играчицу лупањем длан о длан.

Кад се не играју онда певају весела деца; скупе се око свираца и певају народне и родољубиве песме. Најмилија им је игра српски „реј“ чега ради се и понавља често. Преко воље падају ми на намет речи ове песме:

Werć mne pola herca
Mój najlubši lyby!
Njemsky rady rejwam
Serbski hišće radčo!

Кад се невеста већ сита наиграла, онда је свати отпрате кући; сватови се опет врате у механу. У вече опет дођу по младу; младожења и сад остаје дома. Млада се обично не задржава дуго у гостијони, него се у пратњи што пре кући жури. Сад јој свуку венчано руво, обуку је као удану жену, предаду мужу, на што онда обоје иду у гостијоницу.

Две ствари, карактеристичне за Србе види ми се, приметити морам. Прво примеран ред, какав се у гостијони при игрању сачувао. Недорасли момци и девојке несмеју играти; ко би се усудио, био би избачен напоље. Даље врло лепа појава, да се код Срба у том крају, где сам ја био не није ракија (palenc). Највише се није пиво, било црно, или обично.

Међу тим, док младеж у гостијони игра, иду старији гости под вечер по селу на „кофеј“ (на каву). У целом селу се онда кува кава, а суседни гости иду у поједине куће, где су више познати, у походе, ту се онда часте кавом и шећером. У само вече скупљају се гости поново у весели дом на вечеру; после вечере иду или у бирцуз, или се забављају свирком, играњем карата. Доцкан у ноћ се разилазе, где се у младиној кући новчаним даром исплаћује.

Не могу лепше тумачити утисак, какав је учињен у мојим мислима о народу српском при тој свадби,н его Зејлерјовом песмом.

Tón serbowski lud, jedyn zradomny lud
Won znaje tak pran je so zawjeselić
a što chce jón hanić a do kuta hnač
(a prawo jom kwasne a wjesele brać?)

Tón serbowski lud, jedyn nadobny lud
je zjawny tak správny a dobry, wón je,
niech čušli a skoči tu rejku tež rad,
(hdyž holčo je družka a pacholo swat:)

Tón serbowski lud jedyn povadny lud
wón spewa, so smewa a žiwjenje ma,
a čily a strovy se zawjeseli,
(za čestny swoj pjenjéz we njewinośći!)

*) Код Чеха се каже *očepili nevestu*, (*čepice*=капа) то је отуд изишло, што је код Словена био обичај, код Чеха се може доказати код лужичких Срба се пак још сачувало, да после сватова младу обуку као праву удату жену и даду јој неку капу на главу или неку мараму, а онда је предају мужу у руке.

Забрана брака.

СРПСКА НАРОДНА ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ ГОРЊЕ КРАЈИНЕ

Прибележио **ВЛ. КРАСИЋ.**

Тако је био неки краљ, па је имао једну кћер и више никаква ђетета. Кад је она била за удају, дођу је просити са свију страна, грвови и штопови; али она није хтјела ни за једнога да пође; него рече своме оцу: „Знаш ти, оче, шта? ти скупи сву своју орманду, солдате и господу, па од свију њих кога изберем, ја ћу поћи за њ. Како је краљ чуо, шта она вели, даде одмах искупити своју солдатију, и краљева кћи дође међу њих, па стане бирати. Ту су била дошла сва господа најљепше обучена, да се све сјало одијело на њима. Кад је она почела бирати, сваки се од господе веселио и надао, да ће њега изабрати. Али она није хтјела ни једнога, него само некога капрала. По што је краљ виђео, шта је, мало се посрами, па одмах даде тога капрала отправити у другу царевину. Виђевши то краљева кћи, таки се разболи и за неколико умре. На смрти прокуне оне, који би је игђе на друго место закопали, него у цркви, и рекне, да сваку ноћ мора код ње стајати стража. Кад она умре, они је закопају и одмах метну код ње солдата. У једанаест сахати ноћу, гроб се отвори и она изиђе ван. Сад стане скакати по цркви и богме набане на онога солдата стражара, ухвати га и поједе свега, само му остану ноге и чизме. Кад буде ујутру, дођу визитати стражу, и нађу само ноге и чизме. Онда брже јаве цару, шта се догодило; а он опет нареди другога. Али се и другом тако догоди. Сад стане краљ мислити у себи: „Боже мој, шта би то било? Можда капрала да поједе, да би се умирила, и одмах даде довести онога капрала. Чим је он дошао, нареди га краљ на стражу; али њему кажу другови шта се догодило с онијема. Кад је он то чуо, препадне се, па побјегне. Идући тако, срете га један старац (а то је био Господ Бог), па га запита камо ће. Он му каже све, како је њега изабрала краљева кћи, како је њега краљ протерао, како га је опет натраг довео, па како га је он опет на стражу наредио; и шта је било с првијем стражарима, да је све дочуо, и сад да мора побјећи, јер да се и он боји, да ће га појести она. Сада њему рече Господ Бог: „Немој ти бјежати; него ти хајде у цркву, па сједи за врата; она те неће наћи.“ Он то чује, па одмах отиде и прими стражу. Тад сједе за врата, па мирно чека. А кад је било једанаест сахати, гроб се отвори, и она изиђе ван, па стане по цркви скакати. Он то гледа лијепо и гледа; а она њега није виђела. Кад је дошло дванаест сахати она дође над гроб, па рече: „Е, оче мој, што ми нијеси вечере послао? Печене своје руке појео!“ За тијем се отвори гроб, и она падне у њега. Други дан дођу облазити патроле гроб. Виђевши да је капрал жив, зачуде се и помисле: шта би то било. Нареде га опет и другу ноћ; али му се опет тако догоди. Кад је трећи дан хтјео побјећи, срете га исти старац па га пита, камо ће. Он каже, шта је. А старац му рече: „Ти не иди куд си наумио, него хајде натраг у цркву, па опет сједи за врата; и кад она устане и стане тражити, ти мирно сједи. Тек што она дође више гроба, а ти је ухвати по појасу, па је немој пустити, док не буде дванаест сахати.“ Чувши то, он се врати и намјести у цркви. А кад је било једанаест сахати, она устане па стане тражити по цркви; а кад није могла ништа да нађе, дође извише гроба, па рече: „Еј, оче мој, што ми нијеси вечере послао? Печене очи своје појео!“ Док она то рече, капрал скочи, па је ухвати по појасу. Она се стане отимати; али је он не пусти. А кад орози запјевају гроб се отвори, и она остане вани. Сад дође краљу глас, шта је, и он се зачуди, па даде скупити сву господу, вјенча их и даде им по краљевства својега.

ЛИСТАК.

ПРИЛОЗИ ПИСМУ ВЛАДИКЕ ДАНИЛА ЈАКШИЋА МИТРОПОЛИТУ ПАВЛУ НЕНАДОВИЋУ.

Године 1882. донели смо у бр. 37. „Јавора" писмо Данила Јакшића, владике за време унијаћења, у којем се писму позива владика на „додатке" неке, којих онда нисмо у „Јавору" донели. Сада пак доносимо накнадно и то, а имао нам је доброту све то послати г. Н. Ђ. Р. из Дрежнице, који и више важних прилога за повесницу онога доба имаде у рукама и врло би добро чинио, да све изнесе на видик, како би писац историје онога времена и оних крајева имао што више поузданих података.

Прилози су то 1. Забрана обрштара *Пецингера*, да нико од православних не сме примати у своју кућу свећеника, а 2. *Шпецификација* свећеника у Жумберку, колико их има и колико има православних цркава.

I.

Decretum H. Dni Peczingery.

О части мое комедантске и полакъ присте млтивне заповѣди Нашега Х. Х. командиранога Генерала Барона де Шерцера: Господи оберълантинантомь Јакши Тупцу и Јанку Пауновичу, заповида се да имаю при Господину Графу Паразаидеру и безовелт: при Компаніи от хиже до хиже назнаніе дати, да от данашнега днева, и унапредакъ нити они сами, нити ниеданъ подложни солдатъ илити краичанинъ неима се под тежакъ отговоръ и велику кащигу подступити коега калугера буди онъ от куда хоће быти, настаню своеи хижи присти, много манѣ каково духовно правило у пуку и Паталіону жумберскомъ настояти, него ако би котори, на ове крае дошалъ имаю га таки буди полдневи али полноћи отправити и ако премби котори, то високо поменутoга Х. Генерала каковъ декретъ али писмо имѣлъ и показано то неима ниеданъ гледати, него узети и къ мени оправити; потламъ тога чути могалъ есемъ да Өеодоръ Прушчевићъ попъ на тешкомъ лежи, которомъ перво здравл желимъ, метенъ тога ако би тегнулъ умрити, таки обадва Господина оберлантенанти имате тамо поити и все подъ згора речени тешки отговоръ запечатити, и мени на знание дати, и ако бы попу Өеодору яко тешко било, и хотелъ се хрістіянскимъ закономъ Сватимъ Сакраментомъ проводити, овде естъ вашега закона вриданъ и спаметанъ Редовникъ Гаврилъ Палковичъ котора таки имате пустити, а калугера опалите. Неимаю другаче никаи учинити.

Дано у Жумберку 24. Новембра 1750.
Пецингаръ Јоаннес Обристъвахтъмайстер.

II

Шпецификаціа.

Священика православніе у Жумберку кои се познаю от 60. лѣтъ, да су онде рођени, узрасли, С'щеници постали, С'щенствовали и онде помрли и сви православни были, и восточно исповеданіе држећи скончали ся, како и ова четири найпоследня жумберска попа, Попа Тому, Јоана Вучинић, е Попъ Марко Прусаць оба на смрти исповедалъ, причестиль, спроводилъ и земли предаль по обичаю восточне цркве, равно тако по обичаю цркве Іеромонахъ Гаврилъ Мусулинь постриженикъ Монастира Гомиря споменутога попа Марка и нѣгова брата Теодора Прушчевићъ, исповедаль, причестиль, спроводиль и земли предаль, кои обоица у три лѣта умрли су едень за другіемъ, Теодоръ последни билъ и умрлъ у лѣту 1750 како сведочи Мајоръ Јоанъ Пецингаръ у своему писму поменутога лѣта Мца Ноем. 24. у коемъ пише, да се калугери изъ жумберскога пука изжену, потлеспомянутихъ Сщениковъ Марка и Теодора остао имь е рођени синоваць Діаконъ Іанко Прусацъ, кога е Плашчански Епископ садашни Х. Митрополитъ Павелъ Ненадовићъ задіаконилъ, и за унію умрелъ у профусии карловачкой у гвоздю что ние отео свога Християнскога Закона и православнаго исповѣданіа оставити: Попи (сад овде нема од првог попа на до 11-га попа и

то:) 11 Попъ Марко Прусаць 12. Попъ Теодоръ Прусаць 13 Діяконъ Іанко Прусаць. Шпецифицирани священици имени и презимени живлѣше у споменути лѣти, и доживлѣше до лѣта 1750 и сви православни бише и по обичай восточнаго исповеданіа животь свой скончаше а пред нима и тако сви православни били, свашеници кой су у Жумберку поповали; ови шпецифицирани поминюся точію, кое садани народ стари люди знаю егда сій последни животъ свой скончаше и ни единъ православни у Жумберку неоста тогда бивши у Прибићу унити калугери Михаиль Божићковићъ, Симеонь Булићъ, Гавриль Палковићь у лѣту више споменутомъ 1750 начаше у Жумберку Сщенствовати и подъ областъ унитску с якости комедантскомъ узеше православнимъ седамъ стотин кућа, 26 восточни цркви кое здѣ шпецифициране есу:

1.) Света Богородица у Сопоти. 2.) Свети Петаръ у Сошица. 3.) Свети Јаковъ на Виеочу. 5.) Свети Николай у Бадовинціи. 5.) Света Неделя у Радатовића. 6.) Свети Марко у Куляия 7.) Свети Јоанъ у Лисћу. 8.) Светая Богородица у Драгошевци. 9.) Светы Духъ у Данчопювићу. (Нешто овде нема, пошто је издерано.) 20.) Свети Николай на Церовићіи. 21.) Свети Архангелъ на Осуйной 22.) Свети Јоанъ на Безовцу. 23.) Свети Илия на дражгуверху. 24.) Свети Сава у Дани. 25.) Святая Богородица еще у едном мѣсту а незнамъ сказатъ. 26.) Светы Георгіи на Вучилку.

Како народъ на унию присиленъ, и како унити наше цркве отели насіліемъ, просили отнихова Царо. краљ. Велич. комисію за развићети сие насиліе о семъ ващше можеся разумѣти из мемориала съ претку писанога недопустилася комисія.

ДОПИСИ.

Из Кијева 13. августа. — У последњем писму (из *Винице* у бр. 31. „Јавора.") споменуо сам грофа Л. Толстоја као романсијера првог реда, споменуо сам и *Данилевског, Немировича-Данченка* који су тек у другом реду, и ако су млого познати. *Лав Толстој*, покојни *Тургењев* и *Достојевски*, — то су први романсијери руски. После њих долазе романи и приповетке *Л. Оболенског, А. Михаилова, Мордовцева, Глеба Успенског* и *Зламовратског*, гђе *Цебрикове, Данилевског, Немировича-Данченке* и м. др. А најбоље се огледају тамне стране руског живота, у жучним сатирама *Шчедрина*. Он не штеди никог . . . ал све тако фино шиба, да га не могу ни за реп ни за уши. Зато је и теже Србину разумети сатире његове, особито ко не живи у Русији. —

И по другим струкама навешћу имена, јер Србину треба бар имена да су позната, која се највише чују у књижевним и др. круговима, који су на гласу по својој струци, и који још живе:

Философи: *Владисављев, Козлов, Михајловски, Књаз Цертељев, Страхов, Вл. Соловјов* и др.

Спиритисте: *Бутлеров, К. Аксаков* (не Славенофил И. С. Аксаков). *Вагнер, Блавацка и Желиховска.* —

Песници: *Мајков, Полонски, Розенхаим, Случевски* и м. др.

Историци: *Мајков, Ламански* (Костимаров и Соловјов су недавно умрли).

Драматурзи: *Островски, Боборикин* и др.

Физиолог: *Сеченов.* —

Хемик: *Менђељејев.* — *Природњак Бекетов, Данилевски.* — *По медицини Боткин.* — *Литерат и научар*: *Пипин, Орест, Милер. Полевој.* — Као *публицисти* су највише познати: *Књаз Мешчерски, Катков, Аксаков. Вл. Ламански, Јурјев, Пипин, Лавров, Мајков. Чернишевски, Шчедрин,* и емигранти: *Драгоманов, Лавров и Књаз Крапоткин.* Књаз Мешчерски преставља крајност реакционара, Књаз Крапоткин је на крају револуционара. — Као *сликар* на гласу је *Верешчагин.*

Живот словенских народа прате највише: И. С. Аксаков, Вл. И. Ламански, Пипин. Орест Милер, Петар Васиљчиков; а од млађих: браћа Соколови, Флорински, Сирку, Пањмов, и мн. др.

У војсци су највише на гласу: Гурко, Радецки, Черњајев, Драгомиров, Обручев, Леер и Куропаткин. За последњег говоре, да ће можда бити други Скобељев. Он је и био начеоник штаба код Скобељева. —

Још ћу споменути лица, која код Цара

млого уплива имају а то су Граф Воронцов-Дашков мин. двора; гр. Толстој не списатељ већ мин. унутр. дјела; Побједоносцов и Катков. — А највише уплива има брат царев Вел. Кн. Владимир Александрович. Он му је десна рука. — Лако може бити, да сам неке неотице изоставио, које би требало спеменути, и обратно, да некима није место у првом реду, ал погрешке неће велике бити.

Напослетку није ни лако саставити списак, кад нема још литературе садашњих списатеља, и кад није рашчишћено литературно поље — објективном критиком. —

Кназ Рита.

БЕЛЕШКЕ.

(Позив на редовну главну скупштину „Матице српске.") У смислу устава „Матице српске" позивају се чланови митични да изволе доћи на редовну скупштину, која ће бити у суботу 31. августа (12. септ.) ове год. у 9. сах. пре подне. Из седнице управног одбора. *Др. Ђорђе Натошевић*, председник, А. *Хаџић* секретар.

(Фрања Миклошић) професор на бечком универзитету и славни словенски филолог, ступа крајем ове године у мир. По академијским законима мора професор на универзитету, кад наврши 70 година живота, ићи у пензију. Миклошић је за признање његових заслуга на знанственом и школском пољу добио од цара орден гвоздене круне II. реда, а који добију тај орден постају *барони*. Сад се о том поводи говор, ко ће доћи на његово место за професора, а да буде дика бечком свеучилишту. Учитељска колегија препоручује на прво место професора и академика *В. Јагића* у Петрограду, на другом месту *А. Лескиjена* (родом Немца,) професора славенске и сравњујуће филологије у Липском, а на трећем месту дра *Григорија Креска*, универзитетског професора у Грацу. Ако се за време не наименује наследник Миклошићу, онда ће овај идућега још зимског семестра држати предавања на универзитету.

(Нови доказ да је земља округла). Научењаци *Дифур* и *Фареме* возећи се по женевском језеру приметише да је слика бродова и околних брегова у води мања, него што је у истини. Отуда су сасвим логично извели, да је површина у језера испупчена, јер само у испупченом огледалу видимо ствар мању, него што је у истини. Ствар тако проста, па се тако дуго омакла научењацима. Ни у стајаће воде није мирна површина, за то научењаци пре нису ни посматрали поменуту појаву.

ДРУШТВА.

(Правила музејског друштва за Босну и Херцеговину.) §. 1. Цијељ музејском друштву је слиједећа: а) да се оснује босанско-херцеговачки музеј, у који ће се примати све, што је археолошки, културно-хисторички, умјетнички и обртнички значајно и по земљу својствено; б) да пропађе у земљи налазеће се споменике сваке врсте и сваког доба и да се стара за колико је могуће очување истих; в) да потпомаже и унапређује кућевну индустрију и домаћи умјетнички обрт.

§. 2. Да се постигне ова цијељ, протеже се дјелокруг музејског друштва на слиједеће предмете: а) да се набаве по земљу својствене ношње, покућства, посуђе, алат, оружје, обртни производи, затим старине, архитектонске појединости, скулптуре, бојадисане слике, жељезне и дрвене радње итд., које се више не налазе на првобитном мјесту свога опредјељења, затим да се систематично разреде као и привремено посуде слични предмети музеју, који би тијем у исто доба предочио слику умјетничке и обртне радиности становника земље и прошлости; б) сликање свију у земљи налазећих се споменика, умјетничких грађња, скулптура, бојадисаних слика и ситних умјетности; побиљежење истих споменика од компетентних струковњака, један пут у географском, а други пут у стварном распореду тако, да ови пописи по знанственим начелима могу служити као мјерило код истраживања и расуђивања споменика, а затим као подлога за уређење умјетне топографије; истраживања стања умјетнина у цијељи намјераваних преграђивања, поправака и рушења, кроз које би споменици могли бити оштећени, на ископавања предмета и налазака, као и на значајне умјетне предмете којима пријети опасност, да ће се разнијети, а затијем подношање извјештаја односно предлога земаљској влади, да иста предузме сходне мјере за одржавање тих споменика, односно како би се спријечило изношање таковијех или умјетничкијех предмета у иноземство; в) испитивање природе и ширење у земљи постојећих грана домаће индустрије, очување истих од отуђења од њиховог природног земљишта, побуђивање и нануђивање у погледу рационалније (умније) употребе уобичајених врста технике, скупљање за прођу сходних предмета, извештавање и стављање предлога у сваком погледу, уз подношање покусних радња земаљској влади.

§ 3. У ту цијељ слаће се дописујућим друштвеним члановима, (§ 8.), који изван Сарајева у земљи живе, упитни табаци, у којима ће се потанко навести, на које предмете ваља они да обрате своју пажњу и на који начин ваља то чинити.

Осим тога су ови чланови обвезани, да друштвени одбор извијесте о можебитном опасном стању умјетнина, о намјераваним грађњама, обновама и т. д., ископавањима или наласцима, као и о том, ако би се које значајне умјетнине из земље изважале.

На темељу таковијех извештаја поднијеће друштвени одбор (§ 11., 13. и 14.) земаљској влади своје предлоге у цијељи очувања споменика и спречавања извоза умјетних предмета.

§ 4. Сједиште друштва је Сарајево, гдје ће се и сакупљени предмети чувати у локалу за то опредјељеном.

§ 5. Друштво се састоји из чланова утемељитеља, потпомагајућих и дописујућих.

§ 6. Чланови утемељитељи су они, који ступе у друштво као чланови са приносом од барем 100 фор. Овај износ има се уплатити или у потпуном износу одмах, или у десет једнаких мјесечних оброка у течају године послије примања дотичнога у друштво. Чланови утемељитељи добиће посебну сходно израђену диплому, а у општем исказу чланова биће посебно истакнути.

§ 8. Потпомагајући чланови су они, који ступе у друштво са обвезом, да ће најмање три једне за другом слиједеће године плаћати годишњи принос од 6 фор.

§ 8. Дописујуће чланове именује одбор на неизвјесно вријеме. Исти не плаћају, ако нијесу уједно утемељитељи или потпомагајући чланови, никакав принос, али се без захтјева одштете обвезују, да у њима дозначеним котарима подупиру друштвене цијељи у смислу § 3., као и ширење друштва. Исти воде попис плаћајућих чланова, који у њиховом котару станују, побирају од истих принесе и шаљу их путем котарскијех уреда одбору. Они шаљу извјештаје о проналаску предмета, који су сходни за збирку музеја и о том, како би се исти могли набавити, те се старају по њима од одбора даним упуствима, како би се такови предмети стекли.

§ 9. За примање у музејско друштво потребно је босанско-херцеговачко припадништво или аустро-угарско држављанство и непорочан предживот. Изнимно могу се дозволом земаљске владе примити у друштво и припадници странијех држава, који су већ дуже времена у земљи настањени те докажу да се занимају за друштвене цијељи.

§ 10. Да је иступио сматра се онај, који је уплатио принос, ако исти има да плати §§ (6. и 7.) и пријавио своје иступање.

Искључиће се само они, који раде против друштвених интереса или којих се владање не слаже са условима непорочности, или напошљетку они, који принос не плаћају.

§ 11. Сви чланови музејског друштва (утемељитељи, потпомагајући и дописујући) имају право гласања у скупштини. Главна скупштина бира на три године одбор од 15 чланова. Овај одбор бира одмах из своје средине предсједника, његовог замјеника и благајника. Предсједник одбора или његов замјеник предсједава у главној скупштини. Исто тако представља он друштво споља и потписује друштвене пословне списе. Потпредсједник потпомаже предсједника и заступа га у случају ако је исти спријечен. Благајнику је дужност, да супотписује уредовне списе, који се односе на примање новаца или исплаћивање. Од онијех 15 одборних чланова иступа сваке године једна трећина. Ова трећина се прве двије године коцком одлучи, дочим послије иступа по редовном турнусу. Чланови који иступе, могу бити опет изабрани. Одборници не добивају за своје пословање никакову награду.

§ 12. За послове чувара и тајника именује одбор једног стално намјештеног и плаћеног чиновника.

§ 13. Одбор држи своје сједнице на своједобни позив предсједников, или ако је исти спријечен, на позив његовог замјеника. За старање закључака потребно је осим присутности предсједника или његова замјеника, 6 одборника. Закључци се доносе релативном већином гласова. (Свршиће се.)

РАЗНО.

(*Књижевне особитости.*) Енглез *Џон Дек* издао је године 1659 „Речник онога језика, којим је Адам у рају говорио.“ — Сенијор *Блиш* у Франкфурту на Мајни писао је „О вери деце у материној утроби.“ — Под председништвом професора *Хертвига* препирао се у Ростоку год. 1752. један докторанд медицине о томе, да ли је пробитачније по здравље да пијемо стојећи или седићи.

(***Срби у Италији.***) У новије доба почело се код нас опет да пише о браћи нашој српској у јужној Италији. И ми смо донели о томе један чланчић у лањском „Јавору“, а и недавно опет неке примедбе о њима поводом чланка Риста Ковачића у најновијој свесци „Гласника Српског ученог друштва“. Сад јављају из нассобине Аквавиве (Живе воде) у Италији, да су тамошња браћа дала још један знак братске љубави и знак, да се она Србима осећају. У свечаној седници, с одобрењем више власти, општинско веће тога града усвојило је са највећим одушевљењем предлог, да се средињи трг назове: „*Piazza italo-slavo*“ (италијанско-словенски трг,) а велика улица што од трга иде на сред града између најлепших кућа да се назове: „*Corso Milan I.*“ (улица Милана I), а велика улица, што од трга иде изводу и шеталишту: „*Corso Natalia*“ (улица краљице Наталије).

(***Пала је у нешто***). *Господар.* Маро, трчите одмах лекару и реците му да таки дође овамо, јер је моја жена *пала у несвест*, те ако може да јој помогне. *Слушкиња* (код лекара). Молим вас да дођете к нама, јер је моја госпођа *у нешто пала*, само не могу да се сетим *у што је пала!*

НОВЕ КЊИГЕ.

Dubrovnik. *Zabavnik štionice Dubrovačke. Uredjuje kanonik D.r Jovan Stojanović. Zadar. Štamparija I. Woditzke. Na troškove Narodne štionice. Svezka I. Knjiga I.* 8-na, стр. 32. Цена 20 новч. или по динара.

Србинови Записници. Записује *Србин-Милош Грабовачки.* Бр. 13. Излази месечно. Годишња цена 60 новчића.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 35. У НОВОМ САДУ 1. СЕПТЕМБРА, 1885. Год. XII.

Књижевник и гостионичар.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ОД **В. М.**

(Наставак.)

„Утишајте се, драги пријатељу,“ одговори му поп благо. „Рекао сам вам већ, да сам говорио са мојом Зорком, па кад је чула моје разлоге, она је — —“

„Она је? Шта је она рекла? Она није хтела ни чути за такве филистарске разлоге, јел' те, да их је с гнушањем одбила?“

„Боже сахрани!“ одговори му отац Зоркин и благо се насмеја. „Она је, господине, испочетка као и свака друга девојка мало плакала, па за тим рече, да њен разум признаје потпуну оправданост мојих разлога и ако хоће да јој срце од бола и туге препукне у грудима, она ће ме ипак послушати. Обична љубавна фраза, која много не вреди, али вреди оно, што рече да ће ме послушати.“

„И она ме одбија!? И она се одриче мене!? То није могуће, то је лаж, црна тако исто, као и та хаљина, коју носите. Зорка не уме лагати, не уме се претварати. . .“ и ко зна, шта би Војислав у своме узбуђењу још наговорио, да га није прекинуо поп са речима:

„Куд сте забасали човече? Она вас се не одриче, она вас не одбија, али не може за вас поћи, док немате известан пут пред собом, те да будете кадри да издржавате породицу. Немојте бунцати, него судите хладно. А да не мислите, да ја лажем, ево нек вам Зорка сама каже. Зорка, оди овамо!“позиче је отац. Зорка је после неколико минута ушла унутра, по што је отац и по други пут звао и по што је мати по њу отишла. Беше сиротица сва уплакана, кад је ушла унутра.

„Ево, дете моје, господин Славнић те проси — отпоче поп, разуме се опет свечаним гласом као и пре — па те сад као твој отац питам: хоћеш ли да пођеш за њега или нећеш?“

Зорка је ћутала. Војислав је сав дрхтао у крајњем узбуђењу.

„Тако вам бога, госпођице Зорка — рече Војислав — реците, да није истина, што вам отац рече, реците, да ви нећете, да убијете човека, коме сте ви све на свету, који вас љуби из све снаге своје, јер сте ви живот живота његовог и душа душе његове.“

Зорка је опет ћутала.

„Но, реци драго дете моје. Ти си и до сад разумна била, па ћеш и од сад бити,“ храбрио је отац.

„Зорчице, чедо моје слатко, испуни очеву жељу,“ шапутала јој мати. „Доцније ће и Војислав ваљда друкчије мислити, па ћеш ти још сретна бити.“

„Ја ћу онако чинити, како мој добри отац захтева,“ одговори најзад загушљивим гласом Зорка, а сузе јој грунуше на очи и сва је дрхтала. „Заборавите ме, то је моја последња молба.“

„Јел’ могуће? Зар су твоје клетве лажне биле?“ ускликну Војислав и од бола посрну, па би можда и пао, да није Зоркин отац брзо скочио и задржао га.

„Умирите се, господине. Ви сте у туђој кући, па поштујте домаћина и његову породицу,“ рече му поп благо.

„Да, да, идите право, господине. Ја сам овде излишан. Збогом!“ и он узе са кревета свој шешир и посрћући изиде на поље. Зорки су пак текле непрестано горке сузе туге и бола, а мати јој обухватила главу и љубила јој сузне очи и влажне образе. И оцу је тешко око срца било, па није могао да гледа ту слику жалосну, него узе свој шешир и оде у башту, да се тамо мало разгали.

„Покварили ми читав ручак!“ рекао је он при изласку.

Међу тим је Војислав као махнит јурио преко улица, док није дошао својој кући. Путем нит је шта чуо, нит је ког видео, а људи су чудновато гледали за њим. Неки су држали, да је пао у очајање, што је изгубио службу, а неки су опет држали, да је пијан, но нико није знао за прави узрок.

Кад је ушао у своју собу од бола и узбуђења поклекнуше му колена и он и нехотице клече пред диван, а глава му клону на диван, лице покри рукама, из очију пак потекоше му сузе бола и очајања. Дуго је тако клечао, дуго је његову унутарност раздирао бол и по њој беснило очајање, те изгледаше у том тренутку као човек, који се праштa са животом и спрема за смрт. Удар је и сувише нагло дошао, сувише је изненада и јак био, те за то је тако јако и потресао Војислављево осетљиво срце и пријемчиву душу.

Најзад после дужег времена устаде, убриса очи и поче се шетати, по соби немирно. Шетајући се, спази на столу три четири писма, која је сигурно писмоноша његовом оцу предао, а отац их је опет оставио у синовљевој соби, да их овај нађе, кад дође кући. Није му било до читања, па их није ни отворио, него се даље шетао. Мислити није могао ни о чем; мисли су му биле испрекидане, час су овамо, час онамо летиле, а за час опет под утиском узбурканих осећаја, јаког потреса живаца престале су са свим. У том бурном заталасаном мору страсних осећаја и у том хаосу мисли, гледајући на та писма, сену Војиславу кроз главу једна одређена мисао: да покаже попу, Зоркином оцу, да песник и књижевник није нико и ништа, него да је не само најкориснији члан друштва, већ и да својим поштеним и мучним умним радом може себи створити сјајну егзистенцију. То су сигуно писма од оних уредништва, којима је он писао и која му сад одговарају, да његову сарадњу драговољно примају и уједно одређују пристојан хонорар. Тако је мислио Војислав, па жудно узе једно писмо у руке, отвори га и поче читати. Кад је очима брзо прешао преко писма и сазнао за садржину, баци га љутито на земљу, ухвати се за косу, а из груди му се

оте пун бола уеклик: „Ах! и то зар!“ — Отвори за тим сва редом писма и сва је бацио на земљу, као и оно прво и једва се довукао до дивана, на које је клонуо од бола и јаког потреса. . .

Писма та одиста су била од разних уредништва, којима је Војислав писао. Ова су му на његову понуду одговорила, да су његови умни производи увек били украс њихових листова, али на жалост у нас су тако јадне прилике, да се српски листови једва могу издржавати, једва да могу покрити штампарске трошкове, а о хонорирању сарадника не може ни речи бити. Ни сами уредници немају обично никакве добити, јер лист не доноси никакве чисте хасне, дакле при таквим приликама не може бити о хонорисању ни спомена, што је свакако жалосно и што врло, спречава развитак наше књижевности али је тако и за сад се бар не може изменити.

То је био други удар по Војислава. Удар за ударом — то је много! И он је под теретом тих јаких удара клонуо и лежао је на дивану као у несвестици, као да снава. Из тог полумртвог стања тргао га је отац, који је, пошто син никако не долази на ручак, дошао у његову собу, да види, шта ради и да га позове на ручак. Војислав устаде лагано и оде са својим оцем на ручак, а није ни прозборио ни једне речце. Осећаји су му утрнули, мисли су му престале, а очи су укочено гледале, те је у том тренутку изгледао као какав кретен. При ручку га запита отац, шта му је, јер је приметио на њему необичне знаке. Војислав одговори, да му је зло, да с тога не може ручати и подиже се од стола, па оде опет у своју собу.

„Браца је сигурно на имен-дану пио ракије, па га сад боли глава,“ примети безазлено седмогодишњи Војислављев брат, који је пре неки дан био код чике на имен-дану, пио тамо ракије, па га љуто заболела глава, те код куће није могао ручати.

Отац и мати су се на ову најивну примедбу насмејали. —

„Можда Радојица и погађа,“ рече мати, а Војислав, кад је ушао у своју собу, узеде шешир и штап и оде, да се ван вароши по свежем ваздуху прошета.

(Наставиће се.)

Н а д а.

У машти стварах срећу,
У нади трајах дане
И чеках ону зору,
Кад ће ми рај да сване. —

Ал’ многа зора прође,
И многи бели дане,
Ал’ никад мојој нади,
Још слатки рај да сване.

Драгутин.

С и н п у с т и њ е.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак.)

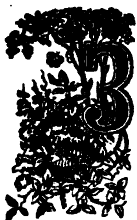

Зулејка је сада тек сећала се речи старца Граматика, изречених онога судбоносног дана о Јусуфу. — Што она није онда могла да види и да примети, сада јој постајаше јасније, вероватније. Она је гледала, како се лепе и племените намере њезина оца хоће да сурвају. Сада јој се замак чинио, као нека тавница, која место обране, затвор је њен. Место

прикупљања и обране народне, постаје страшило, одвратност и распудник. — Зулејка се осећала да је бедна. — Сваким даном поцрпила је она ново искуство о Јусуфовом подлом карактеру. Она је увидела да он њу воли, јер га страст на то гони; али он тај свој осећај само тада изјављује у пуној мери, када му она његове једностране и себичне тежње потпомогне; а за идеје племените и узвишене, нема он никаква осећаја. За таку љубав мора она зар све жртвовати! Зар она неби могла тражити још једнога мужа, са којим би постизавала то, да Јусуф мора њене мисли и жеље испуњавати. Како ће она да угуши у себи оно свето мишлење, које путу истине води, које уму човечијем пружа облагорођење? На то и јесу на њеном лицу и очима знаци жалости, што она сад мора све у дубину свога срца да скрива, јер је издајица уз њу; а тај је издајица поред свега свога безочног и тиранског поступања према племену, знао племе Ђенеда подјармити под своју непосредну власт, јер је пробудио фанатизам мусломанства у њему, и јер се сваком приликом показује као највећи фанатик у одржању обреда мухамеданске вере. Једна његова реч била би кадра можда и саму Зулејку живота стати. Зулејка је једно мислила, а Јусуф друго. Зулејка је своје мисли јасно и чисто пред њиме и пред Мухамедом исказивала, јер је тада веровала, да су једномишљени. Јусуф је знао лукаво своје назоре притајати. Сада је он отворено проповедао противно свему ономе, што су Мухамед и Зулејка исповедали; он је јавно казнио „бисер пустиње,“ са претњом и речима; а Зулејка није смела ни једне једите речи противословити.

Но врхунац његове бесомучности достигао је онда, када је једнога дана стигао глас из Ђебел-Шамара у Ђенед, да се тамо појавио нов пророк који учи: *Нема другог Бога, осим Бога, он је сам и нема никаквог садруга!* Та наука новога пророка нашла беше плодно земљиште у пределу Ђебел-Шамара, но уједно побудила је сва околна племена, да се против кривог учења подигну. Јусуф је пун радости и пакосне жеље за осветом, скупио по избор јунаке из Ђенеда и пошао у Ђебел-Шамар да ухвати разбојничког пријатеља Мухамедовог, старца Граматика, јер је он уверен био, да ту нову науку нико други није распростирати могао.

— Надам се, рече при поласку своме Зулејки, да ћу ти богат плен донести. Језик, који је мене срамотно жигосао!

„И то дакле,“ прошапутала је Зулејка уплакана када је Јусуф отишао. „Прислушкивао је. Да страшних дана, што ми се вајају у будућности.“ — Она је отишла у своју собу, села је до прозора, наслонила је главу на лепу руку, и мислила је хиљаду мисли. Прошлост, садањост и будућност, мешаху се једно кроз друго тако, да није била у стању једно од другог разлучити. — Дани су јој се жалосни низали. У таким околностима једнога дана полако се ближило вече. Време је дивно било, ваздух свеж је оживљавао човека. Топлота је попустила, па је на све стране живот се појављивао. На пољу, на двору чула се велика граја, вика, одушевљени усклици. Зулејка је претрнула, она је држала, да се Јусуф вратио из лова на Граматика, да га је ухватио и довео у замак, да га пред њеним очима кињи и мучи, док душу неиспусти. Она је болно уздахнула, али је заото опет сматрала за своју најсветију дужност, да изађе напоље пред свога мужа. Кад се подигла са миндерлука осетила је, да јој је срце тешко као олово. То су били први болови, које је она тако грозно осећала. У томе тренутку сетила се она болова и патње, што их мора сиротан народ од тиранске руке да подноси; те јој овај ужасан час још теже паде на душу. Она посрћући изађе напоље. На свежем ваздуху поче лакше дисати; те се мало ведрија спусти доле

у трем; али како се изненадила и збунила, када је пред собом опазила Мухамеда, чисто јој је нога посрнула, и она се наслони на један стуб да не падне. У томе моменту засијало је у њеној души оно некадање јасно и топло сунашце. Унутарњост њој је говорила, да је то прави и потпун човек што је пред њом. Да она њега одиста љуби, ма да је Јусуф муж јој отровао срце. Његово ведро и блажено лице, његов племенит изглед, његов добродушан осмејак, показивао је да му је савест чиста. Нешто је у Зулејкиној унутарњости шапутало: Зар и такав племенит човек може бити убица! И зар тако изгледају убице! Пред њеном душом показала се страшна слика омахнутог поверења. Јусуф је преварио и њу, ал и себе. Зулејка се није могла више ни у томе наслоњеном положају одржати, ноге јој почеше клецати, и она би се морала спустити доле, да није Мухамед њено стање приметио и прихватио је на своје племените и снажне руке. Зулејка је дрхтала. Мухамед се уплашио на тихо изусти:

„Зулејко, злато, пробуди се, прогледај, ја стрепим душо, да се не поболиш!“

За Зулејку беху то слатки звуци сањаве душе, баш као оно божанствено појање анђеоско посред дивног раја. У томе трепуту учинило се Зулејци да је небо пало на земљу, те мила топлина светлости обгрлила беше њен живот, она прошапута умилно: Боже, како би сада било слатко умрети!

Мухамед је претрнуо, те рече: „Зулејко, сунце моје, та зашто ме са таком тешком тугом предусреташ — мене, који те, да кажем, већ један век нисам видео, који сам оставио сав посао на страну, јер већ нисам могао живети, да те не видим, да с тобом неговорим, да се с тобом не посаветујем шта да чинимо у овом несретном добу, када је лакомство, грабеж, отимање, властољубље, охолост, грамзивост, притворство, лаж и поруга на дневном реду.

Зулејка дође к себи на ове речи Мухамедове, усправи се, али му не смеде погледати у очи, већ поче горко плакати.

Мухамед није могао одмах да растумачи ово стање, он је гледао у Зулејку, а срце му се стегло као да ће да пукне. Наједаред примети он промену на њој, пребледи, уздркће се и очајано повиче: „Ох Зулејко, шта учини, ти ниси више она Зулејка, ти носиш знаке — ти си жена! Тешко мени!“ Мухамед стисне обе руке на очи, окрене се и оде напоље.

Зулејка је вриснула за њим: Мухамеде, стани, опрости, ја сам преварена. Тешко и мени и теби! — После тих речи она је пала на под, са ког су је дворкиње подигле и онесвешћену у одаје однеле и у постељу положиле.

Мухамед, чим је сишао доле, оде као пијан до коњушнице, те даде свога коња оседлати и извести, уседне га и отиде из овог предела, те у своме јаду заборавио беше запитати за старца Граматика.

Међутим Зулејка је ту ноћ провела у забуни и трзавици. Њој се чинило, као да су то све страшни снови, да то није јава. Она је желела да сване, да јој се разбистри у души. Но како јој се поново смрче пред очима, када се прибрала, и када је свесна постала свега што се јуче догодило. Она је неутешна постала, те је час уздисала, а час сузе лила. Са грозничавим страхом упитала је она за Мухамеда, па када је дознала, да је он то вече у саму ноћ усео на коња и отишао, тада јој се отвори извор бола и она постаде неутешна. Залуд су је тешиле дворкиње и дојкиња јој, она је горко страдала и горко патила.

После неколико дана врати се Јусуф са свога лова. Он је догонио неке невине људе као робље и поступао с њима нечовечно. Једио се што није могао Граматика ухватити. — Хвалио се пред Зулејком, да је нову јерес у корену стаманио — јадник, није мислио, да ће семе посејано кроз векове пресађивати се док не дође човек,

који ће знати и смети стати на биљег за своју науку. — Абдул Вахад био је одређен, да науку Граматикову после неколико столећа, као догму прогласи и исто тако као некад Мухамед фанатизира своје Бедуине.

Међутим Јусуф се задовољно са својим лажним успехом — а Зулејка она је патила, трпила и ћутала.

X.

Млади калиф Отман, беше човек ратоборна духа. — Као војвода у Омаревој војсци одликовао се он врло. Њему беше замука да мирно седи; а да ловорика, која је за њега поникла безначајно прецвати. Он је хтео боја већ и зато, да на врху мача понесе слово Алкорана и да у правоверних задобије поверења и љубави. Прилика му се брзо дала.

Емир из Басоре (Басре) није хтео да призна Отмана за свога господара; а да би могао успешно одупрети се новоме калифу, то је он учинио савез са Персијанцима, који су уполак били слободни, и који су желели стрести јарам арапски.

Отман се радовао из два узрока овоме поводу рата. — Он је хтео да се покаже већи од Омара, који није могао Персију сасвим покорити, и жудио је за Персијским богатством и Персијским лепотицама.

Отман пошаље у све крајеве своје големе и раштркане државе гавазе, који су позивали правоверне, да се купе у Медину, од куда ће се кренути на војну против Перзије. Пуну годину дана купила се ова војска. Мухамед када је чуо, да се Арапска спрема на нов велики поход, дошао је и он у заказано време у Медину, и понудио је Отману своју услугу који га радосно дочека и прими, и који му понуди главну управу над војском; али Мухамед нехтеде примити ту почаст и славу, већ он измоли да може бити вођа над племенима Бедуинскима, који су дошли из својих чаробних оаза, да помогну ширити славу пророкову.

Када се сва војска искупила, не беше у стању један човек да је преброји. Она се кренула из Медине, па ће на Багдад. Одатле ће један део на Басору, а други на Персију.

Пуну недељу дана хода отегла се та војска. Осим коња, мазага и зебри, још је 1000 камила носило храну и пртљаг. Сметње је доста на том великом путу било. — Три месеца дана трајало је, док је та огромна војска около Багдада пала. — Одмах је један део војске отишао против Басоре. Пошто је Емир био слаб, да се са успехом бори против огромне војске непријатељске те се уклони са својом војском на Персијско земљиште и повуче се према Персепољу.

Сада се упути огромна Арапска војска на Перзепољ. Једна је ишла од Багдада под вођењем Отмановим, а друга од Басоре под вођењем Моавија; уз ког је са својим Бедуинима био и Мухамед.

У дивном ружичном пределу око Шире, судари се Моавија са Перзијанцима; али после кратка боја устуне Персијанци и повуку се, према Персепољу. Ту су Персијанци мислили дочекати и сузбити непријатеље. Но Моавија, није одмах устопце ишао за бегајућим Персијанцима, већ је он чекао абер од Отмана, да заједнички на Персепољ ударе.

Када је сва војска Арапска на окупу била, почне Отман обозриво нападати. — Персијанци су јуначки и достојно својих предака бранили своју престолницу. — Дивно одело, дивни персијски јунаци уливали су поштовање своме непријатељу. — Персијанке приносиле су све могуће жртве да избаве своју домовину. Шест пуних месеци бранили су Персијанци свој утврђени положај, али су напослетку морали јуначки подлећи. — Отман уђе победоносно у Перзепољ и настани се у Шаховом двору.

(Наставиће се.)

Зашто венем?

Зашто 'вако млађан венем?
Зашто ми се око мути?
Питао сам срце моје,
Питао сам по сто пути.

Али срце — ледна стена,
Нит' ромори, нит' говори,
Само каткад силно лупа,
Као бура са ветрови.

Па кога ћу сада питат'?
Ко ми може лека дати?
— Ој та целом томе болу,
Милче моје лек ће знати.

Драгутин.

Борба Марка Миљанова с Пеком Павловићем.

ЦРТА ИЗ ЦРНОГОРСКОГА ЖИВОТА од Ј. ХОЛЕЧЕКА.*)

ПРЕВЕО С РУСКОГ

Стева Ј. Радосављевић.

Који је најбољи јунак црногорски, упитајте у Црној Гори кога му драго, то ће вам се одговорити: „има их двоје, не море се рећи ни за једнога.“ — А онда нам кажи обоје — који су? Марко Миљанов и Пеко Павловић одговори ће вам се.

Кад то чујете, упутите се Марку и задајте му то исто питање: „Ну Марко, шта мислиш, који је у Црној Гори најбољи јунак?“ Марко, до сада ћутљив и насмешљив, дићи ће се са места, исправиће се колко је дуг и намргођено ће да вас промери. Но не бојте се, ту нема ни најмањега узрока страху. У вами ће се инстинктивно породити мисао, да се је Марко намргодио и испречио с тога, да потоњим својим речима придода више тежине, како би му пре веровали; појиђи ће предубеђење, да ће се Марко ударити у груди и рећи: „Брате, најбољи јунак у Црној Гори, кога још нико није победио, то сам ја главом, Марко Миљанов — то од сад да знаш.“

Ако такав одговор будете дојиста очекивали, то ће вас Марко веома изненадити.

Он је остатак старих Црногораца, који нису ни појма имали о западном егојизму и који су увек били справедљивији спрам других, но спрам себе самог. Они би пљунули ономе у брк, који би се осмелио да постави пред њима онај ћифтински принцип изражен у речима: своја је кошуља телу ближе но туђа.“ Таки људи нису никада умели учинити нешто за се и за своје, задовољство, но свакада само знали су да жртвују себе и своје „за крст часни и слободу златну.“

Марко ће важно потрести главом и одговори ће вам на ваше питање са дубоким убеђењем и са пуно достојанства: Вјере ми, најбољи је јунак Црне Горе Пеко Павловић.“ После такога одговора у стању сте да га из веље милоште изљубите као дете, јер увиђате, да је проговорио из племенитога срца и величанствене душе.

Идите после тога Пеки. „Но, Пеко, кажи, који је најбољи јунак Црне Горе?“ Пеко се не ће пожурити да вам одговори. Полако и тешко ће се тек окренути к вама, промериће вас од прилике онако исто, као кад учитељ мери ученика, који учи 10 година па опет ништа не зна, најпосле ће загрмети као из облака: „Чоче, зар ти то још не знаш? Ето

*) Чески списатељ, Јосив Холечек, познат је рад своји лепи приповедака из живота српскога народа у Србији и Црној Гори. Његова писма са позорнице последњега српско-турског и црногорско-турскога рата, штампана уческоме листу „Народни Листи“, читана су са пуно задовољства од свију и свакога. — Пеко Павловић се преселио сад у Бугарску. Ускоро после свршетка војне и берлинског конгреса, опрости се Пеко са књазем црногорским Николом и пређе са свом својом породицом у Србију, где му је држава определила једну малу пензију за услуге, учињене јој од стране некине за време рата противу турака. Крај у ком ће живети, беше му опредељен у новодобивеним областима, на граници, која је постојано у опасности од стране Албанеза. Пеко живи по староме хесапу — патријархално, а породица, која је са њиме прешла, броја ће на сто душа. У последње време обратио је Пеко још једноме на се пажњу и то услед нетактичности данашњега режима у Србији и т. д. **Примедба руског преводиоца.**

и ђеца знају — разуме се, Марко Миљанов.“

Племе Кучи ужива у Црној Гори особите повластице. Они се подчинише Црној Гори драговољно, под владом књаза Данила. Пре тога били су турски поданици и зависили су номинално од скадарскога паше. Спрам њега су стајали Кучи тако исто, као овај спрам султана. Султани се задовољаваху само тим, што могадијаху скадарске паше нарећи својим поданицима, но нису им смели ништа заповедати, нити би их ови пак слушали. Од прилике тако исто и скадарске паше могадијаху негди кришом рећи, да су им Кучи подчињени но ни један за живу главу не смедијаше да им шта-гођ заповеди а још мање да ступи преко њиховога прага. Дојиста, кад би покушао прећи праг Кучима, не би изнео читаве ноге напоље. Кучи нису плаћали турцима ни асприце данка.

Књаз Данило, желећи да увелича моћ Црне Горе, смишљао је начине како да уништи власт појединих војвода над одељним племенима и како да после опреде узо централне управе, којој је он глава. Смишљао је па је најзад и покушао. То истина у почетку не беше одвећ лако, нити је било без јаких отпора од стране појединих војвода, но најзад Данило ипак победи. Дође дакле ред и на племе Кучи, но ови у самоме зачетку отресито и јуначки огласе, да се заповестима са Цетиња не ће покоравати и да данка не ће дати ни асприце, као што нису давали ни Турцима.

Стари седеоци Црне Горе, донекле политички већ доста образовани, признаваху необходимост данка, да би се тако државица могла уређивати и управљати. Шта више било је и таких, који су сматрали за понижење да плаћају мање но други, и, ступајући пред Књаза, пребацивали су, што их омаловажава. „Господару,“ рекли би, „зар сам ја хуђи од мога сусједа, зар од мене иштеш само једну фиорину а од њега једну и по? Ево ја теби дајем од своје добре воље још недесет крајцара и знај, да те ја волим као и други.“

Но таки примери нису никако утицати могли на Куче; они кратко и јасно рекоше, да за данак, ма био у каквој форми, не ће да хају. Данило, кад је смишљао и издавао заповести о плаћању, није питао, хоће ли се то онима допасти, којих се тиче и сад, кад Кучи одказаше, он се поче довијати како да с њима изађе на крај. Резултати спора у првоме његовом развоју били су ти, да Турци почеше Куче наговарати да приону опет к њима тврдећи, да им је под султановом сенком било боље, но што им је сад, а од сада, да ће им бити још и боље. Обећавањима не беше краја. Но таман се поче ствар гранати на сто страна претећи да се у опасне модификације преокрене, удари Данило оружаном силом и доста неочекивано на њи и — покори их. Једним махом саруби Данило све позадне огранке спора и — успе.

Но као практичан дипломат онога времена и оне средине у којој се нахођаше, знао је Данило да му је као победиоцу дужност да учини побеђеноме уступке, ако је рад да их приволе к себи и да предохрани освете и нова крвлења. Кучи од своје стране, покоравајући се сили обећају, да се више не ће противити плаћању данка — и тако би. Но Данило, знајући да се они не противе данку с тога, што не би били у стању плаћати, но с тога, што сматрају сваку обвезу спрам другога племена као неки вид ропства и зависности, задовољи се с тим обећањем и на то остаде. И до данданашњи о томе се више не поведе реч.

У Црној Гори дође на владу књаз Никола а у Кучима пређе војводско достојанство на Марка Миљанова. У односајима Кучи спрам Цетиња не појавише се никакве промене за сво то време. О доходима, који се предају од Кучи државној каси, на Цетињу се не говори баш тако радо и од срца. Само у тренутцима веље расположености и искрености моћи ће те чути, да ти доходи не прелазе никад нулу. Но зато Кучи чине Црној Гори не оцениме услуге бдијући на њеним границама спрам Турака и Албанаца.

Цетињама су Кучи врло нужни, зато се ћутећки и трпи да састављају, тако рећи, државу у држави, а Марко Миљанов да је спрам књаза црногорскога већи но обичан вазал спрам свога суверена.

Закони као и разне заповести са Цетиња

немају међу Куче никаквога значаја. Тамо влада од вајкада па све до данас подпуно патријархална управа. Војвода је врховна глава племена, старешина у миру и рату, судија и вођ.

Патријархални облик живота у Црној Гори је и данас у пуној снази. Он је ограничен само тамо, где је нужно дати места ауторитету књажевом а Црногорци старога типа, тако наречени старо-црногорци, они ревњиво пазе и настојавају да се тај патријархални облик не наруши и да се не умигоље западне форме управе, страни обичаји и туђ живаљ. Свака углађена, углајисана јака — „крогн,“ свака лакирана чизма која се у Црној Гори појави, свака француска или немачка реч на Цетињу, страшно раздражују живце урођеника старе школе. Ми би их овде назвали чистим типом конзерватизма, да се не бојимо, да ће се том називу придати савремени значај.

Вредно је споменути да црногорски конзерватори заслужују далеко више саучешћа, но вође данашњи прогресивни партија. Ови последњи, кад навуку лакиране ципеле, беле јаке и тесне панталоне, поручене све из „Беча“ или „Париза“ мисле, да су већ свршили са целим бйтом напредне светске реформе и да су своме народу учинили бог зна већ какву услугу.

(Наставиће се.)

Од кад постоји наша земља?

ПО Др. КЛАЈНУ — В. МЛАДЕНОВИЋ.

Између свију научних проблема с којима се човек занима, највише га је занимала научна проблема, обухваћена у питању: *колико је стара наша земља, колико је прошло година, од како се она као чврсто тело окреће око своје осовине.*

Једнострани погледи, који су окончани са судбином, тврде, да свет постоји од неколико хиљада година. Али ови, без основа, погледи морају пропасти пред сувременом геологијом, која одређује старост земље по слојевима њеног наслагања и по окамењеним органским остацима (петрефактима).

Као год што сувремени астроном продире у небесне пучине, те тамо испитује однос небесних тела и најситнијих флека, тако и сувремени геолог продире у највеће дубине земљине коре, те и питује односе наслагања њених слојева, састав њихов, стање њено кроз разне епохе; односе дубоких мора, горостасних брда и пространих равница, и сумира све то у периоде њеног прогресивног развића.

Астрономија није нам могла дати до сад никаквих сигурних података о старости наше земље, јер она, бавећи се земљом као чланом соларне система, узимала је да одреди старост земље по путовању светлости од једног магловитог облака до другог и до наше земље. Но ови подаци не могу овде имати вредности, јер светлосни зраци, који полазе од какве магловите флеке, могу милијарде година непрекидно тумарати по светском простору, прећи читаве данашње системе, али земље је ипак могло не бити. Кад би ми рецимо баш и познавали такве светлосне зраке, који долазе од какве звезде или магловите флеке и које нам далеки пут показују, по коме је она хиљаде година путовала, то ми тим само знамо, да ти светлосни зраци, тај извор светлосни, те зведе или магловите флеке постоје од пре неколико хиљада година, али ми о старости њиховој не можемо ништа сигурно знати, јер је светлост могла бити и спречена у путу к нама. —

Ма да нам астрономија није могла дати никаквих сигурних података до сад, о огромној старости наше земље, то се ипак узимају неки подаци и из астрономије, те да се лакше дође до оних билиона година, који су протекли од како се она окреће око своје осовине.

Но најсигурније одређује старост земљину геологија. Тако кад размотримо tôк развића земљиног по данашњој модерној геологији, када се мислилац удуби у чврсту кору њену, доћиће до ужасно великог броја година наше земље, тако да пред тим бројем ишчезавају све хисторијске епохе да изгледају као

једна секунда, тако да би готово цело то време ишчезло, пред овим огромним бројем година. Само један поглед на праиланине даје број од билионе година, док га други спуштају на стотините и хиљадити део од тога.

У најновије време чињени су покушаји, да се путем хронолошким одреди старост разних геолошких слојева. Но у овоме се обично ограничавало на најмлађе формације. Покушаји, који су чињени да се израчуна старост земљина по кристалним стенама: филлошисту, микашисту, граниту итд. остали су неуспешни — хипотетични —, слободно игралиште снова.

Већина геолога одређује старост земљину с практичног гледишта.

Старост приморидијалне формације сматра се за бесконачно велику и узима се као елеменат времена у бесконачно великој количини.

И као што споменусмо, сви се покушаји своде на то, да се хронолошки одреди старост извесних формација, али само из најмлађих периода земљиног образовања. Како пак приморидијална периода, у опште служи као елеменат у бесконачној даљини, то се она неможе узети као полазна тачка за ово одређивање.

Као полазна тачка при овом одређивању узимају се неколики подаци, који и данас постоје, али чије је дејство постојало и у далекој прошлости са истом јачином, но узроцима дакле чије је дејство просечно имало исту јачину.

Тако по Бидену, делта Мисисипина потребовала је око 400.000 година док је свој данашњи облик добила. Овај податак постоји на тој основи, што је натопљавање „оца вȏдā“ било равномерно кроз целу ову епоху. Овај је податак врло важан и ако је он био пре ледене периоде.

Сличне податке изнео је Лајел, он је прорачунао, да је потребно било 35.000 година, док се променуо пад Нијагаре од места „Конгстовна“ до своје данашње тачке. Ове податке извео је Лајел из једнаких ерозија за једнака међувремена (интервале). Јачина ерозије зависи од покрета воде, од количине њене и од тврдоће стена. Брзина воде је опет форкција (дејство) речног корита. По овим дакле подацима он је дошао до горњих резултата.

На исти начин црпе геолози неке податке за старост земљину по натопљавању Нила или извесних торфи.

Ове торфе могу се и вештачки производити, те се по подацима, који се на њима виђају, по тим вештачким сведоџбама, која се на њиховом дну налазе, може да цени велика старост земљина.

Овај метод, да се путем експеримента одреди, хронолошки старост извесних формација предложио је најпре П. Таше из Салухајзена.

И Бем у Штетину учинио је неколико летимичних покушаја овог рода.

Штетински терцијерни пешчар садржи безбројне остатке подземних мекушаца са разним степеном одржања. Овај је пешчар постао од врло тврдих распаднутих стена. Лем, што је везивао најтврђе стене, био је нижи оксид гвожђа. Ови оксиди су прешли у више оксиде под упливом сумпорне киселине, која је постала *метаморфозом* пирита из септаријен иловаче. Са прелазом ових нижих оксида у више (оксиде), ослабљена је она чврстоћа лема којом је држао стене у вези са чега су се стене мање више распале у песак. И остаци мекушаца што се у овим стенама налазе претрпили су више мање распадања, али су се после у песку добро одржали са дејства и потрешка угљене киселине из атмосфере. Ови остаци од мекушаца нарочито су се добро одржали по *дилувијалним* наслагањима, где су се стене потпуно распале а сумпорне киселине није било, да дејствује даље на њихово распадање.

По овим теоричним посматрањима учинио је Бем неке покушаје. Тако, он је покушавао да види, да л' се може ово распадање убрзати са апсорбованом угљеном киселином под увеличаним хидростатичким притиском.

За ову цељ узео је стаклене флаше, метуо у њих парчета од најтврђих стена и у флашама апсорбовао угљену киселину под притиском од четири атмосфере. У обе флаше метуо је киселог натријум-карбоната. Кад је после две и по (2.5) године, отворио флаше, нашао је да су до пола празне. Па пошто их је неко време изложио упливу сунчаних зракова, осло-

бодила се извесна количина угљене киселине. А на дну флаше видио се један талог од песка, јер је вода са угљеном киселином, пробила, кроз чврсте стене и смањила парчета у првој за $\frac{1}{50}$ а у другој $\frac{1}{37}$ од првобитне величине. Сама парчета пак била су у стању распадања, тако, да се од њих могао лако један део окрунити, те су парчета спала на $\frac{1}{20}$ и $\frac{1}{14}$ своје релативне величине.

Овај покушај заслужује да се понови, јер ће временом дати интересантних резултата. Бем је из ових односа на огромно велике закључивао, а уочљиве погрешке увеличавао је до у бесконачност.

Пре неколико година покушао је Адемор да објасни по астрономском посматрању ред периода, и наступање леденог доба.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМО СТАНКА ВРАЗА ГРОФУ МЕДУ ПУЦИЋУ.*)

Слов. Бистрици на малом Штајеру 15. травња 1844.

Драги господине!

Било ми је врло драго разумјети мњење ваше о духу књиженства нашег и о правцу којим има у будуће ударити. С радошћу прочитао сам суд ваш о Гундулићу што сте га метли у талијански лист „*Favilla*“ а то тим већма, што је дошо баш у добар час, у време, где је све над изврстношћу дубровачких писалацах на толико узхићено, да све без разбора одобрава, хвали и штеди све шта су писали речени матори, неразмотривши: шта има у њих добра, шта ли слаба, и шта у њихових писмих припада битности краснога и лепога у обће, а шта само времено, у којем су живели и слабостим његовим. И ја већ неколико годинах говорим и припоручам: нека писаоци наше читајући дубровчане с разбором их читају и неследе слепачки и добро и слабо, него да се обазиру и на народне песме, и да отуда црпе писмом својим живот и народно лице *(колорит)*; ну ја сам говорио у зрак; јербо глас мој слабачак је, изван тога тице из горњих странах неслуша свет овдашњи онако радо, као оне из долњих странах највишe из Далмације и Дубровника, који је досад био код нас на гласу од Атене. Зато сад Вама називам поздрав и добру срећу, што сте баш Ви као Дубровчан разбор ваш о тој ствар приказали свету, и ја се над тим врло радујем, надајући се, да ћете Ви ствар одлучити, јербо ми је до тога највише да се ствар одлучи, било то произашло од кога му драго.*)

Из новинах наших разумио сам, да сте ви саставили избор комадах песниках дубровачких, које тискате под именом „Антологија славјанска.“ О тој ствари сам ја већ прие неколико годинах мислио и размишљавао, кад би ме садањи професор слав. књиженства у Вратиславу г. Челаковски г. 1839. умолио небил-ли му неколико комадах између наших најстаријих песамах послао, које би намеравао превести на чешки и заједно с некојими комади садашње школе издати на свет под насловом „*Wybor illyrskéj poezii*;“ ну на срамоту моју казат Вам морам, да ни дан данас нисам готов с преписом; и дело Ваше свалит ће ми тежак камен са савести јербо г. професор наћи ће све, што жели и тражи, у књизи Вашој, коју ја срдачном добродошлицом поздрављам. Дело то врло ће ме веселит, јер баш долази у добар час. Премда ја нисам онако неразборито усхићен читалац Дубровчанах, а оно их опет ни непрезирем, него ценим, колико их цене иде (полаг слабе

*) Писмо ово имао нам је доброту послати наш пријатељ *Вид Вулетић-Вукасовић* (Види доппс из Дубровника у данашњем бр. „Јавора“). Ми га по жељи пошиљача штампамо ћирилицом. *Враз* је у слогове, у којима „*р*“ стоји као самогласник, уметао „*а*“, н. пр. варло м. врло, барже м. брже и т. д. но ми смо зарад лакшег читања то изоставили, а бележимо овде то да се зна ради верности преписа. Ур.

*) Мени је код напредовања нашинства стало до ствари, зато ја свуда питам најпрво за ствари, па ми је по вољи, макар јих тко му драго у живот, увео, само да јих је увео паметно и здраво! И ја се нећу с ником отимати на силу о славу.

моје памети) сматрајући их као хисторични камен, на кој треба да градимо ново наше књиженство у духу времена и народа, у којем живимо и за којег радимо. — Ну опростите ми, да прво, него дело ваше угледне бели свет, Вама опазками својими досађујем. Прво није мени у ћуд наслов „Славјанска антологија.“ Боље би ми се допало, „Антологија Словинска.“ Код нас у Загребу има истина неколико противниках имена тог, који кажу да име то смета будући је одвећ раширено, те се може протегнути и на остале Славене. Ну оно исто може се казати и за име илирско, место којега наши су стари домаћи писаоци увек метали име словинско н. п. Гундулић, Палмотић, Ђорђић, Качић, Бараковић, и готово сви остали писаоци дубровачки и далматински. Исти Хрвати провинциалци казали су у старо време за језик у којем су писали да је словински (хорватско име дошло је код њих тек пр. века у живот). Само онда кад су писали или талиански или латински, казали су да су Илири и да говоре језиком илирским. Ево Вам разлога за име словинско, које има чврст догодовствени свој темељ у старих наших књигах као и живи у народу у свиух горњих странах изван Крањске и Хрватске где је надвладало име државног раздељења земље. Што се тиче имена *Славјанског* и *јужнославјанског* — гола је крпарија, која неће узтрајат дуго, будући се ни неслаже с духом нашег језика. Да ми је састати се устмено с Вама, могли би о том обширније и разговетније повести реч. Ну, засад буди Вам тими речми дозволено. — Што се тиче народних песамах, ја судим, да им неде место међу комаде уметне поесие, и мени би врло драго било, да Ви место њих метнете подпуни речник од свих беседах, што се налазе у вашој антолологији, за кој би вам труд био држан сваки штиоц. Народне песме иду у другу сбирку, коју ја тому има већ неколико годинах састављам. Бит ће Вам познато, да сам скупио силу нар. песамах у горњих странах помноживши ју пр. г. настојањем својим и трудом некојих пријатељах комади иа Хорватске, Истрие, западне Угарке и т. д. Изван тога имам песамах лепих и из дољних странах, Славоније, Босне, Далмације и хрватске границе. То ме постакну, те сад радим око великог дела т. ј. о издању народних песамах свиух јужнославенских гранах између Дунава и јадранског мора с једне стране, а с друге између Добрача, Видма, Црногоре, Солуна и белог мора, које ће дело полаг садашње основе нарасти до најмање 10 књига. Да сбирку ту надопуним, ударит ћу д. м. у дољње стране (незнам још или у Славонију и Србију, или у Лику и Далмацију са њезиними отоци). Дело то бит ће заиста орнашко; ну ја се надам у Богу и срећу словинску, те нећу загазит или увезнут. За то би ми и порад тога било драго, да Ви у вашу антологију * непримате народних песамах. Г. Куретић би ми писао, да Ви намеравате издати у Бечу у корист несретних Ваших дубровчанах свеславенски албум. Хоће ли се глас тај узистинити? Куретић би ме позвао да и ја чим тим пристанем у коло. С драге воље! Само би радо прво знати, хоће-ли заиста бити од тог лепог брашна и хлеба. Имадули многих којекаквих писарија неби радо преписивати ствари без потребе — само на глас и у ветар; за то Вас молим објавите ми што скорие, хоће-ли шта бити, а ја ћу одмах сести за сто, па Вам послати чим је *цхата богата,* то јест колико узмогу. Врло би било пробитачно, да се у то коло позову сви бољи писаоци аустријских Славенах свиух гранах, и да се бар од свакога наречија по једна две песме преведу и на остала наречја славенска. И ја сам приправан превести штогод из ческога или пољскога, ако се шта пошље.

Ево моја мисао!

Коло III. изашло је, и до кој дан добит ћете комадах од њега у Беч (Benedictische Buchhandlung). Ја сам био већ г. Куретићу говорио, небили и Ви изволили послати за тај часопис по кој чланак; и ево Вас по други пут умољавам и писмено. До кој дан изаћ

*) Антологија значи (како знате) по грчки *цвето-сбор* т. ј. *скуп цвећа*. Чеси и Пољаци антологије своје зову *вибор* (избор). Небили и Ви приличније назвали антологију своју „Избор песниках словинских. Књига I. Песници дубровачки. Књига II. Песници далматински, хрватски и славонски: — Тако би ја назвао и уредио антологију песника наших. —

ће у Загребу Гундулића: Осман. Будући ви Гундулића (по што сам разабрао из *Fav'le*) боље проничете духом вашим ведрим, него ли тко између нашинацах, зато би нам било врло драго, ако би изволили о њем и садашњем његовом издању заметнути неколико речих у IV књизи Кола. Ја би Вам особито био држан на тој љубави. — Коло наше излазит ће по свој прилици у будуће (с V. књигом) трошком Матице. Тко ће бити уредник, још се незна? Барем ја се нећу отимати о ту част, знадући да има много муке и бриге око тог дела, ако човек хоће да неизлази јалово.

Од антологије ваше изволите ме предбројити на 10 комадах. Исто онако и на албум свеславјански. Новацах Вам за сада нећу пошиљати; будући имам још нешто искати у Бечу код Бенедикта, нити још незнам, кому ћу их разделити за продају. Ну ако Вас тера тискар да му платите што скорие тискарину, а Ви изволите у мом имену, заискати новце те (6 фр. 20 кр.) у књигарни Бенедиктовој.

Молим Вас, изволите јавити срдачни мој поздрав свим поштеним Хрватом и Србљем што се баве у Бечу, исто тако и свим осталим честитим Славеном Бечким особито г. Небескому, којега врло ценим као песника и критика песамах. Особити мој поздрав и гг. Машку и Куретићу. Г. Куретићу изволите јавити, да сам му ја већ око ускрса послао сбирку приобћених песамах хорватских у Беч по младому политекнику г. Фелбингеру рођ. Загребчану. Ако му није изручио, а ја га молим, нека изволи потрудити се главом к реченому господичићу. Што се тиче посла, за кој ми пише, нека буде без бриге у будуће, јербо сам ја већ давно намирен.

Ви ћете питати, што ја сад овде радим. Ја сам се био на цветницу диго из Загреба на Штајер амо к мому стрицу да се удаљим *procul ira et tumultu civium* могу опет слободним се разабрати и трећу књигу властитих мојих песамах у миру уредити, која ће се звати „Гусле и тамбура". Ну ја нећу дуго овде пробавити, него ћу бити по свој прилици за недељу данах опет у нашем стојном Загребу. Тврдо се надам, те ћете ми онамо одговорити чим брже тим драже.

Мој наслов: An Stanko Vraz in Agram. Тим се припоручам у пријатељство Ваше. Комаде од Антологије изволите ми послати под насловом: „An Herrn *Dr. St. Kočevar* Districts-Physicus zu *w. Landsberg*"

(Untersteiermark)

Ст. Враз.

N. B.

Прочитавши лист тај видим, да сам озде онде писао, као баба у грозници. Опростите ми заједно са мном стао би у соби стричевић мој, кој је дошо из Беча, и одтуда донио којекакве Бечке лакрдије, којими би сваки час преко пера досађивао приповедајући их. Тек данас опет седим на миру, јербо је он јуче опет вратио се у Беч.

Д. 17. Травња 1844.

Ст. В.

КЊИЖЕВНОСТ.

Поука о чувању здравља. За народ написао *др. Милан Јовановић Батут.* Награђено дело. На по се штампано из „Народног здравља." У Београду, краљевско-српска државна штампарија 1884. 8-на, стр. XIII. и 345.

— Кад читалац преврне ма који лист у овој књизи Јовановићевој, па прочита неколико врста, таки ће познати и видети, да је писац ванредни вештак у писању популарном, у писању за прост народ, јер и речи и слике и изреке и пословице — све је то узето из уста простога народа, те му ону ствар о којој се пише, износе пред ум и срце у тако лепом и здравом облику, да га мора разумети сваки онај, који само читати уме.

О своме начину писања вели и сам писац, да је хтео да пише *јасно* и *разговетно.* Он примећује, како је наш народ живахан, како су му изреке кратке а једре, природни прелази с једног на друго, живе и јасне слике, честа упоређења са познатим и обичним, згодни примери из живота и природе, песма, приречица и пословица — то су му најмилија средства, којима се служи кад хоће да каже своје мисли, да накити своје осећаје, да поткрепи своје

разлоге. Па кад народ тако ради, мислио је писац: ваљда тај начин најбоље успева, ваљда се у њега тако најбоље прима и разумева, те се за то и писац тога држао, где год је могао.

И то је писцу заиста и испало за руком. Јер јасније и разговетније се ваљда и не даје код нас писати за сељака и тежака, за нешколован свет, него што уме да пише г. Милан Јовановић Батут. Да је он у томе вештак, то смо и пре ове књиге видели из његовог листа „*Здравља*,“ што га је уређивао и писао најпре у Сомбору, а за тим на Цетињу, но мораде на жалост да престане излазити због одласка писчева у Немачку и иначе у иноземство.

У књизи овој говори се о томе, како човек да сачува здравље своје и своје деце, од колевке до старости. Ту се обрађују теме, које обично иду у дијететику, али не сухопарно школски, него тако занимљиво, лепо и разговетно, тако топло и пријатељски, да ће сваки са уживањем ову књигу читати и без сумње се њоме користити. Ту вам се говори о томе какво је благо здравље, како га треба чувати, о телу и животу, о ваздуху и земљишту, о храни човечијој, о кући и селу, о оделу, о послу, умору и одмору, о чистоћи и реду, о браку и породу.

Да читалац види, како лако и лепо пише г. Јовановић Батут, и како увек тежи за тим, да погоди начин говора и разлагања, који је у народу, то ево наваћамо из књиге му један одломак: „*Вино* јесте у неким приликама сласт и уживање, али права потреба није. Чаша добра вина уз тежак посао (а особито зими) прихвати малаксалу снагу, згреје и расположи, те је човеку сваки измет лакши. Кап руменике крепи слабуњаву и кржљаву чељад и хоће да осне руменило на образе бледоликих девојака. Црно, добро вино мешано с водом као да брани од летњих редња и зараза. Али шта је то све (па и да га је много више) према ономе, што вино учини од човека страсника. Шта је то према оним болестима и невољама, што навале на пијанца, на кућу па најпосле и на потомство његово. „Више је њих заклала чаша, него сабља“ веле наши, и доиста се више људи удавило у вину него у води. — И чингер или другенац је вино, и ако је са комине, која је већ једном оцеђена. Кад се дода води, којом се по други пут комина налива, да и опет узавре, мало шећера, чингер или другенац буде добро вино. За *ракију* ти немам лепе речи, дакле и ја вези с нашом песмом:

„Зло ти вино, драги господару!
Зло ти вино а гора ракија!“

У ракији је права пропаст, и ко се с њом здружи, здружио се са својим највећим непријатељем. „Ракија је течан огањ,“ и куд год прође, руши и згара. Ко је — као што веле — „научио на њу,“ тај може тврдо веровати, да ће много мање живети, да ће за живота много мање урадити а више погрешити, да ће често боловати и своју срамоту гледати, па да ће најпосле дочекати тешку болест, која ће и њега и својту му дуго кињити, да га тек онда у гроб свали, кад је већ себи и свету досадио. И ако није отров чим је сркнеш и ако те неће убити, ако је у ретко „мила ради“ чашицу попијеш, отров је баш онда, кад ти мислиш да си се на њу научио па да ти за то не може шкодити. Цвркући ти само по вас дуги дан шљивовице, комовице, првенца, протока или башице; или — што је још горе — пиј се често комадаре, шпиритуше, патоке, водњике, клековаче или већ какве имаш; па ћеш јамачно касно увидети, да се тело на ракију не може научити. Ко још рачуна да је, „ица трица“, и да је ока за момка; ко иде од казана до казана, где се пече, тај је брзо сатро своје здравље и свој образ и упропастио своју кућу. „Сеците шљиваке, па градите школе“ рекао је пок. кнез Михаило, а то је мудра реч. и т. д.“

Дело је ово врло добро написано и ми га топло препоручујемо нашем народу а од писца ове књиге надамо се, да неће жалити времена и труда, да за наш народ и од сада што више и више ради на овоме пољу, за које има тако лепа дара и тако темељна знања.

ДОПИСИ.

***Из Далмације**, 26 августа.* Драги господине уредниче. Прочитао сам у бр. 30. цењенога *Јавора* „*Правопис и педесетогодишњи*

за пренорођаја хрватске књижевности", па сам рекао: — „Никуд боље, у сребро ти се окозала!" — Дакако, у пошљедње је доба завладао големи метеж на књижевному пољу, а особито у нашој Далмацији, где свак кроји и прикраја на своју руку, па колико пера, толико брате, судија; а кад тамо мало је који и завирио у народ, да ти зна право осјећи што је то народна ријеч.

Ово су ти, Бог и душа, безочни и лаживи пророци, ал' свакако њихово слово пропада, јер није *из народа за народ*. . .

Далмација је прије била *Огњиште наше књижевности.* Ту је радио брат уз брата, саонути у правој заједници, а дан данас тога жалибоже није, јер је наша књижевност постала *тенденцијозном*, да неречем *фацијозном*, па је окренула странпутице у пропаћ.

Ово ти је драги господине, истина, као Бог на небу, па ти немогу више од јада и чемера, јер *несвијест и безобразлук владају и кобаче.* *) . . .

„*Словинац*" је био кренуо правијем путем, ал' се у нас неже̂ли добро, него зло, па су му наши задрли — књижевници жељели смрт, а да му на седминама одњихају десетак листића без сласти и масти. . . Ово ти је голема истина, баш истина за највишу нашу несрећу! . . . —

Овамо сам изнашао код племића г. Луја Охмућевића де Бизаро велику, изворну, збирку талијанскијех посланица (славнијех књижевника, као н. н. В. Монти-а аби Цесароти-а, Н. Томасеа и т. д.) на Ивана де Бизаро, чувенога талијанскога књижевника, а у овој сам збирци по срећи нашао и изворни лист *Станка Враза* (тога хрватскога Петрарке) на српскога пјесника *Меда Пуцића*. Било ми је мило, да нигда тако! Кад је онако брат к брату хрлио, да га загрли, онда је Бог и помагао, те нам' је све на цвијећу пјевало. . . Неударам коменте на лист славнога и доброга Станка, него ти га шаљем точно преписана, па те молим господине уредниче, да га штампаш без преинаке истијем правописом да како ћирилскијем словима*) небили се оно нашијех прећераника и закидиваца застиђело, па окренуло на боље. . . Да Бог да! — Овијех ти дана крећем у Херцеговину преко Попова Поља, да сабирем наше старине и народне умотворине. Живио! Твој у Дубровнику. **Вид Вулетић-Вукасовић.**

*) Види подлиске Народнога Листа, 23 Свибња 1885. бр. 38. Омнибус пише за Н. Л. *Луке Медикус* (Фра Иван Деспот). Католичке Далмације, 6 срипња 1885. бр. 41. *Трамвај у потјеру за Луком Медикус-ом Доктор Еузебија. (! ?)*

ДРУШТВА.

(Правила музејског друштва за Босну и Херцеговину)

(Свршетак.)

§ 14. Одборов дјелокруг је слиједећи: а) брине се за примање и држање у евиденцији друштвених чланова и одлучује о искључењу чланова по § 10.; б) води у евиденцији друштвен иметак; в) стара се, да се плодоносно уложи друштвен иметак; г) рјешава о куповању за музеј сходних предмета и о употреби средстава за уздржавање грађевних споменика; д) прима у име друштва оставине и поклоне; е) изашиље способно особље за примање, испитивање и т. д споменика и предлаже у случају ако му исто не стоји на расположењу, изаслање истих код земаљске владе; ж) именовање не само чувара (§ 12.) већ прима и отпушта и остало потребно особље; з) извршује закључке главне скупштине и извјешћује исту о том; и) подноша концем сваке године главној скупштини извјештај о свом пословању и предлаже истој свој годишњи рачун на одобрење.

§ 15. Главна скупштина мора се обдржавати течајем прва 3 мјесеца сваке године, која почиње 1. јуна. Исту имаде предсједник барем 14 дана прије уз саопштење програма путем новина објавити. Осим ове редовне главне скупштине, могу се по мнијењу предсједниковом или на писмени захтјев најмање 8 одборника обдржавати и изванредне главне скупштине, које се распишу уз обзнану расправних предмета на горе наведени начин. О свакој редовној и изванредној сједници, која ће се обдржавати, има се и земаљској влади најмање 3 дана прије обдржавања истих уз назнаку расправних предмета учинити пријава, а исто тако у року од 3 дана послије обдржавања скупштине поднијети препис записника о успјеху, односно годишње извјешће и годишњи рачун.

§ 16. Главна скупштина ствара своје закључке већином гласова присутних чланова. Закључке може иста стварати, ако је присутан барем толики број чланова, који одговара петом дијелу броја чланова, који станују у Сарајеву. Ако главна скупштина није способна за стварање закључака, онда се има поново расписати, која ће без обзира на број присутних чланова бити способна за стварање закључака.

*) Са захвалом примимо још нештампано писмо *Станка Враза* и доносимо га напред у овоме броју.

Ур.

§ 17. Сваки предлог, који се има ријешити у главној скупштини, мора се барем 3 дана приј подиујети писмено одбору.

§ 18. Свакој редовној главној скупштини има предсједник поднијети извјештај, годишњи рачун и попис сакупљених предмета. Главна скупштина именује за прегледање инвентираног иметка, благајне и за испитивање годишњег рачуна 2 члана, који су опуномоћени, да даду одбору апсолуториум.

§ 19. О питању престанка друштва може одлучити само у ту цијељ сазвана и најмање 4 недјеље прије оглашена главна скупштина. Закључак, да се друштво распусти, потребује $^2/_3$ гласова присутнијех чланова.

§ 20. При престанку друштва прелази постојећи покретни и непокретни друштвени иметак у својину земље.

§ 21. Земаљској влади припада право, да именује једног повјереника, који је позван, да разгледа руковођење друштва, да присуствује сједницама одбора и главној скупштини, да закључке, који се у овијем сједницима донесу, евентуално укине, или да и саму сједницу дигне.

РАЗНО.

(Гроф Лав Толстој умоболан.) Из Петрограда доносе новине жалостан глас, да је гроф *Лав Толстој полудио*. Име женијалнога овог песника познато је и нашем свету. За ближе познанике грофове није ова вест дошла изненада. Има већ доста времена, како се на грофу Толстоју примећаваху рђави знаци, који најпре изгледаху као *религиозни мистицизам*. Но се све више и више опажаше да са грофом не стоји добро, а у последње време се душевна боља сасвим истакла. Гроф је из богате, припознате куће и није имао никакве бриге у животу, беше на врхунцу своје славе. Занимљиво је, што је песник гроф Толстој сам себи шио хаљине и обућу говорећи, да је „ручни рад једини здрави и истинити морал.“ И наш дописник из *Винице* у 31 бр. „Јавора“ спомиње, да се гроф дао и на занате и обећава опширније нам о њему писати, јер га лично познаје, а не спомиње ништа о његовој душевној болести. (Баш при завршетку листа стиже нам из Русије оригиналан чланак о грофу Л. Толстоју од нашега сарадника, у којем се црта приватни живот грофов и његов књижевни рад. Но чудо нам је, да наш дописник не спомиње ништа о томе, што се по новинама разнела вест о душевној болести овога честитога човека, и ако је допис датиран од пре неколико дана. Чланак ћемо тај донети у идућем броју. Ур.).

(Здравице из српских сватова у Лици.)

О стари свате
Драги брате!
Ево је дошла снаша
У овај дом.
Широкијем путем долазила,
Још шарајем одлазила.
У овај наш дом догонили:
Валашасте овнове,
Златороге волове,
Коње вране,
Ћупе прасце.
Око куће опсједале
Пчелице,
А по пољу
Шеница бјелица
У љепо поље обсијата
По вр'у класовита
По сриједи перновита
А по земљи гусловита
Сноп колик поп
А влат колик ђак.
Туда свети Петар шећка
И мирисном китицом порошава;
Златном се палицом поштапа.
Мирисало нам поље
Божјим благословом.
У том пољу златан стан
Уз њег сједи Господ Бог
Неком дијели шаком —
Вриједнима капом,
Нама пуном врећом.
Добром срећом
У млину се самињало,
У наћва се накувавало,
У ватри се напјецало,
И домаћици дотјецало.
На четврти га дијелила,
А четврти на комадиће;
Развлачила га и растезала,
И свој нашој браћи дијелила,

У перо ухватио Г. Д.

НОВЕ КЊИГЕ.

Библиотека одабраних романа. Свеска четврта. ***Кумјасинови.*** Роман у два дела. Написао Анри Гревил. Превео *Бранко Мушицки*. Други део. У Новом Саду Издање и штампа А Пајевића. 8 — на, стр. 259. Цен. 75 новч. или $1^1/_2$ динар.

Библиотека одабраних романа. Свеска пета. ***Делија-девојка.*** Роман. Написао *Лудовик Алеви*. Превео *Бранко Мушицки*. У Новоме Саду. Издање и штампа А. Пајевића. 8 — на, стр. 171. Цена 60 новч. или 1 дин. и 20 п. д.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 36. У НОВОМ САДУ 8. СЕПТЕМБРА, 1885. Год. XII.

Једноболни.

Стоје двоје на далеко,
На *два* разна пола,
А у њима до две поле
Од *једнога* бола;

Њима ширно небо збори,
Да дужност одужи:
„Чујте вољу бога жива, —
Бол нека вас здружи!“

Али има *многих*, које
Једни боли гризу, —
И ти нису на далеко,
Не — већ здраво близу.

До њих виши глас не стиже,
Облаци му крате —
Иронија само шапће:
„*Рад'те како знате!*“

З.-Ј. Ј.

Књижевник и гостионичар.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ОД **В. М.**

(Наставак.)

IV.

Архимандрит није у манастиру. Отишао је у купатило не да се лечи, јер је потпуно здрав био, него да се мало разоноди и да га тамо не пече летња жега, као што би га у манастиру пекла. Новаца је за то имао довољно, та наши су стари са својим светим задужбинама осигурали калуђерима удобан живот. И тако су се сиромаси калуђери одрекли света, па и право је, да могу од жестоке припеке лети бегати у купатило и тамо окрепити своју снагу и своје здравље, те да се тако оспособе за даљи испоснички и богоугодни живот.

Али и братији је мило, што је архимандрит отишао у купатило. Није да су

оскудевали у јелу и пићу, кад је архимандрит код куће, али тек нису се могли тако слободно кретати, па с тога су једва чекали, да мачка оде од куће. И док је архимандрит код куће, братија је добро живела, али тек онда морали су измишљати, како ће архимандрита надмудрити и своју цел постићи. Тако н. пр. архимандрит има обичај, да калуђерима строго нареди, да за време целог дугог ускршњег поста морају постити, а светим оцима опет није ништа мрскије од поста и то с тим већма, што виде, да архимандрит мрси. Али архимандритова се реч мора слушати. Из те невоље љуте обично их извлачи оштроумље оца Венијамина. Кад поји живину, он уместо воде сипа ракије у валов, те се патке, гуске и ћурке изопијају и по авлији као махните трче и падају. Сад наменсик, отац Јосиф, отрчи до архимандрита као без душе и сав задуван јавља му тужну вест, да је у живину ушла нека ужасна мора, па ено хоће сва да поскапа. Архимандрит види и сам кроз прозор, да је неки бес ушао у живину, па да се не би штетовало, да не би живина улудо поцркала, наређује, да се прекоље.

Овај се налог архимандритов брзо извршује. Калуђери ликују, јер им сад архимандрит хтео не хтео мора допустити, да мрсе, само да не би пропало толико месо.

Поред свег тога братији је врло тескобно, кад је архимандрит код куће. Не могу се тако слободно забављати и веселити, као кад није он у манастиру. Сад је пак архимандрит на дуже време отишао у купатило, те је сад светим оцима срце на месту. И отац наменсик, и отац будилник, и оштроумни отац Венијамин радују се, а с њима и манастирски ђаци. Сад ће долазити весела друштва у манастир, сад ће бити весеља и пировања. Ђаци се радују, што ће их свети оци тим начином приуготовити и очеличити за свети испоснички монашки чин! У славу божју и у корист народа испразниће се многи бокал и изешће се многи батак.

Па тако се и догодило. Оног дана, када је Војислав добио кошар, дошли су у манастир два три млађа грађана из вароши са неколико глумаца из позоришне дружине Лазе Поповића, који је у оно доба путовао по Банату, Бачкој и Срему. Калуђери су их оберучке дочекали. Читаво после подне пило се у манастирској башти, а Цигани су свирали, те је манастир изгледао као логор веселих сватова, а не као скромно пребивалиште светих испосника, који су се света одрекли.

У вече је друштво отишло у трпезарију и ту је вечерало. За вечером се наздравило и певало „многаја љета.“ После вечере неки су повели раскалашни говор, неки су певали, неки су се картали, а сви скупа су немилице пили. Отац Венијамин сео је са двојицом грађана и једним глумцем око једног малог стола, па су ударили у „фарбл“. Један ђак стоји око њих и непрестано их служи вином. Један од грађана изгубио је сав свој ситан новац, па хоће да мења десетицу, но нико нема да му промени. Отац Венијамин вади из мантије кључић и отвара сандук, што је у једном буџаку стајао.

„Ја ћу променути десетицу,“ рече он, па донесе на сто стару камилавку, пуну натучену крајцара.

„Да силног бакара!“ усклинку глумац, сагледавши камилавку. „Само ми, оче Венијамине, овај бакар и сувише мирише на тас.“

„Боже ме сахрани! одговори отац Венијамин свечаним гласом. Ово је моја мучна уштеда. Откидао сам од својих уста, док ево крајцару по крајцару нисам напунио ову камилавку.“

„Живео отац Венијамин! Живео!“ одазва му се друштво уз смеј и куцање чаша, а отац Венијамин изброји крајцаре и промени десетицу. Камилавка

се тек до полак испразнила, па је отац Венијамин опет метну у сандук, закључа га и кључ тури опет у свој џеп. На столу, при којем су играли карата, створио се читав брег од крајцара, а мирисале су на тамјан и измирну.

После поноћи, кад је винце са свим ушло у лице, оканули су се картања, па се читаво друштво сложило у певању. Један је калуђер свирао у тамбуру, а остало је друштво певало, но врло су често правили паузе и пили. У таквом весељу протекла је читава ноћ. С истока је почело већ свитати. Гости су од силног пића клонули већ, те су их калуђери и ђаци морали формално одвући у ћелије да се тамо испавају. Калуђери су и том приликом показали, да су бољи јунаци од цивилаша.

Кад су тај посао свршили, отац будилник оде да клепа, отац намесник се спрема за јутрење, а отац Венијамин се шетао по авлији, да би му свеж јутарњи ваздух разхладио усијану главу. У мантији је носио тиквицу са ракијом, јер по његовом убеђењу не само свеж ваздух, него и ракија хлади човека. Свануло је у велико већ. У том уђе на манастирску капију један млад човек. Изгледао је као страшило. Коса разбарушена, брада и бркови у највећем нереду, очи црвене и помућене као да сву ноћ није спавао, него је терао љуту теревенку, у лицу је био међу тим блед као смрт, а хаљине и ципеле биле су му све прашњаве, те по томе се видело, да је дуго пешице путовао — ето, тако је изгледао тај човек, што је сад баш ушао у манастирску авлију. Оца Венијамина није ни спазио, него се упутио управо према ходнику, који води горе у архимандритов стан. Отац пак Венијамин застао је у својој шетњи и није могао одмах познати странца. Устрашио се у први мах од њега, па које страх, које несигурне очи од неспавања и тешкога пића учинише, те није могао странца одмах упознати, али кад је метнуо руку на очи и зажмурио једним оком, да боље види, а он храпавим гласом зачуђено узвикну:

„Војиславе, за име бога, јеси ли ти то? Откуд „оглашени“ у свету обитељ?“

Војислав се — јер је заиста он то био — на тај глас окрену и на неколико корачаја испред себе спази оца Венијамина, који му је друг био из детињства и с којим је заједно ишао у ђимназију до четвртог разреда, па за тим тадањег Велимира а садањег Венијамина због неваљаног владања протерају из школе. Велимир је за тим ступио у једну трговину као „практикант“, али ни ту није више до једне године издржао. За тим је келнерисао по Београду и разним лађама, што Дунавом путују. Из келнерства пређе у глумачки живот, па је као глумац обишао сву Србију, Хрватску и Далмацију. Најзад му се светски живот досади и он ступи у манастир, где се после дужег искушења и закалуђери. Са Војиславом виђао се и састајао и као келнер, и као глумац, и као калуђер. Старо пријатељство нису никад раскинули али иначе ишао је свако од њих својим путем.

„Ах, ти си Велимире!“ рече Војислав и пође му на сусрет. Руковали су се врло пријатељски. Отац Венијамин понуди му тиквицу са речима:

„Сигурно ниси још фруштуковао. Да видиш, како је изврсна. Овакве мученице још ниси пио.“

„Хвала. Не пије ми се.“

„Шта је теби човече? Изгледаш ми као да долазиш директно са вармеђског „дерешa“ или — да опростиш — баш из саме луднице. Ја тако усплахирено и страшно нисам изгледао ни кад сам представљао Саву Чујића, кад тумара по гробљу. Мора да ти се нешто страшно догодило! Збиља! Да ниси се какогод опио у вароши, па си у незнању којекуда тумарао, док најпосле после неколико сати тумарања ниси и до

*

ове свете обитељи дошао и ту се истрезнио. Говори! Ако је тако, лако ћемо мамурлук растерати. Имам ја за то универзална лека, а имамо и лепо друштво овде у манастиру. Чекај само док их разбудим. Сви су као да их је голуб бирао. Ни једном не можеш мане наћи. Но дакле, говори, шта ти је? Ја имам за сваку бољетицу лека.“

(Свршиће се)

Из Петефијиних „Ђулића увелака“.

IV.

С неба плава . . .

С неба плава затрептала
Звезда мала, пуна жара;
Така миља, така баја
Ни даница не дочара;

А у мени гласак збори:
То је она, бол утоли!
Махни живот, тебе моли,
На те чека, ох, ускори!

Вера моја рашчунана,
Залуд срце жељу вије —
Вера диже, летнуо бих,
Ал у срцу вере није . .

V.

Да-л ти рушим. . .

Да-л ти рушим снове тихе,
Мој алеме закопани,
Кад са својим верним другом,
Бледа лица, с мојом тугом
На твој гробак паднем мали?

Није није . . крока тиха
Крај хумке ћу немо стати,
Уста крст ће целовати
Целовај ће суза спрати —
И' онда ћу се дома дати.

VI.

Недирнуте . . ..

Недирнуте гусле стоје,
На гусли сам тугу вио,
Кад је тебе чедо моје
Црни гробак уграбио;

А јекне-ли кадгод гласак,
Зајаучел песма мала:
Тад је пукла једна струна
Једна струна са гусала.

Из дружине ***„Слоге.“*** **Раде.**

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак.)

ани се просуше по своје-
ом пределу, и уживали су
ивоту природе и богатство
производа, за њих беше то право арајство.

Шах Персијски са остатком своје војске повукао се на север у Техеран (северни стан) и утврдио се добро, а непрестано је прикупљао нову војску, да се у случају брзе навале арапске брани, а по могућству и да напада.

Међутим време је одмицало. Бога-

тији, угледнији и отменији Персијанци у Перзепољу брзо се знадоше додворити Отману. Они му по своме раскошном начину пружаху сваковрстне угодности и насладе, њему се тај живот допао и он је сасвим заливао у њега. Доглавници и војсковође, видећи шта им калифа ради, нехтедоше ни мало изостати. Они су још раскошнији и раскалашнији били. За вођама пође и војска. Перзијанке троваше намерно скромност и стид Арапских јунака. Они их намераваху разнежити и развратити; те тако онеспособити за даље продирање.

Мухамед је ово добро схватио, и његова брижна и уцвиљена душа, имала је само још јединог пострекача на живот, а тај је била љубав своме народу. Он је посветио ове последње дане свог живота да у сваком покрету народа ухвати ону страну, која на славу и величину народ одводи. С тога је он опомињао Отмана, на рад. — Отман пак видео је да су Емири, Шеици, Лале и везири за пландовање, па је у њих савета тражио, који су увек Мухамеда надгласали, те и даље се немарном уживању предали. Ово је годило и војсци. Тај сладак, заносан и блудан живот тако се допадао простом, на оскудицу навикнутом Арапину, да би му жао било оставити Перзијску земљу; а опет опријатељење са Персијским народом није будило у њему жељу, да напада и даље на Персијанце и да се крвави са њима.

Чудно је то, да су људи некако стидљиво морални, када су од једног племена сами засебни у скупу; но чим се помешају са другима, који им слабости изазивају, одмах чистоту своју окаљају и упусте се у неморалан живот. Тако су Арапи много и много правило из корана погазили заслепљени у страстима.

Међу јунацима, који су Перзепољ освајали био је и Јусуф. Он се јуначки са својим племеном владао; али је увео и своје дично, јуначко и поштено племе у разврат и заблуду; а то заото, да сам може раскошно и блудно живети. Њему нису ни на ум падале оне речи, што му их је некада Мухамед говорио, када су били на путу у Египат. Он није марио, да ли ће пороци народ упропастити, он је говео својој ћуди и својој страсти. Док се није Зулејка његова назвала, хтео је да погине од жеља и страсти, а сад је она била не само по имену његова, већ и у његовој тиранској власти, сада је заборављао на њу.

Мухамед није могао гледати тај покор и тај разврат. Он се гнушао свега, те кад је видео, да његове опомене ништа непомажу, скупи он једнога дана све важније поглавице из Нешедских саза, те им предочи живо пропаст, која као сан на пијане, на арапски народ наплази. — Он их мољаше, да саветују своје Бедуине, да се држе својих простих, природних обичаја, да буду чисти, умерени, узорити и праведни, и да се одлуче од оних, који их на разврат наводе. Ово се допало јако поглаварима Бедуинским, и они једнога дана са Мухамедом заједно подигоше своје шаторе, те отидоше далеко ван вароши у дивну Божију природу, и водише чист, побожан и скроман живот.

Ово беше Отману веома зазорно, а тим више, што су га његови доглавници подстицали против Мухамеда, те он позове Мухамеда на одговор. Мухамед је дошао одмах на позив калифов, та он је то и желео, да може касти, што му је на срцу, с тога он рече:

„Дошао сам пред тебе велемоћни владаоче, над свима правовернима, да ти се поклоним, и да ти исповедим да те поштујем и да ти се покоравам као глави народа. Ја сам био онај, који ти је помогао, да седнеш на престо сјаја и славе, али не с тога што си ми био пријатељ и што сам ти био пријатељ, већ с тога, што сам држао, а што и сад држим, да си дорастао тога високог позива. — Но једно замерам и јако ме боли. Ово навикавање нашега народа на

раскалашан и раскошан живот, то је просто копати сину пустиње раку. Немогу равнодушно, да гледам његову пропаст! — Ви држите, да није тако; а ја у своме тврдом уверењу хоћу бар да сачувам своје племе од те кужне и слатке болести, хоћу да се врати на дом онако снажно, добродушно поштено, како је одонуд пошло. — Будућност ће показати, ко је имао право. — У осталом, да не гледим, што ми оку и виду никако неможе годити и што ми срце и душа неможе поднети, одреди ме, да са својим Бедуинима пођем на Оман. Јуче је стигао глас, да се Емир побунио против твоје власти!“

Отман није био још сасвим покварен. У његовом срцу могла се још наћи жица племенитих осећаја; али у природи му је лежало, да буде приступачан за ласку, за хвалу, за сујету. Њега је ласкање, хвала уздизање и обмахна околине заглупила и заслепила, те је постајао плен страсних жеља. Но глас истине допро је до срца му. Тај глас беше за њега и прекор, стога је он желео да се савестне опомене опрости, зато он загрли Мухамеда и рече тронутим гласом: Мора се рећи, да си ти Мухамеде племенит човек. Претеран си, али то је опет врлина. Но ја мислим, да и ми сви остали тежимо за добром народа нам. Али када ти је тако тешко овде бити, а ти иди и укроти немирнике. Мој благослов и моја вера нек је уз тебе!

Мухамед се брижно опрости од Калифе, оде у свој табор подигне своје витезове и упути се преко Басоре у Оман.

Међутим се у табору Арапском проводи безбрижан живот. По некад је узнемиравала вест, каквог шаљивчине — изнурене и разнежене Арапе да долази од Ишпахана силна Перзијска војска. Одмах ударише свирале, бубњеви и таланбаси; ужурбаше се војници и велмуже; али наравно, када се показало да је шала, наступио би грохотан смех, а по томе још гњилији живот.

Прилику овога немара и нерада Отмановог, употребише у своју корист други славољубиви и властољубиви људи. У Египту убише Емира. Неки нов пророк почео је бунити народ око Меке, па и саме Медине. Мека и тако није марила за Отмана, те је и побуна лако се дизала. Особито је Арапима криво било што је Отман немарно седео у Перзепољу, и што се војска деморалисала те неодговара својој светој задаћи, да на врху мача носе даље пророково слово.

Када је Отману та вест до знања дошла, он се одмах истрезнио. Брзо начини и углави Отман са Перзијом мир, ког ови радо прихватише. Тада подиже своју војску, да умири бунтовнике. Са тешким срцем растадоше се Арапи, од слатког и заносног живота у Персији. Многи се вратио са пута натраг, а многи постаде неспособан целог свог живота. Отман се био јако забринуо; а тим више, што му је Јусуф дошапнуо, да је ту побуну потајно Мухамед потстакао, који се само заото није примио престола, јер није био известан, да ће га одиста задобити. Сада пак како је имао војску под својом руком, све му је лако и можно. . Отман се био јако забринуо, с тога је пожурио да се неби устанак јаче раширио, што би наравно било и теже угушити.

Али како се задивио, када је стигао у Медину; а ту чека Мухамед, који је Оман умирио, те са својим срчаним и јуначним Бедуинима, кад је дознао за побуну око Меке и Медине, прешао беше страшну пустињу, и ненадно нападне он на бунтовнике, растури их, а лажног пророка ухвати и сада га преда де у руке калифи правоверних; са умиреном покрајином.

Отман се није могао надати такој узвишености. Он није знао да нађе речи, којима би се Мухамеду захвалио. Он је знао добро, да Мухамед неможе заборавити никада владање калифово и дворе му у Перзији, па опет све ово њега ради.

Отман се овде преварио у рачуну. Он је држао, да је Мухамед ово одиста учинио у корист калифове личности; а није знао, да је Мухамеду било на срцу јединство државе; он се уплашио видећи на једно' страни немар и нерад Арапске војске а на много разних страна побуне грађанске и међусобни рат. То је само снагу општу раскидало и растроило: а његове велике намере, само су се тако остварити могле, ако буде јединства, слоге и заједничког општег рада народног. Само је заото Мухамед стишавао, а није распиривао пожар.

За овако важан рад, Отман је нудио Мухамеду да бира положај какав хоће у земљи. Мухамед се исто тако захвалио као и пре под истим изговором. — Заман је Отман покушао, да га сломије у намери, говорећи, како његов повучен за себе начин живота, даје неоправдане мисли неповерења, код самих његових пријатеља, и како су га и овом приликом били криво осудили; а то је баш самој општој ствари могло нашкодити.

„Мене и мој рад окривили?“ упита Мухамед изненађен.

„Тебе верни и честити пријатељу,“ одговори Отман са гласом, који је изражавао жалење.

„А ко беше та утвора?“ упита Мухамед сав зажарен љутином.

„Верујеш мојој речи ма да сам име прећутао, одговори Отман, хотећи избећи, какву немилу посљедицу.

„Ја ту милост од тебе, као од владара иштем; да ми кажеш име клеветника,“ рече Мухамед одлучном жељом.

— Твој искрени пријатељ, као што си га свагда називао, одговори калифа мирно.

„Јусуф, разумем. — Ох тешко њој!“ прошапута Мухамед, и оде напоље.

Отмана су збуниле те речи, и он је свога пријатеља Алију умолио, да пази на Мухамеда, да му се каква несрећа не деси. — Мухамед је отишао у свој стан, донесав собом гомилу бола. Он је од тога часа непрестано мислио на Јусуфа и Зулејку. Он је тврдо уверен био, да су страшне и гадне плетке морале Зулејку од њега одвратити, јер је он истинито осећао, да му је Зулејка подпуно привржена. Па и опет га је тиштало, што је Зулејка на речи таког ниткова, као што је Јусуф, могла његов характер окаљан наћи. Он је премишљао редом шта му се придесило, када је последњи пут у њеном замку био, кад је пошао тамо, беше му намера да се мало одмори, и да својој души нађе нове сласти и нова полета. Ал је напред у радости пливао, што ће уживати у томе слушајући, како Зулејка суди о старцу Граматику. — Мухамед је био Мухамеданац, он је детињством поцрпио ту науку, али се у његовој души и у његовом срцу порађала нека тајна жудња, за неком већом савршености. Ал је тражио поуку, која обухвата цео свет, све људе подједнако. Он то није смео ником казати у својој околини, јер је око њега било све фанатично заузето за мослинством, за кораном. С тога је мислио, да ће у Зулејкином замку, општећи са старцем Граматиком, доћи до правог извора *човечанства и љубави.* То двоје беше челенка његова живота. *Живео је за човечности и љубав.* Па како му је у оном тренутку било, када је видео, да му је љубав преотета — када је морао доћи до убеђења, да се зграда његових племенитих идеја почела да сурвава, јер баш љубав његова, чиста и анђелска, била је основ, са којега је он полазио да пригрли човечанство — види се и из тога, што је заборавио запитати за старца и што је у грозничавом стању непрестано тражио рада и борбе, да неклоне духовно под великим теретом болног утиска. — Сада му је у овом тренуту на мах пробудила се мисао на старца, и он одмах дозове свога честитог слугу Језиде и пошље га у замак Зулејки, да се распита за старца; а он се тога тренута

врати у двор Отману, те га замоли, да га пошаље са војском на Египат, јер му се није дало мирно и беспослено седети. — Отман је ову жељу радо испунио, јер га је тешило, да ће тако избећи сукоб између Јусуфа и Мухамеда. Он одмах изда Мухамеду берат за војсковођу над војском Египатском, и Мухамед се сутрадан крене на далеки и трудан пут.

(Наставиће се.)

Звездо моја на висини.

У часима тешког бола,
Кад ми очај душу свлада;
Кад ме изда мушка воља,
И напусти вера, нада:
Заман гледим, друга тражим,
Нигде свога у близини! . . .
Ти си мени понајближа —
Звездо моја на висини!

Срце младо, груди бујне,
Љубав плаха, што их реси!
Осећаји меки, нежни,
Душу носе по небеси!
Лака мис'о драгој хити,
Жиће тоне у милине . . .
Ти ми беше сведок срећи,
Звездо моја са висине!

Ал' и ова срећа мијну,
Понесташе идеали;
Однеше их, ишчупаше
Саможивља хучни вали.
Тек осташе ране љуте,
Сушта слика рушевина . . .
Ал' ти јоште љупко светлиш,
Звездо моја са висина!

Ој, па светли лучем зрачним
И озари моје жиће;
Недај душу, да ју трује
Искушења горко пиће!
Изведи ме на пут прави,
По стази ми јасно сјини . . .
Љубавницо душе моје,
Звездо моја на висини!

Вршац. **Т.**

Борба Марка Миљанова с Пеком Павловићем.

ЦРТА ИЗ ЦРНОГОРСКОГА ЖИВОТА од **Ј. ХОЛЕЧЕКА.**

ПРЕВЕО С РУСКОГ

Стева Ј. Радосављевић.

(Наставак)

Конзервативци Црне Горе нису противници напретка. Они примају врло радо са запада све, што доноси стварне користи, ал неће ни да изгубе старославенски тип народнога живота. Они с драгим срцем позајмљују науку и устројавају школе, но свима се силама противе ономе, који хоће да обмане и себе и свет, показујући западну бљескаву спољашност, мамак културе. То није доста па да се сме назвати образованим човеком и заслужним реформатором.

Црногорци врло радо стављају својој младежи пред очи пример Срба из Србије, који су се, према њиховом мишљењу, подпуно „полацманили“ и са сатиричким осмехом на лицу причају, како Срби „праве каријеру.“ „Иду ти они брате у Париз, ступају тамо на „велике науке“ код некога бербера; од њега ти они брате ускоро приме и науче како се вјешто и слатко подмигује, помодно гиба и течно лаже; науче „парлафрансе“ „команву“ и „вулеву“ и после краткога времена виђаш их како се мажу помадама, чешљају по мустрама, пуштају „бокенборт“ а брију тамо, где се најмање треба бријати; како увоште бркове да стрче лево и десно круто као у мачка, како ступају лако на прсте и брзо се врте „кругом“ на обје стране а чим претрчи миш

преко оџака а они у бјег и врисак. Кад ти то сврше, постају код куће предметом кађења а за годину-две дана и министрима.“

Самостални као и видни положај Марка Миљанова, његова велика слава у „Совјету,“ богата опитност, благородство у животу, безкорисна част а највише његова већ баснословна храброст учинили су га природно да буде глава „старо-црногорске партије.“

На Марка Миљанова гледају са уздањем и потомци оних војвода чију је власт сломио књаз Данило и тако их лишио престола силом оружија. Они се никад не могу помирити с тим да је род Петровића, до скора у свему раван њима, уједанпут истрчао на површину и постао узурпатором, господарем.

Међу цетињским придворницима не ужива Марко никакву љубав. Но Марко не пита, да ли се његово поведење коме допада или не; он живи по своме ћитапу и не гледа никога и на ништа. Он се не да сравнити са никим; физички се није нашао још ни један, који ће му преимуштвено стати на оглед и кога би се побојао; наравствено још нико, који би у свему био тако величанствен, пун јуначки врлина и несебичан. Нико се с њиме не може сравнити јасноћом здравога мишљења „макар што није ни најмање „образован.“ Њега не треба сматрати грубим, јер су његова мишљења благородна; у суђењу му је смеса практичне философије и јуначке појезије, макар што је као војник прек и искрен. Што му је на души, то му је увек и на језику. Најмање се може умањити цена његовоме херојству, о ком знају да причају и деца у Црној Гори. Његови противници, не знајући шта да му у грех упишу, назваше га дивљаком, хотећи тиме да покажу, како Марку не достају танкости у саобраћају, у слађаности изражаја и у лакоћи улагивања и подмигивања. Ми и те недостатке можемо спокојно рачунати у врлине и у преимућство над обичним људима. Човек који реже правдом а нема рашта дворити својој себичности, тај не сме да обраћа пажње на овога или онога, на то или друго нешто а најмање на оне, који са лаганошћу свугди се и у свакој прилици траже допадљивости и моралне или материјалне користи. Ови имају рашта да се мигаве а Марко има све: и славе и јунаштва *и врлине.*

Ево дође ти једноме Марко на Цетиње. Изузетно, његов долазак данас није означавао блиску војну као обично. Црна је Гора овога пута уживала један од своји ретки одмора; требаше јој мира да одане, да прикупи свеже силе за нове борбе. На њеноме политичкоме хоризонту не показиваше се ни најмањи облачак. Херцеговачки апосто борбе, Пеко Павловић, такође је био ту и срдио се, што у време мира — а Пеко би казао у безпослици — губи цену и углед.

За таке госте као што је Марко, књажев је двор био вавек отворен и доступан. После краткога поздрава и одпоздрава уведе га књаз у „оџак,“ пространа одаја, у којој се обично скупљаху Црногорци около свога господара ради узајмнога договора и „вијећања.“ Једнога из придворника проникне помисао, да би било веља призора, кад би се оба славна борца противу Турака, Пеко Павловић и Марко Миљанов, упустили један противу другога у борбу.

— Марко, рећи ће он — истина ли је да си ти највећи јунак Црне Горе?

— О томе не питај мене, но црногорске гусле; послушај их и оне ће ти на то одговорити.

— Питах и слушах гусле, Марко, но оне ми не одговорише како ваља. Једне хвале тебе, друге преузносе Пека Павловића.

— Е па које гусле гуде боље? Ја у томе не завидим никоме а најмање Пеки.

— Ти се бојиш да се не покажеш не искрен и бјегаш од правога одговора. То је од тебе Марко дојиста племенито. Пеко је искренији. Кад га упитах то, што и тебе, он рече: не говори ми о Марку, Марко не ваља ништа.

— То Пеко није казао.

— Но ако је казао, онда?

— Не, није то он казао. Пеко је јунак, и суди свакому по заслузи. Ја не опредељавам себи места сам, међу црногорским јунацима, јер ни једнога не могу ставити позади другога. Но ако би се кој-год нашао и осмелио да посумња у моје јунаштво у опште, нека тај син стане преда ме, лице к лицу, ја ћу му

написати на леђи крвавим буквама, шта треба рећи а шта не, да други пут не заједа својим пашчим језиком.

— Шта се ти опет толико гњевиш? Пеко је овде и можеш га сам упитати.

— Ђе је он?

— Ко ће га знати! Он ће бити ту некуд у дворцу, потражи, наћи ћеш га.

Гњевни Марко не прослови више ни словца, нити посумња у речи клеветника, но се одма крену да потражи Пека по дворцу. Завиривајући свугди дође најпосле и до кујне где се готовљаше за перјанике и кабадахије. У кујни седеше Пеко на поду са набитом лулом на колену брљајући машицама по запреченом згаришту и тражећи грумењива угљена. Тесни рукави од танкога платна једва да су могли ма и најмање сакрити свемогуће му мишице. Нагрудник, густо извезен сребром, блис аше се као панцир спрам светлуцања ватре са оџака.

Придворници остадоше напоље да својим присуством не наруше оно, што буде дошло, но су могли видети све што бива и чути све што се је говорило.

— Помози Бог, поздрави Марко.

Пеко се полако и гломазно окрену њему.

— А Марко, добро дошо Марко, — ласкаво одноздрави Пеко, седећи још на истоме месту брљајући све једнако по пепелу.

— Ја дођо да те запитам, који је од нас бољи јунак у Црној Гори?

То питање, тако изненадно, изнуди Пеки испод бркова и већа осмејак.

— Ти, одговори он.

Марко би тим одговором поражен, но осмејак Пека учини му се подозривим.

— По чему?

— Ето по чему. Много пута бива ја међу Турке, груди у груди, лице к лицу, но ми се никад није случило да побеђујем, окретајући непријатељу леђа као ти.

— Марку остаде сад да бира и да погађа, шта се таким одговором хоће, да ли увреда или признање његови заслуга. Пеко је знао Маркову тактику, с тога је онако и одговорио. У сукобу са Турцима, Марко пре свију напушта бориште и окреће леђа у бегству. За њиме појуре сви остали а Турци шта ће, но држ' за њима. Тако их Марко увуче у заседу, згодном теснацу, окрене се и после без милости сече и конаби. Таким је начином Марко више пута сатр'о Турке, но кад се то не би знало, или кад случајно то не би повукло собом пораз Турака, Марко би остао осрамоћен и презрен. Марко је схватио одговор Пека и осмену се. Јунаци умеју сретати једно друго оштрином речи тако исто, као и оштрином ладнога ханџара.

— Ја како ти мислиш чоче Пеко, зар за Турке није доста и толико части, кад им моји Кучи за тренут обрну леђа?

— Да, ја сам то увек и говорио.

— Шта?

— Да је главно место части Кучима њихова задњица.

— Еј чоче Пеко, зар ти са Марком Миљановим тако говориш? Шта више ти преда ме не рачиш ни да се дигнеш? Зајиста је дакле да се ти сматраш за бољега јунака од мене.

— Никада ја то не каза.

— Шта зар већ удараш у страну!

— Марко, Марко! слушах ја о теби да си ватра жива, но не знадијах да си тако и нерасудан. Теби слазе речи са језика брже, но што бјежиш испред Турака. Не шали се самном и буди задовољан с тим, што се до сад не диго, ти би брзо увидео да ниси у горама Кучким но на равноме Цетињу и да Пеко Павловић није глупа турска бундева која слепо срља у твоје вигове.

— Ну божије ти вјере Пеко, дижи се, на борбу да од сада Црна Гора не буде у неизвјесности који од нас двоје једно друго превасходи. Но да обећамо друг другу: који од нас буде побјеђен, он да буде до саме смрти обвјезан да призна преда сваким, да је победилац био бољи јунак од њега.

(Наставиће се.)

Од кад постоји наша земља?

ПО Др. КЛАЈНУ — В. МЛАДЕНОВИЋ.

(Наставак.)

Већ је Хипарх приметио у II-ом столећу пре нашег рачунања, непрестано растење дужине сталних звезда, појава која је позната под именом „прецесије ноћне равнодневице.“ — Услед овог пролазила је велика оса земљиног пута кроз цело небо, осим неких извесних периода. Данас пак најближа је земља сунцу у почетку Јануара, а најдаља у почетку Јула. Овај ће однос бити обрнут у току хиљаде година. А према данашњем положају вел. осе земљиног пута, излази, те је лето на северној полукугли од прилике 8 дана дуже, него на јужној, а на јужној опет зима за толико дужа. Овај однос постаће обрнут, при обрнутом положају оса земљиног пута, тако, да ће тада лето на јужној полукугли за 8 дана дуже трајати. Из овога је Адемор извео закључак; да је то узрок непрестаном нагомилавању леда на јужној полу-сфери. А нагомилавање леда узрок је опет, те вода струји од северних предела тако, да око јужног пола највећу дубину достиже.

По струјању воде, од северне полу-кугле ка јужној, где се од части смржњава и по њеној транслокацији израчунао је Адемор поремећај тежишне тачке нашег сфероида у правцу јужног пола, што такође доприноси већем струјању воде на јужни пол.

Услед овог непрестаног колебања земљине осе, однос постане обрнут, тежишна тачка враћа се у свој средњи положај, вода се сад почне више смржњавати на северној полукугли услед дужег трајања зиме. Нови преливи струје тамо, тежишна тачка осцилира на север, равнице се у нашој полусфери натопљавају и исушују, а око јужног пола потапају се нови континенти. По Адеморовом рачунању сврши се цео опток периоде велике осе земљиног пута за 21.000 година. Тако, да је око XIII столећа био максимум најповољнијег стања за северну полукуглу земље.

Врхак последње ледене периоде био је овде у години 250 пр. Хр., а оно најближе ледено доба има се очекивати у год. 11.750 по нашем рачунању.

Ова Адеморова теорија, која је овде у кратко изложена и која на први поглед много обећава, коју би многи геолог примио са одушевљем, на жалост не може опстати ни пред најмањим научним испитом.

Јер по рачуну неких француских теоретичара излази да је без сваког основа. Тако је Медлер, по краткој студији ове науке, дошао до доказа, да су то само Адеморове гатке, да се тежишна тачка земље може пореметити, на чему поглавито почива његова теорија. За то и крајње тачке ледене дôби имају се сматрати као априористичке гатке. Јер непрестано колебање вел. осе земљиног пута не може бити никако са свима равномерно сразмерне времену. По рачунању пак Лемановом ово колебења износило би у данашње време на 61,674“ оно би дакле свој циклус прешло за 21.000 година, кад би то средњи покрет био, те за то ни ова предпоставка није тачна. На закључку најближе иљаде година била би она највећа, а после би опет расла. Колико ће и до које границе ово растење ићи, то се данас не може никако тачно знати, дакле ни тачан рачун за целу периоду, као што је Адемор извео, то је за то ова предпоставка без сваког основа.

Француски математичар Фурије покушао је, да изведе путем математичним време леденог доба, а по томе и старост земљину пре њеног усијано-течног стања. Но ови термометрички рачуни не могу се данас још извести. По овоме математичару опада данас сопствена топлота земљина толико, да она не може спасти за 30.000 год. ни за половину њене средње вредности, те по томе не износи још ни за 0.003° C од времена цветања Александријске књижевности.

Но Фурије је са својим закључцима далеко отишао, као што је то Мунке приметио. Јер и кад се сва средства употребе не може се одредити, колико је степена топлоте земља имала

у свом првобитном стању, те да би се отуда могао извести закључак о хронолошкој старости њеној, те за то су и та нагађања без сваког основа.

Међу хронолошке одредбе спадају и покушаји, да се одреди старост извесних формација. Ту спада и покушај Бишофа о постанку каменог угља, што се рачуна на милионе година; но сви ови покушаји ипак постоје на самовољној претпоставци и махом су чињени са појединим формацијама, чешће са најмлађим. А да се одреди старост целе земљине коре то није нико покушавао, јер су се сви основи јављали као оскудни, којим би се то могло постићи, те се сви ови покушаји могу само ценити као приближни.

И доиста који би могао премерити далеко доба, које још далеко лежи од појаве горостасних ихтиосаурија, који се, својом прождрљивом главом, издизаху изнад таласа великих океана; који би смео одсечно казати број година, од како се образовали први слојеви на нашој млађој планети, када сигурених брда још не беше; обухватити сво време угљеног, крединог и терцијерног наслагања, па и дилувијално доба, које ће све можда још дуго остати у тами.

Неуморним трудом геолога успело се, да се одреди релативна старост најстаријих и крајних састојака земљине коре. Тако наука зна да каже, да је парче гранита далеко старије од парчета креде. Али ове релативне одредбе састојака земљине коре не могу служити да се дође до савршене хронолошке одредбе земљине старости.

Док неки узимају да је најстарији дилувијум наслаган за милионе година пре данашњег, дотле опет узимају други за сто и хиљаду пута краће време, а са истим подацима.

Тако зна се, да данас опште примљена Дарвинова теорија о постанку фела узима огромно велики простор времена, те да је могућнијом и јаснијом учини. Па за то није ни чудо, што се и време од кад се земља као чврста лопта око своје осовине окреће, рачуна на билионе година.

Отуда се и јављају питања о старости земљиној као нужна последица тог, што су не решена.

У млађим формацијама земљиним оскудевају петрефакти, по којима би се могла бар одредити релативна старост. А и други знаци оскудевају у најмлађим слојевима, по којима би се могла ценити старост земљина.

Но са следећим подацима, покушаћемо да бар приближно одредимо релативну старост обртног сфероида наше земље.

Можда ће ове одредбе времена постати тако тачне, да ће ова тачност моћи бар да конкурира са одредбом, којом астрономи одређују удаљење сталних звезда.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

РУСКИ ГРОФ, СПИСАТЕЉ И — ЧИЗМАР.

(Оригин. допис „Јавору".)

Августа 28. биће једноме Русу 57. година, који је по рођењу аристократа, а по занимању списатељ и — чизмар. Мати му беше *кнегиња* а претци *грофови*, још од Петра I., а он нити је пострадао, нити изгорео, нити се пропио, а овамо шије чизме и ципеле, пише књиге и књижице, он — племић и официр!

Баш вам је то прави Рус! Понижава се, не зна ни шта је „Standesehre!"

Делија је тај богат и ожењен, па ипак гроф и — шустер!

Да ли би и која наша Српкиња допустила своме мужу, да остави господство и блесак; да ли би која наша милостива госпа рекла свом супругу: „Буди пре поштен шустер, него господин готован и паразит!"

Хе, ал наша госпа хоће најпре да је госпођа „капетаница," па „обрштерка", па „генералица."

Многи су грофа питали: за што он шије чизме, кад не мора. „Како „зашто" — ђипиће на то гроф, „свакоме човеку треба занат, *треба да мења умни рад са физичким*."

И мени је гроф и без питања од при-

ике то исто казао, и даље вели, да се он
сећа тим здравији, и онда је прекинуо и
рећутао можда најважнији разлог.

Жан Жак Русо такође је саветовао изучење заната, да би престале *сталешке* пре-расуде, да се зближе и измире противполо-ени појмови о сталежима, да не гледа један ругог попреко и као с неке висине.

То је можда и гроф имао у виду, кад решио да учи занат.

Можда хоће да живи од *личне* зараде, а се не ослања на оно, што је *наследио*. Можда а држи да нема ни моралног права користити тућим радом и трудом, па ма тај рад и труд еговиx родитеља био. Јер шта је крив други, оји ништа није наследио, да му родитељиису ништа оставили, те да морају вечито да аде. Може бити да се гроф и наследства дрекао, јер знам да врло скромно живи.

Реч је овде о рускоме грофу и писцу *Лаву Толстоју*.

Лепо је то од њега, што је он својим офовским рукама својим примером осветтао анат и поштен рад.

Неправедна је она руска критика, која ели да гроф проповеда као апостол, а живи - господски.

Гроф живи врло просто и врло умерено честo иде пешке из једног града у други; девен је као обичан сељак великоруски: у лаветној или црвеној кошуљи без капута, пасан кајишем или појасом. Он не носи руквица, маншетна, а још мање златних прстења других раскошних ствари. Јело му је такође росто, а једини луксуз, што сам приметио, је лепа дивна башта, пуна мирисава цвећа. о и та је више за породицу му, него за ега. Грофу је добра и шума, у којој живи. ворац грофов није луксуриjозан; око њега је ашта, а око ње шума и њиве, имање, спаилук егов.

Гроф је импозанта личност: крупан, висок, рномањаст, проседе браде, врло озбиљан, амишљен.

Кад иде више је налик на Скобељева или аквог трибуна, него на аскета. Достојевски е више био налик на душевно и физички изученог аскета. Овај је бодар, корача поносито и полаже много и на физички развијтак. Кад говори дође у ватру, а гроф одсеца, грми и одваљују се велике идеје и језгровите мисли, оштрим словом и језиком. Онда је Хорватовићеве нарави. У опште је гроф оригиналан и кад иде, и кад седи и нема код њега формалности, афектације, све је код њега природно и оригинално.

Од *српских* ствари заинтересовао се гроф Толстој за *Назарене* и за наше *задруге* граничарске, које већ изумиру. Политика га слабо занима. Он је човек козмополита, није националиста, ал стоји много ближе народу и зна га боље него „Славенофили.“ У разговору не меша ни једне туђе речи, говори чисто руски. За рат није био, нити је за икакав рат. Он страшно мрзи насиље и проливање крви, ма где то било.

„Босанске аге и бегови,“ рече гроф једном приликом, „то су исти као и наше спахије, зашто дакле наши да *тамо* ослобађају? . . .“

Питао ме је гроф: како је земља у Србији раздељена, да ли онако, као у западној Европи, или онако као код Великоруса. Познато је да у Русији општина управља земљом, а не личност, да породице добивају од општине на извесно време, на 5, 10, 15 година земљу, и то не подједнако, него сразмерно према броју душа у породици. По истоку рока, земља се на ново дели. То је неки комунизам и за то и ничу Бакунини, Херцени, Крапоткини и Лаврови у Русији (? Ур.) Гроф вели да ће руска „општина“ пропасти, ал’ да ће се опет појавити *„сознательно,“* а сад постоји *„несознательно.“*

Занимљиво је како се забавља породица грофова недељом у својој кући. Најпре играју у башти неке игре, а за тим иду на чај. Ту се ваде из њиховог домаћег поштанског ковчежића списи (песме, мале приповетке и други састави), што су их преко недеље они сами анонимно написали и у поштански ковчежић свој бацили. Гроф, грофица, синови, кћери, гувернанта и рођаци напишу сваки по нешто преко недеље, по какво „сочиненіе,“ и тада се чита на глас редом једно за другим, те се о томе разговара и оцењује. Пишу се ту и француске песме и чланци. Кад сам ја био тамо било је 25—30 особа за столом.

И грофица пише руске стихове.

И грофица и синови и кћери — сви су просто одевени, синови као и други ђаци, женске без свакога накита.

Сви су у породици лепи, особито старија кћи, која је по нарави исти отац.

Прелазим сад на књижевни рад грофа Л. Толстоја.

Од новијих му дела чује се о делима: „Что намъ дѣлать?“, „Въ чемъ моя вѣра?“ и „Толкованіе Евангелія.“ — „Въ чемъ моя вѣра?“ или „исповест“ штампана је само у 50 примерака и раздана је међу пријатељима. Више не допушта гроф да се штампа, премда нема ту ништа страшнога, ал' реакција је тако преотела маха, да свуда види само социјализам комунизам и револуцију. За то иде „исповест“ литографисана од руке до руке, и преписује се тако много, да је то све јавна тајна. Тако исто ваљда и оно *„Шта да радимо?“* „Исповест“ је превела грофица сама на немачки језик и потписала своје породично име *Софија Берс*. „Толкованіе Евангелія“ је лане још било у рукопису, а до сад је можда већ штампано и преведено у Немачкој и Француској. Пре тих дела хтео је гроф да напише роман *„Декабристи“* т. ј. буну војничку, у којој је познати Србин и војсковођа *Милорадовић* од бунтовника убијен. Роман је почет, ал се неће свршити.

Пре руско-турског рата свршио је велики роман *„Анна Каренина“* где се међу осталим великим идејама спроводи мисао о пустошу и покварености великог светског живота и радостима мирног тихог живота. Роман је преведен на француски језик а и превод на немачки чини ми се да је готов. Најбоља је критика томе роману књига *Громеке* на руском језику. — Велики роман *„Војна и мир“* припознат је у европској литератури као један од најбољих. (Баш сада излази и мађарски превод овог романа. Ур.) Он представља, као што је познато, велику слику од 1812. године. — Чудновата је изрека самога грофа, да се *„Војна и мир“* слабо чита и да публика добро чини, што тај роман *не чита*. У малој приповетци „Чѣмъ люди живи?“ је — вели — то исто казано, што и у великом роману „Војна и мир,“ само много краће. Овде је — рече ми — квинтесенција свега. Ту даје пример и слику неког бедног чизмара и неке сироте жене с великом породицом. Признајем, да нисам још никад читао приповетку која са тако мало речи, тако много каже. Стари чизмар — то је он сам, и тим добива приповетка особити интерес, кад се зна, како гроф сам живи и какве идеје он проповеда. Гроф Толстој фино пише; он избегава изражаје, за које би запела цензура, ал' опет исту мисао каже. Читајући *„Ану Карењину“* ја сам нарочито тежио да дознам, да ли је гроф то хтео казати, што сам ја при читању мислио, па сам се после уверио, да сам добро схватио његове намере. Сад је већ дотле дошло, да „Вѣстник народне волѣ“ штампа оно, што се овде у Русији из Толстојевих дела штампати не сме. Журнал тај излази у Женеви.

Како се гроф Л. Толстој стара за просвету народну види се из тога, што је за сеоске школе написао оригиналну азбуку, књиге за читање и што је издавао педагошки журнал „Ясная поляна.“ У младости својој писао је Лав Толстој „Дѣтство,“ „Отрочество,“ и „Юност.“ После као официр на Кавказу писао је „Набѣгъ,“ и „Руска лѣса,“ „Козаки“ и „Военные разказы.“ У годинама 1853—55. бавио се добровољно у Севастопољу, и онде је написао: „Севастополь въ декабрѣ“ и „Севастополь въ маѣ.“

После рата оставио је војничку службу и писао је у селу приповетке: „Два хусара“ „Три смерти,“ „Семейное счастіе.“ (Ово је на српски двапут преведено: у листу „Даници“ изишао је превод Марије Лебедеве а засебно у књизи превод Саве Петровића под насловом *„Срећа у браку.“* Ур.)

Интересантно је да млади гроф није хтео да сврши универзитет, и ако су га сви молили. Он се сећао Бакунинових речи: „Маните се универзитета, који вам лажном науком хоће ланце да кује!“

Кад бих знао да не грешим, ја бих сравнио грофа Л. Толстоја у неким особинама са Дарвином, Кантом, а особито са Русовом. Неки га сравњују с Гогољем и Шекспиром. Гроф

сам високо цени Гете-а, а ако се не варам и Русова.

И Русо је бегао од градова — и гроф Толстој; обојица пишу своју „исповест;“ и Русо је рано изгубио матер — и Толстој.

Гроф Л. Толстој живи скоро 30 година на једном и истом месту; он живи у селу „Јаснаја пољана,“ где се и родио, у Туљској губернији, крапивенском срезу. Но да ли ће тамо живот свој и завршити?

Остаје нам још да пожелимо, да гроф Лав Толстој још много и много рођендана својих дочека, на корист свима онима без разлике вере и народности, који га читају и који уживају у делима његовим, која су у целој Европи уважена.

У Русији. **Кнез Рита.***)

ДРУШТВА.

Матица Српска. *IV. састанак књижевнога одељења 24 авг. (5 септембра) 1885.*

Чита се извештај о раду књижевнога одбора од последњег састанка књижевног одељења до данас.

Чита се извештај књижевног одбора о раду одбора за издавање „књига за народ“ из закладе народног добротвора Пере Коњевића.

Јован Ђорђевић јавља, да је прочитао позоришно дело *Мите Поповића: „Наши Сељани“* и да се обрадовао, кад је видео, да се код нас почињу узимати слике из народног, и то из сељачког живота, а још се више обрадовао, кад је видео, да је песник прилично познат са овим животом и његовим и светлим и тамним странама.

У „Нашим Сељанима“ пишчева је тежња добра, заплет је доста вешто изведен, епизоде овде — онде згодно уплетене, цело дело није ни сувише дуго, ни сувише кратко, свршетак задовољава. Кад уз то узмемо још и песме, којих има пуно, онда се таквом комаду може прорећи добар успех на нашој позорници, успех који ће задовољити не само недељну публику.

Према свему томе оцењивач је тог мишљења да дело заслужује награду, а особито ако би писац учинио у њему неке измене, које оцењивач редом напомиње, а које су таке природе, да се могу извршити, а да целина дела не страда.

Милорад П. Шапчанин, као други оцењивач, јавља, да је поменуто дело Мите Поповића тек неки дан примио од првог оцењивача, и да ће га проучити чим посвршује раније предузете послове хитне природе

*) Писмо ово датирано је 21 авг. о. г. дакле кад се већ био разнео глас по новинама, да је гроф Л. Толстој душевно оболео, те нам је чудо, како уважени писац овога чланка о томе ништа не спомиње. Дај боже да та вест буде само новинарска патка.

Ур.

Узима се за сад на знање, док не стигне и друга оцена.

Др. *Милан Јовановић-Батут* јавља, да су му издата на оцену три дела, која су стигла на расписану награду, и то:

1. *„Градиња и син му Немања,“* историјска трагедија у 5 чинова од М. Поповића.

2. *„Ново доба,“* комедија у 3 чина од М. Ј. Илијћа.

3. *„Прнцуз“*, позоришна игра у 4 чина са певањем, с потписом Карански.

1. Трагедија Мите Поповића иступила је из конкуренције. Писац је овластио оцењивача на најаву, да за сад повлачи своје дело натраг и да ће га тек после неких измена наново поднети.

2. *„Ново доба“* је комедија необична склопа. Прве две радње изведене су правилно. Заплет је духовит и интересантан, а са свим нараван. Особе су маркантне, карактери истинити и консеквентни; ситуације пуне чисте комике бездрастична зачина; радња жива, природна и нигде не застаје; епизоде показују органску заједницу с целином; долази лаки и окретни. Све то тим је јаче и неодољивије, што је доиста са свим оригинално. Ни један карактер, ни једна ситуација, ни најмања епизода, ни једна фраза у дијалогу није узета са туђих калупа, него је све ново, а све наше. Видимо суште нас, наше заблуде, наше погрешке, наше страсти, наше слабости, где се са позорнице благо исмевају, те тиме коригују. Видимо, да нас је досад познавао, а осећамо да је право имао, што нас је тако изобличио. По томе је дакле и тенденција те комедије на свом месту. На жалост, ако је писац, који је створио таку лепу експозицију и тако диван заплет, у другом делу тако малаксао, да се одмах иза тога место духовитости и оригиналитета наилази на усиљено измишљање, место оне здраве, невине комике, оног лаког али одмереног титрања са нашим махнама и погрешкама, на тако рећи неосновану раздражљивост на детињасто бурење. Велика штета, што је писац, и у расплету спао на тривијално средство, на елементаран случај, на пожар, да њиме дође до краја. По заплету се могло надати, да не ће требати случаја или бар не тако голе случајности, већ да ће писац конзеквенцијом својих карактера, својих слика и поспешним поступањем своје радње одмерити све прилике и неприлике, те створити органску целину само из себе: живот у обичним, мирним својим размерима као што га је почео стварати. То није учинио, и тиме је већ сишао са висине своје.

Друго је још важније, та комедија по овом завршетку управо и није комедија. Ми ћемо се сви смејати којем невином неспоразуму и радоваћемо се, кад се лепо изравна, али кад се тај неспоразум заоштри па сврши тим, да који од фактора понесе отуда незаслужену рану или љагу: то онда већ није за смех, то није шала, то нас не може задовољити.

Тако је и у овој комедији: неспоразум је невин, а последице претешке. Трагичан свршетак у тој коме-

дији противан је и сваком правилу естетике и сваком обичном схватању комедије. Махом нам зауставља све и веселе и задовољне жице — струјанице срца нашег, те остави глуву пустош, или прави бол. Све је поништено, све парализано.

Осим тих примедаба приговара оцењивач и неким малим недостатцима у форми, који би се, међутим, лако могли поправити.

Према томе оцењивач за сада не може препоручити „Ново доба" за награду. Ако би писац био вољан поправити своје дело према захтевима критике, оцењивач би се радовао из свег срца, тим више, што је уверен, да би те поправке одговарале изврсном заплету у првој и другој радњи.

3. *„Припуз"* је сасвим површан посао. Заплет је сасвим слаб. Карактери готово сви једнаки: све саме хуље и неваљалци, који ће за новац све учинити. Најгаднији је Припуз. Таког чуда од човека једва да има на свету. И најгори зликовац не признаје своју погрешку, а Припуз се слади тим, да што грђе о себи рекне. Има, до душе, по гдегде комичних ситуација, али је све то претрпано у непрестаном понављању неваљалства и нитковлука. Много је и неприродних ситуација. Све је усиљено, заоштрено, смишљено, без живота. С тога оцењивач не може то дело препоручити за награду.

Милан Савић као други оцењивач, слаже се потпуно са оценом дра Милана Јовановића-Батута.

На основу тих оцена позваће се писац комедије „Ново Доба" М. Ј. Илић, да према примедбама оцењивачким поправи своје дело, и да га онда наново пошље за награду.

Милан Андрић јавља да је прочитао позоришно дело пок. *Јована Кнежевића* под насловом *„Великодушније и благодарност"*, које је син пишчев Душан Кнежевић поднео за награду.

(Свршиће се.)

РАЗНО.

(***Астрономска открића.***) Астрономи имају сада срећу са новим открићима. Један телеграм килске централне станице за астрономске телеграме јавља бечкој звездарници да су Брок и Пелп открили нову комету. Саопштени подаци о њеном положају гласе: „22 август, 8 часова 26 минута средњег времена (Кембриџ, сев. Америка), 206 степена 56 минута ректасценсије, и 37 степена 6 минута северне деклинације. Дневно кретање нешто је више од једног степена у ректасценсији, а у деклинацији пола степена северније. Томе треба додати, да комета има језгру, која је једнака звезди девете величине. Синоћ смео нас је један облак на западу, да комету потражимо. Готово све комете новијега времена откривене су у Америци, где се у велико баве астрономијом. Исто је тако 22 августа на бечкој звездарници откривена нова планета. Она је као звезда једанаесте величине и био јој је у 11 часова у Бечу положај 353 степена 40 минута ректасценсије, и 16 степена 10 минута јужне деклинације, њена је нумера 250. На открићу ових 250 малих планета суделовали су: Др. Палиса у Бечу са 48, професор Пеперс са 43, директор Лаутер са 22, Ведон са 21 итд.

(***У Чини већ одавна постоји особита метода еманципације женскиња.***) Наиме постоји мноштво удружења, која са религиозним прописима и са манастирским животом немају везе. Девојке, које образују таква удружења, већином су кћери имућних људи, а сиромашне девојке издржавају се о заједничком трошку. Удружење ово нема строгих правила, него носи обично противан карактер. Удруже се пет, шест и више девојака, и настане се код какве честите удовице, која над њима врши надзор и сматра их за своје кћери. Нека је напоменуто, да се удовице у Чини по други пут не удају, јер би тиме изгубиле своје добро име. Младе девојке образују дакле удружење, само да се не удаду. Дешава, се да се по која из породичних обзира мора подврћи формалностима брака, ал и оне остају чланице удружења. Оне не станују код својих мужева и немају са њима никаква додира. Деси се и то, да се удружење укине, али само онда, ако се сами реше да се удаду; у овоме случају већ удатима слободно је отићи својим мужевима. Овај је прими у кућу само под тим условом, да одмах најави хоће ли дуже или краће времена код њега остати. Често таке девојке задржавају себи право да мужа оставе кад им је воља, и с тога таку жену родитељи њени обасипљу грдњама и тужбама. Отац чини обично са своје стране све што може, али може у највише случајева само саветовати, јер нема принуђених срестава на расположењу; мати већином одобрава поступак своје кћери. Ако би се тако удата жена разболела, онда се пренесе у дом мужевљев, јер по чинеском схваћању то захтева пристојност, да жена издахне у дому свога мужа.

НОВЕ КЊИГЕ.

Солидност књижевног рада г. архимандрита Дучића, написао В. С. Д. (писац чланка у 62. књизи Гласника Срп. Уч. Друштва. „Ко је наследник пећке патријаршије и тд.") У Новом Саду. Српска штампарија дра Светозара Милетића 1885. 16-на, стр. 22.

Парница Лаве Нанчића за чланак *„Омладини"* од *С-д-на.* У Вршцу 1885. Штампарија Ветла и Веронића. Може се добити у Вршцу код Ивана Иванића, у НСаду у књижари Луке Јоцића и др. Цена 15 н.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
→ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ←

Уредник:
→ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ←

Бр. 37. У НОВОМ САДУ 15. СЕПТЕМБРА, 1885. Год. XII.

Гробови

УГА ФОСКОЛА*) превео **ЛУКА СВИЛОВИЋ.**

„*Deorum Manium jura sancta sunto*“
„Нека буде свето свима,
„Што пристоји становито
„Светим душам покојнима.

Јели игда у хладу чемпреса
И у гробу плачем потјешену
Сан мртачки покојником мекши?
Ове л'јепе обитили трава
И живина свакојаког' спола
Кад по земљи небуде ми веће
Жарко сунце животварат с неби;
Нит ми доба дошастог времена,
Пуна наде, коло ће водити;
Нит већ твога пријатељу красни,
Чућу стиха, нит милину кушат
Дивне сласти, којом га зачињаш,
Нит већ срце играт ће у мени
Духом љубља и појних Божица
Што мном само у прогонству влада;
Рец ми мало, од које утјехе,
Биће мени мраморита плоча,

---

*) Уго роди се, како он вели, године 1775 над грчкому отоку Занте, дали може бити, да се је родио у Сплиту граду, камо од старина бјеше се настанила обител Фосколова, и камо он се изучи у угледному разговору и науку код Сплитскога сименишта. У вријеме повратка францеског, кад се огласи слобода, једнакост и братинство људи и народа, и Уго прихити оружје и поскочи у част ратника, дали зањ није био занат бојника, јер га је срце ваада потезало на бесједитељство и књижевност.

Год. 1818. би прозван научитељем храма књижевности у свеучилишту Павијичком, гдје он остави толико неумрлих споменика своје подобности и своје ваљаности.

Уго пун ватрене љубави прама Италији није мого трпет да Фракцузи њом владају, тер огњеном ријечју и бесједом искао је како ће ражећ у срцу младежи бригу за њену неодвисност. С тога баш би усилован опростити се службе, тер се заклони у Тоскану год. 1812. Он год. видјевши да је Напулеуново Цесарство почело гинути, пође у Милан да би се ту бринуо о неодвисности Италије. Али није му се туте срећа насмијала почек, кад пропаде Напулион, пак кад види да немаде ни слободе ни устава у Италији оде ти најприје у Свајачареку, а за тим од Инглеску. У Инглеокој забави се о књижевству и о издавању на свитлост својих књига, дали велике трошке у ту сврху, а и још мало игра, утопили су га у велике дугове, за исплутат из којих одлучи забити се у Јонске отоке, дали из ненада оболи, и умре након кратка боловања дне 15 рујна 1827 у 52 л. ту живота свога. — (Превод овај послао нам је наш врли пријател *г. Вид. Вулетић-Вукасовић*, а уз то и кратак животопис пок. *Луке Свиловића*, а поред тога и „***Одговор Ииолита Пиндемонта***“, који ћемо такође донети у нашем листу. **Ур).**

Што ће моје раздружити кости
Од онијех, које смрт немила
На тисућу страшнијех начина
И по копну и по мору сије?
Баш је тако Пиндемонте врли,
И Ухванђа, надзадња Божица,
Јаким махом од гроба узмиче;
А ствар сваку крилом свим покрива
Вјековите несномене тмина;
Покли једна врловита снага
Њих од часа до часа свуд квари;
Тер човјека, гроб, и задње слике
И остатке Небеса и земље
Бјес времена преобража свуда.
Дали прије доби зашто човјек
Драгану ће збацити приварку,
Ком се њему устављају мртви
На граници покојнога св'јета?
Зар под земљом већ неживе човјек.
Кад му умукне складногласје дана;
Ако милим помњима он може
У памети оживјет се својти?
Баш је ово замјерита љубав,
Што небеском у срцу се куша;
Власт је с' неба у љуском живљењу;
Тер се често ради ње на св'єту
Са покојним пријатељем живе,
А покојни пријатељ са нами;
Када земља, у којој се роди,
И ка̄ благом својим га одгоји,
Матерински у скут свој примили
Становиште посљедно му пода;
А остатке његове сачува,
Да вихари негрде га љути,
Нит да ногом дрну му се кости,
Пак му плоча прикажива име;
Дочим стабла из својијех кита
У одиху мило мирисноме
Слатким хладом прах му покр'јењује.
Само онај који посље смрти
Неоставља љубних успомена
У свом гробу некуша радости;
Већ аконо након спровођења.
Очи упре у удесе, своју (?)
Види душу лећет странпутице
У сред плача Темпала Пукљених,
Ол се забит изпод велог крила
Божанственог вјечног милосрђа;
Чим свој пепел сасвиме запушћа
Копривами голнога грумена,
Гдје нит жена застрављена моли,
Нит уздаха путник у осами
Чује н'једног, што му силно шаље
С' овог св'јета нарав из гробнице.
Дал поставља нови закон данас
У скровиште умрлима гробе,
И још њима име занјекује:
Тим без гроба, о Талијо, лежи
Измеђ свијех пјесника највећи,
Који теби, кад у тужном стану
Скоро пјева', л'јеп одгоји јавор
Дугим трудом, и дугом љубављу.
И који ти дичне вјенце свише;
Јер ти њему зачињаше пјење,
Чим ломбардског боцну Сарданапала,
Кому само драг је му̂к волова,
Што из спила абдуанских, с' р'јеке
И Тичина блаженим га ствара
У ласности, и у гозби свакој.
Гдје си сада, мила Мудронојко?
Ја нећутим испод овог дуба,
Гдје посједох и на родно мјесто
Јадни уздах прогонства уздишем,
Ој! нећутим дивне комунике,
Која сусрет твој нам навјешћује!
Ал' ти њега посмјехом милова
Испод оне липине зелене,
Која своје, вај! распушћа гране,
И јади се, јер, мила Божицо,
Недаду јој, да покрије сада
Гроб' свом старцу, кому прије бјеше
Толи дворна покојом и хладом.
Ти зар гробе на себиске пазиш,
Тер се смућаш, дочим гледаш, твоме.
Гдје Парину руса глава лежи?
Њему јоштер отачбина своја,
Коју страве ушкопни пјевалци,
У свом граду хлада неудпели;
Нити плоче, нит натписа стави;
А бит може да његове кости
Својим брља худа убојица,
Који с' главом на вјешалу пусти
Своје злоће силовиту потку.

(Наставиће се.)

Књижевник и гостионичар.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ОД **В. М.**

(Свршетак.)

Пређи ме се, није ми до шале. Реци ми, кад устаје архимандрит?"

„Шта ће ти архимандрит?"

„Хоћу и ја да ступим у монашки чин," рече Војислав тихо, а на лицу му се у том тренутку изражава велики бол. „Шта?! И ти у калуђере?" узвикну зачуђено отац Венијамин, на од чуда испусти тиквицу на земљу, но брзо се саже и подиже је, да не би ни једна драгоцена кап истекла.

„Да. Омрзнуо сам на свет и људе па хоћу у самоћи да проведем мој век далеко од тих људи и тог света где сам све изгубио и где више немам шта тражити."

„Аман, човече, ти мора бити да ниси при себи. Мора бити да си померио памећу," узвикну Венијамин и са пријатељским саучешћем посматраше бледога и разбарушенога Војислава.

„Кам те среће, да је тако, Велимире," уздахну Војислав дубоко. „Али манимо се тога. Већ реци ми, кад устаје архимандрит и кад ћу моћи с њиме говорити."

„Архимандрит на твоју срећу није овде, јер је још пре недељу дана отишао у купатило и неће се скоро вратити. Но ти се мораш мени исповедити. Мораш ми рећи све, што ти срце тишти и за што си омрзнуо на свет и људе, а ево главе, ако ти не помогнем. Ја већ нагађам, у чему је ствар. Несретна љубав, је ли?"

„Махни се шале," рече му Војислав озбиљно.

„Нема ту шале, голубе мој. Ја видим шта ти је, па као твој стари пријатељ не могу никако допустити, да пропаднеш, а у љубавним пословима, ту сам ја у свом елементу. Но хајдемо прво у моју ћелију, да се очистиш, умијеш и очешљаш, па онда ћемо у башту и ту ћемо онако пријатељски на тенани моћи о свему разговарати. Хајде сад са мном и горе главу, а немој да је оборнш, као да се на тебе читав свет срушио, а овамо можда је читава ствар тричава маленкост. Храбро напред, јуначе. Знаш, како каже Гете, или Шилер, или Хајне или ма који други немачки песник: „ко изгуби новац — није ништа изгубио; ко изгуби част много је изгубио, или ко изгуби храброст, тај је све изгубио." Хеј! Ја бих ти у том погледу из мог живота могао много причати, али нека то за други пут, а сад хајд горе у моју ћелију, да се мало уљудиш," и он ухвати Војислава испод руке и готово силом га собом одвуче.

Пошто се умио и очешљао и пошто је очистио хаљине и ципеле од прашине, отишао је са оцем Венијамином у башту. Отац Венијамин се до душе није испавао, али то не чини ништа. За љубав своме добром пријатељу може он и три дана и три ноћи издржати, а неће га ни глава заболети.

У башти су отац Венијамин и Војислав остали до подне. Непрестано су разговарали и савстовали се. Понајвише је говорио отац Венијамин. Из баште су баш у подне изишли испод руке. Војислав као да се променио. Сад са свим друкчије изгледа, него што је изгледао ујутру, кад је у манастир дошао са намером, да постане искушеник. Из очију му била и опет енерђија и воља, да се бори у животу, а с лица му је нестао израз клонулости и очајања, већ му је лице добило опет мушки изглед.

„И тако — говорио је отац Венијамин при изласку из баште — као што си и сам увидео, ти немаш права, да се срдиш на Зоркиног оца нити на уредништва разних српских листова. Они

*

нису криви, што су у нас тако јадне књижевне прилике. А ти чини тако, као што сам ти рекао, па да те види бог.“

„Јест, тако ћу заиста и чинити и то тим пре, што у твом плану има и поезије,“ одговори Војислав с одушевљењем. „Књижевност и песништво на страну, па да и ја постанем практичан човек, хвала ти, брате, на савету и ја ћу ти увек благодаран бити,“ и после тих речи загрли Војислав оца Венијамина и пољуби се с њим.

„Где си оче Венијамине, ако бога знаш?“ узвикнуо је отац будилник из ходника, кад је спазио оца Венијамина. Свугде смо те тражили, па те нигде нема, а знаш, да без тебе друштво није тако весело, као што подобајет.“

„Ево ме с новим гостом!“ одговори отац Венијамин и са Војиславом оде у друштво, које је обојицу с највећим одушевљењем поздравило.

Друштво је до у вече провело у највећем весељу, за тим су се сви са братијом најсрдачније опростили и ижљубили, па на коли одоше гости кући.

„Дођите нам што скорије опет!“ викао је за њима отац Венијамин и махао је руком.

„Док се камилавка опет напуни крајцара, ето нас по ново!“ одговорио му је онај глумац, што се јуче с њим и осталима картао.

V.

У вароши се ни о чем другом не говори, него о новој гостиони, коју је отворио Војислав Славнић правник. Неки га осуђују, неки му одобравају, али сви одлазе у нову гостиону на пиво, вино и каву. Ни једном гостионичару не иде тако добро као Војиславу. Нико не источи толико пива и вина дневно, нико не потроши толико каве, нико не изда толико јела, као нови гостионичар. Свет је нагрнуо без разлике вере и народности у нову гостиону као на некакво чудо. Све су се друге гостионе и кафане испразниле, а Војиславова кафана и гостиона дупком је пуна у свако доба. Ова навала гостију није у току времена нимало попустила, него је непрестано трајала, те су сад одобравали Војиславу и они, који су га пређе осуђивали, јер видеше, да ће се човек тим начином обогатити.

Кад се Војислав врати из манастира, нашао је своје родитеље у највећем страху. Он им до душе није рекао, да ће ићи да се закалуђери — то би им јавио тек, кад би чин свршен био — али они су се поплашили, што га нема читаво после подне па ни ноћу није дошао кући, нити читавог другог дана. То их је бацило у велику бригу па тим су се већма зарадовали, кад су га опет видели, да је здрав и читав. Војислав је у свом очајању читаво после подне тумарао по пољу и шуми. За тим је у вече отишао у неку опскурну гостиону, где је нашао и Цигане. Ови су му до поноћи свирали, па пијући вино и слушајући чаробне звуке са циганских хегеда, реши се у своме очајању, да се одрекне света и да се закалуђери. После поноћи устао је и отишао је пешице у манастир, где се — као што нам је познато — нашао с оцем Венијамином. Овај му растера очајне мисли, одврати га од закалуђерења и Војислав се врати у варош са новим плановима и новим надама.

Чим је дошао кући, позвао је оца и матер у своју собу, да се о нечем важном посаветују. Отац и мати беху му прости људи, али у ученоме сину своме гледали су бога, па су га у свему слушали. Отац му је био ћурчија, па је од својих уста откидао, док је сина школовао. Пре је могао то чинити. Била су боља времена. Али сад богме не може. Једва на крај излази. Син му је за тим ступио у чиновнике, па сад није морао више ни трошити на њега. Но у тим изгуби службу. Шта ће сад? Његову матер хоће због тога да убије брига.

При саветовању о свему је томе Војислав подробно својим родитељима говорио, па кад дође до важног питања: шта сад? а он им саопшти, да ништа није паметније и ништа им толико користи донети неће, него да на његову кућу узајме хиљаду форинти и да он — Војислав — с тим новцем отвори на пијаци гостиону и кафану. Мати је врло добра куварица, па ће кувати, а узеће јој и помагачице; узеће и других послужитеља и келнера, колико му буде требало, а он ће водити читаву радњу, па је уверен, да ће га срећа пратити и да ће процветати.

Отац и мати увиђају, да Војислав има право, али немогу никако да се измире са мишљу, да њихов син од господина постане наједаред — бирташ! То их је врло јако бунило. Али кад видеше, да Војислав никако не одустаје и да се тврдо решио, да се на тај занат баци, склонише се тешком вољом и они, те за ту цел узајмише на своју кућу хиљаду форината из штедионице.

И тако је Војислав Славнић, правник и српски песник и књижевник, на сред пијаце отворио гостиону и кафану.

Радња му је тако добро ишла, да је при крају прве године не само исплатио дуг од хиљаду форината, него је своју гостиону знатно увећао и улепшао, па је удесио дивно и башту за лето. А за друге две године донела му је радња толико чисте добити, да је купио за петнаест хиљада кућу, у којој је имао гостиону, и прву рату од пет хиљада одмах је исплатио. Остале ће рате исплатити временом. На књижевност пак није Војислав више ни мислио.

Када се трећа година навршила, откако је отворио гостиону, отишао је Војислав опет до попа Павла Станишића, Зоркиног оца. Отац га је врло љубазно дочекао.

„Песнику нисте хтели да дате вашу ћер, пречасни господине“ — отпочне говор Војислав — „па сам сад после три године дошао, да вас запитам, да ли би сте је хтели дати бирташу?“

„Ако моја ћерка хоће, ја, синко, немам сада ништа против,“ одговори поп.

„Она хоће, хоће, хоће с драге воље,“ зачу се милозвучни глас из друге собе и унутра уђе Зорка, па полети Војиславу у наручја.

Загрљај беше тако исто страстан и топал, као оно пре три године, кад је Војислав својој драгој одушевљено говорио, како ће себи и њој створити сјајну будућност као српски песник и књижевник. Само сад не пише више песме и приповетке, него пише само — јеловнике!

„Да сте благословени децо!“ ускликну поп Павле и подиже над њима руке.

„Примите и мој матерински благослов. Нека би вас свугде пратио!“ рече мати, која је сад такође из друге собе ушла.

„Моја Зорка“ — настави поп — „добија две хиљаде форинти мираза. Као песнику не бих ти смео тај новац дати, јер би га профућкао, али као бирташу могу слободно. С тим ћеш новцем увећати твоју лепу радњу, а Зорку осигурај на кућу. Нека ти је благословено!“

* * *

И тако је постао Војислав сретан и богат човек. Радња му иде да не може боље бити, има најлепшу и најчеститију жену, која га је обогатила са три сина и две дивне ћерке, па нико задовољнији и сретнији од њега.

А српска књижевност?

Она је у Војиславу изгубила одличан дар за увек.

А томе си једино ти народе сам крив. Створи лепше и повољније прилике по развитак књижевности, па онда неће поједине изврсне снаге пропадати за књижевност и бацати се на друга поља.

Отац Венијамин пак кадгод дође у варош, свраћа свом пријатељу и онда га Војислав и Зорка не пуштају тако лако

из своје куће. Кадгод дође отац Венијамин, онда Војислав у својој кући у ужем кругу приређује велику част.

„Кажем ја: калуђер и birtaш, то су данас најбољи занати," вели отац Венијамин, кадгод се са домаћином и домаћицом праштa.

„И поп," додаје Зоркин отац, а Војиславове се очи тада помраче и читав му лик добије тужан изглед, као да се сећа прошлих лепих снова с болом и као да жали несретну српску књижевност. У том погледа своју милу женицу, његов се поглед сукоби са Зоркиним, па је пун миља и усхићења загрли и пољуби у њезине љубичице — у њезине дивне плаве очи и онда више ни мало не жали, што му је хладна збиља живота разорила и уништила пређашње лепе снове и племените намере.

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак.)

XI.

Година се дана навршила од онога доба, када је Мухамед са војском на Египат пошао, да бунтовнике умири, а убијце Емирове казни. Поверену задаћу, а управо измољено заповедништво над војском, оправдао је Мухамед у потпуном смислу. Истина да се бунтовници тврдокорно држали, али када помислимо, да је сваки знао, каква га судбина после пораза чека, онда није чудо, што је сваки претпостављао смрт него робство, мучење и опет смрт. И опет подлегоше сили. По несрећи млоги је одважни борац пао у ропство, и тај је сваки дан очекивао своју страшну пресуду; но како је не само бунтовнике, већ и цело грађанство изненадио Мухамедов благ и човечан поступак према заробљеницима. Он је дао само неколицину погубити, а то оне, који су убили Емира; остале коловође дао је затворити, а заведен народ пустио је на слободу, пошто их је посаветовао, да се у будуће мирно владају. Право пак помиловања коловођа оставио је он да сам Калифа изрече. — Поступак овај тако је благо дејствовао на све, да је Мухамед на брзо увидео, да му је задаћа потпуно решена; стога се он дигне са својим људима и заробљеницима и стигне у Медину. Он преда Отману пуномоћ, коју му је овај дао, и при поласку од њега, молио је милост за заробљенике, што му је Калифа и обећао.

Прошло је неколико дана од тога доба, како је Мухамед стигао у Медину, и он заман чека да се изврши помиловање, па да се онда удали у своју пустињу.

У томе очекивању мислио је много што шта, а понајвише о Зулејци. Он је држао да га је Зулејка потпуно разумевала; он никад не би веровао да би каква подла подвала оно поверења порушити могла, што су они једно с другим имали, и које је резултирало из њихових сродних тежања. Па шта да ради сада? Зар да се свети Зулејки! — Та она пати, врло много пати. Он се једио на себе што је у томе тренутку тако слаб био, те није могао свој бол притајати, и бар њу утешити. Шта она бедна сада мора да подноси све, а можда из суревњиве љубави! — Он је онога тренута био тога убеђења, да је неће више никада у животу видети; а сада када је помислио да она пати, када је после толиког дугог времена у њему се онај исти осећај будио, он је заиста држао, да су они једно и исто осећали и желели; али да их је грдна несрећа раставила; он се одважио, чим овде сврши свој посао, да

још једном покуца на врата Зулејкина, да се бар увери како она сада о њему мисли, шат би му то ублажило тугу, а њој повратило мир. —

Ова жудња, погонила је Мухамеда, да отиде у двор Калифов, и да га замоли, да већ једном изврши помиловање; али како се задивио, када га је Калифа веома хладно примио, и врло сумњив му одговор дао. — Мухамед се удали из двора, али под јаком сумњом, да се на двору нешто злочастиво ради. — Њему се отворише очи, и он поче да мотри народ који улицом пролази. Он одмах спази страшну промену у Медини!

Народ је ишао погнутом главом. Њега није више веселила победа браће у Египту. Он се није више осећао сретан, што му слава у оружју расти. Пре тога када је Мухамед пролазио улицом поздрављали су га правоверни са дубоким поштовањем и чедном љубављу. Сада пак сваки окреће главу, као да се боји, да га Мухамед штогод неослови.

Када је Мухамед дошао кући, и наслонио се на миндерлук, те почео мислити о томе што му се мало пре код калифе случило, а и о понашању народа, подузе га нека врућина и зној му удари на чело. Он се љутио. Није могао да се одмара. Он је љубио свој народ, па га је болило то мучно стање. Он изађе на улице, да потражи ког познаника, који би му то чудно понашање растумачио. Али де ће упознати зрно бисерово, код толиких притворних, јер све оно што се назива „добро“ сакрило се испред крвожедника.

Људи који грезну у греху, мисле, да су сигурнији и да им је снага порастила, ако около себе накупе што више покварена елемента, и ако што више утамане онога што се назива и што јесте „добро.“ — Тако је и овде било. Двор калифов заузео је покварен свет, па је тај гонио и тлачио све и свакога, који није био покварен или који није одобравао њихов разврат и неваљалство. Онај који је у Медини хтео и желео да живи, морао је бити слеп код очију, глув код ушију; а нем код језика, и уста.

Мухамед је ишао улицом поноситим држањем и оштрим посматрањем али се задивио, када је сретао људе, који се као автомати покрећу не освраћући се ни десно ни лево, никога не мотрећи, никога не поздрављајући. Он је хтео два, три пута да по неко познато му лице зауставн, али је дотични бацио крај од талара преко уста и носа и журно отишао даље.

„Ово је заиста нечувено,“ прошапута Мухамед љутито. — У тај мах, чује он иза леђа тихо говорити: Сине Абубекира, не стој већ ходај, али добро саслушај шта ћу ти касти! — Мухамед је ишао полагано напред а сав се претвори у слух. Нађи се ноћас у глуво доба на пијаци „*Седам живота*“ — све ћеш чути и дознати шта желиш!

Када се Мухамед осврнуо позна у говорнику Алију негдањег намесника у Аскалону, а сада љубимца калифовог, који на двору има моћну реч. Њему беше та појава чудновата. Он није никада живео на двору, па да је могао помишљати на дворске плетке. Он је себе знао, да је чист од сваког порока, па се није ничега страшио. Међутим учинило му се подозриво место састанка „*Седам живота.*“ На томе је месту погубљено седам арапских великаша, који су пре 100 година учинили заверу против свога владара. Да није то каква опомена! — Мухамед је био јунак и то од неустрашивих људи, стога није претрнуо, нити се устрашио од могуће опасности, већ је једва чекао да се приближи заказано време. Он није научио, да увече дуго седи, па је морао прилећи. Около поноћи пробуди га слуга, а он је чекао да хоџа са минарета огласи то страшно доба када нечисти светом ходе, и када се правоверни уклања са јавна места.

Мухамед је изашао на улицу. Ноћ беше тамна. Он је пажљиво ишао на

означено место. Рука десна стајала му је на балчаку, у случају потребе, да је одмах готов нападај одбити. Свуда је мртва тишина владала. Нико живи није се указао. Наједаред учинило се Мухамеду, као да види код једног стуба црну сенку. Он застаде. Сенка се помиче лагано даље. Мухамед упита: „ко си?“ — Одговор беше: Ст! — па тада тихим гласом проговори: Пођи замном!

Мухамед је одважно пошао за сенком. Он није имао више ништа изгубити, а веома га је ова загонетка интересовала! — Сенка стаде пред једну високу кућу. Врата се одмах отворише, и Мухамед уђе за сенком у неки мрачан ходник. Но чим се за њима спољашња врата затворише, спјну светлост са једног прозора, који је осветлио пут куда је Мухамед имао да прође.

Алија изађе пред Мухамеда, радостан рашири руке, загрли Мухамеда и пољуби га, те рече: „Тебе је заиста велико поверење довело амо. Верујеш ли да си у дому искрена пријатеља!“

— Када ми моји унутарњи осећаји немају ништа да пребаце, ја увек идем куда ме на дело позову. Глас твој беше за моју унутарњост нека силна опомена, да те саслушати морам. Ево ту сам, говори Алијо отворено, истинито, без сваког заустезања, — рече Мухамед.

„Хоћу, све ћу ти касти, али уђимо унутра, јер ја нисам сигуран, да ме неће мој најближи и најбољи одати. Данас је све увода, зликовац, лупеж и крадљивац.“

После тих речи уведе Алија честитог и неустрашимог Мухамеда у своју тајну одају, ту га посади доле, а и сам се спусти крај њега, па ће онда свечано да отпочне:

„Ти си Мухамеде, његове сјајности, свемоћног владаоца над правовернима, нашег великог Калифе Отмана, најискренији, највреснији и најприснији пријатељ. Молим те у име патећег народа, да га опоменеш и да му кажеш, да се он находи на злом, на душегубилачком путу.“

— Ја ништа незнам, прихвати Мухамед озбиљно и хладно, ја морам најпре све дознати и чути, па ћу тада знати шта ми чинити ваља.

„Мухамеде, ја те нисам амо позвао, да ти саветујем, да будеш судија његов, већ те молим да му будеш пријатељ. Ја те Мухамеде нисам ни заото звао, да у сазаклећу подријемо Отману престо. Ја смем и имам одважности да јавно устанем против њега, и ако му твој савет не буде од користи, онда ћу учинити шта сам намислио: а сада ти ево у три придева цртам нашег Калифу: Отман је: *неправедан, раскошан и тиранин!*“

Мухамеда ова три придева потресоше, крв му се диже у лице, он се уздрхће, те грозничаво стиште зубе, па протужи: „Шта чујем наопако!“

„Јесте, Мухамеде, тако је, упаде Алија, ја сам му у првој близини и да знадем све. Ја сам имао одважности, да протестујем против сваког злочастивог чина, али увек без успеха. Преслушај ме, па ћеш одмах много што што дознати. Народ је из свију крајева поднео молбу, да му се скину порезни терети са плодоносних дрва. Место одговора, послане су у све те пределе љуте харачлије, да немилосрдно утерају порезу. — Народ је молио, да једно мушко остане увек дома, када се на војну народ подиже, јер је нужда да когод нејач заклони. Калиф је овој молби само утолико задовољно, што се дотични може скупо откупити. — Народ је искао да се уклоне толики силни Емири, које народ мора да служи и који му и последњу заштеду отимају — одговор је тај, што је Калиф још више нових Емира поставио. — Народ је молио, да му скине с врата раскошне и раскалашне Перзијанце, те опаке љубимце Калифе Отмана. Али Калиф их све више довлачи, а преговараче и исправљаче поједе помрчина тавнице или отрован нож поткупљеног роба. —

Калифа треба много новаца, јер му на двору гамиже туђинска раскош и туђинске улизице.

Харем му је пун дивних Перзијанки. Пажева је пуно као у нечистој кући гадова. Новац се немилице харчи, јер се вуче из Индије све што је најлепше и најскупље. Сада се ено опет Хазнадар бори, да смисли нов намет. Народ је наш стрпељив, он је и послушан, он поштује у Калифу наместника пророковог; он би дакле поднео и намете и терете, па ма му како тешко било, само да може приступити свом Калифу, да му се може било издати, било похвалити. Али правоверни неможе више добити приступа пред свога владаоца; а ако се који нађе те силом хоће да уђе у дворе, тога ухапсе, оцепе му дегенеке, а боме за једну слободну реч оде на точак. Сваки дан жртве се множе: усљед тога Арапин је окаљао свој понос, те је постао лажа, улизица и никакав човек. — Мухамеде, крајње је време, да се злу на пут стане.“ —

Мухамед је озбиљно и забринуто слушао Алију, па онда жестоко рече: То је велико зло; јер ако тако стоји, као што ти овде наброја и нарећа, онда нам народ пропасти мора, стога му ваља помоћи, ма наше главе са рамена пале ...

„Сутра је наредио да се ново злочинство учини. Све заробљенике, које си му ти предао, погубиће сутра,“ упаде Алија у реч Мухамеду.

— То није можно, повиче Мухамед убезекнут.

„Сутра ћеш се уверити, смртна је пресуда потписана, и више нико не може погибао отклонити,“ рече Алија.

— Дакле зар и моја молба остаде не услишена Отмане! Еј јадни Мухамеде, какву ли си ти звер на престо славних Калифа подигао! Али тако ми Пророка, ја ћу га Алијо исто тако са престола срушити, као што сам га помогао, да се на престо попне. Алијо драги ја те позивам на дело, пружи ми твоју савезничку руку.

Алија пружи Мухамеду руку, па рече: „Дужност ме света зове, да своме народу у нужди на помоћи будем. Без народа неће бити ни нас. Али прије, но што би преким путем пошли, ја те молим Мухамеде, да покушаш код Отмана мудрим саветом и добрим разлогом свету народну ствар заступати.“

— Хоћу, и то одмах сутра зором, јер мене сан неће ове ноћи уљуљати, ја сам тако узбуђен! Нека остане ствар за сада при овоме, а ако потребе буде саветоваћемо се шта нам чинити ваља.

Мухамед се опрости од Алије, и изађе онако исто напоље, као што је и ушао био.

Међутим док се Мухамед бавио код Алије, дотле се у његовом дому десио чин, који би га живота стао, да не беше отсутан. — Отман је са својима вернима држао ноћни договор, у ком су пронашли, да им је Мухамед веома опасан. Али брзо нађоше лажне сведоке, који ће сведочити, да је Мухамед невернике закриљавао, и да је с њима потајно у договору, како би Калифу и престо неверницима издао. Стога послаше из збора војнике, који ће Мухамеда на ноћишту ухватити и у затвор одвести, а у случају да би се бранио — убити. Војници не нађоше Мухамеда дома, те се вратише несвршена посла. Отман је цикао као змија, када је ту вест чуо. Од љутине чупао је браду, и подерао је хаљину на себи. Он изда заповест, да се одмах пође у потеру за Мухамедом.

Између тога Мухамед је дошао дома, слуга му саопшти у каквој је већој опасности, и саветује му да се одмах уклони из Медине. Мухамед је начисто био собом, он је одмах пресудио, да слуга има право, те без оклеваља, уседне на свога доброга коња, и вијне се преко пустиње међу своје непокварене, верне и јуначке Бедуине.

(Наставиће се.)

Борба Марка Миљанова с Пеком Павловићем.

ЦРТА ИЗ ЦРНОГОРСКОГА ЖИВОТА од **Ј. ХОЛЕЧЕКА.**

ПРЕВЕО С РУСКОГ

Стева Ј. Радосављевић.

(Наставак)

Промисли Марко још једанпут шта бјеседиш. Кад се дигнеш, ти више не ћеш имати врјемена да се мислиш.

— Све сам промислио, не треба се више бавити. Ти, сумњајући у се, хоћеш ваљда речима да уљеваш страх.

— Но, кад тражиш врага, ма се шта изљегло отуд, ја ћу ти га наћи.

— И сад се подними као да ће неки грдан терет да дигне, поче се полагано исправљати мрмљајући нешто неразумљиво и најзад ето га стаде са целом горостасном снагом.

На први поглед чини се човеку да кад буде стего Марка у своје жељезно окриље, да ће му поломити ребра, сва до једно. Пеко је сазнавао своје телесно преимућство. Он засуче рукаве, превије руку одвоје и као случајно даде видети Марку оне куке и ужета, што их је Пеко називао мишицама својим.

Марко се међутим само смешаше, гледајући на Пека. Он је знао да ће у физичкој сили можда и уступити морати сили Пекиној, но је сазнавао и то, да га превишава и хитроћом. Пеко је ове његове мисли погађао и рече:

— Марко, ти се уздаш у твоју лавску хитрост, но веруј, кад те доватим само једанпут у шаке, ти се нећеш маћи више, вити ћеш се као црв на оба краја, стра ће ти очи избуљети, самртни ће те зној, крупан као боб, обљети а хитрост, она ће те оставити на вјеки вјеков.

— Вјере ми Пеко уложио би све што имам и обложио би се с тобом да у цјеломе вјеку свом ти више ниси надробио, ка данас.

— Виђу, да се с тобом неда више ништа одпочети. Ну, хајд да одпочињемо.

У малој кујни не беше места за борбу, с тога се одправише у „оџак“ и склонише пре свега онај дуги сто на ком је стајало стародревно неко оружје измешано са нововременим, отето од Турака. Један од млађих људи хћаше их мирити и помирити; стаде их поучавати, да је двобој савршено не уместан међу људима, који једно друго нису ничим увредили, но Марко, положив своју десну руку младићу на раме рече му важно и срдачно:

— Мили мој мали, птиче једва опјерушено, дивно ли пјеваш, но опет не тако као твоји дједови. У ваших отаца је био глас сокола а ви, младеж, пјевате као прјепелице. Упамти ђетићу двобој је увек частан. Частан је бој кад подигнеш оружје противу свакога, који наруши част твоју, твога побратима, оца мајке и сестре. Частан је бој, кад се сукобиш са врагом свога народа или вјере, но није мање пун части и онај, кад ођеш да опиташ своју силу са силом свога друга или побратима не из непрнјатељства но ради јуначке части. Запамти мали што ти сад вељах а ти Пеко буди за борбу готов.

Пека није било нужно опомињати. Он је већ стајао спреман, круто као кип, са опруженом ногом и смешио се на Марка у знак одобравања. Уватив се за ханџар и пиштоље изтргне их иза појаса и положи их на страну. Марко учини то исто. Противници и гледаоци се притаје.

Пеко се левом руком подупро у бок а десну је оставио против Марка. Усне су му биле упите, израз лица спокојан, може се рећи. лењ; изгледао је као да не стоји у борби са јунаком, но да збија шалу и безпослицу из дуга времена. Но ко би му погледао дубље у очи опазио би, да Пеко строго мотри маркове мигове и покрете, да хоће да погоди његове намере.

Марко је изгледао савршено друкче. Он је севао као жива ватра. Очи су му бљештале на све стране као да их нема два но стотину: својим погледима упијао се у дубину душе свога противника. У то време кад је Пеко стојао од пете до главе непокретљив, као стена од гранита, у марковом држању се опажала оличена нестрпељивост — хтео би да што пре види свога противника под ногама.

Марко упро своју руку у руку Пека.

С почетка су само налегали један на другога но из свију сила, да би тако принудили слабијега да попусти и да се помери са места. У то време приличили су на стату-у — тако су били непомични и крути. То се продужаваше пет, десет минути, и ни један се другоме не подаде. Само по лицу могло им се познати, да су се разгрејали а по дисању, које је било мало ускорено, да се баш не шале.

Напослетку покуша Пеко да принуди Марка да изгуби равнотежу и поде се удвојеном силом напред, но Марко приступи такође с кораком напред и изнова даде отпор руци Пека. Пеко повтори и — Марко напусти савршено своју позицију, но не да изгуби равнотежу, већ да добије места, да развије руке и да обухвати Пека обема рукама око груди. Пеко се не одказиваше од загрљаја свога друга и потруди се да му истом мером врати, но ватреније и јуначније.

Било је нешто и погледати брaћо, кад се уватише у коштац два најбоља јунака Црне Горе, борећи се о првенство. Чинило се, као да се сав кнежев дворац из темеља покреће кад почеше један другог поднимати у вис и трескати о камени под оцака. Марко је био муња а Пеко гром. Они се тако притиснуше. да би се могло рећи, е састављају оба јунака једно тело; гибаху се сад овамо сад тамо као два срасла дуба под напором севернога ветра. Лица обојих поцрвенеше од узбуђене крви — груди им усиљено дисаху.

Схватка та у коштац продужаваше се добар сат. Гледаоци су дрктали од стра и не смедоше за то време прословити ни словца, ни за, ни против једнога од бораца.

Напослетку употреби Марко хитрођу. Кад га Пеко поднесе да га силним треском удари о под, Марко му подметну ногу међу колена а Пеко, не очекивајући то, како га је био потего у хитцу, погнув се напред, спотакне се и мајде би пао, да га не прихвати Марко који не хте да види друга свог под ногама.

И сад се пусте.

— Твоја је побједа Марко, рече му Пеко.

— Не, ти си побједио.

— Како ја, кад хтедо пасти да ме ниси задржао.

— Ти се не би спотако да ти ја не подмету ногу у кољена а подмету с тога, да ме баш не оставе све силе — иначе не би прибјегао хитрођи. Да, но ни моје силе не би се дуље одржале; иначе, да се нијесу изцрпјеле, могао би ми ти десет пути подмјетати ногу, ја се ипак не би поклатио. Побједа је твоја.

(Наставиће се.)

Од кад постоји наша земља?

ПО Др. КЛАЈНУ — В. МЛАДЕНОВИЋ.

(Наставак.)

I

Лапласова је теорија о постанку сунчане системе ударила печат истини и сузбила све гатке и претпоставке, које су тесно скопчане са судбином. Она је данас увелико доказана, јер по испитивању метеора и помоћу спектралне анализе, сазнало се, да на сунцу и другим небесним телима има истих елемената, као и на земљи.

Ми ћемо овде Лапласову теорију у кратко скицирати и на нашу земљу је пренети.

У првобитно доба цела наша сунчана система била је једна магловита опна, која имађаше огромно велику температуру. Ова магловита маса простираше се и преко границе ове системе, — преко пута најудаљенијих планета и покреташе се од запада на исток, а због велике топлоте дуго је остала у гасовитом стању. Услед зрачења топлоте, у хладном простору наступило је згушњавање магловите масе, у њеној средсредњој тачци, тако, да се језгро образовало.

Због расхлађивања наступала је постепено и концезација ове опне, и услед овог, по

механичким законима, расла је непрекидно и брзина кретања.

При том, а такође по механичким законима, образова се, изван екваторијалног појаса, престен, који се такође од запада на исток окреташе. Но пошто је расхлађивање непрекидно расло, то је се овај престен, услед тога морао распрснути, те се образоваше разне лопте — планете у небесном простору, које су све морале узети правац кретања од запада на исток.

Постанак сателита и Сатурновог престена није ништа друго, него понављање поменутог процеса под сличним околностима. И наша је земља једна од оних лопата, које се образоваше при распрснућу престена, који је већ био прешао у течно стање.

Ми ћемо нашу земљу сматрати као једну лопту, која је спрам пралопте знатно расхлађена, али са централним језгром још у течном стању и са ротацијом од запада на исток.

Сад би могло настати питање: на који су се начин груписале оне, непрестано кондезујући масе слојева земље око централног језера.

Лаплас је извео несумњив закључак, да су поједини слојеви земље правилно наслагани око њихове опште тежишне тачке.

Међу тим постоји и то, да су се слојеви при расхлађењу наслагали у концентрисаним слојевима око њихове тежишне тачке, по мери њихове специфичне густине. Ово је најприроднији податак, а сваки је други произвољан. Ово растење густине ка средсредњој тачци, као што се то тврди и по Сабиновом посматрању са клатном, јесте узрок кугластом одступању земље.

Хуго и Њутон покушавали су да одреде ово одступање од кугластог облика теоритичким путем. Тако, они нађоше извесним претпоставкама, да би ово спљоштење земље износило $\frac{1}{578}$ при окретању земљином за 24 часа.

Бесел је пак нашао, да ово спљоштење износи много више, на $\frac{1}{299}$. Но по Хуговом рачуну ова величина спљоштења могла би наступити, кад би неко време окретања трајало само 17 часова и 16 мин. а не 24 часа.

Ова рачунања оснивају се поглавито, на промењљивости пречника земљиног од њеног постанка.

Други закон Хугов, да је земља у унутрашњости најгушћа, не може се сматрати, као без услован, пошто ми не знамо закон по коме ова густина расте, од горње површине ка центру. Кад би та густина расла према притиску, то би у центру била врло велика, а сам центар бесконачно густ.

Ово знатно растење густине идући ка центру земљином не зависи од тога да л' је унутрашњост земљина још у течном стању, као што уче вулканисте или је већ у стању очвршћења, као што учаше Поасон и као што покушаваше да изведе новија физикална геологија.

По Хуговој предпоставци, ово растење густине ка центру земљином достиже извесан степен. И кад би случај ког он узима, тачно одговарао природи ствари, онда би време окретања доиста трајало само 17 часова и 16 мин.

А кад би земља била једнаке густине, морало би бити и спљоштење (при окретању од 17 часова и 16 мин.) врло велико, т. ј. готово $\frac{1}{120}$. И као разултат и закључак, одн[о]сно њеног кретања, док јој је горња кора очврсла, морало је бити између 17 часова и 26 мин. и 23 часа и 56 мин. (данашње трајање.

Брже кретање од 17 ч. и 26 мин. није могло бити, јер би иначе при сваком другом случају и спљоштење било веће, него што га сад примечавамо, а ни лакше од 23 часа и 56 мин. јер се не може ни у ком случају увећати брзина окретања, а да се полупречник не промени, јер би претпоставка постала својевољна и без икакве вредности.

Кад је познато трајање окретања и закон растења густине ка центру, онда се отуд може израчунати, као што су показали Лаплас и Ивари, и величина спљоштења. И обратно, кад знамо величину спљоштења и растење густине ка центру, можемо лако отуд извести и трајање времена ротације.

По једној претпоставци, по свој прилици од Лапласа, о укупном притиску на унутарњу земљину масу нашло се спљоштење за време

окретања од 24 часа $\frac{1}{360}$. Ова би предпоставка доиста дала право спљоштење, само да је узела за неколико часова краће време ротације. Кад се узме, да густина унутрашњих земљиних слојева опада у обрнутој сразмери, спрам извесног остојања од средсредне тачке, то ће се при датом спљоштењу извести краће прво-битно трајање кретања и једнако бити при сваком другом податку о растењу густине спрам средсредне тачке. Но ипак су овакови подаци хипотетични, који одводе, да је пређе била бржа ротација.

Пошто растење густине зависи у опште од физикалних услова, то не треба са свим наду напустити, да се неће у будућности успети, да се дође до све веће истине. Но најсигурније је узети средњу вредност између датих вредности, а то је за 20 $\frac{6}{10}$ часа, и сматрати је као првобитно време трајања. Погрешка, која се може у овом случају десити, извесно је мања, него половина од праве вредности, јер је несумњиво, да је првобитно трајање ротације далеко брже него данас, а далеко лакше од 17 час. и 26 мин.

И ми ћемо од сад узети, да трајање ротације земљине од како је горња површина очврсла, није могло никако друкче бити но међу датим ротацијама.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЛУКА СВИЛОВИЋ.

Родио се је у Дубровнику дне 29 Новембра 1809 († 7 окт 1877). Изучио је гимназију у родному граду, а философију у задарскому лицеју, па се посветио јуристици код падванске универзе, ал' му домаће тјескобе нијесу дале, да ћера науком, те одустане након годину дана. Опет се поврати на речену универзу, па ти је учио за кратко вријеме опћу повјест (*corso speciale di Storia universale*) и педагогију, а онда се посветио учитељству (од 21 нов. 1831 до задњијех мпр. 1868). Најприје је служио код опћинске народне школе у Будви (он је и отворио), па ти је прешао у Спљет. Ту ти је предавао код оне главне основне школе, онда на дворазредној реалки (садашњој Великој), па се марљивошћу попео до гимназијалнога учитеља, па и до части равнатеља. Покојник је био од најревнијех промицатеља наше књижевности у Далмацији. Кад је бирокрација окорјела у талијанскијем спонама, те незнала што је наше слово, он је настојао, да га увријежи и препоручи чиновницима.

Год. 1849 отворио је мукте по допусту министарства, течај нашега језика (della lingua Ilirica) за ученике, код Спљецке гимназије, а год. 1861. изванредни течај за чиновнике, исто бесплатно (gratuito,) у дворани спљецке гимназије.

Год. 1849 био је у повјеренству за састављање учионскијех књига. Исте је године штампао у Спљету — „Управљење дјетци за изрећи у писму своје мисли. Дио перви. У Сплиту 1849.“ —

Неуморно је радио за нашу просвјету, па га сусретамо, ка' марљиву челицу, и на књижевному пољу. Штампао је кратку повјест Далмације, Монти-ева Аристодема, неколико Манзоновијех ода, разговор врх пјесме — Гробови Уга Фоскула и Ипполита Пиндемонта (Гласник Далматински год. 1858. бр. 96, 97, 98 — из Нар. Нов.) и т. д. Свиловић је преваћао тачно, те се држао строго изворника, а у језику је слиједио у свему начин старијех Дубровчана. Био је сурадником различитијех часописа, па га је год. 1851. Матија Бан љепо похвалио у *Дубровнику* (забавнику) на стр. 225.

Дично је напоменути, да је први почео уваћати наш језик у гимназијална извјешћа, те је у Спљецкому за год. 1863 написао „О жалосному приказању, илити трагедији.“ — Свиловић је уживао мировину за девет година, те је у миру настојао, да справи своја

дјела за штампу па јих је њеколико и уредио.[1]) —

Витез је Свиловић доста тога превео и написао, а познати су ми до сада слиједећи рукописи:

I). 1848 — Бан Јозип Јелачић и вијерна Славија чак до Бечког умирења.

Гуслена пјесан Луке Свиловића Дубровчанина — Научитеља код б. К. Горњег' Књижнервалишта у Спљету. стр. 113.

II.) Франа-из Римина града. стр. 62.

III). Даница[2]) — Драма у пет чина по Луци Свиловићу Управитељу код Спљецког' горњег' Гимназија.

IV). Повјест Опћенита[3]).

V) Мухе бијеле — смијешка у три чина доктора Теобалда *Ciconi* прикажена први пут у Риму прољећа год. 1860 — стр. 71.

VI). Естер од Енгадих — драма стр. 68.

VII). Тома Моро — др. стр. 88.

VIII). Гробови Уга Фоскола — Одговор Иполита Пиндемонта. —

*

У нас су се истакла, у посљедње доба, два писца, да превађају гробове Уга Фоскола, бива Србин Др. Л. Томановић и Хрват г. С. Бузолић, па су се ето поштено обадвојица одужила нашој вили. О тому је било говора: ко је боље, ал' ту није нико ни споменуо рукопис Луке Свиловића, па га ето ја турам у бијели свијет, а иза њ и Пиндемонтов одговор.

Свиловићев је превод старији, па, ако и није вриједнији, свакако је потпунији. Свиловић се је држао тачно изворника, па неваља, да се заборави ни његов рад *у овој пјесми над пјесмами.*

*

Витез Лука Свиловић добио је доста части за живота, ал' био је човјек, ка и остали, па је имао и коју слабоћу; — ал' ко је *безгрешан* на овому свијету? — Учинио је доста добра нашој књизи, па ваља, да му то народ спозна и преко студене плоче!

У Брсечинама, на Бартулово 1885.

Вид Вулетић — Вукасовић.

[1]) Те рукописе сада ревно чува син му Марко, чиновник у Дубровнику.

[2]) Особе — Остоја — босански краљ, Даница — кћер му јединица, Матијаш — надчетник босанске војске, Јанко — војвода брат Матијашу.

Хервоја — бан, Јерина — дворкињица даничина. Стјепан — Слуга Хервоје, Никола — штитоноша Матијашев, Пустињак, Михајло Свиловић — Дубровачки поклисар, војводе, војници и дворкињице.

[3]). Ово овеће дјело није урећено за штампу. Заузимље сва три ева а у новому је полуоток шпањолски на дуго од г. 1700 — 1850.

ПРИРОДЊАЧКИ САСТАНАК У ЗАГРЕБУ.

Свеучилиштни професори у Загребу г. г. Шпиро Брусина и свеуч. ректор. Др. Ђуро Пилар огласише у загребачким политичким гласилима, састанак природњака из Хрватске на дан 9. 21. VIII. у 3 сата посље подне у просторијама зоологичног одјела народног музеума у Загребу.

Како сам г. Шпиро Брусина, свеучилиштни проф. у свом поздраву на сакупљене тог дана природњаке изрече: засновао је он још 1868 г. замисао, да би оснутак природњачког друштва у Хрватској био од пријеке потребе. Ту своју замисао и врућу жељу занављао је он чешће од 1868. г. овамо, тако, да у позније вријеме није већ био усамљен у том, дочим се нашло и другиx, који се с њим у том сагласиваше.

Горе уреченога дана, имала се управо и остварити та давна замисао оснутка природњачког друштва.

На састанку учествовало је преко 30 природњака, које из Загреба, које опет са стране.

Сви присутни се једногласице споразумише о пријекој потреби природњачког друштва, којем би цијел била: проучавати природне одношаје Хрватске, издавање посебног друштвеног гласила, у ком би се оригинални радови и расправе природњака штампале; на даље популарисање свијех грана природних наука путем другијех часописа и коначно, одржавање популарних предавања и подузимања знанствених екскурзија. Штатути тог друштва, које се у том смјеру имало основати, били су већ у главном прирећени од поменуте г. г. сазивача, нужно је било само о њима вијећати на том скупу. О штатуту се збиља разправљало пуна 3 сата, а након тога изабран је одбор, који има друштвени тај штатут поднијети влади на одобрење, како би друштво то још

ове гд. могло одпочети свој благотворни рад.

Гласило друштвено има се звати „Гласник“ а издаваће се сваки други мјесец. Свега дакле 6 свезака годишње.

Друштво рачуна и на сигурну помоћ владе.

У „Гласнику“ моћи ће се по штатуту штампати радови још и на овим језицима: руском, француском, талијанском, њемачком и латинском. Једино несмију ти језици да превладају у ни једној свезци *српски* или *хрватски* језик!

Исто тако моћи ће се и изводи важнијих расправа (ако већ писац сам неби писао у страном оном ком језику) штампати у поменутим страним језицима.

Све је то узето по згодном обичају других сличних друштава.

Важном том збору присуствоваше осим поменутог сазивача и другијех, још и г. г. Вукотиновић, Др. Лобмајер, Др. Горјановић, затим професори: Корлевић и Крушњак.

Србе природњаке заступаше на том првом и како рекосмо важном састанку г. г. професори вел. реалне гимназије у Раковцу: Никола Прица и Јован Бијелић. *β.*

ДРУШТВА.

Матица Српска. *IV. састанак књижевнога одељења 24 авг. (5 септембра) 1885.*

(Свршетак.)

„Великодушије и благодарност“ по насловном листу „драма је у 2 дјејства из драматических покушенија“ пишчевих, за које „покушеније“ своје писац, који, по овоме делу судећи, није знао ни на каквом дрвету роди драма, — за цело није ни сањати могао, да ће му син имати образа, да га „Матици српској“ за награду поднесе. Оцењивач се чуди, што син нема ни толико пијетета према успомени родитеља свога, да не излаже јавној критици смерне покушаје очеве, које је овај до смрти своје у скрињи хранио, а за цело му ни на ум није падало, да их на јавност износи.

Према том мишљењу дело се не прима.

Др. *Стеван Павловић* јавља да му је враћен књижевни посао *„мала поетика“* с тим додатком, да у њему неке измене, односно поправке учини према оценама Јована Бошковића и А. Сандића. Он је то учинио и још ће учинити кад дело дође у штампу. Ако буде каквих мањих погрешака, он обећава, да ће их савесно поправити, као што је то учинио и са награђеном књигом „Срби у Угарској“ где је пети део додао својој радњи не иштући за то никаква уздарја.

Издаје се на преглед Јовану Бошковићу и А. Сандићу, пређашњим оцењивачима тога дела.

Предложиће се скупштини, да се из фонда *Јована Наке* велико сентмиклушког распишу за год. 1886 под уобичајеним условима ове награде:

I. за дела:

1. Роман, драма или шаљива игра, приповетка или новела из српског живота. — Награда од 50—500 фор. Рок Петров-Дан 1886.

2. Срем и Фрушка гора са историјског културно-историјског, географског и народописног гледишта. Награда од 300—500 фор. по вредности и величини дела. Рок Петров-дан 1886.

3. Књига за народ: „О заражљивим болестима.“ Награда од 100—300 ф. Рок Петров-дан 1886.

II. За чланке за „Летопис“:

Естетична, научна или историјска расправа из српске књижевности. Награда од 100—300 ф.

Предложиће се скупштини, да се по обичају овласти књижевно одељење и одбор, да могу издати награде оним чланцима и делима, који дођу и мимо расписане награде или који су већ стигли, па се налазе на оцени, и то у течају године и пре главне скупштине, ако књижевно оделење и одбор пронађу, да приспослани саставци заслужују награду.

За случај ако не би стигло ни једно дело на расписане награде из закладе *Јована Остојића* и жене му *Терезије* до 31 децембра 1885, предложиће се скупштини, да се овласти књижевни одбор, да поново распише те награде с роком до 31 децембра 1886.

Награде су те:

1. Историја српске новије књижевности, од како се у њу појавио Вук Ст. Караџић па до данас.

2. Расправа о Буњевцима.

3. Популарна естетика за одраслије женске.

4. Историја Срба у Угарској од најстаријих времена па до данас.

За нову награду предложиће се ова тема с роком до 31. децембра 1886: „Да се расправи какво савремено економско или здравствено питање, које би имало посебну важност за наше крајеве.“

Уједно предложиће се скупштини, да се овласти књижевно одељење и одбор, да могу у смислу основног писма сваке године 24 априла или 24 јула, као на дане рођења споменутих завештача, издати награде делима, о којима се пронађе, ~~да заслуж~~ују исте.

Од до сад примљених чланова матичиних, од којих се може надати, да ће у смислу устава друштвеног књижевним радом својим потпомоћи „Матицу“ у вршењу њеног задатка предложиће се главној скупштини, да се изаберу за чланове књижевном одељењу ови:

1. Сава Косановић, митрополит сарајевски.

2. Јован Борота, прота у Ст. Бечеју.

3. Др. Љубомир Радивојевић.

4.) Мита Петровић, професор срп. учитељске школе у Сомбору.

5.) Паја Марковић, професор на срп. гимназији у Карловцима.

6.) Др. Јован Пачу, композитор и музичар у Сомбору.

7.) Пера Радуловић, управитељ срп. учитељске школе у Карловцу.

8.) Владимир Красић, учитељ у Карловцу

9.) Др. Лаза Томановић из Лепетана у Далмацији.

10,) Мојо Медић, професор у Земуну.

11.) Јован Поповић, управитељ девојачке школе у Панчеву.

Прегледане су сведоџбе питомаца оних стипендијских заклада, које стоје под управом „Матице српске."

Павле Симић, свршени гимназиста и питомац закладе Н. Димитријевића, захваљује на својој стипендији, пошто је изабран за питомца Текелијиног.

Светозар Петровић, правник и питомац Димитријевићев, захваљује на својој стипендији, пошто је изабран за питомца текелијиног.

На расписани стечај из стипендијске закладе Нест. Димитријевића пријавили су се ови:

1. Милан Мандровић из Долова.
2. Стеван Попић из Сентомаша.
3. Лазар Ненадовић из Модоша.
4. Димитрије Мојић из Јарковца.
5. Исидор Димитријевић из В. Бечкерека.
6. Крста Јанковић из Јакова.
7. Петар Симић из В. Кикинде.
8. Стан. Белеслијин из Т. С. Миклуша.
9. Ђура Коњовић из Мохола.
10. Јован Максимовић из Руме.
11. Светозар Мирч из В. Бечкерека.
12. Жарко Трифковић из Винковаца.
13. Милан Трифковић из Винковаца.
14. Алекс. Писаревић из Ирига.
15. Ника Николић из В. Бечкерека.

Пошто су у овој стипендијској закладн остала 4 места упражњена и пошто је досадашњи питомац исте закладе Мита Вучковачки помакнут из нижег у виши стипендијски разред од 200 фор. то ће се погледом на вољу оснивачеву на доказани успех у наукама и сиромашно стање учинити патријарху српском путем скупштине ови тројни предлози:

За стипендију од 150 фор. ова тројица:

1. Димитрије Мојић, као рођак оснивачев.

2. Алекс. Писаревић, 3. Милан Трифковић. За стипендију од 150 фор.

1. Јован Максимовић 2. Свет. Мирч и 3. Стан. Белеслијин.

За стипендију од 250 фор.

Ника Николић, пошто није било других компетената правника.

За стипендију од 250 ф:

Исидор Димитријевић, пошто није било никаквих других компетената правника.

Питомцима из стипендијске закладе Јовановићеве Ј. Н. Ђокићу, Јовану Марјанском и Гњоји Димићу дозвољено је да могу уживати своју штипендију још годину дана, пошто је по министарској наредби заведен сада квадријенцијум за кандидате професуре у место досадањег тријенијума.

На расписани стечај на једно упражњено место из закладе Петра Костића пријавили су се ови просиоци:

1. Славко Митровић из Бачинаца сада у Чаревићу.
2. Радован Кошутић из Руме.
3.) Никола Шербаљ из Митровице сада у Черевићу.
4.) Жарко Трифковић из Винковаца.
5.) Милан Трифковић из Винковаца.
6.) Жарко Миладиновић из Манђелоса.
7.) Светозар Дујановић из Лежимира.
8.) Станимир Белеслијин из Т. С. Миклуша.
9.) Петар Симић из В. Кикинде.
10.) Бранко Костантиновић из Саса.
11.) Ђура Коњовић из Мохола.
12.) Јован Максимовић из Руме.

Погледом на вољу оснивачеву, на доказани успех у наукама и сиромашно стање предложиће се скупштини ради избора ова четворица као најзаслужнији и то по азбучном реду:

1. Бранко Костантиновић.
2.) Радован Кошутић.
3.) Јован Максимовић и
4.) Жарко Миладиновић.

Питомцу Шифмановом Ђ. Бугарском дозвољено је да може своје педагошке науке наставити у Немачкој.

Осим тога расправљане су још неке молбе питомаца.

БЕЛЕШКЕ.

(*Педесетогодишњица Ђ. Малетића и М. Бана*). У недељу 8. септембра, у 10 часова пре подне у сали велике школе, држан је свечани састанак српског ученог друштва за прославу 50-годишњице књижевног рада чланова *Ђ. Малетића* и *М. Бана*. Програм је био: I. Бирају се изасланици, који ће јубиларе допратити у седницу. II. Председник друштва отвара свечани састанак. III. Говор члана Св. Вуловића о животу Јубилара Ђ. Малетића и његовом књижевном раду за 50 година. — Говор секретаров о животу М. Бана и његовом 50 годишњем књижевном раду. IV. Ректор велике школе поздравља г. М Бана, као некадашњега професора лицејског. — Директор гимназије поздравља г. Ђ. Малетића, као некадашњега професора и директора велике гимназије београдске. V. Честитања других корпорација, страних и домаћих. VI. Отпоздрав једнога и другог јубилара. — Надамо се да ћемо добити опширнији извештај о овој прослави, на којој је и „Матица Српска" имала свога заступника у лицу г. *А. Хаџића* секретара матичиног.

„JABOP" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 38. У НОВОМ САДУ 22. СЕПТЕМБРА, 1885. Год. XII.

Не куни ме. . .

Из пакленог земље ждрела
подигла се поноћ смела,
на коњицу пламеноме; —
црни дуси земљу ломе,
мрачно небо бичем бију,
да г' пробију,
да открију
једну сенку, опоменку
на минуле, сретне дане
и часове обасјане. —
И пред оком невидовним
душе моје сенка лети,
па ме гледа, па ми прети,
али онај поглед клети
у сред срца ране ствара,
а у души свет отвара,
невиђени свет страхота,
без живота, за живота.
И та сенка мени греде,
осећам јој руке бледе
и болове, што их даје
срцу моме, за уздарје.
Пак'о звечи, поноћ јечи,
а кроз поноћ сенка киче:

— „Падај, гини, неверниче!
Сећаш ли се звездан-ноћи,
када оно, у самоћи,
веру даде, срце своје, —
. . . плаво небо гледало је,
смешило се, слушало је
заклињање душе твоје,
кад су ове усне мале
у пољупцу затрептале,
слушајући са усана
невере ми и драгана
рајевање жића млада,
свет блиставих, лепих нада,
а где ли је вера сада?!“ — —
— Поноћ бега, сенка бледи,
и душа ми куд погледи,
кроз прозоре невидовне,
свуд су сенке неминовне,
тужне сенке, опоменке
на минуле сретне дане
и часове обасјане.
Ал' не куни, не кун' више,
јер док душа ова дише,
у свету ће уздисаја,

неминовна, вечнаваја
оплакиват' прошлост златну,
срећу дивну, неповратну. —
Није срце, није криво,
јер у њему слика твоја,
слика твоја, туга моја,
тихо спава, да одспава
с душом мојом санак жића,
на постељи од венчића,
од венчића искидани',
од цветића оплакани'. —
Није срце, криво није,
јер док живи, јер док бије,
у безброју љутих рана,
сећаће се оних дана,
спомињаће име твоје,
злато моје!
Па утишај боле љуте,
и облаке, што ти муте
небо твога жића млада,
свет позниjих, млађих нада,
испред ока душе своје
уклони их, јање моје!
Уклони их, да не слушам
у несрећи нове ваје,
у јадима уздисаје,
да не слушам, да не гледам
тужну сенку, опоменку,
што пред душом мојом живи,
невиног ме кривдом криви! —
И не куни! . . . — Свака суза,
што из ока мога кане,
та је свака тугованка,
та за тобом тужи, лане!
Не куни ме! — Сваки уздах,
што с' из мојих груди крене,
тебе тражи, да те блажи,
да на твојим грудма свене.
Не куни ме! — Свака жеља,
што из срца души пође,
Бога моли, небо зове
да зрак среће на те дође. —
Не куни ме! — Небо куни,
куни земљу и свет цели,
куни срећу, судбу куни,
и све оно, што нас дели!
Не куни ме! — Заборав' ме! —
у том свету заборава
нек ти срећа, миље свако
млађан живот обасјава.
А и ја ћу у грудима
да закопам јаде своје,
нек спавају у срдашцу,
док не шанем: свршено је!

Карлово.

Милутин Трбић.

Стражар на морској кули

ПРИПОВЕТКА **Х. СЈЕНКИЈЕВИЋА**.

I.

Догодило се једном, да је без трага и гласа нестао стражар са аспинвелске морске куле близу Панаме. Пошто се то догодило за времена буре, то су претпостављали, да је он дошао близу обале каменитог острва, на којем је кула била, и да га тако таласи однели собом. Та претпоставка била је с тим вероватнија, што другог дана нису нашли ни његов чамац, што је био у једном закутку привезан. Стражарско место било је дакле упражњено и морало се што пре попунити, јер је кула од великог значаја била како за локални саобраћај, тако и за лађе, што из Њујорка у Панаму иду. Место је то пуно песка, па је пут између пешчаних гомила и дању тежак, а ноћу управо немогућ, особито с тога, што се од тропског сунца угрејана вода јако испарава. Осим тога је за многе лађе светлост на кули једини путевођа. Да новог стражара нађе, беше дужност конзула североамериканске републике, који је резидовао у Панами. Побринути се за новог стражара не беше лака ствар, прво с тога, што се у току од дванаест сати наследник морао наћи; друго с тога, што је исти морао

врло савестан човек бити, дакле није се могао свако узети, и треће с тога, што за то место кандидата у опште није било. Живот је на кули врло тежак, па за то није нимало примамљив за становнике југа, који су се научили да ленствују и да слободно тумарају. Стражар на кули готово је заточеник. Ван недеље не може своје острво никад оставити. Из Астинвела доноси му се једанпут дневно храна и свежа вода, а за тим лађар одмах одлази, па на читавом маленом острву ван стажара нема живе душе. Стражар станује у кули и држи је у реду; дању даје знаке вешањем разнобојних застава према стању барометра, а ноћу запали фењер. То не би био тежак посао, кад не би човек од доле до горе морао прећи преко оних врло високих степеница, а то мора стражар на кули по неколико пута дневно чинити. Ту човек живи као у манастиру, т. ј. као у пустињи сам самцит. С тога није никакво чудо, што је г. Исак Фолкебрит дошао у неприлику, где да нађе сталног наследника несталом стражару, а радост му је врло појмљива била, кад се још тог истог дана изненада пријавио наследник. Беше то већ старац од 70 година, али још снажан, држећи. Држао се као војник. Коса му је била потпуно седа, лице опаљено као у креола, али судећи по његовим плавим очима, он није припадао јужним становницима. Изглед му је био скрушен и тужан, али поштен. На први поглед допао се одмах Фолкенбрниту. Морао га само још испитати, па с тога се међу њима заподену овај разговор:

„Одкуда сте?“

„Ја сам Пољак.“

„Чиме сте се до сад занимали?“

„Путовао сам.“

„Но стражар на морској кули мора да чува своје место.“

„Ја сам жељан мира.“

„Јесте ли кадгод служили? Имате ли сведочаба, да сте државу верно служили?“

Старац извади из недара изанђали свилен буђелар, а свила личила на крпе од старог барјака. Отвори га и рече:

„Ево сведочаба. Овај сам крст добио тридесете године. Овај други је шпански из карлистанског рата; овај трећи је француске почасне леђије; четврти сам у Угарској добио. За тим сам се у северо-американској републици борио против јужних држава, али ту се не деле кретови, већ ево вам ова хартија.

Фолкенбрит узе хартију и поче читати.

„Хм! Скавински? То је ваше име? Хм! Две заставе сте својеручно отели при нападају са бајонетима. . . Ви бесте храбар војник!“

„Ја ћу такођер и савестан стражар на морској кули бити.“

„Тамо ћете се морати по неколико пута дневно на кулу пењати. Можете ли се у своје ноге поуздати?“

„Ја сам пешке промерио непрегледне степе између Њујорка и Калифорније.“

„Баш добро. Јесте ли познати са морском службом?“

„Три године сам служио на мору, ловећи китове.“

„Јесте ли се у разним струкама опробали?“

„Само за мир нисам досад знао.“

„За што?“

Старац слеже раменима.

„Таква судбина! . . .“

„Али мени се чини, да сте за стражара на кули и сувише стари . . .“

„Господине!“ узвикну уједаред кандидат с уздрхтаним гласом. „Ја сам врло уморан и сломијен. Као што видите, ја сам много проживео. Моја је најтоплија жеља, да ово место добијем. Ја сам стар и мир ми је нуждан. Ја гинем за тим, да могу рећи: овде ћеш остати, ово је твоје пристаниште. Ах, господине, само

*

од вас зависи. Још једанпут овако место нећу више наћи. Каква срећа, што сам у Панами био . . . Ја вас преклињем . . . Ја сам као лађа, која мора потонути, ако не отплови у пристаниште . . . Тако вам бога, ако хоћете старог једног човека да усрећите . . . Кунем вам се, да сам поштен човек, али . . . Ја не могу више путовати.“

Старчеве плаве очи изражавале су тако топлу молбу, да је Фолкембрит сав ганут био, а и иначе имао је он добро и отворено срце.

„Добро“ рече он. „Ја вас примам. Ви ћете бити стражар на морској кули.“

Старчево се лице засветлило неописаном радошћу.

„Хвала!“

„Можете ли ви данас на кулу отићи?“

„Могу.“

„Дакле бог с вами! . . . Још једну реч: ако ми у чем пренебрегнете вашу службу, бићете отпуштени.

„Разумем.“

(Наставиће се.)

Гробови

УГА ФОСКОЛА превео **ЛУКА СВИЛОВИЋ.**

(Наставак.)

Зар не чујеш између гомила,
И трупова скиталицу кучку,
Гдје чепрља и страшно завјева
На укопне запуштене јаме?
Пак гдје мјесец бјежаше, туј видиш
Из мртачке главе излетати
Клетог јеја и пршат на криже,
Ки су свуда просути по пољу,
Гдје сан смртни спавају покојни;
Тер свом худом јеком окривљати
Небо с зрака, ким су благе зв'језде
Укопницам, што се запушћају:
Тим залуду, о Божицо драга,
Сад врх твога Пјесника ти вапиш
Благу росу у ноћнијех тмина;
Ој свјет н'један мртвима нецавти,
Ако њега л'јепо ненатопи
Суза мила, и дичним частима
Свим га красно непочасте људи.
Кад вјенчање, Правда, и Олтари.
Дивљој даше чељади, да буде
Милостива себи и другоме,
Одма људи злобном повјетарцу
И зв'јеради држаху по свјету
Телесине, немиле утарке,
Што нам' нарав без пристанка свуда
На ћућенства одређује друга —
Тад гроб бјеше свједочанство хвасти,
И пречастни олтар синовима;
Пак из њега кућнијех Богова
Тер би страшно заклети се вазда
Врх пепела својих од дједова:
Вјера света, која свеђ заједно
Отачбине славе и милости
На много је начина принијела
У дугоме вјеку од вјекова.
Небијаху свеђ надгробне плоче
Светим темплом жалосно потлење;
Нит тамјаном помјешан се чуше
Смрад телеса, који богољубне,
Кад се моле, души и скончава;
Сликоване нити окостнице
Цињаху нам жалосне грађане. . .
У сну мајке препадене скачу
Тер врх главе милог дјечка свога
Голе руке пружају, да њега
Дуг плач неби пробудио,
С којим мртви баштеником просе?
Продајане молбе за миснике,
Да им моле за покој вјековни;
Нег чемпреси и четруни блази
Слатким својим мирисом около
Задојаху лагахне вјетрице,
А врх главе за вјечну спомену
Простираху сваког доба хладе;
Пак у скупе гостарице свјетле
Сл'јеваху се сузе од завјета,
И зрак сунцу дрази отимљаху
Подземаљске за освјетљат тмине;
Јербо очи људи, кад умиру,

Ишту сунце, и посљедни уздах
Сви уздижу к' бјежећем свјетлилу.
Лијши воде чистљиве хладенци.
Врху гробног жалостног грумена
Свуд гојаху тратор и љубицу,
Пак ко сједне за прол'јеват мл'јеко,
И све туге мртвим набрајати,
Туј оћути један вољ примили,
Што приличи небеском мирису.
Милостива помама љувена,
Ком се д'јевам инглешкијем чине.
Драги вртли подграђанских гроба,
Кам их радо к приминутој мајци
Љубав милим свезајем доводи,
И гђе благи умоле се Дуси,
Да се к њима славни витез врати,
Који јамбор највећи просјече.
Од корабље славодобјенице,
И себи се смјерни гроб издубе. . . .
Ну гђе спава бјес храбрених ђела.
И гђе духом страх и благо влада,
Туј без сумње за залудну гизду,
И кобјену прилику врљања.
Гране ками и надгробне зграђе. . . .
Кип умјетан, богат, и племенит,
Дична памет л'јепе Италије,
Нека гробом и грбом се бани
Дочим блазних у полача живе;
Ал' нек једном смрт приправи нами
Стан покоја, гђено коб немила
Худе своје освете устегне,
Тер се мили нек недари благом,
Већ горућом срчаном љубављу,
Пак слободна пјења изглед прими.
На велике ствари, мој придраги,
Мудрих људи гробови пожижу;
Тим путнику и л'јепу и свету
Чине земљу, која их уздржи.
Ја погробну кадар виђох зграђу,
Гђе почива т'јело Великога,
Ки, чим жежло краљим понаправља,
Кида лишће с јаснога јавора,
Пака каже народним, из њега
Јак хврцају сузе и крв јадна;
Пак кад виђох гроб онога мужа,
Што Рај нови у Риму направи,
И онога, што много св'јетова
Под небеским шатором зазрије,
Гђе у кругу, чим их сунце злати,
Без мицат се на мјесту се врте,
Што Инглезу (ки толика крила
По свој земљи честито развије.)
Скаже прве стазе од небеса:
Кад ја виђох те надгробне зграђе,
Благо теби, упих, Италијо,
Рад твог неба животом дојена,
И рад вода, што с' поврпја свога
Апенин ти обилато л'јева!
Мјесец твојим радостан воздухом
Бистрим здраком реси брда твоја,
Која трепте веселом јематвом,
А продоли кућам накићени,
И богатом маслином зеленом
К небу тамјан од цв'јећа ти здижу.

(Наставиће се.)

Син пустиње.

Историјска приповетка
ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак.)

Мухамед беше у овим горким часовима за ојађен и пострадао народ, спасење и над. Људи се купише око њега, и слушаху га недахнимице. Он је приповедао неваљалство које се у Медини догађа, он је описао калифов двор, као црни пакао, са кога ће бог, да народ казни, ако се народ не тргне што пре из своје малаксалости, забуне и равнодушности.

Народ је једва дочекао да се нађе вођа, који ће га позвати на оружје. За кратко време окупила се около Мухамеда огромна војска. Но Мухамед није требао број војске, он је само требао одушевљење народно, јер је на сигурно рачунао, да ће и они у Медини к њему доћи, ако

им је зло догрдило. Мухамед дакле изабере око 2000 срчаних јунака, и упути се с њима на Медину. Успут му се̑ са свију страна придруживаху незадовољници, и кад је стигао под Медину опет му је бројила војска на 10000 људи.

Отман се унутарње гризао; али се споље показивао јуначан. Његове улизице и пудљивци смејаху се грохотом подузећу Мухамедовом. Они су скупили многу одабрану војску, а утврдили су свој положај, да не може боље бити, бар по њиховим мислима и веровању. Но међутим је Мухамед без икаква отпора са том маленом четом подсео варош, и нико се несмеде да усуди, да против њега поведе војску. Дерни калифови јунаци разметали су се у двору својим јунаштвом, да их је гнусно било слушати, а када је дошло да се саветују, како ће отпочети рад, онда су се сви сплели, и нико се није нашао, да предузме и створи јединствен план, по коме ће се радити. Војници калифови били су у почетку заведени. Њима је говорено, да се неки нови пророк невернички дигао на правоверне, и да их хоће да искорене, те су ови били одушевљени за бој. И да је Калифа Отман и његове улизице одмах предузео нападај на Мухамеда, заиста би Калифа победио; али што је ово стање дуже у неизвесности било, тиме је од уста до уста простирала се вест, да Мухамед баш на то иде, да правоверне спасе од насиља калифовог и од негових опаких саветника и злих савезника. Војска се калифова почела колебати, то је Отман одмах приметио, па као искусни стари војсковођа, видео је да је спас сада јединито у његовом одлучном деловању. Он потрже свој мач, оде међу своје војнике у жељи да у њима пробуди одушевљење; али у тај исти мах када је Отман пошао на рад, подиже се и Алија, те се стави на чело побуне у Медини. Он даде отвори и градске капије, те Мухамед са војском уђе и без јуриша у град. Калифови војници пређоше одма сви Мухамеду, само је мален отпор био око двора; али се тај одмах претворио у пријатељски пре̑дусретај чим се Мухамед и Алија туда указаше. Улизице, пудљивци издаше свога господара и предадоше га у руке народу. Сами војници Отманови изведоше га везана пред Мухамеда, који кад виде Отмана повика: „Према сваком сам човеку био милостив, али према теби нема у мојој души и срцу милости. Ти си био позван да усрећиш народ, а ти му хтеде да постанеш убијца — за толике жртве ти си одиста малена, али си за то ипак — сјајна. Још се пуши крв оних, које си ти погубио, ма да сам ја за њих милост молио. Освета толке пе̑вине проливене крви, добиће брзо одмазду. Водите га на пијацу „Седам живота,“ и погубите га!“

Ова Мухамедова заповест буде извршена неодложно, када је гласник дошао и јавио, да је Отман погубљен, тада Мухамед рече искупљенима: „Народе, сада си слободан. Чини што ти је воља. Ја сам једаред по својој памети, без саслушања твоје праве воље, учинио погрешку, па више никада нећу, а и не желим. Добро се промисли, кога ћеш бирати. Тешко је владалачко бреме — јер су људи слаби.“

После тих речи хтеде се Мухамед уклонити, али га војници не хтедоше пустити, већ га подигоше на своје штитове и тако га однесоше у дворове Калифа и посадише га на престо. — Када се бура утишала, онда Мухамед устаде са престола и свечано рече: „Зар мени та почаст! — Хвала вам браћо! Но ви врло добро знадете, да је велики Омар након себе оставио мудру уредбу, а та је „државни савет“ или „Цех.“ Њему спада у дужност, да саслуша народне жеље и да онда означи владаоца. Чему да се народ крвави за главу овога ил онога човека. Когод седне на овај престо, у добри је час сео, ако мисли честит бити и ако остане честит. Оста-

вимо драга браћо, ту свету и ваљану уредбу у пуној власти. Нека „државни савет“ означи владара, он ће то најбоље и најмудрије знати учинити. Што се пак мене тиче, ја сам потпуно овим чином почаствован, ви сте ми и сувише поштовања указали за дело, које сам по дужности учинити морао. Ја више ништа не тражим; а обећавам вама мили моји, да ћу дотле остати овде и предузећу владу док се „државни цех“ неискупи. А сада вас молим да се разилазите својим кућама и да гледате и радите сваки свој посао!“

Војници и народ поздравише неописаним одушевлењем ове речи Мухамедове, те се мало по мало разиђоше. Грађани се веселише неописано, и подигоше своје главе достојанствено. Никаква страха, никакве слутње у души; велегласно се разговараху о својим потребама и о својим јадима.

Мухамед је одмах наредио, да се Перзијанци и Перзијанке са двора у своју домовину селе. Дао им је заштиту, да без опасности могу отићи. — За кратко време. довео је све у најбољи ред. Међутим послао је одмах на све стране по пространој држави гласнике, који су објавили и позивали главаре да се купе у „државни цех.“ — Прошло је било неколико месеци, док се није „државни савет“ искупио. У очи онога дана, када ће се обавити избор „владара над правовернима,“ нестане Мухамеда из Медине. Сав је труд био узалуд, да га нађу, он се уклонио, да би избегао избор за Калифа.

Читаву недељу дана бавио се „Цех“ на окупу, и напослетку се сложе, те изберу Алију за Калифа. — Но одмах после тога изјави се против њега јавно Моавијах, који са оружаном силом протестоваше против избора. Исто тако изјави се и породица Омајада против Алије.

Бедни Алија. Та још ни окусио није сласт владавине, а већ му се загорчаше дани, да није могао мирно ни спавати ни јести.

Алија одмах пошље на све стране поуздане људе, да траже Мухамеда, и да му однесу поздрав од новога Калифа, да га овај моли, да дође и да умири бунтовнике. — Посланици се повратише ожалошћеном Алији и јавише да нису могли нигде наћи Мухамеда.

XII.

Преко високих палмових дрва,прелетао је по декоји танак облачак, изгледало је небо, као танким велом увеовљано лице. — У зраку сунчаном блистале су се сјајне куле на замку у племена Ђенеба. То су светли двори Зулејкини.

На дворској капији показао се један коњаник путник. — Пустише га унутра. Слободан син пустиње, када је ушао међу бедеме замка учинило му се као да је у гробници. Нека га хладна језа подузе. Он је погледао у небо, жељан дивног плаветнила, и недогледног простора.

Зулејкине слуге дочекаше га лепо. Та он је био једном већ у томе замку, и врло је волио што му се господар није дуго задржавао, већ што је одмах из тих тамница отишао. То је Језид верна слуга Мухамедова, који је уз њега од детинства му.

Језид је дошао у Нешед, да се распита за старца Граматика. — Јусуф није био дома он се налазио крај Отмана у Медини.

Када је Зулејка чула, да се ту находи Мухамедов слуга, Језид, она је наредила да се угости и одмори, а чим си прихвати јестивом, да га одмах изведу пред њу.

Она је са нестрпењем чекала онај тренутак, када ће Језида да угледа. Од онога доба, када је Мухамед у њен замак са онаком нежношћу дошао, када је њу прихватио на своје дрхћуће руке, није она ништа по ближе о њему чула. Истина, да су њени људи у двору о

Мухамеду много лепог и племенитог приповедали, али Зулејка није смела са људима, да се упусти у разговор, јер се бојала, да је то можда Јусуф подметнуо људе, да њене осећаје изазову.

Сада ће јој се ево први пут дати прилика, да са повереним човеком Мухамедовим разговара се.

Када се Језид одморио и опоравио, он се упути на ноге госпођи Зулејци. Она је седела на миндерлуку, а близу ње спавао јој је малени синак. Она поздрави Језида љубазно и запита га, какве јој гласе и од кога доноси!

Језид се дубоко поклони пред дивном Зулејком, по адету им, па ће тад рећи, да је послан од свога господара Мухамеда сина великог и силног калифе Абу-Бекира, да се упита овде у замку велемоћне господарице над племеном Ђенеда,де се находи старац Јован Граматик, кога му је господар са топлом молбом господарици у заштиту оставио, и на ког је он у својој неограниченој тузи и болу заборавио, када је последњи пут у замку био.

Зулејка је тужно спустила главу и махала је брижно њоме, па тада замоли Језида, да седне доле на саг и да јој приповеди све што знаде о своме господару, она је сада тек са удивљењем дознала од каквог је важног, племенитог и високог порекла Мухамед, и њој је у души на мах сијнула светлост познавање Мухамедове вредности, па и његовог учешћа у најважнијим делима државнима. Сада јој је дакле било разумљиво, зашто је „Цех“ послао и тражио Мухамеда. У њој се сада породи праведна сумња, да је то све морао знати Јусуф; али није пре хтела да дође до закључка, док несаслуша причу о Мухамеду.

Језид је сео на саг, те је разумно, полагано и јасно испричао делање Мухамедово и пре и после бурног састанка. Он је знао сваки важнији Мухамедов чин јасним бојама нацртати; а сваки осећај му са утиском нагласити. Зулејка је толико пута горко уздахнула, и по чешће сузу са лепог ока утрла. У сваком појаву, у сваком чину, видела је она племенит и узвишен дух потпуног човека, ког је она једино разумевала, ком је веровала, ког је поштовала и љубила. Све оно, што је она кадгод у души својој замислити могла, и што је свом жељом свога заузимања за народ тражила, видела је тога тренута у Мухамеду оличено. — И она је тако слаба била, да је могла, у тога узор — човека, у тога идеала од врлина, посумњати и најпрљавије му послове подметнути. — Она је сирота била у таком стању, да је могла врискати од болна самопреговарања. Али се она уздржала пред Мухамедовим слугом. — Она је похвалила дело господара му. . . Но Језид јој упаде у реч: „Ја му то немогу казати, јер колко је несрећан, то би га много већма ожалостило, него када би му рекао, госпођа је мирна и задовољна!

Зулејка није знала на то ништа да одговори; али да би сакрила колко више своју забуну, она пређе да одговори гласнику што је питао за Граматика. Зулејка рече, да је она врло крива и да носи на души велики терет, што је Граматика нестало. У то доба била је она у таком јадном душевном расположењу, да није могла никакве пажње обратити на Граматика, шта више у њеном срцу беше така студ, која је тражила самоћу. Граматик је једнога дана нестао, отишао невиђен из замка.

Тек после дугог времена, познала сам по науци му, да је у Ђебел-Шамару. Напад наших на Ђебел-Шамар или га је куда на другу страну одагнао, или је међу многим палим жртвама и он скончао.

Можеш слободно уверити твога племенитог господара, да сам много пута ожалила старца, и да сам због њега, многу горку сузу пролила. Ја га молим да ми опрости, што није његовој пра-

ведној молби у моме дому задоста учињено.

„Казаћу му, одговори Језид, али сам уверен, да му тиме нећу ни трунак сумора са душе скинути. Мој је господар жртва своје дивне племенитости и благородства.“

Језид се подиже са свога седишта у намери да пође, у томе се пробуди малени син Зулејкин, који са дреком испрати Језида.

Зулејка је прихватила своје детешце,, пред њеним очима вајаше се слика детињег оца, она је у тај мах осетила, да је дужна детету оца бранити; те одмах удави насилно навалу прекора на души јој.

Зулејка је хтела да се умири, да се посвети нези свога детета. Она је то чинила, када је детешце будно било и када је њезину негу потребовало; али када је детешце спавало, тада је она и друге мисли мислила; тада јој се појављиваху слике прошлих дана, које су одмах потресле срце и душу јој необичном жестином. Она је онога човека убила, који беше њена љубав, њен живот. Она је по праву јој могла и њега бирати за мужа; али за споредног, а то Мухамед никада не би хтео бити, па ма како да је љуби. Па још када је помислила, на Мухамедово порекло онда је црна забуна помутила њену душу, а неописани бол потресао срце. Зулејка је била врло несретна, али љубав своме детету ублажавала је њено стање.

Она је потпуно знала своју велику погрешку, па је самосвесно трпила бол, кога је и заслужила.

Њени пређашњи велики планови свели су се на љубав своме сину и на неговање његово. Од тога предмета није се она смела нипошто удалити, јер је одмах постала плен самопреговарања и јада.

(Наставиће се.)

Борба Марка Миљанова с Пеком Павловићем.

ЦРТА ИЗ ЦРНОГОРСКОГА ЖИВОТА од **Ј. ХОЛЕЧЕКА.**

ПРЕВЕО С РУСКОГ

Стева Ј. Радосављевић.

(Наставак)

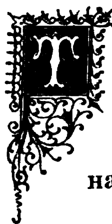

Такве побједе не примам, нека се то запише другоме у рабош.

— То значи да се боримо другим начином.

— Дај, на ново и друкче.

На столу међу осталим оружјем лежаху два средњевековна мача, блештућа као две љуте змије, широка с длана а дугачка толико, да би високом човеку стигло до рамена. Јунаци, чим их опазише, као да су се договорили, дохвате их у једно и исто магновење у руке. Шта је њима данашње оружје, којим могу владати и слабачке мишице и ђетићи још не зарудели! Њима требају мачеви, којима је Краљевић Марко одсецао једним измахом седам турски глава. Ето то је време било угодно за Пека Павловића и Марка Миљанова. Данашњој младежи је тешко и подићи тако оружје.

Узеђоше мачеве, покушаше им оштрице, погладише их по рукаву са обе стране, измахнуше неколико пута по ваздуху да се увере о замашности њиовој, превијаху их над главама и гибаху их на све могуће начине, да би увидели њиову бриткост. Они су били тако гипки, да их је човек могао превити у обруч. Нађоше дакле две једнаке гује и обрадоваше се. Имајући сваки свој мач у рукама пожурише се јунаци у луг за дворцем, да тамо под откритим небом подснове борбу, која ће коначно и несумњиво показати на коме је првенство.

Но пре, него што ће стати један против другога, они се изљубе и изгрле онако братски и јуначки.

Мачеви се укрстише, звуци удара раздаваху се широм по свему цетињском пољу, искре искакаху између мачева као испод ударца ковачкога маља. Сви налазећи се на Цетињу похиташе да виде тај ретки двобој, о коме ће приповедати и њиови унуци.

Скупише се кметови, мужеви, жене, бабе, младићи, девојке и девојчице а деца, која нису могла ходити, донешена су на рукама, само да су ту, у тој светој борби која оплемењава цео бит човечији.

Противници се показаше и у томе судару дорасли једно другоме, као и пређе. Ударци мачева раздаваху се већ један добар сат а борба остајаше још све нерешена. Срећа јуначка нити нагињаше једној, нити другој страни; једном руком покриваше Марка, другом Пека.

Што дуже трајаше, тим јунаци све то жешће нападаху један на другога, да би што пре одиграли ту бојну игру док им се силе нису источиле, но све бадава, све једнако беше са равним успехом или неуспехом.

На једанпут стаде Пеко измицати, не најзад, но у округ. Марко мењаше своје држање саобразно покретима Пековим и тек сад увиде, шта је учинио. Пеко заведе Марка тако, да је овај дошао лицем управо према сунцу и засенут његовим лучама и блеском мачева, мораде жмиркати, удараше често не правилно и Пеко умало што му не изби из руку тешка мача.

— Решено је, рече Марко — ти побједи, но мораш бар признати, да си пред собом имао јунака достојнога себе.

— Не није истина, одговори му Пеко срдито. — Побједа је твоја. Да сам ја био лицем према сунцу и ја би тако исто промашио.

— И баш зато, што си умео довести противника у зао положај, ето баш зато си бољи јунак од мене. Да смо војевали у самој ствари моја би се глава одавно ваљала по зеленој трави.

— Да смо војевали, а не отимали о првенство, моја би хитрост била излишна — а сад је побједа твоја.

— Не примам ја таке побједе.

— Нећу ни ја.

Марко се подбочи на мач и обрати се около стојећем народу. — Народе, кажи овоме тврдоглавоме човјеку, који одржа мегдан, да је он најбољи соко Црне Горе и да је побједио мене, Марка Миљанова.

Из гомиле се прогура један старац, најстарији између свију гледалаца,што му даваше право први да прослови:

— У мирно врјеме — рече он — скупљају се јунаци да спомињу битке и јунаштва. Хитроћа, ако само не бије иза бусија и изненада, увјек је дјело ваљано. Човјек има тјело и душу. Тјело војује мачем, дух оштроумљем. Који себи помогне бојном хитроћом, тај је одржао двојну побједу. Ја говорим за Пека.

— Ако је хитрост дјело ваљано, то је Марко одржао побједу још раније у дворцу — свака даља борба била је излишна.

Из гомиле се проракоми други један старац и рече:

Хитрост и лукавство није дјело ваљано и ми је трпимо ћутом само тамо, ђе нам она помаже оружју и даје побједу. Нас је мало, Турака је много, њих су десет на једнога. У таkој невољи лукавство нам је најбољи савјезник. Но ако би Турци нападали на нас у једнаком броју, то Црногорац не би ни помишљао на хитрост и лукавство. Марко и Пеко су се отимали о првенство. Пеко није имао право да противу Марка употреби лукавство, јер противу себе није имао бојно надмоћије.

С тога је справедљиво уступити првенство Марку.

А Марко ти се ту продра на оба суђаја:

— Кад пада киша, постаје блато; ко не уме да плива, тоне у море; у жене је дуга коса; богат је богатији од сиромаха; зими је зима, лети је врућина . . . то ми све знамо и без вас. Шта је код вас хитрост и лукавство? Данашњи јунак је дужан да предвиђа и да предусрета сваку бојну хитрост и лукавство. Силу да одбија силом, а лукавство, лукавством. Ја признајем, да је Пеко одржао надамном побједу; штета је само за врјеме и ријечи.

— Ти лијепо рече, проговори Пеко — но ја се ни онда не могу назвати побједиоцем, кад ми то савјест не допушта. Мени би се окорео језик ако би слагао и рекао да сам те побједио. Јуначко лукавство мора да је јасно

и да блешти као сунце, а затављено ли је ма и најмањим облачком, то губи своју вриједност и није ништа.

— Кратки смисао дугих ријечи, проговори Марко у нестрпљењу: наша борба остаде и други пут не решена.

— Бијте се из пушака! зачу се из средине присутних придворица.

Марко се брзо окрену одкуда се чујаше глас, но не могадијаше да примети никога; глас се више не понављаше.

— О, познајем ја вас, дошљаци ниски — рече на се зажари Марко — знам шта би ви хтели и шта би желели у дубини душе ваше; знам, чиме би вам ми могли уговети. Ја и Пеко, ми не припадамо вашој клики, која завиди, што црногорске гусле славе наша имена а о вашим и не спомиње, макар што сте се попели на висока места у двору и што се свима силама пужате све више и више. Ви заборављате, млада господо, да се јуначка слава не задобива иза пећи, ђе се врти прело, ђе се ђеца и жена весело смеју и мешају јело по котлу. Слава се добија у боју са душманима вере и отаџбине, ђено је камен сињи мека подглавница, ђено ти киша мије лице поцрњено од пушчана праха а ветар чешља разбарушене косе. А најдосадније вам је што говоримо увјек истину и што бранимо вашу разњежену танкост. Ви бисте се радо опростили нас и вама би веома било мило, кад би један од нас погубио другога, или, кад би погинули оба у једанпут. Ни један од нас не би промашио и наше би главе, поштеђене до данас од силнога града турских пушчаних зрна, биле пронизане зрном из руку пријатељскијех. Тако, господо, неће бити; одказујем се свечано од двобоја из пушака. То није достојно јунака и то ја говорим из све душе моме Пеки. Марка Краљевића не могадијаше нико побједити док не дође ђаво са овим малим оружјем. Виш Марко, рече ђаво, ја сам такав јунак, да те могу погубити св-овим парчетом олова, пуштеним кроз ову малу цев.“ Марко му не повери и громко се насмеја. „Ћео би видети, како би та ђетињска играчка могла нанети вреда.“ — Ну, не смеј се Марко, ја ћу ти показати, испружи длан и пази. Ја ти нећу ни прићи близу а док одбројиш до пет, твој је длан пробијен. Шта би тек било кад би стрељао право у тебе! Но Марко није никако вјеровао и смејао се. Испружив руку и избројав до три — ни пет не стиже — опази Марко крв и парчета меса да висе са длана. И сад тек повери. Расрдивши се на свет, који се већ тако искварио да за јунака ниђе мјеста нема, оде и сакри се у пећини над Бојаном, да тамо одспава вековне снове; но он ће се опет пробудити кад српскоме народу дотужи па устреба јунаке и јуначке врлине. Поколење Марково није изумрло ни до данас. Прави Црногорац и данас као и пре неколико столећа не воле пушчани бој и радије се баца на непријатеља са ханџаром у руци. Сабрани народ слушаше Марка са удвојеном пажњом а Пеко показиваше своју потпуну сагласност. Он није умео тако лепо да говори, али је мислио и осећао то исто, што и Марко.

(Свршиће се.)

Од кад постоји наша земља?

ПО Др. КЛАЈНУ — В. МЛАДЕНОВИЋ.

(Свршетак.)

II.

На питања, да ли се временом мења трајање окретања наше лопте, растели укупно дужина дана и ноћи још и данас? Лаплас је доказао математичком оштрином, да се од времена Хипартова дужина дана није променула ни за $\frac{1}{200}$ секунде. Међу тим се овај доказ показао као недовољан, јер се бројна величина (којефицијенат секуларног убрзања покрета месечевог), на коју је Лаплас своја рачунања подупирао, као неправилна показала, међу тим да се ова величина одреди покушавано је на два начина: путем посматрања и путем теорије.

Првим путем занимао се Хансен, рачунач значајних, нових месечевих таблица, он је нашао вредност секуларне варијације између 12 и 13 секундских лукова, да се само под овим податком даје представити помрачење у старо доба и у средњем веку. Адам и Делоне (Delaunay) одредили су ову величину, напротив теоритичним путем и независно један од другог дошли су до истих резултата. По овим њиховим резултатима излази секуларна варијација у пола (6″) толика, колико је Хансен био узео. Овај резултат, нађен теоретичким путем, тако је потпуно сигуран, да се Хансенов којефицијенат о староме помрачењу не може тако показати као путем теоретичким. У седници париске академије наука од 23. марта 1863 год. дође Делоне (Delaunay) до закључка, да се неда никако извести старо помрачење, средњи покрет, покрет месеца са секуларном варијациом више него 6, 11.″ Вредност, која се путем теорички може добити: Но ипак даљим истраживањем показа се резултат, да права секуларна варијација износи 13″, као што је Хансен узео. Разлика теоретички нађена од праве вредности објашњава се успоравањем земљине ротације. Адам је нашао да резултати нађени рачуном и посматрањем подударају се, па нек се узме нарашћај дневног трајања само за 0·01197 за прошлих 2000 год.

Већ има пола столећа, како је Лаплас нашао, да се дужина звезданог дана не мења. Кант тврђаше у једној расправи год. 1754 у малом спису, да се постепено успорава окретање земљино. (Штампано поводом питања берлинске академије наука, да л' је земљина оса претрпила какву промену у току векова). Па и поред познатих доказа и поред тврђења немачких философа, остаје ипак у снази најочитији доказ, што га је неумрли издавалац механике неба, поставио, да се трајање кретања може успорити и да се заиста успорава.

Од велике је заслуге и Мајеров увод у механику неба, гди је он најпре доказао, да се може променути и убрзати ротација земље, таласима прилива, што леже ва век источно од меридијана месечевог.

Претпоставити да месец стоји, док се земља окреће од запада на исток око своје осовине и нек се налази и један брег западно од ње у меридијану месечевом, то ће месец привлачењем својим проузроковати убрзање ротације земљине, али стоји ли он потпуно у меридијану то дејствује он из истих разлога на успоравање од исте величине. Ако брег непрестано остаје источно од меридијана месечевог, то ће услед месечевог дејства земљина ротација тежити ка успоравању. Овде ћемо прилив сматрати као брег, који непрестано источно од меридијана остаје. Дејством месечевим на прилив мора успориће се дакле окретање земљино.

Али Д. Вогам (Vaugham) учинио је примедбу већ 1857, да су подаци, узети о непромењивости ротације са свим неумесни, јер је он и то доказао, да је то једна противност спрам става о одржању снаге и ако покрет прилива и одлива нема утицаја на продужење дана.

Из датих узрока до сад није добивен никакав теоритичан рачун о продужењу дана, јер је то ствар, као што данас постоји немогућа. Ефект је за то тако узет, како га је он нашао посматрањем и као што је горе по Адаму узето. Но врло вероватно могу наступити још и други узроци т. ј. отпор етера што светски простор испуњава, али оба узрока ипак доводе до резултата о успоравању земљине ротације.

III.

Сад би могло настати питање, да ли је добивена величина ротације, средња вредност или је она у разним епохама времена била врло неједнака и разна.

Што се тиче отпора етера у светском простору, то га можемо скоро као константна сматрати. Величина отпора зависи по још јасно непознатим законима од брзине кретајућег тела, те за то се дакле мора међу осталим једнаким околностима са брзином мењати само у овом случају густина отпорне средине тако бесконачно мала, а и промена у брзини ротације таква, да се сме узети у истраживању, да је отпор етера просечно вавек једнаке величине био.

Сад остаје још, да се посматра утицај

таласа прилива. Величина овог дејства на успоравање окретања земље зависи као што аналитична механика доказује, поред масе таласа, поглавито још од масе и удаљења месеца од полупречника земљиног и дубине океана. Али, од ових се величина могу узети маса и удаљење месеца, као сталне и константне вредности, а и полупречник земљин може се сматрати, да није никакву промену претрпио од тренутка кад море образоваше, интергрирајући део горње површине. Дубина океанâ не може се сматрати, да је била једнака у свима временима. Али кад се узме, да је величина воде, која данас на нашој горњој површини постоји толико велика, да кад би се разлила по целој земљи, то би ипак мôра имала знатну дубину, то се може узети овде, према горе постављеном питању, да ће разлика разних дејстава незнатна бити, при свој незнатној разлици морских дубина, и ако море, као што се и претпоставља зависи од корита у коме је, то и средња вредност постоји за успоравање ротационог покретања и да ова вредност није много различна спрам извесних, крајњих граница мора.

Ови овде сад доказани, ограничени подаци на сваки су начин нужни, јер ће они ипак моћи послужити, да се потпуно, ма кад, разреши овде постављена проблема. Но они су горе наведени основи још и са тог умесни, јер извучена вредност ипак је само једна приближна, у односу на спрам пређашњих дивљих хипотеза. Она може бити врло велико приближење ка истини. Из ових основа допуштено је, такође прећи у једну епоху, за време које готово није могло бити никакве ретардације у окретању са месечевим привлачењем, док је етер на сваки начин своје дејство показивао. То је оно време кад је очврснута, танка кора земљина први пут усијано језгро обавијала. Али тада беше температура ове младе, чврсте земљине површине тако висока, да се сва вода налазаше још у пари, а атмосфера мутна и тешка, па како су стене хрђаве топлоноше, јер се унутарњи слојеви лаве на Исланду налазе у усијаном стању, а очврснута је маса само један метар с горње површине дебела и на њој снег лежи. За то епоха између образовања првих слојева и талога воде, узима се као не врло велика у сравњењу свих периода образовања.

Ми дакле видимо, да за добијање приближне вредности времена трајања од оног тренутка, кад се усијана маса на горњој површини расхладила и кором покрила, сад може употребити горе дата вредност.

Пређе смо нашли, да првобитно време ротације земље није никад краће било од $7 \frac{26}{100}$ часа, а средња за $20 \frac{6}{10}$ часа, док је дадас успорено на $23 \frac{93}{100}$ часа. Приближно средња ретардација износи за 2000 година 0.01197 секунде, по том би дакле у средњу руку протекло од прилике око 2.000 милиона година, од како се образовала чврста кора земљина.

Овај број, као што горе поменусмо приближна је вредност ка правој истини. Огромност великог броја година, која је протекла за ово време по себи самом даје нам повода, да се задовољимо округлим бројем. У оваком случају задовољисмо се ми резултатом како је наведен и с бројем којим можемо бити убеђени, јер према постављеним подацима није ни врло велики, ни врло мали. Наше уображење има исто тако мале користи од тог, као кад би знали за ма какву грану науке, колико стотина милиона још треба прорачунати ка оној хиљади или од ње одбити па да добијемо тачну истину.

И ако спљоштењем у свези са успоравањем долазимо ми до закључка, као присиљеној нужности, то ипак наша земљина лопта са својим чврстим обликом, није дело вечности, већ дело, огромно неизмерног простора времена. Оваково неизмерено време подсећа нас и невољно на неизмерени простор у ком се налази она одвојена и остала светска тела чиме и свој постанак тврде. Ово је за наше уображењене обухватљиво и неусиљено, како једно тако и друго. За геологе је од особите важности, па и од највеће важности да имају и приближно одређену вредност старости наше планете; они имају тада меру и границу за простор времена које оне имају да пласирају периоде развића наше планете, које су и у данашње време

пролазне. А и свака геолошка теорија потребује за своје реализирање одређен простор времена. Зна се, да данас највише геолога по примеру Лајела представљају образовање земље као непрекидан миран ход развића, један податак, који очевидно преимућство има наспрам претпоставака о многострукиим ужасним револуцијама разним катастрофама, које су земљину лопту сналазиле.

Али и ово лагано развиће не сме прекорачити горњи простор односно свог нужног елемента времена. У како далеком је то случају, неда се данас доказати, али је ипак нужно овде примедбу учинити наспрам извесних теорија, које рачунају, колико би потребовало времена, према овом ходу развића, те да горњи споменути број, далеки непревазилази.

Јер неки геолози подвргавају се погледима да наша земљина лопта постоји од вајкада. Истинитост Лапласове теорије по и за себе не може се сматрати као опровргавање оном податку. Овај број година могао је бити пред таквим огромним простором, да нам управо свака мера фали да га израчунамо. Тек спљоштење и успоравајуће ротационо кретање наше земље принуђава нас ка податку, да не можемо узети ни у каквом случају, да старост прелази преко 4000 милиона година. Овај број година, који је за наш појам схватљиве вредности. На овом закључку смемо поменути, да је он као једна минута или секунда, у ходу развића укупног светског организма. Само философске спекулације доводе на то, да је овај светски организам јединичан и да су његови поједини делови имали јединичан постанак. Но који би простор времена потребовали тада magловите флеке и систем сталних звезда, да доврше само свој оптоk око опште тежине тачке? — При свем том кршимо ми о том. Бројеви су заиста, као што каже Хумболт силе космоса, али несхватљивост у бројевима не условљује никад значај универзума.

Ваљево, на св. Саву 1884 год.

ЛИСТАК.

СТАРА МИНЕЈА БОЖИДАРА ВУКОВИЋА

у Пивском Манастиру.

У другој половини прошлога мјесеца, бавећи се у Пивском Манастиру са Преосвећеним Епископом Цетињским ради црквени дјела, која су се имала уредити по налогу *Његовог Височанства*, ја сам срећу имао побиљежити многе старине, које су се у *секретној црквици* неповредиме сачувале, међу којијема биљежећи црквене књиге наиђем на стару Минеју — *Зборник Божидара Вуковића* војводе Зетскога, која је стара до 350 година. Књига је штампана Славено-српским језиком у 400 листова, на којема стоје по два печатана ступца, почињући прву службу Симеону Столпнику 1-га Септембра са изображењем светитељевим, а тако исто и све друге службе које у овој Минеји — Зборнику — напечатане стоје имају ликове онога светитеља, којему се служба свршава, неналазећи се ни при каквој посљедној ријечи дебело јер ъ, већ обично танко јер ь, које потврђује старину ове књиге. На челу првога листа ове књиге налази се грб Божидарев овог садржаја и облика: Велики вијенац без пантљика подну, на врху којега стоји убоити једноглави орао са раширеним ријетким крилима, извученог језика у раздвојеном кљуну, којега су ноге заклоњене у отвореном пољу подуже линије, којега је десна и лијева страна сведена у виду срца. На средини овога поља иде лав са раширеним чељустима узвијеног репа страном к истоку, на којој стои под главом лава штампано **Гнь**, на западу више савијеног репа **Бд**, а под ногама лава **Воевода**.

У тексту стоје на првом листу штампане сљедеће ријечи ове: Иже вь троици славими Бог, благо изволи оукрасити свјатују црков своју различними книгами ⁘ Тјемже и аз Христу раб Божидар Вуковик. Благодатију Божијеју желанније имјех от јуности моје и љубов к божественим црквам. млихсе все благомоу владицје Христоу мојему да ми посцјешит к желанију моему дас вр-

шим и сије дјело јуже начех дјелати, си зборник. Богу на славоу а на похвалу всјем свјатим и христијаном на ползу. понеже е мислих врнјеме старости моје, јако вријеме с мртноје приближаетсе. и житие наше немноговремено. јакоже пророчествоујет нележии пророк давид. днис љет наших седамдесјат аще ли же в силах восемдесет љет. множае их троуд и болезн. Сего ради оубојахсе смрти понеже негледает. ни цара ни бољарина. и видјех врјемена тешка соут, понеже врјеме и на последњаја јесу. междоу јазици многије ради и велико потернјеније от измаилтен на христијанех за ради согрјешенији наших. того ради и наше оукснијеније бист в западних странах италских в велицјеј јереси римској. немогши изити в својем отечествје за ради измаилтеких великих поперенији. јакоже и прежде рекох в иних книгах јеже сетавих натипарех да изнесем в своем отечестви и сије типаре. (печатњу) сего ради мољу Господа Бога и пречистоују јего матер да ми поспјешит на свршеније дјелу и потом ако будјет воља божија мислим сије типаре да изнесем в своје отечество. једа кого бог изволи и по моей смрти да се потроуди заради божествених црквах. да испли колико боудје воља божија недостатчство стих книг. јеже јест умаленоје иновјернима јазики. Апостол же Павл глаголет красен церков своју доушу красит. Мољу же всјех оцје и братију чтоушчих или воспјевајушчих љубве Христове ради аще боудјет шчо погрјешно исправљајте и мене грјешнаго Божидара благословите, јакоже пишетсе, молитва правједнаго спасет грјешнаго. и да обои оулоучит милост здје и таможе свјетом вси озаримсе. Славешче оца и сина и свјатаго духа и нинја иприсно и в вјеки вјеком амин.: — — — И поставих сији биљег мој више писани дарованими велицјем Кијесаром *Карнолоушом* јеже глаголет се бити по именоу Е (пети) кіесар от рождства Хтова. обладајушча римским начелством и множем ним странам Господин нарицаетсе.: — Начеше се писати сији стије книги глаголеми минеј. В лето 7043 кроуг слнца 16. а лоуни 14.

(Свршиће се.)

---

† Др. ВЛАЈКО МАЈИНСКИ.

Сећање на ђачко му доба.

Наши листови већ су разнели црни глас по српскоме свету, да је у Вел. Кикинди преминуо 13. септембра о. г. врли Србин *др. Влајко Мајински,* оставив за собом верну љубу Ленку, рођену Малогајску и петоро нејаке дечице Луку, Виду, Милорада, Отилију и Николу.

Писац ових редака познавао је Влајка још у почетку његовог школовања у доњој гимназији, и још сада осећа у души онај респект и ону љубав, што су га имали сви саученици и другови Влајкови према њему, а све са његова бистра ума и доброте срца му. Сви га називасмо нашим *„татом.“*

Нас млађе ђаке волео је Влајко, није се од нас поносио, радо се с нама дружио и лепе нам савете давао. У науци био је први, у игри највештији.

У Новом Саду свршио је нижу гимназију, а вишу је започео у Сегедину. Кад је стигао у пету школу у Сегедин заузе се с браћом, да се оснује, односно обнови у Сегедину *српска ђачка читаоница,* која је и пре покрета г. 1848. постојала, а доцније занемарена била и пропала. Ово је било управо ђачко *литерарно друштво,* које је имало и своја правила (статуте), те је први посао био, да се та правила узму у претрес и према тадашњим околностима измену. За тим се обраћаше друштво на поједине писце и уреднике српске, да ови потпомогну друштво шиљањем својих књига и листова. Писма та, којима се то молило, највештије је умео да пише пок. Влајко, те је друштво тај посао њему и поверавало. На седницама друштвеним од највреднијих раденика био је пок. Влајко Мајински.

У оно време уређивао је писац ових редака у новосадској (нижој) гимназији један писан ђачки лист под насловом *„Ђачки венац,“* који је доносио редовне извештаје и о раду сегединске српске омладине. Редовни дописник био му је наш садашњи првак народни *др. Илија Вучетић,* мио друг Влајков, и извештавајући о седници друштва од 14. децембра 1861. године (Вучетић и Мајински беху онда пошли тек у пети гимназ. разред) пише Вучетић у „Ђачком венцу“ међу осталим и

ово: „Својевољно декламовао је г. Влајко Мајински сопствену песму *„Одјек срца.“* Не-могу а да Вам што не речем о песми г. Влајка Мајинског, која је са скоро *прекомерним задовољством* од целог друштва примљена. Да Вам је било само чути и видети, кад је исти господин декламовао, *сва нам се срца занеше од милине,* особито кад рече оне бисер-речи: „Раја биће, бисер-цвеће ниħ'е, Ако младе душице узраде.“

Песма та, којом је пок. Влајко, тако рећи у детињским својим годинама, умео да занесе срца својих другова, заиста је лепа, нарочито кад се узму у обзир године пишчеве, а пријатељи покојникови уверени смо да ће се радовати, ако им ту песму изнесемо овде. Она није нигде штампана, јер је Влајко у скромности својој оставио поље песништва, и није слао да се штампа ни једна његова песма. Али пијетет према покојнику, управо према честитоме ђаку и Србину, захтева, да је изнесемо, јер се из ње види, какво је *српско срце* имао Влајко још у првој младости својој, и како је умео одушевљавати другове своје на *рад*.

Песми је наслов, као што рекосмо *„Одјек срца,“* а гласи овако:

Ала ми је у срдашцу мило,
Кад погледам своју браћу скупа;
Хај та како и не би ми било,
Кад у сваког *„српско“* срце лупа, —
Жива срца — још је живља крвца . . .
Крвца врела та нас је запела,
Те удрисмо оном стазом светом,
Од предака наши започетом,
Ди сејемо бисер-красно цвеће,
Које никад увенути неће . . .

Ох ја гледам дивног врта већем,
У ком тице милим гласом поје
Занешене бисер-красним цвећем . . .
Себе рајским тек мирисом доје —
Цвеће мири — тији ветрић пири . . .
Ветрић пири мирис даље шири . . .
Па и мене рај — мирис задану,
Од милоте младо срце плану —
Па се труди, да песму пробуди
Да излије да му тешко није.

Сад ми око у будућност гледи . . .
Ој какав се сјајан рај отвара —
Срце дрхће, а душица бледи,
Обоје би ишли из недара . . .
Стани младо — куд ћеш тако радо!
Духу чекај, из мене не бегај!
Зар не видиш да је привиђење
Привиђење јадном утешење —
Раја биће — бисер цвеће ниħ'е;
Ако младе душице узраде.

Рад'мо браћо кол'ко који може,
Покажимо, да се свест пробуди,
А ти благи милостиви Боже
Ули снаге у млађане груди. —
Надо бајна! *свега* ћерко сјајна,
Теби дајем — теби све предајем;
Па док тебе у срдашцу буде,
Песма ће ми надимати груде . . .

* * *

А што песма кадра касти није,
То се тајно у душици вије.

Тако је покојни Влајко био и срцем и душом *Србин,* одушевљавао је другове своје на *рад,* још у млађаном добу своме, а после смо видели у животу његовом, да му то не беху празне речи, *него да је наш Влајко остао Србин и раденик до последка.*

Нека ти је, Влајко, међу браћом вечита успомена, а твоју милу љубу нека спомен на твоју честитост теши у тузи њеној, а дечица твоја нека буду народу српском оно, што си ти био! **О.**

РАЗНО.

(Шта се тражи од добре скамије). Славни др. *Фридрих Есмарх* пише у својој књизи „Како ваља деца у школи да седе“ ово: Деци се *искриве леђа* и буду *краткoвида* кад криво седе на рђавим скамијама по старој моди. Скамија само онда није шкодљива по здравље кад дете на њој при писању и читању *мора* управо да седи, и кад без умора *може* дуго да седи тако. Да би то тако могло бити нужно је 1) седиште мора од патоса (или даске, на којој су ноге дечије) бити далеко управо толико, колико су дечије ноге од колена до табана дугачке; 2) седиште мора бити толико широко, колико су дечије ноге дугачке од колена до леђа; 3) заокружена предња ивица од даске, на којој се седи, мора са 2—3 сантиметра ићи више напред него што је унутарња ивица од даске, на коју се књиге мећу и на којој се пише; 4) мора седиште (даска на којој се седи) бити тако висока, да дете при писању може предње своје мишице људски наместити на ону даску, на којој се пише, а да не мора при томе издићи рамена, или главу или леђа погнути; 5) морају крста при читању бити довољно наслоњена.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 39. У НОВОМ САДУ 29. СЕПТЕМБРА, 1885. Год. XII.

Из мога путовања.

Из Суљоша у Бан.

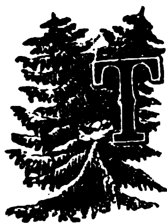

Толико пути сам говорио моме стрицу, да кад већ држи коње и кола, онда нека држи и ваљана, поуздана кочијаша.

Представљао сам му, како то смешно изгледа: — на коли поп са црвеним појасом, у коли упрегнута два жерава, а кочијаш — циган, и то од оних цигана, у којих коса не зна, шта је то — чешаљ и маказе. Одрпан је, као да су га ђаволи по глоговом шипрагу гонили, а умива се само онда, кад га киша где год у пољу затече.

Е, ал моме стрицу се то тако допада, па шта ћеш? —

Ићићемо нас двојица једном из Суљоша у Бан. Пут води преко стрмените банске планине, узаним сурдуком, где ако се сусретнеш са други коли, — ту ти је онда и вагроб! Кад идеш горе на планину, или доле са планине, — ил ишао на таван, ил у подрум, све једно. Бачванин ме је возио један пут овуда, па док смо се сишли, дотле га је истресла грозница.

Елем туда ћемо путовати ја и мој стриц, а кочијаши нам Игњо циган.

Баш је недеља била, а у доба, кад шљиве почињу зрети. Мој стриц је раније свршио службу, па ћемо у Бан на ужину, где су нас тај дан и очекивали.

Кад се попесмо на венац, наш кочијаш заустави коње, па забоде прсте у косу. То је толико значило, да му нешто није, као што би требало, да је.

— Но, шта је? Што се не силазиш, па не упаучиш точак?

— Немам ланца, господине!

— А где ти је ланац?

— Та знате, кад су нам синоћ донијели гарова од Аћимових а ја, шта ћу брже боље, већ скинем с кола ланац, па њиме вежем гарова.

— А ти скини уларе с коња, па вежи точак.

— Та ево их у коли. И ја сам одма помислио на уларе — одговори Игњо,

па почне чепркати по сену под собом. Раскопао је сво седало, али — нема улара.

— Па ђе су ти ти улари? — викне мој стриц на њега.

— Та . . . бога ми . . . сад ни сам не знам. Ил сам их код куће заборавио, ил су . . . испали путем из кола.

— Е, сметењаче један. Пошао си голим грлом у јагоде.

— Та сићемо се ми, господине, и овако. Знате, научили су наши коњи, и ако се не научи. Хајд!

Донекле смо ишли сретно. Кад ћемо се већ скоро спустити до пола стрмени, ал — пуче један кајас баш код жвале коњске.

— Сад ће бити белаја!

Коње не може више на уздицама државати. Кола појурише низбрдицом. Коњи се поплашише, па мислиш, вратове ће поломити. Ми се сва тројица сћућурили у кола, а у себи се опраштамо од својих, са којима смо се пре по сахата здрави, читави растали. Ухватили смо се за левчу, па смо тако чекали суђени часак. Само нек се спотакне који коњ, па нам је крај свима. Ни једна кошчица, ни један зглавак, да нам читав не остане.

Кола тресну сад на једну, сад на другу страну узаног сурдука, па онда опет поскочe, мислиш, сад ће нас бацити чак пред коње. А шта би било, да се сад сретнемо са какви други кола?

За тили часак стигосмо на један висораван, на коме се са десне стране пута подигао брег, а с леве је одсек, и онамо даље дивна долина са родним шљивиком.

Што би чудо било, да се није догодило с нама, — на том се месту догоди. Циган повуче узде, а коњи — ђикац с пута доле у шљивик, — који да не лажем — за подруг хвата лежи дубље од пута.

Стрмоглависмо се и ми и коњи и кола.

Ја сам нагстно на једну шљиву, са које сам се једва могао сићи.

Мој стриц, како се ухватио за седало од прућа, тако се и откотрљао с њиме у шљивик.

Игњу су кола поклопила, на само му је то била срећа, што су се кола одмах заглавила међу две шљиве, те га коњи не могаху даље држати.

Узде се све покидале, ал коњи — за дивно чудо — остадоше здрави, читави.

И Игњо се које како искобељао испод кола, па по што се опипао свуд и уверио, да су му сва ребра на месту, — онда смо сва тројица одахнули, а тиме је и трагедија свршена, па ће се онда почети — нешто друго.

После подужег осврћања запитасмо се у један глас — шта ћемо сад?

Хм, ту се иште глава, која ће на то питање што наметно одговорити.

Серсам сав покидан; кола — није доста, што су тумбе окренута, него још и заглављена; подне већ ту, а до Бана још добро по сахата.

Обзиремо се на све стране, не би ли где год опазили живе душе. — Ал кад је планина недељом у подне тако пуста!

Сто пути се питасмо: — шта ћемо? и сто пути смо слегли рамени на то питање.

Кад су нам се већ и рамена уморила од слегања, а очи већ скоро искочиле од обазирања, — спазисмо на једном крају шљивика човека, где се приближује к нама. Ја се осврнем на другу страну, а и отуд иде један.

Хвала богу!

Обојица стигоше у исти мах до нас, па пољубише попу у руку.

— Хајдете, браћо, помозите ослободити ова кола, јер, ето, ми не знамо ни један, шта ћемо с њима, — рећи ће мој стриц оном старијем.

— О, о, — вајкаше се старац. — а ја чим виђе', како летите с планине, таки сам помислио у себи, да ћете и ви проћи, к'о што ј' онај јуда пролетос. Ал видим, вала богу, да вама ни једнои

није ништа. Онај труљо је богме сломио обадвије ноге.

— Бар да је, место јуде, солгабиров прошао тако, па би до сад овај пут већ оправљен био — приметим ја.

— Е, да, нијо! — махне главом старац. — Знате, да се јуда не опија. Кола била натоварена, а коњ слабачак, па страдао, сирома.

— Та не кажем ја, да је јуда био пијан, већ рекох, место јуде, боље да је солгабиров сломио ногу.

— Је л се молио богу, није ли то не знам; ал да је зло прошо, то сам видио.

— Та тај је глув! — рече мој стриц, а ја се окренем млађем:

— Хајде, пријане, помози, ако бога знаш! — ал овај и не шумиња, него ће и место њега старац одговорити.

— Е, господине, та тај не зна, шта му говорите. Нијем је, сирома.

— Но, сад још само један слеп да нам дође у помоћ!

Крај све невоље наше нападне и мене и стрица смех; а док смо ми посматрали комичност тога трагичног положаја нашег, дотле се Игњо латио, да растумачи оној двојици, шта ми управо желимо од њих.

Једном песницом гурне у ребро глувог, а другом немог, па се издре што може:

— А шта сте стали ту, к'о нове младе? Држ'те, да извучемо та кола!

Неми се само намргодио, ал онај глуви диже песницу на цигана, па дрекну:

— А шта се ти ту гураш!

Игњо дочека глувака на обадве, па гур и с једне и с друге стране у ребра.

— А што не помогнеш, већ ту гледиш.

— Ао, заметак ти цигански!

У тај мах неми пође да скине левчу, а једнако држаше цигана на оку, кога глуви беше салетио.

Ја притрчим немом, а мој стриц глувом, па како знадосмо, преклињасмо их, да се окану цигана, који је међу тим заишао на другу страну кола.

Истом што их мало утишасмо, а циган се већ опет створио међу њима.

— Та окани се, без трага, тих људи! — викне мој стриц на њега.

— А што стоје ту, кад неће, да нам помогну? Сад ћу ја њима . . . па гур опет и једног и другог у ребра.

Е, сад их већ више не утиша. Окупише ти нашег Игњу, један с једне други с друге стране, па гони око кола. Бадава смо ја и стриц мој викали и махали рукама на њих и псовали Игњу; бадава смо заустављали сад једног, сад другог, ајок, — ништ' не помаже! Кад се луд помами, он и кућу запали. А глуво је — кажу — као и лудо. Хоће обојица, да се свете.

Циган, кад виде, да нема другога спасења, а он забоде прсте у ледину, па терај долином. Глуви и неми за њим. За тили часак их нестаде.

— Сад ћемо тек насести! Хоћете цигана кочијаша?

— Окани ме се, бога ти; доста ми је беде!

Ја слегнем рамени, извалим се у хлад на траву, па запалим смотку. Стриц ме посматраше неко време, како слатко пушим, па ће онда рећи:

— Богме си ти сретне нарави.

— Па да шта ћу? Паметније је, извалити се овако, па чекати, док нам опет каква друга двојица, мож' да један књакав и један шантав, не дођу у помоћ, него трчати ваљ'да за оном тројицом.

— Право и кажеш, — рече мој стриц, па се и он лепо спусти на траву.

Сунце се већ спрема, да заплази, а Игње још никако. Па што Игње, ал нигде никога!

Већ смо се одлучили били, да одемо пешке у Бан, — само да ко год наиђе, ко би нам кола причувао.

И — у мало, што ја отоич нисам погодио. Од дуга времена пођем горе

на пут, не би ли од туда кога спазио, кад ал баш више нас на путу једна — баба.

— О, бог те нанео, стара! Не би ли ти била тако добра, да нам причуваш овде коње и кола, док ми одпешачимо у Бан, па пошљемо кога рад њих?

— Па за што не би, синко?

За тим се стаде освртати, да види, где су ти коњи и кола? па мислећи ваљ'да, да се спрдам с њоме, запитаће ме:

— Па кад имате кола, синко, за што, да идете пјешице?

— Е, ходи, баба, доле у шљивик па ћеш видети, за што!

Баба погледи доле у провалију, па јој се сав посао још смешнијим учини.

— Хо, бог с тобом, синко! Зар си баш мене, оваку стару, нашао, да се шалиш? —рече баба,па пође својим путем.

— Та не шалим се ја, стара!

У то дође и мој стриц горе, коме је баба већ веровала, да су нам кола доле у шљивику.

Кад се сиђосмо, и кад је баба чула, како смо прошли, а она се стаде крстити.

— Па нисте зар ни вратове поломили?

— Бог нас је сачувао!

— Чисто није веровати.

И тако ти ми једва једном дођосмо до одмене, па ти онда подапесмо опанке, те ђускај у Бан.

Мрак је био већ, кад смо стигли у село. На дворишту поповом затекосмо попадију, где части једну циганчицу, гушчарку, што јој је нестало једне гуске.

И ту цигани!

— Добро вече, снахо! — викне стриц мој попадији. — Јели готова ужина, хоћу да кажем, вечера!

— А јуј! А зар ви сад долазите? А ми вас чекали и чекали на ужину, а вас никако.

— Добро, кад смо и сад ту!

У то ето ти и попе и мајстор-бербера.

— Та ђе сте, људи, ако бога знате! Хо, брате, већ сам мислио, да ће ми се откинути стомак, чекајући с ужином.

— Но, чико, онда наш већ мора да се и откинио!

— Та па ђе сте до сад? ђе су вам кола?

— Не питај ништа, већ шаљи твог кочијаша и још ког човека у широку долу. Онде су нам и кола и коњи и једна баба; а нама дајте што, да једемо, јер погибосмо од глади! Него ти се, брате, још пре вечере, ево, закљињем, да никада више нећу држати кочијаша — цигана!

— Право и кажете, господине, — прихвати попадија. — Знате, да ћу и ја ову моју циганку сутра одмах' отерати, па макар сама морала ићи, гуске чувати!

Мој стриц је за тим на скоро продао и коње, само, да одржи реч. Не знам, да л' је одржала и банска госпођа пошта?

Милан Андрић.

Песници деветнаестог века.

(Петефи.)

Не дрзни мишљу мазном, лагахном
 На гусли свети песме ми вити,
Тешко је крвцу из срца лити,
 Песником данас теже је бити.
Казују-л струне ли твоје јаде,
 Радости твоје, худу ти сет:
Гудало баци, песме се махни,
 Песника таких не треба свет!

По пустињи ти народ блудује;
 Мојсије некад по њој ходио,
А бог му посл'о стуба огњена
 Па дању, ноћу пут му водио.
Песнике светле к'о пламен-стубе
 За вође роду послао бог,
У свету земљу, у обећану
 Да воде синке народа свог.

Па напред! ко је песник истини,
  Па напред с родом кроз све покоре;
Хај, проклет когод барјак пљунуо
  Ил мирно глед'о роду злотворе;
Ко кукавички само клицао
  И подизао у свети бој;
А када треба на мејдан стати
  На дому ост'о „за народ свој“!

Пророци лажни светом попују,
  Да застанемо, ох, црни јаде!
„Ово је земља, Канан је ово,
  Уживај, роде, бог ти је даде!“
— Лажете подло, клети изроди!
  Милијон кличе, није вас срам?
Милијони се очајно зноје,
  Падају гладни, голи к'о кам!

Кад изобиљ се светом пронесе,
  Плаћени буду патнички труди,
Када код стола истинских права
  Заседне правда сваком да суди,
Када на прозор кућице сваке
  Духовско сунце распучи сјај:
Тад ћемо стати, јер то је земља,
  То нам је божји завештај.

А дотле? Дотле нема покоја
  Већ мучне борбе, крваве, љуте.
Можда нам живот наградит' неће
  Трновне стазе, бодљаве путе,
Ал смрт ће тада пољубом мирним
  Склопит нам очи, утулит' жар,
С цвећаним венцем, узглављем свилним
  Дати нас мајци земљи на дар.

Из дружине „Слоге.“

Раде.

Стражар на морској кули

ПРИПОВЕТКА **Х. СЈЕНКИЈЕВИЋА.**

(Наставак.)

Још истог вечера, пошто је сунце зашло с оне стране земљеуза и пошто је после јасног дана одмах ноћ без сутона наступила, био је нови стражар већ на свом месту, јер су са куле као обично падали зраци светлости на воду. Ноћ је била потпуно мирна, тиха, права тропска ноћ, а ваздух беше испуњен провидљивом маглом, која је око месеца велики круг са дугиним бојама. Само је море било немирно, јер је расло. Скавински је стојао на балкону одмах поред грдне ватре, па је од доле изгледао као малена црна тачка. Мучно се, да прибере своје мисли и да се уживи у свој нови положај. Али његове су мисли биле и сувише под великим притиском, а да би могле својим нормалним путем тећи. Осећао се као гоњена животиња, која се најзад на каквој неприступачној стени или у каквој нећи осећа сигурном од гоњења. Једва једанпут је дошло и за њега време одмора и мира. Осећање сигурности испуњавало је његову душу милином, која се исказати не може. Овде, на тој стени, могао се свом дотадањем скитничким животу и претрпљеним несрећама подсмевати. Изгледао је заиста као лађа, којој је бура поломила јадра и весла, коју је бура бацала до облака и оданде до морског дна, која је тонула сред таласа и морске пене и која је ипак у пристаниште ушла. У противности према мирној будућности, која ће сад наступити, пролазиле су слике те буре поред његовог духовног ока у брзом реду. Један део свог чудноватог живота испричао је сам Фолкембриту, али хиљаду других доживљаја није ни споменуо. Био је те судбине, да где год је свој шатор разапео и ватру потпалио, да се стално настани, свугде му је ветар исчупао стубове од шатора, ватру му разнео, а њега је самог носио према понору. Сад, гледајући са балкона на осветљене таласе, сећао се свега, што је до сад преживео. Борио се у четири дела света, а у путовању свом окушао је готово сваки позив. Вредан и поштен више је пута лепу крајцару стекао и

увек је сав новац непредвиђено и поред највеће пажње изгубио. У Аустралији је копао злато, у Африци је тражио дијаманте. Кад се у Калифорнији одао на земљерадњу, убила га суша; покушао је, да тргује са дивљим племенима у унутарњости Бразилије, но његов се сплав на реци Амазони разбије, а он сам, без обране и готово го, тумарао је неколико недеља по шумама, хранећи се шумским воћем и непрестано у опасности, да га каква дивља звер не раздере. У Јелени у Арконзасу отворио је ковачницу и –– ова изгори при великом пожару у овој вароши. За тим је пао Индијанцима у руке, па су га као некаквим чудом спасли канадски ловци. Као морнар служио је на лађи, која плови између Бахија и Бордоа, за тим као харпунир при ловљењу китова: обе су лађе пропале. У Јавони имао је фабрику за цигаре и — његов га је друг покрао. Најзад је дошао у Аспинвел и овде је требао да буде крај његовој злој судбини. А шта би га још и могло на овом стеновитом острву постићи? Ни вода, ни ватра, ни људи му не могу шта. У осталом, људи нису Скавинском многа зла учинили. Више је пута срео добре но рђаве људе. Али за то је изгледало као да га гоне сва четири елемента. Који су га знали, говорили су, да нема среће и тиме су све објашњавали. Најзад је и он сам постао особењак. Веровао је у то, да га свугде, на води и на земљи, гони нека моћна, осветничка рука, али није радо говорио о том; кад су га питали, каква је то рука, врло је ретко тада одговорио и показао на поларну звезду, да оданде долази. . . И заиста његова је зла судбина тако досадна била, да је лако могла човека избезумити, нарочито оног, кога задеси. У осталом, имао је стрпљења као Индијанац и велику, мирну отпорну снагу, што потиче из чистог срца. Никаква несрећа није га могла скрхати. По свом путу животном пењао се као мрав: сто пута одгурнут, почео се и по сто први пут пењати. Био је врло чудновати особењак. Овај старци, у бог зна колико бојева очеличени и у невољи прекаљени војник имао је детињско срце. За времена епидемије у Куби разболео се с тога, што је сву своју знатну количину кинина раздао болесницима, а за себе није ни један грам задржао. Особењак је био и у том, што је после толиких разочарања био ипак пун поверења и никад га није оставила нада, да се неће најзад све добро свршити. Зими је био обично веселији и пророковао је, да ће наступити велики догађаји, које је са нестрпљењем очекивао. Годинама је тако мислио. Али једна је зима за другом пролазила и он у том очекивању оседи. Најзад је остарио и почео је да губи своју делатну снагу; стрпљење његово прелазило је све више у резигнацију; његова пређашња мирноћа прешла је у раздражљивост, која је очеличеног ратника умекшала, те су му за сваку маленкост текле сузе. Осим тога кињила га је од времена на време најжешћа носталгија, коју је најситнија околност појачала: кад је видео ласте, суре тице налик на врапце, снег на бреговима, или кад је чуо какву мелодију, која га је подсећала на оне, што их је некада слушао. . . Најзад је овладала њиме једна мисао са свим: жудња за миром, која је на послетку све његове жеље и наде обухватала. Овај вечити путник није већ могао ни о чем милијем и дражем сањати, него о каквом мирном местанцету, где ће се одморити и мирно своју смрт дочекати. Можда је баш услед његове чудновате судбине, која га је без престанка гонила од места до места, по свим морима и земљама, представљао себи, да је највећа човечија срећа, да није без станка свог. Таква му је скромна срећа припадала, али он је био на разочарања у тој мери навикнут, да је о том мислио тако, као што се у опште сања о нечем, што се не може постићи. Међу тим је у току од дванаест

сати са свим изненада добио такво место, које као да је за њега изабрано било. С тога није чудо, што је као занесен био, кад је у вече запалио свој фењер и себе самог запитао, да ли је све то истина, па није смео то питање потврдити. Али истина га сусретала са непобитним доказима. Гледао је на море, поглед га тај усхићавао и тражио је, да се увери о истинитости свог положаја. Могло је изгледати, да он сад први пут у животу види море, јер кад је на аспинвелским сатовима избијала поноћ, он још није оставио своју висину, него је непрестано гледао у даљину. Испод његових ногу море је беснило. Фењер је бацао у мрак грдне зраке, иза којих се старчев поглед у црној, тајанственој и страховитој даљини губио. Грдни таласи долазили су из помрчине са грдном хуком до стена на таласу, па за тим се види, како се њихова пенаста леђа сва зацрвене од фењерске светлости. Вода је све на више пила и поплавила је пешчане гомиле. Тајанствени глас океана све се снажније и јасније чуо из дубине, час као топовска грмљавина, час као пуштање големих шума, час као далеко лармање човечијих гласова. За часак се кадикад утиша све. Тада се у старчевим ушима чуло неколико дубоких уздаха, јецање — и за тим опет хука и претња. Најзад је ветар разгонио маглу, али је натерао горе црне, развучене облаке, који су месец обмотали. Од запада је све жешће дувало. Вали су бесно грували о стене, где је кула била и лизали су пеном својом темељ пете. У даљини је беснила бура потмуло. У мрачном, бурном простору светлили су неколико зелених, на лађама утврђених фењера. Ове зелене тачкице дизале су се високо, губиле се у дубину, мицале се лево и десно. Скавински оде у своју собу доле. Бура је почела беснити. Тамо на пољу на оним лађама борили су се људи с ноћи, с помрчином и таласима, у соби је пак било мирно и тихо. И одзив буре слабо је продирао кроз дебеле зидове и само одмерено куцање сата као да је уљушкавало уморног старца.

(Наставиће се.)

Гробови

УГА ФОСКОЛА превео **ЛУКА СВИЛОВИЋ.**

(Наставак.)

Тим ти прву, о Фјоренцо, зачу
Пјесан, коју тужном Гибелину
Чим бјежаше, сржбе овесели.
Ти си дала, Италијо мила,
Дједовину, и језик причисти
Слатким усним љувеном Пјеснику,
Који голу љубав у Грецији,
И у граду Риму љубав голу
Прибјелиме велом наресшену
У скут врати Мајци од љубави;
Ал' блажена веће, јер у Храму
Скупно чуваш тал'јанске славе,
Зар једине, откад небројених
Порад Алпи измјенито теби
Свемогуктво свјетовних удеса
Биће, вајмех! оружје, олтаре,
Отачбину милу, и све ино
Свуд освоји изван успомене. . .
Тим памети када врловитој
Нада славе подигне се сјемо,
Откле срећне узећемо коби.
Гњеван проти Боговима својим
Чешће овим прид мрамором дође.
Надахнут се преславни Алфиери;
Пак најпушћа гђе је р'јека Арно,
Страмцутице у муку обива,
А чим поље гледа и небеса,
И већ н'једна човјечанска слика
Јадно срце њему утажива,
Туј с' устављa, пак на оштром лицу
Бл'јед му смртни бану и ухваће
С' тим Велицим Вјековити живе,
И с' тим костим љуб очбине бучи.
Ах! бaш светог из таког покоја

Бог свударе пружа гласе своје,
Тер узгоји проти Перзијаном
Маратони, гђе јунаком својим
Дичне гробе саградн Атене,
Узгоји јој грчки гњев и крепост.
Тим поморац, који броди море,
Што се славном под Евбеом шири,
Врху тмаста поља сјеват види
Из кацига искре, плам цикатих
Из сабаља, и огњену пару
Гђено дими из спржнице клете,
И крваве прикаже јунака.
Оклоцјених гвозденим оклоцјем,
И сведећих на мегдан витешки,
Пак у муклу ноћнијех страхости
Преко поља разл'јега се свуда
Бука војске, и трубња трубаља,
И потиска коња у потеку
Клопотећих мрућим врх кацига,
И њој и плач и попјевке Парка.
Благо теби, Пиндемонте врли,
Благо теби, младих љета твојих,
Што пучину од вјетара броћа;
Јербо ако водноц поморски
Распусти ти једрњи прикретак
Ћа ћа прико Ећиоског мора,
Ти баш зачу јеку Елеспонтских
Покрајина, и мук бибавице,
Чим на краје Ретеске носаше
Штит Акилов врх кости Ајаћу:
Велодушним смрт бо правом мјером
Славу дјели, тим нит ум лукави,
Нит су краљске милости Улису
Сахраниле славну помрчбину:
Валови бо Паклом узбуњени
Њу отеше тукачној корабљи.

(Свршиће се)

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак.)

XIII.

Када се оно Мухамед са устаницима приближивао Медини, онда је Отман у шали Јусуфу напоменуо, да чува своју главу, јер је он Мухамеду рекао, шта му је Јусуф о истоме испричао. Отман је то заото рекао, да би Јусуфа пооштрио, да држи уз калифа, и да се јуначки стави у супрот Мухамеду. — Али кукавица и подлац нема образа јуначка. Човек, који бесмислено многе речи троши, тај нема одважности и да се на делу такав покаже. — Чим је Јусуф дознао, да је издан, и да Мухамед знаде како га је клеветао, он неимаде смелости Мухамеда дочекати, да се с њиме сукоби, већ се са својом четом људи отиште из Медине, и оде у свој тврди замак, да се склони од зла.

Положај Мухамедов са његова рада, био је тако узвишен, да је Јусуфу помисао на то принела љутину, огорчење, обест и суровост. Плетке и потворе што их је против Мухамеда плео, падоше сада на његову главу. Он је био немиран, незадовољан.

Зулејка је хтела да му разведри часове, да га од зловоље избави и да га поврати себи и своме племену; али је Јусуф био тако увек раздражен, да је на њене најмедније речи, најсуровије одговарао; а због тога што је Мухамед у замку био, док је он по Ђебел Шамару вијао Јована Граматика, није никада престао, а да јој непреговара.

Она је много трпила. — У њеном положају би друга жена одважно стала за своје право, те би узела себи и другог мужа и укратила би то искључиво право Јусуфово; али је она била карактерна женскиња. Она је оваки живот сама себи изабрала, она је одлучила и да га стално сноси. — Истина, да су и на њу, као

и па сваку другу женскињу наваљивали тако тешки и горки тренутци, да је у часу помишљала на своје избављење, али после неколико тренутака, када је прва навала беде и невоље прешла, или, када је у свога сина погледала, тада јој се одважност у маху скрхала, и она је опет остала при оном и у оном, како је то већ и пре тога било.

Исто тако, каогод што је Зулејка трпила, трпео је и народ. Нови насилни Емир поступао је нечовечно са својим људима. Ђенебљани клонили су се од Емирова замка, као сова од светлости. Син пустиње воли поља и просторе, своје шаторе, колибе и шумице. Њему се чинило, кад уђе међу замачке зидине, да је у гробници. — Зато је врло ретко који Ђенебљанин ишао у замак да тражи савета и поуке. Па и сами путници клонили су се замка, као неког сатанског спратишта.

Јусуф је био врло незадовољан и немиран. По својој онакој, завидљивој нарави и притворству, није могао у себи да нађе задовољства. Њему је увек неко и нешто сметало. Ма да је он постигао своју најжељнију цел, ма да је Зулејка била његова, опет он није био тиме задовољан, а то с тога, што он сам није држао, да је достојан лепе Зулејке, те да се све око њега тумбе окренути мора. А бојао се јединито Мухамеда, њега је мрзио, па је мрзио сваког, који реч о Мухамеду спомене. — У замку његовом сви су то знали, па су се чували, да о Мухамеду ништа непричају; напротив народ је ван замка, под богатим кестеновима и палмама, причао и певао до све воље о племенитом сину великог Абу-Бекира. Певачи су ишли од оазе, до оазе, па су причали и певали чуда о њему. Дела Мухамедова славили су се као највећа светиња, а име његово спомињато је са највећим поштовањем; Мухамед је био љубимац сваког Арапина, сваког Бедуина. — Може бити, да је он сео на престо калифа, да неби тако поштован и љубљен био: али народ видећи његово истинито и родољубиво делање; његово некористољубље, његово пожртвовање и право истицање тамо, де потреба народна иште, био му је сасвим одан и љубио га је истинито.

Јусуф је ово знао, а знао је и то како је Отман прошао, па је у свом бесу изливао свој јед, своју пакост, своју злоћу на Зулејку и људе около себе; јер није могао то учинити на Мухамеду. — Он није имао пријатеља код себе, јер није веровао никоме, јер није никоме добра учинио. — Мислио је и сумњао је да му се Мухамед може осветити, с тога је забранио, да у замак несмеду никакву чету пустити пре, док се он не увери, да је пријатељски расположена. — Јусуф је заборавио, да је највећи непријатељ човечији — немирна савест.

Месеци су протицали један за другим, а у ствари се у замку није променило ништа. — Јусуф је био тиранин; а Зулејка — патница.

Једнога дана играла се она са својим маленим синчићем. — Наједаред уђе у трем један Дервиш и стаде пред њу.

Зулејка се језовито трже; али када је пред собом видела свећеника, она му се смерно поклони, поздрави га и понуди га да седне.

Стари Дервиш није добро чуо, шта му, лепа госпођа рече, али он на то канда није ни слушао, јер упита Зулејку: „Није ли то лепа госпођо, плод твоје истините и праве љубави“? а прстом је упро на малено детенце.

Зулејка је сва порумenila, јер се необично потрешена осетила. — Старац није чекао одговор већ упита даље: „Хоћеш ли бити моћна, да отмеш то дете из наклових чељусти. Зар неће бити син на оца!“

Зулејка се на те речи још већма збунила, њој се пред очима указаше све црни светлаци, и она је чисто обневидила од паглог наваљивања крви у главу јој.

Старац није ни на томе застао, он настави даље: „Ако се све клетве стеку на томе детету, ако се подигне невиних жртава крв из земље, која је просута са обести нечовечног оца му, сто пута ће се у њој окупати и удавити. Али ако га погони само један део од беде и невоље, коју је отац му тиранин по свету посејао, гониће га удес по бескрајном свету од камена, до камена, и неће нигде наћи мека узглавка, да одмори забуњену и болну главу. Страшна је клетва паћеника, она се до Бога чује!“

Зулејка је на те ужасне речи врискула, па склопљеним рукама паде пред старца молећи га: Часни оче, ако Бога и његова пророка верујеш, поштеди матер и невино дете!

На тај врисак Зулејкин улети у собу Јусуф. — Када је видео пред собом Дервиша, који му даде знак да се смири, он се смерно поклони и по своме фанатичком поштовању пророковог учитеља спустио се доле крај Зулејке, која је међутим, када је чула Јусуфове кораке у страху и забуни са дететом села на своје прво место. — Јусуф је погледао у Зулејку и можда би је запитао био штогод, али му старац недаде маха, већ поче говорити овако:

„Ја идем из далеке земље, де се народ непрестано међусобно крвави. У тој земљи има чуда и покора, досада још невиђена и нечувена, па заото једва да има божија благослова. Људи су раскалашни, лажљиви, потворљиви, лакоми, вероломни, грабежљиви и укратко речено, неваљали. Али се и тамо поред свега зла нашао један човек, кога јаван глас признаје, да је поштен човек. Па тај јединити, честит и ваљан горко пати.“

— Пати, а са чега? упаде Јусуф старцу у реч.

„Са чега, са велика бола. . . . он спромах још и сада љуби. . .“

— Заиста је то занимљива прича, осмехну се Јусуф.

„За људе без срца биће одиста занимљива; али за оне, који имају осећаја биће тужна и горка.“

Зулејка је стрепила од сваке старчеве речи, јер оно што се пред тим догодило, дало јој је повода, да најцрње слути. — Јусуф се на ове последње Дервишеве речи јако намрштио. Старац је добро мотрио сваки миг и покрет Јусуфов, па му заото и рече: „Рано је још сад да набираш чело, биће и томе времена, само ме добро чуј. Тај племенити човек, заволио је једно девојче, једну дивну Хурију, коју је сав Нешед називао „бисер пустиње.“ И та је девојка волила тога племенитог човека! Једнога дана говорила је она њему са одушевлењем о човечанским врлинама; приповедала му је о патњама људским, говорила му је о милости срца, о љубави ближњем и то са таким заносним речима и изразом, да је од тога дана тај врли човек понео у срцу своме најнежније осећаје за те врлине. Оне су тако дубоко ухватиле корена у срцу му, да је он живео за две светиње за „бисер пустиње“ и за „човечанске осећаје.“ —

Јусуф се немирно покретао на своме месту; а Зулејка се нијала као опијена, јер је слутила најстрашнији свршетак. Стари Дервиш пак, нити се дао збунити, нити уплашити од њега, он дакле одахне, па настави даље.

„Тај патник своје љубави, тај племенити борац за свој народ, имао је права, да се стави на чело народа, да господари њим, да буде поштован, слављен и обожаван, он је био у праву, да седне на престо светих калифа. Али му је једног дана „бисер пустиње“ рекао, да сматра самовласт, као најжешћи порок. Да су сви самовладари пали у грех сујете и да је народ од њих увек више патио, него што је добра уживао. С тога је тај честити човек увек одбијао од себе сваку понуду господства и власти. Он се осећао врло срећан што је мирно живео *за своју љубав и за свој народ*. А када је год труба позвала, да се част народа брани,

да му се слава диже, ту је он у првом реду стојао и борио се. Јели пак престао звекет мачева, то је он одмах се удалио са оног места де се плен делио, де се похвала раздавала, и отишао је у своју пустињску оазу, де је под скромним ша ором својим мислио на своју љубав и на срећу свога народа. Ни један тренутак није он у беспослици проводио, јер је знао, да је људски век врло кратак, да може човек доста битнога добра за свој народ замислити и извршити.

Тај човек имао је једног искреног и правог пријатеља, тако је он држао и веровао. Његов пријатељ видео је и упознао је једног дана „бисер пустиње.“ Њега је очарао „бисер пустиње.“ Он је злоупотребио пријатељство пријатеља свог. Он је узео на себе чувиду, да би тако сакрио своју тајну намеру: а та се састојала у томе, да свога пријатеља оцрни и озлогласи пред Зулејком. Он је знао вешто потворити на свога пријатеља, да је он убица калифов и Зулејка је веровала. Полагано је отровао он њезино срце сумњом; те је сумња тако брзо набујала, да је поплавила бистрину и разборитост њезина духа. Из њена срца и душе побрисана беше истина — тада навали на њу слабост и она обгрли лаж. — Од тога дана започела се несрећа обојих. Лаж се показала одмах у свој својој злости. Наступи тиранисање, гоњење, убијање, проливање невине крви. Наступи злобно потварање, клеветање, лукавство, пакост и омаловажавање. Пороци су достигли свој врхунац. Напротив на другој страни, де је истина била, — која је подлим делима назови пријатеља изгубила своју племениту љубав; и која се сва жртвовала за свој народ — ту је оживила, и са њом се подигла слава народна. Врлина је добила своје право. Слобода је озарила људе. Тирани су устукли пред поштеним људима. Пороци су бацали плашт на своје бесрамости. Лукавство и потвора изгубили су своје идоле. Место невине крви проли се крв једнога калифе, као жртва своје ниске напраситости и неоправдане сујете; а другога калифе проли се крв, као жртва, неправде, распикућства, бесрама и тираније. — Освета се за сваког тиранина и подлаца ближи. Мухамед је срушио крвожедног Отмана, он се ближи, да казни вероломника и проклету подвалу.“—

Још Дервиш није добро ни изговорио ове последње речи, а Јусуф скочи са свога места као тигар љут, и громким, парајућим гласом, сав дрхћући као лист од ветра викну: Ко си разбојниче један!

Онај кога си гонио по Ђебел-Шамару!

Стари Дервиш скиде образину са свога лика, и рече: „Познајеш ли ме! — Освета!“

То беше старац Граматик.

— Ха, цикну Јусуф као звериче, тебе тражим, тебе, — добро си ми дошао!

(Свршиће се.)

Борба Марка Миљанова с Пеком Павловићем.

ЦРТА ИЗ ЦРНОГОРСКОГА ЖИВОТА од **Ј. ХОЛЕЧЕКА.**

ПРЕВЕО С РУСКОГ

Стева Ј. Радосављевић.

(Свршетак)

Кад сврши Марко, владала је свуда унаоколо још нема тишина. Сад проговори и Пеко:

Ти рече истину, човече Марко; беде и невоље одхрањују јунаке. За Црногорца је нужно мање да уме војевати, више да зна страдати и трпељиво сносити бједе и оскудице сваке врсте. Да покажемо Марко тој ђеци, колико јунаци могу трпети глад и жеђ и који томе побједи, он да буде соко Црне Горе.

— Примам твој предлог, но ћу прибавити још нешто. Црногорац је дужан да буде и брз на ходу; ноге за њега морају бити то, што су крила за орла. Покажимо тој ђеци како се ходи и колко се пролази за кратко време. Напослетку можемо сјединити оба предлога, твој и мој. Отправимо се на пут три дана и задајмо једно другом јуначку рјеч, да за то врјеме не ћемо узети к себи ни парче хлеба ни капке воде. Ти иди у Куче, поклони се мојој жени и кажи јој да сам у послу и рашта се до сада нијесам вратио — а после иди куде хоћеш. Ако осјетиш, да услове наше не мореш одржати, а ти се враћај натраг. Ја ћу напротив иђу у Херцеговину да виђу твој округ и да чујем, шта причају људи и ђеца о теби. Ми подпуно вјерујемо један другоме; ако би ми река да ниси читав мјесец дана јео и пио, ја би подпуно повјерио твојој јуначкој ријечи. По ради људске злобе, нама је нужно да имамо свједоке. Узми собом два перјаника а ја ћу такође два. Перјаници нека ходе с нама пјешке или на коњу, како им драго; могу за се понети шта хоће за јело и пиће: мјеса, сира — шта коле воле, да не трпе с нама заједно глад и жеђ. Сутра рано отправљајмо се на пут а трећега дана у вече нека нам је рок враћању. Ко пристигне раније а пређе више, тај побјеђује.

Идућега дана, рано, пре сунца, отправише се јунаци на пут. Свакога од њи пратила су два перјаника, један пешке а други на коњу, да би се тако могли мењати и одмарати од хода. Перјаници узеше за собом више хране, но што им је за сва три идућа дана могло затребати а то с тога, да би имали хране и за трећега, ако би га јуначка снага издала и принудила да се подкрепи.

Сви се на Цетињу подигоше рано, да виде јунаке и да им пожеле срећан пут. Очеви су водили мале своје за руку а матере су приносили одојчад на рукама.

„Ој седи наши соколи“ — чујаху се гласови са разни страна. Или, „срећан пут узданици наши!“

Марко пролазаше кроз гомиле народа тражећи познате и пријатеље своје да се опрости а ђецу је подизао у вис, грлио их је и љубио.

Пеко је и сада као обично пушио из луле са дугим чибуком не гледајући ни лево ни десно и не казавши никоме ни словца. Он је ћутао не стога, што би себе сматрао вишим и од последњега његове браће Црногораца, или што би држао испод достојанства да кога поздрави; не, Пеко је волео све редом и подједнако, не мање од Марка, но ћутљивом јунаку не долажаше ништа у главу, што би коме могао казати. Црногорци га познаваху, знадијаху да није речит, па су му то све опраштали.

Пристигнув до главне улице, они застадоше, изљубише се нето онако као јуче и пођоше сваки својим путем: Пеко на југ, Марко на север. Марко је набио капу на потиљак и корачаше брзо све испред перјаника. Пеко се држао напротив савршено друкче. Корак му беше такође велики но одмерено лагани. Мрки дим из луле облетао му је око главе; перјаници хођаху с њиме редом, но он не рече никоме ни словца.

Тај необични двобој постаде на Цетињу предмет општега разговора. Неки тајно почеше покушавати, да ли би и они могли да поднесу глад и жеђ, као ови јунаци и почеше постити строжије, но у велику недељу. Пост је за њи био разуме се лакши, јер седијаху код куће и не напрезаху се ходом, напослетку и кад би га се одрекли, о томе не би нико ништа знао. Мала деца од јутра ходаху у опкладу, подражавајући седим јунацима.

Кад се је трећега дана клонило сунце западу, становници Цетиња покрвише у поље да виде, враћајули се јунаци па да их поздраве добродошлицом. Сунце већ давно зађе; наступила је ноћ, но не долажаше нити Марко, нити Пеко. Придворници почеше сумњати, да се јунаци нису одказали од своје намере и да негде не седе сад у крчми једући и пијући вина. Напослетку у свакоме смотрењу нема ничега глупљег, но без свакога узрока мучити себе глађу и жеђу. У самој ствари најзад то није никакво јуначко дело и онај философ није улудо казао, да гладан човек није ни зашта, ни за учење, ни за бој. Тако умоваше придворници уз помоћ философски изрека.

Пређе већ подне и четвртога дана а ју-

ака ни одкуда. Њиови се пријатељи забринуше шушкаху о свачему, шта им се је све могло есити. Оба су тврдоглави и кад се чему реку, то су готови на све само да одрже еч. Могуће је, мишљаху, да су негде малакали а да би остали верни својој речи, пре е умрети од глади, но да изневере.

Најзад пред вече четвртога дана пристигоше обојица. Оба се вратише скоро у једно исто време, као да су се договорили; оба морени и тако малаксали да и речитоме Марку не беше до говора. Усне им беху испеене већ од жеђи, но кад угледоше један другог, ни весело побрзаше један другом у загрљај сам ћутљиви и увек натмурени Пеко у гроотом смеју признаде, да су ту равни један ругом.

— А ђе си био толико дуго чоче Пеко?

— Ето, предаде твојој жени поздрав а осле кад ми остаде још доста времена, нааним се те у Скадар, мислећи, ту ћу за Марка купити прегрш две смокава, од којих лађи није нема. Оданде се кренем на Бојану сад ево се вратих преко Бара. А смокве во ти овђена носим. Перјаници могу бити вједоци, да нијесам ни једну загриза.

Стим речима одкачи од појаса један мали завежљај и даде га Марку.

— А ти, куда си иша ти Марко.

— Ја ходи около Никшића но како сам већ био на херцеговачку границу, то се упутим Мостару. Мостарско се вино слави на све стране, рекох, дај да понесем једну боцу Пеки, знам кад се врати, пријаће му.

— Но Марко, реци, коме ћемо дат' име црногорскога сокола.

— Оба сте ви соколи, грмну одједанпут народ, нека вас бог благослови у славу Црне Горе.

— Како му драго, проговори Марко, но кад би мене упитали, који је највећи јунак Црне Горе, ја би увек казао: Пеко Павловић.

— А ја би по души увјек казао: Марко Миљанов.

— Е знаш ли шта још хоћу од тебе, чоче Пеко; од сада нисмо противници но вјерни побратими.

— Ето и ја мишљах о томе.

Сутра дан Пеко сеђаше опет у оџаку. Његов гост беше побратим му Марко. Частише се и угоштаваху један другог са скадарским смоквама и мостарским вином.

Видин, 10. (VIII) 885.

ЛИСТАК.

СТАРА МИНЕЈА БОЖИДАРА ВУКОВИЋА

у Пивском Манастиру.

(Свршетак.)

При последњем листу на првој страни тексту стоји напечатано следеће: Тјемже зволенијем великаго Гда Бга и Спса нашего са Хта и благодати дароу стаго дха. Аз јешни Хтоу раб Божидар Воуковић отечетвом от диоклитиских странах. в пределех акедонских от града соушчу глаголемаја Подрица. (видјевши последними временми от овјерних јазик великоје разроушеније и поренију от стих цркв и оумаленији божетвених книг) и сего ради обрешчајушчи се западних странах Италских в мирославтвоујушчем в местоу Венетиање.: —

Оувједјев јако вса житија сего суетна и аловрјемена преходешчаја, и сбирах јеликаа оубо возмогох оумом постигноут, јаже бити к просвјешченију свјатих церквах.

Богоу поспешчствоујушеми к желанију моему. Створих от двоју роук слова инјем подобијем. иже списах и ставих сију бжественоују книгоу глаголеми Сборник. иже и в ложихом в нем слоужби стих избраних празником с обличијем образа их. от мца Септ. до мца авгоуста. и ктомоу приложихом пасхалију кирила философа слнечним и лоуновим кроугом. Бог вјест никакоже недах себе покоја обачеже нивјеждам моим дрјеманија. и от богоданаго ми именија непошчадех. дондеже приспе несавршеније дјелоу. Сего ради молу же всакомоу појушомоу или чтоушчемоу или преписоујушчемоу. Љубве Хови ради благословите. Њуже в сјем благословешчим благодат полоучит от Гда Бга и спа нашего исуса

христа јемоуже слава и држава в безкончније вјеки амин. •:

На истом листу у једној линији са црвеним словима великим стоји печатано:

Повељенијем Гна Божидара Војеводје и даље се продужава обичним црним словима сљедеће: Троудих се осем писанији аз грешни многоокајањејши и мњши в иноцјех јеродијакон Моиси. от манастира глаголемаго Дечанов. иже ест во странах македонских близ великих гор отчствомже от мјеста нарицајемаго Боудимља близ монастирја Шудиковје •:

Мољуви отци и братија и кољеном касајусе ашче нерукоју њ језиком. ашче боудет ничо погрешено појушче љубве ради хтове исправљајте и нас усрдно проудившихсе о сем благословите а не кленитє. да и ви улоучите услишати страшнаго и нелицемјернаго соудије глас јеже рет к одесноују стојешчим. придите благословени оца моего и насљедоујте оуготованое вам царствије от сложенија мироу. Ихже боуди всјем нам положити благодатију и человјекољубијем гда нашего иса хта с нимиже отцоу в коупје с тим дхом. Слава држава чст и поклоњаније. Нињa иприсно и вовјеки вјеком амин •:

Тогдаже четирем чувствијам бити стими и великими в селенскими патриарси. В Константиноу градоу, новом римоу прјестол обдржешчоу в селенскомоу патриархоу кир Еремије •: В антиохије же влдчествоујушчоу ве ликомоу патриархоу кир Михаилоу Ерусалимским же прјестолом стителствоујушчоу кир Германоу патриархоу •:

Јакоже би плавајушче в поучиње морецјеј обоуревајеми желајут пријити пристанишче благоотишчно. сице и писоушчеј желајут постигнути в конц пјснемије книги. Се и ми блгодатију Хтвоју достигохом. Тбо јест зачело и совршитељ всакомоу дјелоу благомоу. Јемуже слава в вјеки амињ •:

Поче се писат сиа стаја и бжственаа књига мца јунија 11. дњ а сврши се мсца геноуарија 19. дњ. Ж оубијетцијех — при великомоу доуксоу (дужду) андреју грити. Начелствоујушчоју јего в врјеме то.

Соврши се сиа стаја а бжственаа књига глаголеми Сборник. от битиа в лето ҂ЗМS (7046) а от Рождества Хтва ҂АФЛИ. (1538) кроуг слнцоу ИI. (18.) а лоуни SI (16.) индиктион АI. (11.) основаније КД (29.) златоје число ДI. (19.) снатка А (1.) мца геноуаріа ДI (19.) дњ. **Оувіетціехъ** (у млетке — венецији.)

НД.

Књига је ова печатана у Млетцима, кад већ никакве слободе у *Зети* остало није, спомињући времена тешка по хришћанески народ, кад су Црнојевићи за сачувати народњу слободу већ пренијели престолницу на Цетиње. те је он издавао многе корисне књиге изван своје отаџбине у Италији, спомињући у поговору једног календара и Часослова од 1520. године: от града нарицаемаго Подгорица близ соушту града глаголемаго Диоклитије, јегоже њекогда сзида Диоклитијањ кјесар в име своје.

Ова врло значајна и ријетка књига Божидарова, пренијеће се кроз кратко врмјеме на Цетиње, и држим предаће се научноме стручњаку на посматрање, који ће је вјешто проучити и описати; а ја сам ради сигурне књижевне драгоцјености, први и последњи лист вјерно преписао.

на Цетињу 8. Септебра 1885.

Филип Радичевић
Протођакон Митрополије.

БЕЛЕШКЕ.

(*Српкиње награђене на Будапештанској изложби*).

Велику медаљу на будапештанској изложби за радове из домаће индустрије добиле су многе вредне Српкиње наше, од којих дознадосмо за ове наше честите Српкиње. које су добиле ту одличну награду за добар и изврстан рад и употребу народних мотива у својим пословима: *Софија Миросављевића, Теофана Бекићева, Катица Д. Поповића, Таса Недељковића* из Новога Сада; *Љубица* и *Перса Ановића* из Томашевца; *Марија Дукића* из Будапеште; *Каша Акимац* из Кумана; *Мила Хаџићева* из Суботице; *Зорка Исковићева* из Вуковара; *Марица Исакова* из Меленаца; *Марија Каракашевић* из Мохола; *Милка Кипиановића* из Новог Сада; *Јела Коићева* из Омољице; *Христина Ковачевића* из Сомбора; *Сида Манићева* из Кумана; *Илка Михајловићева* из Будапеште; *Мара Миланкова* из Кумана; *Милана Николићева* из Сенте; *Марта Попова* из Карлова; *Јулка Радишићева* из Кумана; *Јулка Радовановића* из Новог Сада; *Ана Шијачка* из Башахида; *Катинка Стеванов* из Мокрина; *Ленка Талијанова* из Башахида; *Маца Теодосина* из Кумана; *Ана Влашковићева* из Тараша; *Ленка Видицка* из Батоње; *Ана Вулпе* из Новог Сада;

Пела Андрићева, Вела Брадарићева из Буђановаца; *Јеца Бабићева*, млађа, из Путинаца; *Ката Бајаловића* из Добринаца; *Перса Белановића* из Бежаније; *Драга Бељин* из Добринаца; *Манда Берковића* из Грка; *Драга Бошковића* из Шуљма; *Јула Цветковића* из Брестача; *Алка Ћирића* из Бешенова; *Даница* и *Радојка Ћирићеве* из Бешенова; *Милка Дракулића* из Коренице; *Ана Гргуровића* из Гргуреваца; *Ната Херцеговац* из Добринаца; *Марија Јеленића* из Госпића; *Наталија Ђуричића* из Дивоша; *Перса Јокићева* из Краљеваца; *Драгиња Каленићева* из Сотина; *Вела Лазарева* из Путинаца; *Сара* и *Неранџа Лазићева* из Манђелоса; *Јулка Ловановићева* из Мирковаца; *Вата Лукићева* из Петровца; *Љубица Миковића* из Краљеваца; *Злата Милојева* из Бешенова (прњавор); *Перса Мишковића* из Гргуреваца; *Живана Небригићева* из Сибача; *Лекса Николића* из Добринаца; *Милка Никшића* из Бешенова; *Марија Ненадовићева* из Пакраца; *Кат. Ненићева* из Суботишта; *Даринка Новаковића* из Добринаца; *Наталија Новаковићева* из Каменице; *Даница Орловића* из Павловаца; *Перса Панићева* из Буђановаца; *Босиљка Петровићева* из Малих Радинаца; *Анка Поповића* из Шуљма; *Ната Поповића* из Краљеваца; *Перса Радивојевића* из Малих Радинаца; *Милица Рајковићева* из Добринаца; *Јелена Спајићева* из Шида; *Софија Релић* из Раче; *Милева* и *Милка Срстићеве* из Добринаца; *Алка Стефановића* из Павловаца; *Угринка Стојанковића* из Брестача; *Перса Стојковића* из Врдника; *Милева Свирчевића* из Буђановаца; *Марија Војновићева* из Каменице; *Анка Возаревићева* из Лежимира, — и још многе друге наше честите Српкиње из свију крајева Угарске, којима нека је слава и хвала на вредноћи и вештини њиховој.

Наше тканине налазе одзива. Читамо у „З.“: Мило нам је, што можемо јавити једну по нас важну вест, да су наше тканине постале предметом пажње великих трговачких кућа. Тако је наша уважена Српкиња, гђа Суботићка умољена од чувене светске фирме Филипа Хаза и синова, који своја стоваришта у свима већим варошима европским имају, да им се набави колико год се може наместаја за собе, нарочито застора на прозоре и врата као и материје са прилагођеним мустрама за модерне собне наместаје. Осим тога жели иста фирма на 100 комада онаких ћилимова, као што су на будимпештанској изложби по мотивима гђе Суботићке у нашем народу уведени, израђени и на углед стављени. Гђа Суботићка добила је и од стране управе антверпске изложбе позив, да један собни намештај, сходан изложеном наместају у Будим-Пешти, и њима пошаље, што међутим гђа Суботићка није могла учинити, пошто таког при руци не имађаше, а за набаву одвећ доцкан беше.

Мислим, да је излишно говорити, од какве је важности ова ствар, те да се за унапређење исте много више заузимања и времена ваља уложити, него што би то сама гђа Суботићка према својој снази крај све добре воље учинити могла. За то би ваљало, да се наше добротворне задруге у додир са гђом Суботићком ставе, те да ову важну грану наше индустрије у нашем народу развију и тиме још један извор заслуге нашем народу отворе. Лед је пробијен, сад је само на нами, да се отпочети рад на пољу наше домаће индустрије у замишљеном правцу у дело приводи. Дела дакле на посао наше врле Српкиње!

Р А З Н О.

(Да ли позориште поправља људе.) Фенелон, који никад није ишао у позориште, говорио је, да позориште заиста поправља људе. Ла Брјер, који је често у позориште ишао, тврдио је, да то не стоји. О том старом питању многи су се препирали писци и глумци. Жил Жакен је причао о неком тврдици, који кад год је ишао са преставе Молијеровог тврдице, увек се у свога Мамона још већма заљубио. Једном приликом водили су синови тога истог тврдицу у цркву, кад је славни проповедник отац Ремо предиковао о делењу милостиње. Проповедник је тако красно говорио, да су овом тврдици сузе удариле на очи и он сав тронут рече: „Он је тако лепо говорио о делењу милостиње, да сам чисто добио вољу, да и ја — *пружим руку да ми се удели.*“

(Шта чини уображење.) Кад је славни *Деви* пронашао онај гас, што успављује, он је држао сваке недеље предавања госпођама, које су се врло интересирале за овај опијајући гас. Једном приликом хтеде *Деви* да опитом покаже госпама, како његов гас успављује, те наложи своме асистенту *Либигу*, да за идуће предавање напуни боцу оним новим гасом. Но *Либиг* се забавио својим другим пословима, те на то сасвим заборавио; а кад дође час да *Деви* држи своје предавање, сети се *Либиг* шта му је учитељ његов наручио, те брзо напуни боцу неким другим гасом, јер но могаше на брзу руку онога што опија зготовити. *Деви* започе предавање и пређе на опит. Даде да госпе удишу из оне боце. *Либиг* видећи то узнемири се, јер знађаше, да се од тога гаса госпе неће успавати и стаде да измишљава, како да се изговори. Но гле чуда! Госпе пуне усхићења стадоше причати, како су се опиле и како су слатко опијене биле од онога гаса. Рекоше да су за то време сасвим *ван себе биле.* — Шта чини уображење.

(Матеор на Цетињу.) „Глас Црногорца“ овако га описује: у прошли уторак, између седмог и осмог часа у вече, уједанпут се засветли небо над Цетињем. Шетачи застадоше и погледаше на више. „Ала је лепа ракетла!“ повикао би неки. Небо ведро, ни облачка, а од Бјелоша према болници лећаше један прамен особите светлости, стаде падати и у паду прскати у искре плаветне, љубичасте и црвенкасте, од прилике као што падају ракете. „Ма то није ракета,“ рећи ће неко, „то је *метеор.*“ У то се небеска прилика угаси, нестаде је. Тек што пођосмо неколико корака преко пијаце, једва је трајало два минута, затутњи нешто као грмљавина; тутањ је могао трајати око пет секунда. У тај исти час дође из Уциња од војводе Симе Поповића по телеграфу питање, да ли се овде видео метеор, што је прешао преко Уциња. Видео се и у Бару, на Ријеци,

на Виру и у Подгорици. Кад је био над нама летео је од прилике у висини од десетак хиљада метара према северо-истоку, а чињаше се, да ће сваки час пасти доле. Надамо се да ћемо чути, где је пао; свакојако подалеко.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Накладом Косте Мандровића у Бечу (*Wien, Landstrasse Hauptstrasse № 22*) почела је излазити: Трећа књига арапских приповедака ***Хиљада и једна ноћ*** која ће равно 13 свезака излашати. Сваке треће недеље изаће по једна свеска у два табака и са једном бојадисаном сликом. Цена је свакој свесци ***12 новч. или 25 пара***, а претплатити се може на целу трећу књигу са ***1 фор. 50 новч. или 3 динара.***

Садржај треће књиге: 1. Чудни догађај калифи Харуну Алрашиду; 2. Повест слепца Бабе-Абдале; 3. Повест Сиди Нумана; 4. Повест Коџе Хасана Алхабала; 5. Али-Баба и четрдесет разбојника; 6. Повест Али-Коџе багдадског трговца; 7. Чаровни коњ; 8. Повест краљевића Ахмеда и виле Пари-Бане; 9. Две сеје злобне млађој; 10. Млади краљевић и зелена птица; 11. Десет везира; 12. Трговца оставила срећа; 13. Краљевић од Алепа или нестрпељиви Бехезад; 14. Повест Абу-Сабера, што значи отац стрпељивости; 15. Повест краљевића сангибарског; 16. Краљ Дабдан и оба му везира; 17. Абисински краљ и краљица; 18. Повест драгуљара; 19. Повест несретног Абутемама и т. д.

Наруџбине прима свака књижара и познати скупљачи, или нека се шиљу на издавача.

НОВЕ КЊИГЕ.

Књиге за народ. Издаје *„Матица Српска“* из задужбине ***Петра Коњевића.*** Свеска I. ***Перо Коњевић,*** *народни добротвор.* Написао *Др. Илија Вучетић.* У Новом Саду. Српска штампарија дра. Светозара Милетића 1885. 8—на, стр. 35. Цена 10 новч.

— — — — Свеска 2. ***Буквица здравља.*** За народ написао *Др. М. Јовановић-Батут.* У Новом Саду. Српска штампарија дра Светозара Милетића. 1885. 8-на стр 66. Цена 10 новч

Апостоли и еванђеља у празничке и недељне дане преко целе године за школску и домаћу потребу од *епископа Платона* са 24 одабраних и лепо израђених слика. Текст исправљен а превод на ново прегледан и дотеран У Новом Саду. Издање српске књижаре *браће М. Поповића.* 1885. 8-на, стр. 259. Цена 80 новч.

Četiri temeljne vrsti računa sa jestnimi i niečnimi, cielimi i slomljenimi občimi brojevi. Novim načinom predočuje Dr. Franjo Divić, kr. profesor. Sa 20 slika. U Zagrebu. Knjigotiskarski i litografski zavod C. Albrehta. 1885. 8-на, стр. 70. Пошто госп. писац наводи, да он овде неким *„новим начином“* ову науку предочује, то би ваљало да наши стручњаци обрате пажњу своју на књижицу, и да нам кажу своје мишљење о практичности тога новог начина.

Романи Милована Видаковића. ***Љубомир у Јелисиуму*** или *Светозар и Драгиња.* Морална повест *Милована Видаковића.* Књига друга. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду. 1885. 8-на, стр. 248.

Литургика или ***наука о богослужењу*** свете православне цркве за *школску младеж* нарадио *Никола Гр. Живковић,* свештеник и професор на кр. вел. реалној гимназији у Раковцу. У Загребу. Штампарија Карла Албрехта. 1885. 8-на, стр. 102. Цена 42 новч.

Dubrovnik, zabavnik štionice dubrovačke. Uredjuje kanonik D. n Ivan Stojanović. Svezak II. U Zadru. Štamparija Ivana Voditzke. 1885. Цена 20 новч. или по динара од свеске.

Старинар *српског археолошког друштва.* Година II. — Број 3. Садржај: 1 Римски гробови у облику бунара од М Валтровића. 2. О старини манастира Петковице од Драг. С. Милутиновића. 3. Халка на вратима породице пл. Арнерића у граду Корчули од Вида Вулетића Вукасовића. 4 Дописи из Прибоја. 5. Разне вести. — Са једном литографисаном таблицом. У Београду. Краљевско-српска државна штампарија. 1885.

ОДГОВОРИ.

Г. Ђ. Ј. у Н. — Приповетку смо примили. Ближе у писму.

ПОШТОВ. ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

Са идућим бројем овога листа навршује се претплата свим оним претплатницима нашим, који су за три четврти године послали новце.

С тога их умољавамо, да претплату изволе што скорије обновити, да не би било прекидања у разашиљању листа.

Цена на четврт године 1 ф. 25. н. (за стране земље 1 ф. 50 н.)

Администрација „Јавора.“
(Књижара Лука Јоцића и др. у Н. Саду).

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 40. У НОВОМ САДУ 5. ОКТОБРА, 1885. Год. XII.

Ахасвер.

Враћају се људи са Голготе
Гдје се дижу до три црна крижа,
Враћају се ломним корачај'ма
Низ те голе јаучећи стј'ене.
Млађи старјег лактом подупире,
Синак оца а братац сестрицу,
Ал' свакоме срце ће да пукне
Нити знаду кога да помогне.
Лице каткад на бр'јег обраћају,
Ал' грозота свакога спопада:
У ноћ црну до три с' крижа дижу,
Врућом крвцом још су окаљана
Ко што оно црно небо стоји
Од црвене окаљано љаге.
Дршће небо, оре се громови
У храму се зав'јеса раздире
Дршћу крши големих планина
Умукломе да навјесте св'јету
Јадни уздах Исуса с пропећа.
— Куд идете? — Мукли глас се зачу
Поред плачне дружбе са Голготе;
Старац један из шпиље изиде,
С'једе браде, саломљена струка,
Бјеше грдно њега погледати.
— „Куд идете? кући се враћате?
„И ви можда допратисте криже
„До брежуљка тамо над Сионом?
„Муња бије, олуја се ори,
„Свуд лелека за собом оставља,
„И све руши што год човјек диже
„На пржини охолости своје;
„Али криже неће да обори,
„Јер ни неба ни природе сила
„Не мож' задњу да вам сатре наду.“
Стаде дружба на те кобне р'јечи:
Грдна слика црног очајања
На старчевом показа се лицу;
Бијес, сузе гоњаху се грозно
По борама несрећнога старца.
— „Стан'те мало“ — дружби он повиче
Која шћаше од њега побјећи —
„Не буди вас страх од невољника
„Коме земља вјечно је бојиште!
„Очи моје не знају за подсмјех,
„Моја глава не зна за починак,
„Власи моје вјетар их размеће

„Каквом миру, каквом благосову
„Да се нада срце растучено?
„Мене гони двојба и невјера;
„Мене гони немир и олуја;
„Вјечна борба душу ми раздире,
„Пројох тужан с краја на крај свијет,
„Бил' ме игдје са мрачнога пута
„Блажа срећа на збор довикнула;
„Ал' нанђох свуда на невољу;
„У кошарам и у палачама,
„Гдје слобода и гдје ропство влада
„Црв савјести наше срце гребе;
„Само тога назвао сам срећним
„Што под црном земљицом почива.
„Ал' је живот вјечито лутање
„С брда наде у дол очајања;
„А спасење, она лажна слика,
„Лажним пламом јад нам подражива.
„Шта уфате, пијани робови?
„Ко је игда с отровног цвијета
„Слатку капљу истјештио меда?" —
Вихор носи старчеве ријечи,
А дружба га гледа запањена
Кад год муња пламтећи с небеса
Оно грозно обасјаје лице.
Ломну руку мучно попридиже
И показа крижа на брежуљку:
„Видјесте ли плавога пророка
„Гдје отшета благим корачај'ма
„Низ ливаде земље Галилеј'ске
„Знак уфања носећ човјечанству?
„Чусте ли му слатке разговоре?
„Мир и нада бјеше му на устим,'
„И блаженством око му пламтјаше;
„Ал' и он је, као подли сужан,
„Тешког крижа дочеко срамоту.
„Мир и нада! одјекнуше брда
„Од Сиона до Ливана лисног,
„Ал' у бездан рањеног ми срца
„Та се јека у шпрдњу претвори.
„Ту на крижу крвљу окаљаном
„Све су наше невоље пропете:
„Љубав, мржња, нада и превара,
„Као грдне тице крвопије,
„Ту су мрка сакупиле крила.
„Ви плачете? и унучад ваша
„До потоњег плакаће кољена
„Јер су сузе баштинство свакога;
„На трпези човечјег благдана
„Чаша жучи једино је пиће!
„Жуч пијемо из чаше љубави,
„Жуч пијемо из чаше сав'јести;
„А што сјаје пламеном весеља,
„Што се смије невиним посм'јехом,
„Све је луда игра што скакуће
„Над безданом црног очајања.
„Гдје то има умрлима мира?
„Све нас гони од драче до крши,
„Од подсмјеха до горкијех суза;
„Док нас једном самрт не поведе
„На праг златни царства од покоја.
„Блажен онај! Над његовом главом
„Свеђ се бије човјек с боговима,
„Земља с небом, нада са преваром,
„Ал' у раци ништа га не смета:
„Не карајте његово чињење —"
Ријеч му се у гр'оцу запе;
Сакри чело у дрхћуће руке,
Зној студени лице му облије:
— „Хајте кући — он настави мучно —
„Ноћ је црна, ударају муње;
„Ја ћу самац да просл'једим стазу
„Кроз олују и кроз провалине;
„Ал' се мене сјећајте до вј'ека,
„И нек ваши синови спомињу
„Вјечно име мрког Ахасвера. —"

* * *

Сађе дружба стазу низ брежуљак,
Иштућ сваки кроз ноћ од проклъества
Горде куле срамотног Сиона. —
Старац бјеше у гору побјегō,
Свуд крваву стопу остављаше,
А у небу грдном кано самрт
Онај тешки гињаше му јаук.

Јосип Берса.

Из мога путовања.

У манастиру.

А што не би и то приповедио? Онај манастирски настојатељ је већ одавно отишао богу на истину; а ја знам ону реч, што̓ каже: — о мртвима не говори ништа, или говори -- *истину*.

Увек сам се држао те изреке, па и сад ћу.

Нађем се ја, још у ђаковању мом, једног школског одмора у Новом Саду. До онда још не видех српског манастира. Нисам могао одолети жељи, да походим у китњастој Фрушкој Гори те дивне српске задужбине, те старе, узорите чуваре светог православља.

Ја сам представљао себи српске манастире онако, као што је гуслар у народним песмама насликао. Никад нисам ни помишљао да и онде људи једу „дебелога меса овнујскога и бешкота леба бијелога“, и да „пију вино и ракију“, ма да сам већ слушао до душе уздизати хвалу манастирске шљивовице. Ја мишљах, да се та шљивовица пече и чува у манастирима само за то, да се њоме крепе болни и убоги, које добар удес онуда нанесе; а свети оци да се залажу хлебом сухијем и хладном водицом са бистра кладенца. Ја представљах себи, да свети оци не чине друго, до сви „моле бога милоснога, без престанка и дневи и ноћи, по правилу, ка је богу мило“: а кад им дођу какве сиротице, они их „наране леба бијелога и напоје вина црвенога.“

Тако сам ја представљао себи у кратко наше манастире и свете оце у њима, знајући из једне народне песме по самим речима Немањића Саве, — на што му је бабо похарчио благо.

Елем — као што рекох, — зажелим се, да походим та света места, и сретох ли само кога друга или пријатеља у Новоме Саду, одмах га питах, би ли вољан био поћи са мном онамо у аџилук? На послетку се нађоше и двојица њих: мој брат Илија и — сад већ покојни — брат Јаша. Ни они не видеше до онда српског манастира.

Лицем на велику Госпојину, онако ђачки спремљени за пут, одосмо у Мајур, а оданде на таљигама у Карловце.

Да сам наумио, да опишем цео тај пут наш, онда би ваљало да приповедим и ону шалу, што је збијасмо са сремским таљигашем до Карловаца; али, по што ми то није цељ, то ћу само још да напоменем, да смо пред подне сврнули једном другу нашем у Карловци, онде се мало осмочили, зготовили плана за „путешествије,“ и с места узели пут — Крушедола; а отуда наумисмо пешице редом по свима манастирима фрушкогорским.

Ми једно, а — раванички архимандрит, хоћу рећи, а — бог друго.

Око два сахата по подне били смо у Крушедолу. Закуцали смо на свакиx дољних врати манастира, ал ова сва беху закључана. Одосмо на спрат, и онде кад обиђосмо половину читавог ходника, изађе пред нас — чини ми се, из кухине — болешљива изгледа калуђер, коме се представисмо, и рекосмо му у кратко, која нас је жеља донела овамо.

Он је — рече — администратор манастира, и врло му жао беше, што нисмо дошли раније, јер су — вели — већ при крају ручка. За тим нас одведе право у трапезарију, где затекосмо око трпезе друга три — четир калуђера, и још толико гостију. Ту ја опет, као најстарији, преставим нас сву тројицу, а за тим нас посадише за сто.

Ручасмо господски.

„Доста бјеше вина изобила и у совру сваке госпоштине и од млого руку ђаконије“, — као оно у Леке капетана. Ни мало се није приметило, да смо на крај ручку приспели.

У разговору питаше нас, да ли смо

намерни, још који манастир походити, и ми рекосмо, да смо се одлучили, да обиђемо све манастире фрушкогорске.

— А, лепо, лепо, — рече стари довник, — свуда ће вас својски дочекати; само, ако можете, у Раваници да се не позабавите дуго.

— А за што? — запитаћу га ја. — Та ми не идемо, да се частимо по манастирима, него, да видимо те светиње наше; а тиме ваљ'да нећемо бити никоме на терету?

— Та, знате, онај раванички је чудан светац, — одговори старац, а остали калуђери на ото сви климнуше главом.

— Послушаћемо вас, господине.

— Да, да, децо. Гледајте тако, да онде не останете ни на ручку, ни на конаку.

— Гледаћемо. —

У Крушедолу ноћисмо, а сутра дан прођосмо Ремету, обедовасмо у Гргетегу, а на ноћиште стигосмо у Опово.

Други дан подранисмо, да до подне видимо Раваницу, и на ручак да приспемо у Јазак. То удесисмо тако не само по савету крушедолског довника, него и за то, што нам и у другим манастирима то исто препоручиваше.

Из Опова нас један млад калуђер одпрати до некле, од куда нам покаже пут, којим ћемо на пречац стићи у Раваницу; али — ми не погодисмо тим преким путем. Залутасмо некуда тако, да смо једва пред подне стигли светој обитељи српског цар-Лазара.

У порти манастирској нађосмо дватри ђачета, који, како нас опазише, побегоше испред нас, као испред Турака. горе у манастир.

Ми се упутисмо за њима.

Кад дођосмо до близо кухине, ал изађе неква незграпна куварица пред нас, окрећући позамашну кевчију у руци: а иза ње вирише она манастирска ђачад из кухине, као уплашени лисичићи из јазбине.

— Кога тражите? — обрецну се на нас куварица, а међу тим је са широки плећи заклањала кухинска врата, да не би од нас који бацио поглед на огњиште.

— Господина! — одговорим ја истим гласом.

Куварица на то махну главом у кухину, и у исти мах шмукну, као миш, иза њених леђа једно ђаче, па отрча онамо настојатељевим одајама.

Ја пођох за ђачетом, ал куварица се у једном скоку створи преда мном, па бијући кевчијом такт, — чекајте, — рече — док јави, је л слободно!

— А, дакле ви сте у једно и вратарник господинов! А имате ли још какву официју? — приметим ја, и пођох натраг, а куварица опет стаде пре кухинска врата.

(Свршиће се.)

Гробови

УГА ФОСКОЛА превео **ЛУКА СВИЛОВИЋ.**

(Свршетак.)

Мене пака, кога и вјек ови
И пожуда хвала у прогонству
Свуд ћерају по туђему свјету,
Нек зазову красне мудропојке,
Да дух чврсти расбудим јунацим.
Оне сједе бдећи на гробишту,
Тер кад врјеме студениме крилом
И гребовне гомиле помете,
Туте ове Божице пјевају,
И веселе жалостну пустошу.
Пак јој њихов вјечни мук притјеца:
С тога данас у Тројади пустој
Вјечно сива путницима мјесто
Ради Виле, кој би војно Јове,
И ка Јови Дардана породи,
Ким би Троја, Асарк и педесет
Заручнијех постеља, и црство
Од кољена именом Јулија;

Јербо када Елетра чу Парку,
Која с' овог животнога даха
Њу у коло Елизија зваше,
Задњу молбу уздигне ти Јови,
Тер му рече: ако игда б'јеху
Моји прами драги ти и лице,
И толико дуго слатко бдење,
Нити мени допушћује сада
Коб привишња бољег надарења,
С' неба барем благе очи сврни
Врху мртве љубовнице твоје,
Да Елетри вјечно име буде.
Чим се моли она, туј примине:
А небеса стану уздисати,
Тер ти Јове услиши те молбе,
Вјековитом главом климајући,
Пак из коса излије на вилу
Божанствени бисер комунике,
И гроб њоме и тјело посвети
Туј с' устави Елетра, и спава
Туте пепел праведни од Ила
Негда своје туј расплету праме
Илијачке жене вај! залуду
Молећи се на приступне коби
Несрећнијех својијех мужева.
Туј Касандра надахнута с' неби,
Кад пророчи смртни удес Троји,
Дође, и пој мртвим попијева,
И за собом унуке вођаше,
Тер љувени лелек млађарију
Учи мило, с' уздасим и рече:
Ој! ак' игда небо Вам' уд'јели
Да се дома срећно повратите
Да из Арга, гђе ћете Титида
И Лаерта дјеци коње пасти;
Ви, ви заман вашу отачбину
И Фебове зграђе искаћете! —
У гомили димиће бедени;
Дали Троје Богови присвети
Становаће у овом гробишту:
Богова бо част је уздржати
Поносито име у несрећи.
А ви, славне поме и чемпреси,
Што посаде невјесте Пријаму,
Вај! до брза ви ћете узрашћет
Удовчкијем сузам натопљене!
Ви браните, поме и чемпреси,
Оце моје. Ко свето устегне
Од побожних граница сјекиру,
Тер покорно ко пољуби олтар,
С' својтских јада јадиће се мање.
Виђеће се у истину једном,
Сјемо тамо гђе се бједни сл'јепац
Испод вашег придавнога хлада
Миче, и у гробе тртимице
Гђе уљеза, пак их мило грли,
И упраша. Скромне јактати ће
Спиле, и гроб сваки приказат ће
Дваш сатрену Троју, дваш здигнуту
Баш госпоцки врх муклих улица,
Љепше да се учини најзадње
Славовање кобнијех Пелида.
Дивни Пјесник туј својим пјевањем
Утаживши душице жалостне,
Прико земље, ку пучина грли,
Вјековите свуд ће учинити
Поглавице од Грчкијех чета.
А ти пака, Ектору, имаћеш
Суза на част, докле за очбину
Крв пролита бити ће на св'јету
Успомена Славе и плачева,
И док сјемо јазовито сунце
Човјечанских врх невоља сјаће.

Стражар на морској кули

ПРИПОВЕТКА **Х. СЈЕНКИЈЕВИЋА.**

(Наставак.)

II.

Пролазили су часи, дани, недеље . . . Морнари тврде да их по неки пут, кад је море узбуркано, неко кроз ноћ и помрчину по имену виче. Ако тако бескрајност мора викати може, то га ваљда, кад човек остари, зове и друга бескрајност, која је још мрачнија и тајанственија и што је човек уморнији, с тим му је све милији тај позив. Али да се исти чује, нуждан је мир. Осим тога, старост

радо бежи од друштва као да предосећа гробни живот. Морска кула била је за Скавинског такав полугроб; ништа није простије, него живот у такој кули. Младићи, који се приме те службе, остављају је после кратког времена. С тога је обично стражар на кули већ постарији човек, који не мари за свет. Кад случајно изиђе из своје куле и међу људе дође то иде међу њима као човек, који се из дубоког сна тргао. У кули нема ни једног од оних малих утисака, који нас у свакидањем животу уче, да се свему прилагодимо. Све, са чиме стражар у кули у додир долази, све је то велико и без икаквих чврстих, уређених облика. Небо и вода је све, а између те две бескрајности усамљена је човечија душа! То је живот, у којем се мишљење састоји из сећања прошлости, па из тог премишљања не може стражара на кули ништа тргнути, ни само њихово занимање не. Један дан је као и други, а промена времена једина је промена у животу. Скавински се осећао тако сретним, као никад до сад у животу. Устајао је зором рано, поткрепио се, очистио је фењере и за тим седећи на балкону, гледао је у морску даљину, па његове се очи не могаше наситити сликама, што их је испред себе видео. С друге стране балкона видео је Скавински као на длану Аспинвел и његово живо пристаниште са читавом шумом лађа, чамаца и чунова; мало даље видео је беле куће и торњеве у вароши. Са куле гледајући изгледале су куће као птичија гњезда, лађа као бубе, а људи су се кретали као мале тачке на белом каменитом булевару. Јутром рано доносио му је лак источни ветар тихи одзив људског делања, које је заглушило звиждање лађа. Око подне наступио је мир. У пристаништу престаје гунгула, тице су се сакриле у пукотинама стена, таласи су малаксали и изгледају, да се лењиво крећу и тада наступа на континенту, на мору и у кули тренутак савршеног, ни с чим непомућеног мира. Жути песак којег више таласи не покривају, светли се као злато на површини воде. Читав потоп сунчаних зракова излио се са неба на воду, песак и стење. У таквим тренутцима овладала је и старцем нека извесна мила млитавост. Годио му је мир што га је уживао, а кад је замислио, да ће то вечито трајати, онда му се чинило, да су све његове жеље испуњене. По што се човек брзо навикне на бољу судбину, то је и Скавинскова вера јачала, јер кад људи подижу куће за инвалиде, мислио је он, за што не би бог и својим инвалидима дао једном какво мирно местанце? Време је текло и учврстило га још већма у том његовом убеђењу. Старац се уживео и са свим се навикнуо на кулу, фењер, стење, пешчане гомиле и усамљеност. Спријатељио се и са птицама, што су становале на острву и које су с вечера држале на крову куле своје скупштине. Скавински им је обично бацао остатке од свог јела, па су брзо постале тако питоме, да је доцније лепршањем небројених белих крила настала права бура око њега, а старац је ишао међу тицама, као пастир међу својим овцима. — Кад је опадала морска вода ишао је на пешчане клупе и ту је скупљао укусне пужеве и шкољке. Ноћу при месечини и светлости фењера хватао је рибе, којих је по заливима стене пуно било. Најзад је заволео своју стену и своје острво, на ком није било дрва, него је расло само некакво мало, масно биље. Острво је сиромашно било, али за то је био изглед леп. Око подне и после, када је ваздух најјаснији, видео се читав земљеуз са најбогатијом вегетацијом све до мирног оцеана. Скавинском се тада чинило, као да гледа какву орнјашку башту. Групе од кокоса и хлебног дрвета сједињавале су се одмах иза аспинвелских кућа у велику киту. Даље између Аспинвела и Панаме видела се голема шума, над којом су из јутра и с вечера црвена испарења лебдила — права тропска шума.

Са својим дурбином могао је старац не само дрва разликовати, не само широко лишће на бананима, него је видео и велике гомиле мајмуна и папагаја, који су се као облак над шумом а у свим бојама дизали. Скавински је познавао такве шуме сасвим добро, јер кад му се на реци Амазони разбила лађа тумарао је више недеља по таквим шумама. Знао је, колико опасности под њиховом дивотном допадљивом спољашношћу скривају. У ноћима, што их је тамо провео, чуо је са свим близу гробни глас лењивца (животиње) и урликање јагуара видео је орјашке змије, како се по дрвима љуљушкају, познавао је она мирна шумска језера, што су препуна са крокодилима. Знао је, под каквим притиском човек у таквим неиспитаним шумама мора живети, где су поједини листови десет пута већи од њега, где га крвожедни москити, пијавице са дрва и грдни отровни пауци у четама опкољавају. Све је то он научио познавати, све на себи самом искусио, све сам препатио. С тим већим задовољством гледао је сад са своје висине доле на оне шуме и дивио се њиховим лепотама, али сад није ни од чега страховао. Кула га је чувала од свакога зла. Остављао ју је само од времена на време и то само недељом из јутра. Тада је обукао своју угасито плаву стражарску ливреју са сребрним дугмадима, украсио је своја прса орденима, па је поносито дигнуо своју као снег белу главу, кад је из цркве излазио и чуо, како Креоли међу собом говоре: „Сад имамо честитог стражара на морској кули.“ — „Па није јеретик и ако је јенки. Али он се одмах после вратио на своје острво, па тамо се тек осећао сретним, јер тврдој земљи још није веровао. Недељом је читао и неке шпанске новине, које је у вароши купио, или је читао њујоршки „Хералд,“ које је од Фолкенбрита позајмио, па је ту ревносно тражио вест из Европе. Сирото старо срце! На овој кули и на другој половини света било је још за своју отаџбину! . . . По неки пут је силазио с куле доле, да се продивани мало са стражарем Џоном, који је са својом лађицом дневно долазио на острво и доносио Скавинском хране и воде. Но све се већма клонио људи и најзад престаде да одлази у варош, да чита новине и да с Џоном политизира. Тако је прошло неколико недеља, а нити је њега ко нити је он кога видео. Једини знак живота, што је старац од себе давао, беше, што је узимао храну, коју су му на обалу доносили а други знак беше светлост фењера, који се сваког вечера са таквом редовношћу палио, као што се сунце јутром с оне стране мора диже. Очевидно му је свет постао са свим равнодушан. Узрок томе не беше носталгија, него то, што је и ова прешла у резигнацију. Малено острво беше сад старчев читав свет. Са свим се већ уживео у мисао, да кулу све до смрти неће оставити и заборавио је потпуно, да ван куле има још нешто. Уз то је постао и мистичар. Његове благе плаве очи постале су као дечије: непрестано су у даљину гледале. У непрестаној самоћи и простој, али величанственој околини почео је старац до губи свест о својој индивидуалности, престао је, да постоји као личност и стапао се све више са својом околином. Није о том премишљао, само је несвесно осећао, али најзад чињаше му се, да је небо, море, његова стена, кула и песчани златни сметови, једра и тице, плима и осека, све то да је велика једнина, велика тајанствена душа; он пак сам тоне у ту тајну и осећа ту душу. Утонуо је у том, уљуљао се у заборав и у том ограничењу свога сопственог бића, у тој полујави и полусну нашао је мира, тако велики мир, да је лично готово на полусмрт.

(Свршиће се.)

Син пустиње.

Историјска приповетка

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Свршетак.)

У исти мах скочи и као муња дохвати мач са зида, те у тренуту, већ је ударио старца Граматика по сред лобање. Старац се стропошта са расцепљеном главом на под. — Ово се све догодило тако брзо, да Зулејка, ма да је одмах скочила, јер је видела шта ће се догодити, није могла ову страхоту предупредити. — Када је видела старца де посрну, де паде и издахну, вриснула је горко и у врисци рече: „Јусуфе, шта учини, казниће те Бог!“

У том истом тренуту, кад је највећа забуна била, стојао је на вратима одаје Мухамед. Старац Граматик спазио га је у оном моменту, када му је мач над главом фијукнуо. Његова реч „освета,“ допрла је до ува Мухамедова. Овај потрже свој мач и полети на Јусуфа, који је од страха и изненада испустио свој крвави мач из руке. Мухамед се није знао у том моменту уздржати, он је чуо ону реч старчеву и та га је гонила напред, та му је управљала руку, да забоде свој мач у неверно срце Јусуфово. Он је пао под ноге својој жени. Један ропац и он беше свршио за навек. — Сирота Зулејка испустила беше своје детенце на мртва родитеља, она болно јаукну: Мухамеде, небило ти просто, што уби оца сину моме!

Мухамед је бацио у крај свој крвави мач. Он је стајао као осуђен. Неизмеран бол кршио је његове груди. Суза се за сузом крала из ока му. Он није смео да подигне свој поглед, да види Зулејку. Он је дрхћућим гласом говорио тихо, тужно: Тај мач, раставио нас је за увек. Мислио сам, надао сам се, али је сада свему крај. Зулејко. . . Мој је живот довршио свој пут. Пре него што одем одавде, преклињем те и молим, да ми кажеш, јесили ме икада љубила. — Лакше ће ми бити мрети, ма ми које казала.

— Тебе. . . ох то је моја и твоја сва несрећа што сам те преко мере љубила. па те у заносу чаробном нисам знала сачувати. Сувише сам чезнула за тобом. па заото те нисам знала уживати и имати. Бог је велики и милостив, али је према мени неправедан; што ми није сасвим узео памет, када ми је толико ускратио. да сам ову грдну несрећу доживила. —

Зулејка се после тих речи спустила крај свога синчића и крај свога мртвог мужа, те је горко плакала.

„Све је изгубљено, шапутао је Мухамед јецајући. Та то је грозно до каквог смо стања ми обоје доведени. — Обоје једних мисли, једних жеља, једног осећаја; обојима је живот дат, ког сами удависмо. Зулејко, изгубљени рају мој, ја ћу отићи да се потуцам, као онај који нигде никог у свету нема, и који је изгубљен за овај чаробан свет. Твој синак неће ме познати. Неће се имати ни на коме светити. Законај овога сиротог старца, и он је веровао некада, да ће друге среће, друге судбе бити. А даље. . . збогом Зулејко!“ —

Мухамед је изишао напоље, усео је на свога коња и одјурио је без цели.

XIV.

По избору Алијином за Калифа. владаоца над правовернима, подигао се грађански рат.

Моавијах из племена Омајадах, наместник од Сирије, први је оружаном руком почео се противити избору Алијином.

Неосећајући се Алија сигуран ни у Меки ни у Медини, премести своју столицу у Куфу. Одатле је он почео оперирати против свога непријатеља. Но у

исти мах добије он вест да се и Амру у Египту одметнуо, и да неће да призна Алију за Калифа.

Прије, него што би дочекао Алија, да се оба непријатеља удруже против његове војске науми он да одсудан ударац управи прво против Моавије, па тек онда да пође у Египат. Но и Моавијах није стајао скрштених руку. Он је послао један део војске напред а сам је са главном војском кретао се да збаци Алију са престола великих Калифа. Његове уводе нису га обавестиле, да Алија са целом војском креће на Сирију и тако се његова предња војска судари код Корајида са свом Алијином силом и буде ту умлево потучена. Када су весници ову тужну вест Моавију јавили није смео Моавија да се даље упушта напред, већ је тражио згодан положај, да туда дочека Алију. Он се утабори код Сефејина.

О свему овоме није Мухамед ништа знао, јер га весници нису могли наћи, а глас о побуни, није био још продрьо кроз све оазе велике Арапске пустиње. — Баш у то доба, када је Мухамед јурио на своме умореном коњу из замка Зулејкиног, и то тако рећи без цели. Када је премишљао хиљаду жалосних мисли, и када је час пребацивао и ужасно дело, а час га правдао, сусретне га стари честит и племенит пријатељ Емир из предела тако зване „Срећне“ арапске по имену Абдалраман Ебн Мељем. — Овај човек беше суште поштење. Он је једино живео за срећу и славу свога народа, он се заото и опријатељио са Мухамедом, што је у њему познавао исто таког некористољубивог, пожртвујућег и узвишеног човека.

Када је Мухамед видео свога доброг пријатеља, он је у тај мах заборавио на себе и своје стање, он се обрадовао. Обојица скочише са својих коња и загрлише се свесрдно.

„Одкуда ти Абдалрамане у овим нашим крајевима?“ упита Мухамед удивљен.

— Народ се покрвио, па да би за слободу и славу вере и народа, ни пола нам бола, али за пусту једну људску главу — а дали је вредна или не, то нико непита. Зло је Мухамеде, пропасти ће нам народ. Хеђра, Сирија и Египат већ су у пламену, а сваки час букнуће Оман, Јемен па можда и сва друга племена. Непријатељ ће употребити ту згоду, да нас зароби, окује, кад сами газимо своју слободу, рече Абдалраман горко уздахнув.

„То је зло, велико зло. Реци ми ко је крив томе преврату народном, да змији станемо ногом за врат? упита Мухамед љутито.

— Цех је изабрао Алију за калифа. Моавијах и Амру се одметнуше, те непризнају Алију за Калифа, и сада се пролива крв, да се задовољи ћуд и славољубље појединих људи. Моавијах је свему злу узрок, а уз њега пристаде и Амру наравно себе ради. На њих нека се сурва проклетство народа, придода Абдалраман жестоко.

„А како мисле наши врли пријатељи Амру Ебн Бекир и Барак Ебн Абдалах? упита Мухамед.

— Они су стари опробани пријатељи народа, они ће драги Мухамеде с нама и у ватру и у воду. Они се засад находе у табору Алијином.

„Добро дакле и ми ћемо у Алијин табор, да казнимо прво Моавију, а тада . . . . тада ћемо се разговорити за даљи рад,“ одговори Мухамед и уседе на свога витешког коња. —

Они су јурили напред и распитивали су, де се находи Калиф Алија са својом војском. — Одговор беше разнолик.

Мухамед упита Абдалрамана: На коју ћемо страну?

— До мене је допрла вест рече Абдалраман, да се Моавијах утаборио код Сефејина. За цело га неће Алија тамо оставити на миру, ако мисли себе утврдити на столици Калифа. Ми ваља тамо да пођемо.

„Мудро збориш драги пријатељу, прихвати Мухамед, пођимо дакле тамо;

а ти верна слуго Језиде, настави Мухамед осврнув се на свога највећег и најискренијег пријатеља — слугу; отиди међу моје миле Бедуине и реци им да их њихов војсковођа позива још једаред на свето дело, те их доведи у табор Алијин — ти ћеш већ разабрати де смо ми."

Језид се обрне натраг, да изврши вољу честитога господара, а ови се упутише према Сефејину. После пуних 6. дана стигоше они под Сефејин, де је одиста Алијина војска лежала према Моавијиној, и чекала припомоћ са разних страна, да може одсудну битку извојевати.

Када је Алија угледао Мухамеда, и обрадовао се је и није. Њега је осмелила битка код Коронде и он је поуздано рачунао, да ће и код Сефејина победити. — Није дакле требао помоћ Мухамедову, није желео да овај има какве заслуге, да му мора бити обвезан и да мора по његовим назорима владати — а тако владати није хтео ни Алија. — Но опет се с друге стране Мухамедово присуство, било му је сигурно јамство за победу. Он је морао дакле привидно изјавити своју радост — а војска она је истинито и одушевљено поздравила Мухамеда и Абдалрамана. Али међу свима највећма се обрадоваше Амру Ебн Бекир и Барак Ебн Абдалах.

Тек што су се мало у табору Алијином одморили, скупише се и на ратни договор. Алија је своје пријатеље распалио до лудила. Они су предлагали борбу па живот и смрт. Они су у противницима код Сефејина гледали крвне непријатеље које све треба потаманити и истребити.

Против таког мишлења и дела устао је одлучно Мухамед. Није народ крив, што Моавијах и његово друштво на странпутицу га воде. Он им се поверио, још пређе ове борбе, још онда када су они под плаштом тајне држали своју намеру, а радили су у прилог народа. Стога је само Моавијах и његови повереници криви и њих треба казнити. Но међутим ако би се без проливања брацке крви могла ова ствар стишати, онда би свакако требало да се тако и учини. Он је по томе примио на себе улогу, да отиде у табор Моавије, и да га позове, да поштује закључак Цеха и да му се покори.

Против тога предлога, није могао нико устати и тако је Мухамед примио на себе велико, ал племенито дело.

Он је добро мислио; али баш заото, што је он радио без користи своје личне, говорили су људи да је он особењак, и да он хоће оно што нико неће и што не може бити. Истина да се пред народом није смело посумњати о његовом поштењу, али се заото већма ударало на његово мишлење и на његове предлоге о начину живота и о државној управи. па су му боме пребацивали неки и млитавост у верским одношајима. Силни Дервиши, оце и факири, које је Моавиах добро плаћао и по своме табору испослао, говорили су народу, да је Мухамед добар човек, али није добар Мухамеданац, и да ће он мало по мало одвести народ у Шијите, ако му се поверује и све по вољи учини. Ови фанатични свећеници, знали су тако жестоко распалити фанатизам у табору Моавијином, да се није смело ни прословити о покорности под Алијину власт. Они су признавали Моавију за Калифу и изјавили су да ће сви до једног погинути за свога Калифа.

Када је Мухамед ово јадно стање видео заплакао се те рече:

„Народ неће никада зрео бити. До јуче сложан, имао је пред очима свету цел свога уједињења, те је са одушевљењем ишао на општег непријатеља; а данас диже се, да убије брат брата, свој понос и своју узданицу. Јадан је то положај, али се несме на томе остати Узрок тога зла мора се отклонити." —

Мухамед се вратио у Алијин табор озлојеђен, ожалошћен и незадовољан. Он је пристао, да се на Моавијаха напада и сам је распоред учинио.

Моавијах је био врло искрен вој-

сковођа. Он је знао, да од исхода овога боја зависи његова будућност, његов опстанак. Стога је он учинио све, што се од једног обазривог и искусног војсковође изискује. Војска му је била до изумлења одушевљења; а у војсци је било доста фанатика, који су је знали још већма одушевити, и на највеће жртве приволети. Шта више, он је послао потајне уводе у Алијин табор, који су са својим понашањем гледали, да деморалишу дух војске у Алијином табору. И заиста се почела показивати нека гнилост и равнодушје. Када је то видео Мухамед, он стаде пред војску и говораше јој из дубине душе своје. Он им је рекао зашто се бију, и својим простосрдачним и искреним говором наједаред је загрејао целу војску. Напослетку заврши овако: „Сада знате, да је земља у опасности. Ја нисам браћо никада искао од вас признања; али сада иштем и тражим у вас јунаштво. Наша ствар мора победити или ће нам све пропасти. Ја ћу с вама напред; а моји ће Бедуини стајати нам за леђи, они ће бити жив бедем, кроз који ни један бегунац неће се пробити. Ко окрене непријатељу леђа, тога ће дочекати пријатељска рука и наградиће му издајство. Сад у име Бога и пророка напред!“ —

Бој је био жесток. Од јутра до подне није се могло ни близу рећи, на чијој ће се страни славити победа. Тек што је подне превалило било, почела се Алијева војска колебати. Моавијах је ликовао. — Многи је бегунац пао од руке љутих Бедуина, који су се једили и кидали, што их Мухамед непушта у бој. — Наступио је одсудан час, још само неколико тренутака, па ће од Алијине војске постати дивља зверад, која у страху бежи и руши све на што наиђе. — Мухамед је видео, да је крајње време, да се Моавијеховом продирању стане на пут. Он даде знак својим Бедуинима, који се, као љути рисови устрелише међу непријатеље. — Моавијах застаде. Његова војска поче полако узмицати и напуштати добивено земљиште. Моавијах пребледи; а ладан му зној проби чело. Његово орловско око спазило је, да је Мухамед са својим Бедуинима учинио овај обрт. Он смисли одлучно, ужасно дело. — Брзо прикупи около себе 20-30 добрих срчаних јунака, и смелих коњаника. Он сњима продираше управо на оно место, де је Мухамед најљуће кидисао му војску. — Он се једино желео осветити Мухамеду. С тога заповеди својим коњаницима, да сви у један мах нападну на Мухамеда. Он пак стао је на згодно место са запетом стрелом и чекао је на прави тренутак, а то је био тај, када је Мухамед дигао руку да се одбрани од небројени мачевских хитаца изнад главе. Моавијах пусти у томе тренуту своју оштру и љуту отровну стрелу, те погоди Мухамеда под раме у обнажено место. На мах клону рука Мухамедова, а и он са коња посрну. Кад то видеше Бедуини, навалише као лавови, те отиснуше Моавијаха и његове коњанике. Они дигоше на своје руке свога обожаванога вођу и изнеше га са бојишта. Пријатељи Мухамедови, Абдалраман, Амру и Барак Абдала, када видеше да им је пријатељ по срцу и души пао, очајно јуришаше на непријатеља, да се освете, па да и сами погину. — Свакоме Бедујину, као да на мах поникоше два срцета, толико јунаштва показаше.

Моавијах је видео, да се неће моћи одржати на своме месту, а бојао се коначна пораза, од кога се више никада неби могао опоравити, с тога даде својима знак да дижу шаторе и да се повлаче у згоднији положај назад.

Алија је био задовољан, што је победу одржао. Он није имао моћи да непријатеља гони. — Победа је одиста скупа била. Но Алији, као да је исход повољан био.

Бедуини се искупише около тешког рањеника, који рану није могао преболети, јер је стрела била отрована. Они

су га молили да их благослови, и да им каже своју последњу жељу.

Мухамед је мирно и спокојно гледао у очи смрти, он је целога живота свога чинио племенита дела, није си дакле имао ништа пребацити; само она једна бора на челу, показивала је борбу срца му. Он је патио, ал није хтео јаукнути. Само му је онда страшно задрхтао глас, а суза му кану са ока када је рекао: „Тело ми однесите у Нешед и сахраните га под лиснате палме међу племе Ђенеда, на доглед ономе гордоме замку.“ —

Он је саветовао своје Бедуине да се строго држе својих чистих и простих обичаја, да живе у слози и љубави међу собом, да љубе и волу и друге људе, који су створени од једног и истог Бога. Да љубе слободу, јер она је неоспориво право сваког човека. Да буду гостољубиви, да поштују пријатељство и да не жале никада пролити крв за слободу, народ и домовину.

По томе је дозвао своја три пријатеља и то Абдалрамана Ебн Мељама, Амру Ебн Бекира и Барака Ебн Абдалу, те се с њима саветовао, шта да се чини. Напослетку рече он: „Жеља се наша није испунила овога тренута, јер ми немогосмо, ни првог злотвора народне ствари Моавија уништити. Сва су тројица на попришту, који воде народ на губилиште ради зајаза своје сујете. Хиљадама и хиљадама живота бацају они под мач, себе ради. Они данас нетраже ни славу народа, ни светост вере, ни име пророка, ни свемоћност бога — они траже престо на који ће сести; а за ту жељу они проливају невину крв свога сопственог народа. Они кољу оца, брата, сина. Они су гори него џелати, јер овај мора — они пак хоће. Па зар би била она рука убилачка, која би се против њихових живота дигла. Не заиста не, та би се рука посветила, јер би уклонила зло, уклонила би узрок, и народ би се смирио, загрлио и изљубио!“

Мухамед је после тих речи малаксао, хладни грчеви кидали су и последње живце живота му.

Три пријатеља и побратима, пружише своје брацке и пријатељске руке и заверише се да ће поћи један у Куфу, један у Дамаск, а један у Египат, и да ће у једно исто време три узурпатора и то Алију, Моавијаха и Амру-а, убити.

Мухамед је био потпуно задовољан. Он је последњи пут подигао своју леву руку и паслонио је на руке своја три пријатеља, као знак потврде и одобрења, и по томе је на веки уснуо.

Смрт Мухамедова уцвилила је цео табор. Његови верни Бедуини, одмах су пошли да му испуне његову последњу вољу. Они су га пренели у Нешед и сахранили су га међу племе Ђебел, крај дивног студенца, под богате палме у догледу Зулејкиног замка. Подигли су му скроман споменик, и написали су нањ по жељи његовој кратак натпис: „Овде лежи син пустиње!“

Гроб Мухамедов и сад је светиња Бедуинска! Они га поштују као светитеља, и хвале се делима његовима, као са највећим аманетом. Они су верни остали његовој последњој вољи, те живе и данас скроман, прост и задовољан живот.

Зулејка је сваког дана излазила доле на гроб, плакала је и кад год је са гроба полазила, те сузу убрисала, прошапутала би: „Нисмо се разумели!“ А своме сину увек је говорила: „Овде лежи најплеменитији и јединствен човек свога века!“

* * *

Сазаклетници, верни својој заклетви пођоше на дело. Абделраман стигао је по уговору у заказано време у Куфу. Он је нашао Алију у Мошеји при молитви, и извршио је своје посланство. Напротив ни Амру Ебн Бекир, ни Барак Абдала нису завршили своју задаћу. Рат је и даље беснио, и многе жртве прогута; тек племе Амајада, а на чему им Моавијах I. одржи победу, и постане једини владалац и Калиф над правовернима.

Неколико народних обичаја

ИЗ СРПСКОГ КРАЈА У ЗВИЖДУ, ОКР. ПОЖАРЕВАЧКОГ.

У српском народу вазда је било пуно красних обичаја, који су га као народ карактерисали и одликовали па је тако и данас. Међу обичајима нашим има и таквих који не припадају целокупном Српству, него су тако рећи локални; даље има их и таквих, који су дугим низом година, и разном мешавином са другим народима, сеобом из једнога краја у други и т. д; тако се изменили да изгледају изгубљени или сасвим пропали. На много места један и исти обичај врши се на више разних начина, те се тим честим променама губи и сам обичај. Гледајући у томе пропадање народног блага, узех да опишем из ове околине бар неколико обичаја; е да би и други ко а из осталих крајева Српства, изнео и потомству од заборава сачувао по који српски обичај.

Да отпочнемо прво са *краљицама.*

Познато је да су Срби пре хиљаду и више стотина година били у великој заједници са Словенима; да су тамо били многобошци и веровали — као сви народи, у првом добу развића свог — у много које шта. Својим киповима подизали су храмове у светим гајевима, и тамо им се молили у друштву сви скупа. Свечаности своје пропраћали су уз свирку и певање и играње, као што то и данас видимо, при заветинама и саборима у српских сељака. Као главне свечаности тога доба беху празници *Ладе* у пролеће *Љеље* или *Русалке* у лето и *Коледе* у зиму. Исте те свечаности видимо ми и данас у српском народу после хиљаду година — са неким хришћанским изменама — и то: пролетњу о Ђурђеву дану, летњу о Троицама и Иван-дану, а зимњу о Божићу. Хришћанска је вера истина те празнике осветила, животом Исуса Христа и других светаца; али народ и данас чини све оно, у где којим местима, што су чинили и стари Словени пре тисуће година.

Богиња Љеља, прославља се у гудурама Звижда и данас, под именом краљица; за време Тројичне недеље (коју овде зову „русална“ —) сваке године. То бива овако:

Још на Спасов-дан, (када обично има заветина у свим крајевима Звижда,) састану се у колу сви момци и девојке из села и ту одаберу: краљицу, две играчице и четири певачице, које ће да је прате; на послетку краљица изабере од свију момака војводу. Краљица мора бити најлепша и најпоштенија девојка у целом селу, исто тако и војвода; играчице су обично оне, које су високе, снажне и угледне, оне морају бити особито вејште и неуморне у игрању; на послетку певачице мора да буду једнолике, и по стасу и по гласу и ваља да знају лепо певати пригодне песме. Ако се деси, да у ком селу нема ваљаних певачица, или оне што певају незнају све песме, онда их води по нека млада, која то зна а била је већ у краљицама. Такову женскињу зову „дода“ и она иде увек иза певачица и полагано им шапће ред песама.

Кад се тако краљице одаберу, онда је дужност сваке понаособ да за 10 дана припреме најлепшу одећу, за тај свечани дан. У овоме их помажу све девојке из села, било давањем лепших аљина, било у изради рубља за тај дан. Сама пак ношња тог дана оваква је: краљица има на себи од најфинијег платна кошуљу богато извежену, преко ове од вунице у бојама дивно изаткану шарену кецељу, преко ове широк појас извезен вуницом; горе на струку кадифено јелече (манточе како га овде зову,) које такође мора бити богато златом извежено. Главу наместе овако: косу расчешљају и пусте низ леђа а с преда је уздигну (бренују) у врстице; изнад тих врстица дође од цвећа венац, прикачен за косу стакленим белим куглицама, које представљају бисер. Низ косу се пусти по које цвеће прамен шика и белога вела. Преко паса има као неку ленту која падајући с левог рамена укрштава се на десном куку, у лепим наборима. Та је лента од финог платна, које је откано у облику рупца (пешкира). На ногама краљица увек мора имати ципеле и чарапе од вунице скерлетне боје.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ПРИ ШОЉИ КАВЕ.

— Цртица из паланачког живота у Србији —

Било је то крајем Априла — баш по Ђурђеву-дне, том дивном празнику, веснику новог оживљења у природи.

Елем тако: сунце је мало више припекло, па је моја нанаваздан, то јест, цело после подне пресседела у соби, што јој, најпосле, и није могло досадно бити, јер је улицом слабо ко пролазио; а бога вам, и радни је дан. —

Ова врућина некако не дозвољава да се ту посзира; но дозволићете драги читаоци да вас занимам вечѐром тога топлог дана, које ни за моју нану не беше без свог благотворног утицаја: и она је изишла из собе, да се надише свежине ваздуха и нагледа пријатности једног таког вечера.

Али, пардон, — према горњем ће се неки читаоци надати каквом „поетическом описанију“ вечера — на против, ја са свим ћутке морам прећи тај — поетични — део његов, јер ваистину, ја немам поетског дара. Ну (благодарим теби, господе) свакоме је богодано, да на свој начин, баш собом може уживати ђурђевске вечери. И одиста — факт је — да сваки на свој начин ужива вечером — у свако доба године: на пример, негде у четир зида какве загушљиве кафане, или на каквом булевару — или (у четир ока) негде при дивној месечини и т. д. и т. д. Мојој нани овога пута мета беше ограда, — поред суседне авлије.

„Добар вече! — чуло се сухо поздрављање нанино. По отпоздраву с друге стране плота одјекну с нешто поштовања „се'те.“ Моја се нана на ту понуду посади (у осталом) на своју — столицу, а ја се врло радо задовољих и лепом травом. Дечурлијском радозналошћу провирим кроз плот да видим шта наша кона ради ту у ладовини. Везла је по белом платну. Беше то извесно „туђе“ — па макар што јој је муж жив и неки „чиновник“ у општини. Беше то један од оне сорте људи, што, децом, нерадо иду у школу, а дечацима још теже на занат, и опет са заната у школу, док се прометањем не дочепају титуле „општинског ћате,“ где век векују. Овај наш позналик — смем ваљда рећи: умро је сиромах, премда није он једини такав — радо је приносио жртву Богу Баху. —

То је сигурно за то чинио, што је „младост“ провео у „патњи“ и „потуцању,“ па је сад рад да „у вино све бриге сахрани.“

— Опростите ми, драги читаоци, што се играм речи при овом жалосном некрологу; али ми није на ино; јер већ не знам ко је томе крив, ако не ми сами. А бога ми, није ми право, што овај весељак није био бар на својој дужности „точан.“ Ну напослетку, то није ни могло бити — јер он не може бити и жрец Бахусов и општински ћата. Да бог ме, био је сиромах, а то је већ „отешчавајућа околност“ за његову драгу другу дужност према Бахусу. Уверавала ме је нана, хоћу рећи, била сам сведок кад је говорила, да га она — жена му — више храни својом зарадом, него и он својом злехудом платом што је могао издржавати поред себе још и жену и децу. Најзад, смиловао се Бахус на толика „жртвоприношења“ и прими га у „духовни“ колегијум свој. Његова жена и ситна деца остадоше пак да живе од „пензије,“ то јест, од седамдесет — ли — осамдесет гроша месечно. То вам не могу поздраво рећи; али толико знам, да нам једаред дође, и „у разговору“ се потужи на сиротовање.

— Дрва поскупила — вели — кирију ми ваља плаћати и троје деце издржавати, па и оног „четвртог на занату . . . Лепо хоћу да полудим од бриге и муке“ . . .

Прости боже, али сад се може боље живети. Ми — чланови друштва — знаћемо најбоље како је то могло бити; кад су и наднице у опште мале; а народ много осиротио. Но — је л' теби боже хвала? — што у нас још нема онако грозне санкилотије као у другим државама . . .

*

— Ви ту чипку радите — рече кона кроз плот мојој нани. Баш лепа та чипка. Ја бих је радила кад би се могло . . .

— Мхм! — каже нана. — Али је само дангубно.

— Старинска — рећи ће на то кона иронично.

Jâ — хладно одговара нана. — Ја је волем, лепа, и таман удесна за креветски чаршав.“ И уз то, као за већу и потпунију извину за оно „старинска,“ исприча нана — сусеци потоњу судбину те чипке: како је и којим узроком дошла у њене руке да јој она очува спомена. Одиста је то врло леп посао, мени „сад мило кад је видим како краси наш старински — ама у нас још у моди — бели кревет.

— Ји — на свршетку исповести учини задовољна кона и приону на рад.

Оне промене још по неку реч; пак онда кона на једном отури радод себе; скочи лако, и оде брзо за кутњи угао — оде у „кућу“ (кујну).

Врати се, поседе, па опет оде и забави се тамо мало дуже. У том се она појави носећи мали служавник и две шоље каве. Смешећи се понуди нану.

(Свршиће се.)

ДОПИСИ.

Из Русије. — Нерадо пишем о тамним странама руског живота; зато, нек ***засад*** сами Руси о себи говоре; Руси, који су на гласу у Русији: — „Издробило се и измрвило се све код нас, и народ и интелигенција, и књижевност и уметност, и суд и земство, а усред тога издробљеног, и пониженога друштва, диже се грандиозно један тип, тип — *лопова* и *кајишара, шпијуна и клеветника,* који каљају све, што је поштено и незатуцано, а особито оне, који су способни борити се са злом“. — То је писао *Љ. Обољенски* пре три године, а то је и сад истина. —

Недавно је умро познати научењак *Кавелин,* он још мрачније суди о Русији: „Сви покушаји створити у Русији, у скором времену, штогод трајнога у друштву и држави беху узалудни. Ја се бар не надам, а пре ће бити хаос и дар-мар. — И то не зато, што наше друштво није способно за *политику:* — Не, народ наш створио је себи велику и силну славенску државу, и тим у ствари доказао, да је способан за политични живот. — Ал шта ја одричем, то је способност „култури“, у кући и друштву, навике ваљаног живота у породици и међу људима у опште. — Пре је било још горе, ал и сад неотице преносимо ми наш рђави морал у друштвени рад, у приватну и државну службу, шта више и онамо, куда нас народ бира. Дајте таком друштву најбоље законе, оно остаје труло и неваљало, док се не препороди.

Откуд да се узме поштење за политички рад, кад га нема у кући, и у свакидашњем животу.“

И то је горка истина. —

Трећи нек говори познати *Шчедрин:*

Он је писао у „Отечественим записками,“ да човек не може се показати на улици, или у гостионици, а да се не припуњи какав обешењак из тајне полиције и да га не почне испитивати: „А зашто Ви господине читате те новине, а не ове; а зашто не пијете просту руску „водку“ већ туђе вино.“ Изгледа претерано, ал није. Браћа Срби и Чеси из тајне полиције могли би то и још горе потврдити. А има браће Славена, који се посвећују и тој струци.

Напослетку, да препишем неке цифре о народном образовању. — Статистика је Јансона, првог статистичара руског. — Он пише, да статистика руска још није на оној висини на којој треба да је, а да у опште може се казати, да у Русији знају 21% читати и писати, 79% не знају, — да женске мање иду у школу него мушкарци, и да је образовање по разним губернијама врло неједнако.

У Петрограду знаду 58% читати и писати, у Москви 49% а у Кијеву 50%. — И то је све врло мало (можда више него што русофоби мисле), ал морам додати, да, и ако је статистика нова, да су цифре те ипак извађене још пре 10 година самим статистичаром (ст 120).

Сад за ових 10 година за цело много боље стоји народно образовање, ал немам последње статистике при руци.

Кад се још у обзир узме, да и војници сви морају да уче читати и писати, да скоро сви и науче читати а писати бар половина, онда ствар народног образовања сасвим други облик прима.

Руски војник остаје 4 и 5 година у војсци,

за то време није тешко научити га не само читању и писању, већ и рачуну који се такођер предаје. —

Што се тиче вишег женског образовања у Русији, тога нема у целој Европи, што и француски научењак *Лероа — Болије* признаје у свом великом делу, које је и на немачки преведено под насловом: „Das Reich des Czaren“.

Из Русије. **Кнез Рита.**

БЕЛЕШКЕ.

(† Софија В. Поповића, рођ. Станишића.) У Сегедину је 27. септ. о. г. после дугог и тешког боловања преминула *Софија В. Поповића*, у 67. години свога живота. Покојница је била прави тип наших честитих старих Српкиња. Народу је српском поклонила три вредна и ваљана радника: сина *Стеву*, школског референта и деци омиљеног *„чика Стеву,“* сина *Шандора*, бившег професора природних наука у новосадској гимназији и књижевника српског, који је на жалост рано и прерано преминуо, и трећега сина *Ивана*, који је сада уредник „Сарајевског листа.“ Нека је овој узоритој Српској жени и матери вечити спомен међу нама и мир пепелу њеном!

(Пренос костију Стевана Љубише). У недељу 22. септ. о. г. пренешене су паробродом из Трјеста пут Будве кости неумрлог српског књижевника *Стевана Љубише*. У Будви беше спремљена велика свечаност. Кости су из Беча пренешене и сахрањене у родноме месту покојниковом, у Будви, у огради православне цркве, пошто је министарство уништило одлуку забране далматинског намесника, које је било забранило, да се кости погребу у црквеној порти.

(С Цетиња). Наш пријатељ *Јован Павловић* постао је на Цетињу министром просвете, и већ читамо, како ће да обилази земљу и да се заузме, да школа у Црној гори процвета. Песник српски *Лаза Костић* примио је уредништво „Гласа Црногорца.“

РАЗНО.

(Старина). Из *Рима* пишу: Око реке Тибра непрестано се ради и копа, па се многе и многе старине износе на видик. Пре недељу дана наиђоше копачи близу Св. Вартоломије на нешто тврдо и звечеће у реци. Пошљу доле гњурача, који веже ужетима неку ствар и кад је извукоше видеше, да је то нека статуа од туча, сва превучена кречем. Вештак, што статуе пише, *Пинели*, иштистио је статуу од љуске, што се у води кроз толико векова на статуу ову навукла, и онда се видело, да статуа представља младога бога *Бахуса* врло лепо израђеног. Израда је врло уметничка. На ногама и на десној руци има трагова, да је статуу ову опрљила ватра. Лева је рука доцније прављена и неки је крпеж. — У овом Баху огледају се дакле две знамените епохе римске историје: епоха уметничког цветања у римском царству и епоха опадања, кад су навалили варварски освајачи.

(Мњење.) Госпођица М. верила се са младим неким драматиком. У друштву неком повео се разговор о новим вереницима, на што ће једна другарица њихова рећи, да она држи, да неће бити од сватова ништа, јер (вели) госпођица М. није тако луда да ће хтети поћи за човека, који је тако луд, да хоће њу да узме.

(Малоруска здравица.)

Будь здорова якъ вода,
А весела якъ весна (пролеће)
И богата якъ земля!

(Где је погинуо Петефи?) Обично се држи, да је Петефи, пао у битци код Шезбурга, и сада хоће Мађари да помоћу краноскопије траже његове кости међу оним силним костурима, који леже закопани онде на бојноме пољу. Но лако је могуће, да ће се преварити. Повода овој сумњи даје писмо поштара Арпада Дамокоша из Тамашија, што га је писао уредништву листа „Сабадшага“, што излази у Великом Варадину и које гласи: „С позивом на допис г. Андора Богдана, бележника у општини Росту у бихарској жупанији, што га је изнео у Вашем листу „Сабадшагу,“ у којем прича да је он Петефија после битке код Шезбурга видео на хлебном пољу, могу и ја овде јавно саопштити, да и мој отац, који је у оно доба био хонвед, са свим на сигурно тврди, да је он тога великог песника на четири пет дана после битке код Шезбурга видео на хлебном пољу. Неки хонведски официр је викнуо Петефија и овај дојаше к њему и онда су се нешто тихо разговарали. Мој отац је стао према Петефију, да би га још боље видео. Мој отац је још пре десетак година обратио се у овој ствари на уредништво „Вашарнапи ујшага,“ али се онда не обазираху на његов допис, јер држаху „Петефи је код Шезбурга погинуо.“ Мој отац пак се сећа и имена онога, с киме се о њему разговараше, кад га је оно видео. Добро би дакле било, кад би се професор свеучилишни г. Др. Аурел Терек с мојим оцем Ароном Дамокошем, парохом у Безед-Ујфалви у споразум дао о овој ствари.“

☛ С овим бројем улази „Јавор“ у последњу овогод. четврт. Молимо да се претплата обнови.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 41. У НОВОМ САДУ 12. ОКТОБРА, 1885. Год. XII.

Златно руно.

ДРАМАТИЧАН СПЕВ.

I. Гост. — II. Аргонавте. — III. Медеја.

Од Фрање Грилпарцера.*)

Превео **Стева Токин.**

I. ГОСТ.

ТРАГЕДИЈА У ЈЕДНОЈ РАДЊИ.

ЛИЦА.

Ајет, краљ од Колхиде.
Медеја, кћи му.
Гора, медејина дадиља.
Перита, једна од њених друга.
Фрикс.
Медејине друге.
Грци, фриксови пратиоци.
Колхиђани,

Колхида. Дивљи стеновит предео; дрвета, у дну море. На обали мора олтар од неотесана камена. На олтару горостасан кип гола, брадата човека, те држи у десници буздован, а о плећи има овнујску кожу. Лево по сценама средишта улазак у кућу са степенима и неуглађеним ступовима. Свануће.

Медеја, Гора, Перита, медејине друге.

(При подизању завеса стоји сапред Медеја са луком у руци као неко, ко је истом одапео стрелу. На степеници од олтара лежи устрељена срна.)

Друге.

(Које су позадање стајале, трчећи олтару).

Згодитак славан!

Медеја.

(у пређашњем положају).

Јел'?

Једна од друга.

У срце баш.

Медеја

(предавајући лук).

То добро значи; сад пак журимо!
А једна од вас нек се помоли.

Гора

(приступив олтару).

Даримбо, богињо силна!
Чуварко милосна, убицо грозна!
Ти нам дајеш вина, шенице плод,
И дајеш ловцу омиљена дара,
И крвника крв:
Даримбо, чиста девојко,

*) Од ове трилогије Грилпарцерове, донећемо у току ове године само први део „*Гост.*“ Ур.

Ћери небесна!
Чуј ме сад!

Сви.

Даримбо, богињо силна!
Даримбо! Даримбо!

Гора.

Једну срну убила сам ти,
Лаким хитцем стреле отровне,
Узми; твоја нек буде јој крв!
Благослови нам поље, луг дарежљив,
Дај да нас победа прати у бој,
Дај да га љубимо, ко нам је свој,
А мрзимо душмана!
Оснажи нас, обогати,
Богињо силна!

Сви.

Даримбо! Даримбо!

Гора.

Жртва је твоја на издисају,
Тако да сврше и душмани твоји,
Душмани твоји и наши!
Медеја ту је, Ајета дете,
Владара Колхиде господска ћи,
С висине што те призива сад.
Саслушај, саслушај!
И испуни молбу ми!

Сви.

(ударајући у кимвале и таламбасе).

Даримбо! Даримбо!
Богињо силна!
Ерихо! Јеху!

Медеја.

И с тим доста је. Пренесмо жртву ми,
Одужисмо се и богињи.
Сад лук и стрелу дај, а иси напред,
Од ловачке нек вреве продре јек,
У најдаљи зелене горе крај!
Већ сунце сја. Напред! напред!
У које ј' лакши крок и бржи гред,
Нек данас краљује. —
Ти овде, Перито? Не реко'-л' ти,
Пред-а-ме не излази? Одлази!

Перита (клекнув).

Медејо!

Медеја.

Устај! Не клечи ту!
Чујеш? Са душе твоје стид ме је;
Несмелицо! — Не боли ме твој пад,
Већ то, што морам да те мрзим сад,
А љубљах те некад.

Перита.

Да само знаш:

Медеја.

Шта то? — Ненапусти-ли сама лов,
Те оде момку у тергенски до?
Ил не? Лажљива ти невернице!
Не рече-л' да ћеш моја бити тек.
А мушког не? Да-л' то обрече?

Перита.

Кад то учиних, нисам знала —

Медеја.

Ћут'!
Ти немаш ништ' да знаш, до завет свој!
У оца свога краљевска сам ћи,
Па што чиним, чиним *и право је*;
Па ипак, лажо! да ти ја *обећах*,
Да живу ову руку дадем сећ',
Учинила бих, знај, јер дадох реч.

Перита.

Занела сам се, обезумила,
И није било с вољом, не —

Медеја.

Е чуј!
Не *хтеде*, па ипак! Та ти булазниш!
Па како-ли се зби,
Кад ниси *хтела*? Ја што чиним, *хоћу*.
И хоћу-л' што — па да, кашто *не учиним*.
У колебицу иди твом пастиру
И кукај тамо њиме мрачне дне,
Обрађуј недаљ пrле земље њим!
Моја је башта неизмерна земља,
А неба плави чадор мој је дом;
Ја *ту* стојим, слободе јарком зраку
Носећ' на сусрет слободну ми груд,
И тебе ниску мрзећ', презирући.
Ура! Девојке! у гору, напред!

Она у поласку, а с друге стране долази један Колхиђанин.

Колхиђанин.

Почуј ме, краљевићко!

Медеја.

Но, шта је?

Колхиђанин.

Странаца брод је прис'по овај час.

Медеја.

Па јави оцу, марим за то ја!

Колхиђанин.

Ал где је?

Медеја.

У кући.

Колхиђанин.

На одмах.

Медеја.

Хајд'!

(Весник улази у кућу.)

Медеја.

Да ови странци нама кваре лова!
Без сумње им је брод у заливу,
За скупштину што служи лову нам.
Ал ништа то! Сад дуго копље дај,
Приступи-л' ко, потећиће му крв.
Тек копље дај! Ал тихо, нечујно!
Јер отац ако види, браниће. —
Камење оно горе видите-л'?
Која ће прва тамо доспети?
У ред! — Аја! Ни једна несме пре!
Најхитрија да прва ловит' сме.
Па сад у ред, и знака кад вам дадем,
К'о хитра стрела јурните напред!
Но! Сад!

(Међутим излази из куће Ајет, њиме весник, који одмах одлази.)

Ајет.

Медејо!

Медеја.

(Окренув се, не полазећи с места).

Оче!

Ајет.

Куда ћеш?

Медеја.

У гору!

Ајет.

Не!

Медеја.

А што?

Ајет.

Јер ја желим!

Медеја.

Ти страхујеш, да они странци —?

Ајет.

Зар ти то знаш?

(Дошав ближе, шапћући.)

Дошли људи из далеке земље,
И донели блага и шићара.

Медеја.

Коме?

Ајет.

Нама, усхтеш-ли.

Медеја.

Нама?

Ајет.

Душмани су, те би нашу
Да разоре постојбину.

Медеја.

А ти пођи, смлави их!

Ајет.

Много их је, а снажни су,
Препредени и лукави,
Те ће смлавит' *нас.*

Медеја.

Е па остави их.

Ајет.

Не! Никад!

Док најпре ми —

Медеја.

Чини, што знаш!

Ја одох сад у лов.

Ајет.

Остани! Чуј!

Медеја.

Дед, шта је?

Ајет.

Да помогнеш!

Медеја.

Ја?

Ајет.

Ти си мудра, моћна,
Мајка те је учила
Да од биља правиш
Пиће опојно,
Што везује вољу
И спутава моћ;
Ти с духови знаш зборити,
Дете, помози ми!

(Наставиће се.)

Из мога путовања.

(Свршетак.)

Нећемо у кухину, нећемо, — рече на то брат Јаша, ал је међу тим већ смотрио на једном столу у кухини читаву хрпагу ошурених пилића и патака.

Ђаче је по дуго остало код „господина“, а кад је изишло, било је намргођено, и трло је шаком ухо.

— Можете ући, — промрмља кроз зубе, кад прође крај нас, и прогура се у кухину.

Соба, у којој нађосмо господина настојатеља, отварала се на ходник, и била му је писарница; а њега самог затекосмо крај писаћег стола. Како је пола с леђи, а пола десним раменом био окренут к вратима, тако нас је преко истог рамена и погледао, кад уђосмо и поздрависмо га. Положај свој није баш врло пореметио. Рекао би, да га је у читавом променуо тиме, што је перо преселио у леву руку, а десну је пружио к нама, да је целивамо. Казасмо му, ко смо и шта смо, ал се приметило, да га то није занимало. Рекосмо му и жељу нашу, која нас је у манастир довела.

— Хе, ја сад немам кад, да вам показујем ово и оно, а калуђери су ми сви по пољу у послу. Него можете се мало прођи онамо горе по шљивику, док ја напишем још два-три писма, па ћу вам онда показати цркву.

За тим узе перо из леве руке у десну, и замочи га у мастило, а ми изађосмо из собе, па пођосмо сами, да тражимо пут у шљивик, јер кухинска су врата сад већ затворена била, а на ходнику не нађосмо ни живе душе.

Над манастиром у шљивику има дивна чесма. Ту се написмо бистре водице, па ћемо онда на трави да се одморимо мало.

Не потраја дуго, а сахат са манастирске куле опомену нас, да је подне. Нама до душе није била нужна та опомена, јер смо већ и без ње осећали, да је наступило оно доба, када се људи, који чиме има, обично залажу; ал је куцање сахата дало повода брату Јаши, да поведе разговор о томе, — где ћемо наћи шта за јело? — јер на то нисмо ни помишљали, да у манастиру обедујемо.

Врло смо брзо били готови са решењем тога важног питања, јер смо имали само једно од двога: — или отићи у Врдник, па потражити какву биртију, или — не ручати. Ово последње није нам ни како ишло у рачун, а још мање у — желудац. Одлучисмо дакле, да одемо у Врдник, и с места скочисмо, дохватисмо огртаче и кишобране, па да се кренемо. У исти мах створи се од некуд један млад човек крај чесме, баци капут у траву, напи се воде и уми своје зажарено лице. Брат-Илију је изненадио тај младић. Стане замишљен, па се загледа у њега.

— Та јеси л ти, Јово?

— О, Илија, брате, а јеси л ти?

Тако се ето познадоше стари пријатељи, некадашњи карловачки ђаци.

А ко је био тај Јова?

Сироче једно из Далмације, ког је жудња за науком још у детињству његовом довела у српски Сион, а ваканцију је увек проводио у Раваници, јер нит је имао чиме, нит је имао коме враћати се крајем сваке школске године онамо у кршно приморје. У манастиру је уживао за то време милост настојатељеву, ал је он ту милост горко заслужио, јер је од ране зоре до мркле ноћи ринтао, као и други ђаци манастирски.

— Опростите, браћо, што се не могу с вама мало позабавити, јер је подне већ одзвонило, а ја сам се још у дванајест требао јавити господину архимандриту.

У то се помоли једно ђаче из мана-

стира, погледа на нас, и у исти мах шмукну опет натраг.

— Е, сад ће ме већ корити господин, — рече Јова тужно.

— А за што?

— За то, што ме је ђак видео, где се с вама разговарам. Није му по вољи, да се састајем са каквим странцем.

Јова оде на „рапорт“ настојатељу, а ми се кренемо у Врдник.

Тек што смо прешли преко порте, а једно ђаче дотрчи за нама са позивом, да се вратимо на ручак.

Премишљасмо се, да ли, да се вратимо?

— Е, вид'те, браћо, да је ипак гостољубив раванички настојатељ, — приметиће брат Илија; дакле није истина, што су нами калуђери говорили. Ја мислим, да примимо позив.

Јаши севне мисао у глави, — ко зна, хоћемо ли добити шта за јело у селу? и од мах пристане на предлог Илијин.

— Већина решава — додам ја, и вратимо се у манастир.

На ходнику смо срели настојатеља, где иде у трпезарију.

— Изволите — рече нам хладно, и ми се упутисмо за њиме.

Не би ми била подпуна приповетка, кад би прећутао, шта смо ручали.

Било је некве грешне чорбе, нацрнеле говеђине, ужеженог сочива без меса и пите са сиром. Ова је изгледала, као да ју је куварица лактовима месила. Пред сваким је стојала боца вина, киселог као висак.

Господин архимандрит је јео само чорбе и печена пилета, што је само за њега донесено на сто; а по боји судећи, и вино му је било из другог бурета.

Обед је свршен без једне речце, али нисмо дуго седели за њим. И то нам је највећма годило.

Како смо устали од стола, архимандрит се одмах вратио у своје одаје, а ми остадосмо мало, да посмотримо на зиду „косовску битку.“

Кад се окренусмо, — а ми сами самцити у трпезарији.

У тај мах зајечи звонце на ходнику, а мало за тим дође нам Илијин стари друг, Јова, снужден, невесео.

— Опростите, браћо, ал ја морам извршити налог господинов.

— Шта је, болан?

— Поздравио вас господин, да вам не може показати цркву, јер сад има много журца посла; а рекао ми је, да вам и то кажем, да не можете остати овде на ноћишту.

— За оно прво нам је жао, а за ово друго кажите господину, да ми нисмо били ни намерни овде конаковати — одговорим ја.

— Е, опростите, ја то и не смем казати.

— Ал ваљда ће нам допустити, да *ми* будемо учтиви, те ће нас примити, да му бар захвалимо на пријатељском дочеку? — запита Илија.

— Тешко, да ће, јер је забравио врата за мном.

— Дакле калуђери ипак нису лагали! — окренем се ја Илији.

— На жалост! — климне Илија главом.

Шта смо имали чинити? Закључимо пре свега, да нећемо ићи даље по манастирима, па се онда опростимо од Јове и пођемо у Врдник, да посетимо Милицу Стојадиновићеву, а за тим да потражимо кола, што ће нас одвести у Каменицу.

Путем од манастира до Врдника стигну нас манастирске каруце. Илија заустави од шале кочијаша, па га запита, куда ће?

— Идем у Руму, да довезем пресветлог господина жупана.

— А, дакле за то ми нисмо могли остати на ноћишту у манастиру!

Брат Јаша се окрене манастиру, па, машући шеширом, довикне:

— С богом, Раваницо! Кад будем

велики жупан, онда ћу ти опет доћи, ал пре ни како!

Сирома брат Јаша! Није ваљда ни годину дана за тим живео, те тако није могао ни испунити своју реч.

А шта мислиш, Илија, хоћемо ли ми опет кад год у Раваницу, да целивамо свету десницу српског цар-Лазара, коју онда нисмо целивали?

Милан Андрић.

Зорка.

При ђерђеву седи млада Зорка,
У руци јој танана биљорка,
Везак везе, све јој лети рука,
Ал' у себи жалосно певука.

Далеко јој лете мисли, тице . . .
Извезла је *драганово* лице,
Све се сија од сребра и злата —
Уздишући погледује врата.

„Дуго вече. Неће никад проћи . . .
Залман чекаш, неће више доћи.“ —
Баци везак . . . упалила свећу:
„Никад га ли *погледати* нећу!“

„Не воли ме . . . не воли ме више!“
Уздахнула, дробну сузу брише . . .
„Не воли ме . . . *не волим га ни ја!*“ . . .
У оку јој опет суза сија.

У том часу отворе се врата,
А на врати дражији од злата;
Млада Зорка њему око врата . . .
— „*Ти си?* Прости! Мишљах, да је — *брата!*

Мита Поповић.

Стражар на морској кули

ПРИПОВЕТКА **Х. СЈЕНКИЈЕВИЋА**.

(Свршетак).

III.

Али се из тог сна пробудио. . . Једног дана, кад му је лађица донела хране и воде и кад је после једног сата Скавински сишао са куле, нашао је осим редовних ствари и један завежљај. На завежљају биле су поштанске марке сједињених држава и јасна адреса „Скавински“ на грубом платну написана. Радознало је старац расекао платно и спазио је унутра књиге. Узео је једну у руке, прегледао је и опет је оставио, а при томе су му руке жестоко дрхтале. Поклонио је своје очи, као да им не верује; чињаше му се, као да сања — беше то пољска књига. Шта ће то да значи? Ко му је ту књигу могао послати? У првом тренутку очевидно је заборавио, да је при почетку своје службе као стражар на морској кули читао у једном броју „Хералда,“ што га је од конзула позајмио, да се у Њујорку оснивало пољско друштво и да је одмах том друштву послао половину своје месечине, са којом не би знао шта да на кули ради. Друштво му је сад из захвалности послало књиге. Исте су дошле природним путем, али у први мах није могао старац себи то да протумачи. Пољске књиге у Аспинвелу, на његовој кули, у његовој усамљености, то је било за њега нешто изванредно, дах давно минулих времена: чудо. Сад му се као оним лађарима ноћу чинило, да га неко по имену зове са врло милим, готово заборављеним гласом. Неко је време стајао ту са затвореним очима, чврсто убеђен, да ће сан на мах нестати, чим их отвори. Али не! Расечени завежљај лежао је пред њим са свим јасно, а осим тога и већ отворена књига. Кад је старац пружио и опет руку, да узме књигу, чуо је у тишини лупање свог сопственог срца. Погле

дао је: беху то стихови. Горе је са великим словима стојао наслов, а доле пишчево име. Име то није било Скавинском страно; знао је, да се тако зове један велики песник, чија је дела још 1830 у Паризу читао. За тим, борећи се у Шпанији и Алжиру, чуо је од својих земљака, како све расте слава великог песника, али тада се тако био навикнуо на своју пушку, да није никакву књигу узео у руке. Године 1848 отишао је у Америку, па у свом животу, што га је тамо водио, готово никад није нашао на Пољака, а на пољску књигу баш никад. Срце му је с тим жешће куцало и с тим са већом ревношћу пре врну насловни лист. Учинило му се, као да се сад на његовој усамљеној стени нешто свечано догађа. Беше то боме тренутак велике тишине и мира. На аспонвелским сатовима ударало је пет сати. Ни један облачак није помутио јасно небо, само су неколико тица пливале по ваздуху. Море се успавало. Таласи су тихо о обалу ударали, па су се развукли по песку. У даљини виделе се аспонвелске беле куће и дивотне групе од палма. Тренутак је био заиста свечан, тих и озбиљан. Уједаред се у тој тишини захори дрхћући старчев глас, који је јасно читао, да би себе самог боље разумео: „Литаво! Као што је здравље, тако си и ти, отаџбино моја. Ко те још никад изгубио није, тај те не познаје. У свој твојој лепоти данас излазиш преда ме, па с тога хоћу да певам о теби, јер за тобом чезнем и гинем!“*)

Скавински умуче. Слова су му почела пред очима играти; у грудима га је кидало нешто и од срца је као какав талас све на више ишао, угушујући му грло . . . Још један тренутак; свладао је себе и поче читати даље: „О света богородице, Чентоховина обрано и штите, засијај Остробами! Ти чија слика милостиво чува двор! Новогродек и његов веран народ; ти, чија ме милост једном као дете исцелила, кад ме је плачна мати твојој обрани предала, те ми у умируће око ули нови живот, па сам могао пешице у твој храм отићи и спасен захвалити се богу за исцељење: Тако ћеш у крило отаџбине ти твојим чудом одвести нас! . . .“

Задржани талас продро је кроз бедем воље; старац крикну и паде на земљу: његова као млеко бела коса измешала се са морским песком. Четрдесет година је прошло, откад није видео своју земљу и бог зна колико година, откад није чуо свој матерњи језик. А сад је тај језик сам до њега дошао! Препловио је оцеан и нашао је њега, усамљеног, на другој половини света, а језик је тај тако мио, тако драг, тако леп! . . . У јецању, што га је потресало, није се изражавао бол, већ напрасно пробуђена бескрајна љубав према којој се све остало губи. Сузе његове молиле су за опроштење његову удаљену љубавницу, његову отаџбину, што је тако остарио, да се уживео на овој усамљеној стени, и да је на њу заборавио, те се почела у њему и жудња гасити. А сад се опет као некаквим чудом сетио своје отаџбине. Тренутак је један за другим пролазио, а он је увек ту лежао. Тице су са лармом летиле око куле, као да су се устрашиле за свог старог пријатеља. Било је већ време, кад их је хранио са остатцима од свога јела, па с тога су неке од тица са крова куле слетиле доле к њему. Једна за другом дођоше више њих и почеху га лагано кљуцати својим кљуновима и пад његовом главом ударати крилима. Лупање крила пробудило га. Пошто се исплакао, беше му лице мирно и готово сјајно, а поглед одушевљен. И нехотице просуо је сву своју храну тицама, које су великом лармом навалиле на јело. Скавински је опет узео своју књигу. Сунце је било иза башта и панамске прашуме, па је лагано залазило иза земљеуза према дру-

---

*) Ови и други редови, који ће се овде још цитирати, почетак су поеме Адама Мицкијевића „Господар Тадеја.“ Ја сам те редове слободно превео. Прев.

гом оцеану, али и атланско море беше још пуно сјаја. Беше још са свим јасно, те је он читао даље: „Међу тим однеси ми крила моје жудне душе до оних шумовитих брежуљака, до оних зелених дубрава . . .“ Сутон је тек убрисао слова на белој хартији, а сутон беше кратак, као што је један тренутак. Старац је наслонио главу на стену и затворио је очи. Тада је „Ченстоховина обрана и штит“ ухватио његову душу и однео је „до оних поља, по којима се таласа богато класје.“ По небу су још дуго сијали црвени и златни трагови и у тој јасној светлости летио је он према љубљеној отаџбини. Чуо је шуштање јелових шума и жуборење речица у његовој отаџбини; види све, како је некад било. Све га пита, да ли се сећа. Да богме да се сећа. Свугде види пространа поља и ливаде, шуме и села. Ноћ је већ! У том времену светлио је обично његов фењер кроз морску помрчину — али сад је у своме селу. Седа глава паде на груди и сања. Разне слике пролазе брзо и некако збуњено поред његових очију. Не види кућу свога оца, јер је исту рат порушио; не види ни оца ни матер, јер су помрли, док је он још дете био, али у осталом види село, као да га је јуче оставио: читав ред колеба, долму, сувачу, оба језера, у којима читаву ноћ жабе крекећу. Једном је у свом селу ноћу стајао на стражи. Сад му се прошлост појавила у читавом реду лица: он је опет улан и стоји на стражи; у ноћној тишини хоре се звуци са мале и велике хегеде. „Пинк! пинк!“ тако ударају улани у игри чизму о чизму и пију, а њему је тако дуго време, што мора сам да седи на коњу. Часи лагано пролазе, но најзад се угасише ватре. Колико се оком прегледати може, прострла се густа, непробојна магла, пара се диже над пољанама и обмотала је читав свет белим велом као какав оцеан. Али то је ливада, сваког тренутка може препелица запевати. Ноћ је мирна и хладна, права пољска ноћ! У даљини шушти јелова шума . . . као морски талас. Сад ће зора исток обасјати: петлови већ иза плотова кукуречу. Један другом петли поју. Улан је са свим добре воље. Говорило се о унутрашњој битци. Хеј! та и он ће с усклином и развијеном заставом у бој поћи, кад и други пођу. Млада му крв јури по жилама и ако је хладан ноћни ваздух! Већ свиће, зора пуца. Ноћ нестаје: из помрчине појављују се шуме, џбунови, колебе и сувача. Ђермови куле као барјачићи од лима на торњу. Како је мила та земља, како је лепа у руменом сјају зорином! О, ти једина, једина! Мир! Пажљиви стражар чује, да се неко приближује. Сигурно долази одмена.

Уједаред се захори један глас над Скавинским.

„Хеј, старче, устаните! Шта вам је?“

Старац је отворио очи и зачуђено је гледао човека, што је пред њим стојао. Остатак слика буновних борио се у његовом мозгу са збиљом. Најзад су те појаве побледиле и нестало их. Пред њиме је стајао Џон, пристаништни стражар.

„Шта је то? Јесте ли болесни?“ питаше Џон.

„Нисам.“

„Ви нисте запалили фењер. За то ћете напустити службу. Лађа из Сан Ђермека разбила се о једну пешчану гомилу. Срећа, што се нико није удавио, иначе би сте били предани суду. Хајдете са мном у чамац. Остало ћете чути у конзулату.“

Старац је побледио. Те ноћи заиста није запалио фењер.

Неколико дана доцније био је Скавински на крову пароброда, што плови из Аспинвела у Њујорк. Сиромах, изгубио је место. Сад је морао на ново путовати. Ветар је и опет ухватио тај листак, да га носи преко мора и земаља и да се с њиме по вољи игра. Старац је за то

неколико дана још већма остарио. Огрбавио је, само су му се очи још сјајиле. На својем даљем путу живота носио је у недрима књигу, коју је по чешће руком на своје груди притиснуо, као да се бојао, да може и то изгубити . . .

Српске старине Пивског манастира.

Кад се и последња искра слободе Српске угасила од турског насиља гдје Србин живијаше, опет му мученичку душу подгријаваше свето огњиште српских манастира, који и дан данашњи показују негдашњу славу и величину српске прошлости, као што су *Високи Дечани, Ђурђеви ступови,* и многи други манастири око коих се народ искупљаше, да одржи народњи дух, народњи поное, који храбријаху вјерне синове, да не клону под притиском азијатског угњетача, које се на све стране у Херцеговини примјетити може, да су наша мученичка браћа Херцеговци, поред толики нечувени зала и звјерски гонења остали узор побожности и карактера српскога, скупљајући се у своим прађедовским задужбинама ко у: *Тврдошу, Дужи, Добрићеву, Косиереву, Пиви, Добриловини, Морачи,* и *Острогу,* гдје им вјерне и ревностне слуге Божије — калуђери причаху догађаје старога и новога времена, те бијаху једини извор свега онога чиме се племенита српска душа и срце покреће, да се тражи оно што се изгубило. —

Манастире ове подизали су цареви и краљеви српски јошт од најстарији времена, а после побожни хришћани помагали и понављавали, које су српски калуђери помоћу писанија народњи подржавали и сачували, који ће у будуће и данас имати највеће заслуге у српском народу. Живи свједоци калуђерске важности по српски народ у Херцеговини, могу се вићети у Пивском манастиру, гди су сачуване небројне *„Српске старине“* које су писате у она времена када је куцнуо био последњи час српском имену, а они су нештећећи труда свога остали непобједими носиоци народног имена и прадједовске вјере — преписујући многе црквене књиге минејским словима — србуље, када штампаних књига у нашем народу није било, које су служиле за обављање разни богослужења по сељским црквама и манастирима.

У Пивском манастиру види се величанствена Рождественска црква, коју је оградио Митрополит Херцеговачки **Кѵ҃р** Саватије **Ѕ. Ѳ. Д.** 7204. од створења свијета, коју су Турци посљедним ратом изгорели и тако порушили, да је све здање црквено, по свијема сводовима и колонама, како у припрати тако и у цркви испрскало.

На првим црквеним вратима од припрате једва се прочитати може сљедећи надпис:

Изволеніемъ оца и поспешеніемь сина и совршеніем стаго дха, описа се сіа стая и божественая припрата, сотрудженіем оца игумена кѵ҃р Аврамiа и јеромонаха, и с положеніем војводе Павла Драшковика, и трудом и подвигом: дуке Вуковика с братіами. Бог да их прости. Писа се обител ва лето ҂зрлд 7134. Круг солнцу кв, 22 лун д. 9 ·:· ~~~ Улазећи се напријед на главна црквена врата у великом начелном простору даје се прочитати сљедећи надпис: Изволеніем оца и поспешеніем сина и совршеніем стаго дха основа се сіи храм оуспеніе пречистіе владичице наше Бце и приснодјеви Маріи въ лѣто от созданіа міру ҂зпа (виде се писмена з, п, а) трудом и подвигом и ценоју злата в се освјашченаго митрополита Херцеговачкога кѵ҃р Саватіа, посем бист Патриарх Пекски и всем срблем, и саврши се сија црков в љето ҂зсд (7204) внегда се сврши сіи — храм тогда внезапу приде јемоу смерт и обшчи долг одаст влдце Христов почи огњ в монастиру божију, вечна ему намет, потом минувши ıд. (19) љст бист строитељ сему мјесту игумен кѵ҃р Симеон јеромонах с богољубезними иноци поташасмо се трудољубазно писати сију црков, тогда престол сдржашчу Пеки стому и блажењејшему обшчему оцу нашему и господину патриарху кѵ҃р

Јоанну, и митрополиту кѷр Леонтију иже по нас бившим братіам воспоминајте нас трудивши се о сему писму љубве ради великаго царја — Хста всевидцу и преблагому Богу слава и величије, дајушчому совршити в сако дело благо иже о нем начинаему тому слава и држава ва веки веком амин, поче се † хва писати сији храм от созданіа мироу в лето ҂зрві. (7112) а с вршисе в лето ҂зрді (7114.) а от рождества хтва ҂а.х.є (1505.) круг солнцу а. (1.) а лоуни з (7.) индиктіон г. (3.) епакта ѕ. (6.) злато число і. (10.) темеле к. (20.) поче се писати јуніа ді. (19.) а саврши се мсца августа а. (1) дењ, в лета сего и крст с врши се ·:· Црква ова заузима у простору — дужини 30. метара, а ширини 20. метара са прйпратом, која је по свима зидовима, колонама, олтару, и прйпрати, тако вјештачки измолована, да се све слйке из старога и новога завјета лако познати дају, што нам изображење преставља, које су сву своју првашњу фарбу неповредимо сачувале при свему томе, што су у истој, Турци велике огњеве ложили, и најпосље је запалили да би се срушила. У секретној црквици која је на врху главнога свода (неба) направљена, улази се кроз врло уска враташца која су учињена у зиду између цркве и припрате, куда су калуђери све закладе црквене, књиге, одежде, крстове и старинска писма сачували, при свему томе што је манастир и црква у турским рукама остала, и огњу се предала, ипак су старине овога манастира сачувате остале.

(Свршиће се.)

Неколико народних обичаја

ИЗ СРПСКОГ КРАЈА У ЗВИЖДУ, ОКР. ПОЖАРЕВАЧКОГ.

(Свршетак.)

Играчице имају исто тако одело, само што нису расплетене него имају на глави неко котурче па преко њега круннице од цвећа и по врху перо пауново. Оне још имају ленту од пешкира преко оба рамена, вежен јаглук у десној руци у који је увијен балчак од мача. На крајевима од јаглука висе по неколико прапораца ушивених, који при игри звече.

Певачице су у обичном девојачком оделу, све подједнако намештене, оне носе само један широк и дуг рубац, који мора бити вежен, и њега држе пред устима кад год певају.

Војвода мора имати фину памучну кошуљу, којаје до колена убрана на боре и дном опточена чипкама; тако исто и гаће. На ногама има ципеле, фине чарапе од вунице, и тозлуке (доколенце) од чохе; са подвезицама и цвећем окићене. Око паса има лепе тканице, на левом куку разапет јаглук и за појасом пиштоље и канију од мача (јатагана). Горе на струку има чохан јелек, а на глави шешир окићен цвећем и пауновим пером. То вам је у главноме цела спрема похода у краљица.

А сада да пређемо на сами поход. Одмах по служби божијој креће се цела свита од краљичине куће кроз село, и то на оно место одкуда сунце изгрева. Идући кроз село певају овако:

Рајо, Радосаве! Ладо Ладо.*)
Рајо, Радосаве!
Отварај дворове!
Успремај столове!
Па поведи коло,
На Смиљево поље;
Где сунце изгрева,
Где шума зелени,
Где поток жубори.
Крај потока Рајо,
Орô где се вије,
Вино где се пије
И песма попева.
Село је големо,
Поитајмо Рајо
Да га обиђемо!

Ова се песма обично понавља све једнако док се не дође до крајње куће у томе крају и тада се починље. Укућани су већ отворили вратнице, помели пред кућом, прострли новак

*) „Ладо, ладо“ је рефрен уза сваки стих.

и врх ње ставили столицу са јастуком па сви скупа чекају краљице гологлави. Прво улази војвода и пошто види да је све у реду шапне играчицама, а ове одмах узму краљицу за руке и наместе је на столицу. Играчице за тим стану око ње играти и мачевима у вис окретати а певачице запевају песму.

Домаћину као увод служи ово:

Ој девојко! дивна момо, Ладо! Ладо!
Послушај нам песму, (Ладо свуда се понавља)
С којом ћемо Ладо,
Хвалу да ти дамо;
Хвалу да ти дамо,
Да ти попевамо.

Оче! стари оче, остаре седећи, Ладо ле Ладо!
Остаре седећи све злато бројећи
Све злато бројећи, а сребро мерећи;
Бисер сипајући снаје викајући:
Снахе миле снахе бисер покупите,
Бисер покупите па га нанижите.
А кад остарите ви га поделите
Красној деци нашој, снајама синовма.

Тада домаћин прилази клања се краљици, играчице укрсте над његовом главом мачеве; и тада излази пред краљицу домаћица.

Њој се пева ово:

Шта се сјаји у селу нашему? Љељо ле Љељо!
Дал' су двори бана јал' жупана,
Ил је црква у гори зеленој;
Јал је бисер по зеленој трави,
Ил ђердани међу јетрвама?!
— Нит' су двори бана нит' жупана,
Нит' је бисер по зеленој трави,
Нити црква у гори зеленој;
Нит' ђердани снахама о врату,
— Већ то светли госпођа у двору. —

Пошто се и она поклони, прилази брат домаћинов и који жењен син његов. Њима се пева ово:

Давид вино пије, Љељо ле Љељо!
Крај реке Дунава;
А верна му љуба
Брегом коња шета.
Шетајући дору
Овако говори:
„Пиј Давиде вино!
Ал се не опијај,
Млозина ти прете:
Тебе да опију,
Љубу да ти љубе.

За овима излазе момци нежењени и њима се пева:

Мајка сунце на вечеру звала:
Јарко сунце! што си одоцнило.?
— Јурило сам прелепе девојке.
Са једном сам гору порушило;
А са другом траву погазило,
Са трећом ме и вече затече!

Ако у кући има ђак, њему се ово пева:

У нашега бана красно ђаче има, Ладо! Ладо!
Стричеви му цркву граде;
Мили ујци намастире,
Са њим бабо к ору шеће,
Али оро лако стаде!
Говори му детињ' бабо:
— Оро дивно оро! зашто си престало?
Нисам ишетао оро да уставим
Тек сам ишетао девојке да гледам
Коју ће девојку за сина да узмем.
Или орског краља, или барјактара,
Или коловођу ил' ону до њојзи.

После овога износе малу мушку децу и њима се ово пева.

У Ивана бана Љељо ле Љељо
Дивно чедо има;
Дивно чедо Раја
Књигу научило.
Књига му говори:
— Коња да не јаше,
Сабљу да не паше.
Јер нејаку децу,
Коњ ће да прегази
Сабља да посече.

На послетку излазе снахе и девојке и њима се пева ово:

Сарајка је сарај наградила, Ладо Ладо
Око њега воће насадила,
И по воћу дуње и јабуке.
Када стане мила сина женит'
Овако ће сват'е наместити:
Под јабуком девера с девојком,
Пода дуњу кума и старојку
А под воће кићене сватове.

Ако је домаћин какав старешина, кмет или капетан, онда се њему пева засебна песма и то ова:

Расла танка јела, бану пред дворове;
Под њим седи бане рујно вино пије,
С гостима дивани и песме попева
Кад би знала јела, пред којем је расла
Врхом би се здала, у чашу би пала!
Бану да је хвала!

Сем ових песама има још много, од којих су важније *млади скоро доведеној;* сину скоро ожењеном; умрлом момку; умрлој девојци; умрлом ма коме у кући; девојци скоро одведеној и т. д. После сваке строфе и стиха понављају се припеви: Ладо ле Ладо; Љељо ле Љељо, и Дивна момо Ладо! Што је свакојако остатак и успомена богињи Лади још из најстаријих времена.

Кучево 24. Августа 1885 год.

Кад се сврши све по реду онда полазе из дворишта и то прво краљица, па певачице и војвода а најпосле играчице. Њима народ даје по коју пару и баца за њима у шаке жита. Тако се то иде из куће у кућу док се све куће не обиђу. Ни пошто се не сме оставити ничија кућа, јер би то био највећи грех а ако се не стигне првог и другог дана, онда се тај рад продужава целе троичне недеље. Па и по томе целе године краљица и играчице носе обележје кад су у колу, по чему се зна да су биле у краљицама те године.

То вам је цела радња краљица, а друге приликом описаћу вам поштов. читаоци обичај Русалија, како се овде врши.

Мих. Ст. Ризнић.

ЛИСТАК.

ПРИ ШОЉИ КАВЕ.

— Цртица из паланачког живота у Србији —

(Свршетак.)

— Хм! — учини нана санћим незадовољна. — А што сте сад ту кафу кували, кад је време вечери?

— Их, већ баш! . . . Не мари ништа, бога ти. Узми! — нуђаше сусетка; и нана, стари пријатељ каве, да не узме шољу?

Понуди и мене кона.

— Тссс! нећу; ја не волем — избацим ја моју учтиву фразу. И нана одбијаше (као да је кава ту, па морам примити). А и кона, бога вам — смем ваљда шанути — то је из учтивости учинила, као што сам и ја равним начином одбила.

Узгред ваљало је нани поменути, да каву не ваља много пити; али — вели — ја без ње не могу бити. Све ми се чини: аја, не може се радити без кафе. Па бар да је јефтина — и које како . . . . (пауза.) Него се може добити и јефтина кафа, на други начин, а не само у дућану за 16 и 20 гроша.

— Како то? — упита сусетка нешто зачуђено а нешто с оним осмехом, у коме тако јасно читаш онај обешењаклук паланчански, да се на сваку таку „новину“ одужи њиме.

* * *

„Чича Дуком“ га ми, деца зовемо ако нам нада брат, а није му ни име тако, већ Сима. Дође нам у госте тек једном у три — четири године; а кад дође — ми деца то здраво волемо.

Долазио је и на два-три дана пре него што је било време у ком се догађа ова мала приповечица. Седео је два-три дана и деца су много ћаскала с њиме и правили којекакве обешењаклуке. Првог дана — по ручку — понудисмо и њему каву, а он одби рекавши да он „не пије то“, и да се „то ретко код њих употребљава“ — и ту исприча, како је он пио каву од морске репе. Наш чича Дука он служио је „војску“, и у то време дотаче га се струја варошког живота, па сам му час и ја онда — као шипарица — примећавала неки особити варошки живот у говору и опхођењу. Али он ипак за то није за каву рекао „то“ из незнања, већ што му је то тако годило.

— Од морске репе! зачудих се ја. — А каква је то морска репа“?

— Каква? — каже отац. — Ова наша обична.

— Ја. А тако је код нас, знаш, зову — пристаје га — Дука.

— Па како то? Причај! Причај!

— Ни ја то нисам знао док једном не ›дох „на скелу“ (у Љубовићу) послом. Узгред ›вратим код неког мог пријатеља — трговца. Гу ми он изнесе послужење (слатко) и каву.

„— Ево (вели), да пробаш каву од репе.

„— Од репе?! . . . Ха то не знам шта је.

„— Пробај само!

„— Очију ти шта ти је ово?

„— Па кава.

„— Кава?! . . Помиришем: сушта кава, ι и црни се онако.

„— И баш од репе?

„— Од репе, jâ“.

„— Ама бога ти, велиш?

„— Бога ми, велим.

„— Душе ти, како се то добија?

„— Лако. С јесени, кад има репе, ја ис- ›онам ње, колико оћу, лепо је оперем, па к'о ођ крумпир исјечем све на котуре, кришке; ›анижем на конац и осушим на сунцу. По ом лйпо испржим — к'о и сваку каву; ис- учем такође — све, брате, ко и праву каву. Ја е од чуда прекрстим“ — заврши ча Дука.

Нана обрече приповедачу, да ће она то робати. Он јемчаше за добра сл ества.

* * *

То своје обећање понови сад и кона, ад укратко својим начином исприча то, што ад изложих. Кона се чуђаше; ја се смеших' а' но ти кад ја то знам пре ње. Па још питам, хоћу ли ићи, да „наберем“ репе, јер › има доста у башти. . .

— Репе сад нема ваљане; . нити се она ере — оповрже нана са свим хладним тоном › моје ваљано природњачко ботаничко знање, ›је сам стекла у школама за основна знања.

Сусетка се на то насмеја; и попивши исти мах своју каву, рече поверљиво:

— А познајете ли ви неког Танаска ибара?

— Не. . . — рече нана несигурно — не ›знајем га (дода).

— Умро је сиромах — рече сусетка а ›глед је издаваше, да су јој мисли оста- ›ле околину, и као да тим хтеде опоменути ану, да се сети чувеног тако званог Танаска ибара. — А беше ти то красан рибар!

Нана са стојичком стрпљивошћу (она не мари за таква „разглаголствија“) разбројаваше ланчиће на свом раду.

— Па да видите ви нешто — на једаред ће кона смешећи се значајно и намештајући се. Као уморно уздахнув отпоче:

— Оде ти тај Танаско Рибар једном у чаршију, и донесе отуд нека четири зрна, иста онака као што су кавена зрна, само зеленкастија. . . Дао му то неки Шваба. Изнесе он то жени.

„Шта ти је то?

„— Кава, ето шта је. Дао ми један човек“. Па као за се додаде:

„— Оћу да видим је л' истина.

„— Шта је л' истина?

„— Да може ово да расте“.

„— Ништа ти богме — причаше сусетка даље бришући уста са два прста и подавијајући сукњу — он посија та четири зрна на четири места. И изникну му четири струка. Роде му, а оно род изгледа као год грашак... Он остави да сазре, а род дође црн као и кава (пржена?). Он то обере и не хте потрошити, — него вели: хоћу да оставим, па до године да посијем сву башту.

Дође и друга година. Он ти богме посије сву башту. А заборави рећи (поврати се кона с покретом тела као да би да нешто заустави) — он је о' та четири зрна толико у'ватио семена, да би могао засадити две баште колика је она његова била. А његова је башта била тако толика (ту руком показа наше и своје двориште).

Опет њему роде струкови. Људи су од чуда само гледали, а он им се само фалио.

— Ајд велим, да видим и ја какве асне. . . . Да видим, како ће у Чачку родити кава“. . . .

„Богме и опет му сазре. Он обере и осуши. Па ондак (по неком времену) оће сам да је пржи: богме и испржи. Сад' оће и да туче — и истуче; оће човек из своје баште да пије каву. Те он богме 'оће и да скува. Лепо пристави лонче и скува. А ја сам му била прва и најбоља коншика, те он мене зовну, да му „пробам каву“. Ја седим с његовом женом, а он кува. — О госпо, само да

си видела! Метну, има литру шећера, а оно горче него сами чемер!!

Он ондак узме сву ону каву — и проспе!..

И од чуда после причао је људима, шта је било. Неко му вели: „треба све да се скува у један казан. . . .“, а неко: „није, него да се осуши, па да се скува, не знам с чим, па опет да осуши“.

И шта ти нису говорили. Елем њега са свију страна вараху.

* * *

Тек што она то заврши с једним осмејком, а мезимац јој заиште хлеба.

Сунце — већ село.

Нана се опрости с коном, ваљда ни мање ни више задовољна с причом као и без приче. Ну на мене је са свим друкчи утисак учинила ова анекдотица из живота „људи старог кова“.

Ал' таки су ти разговори паланчанских жена.

29 Августа 1885 г. Горњ. Милановац

Орфелинија.

ПИСМА ИЗ АМЕРИКЕ.

II.

Чикаго,*) дне 20 Августа 1885.

Мили Виде!

Ако и далеко у туђини, ал' такога брата нећу нигда за нигда заборавити! Живио те Бог!.. — Писао сам ти у листу прошлога маја да овђе у Америци није ствари по избор — мајстора и мајсторица на позорници. То је бог и душа донекле истинито, бива ако се обазремо на Европу, па ако омјеримо та два свијета, онда ти видимо голему разлику; али ти се и овђе појави каткада по добар умјетник и каква ваљана дружина. Овамо је мало такијех мужева, ал' се свакако могу њекоји такмити с европејскијем умјетницима, ал' не нигда с мајсторима првога реда.

У Чикаго и у Њу-Јорк (ово су ти два велика американска центрума) долазе најчувеније дружине и истичу се највреснији умјетници. Знам да си жртвовао све, да учиш наше народословље, па ће ти бити мило, да ти причам и о овијем странама, а тога слобо[дно] нећеш наћи у листовима што ти примаш. [...] знај *ante omnia* да је много симпатије д[...] код овога народа чувени драматик *О Б[...]* ал' ти га накриљује велики американск[и ...] медиограф *Гус Вилиамс*. Његова су д[...] баш зор-дјела. Он ти је истодобно и пјес[ник] па ти се истиче каоно негда *Ч. Голдони* [...] Талијана, те пише комедије и изваћа ји[х] [...] позорници са особитијем умјетницима и с [...] јом дружином. *Гус Виламс* ти је стекао [...] на до сада као Ч. Голдони. Он путује [...] ликијем американскијем градовима, па ти [...] вом равна и дружином, кад игра комедиј[е] [...] њему је остављена вазда главна улога. Он [...] у сједињенијем Америманскијем државама [...] као неумрлога гласа и славе. Народ од [...] једва чека, да присуствује на преставама [...] јер су карактери у његовијем јунацима [...] ћени наравски, а по тому је ухватно пра[...] дух комедије, те је проглашен за првака [ум]јетника. Од најбољијех му је дјела *One of [...] finest*. Ова ти је комедија свукуд занешен[о] слушана, па сам и ја на читавој прест[ави] био до два пута, те ми је омилила, да [...] тако. —

У трагедији се одликовао као [...] *John Mc Cullough* те је био сматран [...] прави генij и стекао је неумрли ла[...] — вијенац. Велика га љубав за казали[ште] тем и занос за улогом несретника упропасти. Ево ти је сад невољник у једној Њу-јорк[ској] лудници, па чуј што о његову здрављу [пише] Њу-јорски Трибуне од прекојучера (преваћа[м] ти чланак како боље знам): —

„*Трагедијан* је изгубио све успом[ене] својијех пошљеднијех триумфа.“

John Mc Cullough сада је затворен у *„Bl[o]omingdale asylum.“* Он ти мало по мало све за[бо]равља и несјећа се пријашњијех дана, што је [про]шао на позорници (*Is gradualli losing all rem[em]brance of his old days on the stage.*) Капетан *C[o]nner*, његов стари пословни *manager* (пословач [...] сваки у бога дан из *St. James hotela* у болниц[у] [...] пригледа *Mc. Cullough-a*. Капетан држи, да је стари представљач сасвијем изгубио и физ[ич]но и ментално здравље . . . . . . Чешће [...] реди, да му се приправи пртљага, јер, да [...]

*) Ово је друго писмо г. Вицка Летиса на нашега дописника г. Вида Вулетића-Вукасовића.

у *Чикаго* јали у *Клевеланд* (читај Кливланд), али након мало доба заборави и то, па се нечуди, нити се срди, да му се неизвршују наредбе. Кадгод се *Mc Coullough* шеће по својој соби, па декламује по који утарак из улога што је прије играо у трагедији. Ово ти је цигла спона што спаја садашње његово стање са прошлијем триумфом. Кад је посљедњи пут капетан *Conner* походио *Mc Coullough-a*, опазио је, да је сасвијем индиферентан ради његове присутности, те му је била голема мука, да опредијели вријеме кад га је упознао или га више није ни познавао. . . . Може умријети кроз мјесец дана, а може потегнути годину и двије. Лијечницима се неда вјеровати, да ће он доживљети цијелу годину.“

Прекојучерашњи „*Chicago Morning Herald*“ пише, да се је уморио у Њу-јорку други гласовити драматик. Он је био родом Енглез, па је у педесетој години спао на сиромашки штап, те нехтио, да живе као кукавац. Био је вјешт песник, па је прије смрти написао њеколико стихова, те онда јамио самокрес и у се сасуо тешко тане. Заборавио сам му име, па ми је жао. Ови ти се чудаци баш смију смрти у брке! . . Ја мислим, да је храбрији човјек који зна опријети се јаду и невољи, а то је свакако наш југословјен! . . . —

Сад ћу ти именовати главнија и знаменитија казалишта: — 1.) *Grand Opera House*. 2.) *Chicago Opera House*. 3.) *Mc. Vichers Theatre*. 4.) *Hoilleis Theatre*. 5.) *Columbia Theatre* 6.) *Accademi of Music*. 7.) *Standard Theatre*. —

(Свршиће се.)

ДРУШТВА.

(*Матица Српска.*) *Распис награда.* „Матица Српска“ расписује из фонда Јована Наке В. С. Миклушког за год. 1886 ове награде, тражећи, да се за њих напишу.

I. Ова дела:

1. Роман, драма или шаљива игра, приповетка или новела из српског живота. — Награда од 50—500 фор. — Рок Петров-дан 1886.

2. Срем и Фрушка Гора са историјског, географског и народописног гледишта. — Награда од 300-500 фор. по вредности и величини дела. — Рок Петров-дан 1886.

3. Књига за народ „О заразљивим болестима.“ — Награда од 100—300 фор. Рок Петров-дан 1886.

II. За чланке за „Летопис.“

Естетична, научна или историјска расправа из српске књижевности. — Награда 100—300 фор. — Рок Петров-дан 1886.

Самостална дела за расписане награде не могу писци послати под својим именом, већ ваља да на делима својима метну какав натпис или знак. Име, презиме, карактер и место, где станује списатељ ваља у особитом писму написати, писмо запечатити и обележити га оним истим натписом или знаком, који је с поља на делу. Под именом писаца послана дела *неће се узимати у обзир нити издавати на оцену.*

Само ће се она писма отворити, на којима је исти натпис или знак, који се налази и на делима, којима се награда досуди. Остала ће се писма спалити. Рукописи се не враћају.

Награда се издаје тек онда, кад писац поднесе дело наштампано, осим ако с „Матицом“ о томе што друго не уговори.

Писац је дужан од свог награђеног дела, кад га штампа, уступити „Матици“ 25 комада.

Чланци и расправе за „Летопис,“ као и награђене новеле и приповетке штампају се најпре у „Летопису“, а после остаје право и писцу и „Матици,“ да их могу прештампати посебице.

Према количини преосталог новца „Матица“ је вољна примити и по вредности награђивати и друга научна, популарнонаучна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима, да могу слободно бирати предмете.

Нарочито се напомиње, да је главна скупштина овластила књижевно оделење и одбор, да могу издати из фонда Накиног награде и оним чланцима и делима, која дођу и мимо расписане награде, или који су већ стигли, па се налазе на оцени и то у течају године и пре скупштине, ако књижевно оделење или одбор пронађу, да прислани саставци заслужују да се приме.

Из главне скупштине „Матице Српске“ у Новом Саду 31 августа (12 септембра) 1885.

Председник „Матице Српске“

А. Хаџић, секретар. **Др. Ђорђе Натошевић.**

РАЗНО.

(***Марија Трандафил, као добротворна***). Из последње опоруке пок. добротворке српске *Марије* и њезинога супруга *Јована Трандафил* видео је српски народ како је велика задужбина, што ју учинише ове две скромне душе цркви, сиротињи и народу. Но и за живота свога чинила је покојница, остав удова по смрти мужа свога, велика и разноврсна добра дела, о којима се није јавно говорило, јер она је то већином тајно чинила, да „не зна левица што чини десница.“ Јако је замерала, кад се изнело што у новинама, што је она учинила добра каквој племенитој цељи или којем сиромашку. Али по

смрти њеној ваља и то да се забиљежи. Но ко би могао да забиљежи све то, кад је она много што шта и од најближе околине своје тајила, да се не би у новинама о томе говорило. Али после смрти њене, нађосмо на многа писма, у којима јој се благодари на овом или оном добру, и на многе признанице о учињеној нов чаној потпори. Тако је чинила за живота свога многој сиротој удовици, давајући јој редовно месечну потпору, но о чему није тражила признанице, нити је где штогод забиљежено. Осим тога потпомагала је многе сиромашне ђаке, од којих се признанице и данас налазе међу њеним хартијама, а те своте износе *доста хиљада форината*. Међу хартијама њеним налазимо још и ове признанице: Признаница игумана Лукијана Јеремића од 107 ф., што је примио од пок. Марије Трандафил за звоно за манастир Златицу (1868); признаница новосадске грчко-унијатске општине на 200 фор., што је покојница поклонила на „руску" школу (1872); признаница г. Корнела Јовановића, да је примио 25 гуњаца и 25 чакшира од сукна за пребеглу сиротињу и нејач херцеговачко-босанску (г. 1875; на ово је потрошено 153 фор. 23 новч.); признаница од две сироте девојке из Шида, да им је покојница 300 фор. на оправу при удаји поклонила (1862); захвала срп. правосл. општине новосадске, што је обновила и „богато украсила" камени крст на пијаци; захвала исте општине, што је на издржавање св. николајевске цркве додала године 1883. своту од 828 ф. 84 н. (Ваља знати, да је она ову цркву, која је после револуције била развалина, дала сасвим оправити и споља и изнутра, да је плаћала за ту цркву свештеника, певца и црквењака, и да је све трошкове намиривала, односно допуњавала). Осим тога чинила је још врло многа мања и већа добра дела. Тако је г. 1875., кад је рђава година била, давала од пролећа, па до нове хране за сиротињу хлебац месити; тај посао предат је био трима пекарима и сваке недеље двапут се хлебац раздавао сиротињи без разлике вере и народности; у св. николајевској порти били су читави брегови од хлеба и ту је надзорник њених добара по листи добивеној од свештеника свију вероисповести према броју душа у породици делио свима хлебац двапут недељно све до нове хране. Дивота је читати њене својеручне белешке о трошковима. Ево на пример неколико позиција: Слепом чизме 5 ф.; старој [illegible] 4 фор.; шантавој баби 4 ф.; Ђурчиници у шлогу [illegible] слепом солдату 2 ф; сакатом на дрва 2 ф.; Маки [illegible] сељаку 2 ф.; шпитаљ альне и чизме 25 ф.; за сиро[illegible] децу 20 ф.; за децу књиге 17 ф. 30 н.; за децу [illegible] за учитеља 25 ф.; сироти једна сукња молдова[illegible] 86 н.; слепој сироти 5 ф.; — *све што и још много* [illegible] исписано је њеном руком *све на једном листу* [illegible] да где су друга, тако ситна, али многобројна д[illegible] чинства! Писац ових редака прикупља матери[illegible] временом напише опширније живот и добра дела Марије Трандафил, а за сад нека и ова белешка [illegible] какво је добро срце имала ова велика покојница.

НОВЕ КЊИГЕ.

Одговор на куђења и клеветања („Солидност к[illegible] жевног рада архимандрита Дучића. Написао В. [illegible] Написао Н. Дучић, архимандрит. У Новом Саду. Срп[ска] штампарија дра Светозара Милетића, 1885. 16-на. стр. [illegible]

Метода Тусен-Лангеншајтова. ***Настава за [са]мољно учење мађарског језика.*** од Алфреда Ре[illegible] Издање књижаре М. Каракашевића у Сомбору. Св[еска] 29 и 30. Ово је дело сада довршено и ми га пр[е]поручујемо свима онима, који су ради да брзо и [лако] мађарски науче.

Књиге за народ. Издаје „Матица српска" [illegible] дужбине *Петра Коњевића.* Свеска 3. ***Буквица бо[illegible]*** За народ написао *Др. М. Јовановић-Батут.* У Н[овом] Саду. Српска штампарија дра Светозара Миле[тића] 1885. 8-на, стр. 72. Цена 10 новч.

Подвала. Комедија у пет чинова а девет сл[ика] Написао *Милован Ђ. Глишић.* (Наградила Ма[тица] Српска). У Београду. Штампарија напредне стр[анке] 1885. 8-на, стр. 112. Стаје 1 динар.

Црна куга. Приповетка. Написали Еркман-Шатр[иjан]. Превео *Милован Ђ. Глишић.* Београд. Књи[жар] издавач Петар Ћурчић. Штампарија напредне стр[анке] 8-на, стр. 133. Стаје 1 динар.

Досуђене награде.

У 1. овогод. броју „Јавора" расписали су издавачи овога листа наград[е] за две најбоље приповетке, које у првој половини године буду изишле у „Јавору". Пошто се у прошломе броју свршила и последња приповетка, која је у пр[вој] половини ове године започета, то су умољени чланови „Матице" г. г. [illegible] и *Сава Петровић* досудили награде и то:

1. Награду од 50 ф. г. *Павлу Марковићу* за ***„Негдинску Кронику"*** I—IV.
2. Награду од 30 ф. г. *Лази Нанчићу* за приповетку ***„Мир у ратно доба"***.

Књижара Луке Јоцића и др.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по[ла] 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стр[а]не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 42. У НОВОМ САДУ 19. ОКТОБРА, 1885. Год. XII.

Златно руно.

ДРАМАТИЧАН СПЕВ.

I. Гост. — II. Аргонавте. — III. Медеја.

Од Фране Грилпарцера.

Превео **Стева Токин.**

I. ГОСТ.

ТРАГЕДИЈА У ЈЕДНОЈ РАДЊИ.

(Наставак.)

Медеја.

Дете сам ти сада?
Иначе ме мало пазиш,
Кад што *хоћу*, ти *браниш*,
И караш ме, и бијеш;
Али кад ме затребаш,
Ласкаво ми протепаш,
Мило дете моје, Медејо!

Ајет.

Заборави што је било, ћерко,
Ниси ни ти свагда како ваља.
Сад помози, спаси ме!

Медеја.

Како?

Ајет.

Па чуј ме, добра моја ћери!
Аманет странаца и злато им —
Смешиш се?

Медеја.

Ја?

Ајет.

Па да, ово благо то,
Камење драго и богато руво,
Доликоваће лепој ћери ми!

Медеја.

А зашто не?

Ајет.

Та познајем те ја.
За накитом ти срце препуца.

Медеја.

Дед пређи на ствар, оче!

Ајет.

Ја — —
Нек оду те девојке!

Медеја.

Што?

Ајет.

Желим!

Медеја.

Та ићи ће самном у лов.

Ајет.

То неће бит'!

Медеја.

Не?

Ајет.

Не, рекох, и не, па не!

Медеја.

Не хвалише ме —

Ајет.

Буди послушна!
Оди ближе. Даље! Тако!
Ти си, ћери, паметна, поверићу ти.
Ја — —

Медеја.

Но?

Ајет.

А што ме тако мрко гледаш?

Медеја.

Ја слушам, оче. —

Ајет.

О, познајем те!
Ил карат' би ме хтела, злочесницо?
Меродавна је *моја* реч.
Ти *слушај*. Са очију ми, мрзано!
Ти ниси вредна — одлази!

(Медеја полази.)

Стој! — Та кад би хтела да ме схватиш —
А знам да ме схваташ, тек нећеш, не!
Па добро је, одмогни оцу свом
И *служи*, јер ти *то* желим.

(Из даљине чује се убојна свирка).

Ајет.

Шта је то? Јој! Претекоше нас!
Видиш, лудо?
Ти их штедиш, да *нас* униште;
Странаца, ено, непрегледан број!
Куку! На оружје!

(Весник опет долази.)

Весник.

Вођ оних странаца, господару —

Ајет.

Шта жели? Моју круну? Мој живот?
И храбар сам, и моћан још,
У жилама још је крви,
Да дадем смрт за смрт!

Весник.

За слушање моли.

Ајет.

Он?

Весник.

Својски би с тобом да дивани,
Да споразум утаначи.

Ајет.

Моли? — а моћ му је у рукама.
Ненаоружане застаде нас,
И моли, лудак!

Весник.

У кућу би да ти дође,
За трпезом да ти седне,
Да га својски угостиш;
А он да ти саопшти
Даљна пута цељ.

Ајет.

Нек дође, нек дође!
Мир нек држи тек два часа,
После га се не бојим.
Па нек дође, нека,
Ал без штита, без копља,
Само мач о бедрима,
Он и *сви* му другови.
Затим иди и подижи верне ми,
Са свих страна домовине.
У бојни нек се уврстају ред,
Копљем и штитом и ђордама,
Скривени нек буду ми наблизо,
Све мој док не припазе зив. — Хајд!

(Весник одлази.)

Надмудрићу те странче слепи!
А ти, Медејо, послушај ме сад!
Ја знам да знаш да чиниш пиће не...
Што заносом и нежном питомошћу.
Разреши чула од послушности,
Те вргну свога госу робом сна.
Донеси сада пића таквога.

Медеја.

Нашто?

Ајет.

Хајд, иди, рекох, донеси!
И то што пре. Укротићу вас, горди стра...

(Медеја одлази).

(Наставиће се.)

Официрка.

ИЗ БЕЛЕЖНИКА ЈЕДНОГ ПРАКТИКАНТА.

Звала се Ленка. Још није имала пуних 16 година а лепа, прелепа. Два велика сјајна ока, две звезде на небесном своду, а дуга црна коса, к'о поноћ тавна.

Отац јој беше начелник — ског а среза.

Она млада, лепа а притом јединица у богатога оца.

А ја?

Ја бејах син једне убоге сироте удовице, а практикант у истој канцеларији и — ништа више!

Па ипак ми се волесмо, наша се срца беху сљубила, ми сањасмо о заједничкој срећној будућности.

Она живећи непрестано са својим родитељима на селу, без друштва и својих вршњакиња, беше упућена да се дружи са канцеларијским особљем њенога оца и њиховим породицама. Па је ли чудо, што се тако поверила и поклонила срце, љубав своју, двајестогодишњем младићу, који се у њеној близини, управо под једним истим кровом налазио.

Она ме је у свакој прилици уверавала да ме љуби, да ме воле више но своје родитеље, више но иког.

Шта ми је требало више? И ја њу љубих свим жаром младости моје, љубих је страсно, неизмерно. Чинило ми се да без ње не бих могао живети.

Отац јој је често по званичном послу у срез одлазио и тамо по неколико дана остао, а мати јој беше болешљива, те је ретко кад постељу остављала, и тако могли смо се врло често састајати а да јој то родитељи не примете.

Кад је човек срећан и задовољан, време пролази муњевитом брзином. Тако ми се и сад чинило. Кад сам овамо дошао, било је тек у почетку зиме. Месеци прохујаше као на крили и сину пролетње сунце, нестаде снега и леда, гора је листала а широко поље окити се шарним цвећем да ти је милина погледати га. Па славуји, ти ти ни дању ни ноћу непрестајаху прижељкивати, певати о љубави, да их се наслушати не можеш.

Она је јако волела славује. Један несташко беше се навадио да долази на ружу која у цветњаку, баш под њеним прозором беше. Још зором он би отпочео своју песму, а она се онда занесе, па би по читаве сате поред отвореног прозора остала и слушала га.

Љубав не зна за границе, не разбира за доба године, па ипак заљубљено срце најстрасније бије, највише осећа и сања.

„У пролеће када цвета цвеће . . .“

У мојој срећи бејах заборавио на варош, на стару мајку, на све. Ово малено сеоце беше ми толико омилело, да бих, чинило ми се, без роптања пристао у њему вековати.

Дакле, може се мислити како ми је било, кад ми једног дана среcки писар саопшти: да сам унапређен са 100 динара годишње, и да се у начелству преместим!

Бејах онемио од чуда и изненађења. Растати се од драгане коју више но себе волем, оставити место у коме сам толико срећан био, рећи збогом оној, без које не могу живети — Ох, како ми то тешко паде. По стотину пута преклињао сам и унапређење и онога ко ме унапређује.

Дуго не могох доћи до речи да се захвалим добром писару на честитању и лепим жељама. А кад сам се мало умирио, наумим да одем и Ленчету све то саопштим. Баш је било четири часа по подне, дакле време у које смо обично из канцеларије и излазили. Узех шешир и пођем к' њој. Знао сам где ћу је наћи, јер сам је мало пре видео кад је овуда испод прозора са књигом у руци прошла и отишла у башту.

*

Тамо сам је нашао. Седела је на једној клупици у дебелом хладу мирисне липе држећи у руци на крилу полу отворену књигу. У лицу беше нешто блеђа но обично, а очигледно нешто збринута, тужна. Одмах сам знао да је од оца или кога другог за мој одлазак морала дознати. Ја јој саопштим све и стадох описивати тугу своју што се са њом морам растати.

Она ме је мирно, обореном главом саслушала, па кад сам са описивањем тешке туге био готов, она ме погледа дугим, скоро плачним погледом својих пламених очију, погледом, који ми је више казао по хиљаду речи. На мах сам на све заборавио. Притиснух је на груди и љубих плачне очи, рујне усне, љубих . . . све . . . све . . . — — — — — — — — — — — — — — — —

Неколико дана после тога већ сам био на новом опредељењу. Покушавао сам да радим, но то је врло тешко било. Ако сам узео да што пишем или преписујем непрестано сам грешио, јер ми мисли беху далеко, далеко од предмета на коме сам радио, за то су ме наскоро бацили у архиву да тамо радим. Но и ту сам врло мало радио. Једва сам чекао час кад ћу из канцеларије изаћи, па сам онда, обично сам, ишао чак преко моста па све даље и даље, надајући се не бих ли је бар у путу срео да се очима поздравимо. А то је често и било, јер и Ленки, од кад сам ја премештен, у селу, где је канцеларија њенога оца, а које је нешто више од два сахата од вароши удаљено, мора да је било врло незгодно, те је са мајком врло често у варош долазила где су се и по неколико дана задржавали. А то им није било тешко, јер су ту у вароши имали своју кућу, кућу велику и лепу, коју држаху — како се по вароши говорило — спремну да у њу зета доведу.

За време док су се они у вароши бавили, ја сам мојý шетњу окренуо на другу страну. Сад нисам ишао преко моста ни у поље, него обично у палилуле, а то је улица у којој се и њина кућа налазила.

Но једно ми се није никако допадало. Што се Ленка више бавила у вароши, почело се о њој више говорити и водити рачуна као о доброј партији. Сва могућа, ситна и крупна неожењена господа почеше о њој распитивати, свима им је запињало око, коме о вити стас, и бело лице, коме о чарне очи, а већини за лепу кућу и дубоку кесу њенога оца! Мене су такови разговори до срца вређали. Од пре ми је било тешко кад је по неколико дана нисам виђао, а сад бих чисто волео да ређе долази, те би се ваљда и о њој мање водило рачуна и говорило.

Црне мисли и нека слутња никако ме неостављаху. Једва сам чекао згодну прилику да се састанемо, те да јој све шта ме боле, све своје слутње отворено кажем.

Но то ми не испаде за руком, јер ме ускоро одредише да на дуже време са неком комисијом, по ради пописа, у округ идем.

Читава два месеца тумарали смо тамо амо по селима. По свршеном послу дођосмо у варошицу К. . . . на преноћиште. Било је више од два сата ноћи, кад смо уморни од дугог јахања ту дошли и одсели у једну од првих гостионица код „крмаче“.

Никога непознавајући сео сам сам за један сто и од дугог времена тражим које новине да се занимам и видим шта се по свету ради. Момак ми донесе читаву хрпу. Узех број званичних новина који први на реду беше. Одмах ми паде у очи неки указ. Станем читати. Беше то огроман премештај чиновника полицијске струке. Нисам дуго читао, па сам имао шта и прочитати: Начелник II. класе среза — ског, за начелника исте класе среза* по „потреби службе!“ Дакле с једнога краја на други. Указ беше

датиран пре 20 дана. Одмах сам помислио: да је он можда већ и отишао на своје ново опредељење и да Ленку више видети не ћу!

Једва сам чекао сутрашњи дан кад смо се за главну варош кренули. Дошав тамо уверио сам се да ме слутња није преварила. Ленка је са родитељима пре четири дана оставила то место и отишла. Мислио сам да јој одмах пишем, но то не учиних једно за то, што јој праве адресе нисам знао, јер у томе месту где су они отишли није било поште, а друго и за то, што сам се бојао да писмо не дође у руке њенога оца, а то ми не би баш било мило.

Решио сам се најзад да чекам надајући се да ће ми она прва писати. У томе очекивању и нади прођоше читава три месеца, кад ти ја у место очекиваног писма нађем једнога јутра, кад сам у канцеларију дошао, на моме столу штампан позив — доцније сам дознао да га је секретар навалице ту оставио — Позив је гласио:

У недељу 18. о. месеца венчаће се наша јединица

ЛЕНКА са г. СТЕПАНОМ СТЕПИЋЕМ,
вишим артиљ. официром

Мило ће нам бити и..т.д.

Потпис: Начелник срески Н. Н.

Мора да сам страшно изгледао кад сам ово прочитао. Учини ми се да се све око мене окреће, бејах ван себе. Само сам чуо кад један од другова ми, који су ту самном заједно радили, рече:

— Није шала биће официрка!

Није ми се радило. Оставим посао и изиђем да се колико толико приберем, а у ушима ми је непрестано звонила реч: официрка! Сад ми тек дође јасно пред очи тежак положај мој и осталих ми другова, сад сам тек познао шта управо значи то — практикант. Да, да, практикант не само да је у канцеларији најмлађе лице, да за све ради и издире, а да и сами пандури од њега већу плату имају, но је тако исто и у обичном животу, у свету само — ништа!

Па је ли било могуће да богати родитељи своју јединицу мени даду?

А они пољупци. оне слатке речи о љубави и срећи, они блажени тренутци што сам их са њоме провео?! Све то беше пуста игра младости — санак леп.

Другови су ми душу вадили и смејали ми се. Кад сам неки пут у сред рада бацио перо и замишљено се на сто налактио, Ђока ми је стао певуцати оно:

„Еј пусто море! Еј пусти вали. . .“

Или бих чуо где ми довикују:

„Све бриге на страну нек носи их враг.“

Па шта ми је остало друго, но да и сам најзад рекнем:

„Све бриге на страну нек носи их враг“.

Кад сам хладно размислио да се данас у брачном животу на прво место ставља положај младожење, кад сам упоредио официра и практиканта, официрку са практикантовицом, нисам је за неверство кривио, али сам осећао да је никад заборавити немогу.

И нисам је заборавио. Од тада је минуло доста годиница, ја сам већ и писар постао, па се још живо сећам оних часова што их поред ње у оном маленом сеоцету проведох.

* * *

Доцније сам Ленку још једном видео. Ишла је испод руке са једним доста у годинама официром у златној јаки а млогим орденима на грудима.

Но са њеног лица није се могло читати да је — срећна.

У Куршумлији 1882 г.

Реља.

Вече.

лавице је оптустило
То мирисно, лепо цвеће.
Још га само поветарац —
Тамо, амо, тужно креће.

Уморена шарна крила,
У цветку је лептир скрио,
И песма је ућутала,
Што је славуј до сад вио.

Од брегова кршног виса
Сунчев зрак се прашта рујан,
Са сутоном бресно грање
Разговара збор нечујан.

Журећ стењем, дољи травној,
Тек поточић што ромори:
К'о молитву да жубором
Васиона творцу збори . .

Београд 1885.

Хрисокома.

Слава.*)

ПРИПОВЕТКА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

епрестано и непрестано се залеће дух мој натраг у један угао земље, где сам тако да кажем најлепшу недељу дана живота свога провео. Но нико нека си не представља какву сретну, прву љубав, или нешто на то налик: миље, које сам само уживао, текло је из природних дражи дотле невиђених. Смејете ми се и мећете ме у ред болесних, природних ентузијаста, који о отрцаној природи бомбастички булазне, као што и берлинске књиговође сапутницима, који на допуст путују, најкрасније изгледе гора представљају; али вас уверавам, да сам оној крајини из ватрене љубави запливао, и да сам може бити, баш несретан у избору речи, којима бих исказао тај свој осећај.

Узмите, да из европске собице, па ма по себи и величанственије уђете у сјајну источну собу, где би вас изненадио сваки предмет, својим необичним изгледом, изгледом, који од западне шаблоне песнички смело одступа, или бар необичном ватреношћу и особитим саставом боја, где би чаробно осветљење повишавало загонетни утисак целине, где би особита слатка глазба непознатих, тајних свирала и пријатна смеса неисказаних миомира опојала ваше мисли, где би распаљена ваша фантазија за сваком оградом чаробне слике источне поезије сликала, тако је било и мени, кад се после вишедневног путовања на железници и пароброду на један мах осетих у сред те далеке крајине, где зеленкасти и сјајни морски таласи с белом пеном смесу шарених миловидних шкољчица пред моје ноге избациваху; где ме закриљаваху горе, чији врхунци се по степено у вис дизаху, па још високо над снежном границом; где видех шуму необичног типа, оживелу непрестаним кретањем зверади; где ме богата Цвета доби лепотом и живошћу боја а опи ме миомиром својим, где појави природни, код куће обични, нов, величанственији изглед у дивном осветљењу јужног сунца имадоше.

Имате ли при руци карту руског царства, погледајте на источном крају црног мора име Новоросијск. Црна тачка је поред њега на карти са свим ништава.

„Скверный городок!“ повиче млади руски достојник стојећи крај мене на палуби и пружи руку ка местанцету пред којим у луци новоросијској пустимо ленгер. „Скверный городок“ понови и пожали ме, да у том гњезду недељу дана провести морам.

Истина Новоросијск је по себи гњездо које од прилике двеста малених, већином из дрва и глине сазиданих кућа броји, имаде неколико неугледних војничких зграда и тамно окречену руску цркву с једним већим и више малих кубета. Једино ми је занимљив био са свога становништва: шарне смесе руских званичника, трговаца, војника, руских мужика, козака, Грка, Арменаца, Грузина и других. Али за то околни крај. . . ! Хоћете ли да ме

*) Превод је ауторизован.

пратите на излет, који сад опет у мислима намеравам да учиним.

* * *

„Данас ћете имати лепо путовање,“ рећи ће новоросијски угоститељ, Армен Гусиков (неко арменско име у руској униформи) режући опрезно нокат на палцу од десне ноге, коју је баш тога ради и дигао преда се на сто. Широки табан његов био је к мени окренут, те ми правио делимично помрачење пурпурастог месеца, како сам у стању, да у песничком сравњењу округло, зарудело, црвенкастим коврџицама обрасло лице угоститеља свога, назовем.

„Само немојте заборавити, да главу и врат џепном марамом покријете; шешир није довољан за наше сунце!“ дода са очинском бригом гарсон, сјајећи чизме свога господара за бифетом, који по руском обичају позива госта на бесплатан ужитак сваковрсних залогаја: рака, младог лука, ситних паштета, кавијара и т. д.

Био је то чудан гарсон: висок и гранат у белом платненом капуту са фесом на глави, чија гола лубања местимице само покрита беја ретком светлом косом, налик на беличасту вуну. Али ме и судбина тога човека врло занимала. Био је родом Адиџе (Черкез), ратоборног порекла, које је пре по горама око Новоросијска живовало; када пак после год. 1864. Черкези у жестоком боју против Руса подлегоше, оде као момче из свог кавкаског завичаја у малу Азију. Али му у туђини на очи-глед срећа није цветала, јер се после неколико лета вратио родним горама и задовољио се тиме, што је у једином новоросијском „хотелу“ постављен. Често сам га виђао, стојао је пред том маленом једноспратном гостионом и трљо длановима очи, које летише по оближњим горама. Пре десет и неколико лета врвели су по тим горама Черкези, па и он сам, седећи на прагу родне колибе у некој од безбројних аула (черкеских села) снивао је о својој будућој, јуначкој слави: сада су те горе и на далеко и на широко празне и пусте, аула нестало или су зарасле прашумама, од Черкеза тамо ни трага ни гласа, а он сам на место јунака поста — друмарем, а некадањим крвним непријатељима свети се највише тиме, што им точи изветрело капетично вино и прокисло крчско пиво. Ваљ'да је при погледу на пусте горе премишљао о тешкој судбини својој и свога народа? Незнам. Но не приметих на њему никад ни трага какве сентименталности. Лице је његово увек имало спокојан и весео израз а на уснама би заиграо често весео осмејак, при ком би се под дугим светлим брковима два реда великих, дивно белих зуба појавила.

Хтео сам на примедбу ове двојице нешто додати, да не уђе у гостиону у потпуној путничкој опреми лекар, Павао Семеновић Табунов. Јави ми, да се кавалкада пред гостионицом већ искупила. Ја изиђем за њим.

На малу радост дружинице, употребим при пењању на мирног горштачког коњица камену клупицу пред гостионом и дочепам се опрезно с високог предњег краја черкеског седла са кратко спуштеним стременима, где човек мора да згрчи ноге; лепа ситуација за новајлију.

Пре свега ево вам енумерације јунака и јунакиња, што се под водство лекарево на данашњу експедицију у горе искупише.

Ту је била супруга лекарева, Ана Кириловна, разговорна то смеђуша, доста крупна и у „најбољим годинама“; примила је на себе задаћу матере чуварке и гардедаме код другог красног пола на тешкој експедицији; но у путу постане сама средиштем непрестане бриге и старања целе дружине.

Даље је био ту стари пуковник Иван Ивановић Ревнин, висок коштуњав, с неколико белега и безбројеним борама на слабом карактеристичном лицу, чији војнички озбиљан израз урођену доброту срца показиваше; држао се до сад ка'но јела, а обрве му и брци поред сребрне оседеле косе лепу слику старине јунака допуњаваху.

На први поглед приметим, да је стари лав нашао две моћне, веште укротитељке у својим двема млађаним ћеркама. Као удовац живео је за њих само, те се с тихим гунђањем до душе покорио, али и радо, сваком њиховом расположењу и ћефу.

Тако су се и данас на излету, очевидно

против његове воље изнудиле, да учествују — неким онаким средствима, којима слабачки његов отпор сломити умеју. У осталом била је брига, какву је о њима водио на путу заиста и сувишна, обе су биле праве војничке кћери, а седеле су на својим коњицима без бриге, чврсто и слободно као да то беше канапе њихових будоара.

Старија Уљана, тако око 17 год., беше девојче ванредне лепоте: Вита но не сувише висока, с дугуљастим лицем, које се код браде мало сужавало, на њему испод високог, широког чела и дивно заокружених обрвица правилан, узак нос с нежним ноздрвицама, скоро на равној плочи с челом се пружио до дивно створених усница малених устанца. Али најлепши бај тога лица лежао је у необичној чистоти црта и боје, у љупкој, нежној ипак свежој румени, која јој уста улепшаваше и усађена у њеном лицу беше. а пре свега — у дубоком плаветнилу и драгоценом сјају њених очију, које несам у стању ни с чим да сравним, да вам у пуној бајности представим. При погледу на ту мому ни са чуства не помути сласт, с каквом гледах њене дражи; учинила је на тебе само као идеалан појетичан појав утисак, али уједно и неком господарском гордошћу, неком тајном владалачком моћи, да би и преко воље главу пред њом приклонио. Несам се пре тога нигде н[а] јави с девојком таког чара сусрео; али у сн[у] и у уображењу се још из млађих лета преда мном узносила — јест, исповедам се: би[ла] је исти истацки мој идеал, а, да сам се с њом пре 10 година сусрео, мож'да — — Али не нарушавајмо празним играчкама уображења мир, охладнеле и уништене душе...

(Наставиће се.)

Јованка Орлеанка,

СЛИКА ИЗ ФРАНЦУСКЕ ПОВЕСНИЦЕ У XV. ВЕКУ.

Од Павла Падејског-Пашина.

Jeanne d' Arc или боље Darc, због великих заслуга за град Орлеан la pucelle d' Orléans а српски Јованка Орлеанка названа, родила се 1412 год.

Никад француска непретрпи већег пораза, као за дуго време од по и више века, када цвет војске пропаде, кад је већ на ивици вечне пропасти била, кад се спремила да узме туђ јарам и тиме велику срамоту на себе, а кад на један мах, на глас млађаног девојчета сви из дремежа и гњилости скочише те новим духом задахнути, латише се бритка мача за слободу златну, избавише отаџбину из пропасти, повратише јој стару славу а оставише је у напретку и благостању.

Краљ Карло VI. (1380—1422) с почетка дете, касније луд, а за све време неспособан да управља државним кормилом, упусти га мало по мало сродницима, које чежња за владом, љубав за благом а не оних добро подстакне да се отимају о намесништво. Ти исти сродници, који би дужни и позвани били и по рођењу и по интересима свог сопственог достојанства, да уздрже престо, уздрмаше га најжешћим ударцима.

Тада се у француској две главне странке појавише, једна орлеанска а друга бургундска. Па шта се догодило? Војвода бургунски даде војводу орлеанског убити. Јован Небојша (Jean sans Peur) бургундски буде опет од пратње дофенове убијен. Док су се они убијали непријатељи Енглези све више напредоваху. 1415 год. француска војска претрпи грдан пораз код Азинкурта; а све са неслоге. Јованов син Филип, да би оца осветио, са одобрењем краљичиним ступи у преговоре са Енглезима 1420 год. Хајнрих V. енглески ожени се са Катарином, кћери Карла VI. и буде признат за француског краља.

Чежња за моћи и владом, частољубље, лакомство, раскоштво, и друге гадне страсти превратише племство. Једни су друге мрзили, правили сплетке, убијали, робили и палили. Ту се није знало шта је то стид и срам, шта је част и поштење. У ратовима својим су свакојака чуда правили, пљачкали и мучили људе

без обране, наносили им увреде горе него смрт. Народ бесан у интервалима крваве анархије, терао је под угњетачима нечувене освете. Две папе у једнакој моћи, разделише цркву те уведоше гадну шизму. Страх и бојазан од нечистих духова и вештица, којекакве врачарије, помутише све духове, упрепастише све људе; празне церемоније, опроштење грехова без кајања, кривоверно веровање, доведоше у сумњу и праву веру у бога; на службу се божију није ишло, а врлине нигде није било, прелати без стида и срама поткрадали су цркве, продавали реликвије, крстове и свете утвари. Обесна краљица — видесмо горе — у завери против сопствене крви, гони сина који јој остаде, а државу издаје туђину и непријатељу, који је већ више од половине освојио и у самој престолници седео. Разбојничке чете осилише се у земљи те нападаху и убијаху пријатеље и непријатеље. Свештеници оставише божије олтаре, калуђери свете манастире, узеше мач и копље те одоше гори у хајдуке. При свем том, кад се дода нечувена зима, силне поплаве, кужне болести и љута глад, онда имамо стање, какво је у Француској било, када је Јованка на свет дошла.

Нећу да кажем, да није било прилике, да се Француска спасе, али је свака пропуштена, није се знала употребити, а колко се опет знала, неким и неким није у прилог ишло. Па и кад је Карло VII (1422—1461) дошао на владу, — и ако само од једног дела француског за краља признат, — није се стање поправило. У греху и свакој мани огрезао, допуштао је свако безакоње на двору. Тај део Француске који је Карла VII. за краља признао, био је јужни, где се још једини град од велике важности Орлеан држао. Последња снага и нада Француске, која је већ издисала, лежала је у Орлеану, с тога је на њега не само цела Француска, већ цела Еуропа упрла своје очи; с тога Енглези и поновише савез са Бургундима, опседоше Орлеан, те све жешће удараху, али с тога се Орлеанци и Орлеанкиње у очајању као старе Картажанке и бранише као тигрови. Ту су Енглези већ оперирали са топовима, па навикнути и горди на силне победе, чекали су сваки час предају. И гле! француска војска буде код Рувре-а потучена, те Орлеанци изгубивши сваку наду, почну с Бургундима преговарати, али то је неправо било Енглезима, јер хтедоше град за себе да задрже, за то Орлеанци реше да се до последње капи крви бране. Али помоћи ни од куд. Краљ очајаваше, у својој несрећи гледаше гњев божији ради учињених грехова; и већ је намеравао да утекне.

Ни од куд помоћи, ни од куд спаса, осим да се какво чудо појави. И гле! једно пастир-девојче разави алај-барјак, ули нове снаге у срца, која очајаваху, сакупи расплашене и поведе их од победе к победи. Енглези буду истерани из земље а народ француски оживи новим животом. Спаситељка француска у последњем часу била је Јованка, названа Орлеанка.

Колко се том невином девојчету и данас чуде, па колко и данас не могу ни најученији људи, да си реше ту појаву, толико је још више задивила онај век, толико је још више држана за натприродно створење. Док су је Французи, — и ако неки невероваху а касније је још више напустише, — као анђела спаситеља држали, дотле Енглези вероваху да је вештица, која с нечастивим посла имаде.

Па и сама крајина у којој се Јованка родила, својом је природом допринела, да је релиђиозни жар у том невином створењу букнуо. Свуд саме шуме и гајеви. На по миље од Домреми била је шума Chenu, за коју су људи држали, да је пуна вила; шта више, говорили су, да су и око куће јованкиног оца виле виђали. Не далеко од шуме, близу свежег и бистрог извора, подизао се грдан, стари раст, који се звао вилин раст. Неки веле: да су виђали, где виле око тог раста коло играју, да су чули кад се певанком прате. Чим се болесници мало предигну одма иду под вилин раст у шетњу, а они, који су од грознице патили, долазили су на извор, пили воде а та им је помагала. У Мају се ту свечано долазило, а раст се китио цвећем и венцима. Па и Јованка је често са својим парњакињама под то дрво одлазила, ређе се с њима играла, а најрадије је певала побожне песме.

Место у ком се Јованка родила, зове се Домреми, лежи на левој обали Масе, у врло плодном и богатом крају, пуном лепих усева и виногради. Отац јој се звао Jacques Darc, бејаше доста худа стања, мати се зваше Изабела, проста али побожна жена; имали су три сина, Жакмена, Јована и Петра и две кћери, Јованку и Катарину! Становништво је било радино, побожно и врло одано краљу; обичај беше прост и неискварен. Особито се кућа жакова одликовала љубављу и побожношћу. У школу Јованка никад није ишла; читати и писати никад није научила. Бејаше врло добра, љубазна, а особито досетљива; сваки је радо имађаше. Месни парох вели о њој: Non erat sibi similis in dicta villa. Plena omnibus virtutibus, timebat enim multum Deum, quia pro nulla re voluisset agere aliquid, quod Deo displicuisset. Врло вредна, шила је и прала у зиму, у лето је помагала родитељима у пољу, или је чувала овце. Побожна је тако била, да је често остављала другарице, од њих се удаљавала и тако богу молила. Свако јутро ишла је у цркву, а и иначе се радо код цркве налазила, а црква је и онако са свим близу била; црквењаку је увек по-нешто давала, да уредно у цркву звони. Милостињу је делила и колко није у стању била. Тако је провела прво доба младости. Касније се приповедало, да курјак никад на овце не иде, кад је она код оваца, да су јој птице из руке јеле и т. д. — Јованка не вероваше у виле, за које се говорило, да су и код горе споменог великог раста (l'arbre des dames) долазиле, а увек се клела да није са тог дрвета послање примила. Од уста до уста проносила се вест, старо неко пророштво, да ће се из шинанске шуме појавити девојка, која ће спасти Француску. Јованка је о том тек у Шинону чула. Посвећење није примила са вилинског дрвета, већ са олтара; њена моћ није била у сујеверју, него у срцу, пуном побожности.

Прве гласе чула је Јованка у 13. год. у очином врту, али чудно, да су ти гласи некако осветљени били; она је уверена била, да су гласи арханђела Михајла. Ти гласи дошли су јој од десне стране цркве, а налагали су јој: да иде у Француску и избави Орлеан од непријатеља, тога ради нека се у вокулеру на капетана Бодрикурта обрати. Тако се роди прва велика мисао у њеном младом животу. На скоро је опет чула гласе, виђала неке светле појаве са сјајном круном на глави. Она буде чудним дахом задахнута, чудним миомиром обасута, а најпосле се заветовала, да ће вечито неокаљана остати. Кадгод је виђала те појаве, падала је на колена пред њих, а кад су одлазиле, горко је плакала; највише се молила, да и њу собом одведу. Али појаве јој свете говораху: да се бог смиловао на Француску, те да она мора Дофена спасти и на крунисање у Рим га одвести — а она је увек одговарала: да је сирота девојка, бојак бити не уме, коња јахати не може. И после је још чешће слушала гласе и опомене: „на ноге, у Француску."

(Наставиће се.)

Српске старине Пивског манастира.

(Свршетак).

У олтару поред многи минејски књига рукописни, налази се једно Јеванђеље сребром оковано са обје стране, по дну којега се на једној сребрној плочи даје прочитати сљедећи натпис: Сіе Евангелије манастира Пиве оковага духовник Еремија и би му мајстор Перо Лазаревић Херцеговац из Драмешине, а изнутра при крају Јеванђеља између осталога стоји написано: Понеже оубо в троици јединопоклањајеми Бог благоизволи испланити своју церков различними књигами и т. даље, пак продужава: Хста Бга благовјерни и Богомхранимии аз Хтоу раб поп Георгіе в зревновах подвиг се поспешеніем Стаго Дха в славословіе Богови нас оукрепившемоу трубих же о семстит те тріеугліи на рјецје доунавцјеј с врши се в мјестје рекомјем Слан-каменје. Смирени поп Георгије аз родом син прјезвитера Радонији и матере Радосави. от Сербскіе страни зовом Витезово и прјежде

от житиа сего отец мој и мати моја в мјестје рекомјем Сланкамење и погребен бист при храмје стога Архијереа и чудотворца Хтва Николаја при вратјех црковних в ње в љета зє тисупчиније (7005.) месеца августа кг. (23.) дењ, престави се Радосава мца августа зі. (17.) дењ, престави се Никола јуніа к. (20). дењ, аз многогрешни Хтоу раб поп Георгіе сији те тріеугл оставих за доушоу моју смјереноују и за моих родитељ попа Радонији и матере мое Радосави и братіе мое ради в славоу оцоу и синоу и стомоу дхоу и в чест и в молбоу престіе вдцје наше Бце и приснодјеви Маріе, приложих стому Архијереју хтовоу и мирликинскомоу чудотворцу Николају, в дна благочестиваго и христољубиваго господин деспота Јоанна и брата моу јеромонах кір Максима, стаго Стефан синов и матере Ангелини. Тјемже старцем јако отцем јунотам јако чедам, возрастом јако братіам, и оцем дијаканом јако братијам, чтушчим и слишешчим мољу се и преклињају се апче не роукоју њ језиком љубве ради Хтве исправљајте и нас усрдно троудивших се о сем благословляти да и ви улоучите и т. д. благосивљајући све, који се труде, додајући: Соврши се сиј тетријеугљ от битија љето з. тисушчно (7000.) и д. (9.) мца генварија д. (4). дењ, в час I. (10.) дња а от рошдества хтва тисоушча ф. љет и д. (9) 1509. круг слнцоу з. (7). а лоуни гі (13). индиктион ві. (12.) темеліон н. (50.) епатка з. (7.) злато число, мца генварија ні. (18) дењ.

Слава съ вршитељу Бгоу ·:· ~~~~

На старој једној листини налази се и ова српска старина, која се прочитати даје:

Искони сотвори Бог небо и земљу и человјеки на неј и благословије и даст им власт на всеј твари својеј. И постави ови Царе, другије кнезе, инији владики и комужде даст пасти стадо своје, и собљудатије од вјсакаго зла находешчаго на не. Тјемже братије Бог премилостивији утврди Грчке царами, а Угре краљами и когожде јазика раздјелив и закон дав, и прави постави владики над ними по праву и по закону раставл својеју премудростију. Тјемже по множјеј јего и неизмјерњеј милости и человјекољубију дарова нашим прадједом и нашим дједом обладати сију ва землов Сербских, и васакојако богостројена уњша человјеком нехоте человјечи гибјели и постави ме *велијеге жупана*, нареченаго во всатјем крещенији Стефана Њеману и обнових своју дједину, и бољше утвердив Божијеју вапомокју и својеју мудростију, даном ми от Бога, и воздвигох погибшују своју дједину, и приобрјетох од морске земље *Зету* и са градови, а от Арбанас Пилот, а од Грчке земље Лаб с Лапланем, глбошчу ријеке, загрлату љевчебјелицу лепеницу, и Божију ва помокју и своим трудом та васа приобрјетох поспешенијем Божим мир и тихост воспријемшчу владичеству моему от васуда зачех пошчравати мисл своју и поучавати ум свој важдељевати и пещи се о души своеј, во которое число вачтен буду ва ден страшнаго суда и како би мошчно воспријети ми ангелски и апостолски образ, и последовати владичним глаголом, возмејте иго мое на себе и научите се од мене јако кроток јесм и смирен сердцем. Иго бо моје благо и бреме мое леко јест, минувшу же времену многу, владика мој премилостивији не презрје моленије са плесканија своего, и јако шчедри трудоположник и мздовоздатељ иже рече нескврними своими усти, непридох призвати праведник но грешник на покајание и мне по милосердију јего ва незапу приклучшу се времени јасно и вја мира сего част и славу ни вачтоже и ва мјенена бист, и ва сју красоту житиа сего, и дивно вазреније јако и дједјами бјаху архијерејства, љуби паче привезаваше се ко мне апче и недостојну и ва незапу оставих владичество моје и ва сја моја различнија Христу изволившу тако и пре сватеј Госпожи Богородици и сподобила ме грјешнаго, свјатаго ига јего благаго и обшчника ме сатвори часнаго ангелскаго и апостолскаго образа малаго и великаго, семуже скончавшу и о мне устроју сему бивајему оставих на престоље мојем, ва Христос даровани ми владичествие љубавнаго ми сина *Стефана* велијега жупана и севастократора Зети, от Бога вјечнаго Кир Алексија цара Греческаго и апче није достојни раб Христу нарешчи се Симеон мних. Благослових всаким благословенијем, јакоже благослови Исак Јакова сина своего јеже поспјешествоват не могу о васаком

дјеле блазје у владичествиј... с...оем, а благосрдствовати на мир Христијански и о церквах нешчи се и ослужешчих в них и никакожде бити зазорну од вејех творца и Бога. По сем же изволенијем владики моего Исуса Христа, јакоже вјешчавает писаније, никоториже пророк в отечествији своем пријат чест, начат подвизати се мисл моја и изити ми от знаниа моего и дјети, и постигнути некое мјесто и ту получити спасеније и не остави мене владика мој и моего желаниа наче бо радустсе о грешнигје кајушчем се, и изидох из отечества својего во *свјашују гору* и обретох монастир неколи биваши зовоми Хилендар. Заведение свјатие и преславние владичице наше богородице, и дјежа небје камен оставлен на камени но развален отнуд и потрудив старост своју поспјешчетвујушчшу ми сину ми велијему жупану Стефану, сподоби ме владико мој бити јему ктитору и чести его погибше вазисках и обнових и по изволенију владичице Богородице и дале сапросих парике у цара Призрема, да да от них манастиру и свјатјеј горе свјатој богородици у милеах села непробишча, помошчју самодржавиа, ретивлу, трније, ретивишча, трновиц, хоча, и друга хоча, и гргтугне и два винограда тунче насадих и уланике четири један у трпезјех други у дабашорје прети у гулишевје четверти у порицјех, а законом же уљаником подава човјеки и планину у Борачу девет, седамдесет влах радовосудство и дургево а всего влах сто седам десјат дах, и в Зетје кобиле*) и соли**) тридесет сапудов на кекто от манастирски људи брежи или влах под велијега Жупана или код онога кога да се вракјају опет, аколи от жупаних људи приходе у манастирске људи да се вракјају опет, и вја јелика дах монастиреви у свету гору да нетребје ни мојему дјетету ни мојему унучетви ни иному никојему. Аколи кто сије претвори јему Бог суди, и да му је супарница света Богородица на страшном судишчи оном и аз грешни *Симеон* †. Подну ове старине

*) У равници Зетској обрањивата је најбоља врста ждребади и коња за вријеме Стефана Немање, који је рођен на Рибници код Подгорице.

**) Велики производ соли добивао се из Приморја Зетског из мјеста прозванога Солила удно грбаљскога поља.

Филип Радичевић.

краља Симеона мироточивога, налази се велики крст са његовим потписом својеручним, који је у манастиру Хилендару у Светој гори умро године 1200.

У ризници црквеној с десне стране олтара, налази се преко 200. комада разних црквених књига — србуља, које су писате калуђерима минејским словима, међу којима налази се друго рукописно Јеванђеље сребром оковано са натписом: Сіе Евангеліе приложи Андрија. Вуковић у манастир Пиву пред душу своју.

Треће Јеванђеље, масивним сребром са обје стране оковано, на којему се на предњој страни налази сљедећи натпис: Свето Еванђелије окова Кѵр Хаџи-Иларион Владика Белиградски ва лето ҂зрд. (7109.) а изнутра при посљедњем листу стоји написано: Слава Богу совршитељу и всем списа се сији свјати и божествени Евангелије в лето ҂зск (7220. в та лута времена и прискрбна владенији Султан Мурата. Аз грешни молим васакоју смерностију и что се где најде погрјешно или инако како неисправно моим недостаточним духом љубве ради Хтве исправљајте вашим целомоудреним оумом и роукоју и непроклињајте, понеже в велицеј нужди и скорби писах грешни и менши паче вејех презвитер Алекса. На другој страни истога листа: ва лето ҂з.р.п.ѕ. (7186.) приложи духовник Теофил у манастир Пиву „проклињући ако би га ко узео из манастира, да му Богородица буде супарница, дајући цијену што га је у сребро оковао: и би ценоју злата рк. (120.) срјебрнијех гроша, продужавајући: Престави се владика Филип мјесеца јануарија є. (5) дан у Белиграду.

На четвртом јеванђељу печатаном у Москви 1732 год. стоји овај натпис:

Сію книгу святаго Евангелія соорудилъ и приложилъ во святую церковь Пивскаго манастирја тайный Совѣтникъ и кавалѣръ ордена Святаго Александра и протчыхъ — Имирійскій Графъ Савва Владиславичь, для вычнаго поминовенія усопшыхъ его родителей и его здравія и душевнаго спасенія. На петом Јеванђељу печатаном у Москви 1744. год. стоји овај натпис: Сію святую и божественую книгу новый завѣтъ четвероевангелія принесе честнѣйшій отац *Антоніе Петровићъ* ва свой

остригъ въ Свето-Успенскій манастиръ зомый Пива на службу за живота, а по смрти огъ да прости, а чтущыхъ молимъ благослоите а не клените ·:· 1760. году мѣсеца лія 9. день. ——

На једној сребрној петохљебници у округ е налази се овај натпис: Cie петохлѣбнице, онастира зовом Пива, сакова се трудом и одвигом Игумена Теодосија са братијами, а дкупом сребра кнеза Радула, сакова се валето з.р.м.е. (7145.)

Највећи подвижници српског манастира у Пиви, били су: Архимандрити: Митрофан Гаговић, Арсеније Гаговић, Саватије Кулић, Јосиф Гаговић, Леонтије Зворчанин, Викентије Туфекџић, с Јеромонасима: Теодосијем Сочицом, Серафимом Ђачићем, Григоријем Ђачићем, Поликарпом Гламазићем, Теодосијем Вабићем и Прокопијем Врачаром.

Цетиње 30. Септембра 1885.

Филип Радичевић
Протођакон и Секретар Митрополије.

ЛИСТАК.

НАРОДНЕ ХИМНЕ И ПАТРИОТСКЕ ПЕСМЕ РАЗНИХ НАРОДА.

Готово сваки народ има ил своју народу музику ил бар патриотске народне песме, ојима своје искрене осећаје према својој тачбини или према своме владаоцу изражује. Ћески народ има своје патриотске народне есме, од којих ал две највећу популарност остигле и те су: „Kde domov muj“ од Фр. Шкроупа и „Tešme se blahou nadéji“ од Јоифа Крова. Патриотска песма „Kde domov muj“ јест деветнајсти број из шаљиве позоишне игре „Fidlovácka aneb zadny hnév a ádna rvačka“ од Тила. Фр. Шкроуп онда као руги глазбовођа (капелник) код прашког поориштa компоновао музику за ову шаљиву игру и која је први пут 1834. год. на прашом позоришту претстављена била. Песма: „Téšme se blahou nadéji“ или тако названу „Хуситска“ компоновао 1831 год. Јосиф Кров. У тој је песми хисторичка успомена т. ј. песма, „Svaty Václave“ верно описана и осеајији ватрено изражени.

Руска народна химна „Боже цара чувај“ музички састав је од Лвова руског генерала у Петрограду. Једна од најомиљнијих руских песама јест „Црвен сарафан.“ Композитор ове песме је Алекс. Грегоровић Варламов, који је преко 200 песама и романца компоновао и год 1849. у Петрограду у вечност се преселио. Текст и мелодија у свету чувене руске народне песме „Лен.: Минко морам ићи“ компоновао је, као што се мисли, цар Александар 1807 год. у почаст пруске краљице Лујзе.

Пољаци имаду своје најомиљеније песме као: „Полонез конштитучна“ од 3. Маја 1791. год. и „Полонез Kosziuszka.“ После две црквене песме са патриотичким изразом „Bože což Polske“ и Z dymem požarów“ које су сада у Галицији забрањене.

Аустријска народна химна „Gott erhalte unsern Kaiser“ је, као што је познато, од Јосифа Хајдна. Французи имаду неколико патриотских химна и песама. Славна песма јест „Marseillaisa“ или „L'offrand a la liberté“, која почиње речима „Allons enfants de la patrie“. Безсмртни композитор ове песме јест Rouget de Lisle (рођ. 1760 год).

Име „Marseillaisa“ добила је песма та за то, што су републиканци из Marseilla 1792. год. први пут исту песму у Паризу певали.

Песма та водила је републиканску војску више пута у победу, па још и данас свакога занесе, побуди и одушеви у бој за право и слободу. Утисак ове ратне песме, која је заједно народна песма и корачница, био је у обема француским револуцијама огроман, Rouget је написао за једну ноћ текст исте песме и музику. Знатна француска народна песма „Marlborough“ је, као што Chateaubrian мисли, та иста, коју су крстоносци Богумира из Bouillona пред зидовима Јерусалима певали, да увеличају тиме своју храброст за ослобођење гроба Исуса Христа. Цар Наполеон је увек ту песму певао, кад је на коња сео и у

бој полазио. Са сваком француском револуцијом постаде нова патриотска песма. Најпре је певао цео Париз „Vive Henri IV.“ после 1789. год. „Allons enfants de la patrie“ после 1793. год. „Ça ira, ça ira, les aristocrates a la lauterne“, после 1814. год. „Peuple français peuple vaillant“, после 1830 год. тако названу „Parisiene“ а после 24. Фебруара 1848. год. „Des lampions, des lampions.“

Славна енглеска народна песма „Rule Britania“ извађена је из оперe „The masque of Alfred“

Енглеска народна химна „God save the king“ компоновао Henry Carrey 1715. год. у вече пре револуције у корист супротника круне Јакоба Стуарта. По овој енглеској химни је од чести урађена пруска народна химна „Heil dier im Siegeskranz“ од пароха Хендрика Harriessa и певала се први пут 1795 год. на народном позоришту у Берлину. Такођер Белгија има своју „Marseillaisu“ зове се „Brabançone“ и је из времена револуције у Септембру 1830 године. Песник ове песме био је млади француски глумац Jeneval. Музику за песму Brabançone, компоновао је певач Champenhout, који је брзо на то наименован био управитељем краљевског музичког збора.

Римска народна химна „Del nuov' anno gia l'alba primiera“ којом је на нову годину 1847. римски народ свога папу Pia IX. поздравио, истиче из пера римс. поете Филипа Meneini-a и музика од Болоњског композитора Gaetana Magazzari-a.

Северо американску народну химну „Yanke Dooddle“ написао је др. Shelbury британски војнички лечник. Друга северо-американска химна је „Hail Columbia.“ О осталим народним химнама прозбориһу у своје време.

Драгутин Блажек.

ПИСМА ИЗ АМЕРИКЕ.

II.

Свршетак.

Мањијех је казалишта до дванаест, те се овако зову: — *Chicago Museum and Theatre — Olimpic Theatre — Dime Museum — Clark Dime Museum — Park Theatre — Poeples Theatre — Ice palace — Museum Globe and Theatre — Grenier Liceum — Grenier Garden — West Side Opera House* и *Madison Park Theatr.*—

У првој су групи боља казалишта оно је дванаест посљеднијех понајвише з прости народ, те је уза ње припојен и *музеум*, а улазница је малена. С циглијем *дим.* 5 новч. а. в) можеш се забављати доста до У њекијем од споменутијех казалишта, пје по која мања Оперна дружина. —

Између великијех казалишта најљеп и најзнаменитије је *Columbia Theatre.* Спомену то је казалиште особито с тога знамени јер му је у припојенијем просторијами бол та галерија слика, а то су ти дјела од чувенијех умјетника. У споменуто казалиш долазе најчувенији позоришни умјетници, дакако овамо су ти на престави понајви најотменији грађани, сва интелигенција, а властито красни спол. Уз бок су реченом *Columbia Theatre* ево сљедећи: *Mc Wickers — Grand Opera* и *Chicago Opera House.* Ово је посљедње отворило пазад двије седмице. У њему сада игра њека гласовита *скасеспиријанска* дружина. И у њ ти долази сила бол ја народа. Нутрина му је сва од жељеза, тако мучно може, да ухвати ватру. — Ла је пјевала А. Пати у *Mc. Вискерс*—у. — Другој групи припада „*Theatre and Museum,*“ је у сличнијем казалиштима и програм шовит. У њима се у ријетко игра драма ја комедија. Каткада у којему (само у два) пје ва по која омања оперна дружина. У ова јем казалиштима носи првенство *лакрдија,* појединци плешу народне американске и енглеске плесове, па ти изваһају сваковрс јех *окретаја* (пантомима) и *комбинација,* ими тирају разне животиње, изваһају звук и музику из разнијех предмета, а гимнасте вје тачки праве најмучније фигуре и т. д.

Не може ти у програму изостати црнац (*colored man*). Он ти је у Америкама као у Европи *Буфо,* јали *Пајазо (for funny* за с јех). То је доста, да је он на позорници урадио коју му драго бедастоһу, исто му с јетина повлађује, плеште и звижди (ово обичај у Америкама, те се нико не вријеђа. Позивљу га чешһе на позорницу, те ваља се прикаже од три до пет пута. Да боље з

довољи свијетини, сваки пут рече, ди њева штогод нова (дакако *пикантна*), па је тако у казалишту велико изненађење и одушевљење. Она мјешанија пуно забавља нижи народ а сиромах отац проведе доба у забави с читавом обитељи за неколико *диме-а* (бановаца). Властници тијех казалишта беру парâ као планикова лишћа . . . Еј мој Виде, да си се по чему овамо доселио и узгојио а да знаш енглешки, друге би ти тице појале. . . Ти лако проникнеш у народни дух, па како би се твоје духовите доскочице слушале и читале! . . Познао сам ја ту нашу грешницу (Европу стару), па сам се увјерио, да ваља, да се опере, . . . а да спозна што је *праведно* и *достојно* . . . Прости брате, да ти ово пишем и да те узнемирујем у твојој сиромашној простоти, ал' ја тако искреноме пријатељу и родољубу нећу ништа затајити што ми је на срцу . . . .

Рекао сам ти, да је лани Пати пјевала у *Mc. Wickers*. Ту су ти је галерије извиждале до зла бога (овђе су ти у галеријама понајвише продаваоци (ђеца) новина и радници, а она тако увријеђена тражила је задовољства у грацкијем новинама, те је молила, да се то унаприједа недогађа, али се исто поновило. Кашње није за то марила, јер се је увјерила, да се је увријежила по свијем американскијем казалиштима (и првога реда) та голема махна, да маса звижди акторима. — Уз омања је казалишта придружен *мусеум*. У тијем је мусеима краснијех ексемплара, понајвише из зологије и минералогије.

Животиње су страном живе, а понајвише балсамиране. Ту ти је сила предхисторичкијех ископина, оруђа из камене добе (понајвише из Мексика), индијанскога оруђа, ношње индијанске, лапландске, ешкимооске и најзеландске. Ту ти је мексиканскијех мумија и костура добро уздржанијех. Видио сам два окамењена, те сам се дивио тијем древнијем свједоцима љуцкога рода. Гледао сам силу краснијех амулета, разна посуђа и оруђа. То ти вриједи скупа новца па, да би хтио штогод набавити, ваљало би имати гавanову кесу и добра познанства. — Још сам ти видио свакојакијех лилипутанија, голијата, дебељака, брадатих и дугокосијех жена, нашаранијех људи по читаву тијелу и т. д. Ту ти је наравнијех монструма сваке врсте. Кад јих сагледаш, заболи те у срцу, да је ш њима нарав била тако немилом маћехом. У априлу сам гледао Руса са пасјом главом. Упитао сам га: — „Откуд си? — Одговори ми: — — „Ја сам Рус, ну ти нијеси но Словен од Балкана! Звали су га *Јо — Јо*.

Овђе ти је, особито за природознанца, сваке милости божје, а о машинама, што су на огледу, не пишем ни бесједе, јер незнам како би и откле би започео. — Данас вадим лемеш из бразде, а други ћу ти пут извршити, што сам обећао на крају првога листа. — Поздрави ми све пријатеље, моју обитељ и све те дичне родољубе. — Свршујем, а немогу, да не ударим ону (мени милу) Хорацијеву: — „Coelum, non animum mutant, qui trans mare currunt,"

Љуби твога судруга

Вицка Веселића.*)

П. С. Шаљем ти за успомену сличицу ове огромне вароши (*Центрум од Чикага*), ал' чекам твога краснога *Харамбашу*. Не заборави обећања, а ја ћу ти до мало опета послати једно десетак *ускока* (I. древнијех европејскијех новаца.) — Кад имобудеш на руци који истисак *Јавора*, пошаљи ми га. — И капетане ћу ти до мало промучити. . . Живио ми! Бог!

БЕЛЕШКЕ.

(***Прослава педесетогодишњице препорођаја хрватске књижевности***) прослављена је 7. о. м. у Загребу на врло свечан начин. Бејаху изложени смртни остатци седморице хрватских књижевника: *Гаја, Бабукића, Курелца, Враза, Деметра, Сељана* и композитора *Лисинског*, који су се после свечано пренели у костурницу у новом павиљону, што га је варош Загреб подигла. Силан се свет беше искупио. Спровод је водио каноник *Рачки* и православни свештеник *Павловић*. Сандуке су носили грађани и професори. На опелу певале су певачке дружине „Коло," „Слога" и „Слобода." Пошто су се покојници у гроб спустили, откривена је табла споменица, плоча од сивога мрамора, на којој се блиста овај натпис: „Ускрситељем народа хрватскога, поборником за књижевно јединство племена славенскога југа Вјекославу Бабукићу, Димитрију Деметру, Људевиту Гају, Франу Курелцу, Ватрославу Лисинскому, Дра-

*) Овако се је прозвао дични г. Летис.

гутину Сељану, Станку Вразу у спомен педесетогодишњице њихова богом посвећена рада овај храм мира и славе подиже главни град Загреб и предаје народу хрватскому, да части њихогу успомену захвално. вјерно, устрајно наставља славно дјело и сретно доврши.“

За тим је професор Фрања Марковић држао беседу у којој је нацртао значај ове светковине и описао рад појединих покојника и заслуге њихове за културни развитак Хрватске. У вече је био банкет у стрелишту.

У спомен ове светковине изишао је врло диван албум са ликовима многих радника књижевних за време *„илирског“* доба, т. ј. од г. 1835. до 1850. У албуму има више лепих слика од хрватских уметника и антологија песничког и другог књижевног рада заслужних Југословена. Све је то врло лепо израђено на шест великих штампаних табака, у које иде један табло од преко 60 ликова књижевника из онога доба.

(*Веридба*). Наш врли глумац г. *М. К. Димитријевић* верио се са госпођом *Маријом уд. Рајковићевом*, одличном глумицом загребачког позоришта, те ће и он да ступи у хрватско народно позориште у Загребу. Жалимо за губитком овако вредног члана нашег нар. позоришта, али се надамо, да ћемо их опет видети заједно у дружини нашега нар. позоришта.

(*Дар школској деци.*) Православна општина српска у Панчеву, раздаваће 20. о. м. свечано српској сиромашној деци одело и обућу из закладе пок. добротвора *Арона (Ацка) Ђорђевића*. Свечаност ће бити по овом распореду: 1. *„Благослови душе моја Господа* (Псалам 102.),“ у 2 гласа од М. Топаловића, певају ученице српске више девојачке школе. 2. Говори потпредседник српске црквене прав. општине г. *Каменко Ј. Јовановић*, на успомену покојног добротвора српске младежи. 3. Раздаје се обућа и одело сиротој српској православној школској деци, која су по предлогу господе учитеља од општинске комисије одабрата. 4. Уценица IV. разреда српске више девојачке школе *Зорка Вујина* захваљује се у име обдарених ученика и уценица 5. Говори г. *Душан Томић* учитељ. 6. *„Тебе Бога хвалим* у 2 гласа од М. Топаловића, певају ученице српске више девојачке школе.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Позив на претплату на књигу ***Српски цар Стеван Душан и Балканско полуострво у XIV. веку*** од *Емила де Борхграв* члана кр. белгијске академије, са францускога превео *Д. Јеврић* парох Јаменски. Дело ово признатог ученог писца врло ће добро доћи у данашњим приликама, у којима живимо. За препоруку овоме делу служи и само име уваженог г. писца, који је више година провео као заступник краљевине Белгије код Српскога двора у Београду. Цена је књизи, која ће изнети 3—3½ штампана табака само 30. новч. Цена је према садржају тако ниска, да је може и најсиромашнији набавити, а може служити као врло згодан дар добрим ученицима. Претплата са тачним назначењем имена и презимена г. г. претплатника, сталежа, места пребивања и последње поште, нека се из Аустро-Угарске изволи слати долепотписаном у Јамену преко Митровице у Срему, из Србије на сл. књижару Велимира Валожића у Београд, а из Црне Горе на г. Рамадановића у Котор. Рок претплати траје до конца Новембра о. г. Чим књига буде штампана, одмах ће се разаслати. Г.г. скупљачи добивају једанаесту књигу а сл. књижаре 25% рабата.

Учтиво умољавам г. г. свештенике, учитеље, председнике сл. црквених и школских одбора и остале пријатеље српске књижевности, да се изволе својски заузети око скупљања претплатника на ову у сваком погледу корисну књигу.

У Јамени октобра 1885.

Д. Јеврић,
парох Јаменски.

„Српче“ лист за децу година V. уређује *Ј. Миодраговић*.

Изашао је број 1. са овим садржајем.:

1. „Српче“ у петој години од уредника. 2. Поздрав Српчићима, песма од В. В. Рашића. 3. Бранко Радичевић са сликом од уредника 4. На школском прагу, песма од В. В. Рашића. 5. Два гроба, приповетка од Ј. 6. Предавање на брду, од уредника. 7. Мали философ, песма са сликом. 8. Из ревизије. писма српчићима од уредника. 9. Из дечијег живота. 10. Новине 11. Читуља. 12. Нове књиге. 13. Коштуњци. 14. Пошта и 15. Напомена.

„Српче“ излази у Београду два пута у месецу са сликама на великом табаку фине артије. Цена је за Србију на годину 4 дин. на пола године 2 дин. Претплату треба слати поштанском упутницом издаваоцу „Српчета“ М. В. Поповићу краљ-Миланова улица, број 42. а примају претплату и све књижаре, у Србији. За Аустро-Угарску и све друге земље, цена је листу годишње 3. фор. претплата из тих крајева прима се само на годину, а треба је слати поштанском упутницом. (*Post Anweisung*) *Administraciji Srpčeta Zemun* и. и књижарами Ђермака и Матића Земун, Луке Јоцића и Друга Нови Сад. Спире Петровића Котор, Јована Радака Вел. Кикинда.

М. В. Поповић
издавалац „Српчета.“

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 43. У НОВОМ САДУ 26. ОКТОБРА, 1885. Год. XII.

Из мога путовања.

Код М. С. Српкиње.

Од манастира Раванице води долином леп пут у Врдник, — певајући да ходиш њиме. Ми смо га ћутећки прерили.

Брат Јаша се бацио у бригу, како постати великим жупаном, да може дети раваничку цркву и српске стаже у манастиру; Илија је кројио у би хумореску о настојатељу раваничком, ја сам превртао у души песме М. С. пкиње.

Сва тројица смо се тако задубили мисли, да нисмо ни приметили, кад о стигли у село? Једно девојче нам каже кућу, коју је загревало оно племенито срце, што је само са Српство цало. Са неким страхопоштовањем екорачимо праг те куће. На дворишту ђосмо служавку, па је запитасмо, је код куће госпођица Милица? — Дека мало збуњено одговори, да је код ће госпођица, ал је мало прилегла, јер прошле ноћи није оком тренула. Сву ноћ је — вели — прелебдила над болесним детенцетом своје сестре.

— А ми ћемо дакле мало доцније доћи.

— Па могу ја њу и пробудити.

— Немој ни по што; нека је, нек се одмори — рече брат Илија, и с места се окренусмо натраг.

Отишли смо онамо до цркве, завирили смо мало у порту, па смо онда сели на клупу пред школом, да мало оданемо, јер нас омара беше тај дан љуто исцедила.

Мало за тим изађе на улицу стари учитељ са дугачком лулом у зуби, па се и он посади крај нас.

— Нисте л ви, господо, из Руме, или из Митровице?

— Ми смо из Бачке — одговори Јаша.

— А куда путујете, ако смем питати?

— Путовали би у Бачку, кад би

могли добити кола, да нас само до Каменице одвезу.

— Може и то да буде — одговори у кратко учитељ, па се онда окрене од нас и стане на тенани пушити и пљуцкати, као да нас није још ни приметио.

И ми заћутасмо сва тројица.

Чак у неке се окрене старац опет к нама.

— А од куд путујете, ако смем питати?

— Били смо овде у манастиру -- прихватим ја, видећи, да је старац рад пустити се с нама у разговор. — Дошли смо ето чак из Бачке, да целивамо свете мошти кнеза Лазара, и да видимо стародревности српске у манастиру, ал смо се богме бадава трудили. Раванички господин архимандрит као да нерадо показује то свакоме?

— Хм, а где сте ручали?

— У манастиру.

— Чудо, да вам је и ручка дао.

— Та боље, да нам није дао ручка, само да нас је увео у цркву и у хранилницу.

— Е, да, чува он то. Знате, — настави старац мало тишије — говоре, да је један велики господин откинуо за спомен једно пуце са доламе кнеза Лазара, па од то доба господин архимандрит нерадо показује те ствари, да не би ко приметио, да нема једног пуцета.

— Та валда није!

Старац значајно климне главом, па онда настави.

— Има ту свакојаких покора. Могла би се о њима читава књига написати!

— Хајде, оканимо се покора, — прекинем ја — него кажите ми, шта вам ради госпођица Милица?

Старац ме ведрије погледи, па се насмеши.

— Е, господине, то вам је блага душа, да јој нема равне на свету. Знате, то је права мати нашег села. Што има женске деце у селу, то се све око ње скупља, а она их све пази и поуча као да ју је бог баш за то створио.

Стари учитељ се сад тек разгреј у разговору. Да смо до вечера седе онде, ни онда се не би сит нахвал те — као што се најчешће изража — узор-Српкиње. Ми би га радо сл шали били, да нам није ваљало још дан у Нови Сад се вратити. Опрости се дакле од учитеља, и вратимо се ку М. С. Српкиње. Који Србин и Српки не зна, да ова слова заступају у кн жевности смерну али одушевљену п јеткињу српску, Милицу Стојадинов ћеву, и телом и душом Српкињу?

Дочекала нас је врло љубазно, а скромно. Није се за њом вукла хаљи по поду, нити се мицала по укочен параграфима модернога друштвеног п нашања. Била је у своме домаћем оде на глави јој црна свилена марама. — ама све је стајало на њој, као смишље Сваки покрет јој прост, природан, а баш за то те мора с места да очар Пријатељски дочек, љубазна реч, усрд руковање и онај смерни, чисто би рек стидљиви поглед сву тројицу нас је махх задобио, и ми се за кратко вре осећасмо, као да смо у давно невиђе родбини, у којој је за то време вели девојка одрасла.

Милица је онда већ побрала би руже свога пролећа, али је на лицу јо остало још пуно спомена од младачк идејалне лепоте њезине; а оне велик црне очи, из којих је сјала лепа душ миличина, кадре су биле још и онда д запале, да сажегу, чим их открију ос дуге, свионе трепавице.

Разговором и понашањем је би права она „Српска мома“ из народ песме; и ја сам пуно уверен, да су ј од срца отпале оне речи, што их ј писала једној пријатељици својој, ка одговор на замерке, што она не пиш љубавне песме. У томе писму вели из међу осталога Милица: — „Али слу чајно, кад би ја носила у мојим грудим

облик какве сродне ми душе, зар би ми сад, као *српској* девојци, приличило певати: чуј ме, свете, ја сам заљубљена!“ — Она је узела себи за узор имењачу своју из наведене српске народне песме, која се почиње: — „У Милице дуге трепавице,“ и ко је познавао Милицу Стојадиновићеву, тај је могао ту песму са свим на њу применити. Ја сам бар са тим пријатним убеђењем оставио њену кућу.

Песме Милице Стојадиновићеве нису до душе ремеци књижевни; али оно ватрено родољубље српско, што песме њене карактерише, сачуваће за свагда у српској књижевности спомен М. С. Српкиње.

Док смо се бавили код ње, приповедала нам је што шта из свога живота, а највише о бављењу своме у Бечу, код старине Вука Караџића и његове ћерке Мине. Показала нам је некоје драгоцености, што их је добила на дар од покојнога кнеза српског, Михајла. Те је поклоне као аманет чувала, јер је — вели — сваки подсећа на који мили час, што га је у друштву са тим генијалним владаоцем српским у Бечу провела за време његовог изгнанства. Велики дух кнежев — рече стидљиво — био је извор многој њеној песми, и кнез их је са задовољством читао, а ону: — „Туђе земље ја пролазим“ — и певао је радо. Њено бављење код породице Вукове била јој је најлепша успомена из живота, јер је онде имала прилике, да се упозна са књижевним великанима, а то друштво је најбоље годило идеалној души њезиној.

— Па чиме се бавите сада, госпођице? — запитаћу је ја.

— О, ја сам увек у послу. По цео дан имам друштва. Дође ми сад једна, сад друга девојка из села, да јој покажем што у каквом ручном раду. Дођу ми мале цурице, да им што приповедам, или да их учим писмену; па дођу по који пут и сами људи, да запиту каквог савета од мене, а ја то све радо чиним. Што ми претече времена, то проведем читањем и писањем. Наше село је мени данас сав мој свет, али моје жеље и не прелећу преко граница тога малог света.

— А пратите ли развитак наше књижевности?

— Пратим марљиво; и то ми је једна од највећих наслада, кад читам наше новије производе књижевне.

Док смо тако у најпријатнијем разговору били, уђе Миличина служавка и јави, да нас чекају кола пред кућом.

— Каква кола? запитасмо сва тројица у један глас.

— Ја не знам. Човек је само толико казао, да је дошао рад оних господара, што хоће да иду у Каменицу.

— То смо ми до душе, али ко нам је послао кола?

Ја погледим на прозор, и видим пред кућом Сремца на таљигама, са свим спремна за пут. — Окренем се, и кажем то и мојим друговима.

— А ја помислио, да није господин архимандрит послао манастирска кола за нама — примети Јаша.

— Брзо би постао великим жупаном — одсмене се Илија.

— Како је, да је, ми ћемо на тим таљигама у Каменицу, — завршим ја, па се онда опростимо од Милице и пођемо на пут.

Ни када нећу заборавити онај питоми поглед и онај благи осмејак на лицу јој, кад се на растанку руковала са мном; а онај часак, што га у њеном дому проведосмо, остаће ми до века мила успомена, и будиће у мени вазда жељу, да нам мајке одрањују што више такових Српкиња!

Сели смо на таљиге, а ни једном нам не паде на памет, да запита који кочијаша, ко га је послао, и по што ће нас возити?

Кад смо се већ пењали на венац, онда се одважи наш кочијаш сам, да нам каже, да га је учитељ послао к

нама; а он, како је рад, да се још то вече и кући врати, дошао је од мах с коли по нас.

— Е, на кад се вратиш кући, а ти поздрави господина учитеља, и кажи му, да му захваљујемо на љубави.

Спуштајући се с венца, није нам било до разговора. Са свом душом смо се дали на уживање дивне природе, која је ваљда сву красоту своју просула на китњасту Фрушку Гору.

За рана смо стигли у Каменицу, а оданде још то вече у Нови Сад.

Милан Андрић.

Златно руно.

ДРАМАТИЧАН СПЕВ.

I. Гост. — II. Аргонавте. — III. Медеја.

Од Фране Грилпарцера.

Превео **Стева Токин.**

I. ГОСТ.

ТРАГЕДИЈА У ЈЕДНОЈ РАДЊИ.

(Наставак.)

Ајет.

(окренут према олтару у дну).

Перонто, боже старинства!
Дај да буде што замишљам
Поделићу право, поштено,
Од душмана што будемо добили.

Убојна свирка. Долазе *оружани Грци*, са зеленим гранчицама у руци. Последњи иде *Фрикс* и он држећи у левој руци зелену гранчицу, а у десној на копљу златно овнујско руно у виду заставе. С друге стране долазе *оружани Колхиђани.* Свирка ућути.

(У проласку поред кипа и олтара, што стоји у дну, Фрикс застане као удивљен, а затим говори:)

Фрикс.

Да-л' очима да верујем? — Он је!
Па здраво да си, пријатељу мој,
Сред мркле ноћи што ме доведе
Кроз буру вала овој обали,
Безбрижно где се осмејкује мир,
К'о прост смејутак глѐда детиња.
Овај, рад спасења ми дани залог
У страшном оном часу недавно,
Преходницом што мени постаде,
— Пристаниште ми ово показа;
Побошћу овде на твој олтар свет',
И колено ћу подавити смерно,
Пред тобом боже, спасе истински,
И ма да ниси мени страном бог.

(Клекне.)

Ајет (у прочељу).

Шта је то?
Пред богом очева ми клече он!
Од мене рад' би да га одврати?
Та жртава се сети мојих,
Не слушај га, боже,
Странца не слушај!

Фрикс (устајући).

Испуних тако и дужности сласт.
Па сад ме вод'те краљу вам! А где је?

(Колхиђани се са обе стране ћутке склањају с пута. Фрикс уочи краља; идући му на сусрет:)

Без сумње ти си земље господар?

Ајет.

Колхиђана сам краљ.

Фрикс.

Поздрављам те!
Божанске силе доведоше ме,
Па штуј у мени бога, штитника.
Је л' лик онај на вашем жртвенику,
Је-л' слика неког, што ту живљаше?
Ил пазите у њему божанство?

Ајет.

Перонто то је, бог Колхиђана.

Фрикс.

Перонто! Звук је стран тај странцима
Ал мио ипак избављеноме.
Но пазиш-ли у њему штитника,
У мени онда грлиш брата свог,
Јер синци једног оца браћа су.

Ајет.

(избегавајући загрљај).

Он твој штитник?

Фрике.

Да, но чуј ме даље. —
Ал дај да најпре чиним посвету.

(Приступи олтару и пободе пред њим копље у земљу.)

Медеја долази са пехаром.

Медеја. (гласно).

Ево ти пића, оче!

Ајет.

(гурајући је у страну, тихо).

Ћути, лудо!
Зар не видиш?

Медеја.

Шта?

Ајет.

Робињи пружи пиће, па ни реч'!

Медеја.

Ал ко је то?

Ајет.

Странаца вођа, ћут'!

Фрике.

(враћајући се од олтара).

Тек сад сам свој у братском дому твом.
Но ко-ли ти је ово бајно чедо,
Што к'о облака поруб злаћани
Уз витешку ти слику пристаје?
Румене усне и образа вид,
Милоште мајдан мислиш скривају;
Ал мрко око тера их у лаж,
Што огњем сипа к'о муњевни сев
— Из густог мрака враних витица.
И к'о Харида је, и к'о Менада,
Обасијана жаром бога јој.
Девојко бајна, ко си?

Ајет.

Реци му!

Медеја (хладно).

Медеја ја сам, дете краља тог!

Фрике.

И краљица и дете одиста!
К'о знамење ћу да те заумим,
За будућност нам јоште скривену.
— Осмехни се на речи ове, момо!
Јер ко би знао, е неће-л' отац ти,
Од ког сам тек скровишта тражио,
Далеко више дати ми Медејо!

Ајет.

Па шта је, странче, захтев твој?

Фрике.

Е чуј, што мене амо доведе,
Шта изгубих и шта све тражим ја.
У лепој тамо Јелади сам рођен,
Од Грка, ја Грк, најчистије крви.
Од мене нема ко је вишег рода,
Виђенијег порекла од мене;
Јеладе богови су претци ми,
Праотац ми је света господар.

Медеја.

(окренув се).

Ја идем, оче —

Ајет.

Стој и ћути!

(Наставиће се.)

Слава.

ПРИПОВЕТКА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

(Наставак.)

лађа, коју су звали Дуњашка, бројала је тек 14 година, имала је са свим други тип, више руски. На место тамно смеђе, светле косе, која се чисто таласала на уљаниној глави, овито беше њено округло пунано лице мало вуничастим русим витицама; дуге сјајне трепавице осењаваху јој велике светло смеђе очи, а тако исто и боја нежних образчића светлила је неким златосјајем. Својим годинама није Дуњашка доста одговарала, њено је лице изгледало више као у округласте, благе заносне лепотице руске а иначе могао си у њој до сад видети лакрдијашно, размажено, брбљаво дериште.

Четворолист женских чланова нашег друштва допуњавала је Аглаја Андрејевна, (надимак јој не дознах) млада рођака лекарева из Москве, која је код њега у гостима била. Беше то девојка доста лепа али с хладним, мирним изразем на бледом лицу, с фиксираним пуним презрења осмејком на меким бледорујним усницама. Вели се да је свршила

гимназију; будућа нихилисткиња, за цело бих помислио, да сам тада у Русији о нихилизму штогод чуо.

На свршетку тога мож'да и сувише савесног описа, остаје ми још да свој назор искажем о Роману Лавовићу Сусликову, рођаку Ивана Ивановића, голобрадом момчету, који говораше танким гласом, као да певаше, с врло живим покретима, а радо је сјајно својим знањем и незнањем, што се тиче западног културног живота.

Сви смо седели на малим, мирним коњицима — даме у згодним женским седлима под широким сунцобранима. Осим тога су биле оружане против жестоког сунца честим, дугим велом, којим су испод шешира по најновијој моди повезане биле. Обранбену пратњу наше караване правила су два козака на коњима; беху то стасити људи, великих бркова, опаљена лица, ком је врло доликовао молована крој, који црноморски Козаци од Черкеза наследише; висока кудрава капа, у струку притегнут, чак до чланкова дугачак капут, с обе стране груди по ред пуних фишека, високе згодне чизме, о пасу дуга, танка сабља, на леђима по преко вита пушка у навлаци од тамне, зверске коже са дугим длакама. С предње и стражње стране седла од Козака, налазиле се делом привезане, делом у грдном „патронташу“ са обе стране на коњу обешене, брижљиво сложене за јело и иначе потребне путничке ствари, међу тима беше и неизбежни, свагдањи вадемекум Руса: велики брзовар (самовар.)

Изиђемо из Новоросијска, праћени живом пажњом разновреног света, који се искупио, било на базар, било што је извиривао из отворених „погреба“ и „духана“ где се соколило вином ил' ракијом.

Било је красно мајско јутро. На тамно сјајном, плавом небесном своду белуцали су гдегде лаки облачићи, као рашчешљано перје. Дуги, што као осушена морска рука, дубоко у копно задире залив, при чијем крају на левој обали Новоросијск лежи, светлио је у том тренутку сафировим плаветнилом. Две турске лађице с трокутним једрима колебале се помало украј обале, где су се лењи лађари у шареном оделу пружили. Овде онде подизала се над самим валима велика морска птица са дугим, раширеним крилима.

Непрекидан ланац малених, већином купастих брежуљака — то је ниже предгорје грдних кавкаских гора — протеже се с обе стране залива, а за Новоросијском овија у већем луку широку котлину, која је већим делом од бујне шуме зарасла. Јездили смо према тим висовима у југоисточном правцу. Уздижу се не далеко од града, а подножје им се спушта до самог залива; око њега се куће у дугом реду до самог мора, где дивље лепа тамна, стрмо у воду спуштена стена, као крајња напред пресувраћена кулиса, панораму ту затвара. Странице једног виса поред другог су срасле, а само су преа испупчена; од суседних су раздвојена дубоким теснацима. слободни пак врхунци, који се чисто у разним својим ликовима на јасном своду одсењиваху, чине се оку као ланац слободних главица. Обрасли су ниским али бујним лиснатим џбуном, с чијим се прекрасним, свежим зеленилом овде онде тамне сенке врхова чипреса мешаху.

Прошавши последњи излаз залива нађемо се на подножју једног таковог виса. Ту нас код мале козачке стражаре задржи занимљиво позориште. На зеленој пољани украј тога виса имало је неко козачко оделење своју вежбу. Црноморски Козаци имају до душе исти крој, што се тиче облика одела, али никако у погледу боје. Дугачки капут једнога је црн, другог бео, трећег мрк, четвртог плавичаст и т. д. Па и чакшире и чизме су разне боје. Група та дакле изгледаше из далека као леја шарених цветова. Заиста беше милина погледати ту шаргасту вреву стаситих, бркатих, више и опаљених људи на ситним коњицима, који се витлаху тамо амо по пољани, светло им оружје стоврено одејајиваше, а златни и сребрни накит одела им на сунцу је блистао — изгледаше као да гледаш на калеидоскоп, чија шарна слика сваким тренутом се мења.

Иза стражаре имали смо постепено горе да се пењемо. Травом зарастао, пружао се са силним савијуцима по странпутици пут, где се једва видео траг од каруца. С почетка смо могли по двоје упоред ићи. На челу беху

пуковник и лекар, за њима други без реда. Ја останем последњи са Уљаном.

О, мили трепуче живота! О, слатка моћи успомене. Познах премалеће у пуном чару свом и све до сад осветљава душу моју блажени одсев те слике, у којој тада утапах ненаситне очи, док се преко воље не замутише влагом радосног узбуђења. А шта да пишем о том више? Да ли да кажем, да је околни ваздух провидно злато био и да изван њега на челу осетих, као дах расцвељене милице — девојке? Да л' да пишем о свежини разно осењеног зеленила, о љупком, опајном, миомиру безбројних цветића? Све је ту један цвет. Никад пре тога не видех толико и тако дивних у гомили. Флора просу из крила свог праву кишу цвећа; пуним прегршима раскошно је разбацала: овде покривају трњине у светлој гомили белих звездица, као да снег паде; онде се румене велике дивље ружице а поред њих су просути други цветићи, друкчијег облика, друге боје, около џбуња скупила се у густо бајна смеса разнобојних чашица и звонцади. Жалио сам онда, што ми моје слабо, ботаничко знање не допушташе, да бих поред обичног, познатог код куће цвећа познати могао по роду и имену и ту другу сићану, веснину пратњу, али шта би вама неботаничарима помогло, кад бих ту испунио неколико редака дугим, танким, варварски скованим латинским речима?!

Једно ми се цвеће највише допало: беху то звездице загасито плаве боје, необичне лепоте и сјаја, које су поникле у тамном сенцу од бокора, код кога је цвећа тога највише било, а које је ситним плавичастим цветићима у грање, сјајно зеленим лишћем покрито, гледало.

Приметим Уљани, како ми се то цвеће особито допало. „А и мени је омилило," одговори живо Уљана." И ако сам у тој крајини већ више љета, поздрављам ипак добродошлицом сваке године с радосним удивљењем те плаве очице веснине, чију красну боју заиста не знам с чиме бих сравнила."

При том упре на мене као с питањем чисто плаво око своје — — А ја сам добро знао шта би победоносно било за сравњење с тим плавим, красним цветићима, али ипак не рекох своје мњење; несам пријатељ таких, галантних израза, а чему бих у онће и ласкао, ма била то и жива истина, ја странац незанимљив човек, тој млађаној, дивној моми?!

Увек су ми биле некако нејасне речи, којима Хајне једну своју песму почиње:

„Дивна веро, плави цвете . . ."

али у оном тренутку ми се чинило, да сам потпуно схватио за што назива песник дивну веру плавим цветом.

Од тих мисли отрже ме цика ужаса, која се чула пред нама. Пожуримо се брже с другима Ани Кириловној, која нам циком том ужаснута, изваљеним очима и пруженим прстима нашу пажњу на песковито, гдегде травом обрасло место украј цесте обраћаше.

„Ах, баћушко!" — употребљаваше у узбуђењу чешће тај простонародни ослов — ту — тамо — Гледали смо правцем, који нам прстом и оком показивала, али ништа не уочисмо.

„Но, шта те уплашило драгушка?" упита Табунов своју жену, који је баш сад с пуковником к тој гомили нашој натраг прискочио.

„Ох — змија!" повиче Ана Кириловна с одвише израженом гестикулацијом. „Велика црна, гадна змијурина. Усправила се баш пред мојим коњем, — тако високо — а како још засика! Грозно! Као муња сакри се у трави и онде је у бокору нестаде."

На страшну вест даде се Табунов у смеј и повиче: „змија! — та то је заиста грозно! видиш, како сам добро урадио, што сам те повео на наш излет! Толико већ времена живимо у тој крајини, а ти се још бојиш змије. Но, данас да бог да, да се опријатељиш. Гле, гле, тамо опет једна бежи — на тамо — на онде — опкладио бих се, да је у сваком џбуну неколико гњезда. Чујеш ли тај жубор и шум? Беже испред нас на све стране. А ти дрхћеш пред тим сиротим, плашљивим пузавцима — а к тому још високо у седлу?! Већина од њих нема у себи ни толико отрова колико тај мој папирос а осим тога од праоца ни искрице жестине наследила није.

На ту основну поуку не примети Ана Кириловна ништа а јахаше даље с лицем тим туробнијим, чим је више поражене веселости на другим лицима приметити могла.

По околној честини несу само змије врвиле него и многе друге разноврсне животиње. На сунцу између џбуна сунчаху се многе змије, лени, јасно зелени и шарени гуштерови, које већином као хитре муње опажаемо, јер су бегали испред наше караване и крили се у руне и густо грање. Зелени и мрки скакавци разне величине скакутаху високо на све стране. Длакави, црни пауци, бубе и муве врло разних и светлих боја оживеше траву, цвеће и ваздух чилом вревом, а на земљи и по џбуновима могло се силесија пужева видети. За часак ево и копнене корњаче, негде у пратњи малих корњачица, које са својим маленим оклопима око грдног панцира свога родитеља или родитељке миле, те уједно комичан призор пружаху.

(Наставиће се.)

Одговор

ИПОЛИТА ПИНДЕМОНТА.*)

Превео ***Лука Свиловић.***

Et tumulum facite, et tumulo superaddite carmen.

Гроб зградите, а врх гроба
Драгу пјесму напишите
Да се штије сваког доба.

С плаве Меле који глас појени,
К мени прни, и срце ми тресе?
Јели то твој, Уго, ким ме зовеш
Међу јаме, каменице, раке
И надгробне свакојаке зграђе,
Тер примило у мени ражижеш
Дух жалостни, с којијем се блудим?
Неумрлих ја бђах врх књигā
Највећега Грчкога Пјесника,
И у наше поцјевке превођах
Дуге труде славнога путника,
Ки толико с' Тројанима прво,
Пак се рва с' клетим таласима;
Ал ти, јачи од истог Омера,
Мене сада од Омера дјелиш.
У посмјеху пут земље и неба,
Нут на копну нема ти простора,
Травањ ружам кога не румени;
А ти хоћеш, да се главу вјенцем
Од кукува чемпреса овијем?
Од чемпреса, који сад залудо,
Чим од гроба и он је одбачен,
Тмастијем се зеленилом масти?
Врх чељади, што под земљом спава,
Зашто гране кучиш, тер се јадиш
Тач жалостно, врбо благодарна?
Хладом нећеш твојим почастити
Мртве кости млађану јунаку,
Кога у дан прве славе твоје
Мах умори круто смрт немила;
Нит дворности чуће твих жалости
Млада дикла, којој рубје пирно
Понаправи поносита мајка;
Тер дан они, када рубје пирно
Њену л'епост наресит имаше,
Вај несреће! сто ју покрива
Покопања црна покривача.
Врх јунака и диклице миле
Сада расте бадељ и коприва,
Тен јутрењи, када вјетар звижди
Туј бадељом међу и копривом,
Ил на часе с' пустог стана свога
Кукутећи клета кукавица
Која обноћ, дочим мјесец сјаје
Ћак у дуго завија нам' кобно,
То је гласје једино на св'јету,
Што се оном пустошом разл'јега.
Ој проклества садашњега вјека,
Што нам' горчи живот и смрт ствараш!

Дали „уз хлад тмастијех чемпреса,
„И у гробу плачем потјешену,
„Јели игда човјечанском т'јелу
„Сан мртачки поспавати мекше?"
Хрпа кости, рец' ми брацо мили,
Чује ли част мраморског' округа,
Ол зар духу слободном се хаје
О стражару сувијех окова?
Ај ствар сама није гроб за мртве:
Љуб искрена, у црно завита,
Кад на плочу приминулог мужа
Бл'једо лице пригне и устави,
Још га види, с' њим збори, чује га,
И находи врело грозним сузам,

*) Види „Гробови" Уга Фоскола у пређашњим бројевима ове године. Уредн.

Које тјешу највеће невоље. . . .
Увиша се отачбини мојој
Така покрјеп дан данашњи чини:
Глуха бо су врата од гробова
И љуској су глави затворена.
Дали оној, ко̑ мило приступи,
К' чему на мах да су разлучена?
Без зламена гробне су јамине;
И свуд н'јема трава њих прокрива:
Незнајући, хоћешли се пригнут
Сврху драгог ил незнатог т'јела
У срцу се здушен плач уставља.
„Гроб од злата, што ће твој прах покрит,
„Хоће и мој, Патрокло љубљени,
„Ми небисмо двоје за живота,
„Ни по смрти двоје ћемо бити. . .
Тим умину Акил болест своју,
И би њему живу гроб користан.
Дал лажима, што Грци измисле,
Ако нам је рјет истину дано,
Негда дивни Јапетовић славни
Хитроумно хотје учинити
Сјеме љуцко од слатких привара,
И љубљених бљештила, и ода
Златнога сна, и златних приказа:
То му бјеше кривост, викат чујем,
Што врх љути кавказове птица,
Ка̑ му срце кида, свеђ га мучи;
А не оне, које см'јоно оте
Искре свете небеског свјетлила.
Тим човјека Прометеи нови
Причињати јур се обраћају,
И не само човјечанске мисли,
Већ његово унутрује свако.
Једна од њих опрошћење стиже
Проста чељад, која са свим неће,
Да остави кућарице своје,
Јер не могу с' њоме подигнут се,
Нит путоват ђедовинске кости:
Опрошћење једва од њих стиже
Она јадна дивља женска глава,
Ка врх гроба милог беба свога,
(Штоно смрт јој растави од дојке)
Трта тужно, и ван себе точи
Мл'јек' из прсју, а сузе из оч'ју,
Ко да може јошгер га дојити;
Ил носила на познату воћку
Вјеша, и здри, чим вјетарце пуше,
Ђе се тихо љуља, тер очима
Забљештеним већ нег од носила
Прикажује од кољевке слику . . .

(Наставиће се.)

Јованка Орлеанка.

СЛИКА ИЗ ФРАНЦУСКЕ ПОВЕСНИЦЕ У XV. ВЕКУ.

Од Павла Падејског-Пашина.

(Наставак.)

Ратна бура, која је по Француској беснила, није њен крај дуго дирнула. Домреми беше од Карла V. непосредно добро француске круне а становништво врло одано краљу. Суседно опет село било Бургундима наклоњено; деца из једног и угог места често су се тукла. Јованка се кад ту није мешала. Но једном се изразила, д је чула да је неки суграђанин Бургундима ијатељ, да би му требало главу одрубити. 27. год. буде њен до̑ од убојне вике узнерен, становници морадоше побећи. Сад су сови све чешће долазили. Плам јунаштва е је тресао девојку, која се још није усудила, своју тајну коме повери; но ипак би се гдегде истрчала, а тим би открила, шта јој је на срцу. 23. јуна 1428 год. изрече се суседу, да ће једна девојка краља на крунисање водити. Па и њеном оцу се на сну о Јованци предсказивало, али он је то све зло тумачио; једном се шта више тако изразио, да би је убио пре, него што би се испунио његов сан.

Већ се дознало, да је Орлеан опкољен и да му прети опасност, а пастир-девојче све више слушаше: „пожури се Јованка, иди што пре у Вокулер, јави се капстану, два пут ће те одбити трећи пут ће те пустити пред краља!“ Јованка је знала, да јој отац неће ништа допустити, с тога се измоли, да иде стрицу једном у госте. Тога увераваше, да

је она послана, да спасе Француску. И он на молбу девојчину једва оде капетану, но овај му одговори: нек он ишћуша мало то дериште, па нека га отпрати кући. Али она се не даде одбити, оде лично капетану, те му рече: „Француску је упропастила жена — то је краљица Изабела, — а спашће ју девојка — то сам ја. Капетан ју са свим поругљиво одбије. Девојка не оде кући, него остане код једне грађанке, где је све више вере задобивала. „Радије би ја остала код своје сиротице мајке, те јој шила и прела, али ми господ повери послање, и ја морам пред краља, ма пузећки, отићи,“ говорила је она, и народ вероваше у њено божанствено послање. А кад је и трећи пут отишла капетану, рече јој: „па нек буде, што бити може.“

Родитељи, кад су чули шта је, трудили су се, да јој то избију из главе. Али мисао њена напред је вукла, срце њено јако је било. Два племића примише се, да је прате краљу, а они који вероваху, сложише се и набавише јој убојног коња и витешко одело. Тако се крену из Вокулера у Шинон 23. феб. 1429. „Немојте ме оплакивати“ рече грађанима на растанку, „ја сам за то рођена.“ Пут је водио преко земље од непријатеља поседнуте; опасности и тешкоће велике беху; али тврда вера, која њу одушевљаше, одушевила је и њену пратњу, и она стигне сретно у Шинон.

Хоће ли бити пуштена у краљев двор проста чобанка? И гле! пустише је унутра, али љубимац краљев Ла Премоал, не хтеде ништа знати о неком спасу из народа, о некој делији-девојци. Само кад је он краља на своју руку добио, шта га је брига ако земља пати. На жалост, да се такових доста налази! На њега пада сумња, да је наредио, да се Јованка тајно нападне и убије. Али убице се окаменише, кад је видеше и она на миру прође. Карло се опет скањивао. Кад је Јованка стигла на место, нашла је капију затворену. Љубимац краљев је прогласио за неку луду или неку вештицу. Али глас народа а весник из Орлеана принудише, при том је још и пуница краљица допринела, да Јованку пусте у двор, где су је прво саветници а онда духовни оци испитивали и искушавали. Али она рече: да она лично с краљем нешто имаде. Тек четвртог дана буде у велику салу пуштена. Једном војнику, који јој се подсменуо, кад је прошла рече: „хулиш на бога, а смрт ти је за вратом!“ После једног сахата падне исти са моста у воду и удави се.

Све до последњег тренутка Карло се устезао. Најпосле, да би познао њен пророчки дух, обуче се у простије одело, те стане међу своје витезове, којих је преко триста било и који су се из љубопитства искупили. Али Јованка сигурно корачаше према краљу и стане пред њега; „бог вам дао сретан живот, племенити дофене! рече му, а кад овај пружи прст на једног сјајно обученог дворјана, с речима: „ено краља“ одговори му: „тако ми бога јединога, ви сте тај и нико други,“ онда настави гласно: „je suis envoyée de la part de Dieu pour prêter secours á votre royaume, et vous mande le roi du ciel par moi que vous serez sacré et conronné en la ville de Reims et serez lieutenant du roi des cieux, qui est roi de France.“ Карло се чудио тим речима. „Што ми не верујете“ дода даље, „та Карло велики и Људевит свети клече пред господом и моле се за вас; та ја морам ићи против непријатеља.“ За тим је узме Карло мало на страну те с њом на само се нешто разговараше, а онда рече пред свима: „девојка ми рече тајну, коју нико незна, и нико не би знао осим бога и ове девојке, ја сам сигуран о њој и ја јој верујем.“ На црте краљеве и изражај његова лица радоваху се и чудише се сви.

Краљ се тога дана по речима неких, који су у блиском одношају са краљем и девојком били, тихо у великом очајању богу молио: „ако сам прави насљедник Француске, то ме боже сачувај, ако нисам дај ми да утекнем од смрти у Шпанију или Шкотску.“ Али Јованка, као да му је у души читала, увераваше га, да је он прави, законити насљедник и рођени син очин. И иначе је Јованка бистро око имала, она је предвидела и предсказала нешто, што се по законима досадање психолођије неда разјаснити. А мудри Кишера који је издао њезин процес, вели: „говори њени беху открића, знала је тајне мисли, чудне ствари, била је у стању да будућност предскаже.“ У опћ

појаву јованкину тешко је решити а непристрасним повесничарима остаје да приповедају, шта се све збило.

Двор се чудио и дивио; била је разборита и смирена, у говору о свом послању речита и узвишена. Двор се упути с њом у Поатјер, да је на чисто испитати даде, да не би непријатељ казао, да ју је сатана послао. Као Христос у храму стајала је пред богословима и судијама, девојче пред људима, неизображена пред наученацима, сама пред толиким, али тврдо постојано и одважно не попушташе разлозима, којим наученаци хтедоше веру у њено послање да осујете. „Па кад бог хоће Француску од Енглеза да ослободи, на што му онда војска?“ упита ће ју један проповедник. „Војска ће бој бити, а бог ће јој победу дати.“ „А верујеш ли ти у бога?“ „Више него ви.“ „Па кад треба да ти верујемо, дај нам знака, да те је бог послао.“ „Ја не дођох у Поатјер да делим знакове; водите ви мене у Орлеан, још ми дајте нешто војника па ћете видети за што сам послата. Ја ћу Орлеан ослободити а краља на крунисање у Рем водити. Сад није време разговору него делању. Узимајте помоћи од мене, јер ја ћу за мало бити.“ Онда ће један с подсмејом упитати: „Quelle langue parleut vos voix? Meilleure que la vôtre,“ одговори му.

Најпосле не имадоше куд, те изјавише, да они на њој ништа рђавог не налазе, да јој је замисао похвале достојна и да се њена помоћ може примити.

Реше пре свега да ударе на Орлеан. Јованка је требала на муци да покаже јунака, на делу је требала божанствено послање да засведочи. Прво је имала појачање и рану у град да унесе.

(Наставиће се.)

О поријеклу шарца Краљевића Марка.

НАРОДНА „ПРИПОВИЈЕСТ“, ИЗ ЛИКЕ.

Било је за бобовије година.[1]) Марко Краљевић оста го и бос, гладан и жедан. Кад му голотиња и суботиња за врат сјела настане најма тражити.[2]) На путу нађе на суву 'едну рибу. Марко рече: „ма јер ја неби ову рибу у воду метнуо, да не скапа?“ — Риба њему бесједила: „О делијо! Кад си тако добре *у срцу душе*, истргни из репа три пера, па и' запали — ако би ти кад-тад на невољи било.“ Марко то и уради. Иде Марко даље и налази вука у гвожђама те говори: „пуштићу ја вују да га неби ко умесно.“ — Вук вели: „Ишчупај из мог репа до три длаке, узми ватре и запали их ако би ти до нужде дошло.“ Марко то и уради, па отатиљи даље. На путу налази соко-тицу у гране оплетену. Вели Марко: „идем је ја размрсити, да јој се не би ко главом уметнуо.“ — Вели њему тица: „узми из мог крила три пера, ако ти од потребе дође, запали и'; могло би ти од помоћи бити.“ — Иде Марко кроз горицу и нагиља на 'едну појату. У појати сама бака у прочељу сједи. Око куће све јуначке главе на колу начестане, само на 'едном јоште нема. Пита Марко стару баку: „вај бако! били службе код тебе нашао“? Али бака вели: „мани се синко, ако си на свој шести; видиш да око куће главе стоје ко' бабице[3]) у гронтуљи, на 'едном коцу још само вали и ту ће твоја доћи.“ — Марко вели: „па нек буде.“ — Ступи он у службу: „каква ћу ја бако дела имати“? — „Само ћеш 'едну ђобу[4]) чувати.“ — Сјутрадан[5]) гони Марко бедевију на пашу; на њој сједи а она пасе. У том је Марка санак ухватио, па га сива бедевија обалила, преплинвала про мора и у „школовима“ се станила. Кад се Марко од сна пробудио, нема код њег сиве бедевије. У добри' час дошло Марку на ум, па извади три од рибе пера укреше ватре, запали и'. У ти ма' ти иде к њему риба из сињега мора: „ено Марко бедевије пр'о сињега мора; причекај за мало земана, па ћу ти је довести.“ — Не било за дуго, кад ал риба води бедевију и под бедевијом ждријебе. Води Марко бедевију мајарици-баки. Бака Марку вечеру даје а бедевију

тешко туче: „есам-ли ти рекла да идеш про двадесет планина иза двадесет школьева." —

Други дан Марко опет бедевију на пашу гони; на њој спава, она пасе. Кад је Марка санак обр'вао, бедевија га на земљицу спушта. — Кад се Марко пробудио влу се брзо досјетио, пали три од курјака длаке. К њему долази курјак старче: „каква је на те Марко мука дошла, кад си моје длаке запалио"? — Ал му вели Краљевићу Марко: „јесам једну баку служио и бедевију чувао; бедевији сам путе изгубио." Вели нему курјак: „ено бедевије про двадесет планина иза двадесет школьева, сад ће к теби доћи." Ту је Марко причекао, кад ли иде сива бедевија и за њоме младо ждр'јебе поскакује. Гони кући бедевију Марко, дочекује га остарела бака, и даје му вечеру вечерати; а бедевију тешко туче: „есам-ли ти рекла да идеш про двадесет планина и двадесет вода."

Трећи дан иде Марко бедевију пасти. Бедевија пасе на њој Марко санак снива; њега баца бедевија сива. Кад се Марко санком раставио, те ми жеже три пера од сокола. Али сто сокола сива: „каква ти је Марко голема невоља, да си моја до три пера изгорио? — „Пасао сам едну бедевију сиву, обалила ме је са рамена свога, па јој незнам за стазе и богазе." „Видио сам је из облака Марко иза дваест поља и дваест вода; мало чекај па ће се пред тобом створити." — Кратко вријеме постојало, ал то иде бедевија сива а за њоме мало а шарено ждријебе. Те проговара соко тица: „Марко! Кад до најма дође, ишти само то шарено ждр'ебе, јер бо ће ти по земану ваљати." — К њем' долази бедевија и шарено ждр'јебе, па и' води у бакине дворе. Види њега стара бака: „ет' јунака Краљевића Марка. Што ш за најам силена делијо?" — Ништа бако него ово шарено ждр'јебе." — „Шта ће теби ово ждр'јебе, ја ћу теби побољега коња дати." „Нећу коња ни једнога до шареног ждр'јебета." Даде бака шарено ждр'јебе; изводи га Марко на поље зелено, зајаше га, кад у шарцу бише крила. На шарцу Марку добра срећа била на њему српску славу разанио!

[1]) „Бобове године" добро памти наш народ по Крајини. За велике глади дијелиле су му власти боба да не скапа. — У Даничићеву рјечнику не спомињу се.

[2]) Ђекоји почимљу и овако: „још кад је Краљевић Марко сиромашан био, настане најма тражити." — [3]) У Даничићеву рјечнику има „бабица" ал не у овом значају. У Лици докони чобани врте љешнике и нижу и' на конац. Поњље сваког петог 'едном проврћеног љешника долази 'едан повећи, који је три пута пробушен. Кроз оне друге двије лукне провуку се два конца тако, да висе доље 4 'еднако дугачка (10—12 cm) дијела, на које се опет љешници нижу. Таки велики љешник са четири ресе зове се „бабица," а велики љешник „бабан". Бабице са љешницима између њи' сачињавају „гронтуљу," која се вјеша по собама унаоколо од слике до слике. О броју бабица зависи дуљина гронтуље, с чега се каже да је например лику „гронтуља од стотину бабица . ." Бабице су оће мјера дуљине. — Ну „Бабица" значи још нешто, чега нема у реченом рјечнику: значи куп од четири љешника, три у трокут у доље а четврти на њима озго. Оваква бабица зове се и град. Рушити бабице иза мјере зове се „бабати се" или „градати се" — [4]) „На ћоба на" тако се вабе кобиле, кад и' треба уватити. — [5]) Овај „ćј" изговара наш народ у Лици као 'едан глас, налик „ћ" у код „ц".

У перо уватио **Г. Д.**

ЛИСТАК.

ПИСМА ИЗ ИТАЛИЈЕ.

I.

У Риму, 13. октобра 1885.

Многопоштовани и драги Господине!

Прелијепа Вам хвала за љубазност, којом ме частите говорећи у миломе и честитоме „*Јавору*" (бр, 30. прошлог јула) о моме чланку *Српске насеобине у јужној Италији* који је у „*Гласнику* нашег Српског Ученог Друштва". књ. 62. изишао.

Видим да су изашла у „*Седмици*" за годину 1856. преведена *писма* г. Ивана де Рубертиса (Giovanni de Rubertis) из Воде Живе (Acquaviva), а не, ни оне године, ни које друг

преведена књижица г. Веђеци-Рускале (Vegezi-Ruscalla) *Colonie Serbo-Dalmate nel circondario di Larino (Molise)*. Велите да је штета што и с овом књижицом нијесам упознао наше Српство; није мучно учинити и то.

Што се тиче примједбе ономе што ја у чланку кажујем, да ми у Аквавиви од једне „*песмице*" једва кројач Винћенцо Кјаваро умједе казати другу строфу, а Ви знате да је „баш исту песмицу" послао „*целу*" Иван де Рубертис грофу Меду Пуцићу, те је и она штампана г. 1856 са „*шестим*" његовим писмом у „*Седмици*" бр. 17, па је и изнесосте својим читаоцима: — виђећете у напријед — пошто је онај мој чланак тек *први извештај* о насеобинама — како је управ с овом „песмом". За сад буди довољно, да наслов ***Влахиња зљубљена*** није најправији. Срби у Молизу имају ријеч *влах* за онога који није од њих, њихов, Србин, а онђе за околне Италијанце. Па ни *влахиња* не може бити него туђинка, т. ј. која није од њих, њихова, Српкиња, а онђе околна Италијанка. Судите и по овоме, да ли је наслов пјесме најправији. Додајте за тим смјесу мисли од којих је пјесма нанизана и памтите да ћете у напријед читати што је хтјело да је ја онако не забиљежим него раздијелим у *дио народни и дио умјешности господина де Рубертиса и грофа Меда Пуцића*. Овог се другог дијела тиче оно писмо што га наводим у чланку на страни 297. Па додајте овоме што још говорим на истој страни у најдоњој точци, која свршује: „јер сам одредио прво да изнесем *просто народно*, па за тим *књижевничко*." Ево доста доказа да је најбоље причекати док свршим Извјештаје о насеобинама у Молизу па онда *допуњати*.

Пишем Вам из Рима, гдје сам дошао поздравити амошњег г. министра просвјете који ме части, особитом наклоноисти, да примим *орден св. Саве* што ми га послао наш српски Краљ, Милан I.

Надам се да ћу се идућега љета моћи настанити у Риму. Ово ће бити добро што ћу онда моћи наставити започето пошиљење напием „*Јавору*" и нашем оном храбром „*Српском Листу*" лијепог нам српског приморја или Далмације. Не могу прије и за то што имам радње, како знате, за наше *Српско Учено Друштво*, које ме — буди му вјечна хвала! — братски припомаже, те ово даје да се лакше мичем док у Рим дођем, као год што ме одржала помоћ — велика помоћ — незаборавног ми добротвора, госп. Милана Кујунџића, бог га живио! Јест, ја пређох амо да ме у Котору по шпионима не смакну као конспиратора и риволуцјонера, а кад амо — не могаше ми, наравно, повјерити са свим много док не разбистрише, да ми је пријелаз праведан, на који су доста италијанских родољуба били присиљени од подлих шпиона док су владали Борбони, папа и њима подобни, на ме одржала родољубна помоћ госп. Милана Кујунџића, а сад ми припомагање нашег Српског Ученог Друштва даје да се мичем лакше док, како рекох, у Рим дођем.

Не могах Вам писати прије за то, што сам био дуго у путовању по јужној Италији, да ми истраживање о колонијама буде што потпуније. У Калабрији сам нашао врло учeног и врло красног Арбанаса по коме сам прелијепих ствари — како ћете читати — сабрао. Он је: професор Јосиф Кадикамо (prof. Giuseppe Cadicamo), директор гимназије и колеђа у Кориљану на Јонскоме мору (Corigliano Calabro).

Виђели сте у мом чланку ко је у Молизу г. адв. Анђео Вета (avv. Angelo Vetta); врло сам жалостан јер му је ових дана умрла преврла и добро учена жена, Ружица (Rosa).

Биће Вам на знање да су наша браћа у Аквавиви у свечаној општинској скупштини наименовали средињу пјацу: ***Piazza Italo-Slava;*** велику улицу што од ње иде по сриједи града: ***Corso Milan I°;*** велику улицу што од пјаце иде Извору од кога је име граду: ***Corso Regina Natalia.*** Чекам лијепи препис мотивације овог братског поступка, коју је мотивацију поднио општинскоме вијећу врли нам брат Антонин Вета (Antonino Vetta), и препис закључка који је био једногласан и врло весео. Наш брат Анђео Вета настоји да препис буде како се пристоји кад се шље Краљу, па како је с изгубитка друге преожалошћен, треба нам причекати док могне наставити добро настојање. Кад пак примим, послаћу копију и нашем „Јавору". Виђећете какве се племените мисли онђе о нашем Српству гоје.

И у мотивацији којом сам ја именован *почасни грађанин* Воде Живе или Аквавиве виде се жарке српске душе. Ал ову мотивацију за које вријеме не ћу саопштавати да се не узме да чиним и што се у њој у велике хвали моје настојање,да наше Српство што боље зна дивне врлине оне нам браће. Доста ми је кад ми је бог дао да могу ову прелијепу службу служити.

Па не само што најмарљивије тражим све што амо има на корист и част нашега Српства исторично, географично, етнографично; него радим да и ваљани млади Италијанци уче наш језик и нашу историју. У Анкони сам имао учеником у овоме г. Ћампола професора на ономе лицеју; у Трни ми је у овоме ученик г. Дукљан Манћини (Diocleziano Mancini) професор гимназије и сопраинтендент школски. Овај је г. Манћини превео до сад доста наших пјесама Змај-Јована Јовановића. И понуђен да особито пјесме Змајеве штампа уједно, пристао је, и, желећи да пред њима буде слика Змајева, обратио му се писмом да би му изволио послати своју фотографију.

За данас још најсрдачнији поздрав и братски загрљај понизног

Проф. Риста Ковачића.*)

КЊИЖЕВНОСТ.

Metodika prostoručnoga crtanja za obće pučke i gradjanske škole. Sastavio *Gjuro Kuten* učitelj više djevojačke učione u Zagrebu i pravi član hrv. pedag. književnoga sbora. Sa 26 slika. — Zagreb. Nakladom hrv. pedagog. književnoga sbora. 1885. — Цена 90 нов.

Хрватски педагошко — књижевни збор заслужује сваку хвалу са своје вредноће у издавању школских књига, које подмирују давно осећану потребу, и пружају прилике учитељима, да на своме језику могу пратити развитак наставе у појединим предметима школским.

Ко је иоле познат са наставом у народној школи, доћи ће до тог уверења, да школски предмети још не сачињавају органичну целину, да нису сви заступљени у нужној размери, шта више, да неки предмети још нису стекли грађанска права у школи, ма да су прописани.

Новија школска књижевност наша ставила је себи за задаћу да попуни тај недостатак, да изравна то неприродно стање, и да све предмете доведе у равнотежу.

Између осталих предмета, који се у нашој школи не предузимају у онакој мери и онаким начином, како би по својој важности заслуживали, спада и *цртање.*

Цртање на првим ступњима има ту цељ да извежба око и руку, и то не само да навикне око на схватање димензије и растојања, него да га навикне и на тачно распознавање облика и боје. Утисак на око не сме даклје бити само чулни, него мора побудити и размишљање. А да се то постигне нуждан је постепени начин, по коме се тај предмет има радити.

Има врло много начина, по којима се мисли истакнута цељ постићи, и од оног зависи, који се тиме бави, да изабере себи онај начин, који му се на основу свог или туђег искуства чини, да најлакше и најбоље цељ доведе.

Код нас има за овај предмет врло мало књига написаних, и то што има, састављене су на основу стигмографске методе.

Г. *Кутен* када је ову књигу написао имао је пред очима тај недостатак, па је у својој књизи изнео све могуће методе, које се код напреднијих народа употребљују при настави у цртању, те је тако том једном књигом попунио један део празнине у школској књижевности. У књизи овој се поједине методе критички расправљају, па се тако учитељима даје прилика, да се могу оријентовати и изабрати себи најбољи начин.

У уводу нам говори писац о важности, користи и цељи цртања. Као најбоље средство да се цељ постигне, вели да су најбољи геометријски и орнаментални облици, јер се н

*) Наши штов. читаоци сећаће се наших приметаба у 30 бр. „Јавора“ („Књижевност“), на чланак г. Риста Ковачића у београдском „Гласнику“ о насеобинама српским у јужној Италији. Уважени г. Ристо Ковачић, професор техничког института у Италији, шаље нам у овоме писму своје примедбе на оне наше врсте у „Јавору“, а и иначе му је писмо занимљиво и за ширу читалачку публику, те га ево износимо целог на јавност утолико радије, што нам честити наш г. Ристо обећава, да ће писма своја из Италије наставити у нашем листу, чему се веома радујемо. **Уредн.**

њима сва правила лепоте једноставно, лако и појмљиво тумаче и уче. И то је језгро ове књиге. Јер заиста, ништа се тако симетрично и лако разумљиво не развија пред детињим очима као орнамент.

Иза увода долази први одсек: гледање, схватање и развитак облика, где се о томе говори, како треба облике на школској табли цртати, како изнаћи осовине читавог облика, и како упућивати децу, да могу облик схватити.

Други одсек нам износи историју наставе у цртању. Ту се говори о цртачким школама разних народа, кад је која заведена, као и о људима који имају највише заслуга за развитак овог предмета.

У трећем одсеку износе се разне наставне методе у цртању и њихова употреба. Ово је најопширније израђени одсек, који захвата читавих 98 страна. У њему с. износе разне методе казују се њихове врлине и мане, а напослетку се износи начело и метода наставе и погрешке њене. Ту се још једанпут износе оне методе, које су код нас одомаћене и расправљају се опширно.

На завршетку књиге има упутство за технички део наставе у цртању, где се говори о томе, на што ваља све учитељ да пази код деце при цртању, као на правилно држање тела, добар положај руке и т. д.

Као што се из овог наведеног види, књига је ова са својим обилатим градивом згодно удешена, како ће учитељи моћи наћи у њојзи све, што им је нужно при предавању овог предмета. Ми је са своје стране топло препоручујемо свакоме, ко се за тај предмет интересује.

У Нов. Саду 1885. **Л.**

ДРУШТВА.

(**Матица Српска**) *(Распис награде.)* „Матица Српска“ расписује из задужбине *Јована Остојића* и жене му Терезије за год. 1886 награду од 50 дуката с роком до 31. декембра 1886. за тему:

„Да се расправи какво сувремено економско или здравствено питање, које би имало посебну важност за наше крајеве.“

Уједно се напомиње, да су из исте задужбине с роком до 31 декембра о. г. расписане ове награде:

1. Историја српске новије књижевности од како се у њој појавио Вук Ст. Караџић па до данас. — Награда 50 дуката..

2. Расправа о Буњевцима. — Награда 100 дуката.

3. Популарна естетика за одраслије Српкиње. — Награда 50 дуката.

4. Историја Срба у Угарској од најстаријих времена па до данас. — Награда 100 дуката.

Ако на те расписане награде не стигне ни једно дело, главна скупштина овластила је књижевни одбор, да на ново распише те награде с роком до 31. декембра 1886.

Самостална дела за расписане награде не могу писци послати под својим именом, већ ваља да на делима својима метну какав натпис или знак. Име, карактер и место, где станује списатељ, ваља у особитом писму написати, писмо запечатити и обележити га оним истим натписом или знаком који је с поља на делу. Под именом писаца послана дела *неће се узимати у обзир нити издавати на оцену.*

Само ће се она писма отворити, на којима је исти натпис или знак, који се налази и на делима, којима се награда досуди. Остала ће се писма спалити. Рукописи се не враћају.

Награда се издаје тек онда, кад писац поднесе дело наштампано, осим ако с „Матицом“ о томе што друго не уговори.

Писац је дужан од свог награђеног дела, кад га штампа уступити „Матици“ 25 комада.

Из главне скупштине „Матице Српске“ у Новоме Саду 31. августа (12. септембра) 1885.

секретар Председник „Матице Српске“:

А. Хаџић. др. Ђорђе Натошевић.

(Књижевни одбор „Матице српске“) имао је 5. (17.) октобра свој састанак, на коме је секретар друштвени известио одбор, да је заступао „Матицу“ 8. (20) и 9. (21) септембра о. г. на светковини, коју је српско учено друштво“ у Београду приредило ради прославе *педесетогодишњице* књижевнога рада Ђорђа *Малетића* и Матије *Бана*, и да је поздравио јубиларе у име „Матице српске“ — Прочитано је писмо владике ђаковачког Јосипа J. *Штросмајера*, којим одговара на честитку, коју му је „Матица српска“ послала 27. августа (8. септ.) о. г. приликом прославе 70-тогодишњице његова живота и 35-тогодишњице владиковања. Писмо то гласи :„Славно друштво и велецењена моја господо: Хвала вам срдачна на честитки. Бог и вас преобилно благословио скупа са славним велезаслужним двуштвом вашим, Матицом српском! Верујте ми, ваша ме је честитка сретним и пресретним учинила, јер ми је живим и сјајним доказом: да је славна Матица српска вашим племенитим срцем разгријана, светим огњиштем постала с којега се не само луч праве просвете, него уједно и жар свете братске љубави свуд широм у народу распростире. Тијем начином најлепше и најславније одговара „Матица српска“ имену своме, јер наш народ „Матицом“ назива ону пчелу,која сав рој пчела око себе скупља и на племениту вишу сврху упућује. Још један пут дакле: Хвала вам

из све душе и из свег срца. Остајте, молим вас, уверени, да ћу ја животом, звањем и деловањем својим до конца свога остати заточником и промицатељем оне лијепе мисли и намјере, коју ви честитком вашом проговористе, то јест: љубави и слоге братске, која на најпрече потребе нашега народа спада и у којој се једини залог боље његове будућности састоји. Са братском љубави остајем вам пријатељем и штоватељем:" — Српске народе песме, што их је скупио по Бачкој Лаза Летић, — издане су на оцену Ђорђу Рајковићу — Превод Ангелине Поповићеве из Панчева с француског под насловом: „Млади Валентин Дивал или моћ своју срећу себи заслужити," приповетка за младеж, — издан је на оцену Андрији М. Матићу. — Расправа за „Летопис" с насловом: „Учитељска школа у Црној Гори" од Мите Нешковића — предана је на оцену Аркадији Варађанину. — Милутин Ратковић игуман врдннички у Крушедолу поднео је ради издања ова своја дела: „Вечити Календар" и „Хронологија црквена." За оцену тих рукописа умољени су прота Јован Борота и Александар Сандић. — На основу оцене Милана Андрића примљена је за „Летопис" приповетка Ђ. Јовановића с насловом: „Рашта се тако догодило?" — а писцу је одређена награда од 25 фор. — За чланак Ј. Миодраговића: „Култура и српство у културној борби," који се штампа у „Летопису" и износи близу 5½ штампаних табака, одређена је писцу награда од 120 фор. — Секретару друштвеном А. Хаџићу одређена је награда од 50 фор. за његове чланке о Српкињи, штампане у 135 — 137. св. „Летописа," који износе у свему два штампана табака. — На молбу М. Ј. Илијћа враћено му је позоришно дело: „Ново доба" заједно са преписом оцене. Писац хоће да га поправи по примедбама оцењивачким. — Марку Николићу, учитељу у Рушчуку, враћен је по молби рукопис његов: „Житни метиљ" (*Anisoplia austriaca*). —

РАЗНО.

(*Најстарији лекари*). У *Египту*, дакле у оној земљи, где се и за прве историчне људе зна, који су се из природног стања дигли у висину душевне културе, наилазимо такође и на прве трагове о сталежу лекарском. Још у добу прве династије египатске, око 5000 година пре Христа, наилазимо на чудновату вест, да је други владар из те династије, *Тета* (Атотис) писао неко дело о *хирургији*. Исто тако и други владар из треће династије *Тсесхорста* (Тозортрос), око 4450 г. пре Хр. бавио се поред писања и каменорезања још и *лекарством*. Кад су се дакле још у то древно доба владаоци бавили лекарством, то је знак, да је сталеж лекарски још у оно доба био уважен. Има један стари споменик, из ког се види, да је у оно древно доба било у Египту већ и сталежа лекарског. Споменик је тај нађен у Теби (Тиви), те је у Париз однешен, и из њ се види, како је за време Рамзеса XII. око г. 11[illegible] пре Хр. неки мезопотамски владар послао посланика у египатски двор с молбом, да му Рамзес пошље једнога лекара, јер се кћи тога мезопотамског владара разболела од неке непознате бољетице. И по неким грчким изворима види се, да је у Египту у врло старо доба било лекара. По грчким предањима је богиња *Изис* при представник лекарског сталежа у Египту. *Изис* је пренела своју лекарску вештину на свога сина *Хора*, који лечи болеснике лекаријама, док је напротив из његова лечила болеснике у сну, сањаријама. Осим њи има још једно божанство, које лечи, а то је било *Та[illegible]* (Тот). У књигама Таутовим су лекарске поуке и њима су се владали представници лекарства — *свештеници*, који су се по томе називали чудотворцима. Из свега овог види се, да је вршење лекарских посла било дуго времена у рукама свештеника, који су лекарске савете из божанских извора црпели, а то беше сјај [illegible] који су се лекари-свештеници, као створења богу он[illegible] љена умели да заодену, а и иначе се види како су Египћани увек тежили да живот и здравље продуже и сачувају, што се види и из њихове науке о путовању душа, види се по њиховом балзамовању тела покојничких, само да их сачувају од трулежи. *Еберс* описује лекарски сталеж у свом староегипатском роману *Уарда* овако: „Коме је требало лекарске помоћи, тај није шиљао кући лекаревој, него у цркву. Овде се морало казати од чега пати болесник и ту је онда старешина лекарски одредио који стручњак лекарски да иде том болеснику. Као и сви свештеници, тако и они што су се лекарством бавили, живели су од земље, поклона владалачких, пореза од публике и државних награда. од болесника, које су лечили, нису имали никакве плате. Ови су обично даривали онај храм, који им је лекара у помоћ послао." Тако не живећи од публике, а имајући довољно других доходака, лекари су се богатили и независни били од публике, па то је допринело да се сталеж лекарски још онда уважавао. — Херодот прича да је било специјалиста; тако су једни лекари били за очи, други за главу, трећи за зубе и т д.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Горски цар од Едмунда Абу-а. Превод с француског П. Београд, штампарија напредне странке. 18[illegible] Цена 80 пара дин. или 40 нов. *8*-на, стр. 224.

Читанка за четврти разред српске основне школе. Одобрио српски народни црквено-школски савет. Цена 34 новч. У Новом Саду. Издање и штампа А Пајевића 1885. 8-на, стр. 239.

Истина, лист за богословску науку и пастирску практику. Издају професори правосл. богосл. завода. Бр. 1. На осмини, стр. 20 — Цена за Аустро-Угарску на читаву годину 3 ф. За Србију 8 динара.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ВЛАСНИК:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 4. У НОВОМ САДУ 3. НОВЕМБРА, 1885. Год. XII.

Азиз и Азиза*)

ИСТИНСКА ЉУБАВНА ПРИЧА СА ИСТОКА.

Отац ми је био знатан трговац, а ја сам био његов јединац. Имао сам једну рођаку сироче, са којом сам одрастао у кући оца мога и ту рођаку требало је временом да узмем за жену. Када обоје стигосмо до зрелости, а непрестано бесмо једно уз друго, тада ће отац мој једног дана рећи мојој мајци.

— Ове ћемо године, рече јој он, оженити Азиза са Азизом.

Моја мајка не рече ништа на те речи. Од тога дана, мој отац се бринуо да спреми, према обичају, сватовску част.

Када је мој отац припремио све што треба за сватове, он онда одреди петак, по молитви, за потпис брачног уговора. Онда пође по својим пријатељима трговцима и објави им ту новину. Тако исто учини и моја мати, она позва у сватове све своје пријатељице и рођаке. Када освану петак, побрисаше велику собу у којој ће се званице сабрати, опраше камено двориште, двориште само застрше ћилимима, наместише све како треба, зидове завесише везеницама.

Све беше готово. Мајка ме оправи у купатило, а за тај случај беше ми припремила ново, дивно одело. Када се оденух њиме, после купања, мирис се неки просу изаћ и замириса целу улицу предамном. Много ми се тада прохте: хтедох да одем у мошеју, а сетих се једног пријатеља свог, па ми се хтеде да га одем потражити и у сватове позвати. У том би ми и време прошло до молитве.

Упиђох тада у једну улицу у коју дотле никада ногом ступио нисам. Купатило, ново одело на мени, а може бити и мириси који се око мене из одела проспипаху, тек ја се па брзо ознојих. Рад одмора приседох с краја улице на

*) Значи: Драган и Драга.

једну клупу од камена, а најпре је застрех везеним јаглуком. Омара постајаше све несноснија, лице ми се обли знојем, а ја га не имадох чим убрисати, јер јаглука сам себи подастрьо. Свих скуте од моје *фаруије* (горња, врло пространа хаљина) да убришем лице, када од једном паде на мене један бели јаглук. Тај јаглук беше тањи од паучине а на очи блажији од мелема. Узех га и дигох главу да видим од куда ми је долетио. Тада ми се поглед сусретне са погледом једне женске главе, која се показа кроз решетку од наспрамнога прозора, који медном жицом преплетен беше.

Никада не видех ништа лепше, и ту лепоту мој језик не би знао описати. Кад женска глава виде да је гледам, она састави кажипрст и велики прст, положи их на груди, па онда заклони капке и нестаде је.

Тада плану огањ у грудима мојим. Стадох уздисати. Бејах очаран. Ја не чух њенога говора и никако не разумевах знакова њезиних. Погледах и опет на заклопљени прозор, али прозор остаде заклопљен. Очекивах до захода сунчева, али нити шта више видех нити чух. Када већ видех да је више сагледати нећу, устадох, развих јаглук, из којега се просу мирис од мошуса. Тај ме мирис толико обрадовао, да ми се чињаше е сам у рају. Када разавих јаглук, из њега испаде један мирисан лист хартије, на коме беху исписане ове речи:

Написах му што сам лепше могла, да ми се сажали болу од љубави.

А драган ме питаше: „Што ти је рукопис тако чедан и ситан, да се једва назире?

Ја му одвратих: „Јер и сама чезнем и нестаје ме; такав је рукопис оних који су залубљени“.

Када прочитах те речи, узех јаглук и листак хартије и одох кући, а не измислих начина, како бих се сјединио са оном коју заволех. Када стигох кући, ноћ беше у велико. Видех моју Азизу где седи и плаче. Када ме угледа, она убриса сузе, притрча ми, поможе ми да се разоденем и исприча ми, како су сватови били на збору у кући нашој заједно са судијом и сведоцима; како су се прочастили, изгледали на мене, па се после разишли.

— Отац ти је врло зловољан, рече ми она, што ниси дошао на време и заклео се да неће потписати наш брачни уговор пре него прође једна година, јер се сада силно исхарчио. Па шта се теби десило, те се тако закаснио?

Ја јој казах што ми се десило све по реду. Причах јој за јаглук и све од почетка до краја. Она узе јаглук и лист хартије и читаше. Сузе јој потекоше низ образе и она стаде казивати ове речи песникове:

Ко ти каже: „Слободан је зачетак љубави,“ реци му: „Лажеш, све је то нужди!“

Што је судбина, то није срамота, као што потврђују речи од истине.

Ако ти је воља реци: „Љубав је пријатно наказање; то је божанствени мед који сажиже утробу.

То је благослов или проклетство, што је потреба која душу чара или чини да једно пропадне.

Што се мене тиче, ја незнам шта је од тога двога; али, у љубави, дани су мили и весели. Она потире сваку ружноћу и никада се није гњездила у гадном и мрскоме срцу“.

— А шта ти рече, питаше ме после Азиза и какве ти је знакове правила?

— Ништа не рече, одговорих јој, али је метула два прста своја на груди, онда је заклонила капке и више је не видех. Она однесе срце моје са собом и ја остадох на месту до захода сунчева. Када већ видех да је сагледати нећу више, пођох кући. То ти је моја цела прича, а ја бих желео да ми помогнеш у невољи мојој.

Моја рођака диже главу.

— О мој Азизе, рече она, да ти

се прохте једно око моје, ја бих га теби драга срца псконала из дуњље његове. Помоћ'у ти дакле по жељи, јер видим да сте се страшно заволели.

— А шта значе опи знаци, што по их ми је правила? упитах ја.

— Јаглук је знак поздравља од оних који љубе онима које они љубе; лист хартије значи да је душа њена одана теби овако као лист јаглуку. Што је прстима својим дотакла се својих педара, тим ти је казала да јој опет дођеш после два дана. О мој Азизе, она те силно заволела и верује ти. Ето како се тумаче ти знаци. Да сам слободна по граду ходити, ја бих вас спојила без икакве муке и скрила бих вашу љубав скутима моје хаљине.

Захвалих се Азизи, и реших се да чекам. Остадох тамо два дана и не макох се нигде, нити сам што јео ни пио. Бејах се наслонио главом на педра Азизина те ме је тешила. Када минуше два дана она ми рече: „Обадри се и утари сузе; прибери се, одени се па иди драгој на састанак.“

Она устаде, поможе ми да се оденем, намириса ме, па опет ме јуначи и храбри. Одох и брзо стигох до угла оне улице, где по застао бејах пре оног дешаја. Била је субота и ја седох на ћепенак неког бојаџије Јевреја чији је дућан био затворен. Чеках до вечери. Сунце малакса, *мујезин* оглаcи вечерњу молитву. Спусти се ноћ а ја не видех ни трага онојзи коју заволех; до уха ми не допре ни шушањ, ни глас какав. Бејах сам самцит па ме нека страва обрва. Устадох, стадох се поводити као пијан човек и вратих се кући.

Близу до капије опазих моју Азизу. Једном се руком држаше за груди, а другом се ослањаше о зид. Она уздисаше и мрмљаше ове речи песникове:

Прогоњени Арап не чезне више за орахом хеџаским и великим алојем но што чезнем ја за драганом мојим; и опет он мисли да сам се огрешила љубави његовој.

Када ме угледа, она убриса сузе своје и моје зарукављем, и осмехиваше се на мене.

— О мој Азизе рече она Бог се веселио оним што је теби доделио! Што не остаде код твоје драгане?

Када чух те речи, ударих је ногом у прси; она паде на *диван* (диван) а главом лупи о дрвену преграду. Ја је посматрах и видех како јој је чело разбијено и крв је облеваше. Она не рече ни речи. Устаде на ноге, нагоре нешто и положи на рану, привеза је, па онда убриса крв која је умрљала ћилим и и као да се ништа ни догодило није. Приђе ми, смешаше се на ме и стаде ми тепољити.

(Наставиће се.)

Златно руно.

ДРАМАТИЧАН СПЕВ.

I. Гост. — II. Аргонавте. — III. Медеја.

Од Фране Грилпарцера.

Превео **Стева Токин.**

I. ГОСТ.

Трагедија у једној радњи.

(Наставак.)

Фрике.

Од богова ми дакле колено.
Ал отац мој, не питајућ' за прошлост,
За прâво, срећу првобрачне деце,
У другом браку узе ниску жену,
Што завидљиво мрзаше пасторчад
И свагда *нас*, корећи знајући,
Да прекор *њу* тек саму сустиже,

Те срџбу оца' *на ме* измами. —
Раздирасмо се, слао је уходе
У потеру за мном ил жиђем ми.
И одбегох му, да у страном свету,
У страној земљи тражим среће траг;
И лутајући дођох у Делфи.
По савету богова нађох се
У дому славна, богатога Феба.
Сред просторија храма стајах ту,
Преиспуњених красом богатим,
Вечерњим сунцем јасно осијаних.
Гледања сит, од дальна пута тром,
Малаксало ми око, тело све,
Изнурена ме обрлати сан.
Но у сну бејах у том истом храму
У којем спавах, али као да бдим
И као да се вишњем богу молим.
Одједном сјај ме обасја, и тад
Пред-а-ме стаде слика човека,
Но нагога, у десној буздован,
А дуге браде, косе; о плећи
Овнујска кожа; милосно ми рече:
„*Победи и освети се!*" и онда
Са плећа скиде руно богато
И мени даде га; од сна се пренух.
Ал гле! у зраку рујне зорице,
Пред-а-мном стаја' слика блистава
Од мермера вештачки тесана,
А исти човек беше, к'о у сну,
Са брадом, косом, руном овнујским.

Ајет.

(указући на кипа у дну).

Онај?

Фрике.

На *њега* личи, к'о на себе *ја*.
Божанска слика, достојанствена,
Ираклу скоро приподобљена;
Под сликом беше у дну постоља,
Колхиде име златом резано.
И ја следећи бога савету,
Тајанствену сам уз'о понуду,
— Са врата слике скидох златан дар —
И тад се нагло дадох у полаз.
Пред врати беху оца уходе,
По сви су редом ничком поникли
На очиглед божанске заставе;
Свештенство, народ клањаше ми се;
Носећ' је сјајну на врх копља свог,
Кроз безброј јада дођох до мора,
Укрцасмо се; златна застава
На једрилу се витом сјајила.
Кад бесни вали и громова рик,
И холуј бурни, пакла незајаз,
У бездан мора вргнути ме шћаху:
У залуд беше све; и ево ме,
Где приспех овом спаса уточишту,
Ни један Грк куд није крочио.
Па сад се теби обраћам, те молим,
Да примиш нас у постојбину своју:
Не усхтеш ли, потражићу и сам,
Уздањем у свог бога, станишта:
— „Победи и освети се!" — рече!
— Ти ћутиш?

Ајет.

Да, па шта да кажем?

Фрике.

Да-л' примаш мене под твог дома кров?

Ајет.

Па дођи, кад желиш; ја имам спрема
Напитка доста, јела. Узми, једи!

Фрике.

Зар тако хладно вршиш гостопримство?

Ајет.

Какав је ко, онако му и бива.
Кад ко у *ратном* руву жели дара,
У руке *мира* нек га не тражи.

Фрике.

И *штит* и *копље* оставио сам.

Ајет.

Већ *мач* сам, мислиш, доста је за нас.
Ал мисли, како знаш.

(Тихо Медеји.)

Заишти мач.

Фрике.

Још једно! Ја сам доста дон'о блага.
Па рад бих да га склоним брижљиво:
Под заштиту тек примићеш га своју?

Ајет.

Па како знаш.

(Медеји.)

Та мач му ишти већ!

Фрике.

Сад, другови, донесте амо све,
Што спасосмо од грозна бродолома,
У просторији ових зидина.
Ко нове, боље среће основу.

(Наставиће се.)

Слава.

ПРИПОВЕТКА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

(Наставак.)

И што смо више напред ишли, то се све више џбуње и бокори разређиваху, а најпосле водила је стаза ка гребену виса само преко густе траве. И ако смо до сад кратко само парче пута и то доста пријатно превалили, ипак се Ана Кириловна при сваком кораку свога коњица тужила, како је трудно и оптужно јахати, те изјави преко сваког протестирања девојака, да сирота мала створења без мале отпочинке не могу даље. Најпосле омаче јој се са усана још полугласно „чај" а моћном чару те речи руско срце ретко одоле.

Зауставимо се дакле ради одмора на маленој, травом обраслој равници под врхунцем горе, откуд се пружаше пут на другу страну. За тим док је Ана Кириловна усред равнице надгледала брзовар, а коњи под надзором козака пасли, ми смо уживали у чаробном изгледу, који се оку нашем с тога места на све стране отвараше. На западу се плавио под нама дугачки залив, који се таласао са широким морем, а за њим се отегао ланац зелених округластих главица, које са севера закриљавају пространу шумовиту котлину, где се могаше видети неколико сеоцета и силни расејани „хутори" (мајури). У тој се котлини налазе ческе насеобине Ћириловна, Методијевна и Глебовка. Баш испод нас за крајем залива лежао је Новоросијск.

На југу и истоку, камо даље наше путовање смераше, опазили смо пред собом разнолику и намоловану систему брегова, што даље, све су виши, док одострага нам облаци и магла највиша темена не застреше. Изглед на ту страну пружаше слику дивне, бајне господарице природе. Могло се ту видети главица и гора сваке врсте, одељене чаробним долинама и котлима, а све зарасле густим, бујним џбуњем и гајевима, по негде тамно бодљикавим, но већином светлим лиснатим; а свакојако осењено свеже и јасно зеленило свачије око врло пријатно забављаше. Местимице блистали су се међу тим зеленилом или на помољеним, грдним стенама горски потоци и водопади, као сребрни зраци, а магла се овде онде котурала по провалијама или се цепала на боковима шумовитих врхунаца у дуге траке и траље, које лепршаху, али се нигде у широком том простору, камогод очи допрети могоше, непоказа стопа или траг људски; никаквог сеоцета никаквог дворца нигде облака од дима, који би показао усамљену колибу или ватру пастира. У глухој самоћи и ненарушном миру почивао је пред нами тај красни брдовити крај — напуштен завичај Черкеза, који се иселише после последње руске победе над храбрим горштацима већином у Турску а мањином на кубанску равницу.

„Где оде сваки недаљ земље кличе у славу Барјатинскога" новиче стари пуковник с жаром у очима. „Ту је довршио лепо парче јуначког дела, док не сломи последњу наду отпора Черкеза у тим неприступним горским крајевима."

„Хм, слава — слава" продужи Аглаја Андрејевна и расклопи с презрењем бледоружне уснице: „шта је то слава?!"

„Ај, ај, Аглајо Андрејевна, ви питате, шта је то слава?" чудио се пуковник. „Ваљ'да презирете лаворов венац јунака, који у племенитом распаљењу мачем својим толико поможе, да се прокрчи пут на великом светско историчном послању отаџбине?!"

„Јесу ли благо славе силна убијства у опће и на задовољење частољубља или господарење једног јединог али целог народа понаособ, — јест, така је слава код мене не само презрења достојна, него и гадна!" повиче одлучно штудентка, а хладно зеленкасто око као муња, сену.

„У тој ствари морам се с Аглајом Андрејевном сагласити, Иване Иванићу", умеша се у разговор Сусликов са својим гласићем. „Доћиће време, када ће се историја човечанства прерадити морати у духу правог и чистог човечанства када ће Клио избрисати имена частољубивих егоиста, који су за славом

по мору људске крви бродили и хиљадама година заваћали човечанство гадним својим примером. Код ње ће се уписивати само имена правих доброчинаца човечанства, великих мислилаца, научењака, песника, уметника, и других великих духова, који су достојни бесмртности. Јест, у том правцу је слава у истини достојним циљем људске тежње. Гле, човек такав као индивидуалиста силази у гроб, гине и на веки га нестаје а с тим што дух или душа називамо, али име његово и успомена на дела живи у срцима безбројних будућих потомака — то вам је права и једина бесмртност!“

„Врло добро Романе Лавовићу!“ говораше Аглаја Андрејевна с ироничким подсмевом. „Најнапреднији немачки професор не би се постидео вашег предавања. Али преко свег тога ја бих вам лепо благодарила на и на тој другој бесмртности. Живети за гробом у хвали будућег поколења о којој нећу ништа знати, ама баш ништа — не, то ме не привлачи. А слава за живота — верујте ми, јесте частољубље страсти, која чини не само човечанству сто пута више зла него добра, већ и индивидуалисти не сразмерно више страсти него сласти доприниаша. — У осталом све је то занимљива играчка говора, фраза — фраза фраза —“

„Ах, то је врло лепо!“ повиче сад пуковник Ревнин баш узбуђен. „Таки су назори наше младежи, наше узданице? Таки је плод садањег напредног васпитања? Ми смо и оседели а држимо, да у боју за част и добро отаџбине часну и вечну заслугу добијамо — а међу тим видим сад на крају живота, да су наше часне ране одиста предмет срамоте и презирања. . . А високо изображене ћерке наше најпосле веле, да није ни то ништа, ако си човек стече ма каквих заслуга за потомство — кад се све с гробом свршује! — Реци ми, Уљано, је си ли и ти у свом заводу добила таких назора?“

Уљана је слушала само почетак расправе, а онда се сањалачки загледала у горске крајине. Сад се трже на очино питање, прикупи за час мисли и поче на то све са већим жаром: „шта судим о слави? Сама о њој не бих ни водила бригу. Али узвишена и дивна ми се види слика мужа, који се храброшћу и мудрошћу успне над заборављеном гомилом и с неба на чело своје ма и блистави одејај бесмртности прибије. То је за цело лепо узвишено — зар није истина?“ Упре при том на мене своје бајне очи, у чијем дубоком плаветнилу сјајила је звезда одушевљења — мож'да бих имао сам својих назора о слави, а како да се не сагласим с њом, кад ме је тако погледала?

„За цело“ посведочим ја. „И мени није чежња за славом руководиоцем живота, нити се баш једим, што ћу без успомене утонути у тој незнаној гомили. Али се потпуно с тим слажем, да је чежња за славом — не можда сујетно частољубље и у оние сујета што иду само за валом садашњости — а чежња за славом с оне стране гроба једна од најбољих и управо најплеменитијих страсти човека. Чежња за хвалом будућег поколења, коју више неће чути — за очувањем имена на земљи, са које ће иначе индивидуалности његове без трага нестати — можда то није — у осталом — јест — бесмртност човечанства као целине, у којој је појединац, гоњен несвесним нагоном — као кад изумире полип у кораловом грађењу — јест — у осталом —“

Чај! — чај, смем ли замолити!“ одзва се повисоки глас Ане Кириловне и поможе ми у теснацу, до ког ме доведе моја скромна, говорничка способност и нетачно знање руског језика.

То је била особита беседа. У том велељепном горском крају, који је пре десет и више година киптео од свирепих Черкеза на коси кавкаског врхунца, пружила се по пољана та европска, весела дружиница на зелену траву око грдног брзовара, а од-острага су била шарена стафажа, два стасита козака и на папи коњица.

Чај је грејао изнутра — сунце је палило одозгоре — на некојем лицу заблистале се капље од зноја — све једно! Чински је нектар ипак вршио своју дужност. Кадгод видех такав руски круг око брзовара, како се лица разведравају, очи задовољно сјаје усне на смеј и говор готове, па и покрети пуни већ

живости, увек ми се чинило, да је Русима чај готово то, што риби вода, животно средство, у ком се вазда бркати морају, ако неће да буду без правог расположења. Из брзовара излази права руска веселост.

— „Но, о чему сте мало час тако живо дебатовали?“ упита се на један мах Ана Кириловна.

— „О ствари, која ће тебе слабо занимати, голубице“, говораше мало у смеју Табунов. „О слави.“

— „О слави? Имаш право. Више би ме занимала дебата, како да се набави воћа.“

— „Али — Ано Кириловна!“ засиче Дуњашка. „Зар тако мало, славу уважавате? Ах, ја бих волела, да будем славна! Штета, што не могу да постанем ђенерао. . . Како би то лепо било! — Знате како пева Лермонтов:

„К'о облаци широм пољем
Војска врви, сва се црни,
Заставе се пред њом вију,
Удар бубња чисто грми — —
Оком претећ', ред убојни
Далекоме води крају,
У бој виче остарели
Ђенерао сав у сјају.“

У том умукну а лице јој од стида поцрвени те у неприлици обори златорусу главу . . . . но брзо ју опет подигне, веселим оком погледи у коло, насмеја се а бели јој зуби засијаше, протре си брже боље руке и шћућури се као пиле у пепелу — дивна смеса детиње бојазни и лакрдијашења!

„Но дакле“ запева Сусликов, „сви смо изрекли своје назоре о том предмету, само што је Павле Семеновић са неким загонетним осмејком у нашој дебати учествовао, де'те и ваш суд на среду, Павле Семеновићу!“

„Јест! Јест, Павле Семеновићу — реците нам и ви штогод о слави!“, повикаше сви као из једног грла.

(Наставиће се.)

Најлепше песме.

(ПО ШТУРМУ.)

Песме оне најлепше су,
Којим' речи не упишу:
Нит' их чују грешни људи,
Нит' их црна слова пишу.

Заоре се на дну срца,
Где исчезну после немо,
Ал' до оних ипак стижу
С којима се разумемо.

Милорад Шмић.

Жене у философији Шопенхауеровој.*)

Нема сумње да *Артур Шопенхауер* спада међу прве философе немачке, истина он за живота није био тако срећан да његови земљаци обрате достојну пажњу на њега, његова дела нису се ни читала ни куповала, тек пред смрт његову почели су да се више за њ интересују, и то благодарећи Инглезима који су прво и обратили пажњу на његове философске идеје. Овде није место да расправљамо о његовом значају и философији, довољно је да напоменемо да значај Шопенхауерове философије није мали и без важности, а у последње време почели су неки као *Е. ди Мон, Баренбах, Буш и др:* да доказују сродност која постоји између Шопенхауерових идеја и Дарвинизма, — да ли с правом или не то је друга ствар. Међутим не да се порицати да млоге идеје у његовој философији одговарају потпуно захтевима и назорима модерне природне философије.

Жене су тако срећне да их не само песници опевају и славе, а сликари и скулптори да их у својим сликама овековечавају, већ чак и озбиљни философи поред својих „субјекта“ и „објекта“, „бити“ и „постати“, не могу да не посвете неколико врста — ако не

*) О овој теми, а из другога пера, донела је и цетињска „Зета“ недавно чланак, но како је исти лист у нашим крајевима забрањен, то пуштамо овај чланчић нашег сарадника у „Јавору.“ Ур.

женама, а оно бар — о женама. Истина ни сви песници не узносе жену као идеал. *Бајрон* их је мрзио, ма да је та мрзост изазвана рђавим брачним животом и хромом ногом, која га је доводила мал не до мизантропије. Па и *Шекспир* није баш имао најбоље мишљење кад његов Отело на плач Дездемонин вели: „кад би земља од суза жениних могла да затрудни, онда би она рађала крокодиле.“ Није се онда чудити *Шопенхауеру*, да није жену другчије сматрао до као нужно зло. Његови настрани појмови о женама нису ништа друго до производ околности, сам пак Шопенхауер лично није мрзио женскиње. Позната је његова ђачка љубав у Вајмару, па и доцније кад је као зрео човек био у Мљецима, друговао је дуже време са Бајроном, и обојица имали су љубазнице које су се звале Терезе. А као старац — његови биографи веле — чешће је се забављао са једном познатом лепом франкфуртском глумицом. Узрок због кога је његов суд о женама био врло строг и неуместан, лежи — мислим — највише у томе што је он случајно највише неприлика имао због жена, а и сам доста слободан живот његове матере, познате *Јохане Шопенхауер*, која је се у своје доба одликовала писањем припоседака, и која је живећи у Вајмару тада центруму немачке књижевности и класичности доста весело проводила. *Гете, Шилер, Фос*, и други, беху у то време у Вајмару, и на вечерњим састанцима састајаше се цвет немачких књижевника и класичара. *Јохана Шопенхауер* беше тада у најбољим годинама а притом лепа и богата, пријатељство њено са Гетеом беше више но књижевничко, то је био повод да у младом Шопенхауеру побуди можда сумњу и негодавање, те због тога није хтео с матером заједно ни да станује, то је био први узрок да на жене гледа другим сумњивим оком. Доцније, кад је као доцент био на универзитету имао је велики процес са једном женом који је неколико година трајао, и то га је принудило да иде из Берлина. Ти и таки случајеви били су довољни да и иначе туробном Шопенхауеру дођу такве настране мисли. А ваља имати на уму да му је и отац свршио живот самоубијством.

Па при свем том, ипак је Шопенхауер поред сувише строге осуде, био и преведан у давању хвале као нпр: *да жене превазилазе људе у врлини човечанске љубави*, а стављајући *милосрђе* као основу морала, он вели да су жене за ту врлину осетљивије, а колико то код њега вреди види се по томе, што он човока цени по срцу а не по глави и интелекту. Из овога се види, колику вредност он даје жени давајући јој првенство у врлини коју он сматра као најважнију и најглавнију. Да ли је сад његова даља оцена жене неконзеквентност — као што вели *Е. ди Мон* — или није, у то нећу да се упуштам, ма да сматрам да су му назори о томе врло претерани.

Мишљење своје изнео је Шопенхауер у својој књизи (Parerga und Paralipomena II Bd.) у глави која се зове *„о женама.“*

Жена — вели он — није позвата за велике радове, она није да *ради* но да *трпи*. Она свој дуг живота плаћа боловима, рађањем, бригом за дете, и подчињеношћу под човека. Живот јој је миран и мање важан, она је рођена за дадиљу и васпитатељку детињства, јер је и она сама детињаста и целог живота остаје велико дете. *Девојку* — он сматра — као „праскајући ефект“ природе, за којим се човек заноси. *Лепота* је само средство за пропагацијоно дело природе. А свака жена као девојка сматра да јој је једини позив *љубав*. Разум јој је искључиво интуитиван, и живи у садашњости, због тога је раскошна. Она за своју цељ бира најкраћи пут. Основна погрешка женског карактера јесте *неправичност*, а у толико јој је својственије *превара* и *притворство*, због тога је склона да *лаже*. Притворство је њено оружје као накнада за снагу, које нема. Сваку сплетку провиди она лакше, а и сама је често лажна и неверна. Између жена од природе влада непријатељство, и кад се сретну на улици оне се гледају као Гвелфи и Гибелине. Само замагљен човечији разум може назвати лепим онај род, са омаленим растом, узаним плећима и широким куковима. Кокетеријом и мајмунлуком гледа она да се допадне човеку.

На истоку је — вели он — добро схва-

ћен положај човека а не на западу где је жена госпоја. Девојку треба васпитати за домаћицу и за потчињену. Европске су госпе саме криве што је већина жена несрећна и бедна но на истоку. По европском закону жена је еквивалентна са човеком, а то је апсурдно, јер тиме је *брак деоба права са двоструком дужношћу*, а да се то изједначи, то би закони морали женама и „мушки разум“ дати. Моногамија и западњачко право брака узрок је, те се многи намстни људи не жене, а тиме толике женскиње пропадају или остају усеђенице. Шта су друго — пита он — 80000 изгубљених у Лондону, но женске које су услед моногамије ужасно пропале, то су праве жртве човечије на олтару моногамије. За женске — вели он даље — као целину полигамија је доброчинство. Кад би Шопенхауер био добро познат са животом источних народа и са сљедствима полигамије, онда он неби заступао полигамију ни у колико. Јер не може се замислити да може бити добра за женскиње у оном уређењу, где се жена сматра као каква ствар, која се може држати и трпети докле се хоће и избацити на поље кад год је воља господарева. Није узрок моногамија оним несретницама што скапавају у јаду и невољи већ је криво целокупно уређење друштвено, а те несреће има зајиста више у полигамији на истоку. Дивљаци са својим полигамским животом нису за цело предмет зависти ни једном образованом Европејцу.

Ја сам напред напоменуо које су одприлике узроци Шопенхауеровог мизогинства и држим да лепа читатељка неће замерити одличном философу немачком на његовој мизогинији, у толико пре, што им је он дао прво место у човечанској љубави, и милосрђу а то је зајиста најлепша врлина човечанска. И сам *Шилер* лепо вели: *да је милосрђе најлепши украс жене.*

□.

Одговор
ИПОЛИТА ПИНДЕМОНТА.
Превео ***Лука Свиловић.***

(Наставак.)

Ну зар таких негрешних привара
Нељубљаху и народи умни?
Ниј' зар гробе без срама љубила
Римска, Грчка и Мисирска земља?
„Нек ти синко, земља буде лака,
Нек ти покој доли под земљицом
Не усмета н'једна ствар на св'јету·“
Мајка кличе, ко да слуша штогод
Ил ко једну искру од живота —
Још у тијелу ономе уздржи.
Кад мраморне споменике градиш,
Насићаш и насеш тешку болест,
Што ће теби мање душу мучит:
Чине ти се ближњи они дрази,
Пак су била ближња
Ких телеса близу тебе лежу.
Ну што р'јећу, Сицилијо мила,
О гробноме твојему дворишту,
Гђе становат с мртвим слаже живи?
Истина је, Фосколо преславни,
Од вјетара пространo краљевство
Ја јур брођах мојих младих љета,
И Сиканско море грибљах често,
И још често с вјерном лађом својом
Тихо тихо доп'рјех до отока,
Гдјено Улис изнађе Чиклопе.
А ја жена л'јепих и поштених.
Чудноватих ја туј виђох ствари!
Виђох гору, ка свеђ дими, теркад
А и гори, пак у вис избаца
Стјене измеђ огњевитих круга.
Виђох темпла, ка стократ мотраше
Страховито разећи се Етну,
И ка јоштер с' временом се боре;
Чим ср'јед траве, и поср'јед пржина
Изглед дају од хитрине давне
Како стара доба нам то гласе,
Аретуза, која у Грецији
Вал сребрени скровито котура,
И Алфео грчка рјека друга,
Што туј близу вре из дна пучине,
Становито чувство, (?) и сласт вода

Измеђ морских уздржи сланина.
Ну ствар брак (?) дивнија и јача
Онђе ми се на окол отвори.
Стани вели и мрачни под земљом,
Гдје у својих виђох уложница
Боговине на ноге здигнуте
Тол телеса у истоме руху,
У којему воздух одисаху.
Врх гуштера мртвих и врх коже
Ум се тако умори, и тако
Сок източи и мокрину сваку.
Да не само предњу слику своју,
Ну још месо након сто година
У свом кипу образи уздржа.
Смрт их пази, пака рекби преда,
Јел ил није својим зашла стрјелам
Кад јесенског одпадање лишћа
Означава нас свакога љета,
Да немање и животи љуски,
Одпадају, често, тер нас шаље
Врху мртвих л'јеват божне сузе,
Сила свјета тада богољубно
У затворе подземаљске слази,
Гђе згар висе много свјечаница:
Свак с'обраћа к драгоме образу,
И свак сухом на образу иште,
И находи туј слике познате.
Син, пријатељ, и брат туј находи
Оца, брата, пријатеља свога.
Туј трептећа свјетлост од зубаља
Мртве кипе здрацима обл'јева,
Тер од смрти јур заборављене
Нут! се мичу, рекби, мртве жиле.
Колико је успомена туте
Од опћених болести и гоја!
И колико друкчије се живе
Након доби, која у час мине!
У толико дочим се уздише
И сва скупа лелече жалостно
По замњетих на луке дворишта
Чини ти се да ледна телеса
На плач теже одговор ти дају:
„Мали проход два нам свјета д'јели."
Тим небјеше нигда смрт и живот
Пријатељски већма садружени.

Али призор ови може мнозим
Кроз устављат и смућат их јадно;
С'тог у пољу где ти се уздижу,
И бјеле се дични двори твоји
Које зелен, цв'јеће, и водени
Ромон и луг племенити реси,
(Што дједовска узгоји ти брига)
Нек почива, ак' већ неодише
Овог слатког воздуха ти жена.
Бјели мрамор, слика њечистоће,
Нека красно њу покрије туте;
Тер њезине невиности красне
Биљег, нек ти пода мрамор бјели.
Дал ту пустош нека ти посвети
Света вјера, без које на свјету
Страх је вељи сврнут очи на гроб.
Нек туј тече и тужи се вода,
Нек се црни дубрава зелена,
Нек се близу зарумени ружа,
Да јој мрамор, тек уб'рата реси.
Зар нечујеш с' красног дјела твога,
Гђе грлица сама с брјеса гуче?
Кад највеће прижи сунце с неби,
И највећем у муклу су поља
Нек т' околи зелен тмастог луга,
Кога сунце на све стране злати.

(Наставиће се).

Јованка Орлеанка.

СЛИКА ИЗ ФРАНЦУСКЕ ПОВЕСНИЦЕ У XV. ВЕКУ.

Од Павла Падејског-Пашина.

(Наставак.)

Војвода алансонски скупи једно оделење војске. Јованка сама буде наоружана; добије мушко одело, диван капут златом израђен; а све јој особито доликовало. Била је снажна али вита; лице јуначко, поглед пун меланхолије а и љупкости, коса јој по старом обичају кратко одсечена; добије пратњу као ратни пуковник: једног коњушара, два пажа, једног капетана. Застава јој била од беле свиле. На једном пољу посејаном љиљанима, бив

: слика спаситеља света, где седи на трибуна-у у облацима, са земљаном куглом у рукама, с :ва и десна били су анђели. Са стране беше аписано „Jhesus Maria“. Још само мача није мала; на то Јованка рече: да мора онај мач мати, који чело олтара, цркве св. Катарине Фјербоа-у закопан лежи. И заиста нађу мач, ао што је и казала, и тај јој исти у руке аду. И још су неки покушавали, да се је гресу, и да ствари други ток даду, али не-спаде за руком.

25. апр. дође у Блоа и ту нађе преко 000 наоружаних војника, отуд се крене даље, опито прво пошље енглеском заповеднику исмо, које је гласило: да Енглези поврате Французима, што су им отели и да се удале, ер иначе ће их постићи божија казан.

Цео поход је врло свечан изгледао, на-ред свећеник с крстом у руци певаше свете есме за њим јахаше Јованка у оклопу; изгле-аше као да се у њему родила. Војници су исто друкчије дисали. 29. апр. били су близу Орлеана. Војници у највећем одушевљењу. Французи су требали између разних утврђења град да уђу. Какве је планове девојка има-а, сведочи Диноа, чувени војсковођа, који ели: да су пре од бога него од једног чо-ека још мање од девојке. Но пут, којим је дарити хтела, чинио се најопаснији; за то евојку преваре. Но брзо увиде да је Јован-а право имала. „Ви сте хтели мене да пре-арате, али сте сами себе преварили“, рече м она, „план божији је бољи него ваш, у ени имате већу и бољу помоћ, него што би ам град или једна војска дала, у мени има-е помоћ свевишњега.“

29. апр. 1429. год. прошавши кроз не-пријатељску војску и тврде шанчеве, Јованка ђе у град на белом коњу с барјаком у руци а стране јој врли Диноа а за њом друга двор-ка госпоштина и ватрени војници. Народ ју највећим одушевљењем дочекао, јер ју је ао анђела божијег држао, а она одмах оде цркву, да ода хвалу богу. Од тог часа др-жаху се Орлеанци за непобедиме, а у ствари у и били.

Придошлим војницима буде Орлеан поја-ан. Девојка свуд издаваше заповести а на-лазаше се између града и непријатеља, који је гледаху, како свим маневрима управља без колебања, као какав стари војсковођа. На не-пријатељу могло се приметити да се изнена-дио и чудио и да га је неки страх обузео, јер и он гледаше у Јованци надземну али — паклену силу; народ њен држао је њу за ве-ћу обрану, него зидине и тврђаве што су. Није се никуд ни макнути могла, а да није си-лан свет за њом јурио. Један Орлеанац пише: да су 300 Енглеза надвлађивали хиљаду Фран-цуза, а сад доста беше 500 на сву енглеску војску, одмах сутра дан, кад је у град ушла, хтела је, да на непријатеље ударе, али силом, на жељу других вођа мораде од свог плана одустати. После мањих чаркања учинише вође једног дана против воље јованкине јуриш. Баш је уморена спавала, кад је гласи пробу-дише: „Mes voix ni appelleut . . , — nos gens ont bien à besogner. Le sang de nos gens coule par terre“, рече, ђипи и потражи брже коња и оружје, јер је зло учињено, крв француска се пролила. Под капијом нађе рањенике и утеклице. Брже боље скупи још нешто војника улије им духа храбрости, пожури се у убојни ред и после подужег боја неки шанчеви не-пријатељски буду заузети; многи Енглези из-гинуше, а још више их буде заробљено.

Дивно је код ње то, што је увек хла-днокрвна била, при атакирању прва с барја-ком у руци, на повратку последња на бојишту, — као какав Ханибал — да осигура повра-так. У боју није крви проливала, мач је у крајњој опасности употребљавала. Енглезима остаде још један шанац и тврђа названа le fort des Tuorelles, која чуваше мост од солоњ-ске стране. Осим што је та тврђа јака била, добили су Енглези још и помоћи. Француски ђенерали саветујући се, решише да још не нападају, док не стигне помоћ. Ал девојка промени резолуцију. 6. маја нападну непри-јатеље и истерају их из шанца. Сутра дан хтеде на саму тврђу да нападне; но ту је језгро енглеске војске бранило. Вође се једва решише, учинише нужне наредбе и запове-дише да се капије затворе. Али Јованка им рече: „ви сте били у свом ратном савету, а ја сам у свом, план божији ће се испунити а

људски ће пропасти“, те заповеди, да се све капије отворе. Јуришем управљаше девојка таком вештином, да је и најискусније вође задивила. Једне је храбрила, да се чврсто држе, друге је напред шиљала, а посред убојне вике чуо се њен глас „en nom Dé“, а онда обећање победе. При свем том буду Французи потиснути; видевши то Јованка, појури напред, скочи у шанац и једва подигавши неке мердевине, поче се горе на тврђу пењати. Али, на њену несрећу буде стрелом ударена, баш између врата и рамена; с мердевина се стропошта доле и падне у несвест. Кад је дошла к себи, нађе се посред Енглеза, који се ... дом њеним осмелише; дигне се брже боље и почне се врло вешто и одважно бранити. Ж... де Гамаш притрчи јој у помоћ и избави ј... из непријатељских руку. Одмах је однесу с... бојишта, скину јој оружје и почну рану пре... вијати. Од великог бола плакала је сиротица али на мах задахнута натприродном одва... ношћу, сама себи извуче стрелу а рана ... дубока показа. Кад јој крв појури, рећи ...: „то није крв, што из ране тече, то је сл... ва.“ После тога желела је само, да се ис... веди, и они јој учинише по вољи.

(Наставиће се.)

Српске народне песме.*)

СКУПИО ИХ МИЛ.

I.

Сестра Ивана бана.

У Ивана млад-Ивана бана,
У њега нам лепу сеју кажу
Јесте лепа, ал је врло млада
Још потпуно ни петнаест лета.
Због ње су се земље завадиле
Девет бана из девет земаља
И два краља из две краљевине
И два цара из две царевине
Перим-паша иза Цариграда.
Писма пише паша Перим-паша,
Писма пише млад-Ивану бану.
Књигу штије млад Иване бане
Књигу штије грозне сузе лије.
Пита њега сестрица Милица:
А што плачеш мој брате рођени,
„И досад си писма прегледао
„Ал ти ниси грозне сузе лио.“
„„Кад ме питаш сестрице Милице,
„„Кад ме питаш, право да ти кажем,
„„У зао час родила се сејо,
„„У зао час родила се лепа
„„Да изгубим главу због тебека.
„„За тебе се земље завадиле
„„Девет бана из девет земаља,
„„И два краља из две краљевине,
„„И два цара из две царевине,
„„Перим-паша иза Цариграда,
„„Па сад мени Перим-паша пише,
„„Хоће тебе за верну љубовцу.““
Ал' беседи сестрица Милица:
„Ти не плачи мој брате једини,
„Лако ћемо са тим учинити,
„Како паша са сватови дође
„Ја ћу стати до ручна девера
„А ти брате добре коње примај.
Још су они уријечи били,
Ал' сто ти кићени сватова.
Чим дођоше кићени сватови,
Она стаде до ручна девера
А брат Ива добре коње прима.
Кад то виде паша Перим-паша,
Тржe сабљу одсече му главу.
Кад то виде сестрица Милица
Плећа даде, па бегати стаде.
Ал повика паша Перим-паша:
„Ухватите Милицу девојку,
„Вежите јој њене беле руке
„Баците је у ту лаку шајку.
Ухватили Милицу девојку
Везали јој њене беле руке

*) Ове сам песме чуо од Милеве Грујићеве Новосаткиње. Да-ли им је овде и поникло, то не умем ... но ипак, пре бих реко, да није. На сваки начин занимљиво ће бити упоредити једне и исте песме, а ... два облика, како предањем долазе у друге крајеве и у колико се мењају. То мислим да ће се постић... ове песме заиста нису овде на свом врелу, и ако се нађу онде *где* су поникле, и *како* су поникле.

Бацили је у ту лаку шајку
Оду свати морем певајући
Оста Иван мртав лежајући.
Кад су били близо бела двора
Замоли се Милица-девојка
Замолила ручнога девера
„Одреши ми моје беле руке,
„Да умијем моје бело лице,
„Да облачим моје бело тело.
Преварн се ручни јој девере.
Не умива њено бело лице,
Не облачи њено бело тело,
Већ узима свилену мараму,
Веза очи, па у море скочи.
Ал' повика паша Перим-паша:
„Ко ухвати Милицу девојку,
„Свога ћу га обасути благом.
Ал' беседи Милица девојка:
„„Не хватај ме пашо Перим-пашо,
„„Не хватај ме, ухватит ме нећеш,
„„Волем бити морској риби рана,
„„Нег' љубити свог' брата душмана!“

ЛИСТАК.

ПЕСМЕ СТАНКА ВРАЗА.

Наш уважени сарадник и пријатељ г. *Вид Вулетић-Вукасовић* послао нам је нековико песама Станка Враза, од којих су неке рукчије штампане него овде. Враз их је некад ослао уреднику „Српско далматинског магазиа“ г. Ђорђу Николајевићу и занимљиво је, што раз нарочито захтева, да му се песме *ћирилиом* штампају. Но ми пуштамо овде сам допис г. улетића о томе, као и писмо Станка Враза, ојим је спровео песме своје уредништву Магазина“ а за тим доносимо и саме песме. опис г. Вулетића гласи:

Драги господине Уредниче!

Писмо Станка Враза, штампано у 35-ому оју „Јавора“ т. г. било је прочитано велијем одушевљењем у нашој домовини.

О томе ми је писало више пријатеља ше књиге, а заслужни господин поп Јован ућин послао ми је изворни рукопис славно- Станка те га овако попратио:

„Велечасни Господине! У броју 35-ому огодишњега „Јавора“ објелоданисте писмо к. Станка Враза. По доброти једног госдина добио сам, те Вам шаљем, неке изворпјесме Покојника. Исте је послао био тањем православном пароху у Дубровнику сподину Ђорђу Николајевићу, као уреднику *Србско-Далматинског -- Магазина*“. У свес- г. 1841. тога љетониса печатана је „Кита олиста“, а год. 1843-е „Лист из Ческе, годе.“ Изволите видјети били се објелоданити имали у Магазину некако заостали нештампани: „*Лист из Пољске*“ и „*Лист из Руске*“ са пропратнијем писамцетом покојног Пјесника и т. д. У Котору, 11. Октобра 1885.“

Жалибоже није ми при руци дотичнијех Магазина, да упоредим речене двије пјесме, ал' ми је очитовати, да су све четири објелодањене год. 1864. у *дјелима Станка Враза*, бива у другој књизи „*Гласи из Дубраве Жеровинске и Гусле и Тамбура.*“ Ну са свијем тијем није с горега, да се иста нова печатају у Јавору из овога изворника, јер је ту големе разлике, па се могу упоредити, те ће се по њима вињети како је пјесник гладио своја дјела*). Лист, колико ми је познато, до сада није био штампан, те се веселим, да га дарујем нашој књижевности, јер је зламенита и цигла црта лакога великана, који је био анђелом мира између једнокрвне браће, па је за живота тако био лијепо и успио. . .

У Корчули, дне 16. Октобра 1885.

Ваш пријатељ
Вид Вулетић-Вукасовић.

Ево тог писма Вразовог:

Писмо Станка Враза на госп. Ђорђа Николајевића.

Ето Вам прилажем њеколико пјесамах, које баш под руком имадем. Послао би Вам можбит гђе коју бољу, да нисам баш на путу; а писма моја понајвише у Загребу. Ако

*) Обичаје се и код осталијех народа штампавати и по више огледа су *fac-similom*, да се види поступак у глађењу пјесме.

Вам угађају, изволите им дати мјесто у Вашем Магазину г. 1841. *Ја свакако желим, да све пјесни, које од мене примете* ***ћирилицом*** *дадете притискати.* Молим Вас дакле, да и ове принеске *удостојите ћирилицом преписати* прије него јих метнете под штампу. Ну при преписивању изволите метнути пјесму последњу *(* Лист из Руске)* на мјесто пјесме треће *(Лист из Пољске)*, а ову *(Лист из Пољске)* поставите на последње мјесто. Толико за преписаоца.

— А Ви ми били, господине, здрави!

Станко Враз.

Песме су то ево ово:

КИТА ТРОЛИСТА.

Поклон сестри Анки удатој М. . . .

Сестро Анко, срце мило!
Љубав твоју толи многу
Наградити како могу,
Од колевке моја Вило?

Смјели плавац, кад остави
Дом и љубу у немиру,
Шиље бисер, злато, виру
Из даљине сву да јави.

Ја остави крај мој родни,
Твог се лиших ока мила,
Слаба простре сва вјетрила
На пут стлизки и заходни.

Ах на даљне брежине су
Зањеле ме буре страсти!
Гђе се диже Слава цвасти
У китноме свом уресу.

Ал гђе ј' бисер, злато мени,
Благо за ким свијет блазни
Оно ј' за ме пјесак празни,
Пред љубавју дар малени.

За јавит ти љубав чисту,
У три разних башчах свите
Из стоцвјетне набрах ките
Киту за те ту тролисту.

Прими, Анко, дарак мио
Којим Теби брат подвори;
Благосови и говори:
„Скоро ми се, ох! вратио!“

I. ЛИСТ ИЗ ЧЕСКЕ.

Јагоде *).

Мила оде по јагоде
У зелен-горицу,
Оштрим трном ај прободе
Белу си ножицу;
Ах неможе већ убогом
Мила ступит ногом.

Ој ти трње оштро трње
Зашто с' озледило?
За то ћеш се, оштро трње,
Изчупат немило.

Чекај мила туј у хладу
Гђе ј' зелена јела,
Док потрчим на ливаду
По коњица бјела.

Коњиц пасе низ ливаду
По густој се трави,
Љуба пако ма у хладу
На мила борави.

Поче љуба туговати
Под јелом тихома:
„Што ће казат моја мати!
Ја несрјетна мома!“

Казала ми вазда мати:
„„Чувај се јунаках.„„
Зашто јих се ја чувати,
Тих добрих момаках?“

Тим дотрчах на коњицу
Кано снег бјеломе
Па га припех о гранчицу
Уздом сребрноме.

Па пригрлих дјеву к боку
Цјеливајућ усти, —
Еле дјева бол жестоку —
Три из мисли пусти.

Грлисмо се цјелујући
До сунчна запада:
„Ајде, мили, брзо кући!
Сунце нам запада.“

На коња се бацих свога
Кано снег бјелога;
У наручај примих мому
Те одјаших дому.

II. ЛИСТ ИЗ ПОЉСКЕ.

Разговор *).

О моја љубљена! на што разпра ова?
Зашто, мојим речма хтиућ чувство подјелити
Ја не могу душе у душу ти прелит?
Зашто се ја трудим дробит ју на слова,

*) Глед: Рукопис Краловдворски: *Jahody.*

*) Глед: Поезие Ад. Мицкијевића: *Rozmowa.*

оја прије нег се суха срца хвате,
а устам разпрше, у лед се обрате.
убим те, ах љубим! „стократ вичем тадар,
Ти се жалостиш и почимљеш гњеват,
а љубави своје опет нисам кадар
оста изговорит, изразит, изцјеват.
е ка мртав незнам ни начин ни добу,
дат знак живљења, одкупит се гробу.

морих већ уста бадавним ужићем,
ада ћу са твојим стопит јих устима,
е се разговарат сама срца бићем,
азблудним уздисим, рајским целовима“
ако разговарат сате, данке, љета,
ај до конца свјета, и по концу света.

III. ЛИСТ ИЗ РУСКЕ.

Сињи голуб*).

Стење голуб сиња тица,
Стење он и дан и ноћ,
Јер му мила другарица
Одлетела дал’ко проћ.

Он љувено већ негучи,’
Нит незобље пшенице
Већ тугује, тугујући
Сузам мути женице.

С шибке хвоје он на хвоју
Прши вазда самотан,
Другарицу драгу своју
Жудећ к себи од свих стран’.

Жуди ју, ал — ах! залудо!
Другчи ј’ удес однио!
Без пристанка сахне худо
Голуб страстан, вјеран, мио.

Састави се са травицом,
Кљун завину под крила;
Јур нестење за милицом
Ниј, голуба већ мила.

Поврати се затрављена
Опет драга и љуба
Падну мила врх љубљена
Буди — буди голуба.

Јад јој паде у њедарце,
Трипут мила обшета,
Узањ леже . . . . Анко срце!
Па нестане опета.

Станко Враз.
Родом из Штајера.

*) Глед. *Livre de lecture Russe: Dimitriev: Sizoj golubočik.*

РАЗНО.

(***Лекарева сплетка***). Персијски краљ *Кир* II. († 529 пре Хр.) обрати се на египатског краља *Амазиса* († 526) с молбом, да му пошље очњег лекара из Египта, јер су ови лекари у оно време били најславнији. Амазис му испуни жељу и пошље му једног лекара; но лекар, који је морао да иде у Персију, а своју породицу код куће да остави, разљути се веома на Амазиса, што је баш њега онамо послао, те је мислио како да му се освети. Кад је Кир умрьо и на престо дошао *Камбиз* II. саветује лекар овоме младоме краљу, да запроси кћер краља Амазиса, јер је унапред знао, да се та просидба краљу Амазису допасти неће, а знао је и то, да ће Камбиз, ако му се прошња одбије, заратити се с Египћанима. Тако је и било. Амазис је хтео Камбизу да подметне кћер пређашњега владаоца од Египта, на што се Камбиз разљути, подигне војску против Египта и покори га својој власти. И тако је Египат, који је толико хиљада година постојао, изгубио самосталност своју због сплетке једнога лекара.

(***Критика***), Неком врло строгом критичару у музици приступи неки млад дилетанат, који је у некој дворани одсвирао нешто на гласовиру, те га замоли, да му каже свој суд о њему. Он је рачунао, да ће га критичар похвалити. Упитани ће му одговорити: „Ви заслужујете, да вашу свирку слушају све сами *Бетховни!*“ (Ово је младићу врло ласкало, но критичар ће на ово одмах додати:) „А Вама ће бити познато, да је Бетховн био *глув.*

(***Лек против беснила***). Славни *Пастер* у Паризу изумео је нов лек против беснила, што долази од уједа бесне животиње. Недавно је саопштио свој начин у француској академији. Он то чини каламљењем. И сад лечи 11 болесника, за које пишу новине да им је већ боље. Кад стручни листови донесу свој суд о овоме, саопштићемо нашим читаоцима.

(***Паностан савет***). *Први Официр*: Ја имам толико дугова, да ћу морати или оженити се или се убити. *Други Официр*: Па ожените се! А убити се можете и после!

(***Школе за глувонеме***). Израчунато је да у целом свету има око 800.000 глувонемих, и да је од њих 63% глувих рођено, а 37% касније оглувило. За њихово изображење постоје 397 школа са 2000 учитеља. У тим школама учи се њих 26.473. Од таквих школа има у Немачкој 90, у Аустро Угарској 17, у Швајцарској 11, у Аустралији 2, у Белгији 10, у Бразилији 1, у Канади 7, у Данској 4, у Француској 67, У Енглеској и Ирској 46, у Јапану 2, у Италији 35, у Луксенбургу 1, Мексику 2, у Нидерландима 3, у Новом Селанду 1, у Норвешкој 6, у Португалији 1, у Русији 10, у Шведској 17, у Шпањолској 7, у Сједињеним државама у Америци 65 и у Бомбају 1.

(***Н. Владика***). У Београду има један вештак у врло ситном писању по имену *Н. Владика*. Његовог посла има и овде у Новом Саду по књижарама. Сад је поклонио Народној библиотеци у Београду један а бум

са 14 разних примерака свога ситнописања и у једном оквиру један динар, на коме је ситно исписана цела прокламација од 1878. о независности Србије.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Ушао је у штампу **„Полаженик“** књижица за децу и одраслије са оригиналним садржајем од г. *Радована Коштунића.* Песме са сликама у књизи овој јесу нове од чика Јове Змаја, насловна је слика чика Стеве В. Поповића. Ова ће књижица за три недеље дана бити готова, имаће 6 челикорезних слика, изнеће 7 — 8 штампаних табака 16-ине, а коштаће само 30 новч. Према садржини и цени смемо тврдити, да је ово најјевтинија књига те врсте. **„Полаженик“** је најзгоднији поклон деци за Божић, с тога слободни смо нашим сл. цркв. школским општинама и г. г. учитељима „Полаженик“ најтоплаје препоручити. Г. учитеље молимо, да се заузму око скупљања претплате и да нам имена претплатника и претплату за времена пошљу, како бисмо имена им у књизи штампати могли. Скупљачима а и купцима на више само за готов новац дајемо 35% рабата. Претплата шаље се потписаној штампарији. У Новом Саду, на св. Димитрија 1885. год **Штампарија М. Димитријевића.**

Изишао је из штампе **„Орао“** велики илустровани календар за годину 1886. уз сарадњу српских књижевника уређује *Стеван В. Поповић.* Година дванаеста. Овај највећи, најбољи, најлепши а по томе и најјефтинији српски календар, који је за ово једанаест година распрострт у више од 150,000 комада по свима крајевима где год има Срба, штампан је и ове године на лепој, углађеној артији брзотиском што штампа нарочито слике. — Календарски део „Орла“ уредио је највештији зналац овога посла у нас проф. *Александар Сандић.* Овај део доноси: знамените године српске и опште, годишња времена, помрачења сунца и месеца, црквено рачунање времена, пасхалију, небесне знакове, сунца и планете, брижљиво писану планету владарку. У сваком појединим лепим знацима урешеном месецу стари и нови календар, мене месеца, гатање о времену, предзнаке о години, радње месечне на дому и у пољу, народне и земаљске светковине, разне белешке, винарски календар уз то чисто изрубрициране листове за бележење. „Орао“ доноси и у овоме своме дванаестом лету за год. 1886. богат и одабран садржај урешен уметнички израђеним сликама. Забавно-поучни садржај „Орла“ за годину 1886. грана се на ове одељке: I. *Народне Задужбине:* Животописи и завештаји: а) Мајор-Миша Анастасијевић, б) Атанасије Петров син Герески. од С. В. П. 2. *Приповетка из српског живота:* Црвоточина. од С. В. П. 3. *Народно Здравље:* а) Алкохолизам, седми чланак од Дра. Ђорђа Натошевића. б) Правила за очување здравља. од *. 4. *Народна Привреда:* а) Орлићева кошница, од Јована Живановића б) О гајењу пиће. в) Вртарске поуке, од Б. 5. *Правне Поуке:* Закон о разрешењу граничарских задруга у Угарској, од Б. Д. 6. *Народна настава:* а) Кућа је први бранич народности, од С. В. П. б) Оснујмо „Народну црквену библиотеку и музеј српске митрополије и патријаршије,“ од С. В. П. в) О дацијама или како се обогати? г) Шта могу местни школски управитељи? д) Спасавајмо наше народне школе, од С. В. П. е) Српска рађа на земаљској изложби у Будимпешти, од С. В. П. 7 *Белешке уз наше илустрације.* Уз овај садржај иду Вашари и Огласи Илустрације за „Орла“ израђене су у уметничким заводима. „Орао“ за 1886. доноси ове слике: I. Насловну слику: 1. Вук Стефановић Караџић. II. Ликове: 2. Мајор-Миша Анастасијевић. 3. Атанасије Петров син Герески. 4. Димитрије Матић 5. Димитрије Ружић, 6, Влахо Буковац. 7. Никола Атанасијев Плавшић. 8. Јово Митрићевић. 9. Савка др. Ј. Суботића. 10. Виктор Иго. III. Слике из наших крајева; 11. Велика школа београдска. 12. Сељачка кућа у Лици. 13. Црногорка. 14. Хајдук на одмору. 15. Бакреница. 16. Срне. 17. Циганка. IV. Слике из Русије: 18. Кавкаска цура. V. Слике из словенских крајева: 19. Златни Праг у Чешкој. VI. Слике из Арапске: 20. Пошта у пустињи. 21. Бедујин на молитви. VII. Са угарске земаљске изложбе: 22. Српске црквене старине I. 23. Српске црквене старине II. VIII. Слике народних светитеља: 24. Ћирил и Методија, слов. апост. просветитељи. „Орао“ за год. 1886 стоји само 50 новч. или 1 дин. Наруџбине из Србије прима књижарница Велимира Валожића у Београду која рабатује 20 — 25%. Из свију осталих крајева упућују се наруџбине на потписану штампарију. Растуривачима и купцима за готово дајемо највећи уобичајени рабат.

На „Орлови“ крили узлетио је **„Царић“** мали календар са сликама за год. 1886. Цена му је 20 новч. или 2. гроша. Рабат и наруџбина као у „Орла“. У Новом Саду 20-ог Октобра 1885. **Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.** издаватељство „Орла“ и „Царића.“

НОВЕ КЊИГЕ.

Junácké kresby černogorské. *I. Sepsal Josef Holeček. U Praze 1884. Tiskem U Nauberta na Smíchov Nákladem vlastním.* — Прву од ових слика „Борба (мегдан) Марка Миљанова са Пеком Павловићем“ донели смо недавно у нашем листу.

Милош Обилић, *српска народна певанија.* Одабрао и уредио *Александар Сандић.* Друго илустровано издање. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду. 1885. — Уз ову збирку народних песама има предговор Сандићев и 12 лепо израђених слика на посебним листовима. Цена 50 н. велика 8-ина стр. 135.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 45. У НОВОМ САДУ 10. НОВЕМБРА, 1885. Год. XII.

Азиз и Азиза

ИСТИНСКА ЉУБАВНА ПРИЧА СА ИСТОКА.

(Наставак.)

Бог с тобом, мој Азизе, рече она та ја не казах то да се ругам теби или њој. Занесох се својом главобољом и овом крвљу што је сада убрисах; али ето, глава ме више не боли а крв ми не лева из чела. Де ла ми причај, шта ти се данас догодило.

Ја јој тада испривоведах све по реду, а кад испричах заплака се.

— О мој Азизе, рече ми тада она, за ништа се не брини. То је најбољи знак да се милујете. Она ти се није јавила јер је хтела да те окуша и да види колико си стрпљив и искрен у љубави према њој. Иди сутра опет на исто место, па добро памти знаке које ће ти дати. Срећа ти није далеко, а туга ће те брзо проћи.

И стаде ме тешити; али ја се још јаче забринух. Она ми принесе јестива да се прихватим, али га ја ринух ногом; јестива се просуше.

— Луд је сваки који се заљуби, рекох ја, и не зна за глад и за умор!

— Тако ми Бога Азизе, рече Азиза, то су прави знаци од љубави.

И она се саже да прибира просута јестива и плакаше; убриса јестива која се пролише, па онда приседе уз мене да ме утешава. Ја пак, само у Бога просих да што пре сване.

Чим се дан указа, ја одох на место где до синоћ преседих; журно униђох у улицу и посадих се на ћепенак. На један мах капци на прозору отворише се и ја сагледах моју драгу која се осмехиваше. Нестаде је за мало па се опет врну и носаше један жижак и лисје зелено. Жижак метну на лисје зелено, растресе своје косе и спусти их преко образа, па онда се трже назад и затвори капке.

Срце ми ускипе на те тајанствене знаке; она ми не каза ни једне клете речце, а ја сагоревах од жеље и жудње. Одох кући са очима уплаканим и срцем чемерним. Нађох Азизу седећиву, наслонила главу на зид. Чинило се да јој срце пуцаше од бола; али када ме сагледи какав изгледам, она ми не каза ништа. Ја је погледах и видех да јој очи беху црвене од силнога плача. Она беше несретна и говораше ове речи песникове:

Онамо где си, буди спокојан, о ти који си ми срце преузео;

Онамо где се нађеш вечерас, Бог нек је с тобом и да те сачува од сваке несреће и сваке напасти.

И нек би ти поточићи вазда нудили бистру воду своју;

А за мене, сузе моје биће ми напитак; све ће ми бити милије од твога одсуства.

Када сврши, она се обазре и виде ме. Убриса сузе своје, али јој туга беше толика, да за дуго немогаше до речи доћи.

— Кажи ми, мој Азизе, рече она на послетку, шта ти се сада десило.

Када јој све казах, она зачe говорити.

— Стрпи се, рече ми, час среће твоје наступио је. Што је расплела косе своје и спустила их преко лица, тиме ти је казала: „Када ноћ падне и тама сакрије светило дневно, тада ћеш доћи.“ Што ти је лисје показала, казала ти је: „Када дођеш, уннђи у башту за улицом.“ Што је жижак изнела, казала ти је: „Када у башту уннђеш, окрени се на ону страну и пођи где угледаш светлост.

Када саслушах те речи, не могох се уздржати да не кажем:

— Колико си ми пута, рекох јој, то проридала, па опет ја цељи своје не постигох. Твоје су речи залагивање.

Азиза се стаде осмехивати.

— Стрпи се до вечери, па ћеш се уверити. Друге љубав мори толико година, па сносе и јуначе се да утуле огањ страсти своје. А ти, ти љубиш тек недељу дана, Па што си толико нестрпљен?

И пређе ми и труђаше се да ме ублажи слатким речима. Није смела да ми принесе јестива, јер се бојаше мојега гњева. Само ме разодену.

— Остани крај мене, мој Азизе, да бих те бар тешити могла. А ако буде воља божија, ти ћеш скорим бити код твоје драгане.

Ни главе не обрнух већ рекох: „о Боже ускори то!“

Када наступи ноћ Азиза горко плакаше. На поласку ми пружи комадић мирисава корена да замиришем уста. Па како пођох пре вечере, она ми паде око врата и загрли ме. Пођох журно, а када стигох до баште, угледах отворена врата. Уђох, а по даље сагледах светлост и упутих се тамо. Ступих у дивну једну дворану, која беше на свод изведена а тај свод беше од ебеновог дрвета и седефа. На средини тога свода висаше кандило. Ћилимови свилени извезени златом и сребром застираху зидове. Испод кандила горела је велика воштаница, а на сред дворане беше малено језерце са водоскоком, украшено различитим сликама. На близу беше софија застрвена свиленим убрусом, а поред ње велики суд од кинеске глине пун вина, на коме је пливао кристалан зарф оиточен златом. Беше ту и велики један суд од сребра са заклопцем. Отклоних га и видех у њему различито воће: смокве, шипкове, грожђе, поморанџе, лимуне; а то воће беше измешано са мирисним цвећем: ружама, јасмином, каранфилом и шебојем. Цело ми се место показа као најлепше место на свету и страховање ми се разби. Али нигде не видех живе душе, ни црнца ни роба, који чува ову богаштину.

Посадих се и очекивах драгану. Прво доба ноћи проће, па друго, па треће, а ње ни од куда. Огладнех, јер већ давно ништа окусио нисам од сил-

нога дерта љубавнога. А после, кад се видех у оваким приликама вера ми оживе у речи Азизине, и душа ми се осећаше мирнија. Мирис јела поређаних на синији после ми стаде голицати вољу за јелом. Приступих синији, подигох убрус и угледах у великој једној чинији четири печена пилета обасута разном миродијом. Около те чиније са печењем четири биљурске зделице, у једној шећерлеме, у другој зрна од шипкова у трећој гурабије, у четвртој *кадајиф.**)

Заложих се прво кадајифом, па онда делом печења; онда после неког устезања, наклоних се на гурабије и поједох колико сам год могао. Онда узех јести слаткише — слатко и шећерлеме, колико ми залегаше. Прождатах још и комад хлеба. Трбух ми се напуни, већ ми мучно беше да седим. Мучније ми беше да бдим. Наслоних главу на један подглавак, а најпре умих руке. Сан ме свлада и ја уснух.

Када тренух из сна, сунце беше већ високо одскочило. Видех по пресима мојим просуту со и ситан угљен; скочих на ноге, отресох се и гледах на све стране. Не видех никог. Драгана је долазила док сам ја санак боравио и намерила ме спаваћива на поду. Застидех се; туга ме свлада, сузе ми потекоше и стадох сам себе оплакивати. Погнух главу и кретох кући својој.

Застадох Азизу где плаче и прса своја грува. Она је мрмљала:

Моја снага сахне а срце ми је рањено, сузе ми теку низ образе.

Драган за мене и не хаје, али све што драги чини драго је.

Када ме угледа, утре сузе своје и приступи ми мило говорећи.

— О мој Азизе, рече она, ја се надам да је Богу драго било учинити ти, да загрлиш ону, која ти је у срцу твоме драга. Може ли ми когод замерити сузама, што их пролевам када те не видим? Али, ја бар не рођем на Бога.

Онда ми се смешаше, осмехом усиљеним, бејаше мила, разодену ме и гледаше ме у лице.

— Тако ми Бога, рече она, твоје лице не приличи на лице онога јунака, који ноћцу проведе у драгином наручу! Испричај ми шта ти се десило, мој Азизе.

Испричах јој све по реду. Она се осмехну опет истим осмехом.

— Жао ми те је, мој Азизе! рече она. А Бог дао да свисне она, што ти срце кида. Та женска глава много је лукава. Но чуј, Азизе, шта ће со казати: „Уснуо си; значи, бљутавог си укуса;ваља да се осолиш, те да устима пријатнији будеш. Сан је јаранима забрањен; твоја љубав је лаж. — Али ни она тебе, мој Азизе, много не воли, када те је могла оставити да спаваш. А што се угља каса, он ће рећи: „Цри ти образ на Божијем дивану, јер лажеш у љубави. Млад си још и зелен, јер ти је само до јела, до пића и до сна.

Када саслушах те речи, падох у очајање.

— А Бога ми, рекох ја, то је права истина! Ја сам спавао, а заљубљени не спавају. Сам сам крив својој невољи; моје је зло јело и сан.

Али шта ћу сада? Кажи ми, шта ћу? Смилуј ми се, или ћу умрети!

А моја ме Азиза гледаше као очи своје.

— С драге воље, рече она. О мој Азизе, ја сам теби често говорила, да ми може бити да слободно по граду идем, ја би вас обоје скрила; скрила бих миловање ваше скутом хаљине моје, само да ти по вољи буде. Али ја ћу опет учинити све што могу. Чуј ме: отиди јој вечерас и пребуди тамо. Ма колико ишчекивао, уздржи се од јела, јер јестиво доноси сан. Она ће ти доћи тек пред поноћ. А Бог нека те сачува и њезине срџбе!

(Свршиће се.)

*) Турска посластица, прави се од *нишесте,* уља и меда.

Златно руно.

ДРАМАТИЧАН СПЕВ.

I. Гост. — II. Аргонавте. — III. Медеја.

Од Фрање Грилпарцера.

Превео **Стева Тоџин.**

I. ГОСТ.

ТРАГЕДИЈА У ЈЕДНОЈ РАДЊИ.

(Наставак.)

Ајет (Медеји).

Та странчев мач!

Медеја.

Нашто?

Ајет.

Та ишти га!

Медеја (Фриксу).

Твој мач ми дај!

Фрикс.

Шта велиш, девојко!

Ајет.

Необично је њојзи оружје,
У нас се миран свет не оружа;
А теби смета.

Фрикс (Медеји).

Је-л' то и захтев твој?

(Медеја окреће главу.)

Не љути се! Та ја не одричем.

(Предаје јој мач.)

Небесноме се предајем и теби!
Ти сама јеси мир; па прими мач!
А сад у дом твој, драг' домаћине!

Ајет.

Изволи, ја ћу сад!

Фрикс.

А ти Медејо?
Та дођи *и ти* за наш вес'о сто!
Ми, друзи, весело, к'о храбро на мору.

(Одлази са својим друговима.)

(Медеја седа на клупу од стене у прочељу и разгледа своју стрелу, подигнув је са тла. Ајет стоји на другој страни прочеља и прати очима слуге Фриксове, који уносе у кућу злато и богато посуђе. — Дугачка почивка.)

Ајет.

Медејо!

Медеја.

Оче!

Ајет.

Шта мислиш?

Медеја.

Ја? Ништа!

Ајет.

О странцу, питам.

Медеја.

Та брбља тек;
Дотужа ми!

Ајет.

(приступив јој нагло).

Јели? Брбља лаж,
Тај подли зликовац,
Скрнавник бога, храма крадљивац!
Убићу га!

Медеја.

Оче!

Ајет.

Да, да!
Зар да он однесе све то благо,
Што је покр͡ао у бога самог?
Сам је рек͡ао да је скинуо
Златно руно с плећа божија,
С громовника Перонта,
Штитника Колхиде.
Заклаћу га теби, Перонто!
И осветићу те!

Медеја.

Да га убијеш, странца, госта свог?

Ајет.

Гост? —
Да-ли сам га ја звао у свој дом?
Дочек͡ао га хлебом, сољу ли,
И нудио му овде станишта?
Гостопримство ја му не нуђах;
Сам га *узе;* сад нек каје то!

Медеја.

Оче, Перонто убиство казни!

Ајет.

Перонто *налаже.*
Није-ли га скрнавио јадник,

Те слику му украо у Делфи?
Гњевни боже сам га посла' амо,
Да га казним, да осветим бога,
Сперем срам са њега и са себе!
Златно руно тамо н' оном копљу,
Колхиђана светињу божанску,
Зар да странац, хајдук обесвети?
То је *моје!* Бог га мени шаље;
За *победу и освету* само,
Тек *нашима* нека буде залог! —
Унос'те само благо сво!
Увоз'те сами жетву ми!
— Сад ћути, хајд'! да се не досети;
Да није сметње нашој освети.
Хајдемо сад!

(Обоје улазе у кућу.)

Долази један *Колхијски капетан* са *војницима*.

Капетан.

Овамо су нас послали. Нашто?

(Један *Колхиђанин* из куће.)

Колхиђанин.

Овамо!

Капетан.

Ево нас!

Колхиђанин.

Тихо!

Капетан.

Шта је?

Колхиђанин.

Разредите се; па кад један странац —
Ал стој! Долази неко! — Хајд'! Чућете.

(Сви одлазе.)

(Наставиће се.)

Слава.

ПРИПОВЕТКА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

(Наставак.)

Табунов се насмеши и мало за тим замисли. Каква се сенка привукла управо до његових црта, док је рукама преко лица прелазио, онда се као и пре насмеши мало и прозбори: „питате ме дакле, шта је слава по мом назору? Па нек буде, рећи ћу. Али вам дајем на знање, да ће то врло дуго трајати — то је читава историја.“

„Па ништа то: — Само приповедајте! Имамо још доста времена!“ ишло је од уста до уста радознале дружине.

„Пре свега, молим још једну чашицу чаја.“

За тим, док је под буцмастом руком Ане Кириловне из сребрног соколовог кљуна, на што беше запушач брзовара налик, чашица пунила са течношћу, укрутио је Табунов папирос (цигарету), на што, после одмерених гутљајева чаја и неколико заокружених мирисних облачића, овако поче: „лане један пут у пролеће, дође к мени после базара један чески насељеник из Методијевке и умоли ме, да дођем до његовог боланог сина. Ја му дадем реч, да ћу после подне доћи тамо, да видим, и одма после ручка одјездим на свом коњицу до оближње чешке насеобине. — „Прошли сте сигурно и ви онај свој крај?“ обрати се ту лекар к мени, а кад климнувши главом посведочим, настави даље: „но дакле, видели сте тамо групу скромних кућерака, који с једне стране на самом подножју горе леже, а с друге стране на окрајку мочварне шуме, кроз коју се не може продрети. Међу тим може се то сеоце и одавде видети. Осим те, налази се у тој крајини и других чешких насеобина: Ћириловка, Глебовка, Владимировка, Павловка и Варварка. Влада је наша хтела цео тај предео, кад се Черкези иселише, Чесима да насели. Али то некако не испаде за руком. А за што? О том нећу ја да доносим пресуду. Извесно је то, да је цело то колонизирање остало при пуком покрету. Досељеници не могу ту да воде економију онако, као што беху навикли: ту роди до душе жито и јечам — мање племеница — али главно мора да се тражи дувана, лозе кукуруза и скотоводства. Бар тако по мом мњењу. Наплата је овде мала. Поднебље вашим необично, некако нездраво. При том удаљеност овог краја врло малобројно становништво, слаба свеза с другим светом . . . Преко свег тога држим, да

ће чешко становништво ту врло напредовати, само кад се надвладају прве тешкоће и кад се навикне на карактер предела. Земља је родна, храни изобилно. Кад дођете у тифлиску губернију, видећете неколико немачких насеобина: цркву од камена, школу, угледне и лепе куће од цигаља и балвана, засађено чокоће и лепу испред куће башту, свуда ред и чистоту, здраве људе у немачкој ношњи, једру девојчад с широким сламним шеширама — укратко, чиниће вам се, да сте чаролијом дошли у неко местанце у сред Немачке. Али, да се већ оканем колонизација и да се вратим на саму приповетку.

Ишао сам дакле Методијевци, а путем се занимао мислима о свом новом пацијенту. Према томе што ми је отац, кад је код мене био, о свом јединцу приповедао, није био незанимљив појав, особито у нашој крајини. У отаџбини, вели, свршио је гимназијске науке, па и свеучилиште је посећавао, али, вели, штудије недовршио — увртио си нешто чудновато у главу, оставио школу, а на то почео и побољевати — у кратко, вратио се као покварен штудент на село оцу, те ту и остао . . . . Ту му се здравље окренуло на боље. Али набрзо за тим, побудише му оца неповољне прилике и он се пресели на Кавказ. Узме и сина са собом. То не беше ваљан друженик за овдашњи крај, где треба снажних радених руку. Момку поче све горе бивати, те сад мораде у кревет. У колко сам из стручног, очиног обавештења пресудити могао, имао је сушицу. Жалосно се свршује ту, у далекој пустој туђини, тај млађани изгубљени живот.

У таким мислима стигнем до мете. Родитељи болесника: старији, озбиљан газда и стасита газдарица средњих година, пријатна, али сад ожалошћена лица, уведоше ме у ниску собицу, чији зидови обељени беху, „патос“ — тврдо набијена земља, а таван од простих гредица и дасака. Прост сто̂ и столице, мало огледаоце и неколико слика светаца — беше вам цео намештај.

Један део собице је био преграђен не одвећ високом, дашчаном преградом, као неким шпанским зидом, који је излепљен био истргнутим сликама из часописа и календара. Иза тога нађем свог пацијента.

Био је то млад човек до 24 године, вита тела, подугуљаста лица не баш правилних и лепих црта, али које поред свег тога, поред све слабости и бледоће није се могло назвати ружним. Бледоћу му још више даваше густа, црна коса, која је чисто разбарушена по високом белом челу, упалим слепим очима а и лицу пала. Лежао је на сламњачи и суровом простирачу у сиротињској постељи из неуглађеног дрвета, с три проста црвеним пругама ишарана под главом узглавља, обучен у старом, избељеном, подераном жупану.*) У закутку за њим, на столици, кревету и на земљи лежале су расуте књиге и часописи, пера, исписане и неисписане хартијице. Кад уђем ко̂д њега, подигне се у ложи с тешком муком, назује на ноге старе папуче и подупре се тако рећи прозрачном белом руком о наслон од столице, али га у том потресе тешки, болни кашаљ, а слабо му тело у полак натраг у ложу паде.

Кад му се утиша кашаљ, ословим га чешки. Ја сам тако мало Панславен, као што се то на западу вели; допао ми се нарочито ваш језик, те се научим из граматике и књига, па чешћим додиром са овим насељеницима успео сам толико, да прилично течно говорим. Ставим му неколико питања, да боље извидим болест. Кратко ми је одговарао, но у један мах ме упита а око му сену: „ви сте Чех господине?“

Несам, али некако натуцам чешки, одговорим му ја.“

„Како ми се то допада“ рече болник и дода онда шапућући; „молим вас лепо господине, реците родитељима, да нас оставе на само. Врло бих се радо с вами на само разговарао.“

Погледим на њега и мало се зачудим, онда му учиним по вољи. Кад останемо сами у соби, устане болесник и баци књиге са столице крај кревета, покаже ми слабим знаком руке и умоли погледом; за тим седе или горе клону у крај постеље и подбочи се рукама о окрајак. Кроз мали прозорчић, кроз који се

*) *Schlafrock.*

могло видсти испреплетано џбуње оближње шуме, продре уска пруга сунчане светлости па окружујући по мало златом прамене са стране болесника, изгледаше као глоријола на малој бајроновој слици, која је међу другим сликама на шпанском зиду прилепљена била.

„Мој отац“ — поче младић тихо говорити а на један мах прекине га кашаљ у говору — „рекао вам је без сумње, да сам побегао од науке а осујетио своју егзистенцију. А ја сам међу тим савесно испунио цел свога живота. Добро видим да су ми дани изборојани. Немојте вртити главом, нити се смешкати с утехом, — ја не требам утехе. Угасили ми се свећа живота за годину или недељу дана — ја умирем спокојно. Што сам за кратког тог живота урадити могао, то сам и урадио. А радио сам пријежно — моји добри али прости родитељи несу тај рад ни најмање разумели, а и пред другима сам крио. Долази ми на памет упоређење са кукурузњим плодом: у зеленим љуштикама, сакривен испред човечијег ока, кипи и зре, док се и последња љуштика не осуши и отпадне, а на чудо, одрони се горди плод злаћанога зрна. Тако и то што сам тајно радио, брзо ће изићи на видик, телесни оклоп тај отпашће и иструнуће али плод ће остати и на веки светлити. Ви сте човек изображен. Осим тога на први поглед осетих у вами поверење. Дакле, ја ћу да вам поверим своју тајну — ја сам песник.“

Последње три речи изусти скоро шапутом, али постојано, на то тумарајући упре око на ону сунцем осветљену слику на шпанском зиду, која је представљала Бајрона, где стоји с голим грудима и одушевљеним оком на стуншиту високе стене, о коју се у пучини бурни вали оцеана ламаху.

Дакле песник! Жртва дакле те млађане болести, из које хвала богу већина брзо после првих наусница оздрави, но у којој ипак некоји мало по мало до смрти и слик постану. И сам сам се за младих лета бавио са „златним струнама лире.“ Али сад већ одавна песме ни читао нисам. Несам њихов пријатељ, особито лирских. Не одушевљавам се радо туђом блудњом. Моја је песма звездана ноћ, кад се на дремљивом коњицу од свог пацијента кроз шуму враћам, где се у црном хаосу расцветана, дивља зова белуца, и силним ме мирисом опаја, кад се преда мном џбуње засветли од роја кресница тако, да изгледа као пламена купина мојсејева . , . Моја је песма бура, кад силним дахом чак до нашег залева забручи, да се катарке ломе, да вали с јеком и писком о брегове ударају, да шума с ужасом захучи а стење . . . . Могло би се мислити, да сам при таковим назорима упозорио младог песника, да несам никакав редактор већ лекар, те да немам ни времена за литерарне расправе. Али не! Седео сам ћутећки и чекао наставак. Осетио сам дубоко сажаљење наспрам тог младог човека.

„Јесте, ја сам песник“ почне болесник за час. „Никако пак један од оних сујетних младића, који се муче рачунањем слогова, само да се може поносити именом појете. — Ја сам песник прави, позвани. Јесте, јесам, господине, — јесам! Одушевљење ме зове к песмама . . . . Сад, сад баш из нова долази — шуми то као море — осећам овде, на пламеним слепим очима — овде на уздрхталим успама, — ту у узбуђеним грудима, цело ми тело од главе до пете пун милине вихор пробија . . . .“

(Наставиће се.)

Одговор
ИПОЛИТА ПИНДЕМОНТА.

Превео Лука Свиловић.

(Наставак.)

У хладенцу, што се мило тужи,
И у лишћу, којим вјетар тресе,
Глас ћеш чути љубовнице своје,
Тер под трупом очито ћеш виђет
Нацртану љувезну бесједу,

Ком р'јеће ти: „болест тву умини,
„Мој примили, уживам блаженство.“
Пак најближа кад звјезда врх поља
Обноћ лијева блиједу свјетлост своју,
Нек зелени и тад луг те грли:

У одјећи б'јелој, окруњена
И с ружицом, ку ти истом убра,
Ти ћеш вић̂ет љубовницу своју
Измеђ оних зелених дубова,
Тер ћеш чути обе ти ланити
Њеним сузам меденим сквашене,
Пак по свему животу ћеш чути
Од жалости теђи гој радостни.
Кадгод Инглез, ки не само свуда
Велоумност своју славно бани.
Већ срчану красну љувезнивост
Посвећује најдражем пепелу
Стан избрани за покој му вјечни
Гласовит'јех у својих котара,
Ђе кроз очи и уши у срце
Милодивна несвјест точи нам се.
Ну ко ће ме уздигнут високо
И подат ми да разгледам онђе
Неизмјерне дивотне призоре!
Ој! ко ће ме игда посадити
На зелене оне меке саге,
У ср'јед оних тмастих уточишта,
Или у скут онијех продола,
Ил онијех брда на поврције!
Туј сјекира бојна неприсјече
Слатке сјени, нит гостане тице
Ман искаху обичајне стахе,
Нит прољеће привари се пазећ
Луг познати, који с' земље мине,
И ког дође, да опет обуче
Са уресом зеленога лишћа,
Оштри косјер вртлару у руци
Само св'јетлом бр'јеткошћу засјева,
Када брије, и равни ливаде
Ил поправља умјетно границе,
Што су смјеле уметнут се пр'јеко
Проти гледу на далеке куште.
Туј се види разна узоритост,
Туј ненадни призор с' свак'јех страна,
Туј путови са свим пригиздави,
И пећине хладне, и столчићи
Покривени, и још воде мукло
Међу травом и цв'јећем текуће,
Пак на више громовита р'јека,
И хридине што те окол стране;
Туј је поље скупа и перивој,
И савишност складно увјежбана,
И дивљачка смјерност сакупљена:
С' једне видиш таласати класје,
И на љути повјетарској висјет
Козе, дочим чујеш мукат доле,
И блеком се огласиват бр'јеге;
С' друге стране видиш мост мраморни
Улучени врх водн'јех ромона,
И храм б'јели ср'јед зелене траве,
И лиштит се иностранa стабла,
Која хладе ода Америке
Поврх земље Инглешке пружају:
Тер на грани, ку за тице ине
Блага нарав племенито створи,
Пјеват чујеш Европејске тице;
Дочим охол с' дубастјех рогова
Јељен ступа прико тмастог луга,
Тер с' обраћа често и гледа те:
А срјед вода лабуди се возе
С' плосним ногам, с' вратом облучастим
Кад сребрни низ језер се броде.
Тако мило станиште ужива
Звјерад иста; тим ван себе вјетри
С површајем од стабала вију.
Ој! ој! зашто ја не могу мирно
Овакијем путем путовати,
И сакрит се ћа у ср'јед заплета
Он'јех густјех зеленијех грана!
Пак с' далека чути иштом силне,
Овог свјета бучати вихоре,
Вић̂ет пук на пук сртат худо,
Пака круне ломити и жежла!
Вајмех мени! колико нораза!
И колико јама се ј' издубло!
И колико умол'јех пропани!
И колико гроба награди се
Израњеним славодобитником!
Нит утјеха само, већ и наук
Јесу живим гробни споменици
Од онијех који тек примину;
Јер грађанин, када туте прође
На укопу начртане плоче
Очи сврне, уставља се, штији;
Пак по путу размишља живота
Кратко вр'јеме и дне изгубљене,
Тер завапи: „С којијех зеница
Ја сам бједне сузе очистио! . . .“

(Наставиће се.)

Коста Богдановић, српски књижевник.

ПРИЛОЗИ ЖИВОТОПИСУ МУ.

Недавно смо донели у овоме листу чланчић један о пок. књижевнику и публицисти српском из полупрошлости, пок. *Кости Богдановићу*, о којем је човеку у нашој књижевности много мање забележено, него што је заслужио, те изјависмо онде жељу и молбу, да нам наши родољуби, који би знали што о покојнику или који би имали каквих података или писмених бележака о њему, пошаљу то све, да штампамо као грађу за биографију му, како би тога заслужнога Србина извукли из заборава, нарочито пред очима потомства нашег.

И већ за кратко време после ове наше изјављене жеље добисмо врло занимљиве податке, својеручна *писма* покојникова да их саопштимо као грађу за биографа Богдановићевог, а писма та посла нам преч. г. *Јован Димитријевић*, парох у Шимановцима у Срему, најближи рођак покојнога Косте, који има та писма у својој архиви, те је имао доброту, да се одазове оној молби нашој у „Јавору“, на чему му овде срдачно захваљујемо и писма Богдановићева ево на јавност износимо.

Но пре свега доносимо овде писмо преч. г. пошиљача, управљено на уредника овога листа, које гласи:

Многопоштовани господине!

У 33. броју вашег многоцењеног листа „Јавора,“ штампане су „Реч две о писцу српском Кости Богдановићу“ са лепом и племенитом намером да се отргне забораву и пред читајући српски свет у оној светлости изнесе, у којој је и заслужио. Непознати писац чланка тога врло је добро урадио, што је позвао г. Ђорђа Рајковића да он живот покојника опише, јер је мени као најближем сроднику његовом врло добро познато да је њему не само во књижевни рад његов познат, већ шта више, и је њега лично познавао и смрт његову опевао. Ја ћу му с моје стране радо уступити ве нуждне зато податке, а и сам нештампани ад да ћу му на увид, и на јавност изнећу ека писма његова, која му при раду том огу рука помоћи бити.

Приметити ми је, да је г. Јаша Игњатовић у својим мемоарима тек површно Косте се Богдановића дотакао. Он је 1848 и 49. године далеко већу улогу играо, него што је тамо за њега казано. Најглавнији његов рад ту није ни споменут, а није потање ни речено, са чега је са патријархом Рајачићем у опреку дошао, да га је овај морао затворити. Тај баш рад његов показује да је не само родољуб већ и велики дипломата био. Он је сам доселивши се 1853. год. у Нови Сад почео писати историју 1848-49. год. али ненадна смрт недаде му времена ни да саме догађаје у Пожуну и Пешти опише. „Ја сам вели он све догађаје 1848 и 49. позорно пратио и смело казати могу да сам скоро свагда у средини свега онога најважнијега и најтањега што се догађало бивао. Имајући потом наравне очи од Бога, прилику сам по положају свом добио, те сам све случајеве, све поводе и све тежње њихове, дакле и целу природу њихову из најближе гледао; и ни сам се довољно начудити не могох, како у исте дане у којима се што догађа, међу истима људма, који су или сушти делатељи или очевидци дела тог били, догађај један или сасвим изопачавају или га са свим лажно достављају, и то јошт пред лицем у средини оних, о којима већ изнапред знају, да њихове очи у ствари текућег дана гледају. Сад какву утјеху може имати поздни потомак, да ће читајућ догађаје тих времена из њих праву истину дознати. Овоме није узрок невештина, него интерес и привrженост овој странци илити оној.

Стога уверити морам сваког оног који листове ове читао буде, да ћу у овом раду сав колики сам сушта истина бити. Мене неће никаква страст, никакав интерес ни једној странци водити, а још мање да намеру имам ползе радом овим себи прибавити. Јер пре него што сам перо у руке узео да пишем, намеран сам да све ово што на папир стављам, тек онда у свет изађе, кад мене не буде више у свету било. При такој јасној намери мојој’ мислим да ће сваки уверен бити, да се ја нисам

пера латно, да њиме интересе по свету ловим, јер ће ово дело тек онда појавити се, кад време сваком интересу престане, и једно уважење поштења, или осуда непоштења сав ехо биће, који ће се од листова ови до мог гроба одзивати, и који ће непео у гробу моме ублажити или узнемирити, и то ће бити онда сва награда моја. Ја сад само зато пишем, да све не заборавим и тако држим да је овај глас груди моји, последњи мој глас на земљи, који у часу том кад земљу оставља имаде сушту истину свом роду да каже. Звер би дакле бијо, кад би на последњем часу и растанку моме, моја последња реч, која из међу гроба и рода мога лежи, лаж бити могла и бити смела. Моја ми душа вели да из мене Богу одлазећи, себе роду у истини оставља, у светој истини, која ће све тајне открити и у свако доба ма и усамљена противу тисуће сујетни ловаца борити се. Укрепљен дакле праведним Богом, који правду и истину љубеће у лоно своје прима, да оставше на земљи избитке њене неће без свега закриља оставити.

Сад остаје још да кажем: јесам ли имао прилику све оно видити што јавности предајем, јесам ли имао вештине и знања да све оно што сам очима видијо и ушима слушао, у правом свом облику сватити и разложити јер без тога право је ако ми се каже, да и најбоља моја охота и воља за истину неплодна остати мора, и само би толико сјеп мојy бранила, што речи моје неће се мени у порок мјерити, но свакојако погрешка биће и остати.

Јели пак с моје стране могућност све то достоверно представити и као што треба пресудити, нека отом сведоче она места која сам кроз пуно значаја време књажева Обреновића и патријарха Рајачића заузимао.“

Ове ретке написао је Богдановић на неколико дана пред смрт своју, и ја сам их на писаћем столу његовом заједно са прикупљеним датама који су три завежљаја износили нашао, и на захтев барона Александра Рајачића истоме сам предао, који се сигурно данас у библиотеци његовој налазе. Вредно би било исте потражити, она би нам на видик изнела писма патријарха Рајачића што их је Богдановићу писао кад се он у Бечу и Кремзиру као посланик народни налазио. Кол[illegible] се сећам, он је тада другчије о народним [illegible]ним стварима мислио него после кад је М[illegible]јерхофера и Хердију слушао.

Шта је Богдановић у Француској, Нем[illegible]чкој и Енглеској радио и сучим се бав[illegible] нека сама писма његова о том говоре, к[illegible] овде јавности предајем. Он их је писао св[illegible] искреном другу Ђоки Стојаковићу, с којим је у братској љубави до смрти био, и кога је [illegible] тутора сину свом Јосифу након себе остав[illegible]

Љубезни Ђоко!

Од како сам путнику*) на писмо њег[illegible] одговорио, од то доба нити сам ја њему [illegible] он мени што писао, а писам боме ни од к[illegible] које писмо добио.

Време лети, власи седе, а ја седим [illegible]дим у туђини. Час ми предстоји да настав[illegible] моје путовање по Европи, и као што сам [illegible] једном већ писао сад ми предстоји Енгле[illegible] Ја енглески добро већ знам, и по томе [illegible] се отдати с ползом у ту земљу 15. октом[illegible] то је дан у који у Лондон с божијом пом[illegible] ићи намеравам; јербо даље у Паризу оста[illegible] било би, само време губити. Не ваља [illegible] знању претерати.

Ја ти ова обстојателства зато нав[illegible] да би боље уважити могли, како нужду [illegible] личину трошкова, тако и време кроз које [illegible] до нуждног за изображење новца доћи м[illegible] Даље ствар за коју сам се у свет отда[illegible] сама за себе, а твоја братска љубав за [illegible] говори.

Павловић тужи, што му одавде из т[illegible]лепе прилике за новине непошљем; ваљда [illegible] сли с тим пренумеранте своје лечити. Ја [illegible] велим да сињи лека нема; може се чара[illegible] врачати да дуже потраје, — али је [illegible] лек. Међу тим ови дана послаћу и њему пов[illegible]

Сад ми на ум паде чича Јовица. [illegible] богати жив, пиши ми што о њему, — јав[illegible] шта је са оцем игумном, јели отишао, јел[illegible] је јоште загорје стан. . . и куда се је[illegible]веро?

---

*) Под именом „путника“ разуме се Кнеа Ми[illegible] који је тада по Европи путовао и коме је [illegible] саставио: Стан путниче коси ти, тако дичног пор[illegible]

**) Богдановић је отишао у Париз зато, да ми с[illegible] рода Француског за Обреновиће путем штампе за[illegible]

Старцу*) међу осталом слободно ове речи рочитај, код мене нема околишења. Ја знам а он много што пита около себе види, за које на да није као што би требало; но он то ве сноси, почем све за ништа држи. Мали уди само оно морају што су дужни, а велики что су велики, што морају и оно које нису ужни. Он може које људе хоће држати поред ебе; али зато нетреба баш да оне држи, по ојима могли би други што о њему мислити.

*) Кнезу Милошу.

Он зна добро, кад је данашња српска власт, свима изгнаним аустријским поданицима карактер или недирнула, или без речи пропустила, један**) се само нашао, кога је она свакојако описала. Њењу да питам јели тај такви, но довољно да је то мјење и двору пријављено; и сам такт, умјетност, карактер, једног кнеза, једног човека историје иште од старца, да он такве сенке около себе не држи.

**) Коџи Хаџија.

(Наставиће се).

Из Петефијиних „Ђулића увелака“.

VII.

Тужно бруји . . .

Звоно мало тужно бруји,
Тебе гробу, злато носе,
Увенула, круно мајска,
Сред јутарње прве росе.

У црквици сандук црни
Над носилих туга кличе;
Зар нас неће, невестице,
Стар- венчати свећениче?

Ој, анђелу, чеда мога
Плаву небу на висина,
Узми памет, умље моје,
Ил утеши налог сина;

Ил си и ти грешан умр'о,
Убили ти јади душу,
Те си дао клетој смрти,
Да покоси моју ружу!

VIII.

Ти била мени. . . .

Ти била мени једини цвет,
Увенула си — пуст ми је свет,

Ти души мојој сунчани зрак,
Сунашце зађе — покри ме мрак;

Ти крило машти, песмама сплет,
Срушено крило — слаб ми је лет;

Ти врелој крвци животни врутак, —
Нестаде тебе — дрхтим к'о прутак.

Из дружине „Слоге.“ **Радз.**

Јованка Орлеанка.

СЛИКА ИЗ ФРАНЦУСКЕ ПОВЕСНИЦЕ У XV. ВЕКУ.

Од Павла Падејског-Пашина.

(Наставак.)

Чим је са бојишта нестаде и војници и вође клонуше духом. Ноћ се све већма приближавала. Диноа нареди ретрету а војници се повукоше из шанца. Кад је то чула Јованка, врло јој тешко и неправо беше; против свих болова потражи заповеднике те им рече „en mon Dieu vous entrerez bien brief dedans, n'ayez doute - quand vouz verrez flotter mon étendard vers la bastille, reprenez-vos armes elle sera votre. Pouquoi reposez-vous un peru beu-

vez et mangez". И одмах заиште коња, скочи на њега, као да никаквог бола имала није, повуче се на страну под једну лозу и ту проведе четврт сахата у молитви, а онда појури међу војнике. Дошавши до шанца, зграби барјак и пође напред у шанац. Видевши Енглези таку смелост сви се упрепастише и укочише, док напротив Французи охрабрени и пуни одушевљења почну се опет на бедеме пењати и Енглезе све жешће нападати. Енглези су се као лавови бранили, ал' Јованка довикне својима: „tout est vôtre, entrez." За тренутак буде шанац заузет, непријатељи се повуку натраг у тврђу која је с друге стране реке Лоар-а била; кад се мост на истој реци порушио, силан је непријатељ пропао: Сад Французи разјарени оправе брже боље мост, те ударе и на ту главну тврђаву, не потраја дуго и она се преда. Као што је мало пре „напред!" викала тако је сад Јованка покупила чете своје и повела их натраг преко моста у Орлеан. С тријумфом улазила је у град; сва звона на кулама и звоницима udараху и разносише по ваздуху девојчину славу и победу, коју краљевске чете задобише. Свет је све врвео по сокацима и гурао се око девојке-јунака. Гдегод се појавила, свуд су је најрадосније поздрављали. После победе наредила је Јованка, да се ода последња почаст онима који на бојишту погинуше.

Сутра дан после чувене те победе, саветујући се целу ноћ, решише енглески ђенерали, да покупе и оно нешто војске, што је остало и да дигну опсаду. То и учинише; ранжираше их и кренуше натраг. Французи их хтедоше гонити, али им Јованка забрани рекавши им: „Laissez aller les Anglais et ne les tuez pas; il me suffit de leur depart."

8. маја дакле 1429 баш у недељу остави енглеска војска, мало пре горда а сад понижена, бедеме градске. У самом граду носила се свечано литија а свете химне и побожне песме ориле су се по ваздуху.

И данас слави Орлеан 8. мај, као дан ослобођења свог Јованком из највеће опасности.

Утисак, какав учини ослобођење врло важног града у Француској, беше неисказан. Но јунакиња не би опијена славом победе. ... ако је јако патила од ране, ипак се 9. ма... опрости с грађанима и пожури се у Лош, г... је Карло VII. са двором био. Свуд је од на... рода као анђео дочекивана, свуд су јој хаљи... и саме стопе њезиног коња љубили. Чим ј... стигла, одма рече Карлу, да се што пре спр... ми у Рем на крунисање. Али тако смело под... зеће плашило и Карла и његов савет. Ваља... им је са слабом војском и то без ране и дру... потребе 80 миља кроз земљу самим неприј... тељима поседнуту проћи; најпосле морали ... на Лоару и неколико знатнијих градова да за... зму. Али гласови, који Јованци непреста... долажаху, надвладаше све и сва; тако буд... решено, да се без оклевања према Шампањ... иде, и да се још неки градови око Орлеан... од Енглеза поседнути освоје.

11. јунија почну опседавати Жержо, ко... је град храбри Juffolk бранио, и који се реши... да ту и погине. Јованка даде артиљерији та... лену позицију, да су у два у три дана зидин... тако порушене биле, да је жесток напад ... решио. Где се најжешће нападало или брањ... свуд је Јованка прва била. Видевши на ... ном месту да баш непријатељ никако не у... па, скочи у шанац те се по мердевинама п... горе пењати с барјаком у руци. Енглези ... је спази, те јој велик камен на главу ба... она се сруши доле; другови јој се с почет... уплашише, али она брзо дође к себи те ... повиче: „amis! amis! ayez bon courage, no... Seigneur a condamnè les Anglais; à cette he... ils sont tous nôtres." Французи поновише ... риш, пробију напред и приморају непријатељ... на предају. Исто тако буде још више град... заузето, мада су од Енглеза најжешће брање...

18. јунија стајала је енглеска и фран... ска војска једна према другој код Pata... Јованка једва чекаше, да до боја дође. ... ће ју војвода алансонски упитати: „Х... ли се ту борити? — „Имате ли оструге"... говори му. „Како, да бегамо?" „То не, ... да вијамо. Данас су Енглези наши." Та... и било. Енглеска војска љуто пострада. ... ритера буде ухваћено. Губитак Француза ... мален.

Краљева војска буде са свих стр...

рачана. Сви викаху „у Рем, у Рем.“ Само краљ не хтеде о том ништа да чује.

Јованка гледаше на сваки начин, да Бургундију и Карла измири, али јој не испаде за руком. Савет ратни хтеде сад опрезно ратовање, а Јованка опет да се што пре у Рем иде! И краљ мораде већини попустити. 29, јуна крену се сви у Рем. Неки им се градови на путу предаду, неки пак одупру. Тако се одупро Троаје! Већ Француске вође решише, да уступају; кад Јованка похити Карлу, те га запита: „хоћете ли ми веровати, што ћу вам рећи?“ „Док чујем, шта ћеш рећи.“ „Племенити дофене, немојте вазда да оклевате, већ заповедите, да се јуриша, ни три дана неће проћи а град је наш.“ „И за шест дана да га добијемо, на добро“ одговори Тремоал. „Шта?! још сутра, ево га у вашим рукама, рече му девојче. И заиста сутра дан се непријатељи и предадоше. (Наставиће се).

Српске народне песме.

СКУПИО ИХ МИЛ.

II.

Љуба Перим-паше.

Кад се жени паша Перим-паша,
Он узима Укадуну младу.
Кад ујутро данак осvануо,
Дан освану и сунце ограну,
Али паши ситна књига дошла.
Да он иде у цареву војску.
Сабљу паше, сабља му трепеће,
Коња јаши, коњ му се марваши.
Ал' беседи Укадуна млада:
„Ти одлазиш пашо Перим-пашо,
„А ниси ме научио младу,
„Како ли ћу по двору шетати,
„Стару мајку твоју подворити,
„Укадуна млада сачувати.
„„Лепо ћеш ми по двору шетати,
„„Стару мајку верно послушати,
„„Укадуна млада сачувати
„„Куд ходила, за руку водила,
„„Где год села, на крило метала,
„„Ја ти нећу брзо кући доћи,
„„Нећу доћи за девет година,
„„И десете четири месеца.““
Кад је било за девет година
И десете четири месеца
Ал' ето ти Турци јаничари
Они иду *под њине* гаире,
Ту су они шатор разапели,
Они пију *њино* рујно вино.
Ал' беседи Укадуна млада,
Она шаље Укадуна малог:
„Иди доле Укадуне мали,
„Ти отерај Турке јаничаре,
„Па им кажи: „„ит' одатле Турци
„„Не пите нам наше рујно вино,
„„Данаске ће паша кући доћи.““
Ал' беседе Турци јаничари:
„Ил' је дете когод научио,
„Ил' је дете од себе разумно.“
Па беседе Турци јаничари
„Иди горе Укадуне мали,
„Па беседи твојој милој снаји
„Нек' готови господску вечеру,
„Нека кува шафрана, паприна,
„Шафран-папран и рибу моруну,
„Жуте дгуње у меду куване.
„Ми ћемо јој на вечеру доћи.“
Иде горе Укадуне мали,
Па беседи својој милој снаји:
„Овако су Турци беседили:
„Да готовиш господску вечеру,
„Да им куваш шафрана папрана
„Шафран-папран и рибу моруну,
„Жуте дгуње у меду куване,
„Они ћеду на вечеру доћи.“
Она спрема господску вечеру
Она спрема шафрана папрана
Шафран-папран и рибу моруну,
Жуте дгуње у меду куване.
Ал' ето ти Турци јаничари.
Иду они господској вечери.
А када су сели вечерати,
Вечерати и ђаконисати
Они зову Укадуну младу:
„Хајде с нама, кадо, вечерати,

„Ил' волијеш с нами вечерати,
„Ил' девера заклана гледати.
„„Ја волијем с вами вечерати,
„„Нег' девера заклана гледати,““
Кад је било ноћи у поноћи,
Иду Турци санак боравити
Они зову Укадуну младу:
„Хајде, кадо. санак боравити,
„Ил' волијеш санак боравити,
„Ил' девера везана гледати.
„„Волијем га везана гледати
„„Него с вами санак боравити.““
Скиде паша мараму са врата
Па везива мала Укадуна,
Окреће му руке наопако.
Циком вришти Укадуна млада.
Ал' беседи Укадуне мали:
„Не плачи ми, снајо моја мила,
„Братац веже, ал' здраво не стеже.“
Кад је она саслушала речи,
Она скочи на ноге лагане,
Загрли се, па се пољубише.

ЛИСТАК.

ОСНУЈМО „НАРОДНО-ЦРКВЕНУ БИБЛИОТЕКУ И МУЗЕЈ СРПСКЕ МИТРОПОЛИЈЕ И ПАТРИЈАРШИЈЕ.“

Међу данашњим образованим народима — нема ни једнога народа који се не труди да очува своје народне особине, који не залаже сву своју снагу, да се у духу својих народних особина развија и напредује.

У данашњем просвећеном веку има много чега, што једнако присваја себи сваки човек, сваки народ, а то је оно што је *заједничко* свима људима, свима народима, то је оно што човека чини човеком — што га питоми, оспособљава, што га чини сином напреднога доба.

Ко би хтео данас н. пр. да се упозна са знањем и вештином што га пружа техничка наука — тај се учи томе знању и вештинама на језику, који му иде од руке, по школама које су у томе најбоље — и све једно је, изучио се он томе знању у школи српској, маџарској, руској, немачкој, француској, енглеској или талијанској. Техничка наука и вештина је једна иста на целом свету, једнака је за све људе, темељи се на једним истим научним истинама и вештинама. Техничка је наука опита, људска је. Нема човека који би могао рећи да има српске технике, да има маџарске технике, да има руске технике. — Техника је техника, разно је само оно, што је поједини народ помоћу те науке и вештине израдио као своју особену, оригиналну творевину.

Има дакле међу наукама наука, које су једне и исте опште за цео свет који се бави наукама — али има међу наукама и таких, којима је главни посао; *да излажу све из што се знаде посебно о особинама једног народа, о раду тога народа откако је он на свету па до данас.* Тако наука *о српском језику* излаже законе нашег језика од постанка му на све до данас; наука *о српској историји* излаже постанак Србаља, особине нашег народа, она износи на видик све оно, што смо ми као народ до сада урадили на сваком пољу људскога рада у опште, нашега рада посебно.

Када мален народ не може да негује опште људске науке, да их развија и унапређује — штета је; *када мален народ не негује посебну науку о својој рођеној народности не само штета је, но и срамота је.*

Велики и богати су народи коловође и предњаци на пољу људских наука и вештина; малени и сиромашнији народи користе се захвално умним радом и тековином оних већих и снажнијих, а своју снагу троше највише око тога, *да научним радом приберу, да опишу, да испитају, да обелодане све оно што је особина само њихова* а у цели: *да прикажу себе великом свету у правоме облику, да проучавајући себе користе у борби својој за опстанак, оснаже у тежњи за својим напредовањем.* Малени народи гаје и обрађују посебно *науку о својој народности.*

У нашој новијој књижевности рађено је много на наукама које се тичу наше народности. Рад Вуков, Миклошићев, Даничићев, Јагићев, Бошковићев и других вредних и даровитих трудбеника поставио је темеља нау-

о нашем језику. Рад Рајићев, Шафариков, Рачков, Пуцићев, Руварчев, Новаковићев, Миатовићев, Витковићев, Макушевљев, Валтровићев и Милутиновићев и других на пољу српске историје и етнографије, прибрао је многу грађу, којом су неке тамне стране прошлости наше доса осветљене, те отуд није далеко више оно време, када ће се моћи приступит и писању *целокупне политичке и културне историје нашега народа.*

Но изналажење, испитивање и упоређивање свију података, који су нужни да се онако како ваља напише свестрана историја живота нашега народа у прошлости, рад је тако велики, тако огроман, да се не да ни тако ни брзо урадити — а овамо време ово у коме смо, руши, обара и затире многе наше историјске споменике, у тој мери, да је нашим научењацима овладала врло озбиљна брига, да ће се многи врло драгоцени прилог за културну историју нашега народа на грдну штету науке о нашој народности изгубити и сасвим потрти пре него што српски научници стигну да га испитају, оцене и сачувају.

Ако смо дакле ради да продужимо, усавршимо а по времену и довршимо рад наш око свију оних наука, које се тичу наше српске народности — онда је прека потреба прво: *да живље прионемо око тога рада, а друго: да приберемо и сачувамо све оно, што нам може послужити као грађа, као прилог за основану оцену наше прошлости — да сачувамо грађу за историју и етнографију српскога народа.*

(Свршиће се.)

ДОПИСИ „ЈАВОРУ“

Из Виницэ (*У Русији.*) — Једини човек у селу или варошици, који је и образован и поштен и не експлоатише сељаке то је *учитељ.* — Има и аристократа-спајија и свештеника и по где где и чиновника, који више раде за народ, него што ко сања, али то је изузетак. — Учитељ је обично ваљан човек. На њега гледају све као на нешто ниже, али они инстинктивно осећају, да он љуби оне, које они варају. — Учитељ има месечно 12 рубаља од државе, 10 рубаља од села, квартир и два ланца земље. Али као што је скоро по свој Русији, по свима званијама и сталежима — ***закон зависи од личности,*** али тако млого, да смело сваки чиновник — старији млађему, и ако не каже „L'état c'est moi“ „закон сам ја“ то зацело *осећа и поступа, када о је и он закон.* — Ено два ланца треба да има учитељ, али при свој молби и претњи не може да добије више од 1½. — Даље, да оће *„мировој посредникъ“* т. ј. лице, које добија неколико хиљада плате, да посредује између спајије и сељака, да бране сељаке од спајинских претензија, да он оће — учитељ би добио и двапут и трипут толико од сељака, али он неће. А зашто неће? Ја сам га сам питао. Сељаци и онако млого плаћају, рече ми. И истина је. После сам тек чуо, и од сељака и од учитеља, да онамо преплаћују где не треба, — шта више, да стоји у свези с онима који коње и марву краду. — Ви би могли приметити, на зашто то не изнесете на јавност кад знате; зашто учитељ не изнесе; морало би помоћи. — А знате ли Ви, шта је то *дифомација?* То је неки несрећни закон, по којем се само оно може штампати, што се може **писмено** доказати. Иначе нас може тужити као *клеветника,* а при првом удобном и неудобном случају шчепа ће Вас полиција, као курјак овцу, и нико незна, где сте пропали. . . Чуће се само: *„он соціалистъ.“ „онъ хотялъ бунтоватъ,“ „онъ противъ правительства.“* — А за мене ће се говорити, мрзи Русе, „разљубио“ је их, Австріакъ и т. д.

Ето зашто тип лопова влада свуда, зашто је тешко наћи поштена човека. И оно што је ваљано трупе у кварењу, или — пропада. — Но има неки ваљан закон — (свала Славенофилима бар зато), који разрешава, да ***свани има право, управо тужити се Цару т. ј. послати молбеницу у дворац.*** . . . Но тај је закон врло нов још, и проћи ће доста времена, док сазна за њега и тамна маса народа. Да се вратим опет у школу. — Милина је гледати, како уче, како долазе из других села; невиди се скоро из блата ал дошао је с торбом својом напуњеном књигама, лебом и јабукама. — Кад би бар когод когод завирнуо у школу од „Господе“! Нема, нико их не подбада, никог нема да их похвали и поклони им

какву књижицу и друго штогод — учитељ је једини који шири просвету, тихо, неприметно као неки скромни апостол. Сваке је године млого више деце у школи. Пре две године беху 35-40 ђака, сад 60, а више и не може до године примити, јер нема места. . . Тако је и по гимназијама и по университетима — *нема места*. У место бесплатне школе, нема ни за плату. . .

А *облигатног* школовања нема још, и ако не кошта ништа такав закон. — Па онда још пишу и штампају на западу: руска се влада стара и т. д. „Каква влада“ цикнуће студентка Рускиња на такав одзив, „ми сами себе издржавамо, напротив нама влада смета, она оће да затвори наше више женске курсе итд. Онда још нисам знао да постоје цели университети женски о свом трошку. Овде девојачких школа и не видим у селу, две девојчице седе заједно с мушкарцима и уче се; обадве су кћери од куварица.

Да ће руска народна школа још више процветати нема сумње. Свршени и несвршени гимназисти, университетлије овако и онако посвећују се народној сељачкој школи. Као што је и покојни Ђура Јакшић, свршивши неке школе, седио после у сеоцу српском, шумадинском, поучавајући српску дечицу за врло малу плату, тако хиљадама наћи ће те Руса и Рускиња, који се одрекну великосветског и варошког живота, па живе у селу и уче децу, и народ. Таква је руска Омладина, а међу њима наћићете синова и кћери из вишег и нижег сталежа, из свију класа и слојева. Млоги би могли млого лакше и лепше живети, али они хоће народу да помогну, па ма пострадали и мучили се. — Они су постали скиталице и путници као некада први учитељи Хришћанства.

Камо среће, да српска Омладина узме у томе пример од руске, „јер *корен* зла као што Буда лепо учи — ***незнање је***. — А млади Срби спремају се и уче, да буду чиновницима — народу, *својим* ближним. . . И ту је корен зла — ***слепота, незнање***, и као што други велики учитељ учи — ***среброљубље***. **Књез Рита.**

НОВЕ КЊИГЕ.

Сандићев календар ***Годишњак*** **велики српски народни илустровани календар за годину 1886.** с најпунијим календарионом (месецословом) и белешкама календарским; — са јеврејским и арапско турским календаром; — са најпотребнијима астрономским и статистичким белешкама; — са опширнијом планетом владарном — и са одабраним садржајем у књизи за народ. Слике у „Годишњаку“ ове: 1. Др. Илија Вучетић, подпредседник срп. нар. сабору (слика насловна.) — 2. Ћирило и Методије, равноапостоли словенска. — 3. Срби свечари. — 4. Царица Милица. — 5 Милош Обилић. — 6. Вечера књежева — у очи битке косовске 1389. — 7. Милош Обилић, Милан и Иван у табору турском. — 8. Битка косовска 1389. — 9. Косовка девојка. — 10. Савка др. Ј. Суботића. — 11. Стеван Поповић (Чика-Стева.) — 12. и 13. Царевић Рудолф и царевићка Стефанија: 1. Дочек на граници. 2. Шетња по Цетињу. — 14. Састанак тројице царева у Скјерњевици. 15. Књез бугарски Асен I. — 16. Др. Илија Огњановић. — 17. Аксентије Мародић, акад. сликар. — Танац Срба Бокеља. — 19. Српкиња Херцеговкиња првенцем у наручју — 20 Земаљска изложба у Будапешти: 7. слика. Садржај „Годишњака“ овај је: 1. Српски народни добротвори: Тривун Вујић и Атанасије Гереки — некролози од уредника. — 2. Слоге да је — па да нас види бог! — чланак од уредника. — 3. Ја! — песма Ђуре Јакшића. — Милош Обилић — српска народна песма нарицаља. — 5 На Стражилову — на Бранков дан — песма у прози од Александра Сандића. — 6. У очи нове школске године — чланак Андрије М. Матића — 7. Миклуш Толдија и краљ Матијаш — народна приповетка. — 8. Дванаест правила нових испосника (вегетара). — 9. Две природе човеку | чланак Нове Радошића. — 10. Пијемо не пијемо . . . песма К. Ц. Н. — 11. Из Петрограда у Москву: Москва и њене знаменитости — путопис црта др. Ђ. Дере. — 12. Португалска башта „Стевин врт“ — чланак Панте Поповића. 13. Шта улива страх. — 14. Мачка (за наук из царства животиња) — чланак др. Ђ. Натошевића. — 15 Опис слика. У „Годишњака“ библиотеци за народ ове су забавне приповетке: 1. Платиће бог! . . Приповетка Панте Поповића. — Бадњи дан у ђачкој соби — приповетка Јована Максимовића. — 3. У добри час хајдуци — приповетка Л. К. Лазаревића. — 4. Смрт. Приповетка Ивана С. Тургењева. — 5. Туркиња девојка. Догађај из српско-турског рата из године 1876—7, од М. Ђ. Милићевића. У додатку „Годишњаку“: Глас из трговачког света — писмо уреднику Годишњака.

☛ Препродавцима мањим дајемо 25 процената а већим (који партију узму) $33^{1}/_{3}$ процената (било у комисију или за готов новац.) Добре и сигурне комисионаре радо и нове примамо.

Нови Сад, на Лучин-дан 1885. Српски књижари

Браћа М. Поповић.

ИСПРАВАК.

У прошломе броју поткрала се у наслову ова погрешка штампарска (у једноме делу егземплара): у место бр. ***44.*** стоји да је оно бр. 4. **Молимо** да се исправи.

„**ЈАВОР**“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по године 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 46. У НОВОМ САДУ 17. НОВЕМБРА, 1885. Год. XII.

Азиз и Азиза

ИСТИНСКА ЉУБАВНА ПРИЧА СА ИСТОКА.

(Свршетак.)

Те ме речи утешише, и ја падох Богу на молитву, да час пре ноћ напе. Када пођох, упутих се башти, коју нађох ако опремну као и синоћ. Униђох у ؟рану и посматрах башту. Очи подуех пртима да се не склапају, а глам сам махао. Заноћи се добро, а мене ако седећива стаде морити глад. Мис од јестива допираше до мене, те ми д све већма досађиваше. Примакох синији, подигох убрус и захватих по ю- од свачега, па и залогај меса. Онда примакох виновоме суду и рекох: онићу само један зарф вина.“ Попих ан, па други, па трећи. Вино ме вати и ја се простpex као мртав по у. И остах тако до јутра.

Када из сна пренух, видех се изван ıте. На прсима својим намерих добро штрен нож. Узех нож и вратих се и својој, где застадох Азизу тужну.

— У овој сам кући, говораше она, сама тужна, и сва утеха моја сузе су ми моје!

Преступих праг, падох на земљу, бацајући нож, и изгубих се. Када се повратих, ја испричах Азизи шта ми се догодило. Видећи ме докле сам дошао са љубави, туга је још већа стиште.

— Језик сам већ иступила казујући ти да не спаваш, рече она, али ти не хајеш за речи моје. Ја ти више помоћи не могу.

— Тако ти Бога, прихватих ја, бар ми објасни што ће овај нож значити.

— Драгана ти је, рече Азиза, наговестила страшну једну уклетву која овако гласи: „Тако ми Бога великога и деснога ми ока мога, ако још једном дођеш и заспиш, ја ћу те заклати овим ножем!“ Страх ме је за тебе, мој Азизе. Срце ми је чемерно рад тебе, те једвице говорити могу. Ако се поуздати можеш,

да нећеш заспати, када опет тамо одеш, онда отиди још једном и бићеш срећан. Али ако заспиш, по твом обичају, она те заклати . . .

— Па шта да чиним, Азизо? уздисах ја. Молим ти се, помози ми у невољи љутој!

— С драге душе, али да ме слушаш што ћу рећи, и ако ме послушаш, победићеш.

— Слушаћу твоје речи и покораваћу се твојим заповестима, прихватих ја.

— Када пођеш, казаћу ти, рече она.

Па онда ме пригрли, леже ме у постељу и стаде ме лако љуљушкати док ме сан не савлада те тврдо заспах. Узе једну хладиљку, седе поред главе моје и прохлађиваше ми лице до пред саму сутоњ. Тада ме разбуди. Видех је крај постеље са хладиљком у руци. Она је плакала, а сузе јој капаху по скутима. Када уочи да је ја гледам, она убриса очи своје, и диже се те ми донесе јестива да ме захрани. Хтедох да не једем.

— Па зар ми ниси обећао, да ћеш ме слушати? рече она.

Стадох јести без одупирања. Она ме руком залагаше сама и тако се заситих; онда ме напоји соком малиновим. Умих руке, а она ме посу водом од ружица. Остадох с њом до мркле ноћи. На поласку, она ми поможе да се оденем.

— Немој спавати никако ове ноћи, мој Азизе. Сада ће ти драгана тек пред зору доћи, а ако буде воља Божија, бићете своји. Но пре но што од ње пођеш, учини ми молби и реци јој од мене нешто.

— А шта да јој речем? упитах ја.

— Реци јој ове врсте песникове: *О љубавници, тако вам Бог помогао, реците ми, када је љубав девојкина врели и сажижућа, шта треба она да чини?*

Обећах и растадох се са Азизом пуно весео и радостан. Уиђох у башту и одох у дворану. Бдио сам седећи на јастуку, до пред поноћ саму. Али ноћ ми се ова отеже као година. Време пролазаше ипак на и петли пропојаше. Опет љуто огладнех, ваљда са тако мучног бдења. Устадох, пријђох синији и једох.

Већ ми глава отежа и тек што не заспах, када до мене допре шуштање и бат из баште. Скочих на ноге, умих руке и уста, па стадох опрезно уходити. Мало затим, драгана се јави са десет младих девојака, међ којима она беше као сјајан месец међу звездицама.

— Како се зовеш по имену? рекох јој.

— Ја сам она, одговори ми драгана, која сажижем срца љубавничка на живој жеравици.

Појадах јој се што претрпех са љубави к њојзи.

— Јадаш се хладној стени, рече она, коју схватити не можеш.

— Ако је срце твоје хладна стена, прихватих ја, онда је Бог из такве стене источио воду бистру и добротворну.

И она се осмехну.

— Како си се пробудио? рече она: или ти сан није ни падао на очи? Готово бих да поверујем у љубав твоју, када си пробдио целу ноћ у мукама и пожуди, као што чине прави љубавници.

Обратив се онда својим робињама, она им даде знак очима и оне се брзо удалише. Онда ми пријђе и загрли ме: она грљаше мене а ја њу; усне нам се нађоше и спојише.

У јутру углависмо, да се састајемо свако вече у башти. Растадох се са драганом радостан и у срећи својој, заборавих да јој кажем оне речи песникове што ми их Азиза каза. Када стигох кући, Азиза лежаше у постељи. Угледа ме, она устаде а сузе јој се низ образ ронише. Она пријђе к мени и притиште ме на прса своја.

— Мој Азизе, рече ми она, је си ли ми учинио по вољи?

— Заборавио сам, рекох јој ја.

У вече, када полажах, Азиза ми приступи.

— Пођи с Богом, рече ми, и неба

ти срећа буде пратница! Али када од ње пођеш, не заборави јој казати оно, што сам те молила да јој кажеш.

Одох потом у башту и застадох драгану где на ме изгледа. Она устаде и загрли ме. Када се зора јави, ја јој казох речи песникова онако како ми их је Азиза казала:

О љубавници, тако вам Бог помогао: рецште ми, када је љубав девојкина врела и сажижућа, шта треба да она чини?

Када драгана чу те речи, сузе јој ударише на очи и она одговори овим другим речима песниковим:

Ако не осећа у себи толико снаге колико јој треба да прикрије своју тајну, онда јој не остаје друго већ да мре.

Вратих се кући са тим одговором Азизи. Застах је спаваћиву. Моја мајка седаше уз постељу њену и плакаше над њом. Када уђох у собу, мајка моја плану.

— Нека те Бог накаже, луда главо! рече ми она. Остављаш Азизу болну па не разбираш за њу!

Кад Азиза зачу те речи, она раклони оба ока и гледаше ме.

— О мој Азизе, рече она, учини ли што сам те молила?

— Учинио сам, одвратих ја, и саслушав ме плакала је. Ја ти доносим њен одговор.

Тада јој понових оне речи што ми их драгана каза. Када Азиза саслуша те речи, она се занесе, а, кад дође к себи, она ми промуца ове речи песникове:

Чујем, покоравам се и умирем. Поздрави ону која омете љубав нашу.

Чим се смрче, одох ја у башту, по обичају, и застадох драгану моју, где на ме изгледа. После многих пољубаца рекох драгани оно, што ми Азиза беше казала. Када драгана саслуша те речи, она врисну и јако се узнемири.

— Несрећниче! рече ми она кроз плач; је ли та што ти је те речи казала родња твоја?

Рекох јој шта ми Азиза беше.

— Тако ми јакога Бога, ти лажеш, рече ми драгана; да ти је своја, ти би њу волео онако као што она тебе воле. Ти си њен убијца! Бог нека ти плати! Да си ми говорио пређе о њој, ја ти не бих дала да ми се приближиш.

— Она ми је своја, одвратих ја, и она је мени тумачила знаке које си ми давала ти. Она ме је научила како с тобом да поступам и ја ти дошао не бих, да ме она није научила.

— Ако је тако, онда Бог нека те накаже, да зажалиш за младошћу својом, као што је она јадница! Потецн брже к њој!

Потекох. Душа ми се узнемирила и ја корачах журно. Када стигох у нашу улицу, зачух запевку и угледах мајку моју где јадикује. Упитах је, шта се догодило.

— Грех на твоју душу! закука моја мајка. И никада, Бог дао, не искајао! Тешко теби, лоша својто, јер нађосмо Азизу мртву за капијом!

Златно руно.

ДРАМАТИЧАН СПЕВ.

I. Гост. — II. Аргонавте. — III. Медеја.

Од Фрање Грилпарцера.

Превео **Стева Токин.**

I. ГОСТ.

ТРАГЕДИЈА У ЈЕДНОЈ РАДЊИ.

(Наставак.)

Фрикс

(престрављен излазећи из куће).

Помоз'те богови! Ја слутим страшила!
Међ собом нешто снују варвари,
Подругљиво се на нас смешкају;
Комешају се, мотре, нукају,

*

А другове ми, једног за другим,
Обара неки тежак, нијан сан;
Од умора ми, ил' беНђелука,
Ни сам још незнам. Силни богови!
Довесте-ли ме амо да ме сјурвате?
Још *једно* остаје: да бежим у наш брод.
Сабраћу тамо наше остале,
Да похитамо амо у помоћ — Чуј!

(Чује се из куће ломњава мачева и жагор.)

Убијају их! .. Јаој, доцне је!
Утећи тек што могу од убица!

(Хоће да иде. Пред њега излазе војници са напереним копљем.)

Колхиђани.

Натраг!

Фрикс.

Пронађоше ме! — Онамо!

(Војници са напереним копљем излазе пред њега одасвуд.)

Колхиђани.

Натраг!

Фрикс.

Заман! Прошло је све! — Ја идем с вама!

(Дотрчав олтару.)

Та ти ме, вишњи, амо доведе!
Јеси-ли бог, заклони штићеника.

Ајет. долази из куће са голим мачем у руци. *Медеја* за њим. *Пратња.*

Ајет.

Где је он?

Медеја.

Оче, чуј ме!

Ајет.

Где је странац?
Пред жртвеником зар? Шта тражиш ту?

Фрикс.

Заштите!

Ајет.

Прот' кога? Хајдмо у дом.

Фрикс.

Олтару овом молим се ја овде,
Јер бог је вера; ти је погази!

Медеја.

О оче, послушај!

Фрикс.

И *ти* ту, змијо?
Зар зато беја' лепа, љупкомамна,
У смртну мрежу да ме уловиш?
Са лаким срцем поверих се теби,
И поверих ти мач свој, обрану,
А ти ме издаде!

Медеја.

Не издадох те *ја!*
За поверен ми мач твој, прими други сад,
И брани живот свој.

(Истргне од једног војника мач и пружи му га.)

Ајет

(отев јој мач).

Лудачо! —
С олтара беж'!

Фрикс.

Никада!

Ајет.

Одвуц'те га!

Фрикс

(уз навалу војника).

И тако морам мрет'! — Па нек буде!
Ал не без освете, без оптужбе,

(Истргне из земље копље са златним руном и дође њим у прочеље.)

Незнана моћи! ти ме доведе,
За спас ми даде залог милосни,
И нарече ми: *победу и освету!*
Довикујем ти сво сад, па чуј!
Кривицом ако својом *победу*
Проиграх лудо, слепо верујућ'
Издајницима; *ти* сад, место мене,
Бар *освету* изврши над њима,
Искупи тим задану *другу* реч.

Ајет.

Шта чекаш још?

Фрикс.

Ајете, чуј!

Ајет.

Па, шта још?

Фрикс.

Та *гост* сам твој, а ти ме издајеш!

Ајет.

Мој гост? Крвник!
Шта тражиш ти, странче, у дому мом?
Харамијо храма!
С каквим си правом мој гост?
Ко-ли те је звао у мој дом?
Ништа ти не обећах ја,
Пропасти својој *сам* си *ти* крив!

Фрикс.

И с тим би хтео да правдаш недело?
Не ликуј још! Приступи мени.

Ајет.

Шта би?

Фрикс.

Још само ова застава је моја.
Остало благо покрао си већ,
Моје је *ово* још.

Ајет
(пружајући руку за заставу).

Још? Докле још?

Фрикс.

Још не! Посматрај је; још *то* је моје;
Кад *њу* предам, животу ми је крај. -
Желиш-ли је?

Ајет.

Да?

Фрикс.

Баш желиш?

Ајет
(пружајући руку).

Та да!

(Свршиће се.)

Слава.

ПРИПОВЕТКА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

(Наставак.)

У том тренутку као да се сав променио. Устаде, подиже главу, чинило се да му удови на мах нове снаге и живости а ватреног покрета добише. Под завинутим танким обрвицама светлиле су очи пуне душевљења, образи му лако поруменише а ежно лице његово тек у том тренутку лепо згледаше. И кашаљ га за часак пустио.

Било је то као нека појава одушевљене оњетице. Ја га поучим, да му тако узбуђење шкоди. Посади се опет ћутећки, дигне узглавља сагне се дубоко под сламњачу. С уздрхталом уком извади отуд велики слој хартија исписаних стиховима. Рашири их по крилу а купећи по мало те листине настави даље: „овде идите дело мога живота, већ скоро окончана. ећину урадих овде на Кавказу, али тајно, р ми добри отац то „вечно, ништаво писрање“ нехтеде допустити. Тако до сад не уде нико тих листова, нити ће ко — осим вас — е моје смрти и видети. Не марим за славу живота, за ход по рапавом литерарном ту, где грозничав метеж частољубља, где значне интригуе супарника, изражаји неспоаних судаца, пљескање и ларма свакдање вале чисти жар поезије мути а душу трује мојим је циљем слава с оне стране гроба, сање моје душе, како је сложих у тој песми, току будућих векова. . . . Но имам на вас, сподине, велику молбу. Гледам у вами од дбине посланог ми извршиоца последње воље, ли би хтели примити на себе тај задатак.

„Ох, на последњу вољу имате још доста времена,“ рекох му ја с изнуђеним осмејком. У осталом имате ли какву жељу и је ли у мојој моћи, да се испуни, радо вам стојим на услузи.

„Дакле, господине, кад умрем, а ви се постарајте, да ово моје дело угледа света. Назначићу вам још и лица у мом завичају, на која би се тога ради обратити могли. Сигуран сам, да ћете брзо кога наћи, који ће литерарну моју оставштину својом накладом издати. Пошљите тамо само да виде препис. Мож'да ћу још и са̂м. . .“

„Не, ви сад несмете писати“ упаднем му у реч. „Ја бих се са̂м за препис постарао. Можете се потпуно на мене ослонити.

„Хвала, усрдна хвала“ прошапће болесник те ми уједно и рукопис свог дела пружи. „Међу тим узмите ту моју песничку оставштину, па будите добри и прочитајте штогод код куће. Па ма и неколико листи само, ваљ'да ћете добити за то времена. Онда ћете ми искрено казати, какав су утисак на вас учинили. Ви ћете бити једини, чију ћу пресуду ја да чујем.“

„Но морам признати“ додам ја „да се у песништву баш много не разумем.“

„О, праве песме разуме сваки изображен човек. Пресуда ваша међу тим неће никаква уплива имати на моје мишљење. Дакле, испунићете ми и ту другу моју молбу?“

„Ако вам је до тог стало — драге воље,“

У неприлици због те чудне задаће, коју примих на себе, купио сам листине. Први је био празан! „Наслова још нема“ упитам случајно.

„На тај до сад нисам ни мислио. Шта је стало до наслова?!“

„А овде је посвећење: Незнаној! Ту незнану сте сигурно заједно са срцем на обалама влтавиним оставили?“

„То не! Цела истина да ми је незнана — а ипак знана. Незнам, како да вам то најбоље расјасним. Још из детињих лета узносила се пред душевним мојим очима нека мила слика — неко бајно лице — али на јави никад не видех. Рекао бих, да је то мој идеал девојачке лепоте. Али сам ипак увек уверен био, да то није пуки идеал, да то дивно, бајно лице на јави живи и да ћу га један пут заиста видети. Сад се већ предајем тој благој нади. Али и у сну и у мислима пратила ме та прилика кроз цео живот. Још више него то, виђах је не само на сну и у мислима при затвореним очима, већ временом узносила се та преда мном у ваздуху, као из сунчаних зракова откана, као лагана магла, па ипак очевидна. Могао бих вам тако рећи нацртати миле њене црте — само те очи — не, лепоту тих очију не би извела ни кичица највећег уметника — то сјајно плаветнило, као мирна, морска површина, кад се са ње одбија сјајно, небесно плаветнило .... Погледам ли у шарене облаке, у сумрак испреплетаног, шумског грања, у мрачни угао те собице — увек ми се отуд роди бајни њен лик. Поред ње у мојој души ни једној места није било. Она је била невидима краљица срца мога. Колико сам пута с њоме ходао по чарним, усамљеним парковима, по велелепним одајама, очараним палатама и вртовима света за приповест! Надам се, кад куцне последњи мој часак, да ће с рашиpеним рукама полетети к мени и да ћу онда умрети под врелим пољупцима њеним на леденом челу мом —“

То већ личи на фиксу идеју! помислим ја. Да прекратим разговор при ком се болесник врло узбудио, устанем и рекнем: „дакле тако, ја ћу то прочитати и прекосутра ћу вас опет посетити.“

„Бићу вам одвећ благодаран“ увераваше ме младић. „Али бићете добри, па ћете ми рукопис опет натраг донети. Даћу вам га касније — у најгорем случају наћићете га овде под главом сакривена. Још ћу свршити да допишем.“

„Не пишите сад ништа“ опоменем га на силу: „то би вам врло шкодило. Чувајте се у потпуном душевном миру.“

Он је ћутао.

Дадем изгледа, да његовој болести треба лекарске бриге, потешим забринуте родитеље и пожурим се с грдним рукописом, који метнем у недра, натраг у Новоросијск. Прошавши последњи кућерак Методијевке, опазим међ дрвљем густе шуме, која руби пут, девојку где трчи. Кад ми иза савијутка пута густиш сакри село, на један мах изиђе иза дебла девојче, које је очевидно кроз шуму дотрчало, да ме ту на разговор дочека, а да би је опет из села видети могао. Ослови ме чешки и хитро чак до мог коња скочи. Ја станем.

„Шта желиш?“ упитам ју.

„Хтела — сам — господина лекара упитати —“ муцаше девојче у неприлици.

„— Како је Јови.“

„Јови? ах, болесном штуденту? А што ти то питаш? Ваљда си му каква рођака?“

Погледим на њу оштрије. Била је то 18 год., здрава девојка. Лепа и једра. Шарена марама, боје дивљег мака, била је остраг око светле скоро беличасте косе везана а јасно смеђе очи биле су пуне сјаја и живота. Уснице, пуне свежине, биле су налик на најлепше трешње. Тело њено, одевено у простом оделу чешких сељанака, показа раздрагани, млађани жар, али при том и складно лепо лице. У кратко, беше то невина, заведена девојка у пуном, свежем цвету младости и лепоте. Гледајући јој затворене очи и ужљено руменило, разлито по њеном лицу, схватио сам лако све.

„Признај, признај — !“ попретим јој прете.

Она поцрвени још више и обори главу. Дигне крај шарене кецеље к очима, а кад га опет к мени подиже, затрепета бистра суза.

„Ах, не!“ рече. „Не воли ме. Презире ме. А мени га је тако жао — и живот бих дала

да оздрави само. Али немојте казати, да сам тако говорила — срдио би се на мене. Мислим, да ме већ од давна мрзи. Није за мене никад ни мила погледа имао, док бесмо још као суседи у Чешкој. Ни за једну девојку са села није имао лепе речце — воли неку узвишену госпођицу —“

Воли он празан ваздух, фантом, отисак болесног уображења — а ту здрава, најкраснија јава! помислих ја.

„Непрестано пише“, настави девојка: „зар није истина, да му то писање шкоди?“

„Да бо'ме, да шкоди.“

„Пише и ноћу — и данас је био његов прозор дуго после поноћи осветљен — писао је — видела га — су — сусетка — —“

„Тако? Но, први пут кад га посетим, морам прописати, да се то више не догађа. За цело би брзо смрт исписао — с богом!“

Ободем коња и чувши још за собом захвалу девојчину, јахао сам даље Новоросијску.

Табунов преста.

„Но даље, даље!“ одзваше се гласови дружине.

Али лекар одважно изјави: „морамо се дигнути са станишта и кренути се напред, ако хоћемо до мете пре полудневне жеге да стигнемо. Тамо ћу у пријатној хладовини своју историјцу о слави довршити.

Морадосмо послушати. Брзо се спуштала наша каравана опет по не стрмој коси горе у шумовиту долину. С почетка водио је пут преко шибља и честине, но даље доле ширила се права лисната шума. Пријатно се путовало просеченим путем, над којим и с једне и с друге стране честе, с разним врсама испреплетане букве, јасени, јавори и друга дрвета, какве дивне трњине, које све прекрилише, лаворика и цветни азалеји с разним другим бокорима, разастреше хладовити сен. На неколико места лежала су преко пута од ветра исваљена дебла, а с њих су висиле скоро до колосека уплетене лозе бршљана, козјачине, дивљег хмеља и вињага; на тим местима морадосмо с коњица сјашити и за узду провести их испод тих природних мостова, при чему се пуно гранчица, отргнутих од те тканине, за седлом заденуло. Из мрачне честине над путем извиривали су многи, од чести заиста горди цветови с великим, шарним очицама, а тако исто и по путу, између колосека, уздизале су перунике своје плаве и жуте цветиће.

На подножју главице развијала се пред нама шума и отварала изглед на узану, дугачку долину. Пружаше нам слику необично бујне вегетације. С обе стране протезало се по косама малених врхова лиснато свеже шумско зеленило све до дола, који је са свим покривен био невероватним, целим царством билинства, до сад још не видех тако велико и високо лишће. Прешироко разастрло се ту округласто лишће, које човеку као што треба место кишобрана послужити може, а све дно долине заједно с невидимим потоком у среди, застрто је било у густо танким зеленим плочама, а између њих успињало се лишће друге врсте биља, које за мало досиже висину одраслог човека. Изгледало је то, као да се под нами по долини повлачила у густим убојним редовима војска сласра, у оном ратном облику, који су стари „testudo“ називали: не видесмо одозгора ништа осим округлих зелених штитова, а међу њима бачених, зелених копаља.

(Наставиће се).

Одговор
ИПОЛИТА ПИНДЕМОНТА.

Превео Лука Свиловић.

(Наставак.)

Врло знадем, да не служе ништа,
Карареске исчишћене ст'јене
Красној души, кад небо ужива;
И ка друго надарење стиже,
Нег латинска издубљена слова,
Ил ступови плакув'јех крепости,
Који стоје врх гроба пригнути.
Дали младић, кад те ствари пази,
Од њих ћути срце ватром планут,
Што на веља дјела га пожиже.

Зар нехајеш, о Вероно моја,
За синове, кој'јех име славно
У дошаст'јех сјаће ти вјекова?
Ну дер оне боговине красне,
На твојему двору уздигнуте,
Кад бје боље нег је сада доба;
Ну дер на тле сори их немило;
Нек твој падне дивни Фракасторо,
Из висина нек се баш обори
И у пиљке на тисућ комада
Нек мах јектом брекне ти Мафео
Врх земље ти пуне нехарности. . . .
У градових св'јетл'јех ја бих хтио
Једну л'јепу и свету ограду,
Гдјено они, што у вишњем стању
Ил' у смјерном своме боравлењу
Ствари дичне оправе на свијету,
Могу с' чашћу истом наслонит се
На подглавје својега пепела
У охолој мртачкој постељи,
Богољубни они госпар човјек,
С чије смрти виђети се неће,
Плакат само образи онијех,
Кй хитрођа Фидије искреса
Мраморскоме над гробном камену:
Они слуга, који отачбину
У царево двориште принесе,
И би скупно грађанин и дворник:
Они витез, ки с мачем у руци,
Придобивши себе и добиће,
Непр'јатеље и све људе љубља;
Мудрац, прудну кй истину нађе,
Ил завојшти славно, да ју нађе:
Они цјесник, кй је складно иско,
Да постави у пјевање своје
Крепост, коју у срце усади;
Ти образи имали би бити
Од хитрога дл'јета усјечени;
Тим у своме сликованом лицу
Виђ овога: доброта му с'јева,
Којом дичан за живота бјеше,
Оно чело покупљено каже,
Тер у ст'јени свакок добра мисли;
Овђ' у жилâ и оч'ју витеза,
Који на плач гане противника,
Дивно смјење и храброст протиче;
Онђ' Разбожник тако руке пружа,
И уснами мицати се чини,
Да ти уши помњиво напињаш;
Пак туј близу видиш на образу
Уђељане пјеснобјести свете;
С тим кам трепти, и ужива бронац
Сликовати свуда благу жезла,
И праведне нетргнути маче,
И зелене јаворе вјечите,
И још гусле, које сужне н'јесу,
И кê нигда бити ће погане.
Кадар призор исквареног св'јета
Расцв'јељује највеће ћућенства,
И још срце у свакоме спада;
Тад уљезам у свето гробиште,
И с' једнога на другога гледам;
Пака мало по мало туј кушам,
Гђе по жила мила и жалостна
Сласт ми тихо и поплава тече,
И прихита своју предњу јакост,
Тер дух красни мени се повраћа. . .
Дали празном у ономе мјесту.
Гђе небива н'једног споменика,
Поврх оних голијех дувара,
Које видим тећи црне рјечи:
„Свак ко први красним мужевима,
„Који сада дични смртни санак
„У овоме затвору спавају,
„Славњ'јем ће дл'јетом сликоват се,
„Овђскар ће русу главу своју
„Поставити, и под исти мрамор
„У затвору овоме ће слатко
„Сасма славни санак испавати."
Тад јуначка душа из окова
Безнослице одр'јешиће себе,
А прах мртав расплодити ће се
Как' у боју тако и у миру
Спасоносном свакоме Јунаку.

(Свршиће се.)

Коста Богдановић, српски књижевник.

ПРИЛОЗИ ЖИВОТОПИСУ МУ.

I.

(Наставак.)

На страну пријатељство! то је света истина, ја му ово по дужности велим. Он нетреба и несме ради другог у сумњу долазити, где нужде никакве није. Сад једна му воља и стотина ћуди.

После бављења мог у Енглеској, које ће кроз три ил највише четири месеца трајати, а намеравам у Липској задржати се док историју не издам. Зато не пропусти било преко путника, било преко Марцибана послати ми историју Рајића и књигу Мати Србија и син Србин.“ Ја ако овде небудем био, ја ћу адрес свој овде оставити а одавде лако је послати ми.

За путника ово би ја по данашним околностима и обстојателствама за најбоље судио, да он у свој спаилук иде.

Ја знам да је медени*) и пре противу ог мјења мог био, данас ће на обнову ову викати помагај. Но ја ипак при том остајем.

Путник би у Паризу једну ползу имао, језик француски изучити, али толико други убитака. Нек узме правог рођеног Француза; то је онда и том требовању за доста учинио, без да је се чему изложио. А ако он мисли да је овај предлог мој, колико да је искрен, толико и основан, ја би му могао овде једног ваљаног човека избрати.

Из моји писама које ови дана Павловићу и новине шаљем увидићеш, да сам ја саврено противу свега што је француски одуевлено. Слобода је њихова разпустност, а једнакост стра. Боље једном или неколицини обвиноватн се, него од сваког зазирати. Међу им и њему слободна воља; ја чиним само моју дужност, нити саветујем нит заповедам, оно што знам и видим, до знања дајем.

Шта раде она двојица мајстор и Јанаћ?“ небајул се често? За њи мора још бечки вазах да буде добар.

Писмо приложено експедирај матери мој. По пронешеним обстојателствама могао би старац бар имена свог ради коју пропустити . . . . за ћир Миту, и бакал Перу**)

Пиши ми шта у вас има новог. Јели старац почео што за новине радити? како мајстор напредује. На влаха***) неуздајте се он има верују на две стране ка и проливуша артија. Ту ствар сам у своје руке узми, а ја ћу свом могућности, к ползи обштег просвештенија жртвовати се.

Поздрав свима неоглашеним јелици вјерним, а теби од Бога здравље, од твог

искреног

К. Богдановића.

Париз 10. Јуна 1844.

II.

Љубезни мој господине!

Ђока мој напомиње ме у сваком писму, да вам штогод напишем. Ја знајући како су добре године за српску литературу, бојао сам се, да нећете као пчела сушом нагоњена, и на чкаљ налетити, да из њега сладка сока црпите: те би место меда, збодени, и са осакаћени крили, једва до кошнице народне домилили. — Грешну моју душу, нисам хтео таквим грехом отеретити. Но почем ми Ђока и опет рече, да сте му казали, да које писмо и за вас от мене из Париза измами: ја вас у тим обстојателствама гледам опет као пчелу, која сами догорели пустош око себе имајући, смислила је на камен и чека да напослетку кроз гујину пукотину која кукута ил коприва, поникне, не бил што посисати и у сад свој понети могла.

Буди дакле по глаголу вашему. Ја желим да ово писмо, као душе моје образац, пријатељством вашим омилујете. И то је довољна удаљеном пријатељу жертва љубави. Ја знам да ће те ви ово писмо по обичају, који је у Мађарској и даље пустити, под насловом „отворено писмо уредннку;“ а вере ми ја сам га пријежно и затворио: осим ако неће те моје мишлење разумети, јербо је оно заиста отворено и просто.

*) Др. Пацек — лекар кнеза Михајла. Овај није мио Богдановића, и свагда је гледао да га од кнеза хајла удаљи.

**) Разуме отца мог Диму Димитријевића и Перу Лакића.

***) Добран, *Hofagent*.

И при том опредјелењу овог писма опростите ми, што вам не могу чистије да пишем. Моја је рука већ отесштала, а нисам тако срећан и умешан, као старац мој, да би себи писара, све бољег за бољим наћи и с тим чест моју увеличати умео. Он је заиста и у погрешкама жент; он је као чесма, от које сви науку црпимо, само она сама (чесма) за њу незна нит ју икад није. Она се истина често и особито пак кад отзгор притисне припека, распуза и не струји, док ју људи художественим ленком неумажу, те тако опст пође.

Будите за сад задовољни са писмом кога вам овде за употребу прилажем, и опростите ми што сам вас са уводом толико задржао, и што из Париза пишући, предмете из ваше средине узимам. Мени је род мој прва знатност свагда. За то ћу вам из целог света, прво писати о роду, а даље по обстојатељствима.

Поздрави те ми Ђоку, г. Николића и брацу Алексу. Примите и за вашу личност, поздрав српске искрености, коју ће свагда одржати ваш

К. Богдановић

III.

Љубезни Ђоко!

Ја сам ти у последњем писму мом рекао да морам видити Енглеску. Но осим жеље притекла је јоште и неопходима нужда, јер желећи да се наплатим за скупо моје време у Паризу, кад што сам по 13. сати на дан писао. У сљедству тога нападне на мене неко устреканије, и безсанљивост, тако да сам се поплашио и доктора позвао и за савет питао, шта да чиним, а он обично ко сваки доктор, пипа ми пулс лево и десно, саветује ме да се неко време манем читања и писања, но да путујем и разберем се.

Ненадна срећа моја подари ме, те се састадо са једним парижанином ког је отац заједно шњиме, у Срему за моје цветајуће време био, и у Илочком спаилуку шампанско вино правио. Он ме знаде као знаменита човека и од првог стања, брзо дознаде за немоћ моју и у глави и кеси, те на просту реч даде ми 400 фр. сребра, те се тим новцем таворим, и шњиме мислим у Лондон путовати, да мало проврљам у две тамошње библиотеке што има рукописа славенски. У Лондону кажу да је скуп кромпир, те тако при свој мојој вољи, једваћу моћи тамо један месец задржати се, кад тамошње библиотеке мало прегледам, доћићу у Липску, те нареди да ме Данило дочека, и нек се код књижара Jaugnicа упита за мене. Друкчије не чините, јер ја сам слаб и нисам у стању све испитати, и тако дакле с божијом помоћу историју народа нашег скрпићу.

Ђоко! теби је познато да сам једино само по жељи путника у свет тумарио, да се мало у науци и о јавном мнењу подкрепим. Наш мили род сад ће наравно чекати што удесно што добро од мене. Наду рода и поверење оба кнеза оправдати, коју они сви у мене једног имаду, била ми је свагда дужност, та и данас на првом месту стоји.

Тако дакле ја сам дело моје, оставивши или боље рећи презревши сва она првоначелија либерална, која су само мода и ветар, који ће за кратко време подсмешно пагубан бити, на конзервативни начели основати трудио се и да не би оно као какав комад туристе изгледао, „ја сам почео историју стару од први времена, и ову водим до паденија на Косову. Тим начином кад то дело доста престрано на свет изађе, онда ћу тек нову историју писати.

Евоти разделења.

I. свеска. Књига родства српског води се до основанија српске монаркије II. свеска. Књига монаркије српске до паденија на Косову. III. свеска. Књига подчиненија или ти робства српског до 1815. IV. свеска Цвјетни вјек српски од цвети 1815 — до наши најновији времена.

Овим начином ја се подпуно надам, да ћу одговорити и имену честна и поштена човека и Србина правог. Сад дакле од тебе више ништа не тражим, но да настојиш да се печатару ома пише, да оно све што му ја понесем одма печата, и трошкове где и од кога треба да прими. Но нека се и у исто место „poste restante“ — која пара пошаље, јер у светом писму стоји: и незатвори уста волу молотјасећа.“ Ово добро упамти. Пре поласка мог јаћу одавде и треће писмо Павловићу послати. Он је у свом раду недомашним, овако

од мене из овог света иште да му што за лист пошаљем, а кад му то по жељи учини, он по свом мјењу онако шустерски подкрпи рад мој, те са свим нејасан постаде.

Приложено писмо ома отправи матери мојој Софији. Она јадница већ мисли, да сам ја и у Лондону био и да дома сједешим, а ја ево овде јоште у Паризу седим. Лажи јој што год узгред. Мени као сину совјест непопушта да то чиним.

За доктора кажем ти да је то прави језичник, ја сам га досад само за гробијана држао, а не за безобразника, и ни најмање несам се преварио да он жели сам уз књазеве српске бити, и да је мене тога ради у свет отправио. Међу тим мило ми је што зна како о њему мислим, сад бар неће држати да сам будала, но великодушан који што шта види, ал презире. У осталом нек ми благодари што сам овде, јер сад је известан да му ја на сметњи нисам.

Буди здрав твом

искреном

Кости.

Јованка Орлеанка.

СЛИКА ИЗ ФРАНЦУСКЕ ПОВЕСНИЦЕ У XV. ВЕКУ.

Од Павла Падејског-Пашина.

(Наставак.)

Отуд се ишло према Шалону. Ту је многи из родног места поздравише питајући сами себе: откуд те смелости, тог јунаштва? А она је све знала, а говорила је: „само се издаје бојим“. И наслутиће сирота. 16 јула беху већ пред Ремом, (Reims) где су се од вајкада Француски краљеви крунисали. Карло још оклеваше, али а Јованка опомену: „само одважно напред, ако само добићеш земљу.“ Становници града рисилише бургундску посаду на предају и Карло добије градске кључе.

17. Јула 1429 год. у недељу буде Карло рунисан за краља. „Живио краљ!“ орило се вуда. У цркви је Јованка стајала с десне гране олтара; после крунисања клекне прва ред Карла и кроз плач га први пут „краљем“ азове: „светли краљу! божија воља се испунила и ви сте крунисани, она хтеде да покаже вету, да сте ви прави краљ.“ Све се радовало и веселило. Народ Француски као да из ртвих устаде и новим животом оживи. А астир-девојче, које је спасло краља и народ, тајаше на врхунцу једине славе у светској овесници, јер за кратко време толика јунатва почини вера, високи, племенити ђеније невина природа млађаног девојчета.

Неки веле, како је после тога говорила; а је обећање испунила те да треба родитеима кући да иде. Па и самог је краља молила: et plût à Dieu mon createur je pusse maintenant partir abandonnant les armes, et aller servir mon pére et ma mère en gardant leurs brebis avec ma soeur et mes frères, qui moult se rèjouiraient de me voir.“ И заиста су се још пре обрадовали родитељи, браћа и сестра који су у Рем дошли и њу после дужег времена видели. Од државе су добили трошка а при повратку велику награду. Место, у ком се родила, дуго и дуго није порез плаћало.

Каквим се мислима њен велики ђеније бавио, види се отуд, што је Хуситима ратом претила и што је намеравала, да Цариград од Турака спасе и друго шта.

Срећа јованчина поче тамнити. Двор је добро знао, шта чини само присутност девојчина, те она мораде и даље на двору остати, мораде свој непозив вршити. Како је извршила своје обећање, испунила пророштво, мораде своју вољу вољи других да покорава. За свашта постаде одговорна. Као што се и бојала, заиста је сад издана и изневерена. Изневерио је краљ издао је краљев љубимац Тремоал. И опет је вршила најопаснији посао.

И сад је још ђеније девојчин друго налагао, бољу увиђавност имао, него краљ, него ни један око краља. Њезин је план био, да се што пре на Париз удара. Заиста је добро планирала, јер непријатеље је већ спопао страх а Французи опет одушевљени беху, па

кад би и Париз пао, онда би се друкчије оперирало. И сама војска викаше: „јуриш на Париз“. А краљ? Место да је опћу жељу прихватио и у првој ватри на Париз пошао, он је оклевао, час је једно наређиво, час друго. Енглеској је за цело велика опасност претила, и дело, које би сад пламен за тренутак довршио, једва је врућ пенео после толико година учинио. Енглезима је само времена требало, да се мало прикупе, а тог су краљевим оклевањем и добили. При том ступе и даље с Бургундима у савез, дакле, победа енглеска сигурна. Карло је хтео, да Париз преговорима задобије. Али му то не испадне за руком. И он се једва крене с војском. На путу 'освоји неколко места, али што је Јованка више хитила, војска све спорије ишла. 26. ауг. тек добије Ст. Дени. У том баш и Нормандија хтеде против Енглеске; оклевањем својим пропусти Карло и ту прилику. Кад је већ хтео да удара на Париз, гласови јованчини почеше несигурни бивати, ту јој се неверни показиваху. Дугим оклевањем неста и у војсци реда, неста строгости и запта, главног средства у рату. У логору кога нeје било. Једног дана, кад хтеде Јованка неку милосницу из логора да истера, удари је плочом од мача; и гле! пуче мач, мач Фјербоаски, знак тајне моћи, као да тим хтеде рећи, да њена моћ од тог тренутка престаје. И престајала је на жалост. Краљ је осетио, кад се њезин мач сломио, а Јованка предвиде, шта ће бити; сад виде, да јој је моћ безобразлуком уништена. Јуриш на град Париз испадне зло. До поноћи стајаше јунакиња на најопаснијем месту, ту је и рањена, да су је једва однели. Војска Француска устукну натраг. То је Јованку јако потресло, јер се клела, да су још за мало издржали, да би Париз пао. Изгледа, као да су се заповедници радовали тој несрећи, како би Јованка у неверу пала. И заиста, већ су се чуле клетве неких рањеника. Ма да је јако рањена била, сутра дан опет хтеде са војводом алансонским нападај да покуша, али им краљ осујети план. У свом болу хтеде Јованка да остане у Ст. Денису и обеси у цркви оружје. Али против сваке воље мораде пратити краља. Од тог часа није се више сигурна осећала. Где год је краљ ишао и она је с њим жалосна ишла. Француска се војска раздвоји, војвода алансонски пође у Нормандију. Молио је и моли да пусте Јованку с њим да иде. Нормандија би за цело пала, а пад би по Француску од велике користи био; али она мораде краља да прати. Боли, који јој срце цепаху, нису залечени, што су јој родитељи племићи постали.

Већ и на двору постане досадна, лажна се пророштва изнашаху и она се око половине априла 1430 мораде с двором опростити. Скупи чету одабраних војника, да сама на своју песницу рат води. Сад јој долажаху непрестано гласови: „Јованка! Јованка! биће заробљена.“ А она се само молила богу, да не буде дуго у затвору и да што пре види смрт.

Са силном војском почне војвода бургундски Компијењ да опседава. Јованка, кад то чује, часа не почаси, већ похита граду у помоћ. Народ је распаљен био. Но ту је Јованка предвидела своју будућност. Једног јутра рече у цркви: „драги пријатељи! ја сам продана, ја сам издана, час смрти је већ куцнула. Молите се светима за мене, од данас више ником помоћи немогу.“ 24. маја 1430 испаде Јованка са војском из градских капија, ал од непријатеља сузбијена, мораде натраг. Док су други бегали, дотле је јунакиња лагано ишла и храбрила своје људе, како би их на нов нападај приволела. Али кад непријатељи најжешће опалише те појурише за Французима, ови се збунише. Неки су се спасли, многи поубијани и похватани. Сама Јованка хтеде у град да утекне, кад тамо, ал капије затворене. Унутра никако! Сад јој не остане ништа, него да се брани. Бранила се, вешто је мачем севала, али залуд. Многи је нападоше. Хтеде бар утећи, да не падне у руке, ал' на несрећу буде рањена и падне с коња доле, те тако буде од бастарда вандомског ухваћена. Никад веће радости. Свуд се пошље курир, да јави, да је Јованка ухваћена. Вандомски бастард даде је свом господару Јовану Луксенбуршком, који је у свој замак однесе. Енглези су непрестано искали да ју изда. Из замка је покушала да утекне. Са 60' високе куле скочила је доле; ни најмањ-

није повређена била, само што је у несвест
пала. Касније буде издана Енглезима за 10.000
ливара. Тај је новац расписан на њену главу.
За тај новац купио си Јован вечну срамоту.
Бастард добије 300 ливара пензије. Јованка
буде у Руан одведена, у ланце окована и у
тамницу бачена. Ту се започне велики и страшни процес, чији се оригинал и данас налази
у краљевској библиотеци, као да га тамо праведни суд, врлина и невиност велике жртве
постави и носи као што један француски писац вели . . . . au plus haut degrè d' evidence
historique les faites les plus surprenantes de sa merveilleuse histoire. Како ју је народ поштовао, види се отуд, што неки пишу, да су више градова боси процесијама ишли и молили, да ју непријатељи пусте. Али мржња Енглеза превазишла је меру. Но и јунакиња је највеће боле подносила достојна имена свога. Она је плакала некад, — па ено и највећи су јунаци грчки плакали — али увек се јуначки држала. Незнам да л' је Христос поднео за цео свет, што је Јованка само за свој народ подносила. Енглези већ несу знали, како да дођу главе том невином девојчету. Трудили су се да докажу, да је нека вештица! чаробница, или ма каква паклена душа; али она ће увек остати чиста и поштовања достојна, а што је радила, радила је све у име божије.

(Свршиће се)

ЛИСТАК.

ОСНУЈМО „НАРОДНО-ЦРКВЕНУ БИБЛИОТЕКУ И МУЗЕЈ СРПСКЕ МИТРОПОЛИЈЕ И ПАТРИЈАРШИЈЕ.“

(Свршетак.)

На свему ономе, што се тиче наука о нашој народности, може се у нас радити са четири-пет полазних тачака — из четири-пет средишта. У *Београду* ваља да је усредсређен рад који би прибирао и испитивао српске историјске споменике по *Србији, Старој Србији и Македонији;* на *Цетињу* ваљало би да се усредсреди рад, који би испитивао српске историјске споменике по *Црној Гори и Зети;* у *Дубровнику* или у *Задру* ваљало би да се усредсреди рад који би испитивао српске историјске споменике по *Далмацији* и *Боки Которској;* у *Сарајеву* ваљало би да се усредсреди рад који би испитивао српске споменике по *Босни* и *Херцеговини* — а напокон у *Ср. Карловцима* као у седишту српске патријаршије ваљало би да се усредсреди рад, који би испитивао српске споменике *из свију оних крајева које леже у опсегу српске митрополије у Аустро-Угарској држави.*

Радосна је појава што се у овоме правцу већ изодавна почело радити и што се већ много урадило у Београду настојавањем Српскога ученог друштва а помоћу српске државе — где већ постоји „*Српски народни музеј и народна библиотека.*“ — На Цетињу се подиже „*Зетски дом*“ који може да буде главна полуга раду у оним крајевима; у Сарајеву се основао „*Земаљски музеј за Босну и Херцеговину.*“ — Само се овде у овим крајевима, где ми Срби живимо измешани са туђим елементима, где нам прети највећа опасност да се отуђимо и изгубимо, не ради онолико на прибирању српских историјских и етнографских споменика, колико би требало, колико би могло да се ради.

Ми имадемо у карловачкој митрополитској библиотеци и архиви -- заметак будућој великој народно црквеној библиотеци нашој; лањска *Изложба вештачких и народних рукотворина Српкиња* одржана у Нов. Саду показала је да по *нашим српским кућама има богата ризница прилога за етнографију и културну историју нашега народа;* на овогодишњој *Земаљској изложби у Будимпешти* изложена је богата *збирка црквених старина из наших цркава и манастира у Фрушкој Гори,* која је по мнењу вештака *пуна најважнијих података за културну историју нашега народа.*

У нас Срба је по свима а нарочито је по крајевима с ове стране Саве *православна вера наша тако уткана у народност као потучица у основу.* Најдрагоценији споменици наши сачувани су по архивима наших српских цр-

квених општина и архивима народно-црквених власти, по црквама и манастирима нашим.

Крајње је време да настанемо својски и зналачки око тога, да се сви наши народно-црквени споменици приберу на једном месту те ту и сачувају од пропасти која им прети са незнања, са немара, са непажње и неразумевања.

Па где би било најзгодније место да се приберу ти наши народно-црквени споменици и старине наше?

Данас сутра — дужност је наших црквених и школских власти, дужност је представништва нашег овостраног српског народа, народно-црквенога сабора нашега: *да подигне у Сремским Карловцима достојну резиденцију врховном старешини наше овостране цркве — митрополиту и патријарху српскоме; дужност је да подигне пристојну зграду за велику српску гимназију и једини богословски завод српски у истима Ср. Карловцима.* У свези с тима јавним зградама нашега овостраног народа *ваљало би у Ср. Карловцима у исто доба подићи и просторије за „Народно-црквену библиотеку и музеј српске митрополије и патријаршије.“*

У ту народну-црквену библиотеку и музеј наше митрополије могли би се за коју годину потпором појединих родољуба, ревношћу црквених општина а помоћу наших просветних фондова *прибрати и сместити сви писани и штампани споменици нашега умнога рада, сви прилози и подаци за нашу културну историју који су још сачувани у овим крајевима у рукама појединих људи, по кућама, по црквама и манастирима нашима.*

Није овде место да потање излажемо шта би и како би ваљало радити да што пре оснујемо ову „Народно-црквену библиотеку и музеј митрополије и патријаршије српске“ — за овај мах доста је да растуримо на крили „Орлових“ мисао ову по свима крајевима у којима живи наш народ, не би ли јој се одазвала сва родољубива српска срца када једном буде згодно време, да се поради око тога да се мисао ова и оствари.

Ми смо, хвала Богу, данас толико свесни да увиђамо, да је крајње време да порадимо из све своје снаге *да се у светском комешају око нас одржимо у нашој лепој вери и милој народности.* У нас ничу из дана у дан жарки народни добротвори који муку и труд тешких и многих година у часу једном жртвују на олтар просвете и напретка свога народа.

„Народно-црквена библиотека и музеј митрополије и патријаршије српске“ била би за страни свет огледало наше славне прошлости а за нас богата ризница живљих културних тежња у садањости и у будућности — *једна установа више, којом би своју цркву и народност подржавали, снажили и унапређивали.*

„Орлово“ кресиво падало је варницом својом и досада сретно на меку труд — надајмо се да ће то бити и овога пута овом замисли и предлогом. **С. В. П.**

„Орао.“

ДРУШТВА.

(„***Матица Српска.***“) Књижевно оделење „Матице Српске“ имало је 9. о. м. своју седницу. Решава се, да се чланак „Физика у Срба“ од проф. *Ст. Милованова,* што ће изићи у 146. свесци „Летописа“ на захтев пишчев прештампа у 200 примерака. — *Никола Ђорић* подноси трагедију „Владислава краља угарског“ за „Летопис“ и тражи да се прештампа бар у 50 егземплара. Издаје се на оцену Светозару Савковићу. — *Аркадије Варађанин* подноси своју оцену на чланак *Мите Поповића* „Учитељска школа у Црној Гори“; према тој оцени прима се расправа ова за „Летопис“ и одређује јој се награда од 50 фор. — Аноним с „Перо је мач“ шиље баладу *„Иконија“* за „Летопис“; даје се на оцену Милану Савићу. — Мита Нешковић шиље своје примедбе на „Закон о црногорским школама од 13. септ. 1884.“ — Др. *Милан Јовановић-Батут* предноси „Грађу за медицинску терминологију“ са 1700 речи, протумачених латинским називима. Даје се на преглед дру Илији Огњановићу. — *Милан Јовановић-Батут* подноси оцену на чланак *Живка Драговића* „Ђеографски преглед Црне Горе“, у којој оцењивач предлаже, да се чланак прими, али да се промене наслов, те да буде „Грађа за ђеографију Црне Горе“, и да се неки одељци изоставе. Чланак се под тим условима прима и одређује му се награда од 60 фор. — *Панта Поповић* подноси за „Народну библиотеку Петра Коњевића“ приповетку „Не укради, или Живио чика Јова и Радаја!“ Издаје се одбору за издавање ове библиотеке. — *Андрија М. Матић* подноси и чита своју оцену на „Валентин Дивал“ или „Моћ своју срећу себи заслужити“ превод Ангелине Поповићеве и по тој оцени дело се не прима. — Исти члан чита оцену на чланак питомца Јовановићеве закладе *Игњатија Димића*

ритички поглед на српско народно бојење у Лици".
ењивач у главном хвали чланак. — Осим ових пред-
га предузимани су још поједини питомачки извештаји
колбе.

ПРОСВЕТА.

(*Јован Гутенберг и проналазак штампе.*) Што у
ањње време можемо за мало новаца да купимо и
читамо лепе књиге, треба да благодаримо Богу, који
г души једнога човека, по имену *Јована Гутенберга*,
удио велике мисли. Јован Гутенберг родио се у
нцу године 1397. Кад су доцније настали немири у
вароши, његова породица побегне у Штрасбург.
дост Јована Гутенберга, место где је учио и при-
е у којима је задобио своје многоструко знање са
и су непознати. Али зна се као извесно то, да је
одине 1436—1438. ступио у ортаклук са више људи
Iтрасбургу, да праве огледала, да глачају камење,
м тога помоћу преса, који је један између њих нашао,
е чинио прве несавршене покушаје, да штампа књи-
И ако је његова породица била раније врло богата,
је бегством из Мајнца била доста посрнула. С тога
енберг, да би се могао издржавати, морао многе
ене вештине примењивати. А да би могао заслу-
и и новаца за своје скупоцене покушаје и радове,
е морао и друге учити. Извесно је само то да у
асбургу није ни једну књигу штампао.

Може се мислити, да је он још раније дошао на
о да штампа књиге, пошто је пре тога правио
е светаца са стиховима и изрекама. То је радио
о: На таблици од крушковог дрвета изреже се
а, а тако исто и стих или изрека. Изрезана слова
ажу се црном бојом, па се после на ту слику и
а притисне артија, те на њој остане и слика и
ка.

Од оваког изрезивања слика и слова није било
о до проналаска штампања књига, и ипак нико
могао доћи на ту мисао пре Гутенберга. Он је
а изрезао пуне дрвене таблице речи и помазивао
ном бојом. Али он је морао изрезати толико таб-
колико је имало страна у књизи, а то је било
тешко. Мало по мало он дође на мисао да на-
і једну штампару, са којом ће моћи да штампа
пута једне исте речи и слова. Али он није имао
а и с тога је морао радити с туђим новцима, а
је заплетао у парнице и друге беде. Размиш-
и о овој ствари сину му на један пут светла
. Он мишљаше, кад се поједина слова из дрвене
це исеку свако за себе, онда се могу састављати
кођеш и из њих правити нове речи. Што смислио
учинио. Сад је имао покретна слова и могао је
и много више него пре тога. Пређе су на таб-
изрезане речи остајале увек једне исте. Али сад
ретним словима могао их је склапати како год
Н. пр. он има ова покретна слова: А, О, Е, Н,
Т, Г, и из њих може склопити речи: сно, она,
снег, сат, пена, топ и т. д. Као што се види, то
је био изванредно велики напредак. Но Гутенберг је
брзо увидео, да су слова од дрвета незгодна, да се
брзо при штампању кваре, а много труда и трошка
стаје док се од дрвета изрежу. Тада он смисли да
слова прави од метала, олова, цинка или бакра. Али
пре него што је то извршио он се из Штрасбурга
пресели у Мајнц. Ту је направио уговор са једним бо-
гатим човеком из Мајнца, по имену Фаустом, и то тако,
да он уреди једну штампару у Мајнцу, а Фауст да
уложи новац за све. Добит се имала по пола делити.
Гутенберг је морао плаћати шест од сто интереса, а
Фауст је морао давати неку суму за подмирење трош-
кова.

Да је се поштени Гутенберг уортачио са каквим
честитим човеком, он би од тога ортаклука имао лепу
награду за све своје трудове, за сву борбу и прона-
ласке. Али Фауст је био један препреденњак, коме је
новац и добит била најпреча, и који је у Гутенбергу
видео човека, кога може добро опљачкати.

Докле се Фауст бринуо да заради новаца, дотле
се Гутенберг старао да пронађе једну вештину, која
ће целом свету отворити врата од знања. И тако је он
још у Мајнцу дошао на мисао, да место дрвених упо-
треби метална слова. При том је била и та нова добит,
што су се ова слова могла правилнија, једнака и много
мања него дрвена градити. То је био нов и велики
напредак у чудноватој и красној вештини, која је
свету од невероватне користи била

2,

Гутенберг је одмах настао да отштампа библију.
Нову вештину требало је дати најпре божјој речи. Ту
се показивао један побожан благодаран дух, који је
богодани проналазак хтео одмах у част божју посве-
тити. Он је отпоче штампати године 1452. а тек после
три године била је готова. Али ово дело коштало је
ужасно много, и за дуго време штампања дало је све-
доџбу о томе, да су справе у штампарији још врло
несавршене, и да су штампари у новој вештини још
врло невични.

У ово време удружи се са Гутенбергом и Фау-
стом и Петар Шефер. Он је био врло способан човек.
Нарочито је умео да дотера и усаврши лепоту слова,
јер је и сам веома лепо писао. Фауст је добро упознао
способност Шеферову. Међу тим још из раније је имао
намеру, да се одвоји од Гутенберга и да корист од
штампања за се придобије. Да би за себе могао задо-
бити и Шефера, он му даде своју ћер за жену.

Сад кад је Гутенберг после многих трудова и
жртава и после многих размишљања, дошао до своје
мете, сад је имао овај честити човек да издржи нај-
жешћи удар. Фауст, један грабљив и поштен човек,
захтеваше да му Гутенберг врати сав уложен капитал
и да му плати интерес, који му је усмено обећао о-
простити.

Гутенберг је био добродушан, миран човек. Он
се био одао науци и знању, а у светској трговини ра-
зумевао се врло мало. С тога је непоштени Фауст по-

дигао парницу против сиротог Гутенберга, који није могао ништа платити. У тој парници Фауст је употребио сва лукавства и све лажи. Са својим богатством и својим угледом окренуо је он на жалост правду у своју корист, и тако са неправдом доби парницу. Пошто сиромах Гутенберг није могао ништа платити, онда је продани суд пресудио да Фаусту припадне цела штампара.

То је било у Новембру 1455. године. Ко би пао у такав положај, у какав је пао Гутенберг, тај би морао црћи. Све плодове његових трудова, све жеље и наде одузео му је на недостојан, сраман начин човек, кога је он без икакве зле намере и с пуно поверења упознао са својом вештином. Све је то било у почетку сурове зиме. Без крова, без хлеба, без новаца, без икакве потпоре и без правде — шта је могао он у Мајнцу започети? — Врло мало времена провео је он ту, погружен и притиснут. Тада човек, коме је свет требао да благодари за средство знања, узе штап и остави по други пут своју матерњу варош, сиротан и без помоћи, са помућеном вером у поштење људи.

И куда је пошао тај честити а сиромашни човек? Он је опет пошао у Штразбург, где је већ пре тога толика искушења претрпео . . Он се надао да ће тамо моћи подићи једну штампару и да ће опет моћи да прибави себи часно занимање. У тој нади, која је овог погруженог човека још храбрила, дође он у Штразбург. Он понуди све богате, познате му људе, да му даду новаца како би извршио свој план, који је у души носио. Али све је остало безуспешно, а невоља биваше све већа док су Фауст и Шефер жњели оно што је он сејао. Готово издајнички и лукаво држали су обојица у тајности проналазак лепих Шеферових слова, докле њега нису истерали. После тога штампали су један красан псалтир, који се још и данас сматра као украс штампарске вештине, да је благородни Гутенберг, коме смо сви благодарни за проналазак вештине, трпео највеће невоље, и једва је имао места где је могао своју главу, пуну туге, склонити.

(Свршиће се.)

РАЗНО.

(Муве као преносачи отрова.) Оне отровне гљивице, што се од њих рађају у човеку разне заразне болести, па и она јаја од пантљичасте глисте могу и ове наше обичне *муве* да нам нанесу. *Мариман* је истраживао од маја до краја јуна 1883. године 230 собњих мува и у свакој је нашао тих отровних гљивица. Нарочито је наишао на њих у њушкици и у устној дупљи мувиној. Он је покушао да муве храни са таквим гљивицама и ове су се онда у телу мувином развијале и множиле, а тако исто и кад их је каламио.

(Балзак, познати романописац) лежао је једном ноћу у кревету и не могав да заспи мислио је о томе, каквом смрћу да умори јунака свога најновијег романа. У том чује он неку лупу и при слабој светлости жишка опази лопова где са лажним кључем хоће да отвори орман, у којем се држе новци. Балзак се наједанпут грохотом насмеје у кревету, и стаде се све већма и већма церекати. Лопов се поплаши и застаде у своме послу, а кад чу Балзака где се непрестано на глас смеје у кревету и ни мало се не жести нити што прети, а он ће га тек запитати: „А што се смејете господине?“ — „Што се смејем?“ одговори Балзак „смејем се што вас гледим како се мучите. Ви сте дошли ноћу овамо, увукли сте се у собу дрхћући и пуни страве, имате лажан кључ и при свем том хоћете да нађете новаца у моме орману, а ја ни у по дана и са правим кључем не могу да нађем!“

(Код зубног лекара.) *Чивутин.* Господине докторе. Извадите ми зуб. Не могу више бола да издржим. *Лекар.* Будите само мирни, сад ћу вас одмах успавати. *Чивутин.* (Вади буђелар из џепа.) — *Лекар.* Па што се журите, платићете док будем готов. — *Чивутин.* Па нећу ја још да платим. Него пре него што ме успавате рад сам да видим колико има новаца у буђелару!

(Паметан изговор.) Господар Игњате, ви сте ме звали данас на вечеру, али ја сам дошао да вам само јавим да не могу доћи, јер је јака мећава на пољу.

(Верешчагин.) Верешчагин ретко кад прода коју своју слику, те се с тога често о томе питало, куд се девају толике слике овога уметника, које по целој Европи путују и излажу се. Верешчагин је дете сиромашних родитеља, пак се он изобразио у кући некога богаташа Тетракајова у Москви, и учио се о његовом трошку. Сада пак све слике уметникове прикупљају се у кући Тетракајова, који има много милијоне рубаља, те се говори, да хоће Верешчагина да метне за својега наследника. У палати тога богаташа смештају се дакле све слике Верешчагинове, од којих многе нису биле нигде још изложене. Неки бечки глумац видео је ову голему збирку од слика и не може да је се нахвали.

НОВЕ КЊИГЕ.

Ђорђе Кратовац, светитељ Србин, спаљени у Софији 11. фебруара 1515. Написао *М. Ђ. Милићевић.* У Београду. Штампано у краљевско-српској државној штампарији. 1885. Цена 1 динар. 16-на стр. 130.

Први извештај о српској мореплововској заклади школи Бошковић-Ђуровић-Лекетићкe у Србини крај Херцег-Новога, школске године 1884—85. У Дубровнику. Штампарија Драгутина Претнера, 1885. 8—на, стр. 30.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 47. У НОВОМ САДУ 24. НОВЕМБРА, 1885. Год. XII.

Из мога путовања.

Пут у женидбу.

Има ли на свету момка, кога ни када нису женили?

Ја не верујем, да га има.

У нашем селу је био некви заврзан, ни ко га није другчије звао, него — луди Петко; па и тога лудака су увек женили. Чим га ко сретне, од мах ће га запитати: — „Петко, што се не жениш?“ — или ће рећи: — „Хајде, Петко, да те женимо.“

Кажем, ја не верујем, да има момка, кога ни када нису женили, па макар то само од шале било.

Ко ме по ближе познаје, тај ће и то знати, да нисам хвалисав. А и ко ме не познаје, и онај ће ми — ја се бар надам — опростити, што ћу, па још овако јавно, да кажем, да су и мене не када женили.

Та ваљда нисам бадава казао да не верујем, да има на свету момка, кога ни када нису женили? А то би ја онда морао бити гори и од будаластог Петка, да ме је та срећа мимоишла била!

Елем — и мене су не када женили, ал ја сам се мојим провођацијама и провођацијницама увек лепо захвалио на љубави, а молио их, нека њих не боле моје срце; ја ћу тој бољи већ сам наћи лека.

Са свим сам лако изашао на крај, — само са ујаком мојим нисам могао ни како. — Он је увртио био себи у главу, да баш он мора мене оженити, па никад мира од њега. Три миље је далеко живио од нашег места, али шта је то њему било по два и три пута преко недеље доћи к нама, да мене салеће са женидбом. Па ми је изабрао био већ и девојку, Марту попову из С. коју ја до душе ни када ни видео нисам, ал ујак мој тврди, да је лепа, и да ће ми се на први поглед допасти.

— Па кад је већ тако лепа, као што кажете, што су јој онда тако прозаично име дали, Марта.

— Ех, дан је тако донео. А ти њој

можеш тепати: Мартице, голубице, или како већ знаш. Само немој сметати с ума, да је она јединица у оца, која ће од мах о венчању понети мужу своме десетак два хиљада, а после смрти њених родитеља наследиће још два пута толико.

— Па што је онда не удаду за каквог трговца, који тражи новаца? Што сте се ви упели тако из петиних жила да баш ја узмем ту госпођицу Марту, кад ја не грамзим за новцем.

— Ал Марта је кћи мога пријатеља, поп-Кузмана, па је вредна, па кућеница, па добра, па знам, да се бољом ни када нећеш оженити.

На послетку већ нисам могао одолети навали ујаковој, те му обећам, да ћу отићи с њиме у С. да видим ту његову љубимицу, Марту.

— Ал морате ујо, тако удесити, да код поп-Кузманових не примете, за што сам ја дошао; јер то вам искрено кажем, ако ми се Марта не допадне, нећу је узети, ма имала сто товара блага.

— Па то ћемо лако — рече мој ујак. — Ја ћу у недељу отићи поп-Кузману у госте, а ти обиђи у Л., па отуда удеси тако, да у недељу пред подне пропутујеш кроз С. Онде ћеш стати, да нараниш коње у крчми, па ћеш случајно бајаги чути, да сам ја код поп-Кузмана, те ћеш доћи онамо, као да хоћеш са мном да се састанеш.

— План не би био рђав, ујо; али је главно то, да остане у тајности.

— Но добро, добро; само реци усвајаш ли тај план?

— Хајде, нека буде по вашој жељи — пристанем ја, и тако срочисмо састанак ја и мој ујак, код попа Кузмана у С.

Ни када није мој ујак тако задовољан полазио од нас, као тај дан што је а кад је већ сео на кола, запитаћу га ја:

— Збиља, ујо! Је ли и поп-Кузману дан донео име, јер ми се и то сувише прозаично чини?

— Ех, шта те се тиче тастово име! Терај, Мирко!

Мирко ошине, а мој ујак само што не запева, — „За ран' куме, за ран', стари свате!“ . . .

То је било у четвртак, а до недеље сам имао времена премишљати се о моме судбоносном путовању, и представљати себи слику госпођице Марте. Нека зебња ме спопала, чим је ујак отишао. Волео би био потрчати за њиме, да му покварим цео план, ал су ме и моји код куће храбрили и наговарали ме, само да ме виде ожењена. Све сам се бојао, да ми се госпођица Марта неће допасти, а могу случајно нагазити на какве вигове, па да будем несретан, док сам жив.

Дан по дан, па освање и недеља. Мати ме при поласку изгрли, изљуби, топлије и усрдније него кад сам од пре у туђ свет полазио. Зором се кренем у Л., да оданде на уречено време заошинем у С. — Нисам до онда ни у једном од тих села био.

Леп пролетњи дан, — нит припека мори, нит ветар студи.

Таман онакво време, какво се само пожелити може за „добар знак“ момку који путује, да види девојку. А то пролетње сунашце је и моју душу разведрило, па сам Мартицу све лепше и лепше представљао себи.

Једанаест избија, — а ја у великој крчми у С. Очистим се и удесим мало, па изађем на улицу, која се и лево и десно одуљила, као гладна година. И крчмар — неки шкиљав жид — изађе за мном. Замолим га, да ми покаже попову кућу. Жид зажмири на једно око, наери главу на исту страну, па упре прстом онамо на пету кућу, преко пута од крчме.

— Онамо идхсте у она кхућа са чхетир пхенџера. Тхамо иду свех господаре на ручак, штхо долазе у С., кхад имају пхосла.

Захвалим му се на љубави, и у

путим се оној кући са „чхетир пхсн-цера.“

Срце ми је задрхтало, кад сам ухватио за кључаницу на капији, тако, да сам морао за који тренутак застати. Помислио сам у себи, — од овог корака зависи мож'да сва будућност моја. У тај мах чујем кораке изнутра и то ме подстакне, да отворим капију.

Једна жена је излазила из куће, а у ходу је замотавала у пешкирић некакво стакаоце.

— Је л код куће господин попа?

— Јесте; ево баш сад је дао знамење детету моје сестричине.

Добар знак, помислим у себи, и чини ми се, да сам смелије почео корачати.

На ходнику затечем самог попу. Представим му се и додам у једно, да сам ја нећак његова пријатеља Паје, ал у исти мах погледим и на собна врата, неће ли отуда ујак изаћи пред мене, јер ми опет пређе неква језа преко леђа, па би ми врло добро пало, да имам кога свога покрај себе.

— О, драго ми је особито, — рече попа, пун радости, па ми стисне руку и продрма је, као да ми хтеде срце своје на длан да истресе. — Изволите унутра, изволите.

Ја се опет мало приберем, али по томе усрдном дочеку станем судити, да је ујак морао издати попи наш тајни план.

Улазећи у собу, почнем од мах да казујем од куда идем, и како сам стао у крчми, да нараним коње, па сам чуо, да ми је ту ујак, и тако даље.

Попа стане, па ме погледи зачуђено.

— Није Паја овде — рече.

— А мени рекоше, да је код вас — одговорим ја збуњено.

— Е, па може бити, да је овде, у селу; ал кад сте чули, да је код мене, онда ће зацело и доћи овамо. Мож' да се куда свратио каквим послом.

То ме опет утеши, ма да би ми много милије било, да сам ја ујака затекао био код попе, него што ће он мене затећи.

— А где су вам кола?

— У великој крчми.

— Ех, па што нисте у право овамо с коли!

— Опростите, ал ја сам се само случајно свратио к вама, чувши, да ми је ујак код вас.

— Нема ту разговора. Сад ћу ја послати по вашег кочијаша, нека дотера овамо.

У то уђе госпођа поша, и попа ме представи њој.

Поша ме је исто онако љубазно предусрела, као и попа. Сад још само нек таква буде и госпођица Марта, па је онда мој ујак готово постигао цељ.

Прозборисмо неколико речи, па се онда поша извини, што ће да нас остави јер мора — вели — око огњишта мало да надгледи.

— Пошљи у једно какво чељаде у велику крчму, нека каже господиновом кочијашу, да дотера амо.

— Хоћу, хоћу.

Не потраја дуго, — ето и мојих кола у поповоме дворишту.

Ја и попа поведемо разговор о дневним новостима; а мени је жеља једнако бушила срце, да видим већ и госпођицу Марту.

Подне звони, — ал ни када ни Марте, ни мога ујака.

У неке један пут залупи се капија, а мало за тим пронесе се сребрн женски глас по ходнику.

Моје срце исто тако јасно почне куцати.

(Свршиће се.)

Осам дана по Црној Гори.

ПОБРАТИМУ **АКСЕНТИЈИ МАРОДИЋУ** СРП. АКАД. СЛИКАРУ.

ПИСМО ПРВО.

Из Лепетана Октобра 1885.

Драги Шацо!

ад си се ти шетао по старо-новој престоници угарској и ту јој прегледао изложбу, ја сам ти путовао мало по унутрашњости Црне Горе, не ни жељезницом ни колима него на коњу а богме ђегођ и на мојијем рођенијем ногама, али прво не толико што сам морао с ружна пута, колико да ми се мало ноге научне јахању у кољена уморне и укочене отегну. Ипак бих се ја с тобом окладио, да сам више ја на мом путу душевно уживао и већијем се задовољством дома вратио него ти. А да ми узможеш одговорити, радићу да ти у неколико писама бар површно кажем, што сам све видио, што ли ошјећао на овоме путу.

Већ сам ти био писао ниђе овога прољећа, да намјеравам обићи ново ослобођене крајеве Црне Горе уздуж границе Херцеговачке, а нијесам ни по старој Црној Гори одио никуд даље од Цетиња, тер је било већ вријеме, да се наканим, да својијема очима видим овај извор толике уфехе и поноса, толикога добра и толикијех нада нашијех; а ошјећао сам нужду, да мало куд путујем и ради поремећеног ми здравља. А ти знаш, да је и једна и друга свrха изискивала да нађем бар једног ми друга интелигентна и пријатна, ако ћу се путовањем користити. И ја се тако на вријеме обратим моме староме пријатељу Симу Матавуљу, сада гимназијалноме професору на Цетињу. Мислим да ћеш га познавати по „Милошу од Поцерја," коју је приповијетку дивно започео био у „Црногорки" али коју је прекинуо, да започне и још бољу „Ускока Јанка" у истоме листу. У колико ја могу пресудити, то би био један од најбољијех српскијех приповиједача млађијех, само кад би се шћио мало озбиљније приповијетци одати. Матавуљ ми се драговољно обећао, и ја сам у напријед уживао у угодном друштву мога старога сапутника по Буковици у Далмацији. Али кад је дошло вријеме школског одмора, мјесто да ми мој Симо пише: ево ме, кад хоћеш — јавља ми, да је добио налог с више да за вријеме школског одмора с другијем мојијем пријатељем и својијем колегом Илијом Беаром буде на руци г. *Богишићу* у језикословнијем питањима при другом читању грађанског законика, који овај наш чувени стручњак саставља за Црну Гору. Шта ћу сада? Одважим се, да позовем г. Јована Поповића-Липовца, с којијем сам се тек прошле године на Цетињу изближе упознао и спријатељио. То ти је опет један од најбољијех српскијех млађијех пјесника. Ја ти могу рећи, да нијесам и још читао ништа из наше књиге, што ме тако потресло као његова „Манита Мати." Кад сам је читао био сам они цио дан отрован. Може бити, да је томе допринијело, што је предмет из бокешког устанка, али на сваки начин ова пјесма открива изванредну моћ пјесничку. И г. Поповић одговара ми најљубезније, да му је жао, што ме не може задовољити јер је запријечен послом (имао је отићи као члан црногорско-турске комисије на границу арбанашку) а и без тога да му неби било допуштено, да путује уздуж границе херцеговачке. И ја сам се одма шјетно за што — с „Маните Матере," с које се г. Поповић веома замјерно великоме сущеду.*) Дакле нема ни ту ништа. Али кад ја једну ствар одлучим, ласно не одустајем, тер ако не могу имати друштво какво бих желио, промишљех, наћу га какво узмогу, и справим се на пут.

Шћио сам из прва, да кренем из Херцегновога — правије из Новога — новијем путем стратегичкијем што иде на Црквице у Кривошијама; али пошто сам добивао до Црквица четири уре пута полазећи из Рисна, одустанем од прве намјере, а оставим да сађем новијем путем на Нови, ако ће вратим преко Црквица, јер ми се из почетка било боље штеђети, а враћајући се с пута мого сам га вазда та четири сата још продужити.

У другом писму ћу те дакле с Рисном

*) Ова је пјесма била печатана у „Црногорки," али није преко границе прелазила.

забавити, као полазном тачком мога путовања, а и с тога, што је Рисан природни слазак на море већег дијела Црне Горе, што сам ја обишао.

ПИСМО ДРУГО.

Драги Побратиме,

Започињем дакле с Рисном, коју си варошицу видио на поласку твоме кроз наш залив у ономе затону, изнад кога висе с истока и са запада високе греде, које се к шјеверу мало спуштају, тер тако отварају на мору врата земљама, што се пружају отолен управо до Дурмитора. За то је Рисан главна трговачка пијаца овијех земаља, које су врло богате сточарством. До сада су трговци рисански давали својијем горњијем ортацима преко све године, што им је требало, а у јесен догонили су стоку, коју су клали, солили и сушили па је извозили под именом „кастрадине“ на пуне бродове у Тријешће, по градовима истарскијем и на Лошињ. Али одкако се на Грахову и особито у Никшићу може добити све исто као у Рисну, и од како је Аустрија ударила велику царину на увоз марве из Црне Горе, та трговина рисанска сасвијем је пала; него је од части надокнађивају Кривошије, од како је Аустрија ту утврдила сталан стан војнички.

Знаћеш већ да Кривошије спадају у општину рисанску, тако себи можеш преставити што је Рисан поднио прве (1869) и друге (1882) буне. Доста ти је промишљети, да су из Рисна крећале војничке еспедиције не најрадосније и ту се повраћале не најславодобитније. Од страха нијесу смјела чељад ни на прозор а камоли по двору излазити. Било је случајева да су на нејаку ђецу кидисали ијетски војници. А људе су с реда у први мах нагонили, да уз брдо Рисанско износе, што је војсци треба. Пошљедње буне ја сам био овђе, а одовле до Рисна нема ура преко мора, тако сам и ја тога ужаса учесником био. Гледао сам оклопнице и слушао им рику топова, који су се ужасно разлијегали између нашијех гора,па сам зебао. Како-ли је Ришњанима било! Ипак нијесу клонули иза те муке. Они су се једини у Боки сјединили, да одбаце кандидата владинога при пошљеднијем изборима за бечки рајхсрат, и да гласове своје даду Србину независноме и то баш твоме побратиму.

Ришњани су сви листом православне вјере и то не само по имену него и ђелом. Имају лијепу саборну цркву у „Габели“ (тако зову пјацу), у којој се врши црковно правило као у манастиру. Уз велики пост није празна ни на часовима, а „прежде освејащне“ служе се сваке сриједе и петка. Близу Рисна на путу у Пераст при мору је Бања, мали манастир, ђе живи по један калуђер, који помаже пароху рисанскоме, а од прије је држао и перашку парохију. Тако је покојни *Хрисантије Николајевић* игуман бањски могао уштеђети преко десетак хиљада фиорина, којом је свотом основао фонд, да се из њега потпомажу по један ђак из Рисна а по један из Пераста.

Осим овога народнога добротвора Рисан има још једнога много већега, каквијех нема у Срба. Најзад неколико година умро је у Москви *Димитрије Љубатовић* родом из Рисна, који је оставио 19100 рубаља у облигацијама првога рускога зајма са лотаријом и са добити од 5%, да се огради у Рисну црква Св. Димитрија и уз њу дом ради десет мушкијех и десет женскијех сиромашнијех болесника и старијех, а евентуалнијем добитцима да се овај завод развија. Ову су своту есекутори завјештаја послали у Рисан још г. 1875 у Марту преко консула аустријског, али још није у Рисан стигла, него се у Задру зауставила. Али се ни то није у Рисну знало него тек г. 1880, кад је црквена општина рисанска стала тражити овај знаменити легат. Тада се у исто доба дознало, да је легат промијењен у аустријске обвезнице без лотарије, чим се на пола осујетила пошљедња воља Љубатовићева, јер је он био основао ову задужбину на срећу онијех рускијех обвезница, тачно назначенијех у тестаменту бројем и серијом. Али се и још нешто дознало, а наиме да данашња сума у аустријскијем обвезницама не одговара реалној вриједности рускијех обвезница проданијех. Ствар сам ја изнио на јавност овога љета у „Срп. Листу“ и већ се наши покрајински листови ш њоме занимају. А у сабору покрајинскоме питање се влада и одбор земаљски, како се могло све ово починити.

Рисан је данас мала варошица су 240 кућа и 1500 становника, али је некад, мој *брале,* био велики град у свијету, и писци грчки и римски називљу наш залив његовијем именом sinus Rizonicus. Зна се да је Рисан био *престолница* Илирске краљице *Теуте* и да је у њему до своје смрти живјела, (227—220 пр. Хр.) И пошто су Римљани освојили цијело краљество илирско налазимо Рисан важан град и одликован, из кога доба преостаје још трага и натписа.*) Кашње су Авари Рисан разорили кад и Епидаур и Солин (639), а коначно га уништили Бугари (1002) те у историји српској већ нема Рисна ни о њему спомена. Тако се свела сва његова важност на трговину,коју је по свом ђеографском положају водио са горњијем земљама, и за то је задржао све обичаје и ношњу народну, као ниједна друга варош на нашем приморју.

Још ми ти је споменути *спилу* и *сопот* као природне знаменитости. Спила је велика пећина из које зими ријека извире а љети се у њу може далеко ићи али богме зубљом у руци. А сопот се зове један водопад, што такођер зими продире из једне пећине изнад мора с великом хуком, те, како се од силе сав у пјену претворио, бијели се као снијег.

Послије овијех цртица, вријеме је да се кренем. Коњ ме справан чекао, а момка из Рисна нијесам водио, јер ми се трефио један Граховљанин, да ме прати до Грахова, ђе ме већ добра пратња чека. Како сам поћио у Мали (махала) код сестре, изађем на *Смоковац* на пут, који иде преко *Црквица.* Смоковац је вода дивна што и љети вазда точи на два три точка, одиста турска успомена. Да, заборавио сам ти рећи, да су Турци пошљедњи Рисан на приморју оставилили. Ту се опростим са сестром, која ме била допратила особито да ме препоручи пратиоцу, узјашемо обојица и кренемо.

— Е видиш господине, доовле су усташи прве буне гонили војнике — одма ми рече мој пратилац.

— Баш до воде? припитах га.

— Баш до воде!

А то је у врх Рисна; у наоколо и још промаља по која кућица између мурава и маслина са авлијама испред куће, а по међама авлијскијема бијели се још по ђекоји лонац босиљока и каранфиља, добре жене и тратора.

Пут вијуга каницама као онај из више Котора, којијем си на Цетиње одио. Кад смо већ били изнад Рисна, зауставио сам коња мало, да се нагледам лијепог призора испод мене. Рисан се лагано с мора уздиже у полукругу к својијем бреговима, тако да се пред тобом отвара у облику амфитеатра, застрт зеленилом, кроз које се бијеле куће свуда у наоколо. А испред Рисна к југу разлијева се залив низ Вериге све до Кртола, преко којијех се већ отвара сиње море.

— Видиш ли Мијо, — у оном тијеснацу оне куће при мору, ђе се бијеле? — запитам мога пратиоца, покажујући му прстом пут Верига.

— Видим, господине, ја сам онудијер пролазио.

— Е видиш ону прву кућу, оно је мога стрица, а она до ње моја — и пођем даље.

— Фала Богу, зна ли се, господине, кад сте из Цуца сашли? — Започе за мном идући.

— Не знам ништа поуздано, само што се сачувало предање, да смо из Цуца, и веза својакања са онијема Томановићима, пресијечем овај разговор, јер сам ја шћио од њега што дознати, па наставим:

— Дакле ћемо сада виђети на Црквицама лијепијех грађевина?

— Не знам, господине; нама је забрањено овуда пролазити од пошљедње буне; него сви слазимо онијем путем преко Леденица а и пречe нам је.

Овај ми одговор на бјеше мио. Дакле могао бих наићи на какву сметњу на Црквицама, промислим у себи, али ништа не речем моме другу, него смо даље јахали и још смо између голијех крша, који се виде с мора из више Рисна.

У трећему писму ћу ти изложити моје биљешке с Кривошија.

(Наставиће се.)

*) Види *Memorie storiche delle Bocche di Cattaro di G. Gelčić, Zara, 1880.*

Слава.

ПРИПОВЕТКА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

(Наставак.)

Ишли смо даље по долини, мало угаженом стазом, која се уздуж краја шуме пружала а местимице се око ње савијала И ако се нигде ни куће ни кућишта не виде, нит' на наши стада, ипак нам је путовање текло посред утисака, који су нас за себе привезивали, јер се вазда мењаху. Па и сама шума око које смо јездили, старала се брижљиво, да нам очи позабави; најизврснији вртлар неби створио од разноврсних дрвета бокорића и лозних биљака тако различне, као „моловане“ групе, из каквих сложен беше тај гај. Ко познаје само слику, какву дају лиснати лугови средње Европе — сива, маовита дебла и зелени облаци, проткани лако само са неколико лиснатих струкова, који се мећу у групу, где се поједине крунице и врхови лако распознати дају — тај не може добити о том права појма. Ту се најрадије збира дрвље у тесној групи бујно исплетеног грања и слободно смешаног, разноликог лишћа: ту се један пањ тесно уз други приљубио, тамо се чокот савио око трећег. као „boa constrictor,“ у великим прстеновима, даље горе се велико и ситно, разно изрецкано и неизрецкано, тамно и јасно зелено, златосјајно и сребрно-светло лишће у шарноликн хаос уткало, у коме зеленкасти мрак, како је где од сунца осветљено, свакојаки вид добијаше. А дивља врежа све је својим чаром обавила. При погледу на такав окуп нада ти на памет рој бакханата и бакханткиња, кад се веселим појем у групу играча ухвате, а около ње се вије и лепрша са тирса, витица и плећа распуштено венчасто чокође.

Био је то пут по парку, какав си код нас ни један велможа уредити не може. За каким савијутком кривудасте стазе изненадила нас је на једној страни, угледна, шумска група, на другој нови красни изглед на разноликe, зеленкасте врхунце, између којих се час творио далеки изглед на споредни дô с плавом силуетом*) брегова одострага.

*) *silhouette-schattenriss.*

Дружиница је ишла полагано и клицала при погледу на ту природину красоту и удисала у груди чист ваздух, који је био сам жар и мирис. Бумбар је зујао око цветова — у плаво-сјајној висини кружио је овде онде сури орао — по каткад опет бућне нешто у воду: без сумње водена корњача, поплашена од бата наших коња. Ћутали смо; само је Дуњашка каткад ситно појевала некоји одломак полу мелахоличне, полу веселе народне песме, те нам тако замењивала пој птица, ког једино до сад у тој бајној пролетњој крајини не имадосмо.

После дужег јахања по долини удалимо се од путање — која је водила посред опустелих гора бог зна куда — на једну страну, коју до душе Тасунов путем назва, али у ствари тог назива никако не заслуживаше. Кад смо ишли за лекарем а козаци уображеним путем са стране од горе, узалуд сам по земљи гледао какав колосек или други траг од кола, коња ил' пешака; не видех ништа доли високу траву, камење и бодљикаво џбуње. Тек касније у шуми држао сам, да мож' бити не широк, нижим и ређим биљем зарастао просек између густих дрвета, којим смо доста тешко ишли, да је траг давно остављеног пута. А Табунов је делом моје мишљење тим потврдио, да је тај пут још из черкеских времена и да би, вели, бујношћу овдашње вегетације већ давно са свим зарастао, да га по каткад не потраже козаци, кад би у горе изјахали.

Путовање по том путу не би врло пријатно. Морадосмо надилазити бодљикаво џбуње, а оба наша козака су често трзали из кожних корица иза паса своје широке и дуге кинжале, да би окресали грање, што се напред пружило и попреко разапете ланце и венце, којима нам хмељ и лоза закрчила пут, као негда сељани сватовској пратњи. Из шуме смо изишли на камену равницу, где нас нападне уморни жар, који је одозгоре и одоздоле долазио, а отуд нам је доста тешко било силазити преко клада по голој стрмој коси у стеновиту дољачу с

неутешним изгледом на тегобан пут на високу камениту противну страну. На тој смо се могли тешити да пут води доле, но тај је још тежи него онај горе. Е тако се то мењало.

Раздраганост се наша мутила. Већ се несам ни освртао на крајину. Тешко се занимати шаренилом, кад зној с чела све потоком цури, растрешени удовиболе и већ утрнули, а у згрченим коленима чини ти се, као кад би турнијом на двоје турнејисали. Дуњашка се оканула песме. Сусликов се с Аглајом Андрејевном у неку заједљиву диспутацију упустио, али су се брзо оканули; диспутирајте, кад непрестано спотицање ваш језик одушевљава, кад вам у најлепшем току на један мах противника за балваном нестане.

Даме морадоше у путу неколико пута с коња сићи, а нама млађој господи спадало је у пријатну дужност, да им код најгорих препрека помогнемо. Особито изнуђено, искала је нашу потпору Ана Кириловна, а послужити јој место штаке, био је посао тим тежи, јер си с бременом њених високих захвала уједно сносити морао терет непрестаних тужакања и пребацивања: „О о! — Какав је то пут! — Уф, уф! — Каква је то жега! — Сироте моје голубице, (то је било за девојке а оне у смеју као срне преко камења прескакиваху) шта морате да сносите! — Хеј, Павле Семеновићу, имаш ли савести?! — Та то је грех вапијући на небо, да нас заведеш у те стрме јаруге и провалије.“

Грешник тврдо ћуташе. Кад на један мах, кад смо изишли до шумице на пространом излазу једне главице, заустави коња и повиче, показујући на шуму: „већ смо код мете, господо и госпође! Гле, ево аул — аул — али незнам како се зове! Ваљ'да мислите, да је то онај черкески аул, у ком је Пушкинов „кавкаски заробљеник“ проводио дане у тешком страдању, а ноћи у тајним љубавним разговорима с несретном Черкескињом!“

Станемо и погледимо на место, куда лекар показиваше, али спазимо само онај гајић, јесте млад и мало висок али врло густ и дивље леп. Па ипак је имао Табунов право — било је то некадање черкеско сеоце све зарасло.

Зарасло сеоце! Како дубоко раздрагана појезија лежи у тој речи! Представљате си у дремљивој шумској дубљини хрпу полурасутих колибица, или лепше остатке ниских зидова, а у њиховим негдањим нониским собицама између папраца и других трава избијају густи шипкови те кроз пробијене прозорчиће пружају бодљикаве гранчице с дивљим ружицама . . . Пусто позориште негдашњег људског метежа, са својим сластима и страстима, љубављу и завишћу, прекриљава и преплета победоносни гај густим својим грањем, кроз чији расцеп ретко ће до тужног, сакривеног сумрака продрети сунчани зрак и поиграти као блудећи огањ на мекој сомот-маовини, од које уткива милосрдна природа покров мртвом сеоцету . . . А ваљ'да ћете исто тако представити у сред њега полусрушену цркву, у којој гране старих дубова кроз готске прозоре у празну унутрашњост пружене с густим лишћем својим кров замењиваше, а у њеној маовином зараслој кули са зарђаним крстом, а на место посвећених звона само пој шумских птица да се одазиваше.

(Наставиће се.)

Златно руно.

ДРАМАТИЧАН СПЕВ.

I. Гост. — II. Аргонавте. — III. Медеја.

Од Фране Грилпарцера.

Превео **Стева Тоџић.**

I. ГОСТ.

Трагедија у једној радњи.

(Свршетак.)

Фрикс.

Е, узми госта свога задње благо,
Поверавам га врлом гостопримству!

(Узвишеним гласом.)

Ал вратићеш га неповређено
И неповређеном; не вратиш-ли га:

Богова нек те громка клетва сустигне,
Као онога, којʼ веру превери.
Мени је лако сад! — Ал освета!
Твоје је *све*. Сачувај моје благо.

Ајет.

Враћам ти га!

Фрикс.

А ја га не примам!
Поверих теби своје благо сво,
Аманетом ти је поверено!

Ајет

(натурујући му руно).

Враћам ти га!

Фрикс.

(избегавајући).

Твоје је, чувај верно!
Иначе освета и освета!

Ајет.

(гонећи га по позорници и натурујући му руно).

Узми га већ!

Фрикс (избегавајући).

А не, никад. Ал чувај ми га верно!

(Кипу.)

Аманет, видиш, поверен је њему!
Не врати-ли га, гњевом казни га.

Ајет.

Враћам ти га!

Фрикс (на олтару).

Не, не!

Ајет.

Узми!

Фрикс.

Никад!

Ајет.

Ал узми!

Фрикс.

Не!

Ајет.

Па узми *то!*

(Прободе га мачем.)

Медеја.

Стој, оче, стој!

Фрикс (падајући).

Доцне је већ!

Медеја.

Шта учини?

Фрикс

(кипу).

Видиш-ли ти?
Он уби госта, оте благо му!
А ти, што штитиш свето гостоприимство,
Освети ме! Прокуни неверу!
Да нема деце, пријатеља, брата,
Ужитка свог, ни утехе;
Што жарко љуби — упропастило га! —
И ово руно, што у руци држи,
Нек сведок буде смрти деце му! —
Он уби мене, уби госта свог —
Аманет оте — њему поверен —
Освета! — Освета! —

(Издане. Дугачка почивка.)

Медеја.

Оче!

Ајет

(устрављено).

Шта је?

Медеја.

Шта то учини?

Ајет

(намећући лешини руно).

Узми га већ!

Медеја

Не узе га. Мртав је!

Ајет.

Мртав! —

Медеја.

Шта си то радио, оче!
Убио госта свог!
Тешко и теби и нама! —
На нас се дижу паклене магле!
Кезе се на нас крваве главе,
Змије им коса,
Очи су пламен,
Лиже нас очију плам!
Више! више! — Уздигоше се!
Сухи им краци, бакље у руци,
Бакље! — Мачеви!
Чуј! Шапћу им учмале усне
Загушљив збор,
Крештећи пој:
Држимо заклетву,
Чинимо клетву!
Клетва на госта убицу!
Хиљаду пута му клетва!
Долазе, ближе се,
Опасују ме!

Тебе ц мене и све!
Тешко-ли је теби!

Ајет.

Медејо!

Медеја.

Тешко и теби и нама!
Тешко!

(нестане је.)

Ајет

(пружајући руке за њом).

Медејо! Медејо!

Завес пада.

Јованка Орлеанка.

СЛИКА ИЗ ФРАНЦУСКЕ ПОВЕСНИЦЕ У XV. ВЕКУ.

Од Павла Падејевог-Пашина.

(Свршетак.)

Ако се строго узме, није ни чудо што су је Енглези јако мрзили, јер она је допринела, да је многа и многа крв енглеска проливена, слава помрачена, а гордост и њихов понос у понор бачени, али је лудо то, да се и у њеном народу неких одрода нашло, али то су све поткупљене и најмљене душе биле на нећу опширније ни да говорим. Чудо је још веће то, што ју је и Карло краљ, ком је она престо спасла, круну на главу метла, у последње време напустио. То ли је благодарност краљева! Или је мислио ваљ'да, да је за доста учинио, што јој је родитељима сујетно „племићство“ поделио? а овамо им мило дете да пропадне пустио. Краљ је свакако могао Јованку спасти; имао је силне великаше у својим рукама, могао је лепо репресалијама попретити; могао се на папу обратити, на концил у Базлу, па и на целу Европу, али он — неучини ништа. Шта више, још је сам допустио и слушао, како се о Јованци којешта приповеда и износи.

Тако је сад ова млада и невина јунакиња стајала напуштена од својих пријатеља сама према толиким лукавим и обесним непријатељима. Док је она јадна чамила окована у Руану, сва могућа су се средства употребљавала, само да јој славу униште, част погазе а живот одузму. 21. фебр. буде изведена пред суд. Све саме надувене и сујетне судије. Премда је било неких наклоњених, али ко би се смео показати? Или би морао утећи, или би видео како је у тамници. Том приликом су Енглези заиста варварски поступали. Какве је ту неправилности било, којекаквих, заплетених питања, неда се исказати. Ту се све по водоравним (∞) параграма судило. У записнику је увек нешто до- то или одузето, само да на њу оборе кри- цу. Лепо је о том написао Henri Martin у с- јој повесници (hist. de France.)

Својим јасним и лепим одговорима ... дивила је а и посрамила ова млада дев- научене људе. Питали су је: „Верујете ли ви, да сте у стању милости?“ на то им ... просто и хришћански одговори: „Ако нисам то молим бога, да ми подари, ако јесам да се молим, да ме и на даље подржи; ... ја радије умирем, него да не будем у ми- сти.“ Узмимо да је рекла: да јесте, — ... је криво веровање; да није, — онда ... неба. „Верујете ли ви да застава ... ва или ви?“ „Ја верујем у бога и ... у шта друго.“ „Да ли бог мрзи Енглезе?“ ... незнам да ли их мрзи или воли, али то ... да ће за 7 год. бити сви из Француске ... рани, осим оних, који ту погибоше; ... жао, што ја нећу доживети.“ 13. апр. 14.. за цело падне и сам Париз, Француска пр- толница, у којој су толико Енглези седе-

И још каквих није било питања!

Једном се при испитивању врло ... показала и изрече се, да јој се гласови ... вили. „Па шта рекоше?“ Питаху је. „Да ... смело и непоколебљиво држим.“ За тим ... јави, да тог дана не може више говорити. ... они јој не дадоше мира испиткивањем, ... што им она рече: „Mes voix m'ont dit cer- taines choses non pour vous mais pour le R... То „нешто“ (certaines choses) или нека та- за краља, не даде мира Енглезима; то их ... највише пекло. После им рече: „мене је ...

ослао, да делам, па пошљите ме богу од ог сам и дошла. Ви велите да сте моје удије?! Пазите, шта чините! јер мене је биља бог послао и ви се излажете опасности.“

Највише су је тужили ради мушког одеа, које је за женске забрањено било, а друго ади оног „нешто“, ради оне тајне. Али она е поред највећих претња сачувала ту тајну, најмучнијем часу бранила краља и она му е опростила неверство вели Henri Martin. али у историја неће опростити.

Докле је год носила мушко одело, забранили су јој да слуша службу божију, одузеше ој духовну рану, а она је у бога највише еровала, све је у име божије радила. Били у шта више љубопитљиви, како јој се арханђео Михајло показао, те је запиташе: Да ли е гô био? „Мислите ви да бог није у стању а га одене?!“ и т. д.

Најпосле на силне претње и навале обећа Јованка, да ће се у свему св. цркви и судиама покоравати, и онда положи крст да пристаје на услове, који су ту: да неће носити оружје, да неће веровати у гласове и да неће облачити мушко одело. Ал’ она не знајући читати, потписала је са свим друге услове. Пре изгнана, а сад покајавши се, буде повраћена у крило св. цркве, да откајава грехе „au pain de douleur et a’ l’eau d’angoisse“ дакле, била је на вечни и то црквени затвор осуђена. И она се радовала. Енглези су све пуцали, што није на смрт осуђена, за то су сад и гледали, да јој што пре врат’ скр’ају. На њену жалост, одведу је преко речи у стару тамницу и обуку је ту у женско одело. Три момка су чувала стражу. Ти су се врло гадно понашали и не испаде им за руком, што су покушали. Сад се почеше замке све више плести. Кад је спавала свуку јој женско одело и даду јој мушко, те брже јаве главном владици, што је и био за вечни затвор, да је реч погазила. Кад је упита: за што је обукла мушко одело? одговори му: „јер ми више приличи, кад ме момци чувају, а и за то, што и ви не држите реч.“ „Па ви сте обећали, да нећете облачити мушке хаљине!?“ „Већма волим и умрети“, него вечно у ланцима живити, пустите ме на службу божију, дајте ми бољи затвор, и онда ћу све чинити, што св. црква налаже.“ „Гласови вам се опет појављују?“ „Јесте, и они ми веле: да сам згрешила, што сам их се одрекла, да живот спасем“. „Па верујете ли ви. да су гласови од бога?“ „Ја то тврдо верујем.“ Што су хтели то су и постигли, Јованка је опет пала у грех, а на излазу рече владика Енглезима: „Faronelle! faites bonne chère: c’en est fait.“

1431 год. 30. маја буде Јованка исповеђена и причешћена. за тим јој рекоше: да је већ куцнуо час. Јованку осудише да је спале. Силан се свет сакупио беше, а свуд наоколо стајали су војници. И тако на ватри умре Јованка најплеменитија, најсветлија појава у француској повесници. Јованка је умрла, тело јој спалише, али дух њезин и даље је у народу живео, духом њеним задахнути, и даље су Французи сретни били, а слава Јованчина проносила се и проносиће се докле траје повеснице.

И сам ју је Шилер овековечио у својој трагедији: „Jungfrau von Orlean“ за коју је Гете рекао: „Sie ist so brav gut und schön, da s ich ihr nichts zu vergleichen weiss.

Одговор

ИПОЛИТА ПИНДЕМОНТА.

*Превео **Лука Свиловић**.*

(Свршетак.)

Лјепо дакле и красно и свето
Ви пламење што те ужга, Уго,
Тер те крене да осветиш славно
Најпокоње човјечанско стање.
Ну што туђек пјесничком бесједом
Тач се кријеш, да заман те иштем?
Истина је, да добрзо опет
Прид очима св’јетљи ти ми биваш,
Тер ме слатком утјехом милујеш.
Тако р’јека, што с’ језера бистра,

Кӧм радостна Ђиневра се чини,
Са небеским модрилом истиче;
Пака дочим мало успутуј е
Испод оштрих камена се крије,
Тер путника, који с њом путова
Жалостива на крају оставља;
Дали након недугога пута
Испод земље опет вр'јет се види,
И чистими ромонитим водам
Поља плодит и веселит луге.
Зашто кроза мрак старога доба
Тач далеко од нас крила стереш?
О Ектору ко до сад непоја?
И ја исти вељом чашћу цастим
„Дваш сатрену Троју, дваш здигнуту"
И још траву, гђе бјеше Миђене,
И камење славног Арга града;
Ну од ближних зар немогу ствари
Пјесноватих искра укресати?
На те р'јечи раствори се срце;
Баш је давна хитроумност твоја,
Којом стр'јеле испушћујеш силне,
Дали у циљ давни немој жмирит;
Пак ће свога Италија мила,
Без Касандре, Ила и Електре,
Кликовати краснога Пјесника
Ода Алпи до сињега мора.
Ја с' овако с' тобом разговарах
Врх ускијех подземаљских кућа,
Којим нигда сунце сјаје сјајно,
Кад гробница једна исприд оч'ју
Отвори се мени, и вај! која!
Видио сам крилолетно спадат
Обичајни гримиз с' лица Лизи,
Очи скиљет, а од смрти муке
Навалити клето ода свуда
На ње драги и љубљени живот,
Кога она неуштеђа туђе
За утажит туге и невоље,
Кê баш нигда недаше јој мира.
Ну дуг огањ од немоћи худе
Чињаше се, да се малк' умини,
Тер веселе одјеће питаше.
Пак сведеђом душом јур одиса
Свог Навара пољни воздух Лиза.
Тим се уздах лаковјероваоц,
Да бих био немало сунашца
За раскошни бр'јег с њом укопао.

Ој преваре умрлијех нада!
Ој жалостних сунашца, што сада
Са свим заман по небеској своди
Са уздасим мојим свуда пратим.
Дођ, Фосколо, намет царевића
Врх ње кости скупно искренимо.
Освјешћени јер ми суграђани
Бољи покој мртвим приправљају;
Тиме стан свој испода земљице
Свакому је имат допуштено;
Пака њоме почиват је дано
Врху свога самог мртва праха.
Ет' јој плоче, и натписа л'јепа,
Што *најбољој од матерах* милост
Харне ћерце плачом написаше.
Подај, подај, драга гусло моја,
Најпријатно тајно самогласље,
Да кроз ови затвор од мрамора
До студених уш'ју њезих допре
Ну што рекох? За вазда побјеже
Оно мило вријеме, у којему
Приклонити бјеше обичајна
Благе уши на пјевања моја,
Нема звека умрлог алата,
Што допрјети може до мртвијех,
Које само веља златна трубља
Небескијех летећих гласника
На дан судњи разбудиће сјемо.
Што ће онда бити моја Лиза?
Дил од Лизе зар ће бит травица,
Ил цвјет какав, кога јур натопи
Најпосљедња капља росе благе
О Зорици, која истом мине.
Ну нек буде притворена дојсто
У земаљском комудрагом створу
И у куту комудрагом свјету,
Притворене лећеће ситнице
Кӧм би једном састављена Лиза,
Пак опета сатвориће Лизу.
Ко ткат знаше прву љуску потку,
Њу ће знати право и приткати:
Веће више Вјековити мајстор
Јур учини, када оштри преден
Од својега узорита дјела
Свемогућтвом извади из ништа;
Ну тог доба неће се згодити
Ради тјека толиких в'јекова,
Да се ослаби, нит похара нигда
Вјековитог тог Мајстора рука.
С' чеса Њему хвала, завапимо,
Хвала Њему до такога дана.

ЛИСТАК.

„ПАДАЈУ ЗВЕЗДЕ“.

1. Звездано небо и дивно је и загонетно! [Д]ивно је увек и опет дивније је, кад се на [њ]ему појаве прилике необичне, нередовне. За [ч]овека, непосвећена у небесне тајне, и загонетно је небо увек а појави-л се што особит[о] на њему — чуде се људи, крсте се, рачуна[ју, н]е знају себи дати о тим приликама па на[га]ђају, па у свезу доводе све то са прилика[м]а на земљи. Ал како?

2. Не прође ни једне ведре ноћи, а да [н]е „падају звезде.“ И наш народ знаде за [т]ај појав па и верује у њему по гдешто. Ме[ђ]утим не падају звезде увек једнако: једне [н]оћи више а друге мање. Па у једној ноћи [м]ање их пада до поноћи него од поноћи. Око [п]оноћи падне обично четир до пет на сат, [н]еки кажу и шест до осам. Највише падају [о]ко три сата ујутру.

У години више учестају у јесен а има [н]еких вечери, кад их много падне у свакој го[ди]ни. Тако је 21. до 22. априла, тако 10. и 12. [ав]густа а тако 12. и до 14. нов. У дан-два [м]оже да буде и раније или доцније.

Ове године пало је много звезда у ноћи [од] 27. па 28. новембар. Падало их је толико, [да] је одмах с вечера могао свак приметити [кад] па стати, те се чудити и дивити и — нагађати, какве се то прилике вију по небу.

Да у августу редовно падају, одавно је знато већ. У једном старом енглеском црквеном календару има о том прибележено, па вели, да су то ватрене сузе св. Лаврентија.

Да у новембру много и редовно падају, [п]озорио је први Хумболдт. Он наводи, да је [17]99. године овај појав у Америци диван био [—] звезде су падале кроз целу северну Аме[ри]ку као киша.

Године 1832. падале су у истој мери као год. 1799. године, но 1833. тако је призор [бι]о величанствен, да је превазишао све дотање. Звезде су падале као крупан снег. Ове [го]дине приметило се, да све звезде полазе из једне тачке на небу па се разлазе на све стране.

3. У августу пада подједнако звезда сваке године а у новембру не, него неких година врло много. Баш 1833 године прорачунали су, да сваке 34-те године највише их пада; доцније су нашли, да то бива сваке 33-ће.

Како су 1833. године падале силне, то се свет пред 1866. годину приправљао, и очекивао, да види, како много звезде падају. И доиста и где-год се у Европи видити могло видело се много. Призор је био диван и красан. На многи мести бројали су па се тако дознало, да је највише звезда падало пред два сата после поноћи.

У Америци није ове године био призор тако леп као у Европи ал зато у накнаду био је красан 1867. и 1869., јер су звезде падале на месечини.

У осталом звездари се надају, да ће доћи време, па ће у новембру једнако звезда падати сваке кодине као и у августу.

У августу не почну звезде нагло падати већ све више и више, једног дана их је највише, па онда све мање и мање; у новембру баш почну изненада многе падати.

4. Још 1851. почели су одређивати, колико су високо оваке звезде. Године 1866. рачунају, да се засветлиле таке звезде у Берлину у средњу руку на висини од 148 километара а угасиле се у висини од 81 километар. На други мести било је те године друкчије, но у опште су нашли ову средину: засветлиле се на 100 километара а угасиле се на 60 километара висине. Неки веле, да могу бити високо од 30 до 180 километара, у средњу руку 95·5 километара.

Дужину светлаца рачунају на пет до осам километара, а звезда лети брзином од дванаест до осамнаест километара.

У Берлину је 1867. године била једна звезда од друге од 100 до 150 километара и то у онај пар, кад их је највише падало.

5. У почетку су држали, да ове звезде

иду по путу као друге планете, а то је по елипси, која је скоро круг; доцније се доказало, да иду по јако дугачкој елипси, да им је дакле пут дугуљаст и то у прстену.

По том путу путује у један мах пуно звезда. По путу и око пута, којим нам долазе звезде у августу, свуд је једнако звезда, зато их и падне сваке године једнако. По путу и око пута, којим нам долазе звезде у новембру, није свуд звезда у једнакој мери, већ местимице више а местимице мање, отуд не пада сваке године једнако их много него кад наиђе гушћи ред, онда више, а кад ређи ред, пада их мање.

6. Многи звездознанци доводе оваке звезде у свезу са репатим звездама: род су, веле. Овај се назор јавио већ пре а особито, откако је рачун показао, да у августу иду звезде по путу, који је скоро исти као и у репате звезде III. од године 1862. Зато је и било мњење, да ова репатица спада међу звезде, које у августу падају.

Комета III. од 1862. обиђе око сунца за 123 године; отуд говоре, да и цео ред звезда, које у августу падају, обиђе око сунца за исто време.

Исто тако комета I. од 1866. иде по путу звезда, што падају у новембру.

Највише се почело говорити, да су репате и ове звезде, сродне године 1872., јер су 27. новембра те године падале многе звезде па их на више места посматрали и дошли до тога, да те звезде иду по истом путу као и Бјелина репатица. Шта више после овог дана један звездознанац дошао је на ту мисао, да и по овом путу мора ићи репатица једна, па је прорачунао и место, на ком је доиста други астроном опазио репатицу. Прво су држали, да је то Бјелина репатица, но доцније се породила сумња о томе.

Има једно мишљење, да су звезде, које падају, развалине репатих звезда.

7. На питање, откуд светлости овим звездама, одговорићемо са назором, које га се данас још држи већина научењака.

У путу свом доспу звезде и до земљине атмосфере. На неке утиче, земља тако јако, да их привуче па падају као метеорити на земљу а друге не може да привуче и опе
даље својим путем.

Звезде се крећу брзо и кад доспу у зе
љину атмосферу, тару се о њу а трењем
загревају па се могу тако загрејати, да с
усијају и тада нам светле. Чим пак изађу и
атмосфере, охладе се и угасе се.

Звезде светле врло кратко време, од
пола секунде само.

Појав, који се догодио 27. новембра ов
године, дао нам је прилике, да рекнемо ре
две о звездама, које падају. Изнели смо пре
штоване читаоце овог листа оно, до чега с
дошли научени људи премишљањем о падањ
звезда. Зацело ће овим бити многима јасни
ји поглед на дивно звездано небо.

С. М.

ПРОСВЕТА.

(*Јован Гутенберг и проналазак штампе.*)

(Свршетак.)

3.

Кад је у Штразбургу ишчезла свака нада, а спромах човек био у највећем очајању, изгледаше као да му се опет појављује звезда среће. Он ступи у свезу са једним богатим човеком у Мајнцу (др-ом Конрадом Хумером), који беше готов да нађе новац да подигне нову штампарију у Мајнцу. Гутенберг се врати у матерњу варош, где је пре толике невоље претрпео, јер су га неверни људи за све лагали, да тако опет уреди штампару. Он је морао овде опет из нова почети, ма да је пре цељ срећно постигао био. Опет је почео из нова. Сву своју снагу уложи он на то, да нову штампару уреди што се боље може, и да на послетку пожње награду за своју вредноћу и изналазак, али га и ова последња нада изневери.

Тешко је заболело проналазача, који је своју вештину као тајну чувао да тиме себи осигура извесну добит која му је с правом припала, и која му је у тешком положају требала, — тешко га је болело, јер је његова тајна издата била. Кад је он са Фаустом и Шефером ступио у борбу и напослетку се од њих одвојити морао, тада за време суђења беше посао стао. Многи помагачи, које је он узео и заклетвом их обвезао, да тајну његове вештине не издаду, остали су сад без службе. Они се разиђоше и кад је посао престао држали су да су ослобођени од своје заклетве. Они основаше штампарије у другим варошима, као у Штразбургу, Франкфурту на Мајни, Бамбергу, и из њих су сад излазили штампани списи. Уз ову несрећу за Гутенберга појави се још и друга, која је у много већој мери допринела да се знање о штампању књига по свету распростре. Архијепископа и курфирешта мајнског, Дитера, збаци римски папа са његовог достојанства,

а његово место постави Адолфа, грофа насавског. Ово Дитеру било врло криво. Он скупи војску а и Адолф асавски, ради одбране, учини то исто. Тако се отпоче овав рат међу њима двојицом. Дитерови привржени ли су грађани из Мајнца и он се утврди у вароши ајнцу. Адолф опседе варош и једне магловите јесење ћи освојио је. Грађани су се јуначки бранили, али морали отступити пред силном навалом и големом лом. Адолфова војска убила је све немилостиво, запала један део вароши и задала ужасан страх. У овој касној ноћи нађе и невернога Фауста заслужена ка. а. Његова штампара изгорела је са свима справама дуго је трајало, док је он подигао нову штампару. егови помоћници разиђоше се, и на другим местима новаше нове штампаре. И сиротог трпљивца Гутенрга нађе несрећа ове такозване убилачке ноћи, и он оју новоуређену штампарију није могао више одрати. Он је морао да уступи ономе, који му је дао ваца, да је подигне. Но добри људи не пустише га са свим пропадне. Др. Хумер, коме је сад штампара ипала, повери му над истом надзор, као и надвор д штампаријом, коју је у Елтвилу отворио. Тада је Елтвилу становао курфиршт и архијепископ Адолф. і је мрзио грађане вароши Мајнца, а и они њега, р су их његови најамници, кад је варош освојио, али и убијали. Архиепископ Адолф узе и њега међу оје дворане. То је за њега била голема олакшица, да се не може рећи да је то била нека особита ећа. Он је добијао сваке године по једно одело и лобођен је био од свију данака. Осим тога добио је аво да сваке године 20 кола жита и двоја кола вина езе без ђумручине у Мајнц. При том још био је лобођен од сваке службе у двору. То је било мало се живети може, а много да се умрети може.

Извесно је ово: никаква благостања није дочекао, но заслужену награду није примио. Једно једино, о му је повећу радост доприносило, било је то, што он свету отворио врата богатога знања. С тога сви кад наиђемо на какву лепу књигу, треба да благољамо човека, који је својом памећу и размишљавам нашао средство, помоћу кога можемо све читати. ипак он је умр'о године 1469. сиротан и изнурен срећом, која га је кроз цео живот пратила. Верогно је да је био ожењен, али деце није имао. Сахраі је у старој француској цркви у Мајнцу, где му је ан добар сродник подигао споменик. Из његове родице био је он последњи. Неблагодарни свет дуго еме није умео благодарити том великом човеку, који је открио пут знању и науци. Тек у ово најновије еме варош Мајнц одала је благодарност своме грађину и подигла му је споменик. Ово је извршено са ником свечаношћу 14. Августа 1837. године. Ко дође Мајнц не треба да пропусти да не види лепу брону слику Гутенбергову, јер је он отворио знању и уди пут, на који пре њега нико није мислио.

У почетку су калуђери називали вештину штамња паклени проналазак, јер он им је главни извор живота, т. ј. преписивање књига, уништио. Али они нису могли предвидети, да је било прошло време слепог веровања и да ће после Гутенберга доћи Лутер.

Просветни Гласник.

БЕЛЕШКЕ.

(Др. Јован Пачу.) Руски лист „Кијевљанин" доноси у свом 213. броју ову вест: У новије доба борави у Кијеву гласовити српски вештак на гласовиру, и чувени српски музичар др. *Јован Пачу.* — Он је по занимању свом лекар, а беше ученик Бедриха Сметане, творца ческе народне опере. Пачу је прослављен не само у српским, већ у опште у свима западним словенским земљама као даровити пијаниста и чувени творац читавог реда песама у духу српско-народном. („Коло", Пастирска песма", „Гајдашка песма", „Српски звуци"). Дошав у Кијев у смеру да изближе упозна нар. мотиве велико-руске и мало-руске, наш словенски гост, као што чујемо, кани се, да у нашем месту приреди српски концерат. Погледом што наша публика мало познаје оригиналне мелодије јужно словенског народа, тај концерт је од значајнога интереса." „Бачванин" на ово додаје: „Ми смо уверени, да ће наш дични уметник и у Русији осветлати образ свој и победно пронети по њој дивне своје умотворе".

(Избор) професора на Новосадској српској гимназији је обављен прошле среде (13 о. м) и изабрађ је Благоје Бранчић. Честитамо како гимназији тако и изабраном професору, који је и са свога књижевнога рада познат и омиљен.

РАЗНО.

(Ребус). Реч *„ребус"* и код нас је сад позната. Биће да су код нас „ребуси" ушли у моду први пут путем листа „Комарца", што су га 1861. почели да уређују наши књижевници *Ђорђе Рајковић* и *Змај Јован Јовановић.* Старији наши листови доносили су иначе загонетке и шараде, али није нам познато, да су и ребусе читаоцима својим доносили. Реч „ребус" долази од латинске речи *„res"* која значи *„ствар"*, па је шести падеж *„rebus"*, дакле *„стварима"* или *„чрез ствари"*, јер се у ребусу већином сликају разне ствари, те се њима означује нека изрека или пословица, коју има читалац да пронађе и погоди. Прва замисао сликању оваких загонетака поникла је код Грка. Они су најпре сликали на новцима неке слике, које би имале да значе име оне вароши, чији је новац био. Тако је на новцу острва *Родоса* била изрезана *ружа*, која се грчки зове *„родон"* и т. д. Овамо спадају и игре с речима код старих Римљана, њихова *omina,* од којих се неке спомињу у Цицерону (*de divin*. I. 45. 46) и отуда су постали доцније у 16. веку многи такозвани *„грбови што говоре"*. А за књижевну играчку почети су ребуси да се употребљују тек у 16. веку у Француској, кад је песник *Етијан Табуро* (умрьо 1590.) у својој шаљиво

књизи „*Les bigarrures du Seigneur des Accords*“ (1582) донео многе нареке у сликама изражене, те тим својим играчкама и доскочкама дао име *ребус*. Али ова врста песништва у слици постојала је већ и пре, јер *Клементије Маро* († 1544) приписује их у својој књизи „*Coq-à-l âne*“ Пикардима и с тога се зваху *rébus de Picardie*. Метали су природне или хијероглифске слике усред реченице, тако н. пр. псето, око, крст и т д. у место речи, које те предмете означују. У исто доба били су ребуси и у Италији у моди, као што то изреком потврђује песник *Паоло Ђовио* († 1585) у својој расправи о девизама. У Немачку је пренео ову игру *Харсд*[...] у својим „играма у разговору.“ После тога се пре[...] са ребусима, заборавило се на њих, те истом у [...] четврти овога столећа почеше се опет њима ба[...] нарочито од како су Бечки (1837) и Лајпцишки [...] алманаси почели да их доносе. Код нас их је [...] нам се као што споменусмо, почео да доноси „*Ком*[...]“ а после „*Змај*“, сада их доноси „*Невен*“ и „*Гол*[...]“ децу ради забаве и за оштрење ума.

Позив „Црвенога крста“ у Београду.

Српско друштво „Црвенога крста“ у Београду вршећи своју дужност апелу[...] на милосрђе Срба и Српкиња у земљама где их год има, — апелује на њи[...] ве братске и сестринске осећаје и свесрдно их моли, да се сваки у свом кру[...] што живље *заузме око скупљања прилога* (у новцу и у стварима) *за српске р*[...]*њенике*, и уверено је да ће овај братски позив наћи топла одзива у васколик[...] Српству.

Прилоге и ствари прима главни Одбор „Црвенога крста“ и сви пододбори у Србији са највећом благодарношћу.

Срби и Српкиње! Још једном апелујемо на ваше милосрђе, на ваше братске и сестринске осећаје и довикујемо вам: Помозите српским рањеницима тако вам Бог помогао!

Београд, 7. новембра 1885. г.

У име главног одбора,
Председништво „Црвеног крста.“
Владислав Вујовић, Ђорђе С. Симић, Дим. Пешика, Мих. Јовановић, др. Лаза Стефановић.

Потребан је завојни материјал, као: троугалне мараме, повеске за завоје од [...]гантина, ланеног и памучног платна и од фланела; компресе (крпе за завоје) од меког пла[...]на; фина вата за ране (Брунсова вата); обична вата (ам-памук) у таблама; чиста шарпи[...] (тифтик) и свакојако платно од кога се може справљати завојни материјал.“

Осим завојног материјала потребне су и разне понуде за рањенике: вино, раки[...] рум, кава, чај, шећер, дуван и т. д.

За спремање болница потребан је разнолик материјал за спрему постеља, [...] сламњаче, јастуци, ћебета, чаршави; потребне су ствари за преобуку рањеника и чистоћ[...] као: кошуље, гаће, чарапе, пешкири; ствари за кујну, перионицу, и разне ствари за раз[...]вање хране рањеницима, као: чиније, тањири, кашике, виљушке и т. д. и у опште ствари које су нужне једној великој кући, као што је болница.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по[...] 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За ст[...]ране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
→ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ←

Уредник:
→ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ←

Бр. 48. У НОВОМ САДУ 1. ДЕЦЕМБРА, 1885. Год. XII.

Из мога путовања.

Пут у женидбу.

(Свршетак.)

У мојој души је још одјекивао тај чаровни глас, а на врати се указа осредње висине женска, у црној свиленој хаљини, великих црних очију, из којих у један мах и муње севнуше, и умиљата нежност засија. Млеком наливени обрашчићи, црна, несташна коса испод укусног шешира, дуге, црне трепавице, румена усташца, са којих ни када умиљат осмејак не силази, гибка, обла рамена, — све је то нешто онако, — ех, шта онако! — све је то сто пута дивотније било, него што сам ја и са најживљом маштом од четвртка до недеље себи замишљао.

— Ово је моја ћерка, — рече попа — а ово је — та мене већ знате!

Ја се поклоним дубоко, а у себи помислим: ујаче, — жеља ти се испунила!

Кад се руковала са мном, нека електрична струја ме је прешла од главе до пете, а варница ме је у сред срца погодила.

— А где си ти тако дуго? — питаће је попа.

— Та посетила сам и три другарице моје, а у женском разговору време брзо пролази.

Ово је тако умиљато изговорила, да би јој ја опростио био, све да сам је и до вечера чекао.

— А кад сте дошли, господине?

— Већ има више од по сахата — одговорим јој прилично сплетено.

— Господин ће бити наш гост, а доћиће и чика Паја — прихвати попа.

— То ми је мило.

Све саме обичне речи; ал мени се чинило, да су медене и златне.

И госпођица Марта нас остави за који часак, а кад се пресвукла, опет је дошла к нама. Сад ми је, у домаћем оделу, дошла још много љубазнија и умиљатија. Села је спрам мене, и док смо се ту разговарали, чекајући мога

ујака, ја сам се сав изгубио, — нэстало ме је у тим дубоким црним очима.

Полак два је прошло већ, а мога ујака ни како.

— Мора, да су га где год задржали на ручку, кад га до сад нема. Његовом доласку се свака кућа радује, па није чудо, што пас је данас изневерио. Ал доћи ће он после ручка; а сад га богме нећемо више чекати — рећи ће попа један пут, кад га је већ глад савладала.

У тај мах завришти детенце у другој соби. Госпођица скочи, као поплашена, па отрчи онамо. Ја сав претрнем на ту вриску дечију. Као окамењен сам гледао у попу, а по челу сам осетио хладан зној. Нисам могао да одахнем од чуда.

Попа је морао опазити ту наглу промену на мени, па ми смешећки рече:

— Разболело јој се дете на путу, кад је ишла овамо, па је сад не смем ни пустити кући, док не оздрави, јер ће је муж корити, што га није чувала на коли.

Ја се сад још већма убезекнем.

— А зар је госпођица удата? — запитам у томе чуду.

— Већ друга година — одговори попа задовољно.

— Па шта онда мој ујак . . . . зачудим се ја, ал ту прегризем реч, па онда окренем, — а имате ли ви још коју кћер?

— Имам још једну, — ја почнем лакше дисати — ал ону сам још пре четир године удомио.

После овога ми је тако било, као да сам из седмог неба у какву ритину пао.

У то уђе госпођа поша.

— Чика Паја нам већ неће доћи; изволите дакле. Чорба је на столу.

Попа ме узме испод руке, па ме поведе у другу собу; ал је и нужно било, да ме води, јер се сва кућа окретала са мном.

Да сам имао снаге, зграбио бих шешир, па би побегао из села; ал онак малаксао, збуњен, сео сам за сто, руча сам, али како ми је пао тај ручак то можете замислити! Да ли сам што говорио за ручком, — не знам; ал ако сам што говорио, то је морало бити јасно, као будаком одваљено.

Све ми се чини, да је попа мора завирити у моје срце, јер се једнак шалио и тражио је, да ме доведе у прави колосек, ал му није испало за руком. Ако сам при крају ручка, так око црвенике, за који тренутак и дошао к себи, чим сам погледао случајно у црне очи попине ћерке, с места ми се мозак завртио.

Једва сам дочекао краја ручку, па се онда захвалим — како сам се захвалио! — и седнем на кола. Чим сам се кренуо, одмах сам одахнуо душом. Ал кад изађосмо на улицу, мој кочијаш — мора, да су и њега свесрдно частили. — у мало, што није натерао на друга кола, која у исти мах изађоше из авлије баш преко пута..

— Хеј! Хеј! Лакше! — изадре се неко са тих других кола.

Ја бацим очи онамо, и кога смотрим у коли, — мога ујака!

— Стани, човече, куд си наго! — повиче мој ујак љутито.

Мој кочијаш стане, а стане и његов. У тај мах изађе поп из исте куће и за њиме две женске, па се упуте к њим колима.

— Ето, то је мој нећак, викне мој уја с кола.

Какво је сад опет ово чудо? — помислим ја у себи, ал у томе ето ти и попе и оне две женске већ код мојих кола, па ми све троје на један пут пружају руке.

— Ово је моја попадија, а ово ми је ћерка, Марта, — рећи ће попа смерно.

— Драго ми је!

— Па и . . . и . . . из . . . во . . . волите и . . . к . . . к нама мало — замуца на то госпођица Марта.

— Благодарим. Немам кад. Врло ми се хити. Терај, Перо!

Пера ошине, а ја се само још окренем, да им довикнем, збогом!

Ујак појури за мном, и стигне ме онамо на крај села, па онда пређе на моја кола, јер нас је донекле један пут водио.

— Та шта је с тобом човече? — почеће одмах ујак, како се попео на кола. — Зар се ти тако држиш нашег плана.

— У нашем плану је био само један поп, а ја сам се сад мојим очима уверио, да у С. има два попа.

— Па два да! Мој пријатељ, поп Кузман, и онај други, а и онај други је, поп Аћим, мој добар пријатељ.

— Но па ја сам код онога другог био.

— А како си тамо забасао?

— Па крчмар ме је упутио онамо. А томе сте ви сами криви, јер ми никада нисте казали, да у С. има два попа.

— Та сад видим, да сам и ја крив; ал од куд, да крчмар теби баш поп-Аћимову кућу покаже?

— Код њега ручавају, вели, увек сви господари, који каквим послом дођу у С.

— Та то је истина до душе, ал он нема кћери на удају.

— На жалост!

— Па што ти бар он није споменуо поп-Кузмана?

— То не знам,

— Хм, знам ја, ако ти не знаш. — На ујаку се видело, да је био на части. — Та собраћа не живе у љубави. А је ли ко год и видео два попа у једној општини, па да у љубави живе? Јок! Тога нема!

— То би се мене врло мало тицало, само да ја нисам насео.

— Та да богме да си насео, кад ниси могао добро ни видети госпођицу Марту поп-Кузманову.

— Марту? Видео сам је и сувише добро!

— Па?

— Па сад знам, да је та ваша љубимица мутава, а осим тога још и пегава као ћурчије јаје.

— Но, но; то не треба ти мени да кажиш, то знам ја и сам; него ми кажи, би ли је узео за жену?

— Ни за читаво село њено!

Ујак заћути на то, па ни беле да је проговорио све до раскршћа, где ћемо се растати.

Кад се већ попео на своја кола, онда се још један пут окрене к мени.

— Дакле баш не мислиш узети поп-Кузманову Марту?

— Ма се никад не оженио ујо!

— А ти се онда жени сам! Терај, Мирко!

— То ћу вас послушати, ујо.

И послушао сам га.

Милан Андрић.

Осам дана по Црној Гори.

ПОБРАТИМУ **АКСЕНТИЈИ МАРОДИЋУ** СРП. АКАД. СЛИКАРУ.

(Наставак.)

ПИСМО ТРЕЋЕ.

Драги мој Шаћо!

Ми смо ти Бокези чудновати људи: обиђемо бијели свет, па кад се дома вратимо већ из код куће никуд по Боки, већ ако не у својте. Колицину сам слушао, да нијесу још виђели које мјесто и то знаменитије у Боки, а сву Боку можеш прећи у неколико ура. Од те ти болијести и ја патим. Ја сам истина обишао готово сву Боку фала комисијама суцкијем кад сам суцку праксу у Котору чинио, али нијесам још допирао до Паштровића, отаџбине Св. Стефана Штиљановића, ђе су три манастира право-

славна; ни у Тиват, ђе су најродније земље и најобрађеније у свој Боки, и ако нас од Тивта не дијели него Ластва (мјесто Тивта употребљује се у народу и *Црнилат*); тако нијесам још био видио Кривошије, а ко зна и ћах ли икад, да нијесам овај пут по Црној Гори предузимао. Ми даље у приморју држимо, да су Кривошијани горштаци, да су рођени и да живе у самом кршу, јер судимо Кривошије по њиховом изгледу с мора. Али се ми варамо тешко; ми не познајемо овај дио Боке, који је Боку упознао са свијетом. Сад ћеш се увјерити.

Прво мјесто, ђе има земље у оградама, то је село *Кнежлаз*. Али ту не виђесмо живе душе, ни земље обрађене, ни дима из колеба! Само ми је у очи пало неколико старијех великијех корјена ораха, као споменици негдашњег људског боравлења. Кнежлаз остаје на десно из више пута а на лијево к југу жја провалија, а преко ње зелени се село *Пољица*, и у оном зеленилу бијели Црквица.

— Ево, господине, у овај поток — показујући ми ону провалију између оштријех крша — много је ћесарове војске погинуло прве буне, када их овуда нагнаше Кривошијани.

— А како се зове ово мјесто, што се пред нама зелени?

— *Церовик*, господине. Овђе је била велика дубрава прије буне.

— Па ко је посјече?

— А би ће, господине, ћесарева војска у буни.

— Ма ја бих радиј био, Мијо, да ми речеш „брате" него „господине" — рекох моме другу мало јачијем гласом, премда је у осталом према мени био сасвијем слободан, као да смо стари познаници, што ми је одма на овоме путу мило било.

— Бога ми се види, да си „сојевић" — рече ми некијем задовољством, чим је ово моје брацко понашање према њему шћио да припише моме „соју," то јест мојијем прецима, а не мени.

— Ви Црногорци право имате, што толико пазите на сој човјечиј. Исто као што дијете наслеђује од родитеља на и од ђедова далекијех врлине и мане тијелесне, наслеђује и душевне. Али за то находи се изрода и од најбољега соја, као што има врло добријех људи од најгрђега.

— Тако је, Бога ми! — радо потврди.

Било је седам ура кад смо се кренули, а већ је девет било кад смо били близу Црквица. Сунце је пекло као у међудневици, али врућине још нијесам чуо. Голо стијење, које нас је до сада пратило узбрдицом, почели су замијењивати зелени лугови омлађеног дубља и јасења све више како се пут увија даље између онијех брда, тер пријатна планинска хладовина блажаше и још сунчане зраке. Путем још нијесмо никога срели осим једнога жандара, па опет два војника и друга два стигли уморна и ознојена. Дакле још смо у пустињи. Ту се поткријепимо добром лозовачом, никад слађом из пљоске, што ми о рамену висаше и договоримо се, да се нимало не заустављамо на Црквицама.

Пред нама к југо-западу пружао се продô издијељен оградама запуштенијем. Само на два три мјеста као да је земља ове године обрађивана. Тамо амо виде се рушевине кућа. То је село *Унирине*, мало јужније при планини село *Звечава*, а с десне стране к сјеверу остају *Поди*. Али и још све пусто без трага живота осим тица што слободно лете и цвркоћу око нас свуда по гранама; али ти не јамчим, да су цвркутале на свакој грани. Ово премда је сувишно надостављам, да ми неби ко река, да је не могуће, да су онда, кад сам пролазио тице са *сваке* гране цвркутале, као што је Лаза Костић рекао ту скоро у „Зети" за онај Бранков стих „па се паре свуда по гранама." тврдећи да је то невјероватно, да су се на *свакој* грани париле.

Како смо даље ишли све смо у живописниј предио улазили. Младе лугове већ замјењују и стара дрвљад. Од једном виђесмо пред нама једног официра, ђе се шета по хладу јутрењему. То је знак био да смо већ на Црквицама. Мој пратилац шјаше. Ја се приправим, да што љепше предусретем официра. Још се бојим да ме не врате окле сам и дошао. Кад се сретосмо ја му подигох клобук, поклоним му се и назовем што сам мого слађе „guten Tag!" Он је мени на исти начин лијепо

салутирао и разиђосмо се. По својој прилици то је био најстарији официр на Црквицама тај дан, јер је баш онијех дана сва војска из Боке и Дубровника у Суторини била окупљена на вјежбање. И ја задовољан нагонио сам брже коња, да прије прођем преко Црквица, јер ме још могао ко зауставити. Али није се имало ту што ни гледати. Бар ја нијесам видио ништа друго до једине велике, лијепе и добро утврђене казерме, што ми је на лијево остала, а десно бијаше неколико дрвенијех дућанчића. Изнад овога мјеста с источне стране на високом брду види се друга велика зграда, ђе живе жандари; по осталијем врховима свуда тврђаве. То је све.

Него је природа дивна неописива, што се пре' тобом развија идући с Црквицама даље к шјеверу. Пут се већ почиње лагано спуштати *Буковом Алучом* у поље кривошијско ограђено брдијама гором обученијема. На лијевој страни остаје ти *Сиљевик*, највисочиј врх, испод ког је била прва битка у пошљедњем устанку. Ту је погинуо и мајор Рукавина. Мало даље је *Јанков-врх* око ког су се усташи други дан били. Отолен су били принуђени, да се повуку у *Буковицу* преко поља на црногорску границу, окле су бранили села *Драгаљ, Баре, Хумац, Црне Нугле, Пољковац* и *Гродовину,* која се нижу крајем поља испод Буковице.

Испод Јанкова врха пут иде *Завојцима*. Тако се оно мјесто зове зар што се пут завија по каменитом предијелу. Али и између крша зелени се гора. Баш овђе покрај пута пао ми је у очи један стогодни јасен, који два човјека не би могла рукама обуфатити. Мало на ниже пут се спушта између високијех крша, који се ту приближују, те се између њих као кроз врата пролази. Овуда ће зими и поток дријети, јер је у самоме тијеснацу мостић с једне стране на другу.

— Е ово је, господин Лазаре, „Дворичко Ждријело!“ — рече ми сапутник мој таквијем нагласком да сам мого разумјети, да ми нешто знаменито и већ чувено показује.

— Ма се ја не спомињем ни да сам кад чуо спомињати „Дворичко Ждријело.“

— Не?! Ево овђе ти је Јовановић рањен с коња пао па га војници зграбили и изнијели жива. А видиш онај мостић? испод њега су војници прошли. Ту посијекоше усташи 40 глава а сто остраtуша отеше и 56 мазака, а 17 их је мртвијех пало. И не бијаше више од 350 усташа!

Ту се зауставим и нехотице.

— А ма како је та војска испод овог мостића прошла, кад човјек ваља, да се испод њега добро сагне? — Упитам ја мог пратиоца зачуђено.

— А да јест, Божја ти је вјера, све тако како ти ја причам. Кад је војска овуда наљегла, дочека је укрштена ватра из овијех крша, па и ако није могла сва проћи испод моста, прошао је когођ је могао.

Ошинем коња и мучећи изненађен продужио сам пут. Ти ћеш се спомињати онијех догађаја из прве буне бокешке. Онда није било у Кривошијама него једна тврђава на Драгаљу у сред поља. Кад је буна започела, све операције војничке тежиле су, да апровијандирају ову тврђаву. Прва еспедиција под управом ђенерала Дормуса вратила се с Црквица. Другу је предводио Јовановић и на повратку га дочекају усташи у Дворичком Ждријелу. И одовле су усташи пратили војску све до Смоковца у Рисну. Војска Јовановићева се састојала из три батаљона инфант. регименте Албрехтове, три батаљона инфант. регименте Маројчићеве, једног батаљова регименте Ернстове, двије батерије брцке и ракецке, и сувише војска од ђенија и санитета. Ово је било 25 и 26 Октобра (1869).*)

Из Дворичкога Ждријела брзо се у равницу слази. На западу ти остаје планина *Мачја Стопа* и *Дврсник,* па је у дно равнице пут уз *Стреканицу,* који иде у Грахово. По равници било је ситне и крупне марве. Из које појате дим се повијао изнад полупустијех села. Ђе—ђе се виђело земље обрађене. Али све то није могло ублажити позорје развалина особито на Драгаљу, по којијема се види, да је ту било лијепијех кућа у клак и на један спрат ограђенијех. По шематизму Бококоторске епархије од г. 1882 било је на Кривошијама без Леденица преко 1500 душа, а по

*) *Die Insurrektion in Dalmatien, Wien 1870. Moritz Perlas.*

овогодишњем нема него 466! Још ти морам додати, да су у овој пошљедњој буни усташи лагумали ону тврђаву на Драгаљу, тер и њене развалине допуњују ужасну слику овога предијела, који би могао бити највеселији у свој Боки, јер има поља изобила, има паше за сточарство, има воде, има горе!

Кад смо се из равнице почели пењати уз Стреканицу било је близу једанајест ура. До Грахова нема више од по уре, али нас је на путу срело до осамдесет товара вуне, што је из Никшића у Рисан гоњаху, тер како је пут узак морали смо се заустављати. Вуна је била Хаџивуковића трговца из Фоче.

— Хоћемо ли моћи растоварити на Драгаљу да мало починемо? — упита нас један кириџија.

— Не — одговори мој пратилац — него растовари прије него си уљего у аустријску границу е ти прије Рисна нема почивала.

— Зар збиља не би смјели нијђе прије Рисна починути? упитам идући даље мога пратиоца, чисто невјерујући.

— Не даду жандари и жбири — одговори ми, и ту ми каза чуднијех призора, што је њихова суровост према црногорскијем поданицима изазивала на Кривошијама.

У овоме разговору приближивали смо се Грахову. Подне је било близу, али ми говораше мој пратилац, да ћемо нешто на објед приспјети.

У идућем писму радићу, да ти покупим моје биљешке са Грахова.

ПИСМО ЧЕТВРТО.

Мили побратиме,

Ах, како сам ти одахнуо, кад се преда ме указало граховско поље! Истина је, брдија око поља не зелене се; али поље узрађено весели се и весели ко га гледа. Већином га кукуруз покријева а ове године родио као икад. Видиш по два три класа (тураља и турица) на једном струку. А на мјеста је већ земља узорана и озим посијана; на мјеста пак још се види ђе је жито љетос пожњијевено. У наоколо поља виде се при брду куће, ђеђе по неколико заједно, већином ниске поземљуше сламом покривене али их има и с прозорима на таван. Испред кућа зелене се орраде с кртолом, купусом и дуваном. А на сред поља бијели се варошица граховска, кроз коју пут пролази. Куће су већином нове од скора саграђене на таван, а при земљи им виде се дућани отворени. По дућанима и испред њих људи пједе и пуше, ђеца скачу, играју се. Све знаци живота, напретка; па како се неће Србину чело разведрити особито кад долази с Кривошија онако опушћелијех!

Шјашемо пред крчмом, ђе сам имао одпјести, а како сам био уморан, одма пједем на пижуо пред истом крчмом. Није шала скоро пет ура непрестано јахати и још неучноме, као што сам ја, и још по ономе разапећу. Ту ми одма дотрча мој пријатељ, који је имао са мном даље путовати. Да ти га најприје претставим. Ово је Јово Ћ. усташ из Рисна, сестрип ми ђеверичић. Момак око својих тридесет година, згодан и пријатан у друштву особито коњаника као извикани страсни бињеџија. Лијепо се ижљубисмо и распитасмо за здравље, па уђемо у крчму. У првој соби неколицина играху се карте, а нас у другу уведоше. И одма су шћели, да нам кафу изнесу, обичај који ће ме свуда на путу пратити у свако доба дана. Али ја не шћех, него препоручим, да пожуре штогод обједу. У томе уљезе црногорац од оније́х што на карте у другој соби играху и рече Мију окрећући: фала Богу, хоће ли ме познати. — Али сам га познао одма, и пољубисмо се по црногорски у рамена. Па се мој познаник стаде чудити, како га тако брзо познадох, а нијесмо се него једном вијђели на Савини о слави манастирској прије петнајест година. Бијаше онда момче од својијех 24—25 година врло симпатично а жандари га вребаху, јер је пуцао на једнога Турчина из Суторина у Аустријској граници. И не мога суду избјећи, који га осуди на десет година тамнице. Кашње сам му старицу мајку по Котору и Цетињу гледао, кад је молбенице чинила, да јадника из далеке тамнице туђинске избави. Па како бих га заборавио! Ал' сам се ипак чудио, како је постарао. Изгледао је десетак година стариј. Вас просијед а лице му се помрскало. Него кад се промислим, да је у тамници провео најлепше године од 25 до 35 и

још као младић из слободнијех гора, чудити се је како је и жив изишао, и ако су тамнице сада доста удешене према захтијевима хуманитернијем. И тица у кавезу поред све његе не може да живи. Написмо се ракије па мене и Јова оставише самијех, да ручамо. Био је петак и то строги по наредби владичиној на славу Св. Арсенија, као на дан кад му је тијело лане пренешено из Брда у косијеревски манастир. Ипак смо се омрсили. Јово ме није чекао на објед него на вечеру, тако сам се морао задовољити са самијем месом брављијем у маслу прженијем на комадиће. Да су ме питали ја ћах с газдом посно јести. Кад су то чули, донесоше ми раштана (зеленога купуса) с кртолом скувана на уљем, сољу и папром зачињена и ијо сам слатко.

Ту нас нађе сердар Лазар Ћуковић из Рисна, наш пријатељ, човјек већ у годинама, врло уважена особа, који иде у Косијерево такођер, да целива Свеца, па дошао да се с нама састане и договори кад ћемо кренути. Ту смо пили и договорили се да кренемо шјутра зором. Дакле није било већ ту дангубљења, јер сам до ноћи морао вињети и чути све граховске знаменитости.

(Наставиће се.)

Слава.

ПРИПОВЕТКА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

(Наставак.)

Но, обрасло черкеско сеоце, пред којим смо стали, изгледало је некако друкчије. Горска, кавкаска села и кад несу порушена изгледају као развалине. Видите ма где под стеном или над стеном густо утуткану гомилу ниских кућица, с плочастим кровом, које, кад се погледају, само терасовиту хрпу праве, у којој се једва виде, само прави узани прозорчићи, као на градском зиду, где је удешено за пуцање. Целина се не разликује бојом од стражњих стена. Некад се са аула као велики зуб кула подиже, чим виша, тим горе ужа, а онда вас подсети таково сеоце на какву чешку стеновиту развалину. Тако изгледају обично села кавкаских горнћака а тако је сигурно и то изгледало. Али становници — Черкези — се иселили, непријатељи опустошили, а бујна, ужасно бујна природа кавкаска овладала је пустом гомилом камења. У том сразмерно кратком низу година, како се и последњи становник виса са родним прагом опростио, довела је до тога, да је скоро непролазна шумска честина развалине те омотала.

Кад смо си помоћу кинжала преко гордиски чворова врежовитих биља и трњина прокрчили приступ до рушевина, с тешком смо муком разазнали полупорушен камени кућерак: око разрушених зидова нађикала је бодљикава коровина и зарасла густа траву љина скоро до стреје, где се пружио грдни папрац и друге биљине у хладу испреплетана грања, којим млада дрвета пусти кућерак осењаваху; крајниског улаза успела се и засикала змијурина, као да би оним, што ући хтедоше, забранити хтела улаз у ту чатрљу, у којој сад једино она становаше. А за њом се видело, у колко је око у опће продрло кроз дивљу честину, још неколико таквих рујина, које боље рећи на пусте, зарасле гомиле камења налик беху. Лекар нас поучи, да у тој пустоши баш ништа особитог нема, да се нађе и види, те тако се вратимо, — тим радије, јер би нас даље продирање у тај дивљи, од змија и других пузавица оживели хаос стао много тешкоће и непријатности.

Успесмо се још на плочни гребен врха и ту нађемо станка. Поред свег полудневног сунца, које је све пржило, несмо требали вештачких кровова: група гранатих, цветним бокорима густо подраслих дрвета, пружаше нам свима хладовито и мирисно уточиште. То је било бајно местанце, где би се мож'да апостолима још више допало било, него негда на вр' горе Тавора.

Отуд се отварао са свих страна изглед на околне горе, које испуњаваху крајину ва-

лима, разног облика и величине. Свега је ту било, што срце сликарево желити може: брда и долина покритих честом шумом у свом осеењеном зеленилу, разнобајне фантастичке стене, дражесне цветне котлине, врло лепа тиха дољача, далеко с раздераним велом магле и пола снегом покривене главице, па и море погледаше амо бездано на далеке стене као сузним сафировим оком — али нечега је ипак ту недостајало, никакво местанце неје се по долу ширило, никаква кула не извириваше из луга, нигде се не виде кућице, никаква слика ратарева, пастирева или шумарева не оживљаваше крајину, нигде рукосада, ни стопе нит' икаквог знака људског живота — дубоким и посвећеним миром владала је ту сама природа у пуној красоти и величанствености својој.

На западној страни равног, горског гребена, на ком смо се разишли, клонила се та гора стрмом, скоро одвесном косом до дубоке, неприступне котлине, пуне дивљег луга; изглед на ту страну заслањао нам је у неколко леп млади јасен, израстао над ивицом провалије усамљен у шарном загрљају богатих вињага, ка'но вито момче у наручју страсне милене.

Кад смо наситили очи не хтедосмо ни желудцу учинити криво. Подобар час радиле су вилице на разним крилцима, батацима и другим стварима, а најпосле сињу посред дружинице опет несувишни самовар.

Говор се окретао с почетка, као што је и природно, око зараслог, черкеског сеоцета и Черкеза у опће, при ком је дат са неколико страна различан израз особитом утиску те прилике, да овде у опће тако мирно и безбрижно седети и расправљати можемо, у сред краја, где је пре кратког времена још јуначан нврод горштака без бриге становао у каменим својим гњездима, одан фанатичком љубављу исламу и својој дивљој слободи. . . Али на један мах окрену се Уљана, која је за тог говора сањачке очи на траву ћутећки оборила, лекару са стидљивим питањем; „па шта онда, како је даље било болеснику — у ческој насеобини — Павле Семеновићу?"

„Право, право — пре свега морате довршити своју некако опширну дефиницију славе," дода на то шаљиво Сусликов а тако исто су и други подупирали у жељи.

А Табунов настави у свом приповедању овако: „пре свега хоћете ваљ'да да дознате, да ли је била песничка нада мога пацијента баш у ствари права или само болешљива мисао. Не бој се, Аглајо, не упуштам се ни у какво литерарно критично разлагање, јер не осећам у себи ни укуса ни позива Рећи ћу вам просто то: у вече тога дана, кад сам се из Методијевке вратио, легнем уморан у постељу те почнем зевати и гледати какву књигу, да бих по обичају свом, пре него што заспим неколико страна прочитао. При том запе око моје за велики свежањ Јоциних песама, који кад стигох кући из чешког села на стол крај постеље метнух. Силом их узмем у руку место књиге. Очекивао сам — признајем — нешто патологично забавно. . . .

Читам с непажњом прве ретке, зевам, жмиркам силом трепавицама да се не поклопе, а — — кад прво осветљење се јутарње у собицу поткраде, нађе ме код полу-угашене лампе, где гутам фанатички упаљеним оком последње стихове песме. Чисто сам се уплашио, кад сам преко испчитаног рукописа погледао, и у противном прозору видео горско зеленило, задахнуто већ златом пролетњег јутра. Тако што ми се давно неје догодило — на послетку у млађим годинама, кад сам једну целу поћ у раздраганости над бајроновим Кајном пробдео.

Нећу ваљ'да упоредити убогог Јову с британским великашем. Уздржавам се у опће од пресуде о књижевној цени његова дела. Стављам вам просто утисак те песме на мене. После неколико стихова ухватило ме то на један мах као онај дах Господа, онај силни божији вихор, којим су негда пророци ношени били по ваздуху у далеке крајеве. . . Твој осмејак, Аглајо, ништа у том не вређа: могла си већ познати, да сам ништава душа, — мож'да ништавија, него каква ти хоћеш да се правиш, — и да не радо претеривам; али ти велим да сам ону ноћ за тренутак пролетео узнесавши се у надземне области под великим крилом појезије, која је још дуго после тога, кад сам се на земљу вратио, мисао моју оба-

ирала дивним опојем. Мили часи после прочиња те песме ми били као човеку, који се ло по мало само прибира к знању јаве из грљаја лепог сна.

А где сам све био оне ноћи! Пролетео м цео свет прошлости и садашњости, цео ј грдни простор, који је премерила Јовина езија за целог живота великим, душевним оојим крилима. Могло се видети, да је том есмом изразити хтео појетички свој назор о елом свету, да у њу дунути хтеде и дуну елом својом душом. Природа, сви односаји удски, сва натицања и сви људски јади појаше се у пуном, новом бајном осветљењу, акво раширују само генијални духови око мне своје стазе. А као Дантеова Беатрича зносио се пред њим на том песничком путу ајни онај идеал, о ком ми је приповедао. есма се свршавала овде на Кавказу, чије ироднe красоте у неисказано сјајним бојама огледаху, као на огледалу чаровита језерета — на темену велељепне горе, где се есник дивном апострофом с животом и светом астајао а тајни његов идеал у косу му уплео енац бесмртности. Дело његово по мом мњењу иста је било достојно вечне славе."

„Па шта је с песмом? Где је? истрчим питањем, кад лекар после тих речи за часак ћути.

„Одма, одма ћете чути," одговори мирно абунов. „Кад сам други пут болесника посеио, приметио сам, да се стање његово на и-глед на горе окренуло. Са сажаљењем сам едао на његово опало, пожутело лице, а ас мој тресао се од болног осећаја, кад сам искрено с одушевљењем захваљивао на еговом песничком делу. Слушао је мирно, ез икаквог знака радости, као да није друкчије ресуде ни очекивао. Узимајући пак од мене укопис натраг рече ми: „„Ослањам се на аше обећање. Знате, где ћете наћи ту једину оју оставштину. Али вас уједно још за једно олим, да ми се испуни. Знате зарасло черкеко село, не далеко одавде у гори?""

Ја му речем да знам.

„„Над тим селом"" настави болесник слабим гласом „„на равном темену врхунца је место, где сам провађао најлепше тренутке живота. Тамо сам се најрадије забављао, док год сам још из куће излазити могао. На ивици провалије стоји сам самцит млад јасен, овенчан лозом: у његовом хладу седео сам за све време, с листом на колену а оловком у руци . . . снивао сам и писао. . . Бивао сам небески блажен у тој красној самоћи, где сам гледао око себе, докле око допираше, тако бајне горе а над собом сјајни небески свод Ту сам бивао сам, с појезијом својом. Све је ћутало около у посвећеном миру а само ми она шапутала своје чудновате екаске. А лагана магла вијући се далеко над шумом, узимала је полако вид девојачка лица, слику моје незнане лепојке и лепршала је према мени по ваздуху као бели облачак с отвореним наручјем. Жељано ширио сам јој руке на сусрет, растапао се с целом душом у тајну сафирову дубљину њених очију. Превијала се у мом загрљају, ту сам склопио очи у неисказаном миљу, глава ми клонула натраг на јесеново дебло, а кад је ћарлијао ветрић у његово лишће, чинило ми се као да би онај лепи идеал, привијајући се ласкаво надамном шапутао речи надземне милости. Како сам често желео у таком тренутку, да тако на веки отпочивам! Па подлегнем ли тој бољетици — хоћу тамо закопан да лежим! Родитељи моји држали би ту жељу за израз болесног тумарања, те би ме преко свег тога између тесних зидова гробља сранили. Постарајте се дакле, да ми последња жеља испуњена буде. Хоћете ми обећати то?""

„Реч сам дао, обећање извршио. Несретни Јован, за цело лежи пред нами, у хладу јасеновом. Над гробом његовим био је и прост дрвен крст подигнут, али бујна га лоза брзо ови својим густим лишћем. Кад сам овде последњи пут био, нашао сам на крсту два свежа венца од шумскога цвећа сигурно их мало пре сплели Јованова мајка с оном лепом момом, о чијој безнадежној љубави к боланом песнику сам, држим, већ приповедио. Крст се сад од лозе и невиди више!

(Свршиће се.)

Неколико народних обичаја

ИЗ СРПСКЕ ПОКРАЈИНЕ ЗВИЖДА, ОКР. ПОЖАРЕВАЧКИ.

II. РУСАЛИЈЕ.

Готово у средини звиждског среза налази се по највеће село ове покрајине, које се зове Дубока; (причају: да је то име добило отуда, што се у његовом атару налази огромна и дубока нека пећина). У овом селу једино живи још и сад у народу обичај Русалија; на који празник долази силан свет из најудаљенијих крајева Српства да види тај не обични појав. Карактеристично је гледати и слушати приче о Русалијама, како их народ са неким страхопоштовањем посматра и спомиње. Гледалац који први пут гледа ову чудновату појаву згрози се од страха кад види да на све стране стану падати у занос и мртвило жене, девојке па и деца на сиси. Нађе се у чудном колебању узбурканих мисли и осећаја, па не зна ни сам или да верује очима својим па да бега из те средине; или да се смеје и сажаљева народ који тоне у празноверицама.

Живећи у овој околини, често сам слушао о Русалијама, али нисам могао да верујем док очима не видим. И најпосле дочеках дан, видех и уверих се, па ћу ево и Вама штов. читаоци о њима да причам, а уверен сам да ће Вас занимати.

Рекоше ми да се на Биљани петак сва младеж мушко и женско и старе бабе скупљају у неку пећину код села Дубоке и да ту цео дан играју, певају и веселе се. Још ми рекоше, да се тога дана и краљице бирају које ће о Тронцама, русалне недеље дизати Русалије. Похитам тамо и сам. Око десет часова био сам пред пећином и затеког унутри силан свет.

Та Вам је пећина нешто огромно и величанствено, тако не обичне природне лепоте, да јој је ретко друге наћи. Ни мало се не покајах за толики пут, јер да ништа друго не видим овога дана, довољна ми је наслада само пећина.

Пред самом пећином уздиже се за 150 м. големи камени брег налик на пласт сена; на врху његовом виде се дугачки зидови негдашње куле, која је бранила улаз у [illegible] ћину. Са леве стране овог брега [illegible] ждреловита река Понор, која низа стење [illegible] а извире из пећине. Мало више овог [illegible] за једно 176 метра уздиже се горостас[illegible] мени зид а у њему зијају уста од тр[illegible] ћине. Она у средини широка су 76 мет[illegible] висока преко 120 и из ње тече бистра [illegible] као кристал. У овој пећини беше [illegible] свет. Још нисам ни ушао у њу а већ [illegible] уши продираше брујање гајди и пуцња[illegible] пиштоља. Чињаше ми се е је се узрујао [illegible] свет, као год оно што је се узнемирио [illegible] (подземни свет у старих Јелина) [illegible] Одисија.

Уђем унутра и на моје још веће [illegible] нађење, спазим да је пећина огромно ду[illegible] и тако пространа, да би угодно могло [illegible] 10.000 људи. Ватре су се светлуцале на [illegible] стране, а спрам те светлости сијала је [illegible] облеску дном пећине река, а сводовима [illegible] ство стубића од силиката, (сталатити и [illegible] лагмити) белих као мрамор. Из овог [illegible] правца водили су многи ходници у стра[illegible] горе над пећином. У сваком готово угл[illegible] дело се коло играча, а крај сваке [illegible] софрица и око ње весели сељани, где јед[illegible] пију. Чак је било и продаваца вина, ра[illegible] меса и кафе. Читав подземни вашар! Као [illegible] ћутао сам и посматрао, ову за мене чу[illegible] појаву.

У један мах наста мртва тишина. [illegible] скиње се издвојише са једне стране [illegible] мушки са друге. Свако се са неким стр[illegible] поштовањем умивао на реци, брао на[illegible] травке, молио се и намењивао којешта [illegible] буде лек и метао у торбу. Кад је и то [illegible] шено, тада изађоше пет најлепших дев[illegible] изведоше лањску краљицу па онда сви [illegible] јући приближише се једном ожењеном [illegible] (или младић ове године жењен) па пошто [illegible] девојке метуше венац од цвећа на [illegible] краљица му даде мач у руке, те уват[illegible] га за појас полетеше сви шест играјући [illegible]

е и сакупљеног народа. Народ је скакао радости, умакао цвеће у воду и кропио еђу собно. За тим је настало опште весеље гра по свој нећини. Тиме је изабран спаіујући кор Русалија, који ће да ради целе ичне недеље; било на сабору, било у кући пољу. Немајући шта више посматрати цем кући, пошто сам напред закључио да изоставно будем о Троицама на сабору у окој.

О Троицама ове године беше леп дан. це не беше још на подне, а ја сам већ у селу Дубокој. Силан свет беше се слего ед села крај реке. Готово цео срез Пои, Звишки и Хомољски беше се ту слегао аветину.

У једном великом вотњаку крај реке очке седео је силан свет, пред свакиме тајала по софрица, и на њој по читав н брав (јагње или прасе) сир, обојена хлеб и пиће. На крају од сваке софрице еињена је била воштаница свећа и крај је се димио тамјан у кадијоници. Домаса чељадима седео је крај софре голои чекао попу, да му софру благослови ади.

Око десет часова дође и свештеник па едом прекађивао сваку софру, а народ је тог чина засео, и јео и пио. Око два сав је скупљени народ устао на ноге и да се појаве краљице. То су оних пет киња и онај ожењен човек, кога су бикраљице у нећини. Краљица је обично у ишем оделу. На себи има сукњу од најјег платна и то тако убрану да изгледа истан у Арнаута. По врх сукње има с а фину и изванредно лепу и шарену keод вунице. На струку има јелек од црне црвене или плаве кадифе, који је с преда ван. На оба рамена има укрштену ленту латна налик на рубац, али откан у три црвену, белу и плаву. На глави има у од цвећа, новаца и свакојаких трака. дру десном има бсо златом извезен ја-

Остале четири девојке имају обично сељачко одело, и за главом као обележје од перја гушчијег у разним бојама. к који са њима иде и води их снажан је, одела обичног само што око шешира има венац од бршљановога листа, и што носи у рукама мач.

Овако опремљена свита иде кроз свет играјући и певајући а гајдаш за њима свира. Идући узвикује вођа: хоп ша! јар а ша! Хајде драга хајде! Хајде бела хајде! — Како сад тако довек! — Хоп ша јар а ша! и т. д. Узвикујући витла мач горе над главом краљице.

Обично обиђу цео скуп три пута па после укрсте средином и на среди скупа стану. Сад у један мах почне женски свет да пада у мртвило!? Чим први падне одма лети гласоноша краљици, и она са свирачем и војводом и пратњом полети играјући болници које су „занеле Русалије." Кад тамо приспу свирач јој стане чело главе, војвода с мачем код ногу, а краљица и оне девојке увате коло и окрећу играјући око ње. Играјући певају у глас ово:

Русалицо сејо наша.
Русалијо цвеће наше,
Мила секо славо наша —
О помози: благослови,
Ој избави и подигни
Драгу нашу чедо твоје
Да ти' и она песму поје.

Тада јој краљица стаје петом на пупак па опет наставља игру у коло и певају овако.

— Ој пелене! горко цвеће,
Исцели нам злато наше;
Подигни нам сеју Милку (или другу по имену)
Нека скочи као јелен,
Нек поведе коло вито
Силовито поносито! —

Док то певају родбина цеди пелен у уста боној, а она само миче грудима и лактовима и лежи укочена као даска.

За овим узимају је оне 4 девојке под мишице, војвода иде напред краљица за њима а најпосле свирач. Идући певају ово.

Посукташе воде силне,
Поморише пола света;
Подавише све што живи,
— Само оста рајска башта.
И по њојзи Русалије,
Цвеће беру, венце граде;
Бога моле и говоре:
Боге мили, воду стукни

Молбе су ни додијале,
Изгубише младе моме
И атлије и делије
С ким ће остат' Русалије!?

Тако невајући доведу болницу до реке умију је и наките зелёном, па је воде на оно место одакле су је понели; ту краљица укрсти мачем на чело оне што је пала, отвори јој очи и дуне је а она се освести и остане код својих седећи.

До тог доба већ је на другом месту пала која жена или девојка, и гласоноше одмах лете по русалије и краљице. Тако то бива све до вечери, па траје целе тројичне недеље.

Ја сам бележио та падања и нашао сам, да су првог дана Тројица пале 27 жена 15 девојака и 6 мале деце. Другога је дана пало у несвест 48. жена 32 девојке и 11. деце; трећег је дана пало 25 девојака 11 ж... 4 детета. Истог дана пало је у селу 16 ... а на салашима?

Знам да ће интересовати поштов. ч... оце откуда то долази? — И мене је та ... жеља морила. Дубочани веле: да је то од ... га, од како је света и века. Други веле ... бива због тога, што су негда у нећи... Троицу силни људи изгинули; па је Бо... проклео да на тај дан женскиње падају ... је жена збег издала. Трећи мисле: да ... због запаре и нездравог места. — Ја ми... да то долази услед пијанства, и жестог ... обраћења, пошто се то падање сматра ... нека врлина и одликовање. Вредило би ... тој појави и који лекар што рекне.

10/11. 1885 год, Кучево.

Мих. Ст. Ризни...
учитељ.

ЛИСТАК.

АРХИМАНДРИТА ЈОВАНА РАЈИЋА

четири знаменита дана за живота — и смрт и погреб му.

(ДВЕ ВЕЛЕШКЕ ИЗ ЗАПИСНИКА МАНАСТИРСКОГ)

Ево се примиче крају мал-не стотина година, од кад је умрьо славни *Јован Рајић*, тај у своје доба (једва би му и данас пара било у нас) најнаученији и највреднији калуђер српски — а никако се још не нађе Србина књижевника, да опише по достојању живот и прикаже књижевна дела његова свету српском, како би требало и као што је то заслужио највећи нам књижевник тај струке своје тројаке: писац ***Целокупне богословије*** и писац *Историје словенских народа*, нарочито Срба, Хрвата и Бугара, и стихотворац и т. д.

Митроноша песник *Лукијан Мушицки* — срећнији беше од Рајића по самрти, стече ено достојног животописца, вредног нашег старинара г. *Ђорђа Рајковића*. А што која десетина века једна за другом у напредак одмиче, и што се наш божански језик црквени словенски с нараштаја на нараштај све већма губи у „тами заборава“ — тим се и све мање и мање разбира и сазнаје за големи труд и рад, без умора до самрти, славнога *Јована Рајића*; зато нам је сваки пут ... дост, кад нам до руку дође по која беле... овака, као што су ове две, и прилика на... тим даде, да се поклонимо светлој са... помену тога нам велезаслужног књижев... црквеног и народног и, без зазора рећи ... *спаса у ових крајевих лёпог нам правосл...* ***Катихизисом*** својим.

Велепоштовани знанац нам и хвал... данашњи настојатељ манастира Ковиљ... *Мирон Ђорђевић*, донесе нам пре неки ... ове две красне белешке о Јовану Рају... једну ето о том: кад је и како је закал... рен и за архимандрита произведен Рајић, другу: кад је умрьо, како је и где је са... њен тај достојник бесамрти. Замоли на... белешке те обелоданимо у драгом нам л... овом; и ми му ево радо враћамо прија... ством то пријатељевање нам и листу ов...

У манастиру Ковиљу, испрва светосав... а по том и дан данас светоарханђел... летњем — чува се, као и по другим м... стирима нашим, *записник о братству м... стирском*: кад је који калуђер у чин сту... кад је који преминуо и т. д. Из таког з...

а манастира Ковиља исписа нам и преда- белешке ове, мало-час поименце речени г. ашњи настојатељ манастирски — и ми их на видик износимо од речи до речи и од за до слова, с погрешкама заједно у пра- су а и погдекојим грешкама језичким, избирајући, чије су то: преписивачеве ил сивача оног у поменутом старом запис- у манастира Ковиља.

I.

ЈОВАНА РАЈИЋА

закалуђерење, рукоположење и заархимандритовање.

Въ М(она)стыръ Ковилъ Маја 12 2. во славѹ Бога въ Троицѣ слави- о, въ честь же и величіе братства и тели, во присѹтствіи и дѣйствіи Егѡ ѡсвященства Нашего Еп(іскоп)а Бач ѡ Г(оспо)дина Моѵсеа Пѹтникъ,и во сущіи нарочнѡ многих дѹховнихь и мір- к лицъ,постриженъ бысть и восприять в' ашескій чинь Господинъ Іоаннъ Раичь ценыя Богословіи учитель (т. ј. степен цемски: магистар богословије Пр.) по тіи акадіста Божія Матере со всею к' ѹ надлежащеѭ церемоніеѭ, и по во- емленіи аггелскагѡ сегѡ ѡбраза ина Іѡаннъ наименован, иже по томъ ляющѹ Егѡ Преѡсвященствѹ и Бо- гвенѹю слѹжбѹ слѹжити, пред коею Іѡанна Монаха произведоша в' Чте- Ѵподиакона, (бившѹ Емѹ С(вѣ)щеное- а на тойже Литѹргій рѹкоположиша о діакона. По томъ 13-гѡ маја тогѡ в' катедралной святаго Геѡргіа Новосадѣ Ц'ркви и в' Пресвѵтера, при аніи многаго народа рѹкоположиша. Въ Монастирѣ же томъ общежител- ь Ковилѣ 26 маја 1772. по Ѿпѣтіи ака- га Богоматере и самыя Лѵтѹргій, при каномъ братскомъ в'Монастири Соборѣ ѡсобеной прозбѣ их Его' Преѡсвя ствѹ ѡ дозволеніи, избрати себѣ На- ника, и по томъ допѹщеніи, избратъ огласнно за Началника, како ѡб томъ астира протоколъ гласитъ.

Но по томъ из призрѣнія вѣдомо- стій и ученія Егѡ, паче же ради под- вига Егѡ бившаго во ѡбѹченіи сея Е пархіи Священства и ползи показаныя и трѹдовъ неменше творимих в' Про- славленіе в' Троицѣ прославляемаго Бога, вѣры же и благочестиваго нашего испо- вѣданія, ꙗкоже и нравовъ ради Его благихъ и благоговѣйнихъ, изволиже Его Преѡсвященство нашъ Господин, на ѡбо- ротѣ помянѹтый Еп(іско)пъ, Его Іеромо- наха и Началника сѹща сея святіа ѡ- бители, Господина Іѡанна Раича, въ день преславной Сошествія всесвятаго и всеѡсвящающаго Дѹха, сі есть 3-гѡ дне мѣсяца Іѹнія 1772. в' свободной и кралѣ. вароши Новосадѣ, в' каѳедралной свя- тагѡ великомѹченика Геѡргіа Ц'ркви, при божественой слѹжби, ꙗже Сам Егѡ Преѡсвященство слѹжили есѹ, соприсѹт- свѹющимъ Намѣстникѹ и братіею Мона- стиря, прочаго клира и народа премного, многимъ же и иновѣрнимъ, со Ѿ- личнимъ благословеніемъ и милостію про- извести и во Архимандрита, кр'стомъ ѡбдарити и потомъ жезлъ Емѹ правленіа по уставѹ, двояким, Емѹ и братіамъ, увѣ- щаніемъ в'рѹчити.

У првој белешци овој казује се ето, како је Рајић закалуђерен, рукоположен, за старе- шину изабран и произведен за архимандрита манастиру Ковиљу у Бачкој, у доскорашњој Шајкашкој.

Ко је прилике имао, био и гледао где у манастиру, кад кога калуђере, и сад ову бе- лешку о *постригу* Рајића и т. д. прочитао и разумео — разабраће, да је чин овај тада опслужен велелепно: дне 12. Маја 1772. год. у манастиру Ковиљу пред владиком бачким *Мојсијем Путником* (владиковао у Бачкој од год. 1757. до год. 1774.) пред многобројним свештенством и једног и другог реда и пред многим и многим, по свој прилици, одабраним пријатељима, знанцима и поштовачима зака- луђерен је *Јован Рајић* — магистар богосло- вије, у својој 46. години века; тај исти дан архијерејску службу служи поменути владика, велики и присни пријатељ Рајићев, производи

га једно за другим из нижег чина калуђерског у виши, и рукоположи га за ђакона. Други дан, дне 13. Маја у саборној цркви новосадској, опет пуној света служи владика и произведе га за пресвитера, службослужбеника; братство манастира Ковиља замоли владику, да им дозволи изабрати себи и манастиру начелника и, по допуштењу владичином, дне 26. Маја исте године, *једногласно* изабраше за то *Јована Рајића*. А затим, дне 3. Јунија, лицем на Духове, опет у саборној цркви новосадској, исти владика, *Мојсије Путник*, произведе Рајића за архимандрита, одари га крстом и предаде му штаку настојничку пазећи и ценећи велике науке и знање пријатеља свог, и трудбу му професорску и управитељску у *Духовној академији* у Новом Саду*) и голему корист отуд свештенству бачком и преголему заслугу Рајићеву око спаса и сачувања православља Катихизисом, и честитост и врлине му људске. На тој служби архијерејској духовској беше, осим оноликог света православног много још и друге вере и нације.

Тако је угледан, пажен и поштован био *Рајић* у Новом Саду и свуд по Српству!

Онај дан, кад се Рајић закалуђерио, заветова се он, да неће никад више века свог окусити мрса — и завет је свој испунио. Не знамо, је-л се пре њега још који други у нас калуђер, у ових крајевих, тако био заветовао, те, ако није — *онда Јован Рајић бешв и први* наш овде *нови испосник*, ил, као што данас кажу: *вегетарац*.

То су ето била та *четири знаменита дана* Јована Рајића за живота му.

(Свршиће се.)

ЗВЕЗДЕ ПАДАЛИЦЕ.

Претпрошле недеље, а наиме 15. (27.) новембра, морало је свакоме, ко је погледао у ведро небо, упасти у очи, како силне звездице небом севну, оставе за тренутак светао траг, који нам на мах ишчезне испред очију. То зове наш свет *„падају звезде“* и то је сваки чешће виђао на небу, али ретко кад [...] прилике, да се у једно исто доба, једно[...] тог вечера, тако многобројне звезде у пад[...] виде, те се и овога вечера сваки чудио, [...] гледећи у небо, виде сијасет звездица [...] севну, прелете небом и нестану. У један [...] мах засветлуцају на безбројним местима [...] небу падаће звезде, и једне још нису [...]ле, а друге већ лете.

То су *метеори, падаће* или *бежеће зв[...]*. Ове падаће звезде, држи се, да су вр[...]дне са репатим звездама, и да су поста[...] један и исти начин, т. ј. да су и падаће зв[...]де и репатице преостатци, рушевине, [...] великог светског тела, и то да су ре[па]тице *течни*, а падаће звезде *тврди* [...] остатци. Кад би се на прилику наша зе[...] распала кадгод на овакви начин, на [...] начин држи *Олберс* да су постале мале [...]нете, и она би се морала распасти у т[...] делове, али и у *течне*, јер би се данаш[...] *мора* и друге течности морале у течне [...]гле групирати, око којих би била водена [...] те би становницима других светова и [...] земља изгледала онда као репата звезда (*Д[...]нер*). Кад такве падаће звезде доспеју у [...]мосферу наше земље, а оне се усијају [...] пале. Њихов је пут око сунца елипт[...] као и код репатица, те су на неким ме[...] тога пута у много већим гомилама, те [...] ове гомиле доспеју у атмосферу нашу, а [...] се онда види множина падајућих звезда [...] што је случај сада у новембру), а иначе [...] то није, онда видимо тек по где коју.

Што се овога пута тако силне пада[...] звезде видеше, то није првина. Има у [ста]рим хроникама забележено, како су „[...] звезде као шашка (скакавци)“, или „као [...] или „показаше се на небу страшни ва[...] знаци, као кад се две војске дигну једна [...]тив друге“, тако причају старе хронике. [...] од најређих случајева је онај што су га [...] сматрали Хумболт и Бупланд ноћу [...] 11. и 12. новембра (н. р.) 1799 у К[...] (Cumana); путници описују да не беш[е] [...] небу места ни колико износе три ме[...] котура ове његове привидне величине, [...] нису туда летеле падаће звезде. Прав[...]

---

*) Богословију ову подигао је владика *Весарион Павловић* 1740—1750. Рајић је дошао из Темишвара око 1765. г. професоровао је у тој школи, по свој прилици до свога закалуђерења.

е био редован од севера на југ. Тако су исто ноћу од 12. на 13. новембар г. 1866. силне везде падале, тако да су у Гринвичу само а један сахат од 1 до 2 сах. ноћу опазили 860 падаћих звезда. Најновији случај многобројног падања звезда беше 15 (27). новембра 1872., дакле *истог вечера кад и ове године.* У Липисци и Бреслави опажаше се сваога минута једно на друго 100 падаћих звезда. У Атини су опазили тога вечера за дест сахата 30.000, у Турину за 6½ сахата 3.400. Такви ројеви од падаћих звезда појављују се у извесна времена. Тако се зна за не, што падају лети у августу, ти долазе из не хрпе звезда, што се зову Персеј, те се и адаће ове звезде зову *Персејиди;* а оне што адају у јесен долазе из хрпе звезда, што се зову лав, те се и оне зову *леониди.* Ројеви, то у августу долазе, обично су једне множине, а напротив новембарске падаће звезде е појављују се увек у истој множини, него ас мање, час више, а од прилике сваке 33 одине достигну највећу множину, а то се умачи тиме, што се узима, да је пут њихов липтичан (дугуљасто-округао), и да су звезде на неком месту, у већу гомилу збијене, да тој гомили треба 33¼ године да дође ет на исто место.

Шјапарели је изнашао важну чињеницу а августански рој иде истим путем, којим и пата звезда од г. 1862. а новембарски истим, којим и прва репатица од 1866.

А.

ДРУШТВА.

Матица Српска. *Састанак књижевног одбора 9. 1.) нов. 1885.* Секретар јавља, да се 144. свеска етописа," последња за ову годину, доштампава, и да 145. свеска (I. за годину 1886.) одмах уђи у штампу, м се штампање 144. свеске доврши.

Исти јавља који су саставци спремљени за 145. еску „Летописа."

Исти секретар напомиње, да ће се чланак Стена Милованова под насловом: „Физика у Срба" ампати у 145. свесци „Летописа" и да би сад ваљало редити колико ће се од тога чланка посебице отампати.

Одређује се, да се поменути чланак отштампа „Летописа" у 200 комада и да се од тога уступи сцу 150 комада.

Никола В. Ђорић у Београду шаље за „Летопис" своју трагедију у 5 чинова под насловом: „Владислав краљ угарски," молећи да се награди и да се од ње бар 500 комада посебице отштампа, ако се нађе да иста трагедија заслужује награду.

Издаје се на оцену потпредседнику Светозару Савковићу.

Аркадије Варађанин у Новом Саду јавља, да је прочитао расправу послану за „Летопис" под насловом: „Учитељска школа у Црној Гори," од Мите Нешковића.

Оцењивач налази, да писац на лак начин претреса једно врло важно и савремено питање просветног живота у Црној Гори и мисли, да ће та расправа расветлити и наш многи кутић овостраног просветног живота, јер се писац у главноме наслања на историјски развитак нашег школарства, те с тога оцењивач препоручује, да се та расправа што пре, још док није у Црној Гори то питање решено, штампа у „Летопису."

На основу те оцене прима се споменути чланак за „Летопис" и писцу Мити Нешковићу одређује се награда од 50 фор.

Непознати писац под знаком: „Перо је мач" шаље за „Летопис" и награду своју песму под насловом: „Иконија."

Издаје се на оцену члану дру Милану Савићу.

По предлогу секретаревом прима се за „Летопис" оцена Мите Нешковића за: „Закон основне школе у књажевини Црној Гори од 13. септембра 1885." и писцу се одређује за њега награда од 12 фор.

Др. Милан Јовановић-Батут у Новоме Саду подноси за „Летопис" чланак под насловом: „Грађа за медицинску терминологију."

Секретар напомиње, да у тој грађи има 1700 речи, а међу њима преко 400 нових. Свака реч протумачена је било по свом корену, било по туђем пореклу, по правом научном значењу латинском и немачком. Једно 7—800 речи не налазе се нигде у речницима него их је писац прибрао из различитих списа.

Издаје се на оцену дру Илији Огњановићу.

Др. Милан Јовановић-Батут у Новоме Саду подноси своју оцену на чланак Живка Драговића под насловом: „Ђеографички преглед Црне Горе."

Оцењивач у подужој оцени наводи, да изрека „познај себе и своје прилике" вреди у животу једнога народа исто толико, колико и у животу појединих људи. Највећи део природног поступног напредовања наслања се на ту кардиналну науку. Та истина је давно призната и напредни народи служе се поглавито њоме, да себи ујемче свој индивидуалитет. Ни једна грана из народне прошлости и народне садашњости, ни једна прилика из домаћег и јавног живота, ни једна околност која утиче на њих, не пушта се из вида. Све се то прибира, испитује и тумачи, да покаже јасну слику, из које се изводи наука за будућност.

Ми до скора као да нисмо тако радили. О Србима и српским крајевима, о нашим приликама мало је у нашој књижевности. Главније, што се до сад испитивало и радило, заслуга је туђинаца; тек по гдекоји огранак

није нам опет, а све друго је за сад у туђим рукама. Кад о себи хоћемо што да дознамо, морамо туђинце питати.

С тога мисли оцењивач, да је свака појава у књижевности, која нас упознаје с нашим приликама, веома важна, па према томе и обрадовао се расправи Живка Драговића, која, истина, да је само одломак, али је од велике важности и надмаша богатством података и тачношћу готово све дојакошње списе те врсте.

Наводећи за тим неке мане, оцењивач је тог мишљења, да би се споменута расправа, и ако не одговара целини, која се обећава насловом, могла штампати као грађа, из које би после други могли црпсти. Таку богату грађу, особито у овом смеру, ретко ћемо наћи.

Према свему томе, као услов за награду и штампање у „Летопису“ предлаже оцењивач:

1. Да се дојакошњи наслов: „Ђеографички преглед Црне Горе,“ замени насловом: „Грађа за ђеографију Црне Горе;“

2. Да изостану одељци, који говоре о физикалној географији, дакле одељци под насловом: „висински облик,“ „море и његове обале,“ „воде на копну“ и још један одељак, где се говори о змијама скадарског језера:

3. Да се по где где исправи начин излагања, језик и правопис.

(Свршиће се.)

РАЗНО.

(*Јубилеум кромпира; кртоле.*) *Кромпир* слави ове године своју стогодишњицу, како је донесен у Европу, и како се почео по њој ширити. Оно управо рећи он је још пре три стотине година донесен први пут у Европу, али га онда нису умели да употребе, те се тако забацио био и заборавио. Славни енглески путник по мору, по имену *Франц Дрек* вративши се пре триста година у друштву са *Валтером Ралејем* донео је прве кромпире у Европу и препоручио их краљици Јелисавети и њезином двору. Дрек им је описивао, како је кромпир укусно јело — и дворске госпође се јако интересовале за овај ванредни и још до тада невиђени плод, али оне су мислиле да је оно за јело, што је на гранчицама и цвећу, а кромпир сам да је корен, те пошљу гранчице са цвећем дворском кувару, који је зготовио један део са зејтином, а други с маслом, али отуд изиђе јело без икака укуса и са свим бљутаво, које се ником допало није, те тиме се кромпир забаци и буде заборављен за читавих двеста година. Тек г. 1785., дакле управо пре сто година, умеде Француз *Антоније Пармансијер* да придобије несретнога краља Лудовика XVI. за ову биљку и овај владалац даде сејати кромпир и покуша да га омили народу. али врло тешко ишло, јер га народ не хтеде дуго да ми и обрађује. Али краљ Лудвик XVI. не хтеде да одустане од свога тру[да] и намере, него нареди на краљевску трпезу има сваки дан доћи [јело с] кромпиром, даље је краљ увек носио у рупи[ци] мета цвет од кромпира, расписивао је награде за [сеј]ање кромпира и тако је мало по мало успео, [да] биљку као храну у народу одомаћи и од тога [доба] кромпир веома раширио не само у Француској [него] одавде и по целој Европи, тако да је кромп[ир пре] 70—80 година највећма раширена храна у Е[вропи]. После се описивао кромпир као највећа благо[дат за] сиромашни део народа и заиста има делова [земље] где се свет скоро самим кромпиром храни. Али [новија] су испитивања показала, да кромпир нема вели[ке вред]ности као храна. Хемија је доказала, да кромпир [у] својој величини има у себи врло мало хранећих [сас]јака, те човек мора врло велику количину да [поједе] док не добије онолико хране, колико је за к[рв] [пот]реб[но]. Отуда долази да људи, који се искључиво кромп[иром] хране добију раширен желудац и ослабе. Кромпир[ом] и сада храни сиротиња, али јој кромпир не д[аје до]вољно снаге за борбу у животу. То се види [најбоље] на становницима у чешким високим брегови[ма и] брдима шотским, јер тамо је свет врло јадне [снаге] [и] храни се поглавито кромпирем. Кад човек помисли [да] свуда где успева кромпир, може да напредује [и јечам] и зоб, у којима има далеко више хране него у [кром]пиру, и да комад хлеба од јечма или зоби [има] [у себи] хране у себи него седамдесет пута већи део кромп[ира], онда је лако појмити, што се у новије доба кромп[ир] не цени више много као храна за одржање људ[и]. [Кад] човек једе кромпир он се осећа засићен, а у [ствари] није сит, јер му крв није добила ни близу [онолико] хране, колико би јој требало. „Јести“ и „храни[ти се]“ није све једно. Можда ће у овом веку и кромп[ир] одзвонити.

НОВЕ КЊИГЕ.

Дахома или *Живот Црнаца у Америци*. При[по]ветка за децу од *Фр. Хофмана*. Са четири слик[е]. У Новом Саду, Штампарија А. Пајевића, 188[5]. [Ц]ена 40 новч. 16-на, стр. 139. — Хофманове дечије [при]ветке остаће вечито лепе и добре, те како се [при]жују велики празници, то ће сваки родитељ у[чинити] својој деци велику радост и донети им добру и к[орисну] забаву, ако им ову књижицу набави.

Од српске књижаре *браће М. Поповић*[а при]смо још и ова два календара за идућу годину:

Ружица, најстарији (58 година излажења) [кален]дар, са одабраним народним *песмама, припо[веткама]* [и] *поучним чланцима*. Цена 20 новч.

Мали ратарски календар. Цена 20 новч.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по [године] 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За с[тра]не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 49. У НОВОМ САДУ 8. ДЕЦЕМБРА, 1885. Год. XII.

Негдинска кроника.

БЕЛЕЖИ Л. Д.

5.

Човек од начела.

Шта, музо; зар — у Негдин но човека од начела? . . .

С поштовањем се хватам за шешир, па за перо, да едставим — никог ни мање ни више ћ главом — негдинског кмета. Молим, еба знати ред. Јер имамо посла с чоком, који зна, шта је ред. Боже мој, д би сви то знали! Кад би знали, шта ред? Ред није мала ствар. Ред је — л како вам умем рећи ја боље него гдински кмет. Он увек вели: „Ред је ед!“ На што он пази на ред, то нема где више. Е, гле јако! На ко би, ако неће? Кмет, глава у селу! Зато и сте Негдин — Негдин. Јесу додуше, ех би био не признати, и Негдинци уди. Јесу, дакако; ал тек-тек —

— Бог је баш свемогућ, — вели ше пута пред својим људима негдински ет; — па опет није могао, бож' опрости, ни он без реда да сатвори свет. Е, хајд, зашто је створио човека па жену на послетку? Зашто?

Сви гледе у кмета, поида један у другога, па онда опет у њега. И гледали би тако дуго и горко; помислио би, ко их не зна, да мисле, шта ће да одговоре свом кмету? А није, боже сачувај. Него мисле, као нашто би они мислили, кад он сам мисли, шта ће на то измислити. Па чекају да чују, шта ће рећи. А многи већ и унапред знају, шта ће то бити, јер су више пута то те то чули.

— Не знате! знао сам, да не знате, — вели кмет. — Дабоме, ко и да зна? Е, видите? Зајамачно само зато, што се држао реда. Јербо . . . . ред је ред! Иначе би створио прво жену па човека, понда оно друго.

— Ко ће као бог! — приметиће когод више заједљиво. — —

Мислио сам и мислио, где да потражим негдинског кмета, да вам га пред-

ставим. Мислио сам, па не умем да измислим најзгодније место.

Изнајпре ми се као најбоље свидило, да вам га прикажем, како седи на дугачкој клупи пред општинском кућом, како гриска кратки камиш, па вуче из луше своје густе димове, те магли око себе, па гледи у ту маглу, као да прозире кроз копрену, што дели садашњост од прошлости, и премишља, како се некад — еј, некад! — бдило над редом и над моралом. Да, да, на тој клупи, — на тој дугачкој клупи пред општинским уредом! Колико је њих ту дувало прашину испред свог носа, мерећи дужину клупе својим телом а лежећи на тој потрбушке, док му он, главом он, сада негдински кмет, својеручно помоћу подугачког јауковца, тада најбољег и најопробанијег чувара реда и учитеља морала у слободних грађана и пунонадне будућности народне, тераше немирне буве из чакшира.

На утеху млогих, који још и данас мисле као негдински кмет, те уздишу за тим врлим и опробаним негда чуварем реда и као што рекох, учитељем морала, морам признати, да и негдински кмет често уздахне за оним временима. Па шат им се родољубиви и напредни уздисаји њихови састану где над каквом тајном шкрињом сопствених им грехова, те повампире из покојних врлог им друга. да им одува прашину и рашчисти паучину изанђалих и побуђавелих им жеља!

Таком човеку, као што је, ето видите, био некад негдински сада кмет, не сме човек ни данас шале тек окренути леђа; а не бих му се ја, и ако тек скромни кроничар славног Негдина, до душе заиста ни за шешир свој с поштовањем ухватио, као што учиних, кад наумих, њега да вам представим, не бих зајамачно, да он није човек од начела, он — негдински кмет!

Човек од начела још те како! Ја бих желео многима, који се бакћу својим начелом, да се тако строго и доследно држе свог начела, као негдински к што се држао свог. Ред је, допустић му тек ипак сви, ред. Па и то је реду.

А што рекох, да бих у први највoлео, да вам га представим, ка седи на дугачкој клупи пред општинск кућом, па благосиља старо оно вре жао ми је, да не могу то и учини јер га у овај пар нема тамо. Имали додуше прилике, да га видимо, ка боцка земљу испред себе својим дугач штапом, сада му још само знаком дост јанства и некадање моћи његове; па ка се баца на ову другу ближу му стра оне магловите копрене, што дели пр шлост од садашњости, те премишља последњем још заостатку свог госп ства, то јест, где има да се отпије ал лук. Треба да знате, да нико у селу сме никому ништа продати, нити ни од кога што купити или с ким трампити, а да кмет не потврди куп продају бар полићком ракије, а где маснији газда, и којом боцом вина. У вор иначе нема праве важности.

Е, па кад га нема тамо, биће за мачно на другој ташци свог званич позива. Кад дакле није пред општинск кућом, да премишља о свом некад ено га у крчми, где по садашњем поз свом врши своју званичну дужност. којако не дангуби; а то је доста кроничара, да вам га представи у пр слици, доста и за читаоце, да га позна као што треба. За њега, уверен зацело то још није доста, јер неуморив у својој дужности, па ће таки, што кажу и у Негдину, и подер

Заиста, ено га у крчми.

Мрзим човека, кад бадавадиш крчмама; а још већма мрзим онога као онај фарисеј ништа друго не у своју врлину да упише него сам да никад није био у крчми, јер буди мимогред примећено — фар Но кад човек врши своју дужност ма то и у крчми било, слава му!

Дужност је одвела ето и негдинског кмета у крчму.

Деда Јова Смуђ трампио с чича-Радом Обрићем коња. Чича Рада Обрић добио приде и једног шиљега. Па сад ваља отпити алвалука, бар колико шиљег вреди.

Е, па ту, дакако, мора бити и кмет.

Право да кажем, негдински кмет и није више никаква власт. А са овим кметом изумреће и име то, као последња сенка негдашњег господства. Али нити негдински кмет може да помисли, да он није више кмет, нити то могу Негдинци да признају, јер — јер — Ако ћете дашто, ја вам не знам управо ништа више рећи на то, јер; не знају ни Негдинци. А да ли кмет зна, то можда само још он и зна.

Доста то, да је он још кмет и да се држи реда. Па, што сам већ једанпут рекао, и што, чини ми се, канда још ипак, бар сто у Негдину, нешто вреди, негдински је кмет, ако ништа друго, човек — од начела. „Јер што каже ином, и сам својим потврђује чином.“

Алвалук је сјајан. Дабоме, чича Рада Обрић не штеди шиљега. Негдински кмет не штеди своје грло; а што се тога тиче, није ни деда Јова Смуђ постидан.

(Свршиће се.)

Осам дана по Црној Гори.

ПОБРАТИМУ **АКСЕНТИЈИ МАРОДИЋУ** СРП. АКАД. СЛИКАРУ.

(Наставак.)

Најприје сам се пењао на *Хумац*, ђе су развалине куле, што владика Раде бијаше оградио г. 1842, не би ли одбио Турке до Грахова. У Граховском пољу није било Турака, него су све сами ришћани ивјели, који су вазда нагињали к Црној Гори. ајпослије кнез граховски Јаков Даковић приружи се сасвијем владици г. 1834. Али-паша гочевић везир херцеговачки послије узалудњих покушаја, да Јакова митом и пријетњом заобије, подигне г. 1836 велику војску на Грахово. ладика Раде чувши за то, пошље одма Јаву 300 Црногораца, што је могао на брзу ку сакупити, докле вишу војску сакупи. ред Црногорцима владика посла свога брата ка и брата Данилова Стијепа, од којијех ињу двадесет најодабранијех јунака и међу ма Јоко и Стијепо Петровић са још седам тровића, прије него владика мога доћи с ском у помоћ.[1]) Г. Саво Мартиновић осује ове јунаке што нијесу шћели чекати док ђе војска црногорска, него удрише „без-вно“ на Турке[2]). Али је много вјероватније, Али-паша није шћео чекати ту помоћ Грахову. А кад су Турци навалили, сасвијем наравно а не „безглавно“, Црногорци покушаше, да их одбију. И збиља Турци су се морали из поља повући у *Челински Поток*; али им брзо долеће у помоћ коњаница турска, која ту затече Црногорце иза леђа, те су морали себи јатаганима пут прокрчити. И тако Челински Поток (у народнијем пјесмама Челине) напоји крвљу девет Петровића. У овоме боју био је и Драго, други брат Данилов, и спасао се у кулу војводе Јакова. Тада је још вјерен био за Милицу ћерку војводину, која му је кашње родила Божа, Ђура, Блажа и Марка, чим је провиђење шћело да накнади оне великодушне жртве куће Петровића за слободу Грахова.

Из своје се куле Јаков јуначки бранио, али се морао повући у пећину, о којој ћу ти на ниже говорити. Кад је стигао владика с војском нашао је све Грахово опаљено. Ту су обје војске стојале једна према другој без боја, и Али-паша први диже војску са Грахова, а за њим и владика Раде.

Иза овога догађаја, као да је било настунило неко неспоразумљење између Јакова и владике, јер видимо Јакова у Клобуку, ђе

1) П. П. Његош од Медаковића.
2. Годишњица Ш.

*

се с пашом нагађа. Али опет Јаков утврди свезу са владиком, и тада је владика на Хумцу ову кулу оградио. Чудновато! Одметник турски и привржeник црногорски, као што је био Јаков, иде к Али-паши и од њега се враћа здраво владици на Цетиње, који за тијем гради праву тврђаву у сред Грахова преко своје границе!

Али се још чуднији догађај збива иза тога. Г. 1843 дванајест по избор Турака из Херцеговине иду под Острог код владике, а кад су се враћали из Острога буду изненада погубљени. За што су ови главари херцеговачки ишли код владике? Г. Медаковић у напријед споменутој књизи говори, да су дошли на позив владичин, али не зна нам казати, под којијем изговором. А невјероватно је, да би Турци ту на прост позив владичин дошли, да их није Али-паша послао каквијем послом. Послије ове погибије биранијех Турака на овакав начин, ти би рекао, да се сва Херцеговина подигла, да их освети. Напротив није се тада ни капи крви црногорске пролило. Али-паша истина, да задовољи јавноме мњењу, скупи велику војску и утабори се на Заслапу. З друге стране владика дође с црногорском војском у Грахово. Док су ту војске стале мирно једна према другој неколико дана, Осман-паша Везир Скадарски удари на Црну Гору са истока, да освоји Вранину и Лесендру у скадарском блату. Ти би мислио, да ће сада Али-паша прегазити Црну Гору, да је Везир херцеговачки у договору са Везиром Скадарскијем. Са свијем напротив! Владика Раде и Али-паша пријатељски се разилазе! Г. Медаковић овако нам наивно прича, како се Али-паша повукао са Заслапа: „У то доба стигне несрећни глас владици, да су Арбанаси заузели Вранину и Лесендру; али по срећи у писму, у којем се јављаше о тој несрећи, било је погрјешно написано, да су Црногорци одржали мегдан, те за знак весеља нареди владика, да сва војска меће из пушака. Чујући Али-паша ово весеље, поплаши се, те одма пошље свог поузданог човјека владици са понудом, да се на лијепо измире. Ово владика једва дочека и пристане на предлог Али-пашин.“ Да је писмо било тако погрјешно написано! Да Али-паша није знао за војску Везира Арбанашкога! Ја се поплашио од весеља црногорскога! Све је вјероватније једно од другога. На против је могуће, да је владика с овијем весељем пружио Али-паш изговора, да се натраг повуче, кад је Црној Гори грозила љута Арбанија.

Факт је дакле исторички, да је Али-паша два пута стајао према Владици оба с војском и да су се оба пута мирно разишли, премда је оба пута Црна Гора дала повода рату: прво помажући војводу Јакова, друго погубивши на пријевару оне херцеговачке главаре под Острогом. Други је факт исторички, и Али-паша уговори мир са Владиком Радом када на Црну Гору војује Везир Скадарски. Ова два јавна факта историчка откривају се свијем и потврђују трећи: *тајни савез између ова два владаоца сраска.* Ти ћеш знати, како је Али-паша био зачео мисао, да се сасвијем отресе власти османлијске, и како је скупо платио ту замисао. Ова замисао тумачи јасно оне тајанствене односе између Али-паше и Владике Рада; она расвјетљује и ону погибију турскијех главара под Острогом. Очевидно је, да их је Али-паша послао на погибију, пошто се договорио са Владиком, да их се тако опрости, јер су морали сметати извршењу његове замисли. Г. Медаковић каже нам, како Владика није шћио примити Турке, кад су му на Острог дошли, и како су се сви главари црногорски противили налогу владичином, да се ови Турци погубе. Дакле Владика није имао срца, да их прими и угости, а да им о погибији мисли; а да је он motu proprio на из ког узрока шћио на вјеру Турке погубити, он их ћаше лијепо дочекати, да боље успје у намјери својој. Друго, може ли се претставити, да би Владика Раде без неке велике мисли на вјеру позвао главаре херцеговачке па их погубио, да није био сигуран, да неће навући на Црну Гору никакве опасности? И може ли се претпоставити још, да су се главари црногорски били човечнији и племенитији од Владике и пјесника Рада? Велика завјера између Али-паше и Владике Рада свједочи се открива и она је ону пријеварну погибију главара херцеговачкијех тражила и извршила, а не владика Рада, *који, не треба заборави*

ђаши, није био само владика и пјесник него и владалац Црне Горе и као такав српски политичар. Толико је доста на обрану овога нашега великана.

По истоме Медаковићу Али-паша Стојевић-Ризванбеговић био је у свему Србин; он је чисто српски говорио и писао српскијем словима. Штета велика, што Шапчанин није овамо долазио прије него је написао свога дивнога Хасан-агу — колико му ћаше дивниј бити.

Кадје Али-паша г. 1843 долазио с војском на Грахово, као што ту на више рекох, мирно диже војску и уговори с Владиком, да се у Дубровнику на договор састану. Тако и би, и ту одлуче, да се Владичина тврђава на Хумцу разруши, а Али-паша исплати Владици трошкове. Опет сасвијем пријатељски.

Него сам ја далеко зашао, вријеме је да се опет на Хумац повратим. Ту је још бистијерна и подрум развањене куле, која је одиста била недобитна, јер се подизала на мјесту, ђе се трудно могло једном само путањом уз Крше приступити. А између Крша опет су били ограђени шанчеви, тако да је читав Хумац био претворен у тврђаву голему. Ови се шанчеви ђе-ђе и још виде.

Према Хумцу на пјеверној страни на подножју Дервиш-брда штрше у ваздух расгрijескане зидине славне куле војводе Јакова а уз њу је кућа, ђе је до скоро живио војвода Антон син Јаковљев. Војводи Анту је умро ове године баш на само Ускрсење пошљедњи син Перко у цвијету младости, од кога није остало него једно мушко чедо у колијевци. Од велике туге за јединцем војвода је оставио прослављено огњиште својијех предака и настанио се на Цетињу, и Граховљани не уздају се, да ће се повратити у њихову средину обљубљени њихов војвода прије него му унуче нарасте, у коме данас гледају сву будућност куће Јаковљеве. Ја војводу Анта добро познајем и да није било, да видим чувену Јаковљеву пећину, не ћах му се кули напуштеној ни приближити од жалости. Али како ћу Грахово оставити, да не видим ово прибежиште пошљеднијех бранилаца његовијех, пред којијем је турска крв по толико пута текла на потоке и одакле се Турци вазда без успјеха враћаху. И упутим се са дружином, од које одиста не ћаше нико самном од жалости, да није било да ми покажу ову славну пећину.

Као што сам ти реко, кула је Даковића на подножју Дервишбрда, а врата су од пећине у авлији до куле. Ту одма стадосмо запаљивати лучевину, што смо собом донијели и шћели смо уљести, кад ли нас срете на врата од пећине такав вјетар студени из нутра, да је погасио лучевину а ја сам за добро нашао, да се мало прије на двор разладим докле се зној на мени осуши. Уз то су се двије зубље од житне сламе добавиле, које су нам се шћеле бар донекле. Запалимо их и уљеземо добро сагнувши се. Вјетар је разносио искре из зубања и плам износио тако да смо се бојали да и њих не издуне. Али је све мањи бивао докле је више плам са свијем слободно управо горио. Тада је већ мого и луч горјети. Пећина је све на простије предијељена нискијем и ускијем проласцима. Па је вода, којом се љети служе, а преко воде опет се даље може одити Бог зна докле. Али ми нијесмо ни до воде дошли. Ћасмо се много прије вратити, да ја нијесам говорио, ајдемо још мало. Најпослије сам се морао вратити. Каживали су ми, да има у једној просторији скамењени баба и ђед, а у другој трпеза, око које може тридесет друга пјести. То су сталагмити и Бог зна каквијех још има. Тако ће бити и сталатита лијепијех. Него би требало љубопитнијем друштвом овђе доћи.

Кажу да кад-кад проври вода из ове пећине. Она се зове *Демировића,* али би је требало већ прозвати *Јаковљевом.* У њој се Јаков затварао толико пута са дружином кад би Турци силом навалили. Пошљедни пут се у њој затварао г. 1853, кад је Омер-паша војевао на Црну Гору са четири стране. На Грахово навали 12000 Турака а Граховљана није било него 400. Тада се шест дана из пећине брањио храбри Јаков, и тек пријеваром добише га Турци у своје руке са дружином. Тада Јакова водећи у Мостар обноћ код Клобука Турци погубе а дружину му са нејакијем му сином Антом у тамницу затворе, ђе су

остали све докле је Црна Гора мир склопила с Омер-пашом. Јакова пак Граховљани касније мртва ископају ноћу и сарање на Грахово покрај цркве у опћем гробљу.

Сунце је сједало кад смо се испод куле и пећине Јаковљеве враћали. У пољу смо нањегли на гробове Челинскијех јунака Јока и Стијепа Петровића. Прича се да није било љепшега човјека од Стијепа. Код њих је овђе укопан и славни јунак са Граховца поп *Ђуро Кусовац*. А ове славне гробове штите два лијепа корјена дивљијех крушака. Доће вријеме, да ће им се и достојни споменик над јуначкијем костима бијелити.

Кад смо се вратили у варошицу Граховску, ту сам се видио са многијем устанима из Рисна, који се већином занимају трговином. Изгледају сви здрави и добро расположени. Сви су још момци неожењени осим једнога, а то је мој пријатељ Митар Ћатовић, млад човјек симпатичан и доста изображен. Он нас је позвао, да шјутра дан свриемо код њега на кафу, и ми му се обећамо.

Ту сам се још опростио са мојијем пријатељем из Рисна, и упознао з Дуком, који ће нас пратити на цијелом предузетом путу. Треба и ш њим да те упознам, јер је ово треће лице мале моје дружинице. Млад виђен човјек скоро ожењен а Јово му је вјенчани кум. Здрав, пак висок, широкијех прса, а танак у пасу добар је да пјешачи. Лијепе ријечи, а Херцеговину је упознао најприје је у Пековој чети усташкој па послије у војсци црногорској, тако ће у стању бити, да ми буде правијем „Ћићероном."

Већ је вријеме било и вечери, а ја сам једва чекао да починем, тијем више што сутра ваља зором даље путовати. Одма шједосмо за трпезу зготовљену. На вечери смо у већем друштву. Још су придошла два младића из Рисна, који такођер иду у Косијерево на славу. Ту је и сердар, ал' он з газдом пости. Нама су изнијели пилеће печено с кртолом. И сам знаш, да нам није мањкало приговора са стране сердареве. Али смо ми кривицу обаљивали на газду.

— Чуј сердаре, пређе Јово на озбиљни аргоменат, Бога ми се бојим, да нећемо у Косијереву вина наћи.

— А ми ћемо коју шишу с нама у бисаге понијети

— А треба ли још што, да собом носимо, ја запитам.

— Ништа више, одговори сердар. Ђе Петровићима ћемо ручати. Наредићемо им да нам одма једно шиљеже испеку а би ће ту и медовине до воље. Отолен ћемо, брате мој, на конак у Косијерево, ђе нам неће ништа мањкати.

Тако устадосмо иза стола и ја пођох у побочну собу да спавам.

— Спавај слатко, рече ми сердар, ер нећеш Божја ти је вјера, прије Никшића у таквој постељи почивати.

Постеља је била доста прилична за двојицу. Газда ме питао, били ми противно било, да самном спава један од она два младића, што су из Рисна придошли. Ја му одговорих да може слободно. Али га ја нијесам чуо кад је легао е сам одма заспао.

(Наставиће се.)

Слава.

ПРИПОВЕТКА СВАТОПЛУКА ЧЕХА.

(Наставак.)

Лекар учини кратку почивку. А и други су ћутали и упрли к јасену замишљење очи. Сви су били очевидно том приповетком ганути, да су тако близу гроба одушевљеног, у цвету младости увелог појете. И са усана Аглаје Андрејевне нестаде обичног поругљивог осмејка. У њеним плавим очима Уљаниним трепетале су капљице од суза. Мени се пак учинило, да сам часак видео у сену јасеновом, под обешеним венцима смарагдовог виновог лишћа, млади мушки струк, где седи с оборним бледим

цем а црном косом, с оком раздрагано упртим ' даљину. . . .

„Кад сам по трећи пут младог пацијента ' Методијевци посетио," приповедаше Табунов іаставак, „затекао сам га на сред собе, на ниској скели направљеној од дасака и столица; іио је покривен простим мртвачким покровом, рукама на грудима скрштеним. Сав је басут био цвећем азалеја и шареним сликама ветаца. Поред ногу на земљи је с обореном лавом она девојка клечала, која ме у шуми аустави̇ла, кад сам се први пут од болесника раћао. Отац је стајао код прозора сав укочен тузи, очи на земљу не трепћући упрьо; ати му је све јецала и рукама грлила поред ише сусеткиња, које су ју тешиле. Улаз мој збудио је у соби гласно нарицање, ћутећи рићем ближе мртвацу те погледим у његово ице.

Није се много променио, осим што је при ітвореним очима још више у очи падала іабост и осена његова. А шта је лице мртваца руго него пука сенка миле особе, од које се іраштамо: прекорачила је већ праг дома, ош један пут ће нам сенка само на равним ратима или противном зиду руком манути нестаје је — на веки. Од мртваца бацим оглед на сеоску девојку, која је крај њега іла и очи и лице длановима лепих, пуних уку покрила; а испод њих и около текле су исте сузе а трепетаху на свежој усници као тарња роса на зрелој трешњи. Какву је отивност правио тај лепи стручак, пун амалетњег живота, са својом богатом бело-ісом косом, у шареној сукњици и утегнутој венкастој реклици, која једва затвараше асна округласта недра, што се од тешких дисаја надимаху — какву противност је авио према мртвој, увенутој слици!

Погледим поново у лице мртваца и сад азим, да сууснице мало отворене а преко іх се превукао миран, блажени осмејак. Био то укочени израз блага, којим га је обдарио іследњи тренутак живота. Умрьо је по својој љи. Фиксирао се његов идеал, ваздушна авоока драга, долетела је у његово наручје, ава му клонула натраг на узглавље, као на абло јасена му друга, очи се затворише, а над умрлим дунуо је слатки шапут о љубави и слави, о бесмртности у песми, коју после на тој земљи остави. На један мах сетим се обећања, што га дадох болеснику.

Потврдим да је мртав и приближим се постељи, у којој је за болести лежао. Не беше тамо ни узглавља ни сламарице — била је са свим празна. Упитам се родитеља, несу ли откуд нашли у њој каквих папира. Ожалошћени отац погледи упитљиво на плачну супругу а ова тужно заврти главом.

У том приступи к мени девојка са затвореним сузним очима те стидљиво проговори: „„велите о пискаријама, што је Јова написао и под својом главом у кревету крио?""

Јест, јест — о тима.

„„Те сам ја однела"" рече ми девојка у неприлици. „„То је било тако. Његова госпоја мати овде дошла је к мени и позвала ме, да поседим с њом код болесника. То је било јуче у вече. Јова је дремао. Запамтивши ваше речи, да му писање врло шкоди, уклонила сам из смотрења са стола крај његове постеље мастило, перо и хартију. Онда смо се тихо помолиле богу и седеле у том куту. За завесом код његова кревета горела је свећа. Госпођа сусетка је заспала а ја сам гледала на осветљену ложу болесника, који је спавао. Из ненада надвлада и мене дремеж. Кад се опет тргох, видех, да је Јова будан. Био је на ложи мало подигнут, у крилу је имао читаву хрпу хартија а на њој је полако са оловком писао. Ту сам је на столу заборавила. Хтела сам му казати, да то остави, али у то престане писати глава му клону на узглавље, рука испусти оловку и паде на сеченицу, очи се заклопише а у соби се одзва дубоки његов уздах. Страхом обузета приступила сам тихо к ложи — био је мртав!""

Наста опет нарицање, у које ја с љубопитљивим питањем упаднем; а шта је с хартијама?

„„Ах хартије,"" одговори девојче „„те су попадале с њега доле. Ја сам их доцније подигла и метула на сто. Ту се сетих, да су ти листови главни повод његове преране смрти, и у мало, да их у гњеву несам подерала и кроз прозор бацила. Али ми опет дође у главу,

да је све то Јова писао — да је тамо сложио мисли своје. . . . Радо би их прочитала, ако је можно и за успомену оставила. Знала сам, да је отац Јовин писање његово лудим трошењем времена називао, и да је сину претио, да ће спалити те списе, ако га још један пут над њима затекне. Узела сам дакле, кад сам пошла, те хартије и понела са собом.""

А имаш их код куће? упитао сам. „„Имам"" потврди девојче и упре при том на мене чудно светле смеђе очи, с којих су трепетале ситне сузе. „„Шта, да није у тим листовима штогод важно било?""

Климнем лако главом и растанем се с јовановим родитељима, умолим девојку да иде са мном и да ми хартије изнесе. Каква то друга слика поздрави ме, кад сам изишао на поље и оставио загушљиву собицу, позорницу смрти и жалости. Најкраснији осмеј пролетњег сунца жарио је на кућицама, на лисном чокоћу, и хмељу, којим овенчане беху, на небројном околном цвећу и на сочним зеленим врхунцима оближње шуме, пред којом је на свежој ливади, испод цветне крушке, гомила деце око веселе ватре лакрдије правила.

Ишао сам с девојком ка ниском кућерку. На прагу се сунчала старица, смежурана лица, са штаком под пазухом и бројаницама у руци, те клокочова зрнца мало по мало кроз згрчене прсте пропушташе. „„Молим се за суседовог Јована;"" замумла безубим устима, „„нек му бог даде небесно царство!"" Девојка утрчи поред ње унутра и остане тамо нешто дуго. Вратила се са свим незадовољна и упита старицу: „„не знате мајкице, камо су се деле те хартије, што сам метнула у сандучић? —

„„Шта знам!"" загунђа старица, „„сигурно су та наша несташна дечурлија — увек имају нешто између себе — изнела су, мислим, неке хартије из собе — ено их тамо хум хум"" а кашљући покаже штаком према гомили деце под крушком.

Пожурим се тамо с девојком и видим у сред те гомиле деце, што скакаху на полуугаслом малом гаришту упаљену хрпу хартија, од којих неке баш догореваху и још се превијаху а полако сикаху као у мукама; деца су се забављала тим мртвим грчевима и уздасима несретне песме и игром веселих искрица по пољани, која сва поцрни, а несу ни појма имала, да сваком том искрицом на веки пропада и гине велика и красна мисао, да с њима на веки нестаје с лица земље последњег трага необичног и узнесеног духа!"

„Изгорело дакле све?!" повичем скоро заједно с Уљаном.

„Може се рећи: све. Само један једини лист се сачувао испред тог дечијег auto da fé*. Лежао је украј ватре само малко на окрајцу сгорео. То је био епилог. последњи рêци оловком написани, којим је песник довршио дела свог — сад увелог живота, и то скоро у самом тренутку смрти. Тај сам лист сачувао у торбици. Мож'да би могли, кад се вратите у отаџбину, издати бар тих неколико стихова у каквом часопису. По мом суђењу су красни, врло красни, али ипак чине само врло незнатну, пролазну развалину оне величанствене, чаробне палате, чијим сјајним ходницима сам се ја једини оне ноћи шетао и који се иза мене као додиром злог чародјеја у ништа раслоше. Могу само пробудити дубоко жаљење ради необичног губитка. —"

Два метка, један за другим прекинуше га у говору. Друштво се све уплашено и раззнало на коси брега згрнуло, откуд меци долажаху. Па и ја одем за њим. Брзо видим, да се нешто обично догодило; наши козаци су из дуга времена у лов дали те неку зверку убили. Вратим се дакле нашем таборишту. Али ту мало застадох нашав на један брег у празнини густиша, који ме делио од нашег остављеног станишта с усамљеним јасеном а лећима. Не беше са свим остављено. Осим је тамо Уљана, на којој сам за целог говора лекаревог гледао дрхтање и замишљеност. Ваљда је у дубоким мислима и пречула метка. Седела је тамо с подупртом главом. Сад на један пут устаде, обазре се десно около и не видевши на логоришту никога, брзим кораком скочи к младом јасену, рукама му обавије вито стабло, а пошто је била скрита исплетеним лозником, притисла је уста на седу кору. То је трајало неки тренутак

---

*) *Auto da fé* (шпан.) *Glaubensgericht; Ketzerbrennung.* пр.

У том баш задрхтала је круна јасена у тиханом поветарцу, а провидно лишће се загрлило, заљуљало и зашуштало. . . .

Шта је значио тај појав? Да ли је то био један од оних тајанствених обузимања нејасног осећаја, која на један мах с вихоровом жестином провејавају младу душу и брзо опет без учина престају? Или, да ли је Уљана била реализација оног красног идеала, за којим је момче цео свој живот узалуд у уздисајима провело, с чијим телесним ликом се тек над гробом састати имао? Бога ми, тај је јасен тако чудно уздрхтао, као кад би заиста сáм Јова у тој зеленој промени на свом гробу стајао и као кад би осетио неисказано миље оне жртве и жарког пољупца, који је продрео кроз лаћану кору до његовог срца.

Друштво се вратило. Уљана је седела опет мирно на свом месту.

„Молодци наши су се боље забављали“ говораше стари Иван Ивановић весело, гладећи беле брке: „ти уловише капитално срнче.“

Говорило се даље у шали о тој ловачкој епизоди.

Али мени је непрестано био у памети сам јованов епилог.

„Молим вас, будите добри, покаж'те ми сачувани лист од песме мојега земљака,“ умолих Табунова.

„Ах, да — ево га!“ и лекар извади из тоболке опаљен пожутели лист хартије.

„Па прочитајте нам те стихове, на глас — молим лепо — радо бих и ја чула, како гласи чешка песма,“ рече Ана Кириловна.

„Право, декламујте нам с осећајем, као што ваља — станите у јасенов хлад — код гроба песниковог — то ће бити врло тужно,“ говораше Аглаја Андрејевна, а лако не беше познати, да ли су то речи ироније или израз тренутног сентименталног расположења.

Преко воље ступим к јасену, чија се круна од ветрића мало заљуљала. Држећи лист у руци погледао сам још на Уљану — њено чарокрасно плаво око, трептило је у сузама а упрто је било на моје усне.

„Паз'те на шешир —!“ опомену ме на то Сусликов, а за тим, док сам се једном руком машио шешира на један мах истрже ми из друге ветар хартију, који жестоко дуну и однесе ју за час до провалије.

„Аааах!“ одзва се около, као из једних уста а сви се окупише око ивице провалије.

Табунов пружи руку за хартијом, која полако по ваздуху над провалијом у неприступни јаз у дивљу прашуму западаше, онда окрене лице к нами с опорим осмејком и рече: „глете, пријатељи — то је слава!“

Превео **Павле Падејски.**

Уздарје и порука.

I.

Савијено ово цвијеће,
Не његова рука моја;
Ал' зато га: душа, срце —
Радо сипље у њедра Твоја!

II.

К'о што ј' Србу: бело, плаво и црвено
Срцу драго, и милено;
Тако си ми и Ти Като!
Души, срцу: без-цен' злато.

У јуначној Банији (II.) 24. XI (6 XII.) 1885. З.

О продаји жена код Југословена.

ПРИМЕДБЕ НА ПРЕДАВАЊЕ, ШТО ГА ЈЕ ДРЖАО Др Ф. КРАУС У СЕДНИЦИ АНТРОПОЛОШКОГ ДРУШТВА У БЕЧУ 10. нов. (п. р.) 1885.

Биће вам познато, да је Српско академско друштво „Зора“ у Бечу члан бечког антрополошког друштва, тога ради буде позвана, да учествује на предавањима, која ће се држати 10—11 у вече. Прочитавши програм, врло ме је изненадила последња тачка, која је гласила „Ueber die Verkäuflichkeit des Weibes bei den Südslaven“. Рад да чујем то предавање, непропустих, већ са још неколко Срба одох у сед-

ницу тог чувеног ученог друштва. Пре почетка сам имао части, да се лично упознам са г. др. *Краусом,* који се спрам Срба врло пријатан и предусретљив показао. Прво ми је било да га запитам одкуд дође на ту мисао, да таку тему изабере, јер ми се врло чудна и нова чинила. На то ће ми он одговорити, да је тако тајник само ради краткоће у програм написао, а његов наслов гласи: Ueber das Vormundschaftsrecht des Mannes über das Weib das er auch zu verkaufen befugt war“, поред тога и: „Ueber das Vormundschaftsrecht des ältesten Sohnes über die Frauen im Hause als seine Mündel, die er befugt war auch zu verkaufen.“ Но међутим какав био прави наслов, да био, мене је изненадио, јер сам прозирао нешто чудно, нешто ново. Тога ради ево сам слободан са целим говором и назорима г. др. Крауса пред српски свет изићи, надајући се да ће поред мене, још који Србин на ово предавање какву згодну рећи.

Имајући г. др Краус на уму старе Индијанце, Германе, Енглезе и друге народе код којих је био обичај и код којих је човек био властан своју жену продати, излази на један мах пред учено друштво — а да је пре тога поведена реч или да се сумња показала — са неким слабим доказима, да је тај обичај и код *јужних Словена* био, да је то право и код *јужних Словена* владало. За доказ наваћа прво једну српску народну песму од својих три стотине стихова, коју му је певао неки гуслар Босанац *Милован Илија Црлић Мартиновић,* католик, из *Горњих Ргова.* Да песма није подметнута или лажна држи г. др. Краус отуд, што исти гуслар нит' је писмен, нит' икаквог песничког дара имаде, али је међу тим врло добрим памћењем одарен, тако, да кад нешто један пут чује, кадар вам је то исто после више година приповедати. По казивању г. др. Крауса знао му је 20.000 стихова исказати. На основу једне једине *српске* песме и неке пословице кадар је г. др. Краус извести закључак, да је обичај, који г. доктор држи да је доказао, код јужних Словена у опће владао.

Језгро те песме или главна радња т. ј. продаја жена, пада по г. др. Краусу у *најстарије доба* јужних Словена. Најкасније би се пак могла пренети на периоду прелаза јужних Словена из поганства у Хришћанство дакле у X. век. Г. др. Краус вели даље — што је већ познато — да југословенска епика пада тек у доба, кад су државе од Турака уништене и прегажене, а из старијег предисторијског доба, сачувала је народна песма што би се на обичај односило, врло мало већином трагове из митолођије. Једна ретка а и чудна *српска* епска песма, која би пружала обичај *јужних* Словена, дошла је случајно г. дру. Краусу до руке. Та песма коју г. др. Краус брже боље као доказ за своју тему узима а рекао бих, да је баш ради те особите песме и изабрао горњу задаћу — као што ће се моћи видети, са свим је на модеран начин прерађена. Главну улогу даје песма Краљевићу Марку који је живео у другој половини 14 века. Поред њега су побратими његови: Мујо Хрњица из Мале Кладуше, Бојичић Алил и Танковић Осман, јунаци, како што г. др. Краус вели: из друге половине 17. века. Као што се види, мала разлика у времену, само 300 година. Осим ових долази још један шпански „ритер“ (cavaliere, chevalier). Откуд Босанци знају за Шпањолце, тумачи г. др. Краус овако: „Кад су Турци од дон Жуана д' Аустрије код Лепанта потучени, борили су се заједно с Турцима и Бошњаци и Херцеговци Још се у народу држало, да се из Далмације у Шпанију на колима може путовати.“

Да би цео догађај разјаснити и представити могли, морамо се — вели г. др. Краус — обазрети на прастаро доба, кад код јужних Словена задруга још постојала није, на доба, кад право насљедства најстаријег сина по индогерманском обичајном праву свагда неоспорно беше. Најстарији син као глава куће, као заповедник и тутор имао је неограничено право над млађом браћом и женама. Остатак тог права сачуван је у једној српској песми, којом др. Краус доказује, да је најстарији син као глава куће исто тако и код *јужних Словена* власт над својом женом, кћерима као и над *матером* имао.

(Наставиће се.)

Коста Богдановић, српски књижевник.

ПРИЛОЗИ ЖИВОТОПИСУ МУ.

(Наставак.)

Доносимо овде и писма Богдановићева, ао и писма њему писана од Ђоке Стојаковића, Дра Пацека и др.:

III.

Monsieur M. Constant. rue du Mail N. 7. an deuxieme a Paris

Љубезни Господине и пријатељу!

Писмо ваше писано г. Стојаковићу дошло е и до моји руку, и оно ме у толико усреило, што сам из њега увидио, да сте и ;анас јоште онај стари неверни Тома. Ја вама за О....... in mehrfacher Zahl подеднако мислим; али за овог једног немојте ;а тако судите. Er ist und bleibt ein Ehrennann, oft schlecht geleitet zur Indolenz geneigt ıber im Grunde ein Ehrenmann. Ево вам шаљем ьегово писмо, видиће те шта оће, а да то Баш од вас моли, иште и захтева, то подіуно има право, јер вјештијег, вернијег, научијег ни готовнијег не би од вас нигде напао.*) Бог вам а душа вам. Немојте да нас осрамотите. Ми сви знамо да је врло тешко іредмет тај без замерке истинито и верно изложити, ама знамо и то да сте вештак и ;а вам то од руке иде. Радичевић ће вам ько то нуждно буде радо с датумима на руци 5ити, а Мушицког цензуром забрањено дело іолезно ће вам бити за преглед документа ювији времена. Од последњег се надам да ıе вам рукопис свој сготовоћу уступити, а)дчасти је и дужан то учинити, да би с тим 5ар у нечем одужио оно што му је млади снез за издавање оног несретног рукописа ;ао. Ја сам му у том призрењу под данашњим іисао. Добро знате да смо на Ранкеову истоэију реплику дужни; ево дакле добре и ваьане прилике за вас, француски се више данас іего немачки, а ово дело биће у бољим и :игурнијим рукама него оно Ergo censeo, приику ову неваља данас упустити, макар инат, пизму, увреду освету и презрење, et cet.... за сад на страну бацили. Господар Јеврем поздравља вас. преко Стојаковића писо вам је. Ја ћу овде подуже јошт задржати се, и ваше писмо могу јошт овде добити. Кад пођем у Пешту и Беч гледаћу да на сваки начин ону љагу са себе сперем Можда кнез ће такођер скоро у Пешту и Беч да се враћа, но чини ми се да ће сврнути мало и у Темишвар и Варадију. Будите здрави, задовољни и трудољубиви у одговарању вашем

У Букурешту 7. Окт. 1845.

искреном пријатељу

Др. Пацек.

*) Кнез *Мијајло* желео је да Богдановић пише історију његовог отца кнеза Милоша, и тиме опере эну љагу коју су Вучићевци имену његовом напели. Богдановић је то одбио, јер је држао да је „Историја ;става српског“ и „Пастир краљ“ што је он написао ювољно, да противника утуче.

V.

Љубезни Ђоко!

Искрено твоје писмо од 24. Новем. примио сам у магновењу, у ком сам се посадио да теби пишем.

Пре дакле права мога, дај да одговорим дужности, да одговорим на точке писма твога.

Весма ми је удивително, да ти који познајеш моју ладнокрвност мени пишеш о том да се женим и да има тамо једна добра партија за мене. Шта се то мене тиче, који отом ништа незнам; који без сваке сујете сматрајући своје положеније за многодостојнија дјела; само највеће негодовање о туђој било забвености било слабости, црпити и изјаснити, морам.За осведочити и теби и другима и то по мојој искрености, колико на мој карактер и на чисто сваког сумњенија положеније држим- кад немогу људе просветити, ја ћу прилику сваке и најмање погрешке њима одузети.

Тако дакле знај и уверен буди кад се дома враћао будем, ја у Пешту ни свратити нећу. Честности чувство то од мене изискује, да у туђу њиву срп не носим; а на тај конац ја веће обвезатељство себи неумем наложити. Ја мислим, да ће у том свак увидити, колико су далеко моје мисли од сваке женитбе и љубави удаљене. Женитба и љубав женска! ... та! то је и срамота помислити за мене,

који сам, за умножити искуство и знање у светско путовање упутио се.

Јест ја љубим, али Историју, . . . не жене, и кад будем историју довршио, за коју два највећа елемента имам по срећи овде; образ светског данашњег величества, у првом овом граду и образ бившег света у првој овде библијотеки . . . кад будем велим у том способу довршио историју, ја ћу доћи, да је печатам, и тим идоле моји горки трудова општим учиним.

Дотле у мом реченом занимању, ја сву срећу уживам, ја сам најзадовољнији и молио би тебе и друге да ме са женитбеним празнинама не вређате.

Из реченог ти ћеш уједно и узрок увидити зашто вам редко пишем? јербо немам времена особито пак кад томе придодам и болест моју.

Међу тим, да се ви можда у очекивању вашем не би преварили, ја ти и опет велим: да дело ком сам се предао, и при ком у приватном кругу живота, остале дане довршити желим, неће носити на себи ни мало печат француског либерализма. Ако сам пре Conservativан бијо, у Паризу сам два пут Conservativ-ан постао, гледећи шта су у себи обсене недозреле слободе. Ако гди који бацивши се у свет почне ти проповедати, о красоти и диботи слободе, по образу Француза; буди увјерен да се то ради по сујсти или забвенију, не тачном познавању и внутреном увјеренију. То је онај esprit createur, који да би својим рођацима доказао, како је он високо видио, и високо научио, из стране земље таки с тим започиње, да све што је своје и свог отечества куди . . . да тим учини сујети француског славољубија комплимент; а својим рођацима као образац своји далеко отворени и многовидећи очију поднесе. . . То је све пресна будалаштина. Они су прави занешењаци. Који из Conservativ-ни држава амо дођу, и таки о неком свободоумију загуде; а своје државе као деспотске обтужују, — здраво су и потом већ либералне, што, сваког по вољи од своји поданика амо пуштају. Ја сам увјерен, да Французи који толико много, о слободи и човечеству говоре и пишу, сами ти поједину слободњаци, да би веће себи самом деспоте биле од сваког правленија. Кад би само други о нама онако исто мислили, као што они пишу и решетају друге. Јест француз би сам себи забранио или у дјелу већ је забранио н. пр. у Русију ићи. Он тамо не ће да иде. Шта има дакле амо Рус заносити се; што из туђе сујете достојанство свога положаја не уважи.

Мислиш ли овде нема цензуре, дакле слободан сам у лицу и мисли! Хо! Како се љутo вараш. Обрни наопачке. Отета је власт једном или двојици, и то умјереним паметним: да сви гротом све цензурирају, сви занешењаци и будале судци буду.

Мислиш ли е! овде немам кога бојати се. И то изврни на опачке. Страх и зазор, от власти јест она птица која не излета из грађанства, и по томе суди даље оно што перу и артији овој неповсравам.

Здрав да си твом искреном
Кости.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

АРХИМАНДРИТА ЈОВАНА РАЈИЋА

четири знаменита дана за живота — и смрт и погреб му.

(две белешке из записника манастирског)

(Свршетак.)

У претходном броју листа овог обелоданисмо сно прву белешку ону из старог записника манастира Ковиља, како је *Јован Рајић* закалуђерен и т. д. а сад сво додајемо, шта он сам собом забележи о том у својој *Историји Катихизиса:*

Кад прође 1771. и настуни 1772. година, тако се случи, да сам ја зажелио постриhи се у монашки чин, не осећајући каквих одмаштенија од г. митрополита стране (*Јоеана Ђорђевића* — митрополитовао од год. 1749. до 12. (23.) маја г. 1773) Г. Путник на то саизволи: узе ме на своју колесницу и одведе ме у пожељени мени манастир Ковиљ и 12 маја својим рукама постриже ме за монаха и истога дана по божијој литурђији произведе за ђакона. А по обеду опет ме узе у Нови

Сад и како је сутра дан недеља била, на божијој литургији произведе ме за пресвитера. Наскоро за тим браћа моја (калуђери општежитељног манастира Ковиља) челобитном (молбеницом Пр.) својом искаше мене себи за настојатеља, што и учињено би. После мало времена, т. ј. 3. јунија на сашествије св. духа произведе ме г. Путник за ковиљског архимандрита. Но будући да није претходно молио г. архиепископа Ђорђевића, то кад за тај поступак дознаше у двору архијерејском, одмах трећи дан учини г. архиепископ страшну протестанцију, иштући од г. Путника, да мене новога архимандрита лиши данога крста. И тако ради те ствари поће међу њима страшан процес. У то време и братија манастира Ковиља, подбодена, усташе на мене архимандрита сушта, одрекавши избор свој, почеше ужасно гонити ме. И тако цела та година проће у препиркама о одузимању мога крста и већ је дотле дошло, да се самоме двору о томе пише. Међу тим молио је г. архиепископ од двора, да може и четврту годину администровати вршачку епархију, али му би одречено. На против заповедало му се, да пошље кандидате за епископе на споменуту епархију, и *да ни архимандрита ковиљскога не заборави*, што је г. архиепископа чрезмерно огорчило. Он промислом божијим следујуће 1773. године истога месеца и дана архимандритова рукоположења за пресвитера, пошто му сва свест исчезе, исчезе и сам, и тело му је погребено у манастиру Крушедолу у раци патријаршкој, а пратила су га два архимандрита, које је он гонио, *шишатовачки и ковиљски*. (т. ј. Јован Рајић). И тако архијепископија опет остаде удова.*)

И мал-не тридесет година проведе по том Рајић, Бога молећи, књигу читајући и књигу пишући — трпељиво подносећи обести и напасти од *„браће своје по Христу“*, не светећи се за то ником и не тражећи славе светске, *петнаест* пута одби Рајић од себе понуђено му владичанство — митру и штаку архијерејску, величаве угодности, које уз то иду. . .

Вредноћи његовој књижевној свак се живи дивио. Кад би се завео у рад који свој књижевни — сеђаше крај стола свог писаћег у ћелији по 16 до 17 сати на дан, посла свог непрекидајући; по 2 ил 3 сата провео би на молитви и да се мало храном заложи, и једва 4—5 часова дао би се одмору и санку: читаше ил писаше непрестано!

И саставио је и након себе оставио толико дêла књижевних — да му у том ни до данас није пара; једва му се примакоше радом Доситије, Вук и Даничић. . . Али на срамоту, којих се тиче понајпрече, преголема трудба његова књижевна, више од половине, ено и дан-дањи чами у прашини, у библиотеци митрополит-патријаршкој — мољци благују у огромних *томовах и тетрадах*, мрчећи прекрасни онај рукопис, не наштампаних дêла бесамртнога *Јована Рајића!*

Кад смо у речи, да бар ево изређамо та дела, по попису митрополита Стратимировића:

1. Тѣло Теологическое у 7 огромних томова, књига на велико коло (фолио-формата), чистѣйше преписаныхъ — руком самога Рајића; сасвим дакле готово за штампање.

2. Описаніе Соборовъ отъ восточныя церкве приемленыхъ (неоцѣненое дѣло, вели Стратимировић) у 1 големој књизи истога формата и исто онако за штампу зготовљено.

3. Исторія о раздѣленіи церквей восточныя и западныя, найпаче о неистиной уніи Флорентійской, у 1. књизи средњег кола.

4. Исторія Катихісма. — Буди част и хвала заслужним књигоиздавцима Браћи Јовановићима у Панчеву: они издадоше то на свет, у својој Народној Библиотеци, као што мало час ено забележисмо — изворник лежи још, где рекосмо, у прашини.

5. Исторія своего Путешествія.

6. Собраніе изъ Исторіи Сербскія.

7. Вся дѣла Ѳеофана Прокоповича, архиепископа новгородског.

8. Слова (придике Јов. Рајића) множество различныхъ различними временми сочиненныхъ.

9. Апологія пѣсней духовныхъ.

10. Књиге Молитвене за собственое благоговѣніе.

11. Књиге различне за школское употребленіе: Катихизиси и т. д.

12. Календари.

13. Мали преводи, белешке, и т. д.

. . . и многе, многе друге, које посебице описивати, вели Стратимировић, не да се у писму једном.

Сви ови рукописи чувају се, наставља исти митрополит, у митрополитској библиотеци карловачкој, по уговору с Рајићем, по којем

*) Белешку ову Јована Рајића изведосмо по издању књижара и заслужних књигоиздаваца *Браће Јовановића* у Панчеву, из *Народне Библиотеке* им, 95. свеске, на страни 38.-39.

Рајић за то (што их у ту библиотеку дао) добијаше годишње од Стратимировића 150 фр. а из народног фонда 250 фор. шајна (око 160 фор. данашње вредности) — за своје уживљење. *И живећи од тих трудова својих ни кому осим своје рођене заслуге, па ни самом манастиру свом не хтеде бити ни на каквој досади рад ужитка свог!* .

Тако ето, забележи то сам главом митрополит *Стеван Стратимировић*.

А ево, колико му тек дѐла за живота и по смрти угледаше света:

1. Катихизисъ малый, Синодски 1774. год. — 2. Бой Змая с Орлови 1791. год. — 3. Історія священная. 1792. год. — 4. Собраніе разныхъ недѣлныхъ поученій въ трехъ частехъ и т. д. 1793. год. то јест: придике у три големе књиге — за који труд свој књижевни доби *Рајић* од цара *Леополда II.* на дар златан крст с двоструким ланцем од злата. 5. Исторія славянскихъ народовъ и т д. 1794 — 1795. год. у 4 огромне књиге. За труд овај свој доби од руске царице *Катарине II.* од злата медаљу и 100 дуката холандских. — 6. Трагедія о цару Урошу V. и о падении сербскаго царствія. 1798. год. Прерадио Рајић по Манојлу Козачинском. — Пред смрт своју даде у штампу, и изађе након-њега 7. Малая преведеная сербская Исторія и 8. Цвѣтникъ въ двѣстѣ и двадесетъ и четыре из браниxъ исторіяхъ, 1802. год.

И по том види се, како је тек *мањи део* Рајићева рада књижевног доселе наштампан — а куд и камо више дѐла му још леже у рукопису, приправљена за штампање, као што ено наговестисмо.

Како је Рајић проводио живот свој калуђерски у калуђерих — није нам овде намера, заподирати у то; једно тек нећемо муком да прећутимо.

Озлојеђен Рајић са напаствовања од своје *браће по Христу* — оде напослетку митрополиту, свом некадањем ученику Стратимировићу, врати му крст архимандритски и протужи — да ће отићи ма куд у пустињу! . .

Било то оне јесени пред смрт му — по свој прилици да је то и ускорило старачку немоћ и смрт. Белешка ова друга из поменутог записника манастира Ковиља — не додирује ту мрачну засену, него казује само с лица ил с налича сјај јој. Ево и те белешке од речи до речи:

II.

ЈОВАНА РАЈИЋА
смрт и погреб.

1801. Декемврія 11-го преставися здѣ в' М(она)стирѣ Господинъ Архимандритъ Јωаннъ Раичь рано пятаго часа: дана десятагоже часа тогожде м(ѣся)ца 13 го, на память святихъ великомѹчениκъ Еустатіа, Аѯентіа, Еѵгеніа, Мардаріа и Ореста, по отпѣтіи Божествѣніа слѹжбы самимъ Господиномъ Архиепископомъ и Митрополитомъ, Господинъ Стефан ѿ Стратимировичь, и Епископомъ Диецезалнимъ, Господинъ Іωаннъ Іωановичъ съ Архімандритомъ Крѹшедолскимъ, Господинъ Гедеωнъ Петровичь, с Протосингеломъ Архиепископскимъ, Господинъ Іωсифъ ѿ Путникъ настоятелѣмъ монастира Гергетега, и протопресвитеромъ Жабалскимъ, Г. Іωаннъ Раичь, и многи Священикомъ славно Шайкашкогъ Баталіона, с треми діаконы ωболченымъ, в присѹщій народа, опоянъ и спроведенъ до гроба, гдѣ и погребенъ бысть с' лѣвія с'траны в'нѹтрѣ веліκіа церквы близ трона пресвятіа Богоматере, нѹзъ стѣнѹ в' новозиданія гробницѣ. Поживе же лѣтъ 75 т и един месецъ, и пріяже чинъ ангелскаго образа 12 го Маіа 1772-о года чрезъ діецезалнаго іногда Епископа Г. Моисеа ѿ Пѹтникъ, ѿ тогоже времене до днесь, мирно и богоугодно поживе и съ прочими братіами, со всякимъ дѹшеспасителнимъ наставленіемъ. Годъ своих всѣхъ лѣтъ в' Монастирѣ честно и достолѣпно поживе 29-т и 6 м(ѣся)цъ и 29 дней полниx'. Приялъ достоинства Архи-

мандриствовати и жезлъ правленіа по Уставу, в' каѳедралной церкви храма святагѡ великомѵченика Георгіа, краљевскія Вароши в' Новомъ Садѣ 13 го тоже м(ѣся)ца и Года.

Да допунимо белешку ову, како смо за детињства слушали у Тамишвару од свог остарелог учитеља језика српског и црквеног словенског, осамдесетлетног старца *Димитрија П. Тирола*.

Рајић је оне јесени куњао, и видело се на њем, да га старост и немоћ савлађује све већма, а и зловоља. Онај дан, у очи смрти своје, легао беше и у постељу. О вечерњу предиже се мало, пресвуче се и обуче чисто, уми се и очешља, једном речи: оправи се, као да ће куд у походе. Заиска и донеше му чираке и свеће воштанице; намести их са̂м собом и ужеже воштанице. У ћелији својој имао је налоњ свој, крај којег се обично Богу молио онде у самоћи. Узе требник свој и отпоја, онако тихо старачки, дивне нам оне песме погребне и очита ванђелија за погребни чин свој свештенички. Сазове калуђере, братију своју манастирску, нареди све и сва за погреб свој и куд је наменио оно мало заштеђеног иметка свог — опрости се лепо са свима Немоћ га савлада, прилегне опет у постељу онако обучен, сан га ухвати, испрва лаки санак а после по̂ноћи самртни. Зором издахне — не замучи се, него, што-но реч: леже па заспа навек!

Смрт Рајићева ожалостила је сваког, који га знаде и разбираше за-њ, за живот му и рад преголеми; нарочито жалише га оно мало у нас тада на гласу књижевника и стихотворацa, те га многи и песмом тугованком достојно оплака — осим других и наш први и славни физичар *Атанасија Стојковић*.

Митрополит *Стратимировић* огласи смрт Рајића владикама редом — нарочитом *посланицом**) архијерејском одмах дне 18. декембра 1801. У тој приказа кратко ал достојно *живот и рад Рајићев*, откуд и ми ево гдешта овде извадисмо и поновисмо.

За Рајића у Српству знао је мал-не свак писмен и књижеван човек; па, као што оно и Доситије у свом животопису помиње, како му је његов добри игуман *Милутиновић* на растанку говорио: волије видети високоученога архимандрита Рајића, него-ли сва четири васеленска патријарха — тако је на гласу била тада, и после, високоученост Рајићева, да је уз реч ишло, кад би о ком хтели рећи да је учеван: *учен као Рајић, пише као Кенђелац!* . . .

* * *

Г. *Мирона Ђорђевића*, садањег настојатеља манастиру Ковиљу — хвале га великога ревнитеља те старе нам свете обитељи српске и у сваком добру унапређивача; али је тај преподоб. отац калуђер и велики поштовач големих де̂ла књижевних и преголемих заслуга славнога *Јована Рајића*. Како дознајемо, науман је, достојним спомеником у цркви манастирској да украси гроб онде Рајићев.

Нека нам дакле не замери ни он, а ни и ко други, што овом приликом износимо пред свет ево ова два предлога своја:

1. *да се одјако дан 11. декембар* у манастиру Ковиљу, осим у цркви богослужења — *намени и светлом помену славнога Јована Рајића:* по обичају и обреду црквеном да се унапредак оваке године *тај дан држи свечани парастос у помен и покој душе великога покојника тог, гроб му прелију и т. д.*

2. како манастир Ковиљ напредује стањем и иметком, нека хваљени г. настојатељ му с братијом заједно изради својим путем и начином: *да може сваке године по неколико стотина форинти од прихода манастирског одлучити и трошити на* ***штампање де̂ла Рајићевих*** — да не леже више *у рукопису* тамо у прашини . . .

Штампање тих де̂ла Рајићевих да се и почне, чим пре могбуде — и за неколико година, не узмогне-л се у целини једно за другим, а оно у *свескама де̂ла би Рајићева тако света угледала.*

*) Посланицу ову штампасмо ми у бр. 1. 2. и 3. у црвк. школ. листу *„Беседи“*, коју *ми* и *„Духовни Зборник“* јој уређивасмо и главни радник бисмо год. 1868. Ове год. саопшти окружницу исту и *„Глас Истине“*, у свом бр. 14. и 16. И добро учини, што тако уради.

То би био најдавнији, горостасан споменик бесмртном трудбенику књиге нам црквене и народне, преголемом заслужнику око спаса лепог нам православља у ових крајевих — писцу ***Историје храбрих словенских народа***, писцу ***Целокупне богословије православне*** и писцу првог ***Катихизиса*** у Срба православних —

*

Кад овај број милог нам „*Јавора*“ дође до руку драгих својих читара и читарица — биће ето управ у очи дне смрти Рајићеве, пре осамдесет и читири године: нек приме дакле скромни приказ двеју ових бележака, ето прочитаних, као кандиоце с наше стране, које захвални припалисмо баш у помен тога дне великом покојнику Јовану Рајићу, и нек реку с нами заједно: *Слава му*!

* * *

У Новом Саду*,пред год. дан смрти Ј. Рајића. 1885.*

АЛЕКСАНДАР САНДИЋ.

ДРУШТВА.

Матица Српска. *Састанак књижевног одбора 9. (21.) нов. 1885. (*Свршетак.*)*

На основу те оцене одређује се писцу награда од 60 фор., за споменути чланак, ако пристане на то да се онако поправи и штампа, као што је то предложио оцењивач.

Панта Поповић, парох у Петровом Селу, шаље за „Књиге за народ“ из задужбине Петра Коњевића своју приповетку под насловом: „Не укради, или живио чича Јова и Радаја,“ приповетка са села, и наводи да ће та његова приповетка изнети 7 штампаних табака, па тражи да му се приповетка не комада, него да изађе у једној свесци.

Уједно пита, да ли је то, што се из задужбине Коњевићеве плаћа писцима, награда или откуп.

Припослана приповетка издаје се одбору за издавање „Књига за народ“ из задужбине Пере Коњевића.

Уједно ће се предложити књижевном одељењу, да могу и већи књижевни производи, који износе више од 4 табака, ући у једну свеску, али у том случају да се таква једна свеска броји у две.

На питање П. Поповића одговара му се, да се награде издају из задужбине Петра Коњевића као откуп за прво издање сваке књиге.

Андрија М. Матић у Н. Саду јавља, да је прочитао спис, што је с француског превела Ангелина Поповићева под насловом: „Млади Валентин Дивал, или моћ своју срећу себи заслужити,“ приповетка за младеж од К. Мика.

Оцењивач у својој оцени наводи, да се то дело овако какьо је, никако неможе примити. Ваљало би га најпре на српски лепо превести, па га онда поднети, да би му се могла оценити и садржина, која је у неколико романтична.

На основу т оцене не прима се споменути превод.

Андрија М. Матић у Н. Саду јавља, да је прочитао расправе Јовановићевог питомца Игњата Димића под насловом: „Природне зnаности у религији са природнофилозофског гледишта“ и „Критички поглед на српско народно бојење у Лици.“

За прву расправу вели, да је посао врло обичан, да су у њему више неки одломци и уломци и занимљиве историје о природним наукама и о религији.

За другу расправу вели, да је то покушај сваке хвале вредан. Из тог списа види се, да писац прати бојење и у других народа, а не само у нашег народа у Лици. Само би требале да изостану неке ствари, које никако не спадају у ту расправу, као н. пр. предавање проф. Туромана о класичкој настави, што не стоји ни у каквој свези са „Критичким прегледом на српско народно бојење у Лици.“ Иначе је оцењивач тог мишљења, да не би згорег било, да тај спис изађе на јавност и да се штампа, али да се пре свега избаци из њега све, што не спада у одређену тему и да се према томе лепо заокружи.

Узима се на знање и враћа се Игњату Димићу његова расправа о народном бојењу са преписом оцене.

Марко Јеремић гимназиста V. разреда и питомац Костићеве закладе у Сегедину, наводећи да је ступио у вишу гимназију, моли, да се упути благајница матичина, да му издаје годишњу стипендију од 300 фор. и да му се од досадањих месеца задржани део попуни.

Позваће се управни одбор, да нареди, да се споменутом питомцу издаје из фонда Костићевог од почетка школске године 1885/6. стипендија од 300 фор. која му припада као слушаоцу горње гимназије.

Никола Теофановић техничар и питомац Јовановићев у Прагу према пређашњој одлуци подноси накнадно сведоџбу, из које се види, да је први и други семестар школске год. 1884/5 с врло добрим успехом свршио.

Осим тога обављене су још неке ствари административне природе.

РАЗНО.

(*Лео*). Глумац *Лео* буде једном од публике изазван, али њему се чинило да није овога пута заслужио да му се тапше и да га изазивају, јер није онако одиграо, као што ваља и као што је он умео. С тога изишавши на позорницу поклони се, подигне очи к небу, склопи руке и рече: „Оче, опрости им, јер не знају шта чине!“

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 50. У НОВОМ САДУ 15. ДЕЦЕМБРА, 1885. Год. XII.

Бадње вече.

ОД П. К. РОСЕГЕРА.

Нека стара песма вели, да се Бог често и у шумама појављује али из искуства се зна да се у шуми не показује свакоме. Срне и јелени виде га можда, али га се не боје — та он не носи оружја уза се. Смолар Ленц, рођен у шуми, крстари ево већ четрдесет година кроз њу, па вели да још никад не виде какву небеску прилику, али врло често такe, за којима би зловољно прогунђао: „Да те ђаво носи!“ Па ипак је и Ленц искусио, да је Бог свугди, па и у шуми.

Дубоко у шуму скрила се смоларева кућица. Густо грмље и дрва око ње, све се то диже у висину, — само се кућерак са мрачним избицама зарио у песак.

До тридесете године беше Ленц сиромах смоларски момак а кад се ожени постаде сиромах човек. То беше сва разлика! Ни оцу му није боље ишло. Сиромашном шумару дадоше од свеколике шуме оно што је најгорче — смолу. Но ипак се могло како тако животарити; смолари особито они неожењени, стругаху смолу с дрва звиждукајући веселе песмице, јер трговци плаћаху тај занат прилично, тако да је једна душа могла поштено живети. Али, као што рекох, само једна а не још и жена и деца.

„У вашим би шумама требало завести целибат,“ рече неки страни ловац смолару Ленцу.

„А који је опет то андрак?“ питаше Ленц.

Кад му ловац разјасни, добри Ленц баш се разљути. Та сву своју веру, љубав и наду полаже он једино у своју жену и дете. Та он сам није ништа него пуки просјак, јер и она гранчица за шеширом му, коју је у шуми откинуо и њом се закитио — туђе је добро. Па и колибица, у којој станује, стоји на туђем земљишту а саграђена је из дрва спахијиних. Једино жену и дете може својима назвати.

Спахија Галхајм је страстан ловац, веселе живе нарави — па није чудо што се кад кад мало и нашалио са лепом честитом смоларком — што не би? Али то се није свидило нашем брат-Ленцу; одкреса ти он спахији, да се овај све освртао. Али сиромашан човек

несме бити суров особито кад с „милостивим господином“ говори.

Али брат-Ленц је учинио, као што бих и ја на његовом месту — али ево ти једног дана повеликог писма у кућу. Ленц није учио читати, али жена му је знала ту проклету вештину; тешком муком распечати писмо, хартија му се прилепи за смоловите прсте: „Оди бакице, види шта овде пише!“ викну он.

Млада жена једва просрица од прилике ово: да се Ленцу Х. „не дозвољава“ више прављење смоле „из обзира према шумоводству,“ ако би се, вели, томе противно, казниће га. Потписан беше надшумар спахије Галхајма.

„Но!“ рече Ленц „па зар је то све? Због то мало речи потрошише толику силну хартију!“

Тури руке у џепове и оде гунђајући у шуму.

„Не дозвољава се више!“ „Из обзира према шумоводству! Тако канда пише у оном проклетом писму. Па да, морају му тек какво име дати! А ја сам баш увек на стабла пазио. Толике године стружем ја смолу, а шума сваке године све лепша и виша! А сад јој наједанпут шкоди! До беса, шта сад да почнем!“

Учио није ништа. Једно му још остаде, да копа корење и лековито биље, и тим да се храни. Али то је мучан посао! По цео дан се верао по опасним путањама и врлетима а у вече би се обично враћао срдит и зловољан дома, те би љутито одгурнуо од себе своју малу Магдалу, која би му села на крило и питала га безазлено, шта раде срне, тамо далеко у шуми?

„Срне у далекој шуми! Хм!“ Ленцу паде нешто на памет, промисли се мало, па једног дана извади из неког ормана зарђалу пушку, извуче се крадом из куће и оде у шуму. Намести се у заседу, мало за тим зашушта честа и диван срндаћ дотрча на чистину. Човек принесе већ оружје к лицу — у тај мах му паде поглед на кундак, у коме беше урезано срце и мали крст.

То беше онај мили, добро познати му знак, којим је његов отац своје оружје бележио.

Крст! — отац му беше пуки сиромах; да, срце му беше крај све сиротиње ипак чисто и поштено!

Оружје му испаде из руку а јелен нагну страном и побеже преко пољане. Срце и крст и он има жену и дете, па ће их у име Бог хранити, продавајући корење и биље.

Али кад несрећа почне човека гонити, и оставља га тако лако! Чобани се договорише и тужише га, да им пашу пустоши. И ту худу зараду му ускратише а јадни човек луташе као махнит по шумама, не знајући шта да започне.

Мислите, да му је ваљда његов добри анђео прошапуо какву спасоносну мисао? Али шта вреде сретне мисли ономе, који их није кадар извршити? Али место тога говораше му неки унутарњи глас: Ленцу, и ти си човек као и други људи, имаш права на живот и свет; дужност ти је да издржаваш своје у дому, али ниси дужан штедити онога властелина и богате салашане не далеко одавде, па ни путнике, који шумом пролазе.

„Даље од мене!“ викнуо би у таким очајним тренутцима сиромах човек, машући грчевито — стиснутом песницом око себе. „Ја сам поштен човек, па ћу то и остати!“

Био је страстан дуванција. После дневна рада, обично је запалио своју лулицу — и то му беше сво уживање. Сада дабогме није имао новаца за дуван, него је накваснo мало буковог лишћа смолом и пушио, те се најпосле и сам чудио, како може сиромах човек бацати новац на оно, што сам направити може.

*

Магдала напредоваше сваким даном. Беше јој већ седам година, па је била вредна и послушна а кад се већ и Божић приближио надаше се дете, да ће јој бога, као и увек какав дарак донети. Отац и мати би се на то само тужно насмешили. Та божић не доноси увек дарове доброј него чешће и богатој деци!

Ленц је купио до душе на бадњи дан један колачић и неколико јабука од крчмара само тек да се обичај одржи, али требала би му уз то и „јелка,“ (божићње дрво) и неколико свећица на њу. Од пре је увек тако бивало па тако је сирото дете и данас очекивало.

И данас није Ленц васцели дан код куће, него лута по шуми. Земља се смрзла као камен а маховина му шкрипи под ногама. На

гранчицама се ухватило сребрно иње а ове се спустиле чак до земље. Ленц тумараше по младом јеловом шумарку. Пред многом младом јелом застаде и промрмља: „И ово би било врло згодно — али смем-ли ја? Дабогме да неби смео, али данас је божић, „дан спаситеља света“ који је ову дивну шуму и створио. Мој покојни отац је овде неколико хиљада дрва посадио и чувао их — па зар би то био тако велики грех, да ја понесем кући једно једито дрвце за моју малу Магдалу?“

Брзо извуче ножић из шпага, те пресече лепу јелову круницу. У истом тренутку зачу се неотесана псовка.

Два човека у ловачком оделу искрснуше пред Ленцом: спахија и надшумар му.

„А, једва једном те укебасмо, проклета хуљо!“ викну шумар. „Већ одавно нам неко по шуми најлепша дрва тамани, а гле то је посао овог лупежа овде!“

„Охо, охо!“ гунђаше Ленц „није нужно да ме одмах тако нападате. Ја нисам лупеж, јесте чули ви господо!“

„Да шта си?“ питаше властелин.

„У злој намери нисам свог века ни гранчице с дрвета откинуо!“

„Тако! А ово младо дрво овде, које нити је за гориво, нити се може што ода-њ направити?“

„Милостиви господине — данас је бадњи дан — па хтедох свом детету јелку направити!“

„Добро си се досетио!“ смејаше се властелин, „али крадљивца, ухваћена на делу, не можемо тако лако из шака пустити.“

„Притегните мало овог лупежа овде,“ окрену се спахија шумару, „и постарајте се, да преко светаца под сигуран кров дође!“

Ленц поче љутито газити ногама смрзнуту маховину, на којој стајаше. „Погле, ти силни строги господине,“ рече шкрипећи зуби „и ова маховина није моја, па је ипак газим. Тужи ме, ако имаш коме! И ваздух није мој, па онај исти, ког ја удишем мораш можда и ти удисати милостиви господине — ти јадни лупежу!

У срцу му је врио гњев и пркос. Увиђао је да је крив, али је ипак осећао, да неправо с њим поступају. Не хтеде прословити више ни једне опоре речи; него се даде везати и оде за насилницима гледајући тужно преда-се.

А младо јелово дрвце остаде украј пута на смрзнутом тлу а место божићних свећица светлуцаше се на њем сребрно иње.

* * *

Тог дана догоди се нешто, што изгледаше, као да божић хтеде осветити сиромашног шумара; божић, који истина богаташима изобилне даре носи, али сиротињу ипак већма воли.

У затвору су науци већ одавно на миру плели своје мреже, а овог светог вечера узнемири их мало у послу смолар Ленц. Од стида и гњева чупаше си јадни човек косе. Мислио је на своју усамљену колебицу и на своје на дому, који ће узалуд данас очекивати свога хранитеља: жена у страху и очајању а сирото дете ће плакати и јецати док не заспи. То им је божић! А он, који се целог века злопатио и мучио, као његов нико, само да своје поштено име сачува, седи сада у затвору у ком је пре какав зликовац седио а после њега ће можда доћи какав убица.

Властелин се вратио свом сјајном дворцу разљућен догађајем у шуми а уједно и задовољен што је кривца казнио, али у двору владаше највећа забуна и жалост.

Теобалдо, десетогодишњи син спахијин изјахао је, по свом обичају, и данас по подне у горе. Кућа је потицала из 16 века, те је имала и своју оружницу са силним оружјем. Дерану се данас прохте, да изјаше у убојном оделу својих предака, те пошто га слуга очисти, да се блистало, обуче сјајан оклоп, шлем, узе копље у руке и — оде.

Младом витезу врзле се по глави којекакве средњовековне бајке о зачараним дворовима и царевићкама, па он беше онај витез, који их хтеде спасти — а ватрени белац откаса далеко у мрачну шуму.

(Свршиће се.)

Негдинска кроника.

БЕЛЕЖИ Л. Д.

5.

Човек од начела.

(Свршетак.)

раћо, ја као да се наново родим, кад видим да има реда. — Вели негдински кмет. — Ништа лепше над редом. Говорио ко, што му драго, тек ред је ред.

Понда ће опет да понови своје, како се и бог држао реда, кад је стварао свет; и по толики већ пут да пита, знају л' они, зашто је бог створио човека па жену на послетку? И, дакако, опет ће сам да одговори, да је то тако зајамачно само зато, што је и сам бог хтео да се држи реда.

И онда је, сасвим наравно, пало још ваздан речи о томе, како се у Негдину сад мало пази на ред, како је пре било строжије.

Што је исто тако наравно, последњи представник негдинског кметства уздизао је своју вештину, како је он умео да праши туђе чакшире тамо на оној дугачкој клупи пред општинском кућом, како је знао, кога ће овако кога онако одударати; и стао је да им статистички ређа, колико је њих ишибао, колико је од прилике батина у свему ударио, — од прилике, дабоме, јер ко би баш на длаку мого сваку батину опет упамтити; исто тако је знао да приповеда, кога је најжешће почастио, кога најчешће; а умео је најтачније да израчуна, колико прутова тако и тако дебелих може да стане један до другог на простору, који заузима један добар педаљ и можда још и нешто јаче.

Још је највећма наравно, да се све више Негдинаца купило на алвалук. А нашло се међу тима и таких, који су и овако и онако боцкали и штипали заједљивим и подсмешљивим примедбама негдинског кмета.

— Да ми даду стару власт, не тражим дуже, само од исхода до заласка сунца, ја бих све вас научио, шта је ред. Видили би ви, како треба старије поштовати.

Додијало на послетку кмету забадање и штипуцкање негдинске млађешине; па се размахну, да им чита буквицу.

— Није то тако било у Негдину као ево сад. Није, боме! Ред је ред. А ово није ред. Нит се зна, ко пије ни ко плаћа. Ја морам вама једаред показати, како се држи ред.

Негдински кмет, што шала што истина, може много чаша да поднесе; ал кад вам кажем, да га је чича-Обрнћев алвалук свалио под клупу, можете замислити, колико се пило.

И најпосле се растали; а многи не зна, како је кући отишао.

Кад у јутро јутро освануло, прну шапат по целом Негдину с краја на крај, док не груну цео Негдин у смеј.

Смеј, па смеј. Није се толико у Негдину смејало, откако су оно последњег вампира тамо сагорели. А, да не претерам, није таке шале било у Негдину, како је оно покојни стари попа под епитрахиљем с крстом у руци после грк-јефтиног свечарства читао јектенију пред црквеним вратима, кад оно деда Кирило узнемири све грк-јефтине госте, да је чуо у цркви, како анђели и свеци појају јутрењу.

Глас донао кроз тај општи смеј жени негдинског кмета — весело јој јутро освануло:

— Ено ти мужа у општинском обору!

— А које му виле дошле, да се мота по општинском обору, кад није марва, да га у потрици нађу?

— Затворила га ноћас момчад.

Груну се жена у прси. Куку њојзи, да чудне бруке и срамоте, куку!

Повеза мараму, припаса верту, па хајд општинском обору.

— Шта ћеш ту, јадни кмете; шта ћеш, образ ти потавнио! Куку и мени и теби!

— Хајд, луда жено, не кукај ту; него знаш, шта је ред. Иди нађи где, ма од тутора позајми два сексера, па ме откупи одавде, да ти се опростим беде.

— Јао мени, зар си ти во, да за тебе оборину плаћам?

— Кога у обор затворе, не пуштају га, док се не искупи.

— Немој ми деце срамотити, већ хајде кући, да не пуца покор.

— Ја ти не изађох одавде, док не платиш оборину. Ред је ред. Зар је срамота, показати деци и потомству, како треба да се држи ред? Ја нисам ником пустио ни стоке ни марвинчета из обора, док није платио што треба. Па знам ја и сад шта је ред. Нисам ја толико година у лудо кметовао у Негдину. Шта да рекне дружина остала, гле негдинског кмета, како се држи бајаги реда!

Не да се кмет ни осолити; па заман жена то моли и преклиње, то кука и чита, да све пуца. Заман, заман! Да пукне жена од једа! Да пропадне у земљу од стида! Како да плати за мужа оборину? А како опет да га остави у обору? Зло је једно, а још горе друго.

— Што ћу, људи? Научите ме памети; ја изгубих и оно мало, што сам имала.

На то ће један повикати између народа:

— Народе, је ли проста нашем кмету оборина?

А народ повика:

— Проста да му је!

— Је ли проста? — опет ће онај.

— Проста му!

Па и по трећи пут:

— Је ли проста?

— Проста му! — одазва се народ и на трећи пут.

Окренуће се онај кмету и повикати:

— У име народа, кмете, просто нек ти је!

И отвори врата на обору.

С подигнутом главом, с усправљеним леђима, поносним ходом и са својом кметском палицом, достојанствено пшета негдински кмет из обора свестан свога реда као прави — човек од начела.

— Негдински кмет се држи реда! . .

Негдинци нису људи, који не умеју ценити човека од начела. Па можете мислити, да су свог кмета у слави одвели онамо, откуд га је несташна момчад и вргла у обор.

А успомену на свог кмета овековечили су Негдинци онда, па се држе тога и данас, и спомињаће се без сумње, догод траје Негдина и можда некад тек и саме успомене на Негдин, овековечили су у пословици:

— *Држи се реда као негдински кмет!*...

С поштовањем се и опет хватам за шешир; па остављам за сад перо на страну; ал не заклапам књигу старославну. Превршнућу само лист, да се прослави Негдин пред лицем света.

Осам дана по Црној Гори.

ПОБРАТИМУ **АКСЕНТИЈИ МАРОДИЋУ** СРП. АКАД. СЛИКАРУ.

(Наставак.)

ПИСМО ПЕТО.

Мој драги Шацо!

Сад настају времена, која ће те у Ковиљу по више дана у затвору држати. Преко дан знам да уживаш довршујући то монументално ђело твоје кичице. Али за дуге ноћи нека ти не буду у том затвору дуга ова моја писма. Дакле чуј ме.

У суботу у очи мале Госпође освануо је дан диван. Каква је зора била, незнам ти казати јер сам спавао премда смо дан пре били углавили, да зором кренемо. Док смо

кренули и сунце је било оскочило. Сердар, ја, Јозо и једно момче из Рисна јахали смо а Дука, с другијем момком који је носио у руке воштаницу уз трёку свезану пред нама су пјешачили. Сердару дајемо почасно мјесто, а ми час иза њега, час ш њим у поред. Прошли смо близу Челиског Потока и ја сам га све гледао пролазећи и ћах се ту радо зауставити, радије него пред најбољијем стројем на будапештанској изложби. Мало даље сврнусмо код Митра Ћатовића на кафу. Собом има жену и једног синчића, који већ иде у школу. Митар ми је у велике нофалио учитеља граховскога, који је тад био на учитељској скупштини на Цетињу. А и сам сам се дивио како лијепо пише дијете од првог разреда. Да, осим школе на Грахову има још један просветан завод —. И то сам тек од Митра дознао, јер што ћеш у неколико ура да видим. Ту попијемо по једну добру кафу на одма узјашемо. На повратку чекаће нас Митар на објед, али му се ја нијесам могао обећати, јер нијесам знао хоћу ли се преко Грахова вратити. Опет јашемо истијем редом а правцем к западу. Преко поља Граховскога тече зими ријека, која доста штете чини. Видио сам доста земље пијеском насуте. Вода увире у дно поља, а тече од шјеверо-запада к истоку преко поља, које се истијем правцем пружа добру уру хода. На сред поља на једној главичици црква је св. Ђурђа врло старинска, а такођер се говори, да је врло старинска и мало даље друга црква, чини ми се св. Николе, на великом гробљу. Поред ове цркве видео сам лијепу високу гробницу војводе Јакова и до ње сличну војводе Јована и војводе Максима, оца и сина Баћевића. Кад ми казаше, да онђе лежи војвода Максим, очи ми се суза напунише па коња зауставих. Да онакав јунак, онаква пуста младост и мушка љепота у првом цвијету под црном земљом иструне! Хај Максиме, ђе си да видиш Црну Гору проширену и поштовану у свијету; да видиш Господара у Никшићу и Подгорици; да видиш море црногорско! Овако сам у себи мислио тешко уздахнувши. А ти ћеш се спомињати његове смрти на *Радован-Ждријелу*, ђе оно Пеко задоби другу шјајну побједу одма послије побједе на *Глувој Смокви*.

— Фала Богу, кад га зрно у сред срца погоди, војвода Пеко ништа него што се развика: „Погину ли, Максиме!“ а он се осмија па на тај час мртав паде — рече бонијем срцем Дука.

— Па зар си ти био тада у Радован-Ждријелу — запитам га — и видео кад је Максим пао?

— Ту сам на том мјесту био и видио валај мојијем очима.

Чисто ми је лакше на срцу било, кад сам од овога очевидца чуо, како је лако и лијепо јуначку душу испустио, што ми је милије од оне тужне поште, којом га је наш Дубровник и Бока мртвога до Грахова испратила.

— Ја мним, да му се веће части није могло на спроводу одати. Најприје у Дубровнику, па у Новоме, окле је по мору пренешен у Рисан, ђе га дванајест свештеника дочекало и опојало; — прифати сердар — па ти га отале дигосмо и лијепом пратњом овђе саранисмо.

— И ти си га имењаче баш до овде пратио? припитам га.

— Јесам валај. А војвода Петар дочека нас на Грахову; он је био управо с Цетиња дошао, да учини начин и ода пошљедњу почаст Максиму.

Ова причања очевидаца веома су ми годила, јер је Максим најљепша и највиша жртва наша у цијелом пошљедњем устанку и рату за ослобођење Херцеговине. И још ова слава наша чека пјесника овога. Нека ми опрости наш припознати пјесник Мита Поповић, који је покушао да опјева у „Светлим данима“ војводу Максима. Љепше би било да оне пјесме нема. Он је сигурно по новинама Максимову смрт шћио опјевати; али тако не иде. „Исторична драма и народна појема као Улисов лук сваког усмрте, који на њих руке стави а не савлада их“ — рекао је Гвераци[1]) само узми Стериног „Бочариса“ па ћеш признати, да је Мита Поповић олако без икаквог труда шћио

---

1) Опсада Фиоренце, Пешта, 1871. стр. 439.

да опјева оваковог јунака, што му се не може опростити.

Кад смо пут даље наставили, мој имењак ми је каживао, како је гледао ђе нејаког Максима ђед слијепи рукама свега пипље, па находећи га расна и снажна, радосно кличе: „Благо мени, ево ми Јована!" е је и Максимов отац Јован млад погинуо као јунак; како је Максим код њега живио, када је у Рисну учио; како је он одио на славно Чево, да му испроси љубу од славне куће Вукотића; како му је био за вјенчаног кума у сватовима; и како му је два мушка чеда на крст држао, који данас расту, као двије бијеле виле.

Промисли се само каквијем сам интересом све ово слушао, како сам срећан био што путујем са кумом Максимовијем. Ах, да сам мого сваку ријеч покупити из уста свједока овијех живота и смрти његове! али што ћеш на путу да забиљежим и упамтим, на путу, који ти пажњу сваки час тамо овамо разноси.

Како сам имао Граховац вињети, морали смо заћи мало с пута, који води у Косијерево. Али и да није било, да видим ово славно поље, заслужива сам предио, куда иде пут из Поља Грахова на Граховац. Путања се уска вијуга узбрдицом тамо овамо, како је стијење пропушта; али између овога стијења расту борови а разастиру се ћилими од самога пелима (кадуље) изаткани. Што се више пењеш, то се за тобом све љепше отвара граховско поље, како те кад путања завијајући се опет к њему обрне. На лијевој ти жја провалија, куда се воде слијевају у граховску ријеку, а преко ње опет онамо зелено се брдо уздиже. Све тако за добре три четврти сата, докле се пред тобом изнад ове провалије не забијели Црквица, коју је Књаз Никола саградио, да се у њој сваке године на Спасовдан служи за душу погинулијех јунака на Грахову. Ми смо одма к њој обрнули на шјахали. Сердар је први приступио побожно и врата јој целивао. Ми смо за њим један за другијем ћутећи то исто учинили. Кад смо се обрнули к западу пред нама је лежало славно граховачко поље, са свију страна окружено брдијама; а како се по пољу дижу лагано хумци, рекао би да се заталасало. Иза Црквице опет к истоку види се дно поља граховскога и пут, који води из Грахова у Граховац. И за то је био Кадрипаша, главни заповједник турске војске свој шатор подигао, ђе је сада Спасовска Црквица. На југу Граховцу диже се брдо *Омутић*, друкчије по народнијем пјесмама *Бојање-брдо.* Ту је био војвода Петар врло срећни положај заузео. Када се рече *војвода Петар*, то се већ зна да је Вукотић, кога ти оно посматраше тако на Цетињу као идејал српскога јунака, да нијеси ни њега ока дизао. На шјеверо-истоку је брдо *Средњак* и до њега *Оро-Планина.* Ту је војвода Мирко био као главни заповједник црногорске војске. На шјеверу је *Бабљак-планина*, ђе је био поп *Ђуро Кусовац* с гардом књажевом, па Снијежница, ђе је Драго Обренов био. Тако су Турци били са свију страна опкољени, само што им је био слободан пут на запад.

Ја ти мој Шацо, не могу казати, какав је утисак на мене Граховац учинио. Ту Србину треба доћи на самоме ошјећати. Ти знаш да је овђе три дана и три поћи битка трајала и да су Црногорци на самахни Спасовдан г. 1858 уништили турску војску гонећи јој остатке све до Клобука. Ова је побједа уздигла у свијету значај Црне Горе а у српству значај књаза Данила, и Црну Гору знатно раширила према Херцеговини. Међу добивенијем земљама и Грахово спада са својијем земљиштем, које се шири све до Бањана на шјеверо-запад и до Никшићкијех Рудина на шјевер. Ово ти ја само напомињем онај свијетли дан српски; ал' да узможеш боље схватити моје душевно расположење на овоме светоме пољу српскоме, молим те, остави ово моје писмо, па узми „Грахов-лаз" нашега Каћанскога — пјесник ће моћи што ја не могу. Видиш ли, овај Каћансков спјев достојан је свога предмета, али га је пјесник савјесно и дуго очинском љубављу и страхом обрађивао. Каћански у томе може служити узором нашијем пјесницима.

Послије добре по уре опет узјашемо па наставимо пут преко славнога Граховца. Поље као што ти напријед рекох, није равно, али је добро све за земљорадњу. Ипак није узрађено као граховско-поље, него тамо-овамо, на

мјеста. Рекао бих, да нијесу ни околине добро насељене, јер се мало кућа види. По пољу се још зеленио кукуруз, а што ме за чудило, раж већ никла! Одовле већ почиње сасвијем друга вегетација. Љешник и дивља крушка, дуб и јасен, и што ја прије нијесам видио — јавор! Ово ти је баш изабрано, пјесничко дрво. Расте сасвијем правилно, у корјен у дебело па се шири правилно гранама у наоколо добро лиснатијема. Лист највише наликује лозовом листу, зеленило му није једро него ако ћеш више блиједо, а по њему ђе која црна капља; снаопаке је пак сасвијем блијед и није гладак као с лица него сукнен опет као лозов лист. И од овога дрвета су најбоље гусле, тер су овамо листом све гусле јаворове. Питао сам, за што је дрво јаворово боље од другога, па ми рекоше, за што се да боље израђивати а све је једнако, као да је сливено. За то се употребљава и за друге финије радње. Овђе ћу ти још казати, да *дуб* зову друкчије *рањ* а *цер* је друга врста, која се разликује од дуба и по дугуљастом листу, али и по желуду; али је главна разлика између дуба и цера, што је церовина мекша од дубовине, која се иначе кад је стара зове и *срж*. У опће сам примјетио, да се прилично подиже гора. и то како сам разумио настојањем владинијем.

Али Граховљани имају велику шуму за своје потребе у Бијелој Гори, која остаје на југу од Грахова а на југо западу Кривошија иза којијех се пружа к западу залеђе им као један језик аустријске земље, између Грахова и Бијеле Горе, тако да Граховљанима прекида управни саобраћај са овом њиховом планином. Да, ал није сва њихова него само шјеверна јој половина Бијеле Горе остаје опет у аустријској граници. На овај језик аустријске земље, што се увлачи у Црну Гору, видио сам двије тврђаве!

Бог ме је било већ добро припекло а и чули смо потребу, да се мало одморимо, кад смо дошли на воду *Ошјеченицу*. Ова вода истиче баш из једног великог камена и никад не пресахњива. Прича је у народу, да је ову воду Св. Сава извео. Тако сам слушао, да је Св. Сава и једну воду живу више Пераста у Боки из камена извео, а неки то исто веле и за једну воду, што испод манастира Савине извире, и која се зове Савина. Вода Ошјеченица слива се у једну пространу локву. зидом подграђену, тер, служи околноме народу. Покрај ове локве неколико жена перају рубље. На два огња у котлима воду су грijале. Видио сам ђе сапуном рубље трљају, а знаш да неки по сапуну траже цивилизацију. Пошто смо се ту напили добре воде и ракије из нашијех пљосака опет узјашемо па даље коње ошинемо.

Около 10 ура били смо на *Вилусима*, прво село на путу од Грахова. Осим мањијех кућица тамо амо раштрканијех има при путу с једне и друге стране неколико новијех кућа с прозорима на таван у клак ограђенијех и покривенијех. Тако село лијепи утисак чини из далека још на путника, особито коме је треба да се подкријени, као што је нама било. Прије него се у село дође при путу се види „врло старинска гробница са крстом уздигнутијем доста великијем а дебелијем, тако да су му кутови према величини врло мали. На крсту се види и надпис али се не може ни ријечи саставити. Прича је у народу, да је ту сахрањен један рањеник, који је ту умро враћајући се дома. С тога овај гроб народ пази и поштује, што се види најбоље по томе, што је до данас сачуван, премда је покрај пута и у земљи работаној. Мало даље има и још неколико гробница. за које се не зна од када су. Ја само обраћам пажњу на ово гробље старинско љубитеља нашијех старина, јер би се можда по овијем гробовима и нашло штогођ, кад би се тражило.

У Вилусима пјашемо, да штогођ ручамо. Собом не носимо ништа а Петровићи су још далеко, ђе нам је сердар стављао у вид печено шиљеже. Уђемо у један дућан, од којега ни на Грахову нема уређенијега. Ту се може добити свашта као у Грахову. Али да једемо није било него круха и сира а да пијемо медовине, или млијека. Требало се задовољити и тијем. Газда, једно младо момче. понуди нас на таван, и ми му одма пљедовасмо Ту смо нашли ниску трпезицу неколико нискијех сточића с једном наслоњачом. По-

сиједосмо; кад нас Јово изненади са печеном брављом бедрицом, што је био собом у бисазима понио. Како нам би слатко ово студено печење, и сам ћеш себи лако представити. Није смо имали довољно ријечи, да нашег сапутника пофалимо. Само још да није била медовина млада тек учињена. А збиља знаш ли ти какво је то пиће? Медовина се чини, кад се мед тијешти, од оне воде, којом се воштине и судови, у којијема се мед тијештио, исплачу. А ко жели више медовине учинити, тај ће и меда у тој води размутити, колико је доста, да узаври. И ово пиће што је старије све је боље. Ја сам дома имао овог херцеговачког пива таквога, да су људи искусни у винима најразноврснијема држали, да је какво вино, које му се имена нешјећају. Мени се чини, да највише бермету наликује. Овијем би се пићем човјек мого лако и опити.

Ту нијесмо више од по уре издангубили, него прилично поткријепљени продужимо пут вазда једнијем правцем управо к западу; пут је вазда раван и ако је каменит. Осле је пут и мало веселиј: Села *Брбканац, Прйоце, Зёбе* све још у граховској капетанији нижу се једно до другога по крај пута. Овуда сам видио сасвијем поткресанијех голијех дубова; то се чини сваке друге треће године, јер оно младо грање сложено на пластове служи стоки зими за пићу. То је већ знак да је више стоке неко паше. Још су ми пале у очи силне дрењине, које пут с једне и з друге стране ките. Штета велика, што још људи не пеку ракију од њих, а ја мислим, да би лијепе користи отуда брали.

На путу смо сријетали у два пут људе ђе гоне жито у млин у *Заслап* близу Грахова. Ту се осим житнијех млина ступе за ваљање сукна. На овој води опажа се чудан феномен: у међудневици то јест између велике и мале Госпе од 15 авг. до 8. Сентембра вода *од једном* пресуши за 3-4 сата па опет *од једном* проври истом пређашњом силом. Још смо срели двије жене, ђе гоне на пазар у Рисан два коња натоварена; на једноме сам видио вуне а о другоме висаше неколико пара кокоши, по свој прилици биће имали воска и меда јер има овуда и лијепијех уљаника.

А стигли смо једну жену са шћером, свечано обучене, ђе тоне пред собом коња натоварена. Одили су преко границе у Херцеговину у походе шћери удатој односно сестри и носили су још нешто хаљина новијех, што јој нијесу могли спрaвити кад се удала.

— Фала Богу, хоће ли ме у Билећу пуштити с миром су ово хаљина? — Запита нас жена.

— Бога ми неће, одговори јој Јово, ако речеш, да их носиш шћери; него реци, да их носиш, да се тамо саме преобучете.

— Јесили чула Анђа, како нас лијепо ови младић учи, Бог му здравље дао.

— Само чувај да ти тамо Шваби ђевојку не уграбе — нашали се Јово, и тако ради промјене продужи с цуром доста лијепом и доста „еманципираном“ шалу, али на шали и остадоше и расташе се. Само му је на растанку од милоште дала шаку љешника, од којијех сам и ја два путем згризо, дражећи Јова с цуром.

Још смо стигли три-четири жене, такођер чисто лијепо обучене, што иђаху у манастир. Женске носе и овуда скоро што си гледао на Цетињу; само што старије жене носе модре корете мјесто бијелијех; и фесове на глави.

Била је прошла ура по подне кад смо изашли из граховске границе и уљегли у бањанску у новоослобођену земљу. Пред нама се виђало село *Петровићи* као у једном продолу. Између зеленила из далека се куће бијељаху; околине такођер зелене, а по средини земље узрађене. Иза Петровића долази манастир, али још има хода. О печеноме шиљежету већ нема ни говора; него ћемо лијепо у Косијереву вечерати. Тако сврнемо у један дућан, што је при путу одма у граници бањанској, да се мало одморимо. Ту смо попили по један „крок“, што врло добро гаси жеђу. У чашу воде стави се чашица рума и шећера па се добро измути, и то ти је — крок. На ово пиће приспије један још млад човјек, којега сви лијепо дочекају. Прав, стасит, окретан добро црномањаст, засукао управ к ушима лијепе црне брке, добро расположен као човјек потпуно задовољан својијем стањем, а

пушку острагушу пренетнуо преко рамена, па лакијема а дугијем корацима приступи нам и назва весело:

— Помага вам Бог.

— Добра ти срећа, Игњате — сви му прифатише као милом познанику — а куда, ако Бог да?

— К манастиру.

— Е па заједно ћемо.

Сада је у мојој дружини Игњат био главно лице. Он је најпрви корачао лако а за два наша обична корака. Свак га је нешто запитивао, а он је одговарао не у кратко него опширно, као коме је било мило о предмету говорити.

Кад сам разумио, да је овај наш нови друг Далматинац, војнички ускок, онда га и ја запитам:

— Па одакле си, Игњате родом из Далмације?

— Из Голубића близу Манастира Крупе.

— Е ја сам одио и у манастир Крку и у Драговић, али нијесам у Крупу. Па Бога ти како си ускочио и када?

— Ја сам био на једном ратном броду под Мељином г. 1862 кад је Омер-паша војевао на Црну Гору. Тада из мржње на онај живот на броду одлучим, да ускочим. Једне ноћи бијах на стражи и кидисах, ако ме опазе, да зароним, па да ме више нико не види. И спустих се у море обучен, и срећно испливах на сухо, па ево ме овђе, да ми никад нијесу знали трага.

У томе приспијемо код једне старинске црквице на крај Петровића, у којој су ми каживали за један надпис. Игњат као дома пружи руку извише врата црквенијех и довати кључ па отвори цркву. Било би сувишно да ти кажем како су побожно Сердар па Игњат целивали иконе. Моју пажњу привукоше на себе афрешки, што све зидове изнутра застиру. Слике су вјештачки израђене; нијесу ништа лошије од онијех, што стару цркву савинску изнутра красе. Али међу овијема савинскијема има слика српскијех Светитеља а међу првијема нема. То је знак да је из врло старог доба. Изнад врата из нутра има надпис, да је цркву сазидао неки војвода иван за душу сина свога попа вꙋ̈іна и матере своје маргита год. з҃. ӥр. ӷі. а то значи г. 1492, како су ми друзи протумачили, а ти се можеш боље извјестити код ковиљскијех калуђера јели баш тачно ово тумачење. По свему, и по сликама и по зидовима, црквица је ова заисто стара коју стотину година и заслуживала би, да је који стручњак походи.

Као да те чујем, питаш ме какво је темпло, кад су тако зидови насликани. Ах мој Шацо, Бог сами зна кад га је турска бијес уништила. Може бити, да је и пошљедње буне, јер сам видио скорашњије озледа по афрешкима, што је оловом из пушака светитељскијем сликама почињило. Него је сада темпло од дасака са неколико старијех иконица. Али какав контраст овијема иконама чине неке слике на хартији, прибијене на темплу, што се стара Drang nach Osten да одомаћи и у овијема крајевима!

Црквица је без звоника, али има звоно на једном дубу намјештено. Ово је дало повода једноме шаљивчини, кад је чуо ђе неко прича о висини некаквог звоника у свијету, да рече: „а ми имамо звоник, што свако јутро више освиће“. Пред црквицом има неколико дубова стогодњијех. У њихозом дебеломе хладу на травном ћилиму посиједасмо. Биле су двије уре превалиле, дакле нам је требало мало почивала и још по оној жези подневној. Ту изађе један старац ортак сердарев, у кога смо мислили шиљеже печено наредити. Он је у истини позивао нас кући, али смо хитали к манастиру, да приспијемо на бдјеније. Сердар му рече, да нас чека на конак шјутрадан. Овога старца питао сам, знали се што у народу за онога војводу Ивана, што је ову црквицу оградио. А он ми рече, да је он исти његов потомак; да се звао Мијовић, па како су вазда кнезови били из њихове куће, да су се прозвали Кнежевићи, данас најјаче племе са Петровићима.

Ту смо се једно по уре одмарали, па опет узјашемо. Одма је пут почео на ниже нагињати. Ђе ће смо морали и шјахати па пјешачити; кад смо угледали брдо према нама, које је на десној страни уздуж Требињице, већ нијесмо узјахали, јер се пут стр

ѕеницом вијуга к ријеци, на којој је манастир. Сунце је већ обалило к западу, па нам је прав у очи својијем врелијем зрацима стрељало као што нас је с истока у леђа пекло, кад смо са Грахова кренули. Тако нијесам мого виђети Херцеговину, што се преда ме преко Требишњице растирала него као кроз маглу. Био сам јако узбуђен, не знам ти рећи, дал више од среће или од туге ... ћутајући спјешио сам први низа страну, као да сам тек кренуо по хладовини. Из овога заноса Јово ме прибра пружавајући ми шаку купјена што је уз пут набрао. У томе нам се указа и Требишњица, ђе испод нас тече између зеленијех брдија а на њој манастир Косијерево као да плаче .... Поглед диван ал' врло жалостан, знајући да та лијепа ријека наша раздире мајку Херцеговину на двоје мјесто да је спаја

У идућему писму о Косијереву.

(Наставиће се.)

Др. Лазо Томановић.

О продаји жена код Југословена.

ПРИМЕДБЕ НА ПРЕДАВАЊЕ, ШТО ГА ЈЕ ДРЖАО Др Ф. КРАУС У СЕДНИЦИ АНТРОПОЛОШКОГ ДРУШТВА У БЕЧУ 10. нов. (п. р.) 1885.

(Наставак.)

Да глава куће као отац, кад кћер заручи *удајом їрода (!)*, још се и данас у Босни налази, само што прегнантан израз „emptio“ није више у употреби. Тако г. др. Краус. Још заборавих шта ћи вреди.

Из једне једине песме закључује г. др. Краус да је син био *у стању и матер продати*, а у песми се баш види, да се мати не противи, нити сумња о његовом праву, него само подмеће синовљеву верну љубу, јер ће се боље платити. И син — овде Краљевић Марко — одустаје од прве намере да матер прода, већ — као што ћемо видети — продаје *своју вјерну љубу*, да је боље прода, а све? ради дуга!

За други доказ цитира г. др. Краус неку пословицу. Кад се какав Босанац на жену расрљути а он јој вели: „*купио сам те ко козу, могу те и продати к'о козу,*“ тим је, по др. Краусу, исти своје старо право нехотице и несвесно на видик изнео. Таког права било је и код других народа, код Енглеза је и узакоњено било. Пре 40 и неколко година био је у Енглеској случај, да је један човек, позивајући се на неки стари закон, везану жену на пазар извео.

Таког обичаја, тог права је касније нестало код јужних Словена, кад су сви чланови у задрузи равноправни постали, те се тако комунистичка задруга развила где је старешина биран бивао и као такав само име „Hausverwalter“ носио, као такав и' скинут могао бити; тим је свако право над женскима изгубио, отуд је бивало, да девојка и не пита никога, већ сама својевољно, не бојећи се никога, оде свом драгом у кућу. Така једна зове се: *самодошла, прибјеглица* и *ускочица.*

Да је жене продавати врло рано из обичаја изишло, види се отуд, што већ ни у Душановом законику о том ни најмање спомена нема.

То су вам биле мисли г. др. Крауса а сад ћу вам изнети садржај песме, мало у стиховима а више у приповеци.

„Сео Марко па вечера с мајком“ за вечером, једе јањетину а пије *лозовино вино.* У један мах даде се Марко у смеј, а мајка ће га на то упитати: „што се смијеш мој сине? Зар се смијеш што ти је мајка остарила?“ На то Марко одговара:

„Није с тога моја стара мајко,
„Већ се смијем моја стара мајко,
„*Ваља ми те мајко продавати*
„*Неби ли се одужио дуга.*“

Тај дуг је задужио Марко — вели песма — пијући и једући на хиљаду места по хиљаду *кеса.* Даље наставља:

„Свешћу тебе у турску крајину
„Дигнућу те на телара мајко
„Продаћу те Турцим крајичницим
„Цвили мајка ко *шарена гуја*
„Продај сине своју вјерну љубу

„Ја ћу тебе другом оженити
„Нигде мајке до вијека свога.

Ту Марко послуша мајку, и кад је данак освануо, дозове своју *вјерну љубу*, па јој рекне, да се опреми, јер је рад, да је прода, „неби ли се одужио дуга.“ На то му љуба одговара.

„О мој Марко мили господару!
„Ђе је вјера? вјера те убила!
„Зар ме мореш гледат' у другога?
„Ђе ми други бјело лице љуби.“

„Опремај се, одсећу ти главу,“ рече јој Марко осорно, за тим изведе Шарина и њу метне за се на Шарина и онда се крене на пут из Прилипа града. Кад су били спрам цркве Поповића и врела Петровића, замоли га љуба, да је одреши јер је ожеднила, а међу тим могао би — вели — и Шарина напојити.

„А то Марко хаје и нехаје“ само каже да Шарин, кад се на пут крене увек вино и ракију пије, него мора чекати, кад *сниђу* у турску крајину „до мејане крчмарице *Анђе*„ онде ће га тек напојити. Стигавши до механе, сиђе доле и уведе љубу, за тим почне пити вино, кад ал' ето вамУје на ђогату, упитав побру Марка за здравље, упита што је и љубу у меану довео. Рад сам да је продам, него ниси ли откуд муштерија? Био бих ти муштерија ал' си чудан на пазару: „сад пазариш, сад се попишманиш.“ После Мује дође Танковић Осман, за овим Бојичић Алил. Један и други питају Марка за здравље, питају што је љубу довео. И један и други неће из горе споменутог разлога да је купе.

Кад је то Марко видео, крене се уз равно приморје, уз тромеђе турске и каур... На путу наиђе на неке *чекркли кочије* са ... бедевије. На кочијама беше небројено бла... Бедевије је терао Шпањуг Латинин, који Мар... божју помоћназове. Марко ће га упитати, не... ли му био муштерија. Био бих — вели ... — ал' си чудан на пазару. На то му Мар... тврду вјеру даје, да се неће пишманити.

„Тврда вјера пишманит се нећу
„Ја о моју, ја л' о твоју главу“

На то Шпањолац сиђе из кочија те му пр... стре метке мађарлије (мађ. дукати.) Прими... Марко новце даде љубу Шпањугу, који ... даље крене, а он сам се врати у крчму, г... виче крчмарицу Анђу, да му вина даде, јер н... ваца имаде. Марко пије ал' ето опетУје! Ш... си већ продао љубу?! Ја сам те нудио ... ти ниси хтео. На то Мује повиче: „неће ... одвести моје *побринице*“ и оде за Шпањуго... у потеру. За њим иду Танковић и Бојичи... Стигне Мује Латинина, ал' овај хитар ско... с кочија, једном руком ухвати ђогата а друг... Мују, овог веже и баци у кочије. Исто т... ко буду Танковић и Бојичић везани и у к... чија бачени.

Шпањуг се крене својим путем, а ко... одоше натраг пред механу. На један мах ск... чи Марко, узме Шару јер намисли љубу н... вратити. Стигне Марко Латина и повиче д... му љубу натраг врати, на што га овај по... ружити. У то се заподене бој. Марко пре... убиће бедевије, Шпањуг вели упрегнуће Ш... ца. На то потегне Марко *којие костаницу* ... убије једну бедевију.

(Свршиће се.)

Коста Богдановић, српски књижевник.

ПРИЛОЗИ ЖИВОТОПИСУ МУ.

(Наставак.)

VI.

Париз 28. Јуна 1845.

Љубезни Ђоко!

Примио сам овог часа твоје писамце са малом полицом. Данас је недеља, тако дакле ни комисију путника ради земљеписа у књигопродавници А. Франка извршити, нити векслу моју могу данас презентирати: премда сам прво чинити обеза... а друго по мојој сопственој нужди. То остав... љам дакле засутра, и при завршетку ов... писма примјети ћу што за земљопис до... будем.

Сад ћеш ме дакле питати зашто ти та... из стиха отговарам, кад све предмете наба... вио нисам?

Велико удивленије, у које си ме постаio, казујући ми, како старац од поузданог иица зна, да сам се ја са незнам каквим тако ваним пропалицама или пропагандима помеnао, и тим предметом подозренија постао... елико велим удивленије овој најнеоснованиој, и имена у својој пакости неимајућој љувотини, привело ме је, да из стиха, окенем најторжественије, најсветије и најиспреније противрјечије, и опровржепије. Наред имам примјетити, да мене једно особито јеши; то јест, да је старцу нашем, за час вака шуша лице поуздано. Као што је опет а час свако најчеститије лице неваљало. И ећ по томе чисто одавде да очима сватим, ко рукама на далеко не могу; да је то кaав подли ласкавац. Који боји се или своје нтересе не наћи, које окол старца тражи, ли их изгубити ако које код њега има, у ај пар у који би ја добро код њега уписан ио. Тражи дакле ма из пакла лести, да њеову плашљивост потресе и с тим себе осиура. Ја би ти чисто могао те подлаце, из еђу две особе, поименце погодити но они су достојни да ми мастило моје окаљају.

Ја сам твоје писмо таки показао фамиији честној и познатој у средини које жиiм: они су се на то смејали, говорећи ми такве ствари презирем. Које су или сплет моји непријатеља, или местни околиша, и нечинећи никаквог употреблења, такове иде, које би лечењем можда растиле, презм, и да пријатеље моје увјерим, да ни у у такво што и непомисле.

Ја ти по томе истино јављам, *а.)* да сам аке политике очистио се, и да сам у исти само ђак, који на скамијама факултетским, и дилиштама слушајући ораторе, и по библиокама скаменио се, и то тако, да сви у ку познати чуде се моме пријљежанију, и од је сљедовало оно почитаније, које је мени рахом по све непознатом послужило, те поја од куће, која ме рани и снабдева, емда таки прва два месеца нисам могао атити, никад ми слова прословила није. б) потоме ни времена, ни прилике нисам ао или једну риту ти тако звани пропадиста упознати. А в) Нека старац, који је иначе велики политичар мало мућне с главом, а сдруге призна, да сам и да по бившем мом званичном положају, цело постојаније лица и ствари познати могао и познавао. Тако дакле кад ја знам да су ово противници мога кнеза, да су ови са оним безделницима прекосавским вез ли се, то би се рекло да сам ја луда и невера, који сам истину и правду мога кнеза изневерио, да се с пропалицама лижем.

Невера никада бити нећу и не могу; а да луда не будем дању ноћу учим.

Неће бити излишно јоште и то приметити: да ће те ми толико памети допустити, да кад паштим се у Аустрији новине вздавати, у исто време толико сметен бити не могу, да би се с тим расколницима упустио. Јасам их увек игнорирао а сад јошт и тако да кад би у воду пао, не би желио за даску пропаганде ватати се и волео би у дно ићи.

Тако дакле кажи старцу и читај му слободно цело ово писмо: да као што ме зна, ћутљива, и опора тако нека верује, да с к... и пропалицама никаква посла и познанства немам. Ово нек му је доста.

Колико то може скорби, толико опет нову ми снагу и науку даје. Бадава ће поштен човек, честно обходити се, и скоро до непоњатности напрезати се, да одговори свом позиву, и потреби свог рода: кад једна погана мушица, из прохода на олтар слетити, и сваку светињу закаљати може. Нашто толико!

Који су паметни, вероваће мом слову, а који су луди, пусти их нек с мушицама пљују.

Ђоко! Кад сам данас прочитао, што сам спред написао, хтео сам све подерати; јербо чини ми се да себи нешто ласкам, а то знаш да није мој посао, ни за друге, а камоли за себе самог. Но кад сам помислио колика се обида мени наноси, и скаквом јоште несмисленосћу и потвором; у том случају све стазе истине држао сам себи за отворене, , . . све видеће ко одржанију достојанства човека, — а не к сујети. Таку дакле истину остављам и предајем ти, као што стоји.

Напоследку у мојој срчби противу несмислене клевете, дошао сам и на ту мисао.

да неће бити игумнова ил јазичникова посла,*) те да ни су по навади ових овде находећи се ђаци србијански какав упљувак тамо послали, Зато молим те, да се боље о том известиш. Ја ћу ома отићи до нашег посланика, и њему ћу све то представити. — Кад је овде нека оком види, руком свати, и ако му што моја правда и невиност сумнителна буде, ја у пуном призренију, које у мени совјест истино подпаљује, незнам шта би могао боље учинити; но за доказати противно, таки остављам Париз; јер и тако већ добро енглески знадем, и отићи ћу у Лондон пре него што сам определио.

Ја сам данас био код књижара Франка, карте јошт нису готове, он ми рече да две три може послати, но то није вредно шиљати. Ја ћу чекати док све не будну готове, оставићу нешто и за продавницу, па ако се нађе питача, ја ћу вам ома јавити.

Векелицу презентирао сам данас. Тако до три дана биће новца. Моја је кеса овде као циганска душа. Пишете ми да вам ја кад немам новаца. Рећа би писма и ти и ст рац и сви остали од мене добијали, да же те чути кад их имам и кад ми достају. П чем мом у совершенствовању, пут у Енгле необходимо је нуждан, а тамо је јоште д пут скупље неголи овде, те по томе ла можеш знати шта ми треба. Ја ћу зат при крају Септембра у Лондон поћи. Ти ва и то да знаш, да поред моје сироти ја овде часове плаћам за Енглески је и то 3. франка за сат. Хоћу подпуно спрем да тамо идем.

Старцу ваља ствар разложити како ов се живи, па како буде вока тимарио, она ће му и орати. Не заборави и путника по дравити.

Моје обоњаније вели ми, да бившем Добрану непишем. Шта ћу с јазичником Д тором који је овде на окрајку писма? Слу одмерио му је место. Подај му овај рецепт. Бога ти здравља жели

твој искрени
Коста.

*) Под именом „Игумна" разуме се Јаша Живановић, кога је књегиња Љубица што је испосник био *игумном* прозвала.

ЛИСТАК.

КАКО ЉУДИ РАЗЛИЧИТО МУЗИКУ СЛУШАЈУ.

Филозофија нас учи, да предмети које познајемо, нису сваком по схваћању једнаки, већ их свако друкче себи представља.*) Замислимо, да смо у концертној дворани где се једна симфонија изваја. Ако је та симфонија од Бетовена биће слушаоци прави пријатељи Музе овога музичког великана у највећем одушевљењу, и неће у њој ништа друго чути него саме идеале и биће узнесени у оне тајанствене крајеве заборава, где влада само вечна љубав. Таки слушаоци забораве да су на земљи, да онај исти ваздух увлаче у себе, као што остала прозаичка створења, која имају само ту цељ, да много новаца заслуже и који су у својој мудрости уверени, да са овим животом сав човечији живот престаје. Ови слушаоци највећма уживају у музици.

Али гле! поред овога одушевљенога п штовача красне музике Бетовнове седи ле тица незнајући како да о овој музици су Шта више та чаровна музика на њу уплив и тек што се ода оном блаженом осећају, к је на прошле тренутке у кругу удвар свог у каквој забави потсећа — разбије вихорна бура свирке уметникове љубавне с нове, па се чисто и нехотице чудом запита за на крају песме тај страшни бруј и комешај? З што је довршио тако нагло ритме, који су њу од таког утиска били, да је у заносу с већ чисто поигравала и да би јој највеће живање пружили, да су још мало дуље пот јали. Ал тај Бетовен морао је бити чуд тан човек! То јест — мисли у себи лепот — валька од Штрауса опет је зато лепш

*) По овој филозофској теорији ни музика није свакоме једна иста ствар.

како је то н. пр. на каквој приређеној беседи са игранком. Погледајмо само на наш млади женски свет! Ма да су песме које се на беседи певају лепог садржаја и музика на гласовиру одлична, ипак зато лепотице само површно оне дивне песме и музику слушају и немогу да дочекају краја беседе — да зазвучи већ једаред: коло, ваљка или трамблан. — Гдегод у ћошку концертне дворане стоји младић и мисли у себи — да би могао тако исто славан постати као и Бетовен — само да су га родитељи већ за времена учити дали. Јер има таку памет, да из сваке музике поједине мелодије запамти и исте одзвиждати зна. А није ли то знак великог талента и генија?!!! Шта тај од музике изискује? Зацело само пријатне мелодије, где се која покаже. Кад исте не нађе, које тражи, чини се њему музика као огроман хаос — пустиња где никакво цвеће нецвета, које би одкинути и са истим дичити се могао. — Гдигод у средини дворане седи озбиљни господин, по његовом лицу судити се може, да се ваздан само бројањем новаца занима. Како тај о музици суди? Мисли — да је музика тако зло, којега није могуће се опростити, али да га свет за простог човека не сматра мора се ово зло трпити, иначе морају и они подпомагани бити, који музику извађају, да веће зло не ураде. Таки слушатељ види у музици саме дукате и само премишља, дали имаду подпуну тежину. У предпоследњем реду седи замишљени господин са наочарима на носу, слуша, врти главом, слуша даље, око се њему светли и опет потавни. Шта му је? Нечује музику? — Тражи контрапункт, канонично вођење гласова, имитацију и како се све те ствари зову, кад све то у складби ненађе, натушти се и мисли: штета тај је човек могао славан постати, да је боље контрапункт учио. Мислиш, мили читаоче, да није могуће слушатеље музике у горе споменуте категорије поделити? Јесте зацело!

Има н. пр. слушатеља музике, који неизискују од музике ништа више, него да их уведе само у фантастички расположај; други не изискују од музике ништа друго, него пријатне мелодије; неки опет желе, да их музика развесели, да пробуди у њима успомене на проживело весеље ма и карневалско, други изискују од музике, да одговара подпуно правилима композиције.

Једни виде дакле у музици забаву други весеље, трећи меру разума а четврти потребну ствар, без које неби могао свет обстати. Можда, да ћеш мили читаоче питати, у коју категорију ми спадамо? Ако питаш, погрешио би си тако, као кад питаш коју женску колико година има. Ми смо сасвим неутрални, и ако ниси са овим одговором задовољан, казаћемо ти, да спадамо у ону категорију слушатеља, који невиде и нетраже у музици ништа друго, него само музику — музику чисту благодарну. Желимо ти од срца, да не спадаш никад ни у једну горе означену категорију слушатеља желимо ти, да видиш, респектив'но чујеш у музици увек само музику и да од ње неизискујеш оно, што ти дати неможе.

Да је могуће музиком све изразити, не би нам требало других уметности.

Драгутин Блажек.

РАЗНО.

(*Печат*) Наука о печатима зове се *сфрагистика* од грчке речи σφραγίς, која значи *печат*. Обичај, да се ствари запечаћују, врло је стари. Још у старом завету спомињу се прстенови са печатом (I. Мојс. 38, 13, 25, 41, 42, II. 28, 11, 36). Црном бојом се печат на прстену премазивао, али тиме се могло наштампати само име, али се писмо тиме није могло уједно залепити и затворити. С тога се онда почело још за време Јова да печати земљом иловачом (Јов. 38, 14). И Египћани су тако печатили (Иродот II. 38), а још и Куртије (III. 8) прича, да се у његово доба у целој Азији печатало земљом помоћу прстена за печаћење и печаћење иловачом спомиње још Луцијан („*Pseudomantis* I, стр. 517), али већ и он спомиње и восак. Најстарији печати из средњега века чињени су белим воском; доцније се поче употребљавати жути и црвени восак; зелене печате употребљавали су често манастири, црне немачки „хохмајстори“, и старешине Малтеског реда и други. Крајем 14 столећа већ су се почели да употребљују покривачи за сачување печата, а из тога је без сумње изишао обичај, да се на печат метне хартија и утисне. Печати од олова, цина и злата врло су стари, а оне од олова налазимо већ у указима римских царева од Трајана до Јустинијана (98—527) и у булама папским од 3. до 12. века; ови су печати били изрезани са обе стране, те су на булама висили, па су ове онда по печату назване

сребрне или златне буле. Бивало је печата и од теста, кваспа и облатне, али нису се употребљавали на званичним исправама, и управо рећи пре г. 1603 нису се облатне употребљавале. *Наш садањи восак* за печаћење измишљен је око г. 1550., и звао се с почетка *шпањолски восак*. На печатима су се употребљавале разне слике, као слике светаца, па онда разне хисторијске слике, ликови и грбови. Права је цел печата била двојака, прво да се писму боље верује, него кад је на њему само потпис, а друго да не дође у руке ономе, коме није намењено, да га т. ј. онај не чита, с тога је затворено.

(***Михел Анџело.***) Славни сликар Михел Анџело био је врло досетљив и његови одговори на каква год питања беху врло оштроумни. Он је правио и стихове. Једнога дана запита га цар Карло V. шта он мисли о Албрехту Диреру. Михел Анџело му на то одговори: „Ја Албрехта Дирера тако поштујем и ценим, да кад небих био Михел Анџело, онда бих пре волео бити Албрехт Дирер, него ли цар Карло V.!“

(***Глумац Карлен.***) Неком славном дворском лекару дође једнога дана болесник један, који му се тужаше на неку болест, против које не може да нађе лека. Болест та беше нека зла воља и туга, која му живот загорчаваше, а не могаше да је се отресе. — „Па пите добра вина,“ саветоваше му лекар. — „Имам ја у своме подруму најбоља вина из свију земаља,“ одговори болесник, „али она не могу да растерају моју тугу.“ — „А ви путујте мало по свету.“ — „Прошао сам ја целу Европу ал никакве вајде!“ — „Хм! То је чудновато. Онда бих вам знао још један лек. Идите редовно у позориште кад *Карлен* игра; његов хумор је ненадмашен, а његова веселост је прилепчива!“ — „Ах, драги господине“, одговори болесник уздишући, „ја видим да мојој тужној болести нема лека; ја сам *Карлен*.“

(***Марк Твен о енглеској флегми***) Марк Твен изврсни американски хумориста, недавно је издао делце у ком тврди да та разглашена енглеска флегма у задње доба јако опада, и да је сад и мед Енглезима врло распрострањена нервозност. Шта пак разуме Марк Твен под именом флегма, то нам врло лепо илуструје амерички лист *Hyatt Smith*, који нам прича овај догађај из живота му: у Бифало-у био сам гост у свога брата, — тако вели писац тих редака — који је седео баш у суседству са Марком Твеном, јер је његов летњиковац управо на другој страни друма лежао. Ретко смо кад видели песника. Кад ал једног јутра, кад смо на веранди седели и пушили јутарње цигаре, одједном угледасмо Марка Твена где изађе пред летниковац свој у јутарњем оделу с папучама на ногама. Изађе из куће и баци поглед на нас. Полако се скине с степеница, приближи се вратима баште, где мирно заст[...] и јако повуче дима из луле. Затим нето тако полаг[...] пређе преко друма и приступи к нами у башту [...] Кад је ступио у нашу веранду гурнемо столицу пр[...]ь и он, дубоко уздахнув спусти се на њу. Затим [...]сти неколико густих колута дима у ваздух и [...] гласом рече: „Лепо је јутро!“ — „Заиста, врло [...] и пријатно,“ одговорисмо. „Ал' зато ипак не би [...] чудио ни најмање, кад бих се за мало спустио пљус[...] — „Па ни то не би била велика невоља.“ „Лепа је [...] ваша кућа.“ — „Лепа је, и мени се допада.“ „[...] вам је породица?“ — „Хвала. Добро, ваша?“ „И [...] хвала.“ И опет наступи дуга пауза. Напослетку [...] Твен укрсти ноге, повуче добро из чибука, и [...] облак дима пусти к небу. Затим опет поче говор[...] својим једноставним начином: „Мислим да сте изне[...]ђени, што ме тако рано овде видите. Факт, ја ни[...] досад био најбољи сусед. Али треба да се поправи[...] Јутрос сам пак само с тога дошао, што сам мисли[...] да ће вас занимати кад вам речем, да су на кр[...] ваше куће пламенови избили. Ватра се тако брзо ши[...] да сам већ мислио да — Брзо скочисмо од стола и [...] без душе отрчасмо да угасимо ватру, што нам је [...] дугог напрезања једва и пошло за руком. Кад смо [...] вратили на веранду Марк Твен је још тамо седео, п[...]шио и новине читао. „Но, ја сад идем — рече, диглу[...]ши се лагано — „извините што сам вас узнемирав[...] али сам мислио, е ће вас то занимати . . . до виђе[...] . . . буде ли прилике видећемо се опет.“

Ако Марк Твен има така појма о флегми, он[...] није ни чудо што примећује, да флегма у Енглеза ја[...] опада, јер са *његовог* гледишта заиста и опада. Но [...] американским листовима није много веровати, јер [...] не само што мртве знаменитије људе облаче у нај[...] зличитије улоге но чак и живе, о којима они никад [...] сањали нису. Можда се и сам Марк Твен, овој за[...] доти, ако је поред многих других „из његовог живот[...]“ и ова до руке му дошла — слатко насмејао. Но [...] флегме сигурно није изашао!

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

П. Н. г. г. претплатницима јављам, да сам д[...] у штампу књигу: **Српски Цар Стеван Душан [...] Балканско полуострово, у XIV. веку.**

У Јамени 5. Децембра 1885.

Д. Јеврић,
парох Јаменски.

РЕШЕЊЕ ЗАГОНЕТКЕ

из бр. 13. „Јавора.“

КУКУРЕК.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по г[...] 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стр[...] не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 51. У НОВОМ САДУ 22. ДЕЦЕМБРА, 1885. Год. XII.

Чини.

— ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА. —

Пролетње сунце се умилно смешило озгоре. Птичице извијале милопојне песмице . . .

Славујак нас мами својим ћрижељкивањем.

Миомирни цветак, опојним мирисом, ıири нам раздрагане груди.

Дивно ли је пролеће! . . .

*

Јутро је . . .

Сунце помолило иза горе своје вело лице . . . Злаћани зраци сунчеви басјали сеоце.

* *

Сеоце је чисто; пред сваком кућом асађено по које дрво.

Доле је пред сваком кућом ископан али шанчић, где се слива вода кад киша адне.

Куће су све лепе . . . Ал тек она о цркве, разликује се нешто од свију сталих кућа.

Е, ал то је кућа 'ча Милојева.

'Ча Милоје је најбогатији у селу, — он је још и сеоски „кнез.“

Сви га фале као „писмена“ човека.

Хајд' да видимо изближе кућу 'ча Милојеву.

Нуз кућу се пружала велика башта. У башти је пуно цвећа свакојака. По дрвљу се осуо цвет, а по миомирном цвету лећу малене челице, — јер 'ча Милоје има у башти и кованлук.

Ено се баш сада отворише баштенска врата. У башту уђе висока црномањаста „млада.“

Та то је „новина“! — Познаје се по црној цеги на глави.

Дивна ли је ова појава . . . Висока, стасита; главу држи поносито; ход јој одмерен и сигуран, погледи јој оштри; црне очи праве хитролаке муње.

Изгледа к'о краљица.

То је Мара, мила снаха 'ча Милојева.

Радован и Мара се волели одавна. 'Ча Милоје не хтеде кварити вољу Радованову. Узеше се . . . Седи свећеник благослови ову свету љубав.

Мара сад баш изађе из собе.

Устала је баш иза разбоја — ткала је све до сада, па изашла, да се малко разоноди.

Измамило је сунашце пролетње — измамио је опојни мирис из баште.

Поносито хода по стази кано пауница.

Вита је као вита јела.

Ено је стаде . . . Сагнула се, и узабрала неколико стручака плаве љубичице. Придену на своје обле груди, а цветак чисто задрхтао.

Благо оном цвету!

Набрала је и другог цвећа, па оде даље.

На сред баште је стари ора надалеко ширио дебели лад, а дуге му гране шуштаху, а из тог шума као да чујеш неку тајанствену причу.

Под орахом је клупа. Мара села на клупу, па слаже цвет по цвет у киту.

Зашкрипнуше и опет врата.

Ево и Радована.

Диван момак. Висок као бор. Брци тек што му ударили.

Мара га видела, па сва поцрвенила.

Радован седе до ње, загрли је и притиште врео пољубац на румене уснице Марине.

— „А шта ти ту радиш злато? — рећиће Радован.

— „Ништа Радоване! Изишла малко на свеж ваздух! —

— „А ја дошао да ти кажем „збогом!“ Морам ићи сад у варош“ баба ми казо. Ено Андрија већ преже коње. Тако би волео да и ти идеш самном! . . . али — — не знам како да кажем баби. Знаш — —

— Па вратићеш се драгане мој! а ја тек нећу никуда побећи — рече Мара, па се ђаволасто насмеши на Радована.

Радован се зажари од усхићења, притиште је на своје бурне груди и љубљаше је дуго . . . дуго . . . баш као да је нешто слутио.

Дуго су тако стајали у загрљају, док се не зачу из авлије глас:

— „Е, гле ти њи! Само се грле и љубе! Ал чекај чекај! Још ви не знате шта је живот; ал познаћете га већ!

То је 'ча Милоје. Иде преко авлије, пуши на стиву; по обичају пљуцне који пут па ће тек опет:

— „О Радоване! Ајде сине, немој оклевати! коњи су упрегнути; пожури се, па да се вратиш до довече, а ја идем у „варошку кућу.“

Радован чује. Трже се из слађаног заноса, притиште је још једном на узбуркане груди; још један пољубац и још једно „збогом!“ и он скочи и оде брзо у авлију. Седе на кола, швићну, а чили вранци часком прнуше, е мисли сад ће у облаке.

Мара је остала још иза Радована под гранатим орахом.

Мислила је на последњу реч Радованову. Мислила је на оне ватрене пољупце. Мислила је па је задрхтала.

Устаде и пође у кућу.

Дошла већ близу врата; застаде. На сред стазе мали јастучић. Мисли Мара у себи: „Откуд овај јастучић овде? — отоич га нисам видела.“

Сагнула се да га дигне, а у тај мах пролети баш нуз њу птичица мала, цвркутну жалостиво, као да јој хтеде рећи да се ни пошто не маша руком за јастучић.

Мара се трже, али се ипак зато и опет сагну, и диже га. У зао час!

Очи јој се замутише; задрхтала по целом телу . . . .

Потрча, па на сред авлије паде.

Свекрва — баба Стана — притрча и врисну од бола:

— „Јао Маро, јао снао мила, а шта ти је да од бога нађеш?“

Подиже је, ал Мара бледа као креч, па ни речи не мож' да прозбори. Он-

мила је . . . Само пружаше онај несретни јастучић.

Врисну баба Стана као сиња кукавица, јаукну болно и тешка клетва оте јој се са усана.

— „Душмани црни шта урадише! Куга их све поморила богда'!“

Поврви комшилук к'о на „ларму.“ У часу се напунила цела авлија; било их је ту чак и из „дољег шора“ . . .

Унесоше Мару у собу, прскали је водом — ал заман.

Свима си читао тугу на лицу.

Бабе се гуркале и погледале једна у другу; заманула би која од њих главом, па би тек шанула којој: „Чини! смела би се заклети, да су чини! Ал ко их подметну?“

Ево ти и 'ча Милоја. Послали по њега у „варошку кућу,“ ал му не казаше, шта је код куће.

Пренерази се, кад је видео толику светину у авлији.

Казаше му шта је и како је, а он пребледио; модре усне му задрхташе.

Баба Милка уђе у „кућу“ па заиска јастучић од баба Стане.

Баба Стана јој пружи онај несретни јастучић.

Баба Милка га је распарала.

Боже мој! „Шта ти није било у њему. Било ти је ту „сваке божије милости.“

Баба Милка маву тужно главом, уздахну дубоко, окрене се баба Стани те ће рећи: „Чини су! чини прија Стано!“

Баба Стана оте јастучић од ње, па га баци на ватру, која је буктила на банку.

Јастучић букну и изгоре.

Још се није ни дим честито разишао, кад, ал захрзаше чили вранци пред капијом . . .

Отворише капију . . . Вранци у белу пену обучени.

С кола скочи Радован.

Блед к'о крпа . . . Коса му разбарушена . . . Поглед му затупљен.

Утрча у „кућу“ па подвикну сватовски: Ујујујују!“

Сви се пренеразише.

За часак, на је цело село знало, да је Радован полудио.

Баба Стана и опет врисну:

— „Куку мени кукавици сињој!“

'Ча Милоје се заплакао.

Радован се само смејао . . . Виде на кревету Мару. Мара га познала, па обвила руке око њега . . . Он је бојазљиво пољуби, па клекне на земљу поред кревета.

Светина није могла од туге гледати, него се почела разилазити.

Бабе су и опет гуркале једна другу и шапнуле би тек тек ону проклету реч: „чини.“

Једна ће од њих рећи: „Јао прије слатке — међу нама буди речено — ал ја мислим да је то све Роксино масло. Убио је бог!

— „Е гле ево је, часни је утукао!“

Бабе се уклонише с пута „вештици.“ И нехотице се свака прекрсти, а деца викнуше гласно: „Баба Рокса!“ — па стругнуше куд који.

По селу се свуда говорило:

„То је баба Роксино масло!“

*

Звона звоне . . .

Тужно звучни гласи јече тужно, и одјекују далеко.

Ено иде спровод . . .

Светина се слегла боже! Мислиш један другог носи.

Свакоме читаш тугу на лицу.

Нема је тишина.

Само оно тужно: „Свјати боже!“ нарушавало је ову тужну тишину.

За сандуком иду 'ча Милоје и баба Стана.

За ова два дана сасвим се промениле ове две честите душе.

Сузе им усахнуле . . . Само се оте по који дубок уздисај из слабих им груди.

И опет нема тишина.

*

Уједанпут се разлеже грозно смејање.

„Ха! ха! ха! ха!“ „Куд се журите? . . . Та не може то без мене бити! . . . Ха! ха! ха!“ —

То је Радован.

Украо се и он па се упутио на гробље.

Прогура се у гомилу; ututne се међу бабе. . . Дође до баба Роксе (и она је била у гомили) па болно зајеча: „Ох, остави ме! . . . Не, немој да ме убијеш!“

Бабе се почеше гуркати, а једна ће од њих шанути другој:

— „Кажем ја, да је то њено масло . . . Гледај је, молим те, како се снебива!“

Стигоше на гробље.

Још последње: „Вјечнаја памјат“ и земља прогутала сандук а у сандуку радованово злато . . .

* * *

’Ча Милоја и баба Стану давно већ покрила црна земља.

Примио их је вечити судија.

Они сироти и не познадоше среће у овом белом свету.

Једва дочекали да удоме јединца. — па шта дочекаше јадни.

А Радован?

Он је онај старн.

Одлази сваки дан на гробље; обиђе и очев и материн гроб.

Замисли се, гледи, бог зна куда.

Отиде на Марин гроб, клекне, целива крст, сећа се нечега, ал не може да се сети.

Променуо се и он сирома!

Баба Роксу једног јутра нађоше мртву на гробљанским вратима.

Свуда се по селу говорило о томе, и многи би рекли:

„Баш богда прости! Сустиже је клетва! — ал како је радила онако је и прошла.

Понеше је у гробље.

Радован се баш десно на сокаку. Виде спровод, па се насмејао, а по сокаку се разлегало гласно:

„Ха! ха! ха!“ —

Који год га виде, уздане и рекне: „Сирома Радован!“

Бранэ С. Ш.

Вечерњи звуци звона.

(*Павле Фриче.*)

Чујеш ли, возару? — Пусти вал’ма чун и мору плавном!
Да послушам шта ће звона пријатељу причат’ давном“. . .
На воденом огледалу вечера је влад’о мир,
С обале нам тмулих звона поздрав нашо ветра пир. — —
А ја слушах сав у снови онај поздрав доба мила, —
Ах, љубавна тад се рана срцу снова отворила!
Дивна, слатка успомена обузе ме страсно тад,
Планух чежњом, чежњом силном, чежњом вечном планух млад! . . .
Негда сеђа’ ја у чуну, звезде сјале на висини
На валима покој свети, звона звоне у даљини;
А уза ме дилбер-мома, уз образ ми гори —њен— —
Хај! — пољупци *твоји* ми је души покој уграбљен!
Кроз сав живот хтела ме је верно пратит’ љубав твоја,
Док ме звона не отпрате до — вечности, до — покоја!
Кад *ти* тако ома’ну ме — ко истину збори тад?
Ох! — . . . На полаз возар зовну: „све је гушћи магле пад,
И ја давно не знам где се тихи пој већ звона део! — —
Господару, ти си снево — ја те бунит’ несам хтео,
Ал’ — већ пири, и већ вали муте водин покој тај! . . . . .
„Но, пак узми весло, бродче, запевај и — завеслај!“

Беч 1885. **Јов. Радивојевић-Вачић.**

Бадње вече

ОД П. К. РОСЕГЕРА.

(Свршетак.)

У обичајсно време јахања прође — Теобалдо се не врати. Снег поче вејати, сутон се у велико спустио а њега још нема. Кад је вратар већ и фењере у двору запалио, дојури бељац у највећем трку, хржући у двориште — али без јахача.

Сад се тек сви поплашише и узбунише. Мати паде у несвест, отац пуцаше на све стране, незнајући ни сам шта чини а беше блед као зидови његова дворца. Слуге се збуњено разиђоше куд који, а служавке јадиковаху и оплакиваху „милог, доброг, младог милостивог господина.“ Момци узјахаше коње и одоше у потеру а вратар поче у својој забуни звонити на ларму.

Спахиница дође прва к себи, те појури у вејавицу у тамну ноћ, вичући јасно своје дете, док је глас не изневери. Преко ледине и кроз шуму луташе она а на сваком раскршћу клече пред распећем кршећи очајно руке.

Галхајм је јурио као рањена зверка кроз брда и долине а кад би коју угледао срну или јелена, не падаше му сада на ум, да на њих своје оружје напери, него би викнуо очајним гласом: „Јесте ли видели где моје дете?“ Животиње се уплашено разбегоше куд-које, те провириваху из грмља злобно на свог гонитеља. У мраку се спотаче преко неког предмета. То беше младо јелово дрвце, због кога је сиромах смолар у затвору седио. „И овај човек има жену и дете!“ викну му неки унутарњи глас. Али он хиташе даље, и дуваше у свој рог.

Сви становници спахијина дворца разиђоше се по шумама а скоро једини становник велике куће беше за сада смолар Ленц. „Жалостан је ово бадњи-дан“ говораху слуге један другом.

„Тужан ће нам сутра божић осванути!“ И они опет дуваху у рог и прислушкиваху. Пуцаху из пушака и очекиваху узалуд одговора. Кад-када зачуше пуцњаву али кад пођоше према звуку, видеше да то беше остала дворска чељад. Детету ни трага ни гласа! Најпосле започе дивља мећава; вихор је беснио међу дрвљем и загушивао звук ловачкога рога. Пахуљице снега облетаху као црвене звездице око светиљака; бог већ покриваше земљу белим покровом.

* * *

„Тужан је ово бадњи-дан!“ уздисаше сирота смоларева жена, далеко у шумској колибици . . . Нестрпељиво је ишла од прозора до прозора а при најмањем шушњу би се тргла и похитала вратима, — али он не дође.

„Отац ће се задоцнити, па неће ни видети, кад ми бога јелку донесе,“ бринула се мала Магдала.

„Бог зна!“ рече мати више за себе; „за јелку неће доцкан доћи. Али још никад ми није тако дуго изостао, а мени се цео дан нешто зло слути. Лези у постељу, дете моје!“ рече малом девојчету.

Сад се зачу куцање на прозору. „Хвала богу, ево га!“

Али то не беше он. Неки задоцнели дрвосеча прође крај кућице и викну кроз прозор: „Је л' богати снашо, а шта је то он скривио?“

„Ко?“

„Па он!“

„Ја не знам за кога говориш,“ одврати жена плашљиво.

„Зар ти ништ' не знаш? Е па онда ти нећу ни ја ништа рећи, него боље би било да ме пустиш да се мало одгрејем крај пећи.“

„Не пуштам ја никога,“ рече жена.

„Но, но немој се баш тако љутити!“ смејаше се момак.

„Него знаш шта,“ рече полазећи даље. „Ленц данас неће доћи.“ Жена претрча прозору: Знаш-ли шта за њега?“

„Баш на путу их сусретох,“ — причаше момак, — „Ленц је био натукао шешир дубоко на очи, али сам га ја опет познао. Руке су му биле свезане.“

Жена цикну а дрвосеча оде својим путем.

Место радости усели се у малену коле-

бицу туга и жалост. Можда само као предходник, јер где честита срца новорођена спаситеља очекују и радују му се, ту се несму зли гости одомаћити.

Сад лези па спавај!“ рече мати девојчету. Дете је зачуђено погледа: зар данас није бадњи-дан? Мати се једва уздржа, да не бризне у плач; то беше једино, што је могла свом детету учинити. На огњишту тињаше жеравица; жена је непрестано распириваше али ватра не хтеде прогорети а чим би ивер утрнуо, учинило се детету, као да чује загушљиво јецање. Час по запиткиваше за оца.

„Ћути!“ осече се мати зловољно а затим додаде блажије: „отац је отишао да потражи богу, па је залутао у шуми!“

„О, наћи ће је он већ, јер бога има златне груди а очи светле, као драго камење,“ рече девојче поуздано.

„Дабогме!“ рече мати не проговорив више ни речи после тога.

Ноћ се у велико спустила. Ветар хујаше на пољу а прозори беху с’ поља завејани свежим снегом . . . . Свуда по далеком свету владаше ове свете ноћи радост и весеље . . .

Смоларева жена прижеже црвену свећицу. Већ више пута горела је ова свећа — суморан јој беше сјај. Кад је отац Ленцов лежао на самртној постељи, — горела је ова свећа; кад се једне страшне, бурне ноћи усов са високих снежних брда прама кућици устремио, а и када јој дивље бујице попретише — горела је свећа. Она ће горети и онда, кад једном Ленц и жена му, после овог мучног живота, очи за навек склопе у својој шумској колибици. А данас, кад је старешини ове куће поштено име за увек сахрањено — горела је опет та свећа.

Жена клече и мољаше се новорођеном спаситељу света, али не у дивљем очајању, као она отмена госпођа, него са скромном преданошћу: „Спаситељу, у твоје руке предајем ја молитву моју. Та он није могао никакво велико зло учинити, јер се ја свагда теби молим, да га његов анђео хранитељ не остави. — Али руке су му свезане биле! Да не хтеде можда какву дивљач уловити, само да би ове благе дане могли достојно провести? Боже, мој! сиротињу и невољу врло ћу радо подносити али само поругу и срамоту не!“

„Ево их пред врати“ шапну Магдала изненада.

И заиста, то не беше ветар, него баш куцање на врати. Жена похита, да их отвори.

Стран дечак стајаше пред њом. Чудноват деран! Груди му се блистаху као злато. Одело му беше пуно снега а у коси се светлуцаше иње. Сузним очима и дршћући од зиме мољаше, да га приме под кров. „Има-ли још кога с тобом? Јеси-ли сам? Па оди, уђи само!“ рече жена.

И она му очисти снег с одела али груди му се блистаху; убриса му сузе а очи се светљаху као драго камење.

„Слатки мали Исусе,“ шапташе девојче, „оди седи амо крај пећи па се огреј!“

Жена испитиваше дерана, ко је и од куда је, а дете причаше дрхћућим гласом: „Ја сам Теобалд Галхајм; данас сам изјахао у шуму а јато дивљих патака узлети пред-амном. Коњ ми се поплаши и збаци ме доле а ја сам тумарао по шуми, док се не смрче.

Затим започе ветар и снег а ја не чух и не видех више ништа јер сам пао. Кад се освестих пођем даље те видев светлост код вас, дошао сам амо. Допустите ми, да лежим у вашој кући, док ми отац не дође, јер он ће доћи!“

Грозница га је тресла, док је ово говорио а жена му тешком муком скиде ципеле, које се беху готово замрзле на ногама. Дете јечаше од бола а она му обложи руке и ноге хладним лишћем, и донесе му топле чорбе, хранећи га својом руком.

Магдала је непрестано облазила дерана и завиривала га; чудила се нежној плавој коси и светлим грудима.

„Сирота мала бога, како дрхће од зиме!“ Вајкаше се дете.

Жена пренесе сву постељу, што је имала на креветац крај пећи и смести на њу свог малог госта. Дете леже и одмах заспа.

Растуженој жени одлану нешто на срцу, јер мили полаженик, који јој ове свете ноћи дође да помоћи ипте — беше добар знак по њу. Магдала никако не хтеде спавати а мати

јој тио певаше оне лепе божићне песмице а ону о „божић, божић бати“ мораде и поновити. Мати умуче на час и прислушкиваше, како деран дише, девојчица сеђаше крај ње са склопљеним ручицама . . . .

Јасан звук ловачка рога заори се изненада пред колибом. Жени застаде глас у грлу. Напољу шкрипаше снег под тешким корацима. Сада се врата отворише; снегом завејани људи рупише унутра а међу њима и нека лепа госпођа.

Смоларка баци молећи поглед на људе, мету кажипрст на уста и показа на спавајућег дечка. Тек што га страна госпођа опази, врисну радосно и полети спавачу. Дете се трже и погледа збуњено око себе. Али кад виде у овој мрачној колибици своју мајку, задрхташе му румене уснице од радости.

На оближњем брежуљку запалише велику ватру а пламен се уздизаше високо и продираше маглу и вејавицу на далеко.

Галхајм, богати властелин, не виде још никад у свом животу лепшег божићнег дрвцета од овог ватреног ступа, који му јављаше, да му син живи и да је нађен!

Сви се састадоше у маленом шумском кућерку, који још никад не виде толико много веселих гостију, као вечерас.

Спахија беше сретан, пресретан, јер је опет видео своје изгубљено дете, које је тако својски примила породица оног, ког је он данас — — — — Он не хтеде ни домислити до краја, него посла најбржег јахача у двор, да пусти јадног човека из затвора.

Још беху сви на окупу, кад доведоше Ленца на отмени коли. У то свану и зора.

Властелин пође на сусрет Ленцу рекав му озбиљно: „Тако бива често на овом свету, јер сила у руци нагла човека је као и оштар нож у руци детињој. Ленцу! можеш ли ми опростити! Ја сам ти велику неправду нанео, јер ево видим твоју жену и сирото дете, које си хтео јелком обрадовати, али опрости ми! Опростите ми сви троје! Гледаћу, да вам добро бољим вратим!“

Обећаваше смолару, да ће га поставити надзорником на Ф—ском салашу. Ленц махаше ћутећи главом: Ф—ски салаш је сувише велик за њега.

„Сувише велик!“ смејаху се људи, „то не треба таки сиромашак као што си ти никад да каже. Колко би се њих радовали, да могу са својом породицом безбрижно живити, а њему је то сувише!“

„Не бих се рад селити одавде,“ рече Ленц готово упорно, „већма би волео, кад би ми се допустило, да опет смем смолу правити.“ „Остави се смоле, то не чини ни теби добро а и дрвима шкоди,“ одврати Галхајм, — „него сада је упражњено место надшумара и то ћеш ти добити а уз то и 30 јутара шуме, да ти потомци имају од чега за бадњи-дан јелке правити. Ако то примиш онда ћемо се ваљда једном помирити!“

„Та ја се баш не срдим“ извињаваше се Ленц „само би молио милостивог господина, да овде пред мојом женом и дететом јасно каже, да ја нисам ништа скривио, ма да ме затворише!“ Спахија му стиште срдачно руку и викну: „Ти си заиста честит човек Ленцу!“

Божић је дакле ипак посетио и сиромашну шумску колибицу, и донео јој среће и радости!

Превела

Земун. **Љубица В—ћева.**

Љубавни сплет.

Ој дивотна момо
Лепи пупољ цвете,
Ево прими венац
Ког' ти љубав плете!
Споменак у венцу
Алемово ј' цвеће;
Носи венац собом
Донеће ти среће . . .
— Рећи ћу ти још-те
— Име моје мило —
Рећи ћу ти оно
Што ти с' можда снило:
„У венац сам сплео
Свака цвећа доста,

Само један цветак
Мирис-цветак оста.“
Знам да веће мислиш:
„Који је то био,
Што ми се у венац
С цвећем није свио?“
. . . Рузмарин је ост'о
Да мирише миром,
Да нам после споји
Срца миомиром. . . ;
— Уздахом сам венац
Задахнуо цео,
— Опрости ми што сам
Осећајем смео —
С тог' ће с венца мирис
Прозборит' ти јасно:
„Ој мирисни цвете,
Ја те љубим страсно!“ —

Ђ. М.

О продаји жена код Југословена.

ПРИМЕДБЕ НА ПРЕДАВАЊЕ, ШТО ГА ЈЕ ДРЖАО Др Ф. КРАУС У СЕДНИЦИ АНТРОПОЛОШКОГ ДРУШТВА У БЕЧУ 10. нов. (п. р.) 1885.

(Свршетак.)

Шпањолац љутит скочи из кочија и ухвати се у коштац, „бориште се три четири сата, јачи бјеше Шпањуг. Латине па удара Марка о *рудину*.“

Марко буде везан и у кочије бачен а Шарин у кочије упрегнут. Оде Шпањолац у земљу шпањолску. Сужње баци у градску тамницу а љубу Краљевићеву одведе у дворе, за тим виче мајку да му донесе вина, јер се врло уморио. Купио сам — вели љубу Краљевића Марка, стигну ме Турци крајичници и покушају, да љубу натраг на силу отму. Па и Марко хтеде да је отме. Кад то мајка чула, цикну као шарена гуја па му прозбори: „да ниси обљубио лица, то је твоја сека, једна вас је породила мајка. Кад су Турци Шпанију поробили, онда су ти и сестру одвели; па пошто је била *глäвна* и лијепа, нису је могли поделити, већ је дигну на телара. Сваки би хтео да је купи, ал' нико нема толико новаца, и тако је купи Марко за три товара блага. „А је л' мајко очињег ти вида?“ повиче Латинин те брже боље оде у тамницу и изведи сужње. Три су дана приданили, туђе били и собјет чинили. Четврти дан изведе Латинин вите бедевије и упрегне их у чекркли кочије, натовари силним благом а љубу преда натраг Марку. На послетку ће још рећи: „немој више продавати љубе, није сваки Шпањуг Латинине неће ти је сваки повратити.“

Ту је песму забележио г. др. Краус 16. јануара 1885. године.

* * *

Шта ће који од читалачке публике о теми и доказима г. др. Крауса рећи то незнам, али што се мене тиче, ја ни најмање уверен и убуђен нисам, а држим да ће се ретко који наћи, који би се држао г. др. Крауса. Г. др. Краус као да се затрчао, као да је пренаглио са својим доказима. Песма г. дра нит' је до сад штампана нит' коме позната била; у самој ствари је врло неприродна и са свим романтички изведена; стоји у великој противности према другим песмама, које нам лепу слику српске мајке и сина пружају. —

Ствар по себи није нова и свакоме ће бити познато, да је тај обичај код већине народа владао и да се исти потпуно доказати може; а да је тај исти обичај и код Словена био, ненађох до сад нигде, а желео бих, да се когод од читалачке публике нађе који ће са основнијем доказима на браник стати. Може бити, да је тог обичаја било код Словена, али још у прастаро доба, кад су се из Азије кренули у Европу, те се мало по мало губио, тако да, кад су се у новим земљама сместили, већ тог међу њима не беше.

Сваки ће знати, да је обичај красти девојке код толиких народа био, на што нас и грабеж Сабињанака опомиње, и да се тај гдегде и до новијег доба одржао, али то је све имало и својих разлога. Док се код једних отимало, докле се код других за девојку плаћало; младожења је морао оцу неки одређени

износ да плати и онда девојку води. Као жена прелази у *добро мужевљево;* у случају да човек умре пре жене, могао ју је онда другом у насљедство оставити.

Код неких народа у Африци насљеђује син после смрти очине све жене осим рођене матере.

Где је куповање жена врло развијено било, ту кад се одређен новац плати, онда се девојка не пита, је ли вољна или не.

На против код Абипона и Патагонаца још и сад постоји, да се девојка купи, али нема ли она воље да пође, нико је не може нагонити и момак добије свој новац натраг. И код Немаца су се жене куповале, и то, просилац положи новац оном, у чијој је девојка власти, дакле: оцу, брату, тутору и т. д. Тим је прелазила жена у мужевљево туторство, а сам акт звао се „Mundkauf.“ На Исланду, у Норвешкој исти је таки обичај био, као и код Англосакса, код којих се у закону врло дуго одржао. У Шпанији из западно готског права, у Ломбардији из њиховог права сачували су се остаци куповања жена. У старом Риму исти је обичај владао. Где Ислам влада и дан данас се жена мора купити. Тог обичаја налазимо и код Инда али Манусовим законом се укида и онда остају само дарови, који се дају при свршивању свечаног обреда.

Па кад учени људи толико писаху о многим, врло разним народима, како да ни једном речи не спомињу таки обичај и код Словена. Како да се и код старих страних писаца о том ништа не налази, како да се откуд и код других Словена не нађе ма најмање остатка, кад знамо да су сви Словени у најстарије доба заједно становали?

Ваша песма, г. докторе! је турска, која је под утицајем Ислама постала, те у српски свет унесена и на Марка пренета. Права, чиста српска песма не може и неће допустити, да Марко продаје своју мајку, која је код нас идеалом српских матера постала. Откуд да је баш на Марка пренесе? Зар на Марка, који матер љуби и поштује, који је за савет пита и за њу бригу води:

„Ђе ја нађох за мене ђевојку“
„Онђе нема за *те* пријатеља“

који по мајчином савету вели на коме је царство, да не би огрешио душу, који на опомену мајчину неће крв о слави да пролива, који иде па оре, јер му је мајци додијало да пере крваве кошуље, тај Марко се у једној песми тако окаља. Марко се и у мухамедским песмама спомиње, па кад је свуд толика чуда чинио, што му је онда било жену продати; али песма хоће да представи и човека, који је дотле дошао, да и матер продаје. И на основу те песме доказује г. др. Краус, да је код Словена и најстарији син имао *право* да *прода матер;* заиста врло чудновато; та ви господине ни једно доказали нисте, а откуд сте брже боље прешли на друго!

Да се тај обичај не може пренети на Словене, види се и отуда, што ено Марко вели: „свешћу тебе *у турску крајину,*“ јер он знаде да ће жену само Турцима продати моћи, па ма да је баш и није по имену Турчин већ Шпањуг купио. Дакле није ју купио Србин или други Словенин. Српска песма и то не може допустити да побра побри жену прода, коју опет побра побриницом назива. Знамо да су побре као и браћа, па како да брат брату продаје љубу, коју побра побриницом или сестром назива; зар брат да купи сестру за жену? У ког је још то народа? У једној песми „Краљевић Марко и Алил-бег“ говори Марко:

„Кад ме братиш што ми жену дајеш“
„*У нас није као у Турака*“
„*Снашица је као и сестрица.*“

дакле ту у чистој српској песми стоји, „*снашица је као и сестрица.*“ А шта је побриница? Посестрима или место сестре; отуд излази, да би побра у песми г. дра. Крауса два греха учинио. Из оног: „у нас није као у Турака“ види се, да је брат братовљеву жену т. ј. снаху могао узети.

У песми „Краљевић Марко и Мина од Костура“ вели Марко:

„А што ћеш ме другом женит’ љубом“
„Кад је моја у животу љуба“

из тога се види, како је обичај био, да се човек није могао другом оженити, док му је прва љуба у животу. То је само код Мухамеданаца могло бити, те тако је и она песма

постати могла. Треба добро разликовати, г. докторе, чисте Србе од Срба Мухамеданаца, не треба мешати чисто српску песму са мухамеданском. Мухамеданском свету није ништа чудно купити и продати жену, док код нас ни на који начин није то могуће. Куповање жена могло је ући у обичај само код оних Срба или Словена, који су примили мухамеданску веру. А кад се мухамеданство међу балканским Словенима почело ширити, то знамо сви, дакле није у најстаријем добу, по том и *ова песма је мухамеданска* из каснијег доба. У прастаро доба знамо, да су сви Словени заједно живили те валда би се и код других ма најмање трага нашло, валда би страни писци, који много шта писаху о Словенима, и о томе бар најмање споменули, те не би онда г. Краус из једне српске песме, која је мухамеданског порекла, закључивао, да је тај обичај код свих јужних Словена владао!

Чисто српска песма не би то допустила, да *Марко* ради *дуга* продаје *матер*, кад на толико места спомиње, како Марко имаде много блага и како је он кадар био да набави, ма каквим начином.

Што г. др. Краус вели, да се и данас жене у Босни купују, само што реч „emptio“ није у употреби, то може да буде само код Мухамеданаца а не Словена хришћана. Код нас као и других Словена и народа је обичај да се девојка дарива, да се некако заслужи. У женидби марковој стоји:

„Док постави прстен и јабуку“
„И пореза рухо на ђевојку.“
„И дарива свасти и пунице“
„Даде Марко три товара блага“

ето г. докторе! обичаја и даривања, ето и колко може да стане даривање.

Кад би ми сви тако појединим песмама, пословицама, приповеткама и скаскама тако доказивали и тако судили о неком обичају или праву, као доктор Краус, онда би далеко дотерали! онда не би имали ни краја ни конца.

Још нешто. Из песме се види, да је Марко ту његову љубу купио, не што је мож' да хтео да се жени, већ што је она била *врло лепа,* и што је *Марко* међу купцима *највише новаца имао.* Ту жену маркову су Турци заробили, па пошто је нису могли поделити, то су је продали као робињу, те тако је Марко љубу као робињу купио, а као такову могао ју је и продати. Све то нас јасно опомиње на обичај турски. Шта више, та љуба маркова је чак Шпањолка а не мож' да Српкиња или Словенка.

Што се тиче пословице: „купио сам те к'о козу, могу те и продати к'о козу,“ то исто тако слабо ће послужити за доказ као год и горња песма. Откуд и како је постала, то ми није познато, али је могуће, да се и она у народ увукла. Зар она не може бити турска? Врло лако.

Како је г. др. Краус израдио и доказао стари обичај славенски, види се и отуд, да он није једну сличну песму: „Продана љуба Богданова“ у првој свесци, вукових песама (стр. 548) нашао, те један доказ више имао.

Види се како г. доктор ради и како познаје лепо српско благо, кад ради ствари није нашао за вредно, да *вукове песме* прегледа, већ чим је дошао до једне мало необичне песме, одма седе, да напише неку нову тему, да нешто са свим ново пред свет изнесе. О овој песми нећу много говорити, јер ју није г. Краус цитирао, ма да неби много боље и основније доказао. Буде ли г. доктор хтео реч . ћу и о тој више. Једно ћу додати, да и та није чисто српска.

Сад помислите штов. читаоци кад се са рђавом темом изиђе пред учено антрополошко друштво, те у тој слабој песми још немачком свету „љуба“ т. ј. жена преведе са „Liebchen“ онда можете мислити, како је тај доказ привљен. Ма да је г. Краус хтео појетичку реч да употреби „Liebchen“ за љубу, могао је држи, бар ради очигледнијег доказа за љубу или жену „Weibchen“ употребити, те би бар у неколко миран био од нападаја од стране Немаца, а овако одма исто вече није миран био.

Толико *за сад* од своје стране, а чекају само када ће загрмити, када ће муња севнути те рашчистити мрак, који сад влада.

У Бечу на Ваведеније 1885.

П. Падејски.

На споменику неком минералогу.

(*Превод*)

ражио је за живота
Без одушка нове каме,
А гледајте сад је миран
И код ове плоче саме.

Мане.

Коста Богдановић, српски књижевник.

ПРИЛОЗИ ЖИВОТОПИСУ МУ.

(Наставак.)

VII.

Париз 4. Новембра 1845.

Љубезни Ђоко!

ад србин гдје куца на врати, прво куца прстом, мало за тим песницом, после коленом, па кад и то непомаже, он бије ногом отоздо из гласа викајућ имал кога живог.

Тако би и ја сад чинио, да је овај лист капија, а ви дасте таки за њом. Но лист се дере ка најмањи покрет гвозденог пера, а ти си тако далеко, да ни топом не би те дозвао. Тако дакле кад бруја непомаже, онда нека иде ово писмо с Пацековом флегмом: нека вам понесе први поздрав, ма где сте, што ме у туђем свету без пара остављате.

Да сам ја знао да ће се самном овако натезати, ја би у мојој Руми а у дому своме свога посла гледао, а небих тумарао у свет да се потуцам и сиротујем ко мој нико а без сваке нужде.

Од како сам у Јулију добио припослати ми абар од 300 ф. шајна од то доба пети је месец, ја ни слова ни пара от вас, и место да сам пре месец дана у Лондон отишао, а мене ево јоште у великој овој хули Паризу.

Мене још једна мисао разблажава, да путник збиља мисли у Париз доћи но да застаје за Шепавим, и да је због тога све отложено, иначе могао би чајући очајати.

Ја би ти ипак за испоруку путнику рекао; да ако је болан жељан видити Париза, то да само са својим роднима амо долази. Свој ако га љуби, бољега љубити уме, а ако га исмјева бар му род исмевати не може. Немисли да ја на моју воденицу воду напуштам. Ја би то изриком рекао, да желим да сам непрестанце уз њега, у мене нема околишења, ја изриком кажем; да се ја никако више тог посла примити нећу. Ја во вјеки оставио сам се сваког званичног, политичног, дјела мисли и присена. . . и као што се сад налазим на стази литерарној, тихој, молчаливој, прашној, тако у тој тишини до гроба желим остати. А притом за оно искрено предложеније, имам милијон и пол узрока.

То је била моја дужност рећи, а остаје сваком на вољу о свом добру мислити.

Ајд да и ја сад помислим што о мом добру то су бар мисли врло лаке, где нема ништа, за час си на крају смислима. О томе добру мислити бар то неможе бити дубока философија. Плитка кеса а и она празна, свеје добро моје. . . . и једна крезуба баба од 70. љета, која ме све држи за поштена човека (незнам кад ће и она вером променути) па ме тако на веру рани, на веру стан даје. . . ал хоћел моћи вером и грејати? вјера греје код врућег срдца. Но по срећи овде јоште млади људи не греју собе; да ја бар сад успињем се да у реду млади људи „eh' mon dieu! un jeun homme! останем.

Овде дрва на фунту продају, докле сам дотерао, . . . моји дедови раст су по јадру палили ; а ја сам се просветио, повисио, умудрио, да на лоту дрвца изцепкана жарим се. Па ћу — јоште и пепео, док га стекао будем продавати, компина шпекулација.

Ја се при свој мојој сиротињи смејем, и верујми добре сам воље, ма да сам иначе телесно слаб. Ја мислим у себи, да кад ми је цео свет непријатељ, тим више треба да сам ја сам свој пријатељ. Добро и зло гледам као плеву коју ветар носи; — постао сам немариш. Који је весео смеје се и пева, — и сатим све своје празнине а те су велике затушкава. Ја се управо сад птицама уподобљавам. Кад оне пјевају? Гледај да ме и ти мало заменеш, у занату ковања лепи мисли, постарај се да светце добро проведем.

Молим те буди добар те ово приложено писмо одправи матери мојој она ме сваки час изгледа, мисли сигурно да сам већ са мог пута у Нови Сад дошао, а ја још у Паризу. То је најгора крајцара која тамо падне. Морам свакојако да је тјешим и у блажавам.

Есили који корак за новине учинио, јели старац своју реч за њи проговорио? Јесте да! Знам да нисте ништ ни започели, ослонисте се на влаха — а рекао сам да влах човек и проливуша артија, на једнако стоје; повуцију, развлачи се, стиснију, упија се, — баци је уводу, ту је ко од бога срођена, спаја се . . . али оно зашто је, оно само није; напиши на њу само једно слово, она направи три и то безвидна испред и састраг.

Поздрави ми Г. Германа особито. Г. Тирку, а непропусти поздравити и Г. Шпирту, а ти буди здрав, и остај с Богом, а у спомену

твом искреном

Кости

VIII.

Пешта 12. Новембра 1845.

Љубезни Коста.

Господар Јефрем те поздравља, да му пишеш, хоћеш ли се примити надзора младог господића Милоша, и тамо да нађеш ваљана учитеља за њега, који ће с тобом у Липској становати, а за ото имаћеш стан кост а остало колико и како погодиш, — ако би се ти тог надзора хтео примити, хоћеш ли моћи доћи да примиш сина, или налазиш за боље, да он дође са сином сам тамо у Липску кад ти тамо дођеш и да ти га преда? О овом одпиши му незакасно.

Даље говорио ми је један трговац из Руме (онај код кога је Јовица Милутиновић у квартиру), да је твој шогор Дипа, са она четир румљанина што их је он за ствар Стојанову нашао, *) добили од вармеђе криминалну акцију, да је Вучић неког капетана тамошњем солгабирову Јанчову слао да му твог шогора изда, но да овај то учинити није хтео. Добро би дакле било, да шогору совјета даш, како и кроз кога да се бране? Загла је затворен. Светозар је у окови и дотеран ће бити у Варадин на робију. Из свега овог можеш увидети, били сад боље било свега да се маnеш, и да кући идеш? или не.

Ја изчекивам сваки дан да ми кнез Милош Пуномоћија и Наставленије за ту исту ствар пошље, али до данас јоште то добио нисам. Писао сам Мајстору**) да к њему отиде, и да покрај особитог најдубљег високопочитанија мог изјави, да ми та што пре послати изволи, и да ми одмах одпише штаје? и кад ћу пуномоћије добити. Но и нато опет га не доби. — Ја нисам рад у име кнежево искати одложеније од правитељства или од надлежни судова српски и зато, да сотим неби competentiam juri et in genere competentiam jurisdictionis mins contra principem suum признати видио се, или да неби они то тако излагали. Ништа мање мислим, да је оно изјасненије кнежево на саобштену му тужбу Елчије Турског дано довољно, да относителни судови сентенцију ех contumaciam не могу донети. Пиши ти ·ома кнезу шта о тој ствари мислиш а пиши и мени и то одма

Твоју објаву, на историју родства српског коју си Павловићу после недозвољава цензура. Подај дакле дело у Бечу цензурирати пак је онда моја ствар.

Данас 20. дана очекивам твој одговор Пиши куд и камо смераш, означими адресу твоју да знам куда ћу и како писма на тебе слати. Љубећи те

твој

Ђока.

---

*) Отац мој Дипа Димитријевић био је уплетен у тако звану катанску буду, коју је Стојан Јовановић 22. Септем 1845. у Шапцу подигао, ради тога је суд предат бијо, од кога се са великом матерјалном жртвом једва спасао. Јов. Д.

**) Данило Медаковић прозват је мајстором ради штампарије своје.

IX.

Париз 25. Декембра 1845.

Љубезни Господин. Јоановић!)*

Вама ће добро познато бити чега сам ради ја овамо дошао и коми је средства и колико за тај далеки пут дао, — ктоме морам придодати само то, да сам од те суме коју сам досад примијо књигу једну овде из дао. **) Ако су ме за онај пар обстојателства ослободила, да новце на тај предмет обратим: но на совјести мојој дужност је за увек остала, реч задану испунити.

Ви ће те се сад зачудити, кад вам обнаним, да ја после оних 300 ф. у шајну ишта и никакве помоћи јошт получијо нисам. Моја писма која сам на Ђоку мог оправио, ставила су ме до данас у неизвестности: шта више велико моје поверење у њега привело ме је да сам овде по истеченију неки термина плаћу обећао; термини дошли су и прошли, а ја место испуненија задане речи највећим недоумјенијем колебам се. То није обичај мој, ни прилика за мене.

Зато сад, овом приликом, — јединствено да ускорити ствар, на вас ово писмо управљам, с молбом, да би на мјести, која ви по знању обстојателства тамошњи за угодно држали будете, мени кредит на 1000 ф. у сребру набавити постарали се. Да ја у мојој серији сигурности на хиљаду форинти имам, неће се нитко посумњати који ме познаје; а кад још придодам, да зајмодавац слободно може кући Паризкој саобштити, да ми пре новце неуручи, докле обвезу по условију човечном неподпишем, онда престаје сваки дали вопрос.

Ја се надам да ће те ви свакојако постарати се, да не би упрезјелности мјеру прешли, и на пут какав ступили, који би испод ог положенија био: тога ради за нуждно почитујем вас на то опоменути да погледате на какву цјел ја тај новац и скупо моје време, и моју снагу жртвујем? Наравно да изображењем више човечности набавим. Противу разума би дакле било, за само једино средство толико човечности изгубити, колико може бити целим делом не би мого набавити Ја ни воде преко руку јазичника непримам, то ваља знати.

Помислите, да сам се на вас сад обратио јединствено да ускорим који час а не да профитирам. Мене гуши ваздух Париски. Ја сам онда кад сам сиротињу бранио као адвокат у Руми могао стећи, сад кад сам са великим људма у додир дошао, што ћу разтећи ни маломе совјест не мучи. Наука и искуство и тоје велика награда, велика тековина; и мени се чисто чини, да нећу трошити моје новце, но славу они, које кад сам сам служијо, њихова благодјејанија испред нисам познавао, — а кад сад ево принуђен неслужити их искушавам највеће немилосрдије. Тако дакле колико се сједне стране надам, да ће те ви охотнејше моје дјело започети; тако с друге стране препоручујем вам да свако подло средство одклоните.

Ако кроз три дана, од полученија овог писма неуспјете у мјесту, а ви таки ово приложено писмо отправите матери мојој Софији. Ја по искуству увек ес слабости више људске плашим, него што се од совршенства надати имам. И то ме је приволело да вам приложено писмо за матер моју пошаљем, да не би иначе одговора чекао, до зла Бога закаснијо и пропао.

Ако вам пак заруком изиђе набављеније новца, а ви исто писмо задржите при себи.

Јам сам се ово дана подигао од тешке болести, у коју сам пао бијо, у Бога издам се да ће боље бити.

Поздравите све оне, кога и које мог високопоштованија уважења, и пријатељства достојне будете судили. За правац у томе узмите, да ја недржим оне за велике, који ма је срећа средства и имена дала; но от који никаква несчастија сила, човечество одузети није могла. Тако дакле ко онима изчадијама среће, које је ова само зато озарила, да само већма у свом светилу, своју несрећу, то јест оскудно човечество усмотре: моје почитаније струјити не може. Ово као изданак добродјетелни мисли, само у род свој ићи милује. Грјех туђ радо заборављам: тако и грјеш-

*) Писмо ово писано је Настасу Јовановићу литографу.

**) Пастир Краљ.

нике. . . нохотјевши никог презирати. Поздравите Г. Вука.

Ако би могли којом приликом послати књигу ону српску давно издану: Мати Србија и син Србин," била би ми отвећ потреба за историју којом се бавим.

Будите здрави вашем пријатељу

Кости Богдановићу.

ЛИСТАК.

ПИСМО АТАНАСИЈА СТОЈКОВИЋА.

Саопштио Јован Димитријевић.

(Адрес изгубљен, али изгледа да је писано једном Румском свештенику.)

Честнѣйши Гдине оче!

Благодѣю мой!

Да, Ваше къ мени наклонѣно сердце мени небы познато было, то како бы іа смео, у свакой вещи Вама на вратъ падати? Но штоћете, Вами се то надало. Ѿ када ћу іа то Вама вратит моћи, што Вы мени чините?

Кажите матери моей (као баяги по заповести) да, онай дукатъ ѿ 13 ф. 20. кр. што міе дала ѿ покойнога оца оставшій, када самъ га променѵти хотео, за фалишанъ есте признатъ; и будѵћи, да овде самномъ као са Гд. философомъ ништа чинити немогѵ (као и ветаръ са опакліомъ) то ће ду га скоро, као штоміе казао Бировъ, или у Спахилѵкъ Румскіи, или у варошку кућу послати ради Јнквизиціе. Сву ту Јнквизицію можете Вы съ шноме превернути, Јавивши се Провизору, и Кнезу тамощнѣму пређе, нежели Дѵкатъ тамо дойде сирѣчъ: прежде ѡ вещи извѣстивше и Провизора, и Кнеза, да они знаду, каквае вещь када дукатъ доиде. (Ја ако буде прилика и самъ ћу сада ѡ ніовоме воскресенію тамо доћи, но между тымъ, матери неказуйте зато).

Ја самъ у Логики ѡстао веће 1. бащъ Вамъ кажемъ, акоћетеми се и ругати, Ја не маримъ; а и кодъ другога самъ Професора 1. (et quidem eminens). Ха, ха! сада се нећете ругати; но и сердитисе не ћете; што Вама редко пишемъ, и то фришко, Јадно, и жалостно. То воистину мени чудо, не — не — чудо, смеосамъсе у философа нема чудо; него міе смешно, како то іа еданъ Србинъ у нашой школы кодъ 2. Професора да нервый будемъ. Но послѣдный бѵдетъ первый. Сад
само, да міе Атестатъ Ѿ Солге, пакъ Штіпен-
діѵмъ готовъ: но жалости ето! тай тамо нед
но нећемога и ни молити. Начасть му и с
белымъ лукомъ. Само се Богу молите, да сам
здравъ, пакъ ћесе и Вама смешно чинит
када видитс ѡ вакаціи Classifc. мою; и Те-
стимонію. Пакъ опетъ сирома, мораобы пор
свега тога ѿ глади церкавати, да немамъ:
а нашъ Ва—л—къ вѵче 160 ф. у II. класи
пакъ што мари. Но іа спрдамъ много, Вы
ћете се уморити читаюћи, кое Тѵпикъ, кое
мое писмо: но еще ћу писати, ѿморитесе овде
малко.

Стева мой Войновичъ, говори латінски као
и вода. Јѡванъ Бож. Млст. Епкпъ Бачки и т. д.
ѡ Ускерсѵ хоће да парадира по Сегедин
Некага нека, скупому неће стати! Овде
варошъ красна, не уступа ни едной у Хун-
гаріи, што се тиче Блата; као и красна Рум
Незнамъ сердили се наме оцъ Аѵраамъ — е
му кућа готова? Немойте много Румляна
мене поздравляти, него гдикогъ, гдикогъ. Вер
страшне санове санямъ, чиними се даме т
чете у школы све, зато оволико и пишем
да се ободримъ буданъ. Оца Стога Максима
проче све Румске Гд. парохе поздрављам
любимъ десницу. Деды ѡсобито и Матери. Х
тео самъ да совершимъ, но еще нећу, нем
другогъ посла, данасъ самъ свершіо 2 ехам
у добричасъ: пакъ сада немамъ посла а и
нако плаћамъ пощѵ, та пуно, та, празно. А
ћете Вы рећи Срамотае, много спердашъ!
ћу казати; ћефъ міе. Но философію учи
іаднѵ? Тешке бриге ѿговорити: веселимъ
Но выћете рећи пакъ сесе баш самномъ
шао веселити? Ха, а, а, ухватиосамъ Вы
Ја се съ онимъ веселим, а као філосо-
кой ми неће замерити: но Вы ми нећете

мерити. Ето Argumentum strictum; да се неможете ни маћи. Аидете садъ говорите, што сте стали; ели? не можете, што ћутите? Еще 1. Argumentum стои на кокт . О рецыте, шта фрфляшъ васъ целу ноћъ, иди спавай: Но прежде (кажите) не жели видеши спавати, поздрави и мени, и Матери твоей, и свима твоима приходяще празднике Воскресенія, пакъ онда ћути, потписавши се

Мой

У Сегедину 9. мая 1795. покорный сынъ
Реците сада да незнам. Аѳанасій.

КЊИЖЕВНОСТ.

Полаженик Божићни дар српској деци од *Браца-Радована*. У Новом Саду. Издање и штампа М. Димитријевића. 1886. Цена 30 новч. или 60 пара динар. Осмина. Страна 101.

Наша деца не могу се потужити на своју старију браћу. Ево већ неколико година, како та браћа својим радом доказује, да јој је стало до напретка српске деце, те јој, осим у „Невену," пружа и у засебном, *новом* облику — што је за децу тако примамљиво — снажне душевне хране. Бог да, скоро не сустала у том свом племенитом раду, а када је касније друго поље буде на рад позвало, нека ово поље достојне замене нађе у садашњим ученицима јој. Тим би се показало и то, да јој рад не би за наго.

Око најновијег „Полаженика" скупила се мала четица, „малена је, али храбра." Једноликост нас у књизи не мори, и то је доказ храбрости те четице, јер тако малена а знала је да позабави српску децу не само песмом и приповетком, но и ваљаним поучним чланком о раду, лепом сликом из политичне и књижевне повеснице српске и животописом чика-Стевиним.

Осим једне песмице чика-Јовине, у којој наилазимо на стари ненадмашни Змајев хумор, као и у осталим песмицама му, што се тако лако хвата срдаца дечијих и осваја их, — све су остале песме Браца-Радованове.

Писати песме за децу није лак посао, али ко се лати тога посла, па се поред воље и мара, даде на студију змајевих песама те врсте, може постићи лепа успеха. И Браца-Радован је увидео, да је Змај показао како ваља писати за децу, те се дао у озбиљну студију тих песама. И признати се мора, постигао је лепа успеха. И ако нема оног хумора Змајевог, али лакоћу у стиху и јасно казивање мисли има тако у снази, као ни један од млађих нам песника. Свакако пак на дику му служи, што није пао у стару махну млађих песника, да нешто „ново" створи, јер тада би по свој прилици заман ковао стихове за децу. Она га не би разумела.

Браца-Милутин је написао за ову збирку божићну приповетку: *Три ора*, и животопис: *Чика Стеве, дечијег писца.* Приповетку му деца ће у сласт прочитати. Врло је разговетно написана а зачињена шалом и играма дечијим тако, да ће се наше малише једва моћи раставити од приповетке пре свршетка јој. И у врло лепу одећу је одео Браца-Милутин своју приповетку, и то нам одаје пажљивог и вредног приповедача, који зна, да му публику још ваља мазити и у најлепше посластице увити оно мало поучице. Та нам одећа казује даље, да Браца Милутину нису познати само српски дечији приповедачи, но и страни, па и велики дански песник.

Животопис пак за децу, као и овај чика-Стевин, врло је тешко писати. Критици ту објективној не може бити места, но се ваља ограничити само на живот дотичнога, па ако овај тече без икаквих знаменитијих догађаја, онда ударити у пуке фразе и напомињати и таке ствари, које су без икаквог значаја. Ја мислим, да је то узрок, те је и овај животопис пун фраза и таких напомињања.

Врло је ваљан чланак Браца-Светозарев: *О раду и раденицима* (Поучни разговори). Браца-Светозар је прво изабрао врло згодну тему, а друго — што је још главније, — у тако згодној форми изнео је ту своју поуку, да ће је деца радо прочитати и лако разумети и при крају и нехотице ће осетити колико је научила. И још једну врлину има тај чланак: кратак је, па је још и у одељке подељен. У мањим дозама, лакше ће сварити деца поуку у њима. На супрот том чланку

је чланак Браца-Радована: *Вук Бранковић и Вук Ст. Караџић*. И ако је чланак добар, и пун лепих и пријетских мисли, деца га неће моћи прочитати, а ако га и прочитају, једва ће моћи шта ухватити из њега. Па онда и чланак је дужи, но што би то требало да је поучан чланак за децу. Но тај је чланак сигурно наменио Браца-Радован најстаријим читаоцима „Полажениковим."

Још имамо да споменемо приповетку: *На ивици пропасти* од Браца-Светозара. Лепо нас поучава до чега могу да нас доведу у раном нам детинству лудо потраћени дани. Приповетка је ваљана, и ако нема оне лакоће, којом су написана *Три ора*.

И тако смо прешли сав садржај ове књижице, и видесмо, да је заслужила да полази српске куће, и поучи нашу децу лепоме и доброме. Наша деца се не могу потужити на своју старију браћу, али недајмо, ни да се та старија браћа потуже на српске родитеље! Овом књигом доказује, да *није* то заслужила.

А. Б.

Пошт. претплатницима „Јавора."

С овим бројем завршујемо овогодишњи течај ***„Јавора"*** и учтиво позивамо поштоване читаоце наше, да изволе своју претплату обновити и за идућу годину.

„Јавор" ће и од нове године излазити у досадањем облику и истим начином, *дакле сваке недеље на читавом табаку*, као што је и до сада излазио, тачно и на време, како се ни један претплатник не би потужити могао.

Од одзива пошт. публике зависиће као и до сада опстанак овог најстаријег књижевног српског листа, којега је г. 1874., дакле пре 12 година, *жива потреба изазвала, јер ни с ове ни са оне стране Саве нити иначе где у Српству, не беше већ од дужег времена ни једнога листа књижевног и забавног*, те књижевници наши у Новом Саду, да би испунили ову осетну празнину у нашој литератури закључише, да покрену ***„Јавор"***, који ево наступајућом новом годином ступа у 13-годишњи свој течај и нада се, да народ наш, а нарочито *миле Српкиње наше*, којима је за љубав овај лист највише и покренут, неће пустити да угине оно подузеће књижевно, које је покренуто у своје време из најчистијих побуда, никоме у пркос и ни на чију спекулацију, него ли с тога, што је крајња нужда била, да и Срби имају оно моћно средство, које подмладак на читање и мишљење побуђује, крепи у поносу народном, облагорођује душу и племени срце.

Цена листу остаје иста:

За *Аустро Угарску* (као и *Босну и Херцеговину*) на четврт године 1 ф. 25 н.
За *остале земље* „ „ „ 1 ф. 50 н.

Претплату и рекламације прима

Администрација „Јавора"
у Новом Саду.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уредпику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*